

पुस्तक मळवानुं ठेकाणुं—

वकील मोहनलाल हिमचंद-पादरा (स्टेट बरोदरा).

बरोदरा—शिमोपुरामो, छहणामित्र स्टीम प्रि. प्रेसमो, निरुतभाई आचारम
ठफरे ता. १-६-१८ ना रोम प्रकाशक-साह छस्तुभाई करमचंद इनात,
पंपागली-मुंबाई-जे माटे छापी प्रसिद्ध कर्यु.

નિવેદન.

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરમૂર્તિ અન્ધનાલાંક ૪૯ તરીકે શ્રીમદ્
 દેવચંદ્ર પ્રપ્ત ભાગ વહાર પડે છે. જૈન કોનનાં અઝારની
 સર્વોનાં એને અને ઓગર્ગારીની સર્વોનાં પ્રાંભનાં વિદ્યમાન
 સ્વસ્ત્યચર્ચાપ પંડિત શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી ધણ છે. તેને જે જે
 કૃતિઓ કરાવી છે તે પ્રસ્તાવનાનાં પાદરાના વર્ગીક મોહનલાલ
 દેવચંદ્રમહાર ડગારી છે. શ્રીમદ્ આનંદવનજી, શ્રીમદ્ ધરો-
 વિરપજી ઉગ્રાધ્યાપની પેઠે જૈન કોનનાં મહાત્મા જ્ઞાની તરીકે
 શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજ પ્રસ્તાવ પડે છે. શ્રીમદ્ દેવચં-
 દ્રજી મહાત્માના અન્ધોનો જૈન કોનનાં સત્તર સાથે મંચર
 ધરો છે, ધાપ છે અને મતિધ્વનાં ધરો. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી
 મહારાજ જેવા અધ્યાત્મપોર્ગી ગીતાર્યો જૈનસંત્ર અને સ્વસ્ત્ય-
 ચર્ચાની મહાત્માનાં શ્રદ્ધિ ધણ છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજનો
 સ્વસ્ત્યચર્ચાપ આવાર્ષ કુનિવરો સાથે ધરો સાથે સંબંધ હતો.
 શ્રીમદ્ ઉગ્રાધ્યાપજી ધરોવિરપર્જીકૃત જ્ઞાનસાર અન્ધ પર તેમને
 જ્ઞાનમંડરો નાનાં ટીકા રચેલી છે અને દિગંવરી શુભચંદ્ર-
 મંચરો જ્ઞાનમંડરોનાં ધ્યાનચતુષ્કરો અન્ધનાં સાર સેવી સર્વ
 કૃતિઓનાં સ્વસ્ત્યચર્ચાપનાં મુદ્રે મળ્યા છે. શ્રીમદ્ અધ્યાત્મપોર્ગી ગીતાર્ય
 હતા. તેમનું ચરિત્ર કેવું ઉચ્ચ હતું તે તેમનાં વનવેલા અન્ધો-
 માંનાં જુગાર્યોનાં કૃત્તિ ધાપ છે, અને સ્વસ્ત્યચર્ચાનાં અઝ-
 પર્ણ પડે છે સર્વ આવાર્ષો કુનિવરોનાં શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહા-
 રાજ પ્રપ્ત નંવરો એવે છે. દુરા મહારાજની કુનિઓને ઉગારી
 સાર કરવાનાં એવે નો તેમાં જૈન કોન નમા જૈનસંત્ર

ભારતવંદુઓપર મહાન્ ઉપકાર કરી શકાય એવો વિચાર પ્રથમ
 શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના મનમાં પ્રગટ્યો અને તેમણે પાદરા
 નિવાસી સુશ્રાવક વકીલ મોહનલાલ હિમચંદભાઈ, માણેકલાલ,
 પ્રેમચંદભાઈ, મંગલભાઈ વગેરે શ્રાવકોને જણાવ્યો અને તેઓ
 શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજકૃત સર્વ કૃતિયોને છપાવીને બહાર
 પાડવાનો નિશ્ચય કર્યો છે, તથા પ્રવૃત્તિ કરી છે. તેનાં ફલ તરીકે
 શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર પ્રથમભાગ છપાડેને બહાર પડ્યો છે અને દ્વિતીય
 ભાગ અલ્પમાસમાં છપાડેને બહાર પડશે એમ આશા રહે છે.
 દ્વિતીય ભાગ છપાવવાનો આરંભ કરવામાં આવ્યો છે અને તેમાં
 કયા ગ્રંથો છપાવવામાં આવશે તેનું લીટ પળ પ્રસ્તાવનામાં
 દર્શાવવામાં આવ્યું છે. શ્રીમદ્ની કૃતિયો છપાવવામાં મુખ્ય
 ભાગ લેનાર અને તેમના રાગી પાદરાના વકીલ શ્રાવક મોહ-
 નલાલ હિમચંદભાઈ છે. તેમણે ત્રણસેના આશરે પત્રો છપાવેને
 જ્યાં ત્યાં મુનિરાજો તથા શ્રાવકોને મળીને શ્રીમદ્ની કૃતિયો
 મેળી કરી છે અને પોતાના અમૂલ્ય વસ્તુનો ભોગ આપીને
 શ્રીમદ્ની કૃતિયો છપાવવાની વ્યવસ્થા કરી છે તેથી તેમને ધન્ય-
 વાદ ઘટે છે. શ્રીમદ્ના ગ્રંથોના અમ્પાસથી તેમના રાગી બનેલ
 પાદરા નિવાસી દ્રવ્યાતુયોગના અમ્પાસી સુશ્રાવક શા. માણેક-
 લાલ વરજીવનદાસ તથા શા. પ્રેમચંદભાઈ દલસુખ તથા ઘડ
 નિવાસી હગનલાલ લક્ષ્મીચંદ તથા ભાઈલાલભાઈ ટુનીલાલ
 વગેરે વકીલજી મોહનલાલ હિમચંદભાઈની પેઠે શ્રીમદ્ની કૃ-
 તિયો છપાવવામાં આર્થિક સહાયની વ્યવસ્થામાં સારો ભાગ લીધો
 છે તેથી તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે. વડોદરા-હાણામિત્ર સ્ટીમ
 પ્રેસના માલીક વિઠ્ઠલભાઈ આશારામે જલ્દી પુસ્તક છાપવા
 માટે પ્રવૃત્તિ કરી છે તેથી તેમને ધન્યવાદ આપવામાં આવે છે,

તથા મુખો શોધમામાં પંડિત લાલચંદ્ર ભગવાન્ તથા પંડિત
જયચંદ્ર વિઠ્ઠલ તથા શાસ્ત્રી માદ્દશંકર વૈકુંઠરામ તથા મુનિ
કીર્તિસાગરજી તથા માસ્તર ચંદુલાલ નાનચંદ્ર વગેરે પુ થોડાવળા
અંશે લે લે સહાય કરી તેમણે તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

આ પુસ્તક છપાવવામાં આર્થિક સહાય કરનારાઓનો ઉપ-
કાર માનવામાં આવે છે તથા લે લે મુનિરાજો પુ તથા શ્રાવ-
કો પુ શ્રીમદ્ની કૃતિયો મેલવવામાં સાહાય્ય કરી છે તેનો પ્રસ્તા-
વનામાં ઉપકાર માનવામાં આવ્યો છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની
કૃતિયોનું શ્વેતામ્બર જૈનોની પેઠે દિગંબર જૈનો પણ વાચન શ્રવણ
મનન કરે છે, તેમનાં ચનાવેલાં પુસ્તકોનો વધુ પ્રમાણમાં ફેલાવો
કરવામાટે આર્થિક સહાય કર્તાઓની સહાયથી પડતર કિંમત
કરતાં પણ મોંઘવારીના સર્પયમાં ઘણીજ ઓછી માત્ર રૂ. ૨)
કિંમત રાખવામાં આવી છે. એક હજાર ઉપર પવવાળા ગ્રંથની
વિલકુલ ઓછી કિંમત રાખીને તેનો જૈનોમાં સર્વથ ફેલાવો
કરવાનો હ્રાદો રાખ્યો છે તેથી હવે વાંચકો તેનો લાભ લેવા
ચૂક્યો નહીં એમ આશા રાખાય છે. ચાલુચર નિવાસી શ્રીમુર-
હવેરી અમરચંદ્રજી બોધરાવે તેની ૧૫૦ પ્રતિયો લેવાની માગ-
ણીનો ગ્રંથ નિયત થતાં પૂર્વે કરી છે તે ઉપરથી શ્રીમદ્ દેવ-
ચંદ્રજીનું કૃતિયોની ઉપયોગિતાનો સ્વાલ આવી શકે છે. આ
ગ્રંથની કિંમતની ઉપજેલી રકમ ક્ષેત્રે ભાગ છપાવતાં વચરો તો
તેનો અન્ય ગ્રંથાનુયોગના તથા આધ્યાત્મિક ગ્રંથો છપાવવા-
માં ઉપયોગ કરવામાં આવશે. તેથી પરંપરા પુ ધાર્મિક ગ્રંથોનો
પ્રચાર તથા તેઓનું પ્રાકટ્ય થશે એમ અવગોર્ષાને જૈનો પુ
તથા ગુણાતુરાગી જૈનેતરો પુ શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર પ્રથમ ભાગનો લાભ
લેવા ચૂક્યું નહીં. અભ્યાસજ્ઞાનપ્રસારક મંડલ તરફથી આપમાને

- [illegible]

3183

[illegible]

તેઓ શ્રામદ્વના રાગી મક્ત વની તેમનાં પુસ્તકોનો પ્રચાર કરી
અમૂલ્ય લાભ પ્રાપ્ત કરશે અને તેથી તેઓ મવિષ્યની જૈન
કોમના ઉપકારી થનશે. ॥ ક્યલં વિસ્તરેણ ॥ ઐઠ્ઠશાન્તિઃ ૩

અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડલ-મુંબાઈ,
ચંપાગલી.

સં. ૧૯૭૪ ચૈત્ર સુદિ. ૧

प्रस्तावना.

श्रीमद् देवचंद्रजी कृत सर्व ग्रंथो छपावधानो संकल्प.

श्रीमद् देवचंद्रजी महाराजकृत सर्व ग्रंथो छपावधानो संकल्प संकल्प संवत् १९६८ मा वैशाख मासमां धपो. योगनिष्ठ शास्त्रविद्वत्स एतत्कारणं श्रीमद् बुद्धिमान् श्रीरामजी विहार कर्ता संवत् १९६८ मा वैशाख मासमां धपो पदार्थो ननुमने श्रीमद्देवचंद्रजीकृत अंगनगर नृपचक्रमात्र विगरे ग्रंथोतुं परि-
शीलन घटुं ते कर्तुं शुभ महागुरु वेदना सर्व ग्रंथो मेष्टी
पुस्तक कर्ता छपावधानो संवत् १९६८ मा वैशाख मासमां धपो
निष्पन्न कर्ता, जे ते संवत् विगरेतो प्रकाश शत धपो,
जादनां कर्ता कर्ता ग्रंथो छपावधानो निष्पन्न कर्ता. संवत्
१९७२ मा. जादनां श्रीमद् श्रीरामजी महाराज विजयानां चो-
ननु एता ते समने तेमनी देवचंद्रजी नीचे नया तेमनी दृष्टि
प्रमाणे अंगनगर ग्रंथ छपावधानो शत कर्ता; बढोशाना
सुद्धात्मिक स्तंभ ग्रंथो मंडळ ग. विहृत्तमई आदशाने
सावड मंडळ रीते पुस्तको छपावधानो कर्तुं कर्तुं तेमनी
तेमना ग्रंथानां अंगनगर ग्रंथ प्रथम छपावधानो अंगो, जे
पुस्तक सावड तेमनां कर्तुं पुस्तकोनी शोध जे संवत् १९६८ मा
ज्येष्ठ सप्तमी छपावधानो अंगो.

श्रीमद् देवचंद्रजी महाराजकृत नन मन्त्र जैन कोमनां
प्रमाणे छे. जैन कोमनां कोतुं पद धर्मको तेमना नावनी अंग-
पो नया, सर्व ग्रंथोतुं तेमना ग्रंथोतुं तेमना, अंगनगर
कर छे तेमनी तेमना सर्व ग्रंथो छपावधानो अंगनगर अंगो.

પડવાયી જૈન કામમાં આનંદની ટાંગી ફેલાઈ, તેમના પ્રંદો
જ્યાંથી જ્યાંથી મઠે પૂરો સંભવ હતો ત્યાં ત્યાં અનેક રપટે
અનેક મહાશયો ઉપર પડો ટર્યા.

ગ્રંથોની પ્રાપ્તિ માટે પત્રવ્યવહાર.

શ્રીમદ્ મુલચંદ્રજી મહારાજના સંવાદાના આગ્રાપ્ય શ્રીવિજય
કમલમૂરિજી, તથા તેમના શિષ્ય પન્નાસ કેસરવિજયજી, તથા
મુની લાભવિજયજી, તથા મુનીરાજ શ્રીદેવમુનિજી, તથા
પ્રવર્તરજી મહારાજશ્રી કાન્તિવિજયજી, તથા મુનિરાજશ્રી
જિતવિજયજી, તથા પન્નાસજી મહારાજશ્રી દાનવિજયજી
તથા મુનિમહારાજશ્રી શ્રીકૃષ્ણચંદ્રમૂરિજી તથા પન્નાસજીશ્રી
ભાઈવિજયજી (પાલી) તથા મુનીશ્રી નાગચંદ્રજી (કચ્છ)
તથા મુનિશ્રી પિત્તવિજયજી તથા વાલુચર (મુર્શીદાબાદ)
નિવાસી જવેરી અમરચંદ્રજી ચોપરા તથા ભોજક ગીરધરભાઈ
દેમચંદ તથા રા. રા. ચીમનલાલ ઢી. દલાલ તથા જવેરી
ભોગીલાલ તારાચંદ તથા રા. રા. મોહનલાલ દર્ડીચંદ દેસાઈ
તથા અન્ય મુનિરાજ તથા ગ્રંથસ્થો અને સંસ્થાઓ તાલે પર-
વ્યવહાર કર્યો.

કયા કયા ગ્રંથો કયાં કયાંથી મળ્યા.

૧ આગમસારની એક જુની પ્રતિ કે જેમાં પ્રતિમાપૂજા,
પુષ્પપૂજાચર્ચા, ગુણસ્થાનક સ્વરૂપ, પાપસ્થાનક સ્વરૂપ ૫ ચાર
વિષયો કે જે છપાણા આગમસારનાં નહોતા તે પ્રત પાદરાના
ભંડારમાંથી મળી અને તેવા વચારાવાલી બે પ્રતિઓ સુરતના
શ્રીમોહનલાલજી મહારાજના ભંડારમાંથી મળી * તથા મુનિશ્રી
લાભવિજયજી પાસેથી એક પ્રતિ તેવા વચારાવાળી મળી.

२ नयचक्रसारणी एक जुनी प्रति सुरतना मोहनलालजी महाराजना भंडारमांदी * मळी ते पूर्वना छपापेला नयचक्रसारणा जेवी हवी.

३ ज्ञानमंजरी टीकानी जुनी वे प्रतिओ सुरत मोहन-
लालजी महाराजना भंडारमांदी मुनिश्री हेत मुनिजी मारफत
मळी तथा तेमनाज तरफयी हाटमांज छपाएली एक प्रति मळी.

४ गुरु गुणपद्विशिकानोटो-तेनी एक प्रति पन्यास
गुलाबविजयजी पासेयी भोजक गीरवरभाई हेमचंदे मेळवी आपी
अने तेने श्री आत्मानंद सभा तरफयी छपाएल मूळ टीका
सहितनी मळेडी प्रतना आधारे सुचारी.

५ ध्यानदीपिकाचतुष्पदीनी एक प्रति आचार्य श्रीविजय-
कमळसुरिजी (मुळचंदजी महाराजना) मारफत घोराजीना
भंडारमांदी शा. जादवजी रवजीए मोकळी तेना आवारे छपावी.

६ पांच कर्मग्रंथनो टवो आनी एक प्रति पन्यास गुलाब-
दाब विजयजी पासेयी भोजक गीरवरभाईए मेळवी आपी
धीजी प्रति मळी नयी.

७ विचार रत्नसारणी एक प्रति प्रवर्तकजी श्री कांतिवि-
जयजी महाराज पासेयी तथा एक प्रति अमदावाद श्रीशान्ति-
सागरजीना भंडारमांदी शा. जमनादास घेलाभाई मारफत मळी
तथा एक प्रति मुनि लाभविजयजी पासेयी मळी.

८ प्रश्नोत्तरणी एक प्रति प्र. श्रीकांतिविजयजी महाराज
पासेयी मळी.

પડવાયી જૈન કામમાં આનંદની લાગણી ફેલાઈ, તેમ જ્યાંયી જ્યાંયી મળે એવો સંભવ હતો ત્યાં ત્યાં અને અનેક મહાશયો ઉપર પત્રો લખ્યા.

ગ્રંથોની પ્રાપ્તિ માટે પત્રવ્યવહાર.

શ્રીમદ્ મુલ્લચંદ્રજી મહારાજના સંવાદાના આચાર્ય કમલસૂરિજી, તથા તેમના શિષ્ય પન્થાસ કેસરવિજય મુની લાભવિજયજી, તથા મુનીરાજ શ્રીહેતુમુનિજ પ્રવર્તકજી મહારાજશ્રી કાન્તિવિજયજી, તથા મુનિજિતવિજયજી, તથા પન્થાસજી મહારાજશ્રી દાન તથા મુનિમહારાજશ્રી શ્રીકૃપાચંદ્રસૂરિજી તથા પન્થાસજી ભાવવિજયજી (પાલી) તથા મુનીશ્રી નાગચંદ્રજી તથા મુનિશ્રી ચિત્તવિજયજી તથા વાલુચર્ (મુશ્ક) નિવાસી જવેરી અમરચંદ્રજી ચોથરા તથા મોજક મહેમંદ તથા રા. રા. ચીમનલાલ ડી. દલાલ તથા મોગીલાલ તારાચંદ તથા રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ તથા અન્ય મુનિરાજ તથા ગ્રહસ્થો અને સંસ્થાઓ તથા વ્યવહાર કર્યો.

કયા કયા ગ્રંથો કયાં કયાંથી મળ્યા.

૧ આગમસારની એક જુની પ્રતિ કે જેમાં પ્રાગ્વિજય, પુષ્પપૂજાચર્ચા, ગુણસ્થાનક સ્વરૂપ, પાપસ્થાનક સ્વરૂપ, વિષયો કે જે છપાણા આગમસારનાં નહોતા તે પ્રતિ મંડારમાંથી મળી અને તેવા વધારાવાળી તે પ્રતિએ શ્રીમોહનલાલજી મહારાજના મંડારમાંથી મળી * તથા લાભવિજયજી પાસેથી એક પ્રતિ તેવા વધારાવાળી મળી.

૨ મધ્યસ્થાનની દુક દુની પ્રતિ દુનના મોહન-
મહાત્મા મંદાગાંધી * મની તે દુનના મંદાગાંધી મધ્યસ્થાન
જેવી હતી.

૩ જાનમંદી ટીકલી દુનો તે પ્રતિએ સ્વન મોહન-
મહાત્મા મંદાગાંધી મનીએ તેન મનીએ મરત
મની તપા દેવનાર મરતી જાનમંદી મરતી દુક પ્રતિ મની.

૪ દુક દુનના મોહન-મહાત્મા મની દુક પ્રતિ જાન
મરતમહાત્મા મનીએ મોહન મંદાગાંધી મંદાગાંધી મંદાગાંધી
એ તેને શ્રી મંદાગાંધી મના મરતી મરતુટ દુક મીરા
મરતી મોહન મના મરતી મરતી.

૫ જાનમંદી મરતમહાત્મા મની દુક પ્રતિ જાન
મરતમહાત્મા (મરતમહાત્મા મરતમહાત્મા) મરત
મંદાગાંધી મના મરતી મરતી મોહન તેના મરતી મરતી.

૬ મંદાગાંધી મરતી દુક પ્રતિ જાન મરતમહાત્મા
મરત મરતી મરતી મરતી મરતી મરતી મરતી
મની પ્રતિ મની મની.

૭ મરત મનામની દુક પ્રતિ મરતમહાત્મા મની મરતમહાત્મા
મરત મરતી મરતી મરતી દુક પ્રતિ મરતમહાત્મા મરતમહાત્મા
મરતમહાત્મા મરતમહાત્મા મરતમહાત્મા મરતમહાત્મા
તપા દુક પ્રતિ મરત મરતમહાત્મા મરતમહાત્મા

૮ મરતમહાત્મા દુક પ્રતિ મ. મ. મરતમહાત્મા મરતમહાત્મા
મરતમહાત્મા મરતમહાત્મા

૯ કર્મસંવેવ. અમદાવાદ હેલાના ઉપાશ્રયના
ફાવેરી ભોગીલાલભાઈ તારાચંદ મારફત મળી.

૧૦ પ્રતિમાપુષ્પપૂજાસિદ્ધિ.

૧૧ ગુણસ્થાનકઅવિકાર.

આ બંને વિષયો પાદરાના તથા સુરતના મંડ
મુનિલાભવિજયજી પાસેથી મળેલી આગમસારની જુની
મળેલ છે, અને પ્રતિમાપુષ્પપૂજાસિદ્ધિના જુદા લ
બે પ્રતો અમદાવાદ હેલાના ઉપાશ્રયના જ્ઞાન
મળેલી છે. * જ્યારે આગમસાર છપાતો હતો તે વર
વાળી પ્રતિઓ મળેલી નહીં હોવાથી તેની અંદર
નવી અને પાછલથી મળવાથી તે આગમસારના
તરીકે આ ગ્રંથમાં પાછલ દાખલ કરવામાં આવે

શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર દ્વિતીય ભાગમાં છાપવ

૧૨ (૧) વિચારસાર મૂળ-સંસ્કૃત-ટીકા—
દ્રર્જાકૃત વિચારસાર નામનો ગ્રંથ છે એવી પ્રય
વાલુચર નીવાસી શ્રીમુનુ અમરચંદજી ચોથરાણુ અ
જાહેરસ્વશર ઘાંચીને આપી અને તે ગ્રંથની મૂળ-
પ્રત તેમને શ્રીજિનયશઃ મુરિજીના પુસ્તક મંડા
આપી અને તેવીજ ધીજી પ્રતી રા. રા. ચીમનલા

x હામડો નં. ૩૨ થી. પ્રત નં. ૪૨

+ પ્રત નં. ૨૦૯-૧૬૩ પાન ૬૬ ૬૭.

* હામડો નં. ૨૦ થી. પ્રત નં. ૮૦-૮૧ પાન

एवमेव वीरगिरीय त्वांता पं. अनुचंदवीरति. पालेयी. खण्ड
 करी मागान् मोक्ष्यी आनी तथा तेवीज एक प्रति प्र० श्री
 कालिदेवपदी महाराज पालेयी मजी * तथा आ ग्रंथनी संज्ञा
 दीक्षवर्धो प्रति अनदावाद डेलाना उपाधपना ज्ञानभंडारनांयों
 मजी तथा तेज भंडारमांयों टकावर्धो एक प्रत मजी + तथा
 विपतसारनी प्रथमखंडी संस्कृत दीक्षवर्धो प्रत उपाधपदी
 भर्तृहरिचपदी इत्यसंग्रहनांयों पं. श्रीदानविजयजी महाराज
 पालेयी मजी (पाल ६८) आ खंडे एक वत जगावरी जग-
 त्नी छे के अनदावाद डेलाना उपाधपनी ज्ञानभंडार ले घनी
 हुनी तथा तेमांनो ग्रंथसंग्रह घनी उत्तम अने अमूल्य छे,
 पंतु कर्पवहरोना मनभेदना छिबे तेमांनो प्रतिओ मेळववा
 घनी छरकेटीओ नही हवी, छतां अमृतमज्ञान त्तिक झवेरी
 मोर्गळडमह तगरधंद एवने खात प्रपात करी जोडवी श-
 तिओ वडावी आनी हवी तेमाडे तेमनो उपकार नाहेंछें.

१३ (२) अमृतमर्गीना—आ ग्रंथ प्रयन उपाधेटी हतो
 ते श्रीवाप तेनी वे प्रतिओ छुत मोहनछाडजी महाराजना
 ज्ञानभंडारनांयों मजी हवी. *

१४ (३) उपाधकाश—नी एक प्रति अनदावाद विद्या-
 डेलाना ज्ञानभंडारनांयों मोक्षक गीतवर्धो नारयन अने एक
 प्रति पन्पात छानविजयजी महाराज पालेयी मजी हवी.

* टाक्यो नं. ४९ पैयो नं. ९७ पाल ६८.

+ टाक्यो नं. १२ बी. पुर्वाध प्रत नं. ९० उपाध नं. ९१.

- " नं. १२ बी प्रत नं. ९२

* प्रत नं. ७०२-४१६ पाल १२-४९.

૧૫ (૪) ચોવીશી મોટી ટ્રાસદ—આ ચોવીશીની પ્રથમ છપાયેલી પ્રતિઓ ઉપરાંત પ્ર૦ શ્રીકાંતિવિજયજી મહારાજ પાસેથી આજથી દોઢસો વર્ષપર સુરતના મળસાલી કુટુંબે લખાવેલી પ્રતિ મઠી છે આ પ્રતિ પ્રથમ છપાણી ચારે આવૃત્તિઓ કરતાં વધારે શુદ્ધ છે છાપેલી પ્રતિઓમાં જુની આવૃત્તિ અમદાવાદ શ્રીશાંતીસાગરજીના મંડારમાં છે.

૧૬ (૫) વીસ વિહરમાનજી સ્તવન (વીસી)—આ ગ્રંથ પ્રથમ છપાયેલ છે.

૧૭ (૬) ગતધોર્વાસી (સ્તવન ૨૧) પ્રથમ છપાણ છે છે છેલ્લાં ગ્રંથ સ્તવનો શોધ કર્યા છતાં મઠી શક્યાં નથી કોઈ મહાશયના જોવામાં આવેને જણાવશે તો આભાર થશે.

૧૮ (૭) સ્નાત્રપૂજા	} આ ચારે ગ્રંથો પ્રથમ પૂજા સંગ્રહમાં છપાઈ છે તેની જુની હસ્તલીખિત પ્રતિ-
૧૯ (૮) નવપદજીપૂજા (ઉલાલા)	
૨૦ (૯) એકવીશપ્રકારી પૂજા	
૨૧ (૧૦) અષ્ટપ્રકારી પૂજા	

ઓ પાદરાના પુસ્તક મંડારમાં છે.

૨૨ (૧૧) વીરનિર્વાણના સ્તવનની ઢાલો—ની એક પ્રતિ અમદાવાદ વિદ્યાશાળાના મંડારમાંથી મોજક ગીરધરભાઈ મારફત મઠી છે.

૨૩ (૧૨) બાહુજીન સ્તવનનો ટ્યો અમદાવાદ ઢેલાના ઉપાશ્રયના મંડારમાંથી મળેલ છે. * વીજ્ઞાં ઓગણીસ સ્તવનનો ટ્યો ધીમદે લખેલો હોય એવો સંભવ છે પણ મળેલ નથી.

૨૪ (૧૩) માત્રી ધોર્વાશીના પ્રથમ તીર્થેકર પદ્મનામજીનું સ્તવન શ્રીપુત્ર અમરવંદજી ચોપરા તથા મોજકગીરવાર હેમચંદ તરફથી મકેલ છે બીજાં તેવાં સ્તવનો છે એમ સાંમચ્યું છે પણ હવે છુપી મઝી ગય્યાં નથી.

૨૫ (૧૪) સૌનંદરાજિનસ્તવન મોટું મોજક ગીરવારમાં હે તરફથી મચ્યું છે તેનું ઉપાયેલું પણ છે.

૨૬ (૧૫)	}	સિદ્ધાચરનાં સ્તવનો આ ચારે સ્તવનો પાદરાના-મંડાત્સપટીપગામાંથી મકેલ છે.
૨૭ (૧૬)		
૨૮ (૧૭)		
૨૯ (૧૮)		

૩૦ (૧૯) દીવાઈનું સ્તવન નાનું	}	પાદરાના મંડારમાંથી મકેલ છે.
૩૧ (૨૦) નશાનગરજી સ્તવન		
૩૨ (૨૧) દુરુપદ સ્તવન		

૩૩ (૨૨) સમવસત્પસ્તવન	}	આ બે સ્તવનો શ્રીપુત્ર અમરવંદજી ચોપરા તથા મોજકગી. હે. તરફથી મકેલ છે.
૩૪ (૨૩) કુંભસ્થાપના સ્તવન		

૩૫ (૨૪) સદ્ગુરુજીનું સ્તવન મોજકગી. હે. તરફથી મકેલ છે. તેમજ કૉ. હેલ્ડના ૧૯૧૫ નાં ચાસ અંકમાં ઉપાયેલું છે.

૩૬ (૨૫) અજિતનાથ જિનહોરી હોરી સંગ્રહમાં ઉપાયેલું છે.

૩૭ (૨૬) પ્રમુસ્તુતિ.

૩૮ (૨૭) સિદ્ધાચરસ્તુતિ	}	આ સ્તુતિઓ શ્રીપુત્ર અમરવંદજી ચોપરા તરફથી મકેલ છે.
૩૯ (૨૮) વિદાસ્થાનકસ્તુતિ		
૪૦ (૨૯) ગૌરનાસ્તુતિ		
૪૧ (૩૦) જ્ઞાનવદ્માનસ્તુતિ		

૧૫ (૪) ચોવીસી મોટી ટ્વાસદ્—આ ચોવીસીની પ્રથમ છપાયેલી પ્રતિઓ ઉપરાંત પ્ર૦ શ્રીકાંતિવિજયજી મહારાજ પાસેથી આજથી દોઢસો વર્ષપર સુરતના મળસાલી કુટુંબે લેખાવેલી પ્રતિ મળી છે આ પ્રતિ પ્રથમ છપાણી ચારે આવૃત્તિઓ કરતાં વધારે શુદ્ધ છે છાપેલી પ્રતિઓમાં જુની આવૃત્તિ અમદાવાદ શ્રીશાંતીસાગરજીના મંડારમાં છે.

૧૬ (૫) વીસ વિહરમાનજી સ્તવન (વીસી)—આ ગ્રંથ પ્રથમ છપાયેલ છે.

૧૭ (૬) ગતચોવીસી (સ્તવન ૨૧) પ્રથમ છપાણલ છે છે છેલ્લાં વળ સ્તવનો શોધ કર્યા છતાં મળી શક્યાં નથી કોઈ મહાશયના જોવામાં આવેને જણાવશે તો આભાર ધરો.

૧૮ (૭) સ્નાનપૂજા	} આ ચારે ગ્રંથો પ્રથમ પૂજા સંગ્રહમાં છપાઈ છે તેની જુની હસ્તલીખીત પ્રતિ-
૧૯ (૮) નવપદજીપૂજા (ઉલાઠા)	
૨૦ (૯) એકવીશપ્રકારી પૂજા	
૨૧ (૧૦) અષ્ટપ્રકારી પૂજા	

ઓ પાદરાના પુસ્તક મંડારમાં છે.

૨૨ (૧૧) વીરનિર્વાણના સ્તવનની ઢાલો—ની એક પ્રતિ અમદાવાદ વિદ્યાશાળાના મંડારમાંથી મોજક ગીરધરભાઈ મારફત મળી છે.

૨૩ (૧૨) વાહુર્જન સ્તવનનો ટ્યો અમદાવાદ હેલાના ઉપાધ્યયના મંડારમાંથી મળેલ છે. * વીજ્ઞાં ઓગર્ણાસ સ્તવનનો ટ્યો થીમદે લ્યેલો હોય પણ સંભવ છે પણ મળેલ નથી.

२४ (१३) भवती चोर्वीक्षीना मयम तीर्थक
स्नान भ्रातृज अमरचंदजी बोपरा तथा भोजक
तत्कथी मजेठ छे बीजां तेवीत स्नानो छे एम
पग हउ सुधी मळी अक्कां नथी.

२५ (१४) छानंथराजिनस्नान मोहुं भोजक
तत्कथी मळ्युं छे तेम छपापेहुं पग छे.

२६ (१५) ।

२७ (१६) ।

२८ (१७) ।

२९ (१८) ।

३० (१९) दीवाळीनुं स्नान नाहुं । सिद्धाचळनां स्नानो जा चा

३१ (२०) नवानगरजी स्नान । पादराना भंडारस्थ दीपमानांयी

३२ (२१) धुवसद स्नान । मजेठ छे.

३३ (२२) सनवतारस्नान । आ वे स्नानो :

३४ (२३) कुंभस्थाना स्नान । अमरचंदजी बोपरा

भोजकगी० हे० तत्कथी मजेठ छे.

३५ (२४) तद्वरकुट्टं स्नान भोजकगी० हे० तरक

मजेठ छे. तेमज को. हेल्डना १९१५ नां स्वात अंक

छपापेहुं छे.

३६ (२५) अजितनाथ जिनहोरी होरी संग्रहनां छपा

पुट छे.

३७ (२६) मनुस्मृति.

३८ (२७) सिद्धाचळनुति ।

३९ (२८) विशाखनकुनुति ।

४० (२९) गौतमस्मृति ।

४१ (३०) शानवद्वयनस्मृति ।

जा स्मृतिओ भ्रातृज

अमरचंदजी बोपरा

तत्कथी मळी छे.

૧૫ (૪) ચોવીસી મોટી ટ્રાસહ—આ ચોવીસીની પ્રથમ છપાપટ્ટી પ્રતિઓ ઉપરાંત પ્ર૦ શ્રીકાંતિવિજયજી મહારાજ પાસેથી આજથી દોઢસો વર્ષપર સુરતના મળસાલી કુંડંબે લેવા-વેલી પ્રતિ મળી છે આ પ્રતિ પ્રથમ છપાપટ્ટી ચારે આદિઓ કરતાં વધારે શુદ્ધ છે છાપેલી પ્રતિઓમાં જુની આવૃત્તિ અમદાવાદ શ્રીશાંતીસાગરજીના મંડારમાં છે.

૧૬ (૫) વીસ વિહરમાનજી સ્તવન (વીસી)—આ ગ્રંથ પ્રથમ છપાયેલ છે.

૧૭ (૬) ગતચોવીસી (સ્તવન ૨૧) પ્રથમ છપાપટ્ટી છે છેલ્લાં ગ્રંથ સ્તવનો શોધ કર્યા છતાં મળી શક્યાં નથી કોઈ મહાશયના જોવામાં આવેને જણાવશે તો આભાર થશે.

૧૮ (૭) સ્નાયપૂજા	} આ ચારે ગ્રંથો પ્રથમ પૂજા સંગ્રહમાં છપાયેલ છે તેની જુની હસ્તલીખીત પ્રતિ-
૧૯ (૮) નવપદજીપૂજા (ઝલાઝા)	
૨૦ (૯) એકવીશપ્રકારી પૂજા	
૨૧ (૧૦) અષ્ટપ્રકારી પૂજા	

ઓ પાદરાના પુસ્તક મંડારમાં છે.

૨૨ (૧૧) વીરનિર્વાણના સ્તવનની ઢાલો—ની એક પ્રતિ અમદાવાદ વિદ્યાશાળાના મંડારમાંથી મોજક ગીરવરભાઈ મારપટ મળી છે.

૨૩ (૧૨) વાહુજીન સ્તવનનો ટ્યો અમદાવાદ ઢેલાના લપાથપના મંડારમાંથી મળેલ છે. * વીજાં ઓગળીરા સ્તવનનો ટ્યો થાંમદે લખેલો હોય પણ સંભવ છે પણ મળેલ નથી.

२४ (१३) मनी वीरगर्जना, वरुण तीर्थका चक्रममयीं
ममल शंखुन ऊनवेदकी वीरान नमो मोदकगर्जना, वीरवेद
नमोदकी मोदक से वीरुन वीरान ममली से दूध संभल्लुं से
एक दूध दूधो मनी वरुणो मनी.

२५ (१४) मनीगर्जनाममली मोदक मोदक वीरगर्जना
नमोदकी ममली से दूध वरुणोदकी दूध से.

२६ (१५) ।

२७ (१६) । मनीगर्जनां ममली ल वरुणो ममली

२८ (१७) । वरुणो मनीगर्जनां वीरगर्जनां मोदक से.

२९ (१८) ।

३० (१९) वीरगर्जनां ममली ममली । वरुणो मनीगर्जनां

३१ (२०) मनीगर्जनां ममली । मोदक से.

३२ (२१) वरुणो ममली ।

३३ (२२) मनीगर्जनां ममली । व वीर ममली ममली

३४ (२३) वीरगर्जनां ममली । वरुणोदकी वीरगर्जनां

वीरगर्जनां, वीर ममली मोदक से.

३५ (२४) वीरगर्जनां ममली मोदकगर्जनां, वीर ममली
मोदक से, वीरगर्जनां, वीरगर्जनां १९१५, वीर ममली वीरगर्जनां
ममली से.

३६ (२५) वीरगर्जनां ममली वीरगर्जनां वीरगर्जनां वीरगर्जनां
ममली से.

३७ (२६) वीरगर्जनां ममली ।

३८ (२७) वीरगर्जनां ममली । वीरगर्जनां वीरगर्जनां

३९ (२८) वीरगर्जनां ममली । वीरगर्जनां वीरगर्जनां

४० (२९) वीरगर्जनां ममली । वीरगर्जनां वीरगर्जनां

४१ (३०) वीरगर्जनां ममली । वीरगर्जनां वीरगर्जनां

૪૨ (૩૧) થડી સાચુંદનાની કાલો શ્રીપુત્ર અમરચંદ્રજી
ચોપરા તરફથી મળેલ છે.

૪૩ (૩૨) અષ્ટપ્રવચન માતાની સજ્ઞાપો	} આ સજ્ઞાપો હાપાયેલી છે.
૪૪ (૩૩) પ્રમંજનાની સજ્ઞાપ	
૪૫ (૩૪) ઢંઢગ શ્રીપતિની સજ્ઞાપ	
૪૬ (૩૫) રામકૃષ્ણની સજ્ઞાપ	
૪૭ (૩૬) ગજમુખમાલની સજ્ઞાપ	

૪૮ (૩૭) પંથેડી ગિયણ ત્યાગપદ—શ્રીપુત્ર અમરચંદ્રજી
ચોપરા તરફથી મળ્યું છે.

૪૯ (૩૮) | સુત્ર નીચાળી જાનકીરાડ ઉપર લેણેલા

૫૦ (૩૯) | પત્રો ૨—આ થે પત્રો આત્માનંદપ્રકાશમાં
જાણપટ્ટા જે તે ઉપરથી લીધા છે.

૫૧ (૪૦) દુ. શ્રાવક ઉપર લેણેલો પત્ર—૫૦ થીકાં-
તીરિજપત્રી મહાગજ પામેલી મળ્યો છે.

૫૨ માતૃ સ્વાત્પાપ.

૫૩ થે સજ્ઞાપો. પં. અગ્નિવાગવર્ણન તરફથી મળેલ છે.

ઉપર પ્રમાણે જણાવી વાંચકો સ્તરનો સજ્ઞાપો રિગેરે મળ્યાં
હેની વાંચક આજ છે. શ્રીનંદ દેવચંદ્રજી મહાગજના રાગી
મત્કોનાં શ્રીપુત્ર અમરચંદ્રજી ચોપરા નામ પ્રથમ પદ ઘણે
જે તેમને શ્રીનંદની કેટલીક કૃતિઓનાં નામ તથા તે ક્યાં
ક્યાં મળી રહ્યાં છે તેને પર નથી પ્રથમથી જાણ્યું હતું
તેમના વચ્ચેનાં ઉપરથી તેમની શ્રીપુત્ર ઉપરથી મત્કોનો
ઉપર સ્વાત્પાપ આજે છે " શ્રીનંદ દેવચંદ્ર " પહેલો માગ
જાણપટ્ટો તેમનાં મોઢાંને મ્પરે તેમને અપેક્ષા આનંદ થયો
હતો તે તેમની વચ્ચે આજે નીચે આપ્યો છે.

पत्र

" भद्रास्पद वर्षचंद्र वकील मोहनलालभाइ जोग टी० बालुचरसे अमरचंद दोपरेका प्रणाम बहुत बहुत वंचियेगा, यहां हुशारमंगल है आप लोगोकी कुशल सदा चाहता हूं अपरंच समाचार वंचियेगा. आज " श्रीमद् देवचन्द्र " नामाग्रंथका सुदृितांश आपने कृमापूर्वक मेजा सो पतितुमावनि तिथि चैत्र शुक्ल प्रमोदशीके दिवस मुझे मिला या आपकी इस कृपाके लिये मैं आपका आ जन्म जगती भया हूं, उपरोक्त ग्रंथका पहुंच समाचार में कलकत्ते चले जानेसे फौरन देनेमें देरि भया आशा है हमारा पृ अग्राध क्षमा करियेगा.

और कलदिनमें कलकत्तेसे आया हूं " विचारसार " ग्रंथ पहुँचा सो जानियेगा, विकानेखाले श्रीगुरुजी कहां है मालुम नहीं भया मालुम होनेसे उनको पत्र लिखकर सर्व बात पुछकर आपको लिखुंगा.

x x x x
आग्र-कमसेकम हजार पुस्तक उपवाइएगा ऐसा हमारा अनुमान था इसीसे १५१ पुस्तक भेजनेकी लिखा था लेकिन पुस्तक कम छपेगी तो पु. १५१ भेजनेकी जरूरत नहि है, पुस्तक छपवानेके खर्च बायत रुपया चार पांच रोजने भेजेगे.

श्रीमद्भूत समस्त ग्रंथादि छाननेके विचार है एक अज्ञाती छोड़नेका इरादा नहि है लिखा तो वादकर खुदो भये.

पूजाचार्य श्रीमद् बुद्धितागरजीवरिजी तनगच्छके होकर श्रीमद् देवचन्द्रजी महाराजके प्रति इतनी भक्ति रखते है इह इस काउने अद्भुत है इस लिये श्रीआचार्य बुद्धितागरजीवरिजीके धागने वांछा नमस्कार हो.

x x x x
3

શ્રીમદ્ સમન્વિ હમકો જો કુઝ માલુમ થા સો વતહાના
 હમારા ફરજ થા સો હમ કપંચિત પાલન ક્રિયા યહ હમારા
 સૌભાગ્ય હૈ ઇસ લિયે હમારી પ્રસંસા કી કોઈ જરૂરત નહિ
 મુજે લજ્જિત હોના પડતા હૈ સો માલુમ કિજિયેગા ધર્મ સ્નેહ
 સવિશેષ રહીયેગા, પશોત્તર શીઘ્ર દિજિયેગા યહાં કે ઠાયક
 કામ હો સો લિલિયેગા ઇતિ.

છપાવ્યા વિનાનાં પુસ્તકો.

(૧) ગુરુગુણવર્ણિકા ટંકો. (૨) ધ્યાનદીપિકા
 ચતુષ્પદી. (૩) કર્મગ્રંથ પાંચનો ટંકો. (૪) વિચારરત્નસાર
 પૂર્ણ. (૫) પ્રશ્નોત્તર. (૬) વિચારસાર મુલ-ટીકા અને
 ટંકો. (૭) કર્મસંબેધ પ્રકરણ. (૮) પ્રતિમાપુષ્પસિદ્ધિ. (૯)
 ગુણસ્થાનાધિકાર. (૧૦) દ્રવ્યમકાશ. (૧૧) બાહુજિનસ્તવન
 ટંકો. (૧૨) વીર નિર્વાણની ઢાલો. (૧૩) પદ્મનાભજિન-
 સ્તવન. (૧૪-૧૫-૧૬-૧૭) સિદ્ધાચલનાં સ્તવન. (૧૮)
 તત્ત્વાત્મગરસ્તવન. (૧૯) ધ્રુવપદસ્તવન. (૨૦) સમવસરણ
 સ્તવન. (૨૧) કુંભસ્થાપનસ્તવન. (૨૨) સિદ્ધાચલસ્તુતિ.
 (૨૩) વીશસ્પાનકસ્તુતિ. (૨૪) જ્ઞાતવ્રહ્માનસ્તુતિ. (૨૫)
 શિરનાસ્તુતિ. (૨૬) કાગલ. (૨૭) પંચેન્દ્રિય વિષય-
 રસાગપદ. (૨૮) પ્રશ્નસ્તુતિ. સાંશુપદ. અન્યપદ. ૫ રીતે વીશ
 છપાવ્યા અગરના હતા તે છપાવ્યા છે અને તે વિનાના પાંચેલા
 છપાવેલા હતા તે પુનઃ શુદ્ધ કરી છપાવેલ છે.

૭. કહ જાણમાં કયાં પુસ્તકો કયા ગાસમાં રહ્યાં.

સંવત્ ૧૯૭૬. કાગળ સુદિ ત્રીજે મોટા કોટ-મોટ-માં
 પોતાના મિત્ર ડુર્ગાદાસના બોધાર્થે આસામસારની રચના કર-
 ચામાં આવી.

સંવત્ ૧૭૧૬ ના કાર્તિક સુદિ પાંચમે નવાનગરમાં
સાર ઉપર જ્ઞાનમંજરી ટીકા રચવામાં આવી.

સંવત્ ૧૭૬૬ ના વૈશાખ વદિ ૧૩ ના રોજ મુલ્તાન શહેર
મળશાહી મીઠમલના આગ્રહથી ધ્યાનદીપિકાચતુષ્પદી રચી.

સંવત્ ૧૭૧૬ ના કાર્તિક સુદિ ૧ ના રોજ નવાનગરમાં
સાર ગ્રંથરચ્યો.

સંવત્ ૧૭૬૭ ના પોષ વદિ ૧૩ ના રોજ દ્રવ્યપ્રકાશ
રચ્યો.

સંવત્ ૧૮૦૪ ના માગશર સુદિ ૧૩ ના રોજ સિદ્ધાચ-
તું સ્તવન મુરતવાશી કચરા કીકાના સંઘમાં સિદ્ધાચલજીનાં
૧ કરી રચ્યું.

લેસલમેરમાં વર્તમાન શેઠના આગ્રહથી પંચમાવનાની રચના
શાઠ મળતી નથી.

છીમઢી શહેરમાં અવ્યાત્મગતિની રચના કરી.

માવનગરમાં દીવાળીના દીવસે વીરનિર્વાણત્વ સ્તવન (ગાલો)
શાઠ દેસી નથી.

૫. શીવાય વીજા ગંપોની શાઠ તથા સ્પલ મઝેલ નથી

શ્રીમદ્ભૂત જીવનચરિત્ર.

મદ્ભૂત જીવનચરિત્ર હજી પરિપૂર્ણ ઉપલબ્ધ થયું નથી તે સંબંધી
ત્યાં પત્રો લખી દર્શાવત મેલવવા પ્રયાસ કરવામાં આવે છે.
મદ્ દેવચંદ્ર દ્વિતીય ભાગમાં શ્રીમદ્ભૂત જીવનચરિત્ર સંબંધી
જે દર્શાવત મળશે તે દાખલ કરવામાં આવશે તથા તેમની
તેઓ સંબંધી ઉપોદ્ઘાતમાં ઘેરુપ વિચારે પ્રગટે કરવામાં

આવશે. પ્રથમ ભાગમાં પત્ર વિસ્તાર મળ્યો તે દાખલ કરેલ નથી. શ્રીમદ્ના જીવનચરિત સંબંધી જે જે મહાશયો સ્વચ્છો પૂરી પાડશે તેમની ઉપકારસહ થીજા ભાગમાં નોંધ લેવામાં આવશે.

અપ્રગટ કૃતિયો.

શ્રીમદ્ના જે જે કૃતિયો મળી તેનું લીષ્ટ ઉપર આપવામાં આવ્યું છે તેમ છતાં હજી જે જે અપ્રગટ કૃતિયો રહી હોય તે સંબંધી જાહેરસ્વચ્છથી તથા પત્રવ્યવહારથી પ્રયત્ન કરવામાં આવશે. શ્રીમદ્ના અપ્રગટ કૃતિઓ મેલવવામાં જે જે મહાશયો સ્થાય કરશે તેમની થીજા ભાગમાં ઉપકાર સહ નોંધ લેવાશે.

પુસ્તકો મેલવી આપનાર મહાશયોનો ઉપકાર.

અમદાવાદ ઢેલાના ઉપાશ્રય જ્ઞાનભંડારમાંથી બંને પક્ષના મતભેદ પ્રસંગે પુસ્તકો ન મળી શકે તેવા સંજોગોમાં શાસ કાઢી રાખી શ્રીમદ્ના કૃતિયોની પ્રતિઓ અપાવવામાં ફાવેલી મોગીલાલભાઈ તારાચંદે જે સહાય આપી છે તેમાટે તેમનો આભાર માનું શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની ચોવીસી તથા અન્ય વાંચનથી તેઓનો શ્રીમદ્ પર પૂર્ણ રાગ પ્રગટેલો જણાય છે ને તેથી તેમણે આ કાર્યમાં સારી સ્થાય આપી છે.

વાલુચરાવાળા ફાવેલી અમરચંદ્રજી, ચોપરા જેઓ.. શ્રીમદ્ના પૂર્ણ રાંગી જ્ઞાનસિક્કા મળી છે તેમનો તથા શ્રીમદ્ના કૃતિનાં પુસ્તકો આપના. માટે શ્રીમદ્ પ્રવર્તક શ્રીકાંતિવિજયજી તથા શ્રીમદ્ વિજયકમલમૂર્તીશ્વરજી, પંચાસ લાભવિજયજી, પંચાસ કેસરવિજયજી, પંચાસ ગુલાબવિજયજી, મુનિ દેતમુનિ, મોજક

૬ હેમચંદ તથા ધોરાજીના સેઠ જાદવજી સ્વજી વિગે-
રકરણદૂતેક બામાર માનુંછું.

કાર્પેના મૂઠા ઉત્પાદ અને પ્રેરક પરમવૃદ્ધ યોગનિષ્ઠ
પ્રાદ જૈનાચાર્ય ધામદ શુક્તિનાગર સુરિશ્વરજી મહારાજ
માત્ર આ ગ્રંથ ઉપાસવાનો ઉપદેશ કરીનેજ નહીં અંત-
ત્રાત્ર ગ્રંથો સોચવા સુચારવામાં તેમજ મુક્તો તરાતરાનાં
દે વર્ષની સત્તત પ્રયાસ સેવેલો છે. પૂરુંજ નહીં પણ
તેની સંસ્કૃત ટીકા અને યાજ્ઞા કેટલાક ગ્રંથ પૂટલા
દ્વ અને અધ્યવસ્થિત રીતે લેખાપલા હતા કે જે શુદ્ધ
તેઓ બ્રીનો ઘમો ફાલ્લ વ્યતીત થયો છે. તેઓ બ્રીની
ધર્મી કાલ્જી અને સ્થાપ ન હોત તો આ કાર્ય
પૂર્ણ શક્ત નહીં તેથી તેઓબ્રીનો જેટલો ઉપકાર
તેટલો જોહો છે, અને તેથી આ કાર્યની સફલતાનું
ન તેઓબ્રીનેજ ધટે છે.

૧. પુસ્તકસંગ્રહમાં હયાત ગ્રંથો પૈકી કેટલાકની પ્રતિઓ
તેની પત્ર અશુદ્ધ હોવાથી તેમજ તેની નેઠવની માટે
અન્ય નહીં મજાદારી તેને શુદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કર્યા
તેની મુલો રહી જરાનો સંભવ છે તેનું શુદ્ધિપથક દાલલ
છે છતાં પણ કોઈ સ્પષ્ટ મુલો રહેલી હોય તો તે ગુણ
સુધારી ધાંચરો અને નને જગાવરો તો તેમનો બામાર
મીઠી આશ્તિનાં સુધારો કરવાનાં આવરો.

૨. ગ્રંથ સંબંધનાં જે યાંદ લેખકનાં બાની રહેલું હરો તે
આશ્તિનાં જગાવવાનાં આવરો.

१३ मौनाष्टक.	२८३	२४ शास्त्राष्टक.	३६२
१४ विद्याष्टक.	२९२	२५ परिग्रहाष्टक.	३६७
१५ विवेकाष्टक.	२९९	२६ अनुभवाष्टक.	३७२
१६ माव्यस्थयाष्टक.	३०८	२७ योगाष्टक.	३७७
१७ निर्भयाष्टक.	३२३	२८ नियागाष्टक.	३८४
१८ अनात्मशंसाष्टक.	३२७	२९ भावभूजाष्टक.	३८८
१९ तन्त्रदृष्ट्यष्टक.	३३३	३० ध्यानःष्टक.	३९२
२० सर्व समृद्धयष्टक.	३४१	३१ तत्रोऽष्टक.	३९७
२१ कर्मविपाकचितनाष्टक.	३४६	३२ सर्वनयश्रयणाष्टक.	४०४
२२ भवोद्वेगाष्टक.	३५२	३३ टीकाकारप्रशस्ति.	४२०
२३ लोकसंज्ञात्यागाष्टक.	३५७		
४ शुद्धगुणछत्रीशी.			४२५-४५०
५ ध्यानदिषीकाचतुःपदी.			४५३-५७९
१ बारभावनातुं स्वरूप		४ ध्यानव्येय स्वरूप	
खंड १	४५३	खंड ४	५२४
२ स्तनत्रयपंचमहाप्रित		५ धर्मध्यान स्वरूप	
खंड २	४६९	खंड ५	५४९
३ समितिगुप्ति-मोहजय-		६ शुद्धध्यान स्वरूप	
वर्णन खंड ३	५०७	खंड	५६८
६ कर्मग्रंथनो टवो.			५८२-७५२
१ पहेलो कर्मग्रंथ.	५८२	४ चोथो कर्मग्रंथ.	६४२
२ दोजो कर्मग्रंथ.	६११	५ पांचमा कर्मग्रंथ.	६८४
३ बीजा कर्मग्रंथ.	६२९		
७ विचाररत्नसार.			७५३-९३२
८ छुटक प्रश्नोत्तर.			७३३-९६५
९ कर्मसंवेधप्रकरण.			९६७-९९२
१० प्रतिमापुष्पपूजासिद्धि.			९९३-१००४
११ गुणस्थानक अधिकार.			१००५-१०२८

॥ श्रीमच्छंदाय नमः ॥

॥ उप ॥

॥ श्रीपंडितदेवचंद्रजोशुत ॥

आगमसार.

मन्त्रार्चने प्रतिबोद्धा निम्नने मोक्षमार्गની વૃત્તિકા કરે છે. ત્રિંશં મપન યંત્ર જ્ઞાતિકાઓ નિષ્પત્તી હતી તે કાઠકોડી પર્ણને વન કરન કરેછે. તેનાં નાન-પોરું પપાનિ તિ કરન, ઘેરું જાવે કરન. અને ઘેરું બનીતિ કરન.

તેનાં પોરું પપાનિ કરન કરેછે. ૧ કાલાવર્ણન, ૨ કાંતાવર્ણન, ૩ વેર્ણન, ૪ અંગન, ૫ પાર કર્મની વાન કોડકોડી સંગોનની સ્પિતિ છે, તેનાંની જોગવર્ણન કોડકોડી સંગે અને એક કોડકોડી કર્મ રહે, તથા ૧ નાનકર્મ, ૨ મોઝર્મ, ૫ થે કર્મની વાન કોડકોડી સંગોનની સ્પિતિ છે, તેનાંની જોગવર્ણન સંગે અને એક કોડકોડી રહે, અને મેહર્મજર્મની સિંગ કોડકોડી સંગોનની સ્પિતિ છે. તેનાંની જોગવર્ણન સંગે, કર્મ એક કોડકોડી રહે રહે. ૧ પતી સિંગ એક જાણકર્મ કર્મને કર્મ સંગે કર્મની એકસંગોનની અને સ્પાનના મનેપૂત એક કોડકોડી સંગોનની સ્પિતિ રહે,

પુત્રો જે વૈરાગ્યરૂપ ઉદાસી પરિણામ તેને યથાપ્રવૃત્તિકરણ કહિયે.
 એ પહેલું કરણ, સર્વસંજી પંચેંદ્રીજીવ અનન્તીવાર કરેછે.

હવે ધીજું અપૂર્વકરણ કહેછે. તે એક કોડાકોડી સાગ-
 રોપમની સ્થિતિમાંહેથી એક મુહૂર્ત અને અનાદિ મિથ્યાત્વ જે
 અનંતાનુબંધીઆની ચોકડી તે સ્વપાવશને અજ્ઞાન હેય તે છાંડવું,
 અને જ્ઞાન ઉપાદેય પુટલે આદરવું, એ વાંછારૂપ અપૂર્વ કહેતાં
 પહેલાં ક્યારે ન આવ્યો પુત્રો જે પરિણામ તે અપૂર્વ કરણ કહીયે,
 એ ધીજું કરણ તે સમક્તિયોગ્ય જીવને થાય.

હવે ધીજું અનિવૃત્તિ કરણ કહેછે. તે મુહૂર્તરૂપ સ્થિતિ
 સ્વપાવીને નિર્મલ શુદ્ધ સમક્તિ પામે મિથ્યાત્વનો ઉદય મટે
 ત્યારે જીવ ઉપશમ સમક્તિ પામે, પુત્રો જે પરિણામ તે અનિ-
 વૃત્તિ કરણ કહિયે. એ કરણ કીધાથી ગંઠીભેદ થયો કહીએ. ઉક્તચ
 આવશ્યકનિર્ણયકૌ “ જા ગંઠી તા પટમં । ગંઠીસમય છેઓ ભવે-
 વીઓ ॥ અનિવૃત્તિકરણં પુણ । સમત્તપુરસ્સ્વદેર્જીવે ॥ ૧ ॥
 ‘ક્તર દેસં દઢિહિયં ચ । વિજ્ઞાદ્ વળદશો પપ્પ ॥ મિચ્છત્ત-
 સ્સાણ્ણદપ્પ । ઉવસમસમ્મં લહહ્ જીવો ॥ ૨ ॥ એમ મિથ્યાત્વનો
 ઉદય મટ્યાથી જીવ સમક્તિ પામે, તે સમક્તિની સદ્ગુણના
 બે ભેદ છે, એક વ્યવહાર સમક્તિ સદ્ગુણ, ધીજી નિશ્ચય
 સમક્તિ સદ્ગુણ.

દેવગ્રીઅરિહંત દેવાધિદેવ, અને ગુરુ સુસાધુ જે સુધો અર્થ
 કહે તે, તથા ધર્મ કેવલીનો પ્રરુપ્યો જે આગમમાં સાતનય તથા
 એક પ્રત્યક્ષ વીજું પરોક્ષ એ બે પ્રમાણ અને ચાર નિરૂપેકરી સદ્ગુણ,
 પુત્રો સદ્ગુણ તે વ્યવહાર સમક્તિ કહિયે. એ પુણ્યનું કારણ તથા
 ધર્મ પ્રગટ કરવાનું કારણ છે પુત્રો રુચિ જ્ઞાનવિના પણ ધર્મ
 જીવાને ઉપજે.

હવે એ છ દ્રવ્યના ગુણ કહેછે. પહેલો ધર્માસ્તિકાયના ચાર ગુણ એક અરૂપી, બીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય, ચોથો ગતિસહાયગુણ. બીજા અવર્માસ્તિકાયના પણ ચાર ગુણછે. એક અરૂપી, બીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય, અને ચોથો સ્થિતિ-સહાયગુણ. ત્રીજા આકાશાસ્તિકાયદ્રવ્યના ચાર ગુણછે. એક અરૂપી, બીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય, ચોથો અવગાહના દાન-ગુણ. હવે કાલદ્રવ્યના ચાર ગુણ કહેછે. એક અરૂપી, બીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય, ચોથો નવાપુરાણવર્તનાલક્ષણ. હવે પુદ્ગલ-દ્રવ્યના ચાર ગુણ કહેછે. એકરૂપી, બીજો અચેતન, ત્રીજો સક્રિય ચોથો મિલનવિસ્થરણરૂપ પૂરણગલન ગુણ. હવે જીવદ્રવ્યના ચાર ગુણ કહેછે. એક અનંતજ્ઞાન, બીજો અનંતદર્શન, ત્રીજો અન-ન્ટચારિત્ર, ચોથો અનંતવીર્ય, એ છ દ્રવ્યના ગુણ કહ્યા તે નિલગ્નવહે.

હવે છ દ્રવ્યનાપર્યાય કહેછે. ધર્માસ્તિકાયના ચાર પર્યાયછે. એક સ્વંધ, બીજો દેશ, ત્રીજો પ્રદેશ, ચોથો અગુરુલઘુ. અવ-ર્માસ્તિકાયના ચાર પર્યાય. એક સ્વંધ, બીજો દેશ, ત્રીજો પ્રદેશ, ચોથો અગુરુલઘુ; પુદ્ગલ દ્રવ્યના ચાર પર્યાય. એક વર્ણ, બીજો ગંધ, ત્રીજો રસ, ચોથો સ્પર્શ અગુરુલઘુસહિત; તથા આકાશાસ્તિકાયના ચાર પર્યાય. એક સ્વંધ, બીજો દેશ, ત્રીજો પ્રદેશ, ચોથો અગુરુલઘુ; કાલદ્રવ્યના ચાર પર્યાય. એક અતીતકાલ, બીજો અનાગત કાલ ત્રીજો વર્તમાન કાલ, ચોથો અગુરુલઘુ; અને જીવ દ્રવ્યના ચાર પર્યાય. એક અઘ્યાજાવ, બીજો અનવગાહ, ત્રીજો અમૃતિક, ચોથો અગુરુલઘુ. એ છ દ્રવ્યનાપર્યાય કહ્યા.

હવે છ દ્રવ્યના ગુણપર્યાયનું સાધર્મ્યપણું કહેછે. અગુરુ લઘુપર્યાય સર્વદ્રવ્યમાં સરીસ્તો છે અને અરૂપીગુણ પાંચ દ્રવ્યમાં

છે. એક પુદ્ગલદ્રવ્યમાં નથી; તથા અચેતનગુણ પાંચ દ્રવ્યમાં છે. એક જીવદ્રવ્યમાં નથી, અને સક્રિયગુણ જીવ તથા પુદ્ગલ એ બે દ્રવ્યમાં છે. ચાકી ચારદ્રવ્યમાં નથી; તથા ચલણસહાયગુણ એક ધર્માસ્તિકાયમાં છે, વીજા પાંચ દ્રવ્યમાં નથી; વલી સ્થિરસહાયગુણ એક અવર્માસ્તિકાયમાં છે. વીજા પાંચ દ્રવ્યમાં નથી; તથા અવ-ગાહનાગુણ તે એક આકાશદ્રવ્યમાં છે, વીજા પાંચ દ્રવ્યમાં નથી; અને વર્તનાગુણ તે એક કાલદ્રવ્યમાં છે, વીજા પાંચ દ્રવ્યમાં નથી; તેમજ મિલણવિચરણગુણ તે પુદ્ગલમાં છે, વીજા દ્રવ્યમાં નથી તથા જ્ઞાન-ચેતના ગુણ તે એક જીવ દ્રવ્યમાં છે, પણ વીજા-દ્રવ્યમાં નથી. એ મૂલગુણ કોઈ દ્રવ્યના કોઈ દ્રવ્યમાં મિલે નહીં. એક ધર્મ, વીજો અવર્મ, વીજો આકાશ, એ ત્રણ દ્રવ્યના ત્રણ ગુણ તથા ચાર પર્યાય સરિલા છે અને ત્રણ ગુણ કરી તો કાલ-દ્રવ્ય પણ એ સમાન છે.

હવે વલી અગ્યાર બોલે કરી હદ્રવ્યના ગુણજાણવાને ગાથા કહે છે.

પરિણામિ જીવ મુક્તા, સપ્તસા યુગ સિત્ત કિરિઆય નિશ્ચ
કારણ કત્તા, સન્નગય ઇયર અપ્પવેસે । ૧ ।

અર્થ-નિશ્ચયનયર્થી આપ આપના સ્વભાવે હા દ્રવ્ય પરિ-
ણામી છે અને વ્યવહારનયર્થી જીવ તથા પુદ્ગલ એ બે દ્રવ્ય
પરિણામી છે તથા એક ધર્મ, વીજો અવર્મ, વીજો આકાશ અને
ચોથો કાલ, એ ચાર દ્રવ્ય અપરિણામી છે. તથા હ દ્રવ્યમાં એક-
જીવ દ્રવ્ય તે જીવ છે, વીજા પાંચ દ્રવ્ય અજીવ છે તથા હ
દ્રવ્યમાં એક પુદ્ગલ મૂર્તિવન્ત રૂપી છે અને પાંચ દ્રવ્ય અમૂર્તિ-
મંત અરૂપી છે. હ દ્રવ્યમાં પાંચ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે, અને એક-
કાલ દ્રવ્ય અપ્રદેશી છે. તેમાં એક ધર્માસ્તિકાય. વીજો અવર્મા-

વિશાલ છે જે કાલ પ્રાચીન સંસ્કૃતિ છે અને આજના
કાલ સંસ્કૃતિ છે. આ કાલ પ્રાચીન સંસ્કૃતિ છે, કુલપતિ
સાથ * સંસ્કૃતિ છે, કુલપતિ સંસ્કૃતિ છે, કુલપતિ
સંસ્કૃતિ છે. આ કાલ પ્રાચીન સંસ્કૃતિ છે.

[illegible][illegible]

તારૂં અવસ્થા દિણે, તથા અનાદિ સંસારી જીવ ભવસ્થિતિ
પરિપાક છતાં એક અનંતકાલમાં સત્કર્મ નિર્જરી મોક્ષ
પહોંચે તિહાં સિદ્ધ અવસ્થાએ અનંતકાલ પર્યંત જીવ અનંતા
મુક્તને કિલ્લે માટે કાલદ્રવ્ય પણ જીવને ભોગ થાય છે. પણ
એક જીવદ્રવ્ય કોઈને ભોગ આવતો નથી માટે અકારણ કરું અને
પાંચ દ્રવ્ય ભોગ આવે માટે કારણ કહ્યાં તથા ઘર્ષી પ્રતીમાં તો
સંકોપે દ્રવ્ય છે જે હ દ્રવ્યમાં એક જીવ દ્રવ્ય કારણ છે. પાંચ
દ્રવ્ય અકારણ છે પણ જાન ઘર્ષીરિતે મલતી છે. માટે જે શુદ્ધ
કહે તે સ્વતં. મારી ધારણા પ્રમાણે જીવદ્રવ્ય કારણ અને પાંચ દ્રવ્ય
અકારણ એમ સંભવે છે. નિશ્ચયનયની હવે દ્રવ્ય કારણ છે અને દ્રવ્ય-
હારણ એક જીવદ્રવ્ય કારણ છે. શાકી પાંચદ્રવ્ય અકારણ છે. હવે દ્રવ્યમાં
એક આકાશદ્રવ્ય સર્વવ્યાપી છે. અને પાંચદ્રવ્ય લોક વ્યાપી છે.
હવે એક એક દ્રવ્યમાં એક દ્રવ્ય છે પણ એક યીજા સાથે મળી જાય
નહી પણ દ્રવ્યનો વિચાર કહ્યો.

હવે એક દ્રવ્યમાં એક નિત્ય, વીજો અનિત્ય શ્રીજો એક
ચોથો અનેક, પાંચમો સત્. હટ્ટો અસત્, સાનમો વત્તવ્ય, આટમો
અવત્તવ્ય, એ આટ આટ પણ કહે છે.

ધર્માસ્તિકાયના ચાર ગુણ નિત્ય છે તથા પર્યાયમાં ધર્માસ્તિ-
કાયનો એક સ્વં નિત્ય છે. શાકીના દેશ પ્રદેશ તથા અગુરુલ્લુ
પર્યાય અનિત્ય છે. અધર્માસ્તિકાયના ચાર ગુણ તથા એક લોક-
પ્રમાણ સ્વં નિત્ય છે અને એક દેશ, વીજો પ્રદેશ, શ્રીજો અગુરુલ્લુ
એ પણ પર્યાય અનિત્ય છે. તથા આકાશાસ્તિકાયના ચાર ગુણ તથા
લોકાલોકપ્રમાણસ્વં નિત્ય છે અને એક દેશ, વીજો પ્રદેશ. શ્રીજો
અગુરુલ્લુ એ પણ પર્યાય અનિત્ય છે. તથા કાલદ્રવ્યના ચાર ગુણ
નિત્ય છે અને ચાર પર્યાય અનિત્ય છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યના ચાર ગુણ નિત્ય

અને ચાર પર્યાય અનિત્ય છે. જીવદ્રવ્યના ચારગુણ તથા ત્રણ પર્યાય-નિત્ય છે અને એક અગુરુલઘુ પર્યાય અનિત્ય છે. એ રીતે નિત્યા-નિત્યપક્ષ કહ્યો.

હવે એક અનેકપક્ષ કહે છે. એક ધર્માસ્તિકાય વીજો અવ-ર્માસ્તિકાય. એ વે દ્રવ્યનો સ્વં લોકાકાશપ્રમાણ એક છે અને ગુણ અનંતા છે. પર્યાય અનંતા છે. પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે, તેજેકરી અનેક છે, આકાશદ્રવ્યનો લોકાલોકપ્રમાણસ્વં એક છે અને ગુણ અનંતા છે. પર્યાય અનંતા છે. પ્રદેશ અનંતા છે માટે અનેક છે, કાલ દ્રવ્યનો વર્તનારૂપ ગુણ એક છે અને ગુણ અનંતા છે, પર્યાય અનંતા છે, કેમકે સમય અનંતા છે. અતીત કાલે અનંતા સમય ગયા અને અનાગતકાલે અનંતા સમય આવશે. તથા વર્તમાનકાલે સમય એક છે માટે અનેકપક્ષ છે. પુદ્ગલદ્રવ્યના પરમાણુ અનંતા છે તે એકેક પરમાણુમાં અનંતાગુણ પર્યાય છે. તે અનેકપણું છે અને સર્વ પરમા-ણુમાં પુદ્ગલપણું તે એકજ છે માટે એક છે.

જીવદ્રવ્ય અનંતા છે. એકેકા જીવમાં પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે તથા ગુણ અનંતા છે. પર્યાય અનંતા છે તે અનેકપણું છે પણ જીવિત્તત્ત્વપણું સર્વજીવોનું એકસરીખું છે માટે એકપણું છે. इहां क्षिप्य પુછે છે કે સર્વ જીવ એક સરીખા છે તો મોક્ષના જીવ સિદ્ધ પરમાનંદમયી દેશ્વાય છે અને સંસારી જીવ કર્મવશ પડ્યા હુઃસી દેશ્વાય છે અને તે સર્વ જુદાજુદા દેશ્વાય છે તે કેમ ? તેહને ગુરુ ઉત્તર કહે છે કે નિશ્ચયનયે તો જીવ સિદ્ધ સમાન છે માટેજ સર્વ જીવ કર્મ ચર્ચાને સિદ્ધ થાય છે તેથી સર્વ જીવની સત્તા પડે છે.

પરિ ક્ષિય પુછે છે કે જો સર્વ જીવ સિદ્ધ સમાન કહો છો તો અમય્ય જીવ પણ સિદ્ધ સમાન છે એમ ટેલું (ટર્ક) અને

તે તો મોક્ષે જતા નથી, તેહને જ્ઞાત લે અભવ્યને
 વીર્યાં છે અને અભવ્યમાં પરાવર્ત ધર્મ નથી તેથી સિદ્ધ થ
 નથી માટે તેનો પુરુષોજ સ્વભાવે છે મોક્ષે જહુંજ નથી અ
 ભવ્યજાંવમાં પરાવર્ત ધર્મ છે માટે કારણ સામયો મિતે પલ્લવ
 પામે ગુણત્રેણિ ઘટી મોક્ષે કરી સિદ્ધ થાય પણ જીવના મુલ્ય
 જાઠ સ્વક પ્રદેશ લે છે તે નિશ્ચયનપર્યાં અવ્ય તપા અભવ્ય
 સર્વના સિદ્ધ તમાન છે માટે સર્વ જીવની સત્તા એક સર્વોચ્ચી
 છે કેમકે એ જાઠ પ્રદેશને વિલકુલ કર્મ લાગતાં નથી તે
 “શ્રી આચારાંગ ચરની શ્રી સિદ્ધાંગાચાર્ય કૃત ટીકાના લોક-

હવે સત્ તપા અસત્ પક્ષ કહેલે. એ હ દ્રવ્ય તે સ્વદ્રવ્ય,
 સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ, અને સ્વભાવપણે સત્ એટલે જ્ઞાતા છે અને પદ્મદ્રવ્ય,
 પદ્મક્ષેત્ર, પદ્મકાલ તપા પદ્મભાવપણે અસત્ એટલે અજ્ઞાતા છે તેની
 ઈત વતાવડાને અર્થે હવે દ્રવ્યના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ કહિયે હૈયે.

ધર્માસ્તિકાપનો મૂલગુણ ઘટણ સહાયપણો તે સ્વદ્રવ્ય,
 અધર્માસ્તિકાપનો મૂલગુણ સ્થિતિ સહાયપણો તે સ્વદ્રવ્ય, આકા-
 શાસ્તિકાપનો મૂલ ગુણ અવગાહપણો તે સ્વદ્રવ્ય, કાલદ્રવ્યનો
 મૂલ ગુણ વર્તનાલક્ષણ પણો તે સ્વદ્રવ્ય, તપા પુટલનો મૂલગુણ
 પુરણગલનપણો તે સ્વદ્રવ્ય અને જીવદ્રવ્યનો મૂલગુણ જ્ઞાનાદિક
 વૈતનાલક્ષણપણો તે સ્વદ્રવ્ય એ હ દ્રવ્યનો સ્વદ્રવ્યપણો કહ્યો.

હવે સ્વક્ષેત્ર તે દ્રવ્યનો પ્રદેશપણો છે તે દેશાદે છે. તિહાં
 એકધર્માસ્તિકાપ, વીજો અધર્માસ્તિકાપ. એ વે દ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર
 અસંત્યાત પ્રદેશ છે અને આકાશદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર અનંત પ્રદેશ
 છે. કાલદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર સમય છે. પુટલદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર એક એ

માણ્ણે તે પરમાણુ અનંતાં છે. જીવદ્રવ્યનો સ્વસ્થેષ્ટ એક જીવના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે.

હવે સ્વકાલ તે છપ્પ દ્રવ્યમાં અગુરુલલુનોજ છે અને એ છ દ્રવ્યના પોતપોતાના ગુણ પર્યાયતે સર્વ દ્રવ્યનો સ્વભાવ જાણવો. પુટલે ધર્માસ્તિકાયમાં પોતાનાજ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ છે પણ ઘીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી. તથા અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય મન્વે પણ સ્વદ્રવ્યાદિક ચાર છે. પણ ઘીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી. એમજ આકાશાસ્તિકાયને વિષે આકાશનાજ સ્વદ્રવ્યાદિક ચાર છે પણ ઘીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી. કાલદ્રવ્યમાં કાલનાદ્રવ્યાદિક ચાર છે ઘીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી અને પુટલના દ્રવ્યાદિક ચાર તે પુટલમાંજ છે પણ ઘીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી તથા જીવ દ્રવ્યના સ્વદ્રવ્યાદિક ચાર તે જીવમાં છે પણ ઘીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી.

જે દ્રવ્ય તે ગુણ પર્યાયવંત દ્રવ્યથી અભેદપર્યાય હોય તે દ્રવ્ય કહિયે તથા સ્વધર્મનો આધારવંતપણો તે ક્ષેત્ર કહિયે અને ઉત્પાદ વ્યવહારવર્તના તે કાલ કહિયે તથા વિશેષ ગુણ પરિણતિ સ્વભાવ પરિણતિ પર્યાય પ્રમુખ તે સ્વભાવ કહિયે.

इहां १ भेद स्वभाव, २ अभेदस्वभाव ३ भव्यस्वभाव. ४ अभव्यस्वभाव. ५ परमस्वभाव. ए पांच स्वभाव कहेवा. तेमां द्रव्यना सर्व धर्मने पोटपोताना स्वस्वकार्यने करवे करी भेद स्वभाव છે અને अवस्थान पणे अभेद स्वभाव છે. अणुपलटण स्वभावे अभव्य स्वभाव છે. तथा पलटण स्वभावे भव्य स्वभाव છે અને द्रव्यना सर्व धर्म ते विशेष धर्मने अनुयायीज परिणमे ते माटे ते परम स्वभाव कहिये. ए सामान्य स्वभाव जाणवा ए रीते छप्प द्रव्य स्वगुणे सत् છે અને परगुणे असत् છે.

હવે વક્તવ્ય તથા અવક્તવ્ય પત્ર કરેલે. એ હ દ્રવ્યમાં અનંતા ગુણ પર્યાય તે વક્તવ્ય છૂટે વચ્ચે કરેલા સોચ છે અને અનંતા ગુણ પર્યાય તે અવક્તવ્ય છૂટે વચ્ચે કરેલા જાય નહીં છૂટા છે. તિહાં વેદવર્તી મગરને સમગ્ર માથા દીધા તેને અનંતમે માગે જે વક્તવ્ય છૂટે કરેલા સોચ હતા તે કાઢા થઈ તેનો પણ અનંતનો માગ ક્ષીણમયર દેવે મૂચમાં ગુંધો તે મૂચમાં ગુંધો તે ને અનંતપાનને માગે હમણાં આગમ રજાં છે એ હ દ્રવ્યમાં જાટપત્ર કાઢા.

હવે નિચ તથા અનિચ પત્રવર્તી શીર્ષંગી ડરની તે કહે છે એક જેની આદિ નથી અને અંત પણ નથી તે અનાદિ અનંત પડેલો માંગો અને જેની આદિ નથી પણ અંત છે તે અનાદિ સાંત વીજો માંગો તથા જેની આદિ પણ છે અને અંત છૂટે છે તેનો પણ છે તે માદિ સાંત શીર્ષંગી માંગો થઈ જેહને આદિ છે પણ અંત નથી તે સાદિ અનંત નામે શોષો માંગો જાગરો. હવે એ પણ માંગા હ દ્રવ્યમાં પડાવી દેલા છે. જીવ દ્રવ્યમાં જાનાદિક ગુણ તે અનાદિ અનંત છે નિચ છે, અને અચ જીવને કર્મ સાથે સંયોગ તથા સંસારીપણની આદિ નથી પણ સિદ્ધ થાય તેવારે અંત આવ્યો તેવી એ અનાદિ સાંત માંગો છે, અને દેવતા તથા નારક્ષી મનુષ્યના મન કરવા તે સાદિસાંત માંગો છે, અને જે જીવ કર્મ સ્વપાવી મોક્ષ ગણા તેનો સિદ્ધપણે આદિ છે અને પાછો સંસારમાં કોઈ કાઢે જાવું નથી માટે અંત નથી તેવી એ સાદિ અનંત માંગો છે. એ જીવ દ્રવ્યમાં શીર્ષંગી થઈ. જીવ દ્રવ્યના ચાર ગુણ અનાદિ અનંત છે. જીવને કર્મ સાથે સંયોગ તે અનાદિ સાંત છે કેમકે વારે પણ કર્મ છૂટે છે.

હવે ધર્માસ્તિકાયમાં ચાર ગુણ તથા સંવપ્નો તે અનાદિ અનંત છે અને અનાદિ સાંત માંગો નથી તથા ૧ દેશ ૨ પ્રદેશ ૩ અગુરુલયુ એ સાદિ સાંત માંગો છે. તથા સિદ્ધના જીવમાં ધર્માસ્તિકાયના જે પ્રદેશ રહ્યા છે તે પ્રદેશ આશ્રયીને સાદિ અનંત માંગો છે એવીજ રીતે અધર્માસ્તિકાયમાં પણ ચોભંગી જાણવી અને આકાશ દ્રવ્યમાં ગુણ તથા સંવ અનાદિ અનંત છે યીજો માંગો નથી અને ૧ દેશ ૨ પ્રદેશ તથા ૩ અગુરુ લયુ સાદિ સાંત છે તથા સિદ્ધના જીવની સાથે સંવ તે સાદિ અનંત છે.

પુદ્ગલ દ્રવ્યમાં ગુણ અનાદિ અનંત છે. જીવપુદ્ગલનો સંવ અધર્મ્ય ને અનાદિ અનંત છે. મળ્ય જીવને અનાદિ સાંત છે પુદ્ગલના સંવ સર્વ સાદિ સાંત છે જે સંવ ચાંચ્યા તે સ્થિતિ પ્રમાણે રહી રહે છે વળી નવા બંધાય છે માટે સાદિ અનંત માંગો પુદ્ગલમાં નથી.

કાલદ્રવ્યમાં ગુણ ચાર અનાદિ અનંત છે પર્યાયમાં અતીત કાલ અનાદિ સાંત છે અને વર્તમાનકાલ સાદિ સાંત છે. અનાગતકાલ સાદિ અનંત છે. એ કાલનું સ્વરૂપ તે સર્વ ઉપચાર્ય છે. એ રીતે કાલ દ્રવ્યમાં ચોભંગી કહી.

હવે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ તથા ભાવમાં ચોભંગી કહે છે. જીવ દ્રવ્યમાં સ્વદ્રવ્યથી જ્ઞાનાદિક ગુણ તે અનાદિ અનંત છે. સ્વક્ષેત્રે જીવના પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે તે સાદિ સાંત છે તતોદ્ધર્ચનાપણે ફરે છે તે માટે અથવા અવગાહના માટે સાદિ સાંત છે પણ છતી પળે તો અનાદિ અનંત છે. સ્વકાલ અગુરુ લયુને ગુણે અનાદિ અનંત છે અને અગુરુ લયુ ગુણનો ઉપજવો

તથા વિગ્રહો તે સાદિ સાંત છે. તથા સ્વભાવ ગુણ પમ્પ
તે અનાદિ અનંત છે અને મેદાન્તરે અગુરુલુ તે સાદિ સાંત છે.

ધર્માસ્તિકાપનાં સ્વદ્ય તે ચલ્ય સહાય ગુણ તે અનાદિ
અનંત છે અને સ્વક્ષેત્ર અસંત્યાત પ્રદેશ લોક પ્રમાણ છે તે
અવગાહનાપને સાદિ સાંત છે. સ્વકાલ તે અગુરુલુ ગુણ
કરી અનાદિ અનંત છે અને ઉત્પાદ વ્યય તે સાદિ સાંત છે. ૧ સંય
સ્વભાવ તે ચાર ગુણ અગુરુલુ અનાદિ અનંત છે. ૨ દેશ ૩ પ્રદેશ તે
અવગાહનાને પ્રમાણે સાદિ સાંત છે એમ
અવર્માસ્તિકાપના પગ દ્રવ્યાદિ ચાર ભાંગા જાણવા તથા
આકાશાસ્તિકાપનાં સ્વદ્ય અવગાહનાદાન ગુણ તે અનાદિ
અનંત છે અને સ્વક્ષેત્ર લોકાલોક પ્રમાણ અનંત પ્રદેશ તે
અનાદિ અનંત છે. સ્વકાલ તે અગુરુલુગુણ સર્વપાપને અનાદિ
અનંત છે અને ઉપગ્રહે તથા વિગ્રહો સાદિ સાંત છે. સ્વભાવ તે ચાર
ગુણ તથા સંય અને અગુરુલુ તે અનાદિ અનંત છે તથા દેશ
પ્રદેશ તે સાદિ સાંત છે તે આકાશ દ્રવ્યના બે મેદ છે એક વૈદ-
રાજ લોકનો સંય લોકાકાશ તે સાદિ સાંત છે બીજો અલોકા-
કાશનો સંય તે સાદિ અનંત છે. *

કાલ દ્રવ્યનાં સ્વદ્ય તે નવ પુરાણવર્તના ગુણ તે અનાદિ
અનંત છે સ્વક્ષેત્ર સમય કાલ તે આદિ સાંત છે કેમકે વર્તમાન

* વરુદરાજ લોકનો સંય લોકાકાશ સાદિ સાંત છે તે આવી
જિં ને લોકના મધ્યમને અંત સ્વક પ્રદેશથી માંદાને સાદિ છે નિહાં
વરુદરાજ લોકનો અંત આવે નિહાં માંત તથા વરુદરાજ લોકનો ઉંટો
પ્રદેશ મૂરતિ પડે અલોકનો અદિ લેવી પગ અલોકનો અંત નથી મટે
મદિ અંત કારું છે.

હવે ધર્માસ્તિકાયમાં ચાર ગુણ તથા સંઘપણો તે અનાદિ અનંત છે અને અનાદિ સાંત માંગો નથી તથા ૧ દેશ ૨ પ્રદેશ ૩ અગુરુલલુ પુ સાદિ સાંત માંગો છે. તથા સિદ્ધના જીવમાં ધર્માસ્તિકાયના જે પ્રદેશ રહ્યા છે તે પ્રદેશ આશ્રયીને જાદિ અનંત માંગો છે એવીજ રીતે અધર્માસ્તિકાયમાં પણ ચૌભંગી જાણવી અને આકાશ દ્રવ્યમાં ગુણ તથા સંઘ અનાદિ અનંત છે વીજો માંગો નથી અને ૧ દેશ ૨ પ્રદેશ તથા ૩ અગુરુ લલુ સાદિ સાંત છે તથા સિદ્ધના જીવની સાથે સંઘ તે સાદિ અનંત છે.

પુદ્ગલ દ્રવ્યમાં ગુણ અનાદિ અનંત છે. જીવપુદ્ગલનો સંઘ અભવ્ય ને અનાદિ અનંત છે. મગ્ય જીવને અનાદિ સાંત છે પુદ્ગલના સંઘ સર્વ સાદિ સાંત છે જે સંઘ ઘાંઘ્યા તે સ્થિતિ પ્રમાણે રહી રહે છે વળી નવા ઘાંઘાય છે માટે સાદિ અનંત માંગો પુદ્ગલમાં નથી.

કાલદ્રવ્યમાં ગુણ ચાર અનાદિ અનંત છે પર્યાયમાં અતીત કાલ અનાદિ સાંત છે અને વર્તમાનકાલ સાદિ સાંત છે. અનાગતકાલ સાદિ અનંત છે. પુ કાલનું સ્વરૂપ તે સર્વ ઉપચાર્ય છે. પુ રીતે કાલ દ્રવ્યમાં ચૌભંગી કહી.

હવે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ તથા માત્રમાં ચૌભંગી કહે છે. જીવ દ્રવ્યમાં સ્વદ્રવ્યથી જ્ઞાનાદિક ગુણ તે અનાદિ અનંત છે. સ્વક્ષેત્રે જીવના પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે તે સાદિ સાંત છે તતોદ્વર્તનાપણે ફરે છે તે માટે અથવા અવગાહના માટે સાદિ સાંત છે પણ ઈતી પણે તો અનાદિ અનંત છે. સ્વકાલ અગુરુ લલુને ગુણે અનાદિ અનંત છે અને અગુરુ લલુ ગુણનો ઉપજવો

તથા વિગતથી તે સાદિ સાંત છે. તથા સ્વભાવ ગુણ પૃથ્થ
તે અનાદિ અનંત છે અને મેદાન્તરે અગુરુલ્લુ તે સાદિ સાંત છે.

ધર્માસ્તિકાપનાં સ્વદ્રવ્ય તે ઘટ્ટા સહાય ગુણ તે અનાદિ
અનંત છે અને સ્વક્ષેત્ર અમરૂપાત પ્રદેશ લોક પ્રમાણ છે તે
અવગાહનાપને સાદિ સાંત છે. સ્વકાલ તે અગુરુલ્લુ ગુણે
કરી અનાદિ અનંત છે અને ઉપાદ દ્યય તે સાદિ સાંત છે.
સ્વભાવ તે ચાર ગુણ અગુરુલ્લુ અનાદિ અનંત છે ? સ્વંચ
૨ દેશ ૨ પ્રદેશ તે અવગાહનાને પ્રમાણે સાદિ સાંત છે એમ
અધર્માસ્તિકાપના પગ દ્રવ્યાદિ ચાર માંગા જાણવા તથા
આકાશાસ્તિકાપનાં સ્વદ્રવ્ય અવગાહનાદાન ગુણ તે અનાદિ
અનંત છે અને સ્વક્ષેત્ર લોકાલોક પ્રમાણ અનંત પ્રદેશ તે
અનાદિ અનંત છે. સ્વકાલ તે અગુરુલ્લુગુણ સર્વપાપને અનાદિ
અનંત છે અને ઉપજવે તથા વિગતથી સાદિ સાંત છે. સ્વભાવ તે ચાર
ગુણ તથા સ્વંચ અને અગુરુલ્લુ તે અનાદિ અનંત છે તથા દેશ
પ્રદેશ તે સાદિ સાંત છે તે આકાશ દ્રવ્યના બે મેદ છે એક ધૈદ-
રાજ લોકનો સ્વંચ લોકાકાશ તે સાદિ સાંત છે યીજો અલોક-
કાશનો સ્વંચ તે સાદિ અનંત છે. *

કાલ દ્રવ્યમાં સ્વદ્રવ્ય તે નવ પુરાણવર્તના ગુણ તે અનાદિ
અનંત છે સ્વક્ષેત્ર સમય કાલ તે આદિ સાંત છે કેમકે વર્તમાન

* વડદરાજ લોકનો સ્વંચ લોકાકાશ સાદિ સાંત છે તે આવી
રિતે જે લોકના મધ્યનાર્ગે આઠ સ્વક પ્રદેશથી માંદીને સાદિ છે નિહાં
વડદરાજ લોકનો અંત આવે તિહાં સાંત તથા વડદરાજ લોકનો છેલ્લો
પ્રદેશ મૂર્તિને ૬૮ અલોકનો આદિ તેવી પગ અલોકનો અંત નથી માટે
સાદિ અનંત કયું છે.

સમય એકલે તે માટે. તથા સ્વકાલ તે અનાદિ અનંત છે. સ્વભાવ તે ગુણ ચાર અને અગુરુલયુ અનાદિ અનંત છે. અતીત કાલ અનાદિ સાંત છે અને વર્તમાનકાલ સાદિ સાંત છે અનાગત કાલ સાદિ અનંત છે.

પુદ્ગલ દ્રવ્યમાં સ્વદ્રવ્ય તે દ્રવ્યપણે જે પૂરણગલન ધર્મ તે અનાદિ અનંત છે અને સ્વક્ષેત્ર પરમાણુ તે સાદિ સાંત છે. સ્વકાલ સ્થિતિ અગુરુલયુ ગુણ તે અનાદિ અનંત છે. અગુરુલયુનો ઉપજવો વિણશવો તે સાદિ સાંત છે. સ્વભાવતે ગુણ ચાર અનાદિ અનંત છે. વર્ણાદિ પર્યાય ચાર એટલે વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ તે સાદિ સાંત છે. એ દ્રવ્યાદિ ચારમાં ચૌમંગી કહી.

હવે છ દ્રવ્યના સંબંધ આશ્રી ચૌમંગી કહે છે, તિહાં પ્રથમ આકાશ દ્રવ્ય છે તેમાં અલોકાકાશમાં કોઈ દ્રવ્ય નથી, અને લોકાકાશમાં છ દ્રવ્ય છે, તિહાં લોકાકાશ દ્રવ્ય તથા ઘીહું ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય અને ઘીહું અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય તે અનાદિ અનંત સંબંધી છે જે લોકાકાશના એકેક પ્રદેશમાં ધર્મ દ્રવ્ય તથા અધર્મ દ્રવ્યનો એકેક પ્રદેશ રહ્યો છે તે પણ કિવારે વિચલડસે નહીં માટે અનાદિ અનંત સંબંધી છે. આકાશ છેલ્લે લોક સર્વ અને જીવ દ્રવ્યનો અનાદિ અનંત સંબંધ છે, અને સંસારી જીવ કર્મ સહિત તથા લોકના પ્રદેશનો સાદિ સાંત સંબંધ છે. લોકાંત સિદ્ધક્ષેત્રના સિદ્ધ જીવોનો આકાશ પ્રદેશ સાથે સાદિ અનંત સંબંધ છે, લોકાકાશ અને પુદ્ગલ દ્રવ્યનો અનાદિ અનંત સંબંધ છે. આકાશ પ્રદેશની સાથે પુદ્ગલ પરમાણુનો સાદિ સાંત સંબંધ છે. એમ આકાશ દ્રવ્યની પરે ધર્માસ્તિકાય તથા અધર્માસ્તિકાયનો પણ સર્વ સંબંધ જાણવો, અને પુદ્ગલના સંબંધમાં અમલ્ય જીવને પુદ્ગલનો

मैंने हे केनेके अमर जीवों कर्म कितने खरीने नहीं माले,
 जैसे मर्य जीवों कर्मों लाने अनदि कालमें है पन वे
 फिरके हरे मने मर्य जीवों पुष्ट संवत् अनदि तांत
 है तथा निरुप नरैकी ह द्रव्य खभाव परिणाम परिणामा है
 वे परिणामों मर्य आत्मी है वे मने अनदि अनन
 है जैसे जीव मर्य पुष्ट वेद द्रव्य नहि संवत् मर्य पने है वे प
 परिणामों है वे परिणामों अमर जीवों अनदि अ
 मने है जैसे मर्य जीवों अनदि मने है जैसे पुष्टों परिणामों
 पने है तमारे अनदि अनन है जैसे पुष्टों निरुप विरुप
 वे मने मने है पुष्ट जीव द्रव्य पुष्ट मने निरुप सक्रिय है
 जैसे पुष्ट कर्मों रैन धाप ठेवरे जीव द्रव्य अक्रिय है
 जैसे पुष्ट द्रव्य मर्य सक्रिय है

हरे एक, जैसे-कर्मों निरुप शान खदेवने नप कई
 है तम द्रव्यों जैसे खभाव है, वे एक वदन्या कहा
 जाय नहीं मने माहोनाई नप कई तमारे पने कई है,
 तमारे मर्य मर्या वे नर है एक अक्रिय कीली पमाप
 कि तमारे अनदि द्रव्य पमाप मने जैसे मर्यापने
 अनदि द्रव्य तमारे मने वे अक्रिय नप कहिये तेना दस
 नर है १ नर द्रव्य निरुप है वे निरुप अक्रिय २ अक्रिय
 नर जैसे जीवों अनदि न करे मर्य गुणों निरुप मने वे
 क अक्रिय ३ अक्रिय गुणों नर जीव एक सत्ता
 मने तमारे एक जीव कई सत्तापने मने वे तम
 अक्रिय जैसे मर्यापने द्रव्य ४ द्रव्यों कईका योग्य गुण
 मने वे तमारे अक्रिय ५ अननने अक्रिय
 मने वे तमारे अक्रिय ६ तमारे द्रव्य गुण पमाप रहित

છે એમ કહેવું તે અન્વય દ્રવ્યાર્થિક ૭ સર્વ જીવ દ્રવ્યની મૂલ સત્તા એક છે તે પરમદ્રવ્યાર્થિક નય ૮ સર્વ જીવના આઠ પ્રદેશ નિર્મલ છે તે શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિક નય ૯ સર્વ જીવના અસં-
ખ્યાત પ્રદેશ એક સરીखा છે તે સત્તા દ્રવ્યાર્થિક નય, ૧૦ ગુણ-
ગુણી દ્રવ્ય તે એક છે તે પરમભાવગ્રાહક દ્રવ્યાર્થિક. જેમ આત્મા જ્ઞાનરૂપ છે. इत्यादિક ए द्रव्यार्थिक नयना दश भेद कहे.

હવે પર્યાયાર્થિક નયના છ ભેદ કહે છે જે પર્યાયને ગ્રહે તે પર્યાયાર્થિક નય કહિયે, તેના છ ભેદ છે ૧ દ્રવ્ય પર્યાય તે જીવને ભવ્યપણું તથા સિદ્ધપણું કહેવું, ૨ દ્રવ્ય ઘ્યંજન પર્યાય તે દ્રવ્યનું પ્રદેશમાન, ૩ ગુણ પર્યાય જે એક ગુણથી અનેકતા થાય જેમ ધર્માધર્માદિદ્રવ્ય પોતાના ચલણ સહકારાદિ ગુણથી અનેક જીવ તથા પુદ્ગલને સહાય કરે, ૪ ગુણ ઘ્યંજન પર્યાય જે એક ગુણના ઘણા ભેદ છે ૫ સ્વભાવ પર્યાય તે અગુરુલઘુ પર્યાયથી જાણવો. ૬ પાંચ પર્યાય સર્વ દ્રવ્યમાં છે અને છઠ્ઠો વિભાવ પર્યાય તે જીવ પુદ્ગલ ૭ બે દ્રવ્યમાં છે તિહાં જીવ જે ચાર ગતિના નવા નવા ભવ કરે તે જીવમાં વિભાવ પર્યાય તથા પુદ્ગલમાં સંવપણું તે વિભાવ પર્યાય જાણવો.

હવે પર્યાયના ઘીજા છ ભેદ કહે છે ૧ અનાદિ નિત્ય પર્યાય તે જેમ પુદ્ગલ દ્રવ્યનો મેરુ પ્રમુખ, ૨ સાદિ નિત્ય પર્યાય તે જીવ દ્રવ્યનું સિદ્ધપણું, ૩ અનિત્ય પર્યાય તે સમય સમયમાં દ્રવ્ય ઉપજે વિણશે છે, ૪ અશુદ્ધ અનિત્ય પર્યાય તે જન્મ મરણ થાય છે તેને કરી કહેવું, ૫ ઉપાધિ પર્યાય તે કર્મ સંવંધ, ૬ શુદ્ધ પર્યાય જે મૂલ પર્યાય સર્વ દ્રવ્યના એક સરીखा છે ૭ પર્યાયાર્થિકનું સ્વરૂપ કયું.

[The page contains dense handwritten text in Devanagari script, which is mostly illegible due to blurring and overlapping.]

[illegible]

વિશેષતાને અંગીકાર કરે છે, જે જીવ દ્રવ્ય એમ કહું તો અજીવ સર્વ ટલ્યા તે વિશેષ સંગ્રહ.

હવે વ્યવહાર નય કહે છે. જે બાહ્યસ્વરૂપ देखीने भेदनी વેહેવણ કરે અને જે બાહેર देखता गुणनेज માને પણ અંતરંગ સત્તા ન માને છુટે એ નયમાં આચાર ક્રિયા મુખ્ય છે. અંતરંગ પરિણામનો ઉપયોગ નવી કેમકે નૈગમ તથા સંગ્રહ નય તે જ્ઞાન રૂપ ધ્યાનના પરિણામ વિના અંશ તથા સત્તા ગ્રાહી છે તેમ ઇહાં કરણી મુખ્ય છે તે વ્યવહારનયે (પણે) જીવની વ્યવસ્થા અનેક પ્રકારે છે. તિહાં નૈગમ તથા સંગ્રહ નય કરી સર્વ જીવ સત્તાયે એક રૂપ છે પણ વ્યવહાર નયથી જીવના બે ભેદ છે. એક સિદ્ધ, બીજા સંસારી. તે વહી સંસારી જીવના બે ભેદ છે. એક અયોગી ચૌદમા ગુણઠાણાવાલા તથા બીજા સયોગી તે સયોગીનાં બે ભેદ એક કેવલી બીજો છદ્મસ્થ, છદ્મસ્થના બે ભેદ એક ક્ષીણ મોહી ચારમા ગુણઠાણે વર્તતા મોહનીય કર્મ રૂપાણું તે, બીજો ઉપશાન્તમોહતે ઉપશાન્ત મોહના વહી બે ભેદ એક અકપાયી ઇગ્યારમા ગુણઠાણના જીવ; બીજા સકપાયીના બે ભેદ છે, એક સૂક્ષ્મ કપાયી દશમા ગુણઠાણના જીવ બીજા વાદર કપાયી. તે વાદર કપાયીના વહી બે ભેદ છે. એક શ્રેણી પ્રતિપત્ર, બીજો શ્રેણી રહિત તે શ્રેણી રહિતના બે ભેદ. એક અપ્રમાદી બીજો પ્રમાદી તે પ્રમાદીના બે ભેદ એક સર્વ વિરતિ બીજો દેશ વિરતિ, દેશ વિરતિના બે ભેદ એક વિરતિ પરિણામિ બીજા અવિરતિ પરિણામિ, અવિરતિના બે ભેદ એક અવિરતિ સમકીતિ બીજા અવિરતિ મિથ્યાત્વી, તે મિથ્યાત્વીના બે ભેદ એક મદ્ય બીજા અમદ્ય, તે મદ્યના બે ભેદ એક ગ્રંથિમેદી બીજા ગ્રંથી અમેદી (અમેદ ગ્રંથિ) એવી રીતે જે જીવ જેવો દેખાય તેને

तेवो माने ए अवहार नप छे पुनज पुटलना मेद कत्ता ते कहे छे.
 पुटल द्रव्यना वे मेद छे एक परमायु, बीजो संव, संवना
 वे मेद एक जीवने लागे ते जीव सहित बीजा जीव रहित
 ते घडो प्रवृत्त जइवनो संव, हवे जीव सहित संवना वे
 मेद छे एक स्रम संव बीजो वार संव.

इहां वर्गनानो विचार लखीये छैयें, तिहां पुटलनी वर्गना
 आठछे १ औदारिक वर्गना २ वैक्रिय वर्गना ३ आहारक वर्गना
 ४ तैजस वर्गना ५ भाषा वर्गना ६ स्वाप्नोच्छ्वास वर्गना ७ मनो
 वर्गना ८ कामन वर्गना—ए आठ वर्गनानां नाम कहां. वे परमायु
 मेद भाषा त्परे द्रव्यकृतंय कहैय. बज परमायु मेद भाषा
 तेवरे अयकृतंय भाष. पुन संल्पता परमायु निडे संल्पता-
 एकृतंय भाष, तैजस अंतर्लपते अंतर्लपतायकृतंय भाष, तथा
 अनंता परमायु निडे अनंतायकृतंय भाष. ए संव ते सर्व
 जीवने अग्रहण योग्य छे, अने तेवरे अमर्या अनंतगुण
 अधिक परमायु मेद भाष तेवरे औदारिक दर्शन लेवा योग्य
 वर्गना भाष.

पुनज औदारिकी अनंतगुणा अधिक वर्गनानां दठ मेलां
 भाष तेवरे वैक्रिय वर्गना भाष, बडी वैक्रिय भर्षी अनंतगुणा
 परमायु निडे तेवरे आहारक वर्गना भाष. पुन सर्व वर्गनाना
 एकैकपी अनंतगुणा अधिक परमायु निडे तेवरे ते वर्गना-भाष.
 एते परेहीपी बीजो वर्गना, बीजापी बीजो पुन सातनी
 ननी वर्गनापी जटनी कामन वर्गनानां अनंतगुण परमायु अधिक
 छे. इहां १ औदारिक, २ वैक्रिय, ३ आहारक, ४ तैजस, ५ वार
 वर्गना वार छे तेनां पांचवरे—वे गत्य—पांच रत्न, आठ स्पर्श ए
 बीज शुन छे, तथा १ भाषा २ स्वाप्नोच्छ्वास ३ मन ४ कामन ५

ચાર વર્ગના સૂક્ષ્મ છે એમાં પાંચવર્ણ-બે ગન્ધ, પાંચરસ-ચાર સ્પર્શ-
 એ સોલ ગુણ છે, અને એક પરમાણુમાં એક વર્ણ-એક ગંધ-
 એક રસ-બે સ્પર્શ એ પાંચ ગુણ છે. એમ પુદ્ગલ સ્વંવના અનેક
 ભેદ છે.

૧ વ્યવહાર નયના છ ભેદ છે. ૧ શુદ્ધ વ્યવહાર તે આ-
 ગલા ગુણઠાણાનું છોડવું અને ઉપરના ગુણઠાણાનું ગ્રહણ કરવું
 અથવા જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર ગુણ તે નિશ્ચયનય એકરૂપ છે. ૨
 તે શિષ્યને સમજાવવાને જૂદા જૂદા ભેદ કહેવા તે શુદ્ધ વ્યવ-
 હાર છે. ૨ જીવમાં અજ્ઞાન રાગ દ્વેષ લાગ્યા છે તે અશુદ્ધપણું
 છે માટે અશુદ્ધ વ્યવહાર. ૩ જે પુણ્યની ક્રિયા કરવી તે શુભ
 વ્યવહાર ૪ જેયકી જીવ પાપરૂપ અશુભ કર્મ કરે તે ૫ અશુભ
 વ્યવહાર. ધન-ધર-કુડંબ પ્રત્યક્ષ સર્વ આપણાથી જુદા જુદા છે
 પણ જીવે અજ્ઞાનપણે આપણા કરી જાણ્યા છે તે ઉપચરિત
 વ્યવહાર. ૬ શરીરાદિક પરવસ્તુ યદ્યપિ જીવથી જુદી છે તોપણ
 પરિણામિકભાવ છોલીપણે એકઠા મિલી રહ્યા છે તેને જીવ
 આપણા કરી જાણે છે તે અનુપચરિત વ્યવહાર જાણવો. ૭
 વ્યવહાર નય કહ્યો.

હવે ઋણ સૂત્ર નયનો વિચાર કહે છે. જે અતીત કાલ
 અને અનગત કાલની અપેક્ષા ન કરે પણ વર્તમાન કાલે જે
 વસ્તુ જેવા ગુણ પરિણામે વર્તે તે વસ્તુને તેવેજ પરિણામે માને
 માટે એ નય પરિણામગ્રાહી છે. જેમ કોઈક જીવ મૃતસ્થ છે
 પણ અંતરંગ સાચુસમાન પરિણામ છે તો તે જીવને સાચુ કહે
 અને કોઈક જીવ સાચુને વેપે છે પણ મનના પરિણામ વિષ-
 યાભિલાષ સહિત છે તો તે જીવ અવતીજ છે એમ ઋણ સૂત્રનું
 માનવું છે. તે ઋણ સૂત્રના બે ભેદ છે એક સૂક્ષ્મ ઋણ સૂત્ર તે

એમ કહે લે સદાકાલ સર્વ વસ્તુનાં એક વર્તમાન સમય થતે છે
 એટલે લે જીવ ગયા કાલે અજ્ઞાની હતો અને અનાગત કાલે
 અજ્ઞાની થાવે અજ્ઞાની યથે એમ વેદુ કાલની અપેક્ષા ન કરે
 પણ એક વર્તમાન સમયે લે લેવો તેને તેવો કહે તે સ્ત્રી
 ક્ષત્રુસૂત્ર કહિયે અને મહોત્તર બાહ્યપરિણામ ગ્રહે તે સ્ત્રી ક્ષત્રુ
 સૂત્ર નય જાણવો. એટલે રુદ્ર સૂત્ર નય કહ્યો.

હવે શબ્દનય કહે છે. લે વસ્તુ ગુણવંન અથવા નિર્ગુણ તે
 વસ્તુને નામ કરી ઘોટાવિયે લે આપા વર્ગનાથી શબ્દ પળે વચન
 ગોષ્ઠ ધાય તે શબ્દનય લે કારણે અરૂપી દ્રવ્ય વચનથી કહેવા
 તે શબ્દનય કહિયે હાં લે શબ્દનો અર્થ હોય તે પળે લે
 વસ્તુમાં વસ્તુપણે પામિયે તે વારે તે વસ્તુ શબ્દનય કહિયે જેમ
 ઘડની ઘેટાને કરતો હોય તે ઘટ એ શબ્દનયમાં વ્યાકરણી
 નીપના અને ધીજા પણ સર્વ શબ્દ ટીકા તે શબ્દનયના ચાર
 ભેદ છે ૧ નામ ૨ સ્થાપના ૩ દ્રવ્ય ૪ અને ભાવ ચાર નિરૂપ-
 નાના પણ એહિજ નામ છે.

૧ પહેલો નામ નિરૂપો તે આકાર તથા ગુણરહિત વસ્તુને
 નામ કરી ઘોટાવવો. જેમ એક લાકડીનો કટકો છેને કોઈકે
 તેહને જીવ પશુ નામ કર્યું તે નામ જીવ જાણવું. જેમ કાઠી
 દોરતો સાપની સુદિયે કરી ધાવેહને તેહને સાપની હિસા રામે
 એ નામ સર્પ થયું. ધીજા રીતે નામ તથા અથવા નામ સિદ્ધ
 જેમ વડ પ્રમુખને સિદ્ધવડ એમ કરી ઘોટાવે છે તે નામ નિરૂપો
 કહિયે એ સૂચ સારવે છે.

૨ સ્થાપના નિરૂપો કહે છે. લે કોઈક વસ્તુનાં કોઈક
 વસ્તુનો આકાર દેખીને તેહને તે વસ્તુ કહે જેમ ચિત્રામય અથવા
 કાચ પાપાળી મૂર્તિ તેને ઘોટા-દારીનો આકાર છે તો તે

घोडा-हाथी कहेवाय ते स्थापना जाणवी. ए स्थापना निक्षेपो नाम निक्षेपे सहित होय जेम स्थापना सिद्ध जिनप्रतिमा प्रमुख ते सद्भाव स्थापना पण होय अने असद्भाव स्थापना पण होय. अकृत्रिम जिन प्रतिमा ते नंदीश्वरद्वीप प्रमुखने विषे अने जेह इहांनी जिन प्रतिमा ते कृत्रिम ते सर्व स्थापना जाणवी. जेम चित्रामनी स्त्री जिहां मांडी होय तिहां साबु रहे नहीं. कारणके स्थापना स्त्री छे ते स्त्री तुल्य जाणवी तेमज जिन प्रतिमा जिन समान जाणवी. इहां कोइक अज्ञानी जीव कहे छे जे, स्थापनामां ज्ञानादि गुण नयी तेयी स्थापनाने मानवी पूजवी नहीं तेने उत्तर कहे छे के स्थापना रूप स्त्रीमां स्त्रीपणाना गुण नयी तो पण ते विकारनुं कारण थाय छे. तेमज जिन-प्रतिमा पण ध्याननुं कारण छे अने जे एम पुछे के हिंसा थाय छे अने भगवंते तो दयाने धर्म कखो छे तेहने एम कहेवुं जे परदेशी राजा केसी गुरुने वांदवाने अर्थे धीजे दीवसें मोहोटा आडंबरवी आव्यो ते वंदनामां हिंसा थइ पण लाभ कारण गणतां ओटो न थयो. धीजो मल्लिनाथजीयें छ मित्र प्रतिबोधवाने पुतलीनां दृष्टान्त कखो, ते हिंसा तो घणी थइ पण ते लाभता कारणमां गणी छे एम भाव शुद्ध होय तिहां हिंसा लागती नयी, अपवा कोइक एम कहे छे जे अमे आपणे स्थानके बेठा नमुष्णुण कहिसुं अमने लाभ थासे ते खरो पण भगवती सुखमां भगवानने वंदनाने अधिकारें तो तिहां जइ वंदना करवावुं फल महोडें कखुं छे तथा निक्षेपाने अधिकारें कखुं जे भाव निक्षेपो एकलो थाय नहीं पण नाम स्थापना तथा द्रव्य ए व्रण मित्या भाव निक्षेपो थाय माटे स्थापना अवश्य मानवी हवे जे स्थापना न माने तेने कहियें जे.

ચિત્રામની મૂર્તિ તે હિંસાના પરિણામથી ફાટે તેહને હિંસા
 છે તેમજ જિનવરના ધ્યાને જિનપ્રતિમા પૂજતાં લાભ થાય
 એમ શુક્તિ કરતાં તથા આગમની સાચે પણ જિન પ્રતિ
 જિનસમાન માને તે આરાધક અને લે જિન પ્રતિમાને ન
 તેને સ્થાપના નિષ્કેપો ઉપાપ્યો અને સ્થાપના ઉપાપી તો દ્રવ્ય
 તથા ભાવ નિષ્કેપો સ્થાપના વિના થાય નહીં માટે દ્રવ્ય ત
 ભાવ પણ ઉપાપ્યો એમ ઘણ નિષ્કેપો ઉપાપ્યા તે વૌર સિદ્ધાન્ત
 ઉપાપ્યાંજ માટે લે જિનપ્રતિમાને નહીં માને તે વિરાધક જા
 ણવો તે સ્થાપના રૂતર અને યાવત્કથિક એ બે ભેદ છે.
 ૨ દ્રવ્ય નિષ્કેપો કહે છે, જેનો નામ પણ હોય તથા આ-
 કાર થાપના ગુણ પણ હોય અને લક્ષણ હોય પણ આત્મોપ-
 યોગ ન મિટે તે દ્રવ્ય નિષ્કેપો જાણવો પડેલે અજ્ઞાની જીવ
 તે જીવ સ્વરૂપના ઉપયોગ વિના દ્રવ્ય જીવ છે "અણુવજોગો-
 દશં" इति अ योगद्वार वचनान्. વળી કયું છે જે સિદ્ધાન્ત
 વાંચતાં પૂછતાં પદ અન્તર માત્રા શુદ્ધ અર્થ કરે છે અને ગુરુ-
 મુખે સદે છે તે પણ શુદ્ધ નિશ્ચયે પોતાની સત્તા ઓલટ્યા વિના
 સર્વ દ્રવ્ય નિષ્કેપામાં છે. લે ભાવ વિના દ્રવ્યપણો છે તે પુણ્ય-
 વંધનું કારણ છે પણ મોક્ષનું કારણ નથી પડેલે લે કરણી રૂપ
 કદ તંપર્યા કરે છે અને જીવ અજીવ પદાર્પની સત્તા ઓ-
 લટી નથી તેને ભગવતી સૂત્રમાં અવતી તથા અપવસ્ત્રવાગી
 કહ્યા છે, તથા લે પૂઠ્ઠી બાહ્ય કરણી કરે છે અને પોતે સાચુ
 કહેવાય છે તે મૃષાવાદી છે એમ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કયું છે
 "નમુની રત્નવાસેયં" એ વચને "નાળેણ ચ મુળી હોદ્" એ વચનથી.
 લે જ્ઞાનવાન્ તે મુનિ છે અને લે અજ્ઞાની તે મિષ્ટ્યાત્વી છે.,
 તથા કોઈક ગણિતાનુયોગના નરક દેવતાના ચોલ અથવા યતિ

શ્રાવકનો આચાર જાણીને કહે જે અમે જ્ઞાની છેયેં તે પણ જ્ઞાની નથી પણ જે દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય જાણે તેને જ્ઞાની કહિયેં. શ્રી ઉત્તરાધ્યયને મોક્ષ માર્ગે કહ્યો છે. ગાયા " ઇયં પંચ વિહંગાણાં દ્વાણય ગુણાય, પ્જ્જવાણય સ્વેસિં, નાણં નાણી હિ દંસિયં ॥ ૧ ॥ માટે વસ્તુ સત્તા જાણ્યા વિના જ્ઞાની સમજવું નહીં અને નવતત્ત્વ ઓલચે તે સમક્રીતિ અને એહવા જ્ઞાન દર્શન વિના જે કહે કે અમે ચારિત્રિઆ છેયેં તે પણ મૃયાવાદી છે કારણ કે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર મત્તે કહ્યું છે જે " નાણં દંસણ નાણં નાણેણ વિના ન હંતિ ચરણ ગુણા " એ વચન છે તે માટે આજ કેટલાક જ્ઞાનહીન ક્રિયાનો આડંબર દેખાડે છે તે ઠગ છે તેહનો સંગ કરવો નહીં. એ બાહ્ય કરણી અભવ્ય જીવને પણ આવે માટે એ બાહ્ય કરણી ઉપર રાચવું નહીં અને આત્માનું સ્વરૂપ ઓલચ્યા વિના સામાયક પઢિકમણા પદ્મસ્ત્રવાણ કરવાં તે સર્વ દ્રવ્યનિશ્લેષામાં પુણ્યાશ્રવ છે પણ સંવર નથી. શ્રીભગવતી સૂત્ર મધ્યે કહ્યું છે કે " આયાસ્સલુ સામાદ્યં " એ આલાવાધી જાણજો તથા જીવ સ્વરૂપ જાણ્યા વિના તપ સંયમ પુણ્ય પ્રકૃતિ તે દેવતાના ભવનું કારણ છે " પુલ્લ તવેણં પુલ્લ સંયમેણં દેવલોએ ઉવવજ્જંતિ નો વેવણં આપત્તા ભાવવત્તવ્વયાપુ " એ આલાવો ભગવતીમાં કહ્યો છે. તથા જે ક્રિયાલોપી આચાર હીન અને જ્ઞાનહીન છે માત્ર ગચ્છની લાજે સિદ્ધાન્ત ભણે વાંચે છે વ્રત પદ્મસ્ત્રવાણ કરે છે તે પણ દ્રવ્ય નિશ્લેષો જાણવો. એમ શ્રી અનુયોગદ્વારમાં કહ્યું છે. સેવિતંલોગુત્તરિઅંદઘાવસ્સયં ?

જે હમે સમણ ગુણમુદ્ધજોગી છક્કાય નિરણુકંપા ॥ હયાદ્વ ઉદ્દામા ॥ ગયાદ્વ નિરંકુસા ॥ ઘટ્ટામદ્દાતુપ્પોઠા ॥ પંદરપડયાઉરણા જિણાણમણાણાએ સચ્છંદં વિહરિઉણ ઉમઓકાલં આવસ્સયસ્સ ઉવંદંતિ ॥ સેતં લોગુચરિયં દંઘાવસ્સયં ॥

અર્થ-જેને છ કાપની દયા નથી, ઘોડાની પેઠે ઉન્મત્ત છે, હાથી-
ની પેટે નિહુંડા છે, પોતાના શરીરને ધોત્તાં મસલતા ઉજાળે કપડે
શિંગાર કરી ગચ્છના મમત્વભાવે માવતાં સ્વેચ્છાચારી વીતરા-
ગની આજ્ઞા માંજતા જે તપ ક્રિયા કરે છે તે પણ દ્રવ્ય નિષ્કે-
પામાં છે. અપવા જ્યોનિય વૈદ્યક કરે છે અને પોતાને આચાર્ય
ઉપાધ્યાય કહેવગર્વાને લોક પાતે મહિમા કરે (કર્ગવં છે) છે તે પત્રી-
વંચ સ્વોદ્ય રૂપેણા લેવા છે. ઘણા ભવ ભમસે માટે અવંદનીક છે
પુ સાત્ર ઉચ્ચાવ્યયનમત્યે અનાયી મુનિના અવ્યયનપર્કા
જાગવી અને સૂત્રના અર્થ શુરુમુલે શિલ્પા વિના તથા નય
પ્રમાણ જાણ્યા વિના નિશ્ચય આત્માનું સ્વરૂપ ઓલભ્યા વિના
નિર્ણુત્તિ વિના ઉપદેશ આપે છે તે પોને તો સંસારમાં બુડ્યા
છે પણ જે તેમની પાસે વેને છે નેમને પણ સંસારમાં બુડાવે
છે 'એમ' પ્રશ્ન ધ્યાંકરણ સૂત્ર તથા અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં કર્યું
છે "અજ્ઞાન્ય ઘેન સોલ સમં" इत्यादि અને ભગવતી સૂત્રમાં
પણ કર્યું છે "મુનત્યો સ્વતુ પદમો, વીંઓ નિર્ણુત્તિ મિસઓ
'મનિઓ, ઇતો તદ્યગુઓગો, નાણુત્ત્રાઓ જિણવરોહિ" અને કેટ-
લાક એમ કહે છે જે અને સૂત્ર ઉપર "અર્થ કરિયે હૈયે તો
નિર્ણુત્તિ તથા ટીકા પ્રમુત્તરું શું કામ છે તે પણ મૃપાવાદ
* શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં "મુત્ત્યોસ્વતુ પદમાં, વીંઓનિર્ણુત્તિ
મિસઓ મનિઓ ॥ ઇતો તદ્યગુઓગો, નાણુત્ત્રાઓનિગવરોહિ" એવી રીતે
આગમસારની જુદી જુદી વાણ પ્રતોમાં લખ્યું હતું માટે મેં પણ તેમન
અર્થ છે પણ બીજા ટીકાને એ ભગવતીનો સાર લેવા દોષી છે વિદ્યાં તો
"મુત્ત્યો સ્વતુપદમો, વીંઓનિર્ણુત્તિ મિસઓ મનિઓ ॥ તદ્યોય નિર-
નેમો, એમ વિદિ હોઈ અણુઓગો" એવો પાટ છે તે સારો જગાય છે
૪

છે કેમકે શ્રીપદશ્રવ્યારૂઢગમાં “ વણતિયં તિગતિયં ” શ્રવ્ય-
દિક જાણ્યા વિના અને નય નિશ્લેષ જાણ્યા વિના જે ઉપદેશ
આપે તે મૂળાવાદ છે એમ અનેક મૂલનાં વચું છે માટે ચતુ-
શ્રુત પાસે ઉપદેશ સાંભલ્લો. શ્રી ઉત્તરાવ્યયન મન્વે ચતુશ્રુત
ને મેરુની તથા સમુદ્રની અને કલ્પારણાદિ સોલ ઉપમા દીર્ઘા
છે એ દ્રવ્ય નિશ્લેષો કહ્યો.

૪ ભાવ નિશ્લેષો કહે છે. જે નામ સ્થાપના અને દ્રવ્ય
એ વળ નિશ્લેષા તે એક ભાવ નિશ્લેષા વિના અશુદ્ધ છે જે
નામ તથા આકાર લક્ષણ ગુણ સહિત ચતુ તે ભાવ નિશ્લેષો
જાણલ્લો “ ઉવઓગો ભાવ ” શ્રિતિ વચનાનુ એટલે વજ્ઞા, દાન,
શીલ, તપ, ક્રિયા, જ્ઞાન એ સર્વ ભાવનિશ્લેષે સહિત લાભલું
કારણ છે શ્રિતાં કોઈ કહેશે જે મનના પરિણામ દ્વ કરીને
જે કરિયે તેને ભાવ કહિયે એમ કહે છે તે શૂદ્ધ છે એ તો
મુલની યાંછાયે મિત્યાલ્લી વળ ઘણા કરે છે તે ગળલું નહીં.
શ્રિતાં મુલની સાલ્લે વીતરાગની આજ્ઞા હેય ઉપાદેયની પરીજ્ઞા
કરી અજીવતત્ત્વ તથા આલ્લવનત્ત્વ અને ચન્દનત્ત્વ ઉપર હેય
કહેતાં ત્યાગ ભાવ અને જીવના સ્વગુણ જે સંત્ર નિર્જ્ઞા તથા
મોક્ષ તત્ત્વ ઉપરે ઉપાદેય પરિણામ તે ભાવ કહિયે એટલે રૂપી-
ગુણ તે દ્રવ્ય નિશ્લેષ છે અને અરૂપીગુણ તે ભાવનિશ્લેષ છે
એટલે મન વચ્ચન કાયા હેશ્યાદિક સર્વ દ્રવ્ય નિશ્લેષામાં છે
અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર વીર્ય ઘ્યાન પ્રમુલ સર્વ ગુણ ભાવ
નિશ્લેષામાં છે. એ ભાવ નિશ્લેષો તે નામસ્થાપના તથા દ્રવ્ય
સહિત હોય એટલે ચાર નિશ્લેષા કહ્યા.

હવે ચાર નિશ્લેષા પદાર્થ ઉપર લગાડી દેલાડે છે નામ
જીવ તે ચેતના અથવા માંચાને એક વાળને જીવ કહી ઘોલાવે

તથા કોઈકનું તપ પૃથ્વું નામ તે નામ તપ તથા પુસ્તક-
માં તપની વિધીનું લેખન તે ધાપના તપ અને પુણ્યરૂપ માસ-
સ્વમળાદિક કરવો તે દ્રવ્ય તપ. જે પરવસ્તુ ઉપર ત્યાગનો
પરિણામ તે ભાવ તપ. એમ સંવરાદિક સર્વમાં ચાર ચાર નિશ્લેષા
જાણવા. તથા શ્રી અનુયોગદ્વાર મધ્યે કયું છે-યતઃ “જત્યયજં
જાણિજ્ઞા, નિસ્ત્યેયં નિસ્તિત્યે નિસ્તસેસં ॥ જત્યર્વા ય ન જાણિજ્ઞા,
ઘડકાંનિસ્તિત્યે તત્ય ॥ ૧ ॥ એ ચાર નિશ્લેષા વદ્યા પૃથ્વે
શબ્દનય કહ્યો.

હવે છદ્ધો સમમિરુદ્ધ નય કહે છે જે વસ્તુના કેટલાક
ગુણ પ્રગટ્યા છે અને કેટલાક ગુણ પ્રગટ્યા નથી પણ અ-
વશ્ય પ્રગટશે પૃથ્વી વસ્તુને વસ્તુ કહે તે વસ્તુના નામાંતર
એક કરી જાણે. જેમ જીવ ચેતન તથા આત્મા પૃથ્વો * એક
અર્થ કહે તે સમમિરુદ્ધ નય કહિયે એ નય એક અંશ ઓછી
વસ્તુને પૂરેપૂરી વસ્તુ કહે જેમ તેરમા ગુણટાણે કેવલી હોય તેહને
સિદ્ધ કહે. એ નયના ભેદ વિલકુલ નથી એ સમમિરુદ્ધનય કહ્યો.

હવે એવંમૂતનય કહે છે જે વસ્તુ પોતાને ગુણે સંપૂર્ણ છે
અને પોતાની ક્રિયા કરે છે તેને તે વસ્તુ કહી બોલાવે. જેમ
મોક્ષસ્થાનકે જે જીવ પહોતો તેને સિદ્ધ કહે. જેમ પાણીથી
ભરેલો રૂાના માપા ઉપર આવતો જલ ધરણ ક્રિયા કરતો તેને
ઘડો કહે. એ એવંમૂતનય કહ્યો.

હવે સાત નયના દૃશ્યન્ત શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રથી લખિયે
છે. જેમ કોઈક પુરુષે કોઈક યીજા પુરુષને પુછ્યું જે તમે
કિંહાં વસોછો તેવારે તે પુરુષે કયું હું લોકમાં વસુંછું તેવારે

* એકાર્થવાચી નામોનાં નામભેદે ભિન્ન ભિન્ન અર્થ કરે છે તેને
સમમિરુદ્ધનય કહે છે.

प्रदेश छे तेवोरें व्यवहारनय बोल्यो के जे द्रव्य मुख्य देखाय छे तेहनो प्रदेश छे तेवोरें ऋजुसूत्रनय बोल्यो के जे द्रव्यनो उपयोग देइ पुछियें ते द्रव्यनो प्रदेश छे. जो धर्मास्तिकायनो उपयोग देइ पुछियें तो धर्मास्तिकायनो प्रदेश छे. जो अधर्मास्तिकायनो उपयोग देइ पुछियें तो अधर्मास्तिकायनो प्रदेश छे. तेवारे शब्दनय बोल्यो के जे द्रव्यनो नाम लइ पुछियें ते द्रव्यनो प्रदेश छे. हवे समभिरुद्धनय बोल्यो जे एक आकाश प्रदेश मध्ये धर्मास्तिकायनो एक प्रदेश छे, अधर्मास्तिकायनो एक प्रदेश छे अने जीवना अनंता प्रदेश छे. पुद्गलना पण अनंता प्रदेश छे, तेवारे एवंमूतनय बोल्यो के प्रदेशनी जे द्रव्यनी क्रियागुण पर्याय अंगीकार करी देखीयें ते समय ते प्रदेश ते द्रव्यनो गणियें ए प्रदेशमां सात नय कहा.

हवे जीवमां सात नय कहे छे प्रथम नैगमनयने मते जे गुण पर्यायवत शरीर सहित ते जीव एटले शरीरमां जे बीजा पुद्गल तथा धर्मास्तिकायादिक द्रव्य छे ते सर्व जीवमांज गण्या तेवारे संग्रहनय बोल्यो जे असंख्यात प्रदेशी ते जीव एटले एक आकाशना प्रदेश टल्या बीजा सर्व द्रव्य एमां गणाणां तेवारे व्यवहारनय बोल्यो जे विषय लइ काम बात संभारे ते जीव इहां धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाश तथा बीजा पुद्गल सर्व टल्या पण पांचे इन्द्रिय तथा मन अने लेइया ए पुद्गल छे ते जीवमां गणाणां, कारणके विषयादिकतो इन्द्रियो ले छे ते जीवयी न्यारा छे पण इहां व्यवहारनयमते जीव मेला लावा छे तेवोरें ऋजुसूत्रनय बोल्यो जे उपयोगवत ते जीव इहां इन्द्रियादिक सर्व टल्या पण अज्ञान तथा ज्ञाननो भेद टल्या नहीं. हवे शब्दनय बोल्यो जे नामजीव, स्थापना जीव

जीव भाव जीव इहां जीवनां गुण-निर्गुणतो भेद पड्यो
 तेवों सनभिरुदनप बोल्पो ले ज्ञानादिगुणवंत ते जीव
 मतिज्ञान धनज्ञान इत्यादिक साधक अवस्थाना गुण
 जीव स्वरूपनां ज्ञान्या. हवे एवंमूलनपबोल्पो ले अनं-
 , अनंतदर्शन, अनंत चारित्र, शुद्धतत्वावंत ते जीव. ए नये
 ते अवस्थानां गुण हता तेज दत्ता ए सत नये जीव
 कह्यो.

हवे सातनये धर्म कहे छे. नैगमनप बोल्पो ले सर्व धर्म
 के सर्व प्राणी धर्मे चाहें छे. ए नय अंशरूप धर्मे
 हवें नाम कहे. हवे संग्रहनप बोल्पो ले वडेरायें आ-
 ते धर्म, एने ज्ञानाया छोड्यो पग बुद्ध्याचाते धर्म कह्यो,
 गनप बोल्पो ले सुखतुं कारण ते धर्म एने पुण्य कर्-
 धर्म करी मान्यो. क्रतुनुवनपमवे ले उपयोग सहित
 रूप परिणाम ते धर्म कहियें. ए नयनां यथाप्रवृत्तिरू-
 परिणाम प्रमुख सर्व धर्मनां गण्या ते निष्पत्तीने पग
 हवें शब्दनप बोल्पो ले धर्मतुं मूल समकित छे माटे
 त. तेज धर्म तेवों सनभिरुदनप बोल्पो ले जीव अजीव
 व नपा छे द्रव्यने ओलरसीने जीवसत्ता घ्यावे, अजीवनो
 करे पृथ्वी ज्ञान दर्शन, चारित्रनो शुद्ध निश्चय परिणाम
 न. ए नये साधक सिद्धना परिणाम ते धर्मरमे लीया.
 नप-बोल्पो ले शुद्ध ध्यान रूपावीतना परिणाम क्षयक
 कर्म क्षयना कारण ते धर्म ले जीवनो मूल स्वभाव ते
 धर्म ले मोक्षरूप कारण करे ते धर्म. ए साते नये
 कह्यो.

हवे सातनये सिद्धयौ कहे छे. नैगमनपनी भवे सर्व

જીવ સિદ્ધ છે કેમકે સર્વ જીવના આઠ રુચક પ્રદેશ સિદ્ધ સમાન નિર્મલ છે માટે સંપ્રહનય કહે જે સર્વ જીવની સંતાસિદ્ધ સમાન છે અને પર્ણપાર્થિક નર્વેફરી કર્મ સહિત અવસ્થા તે દાર્શને દ્રવ્યપરિકરણેફરી અવસ્થા અંગીકાર કરી તેઓં સ્વરહાનય થોળ્યો જે વિશા લચ્ચિ પ્રમુખ ગુણે કરી સિદ્ધ થયો તે સિદ્ધ. ૫ નરે વાગ નવ પ્રમુખ અંગીકાર કરયા. હવે પ્રહુમુત્રનય થોળ્યો કે જેને પોતાના આત્માની મિદગયાની સત્તા ઓલસી અને સ્થાનનો ઉપયોગ પણ તેજ થઈ છે તે સમયે તે જીવ મિદ્ધ જાગ્યો. ૫ નરે મમસીતિ જીવ મિદ્ધ સમાન છે એમ કહ્યું હવે શરદનય થોળ્યો જે શુદ્ધ શુદ્ધ સ્થાન વર્ગિયમ નામાદિક નિર્ણયે તે સિદ્ધ. તેઓં મમમિસ્તનય થોળ્યો જે કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન, સ્વાત્મ્યાનયામિત્ર ૫ ગુણે મદિત તે સિદ્ધ જાગ્યા. ૫ નરે સંઘા ચરદમા ગુણદાયાના કેવલને મિદ્ધ કયા અને પરમુત્તનય કહે છે કે જેના મહત્ત્વ કર્મ ક્ષય થયા લોકને અને વિગતવાન અશુભ મત્ત તે મિદ્ધ જાગ્યા. ૫ રીને સિદ્ધ પદે સત્ત નય કયા. એમ માન નય મિત્ત્યા મમસીતિ છે અને જે એક નયને દ્રવ્ય કરે તે મિત્ત્યાવી છે. ૫ સત્તે નય મિદ્ધ તે વચન પ્રમાણ છે અને ૫ માન નયનાં શોદ પણ મયને ઉપાને તેનું વચન અવમાન છે.

હવે પ્રમાણનો વિચાર કહે છે. પ્રમાણના ચે મેદ છે. એક દ્રવ્યજ્ઞ પ્રમાણ થીતું પોદેશ પ્રમાણ તેમાં જે જીવ પોતાના ઉપરોક્ત દ્રવ્યને જાણે તે દ્રવ્યજ્ઞ પ્રમાણ કદિયે જેમ કેવલદી ૩ દ્રવ્ય દ્રવ્યજ્ઞ પ્રમાણે જાણે ત્યાં રેમે તે કદે કેવલજ્ઞાન તે સર્વજ્ઞ દ્રવ્યજ્ઞ જ્ઞાન છે, અને મનઃ પરંજ્ઞાન તે મનોદર્શના દ્રવ્યજ્ઞ જ્ઞાન ત્યાં કદિયે જ્ઞાન તે પુદ્ગલ દ્રવ્યને પ્રમાણે જાણે.

૪ અસ્તિ અને નાસ્તિ એ બેહુ ભાંગા એક સમયમાં છે તો વચને કરી અસ્તિ એટલો બોલતાં અસંખ્યાતા સમય લાગે તેવી નાસ્તિ ભાંગો તેજ વચ્ચે કહેવાળો નહીં અને જો નાસ્તિ ભાંગો કહ્યો તો અસ્તિ પળો નાબ્યો માટે એકજ અસ્તિ કહેતાં થકાં નાસ્તિપળો તેજ સમયે દ્રવ્યમાં છે તે નહીં કહેવાળો માટે મૂળવાદ લાગે તેમજ નાસ્તિ કહેતાં અસ્તિનો મૂળવાદ લાગે માટે વચને અગોચર છે એક સમયમાં બેહુ વચન બોલ્યા જાય નહીં કેમકે એક અક્ષર બોલતાં અસંખ્યાતા સમય લાગે છે માટે વચનથી અગોચર છે તે સ્યાન્ અવત્કત્વ્ય એ ઘોષો ભાંગો કહ્યો.

૫ તે અવત્કત્વ્યપળો વસ્તુમાં અસ્તિધર્મનો પળ છે માટે સ્યાન્ અસ્તિ અવત્કત્વ્ય પાંચમો ભાંગો કહ્યો.

૬ તેમજ નાસ્તિ ધર્મનો પળ અવત્કત્વ્યપળો વસ્તુ મત્તે છે માટે સ્યાન્ નાસ્તિ અવત્કત્વ્ય છઠ્ઠો ભાંગો જાણવો.

૭ તે અસ્તિપળો તથા નાસ્તિપળો બેહુ ધર્મ એકસમયે વસ્તુ મધ્યે છે પળ વચનથી અવત્કત્વ્ય છે માટે સ્યાન્ અસ્તિ-નાસ્તિયુગપન્ અવત્કત્વ્ય એ સાતમો ભાંગો કહ્યો.

હવે એ સાત ભાંગા નિત્ય તથા અનિત્યપણામાં લગાડે છે ૧ સ્યાન્ નિત્યં ૨ સ્યાન્ અનિત્યં ૩ સ્યાન્ નિત્યાનિત્યં ૪ સ્યાન્ અવત્કત્વ્યં ૫ સ્યાન્ નિત્યં અવત્કત્વ્યં ૬ સ્યાન્ અનિત્યં અવત્કત્વ્યં ૭ સ્યાન્ નિત્યાનિત્યં યુગપન્ અવત્કત્વ્યં, એમજ એક અનેકના સાત ભાંગા કહેવા તથા ગુણપર્યાયમાં પળ કહેવા કેમકે સિદ્ધ મધ્યે નય નથી તોપણ સત્તભંગી તો સિદ્ધમાં છે.

હવે સત્તા ઓલસાવવાને વિભંગીયો કહે છે. ૧ નિષ્પાત્વ દશા તે વાચકદશા. ૨ સમક્ષિત ગુણટાણાથી માંઢીને અયોગી કેવડી ગુણટાણા શુધ્ધી સાચક દશા જાણવી. ૩ સર્વ કર્મથી

રહિત તે સિદ્ધ દશા. ૧ જ્ઞાનનો જાણપણો તે જીવનો ગુણ.
 ૨ તેનો જ્ઞાતા તે જીવ. ૩ જ્ઞેય તે સર્વ દ્રવ્ય. ૧ ધ્યાન તે જાંવના
 સ્વરૂપનો ૨ તે ધ્યાનનો ઘ્યાતા જીવ ૩ ધ્યેય આત્માનો સ્વરૂપ.
 ૧ કર્તા તે જીવ ૨ કર્મ તે એક મોક્ષ વીજો બંધ ૩ ક્રિયા
 તે એક સંચર વીજો આસ્રવ. ૧ કર્મ તે ચેતનાને કર્મ બંધના
 પરિણામ ૨ કર્મનું ફલ તે ચેતનાને જે કર્મ ઉદ્વેગ પરિણામ
 ૩ જ્ઞાન ચેતના તે જીવનો સ્વગુણ. તે આત્માના ઘ્રણ મેદ છે
 ૧ અજ્ઞાની જીવ શરીરાદિક પરવસ્તુને આત્મબુદ્ધિયે કરી માને
 છે. પહેલો બહિરાત્મા ૨ જે દેહ સહિત જીવ છે તે પણ નિશ્ચયે
 સત્તાગુણ સિદ્ધ સમાન છે છૂટે પોનાના જીવને સિદ્ધ સમાન
 કરી ધ્યાવે તે વીજો અંતરાત્મા જાણવો. ૩ કર્મ રૂપાવી
 કેવલજ્ઞાન પામ્યા તે અરિહંત તથા સિદ્ધ સર્વ પરમાત્મા જાણવા.
 ૫ ત્રિભંગીનો વિચાર કહ્યો છૂટે આટ પશુનો વિચાર કહ્યો.

હવે એક દ્રવ્ય મલ્લે છ સામાન્ય ગુણ છે તે કહે છે.
 પહેલો અસ્તિત્વ તે જે છ દ્રવ્ય આપણા ગુણ પર્યાય પ્રદેશે
 કરી અસ્તિ છે તેમાં ધર્મ, અવર્મ, આકાશ અને જીવ ૫ ચાર
 દ્રવ્યનો અસંરૂપાતા પ્રદેશ મિલ્યા સંઘ થાય છે અને પુદ્ગલમાં
 સંઘ યત્રાની શક્તિ છે માટે ૫ પાંચ દ્રવ્ય અસ્તિકાય છે અને
 છટો કાલ દ્રવ્યનો સમય કોઈ કોઈથી મિલતો નથી કેમકે
 એક સમય વિણસ્યા પછે વીજો સમય આવે છે માટે કાલ
 અસ્તિકાય નથી. દ્રવ્યમાં ૫ અસ્તિત્વ પળો કહ્યો.

૨ વસ્તુત્વ કહેતાં વસ્તુપણો કહે છે તે દ્રવ્ય છપ્પ એકટ
 એક ક્ષેત્ર મલ્લે રહ્યા છે. એક આકાશ પ્રદેશમાં ધર્માસ્તિકા
 નો એક પ્રદેશ રહ્યો છે તથા અવર્નાસ્તિકાયનો પણ એક પ્રદેશ
 રહ્યો છે અને જીવ અનંતાના અનંતા પ્રદેશ રહ્યા છે. પુદ્ગ

પરમાણુ અનંતા રહ્યા છે. તે સર્વ પોતાની સત્તા ઊંચા થકા રહ્યા છે પણ કોઈ દ્રવ્ય સાથે મિલી જાતો નથી તે વસ્તુપણો.

૩ દ્રવ્યત્વ કેહતાં દ્રવ્યપણો તે સર્વ દ્રવ્ય પોતપોતાની ક્રિયા કરે છુટે ધર્માસ્તિકાયમાં ચલનગુણ તે સર્વ પ્રદેશ મળ્યે છે. સદા કાલે પુદ્ગલ તથા જીવને ચલાવવારૂપક્રિયા કરે છે, इहां કોઈ પુછે જે લોકાન્ત સિદ્ધક્ષેત્રમાં ધર્માસ્તિકાય છે તે સિદ્ધના જીવને ચલાવવાપણો કરતો નથી તેનું કેમ ? તેને ઉત્તર કહે છે જે સિદ્ધના જીવ અક્રિય છે માટે ચાલતા નથી પણ તે ક્ષેત્રમાં જે સૂક્ષ્મ નિગોદના જીવ તથા પુદ્ગલ છે તેહને ધર્માસ્તિકાય ચલાવે છે માટે પોતાની ક્રિયા કરે છે, તેમજ અધર્માસ્તિકાય જીવ તથા પુદ્ગલને સ્થિર રાખવાની ક્રિયા કરે છે, તંયા આકાશ દ્રવ્ય તે સર્વ દ્રવ્યને અવગાહનારૂપકાર્ય કરે છે. इहां કોઈ પૂછે જે અલોકાકાશમાંતો બીજું કોઈ દ્રવ્ય નથી તો અલોકાકાશ કયા દ્રવ્યને અવગાહદાન આપે છે તેને ઉત્તર કહે છે જે અલોકાકાશમાં અવગાહ કરવાની શક્તિ તો લોકાકાશ જેવીજ છે પરંતુ તિહાં અવગાહનો દાન લેનાર દ્રવ્ય કોઈ નથી માટે અવગાહદાન કરતો નથી અને પુદ્ગલ દ્રવ્ય મિલવા વિચરવારૂપ ક્રિયા કરે છે તથા કાલ-દ્રવ્ય વર્તના રૂપ ક્રિયા કરે છે અને જીવ દ્રવ્ય જ્ઞાન લક્ષણ ઉપયોગરૂપ ક્રિયા કરે છે એમ સર્વ દ્રવ્ય પોતાને પરિણામી સ્વસત્તાની ક્રિયા કરે છે એ દ્રવ્યત્વપણો કહ્યો.

૪ પ્રમેયત્વં કેહતાં પ્રમેયપણો જે છ દ્રવ્યમાં પ્રમેય પણો છે, તેનો પ્રમાણ કેવલી પોતાના જ્ઞાનથી કરે છે, જે ધર્માસ્તિકાય તથા અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાય એકેક દ્રવ્ય છે અને જીવદ્રવ્ય અનંતા છે તેહની ગણતિ કહે છે. સંજ્ઞી

મનુષ્ય સંસ્થાતા છે, અસંજી મનુષ્ય અસંસ્થાતા છે, નારકી અસં-
સ્થાતા છે, દેવતા અસંસ્થાતા છે, તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય અસંસ્થાતા
છે, વેદંત્રી અસંસ્થાતા છે, તેદંત્રી અસંસ્થાતા, ચૌદ્રીય અસં-
સ્થાતા છે તે થકી પૃથ્વીકાય અસંસ્થાના, અપકાય અસંસ્થાતા,
તેજકાય અસંસ્થાના, વાયુકાય અસંસ્થાતા, પ્રત્યેકવનસ્પતિ જીવ
અસંસ્થાતા, તે થકી સિદ્ધના જીવ અનંતા તે થકી ચાદર નિગો-
દના જીવ અનંતગુણા પૃથ્લે ચાદર નિગોદ તે કંદમૂલ આદુ
સૂર્ય પ્રમુખ પૃથ્લે સુદને અગ્રભાગે અનંતા જીવ છે તે સિદ્ધના
જીવથી અનંત ગુણા છે અને સૂક્ષ્મનિગોદ સર્વથી અનંત ગુણા
છે. સૂક્ષ્મનિગોદનો વિચાર કહે છે. જેટલા લોકાકાશના પ્રદેશ
છે તેટલા ગોલા છે તે એકેક ગોલામાં અસંસ્થાના નિગોદ છે.
નિગોદ શબ્દનો અર્થ એ છે તે અનંતા જીવનો પિંડ મૂત્ર એક
શરીર તેહને નિગોદ કહિયે. તે એકેક નિગોદમત્તે અનંતા
જીવ છે તે અર્તત કાલના સર્વ સમય તથા અનાગતકાલના
સર્વ સમય અને વર્તમાન કાલનો એક સમય તેને મેલા કરી
અનંત ગુણા કરીયે પૃથ્લો એક નિગોદમાં જીવ છે પૃથ્લે અનંતા
જીવ છે એ સંસારી જીવ એકેકાના અસંસ્થાતા પ્રદેશે છે અને
એકેકા પ્રદેશે અનંતિ કર્મ વર્ગના ટાળી છે. તે એકેક વર્ગના
મત્તે અનંતા પુદ્ગલ પરમાણુ છે એમ અનંતા પરમાણુ જીવ સાથે
ટાળ્યા છે તે થકી અનંત ગુણા પુદ્ગલ પરમાણુ જીવથી રહિત
છતા છે.

ગોલાય અસંસ્થિજ્ઞા;

અસંસ્થ નિગોદઓ હવડ ગોલો ॥

શક્તિક્રિમિ નિગોદ,

અણતજીવા મુનેયજ્ઞા ॥૧॥

ગોદ મધ્યે છે અને મધ્ય જીવને નિગોદનું કારણ તે અજ્ઞાન દશા છે માટે તેહનો ત્યાગ કરો. એ નિગોદનો વિચાર કર્યો. એ સર્વ પ્રમેયનો પ્રમાતા આત્મા પોતાના જ્ઞાન ગુણે કરી પ્રમેયનો પ્રમાણ કરે એ પ્રમેય પળો કહ્યો.

૫ સત્ત્વપણો તે છ દ્રવ્ય એક સમયમાં ઉપજે વિણશે છે અને સ્થિરપણે છે. ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવપણો તેહિજ સત્ત્વપણો. ઉત્પાદ વ્યયધ્રુવયુક્તં સત્ત્વમિતિ “તત્ત્વાર્થ વચનાત્” તે વિસ્તારથી કહી દેખાડે છે. જે ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે તિહાં એક પ્રદેશમાં અગુરુલઘુ અસંખ્યાતો છે અને યીજા પ્રદેશમાં અનંતો અગુરુલઘુ છે, યીજા પ્રદેશમાં સંખ્યાતો અગુરુલઘુ છે એમ અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં અગુરુલઘુપર્યાય ઘટતો વધતો રહે છે તે અગુરુલઘુ પર્યાય ઘલ છે તે જે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો છે તે પ્રદેશમાં અનંતો થાય છે અને અનંતાને ટેકાણે અસંખ્યાતો થાય છે એમ; લોકપ્રમાણ, અસંખ્યાત પ્રદેશમાં શરીરનો સમકાલે અગુરુલઘુ પર્યાય ફિરે છે તે જે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો ફિટ્ટીને અનંતો થાય છે તે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતપણાનો વિનાશ છે અને અનંત પણાનો ઉપજવો છે, અને અગુરુલઘુપણે ગુણ ધ્રુવ છે એમ ઉપજવો વિણસવો અને ધ્રુવ એ ગ્રણે પરિણામ છે. અધર્માસ્તિકાયમાં પણ એ ગ્રણે પરિણામ અસંખ્યાત પ્રદેશે સદા સમય સમયમાં પરિણમી રહ્યા છે. તેમાં પણ ઉપજે વિણશે અને થિર રહે છે. એમ આકાશના અનંતા પ્રદેશમાં પણ એક સમયે ગ્રણ પરિણામ પરિણમે છે, અને જીવના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે તે મધ્યે પણ ઉપજે વિણશે થિર રહે છે. (તથા પુદ્ગલ, પરમાણુમાં પણ સમય થાય છે અને કાલનો વર્તમાન સમય ફિટ્ટીને અતીત કાલ થાય છે તો તે સમયમાં વર્તમાનપણાનો વિનાશ

છે અને અતીતપણાનો ઉપજવો છે કાલ પળે ધ્રુવ છે. એ સ્થૂલ યત્રી ઉત્પાદક વ્યય ધ્રુવપણો કહ્યો અને વસ્તુગતે મૂલપણે જોયને પલટવે જ્ઞાનનો પળ તે ભાસનપણે પરિણમવો થાય તે પૂર્વ પર્યાયના ભાસનનો વ્યય અને અમિનવ જોયના પર્યાય માસ-નનો ઉત્પાદ તથા જ્ઞાનપણાનો ધ્રુવ એ રીતે સર્વ ગુણના ધર્મની પ્રશ્તિરૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ વ્યય શ્રીસિદ્ધમગવન્તમાં પળ થઈ રહ્યો છે. એમજ ધર્માસ્તિકાપના પ્રદેશો જે ક્ષેત્ર ગત અસંસ્થાત પુટલ તથા જીવને પહેલે સમય ચલન સહાયીપણો પરિણમતો હતો અને વીજે સમય અનન્ત પરમાણુ તથા અનન્તા જીવ પ્રદેશને ચલન સહાયી થયો તેવાં અસંસ્થાતા ચલન સહાયનો વ્યય અને અનંતા ચલન સહાયનો ઉપજવો અને ગુણપણે ધ્રુવ એમ ધર્મદ્રવ્ય મત્તે ઉત્પાદ વ્યય થઈ રહ્યો છે. તેમજ અચર્માદિક દ્રવ્યને વિષે પળ ભાવવું. તથા વડી કાર્ય કારણપણે ઉત્પાદ વ્યય તથા અગુરુલયુના ચલનનો ઉત્પાદ વ્યય પંચાસ્તિકાપને વિષે કહેવું. તથા કાલદ્રવ્ય તે ઉપચાર છે તેવું સ્વરૂપ સર્વ ઉપચાર્યાજ કહેવું. એ રીતે સર્વ દ્રવ્યમાં સત્પણો છે. જો અગુરુલયુનો મેદ ન થાય તો પહે પ્રદેશનો માંહોમાંહે મેદ કેવો થાય તે માટે અગુરુલયુનો મેદ સર્વમાં છે અને જેનો ઉત્પાદ વ્યય રૂપ સત્પણો એક છે તે દ્રવ્ય એક છે. તથા જેનો ઉત્પાદ વ્યય સત્ પણો જૂદો તે દ્રવ્ય પણ જૂદો છે છૂટે સત્ કહેતાં સત્ત્વપણો કહ્યો.

૬ અગુરુલયુપણો કહે છે. જે દ્રવ્યનો અગુરુલયુ પર્યાય છે તે છ પ્રકારની હાનિ શદ્ધિ કરે છે. તેમાં છ પ્રકારની શદ્ધિ છે. ૧ અનન્ત ભાગશદ્ધિ, ૨ અસંસ્થાતભાગશદ્ધિ, ૩ સંસ્થાતભાગ-શદ્ધિ, ૪ સંસ્થાતગુણશદ્ધિ, ૫ અસંસ્થાતગુણશદ્ધિ, ૬ અનંત

ગુણવૃદ્ધિ. હવે છ પ્રકારની હાનિ કહે છે. ૧ અનંતભાગહાનિ, ૨ અસંખ્યાતભાગહાનિ, ૩ સંખ્યાતભાગહાનિ, ૪ સંખ્યાતગુણહાનિ, ૫ અસંખ્યાતગુણહાનિ, ૬ અનંતગુણહાનિ. એ રીતે છ પ્રકારની વૃદ્ધિ. તથા છ પ્રકારની હાનિ તે સર્વ દ્રવ્યમાં સદા સમય સમય થઈ રહી છે. વૃદ્ધિ તે ઉપજવો અને હાનિ તે વ્યય કહિયે. ૫. અગુરુલબુધ્ધિ કહ્યો. નહીં ગુરુ તથા નહીં લબુ તે અગુરુલબુ સ્વભાવ કહિયે. ૫ સર્વ દ્રવ્ય મત્તે છે તે શ્રી ભગવતી સૂત્રે “ સત્ત્વદત્ત્વા સત્ત્વગુણ સત્ત્વપણ્ણા સત્ત્વપજ્જવા સત્ત્વદ્વા અગુરુ લહુઆપુ ” અગુરુલબુ સ્વભાવને આવરણ નથી તથા આત્મા મત્તે જે અગુરુલબુગુણ તે આત્માના સર્વ પ્રદેશે ક્ષાયક ભાવ થયે સર્વ ગુણ સામાન્યપણે પરિણમે પણ અધિકા ઓછા પરિણમે નહીં. તે અગુરુલબુગુણનું પ્રવર્તન જાણવું. તે અગુરુલબુ ગુણને ગોપકર્મ રોકે છે. ૫. અગુરુલબુ સ્વભાવ તે સર્વ દ્રવ્યમાં છે.

હવે ગુણની ભાવના કહે છે. તિહાં જેટલા છપ દ્રવ્યમાં સંસ્કૃત ગુણ છે તે સામાન્ય ગુણ કહિયે, અને જે ગુણ એક દ્રવ્યમાં છે અને ધીજા દ્રવ્યમાં નથી તે વિશેષ ગુણ કહિયે. જે ગુણ કોઈક દ્રવ્યમાં છે અને કોઈક દ્રવ્યમાં નથી તે સાધારણ અસાધારણ ગુણ કહિયે. ૫મ ૫ છ દ્રવ્યમાં અનંતગુણ, અનન્ત પર્ણાય, અનન્ત સ્વભાવ સદા શાશ્વતા છે. જેમ શ્રીકેવડી ભગવંતે પ્રવૃત્તિ તે સર્વ જે રીતે છે તે રીતે સદૃશના પૂર્વક યથાર્થ ઉપયોગથી શ્રુતજ્ઞાનાદિકૃતી યથાર્થપણે જાણવા સદૃશ તે મોક્ષનું કારણ છે જે જીવ જ્ઞાન પામ્યો તે જીવ વિગ્નિ કરે છે તે ચારિત્ર કહિયે. જ્ઞાનનું ફલ વિરતિપણો છે તે મોક્ષનું તત્કાલ કારણ છે.

હવે નિશ્ચય ચારિત્ર અને વ્યવહાર ચારિત્રનો વિચાર કહે.

છે. તેમાં પ્રથમ વ્યવહાર ચારિત્ર તે જે પ્રાણાતિપાતવિરમણ પ્રમુખ પંચમહાન્તરૂપ તે સર્વ વિરતિ કહિયે અને સ્પૂલપ્રાણા-તિપાતવિરમણ વ્રનાદિક શ્રાવકના ચાર વ્રન તે દેશ વિરતિ ચારિત્ર જાણવું. ૧ વ્યવહાર ચારિત્ર મુલ્યનું કારણ છે ઈર્ષ્યા કર-પીરૂપ શ્રાવકના ચાર વ્રન અને ચરિત્રનાં પાંચ મહાવ્રત તે અમર્યપને પણ આવે તેવી દેશનાની ગતિ પામે પણ સકામ નિર્જરાનું કારણ ન થાય. इहां कोई पूछे के मोक्षनું कारण नहीं तो एच्छं कष्ट दा वान्ते करिये ? तेने उत्तर जे रयाग बुद्धि निश्चय जान सहित चारित्र ते मोक्षनું कारण छे माटे निश्चय चारित्र सहित व्यवहार चारित्र पालवું ते निश्चय चारित्र कहे छे. ईश्वर, इन्द्रिय, विषय, कर्माय योग ए सर्व पवस्तु जागी छंडवा तथा आहार ते पुटल वस्तु जागी छंडवो. आत्मा अणाहारी छे ते माटे मुजने आहार करवो घटे नहीं. आहार ते पुटल छे, जात्मा अट्टली छे ते माटे रयाग करवो. तद्रूप जे तप ते तप निश्चय चारित्रमां जाणवું. चारित्र कहेतां चंचलता रहित धिराना परिणाम अने आत्मस्वरूपने विषे एकत्वपणे रमण तन्मयता स्वरूप विभ्रानि तत्त्वानुभव ते चारित्र कंहिये. ते चारित्रना ये मेद छे एक देशविरति, यीजું सर्व विरति. तिहां देश विरति कहेनां श्रावकना चार व्रत ते चार व्रत निश्चय तथा व्यवहारयी कहे छे.

૧. પ્રાણાનિપાન વિરમણ વ્રત તે પરજીવને આપણા જીવ સતીસો જાળી સર્વ જીવની રક્ષા કરે તે વ્યવહાર દયા થઈ માટે વ્યવહાર પ્રાણાનિપાન વિરમણ વ્રત જાણવું અને જે આપણો જીવ કર્મ વડા પડ્યો હુઃસ્તી થાય છે તે આપણા જીવને વર્મ-અંચનયી સુકાવવું અને આત્મ-ગુણ રક્ષા કરી ગુણ-હૃદિ કંતવી

તે સ્વદયા વંધહેતુ પરિણતિ નિવારી સ્વરૂપ ગુણને પ્રગટપણે કરવા જે ગુણ પ્રગટ થયો તે રાખવો એટલે જ્ઞાને કરી મિથ્યાત્વ ટાલી આપણા જીવને નિર્મલ કરે તે નિશ્ચયથી પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત કહિયેં.

૨ મૃપાવાદ વિરમણવ્રત કહે છે. જૂઠું વચન વિલકુલ ઘોલયું નહીં તે વ્યવહાર મૃપાવાદ વિરમણવ્રત અને જે પર પુદ્ગ-લાદિક વસ્તુને આપણી કહેવી તે મૃપાવાદ વચન છે અને જીવને અર્જીવ કહે તથા અર્જીવને જીવ કહે इत्यादિક અજ્ઞાન ભાવ તે સર્વ નિશ્ચય મૃપાવાદ છે અથવા સિદ્ધાન્તના અર્થ ઓછા કહે એ મૃપાવાદ જેણે છાંડ્યો તે નિશ્ચય મૃપાવાદ વિરમણવ્રત કહિયેં, એટલે ઘીજા અદત્તાદાનાદિક વ્રત જો માંજે (માંગે) તો તેનો માત્ર ચારિત્ર ભંગ થાય પણ જ્ઞાન દર્શનનો ભંગ ન થાય અને જેણે નિશ્ચય મૃપાવાદનો ભંગ કર્યો તેણે સમક્ષિત તથા જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ બંનેનો ભંગ કર્યો. તથા આગમમાં એમ કહ્યું છે જે એક સાધુએ ચોયો વ્રત ભંગ કર્યો અને એક સાધુએ યાંજો મૃપાવાદ વ્રત ભંગ કર્યો તો જેણે ચોયો વ્રત ભંગ કર્યો તે આલોચન છેડે શુદ્ધ થાય પણ જે સિદ્ધાન્તના અર્થનો મૃપા ઉપદેશ આપે તે આલોચન લીધે પણ શુદ્ધ થાય નહીં.

૩ અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત કહે છે. જે પારકું ધન વસ્તુ છુપાવે ચોરી કરે ટગવાઝી કરી લીધે તે ચોરી છે, એટલે પારકી વસ્તુ ધર્મીના દીવા વિના લેવી નહીં એ વ્યવહારથી અદત્તાદાનવિરમણ વ્રત જાણવું અને જે પાંચ ઇન્દ્રિયના ત્રેવીસ વિષય, આટલું કર્મવર્ગના इत्याદિક પાસવસ્તુ લેવી નહીં તથા તેની વાંઝા ન કરવી તે આત્માને અગ્રાદ્ય છે માટે તે નિશ્ચયી અદત્તાદાનવિરમણ વ્રત કહિયેં. इहां कोई पूछे ले विषयनी

અને કર્મની વાંઝા વોગ કરે છે? તેને ઉત્તર લે પુણ્યને મેલો
 દેવા યોગ્ય કહે છે તે જીવ કર્મની વાંઝા કરે છે. જે પુણ્યના
 ૪૨ મેદ છે તે ચાર કર્મની શુભ પ્રકૃતિ છે પૃથ્થે જે વ્યવ-
 હાર અદત્તાદાન તો નથી લેતા પણ અંતરંગ પુણ્યાદિકની વાંઝા
 છે તેને નિશ્ચય અદત્તાદાન લાગે છે.

૪ મૈયુન વિરમગત્ત કહે છે. જે પુરુષ પરસ્ત્રીનો પરિહાર
 કરે તથા જે સ્ત્રી પરુરુપનો પરિહાર કરે. इहां साधुने स्त्रीનો
 સર્વથા ત્યાગ છે અને ગૃહસ્થને પરતેલી સ્ત્રી મોકલી છે. પર-
 સ્ત્રીનો પશ્ચસ્વાગ છે તે વ્યવહારમાં મૈયુનનું વિરમગ કહિયે અને
 જે વિપયના અભિલાષનું તથા મમતા તૃણાનો ત્યાગ પરમાવ
 વર્ગાદિક પદ્મસ્થના સ્વાનિત્વાદિક તેનો અમોર્ગીયનો આત્મા
 સ્વગુણ જ્ઞાનાદિકનો મોગી છે અને ઇ પુરુષસ્ત્રી તે અનંતા
 જીવની પૃંટ છે તેને કેમ મોગવે ઇ રીતે ત્યાગ નિશ્ચયમાં મૈયુન
 વિરમગ કહિયે. જેને વાણ વિષય છાંડવો છે અને અંતરંગ
 લાલચ છુટી નથી તો તેને તે મૈયુનના કર્મ લાગે છે.

૫ પરિદ્રહ પરિમાદત્ત કહે છે. પરિદ્રહ ઘન-ચાન્પ-દાન-
 દાસી-વાનદ-અર્ચન-વસ્ત્ર આમરુપનો ત્યાગ તેમાં સાધુને તો
 સર્વથા પરિદ્રહનો ત્યાગ છે તથા આવકને દુછા પરિમાગ છે
 લેટલી દુછા હોય તેટલો પરિદ્રહ મોકલો રાસે. વીજાની વિગતિ
 કરે ઇ વ્યવહારમાં કાઠો અને જે કર્મ સંગ્રહેષ અજ્ઞાન દ્રવ્ય
 જ્ઞાનાવર્તીય પ્રભુજ આટ કર્મ અને રીતર દિવિપનો પરિહાર
 પૃથ્થે કર્મને પર લાગી છાંડવો તે નિશ્ચયમાં પરિદ્રહનો ત્યાગ
 પૃથ્થે પરવસુની દુછા છાંડવી જેને દૂઝા છોડી તેને પરિદ્રહ
 છોડવો છે એમ જ્ઞાનું.

૬ દિશિરિમાત્ત કહે છે. તિહાં તિરિછિ ધાર દિશ

પાંચમી અથો છટી કુર્વ્ય એ છ દિશિના ક્ષેત્રનો માનકરી મો-
કલો રાણે તે વ્યવહારથી દિશિપરિમાણ કહિયેં અને ધાર-
ગતિમાં મટકવું તે કર્મવું ફલ છે એમ જાણી તેવી ઉદાસી-
પણો અને સિદ્ધ અવસ્થા(નો) શું ઉપાદેયપણો તે નિશ્ચય દિશિ-
પરિમાણ વન કહિયેં.

૭ મોગોપમોગપરિમાણ વન કહે છે. જે એકવાર મોગ-
વયું તે મોગ અને જે વારંવાર મોગવયું તે ઉપમોગ તેનો પરિ-
માણ કરે તે વ્યવહાર મોગોપમોગવન કહિયેં, અને જે વ્યવ-
હારનયેં કર્મનો કર્તા મોક્તા જીવ છે અને નિશ્ચયનયે તો કર્મનો
કર્તા કર્મ છે. આત્મા અનાદિનો પરમાત્મ મોગી થયો છે તેવી
પરમાત્મશબ્દ અને પરમાત્મશબ્દ થયો છુટે આત્માની જ્ઞાપ-
ક્તા, શ્રાવ્યક્તા, મોગ્યતા, શક્તિ યીગટે કર્તા પંણો યીગડ્યો
તેમણે પરમાત્મ કર્તા થયો તે પણ પરમાત્મ સંગીપણે આટલું કર્મનો
કર્તા થયો છે પણ તત્તાર્યે તો સ્વમાત્મનો કર્તા છે પણ ઉપ-
કર્મ અગમના તેવી સ્વમાત્મ કરી શકતો નથી. વિમાત્મને કરે
છે અજ્ઞાનરો જીવનો ઉપમોગ મન્યો છે પણ ગ્યાતો છે. પો-
તાના જ્ઞાનાદિક મુક્તનો કર્તા મોક્તા છે છુટ્યો સ્વરૂપાનુયોધી
પરિણામ તે નિશ્ચયમોગોપમોગવન ત્યાગ જાગમો.

૮ અનર્થકર્મવન કહે છે. કામ વિના જીવનો
કામ કર્યો. પરમાત્મ વાને જાતેમ પ્રભુના કર્યાની આજ્ઞા મનુષ્યે
આત્મા તે વ્યવહાર અનર્થક અને મુમાશુભ કર્મ તે નિવ્યાત્મ
જાતેમ કર્મ યોગ્યતે વેચાય છે તેને જીવ આત્મા કરી
છાને ૯ નિશ્ચય અનર્થક.

૯ મનવચન વન કહે છે. જે મનવચન કાપાના જાતેમ
ટાંજે તેને નિશ્ચયને વાંચે તે વ્યવહાર કામવિદ જાગમો.

અને જે જીવના જ્ઞાન, ધર્મ, ચારિત્ર ગુણ વિષયે સર્વ જીવના
ગુણની સત્તા એકસમાન જાણી સર્વ જીવ સાથે સમતાપરિણામે
વર્તે તે નિશ્ચય-સમતારૂપ સામાયિક કહિયે.

૧૦ દેશાવગાશિક વ્રત કહે છે. જે મન વચન કાયાના
રોગ દુઃખ દોર કરી એકગ્યાનકે દેવી ધર્મ ધ્યાન કરવો તે
દ્યવહાર દેશાવગાશિક કહિયે અને જે શત્રુજ્ઞાને કરી છ દ્રવ્ય
જોલગ્યાને પાંચ દ્રવ્યનો ત્યાગ કરે અને જ્ઞાનવંત જીવને ધ્યાયે
તે નિશ્ચય દેશાવગાશિક વ્રત કહિયે.

૧૧ પાંચ વ્રત કહે છે. જે ચાર પહોર અથવા આઠ
પહોર સુધી-સમતા પરિણામે સાવચ છોડી નિરાંતમયને સદ્ધા-
ધ્યાનમાં પ્રવર્તે તે દ્યવહાર પોશહ કહિયે અને પોનાના જીવને
જ્ઞાન ધ્યાનથી પોષાને પુષ્ટ કરે તે નિશ્ચયથી પાંચ વ્રત કહિયે.
જીવને પોતાના સ્વગુણે કરી પોષાને તેને પાંચ કહિયે.

૧૨ અતિદિસંધિભાગ વ્રત કહે છે. જે પોશહને પારણે
અથવા સદા સર્વદા સાચું તથા જૈનધર્મિશ્રાવકને પોતાની
શક્તિ પ્રમાણે દાન દેવું તે દ્યવહાર અતિદિસંધિભાગ કહિયે
અને પોતાના જીવને અથવા ક્ષિપ્તને જ્ઞાનનું દાન તે મળવું,
મનાવવું, મુક્તવું મુજાવવું, તે નિશ્ચયથી અતિદિસંધિભાગ વ્રત કહિયે
પૃથકે શ્રાવકના ચાર વ્રત કહ્યાં તે સમક્ષેપસદ્ધિને જે નિશ્ચય તથા
દ્યવહારમાં ચાર વ્રત ધારે તે જીવને પાંચમે ગુણદાને દેશવિરતિ-
શ્રાવક કહિયે. દેશ કેહતાં દેશધર્મી-ચોટીસી વ્રતિપણો છે માટે
અને પતિને સર્વથી વ્રતિપણો છે તેથી પાંચ મહાવ્રતજ છે. સાચું
પાંચ મહાવ્રતમાં સર્વ વ્રત જાણ્યાં. ૫ નિશ્ચયન્યાગરૂપ જ્ઞાન ધ્યાન
સંકર નિર્જરામાં દિગ્ગતના પરિણામ તે નિશ્ચય ચારિત્રના એક
જ્ઞાન બીજો અવગદ, ૫ વે-માર્ગ છે. તેમાં જે ઈકુષ્ઠ વીર્ય

પરિણામ તે ઉત્સર્ગ અને જે ઉત્સર્ગ રાખવાને કારણરૂપ તે અપવાદ-ઉત્તંચ ॥ “સંવરણંમિ અમુદ્ધં, દુન્નતિ મિન્દ તદેતયાણહિયં ॥ આર દિદ્ધં તેણં, તે ચેવહીયં અસંવરણે ” ॥ ? ॥ ઇટ્થે જ્યાં સુધી સાધક ભાવને વાવક ન પડે ત્યાં સુધી જેહની ના કહી તે આદરવો નહીં અને જો સાધક પરિણામ રહેતા ન દીઠા તેવારે જેહની ના તે આચરે તેને અપવાદ માર્ગ કહિયે. જે આત્મગુણ રાખવાને કરવો તે અપવાદ અને ગુણીને રાગે ભક્તિયે કરવો તે પ્રશસ્ત પણ તે સાધન છે અને જે ઔદયિકને અસ્થમવાયી કરવું તે અતિચાર છે તથા સ્વભાવ અને ઔદયિક માટે અશક્તપણે કરવું તે પડિવાડ છે તે મધ્યે અપવાદ માર્ગ તે પરિણામ દૃઢ રહે તેમ આજ્ઞાયે કરવો.

હવે ચાર ધ્યાન કહે છે. ૧ આર્તધ્યાન, ૨ રૌદ્રધ્યાન, ૩ ધર્મધ્યાન, ૪ શુક્લધ્યાન. તિહાં પહેલા ઘે ધ્યાન તે અશુભ કહિયે અને પાછલા ઘે ધ્યાન તે શુદ્ધ છે. તિહાં મનમાં આહુદ્ધ દોહુદ્ધના પરિણામ તે આર્તધ્યાન કહિયે તેના ચાર પાપા છે. ૧ માફ, મિત્ર, સજ્જન, માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, પ્રમુખ ઇષ્ટ વસ્તુનો વિયોગ થયાયી વિલાપ કરે તે પહેલો ઇષ્ટ વિયોગનામા આર્તધ્યાન તથા ૨ અનિષ્ટ જે મુંઝાં દુઃખનાં કારણ, હુદમન દરિદ્રીપણો, તથા કુપુવાદિ મલવાયી મનમાં દુઃખ ચિંતા ઉપજે તે અનિષ્ટ સંયોગ નામ આર્તધ્યાન. ૩ શરીરમાં રોગ ઉપના થકા દુઃખ કરે, ચિંતા ઘણી કરે તે રોગચિંતાનામ આર્તધ્યાન. ૪ મનમાં આગલના વસ્તુનો શોચ કરે જે આ વર્ષમાં આ કામ કરશું, આવતા વર્ષમાં અમુક કામ કરશું તો અમુક લાભ થશે અથવા દાન શીઠ તપશું ફલ માંગે જે આ મઝમાં તપ કીધો છે માટે આવતે મઝે ઇંદ્ર ચક્રવર્તિની પદવી મળે

પ્રતી આગત્ય ભરતી ઘાંચ્યા છે તે અગ્રજોષ આર્તન્યાનનો
જોયો પાયો જાણવો. ૫ આર્તન્યાનના ચાર ભેદ કદા ૫ તિર્યચ
ગતિના કારણ છે. ૬ ધ્યાનના પરિણામ તે પાંચમા અવસ્થા
છટ્ટા ગુણટાણા સુધી હોય.

૨ જે કટોર પરિણામનું ચિન્તન તે રૌદ્રધ્યાન. તેના ચાર
ભેદ છે. ૧ જીવહિંસા કરીને હર્ષ પામે અવસ્થા વીજો કોઈ
હિંસા કરતો હોય તેને દેવની સુશી થાય અવસ્થા મુક્તી અનુ-
ભવના કરે તે હિમાનુબંધી રૌદ્રધ્યાન. ૨ જુદું ચોરીને મનમાં
હર્ષ પામે કે જુઓ મેં કેવો કપટ વેઢ્યો. મારા જૂઠાપણની
સ્થિતિ કોઈને પઠી નહીં. ૩ મૃપાવાદ રૂપ પરિણામ તે મૃપા-
નુબંધી રૌદ્રધ્યાન. ૪ ચોરી કરી અવસ્થા ટગાડ કરી મનમાં
સુશી થાય કે માગ લેવો જોરાવર કોગ છે, હું પારકો માલ
લાઉં છું ૫ પરિણામ તે ચોરાનુબંધી રૌદ્રધ્યાન. ૪ પરિગ્રહ ધન
ધાન્ય પરિવાર ઘણો વધવાની લાલચ હોય તે ધન અવસ્થા કુટું-
બને માટે ગમે તેવું પાપ કરે અવસ્થા ઘણો પરિગ્રહ મિલ્યાવી
અહંકાર કરે તે પરિગ્રહરક્ષણાનુબંધી રૌદ્રધ્યાન. ૫ રૌદ્ર-
ધ્યાનના ચાર ભેદ કદા. ૬ ધ્યાન નરક ગતિ પમાડવાનું કારણ
છે. મહા અશુભકર્મનું કારણ છે. ૭ પાંચમા ગુણટાણા સુધી
છે, અને છટ્ટા ગુણટાણે પણ ઇંક હિંસાનુબંધી રૌદ્રધ્યાનના પરિ-
ણામ કોઈક જીવને હોય.

હવે ધર્મધ્યાન કહે છે. જે વ્યવહાર ક્રિયારૂપ કારણ તે
ધર્મ તથા શ્રુતજ્ઞાન અને ચારિત્ર ૫ ઉપાદાનપણે સાધન ધર્મ
તથા સ્તવપી ભેદપણે તે ઉપાદાન શુદ્ધ વ્યવહાર ઉત્સર્ગાનુ-
યાયી તે અપવાદ ધર્મ જાણવો અને અમેદ સ્તવયી તે સાધન
શુદ્ધ નિશ્ચયને ઉત્સર્ગ ધર્મ અને (ધર્મો વધુ સહાયો) જે

वस्तुनो सत्तागत शुद्ध परिणामिक स्वगुण प्रवृत्ति कर्त्रादिक अनन्तानन्द रूप सिद्धावस्थायें रह्यो ते एवम्भूत उत्सर्ग उपादान शुद्ध धर्म, ते धर्मतुं भासन रमण एकाग्रतापणे चिंतन तन्मय-तानो उपयोग एकत्वनो चिंतववो ते धर्म ध्यान कहियें. तेना पाया चार छे ते कहे छे.

१ आज्ञाविचयधर्मव्यान ते जे वीतराग देवनी आज्ञा साची करी सदहे एउले भगवंते छ द्रव्यतुं स्वरूप नय प्रमाणे निक्षेपा सहित सिद्ध स्वरूप, निगोद स्वरूप जेम कइया तेम सदहे, वीतरागनी आज्ञा नित्य अनित्य स्याद्वादपणे निश्चये व्यवहारपणे माने सदहे ते आज्ञा प्रमाणे यथार्थ उपयोग भासन 'थयो तेने हयें करी ते उपयोग मध्ये निरवार, भासन, रमण अनुभवता, एकता, तन्मयपणो ते आज्ञाविचय धर्मव्यान कहियें.

२ अपायविचयधर्मव्यान ते जीवमां अशुद्धपणे कर्मना 'योगयी संसारी अवस्थामां अनेक अपाय कहेतां दूषण छे ते अज्ञान, राग, द्वेष, कषाय, आश्रव ए मारा नयी. हुं एयकी न्यारो छुं. हुं अनंतज्ञान, दर्शन, चारित्र, वीर्यमयी, शुद्ध, बुद्ध, अविनाशी छुं. अज, अनादि, अनंत, अक्षर, अनक्षर, अचल, अकल, अमल, अगम्य, अनमी, अरूपी, अकर्मा, अवंचक, अनुदय, अनुदीरक, अयोगी, अयोगी, अरोगी, अमेदी, अवेदी, अछेदी, अखेदी, अकण्ठ्या, असखाइ, अलेशी, अशरीरी, अणाहारी, अव्याघाव, अनवगाही, अगुरुलव, परिणामी, अतीन्द्रिय, अप्राणी, अयोनि, असंसारी, अमर, अपर, अपरंपार, अव्यापी, अनाश्रित, अकंप, अविरुद्ध, अनाश्रव, अलख, अशोकी, असंगी, अना-रक, लोकालोकज्ञापक, एवो शुद्ध चिदानंद मारो जीव छे, ए-हवो एकाग्रतारूप ध्यान ते अपायविचयधर्मव्यान जाणवो.

૩ વિપાકવિષય ધર્મત્પાન કહે છે. તે પૃથ્વો જીવ છે તોપણ કર્મવર્ગે દુઃસ્ત્રી છે તે કર્મનો વિપાક ચિત્તે તે જીવનો જ્ઞાનગુણ તે જ્ઞાનાવર્ણીય કર્મે દ્રાવ્યો છે અને દર્શનાવર્ણીય કર્મે દર્શનગુણ દ્રાવ્યો છે, એમ આટલું કર્મે જીવના આટલું ગુણ દ્રાવ્યો છે છૂટે આ સંસારમાં મમતાં થકાં જીવને તે મુગ્ધદુઃખ છે તે મર્મ કર્મનાં કીચાં છે. માટે મુગ્ધ ઉપને રાગવું નહીં અને દુઃખ ઉપને દિલ્ગીર થવું નહીં. કર્મ સ્વરૂપની પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ, અને પ્રદેશનો ધંચ, ઉદય, ઝડીણા, તથા સ્ત્તા, ચિત્તવનાવું એકાદના પરિણામ તે વિપાકવિષય ધર્મત્પાન.

૪ મંથાનવિષયધર્મત્પાન કહે છે. તે ચંદ્ર તરજમાન લોકતું સ્વરૂપ વિચારે તે એ લોક તે ચંદ્રરાજ કુંદો છે તે મધ્યે માતરાજ અવલોક છે. વિષમાં અગ્નિનો યોજન મનુષ્ય ક્ષેત્ર પિટો લોક છે તે કુપ્પ કાંદક કળો સાનગજ કુંદલો લોક છે તેમાં સર્વ વૈમાનિક દેવતા વસે છે અને કુપ્પે સિદ્ધ કિટા સિદ્ધ ક્ષેત્ર છે. એ સિતે લોકતું પ્રમાણ છે. એ લોકતું સંસ્થાન વેશાસ્ત્ર છે. અનંતો કાટ આપણા જીવે સંસારમાં મમતાં સર્વ લોકને જન્મ મરણ કરી પામ્યો છે, છૂવું તે લોક સ્વરૂપ તથા લોકને વિષે પંચામ્નિકાદત્ત અવધાન તથા પરિણમન દ્રવ્ય મધ્યે ગુણવર્ણાદત્ત અવધાન તેનો તે એકાદનાવે નમનચિત્તવન પરિણામ પૃથ્વુ તે ધ્યાન તે સંધ્યાન વિષય ધર્મત્પાન કહ્યો. એ ધર્મત્પાનના ઘાટ પાસા વડા. એ ધર્મત્પાન ચોપા ગુણત્પાનની નાંદીને માનવા ગુણત્પાન મુર્ધા છે.

હવે શુદ્ધિ કરે છે. શુદ્ધિ બેઠનાં નિમંત્ર, શુદ્ધિ પ

આલંબન વિના આત્માના સ્વરૂપને તન્મયપણે ધ્યાવે પૂરું ધ્યાન તેને શુદ્ધધ્યાન કહિયે. તેહના પાયા ચાર છે તે કહે છે.

૧ પૃથક્ત્વવિતર્કસપ્રવિચાર—તે પૃથક્ત્વ કેહતાં જીવથી અર્જીવ જૂદા કરવા, સ્વભાવ વિભાવ તેને જૂદા પૃથક્કપણે વહેંચણ કરવી સ્વરૂપને વિષે પણ દ્રવ્ય તથા પર્યાયનો પૃથક્કપણે ધ્યાન કરી, પર્યાય તે ગુણમાં સંક્રમાવે અને ગુણ તે પર્યાયમાં સંક્રમણ કરે એ રીતે સ્વર્મને વિષે ધર્માન્તરભેદ તે પૃથક્ત્વ કહિયે અને તેનો વિતર્ક તે જે શ્રુતજ્ઞાને સ્થિત ઉપયોગ અને સપ્રવિચાર તે સવિકલ્પોપયોગ પૂરેલે એક ચિન્મયા પછી વીજો ચિંતયવો તેને વિચાર કહિયે પૂરેલે નિર્મલ વિકલ્પ સહિત પોતાની સત્તાને ધ્યાવે તે પૃથક્ત્વ વિતર્કસપ્ર વિચાર વેહેલો પાયો એ આઠમા ગુણટાળાથી માંઢી અગ્યારમા ગુણટાળા સુધી છે.

૨ એકત્વ વિતર્કઅપ્રવિચાર નામા વીજો પાયો કહે છે. જે જીવ આપણા ગુણપર્યાયની એકતા કરી ધ્યાવે તે આવી રીતે કે જીવના ગુણપર્યાય અને જીવ તે એકજ છે, અને મહારો જીવ સિદ્ધસ્વરૂપ એકજ છે એવો એકત્વ સ્વરૂપ તન્મયપણે અનંતા આત્મ ધર્મનો એકત્વપણે ધ્યાનવિતર્ક કેહતાં શ્રુતજ્ઞાનાવલંબીપણે અને અપ્રવિચાર કેહતાં વિકલ્પ રહિત દર્શન જ્ઞાનનો સમયાંતરે કારણતા વિના રત્નત્રયીનો એક સમયી કારણ કાર્યતાપણે જે ધ્યાન વીર્ય ઉપયોગની એકાગ્રતા તે એકત્વવિતર્ક અપ્રવિચાર જાણવો. એ પાયો બારમા ગુણટાળે ધ્યાવે. એ વેહુ પાયામાં શ્રુતજ્ઞાનાવલંબનીપણો છે. પણ અવધિ મનઃપર્યવ જ્ઞામોપયોગેવર્તતા જીવ કોઈ ધ્યાન કરી સકે નહીં, એ વેજ્ઞાન પરાનુયાયી છે માટે એ ધ્યાનથી ઘનયાતિયા ચાર કર્મ રૂપાવે. નિ-

मैं वेद ज्ञान पाने पड़े तब गुणदाने धननंदाकारने छे.
तेमना जे जे धनने गुणदाने छे से पाया धारो.

३. शान्तिक्रिया अनतिक्रिया पायो करे छे. ते मुझ मन,
बदन कानना योग भेदे, ईश्वरी कर्म करी अपोनी धार
ते जे अनतिक्रिया निमन्त्रकिय अक्षय्यारूप परिणाम ते मुझ-
क्रियाअतिक्रिया ध्यान जातुं. इहां नाना ८५ प्रकृति श्री
हनी ते नये ७२ स्वभाव.

४. अतिक्रियातुल्यपायो करे छे. जे योग निमन्त्र किया
पड़े ते प्रकृति स्वभाव, अकर्मा धार, मर्मा क्रियापी रहित धार
ते, मनुष्यिक क्रिया निहिन मुद्राकल करि पैं. छे ध्यान धारनां दोष,
दण्ड, स्वभाव रूप क्रिया उच्छेदे. जवनाहना देह नाननां श्रीजो
भाग घटते, इहां मूर्ख इहांसी मानगल ऊपर लोकने अंते
जाय, लिटि धार. इहां शिष्य पूछे जे ईश्वरने गुणदाने तो
अक्रिय छे, तो मान गल उंचो गयो छे क्रिया केन करे छे ?
तेने ऊपर जे लिटि नो अक्रिय छे, फलु पर प्रेक्षापै तुंनने
हउने जीवनं धारवानो गुण छे. धनान्मिक्रियनने प्रेक्षा
गुण छे, तेनी कर्मरहित जीव मोक्षे जनां लोकने अंते जइ
गै. इहां कोइ पूछे जे आगल उंचो अयोध छे तिहां किम
जातो नही ? तेने ऊपर जे आगल धनान्मिक्रिय नयी माटे न
जाय. दंड कोइ पूछे जे नो अयोगतिये अथवा तिरछी ग-
तिये केन नयी जातो ? तेने ऊपर जे कर्मना भारी रहित
पयो, हउचो पयो. माटे नाचो नया टाचो जिननो न जाय,
कर्म के प्रेक्ष कोइ नयी नया केने नही केनके अक्रिय छे
माटे तथा कोइ पूछे जे लिटिने कर्म केन लागता नयी ? तेने
करे छे जे कर्म नो जीवन अज्ञानन नया योगी लागे छे.

તે સિદ્ધના જીવને અજ્ઞાન તથા યોગ નથી, માટે કર્મ લાગે નહીં. એ ચાર ધ્યાનનો અધિકાર કહ્યો.

હવે વલી વીજા ચાર ધ્યાન કહે છે. ૧ પદસ્થ, ૨ પિંડસ્થ, ૩ રૂપસ્થ, ૪ રૂપાતીત. તેમાં પહેલું પદસ્થ ધ્યાન કહે છે. જે અરિહંતાદીક પાંચ પરમેશ્વરીના ગુણ સંભારે, તેનો ચિત્તમાં ધ્યાન કરે તે પદસ્થધ્યાન. ૨ પિંડસ્થ કેહતાં શરીરમાં રહ્યો જે આપણો જીવ તેમાં અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાયુપણાના ગુણ સર્વ છે એહવો જે ધ્યાન તે પિંડસ્થ ધ્યાન અથવા ગુણીના ગુણ મળ્યે એકત્વતા ઉપયોગ કર્યો તે પિંડસ્થ ધ્યાન. ૩ રૂપમાં રહ્યો થકો પણ એ મારો જીવ અરૂપી અનંત ગુણી છે, જે વસ્તુનો સ્વરૂપ અતિશયાવલંબી થયા પછે આત્માનું રૂપ એકતાપણો એહવો જે ધ્યાન તે રૂપસ્થધ્યાન. એ ઘ્રણ ધ્યાન ધર્મ ધ્યાનમાં ગણવા. ૪ નિરંજન, નિર્મલ, સંકલ્પવિકલ્પ રહિત, અભેદ એક શુદ્ધ સત્તારૂપ ચિદાનંદ તત્ત્વામૃત, અસંગ અલંકાર, અનંતગુણ પર્યાયરૂપ, આત્મસ્વરૂપનું ધ્યાન તે રૂપાતીત ધ્યાન જાણવું. इहां मार्गणागुणट्राणा नयप्रमाण मति आदिक ज्ञान क्षयोपशमभाव सर्व छांडवा योग्य थया. એક સિદ્ધના મૂળ ગુણને ધ્યાવે તે રૂપાતીત ધ્યાન જાણવો એટલે મોક્ષનું કારણ જે ધ્યાન તે કર્યું.

હવે ભાવના કહે છે. તેમાં ધર્મ ધ્યાનની ચાર ભાવના કહે છે. ૧ મૈત્રી ભાવના તે સર્વ જીવ સાથે મિત્રનાનો ભાવ ચિત્તવત્ત્વો, સર્વનું મળું ચાહવું પણ કોડવું માડું ચિન્તવું નહીં. સર્વ જીવ ઉપર હિત બુદ્ધિ રાખવી તે મૈત્રી ભાવના. ૨ ગુણવંત અને જ્ઞાનાદિક ગુણ ઉપર રાગ તે વીજી પ્રમોદભાવના. ૩ જે ધર્મવંત ઉપર રાગ અને મિત્ર્યાત્વા ઉપર રાગ નહીં તેમ દ્રેષ પણ

नहीं कारण के हितक उभों पर उत्तम जीवने करना उभ-
 जे. जो उद्वेग घरी माल मों आवे तो तेने दुष्ट मों आ-
 पवो. कदाचित् मों न आवे तो पर द्वेष न रखवो केनेके
 ते अज्ञान छे एन मनसुं पहुँचा जे परिणाम ते नश्य
 भवना. ४ नव जीवने पोतने दुन्य जानी दया पावे, कोइने
 हने नहीं तथा जे दुर्ग अथवा घनहींन ठेहना उर करना
 तेना दुष्ट दृष्टवानो परिणाम नया घनहींन जीव देखीने एवो
 चित्त जे ए जीव किरों घन पाने. दयार्थ अज्ञानसाधन
 पानी स्वल्प घनने किरों अवलंबे एवो परिणाम ते शीघ्र
 करना केहनां दया भवना. ए चर भावना कही.

१ हवे चर भावना कहे छे. शरीर, कुटुंब, घन, परिवार
 नव विनाशी छे. जीवलो दन घन अविनाशी छे. एन दिन-
 वं ते पहेली अनित्य भावना. २ संनतनां मन सनये जीवने
 शून्य गतना कोइ नही. एक घननो शून्य छे एवं चित्तवृत्त
 ते पीली अज्ञान भावना. ३ नया जीव संनतनां मननां
 त्वं नव कथा छे ए नमन्यो हूँ केवो घृष्टीश, ए संनत
 नयो नही. हूँ मोहनयो छुं एन विद्वान् ते श्रीजी संनत भा-
 वना. ४ ए नहने जीव एकनो छे, एकनो ज्ञानो. एकनो
 उदे, पोतना कंठों कं एकनो भोगवो एन चित्तवृत्त ते
 पीली एतव भावना. ५ आ संनतनां कोइकोइनो नही एन चित्त-
 वृत्त ते पांचनी अतव भावना. ६ आ शरीर जगति नमन्यो
 सन छे, मोह-दुखनो नयो छे, ए शरीर्यो हूँ न्यनो छुं,
 एन चित्तवो ते छुं अतव भावना. ७ गन्धेष, अज्ञान
 निपत्य ननुव त्वं अतव छे. एन चित्तवृत्त ते सनत
 अतव भावना. ८ अज्ञाननो वली जीव नयां कं वं

નહી તે આટમી સંવર ભાવના. ૯ જ્ઞાન સહિત ક્રિયા તે નિર્જરાનું કારણ છે, તે નવમી નિર્જરા ભાવના. ૧૦ ચંદ્રરાજ લોકનું સ્વરૂપ વિચારનું તે દશમી લોકસ્વરૂપ ભાવના. ૧૧ સંસારમાં ભમતા જીવને સમક્તિ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પામવી દુર્લભ છે અથવા સમક્તિ પામ્યો પણ ચારિત્ર સર્વ વિરતિ પરિણામ રૂપ ધર્મ પામવો દુર્લભ છે તે અગ્યારમી ચોધિદુર્લભ ભાવના. ૧૨ ધર્મના કહેણહાર(કથક)શુરુ તથા શુદ્ધ આગમનું સાંભલવું પૃથ્વી જોગવાડ મલવિ દોદેલી છે તે બારમી ધર્મદુર્લભ ભાવના પૃથ્લે ચાર ભાવના કહી ૫ ચારિત્રનું સ્વરૂપ સંપૂર્ણ કરું.

પૃથો સમક્તિ સહિત જ્ઞાનચારિત્ર તે મોક્ષનું કારણ છે, તેના ઉપર મધ્ય પ્રાણીયે વિશેષે ઉચ્ચમ કરવો. અને જો તેવું જ્ઞાનચારિત્ર નહીં પહે તોપણ શ્રેણિક રાજાની પેરે સદ્ગુણા શુદ્ધ રાખવો. જો સમક્તિ શુદ્ધ છે તો મોક્ષ નર્જાક છે. સમક્તિ વિના જ્ઞાનવ્યાન ક્રિયા સર્વ નિઃફલ છે એમ આગમમાં કહ્યો છે.

જંતકંતં કિરદ્, અદ્વા ન સકેદ્ તદ્વપ સદ્ગદ્ ।

સદ્ગદ્માણો જીવો, પાવડ અપરામરં ટાળં ॥ ૧ ॥

અર્પ-રે જીવ ! તું કરી શકે તો કર અને જો ન કરી શકે તોપણ જેવો વીતારાં ધર્મ કહ્યો તે રીતે સદ્ગદ્જે. સદ્ગુણા શુદ્ધ રાખનાર જીવ અજગમર સ્થાનક તે મોક્ષ પદ્વી પામે.

હવે સમક્તિનો માર્ગ કહે છે. ૧ જીવ, ૨ અર્જાવ, ૩ પુણ્ય, ૪ પાપ, ૫ આશ્રવ, ૬ સંવર, ૭ નિર્જરા, ૮ વંચ, ૯ મોક્ષ. ૫ નવ તત્ત્વ છે. તેમાં મોક્ષનું કારણ જીવ છે, અને સંવર તથા નિર્જગ ૫ વે ગુણ છે, પૃથ્લે જીવ સંવર નિર્જરા મોક્ષ ૫ પાર, ઉપદેય છે અને વીજા પાંચ દેય છે પૃથ્વો પરિણામ

તેને મમ્મેન જ્ઞાન કરિયે. તે સમયેન જ્ઞાન મળેલ થાય તિહાં
અહ્મેગદારમાં કતો છે.

નામમ્મિ વિનિહિયન્તે, ।

અવિનિહિયન્તે અ દુષ્ઠ અપ્પહામિ ॥

જ્ઞવમેચ્છપજો, સો ઉવણ્ણો નબ્બોતામ । ૧ ।

અર્થ:-જ્ઞાનની ઇ દ્રવ્ય જાળીને છેવા ચોગ્ય હોય તે છે
જાને છાંડવા ધોગ્ય છાંટે છોડો તે ઉપદેશ તે નય ઉપદેશ
જાગરો. હવે મમ્મેનની દશ રુચિ કહે છે.

૧ નિર્મળ રુચિ તે નિષ્કપનને કરી જાંચાદિ નવ તષ્ઠ
જાને આશ્રવ ત્યાને સંકર આદરે વીનગમના કલ્પા માવ તે ઇ
દ્રવ્ય તે દ્રવ્ય છંપ્ર વાન માવ સદિન જાને, નામાદિ ધાર
નિરોપા પોનાની સુદ્ધિયાં જાને સદહે, વીનગમના આરુપા માવ
તે સમ્ય પૂર્વા સદહણા હોય.

૨ ઉપદેશ રુચિ નવ તષ્ઠ તથા ઇ દ્રવ્યને શુદ્ધ ઉપદે-
શની જાની સદહે તે ઉપદેશ રુચિ.

૩ આજ્ઞા રુચિ તે રાગદ્વેષ મોહ લેમના ગયા છે, અજ્ઞાન
નિરુપું છે છદ્ધવા અરિહંત દેવ તેને જે આજ્ઞા વર્ણ તેને માને
સદહે તે આજ્ઞારુચિ.

૪ સુવરુચિ. ૧ જાચાગંગ. ૨ મુપ્પગડાંગ. ૩ ટાણાંગ.
૪ સમવાપાંગ. ૫ મગવતી. ૬ જ્ઞાનાવર્મ કયા. ૭ ઉપાસકદશાંગ.
૮ અંતગડદશાંગ. ૯ અનુત્તમેવવાહ દશાંગ. ૧૦ પ્રત્નપ્પાકરણ.
૧૧ વિનાક. ૧૨ દુપ્પાર અંગ તથા ચારમું અંગ દહિવાદ જેમાં
ચંડ પૂર્વે હતાં તે હમયાં વિધેદ ગયાં છે. તથા ૧ ઉવરાહ.
૨ રાપપ્પેગી. ૩ જાંચાભિગમ. ૪ પત્તવણા. ૫ અંતુદ્ધપ્પજ્ઞતિ.

૬ ચંદ્રપત્રતિ. ૭ સૂરપત્રતિ. ૮ કર્પાઆ. ૯ કપ્પવડંસિયા. ૧૦ પુષ્પિઆ. ૧૧ પુષ્પકુલીઆ. ૧૨ વન્હિદિશા. એ બાર ઉપાંગ જાણવાં. અને ૧ વ્યવહારસૂત્ર. ૨ મુહુર્તકલ્પ. ૩ દશાશ્વતસ્કંથ. ૪ નિશીથ. ૫ મહાનિશીથ. ૬ જિતકલ્પ. એ છ છેદગ્રંથ તથા ૧ ચંદસરણ. ૨ સંયારાપયત્રા. ૩ તંદુલવેપાલીય. ૪ ચંદાવિજય. ૫ દેવિંદુઓ. ૭ વીરથુઓ. ૮ ગચ્છાચાર. ૯ જોતિકરંડ. ૧૦ આયુઃ પચ્ચસ્વાળ. એ દશ પપત્રાના નામ તથા ૧ આવશ્યક. ૨ દર્શવેકાલિક. ૩ ઉત્તરાધ્યન. ૪ ઓવનિર્યુક્તિ. એ ચાર મૂલ-સૂત્ર તથા ૧ નંદિ. ૨ અતુલ્યોગદ્વાર એ પીસ્તાલીસ આગમ તે મૂલસૂત્ર તથા ૨ નિર્યુક્તિ. ૩ માધ્ય. ૪ ચૂર્ણિ, ૫ ટીકા એ પં-ચાંગીના વચન જે જીવ માને તથા આગમ સાંભલવાની તથા મળવાની જેને ઘળી યાહના હોય તે સૂત્રરુચિ જાણવી.

૫ જે જીવ ગુરુમુખથી એક પદનો અર્થ સાંભલીને અનેક પદ સદેહે તે ધીજરુચિ.

૬ અભિગમરુચિ તે જે મૂલ સિદ્ધાન્ત અર્થ સહિત જાણે અને અર્થ વિચાર સાંભલવાની ઘળી યાહના હોય તે અભિ-ગમરુચિ.

૭ જે છ દ્રવ્યના ગુણ પર્યાયને ચાર પ્રમાણ તથા સાત નયે કરી જાણે તે વિસ્તારરુચિ.

૮ ક્રિયારુચિ તે દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર, તપ, વિનય, મુ-મતિ, શુભિ યાદ્ય ક્રિયા સહિત આત્મવર્મ સાથે જેને રુચિ ઘળી હોય તે ક્રિયારુચિ.

૯ સંત્રેપરુચિ તે જે અર્પને જ્ઞાનમાં થોડો કહે થકે યગો જાગીને કુમતિમાં પડે નહિ, જિનમનની પ્રતિન માને તે સંત્રેપરુચિ.

૧૦ જે પાંચ અસ્તિકાયનું સ્વરૂપ જાણે શુદ્ધજ્ઞાનનો સ્વ-
ભાવ અંતરંગ સત્તા સદૃહે તે ધર્મરુચિ.

હવે સમક્ષિતના જાઠ ગુણ કહે છે. ૧ નિઃશંકા તે જિના-
ગમ મધ્યે મુષ્મ અર્થ કહ્યા તે સાચા સદૃહે તેમાં સંદેહ આણે
નહી. તથા સાત ભયર્થ પળ રહે નહિ. ૨ નિકંચા ગુણ તે
પુણ્યરૂપ ફલનીં ઇચ્છા ન રાખે. કેમકે જિહાં રૂચા તિહાં
કર્મનો વંચ છે માટે. ૩ નિશ્ચિતિમિચ્છાગુણ તે શુભ અશુભ
પુદ્ગલ એક સરિચ્છા છે તેમાં પુણ્યના ઉદયર્થ શુભયોગ મિલ્યા
શુભી થઈ અહંકાર ન કરવો તથા પાપના ઉદયર્થ દુઃસ્વસ્ત-
યોગ મિલ્યા દિલગીર થાવું નહીં. ૪ અમૂઢદષ્ટિ ગુણ તે જે
આગમમાં મુષ્મ નિગોદના તથા છ દ્રવ્યના મુષ્મ વિચાર કહ્યા
છે તે સાંમલ્લો થકો મુંજાય નહીં, જે પોતાની ધારણામાં
આવે તે ધારી રાખે અને જે ધારણામાં ન આવે તેને સદૃહે
૫ ઉપવંહગુણ જે એ આપણા જીવમાં અનંત જ્ઞાનાદિક ગુણ
છે તે છુપાવવા નહીં. શુદ્ધ સત્તા જેવી છે તેવી કહેવી, રાગ
દ્વેષ અજ્ઞાન તે કર્મની ઉપાધિ છે, જીવ એ ઉપાધિથી ન્યારો
છે. ૬ સ્થિરિકરણ ગુણ તે આપણા પરિણામ જ્ઞાનમાં સ્થિર
કરવા ટકાવવા નહીં અથવા કોઈ મધ્ય પ્રાણી ધર્મર્થ પડતો
હોય તેને સાદા દેહ ઉપદેશ જાની સ્થિર કરવો. ૭ વાતસલ્પના
ગુણ તે જેની સાથે જ્ઞાન ધ્યાન તપ પડિક્કમણો મેલો કરતા
હોઈએ અને સદૃહણા પણ એકજ હોય તે આપણો સાચાં
માફ છે તેની ભક્તિ કરવી અથવા સર્વ જીવના જ્ઞાનાદિક ગુણ
આપણા સમાન છે માટે સર્વ જીવ ઉપર દયા કરવી અથવા
પીજા જીવના પણ આપણા તુલ્ય જ્ઞાનાદિક ગુણ છે તે જીવને
પોષવા યોગ્ય જ્ઞાન ધ્યાનનો ઘણો અભ્યાસ કરાવે. ૮ પ્રભાવક

ગુણ તે ભગવંતના ધર્મની પ્રભાવના મહિમા કરવો અથવા પોતાને જ્ઞાનાદિ ગુણ વધારવા દાન, શીલ, તપ, ભાવ, પૂજા કરી ઘણો મહિમા કરવો એ સમક્તિના આઠ ગુણ.

હવે સમક્તિના પાંચ મૂળ કહે છે. ૧ ઉપશમ ભાવ મૂળ તે વિવેકી પ્રાણી પ્રાપ્તે કપાય ન કરે અને જો કદાચિન્ કપાય કરે તોપણ તરત મનને પાછો ઘાલે. ૨ આસ્તામૂળ તે ભગવંતના વચન ऊपर शुद्ध प्रतीत राखें, ભગવંતે જેમ આગમમાં આજ્ઞા કરી તેમ સદેહે. ૩ દયા ભાવ મૂળ તે સર્વ જીવ પોતાના સરીखा જાણી દયા પાલવી. ૪ સંવેગ મૂળ જે સંસારથી તથા ધનથી શરીરથી ઉદાસીપણો રાખવો. ૫ નિરવેદ્યમૂળ તે इन्द्रियના सुख जीवें अनंति वार भोग्या पण તે દુઃખના કારણ છે, એક ચિદાનંદ મોક્ષમયી અતીન્દ્રિય સુખને આપણા કરી જાણે એ સમક્તિના પાંચ મૂળ કયા.

હવે છ આયતન કહે છે. ૧ નિશ્ચયકુગુરુ તે ભગવંતના વચનના સ્તોટા અર્પ કરે સ્તોટી પ્રરુપણા કરે. ૨ વ્યવહારકુગુરુ તે યોગી, સંન્યાસી, બ્રાહ્મણ અને આશારહીન વેપચારી યતિ તે પણ છોડ્યા. ૩ નિશ્ચય કુદેવ તે જિણે શ્રીવીનગમદેવતું સ્વરૂપ નદી જાણ્યું. ૪ વ્યવહાર કુદેવ તે જે રસાગ્રીદેવ કૃષ્ણા મહાદેવ ક્ષેત્રપાલ દેવી પિતૃ પ્રમુર તે પણ છોડ્યા. ૫ નિશ્ચયથી કુચર્મ તે જે પૂર્વાંત માર્ગ ચાલકની ઉપર રાખ્યા છે અન્ન-રંગજ્ઞાન નદી જોતરૂયો તે. ૬ વ્યવહાર કુચર્મ તે પારકા અન્ય દર્શનોના મત સમ છોડ્યા પૃથ્થે કુદેવ કુગુરુ તથા કુચર્મને છોડી કુદેવ ગુરુ તથા વર્મ સદેહે તે સમક્તિની સદેહણા જાણી. સમક્તિના બક્ષ્ય પત્રના સુવર્ધા કહે છે.

પરમાર્થસંયતો વા,
શુદ્ધિદ્રવ્યસ્ય સેવ્યાચારિ ॥
વાચત શુદ્ધન્યા,
વજ્રાગ્રા ચ સન્મત્તસદૃશ્યા । ૧ ॥

અર્થ:-પરમાર્થ છે દ્રવ્ય નવ તત્ત્વના ગુણ પર્યાય મોક્ષતંત્ર
સ્વરૂપ છૂટે લે પરમાર્થ સૂક્ષ્મ અર્થ છે તે જાણવાનો ઘણો
પત્થો કરે અથવા જાણવાની ધર્મી ધાહના રાત્રે અને શુદ્ધિ
કહેતાં મહી રીતે દીપ્ત જાણ્યા છે પરમાર્થ ઇ દ્રવ્ય મોક્ષ-
માર્ગ લેને છૂટા શુદ્ધી સેવા કરે છૂટે જ્ઞાની ગુરુ ધારવા
અને ધાવણ કહેતાં જિનમતિ ચિનના નામ ધરાવીને લે ક્ષેત્ર-
પાલ પ્રમુખને સમક્તિ વિના માને છૂટા શુદ્ધી સંગ વર્ગે અને
શુદ્ધીને લે અન્યમતિ તેનો સંગ ન કરે છૂટા લે પરિણામ તે
સમક્તિની સદૃશ્યા જાણવી.

વિરમ્યા સાવજ્ઞાઓ,
કપાયહીણા મહાધ્વચારાચિ ॥
સન્મદિદ્ધિવિહૂણા,
કપાચિ મુરત્ત્વં ન પાવંતિ ॥ ૨ ॥

અર્થ:-લે સાવજ્ઞ આરંભથી વિરમ્યા છે ક્રોધાદિ ચાર કપાય
લીટ્યા છે અને શુદ્ધ પાંચ મહાત્મન પાટે છે પણ સમક્તિ
વિના છે તે લીટ મોક્ષ પામે નહિ.
હવે સમક્તિ તે શી વસ્તુ છે તે વિષે ગાથા કહે છે.

નયમંગપમતોદિ, જો અણા સાપચાયમાવેણં
જાણદ મોક્ષસદૃશ્યં, સન્મદિદ્ધિઓ સો નેઓ । ૩ ।

અર્થ:-અહો મધ્ય પ્રાણી ! જો તમને જિનમતનીં ચાહના છે અને જો તુમે જિનમતને ઇચ્છો છો મોક્ષને ચાહો છો તો નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનય છાંડશો નહિ ઇટ્ઠે વેહુ નય માનજો. વ્યવહાર નય ચાલજો અને નિશ્ચય નય સદ્દહજો જો તુમે વ્યવહાર નય ઉપાપશો તો જિન શાસનના તીર્યનો ઉચ્છેદ થાશે. જેણે વ્યવહારનય ન માન્યો તેણે ગુરુ વંદના, જિનભક્તિ, તપ, પશ્ચસ્ત્રવાણ, સર્વ ન માન્યા ઇમ જેણે આચાર ઉપાપ્યો તેણે નિમિત્ત કારણ ઉપાપ્યો અને નિમિત્ત કારણ વિના ઇકલો ઉપાદાન કારણ તે સિદ્ધ ન થાય માટે નિમિત્ત કારણ રૂપ વ્યવહાર નય જરૂર માનવો અને જો ઇકલો વ્યવહારનય માનિયેં તો નિશ્ચય નય ઓલસ્યા વિના તત્ત્વતું સ્વરૂપ જાણ્યું જાય નહીં માટે તત્ત્વમાર્ગ અને મોક્ષમાર્ગ તે નિશ્ચય નય વિના પામિયેં નહીં અને તત્ત્વજ્ઞાન વિના મોક્ષ નથી ઇટ્ઠે નિશ્ચય વિના વ્યવહાર નિઃફલ છે અને નિશ્ચય સંહિત વ્યવહાર તે પ્રમાણ છે, તેનો દૃષ્ટાન્ત-જેમ સોનાના આમૂષણમાં ઉપધાતું અથવા કિણજો મિલ્યો હોય તેપણ ઉંચા સોનાને ભાવેં છેડે રાખિયેં છેયેં અને જો તે કિણજો તથા સોતું જૂઠું કરિયેં તો સંહુ કોઈ સોનાને છે પણ કોઈ કિણજો જે કુધાતું તે લીયેં નહીં તેમ નિશ્ચયનય સોના સમાન છે માટે નિશ્ચયનય સંહિત સર્વ ભલા છે અને નિશ્ચયનય વિના સર્વ અલેલે છે માટે આગમમાં નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ મોક્ષમાર્ગ છે તે કહ્યો.

વલી શરીર ઉપર મોહ કરે નહીં તે વિપે.

ચ્છિજ્જો મિજ્જો જાય સ્વઓ,

જોડ હમેં હુઃ સરીરં ॥

અપ્પા ભાવે નિમ્મલો,

જં પાવં ભવતીરં ॥ ૯ ॥

અર્થ:-ભય માની ઇમ ચિત્તે લે ઇ શરીર છીજજાઓ,
નિજજાઓ, કમ પદ જાઓ, વિનસીજાઓ, ઇ મ્હારું શરીર
પૌણ્ડિક છે પવનુ છે તે ઇક દિવસે મૂકવું છે માટે રે માની !
તું અન્ના આન્નાને નિર્મનને ઘાવનો સંમારથી તરીને
કાંઠો પામીશ.

ઇ હિજ અન્ના સો પરમપ્પા,
વમ્મવિસેમેહ જાપોજપ્પા ॥
ઇપને દેવજ્ઞાણસો પરમપ્પા.
ચહુ તુમે અન્નો અપ્પા ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:-અહો ભયજીવ ! ઇહાંજ આપનો આન્ના છે તે શુદ્ધ
ઇ છે પગ વમ્મે વમ્મ પડનો જન્મમગ્ગ કરે છે પગ ઇ
જ્ઞાનનાં લે જીવ છે તે દેવ છે, પરમાત્મા છે, માટે તુમે
આપનો જાત્મા ઘાવો, નાન તાણ જિહાજ ઇ આપનો જા-
ત્મા છે ઇમ શ્રી દેમાવોં વીતરામ્મોવમાં કહ્યો છે.

યઃ પાત્મા પંચ જ્યોતિઃ,
પરમઃ પરનેષ્ટિનામ્ ॥
આદિત્યવર્ચ્સ તમસઃ,
પરમ્નાદાપ્નંતિ યમ્ ॥ ૧ ॥
મર્ત્યે વેનોદમૂલ્યંતઃ,
તપ્ત્યઃ ક્લેશસાદપાઃ । इत्यादि ॥

અર્થ-પરમાત્મા છે પરમજ્યોતિ છે, પંચ પરનેષ્ટીયાં પર અ-
ધિક પૂજ્ય છે. કેમકે પંચપરનેષ્ટીયો મોક્ષમાર્ગના દેસાડનારા છે
પર મોક્ષનાં લગાવાટો તો આપનો જીવ છે. અજ્ઞાનનો નિ-

ટાવનાર છે સર્વ કર્મ ક્લેશનો સ્વપાવનાર છે. પુત્રો આત્મા-
 ઘ્યાવો પૃથ્વિ પરમ શ્રેયસ્કારણ છે, શુદ્ધ છે. પરમ નિર્મલ
 છે. પૃથ્વિ આત્મા ઉપાદેય જાણી સદહે અને જેવો પોતાયી
 નિરવાહ થાય તેવો ત્યાગ વૈરાગ્યમાં પ્રવર્તે. પૃથ્વિ ધન તે પર-
 વસ્તુ જાણી સુપાત્રને દાન આપે અને ઇન્દ્રિયના વિકાર તે
 કર્મબંધના કારણ જાણી પરિહરે, શીલ પાલે, જે આહાર છે તે
 પૌદ્ગલિક પરવસ્તુ છે, શરીર પુષ્ટિનું કારણ છે, અને શરીર પુષ્ટ
 કીધાયી ઇન્દ્રિયોના વિષયનો પોષ થાય માટે તે પર સ્વભાવ છે,
 અજ્ઞાન સંસારનું કારણ છે માટે આહારનો ત્યાગ કરવો તેને
 તપ કહિયે. તથા પૂજા તે જે શ્રી અરિહંત દેવે મોક્ષમાર્ગ ઉપ-
 દેશ્યો તે આપણે જાણ્યો માટે આપણા ઉપકારી છે તે ઉપકારીની
 બહુમાન સહિત ભક્તિ કરિયે. માટે શ્રી અરિહંત દેવા-
 ધિદેવની પૂજા કરવી. એમ દાન શીલ, તપ, પૂજા, સર્વ જીવ
 અજીવનું સ્વરૂપ ઓછાવા વિના જે કરવું તે પુણ્યરૂપ ઇન્દ્રિય
 સુખનું કારણ છે અને જે જીવને ઉપાદેય કરી ચાંછા વિના
 કરાણી કરે છે તે નિર્જરાનું કારણ છે. એમ દયા પળ શ્રીમ-
 ગવતી સૂત્રમાં સાતાવેદની કર્મનું કારણ છે. પૃથ્વિ સમ્યક્ જ્ઞા-
 નીને સર્વ કરાણી તે નિર્જરારૂપ છે અને જ્ઞાન વિના સર્વ ક-
 રાણી બંધનું કારણ છે, માટે જ્ઞાનનો ઘણો અભ્યાસ કરજો. પૃ-
 થવર્તે સીરામણ દીધી છે.

તથા જ્ઞાનનું કારણ શ્રુતજ્ઞાન છે તેનો ઘણો ભાવ રાખજો.
 શ્રીઠાણાંગમાં તથા ઉત્તરાવ્યયનમાં તથા ભગવતીમાં ૧ વાચના,
 ૨ પૃચ્છના, ૩ પરાવર્તના, ૪ અનુપ્રેક્ષા, ૫ ધર્મકથા. એ સદ્ગુણ
 ભણવા ગુણવાનું ફલ મોક્ષ કહ્યો છે. સદ્ગુણ કરવાયી જ્ઞાના-
 વ્રણી કર્મ સ્વપાત્રે કેમકે વાચનાયી તીર્થધર્મ પ્રવર્તે, મહાનિ-

આગમસાર.

જેના ધ્યાય પૂરવાથી મૂલ તથા અર્થ શુદ્ધ થાય મિથ્યાત્વ મો-
હનીય સ્વપ્નાં તે લેમ લેમ અર્થ વિચાર પછે તેમતેમ સમક્તિ
નિર્મલ ધ્યાય અને અનુમેશ તે અર્થ વિચારતાં સાત કર્મની
સ્થિતિના તત્ત પાતલા કરે. અનંતો સંસાર સ્વપાવીને પાતળી કરે
તથા શુદ્ધજ્ઞાનની આરાધનાથી અજ્ઞાન નિટે એવા ફલ કહ્યા છે.
માટે વાંચવા તથા ભગવાનો ઘણો ઉદ્યમ કરવો કેમકે
આજ પાંચમા આરામાં કોઈ કેવળી નથી તથા મનઃપર્યવજ્ઞાની
અને અવધિજ્ઞાની પણ નથી એકમાત્ર શુદ્ધજ્ઞાન તેહિજ આ-
ગમનો આરાધક છે મન:-

કલ્પ અમ્હારિસા પાગી,

હુસમાદોસદ્ધિયા ॥

હા યણાહા કહું હુંના,

ન હુંનો જડ જિણાગમો ॥ ૧ ॥

અર્થ-હે ભગવંન ! અમ સરિસા પ્રાણીની શી ગતિ થાત
લે અમે આ હુસમ પંચમ કાલમાં અવતાર લીયો. - હા-હિ
હેરે, અને અનાય છું. (છીંછ) જો જિનરાજના કહેલા આગમ
હોત તો આજ શું થાત, પછે આજ આગમનોજ આવાર
માટે આગમ અને આગમવાર લે બહુશ્રુત તેનો ઘણો વિ-
કરવો. આગમમાં વિનયનું ફલ તે સાંમલનું અને સાંમલ
ફલ જ્ઞાન છે, જ્ઞાનનું ફલ મોક્ષ છે, એમ આગમ સાં-
હેવા યોગ્ય છેજો, અપોગ્ય ઝાંડજો, સદ્ગુણા શુદ્ધ રા-
સદ્ગુણા તે મોક્ષનું મૂલ છે. એ ઇન્દ્રિય સુખ તો આ-
અનંતિવાર પામ્યું છે. પૃથ્વી જાતિ-જન્મ-યોનિ કોઈ
જાતે નહીં કરી હોય. એ જીવને

અને એકમૂલ પ્રદેશ સુદ્ધાં સાત પ્રદેશની ફરશના છે અને વીજા દ્રવ્યની ત્રણ દિશીની ફરશના છે એમ સર્વ દ્રવ્યની ફરશના છે અને આકાશથી ધર્મ અધર્મની અવગાહના સૂક્ષ્મ છે ધર્મ અધર્મ દ્રવ્યથી જીવની અવગાહના સૂક્ષ્મ છે જીવથી પુદ્ગલની અવગાહના સૂક્ષ્મ છે.

એમ છ દ્રવ્યના ગુણ પર્યાય સામાન્ય સ્વભાવ ૧૧ છે. અને વિશેષ સ્વભાવ દશ છે. તે શ્રીકેવલી ભગવંત જ્ઞાનથી દર્શનથી देखે. તે ઇગ્યાર સામાન્ય સ્વભાવ કહે છે. ૧ અસ્તિ સ્વભાવ, ૨ નાસ્તિ સ્વભાવ, ૩ નિત્ય સ્વભાવ, ૪ અનિત્ય સ્વભાવ, ૫ એક સ્વભાવ, ૬ અનેક સ્વભાવ, ૭ ભેદ સ્વભાવ, ૮ અભેદ સ્વભાવ, ૯ ભવ્ય સ્વભાવ, ૧૦ અભવ્ય સ્વભાવ, ૧૧ પરમ સ્વભાવ. એ ઇગ્યાર સામાન્ય સ્વભાવ સર્વ દ્રવ્યમાં છે. એ સામાન્ય ઉપયોગ દર્શન ગુણથી देखે. હવે દશ વિશેષ સ્વભાવ કહે છે. ૧ ચેતન સ્વભાવ, ૨ અચેતન સ્વભાવ, ૩ મૂર્તિ સ્વભાવ, ૪ અમૂર્તિ સ્વભાવ, ૫ એક પ્રદેશ સ્વભાવ, ૬ અનેક પ્રદેશ સ્વભાવ, ૭ શુદ્ધ સ્વભાવ, ૮ અશુદ્ધ સ્વભાવ, ૯ વિભાવ સ્વભાવ, ૧૦ ઉપચરિત સ્વભાવ. એ દશ વિશેષ સ્વભાવ છે. કોઈક દ્રવ્યમાં કોઈક સ્વભાવ છે, કોઈક દ્રવ્યમાં કોઈક સ્વભાવ નથી, એ જ્ઞાનથી જાણે છુટે સિદ્ધ ભગવાન લોકાલોક સર્વ જ્ઞાનોપયોગથી જાણી રહ્યા છે. દર્શનોપયોગથી देखી રહ્યા છે એવા અનંત ગુણી અરૂપી સિદ્ધ ભગવાન છે તે સમાન પોતાના આત્માને જાણે ઉપાદેય કરી ઘ્યાવે તે સમક્ષિત જાણવો.

॥ દોહા ॥

અષ્ટ કર્મ વન લાહકે, અષ્ટ સિદ્ધ જિનચંદ ॥

તા સમ જો અપ્યા ગણે, વંદે તાકો હંદ ॥ ૧ ॥

कर्मरोग औषधसमी, ज्ञान सुधारस दृष्टि ॥

शिव सुखामृत सोवरी, जय २ सम्पत् दृष्टि ॥ २ ॥

पृथिव सद्गुरु शीख छे, पृथिव शिवपुर माग ॥

छेजो निज ज्ञानादि गुण, करजो परगुण त्याग ॥ ३ ॥

ज्ञान दृष्ट सेवो भविक, चारित्र समकीर्त मूल ॥

अमर जगम पद फल सहो, जिनवर पदवी फूल ॥ ४ ॥

संवत सत्तर छिहत्तरे, मनशुद्ध पागुण मास ॥

भोटे कोट भोटमे, बसतां मुख चोमास ॥ ५ ॥

सुविहित खरतर गच्छ सुयिर, युगवर जिन चंद मूर ॥

पुण्य प्रधान प्रधान गुण, पाटक गुणे पंडूर ॥ ६ ॥

तास शिष्य पाटक प्रवर, सुमनिसार गुणवंत ॥

सकल शास्त्र ज्ञापक गुणी, साशुरंग जसवंत ॥ ७ ॥

तास शिष्य पाटक विबुध, जिनमत परमत जाण ॥

भविक कमल प्रनिबोधवा, राजसागर गुरुमाण ॥ ८ ॥

ज्ञानधर्म पाटक प्रवर, शमदम गुणे अगाह ॥

राजहंस गुरु गुरु शक्ति, सहजग करे साह ॥ ९ ॥

तास शिष्य आगमरुचि, जैनधर्मको दास ॥

देवचंद आनंदमें, कीनो ग्रंथ प्रकाश ॥ १० ॥

आगमसारोद्धार एह, प्राकृत संस्कृत रूप ॥

ग्रंथ कियो देवचंदमुनि, ज्ञानाढृत रसरूप ॥ ११ ॥

करपो इहां सदाय अति, दुर्गदास शुभचित्त ॥

समजावन निज मित्रकुं, कीनो ग्रंथ पवित्र ॥ १२ ॥

धर्ममित्र जिन धर्म रतन, भविजन समकितवंत ॥

ग्रंथ कियो देवचंदमुनि, ज्ञानाढृत रसरूप ॥ १३ ॥

तच्चज्ञान मय ग्रंथ यह, जोवे बालबोध ॥
 निजपर सत्ता सब लिखे, श्रोता लहे प्रबोध ॥ १४ ॥
 ता कारण देवचंद मुनि, कीनो आगम ग्रंथ ॥
 भणशे गुणशे जे भविक, लहेशे ते शिवपंथ ॥ १५ ॥
 कयक शुद्ध श्रोतारुचि, मिलजो एह संयोग ॥
 तच्चज्ञान श्रद्धा सहित, बली काय निरोग ॥ १६ ॥
 परमागमसुं राचजो, लहेशो परमानंद ॥
 धर्मराग गुरु धर्मसौं, घरजो ए सुखकंद ॥ १७ ॥
 ग्रंथ कियो मनरंगसो, सितपख फागुणमास ॥
 भोमवार अरु तीज तिथि, सफल फली मन आस ॥ १८ ॥

॥ इति श्रीआगमसारोद्धारग्रंथः समाप्तः ॥

॥ श्रीपरमगुरुभ्यो नमः ॥

अथ

श्रीदेवचंद्रजीकृत नयचक्रसार

बालावबोध सहित लिख्यते.

॥ मंगलाचरण ॥

प्रणम्य परमप्रसन्न शृङ्गानन्दरमासादय ।
 वीरं सिद्धार्थराजेन्द्र नन्दनं लोकनन्दनम् ॥ १ ॥
 नत्वा मृधर्मस्वाम्यादि, सङ्गं सद्वाचकान्वयं ।
 स्वगुरुन् दीपचन्द्राख्यपाठकान् श्रुतपाठकान् ॥ २ ॥
 नयचक्रस्य शब्दार्थं कथनं लोकभाषया ।
 क्रियते बालबोधार्थं मम्यग्लानिनिशुद्धये ॥ ३ ॥

प्रशस्ति

श्रीजिनागनने त्रिषे १ द्रव्यानुयोग २ धारणकरणानुयोग ३
 गणितानुयोग ४ धर्मकथानुयोग ए चार अनुयोग कक्षा छे
 तेषां छ द्रव्य अने नव तत्त्व तेना गुण पर्याय स्वभाव परिण-
 मनने जाणवुं ते द्रव्यानुयोग. एवं पंचास्त्रिकायनुं स्वरूपक मन-

રૂપ છે તે પંચાસ્તિકાયમત્ત્વે એક આત્મા નામે અસ્તિકાય દ્રવ્ય છે તે આત્મા અનંતા છે તેના મૂલ બે મેદ છે તેમાં એક સિદ્ધ નિષ્પન્ન સર્વકર્માવરણરોપરહિત સંપૂર્ણકેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનાદિગુણપ્રકટરૂપ, અલંકાર, અમલ, અધ્યાવાચાવાનંદમયી, લોકને અંતે વિરાજમાન, સ્વરૂપભોગી તે સિદ્ધજીવ કહિયે. તે સિદ્ધતા સર્વ આત્માનો મૂલ ધર્મ છે, તે સિદ્ધતાની 'ઈહા' કરવાને સિદ્ધમગવંતનો યથાર્થસિદ્ધપણો ઓલસીને નિષ્પન્ન સિદ્ધનો બહુમાન કરવો અને પોતે પોતાની મૂલે અશુદ્ધચેતનપણે પરિણમતાં ઘોઘ્યાં જે 'જ્ઞાનાવર્ણાદિકર્મ' તે ટાલીને પોતાની સંપૂર્ણ સિદ્ધતાની રુચિ કરવી પૂરીજ દિતશિક્ષા છે.

વલી વીજો 'મેદ' સંસારીજીવોનો છે તે જેણે આત્મપ્રદેશે સ્વક્ત્યાપણે કર્મપુદ્ગલને ગ્રહ્યા જેને કર્મપુદ્ગલનો લોલીભાવ છે તે મિથ્યાત્વ ગુણટાણાથી માંડીને અયોગી કેવલી ગુણટાણાના ચરમસમયપર્યંત સર્વ સંસારીજીવ કહિયે તેના વલી બે મેદ છે, એક અયોગી, વીજા સંયોગી. તે સંયોગીના બે મેદ, એક સંયોગીકેવલી 'વીજા હંદ્રસ્થ.' હંદ્રસ્થના બે મેદ એક અમોહી વીજા સમોહી. સમોહીના બે મેદ છે એક અનુદિતમોહી વીજા ઉદિતમોહી. ઉદિતમોહીના બે મેદ એક સૂક્ષ્મમોહી વીજા બાદરમોહી. બાદરમોહીના બે મેદ એક શ્રેણિવંત વીજા શ્રેણિરહિત. શ્રેણિરહિતના બે મેદ એક સંયમી વિરતિ વીજા અવિરતિ, અવિરતિના વલી બે મેદ એક સમક્રીતિ વીજા મિથ્યાત્વી. મિથ્યાત્વીના બે મેદ એક ગ્રંથિમેદી વીજા ગ્રંથિઅમેદિ. ગ્રંથિઅમેદિના બે મેદ એક અભ્યંત્રી વીજા અભ્યંત્ર. તેમાં અભ્યંત્રીજીવોનું તો 'દલ' જ પવો હોય જે શ્રુતઅમ્યાસ પણ કરે તથા દ્રવ્યથી પંચ મહાવ્રત આદરે પણ આત્મધર્મના યથાર્થશ્રદ્ધા વિના પેહેલો ગુણટાણો કિવારે

॥ कर्ममंवेधप्रकरण ॥

॥ ६० ॥ ऐतनः ॥ श्रीमत्पितृवृक्षतन्त्रिसद्वृत्तुस्मृत्योक्तः ॥
 सिरिर्वीरनाहनात् । वेदिजसम्भटवृत्तमपगतं । गुणमग्नान्ता-
 न् ॥ १ ॥ भगवति वृत्तमपगतं ॥ १ ॥ नान्तगपदुग्मं । श्ले-
 ष्मत् ॥ २ ॥ गोपन्ति नत्तमं । अटपमं गहवतिवेजनीयं । पन-
 नव नव पन मं । आउपउडेवि अउकनो ॥ ३ ॥ पज-
 उमुदुतिमनसु एगेधउदिनमुवेजनीजमं । गोपनगपउदोविमु ।
 एगदमुदुतिदुक्कं ॥ ४ ॥ अट्टुहिग्वीना । सोलसर्वीसंघ-
 रउदो । गोपउदुतीमुदुक्कं । निउदुमुआउपमं ॥ ५ ॥ दो-
 गोदितिभगोदो । दुगउगदुगमंनग्वीनोदंजा । गुणमग्नान्ता-
 मग्नान्तामुनेपरा ॥ ६ ॥

दशनावरणीयमं:	मार्गनास्पानेषुमं:
म.ग. पंचे ? यम ? सो. ? ? ३ पशु अयसु २. २ उक्त ? भय ? तंजी ? आहा ? ॥ १२	अज्ञान ३ हेदया ५ अ- नादानक ? अ. ? गति ३ ॥ १३
वेद ३ वनाय ४ ॥ ७	पदाख्यात ? ४
ज्ञान ४ अ. २. ? क्षाय	९ वेद २ ॥ ६

था. ५ इंद्रिय ४ अम. ? असं. ? मि. ? सा. ? ॥ १३	२ उपशम ?	६
सामायक ? छेदोप. २	५ सूक्ष्म संपराय ?	३
परिहारविशुद्धि ?	२ वे. स. मिश्र. देशवि. ३	२

मार्गणासुवेदनीयभंगाः

म. ग. पंचेन्द्रिय ? त्रस ? क्षायिक अनाहारक ? ॥	५	८
केवल २ यथाख्यात ? ॥	३	६
सूक्ष्मसंपराय ?		२
शेषमार्गणा ५३		४

चावीसइक्कीसा । सत्तरस(स)तरसेवनवपंच । चउतिगदुगंयइक्की ।
 बंधटाणाणिमोहरस ॥ ७ ॥ छवावीसेवेअति । हासदुगअइदुग-
 त्तनमगुणीआ । चउइगवीसिअसंठा । अणिछिदुगभंगसत्तरविगे
 ॥ ८ ॥ पंचाइसु विण्णुअलं । भंगेक्की मोहणिज्झउदयाइं । इग
 दो चउ पण छ सग अड नव दस इयपयाइं नव ॥ ९ ॥
 दमचावीमे नवदुग । वीसेसत्ताइं उदयटाणाणि । छाइनवसत्तरमे ।
 तेरेपंचाडअठेव ॥ १० ॥ चत्तारिआइनवबंधपणु उक्कोससत्तरमुद-
 यंमा पंचहिबंधगेपुण उदउदुहंमुणेयवो ॥ ११ ॥ इत्तोचउं-
 थाइं इक्किक्कटयाहवंतिसत्तेवि बंधोचरमेवित्तरहा उदयामावेत्तिता-

केवल. २ यथाख्यात ? १३	२	ज्ञान. ३ अ. ३. १	२०
ज्ञान ३ अद. उपशम ५	३	सम्यक्त. ३ ।	७
क्षयोपशम ?	२	केवल २	१
क्षायिक ?	४	सामा. ३ मनज्ञान ?	६
मनप. ज्ञान ?	२	देशविरति ?	१२
सास्वादन ?	४	सास्वादन	२६
		मूश्म. ? यथाख्यात ?	२
		मिश्र	१६
		असंज्ञी ?	९
		आहारक	२८
		अनाहारक	४

पु० २३	स्त्री० २३	नपुं० २३
--------	------------	----------

वेयतिकसायचउगुण बारसतेजुअलदुगणचउवीसा चउरुदयं-
जा हुंतिअपयगुणीआहुंतिपयमेजा ॥ १९॥ उवसामगखवगे पुणंवीसं
चोवीससतरभंगाय वेयगिसोलसकेवल दुगेअहरकायगेनात्थि ॥ २०॥
सुहुमेगंसेसेसुअमग्गण ठाणेसुगुणभवानेआ चउवीसगायभंगा पय-
संखाउदयपच्चइआ ॥ २१॥ इतिउदयं ॥ अउयसत्तयउचउ तिग-
दुगणगाहिआभवेवीसा तेरसचारिक्कास इत्तोपंचाइएगूणा ॥ २२॥

बन्धस्थान	२३	२५	२६	२८	२९	३०	३१	१
मिथ्यात्व	४	२५	१६	९९२४०	४६३२	०	०	०
सासा	०	०	०	८६४००	३२००	०	०	०
मिश्र	०	०	०	८	८	०	०	०
अवि	०	०	०	८	१६	८	०	०
देस	०	०	०	८	८	०	०	०
प्रमत्त	०	०	०	८	८	०	०	०
अप्रमत्त	०	०	०	८	८	१	१	०
अपूर्व	०	०	०	८	८	१	१	१
अनिवृत्ति	०	०	०	०	०	०	०	१
सूक्ष्म	०	०	०	०	०	०	०	१

सजिणाहाराभंगा, अनिअट्टिदुगे अ इक्किक्कं॥७३॥ वीसिग-
 वीसाचउवीसगाउ, एगार्हीआअइगतीसा उदयट्टाणाभिभवे नवअट्ट
 यहुंतिनामस्स ॥ ७४ ॥ एगवियाळिक्कारस तित्तांसाउस्सयानि-
 त्तींसा वारससत्तरससया णहिगाणिविपंचनीडहि ॥७५॥ अउ-
 णित्तीसिक्काम्म सयाणहिअमनरपंचसट्टीहि इक्किक्कगंचवीसा दट्ट
 दयेवेसु उदयविही ॥७६॥ नामवुवोदयतिरिदुग यारण्णिदिदु-

तत्सप्तपयडिटाणानि तानिमोहसहस्रंतिपन्नस गुणउदयवंचटागे
भणानिसंनंतसंवेहं ॥२३॥ तित्तिगेण्णेगंनिग मी सेपंचयउत्ति-
गत्वे, इकारायपंमि, मुद्दमेचउत्तिउवसे ॥२४॥

मार्गणास्पानेनुमोहोदयभंगाः

म. ग. १ पं. १ वस	चो. ५२	सामायक छेदोप. मति-	चो. २०
१ यो. ३ वे. ३ क. ४ भं. १७		ज्ञान.	१७
घ. १ अघ. १ शुक्र. १		परिहारविशुद्धि.	चो. १६
भन्य. १ संजी १ आ-		सुभमसंपराय	भं. १
हारक १ ॥१९॥		अविरति	चो. १४
हंन्तीय ४ प. अप. वन. चो. १२		छेदया ३ आदि	चो. ४०
असंजी. १॥८		छेदयातेज १ पद्म	चो. ४८
तेज १ वायु १ अभ. चो. ८		क्षयोपशम	चो. १६
मि. ४		उपशम	चो. २०
देव-नारकी	चो. २४	क्षायिक.	चो. २०
तिर्यच	३२	निव्र	चो. ४
देशविरति	८१	सास्त्रादन	चो. ४
ज्ञान ३ अ. ३. ४	चो. ३६	अनाहातक.	चो. २०
	१७		
अज्ञान ३	१६		
केवल ३ यथास्थान	०		
१॥२			

मन्त्रादयः सुहृन्मेषसुहृजलमेन दूतमन्त्रतन्त्रं ॥ ७७ ॥
 पुनरिदं द्वावर्तते अतुषावर्तगाविनगद्वुअं पत्तेजसजसत्तेजस,
 जसत्तान्मेविगजलवर्गं ॥ ७८ ॥ नागसुवोदपतिरिदुग पत्तिरित
 तद्वज्जोअ इगमंगोअद्विजले जमनतुभगद्विजमजसत्तेज क
 पजमन्त्रेजले अतनगमजमनेज्जेण्ट विरिदुगजनेगसुग खेव
 नवमंगसुदिव ॥ ८० ॥ नागसुवज्जमनयत्तन दूतमन्त्रसुभग
 जद्विज जमवामेभंगेगं कम्मन्त्रेज्जेवर्जजलिने ॥ ८१ ॥ जिन
 सुभद्वगवामेभं भंगेगन्त्रपद्विजवर्जने अनसुद्वसुगजोगे अ
 द्विरपेजसुहृद्वगमंगो ॥ ८२ ॥ पुनरिदं इगवर्तते पुष्पिविज्जल
 इद्वज्जवापा पनेगज्जवादन दूतमन्त्रेविज्जिद्वगं ॥ ८३ ॥ इगव
 उवामेनरिय पनवामेज्जोपतिरिज्जे जमजसत्तेजसुहृने पति
 तसुजमंगज्जगंति ॥ ८४ ॥ पुनगवेज्जे अज्जाहत्तेपत्तपद्वगमंगो
 देवज्जनिगंइग मंगद्वगवर्तज्जद्व ॥ ८५ ॥ इगवर्ततेज्जज्ज
 अहृद्वज्जोअमन्त्रमिव पवगद्वगवर्तते विज्जेतिरिज्जिज्जवहत्ते
 ॥ ८७ ॥ उद्वगुद्विज्जेवट पतिज्जवापापद्विजमवमंगो विरिद्वग
 वंतिरुध्वा द्वाविवज्जवापापनेअं ॥ ८८ ॥ उद्वगुगद्विज्जेज्जेज्ज
 तद्वपनेज्जमन्त्रमन्त्रप नवपनरिद्वगुनिपा अज्जमंगद्विज्जमज्जज्ज
 ॥ ८९ ॥ अरज्जज्जमन्त्रहो पुनगद्वगु सुद्वमपद्वगुद्व वापद्वग
 उध्वामे आपवज्जोअ अज्जज्जं ॥ ९० ॥ वेज्जिज्जमन्त्रां वि
 पुनगद्वगुद्विज्जमन्त्र पुनगमंगो पनर्वज्जज्जमन्त्रां ॥ ९१ ॥
 ज्जज्जमन्त्रमन्त्रा ॥ ९२ ॥ पुनगद्वगुपज्जज्जज्जद्विज्जद्विज्ज
 विज्जगवर्ततेविज्जेज्जमन्त्रा उज्जोपुमंगलोमन्त्रां ॥ ९३ ॥ विरि
 ज्जमन्त्रा वेज्जज्जमन्त्रां विज्जेज्जज्जज्ज इगज्जहत्ते
 ॥ ९४ ॥ सुद्वगवर्ततेज्जमन्त्र उज्जोपुमंगलोमन्त्रां

ब्रंघस्यान	२३	२५	२६	२८	२९	३०	३१	१
मिथ्यात्व	४	२५	१६	९९२४०	४६३२	०	०	०
सासा	०	०	०	८६४००	३२००	०	०	०
मिश्र	०	०	०	८	८	०	०	०
अवि	०	०	०	८	१६	८	०	०
देस	०	०	०	८	८	०	०	०
प्रमत्त	०	०	०	८	८	०	०	०
अप्रमत्त	०	०	०	८	८	१	१	०
अपूर्व	०	०	०	८	८	१	१	१
अनिवृत्ति	०	०	०	०	०	०	०	१
सूक्ष्म	०	०	०	०	०	०	०	१

सजिणाहाराभंगा, अनिअट्टिदुगे अ इक्किक्कं॥७३॥ वीसिग-
 वीसाचउवीसगाउ, एगाहीआअइगतीसा उदयंढाणाणिभवे नवअठ
 यहुंतिनामस्स ॥ ७४ ॥ एगवियाळिक्कारस तित्तीसाउस्सयाणि-
 तित्तीसा बारससत्तरस्सया णहिगाणिविपंचसीईहि ॥७५॥ अउ-
 णित्तीसिक्कारस सयाणहिअसत्तरपंचसट्ठीहि इक्किक्कगंचवीसा दहु-
 दयंतेसुउदयविही ॥७६॥ नामउवोदयतिरिदुग यावरण्णिदिदु-

एवमगृहस्थेऽर्चनीयं, छात्रपण्डितग्रीवाहं, अगृहस्थानेऽभ्युपनिषत्
 ॥३४॥ मतेऽर्चनीयं च तेऽगृहस्थान्मन्त्रजायते च जगद्गुरुदे-
 वग्रीवमर्चनीयं जा संते ॥३५॥ मन्त्रमात्रपण्डितपुनर्विजयजायते-
 धर्मादपुं ह्यसत्तं जा संते, लक्ष्मीममर्चनीयं विष्णुमेव ॥३६॥ परि-
 त्तरेन वचंशो श्रीराहुमन्त्रेऽहमन्ते, ह्यगृहस्थानि गच्छन्तेऽर्चनीयं
 सुहमेन वचंशम्, ॥३७॥ उदयगमनं ह्यगृहस्थं च उदयपर्वतस्य ह्यगृह-
 अह्नयकापुं अह्नयगमनं विष्णु, देवैश्च वचंशं नरेव ॥३८॥ पञ्चाहं अ-
 ह्नयस्य संते ह्यगृहस्थानि च उदयपर्वतस्य निरीषुर्ह्यगृहस्थानि ओतेऽप्यगृहस्थ-
 णुग्रीवस्यो वरिमा ॥३९॥ उदयममेव न गृहस्थं ह्यगृहस्थानि वचंशं ओ-
 अह्नय, च उदयपर्वतस्य मते सत्यं च उदयपर्वतस्य ॥४०॥ मते ह्यगृह-
 माह ह्यगृहस्थानि वचंशं ओतेऽप्यगृहस्थानि नरजाह्नयस्य उद-
 वीसता ॥४१॥ मन्त्रसत्तमं वचंशं मन्त्राह्नयस्य उदयपर्वतस्य अ-
 वीसा वीसा मन्त्रसत्तमं सागानं वचंशं ह्यगृहस्थं ॥४२॥ उदयपर्वतस्य-
 नरं संते अह्नयस्य मन्त्राह्नयस्य, वचंशं नरं मोहम् भनि अंभगाप-
 पुषुता ॥४३॥ तेषां सत्तमं वीसा ह्यगृहस्थानि अह्नयस्य मन्त्राह्नयस्य तीमे-
 गनीसमेवं वचंशं नरं निनामम् ॥४४॥ च उदयपर्वतस्य मन्त्राह्नयस्य नर-
 बाह्नयस्य पापअह्नयस्य, पृथगुच्युच्छापात् मया पृथगुच्छापात् विही-
 ॥४५॥ धृवचंशिनं वचंशं निरीषुर्ह्यगृहस्थं निरीषुर्ह्यगृहस्थं निरीषुर्ह्यगृहस्थं
 मया पृथगुच्छापात् अमुभयगृहस्थं ह्यगृहस्थं ॥४६॥ पृथगुच्छापात् मया पृथगुच्छापात्
 पूतजोपरित्तद्वयवाजोमे वचंशं निरीषुर्ह्यगृहस्थं निरीषुर्ह्यगृहस्थं निरीषुर्ह्यगृहस्थं
 ॥४७॥ परलुप्तासक्तत्वे पण्यसिंहच्छपरित्तद्वयवाजो धिरमुभयस-
 ह्नयस्य भंगपत्तिगाह्यपृथगुच्छापात् ॥४८॥ वापरसाह्नयस्य मया पृथगुच्छापात्
 पतेऽह्नयस्य भंगपत्तिगाह्यपृथगुच्छापात् ॥४९॥ तेषां सत्तमं वचंशं निरीषुर्ह्यगृहस्थं
 मुञ्जया छेवतो रत्नं वचंशं ॥५०॥ च उदयपर्वतस्य मन्त्राह्नयस्य निरी-

उसासेअपसन्धो १२०।२२८ गुणमीमेनिरिअजाहुगुणा ॥१९॥
 पिअणेनिरिअट्ठीमे उसागोज्जोअअन्नमणेरे वेउत्तीअनिरीपुण
 सगरीमेसुसग्गुमासे ॥१९६॥ उमासेउज्जोण गिनेतागोत्र मग्ग
 अट्ठीमे उमागण्णममय छमपरिउत्तीण ॥१९७॥ अग्ग २
 देव १६ निरप १ अट्ठांसुत्तमंग २९ नीसुत्ते विपत्तुत्तीमे-
 खियमाग १ सग्गअत्तयउभंगा ॥१९८॥ भागाअग्गज्जातागं सग्गे-
 ज्जोणमुभंगदुग्गमेर भंगाग्गमविअत्ते गोमामेनिरिअगुत्तमीमे
 ॥१९९॥ सुमरेपाहुसरंवा सहीपुवाग्गमिगारमपभंगा वग्गमदग्गरी
 सुमरेगोज्जोणनिरिअगुत्तमीमे ॥२००॥ वेउत्तिअममामि मेग्ग-
 सोज्जोअग्गअट्ठभंगा मग्गउज्जोअग्गिना वाग्गिग्गमपभंगा १०
 वेउत्तिअममामी उमागोज्जोअग्गमुअ वग्गमुत्तभंगआहरे व्वा-
 देवेगुअट्ठभंगा ३० ॥२०२॥ उज्जोअग्गीअग्गमे उज्जोरेग्गो-
 हुद्दगामी भंगाग्गमविअत्ते वाग्गिग्गममविअत्ते ३१ ॥२०३॥
 वेउत्तिअममुग्गप व्वाग्गेगुत्तिअग्गउत्तग्गमिग्ग उग्गवग्गमेग्ग
 नग्गदग्गउत्तिमुग्गो ॥२०४॥ पुग्गुत्तानिअग्गीग्ग वग्ग १ उग्ग
 ९ सग्गउग्गपेग्ग वग्गमनिगेदेमग्गीग्ग २९ गुग्गमिग्गिग्गमिग्ग
 २८ ॥२०५॥ उग्गमिममग्गीग्ग इग्गमिग्गिग्गमिग्गिग्ग
 वेग्गनिगेदेवेग्ग नीग्गमुग्गमिग्गवेग्ग ॥२०६॥ वाग्गउग्गउग्ग
 वाग्गदग्गदग्गमुग्गअग्गउग्ग उग्गविउग्गउग्ग अग्गिग्गोअग्ग
 वेग्गमुग्गे ॥२०७॥ उग्गउग्गमग्गमग्ग ॥ वेग्गउग्गमग्गमग्ग ॥ वेग्ग
 वाग्गउग्गमग्गमग्ग १ इग्गीमग्गउग्गमग्ग २ इग्गीमग्ग
 वेग्गमग्गमग्गमग्गमे ॥२०८॥ इग्गीमेग्गुग्ग वेग्गवेग्ग
 वेग्गमग्गमग्ग वेग्गमग्गमग्ग वेग्गमग्गमग्ग ॥२०९॥
 गिग्गउग्गमग्गमग्गमग्गमग्गमग्गमग्गमग्गमग्गमग्गमग्ग
 वेग्ग १८ उग्गमग्गमग्गमग्गमग्ग ॥२१०॥ वेग्गमग्गमग्गमग्ग

वंधापा.	२३२५२६२८	२९	३०३१	१
एकेन्द्रिय	४२०१६			
वेन्द्रिय	१	८	८	
तेन्द्रिय	१	८	८	
चोरिन्द्रिय	१	८	८	
निर्ययपंच	१	४६०८	४६०८	
मनुष्य	१	४६०८	८	१
देवता		८	८	१ १
नारकी	१			
सर्व	४२५१६	९९२४८	४६४१	१ १ १३९४५

इगविगलपावरेसुं अजिणविउवाअनाणतिरिएसुं मिच्छजसं-
 न्नाअभवं अजिणाहाग सजिणअजण ॥ ६७ ॥ अविगलविउ-
 विनिगण अविगयजामम्मनाणवदिदंमे चरणनिदेसेसुरजा अहरका-
 पदकेवलेनधि ॥ ६८ ॥ देवपरित्तवायर तिरीजनसामेसयासुटा-
 णमवा भगामगगणायमे वंधटाणाणनेयवा ॥ ६९ ॥ अगहारे-
 निगयमवा आहारगनगुभवायनोभंगा मणनानेसामईआभंगसंखा-
 मणयवा ॥ ७० ॥ मिच्छेतेवासाइ । साणाइसुअइवांसओवंवे ।
 अनिजिदोनिदोने । चउपमसेनेसुजमवंथो ॥ ७१ ॥ मिच्छेअ-
 जिणाहाग । अविगलनिरटेवहुंसामाने । दुहगानिमंयणमिइ ।
 चउविगदुगइज्जमीसहुमे ॥ ७२ ॥ सजिणासमत्ताओ, देसहुगे-
 दवजायसाहाग अपमत्तहुगेभंगा अनिआइहुगेयइइ. ॥ ७३ ॥
 दवभवादेसहुमे अपमत्तहुगेअदेवनगुगगा,

आणतिरिदुगविहीणं मण्डुगजुत्तमणुपु पृगंभंगापणअपडझे २५३॥
 २५३॥ ॥ ५१ ॥ वायरपरित्तपणवीस मज्झेआयावजुअठरीसंति
 अहवाउज्जोअनुअं भंगाअड्डुगणइगजुग्गा ॥५२॥ वुनरपणं-
 दितसचउ परवावेउद्धिदेवदुगसुगइ समथिरडयरउगेवा देवडामिद-
 पुव्वंता ॥५३॥ मिच्छेदसअपसव्योहिं इगभंगोनिरयजुग्गाअठरीमे
 पिवविअछेपणवीसे कुरवगइपडइत्तपरियदुगदुसरं ॥५४॥ अमद-
 त्तहीणनवर्थासा भंगाचोवीसवियलवघईपा वंधइनिरिनरमिग्गा
 वुवनिरिपरचायउरलदुगं ॥५५॥ तसचउपणंदिवीसे, संवयणादि-
 इजुअन्नतमहुनयं धिग्गथिरंराळं, खगइइगमव्वगुणनीसं ॥५६॥
 यसओसगपयदुगगा संवयणगुणायआगइगुणआ उयालमवटभंगा
 तिरीएमणुपुविणमेव ॥५७॥ देवटवीसेजिणजुअ भंगटगममओ-
 अपुव्वंजा विअलपणंदीयनिरिजुग्गा गुणनीसेजोअनुअनीसं ॥५८॥
 पुच्चिवभंगसामीअ नरगुणनीमेमजिणअडभंगा गुरअट्टीमेसाहा
 भंगमिगनरअपुव्वंजा ॥५९॥ आहाग्गीसजिणजुअ वंरदुमुदु-
 अण्णजमपगइ एगविहवधटणे, अपुव्वओमुदुमटाणंजा ॥६०॥
 इगविगलवावरंमुं अटविसिगनीमण्णविणुपंच, देवेमुनीमणुदमि
 छवीमपणवीमनेवासा ॥६१॥ तमजोअरुमाणंमुं वरगुजुअहा-
 भव्वनरसंती पंचंदीयविणुमुं मयेदेमेनरडवीसा ॥६२॥ निर्विअ
 विरयअत्राणे आडनिट्ठेमेअभव्वअगहारे मिच्छअमंअगुदुगगा वेद-
 इगनीसण्णविणा ॥६३॥ एगारिणानेउ? निवांस छवीमद्वीनर-
 म्माणु सामानेअटवीमनिअं इगनीमणुपंचपरिहारे ॥६४॥ न-
 णचउओहिदंमे, उममपरमेअछेअमानडणु अट्टनिअ विण-
 एगविणारंअण्ण ॥६५॥ अहगायदेवरदुगे अण्णमुदुमेदु-
 विहवंधो गुणनीमनीमनिग्गे मीमेअट्टीमणुदनीसं ॥६६॥

मुहाएनेवीमनरडवीमदीनाय तेउणभंगनिरिणीमणुदनीसं

॥६७॥ अट्टि मणुदनीसं ॥६८॥ अट्टि मणुदनीसं ॥६९॥

उसासेअपसत्यो १२०।२२८ गुणतीसेतिरिअजादुगुणा ॥१५॥
 विअलेतिरिअडवीसे उसासोज्जोअअन्नमखेवे वेउर्वाअतिरीप्पुण
 सगवीसेसुसरऊसासे ॥१६॥ ऊसासेउज्जोए खितेचासोल मगुअ
 अडवीसे ऊसासएपणसय छसपरिवेउर्वाए ॥१७॥ आहार २
 देव १६ निरए १ अडावीसुच्चभंग २९ तीसुदये विपलद्वावीसे-
 खिवसास १ सरअन्नघउभंगा ॥१८॥ भासाअपज्जत्ताणं सामो-
 ज्जोएसुभंगदुगमेव भंगाद्वारसविअले सोसासेनिरिअगुणनीमे
 ॥१९॥ सुसरेवादुसरेवा सहीएचावभिगारसयभंगा वणसयउसपरी
 सुसरेसोज्जोएनिरिअगुणतीसे ॥१००॥ वेउच्चिअमगरीमे सोमा-
 सोज्जोअसत्पुअडभंगा मणएउज्जोअविणा चावत्रिकारमयभंगा १०१
 वेउच्चिअसगवीसे ऊसासोज्जोअसत्पुअं एगंगुहभंगआहारे ए-
 देयेसुअडभंगा ३० ॥१०२॥ उज्जोअहीअनिमे उज्जोरणेरहो-
 दुइगतीसं भंगावारसविअले चावत्रिकारमयनिरिए ३१ ॥१०३॥
 केवल्लिअसमुग्धाए वीमेसुपिवज्जउल्लदुगरिमहं उवयापपतेअं सहा-
 णं६इयउवीसुदओ ॥१०४॥ एमृहवंनिअनीमं पग्वा १ ऊत्तम
 ९ खगइसुरपोए वयणनिरोहेसगविण २९ गुणनीमट्टीममामाविण
 २८ ॥१०५॥ इगवीससत्तवीमा इगवीमाजिगगगनिउत्तुआ
 योगनिरोहेतेमि तीसगुणनीसगानेआ ॥१०६॥ मगुअग्दंजत्तम
 चापरंचपद्यत्तमुभगआइज्जं जसनिछपंद्यनव अट्टजिगदीआमं
 योगगुणे ॥१०७॥ उदयभंगामम्मता ॥ वंवेउदयग्यानानि ॥ नि-
 णउअहिअवीमेउदया ९ इगवीसओअट्टगवीमा एवंगुणनीमदि
 चउवीमविगापअडवीमे ॥१०८॥ इगवीमेएग्देव तीसपररेदु-
 मेसदमहागा चउवगवीमपग्दिआ भंगानेआपुग्गता ॥१०९॥
 निरिगइक्कापअत्तामं अचगुअरिपअमवचउमेमे मिउमंजि-
 अमंटे १८ उदयानर्यामअट्टविण ॥११०॥ तेउट्टीमिअमंजि-

મૂકે નહીં માટે ઇ જીવો તે સિદ્ધપદ પામવાને યોગ્ય નહીં તે અમર્ય્ય થોડે અનંતે છે.

મીઝા મર્ય્ય તે લે સિરૂપણાને યોગ્ય છે લેને કારણ-યોગ મિઝે પલટગ પામે તે મર્ય્યજીવો અમર્ય્યથી અનંતગુણા છે તે મધ્યે કેદૂક મર્ય્ય સામર્થ્યયોગ પામી ગ્રંધિમેદ કરીને સમ-કિત પામે અને કેટલાણૂક મર્ય્ય તો સામર્થ્યને અભાવે સમ-કિત પામે જ નહીં. ઉત્તં ચ વિશેષણવ્યાં સામર્ગીઅભાવાઓ, વવહારોતિઅપ્પવેસાઓ ॥ મર્યાવિ તે અગંતા, લે સિદ્ધસુહં ન પાવંતિ ॥ ૧ ॥

પગ તે મર્ય્ય જીવોમાં યોગ્યનાધર્મ હતો છે તે માટે મર્ય્ય કહિયે. લે જીવ મિષ્યાન્વ તર્જીને શુદ્ધ યયાર્પ આત્મપણે વ્યાપક રહો તેજ મારો ધર્મ અને લેવી તે આત્મસત્તાગત ધર્મ, પ્રગટ્ટે તે સાધનધર્મ, બે મેદે છે ઇક વાપળા-પુઝળાદિ-વંદન, નમનાદિ પડિલેહળ-પ્રમાર્જનાદિ લેટલી યોગપ્રવૃત્તિ તે સર્વદ્રવ્યથી સાધન-ધર્મ કહિયે, તે ભાવધર્મ, પ્રગટ કરવાને લે કરે તેને કારણ-રૂપ છે દ્રવ્ય તે લે માવતું “ કારણ કારણાસે દવ્ય ” હિતિ આગમવચનાનું ॥

અને લે ઉપયોગાદિ પોતાના ક્ષયોપશમભાવે પ્રગટ્ટ્યા લે જ્ઞાનવીર્યાદિગુણ તે પુટ્તાનુચાર્યાપચાર્યા ટાલીને શુદ્ધગુણી લે ધ્રીઅરિહંત-સિદ્ધાદિક તેના શુદ્ધગુણને અનુચાર્યા કરવા અથવા આત્મસ્વરૂપ અનંતગુણપર્યાયરૂપ તેને અનુચાર્યા કરવા તે માવવી સાધનધર્મ, જાણવો ઇ આત્મા નીપજાવવાનો ઉપાય છે.

જિહાં લગે આત્માનું શુદ્ધસ્વરૂપ ચિદાનંદવન તે સાધ્યમાં નથી અને પુટ્લસુરવની આશાયે વિષ, ગરહ, અન્યોન્ય અનુષ્ઠાન લે કરવું તે સંસારહેતુ છે માટે સાધ્યસાપેક્ષણે સ્પાદાદભદ્રાયે

સાધન કરવું એહિજ માર્ગ છે અને એ માર્ગની જે પ્રતીતરૂપિ સમ્યક્ત્વ કહિયે. તે સમ્યક્ત્વ ગ્રંથિમેદ કર્યો પામિયે તે ગ્રંથિમેદ તો ગ્રણ કરણ કરે તો જડે તે ગ્રણ કરણ જીવ કરે તેવાં સમ્યક્દર્શન પામે તે ગ્રણ કરણમાં પેહેલું યથાપ્રવૃત્તિકરણ, બીજું અપૂર્વકરણ, ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ એ કરણ સર્વ સંશી પર્વેન્દ્રિ કરે તેમાં પ્રથમ યથા પ્રવૃત્તિકરણ તે મધ્ય તથા અમધ્ય પણ કરે કોઈક જીવ અનંતિવાર કરે તે યથાપ્રવૃત્તિકરણનું સ્વરૂપ લખિયે છેયે.

સર્વકર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિના બાંધનાર જીવને સંક્લેશ ઘણો છે માટે યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરે નહીં, ઉત્કંચ વિશેષાવશ્યકેઉક્કો-સદ્ધિ ન લખ્મહ મયણા એસુ પુવ્વલદ્વાપ્ ॥ સવ્વજહનઠિહસુ વિ, ન લખ્મહ જેણ પુવ્વપડિવત્તો ॥ ૧ ॥ માટે કર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિનો બાંધનાર જીવ તે ચાર સામાયિકનો લાભ ન પામે અને જે જીવ સાત કર્મની જવન્યસ્થિતિ બાંધે તે જીવ તો ગુણવંત જ છે એ રીત છે માટે જે વારે એક કોડાકોડી સાગરોપમ પલ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે ઉણી સ્થિતિ બાંધતો હોય તે તથાપ્રવૃત્તિકરણ કરે જે જીવ કર્મક્ષપણારૂપ શક્તિ પામ્યો ન હતો તે શક્તિ પામ્યો તેને યથાપ્રવૃત્તિકરણ કહિયે ઉક્તં ચ માધ્યે યેન અનાદિસંસિદ્ધપ્રકારેણ પ્રવૃત્તં કર્મક્ષપણં ક્રિયતે અનેનેતિ કરણં જીવપરિણામ એવ ઉચ્યતે અનાદિકાલાત્ કર્મક્ષપણપ્રવૃત્તાવધ્યવસાયવિશેષો યથાપ્રવૃત્તિકરણમિત્યર્થઃ

ક્ષયોપશમી ચેતનાર્વાર્ય જે સંસારની અસારતા જાણે સંસાર દુઃસ્વરૂપ કરી જાણે તેથી પરિગ્રહ શરીરથી સ્વરે ઉદ્દેર્ગે ઉદાસીનતા પરિણામે કરી સાતકર્મની સ્થિતિ અનેકકોડાકોડીના થોકડા અસંખ્યાતા જે સત્તામાં હતા તે સ્વપાવે ને કાંઈક

सातागेद्गचउपण छनवर्वासायतीसद्गनासा विशजडनवतगुपोए
 मुक्ताएतेअचउर्वासा ३ ॥११६॥ इनिमार्गणासुउदयस्थानानि ॥
 अयमार्गणासुभंगकाः ॥ मगुआइचउर्गसु । तिगईविगुनिअगईभ-
 वाभंगा एगेदिअवापाला पुट्वागुण चत्तअविउच्चा ६ ॥११७॥
 तावविगावणउदगे तेउत्तज्जोअहीगत्तविउच्चा पवगेविअलेविअला
 तसेसुएगिदिभंगविगा ८ ॥११८॥ इगविगलविगासगळे कसाप-
 चउगे जिणहृभंगविणा तसुएभंगावयने मणवेपुतेअविगलविगा ७
 ॥११९॥ इगविगलनिरपजिगविगु पुत्तिसेट्ठ्यासुहासविगुतेविआ-
 हारातिउसुरविगु संडेतिगनागुवहिदंसे ॥१२०॥ इगविगलंदिअ-
 जिगविगु पज्जचउगइभवायसामईए छेएनरपज्जसुहा मणपरहारे-
 अगाहारा ॥११॥१२१॥ सुहनेइसपरितीमा सजिणाहक्खायगे-
 अज्जाने २ मिळाभवेहानग निउविगासच्चमच्चसु ७ ॥१२२॥
 केवलइगिजिणज्जुग्गा निरिनरसुहेदेससंपनेभंगा निछुभमवपज्जता
 इगविगलविगाविभंगमि ४ ॥१२३॥ अजिणाहाराअजए साहा-
 राळेसनिगअचक्खुसुचक्खुमु इगवितिइंदियजिणविगु वेअमितिना-
 एच्च ७ ॥ १२४ ॥ खवगेतेजिगुत्ता मीसदुगेटाणगायसत्तांसु
 जिणविगुपणंदिभंगा अडवीमंजानरअपज्जा ४ ॥१२५॥ संवपणा-
 गइपणविगु विउच्चिविगुनिरिअज्जअसंतिमु सेडेससमुच्चायग तगु-
 अपज्जअगाहारे २ ॥१२६॥ पम्हासुनिरपइगाजिण विगलविण-
 तिउगेअइगुत्ता मुक्तासुत्तजिणइगविगु नागुवाहाराविगुवसने ४
 ॥१२७॥ नवअडविगुत्तगपोए निच्छेआहारानियविगुवीए वापर
 विगल ६ गतिरि ८ नर ८ सुर ८ पज्जाइतिवत्तीसं ॥१२८॥ दोकु-
 णवापरपज्जा षण्णवासेअइदेवपच्चइया लब्धीसे ५८२ एग्गिदिय १३
 अपज्ज ५ विगुनवइगुणतीसे ॥ १२९ ॥ तिसेतिरि ११५२ नर
 ११५२ सु ८ जा इगवीसेतिरपजापज्जता तईए अनेगविगला

सुहमनिगोजाहृत्पञ्चजोगवापरविगतमममगा अपञ्चलदृपदम-
 दगुरु पञ्चहर्षाअरोअमंखगुणो ॥१५४॥ अममननमुक्ती सो
 पञ्च जहनिअएवदृष्टागा इगओणंनपुना-अभवओणंनगुणी-
 अदला ॥१५५॥ सिद्धाणंनभाए उल्लाइवगगानांअंगुणओ
 सयवेअगमाई घउकासविहीणंनगुणा ॥१५६॥ धुवअधुवाप-
 अविता सुमापतेअवापरसुद्धमे गुरुखंवेअगगहो ऊगुणंगुलअ-
 संखंतो ॥१५७॥ जंजाइलद्वलीअ णंतोसवदेसयाइणं ततो-
 अवापयाणं रसनेपुअपयदुगंनि ॥१५८॥ अप्पेपयहीअंघे योग-
 टाणेगुरुअगेगुरुओ लदृष्टलदृष्टोअंघो इलनाणेदधमाणाणिणं ॥
 १५९॥ अवागहणापरित्तं पुनगाअंगुलअमंखभाओअ सुहमा-
 उदयेसत्ताअधानानि.

२३।२०। ५ ९२।८८।८६।	२० २ ३९।३५
२६ ८०।७	२१ ८९३।९२।८९।८८।८६।
२८ ४ ९२।८९।८८	८०।७८।३६
२९ ८६	२४ ५ ९२।८८।८६।८०।७८
३० ३ ९२।८९।८९	२५ ३ ९३।९२।८९।८८।८६।
३१ ८८।८६।८०	८०।७८
३२ ७ ९३।९२।८९	२६ ९ ९३।९२।८९।८८।८६।
३३ ८८।८६।८०	८०।७९।७८।३५
३४ ७	२७ ३ ९३।९२।८९।८८।८६।
३५ १ ९३	८०।७६
३६ ८ ९३।९२।८९	२८ ८ ९३।९२।८९।८८।८६।
३७ ८८।८०।३९	७९।७५।८०
३८ ७६।३५	२९ ९ ९३।९२।८८।८६।८०।
	८९।७९।७५।३५
	३० ९ ९३।९२।८९।८८।८६।
	८०।७९।७५।३५
	३१ ५ ९२।८८।८६।८०।७८
	३२ ८०।७५।९
	३३ ३ ७६।३५।८

८ ० ०										
९ ० ०										
२०	२१	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	
०	४१	११	२२	२२६००	३१	१२००	१५८२	२९१५	११६४	
०	५२	२	८	८५८२			९	२२१२	११५२	
०	२५	=	=	२५५७६	२५	११९४	१७७०	२८९७	११५२	
				२	२	१४८	२२	३६२	११५२	
				२	२	७६	७६	१४६		
							७२	१४४		
								७२		
								७२		
								७२		
								७२		
								२४		
								२		

गणपतिपूजेपुस्तक-

१७७.११.

मि.पू.पू.

मि.पू.पू.

मि.पू.

२१११.

२२१११.

गणपति.

गणपति.

गणपति.

गणपति.

गणपति.

गणपति.

गणपति.

गणपति.

गणपति.

वेज	५	१०	६	६	७	३३
पवन	५	११	७	७	३६	३६
प्रा	१	३७	०	२६	५८७	१७७५९
काय ४	०	४१	११	३३	६००	७७८३
यवन						४०९३
मन						४०६९
पु.	०	२६	०	२५	५७८	०७६७०
खी	२६	०	२४	५७८		७६६३
नयुक्त १	३३	११	२४	६००		०७७१२
ज्ञा. वेअ. द.	२७		२६	५७६		०७६७५
१ वेदक १।५						

मांगणासुउदय रथानानि	२०	२१	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	१	८
मनुज ?	१	१०	०	१२८९	१०	५८७	५८८	५८८	११५५	१	१	१२६५२
तिर्यय ?	०	२३	११	१५३११	१४	५९८	११८०	११८०	१७५४	११६४	०	०५०७०
देयता ?	०	८	०	८	०	८	१६	१६	८	०	०	०
नारकी ?	०	१	०	१	०	१	१	१	०	०	०	०
एकेन्द्रिय	०	५	११	७	१३	६						
विगल		९			९		६	१२	१८	१२		४२
पंपेन्द्रिय	१	२८	०	२६५७८	२७	११९६	१७७३	१७७३	२८९९	११५३	१	१७६८३
गु.	०	५	१०	६	१२	६						३९
आभरण		५	१०	६	१२	३						३९

गुरुआलोओ कालोठिईटाणमाणंच ॥१६०॥ अंतरमचंधाणे
 अणुदयकालोअसंतकालोय सच्चाणुणंतभागे लीगसाअसंरामेभागे
 ॥१६१॥ मोहेवसमोमीसो चउवाइंसुअटकम्मसुअमेसा भास-
 पुणजहसंभव मग्गणटाणेसुनेअच्चा ॥१६२॥ चउदुगतिगण-
 चउतिग, तीसातीसासगठ दुगर्वासा, श्रीमगुणरीसतेरा पारमभास-
 गुणटाणे ॥१६३॥ थोवाणुगाउखंवे नामेगोपूसमोअअदिओअ
 ततोविखायरण दुअदिओमोहेनओअहीओ ॥१६४॥ तगोअसो
 अणिज्जं अदिअंगुणमग्गणागुयोगाओ उद्वरीअंगमयाओ कम्म-
 वेहगंपमिणं ॥१६५॥ इयकम्मसंवचत्ता नयेअणओअगुहउ-
 हंपत्ता नय्ययसमभावपं कम्मसत्त्वविभायेज्जा ॥१६६॥ पय-
 प्पानाणंपुण ज्ञाणटाणंचसिवयपनिहाणं नंदुणरम्मसिमे कम्म-
 विवेगोअनत्ताने ॥१६७॥ अण्णगट्ठोपरयाओ मज्जन्यसंगरम्म-
 ज्ञाणंच आपमगुणंहवइं कम्ममत्त्वम्मनानेण ॥१६८॥ अण्ण-
 हगीअपुच्चाओ उद्वरीआपगइंसंगहागंया नसोदेरिरेणं कम्म-
 थाकपागुरुया ॥१६९॥ ततोउद्वरिऊणं वंधाइंसुअकम्मभंगंते
 सिरिणिण्णंदमुनिसर रज्जेभगीअंगमामेणं ॥१७०॥ मुनिदिपु-
 रपगच्छे ॥ सुगवजिण्ण्णंदमुनिमाहाण पाटगमुगुदाणा कम्म-
 सागुमइसारापुज्जा ॥१७१॥ वग्गाइंसुअपम तग्गीमत्ता-
 गागुपममुदा सिरिपुप्पमाअज्जा पुज्जाविज्जानिहाणं ॥१७२॥
 सुपयापगागुगहा नाणवग्गा गुनाणवग्गमग्ग ॥१७३॥
 गपहंमागनिप्पमग्ग ॥१७३॥ नग्गीयेमपभगीअ
 पमग्गहा नाणवग्ग(पापदेवाप) मायगाग्गेअग्गदग्ग ॥१७४॥
 इतिअरुमसंघेधमग्गदग्गं मनानं ॥ सुभंभव ॥

मं. १७७? यथं हि आयाद मुदि ? दिने श्रीतेमग्गि
 मग्गदग्गमग्गे निविनें मोत्तक किञ्चोरणंद
 श्रीमद् विष्णुगुणायनम्.

ਪੰਨਾ	੨੩	੨੪	੨੫	੨੬	੨੭	੨੮	੨੯	੩੦	੩੧	੩੨	੩੩	੩੪	੩੫	੩੬	੩੭	੩੮	੩੯	੪੦	੪੧	੪੨	੪੩	੪੪	੪੫	੪੬	੪੭	੪੮	੪੯	੫੦	੫੧	੫੨	੫੩	੫੪	੫੫	੫੬	੫੭	੫੮	੫੯	੬੦	੬੧	੬੨	੬੩	੬੪	੬੫	੬੬	੬੭	੬੮	੬੯	੭੦	੭੧	੭੨	੭੩	੭੪	੭੫	੭੬	੭੭	੭੮	੭੯	੮੦	੮੧	੮੨	੮੩	੮੪	੮੫	੮੬	੮੭	੮੮	੮੯	੯੦	੯੧	੯੨	੯੩	੯੪	੯੫	੯੬	੯੭	੯੮	੯੯	੧੦੦	੧੦੧	੧੦੨	੧੦੩	੧੦੪	੧੦੫	੧੦੬	੧੦੭	੧੦੮	੧੦੯	੧੧੦	੧੧੧	੧੧੨	੧੧੩	੧੧੪	੧੧੫	੧੧੬	੧੧੭	੧੧੮	੧੧੯	੧੨੦	੧੨੧	੧੨੨	੧੨੩	੧੨੪	੧੨੫	੧੨੬	੧੨੭	੧੨੮	੧੨੯	੧੩੦	੧੩੧	੧੩੨	੧੩੩	੧੩੪	੧੩੫	੧੩੬	੧੩੭	੧੩੮	੧੩੯	੧੪੦	੧੪੧	੧੪੨	੧੪੩	੧੪੪	੧੪੫	੧੪੬	੧੪੭	੧੪੮	੧੪੯	੧੫੦	੧੫੧	੧੫੨	੧੫੩	੧੫੪	੧੫੫	੧੫੬	੧੫੭	੧੫੮	੧੫੯	੧੬੦	੧੬੧	੧੬੨	੧੬੩	੧੬੪	੧੬੫	੧੬੬	੧੬੭	੧੬੮	੧੬੯	੧੭੦	੧੭੧	੧੭੨	੧੭੩	੧੭੪	੧੭੫	੧੭੬	੧੭੭	੧੭੮	੧੭੯	੧੮੦	੧੮੧	੧੮੨	੧੮੩	੧੮੪	੧੮੫	੧੮੬	੧੮੭	੧੮੮	੧੮੯	੧੯੦	੧੯੧	੧੯੨	੧੯੩	੧੯੪	੧੯੫	੧੯੬	੧੯੭	੧੯੮	੧੯੯	੨੦੦	੨੦੧	੨੦੨	੨੦੩	੨੦੪	੨੦੫	੨੦੬	੨੦੭	੨੦੮	੨੦੯	੨੧੦	੨੧੧	੨੧੨	੨੧੩	੨੧੪	੨੧੫	੨੧੬	੨੧੭	੨੧੮	੨੧੯	੨੨੦	੨੨੧	੨੨੨	੨੨੩	੨੨੪	੨੨੫	੨੨੬	੨੨੭	੨੨੮	੨੨੯	੨੩੦	੨੩੧	੨੩੨	੨੩੩	੨੩੪	੨੩੫	੨੩੬	੨੩੭	੨੩੮	੨੩੯	੨੪੦	੨੪੧	੨੪੨	੨੪੩	੨੪੪	੨੪੫	੨੪੬	੨੪੭	੨੪੮	੨੪੯	੨੫੦	੨੫੧	੨੫੨	੨੫੩	੨੫੪	੨੫੫	੨੫੬	੨੫੭	੨੫੮	੨੫੯	੨੬੦	੨੬੧	੨੬੨	੨੬੩	੨੬੪	੨੬੫	੨੬੬	੨੬੭	੨੬੮	੨੬੯	੨੭੦	੨੭੧	੨੭੨	੨੭੩	੨੭੪	੨੭੫	੨੭੬	੨੭੭	੨੭੮	੨੭੯	੨੮੦	੨੮੧	੨੮੨	੨੮੩	੨੮੪	੨੮੫	੨੮੬	੨੮੭	੨੮੮	੨੮੯	੨੯੦	੨੯੧	੨੯੨	੨੯੩	੨੯੪	੨੯੫	੨੯੬	੨੯੭	੨੯੮	੨੯੯	੩੦੦	੩੦੧	੩੦੨	੩੦੩	੩੦੪	੩੦੫	੩੦੬	੩੦੭	੩੦੮	੩੦੯	੩੧੦	੩੧੧	੩੧੨	੩੧੩	੩੧੪	੩੧੫	੩੧੬	੩੧੭	੩੧੮	੩੧੯	੩੨੦	੩੨੧	੩੨੨	੩੨੩	੩੨੪	੩੨੫	੩੨੬	੩੨੭	੩੨੮	੩੨੯	੩੩੦	੩੩੧	੩੩੨	੩੩੩	੩੩੪	੩੩੫	੩੩੬	੩੩੭	੩੩੮	੩੩੯	੩੪੦	੩੪੧	੩੪੨	੩੪੩	੩੪੪	੩੪੫	੩੪੬	੩੪੭	੩੪੮	੩੪੯	੩੫੦	੩੫੧	੩੫੨	੩੫੩	੩੫੪	੩੫੫	੩੫੬	੩੫੭	੩੫੮	੩੫੯	੩੬੦	੩੬੧	੩੬੨	੩੬੩	੩੬੪	੩੬੫	੩੬੬	੩੬੭	੩੬੮	੩੬੯	੩੭੦	੩੭੧	੩੭੨	੩੭੩	੩੭੪	੩੭੫	੩੭੬	੩੭੭	੩੭੮	੩੭੯	੩੮੦	੩੮੧	੩੮੨	੩੮੩	੩੮੪	੩੮੫	੩੮੬	੩੮੭	੩੮੮	੩੮੯	੩੯੦	੩੯੧	੩੯੨	੩੯੩	੩੯੪	੩੯੫	੩੯੬	੩੯੭	੩੯੮	੩੯੯	੪੦੦	੪੦੧	੪੦੨	੪੦੩	੪੦੪	੪੦੫	੪੦੬	੪੦੭	੪੦੮	੪੦੯	੪੧੦	੪੧੧	੪੧੨	੪੧੩	੪੧੪	੪੧੫	੪੧੬	੪੧੭	੪੧੮	੪੧੯	੪੨੦	੪੨੧	੪੨੨	੪੨੩	੪੨੪	੪੨੫	੪੨੬	੪੨੭	੪੨੮	੪੨੯	੪੩੦	੪੩੧	੪੩੨	੪੩੩	੪੩੪	੪੩੫	੪੩੬	੪੩੭	੪੩੮	੪੩੯	੪੪੦	੪੪੧	੪੪੨	੪੪੩	੪੪੪	੪੪੫	੪੪੬	੪੪੭	੪੪੮	੪੪੯	੪੫੦	੪੫੧	੪੫੨	੪੫੩	੪੫੪	੪੫੫	੪੫੬	੪੫੭	੪੫੮	੪੫੯	੪੬੦	੪੬੧	੪੬੨	੪੬੩	੪੬੪	੪੬੫	੪੬੬	੪੬੭	੪੬੮	੪੬੯	੪੭੦	੪੭੧	੪੭੨	੪੭੩	੪੭੪	੪੭੫	੪੭੬	੪੭੭	੪੭੮	੪੭੯	੪੮੦	੪੮੧	੪੮੨	੪੮੩	੪੮੪	੪੮੫	੪੮੬	੪੮੭	੪੮੮	੪੮੯	੪੯੦	੪੯੧	੪੯੨	੪੯੩	੪੯੪	੪੯੫	੪੯੬	੪੯੭	੪੯੮	੪੯੯	੫੦੦	੫੦੧	੫੦੨	੫੦੩	੫੦੪	੫੦੫	੫੦੬	੫੦੭	੫੦੮	੫੦੯	੫੧੦	੫੧੧	੫੧੨	੫੧੩	੫੧੪	੫੧੫	੫੧੬	੫੧੭	੫੧੮	੫੧੯	੫੨੦	੫੨੧	੫੨੨	੫੨੩	੫੨੪	੫੨੫	੫੨੬	੫੨੭	੫੨੮	੫੨੯	੫੩੦	੫੩੧	੫੩੨	੫੩੩	੫੩੪	੫੩੫	੫੩੬	੫੩੭	੫੩੮	੫੩੯	੫੪੦	੫੪੧	੫੪੨	੫੪੩	੫੪੪	੫੪੫	੫੪੬	੫੪੭	੫੪੮	੫੪੯	੫੫੦	੫੫੧	੫੫੨	੫੫੩	੫੫੪	੫੫੫	੫੫੬	੫੫੭	੫੫੮	੫੫੯	੫੬੦	੫੬੧	੫੬੨	੫੬੩	੫੬੪	੫੬੫	੫੬੬	੫੬੭	੫੬੮	੫੬੯	੫੭੦	੫੭੧	੫੭੨	੫੭੩	੫੭੪	੫੭੫	੫੭੬	੫੭੭	੫੭੮	੫੭੯	੫੮੦	੫੮੧	੫੮੨	੫੮੩	੫੮੪	੫੮੫	੫੮੬	੫੮੭	੫੮੮	੫੮੯	੫੯੦	੫੯੧	੫੯੨	੫੯੩	੫੯੪	੫੯੫	੫੯੬	੫੯੭	੫੯੮	੫੯੯	੬੦੦	੬੦੧	੬੦੨	੬੦੩	੬੦੪	੬੦੫	੬੦੬	੬੦੭	੬੦੮	੬੦੯	੬੧੦	੬੧੧	੬੧੨	੬੧੩	੬੧੪	੬੧੫	੬੧੬	੬੧੭	੬੧੮	੬੧੯	੬੨੦	੬੨੧	੬੨੨	੬੨੩	੬੨੪	੬੨੫	੬੨੬	੬੨੭	੬੨੮	੬੨੯	੬੩੦	੬੩੧	੬੩੨	੬੩੩	੬੩੪	੬੩੫	੬੩੬	੬੩੭	੬੩੮	੬੩੯	੬੪੦	੬੪੧	੬੪੨	੬੪੩	੬੪੪	੬੪੫	੬੪੬	੬੪੭	੬੪੮	੬੪੯	੬੫੦	੬੫੧	੬੫੨	੬੫੩	੬੫੪	੬੫੫	੬੫੬	੬੫੭	੬੫੮	੬੫੯	੬੬੦	੬੬੧	੬੬੨	੬੬੩	੬੬੪	੬੬੫	੬੬੬	੬੬੭	੬੬੮	੬੬੯	੬੭੦	੬੭੧	੬੭੨	੬੭੩	੬੭੪	੬੭੫	੬੭੬	੬੭੭	੬੭੮	੬੭੯	੬੮੦	੬੮੧	੬੮੨	੬੮੩	੬੮੪	੬੮੫	੬੮੬	੬੮੭	੬੮੮	੬੮੯	੬੯੦	੬੯੧	੬੯੨	੬੯੩	੬੯੪	੬੯੫	੬੯੬	੬੯੭	੬੯੮	੬੯੯	੭੦੦	੭੦੧	੭੦੨	੭੦੩	੭੦੪	੭੦੫	੭੦੬	੭੦੭	੭੦੮	੭੦੯	੭੧੦	੭੧੧	੭੧੨	੭੧੩	੭੧੪	੭੧੫	੭੧੬	੭੧੭	੭੧੮	੭੧੯	੭੨੦	੭੨੧	੭੨੨	੭੨੩	੭੨੪	੭੨੫	੭੨੬	੭੨੭	੭੨੮	੭੨੯	੭੩੦	੭੩੧	੭੩੨	੭੩੩	੭੩੪	੭੩੫	੭੩੬	੭੩੭	੭੩੮	੭੩੯	੭੪੦	੭੪੧	੭੪੨	੭੪੩	੭੪੪	੭੪੫	੭੪੬	੭੪੭	੭੪੮	੭੪੯	੭੫੦	੭੫੧	੭੫੨	੭੫੩	੭੫੪	੭੫੫	੭੫੬	੭੫੭	੭੫੮	੭੫੯	੭੬੦	੭੬੧	੭੬੨	੭੬੩	੭੬੪	੭੬੫	੭੬੬	੭੬੭	੭੬੮	੭੬੯	੭੭੦	੭੭੧	੭੭੨	੭੭੩	੭੭੪	੭੭੫	੭੭੬	੭੭੭	੭੭੮	੭੭੯	੭੮੦	੭੮੧	੭੮੨	੭੮੩	੭੮੪	੭੮੫	੭੮੬	੭੮੭	੭੮੮	੭੮੯	੭੯੦	੭੯੧	੭੯੨	੭੯੩	੭੯੪	੭੯੫	੭੯੬	੭੯੭	੭੯੮	੭੯੯	੮੦੦	੮੦੧	੮੦੨	੮੦੩	੮੦੪	੮੦੫	੮੦੬	੮੦੭	੮੦੮	੮੦੯	੮੧੦	੮੧੧	੮੧੨	੮੧੩	੮੧੪	੮੧੫	੮੧੬	੮੧੭	੮੧੮	੮੧੯	੮੨੦	੮੨੧	੮੨੨	੮੨੩	੮੨੪	੮੨੫	੮੨੬	੮੨੭	੮੨੮	੮੨੯	੮੩੦	੮੩੧	੮੩੨	੮੩੩	੮੩੪	੮੩੫	੮੩੬	੮੩੭	੮੩੮	੮੩੯	੮੪੦	੮੪੧	੮੪੨	੮੪੩	੮੪੪	੮੪੫	੮੪੬	੮੪੭	੮੪੮	੮੪੯	੮੫੦	੮੫੧	੮੫੨	੮੫੩	੮੫੪	੮੫੫	੮੫੬	੮੫੭	੮੫੮	੮੫੯	੮੬੦	੮੬੧	੮੬੨	੮੬੩	੮੬੪	੮੬੫	੮੬੬	੮੬੭	੮੬੮	੮੬੯	੮੭੦	੮੭੧	੮੭੨	੮੭੩	੮੭੪	੮੭੫	੮੭੬	੮੭੭	੮੭੮	੮੭੯	੮੮੦	੮੮੧	੮੮੨	੮੮੩	੮੮੪	੮੮੫	੮੮੬	੮੮੭	੮੮੮	੮੮੯	੮੯੦	੮੯੧	੮੯੨	੮੯੩	੮੯੪	੮੯੫	੮੯੬	੮੯੭	੮੯੮	੮੯੯	੯੦੦	੯੦੧	੯੦੨	੯੦੩	੯੦੪	੯੦੫	੯੦੬	੯੦੭	੯੦੮	੯੦੯	੯੧੦	੯੧੧	੯੧੨	੯੧੩	੯੧੪	੯੧੫	੯੧੬	੯੧੭	੯੧੮	੯੧੯	੯੨੦	੯੨੧	੯੨੨	੯੨੩	੯੨੪	੯੨੫	੯੨੬	੯੨੭	੯੨੮	੯੨੯	੯੩੦	੯੩੧	੯੩੨	੯੩੩	੯੩੪	੯੩੫	੯੩੬	੯੩੭	੯੩੮	੯੩੯	੯੪੦	੯੪੧	੯੪੨	੯੪੩	੯੪੪	੯੪੫	੯੪੬	੯੪੭	੯੪੮	੯੪੯	੯੫੦	੯੫੧	੯੫੨	੯੫੩	੯੫੪	੯੫੫	੯੫੬	੯੫੭	੯੫੮	੯੫੯	੯੬੦	੯੬੧	੯੬੨	੯੬੩	੯੬੪	੯੬੫	੯੬੬	੯੬੭	੯੬੮	੯੬੯	੯੭੦	੯੭੧	੯੭੨	੯੭੩	੯੭੪	੯੭੫	੯੭੬	੯੭੭	੯੭੮	੯੭੯	੯੮੦	੯੮੧	੯੮੨	੯੮੩	੯੮੪	੯੮੫	੯੮੬	੯੮੭	੯੮੮	੯੮੯	੯੯੦	੯੯੧	੯੯੨	੯੯੩	੯੯੪	੯੯੫	੯੯੬	੯੯੭	੯੯੮	੯੯੯	੧੦੦੦
------	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

मनपर्याय ?	१	१	३२६००	३११२००	७४	१४५	२९५
केवल २	१	१	३२६००	३११२००	७४	१४५	१२
अज्ञान ३ मिल	१०	४१	३२६००	३११२००	१७८२	२९१५	०७७७६
१ अभव्या ५							
विभंग	०	०	१६	२४	१७६९	२८९६	०५८७३
सामा. छे. २	०	०	२	७६	७६	१४६	३०२
परिहार ?							
सूक्ष्म. ?							
यथाव्याप्त	१	१	१	१	२	७४	७२
देशविरति							
अविरति	०	४१	३२६००	३११२००	१७८२	२९१५	०७७७६

यथै	अथश्लेषा	३०	२४५८१	२४११९८	१७७४	२९०४	११५४	७६५७
तेज		४१	३३६००	३२१२०२	१७८४	२९१६	११६४	७७८३
पद्म		३०	३१५९०	३१११९५	१७७१	२८९८	११५२	७७०८
चोक्त		२६	२५५७८	२५११९५	१७७१	२८९८	११५२	७६७०
भय		१७	२५५७८	२६११९५	१७७३	२८९९	११५३	७६७६
उपशम		४२	३३६००	३३१२०२	१७८५	२९१७	११६५	७७०९
क्षायिक		२७	२५५७८	२५११९४	१७७०	२८९७	११५२	७६६८
मिथ		२८	२६५७८	२७११९६	१७७३	२८९९	११५३	७६८३
सा.		३२	८५८२	०	१७७०	२९१७	११५२	७८१९
				०	९	२३१२	११५२	४०९७

धन्वापरीया ए पाठ जुहो छे. जाननो अर्थ करे ते सुपए
पाठ जुहो छे. तेमाटे चेइय शब्दे लिनप्रतिमानो अर्थ छे. तथा
तुम्हे पुछो ले द्वाराकां राजग्रहमें देहग तथा प्रतिमानो पाठ
किहां छे ? तेहनो उत्तर नंदीमुखे अशुतरोववाह तथा अंत-
गदना नौचनो पाठ जोख्यो. तथा तुम्हे कहेंस्यो इतला बोल
उवात्तकदगाप्रमुखे दीक्षता नयी तेहनो उत्तर ले नंदी तथा
सप्तवापांगमे ले पाठ तेहनो बोग ज्योनि शके ते जोख्यो.
तथा पुछुं ले किने आवके प्रतिमा पुंजी छे ? तेहनो उत्तर
घने आवके प्रतिमा पुंजी छे. ते पाठ श्रीभगवानीमुखे तुंगीया
नर्तनीना आवको चण्णया निहां अनिगपजीवाजीवा इत्यादिक
पाठ घना छे. तिहां एहवो पाठ छे. अमहिइइदेवामुग्नागन्-
वत्रजकरकमकिङ्गकिंतुरिमगरुलंगंयव महोरगादीणहि देव
गनेहि निगांपाओपावपगाओ अगतिक्मनिज्झा निगंये पाव-
पनेनिस्तंकोपानिक्खीपालड्डागदीपट्टा इत्यादि ले आवक कोई
जातिना देवनानो सहज बांछना नयी नो कोई याजा देव-
तानी पूजा किन करे ? एहवा आवक ले देवने देव इडि
मानता हवे तेहनेज पूजे ते आवक धिवर आया तेवारे एव-
वार सर्व एकटा नित्यां एहवो विचार कहो ले एहवानिदं-
दनी नाम सांभन्धानो विग महा लाभ छे तो तेहने बांछा
जातां सेवा कर्ता तो महानिज्झंग महापदवत्तान कहेतां मोक्ष
दयो इन विधारी पोवे पोनने धरे गया पछी मुखे पाठ छे
एहापावपटिक्मकपकोउपमंगलनायठिनामुद्राप्पायेनाइत्तरपटि-
हीजा अप्पमहन्दाभग्याटंकीपसरीण मयाओदिहाओरडिनिक्कमति
निहां नाछा ते अंघोय करीव, कपटिक्मन्ते देवूजा करीव
कपकोउपमंगल ते डिटकादिक कर्पा पछी वस्त्र पहरीने

संज्ञा	०	२७	०	२६१२७८	२६११९६	१७७२	२८९८	११५२	७६७५
आंती	३२	११	७	४०	६	३८	४४	४४	२४८
आहार	०	११	३३६००	३३१२०२	१७८५	२९१७	११६५	०	७७४६
अनाहार	१	४२	१	४२	३३६००	३३१२०२	१७८५	११६५	४५
का. यो. ?	१	४२	११	३३६००	३३१२०२	१७८५	२९१७	११६५	७७८९

अजणमेवेसेवि ॥१३०॥ सुनिरयदुहगतिविणा सुहसाहारमणुआछेट्टे अण्हाराअपमत्ते पुवेसंचयण-
 निविणाते ॥१३१॥ इक्किक्कंगंचरओ टाणाइगवीस माइनवमिच्छे चउवीसविणासम्मे गुणतीसतिमीसिसा-
 साणे ॥१३२॥ इगवीसाइसत्तग सगट्टवीसविणुगुणीसंजा देसेसगवीसाई पणपणवीसेणयुत्ताते ॥१३३॥
 इगतासविणुपमाए गुणनीसदुअप्पमत्तमिअपुवा खीणंजातीसेगं अयोगिनवअट्टुगटाणा ॥१३४॥ योगी-
 लिणेनीसदुगं चारीसग ठेचअट्टाणाई अपज्जत्तभवभंगा विविखिआनत्थिमयेआ ॥१३५॥ त्तिदुनउई-
 गुणनवई छट्टरीअसीदुगुणसीइ अट्टयट्टपवत्तरिनवअट्टयनामसंताणि ॥१३६॥ त्तिदुईयवेसम्मे
 जिणपगसुसंगजापुनउई आट्टापेगविणुगुण नयइअट्टनीईजिणट्टिआ ॥१३७॥ निरयगु-

आभरणभंडार पट्टेयां, चण्डी निरुद्धा ए ही मिश्रण गत
 तथा स्वयंभूत, मुद्रयान डेट इम सुभर पुन भवतुभंगानु
 ध्यातु कानिह डेट गांदा गणा ऐ तैतरे कपयिहमा
 तथा पत्नी धरे आनी गहमीगडन वहीने दोहा तैत नि-
 कल्या तैतरे ग्हाया कपयिहमा ए पाउ ऐ, इपदिह धात
 अन्य देखनी पुता न करे मोवत न पुते, भविह्व देवोत पु,
 तथा कोट वदेये कपयिहमा पाउ कनीयम मयुग अये
 धानके ऐ तैमा क्पाना ऐ ? कोने जेहने देवोत मने ते देवो
 पुते तथा देवतन पाउके हीम पुता कनी हने तैते कपय
 मारीये पुता कपयि नी कां न कर ? भवत पुन पाउत पुन
 कपय हीमे ऐ नी कपयिहमा ए पाउनी धातो अये अये
 कोने ऐ ? तथा दीक्षा भवोतत पुता कनी ऐ पुन ईद
 देहम मनिमनी पाउ मने. तैहनी पुता जे दीक्षन कपय
 भवो तैत, कपयिहमा कपय मनी ते देहम कपयाने
 धर कपने ऐ ? अन पलेता देहम मनिम ऐ तेने कपयि
 भवमनी धातो पाउ अयेने ऐ नी कपने कपने तथा कपने पुते
 जे कपयिहमा कपयाने कपने कपने कपयि धात कपयिहमा
 कपय मने कपने पुता कपय कपय ऐ. ते पाउ कपयिहमा
 ऐ. तथा कपय कपयने जे मनिम कपयिहमा ऐ तेहो कप
 कपयने जेहने मने कपने ते कपने जे कपने कपयिहमा
 ते कपयिहमा कपय कपयने ऐ. तेहने कपयिहमा कप
 कपयने ते कपय कपने कपय कपय कपने ऐ. तथा कप
 कपयिहमा कपने ऐ. कपयने कपने कपने ऐ. तथा कप
 कपयिहमा कपने ऐ. कपयने कपने कपने ऐ. तथा कप
 कपयिहमा कपने ऐ. कपयने कपने कपने ऐ. तथा कप
 कपयिहमा कपने ऐ. कपयने कपने कपने ऐ. तथा कप

हुगअहवगुहग रदिआठलनीइअहअसीइपुआनिगपसुगुअअमई
 उवलिआतेणउकेग ॥ १३८ ॥ तेअनगहुअइसपरी उवसमसंता-
 निगपतिरिहुचउजाई थावगआपव हुग साहाराणविगानीई ॥ १३९ ॥
 लिणविगुनेगुणसीई ते आहारागविहीणहरसपरी लिणविगुतेपगस-
 परी अइनवसंताविउउउ ॥ १४० ॥ तेवीसनिगेपगं अइवी-
 मेघउगसतगुणनीमे तीमेइगनीगहुग हुग धंवेअउसंनंसा ॥ १४१ ॥
 उदयेसताग्यानानि ॥ हुगअइपगमगनवमग अइनवनवपगतिग-
 तिगंधकमा धीमाइसुउउपुं संनटागानिनेआनि ॥ १४२ ॥ निड-
 नउइगुणनऊइ अउपउलमीअगीइअइमपरी अविरपपणलेसागुअ-
 निनउइविगुमिडअतागे १० ॥ १४३ ॥ तेविगुगुणनवई इगपा-
 धविगलामनेमुनिरिप अमपेनमपगभवे अणहारेनवडविगुयोप
 १८ ॥ १४४ ॥ अइमपरिविगामगुप ११ नवडविगुदसकतापच-
 यरुहुहुगे सुकाहारागमंताअ वेपुमुय १३ नागुवदिदंसे ॥ १४५ ॥
 छलसीअइसपरीविगुअउपवेअगदेमदेवपरिहारे उवसमगेनिहुनवई
 गुणनवईयेवअइमीई ० ॥ १४६ ॥ गुंआसीगुणसीई छपणसप-
 रीहिसुहममामईप छेपुनवट्टमहीआ खवगाहक्खावगेनेआ ५
 ॥ १४७ ॥ निनवइयउविगुकेवल हुगिछटाणाहुसासनेमीसे दोन-
 वईअइसीइगुणनवइपुआपतेनिग ५ ॥ १४८ ॥ अइसीछलसीसीई
 अइसपरीमिछमभवाभवे १ उगहुगहुगधउपंधमु हुसुअइतिगु-
 उउगमेगं ॥ १४९ ॥ उदसुर्दाराण सामितापुनविज्जइविसेतो
 गुणयइगुपालं सेसागंसवपयडीणं ॥ १५० ॥ नवउदओअयोगे
 रणातेरमेअवृद्धिनामगुआउगेअगीए उईरणाअपमत्तंजा ॥ १५१ ॥
 गंधपयडीणं छेअसनपाउआलिगामोत्तं पडगहीआणयसमगं
 डेगहीआणविसमंति ॥ १५२ ॥ अविभागवगगहुग अंतर-
 वंडगायकमा लोगामंखगुणाते योगटाणादलनिमित्तं ॥ १५३ ॥

સૂત્રમધે ગુરુની પાટની આશાતના ટાલવી વહી છે, તે પાટ અર્જીવ છે. તેનીંણ સર્વ ગુરુનો વહુમાન છે, પ્રતિમાને વહુમાને સિદ્ધનો વહુમાન છે તથા સુવર્મા સમાનાંહિ જિનની દાસ છે તે વંદની પૂજનીક છે, તેનો અર્જીવ સ્કંધ છે તથા તુમે લલ્લો જે પરદેશી રાજાપ્ર પ્રતિમા વાં ન કરી ? તે પરદેશી શ્રાવક થયા પછી કેટલોક જીવ્યા છે તે તથા સર્વ શ્રાવક એકજ કરની કરે છ. સ્વો નિયમ છે ? નયા પરદેશીપ્ર તથા આગંદ શ્રાવકે કોઈક સાધુને પહિલામ્યા નયા તેમાટે તુમે સાધુની વાંહરાધ્યામે ટોષ માનસ્વો ? છ. વિચારી જ્યોજ્યો તથા લલ્લુ છે જે મૂર્તિયામે જે પ્રતિમા પૂજી તે રાજવાનીના મંગડીક માટે પૂજા કરી તેતો ચોટું ચોલો છો, છ. પાટ સૂત્રમે નયા. સૂત્રમે તો એહવો પાટ છે “હીયાપ્ર મુહાપ્ર ચેમાપ્ર નિસ્સેસાપ્ર આશગાર્માપ્રતાપ્ર ભવિસ્સદ્દ નિશ્રેયમ વહેના મોક્ષભગી છ અર્થ છે તથા પછા શબ્દે જે દ્વલોકનો અર્થ છે દ્વમ વહે છે તે દ્વ છે, દર્હર દેવનાને અધિકારે પછા શબ્દે આવના ભવનો અર્થ છે. તથા આશાગંગમુત્રે જસસપ્પવિયિનો તસપ્પાપિનો દ્વહાં પર્વ શબ્દે પંટલો ભવ પછા શબ્દે આવનો ભવ લીયો છે. તથા છ. મવે સમક્કિતનો લાભ તે ઘણો છે તથા તીર્થકર વાંધાના ફાલનો પાટ ઉવાયિ મલ્લે તથા પંચમહાવત્ત પાપ્યાનો પાટ આશાગંગ મુત્રે તિહાં પગ દિયાપ્ર દિયાદિક પાટ છે તે થે ઠેકાને લાભ માનો છોતો જિનપ્રતિમા ટામેના રસાનેવહો છો અને તિહાં જિનપ્રતિમા પૂજાનો પાપવહો નયા અને દોષ તો દેસાડો તુમે લિલ્લુ જે ભગવંતે દિમાનીના વહી છે તેતો અને કિહાં વહુપું જે દિમા વર્ચી, પગ ભગવંતે કિસે મુત્રે પ્રતિમા પૂજાની ના વહી નયા. પ્રતિમાની ૧૭ પ્રકારની પૂજા સૂત્રે વહી છે. તથા તુમે

[illegible]

गणेशाय नमः

11.71.

काठमाडौं

1997

६३

1771

2000

1000

of the

100

● ●

Wittgenstein

॥ श्रीगणेशाय ॥

11-11-11

24

三

પ્રતિમાની પૂજા હિંસામેં ગળો છો તે હમ નથી. પ્રતિમાની પૂજા તો વિનય તથા વેયાવચ્ચ ધર્મમાં છે. તથા પૂજા હિંસામે ગળી તો ઠાળાંગે નદીમેં પડતી સાવ્વીને સાવુ કાઢે તેમાં હિંસા ગળી નહીં, તથા આચારાંગમૂવે વીજા સાવુ અજાણે પણ શર્કરાની ભૂલે લૂણ વીહરીને પછે જાણે જે લૂણ વીહરાયો તે જાણી તે પોતે खाये તે પોતે પીયે તથા વીજા સાવુસંભોગીને આપે તે खायेપીયે તથા સાવુ વિષમવાટે વેલને રૂપને લનાં મૂછાના અવલંબી ઉત્તરે જે એ પાઠ આચારાંગમૂવે છે તથા ભગવતી સૂત્રમે સાવુના હરસ કાઢે તેહને ક્રિયાકર્મ લાગે નહી. તથા મહિનાયજી પત્તલીમે કવલા મૂંકયા તેમાટે ધર્મ માટે હિંસા કરી તથા સુબુદ્ધિ મંત્રિય પાળી પલટાવ્યો તે ધર્મ માટે કરી પણ મંદબુદ્ધી ન કહ્યા તે ભગવતીસૂત્ર ૨૫ મે શત્રુ સાવુ શાસન માટે તેજોહેદયા મુકે તેહને આરાધક કહ્યો, તથા જંબૂદ્વીપપત્તીયે નિર્વાળ મહોછવ કયોં છે ધૂમકર્ષાતેજિયમનિરુ ધમ્મેત્તિય પાઠ છે. હમ કેટલા પાઠ લીસીયે ? અનેક પાઠ છે. તથા નંદી સૂત્રે જે આગમ કહ્યા તે 'ઉત્થાપીને' ૩૨ મ્મે છો તે કેની આજ્ઞા છે ? તથા આવરક મૂવપડિકમગા વિદ સાવુપળો શ્રાવકપળો હુવેજ નહી તે તુમ્હે આવરક મૂવપડિકમળો માનતા નથી તો શ્રાવકપળો ને સાવુપળો કેવ હો ? ધરાદો છો ? શ્રીભગવતીસૂત્રે સાવુ સાવ્વી આવરક અતિ પંચમાઆરાના છેહડા પર્યત કહ્યા છે તે તુમારી શ્રદ્ધામે દિશ સાવુ સાવ્વી વોગ છે ? તથા સૂત્રે આચારજ ઉપાધ્યાય કુટ ગણનાનિશ્રાયે વિચરે તે આરાધક તે તમે કોની નિહને વિચરો છો ? તે લિલ્લજ્યો, તથા શ્રીભગવતીસૂત્રે ગાદા છે.

પદ્મોગીપદ્મનીદાસેયાયે : ૧૫૪ : ૧૭૫ : ૧૭૬ : ૧૭૭ : ૧૭૮ : ૧૭૯ : ૧૮૦ : ૧૮૧ : ૧૮૨ : ૧૮૩ : ૧૮૪ : ૧૮૫ : ૧૮૬ : ૧૮૭ : ૧૮૮ : ૧૮૯ : ૧૯૦ : ૧૯૧ : ૧૯૨ : ૧૯૩ : ૧૯૪ : ૧૯૫ : ૧૯૬ : ૧૯૭ : ૧૯૮ : ૧૯૯ : ૨૦૦ :

एकी एक कोड़ाकोही रखे ए समानशक्तिकरन जयना अनंति-
 वर करे पन प्रयत्नेद करी शके नहीं ए करन ते पिरि न-
 दाने विचें जायुं पापय ते धंधना घोड़नारूप घाटवे करीने
 लेन सहेजे झुहालो भाप जने कोइक जाकर पकडे तेम
 जून नागादि दुःखने छेनें अनामोर्ली ज भवैसागें जीव
 समानशक्तिकरन करे पहिज जीव कोइक रीने बैरागें विचारे
 ले भवमन्य ते दुःख छे. ए संपोगविपोगादि उत्तर छे पन
 काइक जलानंददि ते सार छे पहिवां गवैयमा बनारो जीव
 ते समानशक्तिकरन करीने जावैकरन करे. इहां कोइ पुछे ले
 मयने तो पलटय योग्यता छे पन अनन्य जीव केन करे
 तेहुं उत्तर ले तीर्थकर्मकरिनां ले देवनामी महिमा तथा लोक
 सम्मलदिक देखीने पुन्यनी वांछायें देवत्व राज्यादिक लाभ
 इच्छायें इग्यार जेग तथा बड़ पंच महाव्रतादि पाने पन तेने
 सम्पत्त्व न होय ले छुटानिदानी छे तेने गुनस्पर्शन याप
 उक्तं च महामाये ॥ अहंकारदिविभूतिनतिशयवती ह्या घना-
 देवदिवम्भकरी देवत्वराज्यादयः प्राप्यते इत्येवं समुपलब्धजेमभ्य-
 स्तानि देवनेंटादिपदेहया निवांनभ्रझारहितकशनुशनं किंचिदंगी-
 इवतो ज्ञानरूपस्य श्रुतज्ञानाधिकमावदानेऽपि सम्पत्त्वादित्यामः
 श्रुतस्य न भवत्येवेति ॥ ए रीने धारवुं.

तथा अयुर्वेदज्ञ जने ज्योतिषिकरनलो अधिकार लेम
 जगतकारनां ठरुयो छे तेज प्रमाने इहां पन जानवो. इन
 ज्ञन करन करीने लक्ष्म अपवा क्षपोगक्षम अपवा क्षाधिक
 सम्पत्त्व ले पन्थो जने अतननदेशे वर्चमाने सम्पत्त्वसंगुली
 गेयक पहिवां सिम्पात मोहनहृत्तिः विनाकोदयने छटवे करीने
 जे सम्पत्त्वसंगुली प्रहसि याप तेनां स्पर्धने निद्वार स-

હિત જાણપણે પ્રવર્તે તે જીવને દ્રવ્યાનુયોગે તત્ત્વજ્ઞાન પ્રગટે તેથી જે આત્મગુણ પ્રગટે તે આત્મગુણરક્ષણાયે જ પ્રવર્તે. એવી સ્વરૂપાનુયાયી આત્મગુણની પ્રવૃત્તિ તેહને ધર્મ કરી સદેહે તે માટે સ્યાદ્વાદપરિણામી પંચાસ્તિકાય છે તે સ્યાદ્વાદરૂપ જ્ઞાન તે નયજ્ઞાને થાય માટે નયસહિત જ્ઞાન કહ્યું તે નયજ્ઞાન અતિ દુર્લભ છે. અને નયની અનંતતા છે ઉક્તં ચ જાવડયા વયળ-પહા તાવડયા ચેવ હુંતિ નયવાયા ॥ તે જે પૂર્વાપર સાપેક્ષ નહીં તે કુનય કહિયે. અને સર્વસાપેક્ષણે વર્તે તે સુનય કહિયે. તે મૂલ સાંત નય છે, તેનું સ્વરૂપ અલ્પમાત્ર લખિયે છે.

નય તે જ્ઞાનગુણનું પ્રવર્તન છે. જે કારણે એકદ્રવ્ય મધ્યે અનંતા ધર્મ છે તે એકસમયે શ્રુતોપયોગમાં આવે નહીં, સ્યા માટે જે શ્રુતજ્ઞાનનો ઉપયોગ અસંખ્યાંત સમયે થાય. અને વસ્તુ મધ્યે તો અનંતા ધર્મ એકસમયે પરિણમતા પામિયે તેવા શ્રુતજ્ઞાન સત્ય થાય નહીં તેમાટે નયે કરી જાણે તથા યદ્યપિ કેવલીનો ઉપયોગ એકસમયી છે તેમાટે જાણવામાં નયનું કાર્ય કેવલીને પડે નહીં પણ વચને કહેતાં કેવલીને પણ નયે કરી કહેવું પડે, કારણ કે વચન તો ક્રમે કરીને બોલાય છે અને વસ્તુધર્મ અનંતા એકસમયકાલે છે તેમાટે નયે કરી કહે વલી જિનમદ્ગણિશ્વમાશ્રમણગુરુજ્ય કહે છે:—

જીવાદિ દ્રવ્યમાં જે ગુણ છે તે અનંતસ્વભાવી છે, ગુણની હતિ તેનું પરિણમન તેની પ્રવૃત્તિ તેમાં જે સમયે કારણના તે સમયે જ કાર્યના દ્રવ્યાદિ અનેકપરિણાનિસંદિન છે તેવી કોઈક રીતે સર્વનું મિત્રામિત્રનગે જ્ઞાન થાય તે નયથી થાય. માટે સમક્ષિતરૂપે જીવને નયસંદિન જ્ઞાન કરવું જે છટલા ધર્મ સર્વદ્રવ્યે મધ્યે રહ્યા છે માટે પ્રયમ્તો શ્રીગુરુકૃપાવી દ્રવ્યગુણ પર્વાય

પેહલો મેદ ઉપસમસનકિત લે જીવ અનાદિ મિથ્યાન્વ સંજ્ઞા પંચેત્રી પર્યાપ્તો કોઈ કાણ પાનીને મંનાય્દી ઉભયે નતક નિગો-
દયી તે પાને, જનમમરગના દુઃસ્વયો ઘીહે તેવારે ઇ સર્વ સંસાર
સ્વોટો જાને, ધર્મ જાગવાની રુચિ ધર્મી કરે. દયાપાટે, ક્રાંતદે,
તપ કરે, શ્રાવકનાં દાર વ્રત પાટે, સાધના મહાવ્રત પાટે તે
જીવ યદ્યામવૃત્તિકરને વર્તના વહીંદં. ઇનઝી કરગીસુચી ભય
તપા અભય જીવ આવે, નવધ્રવેપકસુચી જાણે પગ સમકિત
પામ્યો મર્યા તે માટે છેલ્લામાં નાવે, તોપગ કોઈ જીવ ધેરાગ્ય
પરિણામ સહિત સંસારને અમાર જાગનો માયા ધર્મની પરીક્ષા
કય્તો માનકર્મની ધીનિ ઉન્નકૃષ્ટી સ્વપાવે. ઇક કોડાકોડી સા-
ગરોપમ ધાર્મી ધીનિ સાનકર્મનો મ્હે નેવાર અપૂર્વકર્ણ કરે તેવારે
ઇક 'જ્ઞાન માર્ગ સાચો વર્ક માનં. ઘડિમ્શ્મભાવ જાણવાની
વિશેષ યાદ તેવાર પટે ઇક આત્મા પોનાના શરીરને વિપે
રહો, પગ અગતીરિછે, અરુમાં છે, અવિનાશી છે, અનંતજ્ઞાનમયી
અનંતદર્શનમયી, અનંતદાનધમયી, અનંતઅગુરુલયુમયી, અનંતનપ-
મયી, અનંતવીર્યમયી, નિર્મલ અદેવ અલંક છે, તેહના પ્રદેશ
અસંસ્પાતા છે, પ્રદેમે ૨ અનંતા ગુણ અનંતા પર્યાપ્ત છે, ઉપ-
યોગ લક્ષ્ય તે માહરો ધર્મ છે, ઇ ધર્મ જે લે કરતાં પ્રગટ
થાવે, ગુણીશ્રી, અરિહંત, સિદ્ધ. આચાર્ય, યોગ્યાય, સાધુ તથા
સિદ્ધાંત તેહનો વિનય તથા વેપાવશ્ય કરવો, અરિહંતના આગમ
પ્રમાણપ્રવીત ગયે તે સમકિત વહીંદં, તે સમકિતના તિન મેદ
છે ઉપસમ સમકિત ૧ ક્ષપોયગમ સમકિત ૨ ક્ષાપકન્મકિત:
તિહાં અનંતાલંબિક્રપાદે મિથ્યાન્વમોહની, મિથ્રમોહની, સમ-
કિતમોહની ઇસાનપ્રજ્ઞિનિ ઉદયે આવે તે સ્વપાર્થી અને ઉદયે નર્મ
આવી તે વિપાકેઉપનમાવી છે, પ્રદેમે ઉદયે છે, સમકિતમોહની ઉદય

મતિમાની પૂજા હિસામે ગળો છો તે હમ નથી. મતિમાની પૂજા
 તો વિનય તથા વેપાવચ્ચ ધર્મમાં છે. તથા પૂજા હિસામે રાત્રી
 તો ટાળાંગે નદીમાં પડતી સાત્વીને સાચુ કાઢે તેમાં હિંમ
 ગળી નહીં, તથા આચારાંગમુખે ધીજા સાચુ અજાને પગ રાં-
 રાની ભૂલે લૂણ વીહરીને પછે જાણે જે લૂણ વીહાર્યો તે
 જાગી તે પોતે સ્વાયે તે પોતે પીયે તથા ધીજા સાચુમંથોને
 આપે તે સ્વાયેપીણ તથા સાચુ વિપમવાટે વેટને રૂપને જાણે
 ગૂઢાના અવલંબી ઉત્તરે જે ઇ પાઠ આચારાંગમુખે છે તથા મ-
 વની સુયમે સાચુના હસ વાટે તેહને ક્રિયારૂપે જાણે નહીં.
 તથા મહિનાયજી પત્રીમે કવચા મંચા તેમાં ધર્મ જો
 હિસા કરી તથા મુચુદિ મંચિણ પાળી પલટાવ્યો તે ધર્મ જો
 કરી વિષ મંદસુદી ન વચ્ચા તે મગવનીમુખે ૨૫ મે જાણે
 સાચુ શાસન માટે તેજોજેદયા મુકે તેહને આગચક જાણે, તથા
 જંપુદીપકત્તીણ નિયાંગ મહોઢય કયો છે વૃમરૂપોને શિવમર્મ
 ધમ્મેતિણ પાટ છે. હમ કેટલા પાટ લીધીયે ? અનેક પાટ છે.
 તથા નંદી મુખે જે આગમ વચ્ચા તે 'અપ્પાસીને' ૩૨ જાણે
 છો તે કેની આજ્ઞા છે ? તથા આરદયક મુખર્ષિદાસના શિવ
 સાચુરણો શ્રાવણગો શુભેજ નહીં તે તુમ્હે આરદયક મુખર્ષિ
 કમળો મનતા નથી તો શ્રાવણગો ને સાચુરણો કેવલ જાણે
 છો ? ધર્મને છો ? શ્રીમગુરુનંદુન સાચુ સાત્વી આદ્ય જાણે
 પંચમાઝગના છેદ્ય પાવન વચ્ચા છે તે મુખર્ષિ શ્રાવણે શિવ
 સાચુ સાત્વી વોગ છે ? તથા મુખે આરદયક અગત્ય છે
 મનનનિવ્રતને વિષ્ણુ તે આરદયક તે નને કોઈ વિષ્ણુ
 વિષ્ણુ છે ? તે શિવજ્યો, તથા શ્રીમગુરુનંદુન જાણે છે.
 પદમોર્ગદર્શકાને ધીવોર્ગદર્શકાને ધીવોર્ગદર્શકાને ધીવોર્ગદર્શકાને

તે મિધ્યાત્વ ૭, જે મોક્ષ ગયા તેહને મોક્ષ ન માને તે મિ-
 ધ્યાત્વ ૮, જે સાચુ વિષયવિકાર ત્યાગી તેહને અમાયુ માને
 તે મિધ્યાત્વ ૯, તથા જે સાચુ નથી તેહને સાચુ કરી માને
 તે મિધ્યાત્વ ૧૦ તે મિધ્યાત્વની ચાલ ત્રીન પ્રકારની છે તે-
 ગત મિધ્યાત્વ તે કુદેવ સરામિ તેહને દેવ કરી માને ૧, પંજો
 ગુરુગત જે કુગુરુને ગુરુ કરી માને પ્રાંજો પર્વગત મિધ્યાત્વ સંભ-
 રિપર્વને ધર્મનાપર્વ કરી માને તે મિધ્યાત્વ તે મિધ્યાત્વની મિધ્યા
 ત્રીન પ્રકારની છે. અનાદિ અનંતની અભ્યર્થ જામને, અનર્થ
 સાંત અભ્યર્થજામને, સાદિગાંત પડવાડને, તે જગત્ત અંતમુદ્દને ગ-
 ક્રદ્ધ અંતપુદ્ગલપરાવતં કાંઈક ડુંગી છે. ધીરુ ગુણટાં મ-
 સ્વાદન તે કોઈક જાંવ ઉપમમક્તિયા પડનો મિધ્યાત્વ ગુણ-
 ટાંને પોનો નથી થયે છાયાલિશ મ્હે તે મધ્યસાદન ગુણટાં
 વહીંડ. તેહનો દૃશાંત છે કોઈ પુરુષ તીર્થવાંટ પૂત અર્થે
 તુલ્ય થમનો હોઈ તે થમનાં કાંઈક સ્વાદ આવે તિય મ્હ-
 ક્તિતિયા પડનાં વિળ કાંઈક થામના મ્હે તેહને માગ્વાદન કરી
 ૨ પ્રાંજો ગુણટાંને મિથ્ર કોઈ જાંવ ક્ષયોપગમ મધ્યસાદ-
 પડા મિથ્રમોહનીને ઉદયે મિથ્રગુણટાંને આવે અથા નિષ્ક-
 ત્યયા નિકર્ષી સમક્તિન ગુણટાંને આપનાં થયે મિથ્રમોહની
 ઉદયે મિથ્ર ગુણટાંને આવે તે જાંવ અંતમુદ્દને શાસ્ત્રાંત મ્હે
 પ્હને સમક્તિન મિધ્યાત્વદાટિ વહીંડ. પ્હનો દૃશાંત કોઈક
 કોઈ જાંવ નાલિપદ્મીયાં થમનો હોઈ તે નાલિપદ્મીયાં મ્હે
 અનર્થાંતે મગ ન ઉત્તે તેમ દેવ પગ ન ઉત્તે તિય પ્હને
 જિનયર્મ માયો માંભટનાં મગ પગ ન ઉત્તે દેવ જાંવ
 પ્હના જાંવને મિથ્રગુણટાંને કરીંડે પ્હની મિધ્યાત્વ અંતમુદ્દ
 ૩ જેવો અંતમુદ્દ સમક્તિન, તેહના થે મ્હે છે થમ છે, તે

पेहलो भेद उपसमसमकित जे जीव अनादि मिथ्यात्व संज्ञी
 पंचेदी पर्याप्तो कोई कारण पामीने संसारयी उभगे नरक निगो-
 दयी ते पामे, जनममरणना दुःखयी वीहे तेवारे ए सर्व संसार
 खोटो जाणे, धर्म जाणवानी रुचि घणी करे, दयापाले, कानंदे,
 तप करे, थावकनां बार व्रत पाले, साधुना महाव्रत पाले ते
 जीव यथाप्रवृत्तिकरणे वर्तता वहीडं, एतली करणीसुधी भव्य
 तथा अभव्य जीव आवे, नवग्रहेयकसुधी जाए पण समकित
 पाम्यो नयी ते माटे छेखामां नावे, तोपग कोई जीव वैराग्य
 परिणाम सहित संसारने असार. जाणतो साचा धर्मनी परीक्षा
 करतो सातकर्मनी यीनि उतूकृष्टी खपावे, एक कोडाकोडी सा-
 गरोपम थाकी यीनि सानकर्मनी रहे तेवारे अपूर्वकरण करे तेवारे
 एक 'ज्ञान मार्ग साचो वई माने, बुद्धिगुंश्मभाव जाणवानी
 विशेष थाई तेवारे पछे एक आत्मा पोनाना गरीरने विपे
 रळो, पण अशरीरिछे, अरुपी छे, अविनासी छे, अनंतज्ञानमयी
 अनंतदर्शनमयी, अनंतचांचमयी, अनंतअगुरुलघुमयी, अनंततप-
 मयी, अनंतवीर्यमयी, निर्मल अछेप अखंड छे, तेहना प्रदेश
 असंख्याता छे, प्रदेशे २ अनंता गुण अनंता पर्यायछे, उप-
 योग लक्षण ते माहरो धर्म छे, ए धर्म जे जे करनां प्रगट
 थाये, गुणीश्री, अरिहंत, सिद्ध. आचार्य, उपाध्याय, साधु तथा
 सिद्धांत तेहनो विनय तथा रूपावय कवो, अरिहंतना आगम
 प्रमाणप्रतीत राखे ते समकित वहीडं, ते समकितना तिन भेद
 छे उपसम समकित १ क्षयोपशम समकित २ क्षायकसमकितः
 तिहां अनंतानुबंधिकायाये मिथ्यात्वमोहनी, मिथ्रमोहनी, सम-
 कितमोहनी एसातप्रवृत्ति उदये आवे ते खपावी अने उदये नयी
 आवी ते विपाकेउपसमावी छे, प्रदेशे उदये छे, समकितमोहनी उदय

તે મિથ્યાત્વ ૭, જે મોક્ષ ગયા તેહને મોક્ષ ન માને તે મિથ્યાત્વ ૮, જે સાધુ વિષયવિકાર ત્યાગી તેહને અસાધુ માને તે મિથ્યાત્વ ૯, તથા જે સાધુ નથી તેહને સાધુ કરી માને તે મિથ્યાત્વ ૧૦ તે મિથ્યાત્વની ચાલ ત્રીન પ્રકારની છે દેવગત મિથ્યાત્વ તે કુદેવ સરાગિ તેહને દેવ કરી માને ૧, ધીજો ગુરુગત જે કુગુરુને ગુરુ કરી માને ધીજો પર્વગત મિથ્યાત્વ સંસારિપર્વને ધર્મનાપર્વ કરી માને તે મિથ્યાત્વ તે મિથ્યાત્વની સ્થિતિ ત્રીન પ્રકારની છે. અનાદિ અનંતની અભય જીવને, અનાદિ સાંત ભયજીવને, સાદિસાંત પડવાઈને, તે જવન્ય અંતમુદૂર્ત જનક્રથી અર્ધપુદ્ગલપરાવર્ત કાંઈક ઊંચી છે. ધીજુ ગુણટાણું સાસ્વાદન તે કોઈક જીવ ઉપસમકિતથી પડતો મિથ્યાત્વ ગુણટાણે પોતો નથી વચે છાવલિકા રહે તે સાસ્વાદન ગુણટાણું કહીંડં. તેહનો દષ્ટાંત છે કોઈ પુરુષ સ્ત્રીસ્વાંડ વૃત્ત જર્મીને તુરત વમતો હોઈ તે વમતાં કાંઈક સ્વાદ આવે તિમ સમકિતિથી પડતાં ધિજ કાંઈક વાસના રહે તેહને સાસ્વાદન કહીંડં ૨ ધીજો ગુણટાણો મિશ્ર કોઈ જીવ ક્ષયોપશમ સમકિતથી પડી મિશ્રમોહનીને ઉદયે મિશ્રગુણટાણે આવે અથવા મિથ્યાત્વથી નિકલી સમકિત ગુણટાણે આવતાં વચે મિશ્રમોહનીને ઉદયે મિશ્ર ગુણટાણે આવે તે જીવ અંતમુદૂર્તકાલસીમ રહે એહને સમકિત મિથ્યાત્વદાષ્ટિ કહીંડં. એહનો દષ્ટાંત કહે છે જે કોઈ જીવ નાલિયરદીપમાં વસનો હોઈ તે નાલિયરસ્વાંડ તેહને અનદીટે રાગ ન ઉપજે તેમ દ્વેષ પણ ન ઉપજે તિમ એ જીવને જિનધર્મ સાચો સાંભલતાં રાગ પણ ન ઉપજે દ્વેષ ઉપજે નહીં એહવા જીવને મિશ્રગુણટાણું કહીંડં એહની સ્થિતિ અંતમુદૂર્તની ૩ ચોથો અવિસ્ત સમકિત, તેહના બે ભેદ છે વ્રજ છે, તેહનો

ग्मीओलायअण्णेवहवेवाणमनगदेवादेवीउ अण्णेगनिदाउपयहव-
गनाजामनगहवगयहवगयाविजयदेवंपिद्विओअगच्छन्ता ॥

इहां वृत्तं वृत्तं लीयां ऐ. ए आचारे विजयदेवे पोने
वायदीये उतरीने वृत्तं वृत्तं लीयां तथा मामानिरुदेवता तथा
पीले देवताये पिण वृत्तं पोनाना हाथदी लीयां ऐ इहां वीह
वृत्तये ले निहां वीह माली नदी ते माटे पोने लिंयां तेहनी
उत्तर ले माली नदी पिण देवता वाकर लोक वृत्ता ऐ तेहनेज
पामे वां न मंगारे जो पुण आण्णानो विधि होरे तोपण
पोनाना हाथदी लीयां विधि ऐ तेमाटे पोते वायदी मध्ये
उतरी लीयां ऐ तथा धारापयुगेणीयूरे मूरीआभाधिकारे

“ तणेणं मे मरियामेदेये पोण्णयणंमिण्हइ. पो. १. नि. सा
पोण्णयणंमुयट्, पोण्णयणंविहादेइ, सा २ पोण्णयणंरागनि, सा २
रम्मियंववगयंमिण्हइ, २ सा पोण्णयणंपटिगिरगमनि २ सा
पीदासणाओअम्मेइ २ सा ववगापगभाओपुण्णियमिल्लेणं दारेणं
मणिगिरगमइ २ सा जेणेव णंदापोरवरिणि तेणेव उरागच्छइ
२ सा णंदापोरवरिणी पुण्णियमिल्लेणं तोगणंतिमोपणपडिरुवेणं
पयोरुहत्ति २ सा हवपायंपयखाडेइ २ सा आयंते चोरये
परममुइमू पुणंसेयमहंरपयामयं विमलमलि लणुणं भतगयमुहा-
मित्तिसमाणमिगारं पणिण्हंति पयोरुहइ २ सा जाइंतवउप्पला-
इंजावसयसहरगपताइंमिण्हंति णंदाओ पुण्णवरिणीओ पयोरुहइ
२ सा जेणेव सिद्धायनणे तेणेव पहारेगमणाए तणुणं सं मरिया-
भंदेयं चत्तारिसामाणियसाहस्सीओ जाव सोलसआयरखदेवसा-
हरसीओ अण्णेयवहवेमरियाभविमाणे जाव देवा देवीओअण्णे-
गइया उप्पलहवगया जावसत्तसहरगपत्तहवगया मरियाभं
देवंपिद्विओसमुण्णगच्छंति ततेणं मूरियाभंदेवंचहवेआमिओगिय

साचा जाने ते निसर्गरुचि १ अमिगमरुचि जे जिनागमनामुद्रम
 अर्थ जागवानी रुचि गुरुना मुखी उपदेशी जाने ने उपदेशरुचि
 २ श्रीअरिहंतकेवडीना कद्या वचननी आणा प्रमाण करे ते आ-
 णारुचि ३ मूर्खरुचि जिनमूर्ख सांभळतां साचा मारगती परतीत
 उपजे समकित पाने ४ दीडरुचि सिद्धांततुं एकपद सांभळतां
 वयापोलतुं जांगपतुं आवे श्रद्धासर्मीषाई ५ अमिगमरुचि
 जे ११ अंगादिक ८४ आगम तदा निरुक्तिभाष्य चूर्णिटीका-
 ना अर्थ जाने सर्व बोलेना परमार्य जागवानी रुचि ६ वि-
 म्भाररुचि ६ द्रव्यनामाव ४ निशेपेनाननये करी चार प्रमाणे
 करी जाने ७ क्रिया रुचि जे जीव जिनशामननी क्रिया
 सार्ची करी नूतनां कही ते गने कर आर्चापाछी न करे ८
 संशेपरुचि, जे जीव सिद्धांतना जाण्गर्गनार्य आगमने अनुसार
 जे अर्थ कहे ते साचा करी माने ९ धर्मरुचि, आनमानो धर्म
 ज्ञानदर्शन चारिवमनी अरुपी आनमानो परिणाम भावदया
 प्रमुख गुणी श्री अरिहंतादिकनो ब्रह्मान वेपारवन्न ते धर्म
 करी माने दीजा बाळ नपवाळ किरिया जे आगमना कद्या
 परमाणे करे ते धर्मनो काग्न करी माने ते धर्मरुचि समकित
 मोक्षमार्ग मूळ छे, समकित विना जे करनि ते संसार खाते छे
 (पग) मोक्षमार्गनी न जाने ए दोयो गुणटायो कद्यो ४ पांचमो
 देशविगति गुणटायो इहां जीवने वनपक्षस्वाय आवे जवन्चे एक
 नवकार्वापक्षरकाय तथा बेंदमूळना पक्षस्वाय सार्ची श्रद्धा
 तर्दीत यदा होवे तेहने श्रावक कहीईं उकृष्टे इंद्रासुरादी
 बांछा विना श्रावकनां बाग्वतकाये ते उकृष्टो श्रावक कहीईं
 वात्सवनां नान १ सृष्टप्रमाणाति पान विमरण, जे वन जीवने
 निरासग्य हने नदि २ सृष्टप्रमाणाति विमरण, जे मोटका पांच

कन्यालीक १, गवालीक २, भौमालिक ३, थापिणमोसो ४, कुडीसाख नबोले ५ ॥ ३ थूलअदत्तादान विरमण, जे चोरी कीधे राजा दंडे तथा च्यार रुडां माणस ठक्को दे अथवा पोताने भय लागे अथवा सामाना जीवने घास्को पडे ते मोट्टी चोरी करवी नहि ४ थूलमैयुन विरमणव्रत, जे परस्त्री मनुष्यणी तथा तिर्यचणी तथा देवतानी भोगववी नही. पांच इंद्रिना स्वाद घणा भगनपणे सेवे नहीं ५ थूलपरिग्रह विरमण जे धनादिक नव भेदनो परिग्रहनो पच्चखांण करे, ईछा परिमाण करे अथवा पोता पासे जे धन होइं ते राखी बीजानो पच्चरकाण करे ६ दिक् परिमाणव्रत जे च्यार दिश तथा ऊंचो तथा नीचो दिसी जावानो मान करे ७ भोगोपभोग परिमाण व्रत जे नीम साचवे पन्नर कर्मादान न करे, जे पोताने खावेपीवे तथा वस्त्रोनुं मान राखे ८ अनर्थ दंड विमरणव्रत, ते जे मोट्टका पाप रंगबां खेतर खेडवां, भाडी जे चुना प्रमुखनी करवानां पच्चरकाण करे ९ सामायिकव्रत जे जवन्य २ घडी सुद्धी संसारनां काम मूकी कुटुंब धननो राग तजी कोड्यी द्वेष न करवो पृहवो समपरिणाम राखवो ते सामायिक कहिइं १० देसावगासिकव्रत जे वे घडीया च्यार पोहोरया उणुंकाल दिसनुं मानकरि-थीरचित्तसमनापणे रहवुं ते देसावगासिकव्रत जाणवुं ११ पौ-पचव्रत च्यार पोहर अथवा आठ पोहोर सुद्धी समनापणे सायुपेरे श्रावकवरते, मन वचन काया समनाइं राखे ते पौ-धव्रत कहिइं १२ अतिथिसंविभाग वारमुंव्रत जे श्रावक जे ते सायुने विहरावने पछे जियवुं जो तेहवा सायुनो योग न मिले तो माथमिक श्रावकने जीमाहीने जमवा वेसवुं बेटा पछे थोडीमाकवार सायुजीनी वाटजोवी इम कर्ना

પુ રાવપ્તેર્ગીમૂવે પાટ છે મૂરીયામે પોતે હાથે ફૂલ હુંટી
 ઠીયાં છે, સામાનીક પ્રમુખ પાસે મંગાવ્યા નથી. તથા જંબુદ્વી-
 પક્ષ્વર્તીમે જન્મામ્બિકે લેખેવરણીરોદસમુદ્રે તેખેવ આગમણીરો-
 દગં વિપ્રહંતિ ૨ ત્તા જાહંત્યુપ્પલાઈં પડમાઈ જાવસહસ્તપતાઈં
 તાવગિધ્દંતિ ૨ ત્તા રૂપાદિ મૂવમે પાટ હાથના ચૂડ્યા ફૂલ લેવાના
 છે. તથા કોઈક કહેતે જે પુનો ચૂડ્યા નથી સહેજે પડ્યા
 ઠીયા છે તેહને કહીયે છે. જે હજાગમે સહેજે ચૂડ્યા વા-
 વર્દીમધે દુવેજ નહીં, તથા નિગાદને અધિકારે નિગાદ રાજા
 આંવાની માંજરીયો પોતે હુંટી ઠીયા તેવારે કટક થવે હુંટી
 ઠીયા તે પાટ ઉવવાનીમધે જોજો અત્રપજાજુત્તનિગ્ગઓપેહ્હ
 હુસુમાચૂઅરહ્ણાપેગામંજગગદીયાપુવંકંચાવરંણલક્ષેણં મંજરી-
 પત્તં પવાલલપાઈ કટ્ટાવિસેસો કઓ પડિનિયતઓપુચ્છઈ કહે
 સોરુવંચોઅમચ્છણાદંસઓ વ્હણ સપાવેન્ચોમળઈ તુમ્હેદિં પગા-
 મંજરીગદીયાપવ્હમચ્છગંગદેતેણં પુવંકઓ ॥ રૂંહાં ગદીય શપ્પે ચૂ-
 ટ્યાનો અર્થ છે, તથા કોઈ કહેમ્મે જે પુનો દેવજાપે કર્યો હો તે
 આવકે કરપાનો કિહાં પાટ નથી તેહને કહીયે જે જો દેવ-
 તાની કર્ણી તાહરે ન કરવી નો શક્તસ્તથ કિમ કરે છે ?
 તથા સ્નાય કેમ માનો હો ? સ્નાય નો કલસ ઢોલો હો તે
 દેવજાની કર્ણીજ છે, તથા મૂરીયામની પૂજાની મહામળ દ્રોપ-
 દીને પાટે છે. દેવ અને પૂજાકર્ણી તથા મહુપ્પનો પાટ પૂજા
 છે તેમાટે દેવનાની કર્ણી આવક કરે પુ થદાવમાપ્પે. તથા
 જે ફૂલ હુંટવાની ના વહે તે ઘીટ્ટી જાવનિ વામના માટે તેવારે
 ફૂલની પૂજા કિમ કરી શકે ? અને ફૂલની પૂજાનો તો મૂવે
 પાટ છે. તથા જે પૂજાને હિસામે ગને તેહને કહીયે જે શ્રી
 મન્દુક્યાકરણ મૂવે પ્રથમ મંવરદારે અહિસાના ૬૦ નામ કર્યાં

साधुजी नाथ्या तो एहवी भावना भाववी जे धन ते श्रावक
जे साधुजीने व्होरांवीने जिमना हस्ये इम करतां चितवी
जिमवा बेसे ए बारवत घरे ते श्रावक कहीइं श्रावकने जयन्य
२ बार उक्कृष्टे ७ बार चैत्यवंदन करवुं, अरिहंतदेवसिद्ध भग-
वंतने वंदना करवी तथा निन्य पडिकमणुं वे बार करवुं जो
नित्य न थाये तो पाखीनो पडिकमणुं नियमा करवुं तथा
पञ्चरकाण प्रभातना नोकारसी, अवस्य साचववी, रात्रिचउ
विहार तिबिहार हुविहार ए ३ मांदि एक पञ्चरकाण अवस्य
करवुं ए पांधमा गुणग्राणी स्थितिः जयन्य अंतमुहूर्त
उक्कृष्टे उगी पूर्वकोडी वर्षनी जाणवी. ए जीव अद्वार
पाप स्थानक आलोइने निर्मल थयो चाग्रिपरसे ते कहे
छे, अप अद्वारे पाप स्थान छिखीइं छे. कोइ भय्य जीव अ-
यसर पामीने जैनागम सुणनां मंसाग्या उभग्यो थको मोक्ष
सुखनो अमिलाय करे पण आलंवन विना कार्य नीपजवो
हुकर छे तेयी प्रथम देवनच्च श्री वीतराग अनंत ज्ञानमय
अनंतदर्शनमय शुद्ध स्वरूपी आत्म रुद्रिभोगी आत्मालंयी अ-
त्मपरणामी जेहने अवलंबानं अनता जीव अज्याबाध सुख
घरे ते देवतत्त्व तेहने सेववे सर्व जीव संसारभययी छुट तथा
निग्रयपंच महाव्रतधारी संवत्स्वरूपी एक निर्मल मोक्षमार्गने विपे
जेहनी दृष्टि छे, शरीर इंद्रिय, कषाय, जोगनी प्रवृत्तिजापना
मुनिराज अतीतकाल विषय सभालना नयी. वर्तमानविपे रम-
णता नयी, अनागतकाल विषयना आसंमा नयी, पोताना अनंत-
गुणपर्याय निर्मल करवाने उक्कृष्ट उद्यमवंन छे ते साधु महा-
त्मा गुरुपणे धारवा, तथा धर्मनच्च ज जीव द्रव्य अंतरूपान
प्रदेशी रपादाद रीते पोतानी गुणथाय पणानि ने धर्म श्री

कन्यालीक १, गवालीक २, भौमालिक ३, प्राणिमोसो ४, कुडीसाख नचोले ५ ॥ ३ धूलअदनादान विमण, जे थोरी कीरो राजा दंडे तथा व्याह रुडां माणस टवहो दे अथवा पोताने भय लागे अथवा सामाना जीवने घाम्हो पडे ते मोठी थोरी करवी नहि ४ धूलमयुन विमणवन, जे पग्वी मनुष्यगी तथा तिर्यचगी तथा देवनानी भोगरवी नही. पांय इंडीना खाद घणा भगनपणे सेये नही ५ धूलपरिग्रह विमण जे धनादिक ना भेदनो परिग्रहनो पद्यवांग कर, इंझा परिमाण करे अथवा पोना पाणे जे धन होइं ते गर्वा वीजानो पद्यमाण करे ६ दिक् परिमाणवन जे व्याह दिश तथा ऊंचो तथा नीचो दिगी जावानो मान करे ७ भोगोपभोग परिमाण वन जे नीम माथो पत्त कर्मादान न कर, जे पोताने ग्राहोपीवे तथा यमोपी मान गरें ८ अनर्थ दंड विमणवन, ते जे मोटका पाप गंवां रोनर रोड्यां, भाडी जे वना प्रमुखनी करानां पद्यमाण करे ९ मायाधिकवन जे जवन्य २ धडी मुडी ममानां शय मुकी वृंदन धननो गग नही कोइकी देण न कर्यो पदो समवाग्याम गरयो ते मायाधिक कहिं १० देमाग्यामिषवन जे ये चडीकी व्याह पोहोकी उहाट दिमने मन्त्रादी दीगवितममनाहन गंतु न देमाग्यामिषवन जाल ११ देववान व्याह पोहो अथवा अट पोहो मूनी ममननो मायुने श्रावणवे, मन वरुन काया ममनर गने ते लेप धवन कहिं १२ अतिदिस्तीभग यममुवन जे धारा जे ते मरुने विमर्शान पट विमर जे नेहना मरुने योग न मिटे ने मायमिक श्रावण जीमर्शन जमा वेमर वेडा पले पोहोनाहात मरुतीकी कायजोही वन कर

॥ गुणठाणाधिकार ॥

(आगमसारान्तर्गत)

प्रथम गुणठाणानो विचार लुत्तीइं छे. प्रथम मिथ्यात्वगुणठाणं १, सास्वादनगुणठाणं २, मिश्रगुणठाणं ३, अविस्त समकित गुणठाणं ४, देशविरति गुणठाणं ५, ममत्तगुणठाणं ६, अममत्तगुणठाणं ७, अपूर्वकरण गुणठाणं ८, अनिश्चितवादर गुणठाणं ९, सूक्ष्मसंपराय गुणठाणं १०, उपशान्तमोह गुणठाणं ११, क्षीणमोह गुणठाणं १२, सपोर्माकेवर्ज गुणठाणं १३, अपोमिकेवलि गुणठाणं १४, अरिहंतनाभाख्या वचन साचा करी सदहेनहिं ते मिथ्यात्व गुणठाणो कहीइं, तेहना भेद पांच छे. अमिग्गहिय मिथ्यात्व जे लीचो हठ मुक्ती सके नहीं १, अनमिद्गहिक मिथ्यात्व जे देव तथा बुदेव तथा गुरु तथा पुगुरु धर्म, अवर्म सरिखा करी माने परीक्षाबुद्धीनही २, अमिनिवेशमिथ्यात्व जे खोटाने खोट जागे पण हठ मुक्ती सके नहीं ३, सांशयिक मिथ्यात्व जे केवलित्नाभाख्या वचन तेमां संशय उपजे परीपरतीत आवे नहीं ४, अनाभोग मिथ्यात्व जे कांई जाणपय उपजे नहि एक्केईविकलेईनी पेरे तथा धीटाणां-गमूये मिथ्यात्वना दसबोट कहा छे, जीवने अजीव करी माने ते मिथ्यात्व १, तथा अजीवने जीव करी माने ते मिथ्यात्व २, तथा धर्मेन अवर्म करी माने ते मिथ्यात्व ३ तथा अवर्मेन धर्म करी माने ते मिथ्यात्व ४, मोक्षनोमार्ग ज्ञानदर्शन धारिततः तेहने मोक्षमार्ग न माने ते मिथ्यात्व ५, तथा मोक्षनो मार्ग नयां संसारनो हेतु छे तेहने मोक्षमार्ग करी माने ते मिथ्यात्व ६, तथा मोक्ष गया नदी तेहने मोक्ष माने

साधुजी नाया तो एहवी भावना भाववी जे धन ते भ्रातृक
 जे साधुजीने बहोसवीने जिमना हस्ये इम कर्ना चितवी
 जिमना बेने ए बायत धरे ते भ्रातृक बहीइं भ्रातृकने जयन्त
 इ बार उक्ते ७ बार श्रवणंदन करवुं. अरिहंतदेवसिद्ध भग-
 वंनने वंदना करवी तथा निम्न पडिकमणुं घे बार करवुं जो
 निम्न न पावे तो पारंगनो पडिकमणुं निपमा करवुं तथा
 पञ्चकाग प्रभातना नोकाग्ली, अवस्य साधववी, राविचउ
 विहार विविहार इविहार ए इ मांदि एक पञ्चकाग अवस्य
 करवुं ए पांचमा गुणटागानी स्थिति: जयन्त अनमुहूर्त
 उक्ते उगी पूर्वकोडी वपनी जागवी. ए जीव अद्वा
 पाप रयानक आलोहने निर्मल थयो चाग्रिपरसे ते कहे
 छे, अप अदारे पाप म्यान लिगीइं छे. कोइ भय जीव अ-
 धमर पामीने जेनागन सुगतां संमार्ग्या उभयो थको मोक्ष
 सुखनो अमिताय करे पग आलंवन विना कार्य नापजवो
 हुइर छे तेयी प्रथम देवतत्त्व श्री वीनराग अनंत जानमय
 अनंतदर्शनमय शुद्ध स्वरूपी आत्म रुद्धिभोगी आत्मालंवी अ-
 त्मदर्शनी जेहने अवलंबीने अनंता जीव अघ्यावाय मुख
 बरे ते देवतत्त्व ठेहने नेववं सर्व जीव संसारभय्यी छेते तथा
 निर्द्वयबंध महाव्रतधारी सर्वस्वरूपी एक निर्मल मोक्षनागने विरे
 जेहनी दृष्टि छे, शरीर इंद्रिय, कयाप, जोगनी प्रशुतिजायना
 मुनिराज अवीनकाल विषय संभालना नवी, वर्तमानविरे रम-
 पत्ता नवी, अनागतकाल विरयनी आनंदा नवी, पोताना अनंत-
 गुणवर्षाय निर्मल करवाने उक्ते उदमवं छे ते नाशु महा-
 त्मा गुरुने धारवा, तथा धर्मतत्त्व जे जीव द्रव्य अरंतदत्त
 प्रदेशी म्यात्राद रति पोतानी गुणवीन पणानि ने धर्म श्री

कन्पालीक १, गवालीक २, भौमालिक ३, धापिणमोसो ४, कुडीसाख नवोले ५ ॥ ३ धूलअदत्तादान विरमण, जे चोरी कीचे राजा दंडे तथा च्यार रुडां माणस ठवको दे अथवा पोताने भय लागे अथवा सामाना जीवने घास्को पडे ते मोटी चोरी करवी नहि ४ धूलमैथुन विरमणव्रत, जे परखी मनुष्यणी तथा तिर्यचणी तथा देवतानी भोगव्वीनहीं. पांच इंद्रीना स्वाद घणा भगनपणे सेवे नहीं ५ धूलपरिग्रह विरमण जे धनादिक नव भेदनो परिग्रहनो पच्चखांग करे, ईछा परिमाण करे अथवा पोता पासे जे धन होइं ते राखी बीजानो पच्चरकाण करे ६ दिक् परिमाणव्रत जे च्यार दिश तथा ऊंचो तथा नीचो दिसी जावानो मान करे ७ भोगोपभोग परिमाण व्रत जे नीम साचवे पत्तर कर्मादान न करे, जे पोताने खावेपीवे तथा वखोतुं मान राखे ८ अनर्य दंड विमरणव्रत, ते जे मोटका पाप रंगनां खेतर खेडवां, भाठी जे चुना प्रमुखनी करवानां पच्चरकाण करे ९ सामायिकव्रत जे जवन्य २ घडी सुद्धी संसारनां काम मूकी कुडुंघ धननो राग तजी कोड्यी द्वेष न करवो एहवो समपरिणाम राखवो ते सामायिक कहिइं १० देसावगासिकव्रत जे बे घडीयी च्यार पोहोरयी उणुंकाल दिसतुं मानकरि-थीरचित्तसमतापणे रहेतुं ते देसावगासिकव्रत जाणवुं ११ पोषधव्रत च्यार पोहर अथवा आठ पोहोर सूची समतापणे साधुपेरे श्रावकवरते, मन वचन काया समताइं राखे ते पोषधव्रत कहिइं १२ अतिथिसंविभाग बारमुंवत जे थावक जे ते साधुने विहरावीने पछे जिमवुं जो तेहवा साधुनो योग न मिळे तो सावर्मिक श्रावकने जीमाडीने जमवा वेसवुं वेठा पछे थोडीसीकवार साधुजीनी वाटजोवी इम कर्ना

જોલસાવે છે એ પાઠિકા કહી. હવે મૂલસૂત્રના અર્થનું વ્યા-
ખ્યાન કરે છે.

ધ્રીવર્દ્ધમાનમાનમ્ય, સ્વપરાનુગ્રહાય ચ ॥

ક્રિયતે તત્ત્વવોધાર્ય, પદાર્થાનુગમો મયા ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ ધ્રીવર્દ્ધમાનમાનમ્ય શોભા અતિશય શોભાયે વિરાજમાન
પ્રહવા ધ્રીવર્દ્ધમાન અરિહંત શાસનના નાયક તે મને અસંતપ્તને
નર્મણે નમસ્કાર કરીને પોતાનો માન મૂકી ઘણ યોગ સમાવી
ગુણને અનુયાયી ચેતનાનું કરવું તેને નમવું કહિયે તેપણ
સ્વકે. પોતાને અને પર જે શિષ્ય અથવા શ્રોતાદિકને અનુગ્રહકે.
ઉપકારને સારુ તત્ત્વકે. યથાર્થ વસ્તુવર્ત્ત તેને વોધકે. જાણ-
વાને. અર્થે પદાર્થકે. ધર્માસ્તિકાપાદિક છે મૂલદ્રવ્ય તેનો અનુ-
ગમકે. નાચો મરુપકો તે ક્રિયતે કે. કરિયે છે.

જગત્સાં મતાંતરીઆ દ્રવ્યને અનેકપણે કહે છે તિહાં નૈ-
પાયિક સોલ પદાર્થ કહે છે. વૈશેષિક સાત પદાર્થ કહે છે.
વેદાંતિ. સાંત્વ્ય એક પદાર્થ કહે છે. મીમાંસક પાંચ પદાર્થ કહે
છે. પણ તે સર્વ મિથ્યા છે. તેણે પદાર્થનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી
અને ધ્રીવર્દ્ધમાન સર્વજ્ઞ મલ્લજ્ઞાની તે એક જીવ અને પાંચ
અર્જીવ છ. રીતે છે પદાર્થ કહે છે. હજાં કોડ પુછે જે નવનસ્ત્ર-
રૂપ નવ પદાર્થ કહ્યા છે તે કેમ ? તેને ઉત્તર જે એક જીવ,
પીંજો અર્જીવ, એ બે પદાર્થ તો મૂલ છે અને શેષ સાત તત્ત્વ
તો જીવ અર્જીવનો માયક. ચાવક શુદ્ધ અશુદ્ધ પરિણામિની અ-
વસ્થા મિત્ર જોલસાવવાને કર્યા છે.

શ્લોક ॥ દ્રવ્યાણાં ચ ગુણાનાં ચ, પર્યાયાણાં ચ લક્ષણં ॥

નિષેપનયસંયુક્તં, તત્ત્વભેદૈરલક્ષ્યતમ્ ॥

તત્ર તત્ત્વભેદપર્યાયૈર્વ્યાખ્યાતસ્ય—

જીવાદેવેસ્તુનો ભાવઃ સ્વરૂપતત્ત્વમ્

અર્થ ॥ દ્રવ્યના ગુણના તથા પર્યાયના લક્ષણ જે ઓલ-
ખાણ તે નિષેપે કરી તથા નયે કરી યુક્ત તત્ત્વના ભેદે સહિત
કહું છું તત્ર કે०તિહાં જિનાગમને વિષે તત્ત્વ જે વસ્તુસ્વરૂપ,
ભેદ તેના જૂદા જૂદા ભેદપર્યાય તેમાં રહ્યા જે ધર્મ પટલા
પ્રકારે વ્યાખ્યા કે०અર્થનું કહેવું તેણે કરીને યથાર્થ વ્યાખ્યાન
થાય તિહાં તત્ત્વનું લક્ષણ કહે છે. વ્યાખ્યાન કરવા યોગ્ય
જે જીવાદિક વસ્તુ તેનો મૂલધર્મ તે વસ્તુનું સ્વરૂપ તત્ત્વ
કહિયે જેમ કંચનનું સ્વરૂપ પીત ગુરુ સ્નિગ્ધતાદિ તથા
પુનું કાર્ય ભાણાદિક અને પુહનું ફલ તે પુહથી અનેક મોગ્ય-
વસ્તુ આવે એમ જીવનું સ્વરૂપ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિ અનંત-
ગુણ તથા જીવનું કાર્ય સર્વભાવનું જાણવું પ્રમુખ એ રીતે અમે-
દપણે રહ્યા જે ધર્મ તે સર્વ વસ્તુનું તત્ત્વ કહિયે.

येन सर्वत्राविरोधेन यथार्थतया व्याप्यव्यापकभावेन
लक्ष्यते वस्तुस्वरूपं तल्लक्षणं तत्र द्रव्यभेदा यथा
जीवा अनंताः कार्यभेदेन भावभेदा भवन्ति क्षेत्रकाल
भावभेदानामेकसमुदायित्वं द्रव्यत्वम्

અર્થ ॥ હવે લક્ષણ કહે છે. જે ગુણે કરી સર્વદ્રવ્ય સ્વજા-
તિમાં અવિરોધિપણે યથાર્થપણે ૧ અતિવ્યાપ્તિ ૨ અવ્યાપ્તિ અસં-
ભવાદિ દોષરહિત વસ્તુ જે વ્યાપ્ય તેહને વિષે વ્યાપકપણે લલિય

साहसी नाम्ना तो पूर्वा भावना भावनी जे धन ते श्राव
 ले साहसीने वहीशरीने जिनना हस्ते ईन कतां चित्त
 जिनना देसे ए कावत धरं ते श्रावक कहाई श्रावकने जवन
 ३ बार ऊकृष्टे ७ बार श्रवणं कर्तुं अतिहंसेवस्ति भग-
 वंते वंदना कर्त्ता तथा निम्न पडिकनं ३ बार कर्त्तुं जो
 निम्न न धाने तो पालनी पडिकनं निम्न कर्त्तुं तथा
 पञ्चकन्य प्रमानना नोकासी, अवन्त नाचवनी, राविचउ
 विहार विविहार हविहार ए ३ मांही एक पञ्चकन्य अवन्त
 कर्त्तुं ए पांचना गुणयोगानी स्थितिः जवन्य अननुहृत
 ऊकृष्टे ऊनी पूर्वकोडी वर्णनी जायवी. ए जीव अडा
 पात स्थलक जाडोइने निर्मल यपो चाग्निदानं ते कहं
 छे, जय अडरं पात स्थल लिखई छे. कोइ भय जीव अ-
 दना पानीने जेनागन कर्त्तां मंगली उभयो दको मोक्ष
 मुक्तो अनिदाय करं पय जातं विना कार्य नांजवो
 हुकर छे तेषी प्रथम देवतच श्री वीरगा अनंत ज्ञानमय
 अनंतदर्शनमय शुद्ध स्वकी अन्न स्थितोर्गी अन्नालनी अ-
 त्मनाली लेहने अवर्तने अनंता जीव अन्नावाय सुख
 शरं ते देवतच तेहने मेवमे तर्ज जीव संसारमयी छुटं तथा
 निरंजनं महाजननी मंगलकनी एक निर्मल मोक्षनली विदे
 लेहनी छि छे, शरीर इंडीय, कपल, जोगली, महाविज्ञाना
 मुनिगज अर्जुनकाट विदय मंगलना मनी, वर्तमानविदे र-
 दना मनी, अन्तर्गत विदयनी अन्ना मनी, पिताना अनं-
 गुणयोग निर्मल कर्त्तुं ऊकृष्ट उचनं छे ते ननु नहा-
 रना सुखी धारवा, नय प्रवर्तन जे जीव ईन अन्तर
 मनेसी स्वदाद रीति देवनी सुखीय फाली ने धर्म श्री

पोताना आत्माने तथा अन्य संसारी जीवने सिध (स्नेह) सा-
गता, परियहता हिंसादिकनो हेतु थाये तिणे गुणानी भक्ति
जोडतो निरधि शरणी थाये ते माटे जे अरिहंतनी भक्ति कारजे कयों
जे घनादिक ते देवको कहिये ते जे खाद्यो होवे अथवा पोते
विणसाड्यो होवे अथवा उबेल्ल्यो होवे ते सर्व देवज्ञाना वृष्ण
धयो ते माटे देवका दोषनी आलोग्या करवी ते टखीपे छे
जे माहारे जांवे एकेद्री पृथ्वीकायपणे जिनबिंबादिकनी आसा-
तना करी अथवा पृथ्वीकायपणे मृक्या जे शरीर तेहयी जे
गुणी अथवा गुणानी धापना धैर्यादिक तेहने व्यावात धयो
तथा अपकायपणे पाणिमे धैर्य बहराच्या पड्या जिन बिंब
बहाय्या तथा अग्निकायपणे जे धैर्याबिंबादिक चाल्या होवे,
तथा वायुकायपणे धैर्य पड्यो होवे तथा वनस्पतिकायपणे
जे धैर्य मल्ले रुखडा झाड खापणे उगीने धैर्य पड्या होवे,
धसकायपणे धैर्यमल्ले मालादिक करी रड्या हवे पंखीने भवे
धैर्य तथा जिनबिंब उपर बेसी असमंजस जाचरण करयां होवे,
तथा देवकाच्या मनुष्यपणे जाणि तथा जाण्या विना खाद्या
होवे अथवा अवधि वावरी होवे तथा देवका उपर अन्याय हुंक्रम
कर्या होवे, अथवा देवकी वस्तु वावरीने पोताना यश बोलाय्या
होवे, देवका शेकडा व्याजे राखे थोडो व्याज भरी आप्यो
होवे अने धणो लाभ लीधो होवे, तथा बीजो पण देवकी
इंद्री सुख मशवडाई प्रमुख जे करी होवे तथा अरिहंत देव
मते सांसारिक कामे मान्या इंडा होवे ते मने बधने कायाप
करी मिडामिडुकुं. दिवे माहारे ए कार्य अशुद्राचरणम्य न
करवुं आज परी माहारे आत्मा अनंतगुणमयी प्रगट करवानी
रुचि करवी धीअरिहंतनो कयों मार्ग नदत्त करी सहवो,

ધણી હોવે-તેહની અણ દીધી જે વસ્તુ લેવી તે ૨ ચોથું
 જીવ અદત્ત જે કોઈ જીવે એમ કહ્યો નથી જે માહરા માણ-
 હણો અને પોતાનેઈંદ્રીસવાદ માટે પરજીવના માણહણે તે જીવ
 અદત્ત ૪ તથા પ્રશસ્ત કામ કરતાં કોઈ જીવના માણશત
 થાયે તે શ્રીભગવંતે હાંસા કહી નથી, તે વિનય તથા વૈયાવચ્ચ
 માંગણું છે એ દ્રવ્યભાવ અદત્તાદાન ત્રિવિધિ ત્રિવિધિપણે હોવે.
 ચોથે મહાવતે સઙ્ગાઓ મેહુણાઓ વેરમણં જે દ્રવ્યથી પાંચ ઈંદ્રિના
 ત્રેવીસ વિષે સેવે નહીં, સેવતાં અનુમોદે નહીં, મનુષ્ય તિર્યચ
 દેવતાના વિષયની વાંછા ન કરે, ન કરાવે, અનુમોદે નહીં, ભાવથી
 જે આત્મા દ્રવ્ય આત્મ શુભનો ભોગી છે તે પણ કરમ કરવા
 માટે પરભાવને ભોગવે તે ભાવ મૈયુન છે, તે સર્વ પરભાવ
 ભોગીપણે ભોગવે નહીં, તે આત્માનિઃ કર્મા કરવા માટે પરભાવ
 સાધનપણે ગ્રહે પણ અભોગ્ય અગ્રાહ્યપણે અરમણિક માને જે
 માહરો આત્મા આત્માનંદનો ભોગી તે પરભાવ અનંત જીવે
 અનંતવાર લેઈ ભોગવીને વચ્ચો તે મને ગ્રહવો ભોગવવો ઘટે
 નહીં એ અનંત જીવે અનંતીવાર ભોગવીજે ઈંડ જડચલ તેહને હું
 ભોગવું નહીં એ સર્વ પરભાવ ભોગીપણો તજી સ્વભાવ ભોક્તા-
 પણે રહેવો તે દ્રવ્યથી મૈયુનના કારણરૂપી સંધ તથા રૂપી
 સંધ મિલ્યા જીવનો, સેવથી મૈયુન ત્રીન લોકને વિષે ઈંદ્રીના
 સવાદની ઈચ્છા, કાલથી મૈયુન દિવસ તથા રાત્રી, ભાવથી મૈયુન
 રાગથી તથા દ્વેષથી તે સર્વથી સેવવો નહીં તેહની વાડ નવે
 પાલવી ? વાડે જે ધ્યાનકે સ્ત્રી યશુ પંડક રહે તે ધ્યાનકે
 મદ્મચારી રાત્રીયે રહેવું નહીં. ધીજી વાડે સ્ત્રી સાથે હાસિ તથા
 કામકથા કરવી નહીં, ધીજી વાડે જે પીટ પાટલે સ્ત્રી બેઠી હોયે
 તે પાટલે બે ઘડી લગે મદ્મચારી પુરુષે બેસવું નહીં, મૈયુ

तेजस्व, वाउकाय, वनस्पतिकाय, वसकायहृष्या, संताप्या छेद्या
 मेद्या, तमाप्या, पाने संहेग उरजाप्यो, परगति संकल्पे प्रवर्ते
 हे श्रीर्वीनताग तुमं सर्व जानो छो, ते हिसाने धर्म करी माप्यो
 हिसामध्ये गप्यो ए रीते हिना जो ते ए भावे पाठछे अनं-
 तेभरे जे जे हिना पगति करी, कगवी, कगनां, अनुमोदि मन
 वचने कापाए ते सर्व श्रीप्रभुजीर्नामाखे गुरुमाखे निच्छामिदु-
 क्खं ए प्रथम पादग्यान ? हवे बीजो पादग्यान ते मृषावाद
 जे इदं बोलावुं, लौकिक संतापमध्ये लोकोत्तर धर्मकार्यमध्ये ते
 पिन भाव मृषावाद स्वस्वरूपशुद्ध अध्यात्मभाव पोनानी पर-
 पतिने पोनानी न माने. ईश्वर इन्द्रिय घन इदं ते पगभाव
 संसार हेतु दुष्टना मन् नेहने पोनाना कहं क्रोवेमृषा बोले,
 भवेमृषा बोले, शोभेमृषा बोले ने सर्व माहरे जीवे संसार भमनां
 धार गर्वनांही जे मृषावाद बोल्पा होय, बोलाय्पा होय, बोळना
 अनुमोद्या होय, ते मने वचने कापाए ते सर्व श्रीप्रभुजीर्नामाखे
 गुरुमाखे आत्ममाखे निच्छामिदुक्खं २ हवे बीजो पादग्यानक
 अदत्तादान ने ने पण्ड वन्नु अगदीया लेवी ते लौकिक जे
 संसारी अनपर्मना यनकचन द्विपद चतुःपद आदिक अगदीया
 लेवा, लोकोन्मये ने ईश्वरउत्तरगण प्रजाउत्तरगण चारित्रउत्तरगण
 तेहनो बोवो ने इत्य इत्य इत्युनो लेवो भाव नय जीवर
 पुष्टल रंदादिकनो आत्मनेवेदे ग्राहकनाक्य पतिपन्नन करपो
 हवे, कगप्यो. हज. कगना अनुमोद्यो हवे, ते मन वचन कापाए
 ते सर्व श्रीप्रभुजाना नाव गुरुमाखे आत्ममाखे निच्छामिदु-
 क्खं २ हवे बोवो पादग्यान नष्टन जे कनी भोगीपने इंद्री
 विदे पुष्टना वर्णादिकनो भोगवो लोकोत्तर धर्मलिगे धर्मी
 महाजन मावु मार्वा धर्मोदक्य चर्यादिने विदे इंद्रीनी पो-

સામાયક કહીયુ, તથા જે સામાયક મંચે સંજ્વલનના તીવ્રોદયે
 જે આકરા અતિચારે અથવા બાર કપાયને ઉદયે અસંજમપરિણામ
 પરસે જે પૂર્વ પર્યાય છેદીને અમિનવ નિર્મલ પર્યાયનો અંગીકાર
 કરવો તે છેદોપસ્થાપનીય કહીયે, અને છેદોપસ્થાપનીયચારિત્ર ભરત
 ૫ તથા પેરવત ૫ તે મધ્યે પ્રથમ ચરમ તીર્થકરના સાવુર્જીને
 હોવે તથા તીર્થકર તથા ગણવરજીના શિષ્ય નવ પૂર્વથી ઉપરાંત
 શ્રુતવંત મધ્ય યુવાનવયિ પ્રથમ સંવયણે અઢાર માસનો ઉગ્રતપ
 તે અપ્રમાદી નિદ્રા રહિત નવજાણા વનવાસી થકા જે તપ કરે
 તે પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર કહિજે, દશમે ગુણઠાણે શુદ્ધવ્યાન
 સુક્ષ્મ લોભનો ઉદય છે તે સુક્ષ્મ સંપરાપ ચારિત્ર કહિજે, તથા
 સર્વથા કપાયનો ઉદય નથી તે યથારૂપાત ચારિત્ર કહીયે તે
 મધ્યે ૧૧ મે ગુણઠાણે ઉપશાંત યથારૂપાત છે ૧૨, ૧૩,
 ૧૪ મે ગુણઠાણે ક્ષાયિક યથારૂપાત છે, હવે સાતમો અપ્રમાન
 ગુણઠાણો લિખીયે છે, છઠે ગુણઠાણે જે ભાવ સાવુર્જીના કદા
 તે સર્વ હોવે પણ પાંચ પ્રમાદ ન હોવે, તે માટે અપ્રમાદ ૫
 છઠે ગુણઠાણે વરતતો સાવુર્જન શાસનને કામે લગ્નિ ફોરવે પણ
 સાતમે ગુણઠાણે વરતતો સાવુ લગ્નિ ન ફોરવે, પદ્મની સ્થિતિ
 જવન્ય એક સમે ઉત્કૃષ્ટ અંતમુંદૂર્તની છે. છઠે તથા સાતમે
 ગુણઠાણે મિલીને સાવુ દેશે ઊગી પૂર્વ કોઈ રહે. શ્રી મગવની
 સુત્રે ૫ થે ગુણઠાણાની દેશે ઊગી પૂર્વ કોઈ સ્થિતિ રૂઢી
 કહી છે. તે વ્યવહાર નયે છે સમે તથા થે સને વચ્ચે ગુણઠાણો
 પલટે તે ગયેરૂપો નથી તેમાટે અંતમુંદૂર્તની સ્થિતિ કહી. છઠે
 થે ગુણઠાણે સામાયક તથા છેદોપસ્થાપનીય તથા પરિહાર વિ-
 શુદ્ધિ ચારિત્ર છે, તથા માનમે ગુણઠાણે સાવુ લગ્નિ ફોરવે
 નહીં અને છઠા ગુણઠાણાના સાવુ જિનશાસનને કામે લગ્નિ

पापस्थान मान. अहंकार रूपनो. धननो. गज्यनो, परिवारनो, वन-
नो. तपनो, विद्यानो, वृत्तनो तथा गुणी नहीं ते गुणीनो मान
आचार्य उपाध्याय साधुपणानो अभिमान संसारकार्य यशामि-
लापे मान धर्मकार्य मंथार्थान्य प्रमुखनो कगव्या स्त्रवाल्या-
नो मान क्यों हवे, ऐकिक बाह्यलोकोत्तर गुणनो गुणीयी,
महत्त्व क्यों हवे ते सर्व मने वचने कायाई करि क्यों हवे
कराव्यो होवे वग्ना अनुमोद्यो होवे ते ध्याप्रभुजीनी साखे
आत्म साखे मिळामिदुखंड ७ हवे आठमो पापस्थान माया
कपट निपटि वचना जे कोइया वचननो द्रोह उगाई करवी ते
माया अर्थविक्रम मंगरी संशययी लोकोत्तर आचार्य माधु सा-
धर्मिकयी धर्म पद्धतिनो कपट करवो ते द्रव्यनः कोइने वंचवो
भावनः आर्जवना गहिन परिणामे जे माहुर जीवे क्यों कराव्यो
करता अनुमोद्यो ते मने वचन कायापे करी ध्याजगत्सल पद्म
करुणानिदिनी साखे गुरु पदार्थवादिनी साखे, आत्म साखे मि-
छामि दुखंड ८ हवे नवमो पापस्थान लोभ, लालच परिणाम
इच्छा शृंगना ते ऐकिक बाह्य पोताने इष्ट वस्तु वेदनी लालच
जे घनी जडे इंडीय सुख प्रमुख आवे पृहवो परिणाम ते
लोभ ते लोकोत्तर धर्मलिंगे धन विषय जसनो लाभ बांछे
तथा द्रव्यनः करुं जे भावनः परभावामिलाय सर्व ते जे मा-
हारे जीवे क्यों कराव्यो करना अनुमोद्यो ते मने करि वचने
करि कायापे करि ध्याप्रभुजीनी साखे गुरु साखे आत्म साखे
मिळामिदुखंड ९ हवे दसमो पापस्थान रागप्रोत परिणाम वा-
ल्हारे जीव पोताने विदे पोषणीये ऐकिक तथा लोकोत्त-
रयी द्रव्य तथा भावयी ते राग परणति अनंती आन्मार्थी
उपनी अन्य द्रव्यने विदे रागनी राजते माहारे जीवे करी

पणा करवी ते वली द्रव्ययी वेद ३ उदये जे कामविकारीपणे भोगविलासादिक, भावयी आत्मपरणति परभोगीपणे पर वस्तु अशुचिपरिणाममध्ये रमणीकता ते माहारे जीवे, एकेन्द्रिपणे घेरिन्द्रिपणे, तेरिन्द्रिपणे, चोरिन्द्रिपणे, पंचेन्द्रिपणे फरसन १ रसन २ घ्राण ३ चक्षु ४ श्रोत्रेन्द्रिय ६ इन्द्रिना त्रेवीस विषये वांच्छ्य। सेव्या सेवाया सेवता अनुमोद्या होइं ते मन वचन कायाए करी श्रीप्रभुर्जानी साखे आत्मसाखे मिच्छामिदुक्कडं ४ हवे पांचमो पापस्थान परिग्रह जे कोई आत्मधर्मयी अन्यभाव संश्लेषणा परिणामे राखवा ते लौकिक परिग्रह त्रिपद चतुःपद धनधान्य गृहखेय वस्त्रप्रमुख, लोकोत्तर परिग्रह सम्पत्सर्वतो हेतु मोक्षकारण श्रीअरिहंतनो धैत्य तथा जिनविष तथा ज्ञाननो कारण पुस्तक नवकारवाली प्रमुखचारिचना उपग्रण तेहने ममत्वभावे गृहे द्रव्य परिग्रह पुद्गल खंवादि ममत्वभावे ग्रहे भावपरीग्रह क्रोधादिक अशुद्ध परिणाम परभावस्वामित्व-ग्राहकत्वादिक परिणति ते परिग्रह राख्यो हवे परद्रव्यनी इच्छा करे हवे, परिग्रह सुख मान्यो हवे, परिग्रह वासते धर्मआचरण कर्यो हवे ते परिग्रह पापस्थान मने वचने कायाए करी सेव्यो होये सेवनां अनुमोद्यो होये ते श्रीअरिहंतना सारखे गुरुसाखे आत्मसाखे मिच्छामिदुक्कडं ५ हवे छटो पापस्थानक क्रोधनम परिणाम क्षमानो रोधक ते लौकिक भाई पिना प्रमुख कंदर उपर तथा अन्य जीव उपर क्रोध परिणाम लोकोत्तर देवगुरु साधर्मिक उपर क्रोध परिणामते द्रव्यनः तथा सकटोग्ना भाव तथा रुद्र परिणाम ते जो कोई रसनो अप्रशम्य क्रोध कर्यो होये कर्यो होये कर्यो अनुमोद्यो होये तेई निम्नगति निरंजन देवनांमागे गुरुसाखे आत्मसाखे मिच्छामिदुक्कडं ६ हवे मत्तने

એક સમય ઉત્કૃષ્ટ અર્નમુદ્દત્તની છે. ૯ દશમો ગુણટાણો મુશ્મ
 સંપરાયે હાં ગૃશ્મ સંજલનો લોભ ઉદય હોયે. હાં થે જાનના
 જીવ પામીયે, ઉપશમ શ્રેણિ તથા ક્ષપક શ્રેણિ કરમને ઉપશ-
 માયે દેવસપાવનો જાણ ક્ષપકશ્રેણિ કર્મ મોહનને ગણાં, ૯
 ગુણટાણે એક મુશ્મ સંપરાય ચારિય હોયે, વ્યાન ગુરુ હોયે
 ધર્મિણામ નિગમલ હોયે, તે અપેદી છે પદ્ધતી સિધ્ધિ જાન્ય
 એક સમય ઉત્કૃષ્ટ અર્નમુદ્દત્તની છે. ૧૦ દશ્યામો ગુણટાણો
 ઉપશાંતમોહ તિહા જે જીવ ઉપશમશ્રેણિ આદ્યમેજનોયોરના
 પાણામજાન મોહ કર્મની પ્રકૃતિઉપશમાનો જાણ, તેજનો
 ઉપાણચુચીજ ઉપશમારાનો છે તે નરમે આવી માહમદી
 ઉપશમારી દશમે લોભ ઉપશમારીને કથાપના ઉપપદીય છે
 ને દશ્યામે આર ને વધામ્યાન ચારિય પામે, પદ્ધને ખોલીય
 મળાપરી સિધ્ધિ અર્નમુદ્દત્તિયારદિકી સિધ્ધિ મટે. પ્રાપ્તિ નવ
 પદ્ધતિ ૯ થે વધુ ગણા છે તેનું ન વાંચે, વંચે પણ મળાં-
 ર્નાનો છે. વ્યાન ગુરુ છે ૯ ગુણટાણ જે જીવ મળા પદ્ધતિ
 પદ્ધતિ ચોથે ગુણટાણ આવ ને દરના લગતમીયા જાણ, ૯
 વનારી વાળ, અવશ્ય કોટક જીવ અર્નપામે મુદ્દત્તને ગણા
 મદા ને જુદ પદ્ધતિ વધુ ને દશ્યામયે દશમે આરે દશ્યામે
 નરમ આર નામિક નરમ આર. અર્નમેય મળાં આરે
 માનમદા છે આર દશ્યામે વાળે વધુ નવરુ મેં વધે
 વાળને મળાવા આર. વાળમળાં શોધે આર. જોડવા
 મળાંકે હોય ને વાળ મળાવા વધુ આર ઉપશમ મળાંકે
 હોય ને વાળ વધુ રાજ મળાવા મુદ્દત્તને મળે
 મળે ૧ મુદ્દત્તને આવ કોટક એક જીવ અર્નમુદ્દત્ત છે. ૧૧
 આર ૧૨ આર ૧૩ વધુ વાળને સિધ્ધિને છે જે

बोल्बो ते बोल्पो होवे बोल्बो होवे बोल्बो ते अनुमोद्यो होवे ते
मन वचन कायाए करीने श्रीप्रभुजीनी साखे गुरु साखे आत्म साखे
मिळामिदुक्कडं १४ पत्तर्मो पापस्थान रति तथा अरति उपजे
असाता दुःखवियोग हानि प्रमुख उपजे ने अरति आकुलता
किहांइ सुहाय नही ते अरति लौकिक विपेनी ऊणी असुहा-
मणे तथा लोकोत्तर आगम गुणतां देवयानाये तप सामायकपो-
सह भगवो प्रमुख ते मल्ये अरति करि होवे तथा रति, इंद्री
विपे-मल्येरीइ सुहामग रक्तता विभ्राम ते रति लौकिक तथा
लोकोत्तर धन्य पुस्तकादिवनी शुद्धता देखीने जे इंद्री विपे
रीइ पांमे ते रीइ ए नवां कर्म बांधवाने आकरिविकारना जे
माहारे जीवे करी, करवी, करतां अनुमोदी ते मन वचने का-
याये करी श्रीप्रभात्माना साखे गुरुनी साखे आत्म साखे मि-
छामिदुक्कडं १५ हवे सोलमो पापस्थान पैगुन्य पारकी घाडी
करवी ते जे द्वेपे थाये आगल्या जीवनेकए अमानानो हेतु
राजा तथा आचार्यादिक अधिक आगले तेहना छना अथवा
अछता दोष कही तेहनो आश्रय भांजवो ते पैगुन्य कहिये
जे जे माहारे जीवे करपो कराव्यो करतां अनुमोद्यो मनेवचने
कायाए करी श्रीप्रभुजीनी साखे, आत्मसाखे गुरुमाखे मि-
छामिदुक्कडं १६ हवे सत्तर्मो पापस्थान माया मृपा करट्टे पत्तने
टगश वारते मिहं बोले, कोइ कपटलिंग बगलानी पेरे देखाडीने :
गुणी नहि ने गुणी रीते बंदाववो, पूजाववो मनाववो, कराववो
अथवा लौकिक वचने व्यापार प्रमुख मल्ये कपटे मृपा बोले.
तथा धर्मघाले जेनागम मल्ये कपट रीते प्रशनि करी ते
लिंगी जीव प्रमुख करवां ते जे माहारे जीवे करवां कराव्यां
करतां अनुमोद्या ते मने वचने कायाए करी श्रीप्रभुजीनी साखे

करावी करतां अनुमोदि ते सर्व मने करी वचने कापाए करी श्रीअरिहंतनी साखे गुरुनी साखे मिळामिदुक्तंड १० हवे अग्यारमो पापस्थानक द्वेष अप्रीति परिणाम जीव तथा अजीव उपर पोतानी विषयादि इष्टताये अपूरातां जे असुहामणां ते लौकिक उपर द्वेषः तथा लोकोत्तर उपर द्वेष जे कर्षो होवे कराव्यो होवे करताप्रत्ये अनुमोद्यो होवे ते मने वचने कापाए करी ते श्रीसर्वजनी साखे गुरु साखे मिळामिदुक्तंड ११ हवे थारमो पापस्थान कलह विडवाड कोर्दयी द्रव्य वासने जम वडाई वासने आक्रोश कुवचनादिक करवा तथा धर्म मत्वेना-मार्ग वासने कुयुक्ति पोतानो मन थापवाने जे कलह करे प्रशस्त करतां अप्रशस्त थपुं होवे ते सर्व मने वचने कापाए करी कर्षु कराव्युं अनुमोद्युं ते देवसाखे गुरुसाखे आत्ममार्गे मिळामिदुक्तंड १२ तथा तेगमो पापस्थान अभ्याख्यान कुडोआन देवोद्वेपे तथा हास्ये गुणीना गुण ओलववा, आगलाने सहसा-त्कारे हिणो वचन कहेवो तथा वस्तुगने लोपीने फाका क-र्यो ते लौकिक अन्यजावने संमार्ग रीने लोकोत्तर अगिहंत सिद्ध आचार्य उपाध्याय साधु साधर्मिक देशविगति समर्थनी तेहनी आदयि चाल देखी कलंक देवो ते अभ्याख्यान करी होवे करग्या होवे करणां अनुमोद्या होवे ते मने वचने कापाए करी श्रीप्रभुर्जानीमाखे गुरुमाखे आत्ममार्गे मिळामिदुक्तंड १३ हवे चउदमो पापस्थान पर्याग्याद पर्या नीया ते द्वेपे पर्या अवगुण वळ्या, कोइना अपजम वामनी पर्या कृपनी करी अववा गाना मनुष्यने विमागो पाटश वामने जे निद्या करी ते मध्य लौकिक ते जे संमार्ग जावनी लोकोत्तर गुनी जेनगने अवयवनां मार्गान्मात्रिणी माटी मित्रभगवान नगे जे अस्त

અતીશય નહોવે તે છેડે આવરજીકરણ કરે પછી જો આઝરો
 અને વીજા કરમ સરસા હોવે તો કેવલી સમુદ્ધાત ન કરે,
 અને જો આઝરેયી કરમ ઘણા હોવે તો કેવલી સમુદ્ધાત
 કરે તેહને આઠ સમયલાગે. ૫ તેરમા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ-
 ઘન્ય અંતર્મુહૂતની છે ઉત્કૃષ્ટે દેશે ઊર્ણપૂર્વ કોડી વર્ષની છે
 ૧૩ ચંડમે ગુણઠાણે અયોગી કેવલી તે જે જીવ તેરમે ગુણ-
 ઠાણે જોગરોચ કરવા માંડે, સૂક્ષ્મ ક્રિયા અપ્રતિપાને શુદ્ધ
 ધ્યાનનો પ્રીજો પાયો વ્યાવનો તે ચંડમે ગુણઠાણે ચંદ્રે તિહાં
 પ્રથમયી ચાદર મનોજોગ રોકે પછી ચાદર વચનજોગ રોકે
 પછી ચાદર કાયાજોગ રોકે પછી સૂક્ષ્મ મનોયોગ રોકે પછી
 સૂક્ષ્મ વચનજોગ રોકે પછી સૂક્ષ્મ કાયાજોગ રોકે શરીરગતિ
 ધાપુ જેટલો દેહમાન હોયે જયન્ય થે હાથનો ઉત્કૃષ્ટો પાંચમે
 ધનુષનો પ્રાંજે ભાગે ઘટાડે, નેવાર જયન્ય થયાંસ આગુલની
 ઉત્કૃષ્ટ ત્રીનમેનેર્થાસ ધનુષ થયાંસ આંગુલની અગાહના શ્દે.
 નેવારે આત્મા અયોગી અક્રિય, અષેસી, અનાદ્વારી, અશરીરી, શુદ્ધ
 ધ્યાનનો ધોયો પાયો થઈને અવાની કરમ વ્યાપ, થેદનીકર્મ ?
 આઝરોકર્મ ૨ નામકર્મ ૩ ગોચકર્મ ૪ નો ક્ષપ કર્મને મોડા
 જાય ॥ દ્વિતીયા ચંડમં ગુણમ્યાનકં મંગળમ ॥

पोनाना आत्माने तथा अन्य संसारी जीवने सिग(स्नेह)सरा-
गना, परिग्रहता हिंसादिकलो हेतु थाये तिजे गुणोंनी भक्ति
जोडतो निराधिराणी थाये ते माटे जे अरिहंतनी भक्ति करजे कर्णों
जे धनादिक ते देवको कहिये ते जे स्वाधो होवे अपवा पोते
विगसाहो होवे अपवा उवेख्यो होवे ते सर्व देवज्ञाना रूपण
धपो ते माटे देवका दोषनी आलोचना करवी ते सर्वापे छे
जे माहारे जाये एवेंद्रा पृथ्वीकापणे जिनविवादिकनी आसा-
तना करी अपवा पृथ्वीकापणे मूक्या जे शरीर तेहणी जे
गुणी अपवा गुणीनी ध्यापना चैत्यादिक तेहने व्याघात धपो
तथा अपकापणे पाणिमे धृत्य ब्रह्माद्या पढ्या जिन त्रिब
ब्रह्माद्या तथा अग्निकापणे जे धृत्यविवादिक बाल्या होवे,
तथा वायुकापणे धृत्य पढ्यो होवे तथा वनस्पतिकापणे
जे धृत्य मत्स्ये रुखडा झाड खापणे उर्गने धृत्य पढ्या होवे,
प्रसकापणे धृत्यमत्स्ये मालादिक करी रक्षा हवे पंखीने भवे
धृत्य तथा जिनविब उपर घेसी असमंजस आचरण कथां होवे,
तथा देवकाद्रथ मनुष्यपणे जाणि तथा जाण्ण दिना खाद्या
होवे अपवा अवधि वावर्णा होवे तथा देवका उपर अन्याय हुंकम
कर्ण होवे, अपवा देवकी वस्तु वावरीने पोताना पश कोलाच्या
होवे, देवका दोकडा घ्याजे राखे थोडो घ्याज भरी आप्णो
होवे अने धणो लाभ लोबो होवे, तथा बीजो पण देवकी
इंद्रा सुख यशवटार्द्र प्रमुख जे करी होवे तथा अरिहंत देव
प्रते सांसारिक कामे मान्या इंडा होवे ते मने वचने कायापू
करी मिळामिदुक्कडं. दिवे माहारे ए कार्य अशुद्धाचरणरूप न
करवु आज पटी माहारे आत्मा अननगुणमयी प्रगट करवानी
रुचि करवी धीअरिहंतनो कर्णों मार्ग तहत्त करी सद्वचो,

श्रीमद् देवचन्द्र प्रथमभागनु अशुद्धि
शुद्धिपत्रक.

पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
१	सागगेपन	सागगेपम
२	जीयाने	जीगेने
३	पीलुं	पीलुं
४	पटेला	पटेला
५	अमे	अने
८	प्रमाणत्वं	प्रमाणत्वं
८	दिप	दिप
१७	मण्ट	संमृष्ट
१९	द्वयगुह.	द्वयगुह.
२०	निभय	निभय
२०	अनगन	अनागन
२१	घोडा	घोडा
२४	नार्गीहि	नार्गीहि
२४	विना	विणा
२४	प्रकृति	प्रश्रुति
२५	सुत्तत्यो	सुत्तत्यो
२५	निश्रुति	निश्रुति
२५	सुत्तत्यो	सुत्तत्यो
२५	सुत्तत्यो	सुत्तत्यो
२९	संसारं	संसारं
३३	भांग	भांगो

पृ.	पं.	अङ्ग	श्लो.
३७	७	वै. श्लो.	वै. श्लो.
३७	३३	वै. श्लो. १३३	वै. श्लो. १३३
३८	३	वै. श्लो. १३४	वै. श्लो. १३४
३९	३४	वै. श्लो. १३५	वै. श्लो. १३५
४०	४	वै. श्लो. १३६	वै. श्लो. १३६
४१	३५	वै. श्लो. १३७	वै. श्लो. १३७
४२	८	वै. श्लो. १३८	वै. श्लो. १३८
४३	३६	वै. श्लो. १३९	वै. श्लो. १३९
४४	३८	वै. श्लो. १४०	वै. श्लो. १४०
४५	३९	वै. श्लो. १४१	वै. श्लो. १४१
४६	४०	वै. श्लो. १४२	वै. श्लो. १४२
४७	४१	वै. श्लो. १४३	वै. श्लो. १४३
४८	४२	वै. श्लो. १४४	वै. श्लो. १४४
४९	४३	वै. श्लो. १४५	वै. श्लो. १४५
५०	४४	वै. श्लो. १४६	वै. श्लो. १४६
५१	४५	वै. श्लो. १४७	वै. श्लो. १४७
५२	४६	वै. श्लो. १४८	वै. श्लो. १४८
५३	४७	वै. श्लो. १४९	वै. श्लो. १४९
५४	४८	वै. श्लो. १५०	वै. श्लो. १५०
५५	४९	वै. श्लो. १५१	वै. श्लो. १५१
५६	५०	वै. श्लो. १५२	वै. श्लो. १५२
५७	५१	वै. श्लो. १५३	वै. श्लो. १५३
५८	५२	वै. श्लो. १५४	वै. श्लो. १५४
५९	५३	वै. श्लो. १५५	वै. श्लो. १५५
६०	५४	वै. श्लो. १५६	वै. श्लो. १५६
६१	५५	वै. श्लो. १५७	वै. श्लो. १५७
६२	५६	वै. श्लो. १५८	वै. श्लो. १५८
६३	५७	वै. श्लो. १५९	वै. श्लो. १५९
६४	५८	वै. श्लो. १६०	वै. श्लो. १६०
६५	५९	वै. श्लो. १६१	वै. श्लो. १६१
६६	६०	वै. श्लो. १६२	वै. श्लो. १६२
६७	६१	वै. श्लो. १६३	वै. श्लो. १६३
६८	६२	वै. श्लो. १६४	वै. श्लो. १६४
६९	६३	वै. श्लो. १६५	वै. श्लो. १६५

लभिये तेने वस्तुं सज्जन कहिये, ते लक्षण वे पक्युं छे
 मुन निगल्य अकल्य जने वीले वस्तुनां छी जे स्वल्प
 ते, ए वे नेद छे तेनां डिगपी तो नापुं लक्षण जे सज्जन-
 रहितगो ते बह अकल्य लक्षण छे ए बह लक्षणे जे
 ओछता के ते अकल्य छे जने जे वस्तुने बने ओछताप
 ते स्वल्पलक्षण कहिये, जेन चेतनालक्षण वे जीव, नया चेत-
 नाहित ते अजीव इत्यदिक लक्षण लक्षणस्वरूप जागरी एन
 अलंक रने ज्ञानी केने, नेमास हवे नेदुं स्वरूप कहै छे,
 वक्तव्यलक्षणः के० जे वस्तु कपन कता होय तेहना चर
 नेद छे नत्र इत्यनेदके० निहां इत्यना नेद मूलक्षणने नरिखा
 पन निदितो कता छे ते इत्यने नेद कहिये, एकाके० जेन
 नरिखे जीवकलक्षणने नरिखा छे पन जीव जीव प्रते पोतना
 सुनपान्थो निदितो कता छे कोइतुं कोइनां निदि जतो
 नपे ते मदे जीव अनंता इत्यन्त्रिने तेनअ अजीव अनंता
 इत्यन्त्रिने एन सुदुर्लभाप पन अदुर्लभरने समिवा पन सर्व
 पन जने कता इत्य छे जे कने पृच्छने पृच्छा छे कोइ कने
 बने नही तेन नरो बने नही ए सर्व इत्यर्थी नेद जागरी.

हरे ईश्वरः ईश्वरी नेद वे जे विलस नो एगे क्षेत्र
 अवगाहने रे जेन जीवदि इत्यना प्रीति अवगाहनावने सुता
 छे पन इत्यने, सुता पदे नही, संज्ञकने रे सुनपान्थ सर्व-
 प्रीति अनंता छे वे सुनपान्थ एक, प्रदेस मून बीजा प्रदे-
 सनां ज्ञाप नही, एतादिविन्न एकनो जने प्रदेसनां अवगाह
 नरिखे छे पन ते पदे अनंता निद्र छे जने जे अनंता
 पदेस मनेने एक कने कने ते कपने सुन कहै छे, अविनाश
 नदी एन कहै छे ए ईश्वरी नेद छे.

એકવસ્તુમાં ઉત્પાદવ્યયરૂપ પર્યાય પલટવાનું માન તે સમય કહિયેં. જેટલો ઉત્પાદ વ્યય તથા અગુરુલઘુની હાનિશુદ્ધિને પરિણમતાનું માન તે સમય કહિયેં અને તેવી વીજી પરિણમતા થઈ તે વીજો સમય ઇમ જે અનંતિ અતીતપ્રવૃત્તિ થઈ તે વર્તમાનપ્રવૃત્તિની પરંપરારૂપ જાણવી અને આગામિક થાશે તે કાર્યરૂપે યોગ્યસ્તારૂપ જાણવી. અતીતકાલનો તથા અનાગત કાલનો કોઈ ઢિગલો નથી અને પિંડરૂપ પંચાસ્તિકાયનું વર્તના રૂપ જે પરિણમન તેનું માન તે કાલ કહિયેં તેને સમયભેદ તે વીજો કાલરૂપ ભેદ કહિયેં તે જે પર્યાય મિત્ર મિત્ર કાર્ય કરે તે કાર્યભેદે મિત્રપણો છે તે માટે ચોથો ભાવ્યી ભેદ કહિયેં. હવે દ્રવ્યનું લક્ષણ કહે છે તે ક્ષેત્રકાલ અને ભાવનાં જે ભેદ તે સર્વતું એકઠા મિલિને પિંડપણે એકાવારપણે સમુદાયીપણે રહેવું તે દ્રવ્ય કહિયેં.

તत्रैकस्मिन् द्रव्ये प्रतिप्रदेशे स्वस्वैककार्यकरणसाम-
र्थ्यरूपा अनन्ता अविभागरूपपर्यायास्तेषां समुदायो
गुणः ॥ भिन्न कार्यकरणे सामर्थ्यरूप भिन्नगुणस्य
पर्यायाः एवं गुणा अप्यनन्ताः प्रतिगुणं प्रतिदेशं
पर्याया अविभागरूपाः अनन्तास्तुल्याः प्राय इति ते
चास्तिरूपाः प्रतिवस्तुन्यनन्तास्ततोऽनन्तगुणाः साम-
र्थ्यपर्यायाः

અર્થ ॥ હવે ગુણનું લક્ષણ કહે છે તિહાં ગુણાનામાશ્રયો-
દ્રવ્યમિતિ વચનાન્ એકદ્રવ્યને વિષે સ્વસ્વકે० પોતાપોતાનો
એક જાણવા પ્રમુખ કાર્ય કરવાનું જેને સામર્થ્ય છે એવા અનંતા
સૂક્ષ્મ જેનો અવિભાગકે० વીજો છેદન થાય એવા વિભાગનો

Handwritten musical notation on a page, featuring three staves of music. The notation is written in a style characteristic of early 20th-century manuscript notation, with notes, rests, and bar lines. The text is written in Persian script, likely indicating the title or lyrics of the piece. The notation is arranged in three staves, with the first staff at the top and the second and third staves below it. The notes are written in a cursive style, and the bar lines are clearly visible. The overall appearance is that of a handwritten musical score or a page from a manuscript.

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
१०६	१६	पर्यायसत्त्वेन	पर्यायसत्त्वेन
१०७	५	संकेतिकेन	सांकेतिकेन
१०७	१९	"	"
११०	१९	धर्का	धर्कां
१११	२	आण्या	आण्युं
१११	३	गुपर्याय	गुणपर्याय
११२	२	तृतीयो	तृतीयो
११६	४	स्याद्वाद्	स्याद्वाद्
११८	९	प्रदेशादीनां	प्रदेशादीनां
११९	७	कायं	काय
१२०	२२	उत्पादव्यय	उत्पाद
१२२	११	घटापट्टादि	घटपट्टादि
"	१४	घटा	घट
"	१९	दिप्प्रवि	दिप्रवि
१२५	४	संयु	संयुक्त
१२६	९	उत्पाद	उत्पादः
१२९	५	गुणीलक्ष	गुणिलक्षः
१३०	९	सोने	सोने
१३१	९	अव्यय	अव्यय
"	१२	इकाश	इकाश
"	१६	छिन्न	छिन्न
१३५	९	पुणं	पुण्य
१३६	२५	योग्यरूप	योग्यनाम्न
१३७	१२	वनं	वर्म

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
"	११	सुप	सुप
"	१३	जीषदया	जीवदया
४८७	१८	मिथ्याग्रय	मिथ्याग्रह
"	२५	सुपयी	मुखयी
४८८	२४	केर	करे
४९०	२४	स्नाने	स्नाने
४९३	२२	साझ	साधे
"	५	घम	धर्म
४९९	३	मुझायि	मुझाय
"	२२	पलया	खंड्या
५००	१	मन वशील	मानव शीत
"	१०	विन्प्योजात	विन्प्यो न प्रत
"	११	भारण	वारण
५०२	९	केकीर	केसी
५११	१९	वृष	वृश
५१४	१५	रमणिक	रमणिक
"	"	आदेय छे	आदे अछे
५१५	४	गंघरेमे	गंघरेमे
५१६	२१	सुदा	सुदा
५१८	१०	छे	छ
"	१२	द्वे	द्वे
५२०	८	निन	ननि
५२१	३	तस	नग
५२८	२०	जदपाइलि	जदपाइलि

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
१३९	१०	सर्वैवा	सर्वैवा
१४२	१०	पृणं	पुरण
"	१२	लव्व	लव्व
१४३	८	पटगुग	पटगुग
१४४	२०	निसुत्ति	निज्जुत्ति
१४५	७	जानिज्झा	जानिज्जा
"	"	निरक्खेवंनिरिक्खे	निरक्खेवंनिरिक्खे
१४६	६	पज्झाया	पज्जाया
१४७	१६	त्यर्पः	त्यर्प
१५१	२	ज्ञानी	ज्ञान
"	६	वर्त्तन	वर्त्तमान
"	७	तेम	ते
१५२	८	वस्तु	वस्तु
"	२१	जानाः	जानः
१५३	१२	विष	विषे
१५६	६	लोकिका	लौकिका
"	"	त्रिधा	त्रिधा
१५७	२०	द्वादशसार	द्वादशार
"	२३	अजु	उज्जु
१५८	१	अवक्रम	अवकं
"	५	वक्क	वक्क
"	५	नदेव	तएव
"	७	माल्मीय	माल्मीयं
"	८	अजु	अजुः

(१५)

पृ.	पं.	अक्षरद्वि.	शुद्धि.
५२९	४	जीवे	जावे
५३९	१५	सिद्धि	शक्ति
५४७	१६	सधिर	अधिर
५५१	१२	बाबा रे	यवारे
६०	१०	सत्र	संवर
६१	१६	षोडश	षोडशदल
५६६	८	व्यप	अव्यप
"	१३	मानपात्र	मानपात्र
"	१४	गुणरागा	गुणरागा
५६८	१	अत्रेय	अलष
५६९	९	वाप	कप
५७१	११	निदे	निचे
५७२	१५	आदरे	आदर
"	२४	धान	धान
५७३	४	भडना	जडता
५७५	१०	मनपर्ये	मनपर्ये
५७९	४	कुमकराज	कुमकराज
"	१०	षष्टमो	षष्टः

कर्मग्रन्थः

५८५	१६	विरोध	विरोध
५८९	१२	लक्षण	ओत्तम
६००	७	लक्षण	लक्षण
६०२	२२	सत्यान	सत्यान

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
१५८	९	तस्यार्जु	तंस्यर्जु
"	१२	गाही	ग्गाही
"	१३	ति	ति
"	१७	अजु	अजु
१६२	९	इन्दन	इन्दन
"	१०	शकन	शकन
१६३	११	ध्यंज्यते	ध्यज्यते
"	१३	वाच्येनोपन	वाच्येनार्थेन
१६५	१४	अजु	अजु
"	१२	देशा	दंशा
"	२१	भेको	भेकः
१६६	२०	पणे	पणो
१६९	६	दिनयांतर	दीन्यवांतर
१७४	११	प्रष्टि	प्रष्टि
"	२१	लंवि	लंवी
१७८	२०	सददया	सादृश्या
१८१	२५	दश	दस
१८३	१८	पण	तया
"	१०	निजझरा	निज्जरा
१८४	२१	अयोगी	अयोगि
"	२२	नांवाचनिरूपाधिनि-	नावाचनिरूपाधिति-
		धिरूपं चरित्रानयाशा-	रूपचरितानायासा
१८५	२४	पयाद्विआ	पडाद्विआ
१८६	४	उच्चवाइ	उचवाइ

पृ.	पं.	अगुदि.	शुदि.
६२८	७	नम्पो	नम्पा
६३२	१	तीर्थकरने	तीर्थकर न
६३४	५	अपर्यास्याभे	अपर्यातजस्याभे
६३९	६	मार्गगामे	मार्गगामे
६४४	५	कमुरल	कम्मुरल
६४६	१०	मय	मइ
६४८	५	किण्णहा	किण्णहा
६४९	३	जीवभे	जीव
"	१२	मार्गणा	मार्गणामे
"	१५	तिरि	तिरि
६५३		असत्याअमृषा	असत्यामृषा (सर्वव)
६५८	१८	पहेली	पहेलो
"	१८	मनोयोग	मनोयोगे
६७३	५	उदि	उद्धि
६८१	१	मध्यय	मध्यम
६८३	९	नवामा	नवमा
"	१३	चतुर्यो	चतुर्यः
"	१३	कर्मग्रन्थ	कर्मग्रन्थः
"	१४	समेतं	समेतः
"	१४	समाप्तम्	समाप्तः
६८४	१५	सद्धारं	सद्द्वारं
६८८	१३	निदो	निदो
"	१४	अधुवोदयी	अधुवोदपी
७१०	२०	आवलीनी	आवलिनी

पृ.	पं.	अंगुलि.	शुद्धि.
"	५	वग्गो	वग्ग
"	१८	तनुक्षिप्य	तनुक्षिप्य
१८८	७	द्वादशाक्षर	द्वादशाक्षर
"	१४	उवञ्जाय	उवञ्जाय

श्रीज्ञानमार.

१९२	१७	उपेक्षते	उपेक्षते
१९५	२०	शर्ती	शर्ती
१९६	९	समनिरुद्धेनः	समनिरुद्धेनः
"	१०	एवंमूत्रेनः	एवंमूत्रेनः
"	१७	समाधान	समाधान
१९७	१	साधरुचिमतोः	साधरुचिमतोः
"	११	स्थाप्य	स्थाप्य
"	१५	श्रव्यं	श्रव्यं
१९८	१	आत्मानं नानदसं- जमयं	आत्मानं नानदसं- जमयं
"	२१	निश्रेयसाणां	निश्रेयसाणां
२००	२१	तेज	तेजो
२०१	८	चारित्र्यादीनां	चारित्र्यादीनां
२०४	७	प्राप्नोति	प्राप्नोति
२०६	२	पूर्णं	पूर्णं
२१२	२२	अगमनो	अगमनो
२१५	१५	मम	मम न

पृ.	पं.	अष्टाद्वि.	शुद्धि.
२१६	१४	ज्ञानपात्रः	ज्ञानपात्रं
२१८	१	द्रव्येन	द्रव्ये
"	२	असंगाहि इत्यादि	.....
"	५	आश्रय	आश्रय
"	११	वर	नर
"	२१	अत	अतः
२२०	५	ज्योति	ज्योतिः
"	६	मिन्तं	मित्रं
२२१	१९	हेतु	हेतुः
२२३	२	तत्र	तत्र
"	१३	विश	विश
२२९	८	उपशान्ताद्वा	उपशान्ताद्वा
"	१४	अध्यवसानानि	अध्यवसायप्रति
२३२	२१	आगात्रलेन	आगालेन
२३३	२१	शुद्धात्मानन्दने	शुद्धात्मनन्दने
२३६	८	परिष्ट	पटिष्ट
२३८	२१	अस्व	अश्व
२३९	१२	अतीत	अनागत
२४२	८	जडत्वयं	जेतव्यं
२४३	१	तां	स्तां
"	११	मुद्धतां	मूढतां
२४६	१९	मुंगो	गंगासक्तो भुंगो
२५३	६	स्वरूपं	स्वरूपे
२५६	२०	द्वंद्वं	द्वंद्व

पृ.	पं.	अनुद्धि.	शुद्धि.
८१७	२	वेद	वेदनीय
८१८	२४	परिसहोपनाणनाणं	परिसहपद्माभूताण
८१९	१	चेव	चेल
"	२	पुरस्तकारो	य सम्मतं
"	६	स्रष्टुं	स्रष्टुं
८२०	२५	पुरितसिहाणं	पुरितसिहाणं
८३५	६	कम्म	कम्म
"	९	अवन्न	अवन्नं
८३७	१६	जीव	अजीव
८३८	५	संययोच्चं	संययोच्चं
"	६	संयक्त्वोपशमिकं	संयक्त्वोपशमि
"	१९	पिच्छइ	पिच्छइ
८३९	२२	गणि	मणि
"	२४	रणण	रणं
"	२४	वेअइउ	वेअइउ
८४०	१४	निजं	निजं
"	२२	सव्वहाओ	सव्वहाओ
८४१	३	देओनी	देवोनी
८४२	१०	अत्वेन्द्रि	अवीन्द्रि
"	१६	अनावगाहि	अनावगाहि
"	२२	द्रव्ययणे	द्रव्ययणे
८४३	१३	सत्त्व	सत्त्व
"	१४	असत्त्व	असत्त्व
"	१७	स्वप्रदेश	स्वप्रदेश

पृ.	पं.	अष्टादि.	शब्द.
८४७	१५	शंस	शंसप
८५३	१६	उम्व	उम्व
८५४	१	बहुनि	बहुन्मि
"	१	उउउउ	उउउ
"	२१	जह्यं	जह्यं
८६०	२१	जीवने	जीव
८६२	१९	निष्पावनय	निष्पावना
८६४	३	बनाय	बनाया
"	४	अजियं	अजियं
"	४	परितं	परितं
८६६	१५	सम्यक्	सम्यक्त्व
"	१७	समक्तिन	समक्ति
"	२०	क्षपोर	क्षपोपक्ष
८६७	१९	रनोके	तोके
८६८	८	वीस	वीस
८७०	१८	दिप्पात्व	दिप्पात्व
"	२४	मुख	मुख
८७१	३	मूनि	मूनि
"	८	निवर्तनं	निवर्तनं
"	९	दल	दल
"	१६	तपयन्तो	तपयन्तं
८७२	१०	वनौ	वनौ
"	११	दिनहृन्तौ	दिनहृन्तौ
"	१३	इषां च यिही	इषां च यिही

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
३२५	२२	निर्वार	निर्वारि
३२९	९	श्रितं	सुतं
"	१८	भद्रः	भद्र
३३०	३	आत्मी	आत्मीय
३३१	२४	तहा	महा
३३२	१	कार्तस्ववद्	कार्तस्ववद्
३३३	५	अनवच्छिन्ना	अनवच्छिन्ना
"	१४	दीनतां	दीनता
३३४	४	ममात्मतः	ममात्मनः
"	५	घौग्यात्व	घौग्यत्व
"	२०	आत्य	आत्म
३३६	७	अयं	अहं
"	८	हन्त्रया	हन्त्र्या
३३८	२	दुःखामां	दुःखानां
"	१९	बाह	बहि
३३९	१	भवन्ति	भवति
"	५	दग्	दृग्
३४१	१५	भार्वद्धि	भारवद्धि
"	२१	दष्टि	दष्टि
३४४	१०	मुनि	मुनिः
"	१८	योमिन	योमिनो
३४६	१०	प्रत्यक्षं	न प्रत्यक्षं
३४७	१६	मान	माण
३५१	१५	धर्म	धर्म

पृ. सं.	अनुदि.	रुदि.
८७४	५	रुदि
"	५	वर्मा
"	७	इन्द्रि
"	१०	शिल्प
"	२०	जग
"	३०	रुपे
"	२१	योगे
"	२४	अने
८७७	१७	यमावने
८७८	४	उष्टेदांगुल
"	७	यमादांगुल
"	८	हुगुनिप
"	८	वीरगापंगुल
"	१०	यमापंगुलेन
"	१६	अदाददना
"	९	जापंगुलेन
८८३	८	यामनप
"	९	किम
"	९	सगुद
८८८	७	अष्टद्विना
"	७	सगुद्विना
"	९	कनन
"	१०	कन
"	१६	दोद्विना

१.

२.

ज्याति.

रुद्रि.

८९०

१३

रुद्रा

रुद्रा

१९

उग्रमे

उग्रमे

८९१

२०

आरुद्रेय

२० आरुद्रेय

२

नोदोव

नोदोव

८९२

२१

रुद्रा

रुद्रा

१३

रुद्रा

रुद्रा

१६

आरुद्रेय

आरुद्रेय

८९३

१६

आरुद्रेय

आरुद्रेय

१९

रुद्रोन्म

रुद्रोन्म

८९४

१९

पर्यान्ति

पर्यान्ति

८९५

१९

रुद्रोन्म

रुद्रोन्म

८९६

१९

२

२

८९७

२१

रुद्रि

रुद्रि

८९८

२

आरुद्रेय

रुद्रोन्म

८९९

८

रुद्रोन्म

रुद्रोन्म

९००

११

रुद्रोन्म

रुद्रोन्म

९०१

११

रुद्रोन्म

रुद्रोन्म

९०२

११

रुद्रोन्म

रुद्रोन्म

९०३

११

११ रुद्रोन्म

१२ रुद्रोन्म

९०४

१७

रुद्रोन्म

रुद्रोन्म

९०५

१२

रुद्रि

रुद्रि

९०६

१३

रुद्रि

रुद्रि

९०७

१३

रुद्रि

रुद्रि

९०८

१८

रुद्रोन्म

रुद्रोन्म

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
३८२	१४	कस्मात्	कस्मात्
३८४	१४	ध्यायया	ध्याययाः
"	२२	द्यैः	सावद्यैः
३९७	४	त्वोपयोगंसाव्यं	त्वोपयोगःसाव्यः
४०७	१३	परिणत	परिणतं
४१६	१२	ज्ञानैवात्मा	ज्ञानमेवात्मा
४२२	८	भवतां	गूयास्व
"	२२	साधकः	साधकौ

गुरुगुणपदार्थशिक्षा.

४३०	१०	भोजनकाति	भोजनजाति
४३५	१	विणओ	विणपृ
४३९	२	घंउ	घउ
४४२	४	कुवंते	कुवंते
"	४	मेहणं	मेहणं
"	४	रीइ	राइ
"	१६	मायय	माय
"	१६	धिनृणं	धिनृणं
"	२२	प्यस्तावि	जस्तावि
४४४	२१	प्रभाववना	प्रभावना
४५४	१२	मृत्तिवराणां	मृत्तिवराणां
"	२३	देवनंदीये	देवनंदीये
४५७	१५	असमान	समान

पृ. पं. अशुद्धि. शुद्धि.

९१६	१३	वावी	वाविः
"	१४	गेविइझे	गेविज्जे
"	१९	निवाणुं	निपाणुं
"	२१	निवाणुं	निपाणुं
"	११	वणत्स	वणत्सइ
९१९	४	पादोपगमः	पादोपगम
"	९	सचित्त	अचित्त
"	९	अचित्त	सचित्त
"	१५	अंवः	अवः
"	१८	असंख्यता	असंख्याता
९२०	१४	प्रागातिपात	प्राणातिपात विरमण
"	१८	सवाच्छ	सवाः छ
९२२	११	निगह	निग्गह
९२६	१२	अंगुसेठी	अंगुल सेढी
९२९	५	सयकेवलि	मुपकेवलि
"	९	कारणं	कारणं तैजसम्
"	१४	मूतं	मूयं
९३५	२	उद्देशासनाः	उद्देशाना
"	५	आगमनना	आगमना
"	२५	बडिबच्चे	पडिबच्चे
९४०	१७	उगवमाणो	उग्गममाणो
९४२	१२	प्रपंचा	प्रपंच
"	२१	कला	वेला
९४४	२४	काळ	काळः

જે સમુદાય તેને ગુણ કહિયે તેમ એક દોરડો તો તાંતગાનો
 વળ્લો તે તો નાંતગા તો અવિભાગરને હતા પર્યાય છે તે
 શોધાવી અનેક કાર્ય થાય, અનેક ધર્મ ધંધાપ, અને અનેકને
 આશર થાય અનેક ચેટગ થાય તેને સામર્થ્ય પર્યાય કહિયે.
 હતિરૂપને પર્યાય તે તો વસ્તુરૂપ છે અને સામર્થ્યપર્યાય તો
 પ્રવર્તનરૂપ કાર્યરૂપ છે તે હતિપર્યાયનો સમુદાય તેને ગુણ
 કહિયે. હાનિપર્યાયના અવિભાગ તે યોગધ્યાન સમયધ્યાનમાં
 થતો જ છે અને મિત્રાકે. જુદો કાર્ય કરવાનું જેમાં સામર્થ્ય
 હોય એવા અવિભાગરૂપ આત્મા પ્રદેશો ધરના પર્યાય તે મિત્રાકે.
 જુદા ગુણના પર્યાય જાગરા જેમ જે અવિભાગ પરિણામાલંબન-
 રૂપ કાર્ય સામર્થ્યરૂપ તેનો સમુદાય તે ધર્મગુણ એમજ જાગ-
 રારૂપ સામર્થ્ય છે જેમાં એકવા જે અવિભાગપર્યાય છે તેનો
 સમુદાય તે જ્ઞાનગુણ તેવા ગુણ એકરૂપને વિષે અનંતા છે.
 તે એકગુણના પ્રદેશો પ્રદેશો પર્યાય અવિભાગરૂપ અનંતા છે
 અને સર્વ પ્રદેશો સરિચ્છા છે. તથા પંચાસ્તિકાય મધ્યે, એક અગુ-
 રુલુ પર્યાયનો નેદ તરતમ છે. તથા પુટ્ટપરમાણુમધ્યે કાલ-
 ભેદે અંધવા દ્રવ્યભેદે વર્ણાંકિકતા પર્યાયનો તરતમયોગ તે થોડા
 ઘણાપણો છે તે પર્યાયઅસ્તિરૂપ છે. સદા હતા છે. કોઈ પર્યાય
 દ્રવ્યાંતરમાં જાતો નથી. પ્રદેશાંતરમાં પણ જાતો નથી. તે હતિ-
 પર્યાયથી સામર્થ્યપર્યાય અનંતગુણા જાણવા, તે કાર્યરૂપ છે તથા ધ
 મહાભાષ્યે યાવન્તો જ્ઞેયાસ્તાવન્ત યૌ જ્ઞાનપર્યાયાઃ તે ધ અસ્તિ-
 રૂપાઃ પ્રતિવસ્તુનિ અનન્તાસ્તતોપ્યનન્તગુણાઃ સામર્થ્યપર્યાયાઃ

સત્ર દ્રવ્યલક્ષણ-રૂપાદ્રવ્યયથુચયુક્તં સલક્ષણં દ્રવ્યં ઇ

સદ્ દ્રવ્યાસ્તિકપર્યાયાસ્તિકોમયનગાપેક્ષયા લક્ષણં ॥

ગુણપર્યાયવદ્ દ્રવ્યં એતત્ પર્યાયનયાપેક્ષયા, અર્થ-
ક્રિયાકારિ દ્રવ્યં એતલ્લક્ષણં સ્વસ્વશક્તિધર્માપેક્ષયા ।
ધર્માસ્તિકાય-અધર્માસ્તિકાય-આકાશાસ્તિકાય-પુદ્-
લાસ્તિકાય-જીવાસ્તિકાય-કાલથેનિ

અર્થ ॥ હવે વલી દ્રવ્યનું મુખ્યલક્ષણ કહે છે ઉત્પાદ કે
નવા પર્યાયનું ઉપજવું વ્યય કે નવા પર્યાયનું વિનસવું અને
દ્રુવ કે નિત્યપણો એ ત્રીણ પરિણમનપણે સર્વદા જે પરિણમે તેને
દ્રવ્ય કહિયે. એટલે તેહિજ ગુણ કારણકાર્ય બે ધર્મે સમકાલે પરિ-
ણમે છે. કારણ વિના કાર્ય થાય જ નહીં અને કાર્ય કરે નહીં
તે કારણ પણ સમજવું નહીં, જે ઉપાદાનકારણતેહિજ કાર્ય થાય છે
તે કારણતાનો વ્યય અને કાર્યતાનું ઉપજવું સમકાલે થાય છે
વલી કારણપણો સમયે નવો નવો છે અને કાર્યપણો પણ સમયે
સમયે નવો નવો છે તે માટે કારણપણાનો પણ ઉત્પાદ વ્યય
છે અને કાર્યપણાનો પણ ઉત્પાદ વ્યય છે અને ગુણપિંડપણે
દ્રવ્યાધારપણે દ્રુવ છે એવી પરિણતિયે પરિણમે તે સત્ કે
છતિવંત દ્રવ્ય જાણવો એટલે એ લક્ષણ તે દ્રવ્યાસ્તિકનય તથા
પર્યાયાસ્તિકનય એ બે મેલા લટ્ટને કર્યો છે. જે દ્રુવપણો તે
દ્રવ્યાસ્તિકધર્મ ગ્રહ્યો છે અને ઉત્પાદ વ્યય તે પર્યાયાસ્તિક-
ધર્મ ગ્રહ્યો છે તે માટે એ લક્ષણ સંપૂર્ણ છે, એ તત્ત્વાર્થકાર-
કનું વાક્ય છે.

તથા વલી વીજું લક્ષણ તત્ત્વાર્થમાં જ કહ્યું છે. એક
દ્રવ્યમાં બદલામાં સ્વકાર્યગુણે વર્તમાન તે ગુણ અને પર્યાય તે
ગુણનું કારણભૂત દ્રવ્યનું મિત્ર મિત્ર કાર્યપણે પરિણમે દ્રવ્યગુણ
એ વેહુને સ્વાશ્રયીપણે પરિણમન તે બે છે જેમાં તે દ્રવ્ય કહિયે

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
"	२४	कसाय	कसाय
"	२४	मिच्छासंगी	मिच्छासंगी
९८२	१०	पणंदि	पणिंदि
"	१०	नच्छि	नत्थि
"	११	दीस	दस
९८३	९	तिष्ठ	तित्थ
"	९	विगलंदि	विगलंदि
"	१०	परहारे	परिहारे
"	१२	मिच्छा	मिच्छा
"	१२	तिष्ठ	तित्थ
"	१३	मिच्छम्	मिच्छं
"	१८	अज्ज	अपज्ज
९८६	११	अविरतति	अविरति
९८८	१०	छंच	पंच
"	११	तिगुइ	तिनवइ
९८९	१५	युंआ	युआ
"	१९	मिच्छ	मिच्छ
"	२०	उदस्सु	उदयुधु
"	२३	पडगही	पडिगहि
९९१	३	जणुनिअ	जहन्निपा
"	३	ट्ठिठ्ठणा	ठिठ्ठणा
"	६	उणु	उणू
"	७	दठिअ	दठिआ
९९	१२	मज्जत्थ	मज्झत्थ

(૨)

૩૫. શુદ્ધ વૈચાર.	...	...	...	...	૨૪૦	૦-૪-૦
૩૬. વિગ્નપુર જ્ઞાન.	...	...	...	...	૬૦	૦-૪-૦
૩૭. સામરમતી કાવ્ય.	...	...	...	...	૧૫૬	૦-૧-૦
૩૮. પ્રતિગ્ધ પાત્રન.	...	...	...	...	૧૧૦	૦-૪-૦
૩૯-૪૦-૪૧. જૈનમંત્રમન પ્રમથ. નં. ૫૬ મતિ. જૈનગીતા.					૧૦૦	૦-૦-૦
૪૨. જૈન શાસ્ત્રપ્રતિભા સેષ સંમદ.	...	...	...	...	૧૦૦	૦-૦-૦
૪૩. મિત્રમંત્રી.	...	...	...	...	૦-૮-૦	
૪૪. સિદ્ધોપનિષદ.	...	...	...	...	૦-૨-૦	
૪૫. જૈનોપનિષદ.	...	...	...	...	૪૮	૦-૨-૦
૪૬-૪૭. ધાર્મિક ગ્રંથસંમદ તથા પત્રસંકલ્પ. ભાગ ૧ લો.					૮૭૬	૨-૦-૦
૪૮. શ્રીમદ્ દેવ રાજ્ય પ્રથમભાગ.	...	...	...	...	૧૦૨૮	૨-૦-૦

નીચેના ગ્રંથો પ્રેસમાં છપાય છે.

(૧) કમયોગ. (૨) ભગવતપદ્યસંમદ ભાગ ૮ મો. (૩) મીમાંસા રેખાંશ
મન્યસંમદ. દ્વિતીયભાગ.

નિચલા રચણે પુસ્તકો મળે છે.

મુખ્ય, પાપુલ્લી બુક્સેસ-એન્ડ લીડર.

” અમદાવાદ. અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસારક મંડળ.

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
"	१३	ज्ञाणं	ज्ञाणं
"	१४	अग्गाहणाञ	अग्गाहणी
"	१५	ततो	ततो
११३	१६	निज्झा	निज्झा
"	१८	निज्जरा	निज्जरा
११६	१७	ग्रहरस्स	ग्रहरस्य
११८	२०	आविक	आविका
१००३	१०	पुशुष	अशुशुतं
"	१०	पेछइ	पेछइ
"	११	कुमुमाषुअराइणा-	कुमुमियंभूपंतेणामुगा
"	११	येगा भंजरागहिया	भंजरी गहिया
"	१२	खंधावारेणंलयत्तणं	खंधावारेण लयंतेण
"	१२	पडिनिपत्तओ	पडिनिपत्तो
"	१३	कहे	कहिं
"	१३	अमच्चणादंसाओ	अमच्चेण दंसणाओ
"	१३	पच्छसच्चण	पच्छासच्चेण
१००६	११	कट्ठाविसेसी	कट्ठावसेसो
"	१९	उपसमभक्तियी	उपसमसमक्तियी
"	२४	अंतमुहूर्त	अंतमुहूर्त
१००७	१२	"	"
१०१२	११	शुद्धि	शुद्धि
"	१४	निरावणा	निरावणा
१०१४	५	मुजंतो	मुजंतो
४	६		५

પૃ.	પં.	અશુદ્ધિ.	શુદ્ધિ.
૧૦૧૫	૮	મિઠામિ	મિચ્છામિ
"	૧૪	"	"
"	૨૨	"	"
૧૦૧૬	૨	"	"

અશુદ્ધિ શુદ્ધિ અંગે સૂચના.

પૃ. ૧ પં. ૭માં “ ૨૯ કોડાકોડી ” इत्यादि खपा-
ववाचं कथं छे त्यां साधिक पल्पोपमना असंख्या-
तमा भाग अधिक २९ को. को. इत्यादि जाणवूं.

પૃ. ૨ પં. ૩ ? “ एक कोडाकोडीसागर ” स्थाने देशेण
एक कोडाकोडीसागर वांचवूं.

પૃ. ૨ પં. ૪ થી ૯ “मुहूर्त” ने स्थाने अन्तमुहूर्त वांचवूं.

પૃ. ૨૧ પં. ૯ “अरुपी ” स्थाने रुपी अरुपी धने ग्रहण
करवा.

પૃ. ૪૦ પં. ૮ થી ૧૦ “ कोइ एक प्रदेशे असंख्य, अनंत,
वा संख्यात अगुरु लख गुण कह्यो छे ” पल्लु
प्रति प्रदेशे अनंत अगुरु लख सर्वदा होय छे अने
समय तय. प्रदेशोमां परस्पर असंख्यगुण वा अनंत-
गुण वा संख्यगुण हानी वृद्धि ए परिगमे ए अर्थ
ग्रहण करवो.

પૃ. ૫૨ પં. ૬ पर्याय ते गुणमां संक्रमावे. इत्यादि वाच्यमां
मनोयोगनेज पर्याययी उत्तरी गुणमां संक्रमावे इत्यादि

પાંચ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે, તે પ્રદેશના પિંડપણા માટે અસ્તિકા-
યપણો પાંચ દ્રવ્યને છે. અને છટો કાલદ્રવ્ય તેને પ્રદેશ નથી
તે માટે અસ્તિકાયતા નથી તિહાં કાલ તે મુખ્યશક્તિયેં દ્રવ્ય નથી,
ઉપચારથી દ્રવ્ય કહેવાય છે. જેમ વસ્તુગને ધર્માસ્તિકાયાદિક
દ્રવ્ય છે તેમ કાલ દ્રવ્ય નથી. જો એ કાલને પિંડરૂપ દ્રવ્ય
માનિયેં તો એનો માન કિહાં છે? જો મનુષ્યક્ષેત્રમાં કાલ દ્રવ્ય
માનિયેં તો બાહિરના ક્ષેત્રમાં નવપુરાણાદિક તથા ઉત્પાદ વ્યય
કોણ કરે છે? અને જો ચૌદરાજલોકમાં વ્યાપી માર્નાયેં, તો
અસંખ્યાત પ્રદેશ માનવા જોઈયેં; અને પ્રદેશ માનવે કરી અસ્તિ-
કાય થાય, અને જો રેણુક અસંખ્યાતા માનિયેં, તો લોકપ્રદેશ
પ્રમાણ રેણુક થાય તે વારે અસંખ્યાના કાલ દ્રવ્ય થાય. તે
તો અનંત દ્રવ્ય માન્યો છે માટે એ કાલને પંચાસ્તિકાયના
વર્તનારૂપ પર્યાયને આરોપે દ્રવ્ય માનિયેં. કેમકે અસ્તિકાયતા નથી.
અને સર્વમાં વર્તના કરે એ પક્ષ સત્ય છે જે આગમને વિપે
ઠાણાંગમૂર્તના આલાવામાં છે. કિં મંતે અદ્વાસમયેતિબુદ્ધિ? ગોયમા
જીવા ચેવ અજીવા ચેવ એટલે કાલ તે જીવ તથા અજીવનો
વર્તમાનપર્યાય છે તેના ઉત્પાદ વ્યયરૂપ વર્તનાને કાલ કહ્યો છે
તે કાલને અજીવ દ્રવ્યમાં ગણ્યો તેનો આશય એ છે જે જીવ
વર્તનાથી અજીવવર્તના અનંતગુણી છે તે બહુલતા માટે કાલને
અજીવ ગવેષ્યો છે કેમકે કાલની વર્તના અજીવ ઉપર અનંતિ
છે અને જીવ ઉપર તેથી થોડી છે માટે.

તથા વિશેષાવશ્યકમાઘ્યમત્વે ન પદ્યતિ ક્ષેત્રકાલાવસૌ
તયોરમૂર્તત્વાત્, અવધેશ્ચ મૂર્તિવિષયત્વાત્; વર્તનારૂપં તુ કાલં
પદ્યતિ દ્રવ્યપર્યાયત્વાત્તસ્યેતિ તથા બાવીસહજારીમત્વે તથા
કાલસ્ય વર્તનાદિરૂપત્વાત્ પર્યાયત્વાત્, દ્વયોપક્રમઃ ઉપચારાત્

जागवुं. कारण के द्रव्य, गुण, पर्यायनो परस्पर संक्रम होय नहि.

पृ. ५३ मां जीव अयोगजीव वा तीच्छो केम नथी जतो ?
एना उत्तमां मुख्य उत्तर जीवनी स्वाभाविक गति
ज्वज छे एल्लं जाणवुं.

पृ. ९८ पं. १२ "दर्शनगुणते विशेष छे" ए स्थाने " ज्ञान-
गुण ते विशेष छे " एम जागवुं.

पृ. ५५० पं. १७ " सादि अनादि अडेगतछेदरे " ए पदना
अर्थमां प्रथम " अनादि " ने पछी " सादि " ए
अनुक्रम राखवो.

पृ. ५५४ पं. ९ " त्रिविधचायु आधार छे " ए स्थाने त्रिवि-
धवलय आधार छे " ए अर्थ संभवे.

पृ. ५८५ गाथा ७ मीना अर्थमां पर्यायसमावादिकना अर्थमां
ज्यां ज्यां " सर्व " पद आवे त्यां त्यां " एकयी
अधिक " वा " अनेक " एवो अर्थ करवो.

पृ. ५९० पं. ६ " एक कोडकोडी " ने स्थाने " देशूण-
पल्लोनमना असंख्यातमा भाग हीन एक कोडकोडी "
एम जाणवुं.

पृ. ६३५ पं. १८ " ते आहारपर्याप्त तांडन सास्वादन भावमें
वर्ते " एम कसुं छे परन्तु सास्वादनरयुं, तो आहार
पर्याप्तिया आगळ शरीर पर्याप्ति सुर्वा होय छे क-
रण के आहारपर्याप्ति तो ? समय मात्र छे ने अजे
अपंचेन्द्रिय जीमोने सास्वादनरयुं समय मात्र होय
एम बदेवावुं प्रयोजन नहि.

અર્થ ॥ સર્વ દ્રવ્યને આધારમૂલ અવગાહ સ્વભાવી જે જીવ તથા પુદ્ગલને અવગાહનાનો ઓઠંભાનો હેતુ તે આકાશાસ્તિકાપ દ્રવ્ય કહિયે. તેના પ્રદેશ અનંતા છે. લોક તથા અલોક રૂપ છે તેમાં જે ક્ષેત્રે જીવ તથા પુદ્ગલ તથા ધર્માસ્તિકાપ અધર્માસ્તિકાપ છે તે ક્ષેત્રને લોક કહિયે અને કેવલ એક લોક માત્ર આકાશજ જિહાં છે તેને અલોક કહિયે. પુદ્ગલે જે લોક તે જીવાદિ દ્રવ્ય સહિત અને જીવાદિક દ્રવ્ય જિહાં નથી તેને અલોક કહિયે તે, અલોકના પ્રદેશ અનંતા છે, અવગાહક ધર્મે સર્વ દ્રવ્ય એમાં સમાય છે.

કારણમેવ તદન્યં મૂલ્કમો નિત્યશ્ચ ભવતિ પરમાણુઃ ॥
 એકરસવર્ણગન્ધો દ્વિસ્પર્શઃ કાર્યલિંગીચ ॥ પૂરણગલન-
 સ્વભાવઃ પુદ્ગલાસ્તિકાયાઃ સ ચ પરમાણુરૂપઃ । તે ચ
 લોકે અનન્તાઃ એકરૂપાઃ પરમાણવઃ અનન્તાઃ દ્વ્યણુકા
 અપ્યનન્તાઃ ત્ર્યણુકા અપ્યનન્તાઃ एवं સંખ્યાતાણુકા
 સ્કંધા અપ્યનન્તાઃ અસંખ્યાતાણુકસ્કંધા અપ્યનન્તાઃ
 એકૈકસ્મિન્ આકાશપ્રદેશે एवं સર્વલોકેઽપિ જ્ઞેયં एवं
 ચત્વારોઽસ્તિકાયાઃ અચેતનાઃ ।

અર્થ ॥ હવે પુદ્ગલ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ લખિયે છે. જે પૂરણ કે. પૂરાયે વર્ણાદિગુણે વહે, ગલી જાય, સ્પર્શ જાય, વર્ણાદિ ગુણ ઘટિ જાય એવો જેમાં સ્વભાવ છે તે પુદ્ગલાસ્તિકાપ કહિયે તે મૂલ દ્રવ્ય પરમાણુરૂપ છે તે પરમાણુનું લક્ષણ કહે છે. દ્વ્યણુકાદિક જેટલા સ્કંધ છે તે સર્વનું અત્યંત કે. મૂલ કારણ પરમાણુ છે પુદ્ગલે સર્વ સ્કંધનું પરમાણુ કારણ છે પણ પરમાણુનું કારણ કોઈ નથી, કોઈનું નીપજાવ્યો થયો નથી અને કોઈને

પૃ. ૬૫૫ ગાથા ૩૧ નાં ટિપ્પણમાં કેવલિને ૭ યોગમાં " અસત્ય-
મનયોગ તથા " અસત્યવચનયોગ " ગંગાવ્યો છે તે
સ્થાને અસત્યામૃષામનયોગ તથા અસત્યામૃષાવચન-
યોગ ગણવો.

પૃ. ૬૬૧ પં. ૧૦ " માનકષાયીયી ક્રોધીયું માયાવી કપટી
અધિકાર છે " એ સ્થાને માનકષાયીયી ક્રોધી અ-
ધિક છે ને ક્રોધીયી માયાવી કપટી અધિક છે
એમ વાંચવું.

પૃ. ૬૬૧ પં. પં. ૧૪ " ચારગતિમેં સમકીતે સર્વ જીવ છે. "
એ સ્થાને " ચારે ગતિમાં સમકીતી જીવને અવધિ-
જ્ઞાન હોય છે માટે " એમ વાંચવું.

પૃ. ૭૩૬ પં. ૨ " ઔદારિકથી વૈક્રિય સૂક્ષ્મ, ભાષાથી ઉશ્વાસ-
સૂક્ષ્મ, " એમાં મળ્યે રહી ગયેલો પાઠ આ પ્રમાણે
જાણવો. ઔદારિકથી વૈક્રિય સૂક્ષ્મ, વૈક્રિયથી આહાર-
ક સૂક્ષ્મ, આહારકથી તૈજસ સૂક્ષ્મ, તૈજસથી ભાષા-
સૂક્ષ્મ, ભાષાથી ઉશ્વાસસૂક્ષ્મ.

પૃ. ૮૦૯ " ચાર વાર શ્રેણિગત અને પાંચમીવાર પડનાં " એ
પ્રમાણે ઉપશમ સમ્યક્ત્વની ૫ વાર પ્રાપ્તિ વહી છે
પરંતુ અનાદિ મિથ્યાત્વને સમ્યક્ત્વની પ્રથમ પ્રા-
પ્તિમાં એકવાર અને ચારવાર શ્રેણિમાં, પૃ રીતે ૫ વાર
ઉપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ જાણવી.

તથા આટમે ગુણટાને અટકીને ક્ષપકશ્રેણિ માં-
ડીને કેવલ જ્ઞાન પામે" એમ કહ્યું છે, પરંતુ શ્રેણિની
પડી ૭ મે અવમત્ત ગુણટાને જાતીનેજ ક્ષપકશ્રેણિ
માંડી શકાય પરંતુ ૮ મેથી નહિ એમ જાણવું.

શાંશ અવગાહે એમ અસંખ્યાતા પ્રદેશ અવગાહે છે પણ એક વર્ગણાની અવગાહના અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે અવગાહે વધતિ અવગાહે નહીં અને અનંતિ વર્ગણા મિલે અંગુલ હાથ ગાઉ યોજનાદિકને માને અવગાહના થાય એમ એ ? ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાય ૩ આકાશાસ્તિકાય ૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય એ ચારે દ્રવ્ય અચેતન છે અજીવ છે જાણપણા રહિત છે.

ચેતનાલક્ષણો જીવઃ, ચેતના ચ જ્ઞાનદર્શનોપયોગી અનન્તપર્યાય પરિણામિકકર્તૃત્વભોક્તૃત્વાદિલક્ષણો જીવાસ્તિકાયઃ ।

અર્થ ॥ હવે જીવ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ કહે છે ચેતના જે ઘોષ શક્તિ છે લક્ષણ જેનું તે જીવ કહિયે. જે પોતાના પરિણમન તથા પરની પરિણમન સર્વને જાણે તે જીવ તથા સર્વ દ્રવ્ય તે અનંતા સામાન્ય સ્વભાવ અને અનંતા વિશેષ સ્વભાવંત છે તેમાં સર્વ દ્રવ્યના અનંતા વિશેષ ધર્મનું અવબોધક તે જ્ઞાનગુણ કહિયે, તથા સામાન્ય વિશેષ સ્વભાવંતવસ્તુને વિષે જે સામાન્ય સ્વભાવનું અવબોધક તે દર્શન ગુણ કહિયે. તે જ્ઞાનદર્શનોપયોગી જે અનંતપર્યાય તેનો પરિણામી કર્તા ભોક્તાદિક અનંતિ શક્તિનું પાત્ર તે જીવ જાણવો. ઉક્તં ચ “ નાણં ધ દંસણં ચેવ, ચરિત્તં ચ તવો તહા ॥ વીરિયં ઉવઓગો અ, एवं જીવસ્સ લક્ખણં ॥ ? ॥

ચેતના લક્ષણ જ્ઞાનદર્શન ધારિત્રિ સુસ્વવીર્યાદિક અનંત ગુણનું પાત્ર સ્વસ્વરૂપભોગી તથા અનવચ્છિન્ન જે સ્વાવસ્થા પ્રગટી તેનો ભોક્તા અનંતા સ્વગુણની જે સ્વસ્વકાર્યશક્તિ તેનો કર્તા, ભોક્તા, પરભાવનો અકર્તા, અભોક્તા, સ્વક્ષેત્રવ્યાપી

जीव द्रव्य अनंता छे. अकृत सदा छता अखंड द्रव्य छे. सत्-
चिदानंदमयी छे पण परपरिणामी थवे पुद्गलयाहक पुद्गलभोगी
थवे प्रतिसमये नवा कर्म बांक्वे संसारी थया छे. तेहिज जे
वॉर स्वरूप ग्राहक स्वरूप भोगी थाय तेवॉर सर्व कर्म रहित थयी
परम ज्ञानमयी, परम दर्शनमयी, परमानंदमयी, सिद्ध, बुद्ध, अनाहारी,
अशरीरी, अयोगी, अलेशी, अनाकारी, एकांतिक, आत्यंतिक, निःप्र
यासी, अविनाशी, स्वरूप सुखनो भोगी, शुद्ध सिद्ध थाय ते माटे
अहो चेतन !!! ए पर भाव अभोग्य सर्व जगन्ना जीवनी एठ
तेनो भोगववापणो तजी स्वभाव भोगीपणानो रसीयो थयी
स्वस्वरूप निर्धार स्वरूप भासन, स्वरूप रमणी, थयी पोताना
आनंदने प्रगट करीनें निर्मल थावुं.

तथा आकाश द्रव्य ते लोकालोक मिळि एक द्रव्य छे,
अनंत प्रदेशी छे । अने पुद्गल द्रव्य ते परमाणु रूप छे केम
के परमाणु अनंता छे माटे अनंता द्रव्य छे इहां कोइ पछे
जे प्रदेशना संबंध विना परमाणु द्रव्यने अस्तिकाय किम कह्यो
छे ? तेने उत्तर जे परमाणु तो एक प्रदेशी छे पण अनंता
परमाणुयी मिलवाना जे कारण ते आ द्रव्य तेणे युक्त छे
ते योग्यता माटे अस्तिकाय कह्यो छे तथा काल द्रव्यने
उपचॉरें भिन्न द्रव्यपणो कह्यो छे ते व्यवहारनयनी अपेक्षाये
जे मनुष्य क्षेत्रने विषे सूर्यनी गतिने परिज्ञाने एटले समया-
वलिकादिरूपपरिमाणे जे मान तेने व्यवहारयी काल क-
हिये इति ए काल मुख्य वृत्तिये तो समय क्षेत्र मध्ये छे
अने मनुष्य क्षेत्रयी बाहेर जे जीवो छे तेना आयुष्य पण
एज क्षेत्र प्रमाणे सर्वज्ञ देवें कहा छे तथा सूर्यनोचारजे पण
जीव पुद्गलसुं प्रवर्तन छे कारण के सूर्य ते पण जीव तथा

• • • • •

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 277: 1033-1037.

6. *Chlorophyll a* and *Chlorophyll b* were determined by the method of Arar and Collins (1971).

• • • • •

• • •

8. 8

• • •

—

1. 2. 3. 4.

100

1

10. 11. 2000

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

4.

2000

40

10

3

વિષે છે સર્વ ગુણ પર્યાય પોતાને રૂપે અનેક છે પણ તે સમુદાય પિંડપણું મૂકીને જૂદા થાયજ નહીં તે માટે ઇ રીતે જે પરિણમન હોય તે સામાન્ય સ્વભાવ કહિયે. તે સામાન્યના બે મેદ છે અસ્તિતાદિક જે સર્વ પદાર્થને વિષે છે તે મહા સામાન્ય કહિયે. એની શ્રુતજ્ઞાનેકરી પ્રતીત થાય પણ પ્રત્યક્ષ તો અવધિદર્શન કેવલદર્શનેજ જણાય. પરોક્ષે ન ગ્રહવાય. તથા વૃક્ષ અંચ નિંચ જંબુ પ્રમુખ વ્યક્તિ અનેક છે પણ વૃક્ષ-ત્વ સર્વમાં છે એ અવાંતર સામાન્ય તે ચક્ષુદર્શને તથા અચક્ષુદર્શને ગ્રહવાય અને અસ્તિત્વ વસ્તુત્વાદિ સામાન્ય તે અવધિદર્શન તથા કેવલદર્શને ગ્રહવાય અને વિશેષ ધર્મ તે જ્ઞાન ગુણેજ ગ્રહવાય હવે વિશેષનું લક્ષણ કહિયે છીએ. કોઈક ધર્મે નિત્ય કોઈક ધર્મે અનિત્ય કોઈક રીતે અવયવ સહિત, કોઈક રીતે અવયવ રહિત, અવિભાગ પર્યાયે સાવયવ, સામર્થ્ય પર્યાયે નિરવયવ, પણ સક્રિયતા હેતુ દેશગત જે ગુણ તે ગુણાંતરમાં વ્યાપતા નથી તે માટે દેશગત જે ગુણ હોય તે આજ્ઞા દ્રવ્યમાં વ્યાપકજ હોય તેને સર્વગત કહિયે તો એવા જે ધર્મ તે સર્વ વિશેષ જાણવા પદાર્થના ગુણની પ્રવૃત્તિ તેના જે કારણ તે વિશેષ સ્વભાવ જે કાર્ય કરે તે ગુણને પણ વિશેષ ધર્મજ ગણવો. જે સામાન્ય તે વિશેષ રહિત નથી અને જે વિશેષ તે સામાન્ય રહિત નથી.

તે મૂલસામાન્યસ્વભાવાઃ પદ ૧ તે ચામી ૧ અસ્તિત્વં ૨
વસ્તુત્વં ૩ દ્રવ્યત્વં ૪ પ્રમેયત્વં ૫ સત્ત્વં ૬ અમુરુલ-
ધૃત્ત્વં । તત્ર ૧ નિત્યત્વાદીનાં ઉચ્ચરસામાન્યાનાં પરિણા-
મિકત્વાદીનાં નિઃશેષસ્વભાવાનામાધારભૂતધર્મત્વં અ-

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી અન્યમાનાર્થા મગદ યથેલા અન્યો.

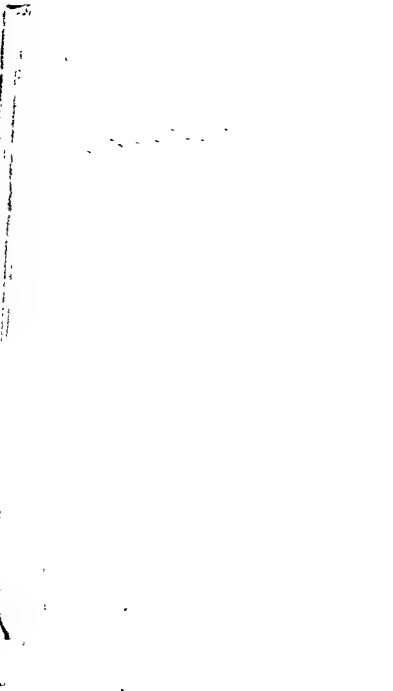
	પૃષ્ઠ
૧. જ. અજન સંમેલ આમ ૧ થો. ...	૨૦૦ ૦-૮-૦
૧. અધ્યાત્મ આજ્ઞાનમાળા. ...	૨૦૧ ૦-૪-૦
૨. અજનમંદ્ર આમ ૨ જો. ...	૩૩૬ ૦-૮-૦
૩. અજનમંદ્ર આમ ૩ જો. ...	૨૧૫ ૦-૮-૦
૪. સમાધિ સંગ્રહ ..	૩૪૦ ૦-૮-૦
૫. અનુભવ પરિચયો..	૨૪૮ ૦-૮-૦
૬. આત્મપરીષ. ...	૩૧૫ ૦-૮-૦
૧૭. અજનમંદ્ર આમ ૪ થો. ...	૩૦૪ ૦-૮-૦
૮. પરમાત્મકર્મ. ...	૪૩૨ ૦-૧૨-૦
૯. પરમાત્મભયોગિ. ...	૫૦૦ ૦-૧૨-૦
૧૦. તરંગિનિ. ...	૨૩૦ ૦-૪-૦
૧૧. સુજાનુસામ. (આદિત્રીજી) ...	૨૪ ૦-૧-૦
૧૨-૧૩. અજનમંદ્ર આમ ૫ થો તથા યાનપીપ્પા. ...	૧૬૦ ૦-૧-૦.
૧૪. લીલવાચાનું વિગાન (આ.ત્રીજી) ...	૧૪ ૦-૧-૦
૧૫. અધ્યાત્મ અજનમંદ્ર ...	૧૬૦ ૦-૧-૦
૧૬. સુરેષોધ. ...	૧૭૨ ૦-૪-૦
૧૭. તત્ત્વજ્ઞાનગીતો. ...	૧૨૪ ૦-૧-૦
૧૮. ચંદ્રલીલાંકર. ...	૧૧૨ ૦-૩-૦
૧૯-૨૦. અવધાનમંદ્ર આમ ૧-૨ (આદિત્રીજી) ...	૪૦-૪૦ ૦-૧-૦
૨૧. અજન પદ સંમેલ આમ ૧ થો. ...	૨૦૮ ૦-૧૨-૦
૨૨. વચનામૃત. ...	૩૦૮ ૦-૧૪-૦
૨૩. યોગપીપ્પા. ...	૨૬૮ ૦-૧૪-૦
૨૪. જૈન ઐતિહાસિક રામમાળા. ...	૪૦૮ ૧-૦-૦
૨૫. અનન્દપદ પદસંમેલ આચાર્ય સદિત. ...	૮૦૮ ૨-૦-૦
૨૬. અધ્યાત્મ દાનિ (આદિત્રીજી) ...	૧૩૨ ૦-૩-૦
૨૭. કાવ્યસંમેલ આમ ૩ થો. ...	૧૫૬ ૦-૮-૦
૨૮. જૈનધર્મની પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્થિતિ. ...	૬૬ ૦-૨-૦
૨૯. કુમારપાલ-ચરિત્ર (કિંદી) ...	૨૮૭ ૦-૧-૦
૩૦. થી ૩૪. સુખસાગર સુરત્રીજી. ...	૩૦૦ ૦-૪-૦

વહી દ્રવ્યપણાનું લક્ષણાંતર કહે છે. ઉત્પાદપર્યાયની જે પ્રસવશક્તિ ઇટલે આવિર્ભાવ લક્ષણ જે શક્તિ તેના વ્યપીમૂત પર્યાયનો તિરોભાવ થયો અથવા અભાવ થવા રૂપ શક્તિનો જે આધારમૂત ધર્મ તેને દ્રવ્યત્વ કહિયે.

૪ સ્વ કે૦ પોતે આત્મા અને પર કે૦ પુદ્ગલાદિક ધર્માસ્તિકાપાદિક અન્ય દ્રવ્ય તેને યથાર્યપણે જાણે તે જ્ઞાન કહિયે. તે જ્ઞાન પાંચ ભેદે છે. તે જ્ઞાનના ઉપયોગમાં આવે એવી જે શક્તિ તેને પ્રમેયેત્વપણો કહિયે તે પ્રમેયપણો સર્વ દ્રવ્યનું મૂલ ધર્મ છે. પ્રમાણમાં વસાવ્યો જે વસ્તુ તેને પ્રમેયપણો કહિયે. તે સર્વ ગુણ પર્યાય પ્રમેય છે અને આત્માનો જ્ઞાનગુણ તેમાં પ્રમાણપણો તથા પ્રમેયપણો એ બે ધર્મ છે, પોતાનો પ્રમાણપણો તે પોતેજ કરે છે, દર્શનગુણનો પ્રમાણજ્ઞાન ગુણ કરે છે, કેમકે દર્શનગુણ તે વિશેષ છે, જે સાવચર હોય તે વિશેષજ હોય અને જે વિશેષ હોય તે જ્ઞાનવીજ જણાય. દર્શનગુણ તે સામાન્ય ધર્મનો ગ્રાહક છે તે પણ પ્રમાણ કહેવાય પણ પ્રમાણના ભેદ કહ્યા છે. તિહાં જ્ઞાનજ ગ્રંથું છે તેનું કારણ જે દર્શનોપયોગ તે વ્યક્ત પડતો નથી તે માટે પ્રમાણ મધ્યે ગ્રંથ્યો નથી. તે પ્રમાણના મૂલ બે ભેદ છે એક પ્રત્યક્ષ અને વીજો પરોક્ષ. સ્પષ્ટ પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ મન્યત્વેતિસ્પષ્ટાદરત્રાકરવાક્યાત્.

૫ ઉત્પાદ કે૦ ઉપજવો વ્યય કે૦ વિણસવો ધ્રુવ કે૦ નિત્યપણો વસ્તુના એક ગુણમાં એક સમયે ઇ થયે પરિણમનં સદા પરિણમે છે ઇવો જે પરિણામ તે સત્પણો કહિયે અને તે સત્પણાનો ભાવ તે સત્ત્વપણો કહિયે.

૬ તથા હટ્ટો ? અનંતમાગ હાનિ, ૨ અસંહ્યાત માગ

દ્રવ્યપણો છે ઉત્તં ચ સંમતૌદવા પજ્જરાહિઆ ન પજ્જરા
દદ્વઓવિ ઉત્પત્તિ ઇ મૂલ સામાન્ય સ્વભાવના છ ભેદ કહ્યા.

તત્ર અસ્તિત્વં ઉત્તરસામાન્યસ્વભાવગમ્યં તે ચોત્તરસા-
માન્ય સ્વભાવા અનન્તા અપિ વક્તવ્યેન ત્રયોદશ ૧
અસ્તિસ્વભાવઃ ૨ નાસ્તિસ્વભાવઃ ૩ નિત્યસ્વભાવઃ ૪
અનિત્યસ્વભાવઃ ૫ એકસ્વભાવઃ ૬ અનેકસ્વભાવઃ ૭
ભેદસ્વભાવઃ ૮ અભેદસ્વભાવઃ ૯ ભવ્યસ્વભાવઃ ૧૦
અભવ્યસ્વભાવઃ ૧૧ વક્તવ્યસ્વભાવઃ ૧૨ અવક્તવ્ય-
સ્વભાવઃ ૧૩ પરમસ્વભાવઃ ક્ત્યેવરૂપંવસ્તુસામાન્યા-
નંતમયમ્ ॥

અર્થ ॥ તથા વહી અસ્તિત્વ ઉત્તર સામાન્ય સ્વભાવ કહે
છે તે ઉત્તર સામાન્ય સ્વભાવ વસ્તુ મત્તે અનંતા છે પળ તેર
સામાન્ય સ્વભાવ અનેકાંતજયપતાકાદિ ગ્રંથે વચ્ચાળ્યા છે, તેમાં-
ની લેશમાત્ર લખિયે છેયે તેનાં નામ ડપરના મૂલ પાઠમાં
સુલભ છે માટે લિખ્યાં નથી. તથા ઇના વ્યાખ્યાનથી પળ
જણાશે. ઇ તેર સામાન્ય સ્વભાવે પરિણમતિ વસ્તુ હોય.

સ્વદ્રવ્યાદિચતુષ્ટયેન વ્યાપ્યવ્યાપકાદિસમ્બન્ધિસ્થિ-
તાનાં સ્વપરિણામાત્ પરિણામાન્તરાગમનદેહુઃ વસ્તુનઃ
સદ્રૂપતાપરિણતિઃ અસ્તિસ્વભાવઃ

અર્થ ॥ તેમાં ૧ પ્રથમ અસ્તિત્વભાવનું લક્ષણ કહે છે. સ્વ કે
પોતાના દ્રવ્યાદિક ચાર ઘર્મ તેનો લેમાં વ્યાપકપણો છે, ૧
દ્રવ્ય તે ગુણપર્યાયના સમુદાયનો આવારપણો, ૨ ક્ષેત્ર તે પ્ર-
દેશરૂપ સર્વ ગુણપર્યાયની અવસ્થાને રાક્ષત્રાપણો લે. લેને રાક્ષે

પૃષ્ઠે ગુણ તથા પર્યાયવંત તે દ્રવ્ય કહિયે તે દ્રવ્ય પૃક્ષ્ણા વે
સંદ થાય જ નહીં પૃષ્ઠ દ્રવ્યનું લક્ષણ છે અને જે ઘણા
પર્યાયના સંચયે દ્રવ્ય માન્યો છે તે વચ્ચે જાગરો જેની
પરિણતિ થયે કાલમય્યે તે રૂપને ત્યજે નહીં એ દ્રવ્ય પો-
તલી કદ જાન ત્યજે નહીં લેને અગુરુલ્લખનું પદ્મગુણ દ્વાનિ-
દ્વાદશ્ય લક્ષણ ચક્ર પૃક્ષો સિરે તે પૃક્ષ દ્રવ્ય અને લેને
જો સિરે તે મિત્ર દ્રવ્ય કહિયે પૃષ્ઠે ધર્મ, અર્થ, લાકાશ
પૃ પૃક્ષ દ્રવ્ય છે અને જો અસંલ્પાતપ્રદેશરૂપ પૃક્ષ
અસંદ દ્રવ્ય છે. પૃક્ષ જો સર્વલોકમય્યે અનંતા છે તે જો
સિદ્ધતાં વચે છે અને સંમતોત્તમાનાં ઓછા થાય છે પણ સર્વ-
સંલ્પાનાં ઘટતા વચના નથી. તથા પૃષ્ઠ પર્યાય પૃક્ષ આકા-
શરૂપે પ્રમાણ પૃક્ષ દ્રવ્ય છે તેવા પર્યાય સર્વ જોવામાં તથા
સર્વજીવના પ્રદેશમાં પણ અનંતગુણ દ્રવ્ય છે. સ્વંચરને અપવા
પૃક્ષ પર્યાયને કહે તથા ઘટી જાય પણ પર્યાયપૃષ્ઠવને
જે સંલ્પા છે તેમાં ઘટતા ઘટતા નથી પૃ નિષ્પન્નપર્ણ
લક્ષણ કર્યાં.

હવે વ્યવહાર નયમાં લક્ષણ કહે છે અર્થ જે દ્રવ્ય તેનાં
જે ક્રિયાકે પ્રવૃત્તિ તેને કરે તે દ્રવ્ય કહિયે. તેનાં જોવામાં
શુદ્ધ ક્રિયા તે આશ્વાદિક ગુણની પ્રવૃત્તિ લેને સક્ત સ્વેપ જાગવા
માટે જાતવિભાગની પ્રવૃત્તિ અને સર્વ ગુણનું લે કાર્ય લેને જાત-
ગુણનું કાર્ય વિશેષ ધર્મનું જાગવું. તથા દર્શનગુણનું કાર્ય સક્ત-
તત્ત્વનાત્મ્યમાત્રનો ધર્મ અને ચારિત્રગુણનું કાર્ય તે સ્વરૂપનું
ગતિનું દ્વાદશ અને ધર્માભિવ્યક્તિનું કાર્ય ગતિગુણે પરિણમ્યા જે
જોવા તથા પૃષ્ઠ તેને ચાલવને સહકારી થાય અને સર્વ દ્રવ્યનાં
સનજન ઓડે સેવી. પૃ લક્ષણ સર્વ દ્રવ્યના જે ગુણ છે તે

અન્યજાતીયદ્રવ્યાદીનાં સ્વીયદ્રવ્યાદિચતુષ્ટયતયા વ્ય-
વસ્થિતાનાં વિવક્ષિતે પરદ્રવ્યાદિકે સર્વદૈવાભાવાવિ-
સ્તિન્નાનાં અન્યધર્માણાં વ્યાવૃત્તિરૂપો ભાવઃ નાસ્તિ-
સ્વભાવઃ યથા જીવે સ્વીયાઃ જ્ઞાનદર્શનાદયો ભાવાઃ
અસ્તિત્વે પરદ્રવ્યસ્થિતાઃ અચેતનાદયો ભાવા નાસ્તિ-
ત્વે સા ચ નાસ્તિતા દ્રવ્યે અસ્તિત્વેન વર્તેતે ઘટે ઘટ
ધર્માણાં અસ્તિત્વં પટાદિસર્વપરદ્રવ્યાણાં નાસ્તિત્વં एवं
સર્વથ

અર્થ ॥ હવે ધીજા નાસ્તિ સ્વભાવનું સ્વરૂપ લખિયે છેયે
અન્ય કે. ધીજા જે દ્રવ્યાદિક જે દ્રવ્ય ગુણપર્યાય તેના પો-
તાના જે દ્રવ્ય ક્ષેપ કાલ ભાવ તે તેહિજ દ્રવ્યમાં સદા અવ-
ધંબપણે પરિણમે છે, છુટે વિવક્ષિત દ્રવ્યાદિકથી પર જે ધીજા
દ્રવ્યાદિકના જે ધર્મ તે તેમાં સદા અભાવપણે નિરંતર અવિ-
ષ્ટેદ છે, તે માટે પરદ્રવ્યાદિકના ધર્મનીવ્યાવૃત્તિતાપણાનો જે
પરધર્મ તે વિવક્ષિત દ્રવ્યમાં નથી એવા દ્રવ્યમાં જે ભાવ છે તે
નાસ્તિ સ્વભાવ જાણવો. જેમ જીવનેવિષે જ્ઞાન દર્શનાદિક
પોતાના જે ભાવ તેતો અસ્તિપણે છે, અને પરદ્રવ્યમાં રહ્યા જે
અચેતનાદિક ભાવ તેની નાસ્તિતા છે છુટે તે ધર્મ જીવ દ્ર-
વ્યમાં નથી માટે પરધર્મની નાસ્તિતા છે, પણ તે નાસ્તિતા તે
દ્રવ્ય મધ્યે અસ્તિપણે રહી છે જેમ ઘટના ધર્મ ઘટમાં છે તેથી
ઘટમાં ઘટ ધર્મનો અસ્તિત્વપણો છે પણ પટાદિ સર્વ પરદ્રવ્યોનો
નાસ્તિત્વપણો તે ઘટને વિષે રહ્યો છે તથા જીવમધ્યે જીવ
જ્ઞાનાદિક ગુણ તે અસ્તિત્વપણે છે, પણ પુટ્ટલના વર્ણાદિક
જીવમધ્યે નથી. માટે વર્ણાદિકની નાસ્તિ તે જીવ મધ્યે રહિ
છે. શ્રીમગવતી સૂત્રે કહ્યું છે, હે ગૌતમ અતિયત્તં અતિયત્તે

તથા ભગવંતે ૧૨ તેરમા શતક મત્તે દહાં પુદ્ગલવર્તનાની અપે-
ક્ષાએ વાલને રૂપી ગણેપ્યો છે.

સત્ર ગતિપરિણતાનાં જીવપુદ્ગલનાં ગન્યુપપદ્મંભેદુર્ધ્મા-
સ્તિકાયઃ, સ ચાસંખ્યેયપ્રદેશલોકપ્રદેશપરિમાણઃ ।

અર્થ ॥ હવે પંચાસ્તિકાયતું મિત્ર મિત્ર લક્ષણ કહે છે.
જે ગતિ પરિણામીપણે પરિણમ્યા જીવ તથા પુદ્ગલ તેને ગ-
તિના ઓઠંમાનો હેતુ તે ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહિયે. તે ધર્મા-
સ્તિકાય અસંખ્યાન્તા પ્રદેશ પરિમાણ છે. લોકમાં વ્યાપી છે,
લોકમાન છે, લોકના ઇક ઇક પ્રદેશે ધર્માસ્તિકાયનો ઇક
ઇક પ્રદેશ તે અનંત સંપંચીપણે છે ય ધર્માદિ ષણ દ્રવ્ય
અવલ અવરિપત અક્રિય છે.

સ્થિતિપરિણતાનાં જીવપુદ્ગલનાં સ્થિત્યુપપદ્મંભેદુઃ
અધર્માસ્તિકાયઃ, સ ચાસંખ્યેયપ્રદેશલોકપરિમાણઃ ।

અર્થ ॥ સ્થિતિપણે પરિણમ્યા જે જીવ તથા પુદ્ગલ તેને
સ્થિતિના ઓઠંમાનો હેતુ તે અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહિયે તે
ષણ લોક પરિમાણ અસંખ્ય પ્રદેશી છે.

સર્વદ્રવ્યાણાં આધારભૂતઃ અવગાહકસ્વભાવાનાં જીવ-
પુદ્ગલનાં અવગાહોપપદ્મકઃ આકાશાસ્તિકાયઃ, સ
ચાનન્તપ્રદેશઃ લોકાલોકપરિમાણઃ । યત્ર જીવાદયો
વર્તન્તે સ લોકઃ અસંખ્યપ્રદેશપ્રમાણઃ, તતઃ પરમલોકઃ
કેવલાકાશપ્રદેશન્યૂહરૂપઃ સ ચાનન્તપ્રદેશપ્રમાણઃ ।

અછતા પળ કહેવાય; તેવારે સ્વ પર્યાયનો છતાપણો પર પર્યાયનો અછતાપણો એ બે ધર્મ સમકાલે છે પણ એક સમયે કહેવાય નહીં તે માટે એ ઘટાદિ દ્રવ્ય તે સ્વ દ્રવ્યમાં સ્વપર્યાયનો સત્ત્વપણો, પરપર્યાયનો અસત્ત્વપણો, તે કોઈ પણ એક સાંકેતિક શબ્દે કરી કહેવાને સમય નહીં માટે સત્ત્વ અસ્તિપણો અસત્ત્વ નાસ્તિપણો તે એક સમયે કહેવામાં અસમર્થ છે તેથી વસ્તુ સ્વભાવના બે ધર્મ તે એક સમયે છતાં છે તેનો જ્ઞાન કરવા માટે સ્પાત્ અવક્તવ્ય એ વચન બોલ્યા. કેમકે કોઈકને એવો બોધ થાય જે સર્વથી વચને અગોચરજ છે તે માટે સ્પાત્પદ દીધો સ્પાત્ કે. કંઈચિત્પણે કોઈક રીતે એક સમયે ન કહેવાય માટે સ્પાત્ અવક્તવ્ય એ જીવ છે. એમ સર્વ દ્રવ્ય જાણવા. એ ગ્રીજો માંગો થયો. એ ગળ મંગા સકલા-દેશી છે. સર્વ વસ્તુને સંપૂર્ણપણે ગ્રહેવા રૂપ છે. જીવાદિક જે વસ્તુ તેને સંપૂર્ણ ગ્રહેવાવંત છે.

અથ ચત્વારો વિકલાદેશાઃ તત્ર એકસ્મિન્ દેશે સ્વ-પર્યાયસત્ત્વેન અન્યત્ર તુ પરપર્યાયસત્ત્વેન સંશ્વ અસંશ્વ ભવતિ ઘટોઽઘટશ્ચ એવં જીવોઽપિ સ્વપર્યાયઃ સન્ પરપર્યાયઃ અસન્ ઇતિ ચતુર્યો ભક્તઃ

અર્થ ॥ હવે ચાર માંગા વિકલાદેશી કહે છે જે વસ્તુનું સ્વરૂપ કહેવો તેના એક દેશનેજ ગ્રહે એ સ્વરૂપ છે તિહાં એક દેશને વિષે સ્વપર્યાયનો સત્ત્વપણો અસ્તિપણો ગવેપે છે તે વારે વસ્તુ સદ્ અસત્પણે છે એટલે એ ઘટ છે અને એ ઘટ નથી એમ જીવ પણ સ્વપર્યાયે સન્ પરપર્યાયે અસન્ તે માટે એક સમયે અસ્તિ નાસ્તિ રૂપ છે, પણ કહેવામાં અસંસ્થાત સમયે

नित्ये पण थयो नयी. सूक्ष्म छे. एक आकाशप्रदेशनी अव-
गाहना तुल्य एक परमाणु छे तो पण ते एक आकाश प्रदे-
शमां अनंत परमाणु समाप छे पण परमाणु मत्वे बीजुं द्रव्य
कोइ समाप नहीं माटे परमाणु द्रव्य सूक्ष्म छे अने नित्य
छे जेठलुं परमाणु द्रव्य छे ते खंडादिक अनेकपणे परिणमे पण
परमाणु द्रव्य कोइ विणसी जाय नहीं एवं परमाणु द्रव्य छे.
ते एक परमाणुमां एक रस होय, एक वर्ण होय, एक गंध
होय अने लुखो, चिकणो, टाटो, उहो, ए चार स्पर्श मांहेला
गमे ते बे परस होय एवं एक परमाणु द्रव्य छे. इहां कोइ
पुछे जे ते परमाणु देखानो नहीं तो केती रीते मनाय तेने
उत्तर जे घटपट शरीरादिक काय देखाय छे, ग्रहवाय छे, ते
रूपी छे तो एहना संबंधुं कारण परमाणु सूक्ष्म छे माटे
इंद्रियज्ञाने ग्रहेवातो नहीं, पंतु रूपी छे केमके अरूपीयी रूपी
काय थाय नहीं ते माटेज परमाणु रूपी छे. तेयी ए स्कंध पण
रूपी थाय छे अने आकाश प्रदेश अरूपी छे तो तेनो अ-
नंत प्रदेशी स्कंध पण अरूपी छे एम धारयुं ते परमाणुना
अणुकादिक स्कंध अनंता छे, तथा छुट्टा परमाणु ते पण अनंत
छे ते घली स्कंधमां मिले छे तो बीजा स्कंधमांहेयी छुट्टा थाय
एम स्कंध विसरी जाय ने परमाणु थाय तेनी वर्णणा अज्य
बीस प्रकासी छे. ते अज्याबीस भेद कम्मपपडीयी जागवा. ए
एकला परमाणु ते पण अनंता तथा बे निर्लेने स्कंध पण
तेवा स्कंध पण अनंता एमज संख्यानाशुक्ता स्कंध पण अ-
तेमज असंख्यान परमाणु निष्ठि स्कंध थाय ते पण अ-
तथा अनंत परमाणु मत्वा स्कंध थाय तेवा स्कंध पण अ-
ते ए जातिना स्कंध ते एक आकाश प्रदेश अवगाहे. अ

અસદ્ભાવ કે० અહ્તાપણે અર્પિત કરીને મુખ્યપણે ગરેષીયે
તેવાર પછી અન્ય કે० વીજા સ્વપર્ણીયે અસ્તિપણો તથા પર
પર્ણીય જે નાસ્તિ પર્ણીય એ સત્ત્વ કે० હ્તાપણે અસત્ત્વ કે०
અહ્તાપણે યુગપત્ સમકાલે કહીયે, હ્રાં સંકેતિક શબ્દને અર્થ
કહેવામાં ન આવે, અને તે વગ્યા વિના શ્રોતાને જ્ઞાન કેમ
થાય ? તે માટે સ્થાન પદ તે અન્ય ભાંગાની સાપેક્ષતા માટે
તથા સર્વ ધર્મની મમકાલના જણાવવા માટે સ્થાનનાસ્તિઅવ-
ત્તર્ય એ હટ્ટો ભાંગો જાણવો. છૂટે જીવ પોતાને સ્વગુણે તો
હ્તાપણો સર્વપર્ણીય મમકાલનો અવત્તર્યપણો એ સ્થાનનાસ્તિ
અવત્તર્ય છટો ભાંગો થયો.

તથા એકદેશે સ્વપર્ણીયઃ સદ્ભાવેનાર્પિતઃ એકસ્મિન્ દેશે
પરપર્ણીયસદ્ભાવેનાર્પિતઃ અન્યસ્મિન્ દેશે સ્વપર્ણ-
ભયપર્ણીયઃ સદ્ભાવામદ્ભાવાભ્યાં યુગપદેકેન ગચ્છેન
ચતુઃ વિચક્ષિતઃ મન્ બ્રમન્ બ્રવત્તત્ત્યથ ભવતિ ઇતિ
સત્ત્વો મદ્ધઃ । એનેન એકસ્મિન્ ચતુર્યર્પિતાનાર્પિતન
સમમર્દ્ધા ઉક્તા ॥

અર્થ ॥ તથા એકદેશે સ્વપર્ણીયને હ્તાપણે અર્પિત કરીયે
અને એકદેશે પરપર્ણીયને અહ્તાપણે ગરેષીયે અને તે સર્વ પર્ણીય
સમકાલે તેવા રૂપ છે પણ વચને કહેવાય નહીં છૂટે અસ્તિ-
પણો પણ છે અને નાસ્તિપણો પણ છે, એ સર્વ ધર્મ મમકાલે છે,
પણ વચને મોઢા થાય નહીં, એ અસ્તિપણે સ્થાનઅર્પિત સ્થાન
અવત્તર્ય એ રૂપે ચતુરો પરિભ્રમન છે. એ માનનો ભાંગો જા-
ણવો. એ મમકાલી અર્પિત અનાસ્તિપણે કરી. તે અર્પિત એક
ધર્મન હોય પણ એક ધર્મને વિષે મમકાલી કહી.

अनन्ति आत्ममत्तानो ब्राह्मण, व्यापक, रम्य वल्लो, तेने
जाय जायवो.

पञ्चास्तिकापानां परन्वासरत्ने नवपुराणादिनिद्रव्यत्त-
हानिर्वर्तनात्पर्यायः कायः, अस्य चानदेनिकन्वेन
भस्मिकापन्वाभावः । पञ्चास्तिकापान्भूतपर्यायरत्न-
वात् एते पञ्चास्तिकापाः । तत्र पर्यायमां लोकप्रमा-
णामन्वेयपरदेमिको, लोकप्रमाणनदेन एव एकजातः ।
एते जीवा अप्यनन्ताः, भावगो हि अनन्तनदेनमानः,
सुहृत्परमात्तुः स्वयं एकोऽप्यनेकनदेनवर्षानुभूत-
द्रव्ययुक्तत्वात् अस्तिकापः, कायस्य उपचारेण भिन्न-
द्रव्यता उक्ता मा घ व्यवहारनपर्यायता आदित्यग-
निरिच्छेदपरिमाणः कालः समयक्षेत्रे एव एव व्यव-
हारकालः समयावतिकादिरूप इति ॥

अर्थ ॥ हवे काट द्रव्यं दृश्य रहे छे ले पञ्चास्ति-
कापने पन्वे अनन्ते ए छिने तथा सुहृत् खंवेने नव पुराण-
पने व्यक्त के० ब्रह्म छे इति के० ब्रह्म तेने वर्तना कहिये
ते वर्तनात्प पर्याय तेने काट कहिये एने प्रदेश नदी ते
नाटे अस्तिकापनो नदी ए काट ते पञ्चास्तिकापने विने
अनन्तनपर्याय परिगन्त छे, जाने घनास्तिकापादिकनो पर्याय
छे एन तत्त्वापरिगतेने विने कह्यो छे. त्रिहां घनास्तिकाप
एक द्रव्य छे अस्तित्वान प्रदेशो छे. लोकप्रमाण प्रदेश प्रमाण
छे. एन अघनास्तिकाप पन एक द्रव्य छे. लोकप्रमाण अस्त-
त्त्वान प्रदेशो छे. अनेक जीव द्रव्य ते पन लोकप्रमाण अस्त-
त्त्वान प्रदेशो छे पन स्व अवगाहना प्रमाण व्यापक छे ते

દને છેડે વહો છે. જો આવરવા યોગ્ય વસ્તુ મિત્ર છે તો આવરણ જૂદા છે. તિહાં ક્ષયોપશમને મેરેં જાણે છે તે પરોક્ષ અથવા દેશર્થી જાણે છે, સર્વથા આવરણ ગયેથકે પ્રત્યક્ષ જાણે પણ કેવલજ્ઞાન સર્વભાવનો સંપૂર્ણ પ્રત્યક્ષદાયક તે સંપૂર્ણ પ્રગટ્યો તેવો ધીજા જ્ઞાનની પ્રવૃત્તિ છે પણ નિદ્રા પડતિ નથી, માટે તે કેવલજ્ઞાનનો જાણપણોજ કહેવાય છે, તથા કોઈક જ્ઞાનગુણના અવિભાગ સર્વ એક જાતિના કહે છે, તે અવિભાગમયે વર્ણાદિક જાણવાની શક્તિ અનેક પ્રકારની છે, તેમાંજ આવરણ છુટે જે શક્તિ પ્રગટે તે શક્તિનું મતિજ્ઞાનાદિ મિત્ર નામ છે, અને સર્વ આવરણ ગયાર્થી એક કેવલજ્ઞાન રહું છે. છદ્મસ્થ જ્ઞાનનો ભાસ છે. છુ પણ વ્યાખ્યાન છે. એવો જ્ઞાનગુણ પોતાના સ્વપર્યાય જ્ઞાયક પરિચ્છેદક વેતૃચ્ચાદિકેં અસ્તિ છે. એમ સર્વ ગુણમાં સ્વધર્મની અસ્તિતા કહેવી. તેમજ જે અવિભાગરૂપ પર્યાય છે જેના સમૂહની એક પ્રવૃત્તિને ગુણ કહિયેંછેયેં તેપણ સ્વ-કાર્ય કારણવર્મે અસ્તિ છે. એમ છ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ સ્વસ્વરૂપેં અસ્તિ છે અને અન્ય છે ભાંગા પણ છે એવો સાપેક્ષતા માટે સ્યાત્પદ દેહને બોલવો તે સ્યાત્ અસ્તિ છ પ્રથમ ભાંગાપણો (કષ્યો) છુટે ગવેધ્યો. જે અસ્તિવર્મ તે પણ નાસ્તિપણા સહિત છે છુટે અસ્તિ કહેતાં થર્કા નાસ્તિ પ્રમુખ છ ભાંગાની છતિ છે, તિહાં શબ્દ સહિત ઉપયોગ થયો તેવી સત્યપણો થયો.

તથા સ્વજાત્યન્યદ્રવ્યાણાં તદ્ધર્માણાં ચ વિજાતિપર-
દ્રવ્યાણાં તદ્ધર્માણાં ચ જીવે સર્વથેવ અમાવાત્ ના-
સ્તિત્વં તેન સ્યાત્ નાસ્તિરૂપો દ્વિતીયો ભક્ષઃ અન્ન
પરધર્માણાં નાસ્તિત્વં નાસ્તિપદેન ગૃહીતં શેષા અ-
સ્તિત્વાદયઃ સ્યાત્પદે ગૃહીતા इति

હુટ છે છું કે છું કાંત દ્રવ્ય તે કાલને નિતિ મિલેને
તેનો નહીં ઉચ્ચારેજ તેનો છું માનવો.

હાં કોઈ કહે જે છૂક છૂક દ્રવ્યને વિશે અનેક અનેક
પદ્ધતિ છે તે કોઈ પદ્ધતિને દ્રવ્યનો ન કરો અને છૂક
વસ્તુના પદ્ધતિને વિશે દ્રવ્યનો અભેદ જા માટે કરવો ! તેને
ઉત્તર છું વસ્તુના પરિણતિ તે સર્વ પદ્ધતિને મહત્તરી છે અને
સર્વ દ્રવ્યને છે તેથી દ્રવ્ય પદ્ધતિ છે માટે છું દ્રવ્યનો અ-
ભેદ છે તે પદ્ધતિ અનાદિ જાત છે.

एवं पञ्चास्त्रिगुणाः सामान्यविशेषधर्मभा एव, तत्र
सामान्यतः स्वभावभक्षणं द्रव्यव्याप्यगुणधर्मव्या-
पत्त्वेन पञ्चास्त्रिगुणभक्षणं स्वभावः, तत्र एकं नित्यं
निरवयवं अनित्यं सर्वगतं च सामान्यं । नित्यानित्य
निरवयवमात्रपदः मद्रिपतादेतुः द्रव्यगतः सर्वगतं च
विशेषपदार्थगुणमद्वैतिकारणं विशेषः । न सामान्यं
विशेषरहितं न विशेषः सामान्यरहितः ॥

અર્થ ॥ હવે છું પંચાલિગુણ તે સામાન્ય વિશેષ ધર્મ-
મની છે તે સામાન્યત્વે દ્રવ્ય વિશેષાવરણે કયું છે. વિહાં
પદ્ધતિની સ્વભાવત્વે દ્રવ્ય કહે છે. જે દ્રવ્યને વિશે વ્યાપતો
હોય તથા શુન પદ્ધતિનાં પદ્ધતિ વ્યાપકને સદા પરિણમનો
થકો પામિયે તેને સામાન્ય સ્વભાવ કહિયે તે સામાન્ય સ્વભાવ
જે હોય તે છૂક હોય તથા નિત્ય અવિનાશી હોય તથા
નિરવયવ કે જેને અવિભાગ રૂપ અવયવ ન હોય અને સર્વ
ગત કે સર્વનાં વ્યાપકને હોય તે સામાન્ય સ્વભાવ કહિયે.
જીવદિ દ્રવ્યને વિશે છૂકનો તે મિલેને છે તે સર્વ દ્રવ્યને

કેપાશ્ચિદ્ધર્માણાં વચનમોચરત્વેન તેન સ્યાત્અવક્તવ્ય
 इति तृतयो भङ्गः । अवक्तव्यधर्मसापेक्षार्यं स्यात्पद-
 ग्रहणम्

અર્થ ॥ હવે ત્રીજો ભાંગો કહે છે. જે વસ્તુ હોય તેમાં કેટલાક ધર્મ પણ છે જે વચને કરી કહેવાતા નથી તે અવ-
 ક્તવ્ય છે. તે કેવલીને જ્ઞાનમાં જણાય પણ વચને કરી તે
 પણ કહી શકે નહીં તે માટે તેજા ધર્મની અપેક્ષાર્થે વસ્તુ
 અવક્તવ્ય છે એટલે કહેતાં થકાં વક્તવ્યની ના થયી પણ કેટલાક
 ધર્મ વસ્તુ મધ્યે વક્તવ્ય છે તે જણાવવા માટે સ્યાત્પદ ગ્રહણ
 કરીને સ્યાત્ અવક્તવ્ય એ ત્રીજો ભાંગો કહ્યો.

अत्र अस्तिकथने असंख्येयाः नास्तिकथनेप्यसंख्ये-
 याः समया वस्तुनि, एकसमये अस्तिनास्तिस्वभावौ
 समकवर्त्तमानौ तेन स्यात्अस्तिनास्तिरूपश्चतुर्थो भङ्गः

અર્થ ॥ હવે ચોથો ભાંગો કહે છે જે અસ્તિ એવો શબ્દ
 ઉચ્ચાર કરતાં પણ અસંખ્યાત સમય થાય તથા નાસ્તિ એ શબ્દ
 ઉચ્ચાર કરતાં પણ અસંખ્યાત સમય થાય અને વસ્તુમાં તો
 અસ્તિવર્મ નાસ્તિવર્મ એ બેહુ એક સમયમાં છે, તે બેહુ સમ-
 કાલે જણાવવા માટે અને જે અસ્તિ તે નાસ્તિ ન થાય તથા
 જે નાસ્તિ તે અસ્તિ ન થાય તે સાપેક્ષતા માટે સ્યાત્ અસ્તિના-
 સ્તિ એ ચોથો ભાંગો જાણવો.

तत्र अस्तिनास्तिभावाः सर्वे वक्तव्या एव न अव-
 क्तव्या इति शङ्कानिवारणाय स्यात्अस्ति अवक्तव्य
 इति पञ्चमो भङ्गः स्याद्नास्ति अवक्तव्य इति षष्ठः

स्ति त्वं २ गुणपर्यायावतत्वं वस्तुत्वं ३ अर्थक्रिया-
रित्वं द्रव्यत्वं. अथवा उत्पादव्यययोर्मध्ये उत्पादपर्या-
याणां जनकत्वजन्यव्याविर्भाव लक्षणव्ययीभूतपर्या-
याणां विरोधाव्यभावव्याः भूतेराधारत्वं द्रव्यत्वं
४ स्वरूपवत्तापिज्ञानं प्रमाणं, प्रमाणेने अनेनेने
प्रमाणं. नेन प्रमाणेन प्रमातृ योग्यं प्रमेयं ज्ञानेन ज्ञापने
वयोग्यवत्त्वं प्रमेयत्वं ५ उत्पादव्ययप्रवृत्तं सत्त्वं
६ परगुणरानिर्दिष्टस्वभावा अगुल्लघुपर्यायास्तदा-
धारत्वं अगुल्लघुत्वं एते परस्वभावाः सर्व द्रव्येषु
परिणमन्ति तेन मानान्यस्वभावाः

अर्थ ॥ वे मूळ सामान्यता छ नेह छे वे सर्व द्रव्यमां
व्यापकने छे. १ अस्तित्व, २ वस्तुत्व, ३ द्रव्यत्व, ४ प्रमेयत्व
५ सत्त्व, ६ अगुल्लघुत्व. ए छ मूळ स्वभाव छे वे सर्व द्रव्य
मध्ये परिणामिकने परिणमे छे ए धर्मे कोइनो लहाय नपी
तब के० तिहां १ सर्व द्रव्यने विरे उद्भूत सामान्य स्वभाव
निम्न अतिनिम्नदिक तदा विशेष स्वभाव ते परिणामिक-
त्वादिक तेनो आत्मानुभवने ते धर्मे तीर्थकदेव सामान्य
स्वभाव अतिनिम्न कहे छे नया, २ गुणपर्यायी आवत-
वंत परार्थ तेने वस्तुत्व कहिये जने, ३ अर्थ जे द्रव्य तेनी
जे क्रिया, जेन धर्मात्मिकाणी चरनलहाय क्रिया, अथनास्ति-
कायनी विरुद्धाव क्रिया, आकाश द्रव्यनो अवगाहन्य क्रिया,
जीवनी उपयोग लक्षण मिया नया पुढलनी निम्न विरुद्धा-
रूप क्रियातो क्यारनो एहे जे परापीनो प्रवृत्ति ते अर्थ
क्रिया जने अर्थ निम्नो आवरु धर्म तेने ओ सर्वजने
द्रव्यवत्तने कही छे.

પણે છે, અમેદપણે છે, इत्यादिक તે અસ્તિધર્મમાં અનેકાંતતા છે તેને ગ્રહે છે. કેમકે વસ્તુનો ઇકગુણ તેમાં અસ્તિપણો છે નાસ્તિપણો છે, નિત્યપણો છે, અનિત્યપણો છે, મેદપણો છે, અમેદપણો છે, વક્તવ્યપણો છે, અવક્તવ્યપણો છે, ભવ્યપણો છે, અભવ્યપણો છે, ઇ અનેકાંતપણો ઇહ જ સ્યાદ્રાદ છે તેહું સંકેતિક વાક્ય તે સ્યાત્પદ છે ઇ રીતે જાણવો.

આત્મદ્રવ્યને વિષે સ્વધર્મની અસ્તિતા છે, પરધર્મની નાસ્તિતા છે, સ્વગુણનો પરિણમવો અનિત્ય છે અને તેજ ગુણપણે નિત્ય છે, તથા દ્રવ્ય પિંડપણે ઇક છે અને ગુણ પર્યાયપણે અનેક છે, તથા આત્મા કારણપણે કાર્યપણે સમય સમયમાં નવાનવાપણો જે પામે છે તે ભવનધર્મ છે તો પણ આત્માનો મૂલધર્મ જે પલટતો નથી તે અભવનધર્મ છે. इत्यादिक અનેક ધર્મ પરિણતિ યુક્ત છે ઇ રીતે પદ દ્રવ્યને જાણી નિર્ધારીને હેયોપાદેયપણે શ્રદ્ધાન ભાસન થાય તે સમ્યક્ જ્ઞાન, સમ્યક્ દર્શન છે ઇ જીવની અશુદ્ધતા તે પરકર્તા પરમોક્તા, પરગ્રાહકતા, ટાલવાના ઉપાયનું સાધન તે સાધન કરવે આત્મા આત્માપણે મૂલધર્મે રહે તે સિદ્ધપણો તેની રુચિ ઉદયમપણો કરવો ઇહિજ શ્રેય છે.

स्यादअस्ति, स्याच्चास्ति, स्यात्अवक्तव्यरूपास्त्रयः
सकलादेशाः संपूर्णवस्तुधर्मग्राहकत्वात्, मूलतः अ-
स्तिभावा अस्तित्वेन सन्ति, नास्तित्वेन सन्ति एवं
सप्तभङ्गाः एवं नित्यत्वसप्तभङ्गी अनित्यत्व सप्तभङ्गी
एवं सामान्यधर्माणां, विशेषधर्माणां, गुणानां, पर्या-
याणां, प्रत्येकं सप्तभङ्गी तद्यथा

એકદ્રવ્યવ્યાપિ ગુણ તથા સ્વજાતિ મિત્ર જીવવ્યાપિ જ્ઞાનાદિક સર્વગુણ અને અચેતનાદિક પરદ્રવ્યવ્યાપિસર્વ ધર્મની નાસ્તિ છે. એમ પંચાસ્તિકાચને વિષે અસ્તિકાર્યે અનંતિ સપ્તભંગીઓ પામે. પુ સપ્તભંગી સ્યાદ્વાદપરિણામે છે તે સર્વ દ્રવ્યાદિકમાં છે.

હવે વસ્તુમલ્યે આસ્તિપણો ન માનિયે તો શો દોષ ઉપજે તે કહે છે. જો વસ્તુમાં આસ્તિપણો ન માનિયે તો ગુણ પર્યાયનો અભાવ થાય અને ગુણના અભાવે પદાર્થ શૂન્યતાપણો પામે.

તથા જો વસ્તુમલ્યે નાસ્તિપણો ન માનિયે તો તે વસ્તુ કદાકાલે પર વસ્તુપણે અથવા પરગુણપણે પરિણમિ જાય તેવી કોડવારે જીવ તે અજીવપણો પામે અને અજીવ તે જીવપણો પામે તો સર્વ સંકરતાદોષ ઉપજે તથા વ્યંજન કે. પ્રકટ-તાનો હેતુ તેને યોગે છતો ધર્મ તે ફુરે પણ જે ધર્મની સત્તા છતિ ન હોય તે ફુરે નહીં. જો નાસ્તિપણો ન માનિયે તો અસત્તાપણે ફુરે અને જેવોર અસત્તા સ્ફુરે તેવોર દ્રવ્યનો અ-નિયામક કે. અનિશ્ચયપણો થઈ જાય, તે માટે સર્વ ભાવ અગ્નિ નાસ્તિમયી છે. ધ્યંજકતાનો દૃષ્ટાંત કહે છે. જેમ કોરા કુંભમાં મુગંધનાની મસા છે નોજ પાણીને યોગે વાસના પ્ર-ગટે છે. જો કચ્છાદિકમાં તે ધર્મ નથી તો તેમાં પ્રગટનો પણ નથી એમ સર્વજ્ઞ જાણવો. હવે શીજો નિન્ય સ્વભાવ કહે છે તે જે વસ્તુના ભાવ તેનો અવ્યય કે. નહીં ટલ્યો ઇટલે તેમનો તેમજ રહેવો તે નિન્યપણો કહિયે તેના બે મેદ છે તે કહે છે.

રક્ત અપચૃતિનિન્યતા દ્વિતીયા પાગંપર્યનિત્યતા ॥

તથા દ્રવ્યાણાં ઊર્ધ્વપ્રચયતિર્યગ્પ્રચયન્વેન તદેવ દ્રવ્ય

દેવચંદ્રજીકૃત નયચક્રસાર.

તે તેનું ક્ષેત્ર જાણું, ૨ કાલ તે ઉત્પાદ્યય ધ્રુવપણે
 ૪ ભાવ તે સર્વ ગુણપર્યાયનો કાર્યધર્મ તિહાં જીવ
 ? સ્વદ્રવ્યપ્રદેશ ગુણનો સમુદાય દ્રવ્ય છે, તે ગુણપર્યાય
 જનકપણો તે સ્વદ્રવ્ય અને, ૨ જીવના અસંખ્યાના પ્રદેશ
 સ્વપર્યાયનો સ્વક્ષેત્રપર્યાય તે જાણવા છુટે દેવવાદિક લે
 ણનો પર્યાય તેનું લે ક્ષેત્ર તે સ્વક્ષેત્ર, ૩ પર્યાયમધ્યે ક
 કાર્યાદિકનો લે ઉત્પાદ્યય તે સ્વકાલ તથા, ૪ અતીતઅ
 ગત વર્તમાનનું પરિણમન તે સ્વભાવ તે કાર્યાદિક ધર્મ જે
 જ્ઞાનગુણનો પર્યાય જાણંગપણો, વેત્તાપણો, પરિચ્છેદકપણો, વિવે
 ચનપણો, ક્રિયાદિક સ્વભાવ એમ સ્વદ્રવ્ય સ્વક્ષેત્ર સ્વકાલ સ્વભાવ
 લે પરિણામિકપણે પરિણમના તેની અસ્તિતા કહેવી એ સર્વની
 છતિ છે તે અસ્તિ સ્વભાવ છે. એ અસ્તિ સ્વભાવે દ્રવ્ય છે, તે
 પોતાનો મૂલ ધર્મ મૂકી અન્ય ધર્મપણે પરિણમતો નથી, પરિ
 ણામાનરે આગમન છે એ અસ્તિ સ્વભાવ તે સર્વ દ્રવ્યમાં પો
 તાના ગુણપર્યાયનો જાણવો. લે અસ્તિ તે સદ્રુપતા છતાં રૂપ
 પણાની પરિણતિ છેવી, સર્વ દ્રવ્યમાં પોતાને ધર્મેજ પરિણમે પણ
 લે જીવ દ્રવ્ય તે અજીવ દ્રવ્યપણે ન પરિણમે. તથા એક જીવ
 તે અન્ય જીવપણે ન પરિણમે. વળી એક ગુણ તે અન્ય ગુણપણે
 ન પરિણમે, જ્ઞાનગુણને વિષે દર્શનાદિક ગુણની નાસ્તિતા છે
 અને જ્ઞાનના ધર્મની અસ્તિતા છે, તથા એકગુણના પર્યાય
 અનંતા છે તે સર્વ પર્યાયધર્મે સરિલા છે પણ એક પર્યાયના
 ધર્મ વીજા પર્યાયમાં નહીં અને વીજા પર્યાયના ધર્મ પહેલા
 પર્યાયમાં નહીં માટે સર્વ પોતાને ધર્મેજ અસ્તિ છે. એ રીતે
 અસ્તિ નાસ્તિનું જ્ઞાન સર્વ કરું, એ દ્રવ્યને વિષે પ્રથમ અસ્તિ
 સ્વભાવ વલ્લો.

રને કારણે રાગ હતો તેહિજ વસ્ત્ર ધંનને કારણ પ્રતે રાગ થયો તે કારણ નવા રાગનો નવાપણો પણ રાગ રહિત આત્મા કેવારે નહીં, એ પારંપર્ય ઇટ્લે પરંપરા નિત્યના કહિયેં. વીજું નામ સંનતિ નિત્યતા જાણવી, તે કારણ યોગે નિમિત્તે નીપજે, નવા નવા પર્યાયને પરિણમવે ઇટ્લે પૂર્વ પર્યાયને વ્યયથવે તથા અમિનત્ર પર્યાયને ઉપજવે અનિત્ય સ્વભાવ જાણવો. ઇટ્લે ઉત્પત્તિ કે. ઉપજવો વ્યય કે. વિણસવો ઇવો જે સ્વભાવ તે અનિત્ય સ્વભાવ જાણવો.

તત્ર નિત્યત્વં દ્વિવિધં કૂટસ્થં પ્રદેશાદિનાં, પરિણામિત્વં જ્ઞાનાદિગુણાનાં, તત્રોત્પાદ્યયાવનેકપ્રકારાં તથાપિ કિંચિદ્લિખ્યતે વિસ્તસાપ્રયોગજભેદાદ્ દ્વિભેદો સર્વદ્ર વ્યાપાં ચલનસદ્ધકારાદિપદાર્થક્રિયાકારણં ભવન્યેવ ॥

અર્થ ॥ તિહાંવલી ગ્રંથાંતરે નિત્યપણો વે પ્રકારે કહ્યો છે એક કૂટસ્થનિત્યતા, વીજી પરિણામિનિત્યતા છે. જીવના અસંખ્યાત પ્રદેશ તે સંખ્યાયેં તથા ક્ષેત્રાવગાહ પલટતો નથી તે તથા ગુણનો અવિભાગ તે સર્વ કૂટસ્થનિત્યતા છે.

જ્ઞાનાદિક ગુણ એ સર્વ પરિણામિક નિત્યતાયેં છે. કેમકે ગુણનો ધર્મજ એ છે. જે સમયે સમયે સ્વભાવ કાર્યપણે પરિણમે અને જે કાર્ય હોય તે પરિણામિકપણેજ હોય એ નીતિજ છે અને જો જ્ઞાનગુણને કૂટસ્થનિત્યતાપણે માનિયેં તો પહેલે સમયે જે જ્ઞાને કરી જાણ્યો તેહિજ જાણપણો સદાસર્વદા રહે પણ તેમ તો નથી. જ્ઞેય તો નવનવી રીતે પરિણમતા દેખાય છે તો તે જ્ઞેયની નવનવી અવસ્થા જ્ઞાન જાણે નહીં ઇટ્લે પહેલે સમય જે રીતે જ્ઞાન પરિણમે છે તે રીતે પરિણમન જોવું

પરિણમતી નાથિયે નાથિયે પરિણમતી તથા ટાંગાંગ સુવે
સિપજાતિ. ૨ સિપનતિ, ૩ સિપજાતિનતી, ૪ સિપજ
તવં. ૫ ધોમંગી કહી છે. અને ઋતિરોપાવદ્યક મત્તે ક
છે કે, જે વસ્તુનો અસ્તિ નાસ્તિવગો જાને તે સમ્યગ્ જ્ઞા
અને જે ન જાને અથવા અપાર્થપને જાને તે મિથ્યાત્
ઉક્તં ચ સદત્તદ વિરોધ્યાજો, ભવદેવજહ્વિઓરલંભાજો ॥ ના
ફલાભાવાજો નિષ્કાદિઠિતજ્ઞાણં ॥ ૧ ॥ ૬ ગાથાની ટીવ
મત્તે સ્વાદ્વાદોપતક્તિનવસ્તુસ્વાદ્વાદધ્વતમમહાપરિણામઃ. ઇકૈ
મિત્તદ્ધ્યેગુણેપર્થાયેવસ્તુસનમહામવત્ત્યેવ અનઃ અનન્તપર્યાયપા
પતેવસ્તુનિઅનન્તાઃ સનમંપોભવન્તિ ઇતિજ્ઞાકતાવનારિકાયાં
દ્રવ્યને વિષે શુણને વિષે પર્થાપને વિષે સ્વરૂપે સ્તાન મંગા હ
જે ૬ સ્તાન મંગાનો પરિણામ તે સ્વાદ્વાદપગો કહિયે.

તપાદિ સ્વપર્થાયઃ પરપર્થાયરુપપર્થાયઃ સદ્ભાવેના-
મદ્ભાવેનોભવેન ચાર્પિતો વિરોધનઃ કુંભઃ અકુંભઃ કુંભા-
કુંભો વા અવત્કવ્યોભવરૂપાદિભેદો ભવન્તિ સત્તમંગી
પ્રતિપાચતે ઇત્યર્થઃ ઓષ્ઠગ્રીવારુપોલકુશિવુધાદિભિઃ
સ્વપર્થાયઃ સદ્ભાવેનાર્પિતઃ વિરોધનઃ કુંભકુંભો મળ્યતે
સન્ યદ્ ઇતિ મયમમંગો ભવન્તિ એવં જીવઃ સ્વપર્થાયઃ
જ્ઞાનાદિભિઃ અર્પિતઃ સન્ જીવઃ

અર્થ ॥ ૬ સત્તમંગી પત્ની અપેક્ષાયે નયી તે દ્રવ્યાદિ
મત્તે જ છે યથા સ્વયમે પરિણમતું તે અસ્તિ ધર્મ છે અને
દ્રવ્યના ધર્મે ન પરિણમતું ૬ નાસ્તિતું ફલ છે, તે માટે ૬ સ
મંગી તે વસ્તુવમે છે, તે વિરોધાવદ્યકથી સત્તમંગી લસિયે છે

થાય. હવે इहां सहजनो उत्पादव्यय કહે છે. તિહાં ધર્માસ્તિકાયાદિ છ દ્રવ્યને પોતાપોતાના ચલનસહકારાદિ ગુણની પ્રવૃત્તિરૂપ અર્થક્રિયાનો કરવો થાયજ અને ચલન સહકારપણો તે કાર્ય ધર્માસ્તિકાયાદ્રવ્યને પ્રતિપ્રદેશે રહ્યો જે ચલન સહકારી ગુણા વિભાગ તે ઉપાદાનકારણ છે, તેહિજ કાર્યપણે પરિણમે છે એટલે કારણપણાનો વ્યય અને કાર્યપણાનો ઉત્પાદ તથા ચલન સહકારીપણે ઘુવ છે. એમજ અધર્માસ્તિકાયાને વિષે ધિરસહાયગુણતું પ્રવર્તન છે તથા આકાશાસ્તિકાયાને વિષે પળ અવગાહનાગુણતું પ્રવર્તન એમજ છે. વલી પુટ્ટલમાં પૂરણગલનાદિક ગુણતું પ્રવર્તન છે. તેમજ જીવદ્રવ્યમાં જ્ઞાનાદિક ગુણતું પ્રવર્તન છે અથવા વલી અનેકાંતજયપતાકા ગ્રંથને વિષે એમ પળ કયું છે જે પ્રતિસમયે ગુણને વિષે કારણપણો નવો નવો ઉપજે છે એટલે કારણપણાનો પળ ઉત્પાદ વ્યય છે તેમજ પ્રતિસમયે કાર્યપણો પળ નવો નવો ઉપજે છે, એટલે કાર્યપણાનો પળ ઉત્પાદ વ્યય છે એમ સર્વ દ્રવ્યને વિષે સર્વ ગુણનો કાર્યપણો કારણપણો ઉપજે વિણસે છે, એમ ઉત્પાદ વ્યયનો એક સ્વરૂપ પ્રથમ મેદ કહ્યો.

तथाच सर्वेषां द्रव्याणां पारिणामिकत्वं पूर्वपर्यायव्ययः
नवपर्यायोत्पादः एवमप्युत्पादव्ययौ द्रव्यत्वेन घृत्वत्वं
इति द्वितीयः

અર્થ ॥ સર્વ ધર્મ છે તે પરિણામિક માટે છે. તિહાં પૂર્વ પર્યાયનો વ્યય અને નવા પર્યાયનો ઉત્પાદ વ્યય સમય સમયે છે અને દ્રવ્યપણો ઘુવ છે એવીજો મેદ.

છે તે માટે સ્યાન્ પૂર્વક છે એમ સ્યાન્ અસ્તિનાસ્તિ એ ઘોષો
ભંગો જાગવો.

તથા એકસ્મિન્ દેશે સ્વપર્યાયઃ સદ્ભાવેન વિવક્ષિતઃ
અન્યથ તુ દેશે સ્વપરોભયપર્યાયઃ સત્વાસત્વાભ્યાં
યુગપદસંકેતિકેન શબ્દેન વક્તું વિવક્ષિતઃ સન્ અવ-
ક્તવ્યરૂપઃ પશ્યમા ભદ્રો ભવતિ. એવં જીવોપિ ચેત-
નત્વાદિપર્યાયઃ સન્ શર્પરવક્તવ્ય ઇતિ

અર્થ ॥ તથા એક દેશે પોતાને પર્યાયે સ્વદ્રવ્યાદિકેં છતા-
પણે ગતેર્યાયે અને અન્ય કે. યીજા દેશોને વિષે સ્વપર એ બે
પર્યાયે સત્ત્વ છતાપણે તથા અસત્ત્વ-અછતાપણે સમકાલે અસંકે-
તપણે નામને અગવહે ગતેર્યાયે તેવારે સન્ કે. અસ્તિઅવક્ત-
વ્યરૂપ ભાંગો ઉપજે અને એ ભાંગા છતાં યીજા છ ભાંગા છે
તેનાં ગતેર્યાયે માટે સ્યાન્ પદ જોડીયેં એટલે સ્યાન્ અસ્તિ અવ-
ક્તવ્ય એ પાંચમો ભાંગો જાણવો. જેમ જીવને વિષે ચેતનપણો
મુખ્યરીપંગુણે અસ્તિ છે અને નાસ્તિપણે અસ્તિનાસ્તિ સમકાલ-
પણે બચનગોચર ન આવે તે સ્યાન્ અસ્તિ અવક્તવ્ય.

તથા એકદેશે પરપર્યાયેરસદ્ભાવેનાર્પિતો વિદ્યેયતઃ અ-
ન્યસ્તુ સ્વપરપર્યાયઃ સદ્ભાવાસદ્ભાવાભ્યાં સત્વાસ-
ત્વાભ્યાં યુગપદસંકેતિકેન શબ્દેન વક્તું વિવક્ષિતકું-
ભોઽસન્ વક્તવ્યથ ભવતિ । અહુમ્મ્યો વક્તવ્યથ ભવ-
તીત્પર્યાયઃ દેશે તસ્યાહુમ્મત્વાન્ દેશે અવક્તવ્યત્વા-
દિતિ પશ્યો મહઃ -

અર્થ ॥ તથા એકદેશે પરપર્યાય જે નાસ્તિ પર્યાય તેને

સ્વકાલરૂપ પરિણમન છે, ઇ ઉત્પાદ વ્યયનો ગ્રંજો મેદ જાળવો.

इहां केटलाक कालनी अपेक्षा लेइने परप्रत्ययपणो कहे छे ते खोटो छे, कारण के कालद्रव्य जे छे, ते पंचास्तिकायनो पर्याय छे अने परिणतितो द्रव्यनो स्वधर्म छे, माटे काल ते स्वकालरूप वस्तुनो परिणाम तेनो मेद छे, अथवा कालने मित्र द्रव्य मानिये तोपण काल ते कारणपणे छे, अने अतीत, अनागत वर्तमानरूप परिणति तेतो जीवादिक द्रव्यनो धर्म छे ते माटे इ उतपाद व्यय पण स्वरूपज छे इ ग्रीजो मेद थयो.

तथाच सिद्धात्मनि केवलज्ञानस्य यथार्थज्ञेयज्ञायकत्वात् यथा ज्ञेया धर्मादिपदार्थाः तथा घटापटादिरूपा वा परिणमन्ति तथैव ज्ञाने भासनाद् यस्मिन् समये घटस्य प्रतिभासः समयांतरे घटध्वंसे कपालादिप्रतिभासः तदा ज्ञाने घटा प्रतिभासध्वंसः कपालप्रतिभासस्योत्पादः ज्ञानरूपत्वेन द्रुवत्वमिति. तथा धर्मास्तिकाये यस्मिन् समये संख्येयपरमाणूनां चलनसहकारिता अन्यसमये असंख्येयानां एवं संख्येयत्वसहकारिताध्ययः असंख्येयानन्तसहकारिताउत्पादः चलनसहकारित्वेन द्रुवत्वं. एवमधर्मादिष्ववि ज्ञेयं, एवं सर्वगुणप्रवृत्तिषु इति चतुर्थः ॥

અર્થ ॥ તથા કે० તેમજ વલી સિદ્ધાત્માને વિષે કેવલ જ્ઞાનગુણની સંપૂર્ણ પ્રગટ્તા છે તે યથાર્થ જે કાલે જે જ્ઞેય જેમ પરિણમે તે કાલે તેમજ જાણે પૂહવો જ્ઞેયનો જ્ઞાયક તે કેવલ જ્ઞાન છે, જેમ ધર્માદિ દ્રવ્ય તથા ઘટપટાદિ જ્ઞેય પદાર્થ જે રીતે

વ્યયો સ્તઃ નાસ્તિ ભાવાનાં પરદ્રવ્યાદીનાં પરાટ્ટી
નાસ્તિભાવાનાં પરાટ્ટીત્વેનાપ્યુત્પાદવ્યયો ધ્રુવ્યં ચ
અસ્તિનાસ્તિદ્રવ્યો ઇતિ પદ્મયઃ ॥

અર્થ ॥ તથા સર્વ દ્રવ્યમાં અસ્તિ તથા નાસ્તિ એ સ્વભાવ
પરિણમિ રહ્યા છે. તિહાં જે અસ્તિ સ્વભાવ છે તે સ્વદ્રવ્યાદિ-
કનો છે. તે જેવો જ્ઞાનગુણ ઘટ જાણતો હતો તેવો ઘટ
જ્ઞાનની અસ્તિતા હતી અને તેજ ઘટલ્લંઘ્ય થયે કપાલ જ્ઞાન
થયું તે વોરે ઘટ જ્ઞાનની અસ્તિતાનો વ્યય થયો અને કપાલ
જ્ઞાનની અસ્તિતાનો ઉત્પાદ થયો, એ રીતે અસ્તિતાનો ઉત્પાદ
વ્યય છે તેજ રીતે નાસ્તિતાનો પણ ઉત્પાદ વ્યય જાણવો. જે
પહેલી ઘટ નાસ્તિતા હતી તે પછે ઘટલ્લંઘ્યે કપાલ નાસ્તિતા
થયી. એમ પરદ્રવ્યને પલટવે નાસ્તિતા પલટે છે તે સ્વગુણને
પરિણામિક કાર્યને પલટવે કરીને અસ્તિતા પલટે છે અને જિહાં
પલટવાપણો તિહાં ઉત્પાદ વ્યય થાયજ. એમ દ્રવ્યમાં સામાન્ય
સ્વભાવ સર્વ ધર્મ છે તેમાં જેમ સંભવે તેમ શ્રી પ્રમુની આજ્ઞાએ
ઉપયોગ દેહને ઉત્પાદ વ્યયપણો કરવો અને અસ્તિ નાસ્તિપણે
ધ્રુવ છે એ પાંચમો અધિકાર વહ્યો.

તથા પુનઃ અગુરુલ્લગુપર્યાયાણાં પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિરૂપા-
ણાં પ્રતિદ્રવ્યં પરિણમનાત્ નાનાહાનિવ્યયેટ્ઠદ્યુત્પાદઃ
વૃદ્ધિવ્યયે હાન્યુત્પાદઃ ધ્રુવત્વં ચાગુરુલ્લગુપર્યાયાણાં
एवं सर्वद्रव्येषु ज्ञेयं “तत्त्वार्थवृत्तौ” આકાંશાધિકરે
યત્રાપ્યવગાહકજીવપુદ્ગલાદિર્નાસ્તિતત્રાપ્યગુરુલ્લગુપર્યાય
वर्त्तनयावश्यत्वे चानित्यताभ्युपेया ते च अन्ये अन्ये

अर्थ ॥ हरे मंगो मंगो करे छे जे एक जी
 लगेगनां जाला छे ते जेको विने, अन्य से सि
 होय छे ते सर्वनां सुखनां अतिवादे प्रहस
 नलि छे, जो अतिव रूप तथा तेना अतिनादिक
 नलि छे, जेन अतिनां अहङ्कारो छे तेना प
 अतिनां कतिपय पदमे छे, ते पद अहङ्कार छे पद
 पदो निज छे एते मे कर्माणां अहङ्कारो ते अ
 जो मे अतिनां अहङ्कारो ते कर्माणां नयी.
 अतिनां अतिनां सुख छे ते तेनां नयी, अ
 अतिनां जे अतिनां सुख छे ते तेनां नयी, अ
 छे, ते नते अतिनां कर्माणां अतिनां करे तो
 पदोनां सुख छे पद कोइ अतिनां सुख को
 अतिनां नयी, ते नते अतिनां अतिनां अतिनां,
 पदो नते अन्य अतिनां ते सर्वनां नलि छे, ए
 पद सर्व अन्य अतिनां नलि छे, तथा पदो
 नली पद अतिनां अतिनां अतिनां अतिनां,
 ते नते अतिनां अतिनां, अतिनां, अतिनां, अतिनां
 अतिनां छे, एते नलिनां पद तेनां रदो छे ते
 नलिनां ए अतिनां पद तेनां छे, पद एक
 पदोको अतिनां नली पद एक अतिनां प
 अतिनां अतिनां सुख नलि छे, एते अतिनां
 अतिनां रदो छे, अतिनां अतिनां अतिनां
 अतिनां अतिनां सर्व अतिनां नलि न पदो एते
 ते नते अतिनां ए अतिनां अतिनां.

ગવેષિયે નહીં તો અલોકાકાશને વિષે સદૃશ્ય ન્યૂન કે
ઓછો પડે જે ઉત્પાદ વ્યય દ્રુવતા સંયુક્ત તે સત્ કહિયે
અને જે દ્રવ્ય હોય તે સત્પણા સંયુક્તજ હોય. માટે અગુરુલ-
લુતં પરિણમન, સર્વ દ્રવ્યમાં સર્વ પર્યાયમાં સર્વ પ્રદેશમાં છે એ
અગુરુલલુનો ઉત્પાદ વ્યય કહ્યો એ છદ્ધો અધિકાર થયો.

તથા ભગવતીટીકાયાં તથા ચ અસ્તિપર્યાયતઃ સામ-
ર્થ્યરૂપા વિશેષપર્યાયાસ્તે ચાનન્તગુણાસ્તે પ્રતિસમયં
નિમિત્તભેદેનપરાવૃત્તિસ્ત્યાઃ તત્ર પૂર્વવિશેષપર્યાયાનાં
નાશઃ અભિનવવિશેષપર્યાયાનામુત્પાદપર્યાયવત્ત્વે દ્રુવત્વં
ઇત્યાદિ સર્વત્ર જ્ઞેયં ઇતિ સત્તમઃ

અર્થ ॥ તેમજ વલી અસ્તિપર્યાયની વિશેષ પર્યાય જે
સામર્થ્યરૂપ તે અનંત ગુણા છે એ ભગવતી સૂત્રની ટીકા મળ્યે
કહ્યો છે. જે અસ્તિ પર્યાય તે જ્ઞાનાદિક ગુણના અવિભાગ-
રૂપ પર્યાય છે. જે પર્યાય પર્યાયમાં સર્વ જ્ઞેય જાણવાનું સામર્થ્ય
છે તે વિશેષ પર્યાય છે. તથા મહાભાષ્યે યાવંતો જ્ઞેયાસ્તાવંતો
જ્ઞાનપર્યાયાઃ એ સામર્થ્ય પર્યાયગવેષ્યા છે, એ સામર્થ્ય પર્યાય તે
જ્ઞેયને નિમિત્તે છે, તે જ્ઞેય તો અનેક ઉપજે છે ને અનેક
વિણશે છે તેવારે વિશેષપર્યાય પણ પડે છે તે પ્રતિસમયે
નિમિત્ત ભેદની પરાવૃત્તિ પડેવેયી પૂર્વ વિશેષ પર્યાય નાશ
થાય તથા અભિનવ વિશેષ પર્યાયનો ઉપજવો છે અને પર્યા-
યની અસ્તિતા દ્રુવ છે. એમ ગુણપર્યાયનો ઉત્પાદ વ્યય દ્રુવ-
પણો તે સાતમો છે એ અસ્તિનાસ્તિ સ્વભાવ વસ્તાળ્યા.

નિત્યતાઽભાવે નિરન્વયતા કાર્યસ્ય ભવતિ કારણા-
ભાવતા ઇ ભવતિ. અનિત્યતાયા અભાવે ક્ષાયકતાદિ-

અવ વક્તવ્ય્યા ભાવાઃ સ્યાન્પદે ગૃહીતાઃ અવ અત્તિ-
ભાવા વક્તવ્ય્યા સ્તથા અવક્તવ્ય્યા સ્તથા નાસ્તિભાવા
વક્તવ્ય્યા અવક્તવ્ય્યા એકાસ્તિન્ વસ્તુત્તિ, ગુણે. પર્યાયે.
પ્રક્રમયે. પરિણમયાના ઇતિ જ્ઞાનાર્થ સ્યાન્અસ્તિ-
નાસ્તિ અવક્તવ્ય ઇતિ સમર્પા ભદ્રઃ ॥ અવ વક્તવ્ય્યા
ભાવાસ્તે સ્યાન્પદે સંગૃહીતા ઇતિ અસ્તિન્વેન અસ્તિ-
ર્થમા નાસ્તિન્વેન નાસ્તિર્થમા યુગપદ્મયસ્વભાવત્વેન
વસ્તુમશયન્વાત્ અવક્તવ્યઃ સ્યાન્પદે ચ અમ્પાર્દા-
નામેવ નિન્યાનિત્યાયનેજ્ઞાન્નસંગ્રાહ્યમ્

અર્થ ॥ હવે જ્ઞાનમો માંગો કહે છે, હહાં અગ્નિભાવપણો
વક્તવ્ય છે તેમજ નાગ્નિભાવ પણ વક્તવ્ય છે, અને અવક્તવ્ય
પણ છે. એ સર્વ ધર્મ એક સમયમાં એક વસ્તુમત્તે તથા એક
ગુણમત્તે તથા એક પર્યાયમત્તે સમકાલે પરિણમે છે તે જગા-
વવા માટે અસ્તિનાસ્તિ અવક્તવ્યઃ એ જ્ઞાનમો માંગો. હહાં
અસ્તિ તે નાસ્તિ ન થાય અને નાસ્તિ તે અસ્તિ ન થાય
તથા વક્તવ્ય તે અવક્તવ્ય ન થાય અને અવક્તવ્ય તે વક્ત-
વ્ય ન થાય તે જગાવવાને અર્થે સ્યાન્પદ દ્રષ્ટો છે. હહાં
અસ્તિપણે જે ભાવ છે તે અગ્નિધર્મ અને નાસ્તિપણે જે ભાવ
છે તે નાસ્તિપણે દ્રશ્ય છે, વેદુ સમકાલે છે તે માટે એક
સમય વક્તવ્યકે. કહેવામાં અશક્ય છે, અસમર્થ છે, તેથી
અવક્તવ્યકે. અગોચરપણે છે અને જે સ્યાન્પદ છે તે અસ્તિ-
ધર્મ નાસ્તિધર્મ અવક્તવ્ય ધર્મનો નિન્યપણો, અનિત્યપણો પ્રમુખ
અનેકાંતનો સંયદ્ધ કરે છે જે અગ્નિધર્મ છે તે નિત્યપણે પણ
છે તથા અનિત્યપણે પણ છે એકપણે છે, અનેકપણે છે, ભેદ-

પ્રમેયત્વ, અગુરુલ્લુ આદિક સમસ્ત પર્યાય ગુણા વિભાગાદિક તે સર્વેનું આધારમૂળ ક્ષેત્ર તે પ્રદેશ છે તે સ્વ કે० પોતાના જે ક્ષેત્ર તે સર્વ ભેદરૂપ જુદા જુદા છે છટ્લે સંખ્યાતા પ્રદેશ મિત્ર છે પણ તે એક પિંડપણો કિવારે તજતા નથી, સર્વ પ્રદેશમાં અંતરાલ ક્ષેત્રપણો કોઈવારે પામતો નથી જે અનંતા સ્વભાવ, અનંત પર્યાય, તે અસંખ્યાન પ્રદેશ રૂપ તેનું પ્રમાણ ફિરતું નથી એવો જે દ્રવ્યને વિષે સમુદાય પિંડપણો રહે છે તે એક સ્વભાવ કહિયે. તે પંચાસ્તિકાયમંવ્યે ? ધર્મ, ૨ અધર્મ, ૩ આકાશ, ૪ વળ દ્રવ્ય એકેક છે અને જીવ દ્રવ્ય અનંતા છે તેથી પુટ્તલ પરમાણુ અનંત ગુણા છે. તે એક જીવ અનેક રૂપ નવ નવા કરે પણ અંતર પડે નહીં તે માટે દ્રવ્યમંવ્યે એક સ્વભાવ છે.

ક્ષેત્ર અસંખ્યાત પ્રદેશ કાલ ઉત્પાદ વ્યયરૂપ ભાવ પર્યાય ગુણના અવિભાગ તે પોતાના મિત્રકાર્ય પરિણામી છે તે સર્વનો મિત્ર પ્રવાહ છે છટ્લે સર્વનો કાર્યપણો મિત્ર છે તે માટે દ્રવ્યને સર્વ સ્વભાવ પર્યાય ભેદે વિચારતાં દ્રવ્યમાં અનેક સ્વભાવ પણ છે. જો વસ્તુમાં એકપણાનો અભાવ માનિયે તો સામાન્યપણો રહે નહીં અને ગુણનો પર્યાયનો સ્વામી આધાર તે કોણ થાય ? અને આધાર વિના ગુણાદિ આધેપ તે ક્યાં રહે ? તે માટે દ્રવ્યનો એકપણો છે. જો વસ્તુમાં અનેકપણો ન માનિયે તો દ્રવ્ય તે વિશેષ રહિત થઈ જાય તેથી ગુણનો અનેકપણો શી રીતે દ્રવ્યનેવિષે પામિયે ? માટે દ્રવ્યમાં ગુણ-કાર્યનો અનેકપણો પણ છે તથા સ્વસ્વામિત્વ વ્યાપ્ય વ્યાપક-ભાવ કેમ ઠેરે ? જે ગુણ પર્યાય તે સ્વ કે० ધન અને દ્રવ્ય તે તેનો સ્વામી છે અથવા દ્રવ્ય તે વ્યાપ્ય અને ગુણ પર્યાય

અર્થ ॥ સ્વાત્માસ્તિ સ્વાત્માસ્તિ સ્વાત્માસ્તિ અવત્કવ્ય ય ધ્રુવ
ભાંગા વસ્તુના સંપૂર્ણરૂપને ગ્રહે માટે સકલાદેશી છે અને
શેષ રહ્યા લે ચારભાંગા તે વિકલાદેશી છે તે વસ્તુના
એકદેશને ગ્રહે માટે તથા વહી જાતિપણને વિષે લે અ-
સ્તિપણો તે નાસ્તિપણે નહીં અને નાસ્તિપણો નાસ્તિપણે છે
તેમાં અસ્તિપણો નહીં. ઇહાં કોઈ પુછે કે વસ્તુમાં લે નાસ્તિ-
પણો તે અસ્તિપણે કહોછો તો નાસ્તિપણામાં અસ્તિપણાની ના
કિમ કહોછો? તેને ઉત્તર લે નાસ્તિપણો તે અસ્તિ છે—હતા-
પણે છે અને અસ્તિયમ્ કાંઈ નાસ્તિપણામાં નહીં માટે ના
કહી છે. છતિની ના કહી નહીં. તથા ધ્રુવજ નિત્યપણાની
સત્તભંગી તથા અનિત્યપણાની સત્તભંગી તેમજ સામાન્ય ધર્મ
સર્વની મિત્ર મિત્ર સત્તભંગી, તથા સર્વ વિશેષ ધર્મની સત્તભંગી,
તેમજ ગુણ પદાર્થ સર્વની જુદી જુદી સત્તભંગી કહેવી, તથા
કે. તે કહી દેખાડે છે.

જ્ઞાનં જ્ઞાનત્વેન અસ્તિ દર્શનાદિભિઃ સ્વજાતિર્ધર્મઃ
અચેતનાદિભિઃ વિજાતિર્ધર્મઃ નાસ્તિ, एवं पञ्चास्ति-
कापे प्रत्यस्तिकापमनन्ता सत्तभंग्यो भवन्ति. अस्ति-
त्वाभावं गुणाभावात्पदार्थं नून्यतापत्तिः नास्तित्वा-
भावं षडोचत् परभावात्ત્વેन परिणमनान् सर्वसद्भ-
तापत्तिः च्यञ्जकयोगे सत्ता स्फुरन्ति तथा असत्ताया
अपि स्फुरणस्त् पदार्थानामनियन्ता प्रनिर्पातिः त-
त्त्वार्थे तद्भावाव्ययं नित्यम् ॥

અર્થ ॥ હવે ગુણની સત્તભંગી કહી દેખાડે છે. જેમ જ્ઞાન
ગુણ જ્ઞાપકાદિક ગુણે અસ્તિ છે અને દર્શનાદિક સ્વજાતિ

અજીવ તે ચેતના રહિત અમેદ છે. અજીવમત્ર્યે જે ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય તે ચલનસહકારને કરે છે, પણ વીજા અજીવદ્રવ્ય તે એ કાર્ય કરતા નથી. એમ ધર્માસ્તિકાય થિરસહાયગુણને કરે છે. આકાશઅવગાહ દાનને કરે છે. પુદ્ગલરૂપી આવરણ સ્કંધાદિ પરિણમન કરે છે. એમ સર્વ દ્રવ્યને મેદ છે, તોજ મિત્ર મિત્ર દ્રવ્ય કહેવાય છે. ઇહાં કોઈ કહેશેકે જીવઅનંતા તેતો સરિલા છે તો સર્વ જીવને એકદ્રવ્ય શાવાસ્તે ન કહ્યો ? તેને ઉત્તર જે રૂપેયા સોનારૂપાપણે અથવા ધવલાપણે તોલપણે સરિલા છે, પણ વસ્તુના પિંડપણે મિત્ર છે, તેમાટે સોનેપણ મિત્ર મિત્ર કહિયેં છે. તેમ જીવને પણ મિત્ર મિત્ર કહિયેં. ઘડી ઉત્પાદ વ્યપનો ફિરવો સર્વમાં તેજ રીતનો છે, પણ પલટણ તે એક રીતનો નથી, તથા અગુરુલયુની હાનિવૃદ્ધિનો ફિરવો પણ સર્વ દ્રવ્યમાં પોતપોતાને છે, તેથી સર્વ જીવ તથા સર્વ પરમાણુ મિત્ર છે, એ મેદ સ્વભાવ જાણવો.

“તન્મયતાવસ્થાનાધારતાથમેદેન અમેદ સ્વભાવઃ” તથા તન્મયતા અવસ્થાનતાનો અમેદ છે અને આધારતાનો પણ અમેદપણો છે તે અમેદ સ્વભાવ છે.

તથા મેદનો જો અભાવપણો માનિયેં એટલે વસ્તુમાં મેદપણો ન માનિયેં તો સર્વ ગુણ તથા પર્યાયનો સંકર કે. એકમેકપણો એ દોષ લાગે, તો ગુણી કોણ ? તથા ગુણ કોણ ? દ્રવ્ય કોણ ? એમ ગુણપર્યાયને કેદ દ્રવ્યનો કયો પર્યાય એમ વેહેંચણ થાય નહીં. ગુણ તથા ગુણી તથા જે ઓલસવા યોગ્ય લક્ષણ તેનું ચિન્હ તથા કારણવર્મ તથા કાર્યવર્મતા એ બે જુદા પડે નહીં. કાર્યવર્મ તથા કારણવર્મનો નાશ થાય માટે વસ્તુમાં મેદ સ્વભાવ માનવો.

मिति द्रुवत्वेन निम्नस्वभावः नवनवर्षांपाणिना-
नादिभिः उत्तानिम्नस्वरूपो निम्नस्वभावः उत्पत्ति-
व्यपस्वरूपमनिम्नम् ?

अपे ॥ एक अनश्रुतिनिम्नता बीजो पतंपनिम्नता
हो अनश्रुतिनिम्नता तेने कहिये जे रूप ते उर्ध्व प्रथम
पक्ष प्रथमने परिणमते ए रूप तेहिज ए द्रुवत्वरूप ज्ञान
त हे पड़े मद्रा मद्रा बने काडे तेहिज पुरुं जे ज्ञान
त हे जे द्रुव स्वभाव पड़े नहीं ते अनश्रुति निम्नता
हिये अने ए निम्नतानां जे उर्ध्व प्रथम कह्यो ते ओट-
काडे हे जे पड़े सनपे रूपनी परिणति हवी ते बीजे
सनपे नवनवर्षांपने उत्पत्ते अने पूर्ववर्षांपने व्यपे सर्व पर्यापनी
पर्यापि एह तो पन ए रूप तेहुं तेज पुरुं जे ज्ञान थाप
ते रूपनां उत्पन्नव्यप कहिये उत्पत्ते सनपे ते माटे उर्ध्व
प्रथम कहिये.

नया अनंतजीव सतिखा छे पन सर्वजीव जानता ए
पन जीव एवो जीवत्वमहापुन्य मित्र जीव सत्तारूप ज्ञान
थाप ते विपश्चिद्व्यप कहिये.

उर्ध्वप्रथम ते मनवानरे अनेक ज्यादव्यपने पउले पन
ए जीव ते तेज छे पुरुं ज्ञान थाप ए निम्नस्वभावनो धर्म
जानवो. ए कराली कार्यउन्तो तेहुं ज्ञान थाप ते निम्नस्वभा-
वनो धर्म जानवो. तथा ए कराली जे कार्यउन्तो कही ज्ञान
पुरुं ते कराली बीजे करने पाहुं कार्य थाप एन नवे नवे
कार्यउन्ते पन जीव तेज छे पुरुं जे ज्ञान थाप. परंपरारूप
मति पाहुं थाप ते परंपर निम्नता कहिये तेन प्रथम शरी-

મયસ્થાનાત્મિકાભવનટ્ટચિસ્તિરોભૂતા નત્વભાવસ્પંચ
જાતા કપાલાણુત્તરભવનટ્ટન્યન્તરક્રમાવિચ્છિન્નરૂપત્વા-
દિત્યેયમાદિભિરાકારદ્રવ્યાણ્યેવભવનલક્ષણાન્યપદિશ્ય-
ન્તે, ત્રિકાલમૂલાવસ્થાયા અપરિત્યાગરૂપોઽભવ્યસ્વ-
ભાવઃ, ભવ્યત્વાભાવવિગ્રેષુગુણાનામપ્રવૃત્તિઃ અભવ્ય-
ત્વાભાવે દ્રવ્યાન્તરાર્પત્તિઃ

અર્થ ॥ હવે ભવ્ય સ્વભાવ નવા અભવ્ય સ્વભાવ કહે છે.
જીવાર્જીવાદિક દ્રવ્ય છે તે પરિણામિ છે. સમર્પે સમર્પે નવા
નવા પરિણામે પરિણમે છે. તિહાં પૂર્વપર્યાયને વિનાશે અને
ઉત્તરોત્તર નવા નવા પર્યાયને પ્રગટાવે પૂર્વી જે દ્રવ્યની પરિણતિ
તેનું મુદ્દ કારણ તે ભવ્ય સ્વભાવ કહિયે. તિહાં નવાયે ટીકા
મધ્યે કહ્યો છે. હહાં દ્રવ્યાનુયોગને વિષે ભાવ ધર્મને વિષે છૂટે
ગુણ પર્યાયને વિષે દ્રવ્ય તે મધ્ય કે. ભવન થયો છૂટે નયો
નીપજયો તે ભવન હનિ કે. એમ શત્રુના ગુણપર્યાય જે છે તે
ભવન કે. નયો થવા રૂપ સમયસ્થાન માત્ર છે છૂટે નવા નવા
ધારારૂપ છે. તિહાં દર્શન કહે છે, જે પુરુષ અવિન
કે. કહ્યો આત્માને કે. પરી તેહિજ થેટો, થેગયું તે પચામન
કહિયે, અપવા ઉચ્છયું તે આત્મન સહિન મયું જેમ દુષ્પાદિક
પર્યાયે તે પુરુષ થાય છે તેમ તેહજ અવ્યંતર કે. પર્યે પર્યાયનો
વિનાશ અને અન્ય પર્યાયનો ઉપજયો તે અવ્યંતર કહિયે. અવ્યં-
તર વ્યક્તિરૂપને ઉપદેશે છે તે ભવનધર્મની પ્રગતિ કરે છે,
જાપને કે. નયો ઉપજે અગ્નિ કે. શનિને છે. વિરિણમને
કે. વીજાતને પરિણમે વરૂં નાનવ્યં થમેં વહે અને અગ્ની-
યને કે. ઘટ વિનશ્વતિ કે. વિનાશ પામે વિટ કે. સમુદાય-

જે ભવન ધર્મનો વર્તવો તેનો તિરોભાવ થયો કહિયે. જેમ વિણસ્યો ઘટ જે મૃત્પિંડને વિપે તે ચક્રાદિ કારણે પ્રગટ થયો, જે ઘટ તેને પ્રવ્વંસે વિનાશ કહિયે. એમ દ્રવ્યને વિપે કાર્ય કરવારૂપ જે પર્યાય તેને તિરોભાવે અન્યપણે કાર્યકરણ રીતે સમવસ્થાન જે રહેવું તે સમયે તે ભવનવૃત્તિ કહિયે. તથા તિરો-ભાવપણાને અભાવે થાવું જે કપાલાદિક ઉત્તર ભવન તેપણે વર્તવું એ પણ ભવન ધર્મ છે. એમ અનુક્રમે અવિચ્છિન્ન નિરંતર રૂપેં દ્રવ્યાદિક અનેક આકારેં દ્રવ્ય તેજ ભવન લક્ષણ કહિયે. એ મધ્ય સ્વભાવ જાણવો દ્રવ્યનેવિપે જે અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, પ્રમયેત્વ, અગુરુલઘુત્વાદિક ધર્મ, તે ગ્રણે કાલમાં મૂલ અવસ્થાને અપ-રિત્યાગે કે૦ તજતા નથી. તેહિજ રૂપપણે રહે. એહવા જેટલા ધર્મ તે અમધ્યસ્વભાવ જાણવો જે, અનેક ઉત્પાદ વ્યયને પરિણમને ફિરવે ફિરે પણ જીવનો જીવપણો પલટાય નહીં તેમજ અજીવનો અજીવપણો પલટાય નહીં એ સર્વ અમધ્ય સ્વભા-વ જાણવો.

હવે એ યે સ્વભાવ જો દ્રવ્યમાં ન માનિયે તો શો દોષ થાય ? તે કહે છે. જો દ્રવ્યને વિપે અમધ્યપણો ન માનિયે તો દ્રવ્યના જે વિશેષ ગુણ ગતિસહકાર, સ્થિતિસહકાર, અગ્રગાહ દાન, જ્ઞાયકતા, વર્ણાદિ જે પંચાસ્તિકાયના વિશેષ ગુણ તેની પ્રવૃત્તિ ન થાય, અને પ્રવૃત્તિ વિના કાર્યનો કરવો ન થાય અને કાર્યને અગ્રકરવે દ્રવ્યનો વ્યયપણો થાય, તે માટે મધ્ય સ્વભાવ છે.

જો દ્રવ્યને વિપે અમધ્યરૂપ અમધ્ય સ્વભાવ ન હોય અને એકલો ભવન સ્વભાવજ હોય તો નવા નવાપણે યવે તે દ્રવ્ય પલટીને અન્ય દ્રવ્ય થઈ જાય તે માટે દ્રવ્યત્વ સન્ય

કહિયે. તે વક્તવ્ય ધર્મથી અવક્તવ્ય ધર્મ અનંતગુણ છે. વચ-
નતો સંખ્યાતા છે પણ તે વચનોમાં એવો સામર્થ્ય છે જે અ-
વક્તવ્ય ધર્મ સર્વનો જ્ઞાનપણો થાય. ઉક્તં ચ અમિલપ્પા જે ભાવા,
અણંતભાગો ચ અણમિલપ્પાણં, અમિલપ્પસાણંતો, ભાગ સુણ નિવદ્ધો
અ ॥ ૧ ॥ તથા કે ૦ તિહાં અક્ષર સંખ્યાતા છે તે અક્ષરના
સન્નિપાત સંયોગીમાવ અસંખ્યાતા છે તે અક્ષર સન્નિપાતને ગ્રહવાય
એવા જે પદાર્થાદિકના ભાવ તે અનંતગુણ છે, તેથી અવક્તવ્ય
ભાવ અનંતગુણ છે, જે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અમિલાપ્યભાવનો
પરોક્ષપ્રમાણે ગ્રાહક છે. અવધિજ્ઞાન તે પુદ્ગલનો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે
જાણગ છે, પણ એક પરમાણુના સર્વ પર્યાયને જાણે નહીં. કેટ-
લાક પર્યાયને જાણે તે પણ અસંખ્યાત સમયે જાણે અને કે-
વલજ્ઞાન પણ ઢ દ્રવ્યના સર્વ પર્યાયને એક સમયમાં પ્રત્યક્ષ જાણે.
માટે જો દ્રવ્યમાં વક્તવ્યપણો ન હોય તો શ્રુતજ્ઞાને ગ્રહણ
થાય નહીં અને જે ગ્રંથાભ્યાસ, ઉપદેશાદિક, સર્વ કામ થાય છે
તેતો એમ નથી માટે દ્રવ્યમાં વ્યક્તવ્યપણો છે.

અવક્તવ્યભાવે કે ૦ અવક્તવ્યપણાને ન માનિયે તો અતી-
તપર્યાય તે વસ્તુમાં કારણતાની પરંપરામાં રહ્યા છે, તથા અના-
ગતપર્યાય સર્વ યોગ્યતામાં રહ્યા છે તે સર્વનો અભાવ થાય, તે
વારે વસ્તુમાં વર્તમાન પર્યાયની છતિ પામિયે તેથી અતીત અના-
ગતનો જ્ઞાન થાય નહીં, માટે અવક્તવ્ય સ્વભાવ અવદ્ય માનવો
અને વર્તમાન સર્વ કાર્ય તે નિરાવાર થઈ જાય અને દ્રવ્યમાં
એક સમયમાં અનંતા કારણ છે તે અનંતા કારણના અનંતા
કાર્ય ધર્મ છે અને અનંતા કાર્યના અનંતા કારણ પરંપરાનું જ્ઞાન
તે કેવલીને છે અને વર્તમાનકાલે કારણ ધર્મ તથા કાર્ય ધર્મથી
અનંતગુણ કારણ કાર્યની યોગ્યરૂપ સત્તા છે તે કોઈના અવિ-

પરિણમે તે રીતેજ કેવળ જ્ઞાન જાગે તે લે સમયે ઘટજ્ઞાન હતું તે સમયાંતરે ઘટ ધ્વંસ થયે કપાલનું જ્ઞાન થાય તેવો ઘટપ્રતિભાસનો ધ્વંસ કપાલ પ્રતિભાસનો ઉત્પાદ અને જ્ઞાનનો ધ્રુવપણો એમ દર્શનાદિ સર્વ ગુણનો પ્રવર્તન જાગ્યો.

તથા ધર્માસ્તિકાપને વિષે લે સમયે સંસ્થાન પરમાણુનો ચલન સહકારીપણો હતો, પરી સમયાંતરે અસંસ્થાન પરમાણુને ચલનસહકારીપણો કરે તેવો સંસ્થાના પરમાણુ ચલનસહકારનાનોદ્યય અને અસંસ્થેય પરમાણુને ચલનસહકારનાનો ઉત્પાદ અને ચલનસહકારીપણે ધ્રુવ છે. એમજ અધર્માસ્તિકાયાદિકને વિષે પણ સર્વ ગુણની પ્રવૃત્તિ થાય છે. એ રીતે દ્રવ્યનેવિષે અનંતા ગુણની પ્રવૃત્તિ છે. इहां कोई पुछे ले धर्मास्तिकाप मन्वे अनंता जीव तथा अनंता परमाणु ते चलनसहकारी थाय पटलो चलनसहकारी છે, તો થોડા જીવ અને થોડા પરમાણુને ચલનસહકાર કરનાં ધીજો ગુણ કયો અપ્રવૃત્ત્યો રહ્યો ? એમ કહે તેને ઉત્તર કે નિરાચરણ લે દ્રવ્ય છે તેનો ગુણ અપ્રવૃત્ત્યો રહેજ નહીં અને જીવ પુટલ લે આવી પહોંતા તેને સહકારે સર્વ ચલન સહકારી ગુણના પર્યાય તે પ્રવર્તે જ છે. કેમકે અલોકાકાશમત્તે જો અવગાહક જીવ પુટલ નથી તોપણ અવગાહક દાન ગુણતો પ્રવર્તે જ છે. તેમ ધર્માસ્તિકાયાદિકમાં જીવ પુટલ થોડાને પોચે, પણ ગુણ તો બધો પ્રવર્તે જ છે, એમ ધારવો. એ રીતે ગુણ પર્યાયનો ઉત્પાદ દ્યય ધ્રુવરૂપ ધર્મ કહેવો. એ ધોરું રૂપ કયું.

तथा सर्वे पदार्थाः अस्तिनास्तित्वेन परिणामिनः

नब्रास्ति भावानां स्वधर्माणां परिणामिकत्वेन उत्पाद-

મયમાયોજનીયાઃ ક્રિયાવચ્ચં પર્વાયોપયોગિતા પ્રદે-
શાદ્યકનિચલતા પર્વચક્રારાઃ સંતિ ભૂયાંસઃ અનાદિપરિ-
ણામિકા મયન્તિ જીવસ્વભાવા ધર્માદિભિસ્તુ સમાના
ઇતિ વિશેષઃ ।

અર્થ ॥ તેમજ અસ્તિપણો, નાસ્તિપણો, કર્તાપણો, ભોક્તા-
પણો, ગુણવંતપણો, અસર્વવ્યાપિપણો, પ્રદેશવંતપણો, इत्यादि અનંત
સ્વભાવવંત દ્રવ્ય છે. તેમજ નચાર્ય ટીકામયો પરિણામિક
ભાવના મેઢ થસ્વાણનાં કર્તો છે. પુનરપિ આદિ શબ્દના ગ્રહણ
કરનાં છમ જગાએ છે જે વસ્તુ અનંત ધર્મવંત છે તે સર્વ
ચિન્તારી શકે નહીં તો પણ દ્રવ્ય દ્રવ્યને વિષે મયચનના જાણ
પુરુષ જેમ સંભવે તેમ ધર્મ જોડ્યા. તથા ક્રિયાવંતપણો જે જ્ઞાના-
દિક ગુણ તે લોકાલોક જાણવાને પ્રતિ મમયે પ્રવર્તે છે. શ્રી
ભાષ્યકારે જ્ઞાનાદિ ગુણ તે કર્મ અને તેજ ગુણની પ્રતિ
તે ક્રિયા જાણવી તથા દેશગો તે કાર્ય છમ ધર્માગ્નિકાયા-
દિકના સર્વે ગુણ તે શ્રમ પર્ણિનિયે પર્ણિમાર્મી છે, તે માટે
પંચાસ્તિશાય તે અર્થ ક્રિયા કર છે, તે ક્રિયાવંતપણો જાણ્યો.
સર્વ પર્વાપનો ઉપયોગાપણો છ પણ જીવ સ્વભાવ છે તથા
પ્રદેશાદ્યની નિશ્ચયના છ પણ જાણનો સ્વભાવ છે. તિહાં ધર્મા-
ધર્મ અને આરાશ છ પણ અગ્નિશાયના પ્રદેશ અનાદિ અને-
તજાત અતર્પિતવર્તે છે. વૃત્તને જ્યેષ્ઠો મદા મંદા છે. વૃત્ત-
તત્ત્વમાત્ર તથા વૃત્તચક્ર તે મંદ્યાનો કાત્ર અપરા અમે-
ન્દ્યાનો કાત્ર છૂદ છેવે છે પણ વહે આદ્ય થટ વાય. તથા
જીવદ્રવ્યને મજ્જમાં મંદ્યાગ્નિને શ્રેષ્ઠની શ્રેયાંત્ર મનન મરદી
મયાંત્ર મન્નરૂપ થટા છે, તે જીવને મન્દ્યદર્શન મન્દ્ય-
જ્ઞાન અને મન્દ્યદર્શનને મન્દ્યે મર્મ પર્માત્મભોગીરતી નિરાગે

ચ મયન્નિ અન્યથા તત્ર નયોત્પાદવ્યયો નાપેક્ષિતા-
વિતિ ન્યૂનં એવં મહત્ત્વં સ્યાન્ ઇતિ પટ્ટઃ ॥

અર્થ ॥ તથા કે० તેમજ વડી સર્વ દ્રવ્ય તથા પર્યાય
તે અગુરુલયુ ધર્મે સંયુ— હોય દ્રવ્યને પ્રદેશે અગુરુલયુ અનંતો
છે. તે અગુરુલયુ સમયે સમયે પ્રદેશે તથા પર્યાયે કોઈક વારે
શદ્ધિ પામે કોઈક વારે ઘટી જાય તે વચ્ચે ધર્મો છ છ પ્રકારે
છે. ૧ અનંત ભાગ હાનિ, ૨ અસંખ્યાત ભાગ હાનિ, ૩
સંખ્યાત ભાગ હાનિ, ૪ સંખ્યાત ગુણ હાનિ, ૫ અસંખ્યાત ગુણ
હાનિ, ૬ અનંત ગુણ હાનિ, છ છ પ્રકારે હાનિ તથા ૧
અનંત ભાગ શદ્ધિ, ૨ અસંખ્યાત ભાગ શદ્ધિ, ૩ સંખ્યાત ભાગ
શદ્ધિ, ૪ સંખ્યાત ગુણ શદ્ધિ, ૫ અસંખ્યાત ગુણ શદ્ધિ, ૬
અનંત ગુણ શદ્ધિ. છ છ પ્રકારની શદ્ધિ તે સર્વ દ્રવ્યના સર્વ
પ્રદેશે સર્વ પર્યાયમાં થાય. છક પ્રદેશમાં કોઈક સમયે વધે છે
કોઈક સમયે ઘટે છે જેમ પરમાણુમાં વર્ણાદિક વધે ઘટે છે
તેમ અગુરુલયુપણો પણ વધેઘટે છે. હાનિનો વ્યય છે તો શદ્ધિનો
ઉત્પાદ છે. અથવા શદ્ધિનો વ્યય છે તો હાનિનો ઉત્પાદ છે
પણ અગુરુલયુ ધ્રુવનો ધ્રુવ છે. છમ સર્વ દ્રવ્યને વિષે જાણવો.
તિહાં તત્ત્વાર્થટીકામાં આકાશે દ્રવ્યના અધિકારે વર્ણ છે તે
લક્ષિયે છે. જિહાં ઇલોકાકાશમધ્યે અવગાહક જીવ પુદ્ગલા-
દિક દ્રવ્ય નથી તિહાં પણ અગુરુલયુપર્યાયવંતપણો અવદય
છે. તે અગુરુલયુની અનિત્યતા અવદય અંગીકારે છે અને તે
અગુરુલયુ તે પર્યાયે તથા પ્રદેશે અન્ય અન્ય કે० વીજો વીજો
થાય છે છટ્ટે પૂર્વ સમયે અગુરુલયુનો વ્યય અને વીજે સમયે
નવા અગુરુલયુનો ઉત્પાદ છે. જો છ રીતે નવો ઉત્પાદ વ્યય

शक्तेरभावः अर्थक्रियामंभवः तथा समस्तस्वभावप-
र्यायाधारभूतमव्ययदेनानां स्वस्वक्षेत्रभेदरूपाणामेकत्व-
विष्टोरूपापरन्यागः एकस्वभावः ॥ क्षेत्रकालभासानां
भिन्नकार्यपरिणामानां भिन्नमभावरूपोऽनेकस्वभावः ए-
कत्वाभावे सामान्याभावः ॥ अनेकत्वाभावे विनेष-
र्माभावः स्वस्वामित्वव्याप्यव्यापकताप्यभावः

अर्थ ॥ एमज सर्वे द्रव्यमां नित्यता तथा अनित्यता छे.
ए नित्य अनित्यपणा विना द्रव्य कोइ नयी ज. द्रव्यमां नित्यता
न होय तो कार्यनो अन्वय कोने होय ? एट्ठे अमुक कार्य
ते अमुक द्रव्ये करयो एम कळो जाय नही माटे द्रव्यमां
नित्यता मानवायीज अमुक द्रव्ये अमुक कार्य करयो एम कहे-
वाय छे माटे जो द्रव्यने नित्यपणेज मानिये तो गुणतुं कार्य ते
द्रव्यनो कहेवाय अने गुण ते द्रव्य न कहेवाय अने जो
द्रव्य नित्य होय तो कारणपणानो अभाव घाय माटे द्रव्यमां
नित्यता मानवी अने जो द्रव्यमां अनित्यपणो न मानिये तो
जाणंग आदे देइने सर्व द्रव्यना गुणरूप कार्यनो अभाव थइ
जाय, अर्थ क्रिया संभवे नही, एट्ठे कोइक अनित्यपणो होय
तो अर्थ क्रियाने करे केमके करवापणो कोइक बीजापणो
एट्ठे नवानणो निपजाववो ते पूर्व पर्यायनो ध्वंस धयेवी
घाय अने ते एकनो ध्वंस अने कोइक बीजा नवानो नीप-
जवो ते द्रव्यमां अनित्यपणो छे एट्ठे नित्य स्वभाव तथा
अनित्य स्वभाव ओलखाव्या. हवे एक स्वभाव तथा अनेक
स्वभाव ओलखावे छे.

तथा के०-तेमज समस्त के० सर्व जे स्वभाव आस्तित्व,

દેવસેનકૃત નયચક્રમત્તે જીવને અચેતન સ્વભાવ, મૂર્ત સ્વભાવ તથા પુદ્ગલ પરમાણુને ચેતન સ્વભાવ, અમૂર્ત સ્વભાવ કહ્યા અસત્ છે, એતો આરોપણપણે કોઈક કહે તે કથનમાત્ર જાણ પણ એ વાત છતીમાં નથી, જે ધર્મ આરોપે તથા ઉપચારે ગયાય તે વસ્તુનો ધર્મ નથી. ઉપાધિયી થાય છે, તે માટે ઉપાધિ તે વસ્તુની સત્તા નથી એમ ધારવું.

ધર્માસ્તિકાયે અમૂર્તાચેતનાક્રિયગતિસહાયાદયો ગુણાઃ ।
અધર્માસ્તિકાયે અમૂર્તાચેતનાક્રિયસ્થિતિસહકારાદયો
ગુણાઃ । આકાશાસ્તિકાયે અમૂર્તાચેતનાક્રિયાવગાહના-
દયો ગુણાઃ । પુદ્ગલાસ્તિકાયે મૂર્તાચેતનસક્રિયપૂર્ણગ-
લનાદયો વર્ણગન્ધરસસ્પર્શાદયો ગુણાઃ । જીવાસ્તિકાયે
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રવીર્યાઽધ્યાવાધામૂર્ત્યાઽગુરુલધ્વનવગા-
હાદયો ગુણાઃ । एवं પ્રતિદ્રવ્યં ગુણાનામનન્તર્યં જ્ઞેયम् ॥

અર્થ ॥ ધર્માસ્તિકાયના ગુણ ચાર ૧ અરૂપી, ૨ અચેતન, ૩ અક્રિય, ૪ ગતિસહાય इत्यादि अनंतगुण છે. અધર્મ-
સ્તિકાયના ગુણ ચાર ૧ અરૂપી, ૨ અચેતન, ૩ અક્રિય, ૪
સ્થિતિસહાય, इत्यादि अनंतगुण છે. આકાશાસ્તિકાયના ગુ-
ણ ચાર ૧ અરૂપી, ૨ અચેતન, ૩ અક્રિય, ૪ અવગાહનાદિ
અનંતગુણ છે. પુદ્ગલાસ્તિકાયના ગુણ ચાર છે ૧ રૂપી, ૨ અચે-
તન, ૩ સક્રિય, ૪ પૂર્ણગલન. ૧ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૩ રસ, ૪ સ્પર્શ
इत्यादिक ગુણ અનંત છે. જીવાસ્તિકાયને વિશે ૧ જ્ઞાન, ૨
દર્શન, ૩ ચારિત્ર, ૪ વીર્ય, ૫ અધ્યાવાધ, ૬ અરૂપી, ૭ અગુ-
રુલધ્વ, ૮ અનવગાહાદિક અનંતગુણ છે, ૯ રીતે અનંતગુણ
જાણવા.

हे स्वभाव से प्रतीत रूपों एक स्वभाव तथा अनेक
स्वभाव उत्पन्न.

स्वभावभेदेन स्वभावभेदेन अगुरुत्वपुनर्पापभेदेन
भेदस्वभावः अवस्थानाधारभावभेदेन अभेदस्वभावः
भेदाभावे सर्वगुणस्वाभावानां मङ्गलदोषः गुणगुणान्तर-
नशनाः स्वभावपरिणामादः अभेदाभावे व्यापकत्वमः
कर्मणं गुणाः को वा गुणो इत्यादिभावः.

अर्थ ॥ स्वभाव के० प्रतीतत्वेना कार्यो भेदों की प्रतीति
उत्पन्नतां ज्ञानद्वारा वे ज्ञानकांत कार्य करे तथा धर्मि-
गुण विनश्यत्स्वरूप कार्य करे तथा पुण्यद्वारा वे कर्मजो
निष्ठ कार्य करे, तथा कर्मजो, मंत्रजो, स्मरणो अनेक
पक्षों, सर्व कार्य निष्ठ है, तथा स्वभाव भेद से अस्तिस्व-
भाव इति रूप है, निष्ठ स्वभाव अविनाशित्वो है, अस्ति-
स्वभावो वे पण्डित रूप है, पुण्यजो वे निष्ठरूप है, अनेक-
पक्षों वे भेदोदिक है, इत्यादि स्वभाव भेद तथा अगुरुत्व-
पुनर्पाप भेदोदिकविमलो दूरी दूरी है, कोई कोईनो तुल्य
नहीं, हानिद्विरूप परिणाम है, इत्यादि प्रकारे रूपों भेद
स्वभाव है.

तथा सर्व धर्मो अवस्थान के० रेंदो वेने आधारजो
स्वभावो तुल्यो के० स्तिस्वभावो केवले निष्ठ पक्षो नहीं, वेनादे
रूपों अनेक स्वभाव है.

जो रूप पुनर्पापों भेद स्वभाव न होय तो सर्व संकर
पुण्यजो रूप तबों कर्मजो भेद वेन पडे! वे नादे सर्व रूप
पुनर्पापों भेद सर्व भाव है, जीव वे चेतना उत्पन्न

૩ એક ગુણના અવિભાગ અનંતા છે તેનો પિંડપણો તે ગુણપર્યાય કહિયે ૪ ગુણવ્યંજન પર્યાય તે જ્ઞાનનો જાણેંગપણો તથા ચારિત્રનો સ્થિરતાપણો इत्यादिक અથવા જ્ઞાનગુણના મેદાં-
તર જ્ઞાનના મેદ જે મતિજ્ઞાનાદિક પાંચ તથા દર્શનગુણના ચક્ષુર્દર્શનાદિક મેદ તથા ચારિત્ર ગુણના ક્ષમાદિક મેદ, પુદ્ગલનો રૂપી ગુણ તેના મેદ વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, સંસ્થાનાદિક, અરૂપી ગુણના અવર્ણ, અગંધે, અરસે, અફાસે, इत्यादિક ચાર
ધાર જાણવા તે ગુણ વ્યંજન પર્યાય, ૫ સ્વભાવ પર્યાય તે વસ્તુનો કોઈક સ્વભાવજ એવો છે તે અગુરુલબુપણો છે. છ પ્રકારની વૃદ્ધિ તથા છ પ્રકારની હાનિ એવી રીતે બાર પ્રકારે પરિણમે છે. इहां કોઈ પ્રેરકનો યોગ નથી. વસ્તુને મૂળ ધર્મનો હેતુ છે. મનું સ્વરૂપ પૂરું વચનગોચર નથી. અનુભવ ગમ્ય નથી. કેમકે શ્રીઠાણાંગમૂત્રની ટીકા મત્તે શ્રુતજ્ઞાન વૃદ્ધિના સાત અંગ છે તિહાં પ્રથમ સૂત્રાંગ થીજું નિર્યુક્તિઅંગ, ૩ માધ્ય-
અંગ, ૪ ચૂર્ણિવાલો સૂત્રાદિ સર્વના અર્થ કહે છે. ૫ ટીકા વ્યાખ્યા નિરંતર ૫ પાંચ અંગ તો ગ્રંથરૂપ છે. તથા છઠ્ઠો અંગ પરંપરારૂપ છે તથા સાતમું અંગ અનુભવ ૫ સાતે કારણે વિનય સહિત મળનાં ગુણનાં યકાં, સાચા અર્થ પામિને આત્માનું નિર્મલ જ્ઞાન થાય. શ્રી મળવતીસૂત્રે “ગાથા” મુત્તત્પો સ્વહ પદમો
ધીઓ નિર્યુક્તિમિસિઓ મળીઓ, તદ્યો અ નિરવસેસો, એસ ત્રિહિ હોઈ અણુઓગે, ૫ પાંચ પર્યાય કહ્યા તે સર્વ દ્રવ્ય મત્તે છે.

૬ વિભાવ પર્યાય તે જીવ તથા પુદ્ગલ મત્તેજ છે, તે વિભાવ પર્યાય જીવને નગનાસ્કીપણું પામવું તે તથા પુદ્ગલને દ્રવ્યગુક શ્યગુકાદિક સ્વંયનો મિલવું, અનંતાગુણ પર્યંત અનંત પુદ્ગલ સ્વંયરૂપ તે વિભાવ પર્યાય કહિયે.

તથા જો વસ્તુનાં અનેકપણો ન માનિયે તો સ્થાનવંત
છે જો સ્થાન કોય ? અને તે સ્થાનકનાં રહે તે કોય છે ?
દિક્કનો અભાવ થાય છે. એમ વિચારતાં સર્વપા એકપણો
નાં કોય ગુણી ? અને કોય ગુણ ? એમ જોત્સ્વાય ન થાય.
રૂઠિ નેદાનેદ સ્વભાવ વસ્તુનાં માનવા.

પરિણામિકત્વે ઉત્તરોત્તરપર્યાપ્તપરિણમનરૂપો મન્યસ્વ-
ભાવઃ તથા વસ્ત્વાર્થવૃત્તિઃ ઇદં તુ માત્રે દ્રવ્યં મન્યં
મવનમિતિ ગુણપર્યાયાથ મવનસમવસ્થાનનાશકા એવ
દધિચનાર્જાનોત્તરુદ્ધકનાગૃહમાયિત્વપુરુષવત્તદેવચ વૃત્ત્યં-
તરવ્યક્તિરુપેણોરદિશ્યતે, જાપતે, અસ્તિ વિપરિણમતે,
વર્દતે, અપસીપતે, વિનશ્યનોતિ પિગ્ડાનિરિક્ત દૃત્યં-
નરાવસ્યાબ્રહ્માદનાયાં તુ જાપતે ઇત્યુચ્યતે સવ્યાપા-
ર્યથ મવનશૂંતિઃ અસ્તિ ઇત્યનેન નિર્વ્યાપારાત્મસથા
ડરપ્પાયતે મવનશૂંતિસ્દ્રામોના અસ્તિશબ્દસ્ય નિવા-
નન્વાત્ વિપરિણમતે ઇત્યનેન નિરોધૃતાત્મરૂપસ્યાનુ-
ષ્ઠિદ્વત્પાતૃતિકસ્ય રૂપાન્તરેણ મવનં. યથા સીરં દધિ-
માત્રેણ પરિણમતે. વિકારાન્તરહત્યા મવનશૂંતિષ્ટતે
દૃત્યન્નગમ્યપત્તિઃતુમાત્રશૂંતિર્વાં વિપરિણામઃ વર્દતે
જાપતેન તુલ્યપત્તયઃ મવતેયે યથાશ્કુરો વર્દતે ડવચ-
વત્તુ પરિણામરૂપેણ મવનશૂંતિર્વ્યશ્યતે અપસીપતે
ઇત્યનેન તુ તન્મયં પરિણામસ્થાવચવશૂંતિરાભ્યાસતે
દુરેર્જામવત્ ડુગ્ધવત્ પુરુષવદ્વચવરૂપ મવનશૂંત્યન્ત-
રવ્યક્તિરુપતે વિનશ્યતિ ઇત્યનેનાવિર્ભૂતમવનશૂંતિ-
નિરોમવનશૂંત્યં યથા વિનશ્યો યઃ પ્રતિવિશિષ્ટન-

સિદ્ધત્વપણો પ્રગટે ભગ્યન્વપર્ણાંયનો વિનાશ છે તે માટે અનાદિકાલનો છે પણ અંત ધરા સહિત છે, માટે અનાદિ સાંતપર્ણાંય છે, ઇમ પર્ણાંય અનેક જાણવા.

તથા વસ્તુમાં સહજના જે ચાર નિશ્લેષા છે તે પણ વસ્તુના સ્વપર્ણાંય છે, તે શ્રીવિશેષાવરૂપકર્તા ભાગ્યમત્યે કહ્યો છે. “ચતારો વસ્થુપજ્ઞાયા” ઇ વચન છે તે માટે સ્વપર્ણાંય કહિયે. યહી શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રમાં કહ્યો છે, જિહાં જે વસ્તુના જોડલા નિશ્લેષા જાણિયે તિહાં તે વસ્તુના તેડલા નિશ્લેષા કરિયે. કદાચિત્ વચતા નિશ્લેષા ભાસનમાં ન આવે તોપણ ? નામ, ૨ સ્થાપના, ૩ દ્રવ્ય, ૪ ભાવ, ૫ ચાર નિશ્લેષા તો અવરૂપ કરવા. તેમાં નામનિશ્લેષાના થે મેદ છે.

? સહજનામ, ૨ સાંકેતિકનામ, તે કોઈનો કયોં નામ, તથા સ્થાપનાના થે મેદ છે. ? સહજસ્થાપના તે વસ્તુની અવગાહનારૂપ, ૨ આરોપસ્થાપના તે આરોપથી થયી માટે કૃત્રિમ કહિયે, આરોપજા કહિયે. હવે દ્રવ્ય નિશ્લેષાના થે મેદ છે તે કહે છે, ? આગમથી દ્રવ્ય નિશ્લેષો તે જે જે પુરુષના સ્વરૂપના જાણપણે હમણાં તે ઉપયોગેં નથી તે આત્મદ્રવ્યનિશ્લેષ જે વસ્તુ તે ગુણ સહિત છે, પણ હમણાં તેપણે વર્તતા નથી. તેહના ઘણ મેદ છે. ? જશરીર જેહના હતા પણ મરણ પામ્યા તેથી તેહું શરીર જે ક્રપભદેવના શરીરની ભક્તિ શ્રીજંબૂદ્વીપ પત્રવીમાં છે, ૨ અવ્યશરીર તે હમણાં તો ગુણમય નથી પણ ગુણમય થશે, જેમ અયમંતામુનિ, ૫ અવ્યશરીર જાણવો, ૩ તદ્વ્યતિરિક્ત જે તે ગુણે વર્તે છે પણ તે ઉપયોગેં હમણા વર્તતા નથી.

ભાવનિશ્લેષાના થે મેદ ? આગમથી ભાવનિશ્લેષો તે આ-

તેથી અતિરિક્ત કે० ઘોડી થી લે ગુરૂની પ્રશ્નપત્રની
તે પ્રશ્ન પત્રે કરીને તે મનરંગી થાય છૂટે ટેરી લે
તે તે મનરંગી છે પણ નિર્વાપાર નથી.

તેથી ૫ વચને નિર્વાપાર આત્મશક્તિ છે તે કહિયે હોય.

મનરંગીથી ઉદ્ધર્માન છે છૂટે મનરંગીને દ્રવ્ય કરી
અતિ રૂપને નિર્વાપાર છે, વિચરિત્તવત્ ૫ વચને નિ-
કે० અતિરંગી લે વચુ તેમાં તદ્વત્ અતિરંગી કે०

રૂપ. તથા વૃત્તિરૂપ કે० તે રીતે વર્તે આત્મશક્તિ,
પાનરે થયો તે મન કહિયે. નિર્વાપાર રૂપની જેમ રૂપ તે કય
૧ પરિણમે, વિકાસનરે થયો તે રીતે રૂપ ૫ મનરંગી

લે જ્ઞાનરૂપરૂપમાં અનન્યસ્ય જ્ઞાનરૂપી શક્તિ છે પણ
લે રીતે પરિણમે તે રીતે જ્ઞાનગુણ પ્રવર્તે ૫ જ્ઞાનગુણ

તે પ્રતિભાવે વિચરિત્તવત્ પરિણમન છે. ૫ પણ
વર્તે છે. ઘડી વૃત્તિરૂપને અન્યરૂપે વૃત્તિને રૂપ કરને
નરે વર્તે તે વિચરિત્તવત્ કહિયે. તથા ઘડી વૃત્તિ કે०

વચને ઉચ્ચરૂપરૂપને પ્રવર્તે જેમ અંકુર થયે છે તેમ
૧ પુટલના ગુણ ઉચ્ચરૂપરૂપે થયે ૫ ઉચ્ચરૂપરૂપ મનના

રૂપને કે० પ્રગટ કરિયે હોય.

૧ ગુણને વૃત્તિરૂપરૂપે પરિણમે દ્રવ્યમાં મન થયે છે
પિતે " ૫ વચને કરીને તુ કે० ઘડી તેદિજ પરિણા-
મો થયો અવશ્ય રૂપો કહિયે, હવેન થતા પુરુષની

૧ પુરુષ હવેન થાય તેમ વર્તેને ઘડી દ્રવ્ય પ્રમાણ-
વા તે સમયે અશુદ્ધરૂપ થયે ઘડી તે હવેન થયું
જે મન રૂપને અંતરે વૃત્તિ કે० પ્રગટા કરી છે
વિનદ્યતિ : એમ કહેવાયો આરિર્મન કે० પ્રગટ થયો

શાપલાપી પુનર્નયાભાસઃ, સ વ્યાસસમાસાભ્યાં દ્વિપ-
 કારઃ વ્યાસતોઽનેકવિકલ્પઃ સમાસતો દ્વિભેદઃ દ્રવ્યા-
 ધિકઃ પર્યાયાર્થિકઃ તત્ર દ્રવ્યાર્થિકશ્રતુર્ધા ૧ નૈગમ,
 ૨ સદ્બદ્ધ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુમૂલભેદાત્, પર્યાયાર્થિક-
 સ્થિતિ, ૧ શબ્દ, ૨ સમભિરુદ્ધ, ૩ એવંભૂતભેદાત્.

અર્થ ॥ જે નય છે તે પદાર્થના જ્ઞાનને વિષે જ્ઞાનના
 અંશ છે. તિહાં નયતું લક્ષણ કહે છે. અનંત ધર્માત્મક જે
 વસ્તુ ઇટલે જીવાદિક એક પદાર્થમાં અનંતા ધર્મ છે તેનો જે
 એક ધર્મ ગણેપ્યો તો પણ અન્ય કે. વીજા અનંતા ધર્મ તેમાં
 રહ્યા છે તેનો ઉચ્છેદ નહીં અને ગ્રહણ પણ નહીં એક ધર્મની
 મુખ્યતા કરવી તે નય કહિયે. તે નયના વ્યાસ કે. વિસ્તા-
 ર્યાં અનેક ભેદ છે અને સમાસ કે. સંક્ષેપ્યાં બે ભેદ છે
 ૧ દ્રવ્યાર્થિક, ૨ પર્યાયાર્થિક, તે સ્ત્રાકરાવતારિકાગ્રંથ્યાં લખિયે
 હૈયે “ દ્રવતિ દ્રોષ્યતિ અદુદ્રવન્ તાંસ્તાન્ પર્યાયાનિતિ દ્રવ્યં
 તંદેવાર્થઃ સોઽસ્તિ યસ્ય વિષયત્વેન સ દ્રવ્યાર્થિકઃ ”

જે વર્તમાન પર્યાયને દ્રવે છે અને આગામિકકાલે દ્રવસે
 તથા અતીતકાલે દ્રવતો હતો તે દ્રવ્ય કહિયે તેજ છે અર્થ
 પ્રયોજન વિષયપણે જેને તે દ્રવ્યાર્થિક કહિયે. ઇટલે પર્યાય તે
 જન્ય અને દ્રવ્ય તે જનક કહ્યો તથા દ્રવ્ય તે ધ્રુવ અને
 પર્યાય તે ઉત્પાદ વિનાશરૂપ છે ઉક્તં ઘ.

“ પ્યેતિ ઉત્પાદવિનાશૌ પ્રાપ્નોતીતિ પર્યાયઃ સ એવાર્થઃ
 સોઽસ્તિ યસ્યાસૌ પર્યાયાર્થિકઃ ” જે ઉપજવા વિનાશવાનો
 પરિ કે. નવા નવાપણે ઇતિ કે. પામે તેજ અર્થ પ્રયોજન

વિકલ્પાન્તરે ઋજુસૂત્રસ્ય પર્યાયાર્થિકતાપ્યસ્તિ સ નૈગ-
મસ્ત્રિપ્રકારઃ આરોપાંશસંકલ્પભેદાદ્ વિશેષાવશ્યકે
તૂપચારસ્ય ભિન્નગ્રહણાત્ ચતુર્વિધઃ । ન એકે ગમા આશ-
યવિશેષા યસ્ય સ નૈગમઃ તત્ર ચતુઃપ્રકાર આરોપઃ
દ્રવ્યારોપગુણારોપકાલારોપકારણાધારોપભેદાત્ તત્ર
ગુણે દ્રવ્યારોપઃ પञ्चाસ્તિકાયવર્તનાગુણસ્ય કાલસ્ય
દ્રવ્યકથનં એતદ્ગુણે દ્રવ્યારોપઃ ૧ જ્ઞાનમેવાત્મા
અત્ર દ્રવ્યે ગુણારોપઃ ૨ વર્તમાનકાલે અતીતકાલારો-
પઃ અથ દીપોત્સવે વીરનિર્વાણં, વર્તમાને અનાગતકા-
લારોપઃ અથૈવ પદ્મનાભનિર્વાણં, એવં પદ્મ ભેદાઃ કા-
રણે કાર્યારોપઃ યાજ્ઞક્રિયાયા ધર્મત્વં ધર્મકારણસ્ય
ધર્મત્વેન કથનં । સંકલ્પો દ્વિવિધઃ સ્વપરિણામરૂપઃ કા-
ર્યાન્તરપરિણામશ્ચ અંશોઽપિ દ્વિવિધઃ ભિન્નોઽભિન્નશ્ચે-
ત્યાદિ શતભેદો નૈગમઃ ।

અર્થ ॥ વલી વિકલ્પાન્તરે ઋજુસૂત્ર તે પર્યાયાર્થિકતાં પળ
કહ્યો છે. કેમકે એ વિકલ્પરૂપ નય છે તે માટે. તેમાં નૈગ-
મના ત્રણ ભેદ છે ૧ આરોપ, ૨ અંશ, ૩ સંકલ્પ તથા વિશે
ષાવશ્યકતાં ચોથો ભેદ પણ ઉપચારપણે કહે છે, નથી એક
ગમો અસિપ્રાય જેનો તે નૈગમનય કહિયે. છુટે અનેક આશયી
છે તે નૈગમનયના ચાર ભેદ છે તે મધ્યે આરોપના ચાર પ્રકાર
છે. ૧ દ્રવ્યારોપ, ૨ ગુણારોપ, ૩ કાલારોપ, ૪ કારણાધારોપ.

૧ તિહાં ગુણાદિકને વિષે દ્રવ્યપણો માનવો તે દ્રવ્યારોપ.
જેમ વર્તના પરિણામ તે પંચાસ્તિકાયનો પરિણમન ધર્મ છે તેને
કાલદ્રવ્ય કહી બોલાવ્યો એ કાલ તે મિત્ર પિંડરૂપ દ્રવ્ય નથી.

ભાગ નર્મ પગ અવિભાગી લે જ્ઞાનાદિક ગુણ તેમાં અનંતા કારણધર્મ અનંતા કાર્યધર્મ ઠપકવાની ચોગ્યતારૂપ સત્તા છે તે સર્વ અવત્તર્યુરૂપ છે.

હવે પરમ સ્વભાવનું સ્વરૂપ કહે છે. સર્વ લે ધર્માસ્તિકા-
યાદિક પદાર્થ તેના વિશેષ ગુણ લે ધર્માસ્તિકાયનો ચલન
સહકારીપણો નથા અધર્માસ્તિકાયનો સ્થિતિસહાય આકાશાસ્તિ-
કાયનો અવગાહક તથા પુદ્ગલ દ્રવ્યનો પૂર્ણગલન, જીવ દ્રવ્યનો
ધેનના લક્ષણ, ઇ સર્વ દ્રવ્યના વિશેષ ગુણ કહ્યા. ઇમ લક્ષ-
ણરૂપ તથા દ્રવ્યાંતર્યા મિત્ર પાદવાનું મૂલ કારણ તે પરમ
પ્રકૃષ્ટ ગુણ કહિયે. ઇ પ્રધાન ગુણને અનુયાયી ધીજા લે સાધા-
ગ્ન ગુણ તે ગુણ પંચાગ્નિકાયમાં પામિયે. તે નામના અવિ-
નાશીપણો, અસ્વંટણો, નિચત્વાદિક કર્મ ઇ પંચાગ્નિકાયને
સારિલા છે તે માટે સાધાગ્ન ગુણ તથા પંચાગ્નિકાયમાં
કોટક અગ્નિકાયમાં પામિયે. કોટકમાં ન પામિયે તે ગુણને
સાધાગ્ન અસાધાગ્ન કહિયે, તે સર્વ ગુણને વિષે વિશેષ ગુણને
અનુયાયી પ્રવર્તે છે તે પ્રવર્તનના કારણ દ્રવ્યમાં ઇક પરમસ્વભાવ
પણો છે, તે પરમસ્વભાવને પરિણમને દ્રવ્યના સર્વ ગુણ મુખ્ય
ગુણને અનુગમે જ પ્રવર્તે. તે પરમસ્વભાવ સર્વ દ્રવ્યને વિષે છે
છુટ્કે તેમ મામાન્ય સ્વભાવ કહ્યા. શ્રી અનેકાંતજપનાકામાં
કહ્યા છે.

તથાસ્તિત્વ, નાસ્તિત્વ, વર્તૃત્વ, મોચત્વ, અમર્ચનત્વ,
મંદેશદશાદિભારાઃ પુનઃ તપ્તાર્થથેવાસાં પુનરપ્પાદિ-
દ્રાણં શુરં જ્ઞાનવ્યગ્રાનન્તધર્મવપ્તં તપ્રાગ્જ્ઞતાઃ પ્રમ્ના-
મ્યન્તુ મર્ચે ધર્માઃ પ્રતિપદ્મં પ્રવચનચ્ચેન પુમા દયામં-

उत्तरतश्च, मूलतोऽस्तित्वादिभेदतः पट्टविधः उत्तरतो जातिसमुदायभेदरूपः जातितः गवि गोत्वं, घटे घटत्वं, वनस्पतौ वनस्पतित्वं, समुदयतो सहकारात्मके वने सहकारवनं, मनुष्यसमूहे मनुष्यवृंद, इत्यादि समुदायरूपः अथवा द्रव्यमिति सामान्यसङ्ग्रहः जीव इति विशेष-सङ्ग्रहः तथा विशेषावश्यकं “संग्रहणं संगिन्हइ संगिन्हं-तेवतेणं जं भेया तो संगहो संगिहिय पिंडियत्थं वज-ज्जास्स” संग्रहणं सामान्यरूपतया सर्ववस्तुनामाक्रोडनं सङ्ग्रहः अथवा सामान्यरूपतया सर्वं गृह्णातीति सङ्ग्रहः अथवा सर्वेऽपि भेदाः सामान्यरूपतया सङ्गृह्यन्ते अने-नेति सङ्ग्रहः अथवा संगृहीतं पिण्डितं तदेवार्थोऽभिधीयं यस्य तत् सङ्गृहीतपिण्डितार्थं एवंभूतं वचो यस्य सङ्ग्र-हस्येति सङ्ग्रहीतपिण्डितं तत् किमुच्यते इत्याह संगृहीय मागृहीयं संपिंडियमेगजाइमाणीयं ॥ संगृहीयमणुगमो वा वइरे गोपिंडियं भणियं ॥ १ ॥ सामान्याभिमुख्येन ग्रहणं सङ्गृहीतसङ्ग्रह उच्यते, पिण्डितं त्वेकजातिमा-नितमभिधीयते पिण्डितसङ्ग्रहः अथ सर्वव्यक्तिष्वनुग-तस्य सामान्यस्य प्रतिपादनमनुगमसङ्ग्रहोऽभिधीयते व्यतिरेकस्तु तदितरधर्मनिषेधाद् ग्राह्यधर्मसङ्ग्रहकारकं व्यतिरेकसङ्ग्रहो भण्यते यथा जीवो जीव इति निषेधे “जीवसङ्ग्रह एव जाताः अतः १ सङ्ग्रह, २ पिण्डि-तार्थ, ३ अनुगम, ४ व्यतिरेकभेदाच्चतुर्विधः अथवा स्वसत्तारूपं महासामान्यं संगृह्णाति इतरस्तु गोत्वा-दिकमवान्तरसामान्यं पिण्डितार्थमभिधीयते महासत्ता-रूपं अवान्तरसत्तारूपं “ एगं निचं निरवयवमक्रियं

આત્મ શુદ્ધિ નિગરાળ શુદ્ધિ ભાગન શુદ્ધિ પાળિમને કરી,
શુદ્ધિ પાળે. શુદ્ધિવર્ત્તનાં શુદ્ધિમોક્ષપાળે. મહત્ત્વ પા. માત્ર
નજરે, નિગરાળ. નિ.સંગ. નિગમય. નિર્દદ. નિવર્ત્તન. નિર્મલ.
સ્વીય અનંતજ્ઞાન. અનંતજ્ઞાન. અનંતપ્રાપ્તિ. અમ્લી. અપાચાત.
પ્રમાણેદમરી, નિષ્કાત્મા. નિર્દોષ શુદ્ધિ ને માત્રિ અનંતજ્ઞાન
શિષ્ય છે. મહત્ત્વ પ્રદેશ શિષ્ય છે, અને મમાર્ગી જીવ તેના આટ
પ્રદેશ શત્રુ માર્ગ શિષ્ય છે. તે આટ પ્રદેશ નિગરાળે તપા
આપાગંગની ટીકા ટીકાપ્રાપ્તિનના સોરજીવપ્રાપ્તિનને પ્રપ-
મોક્ષપ્રાપ્તિનને પંચશરિયેનાપિ યોગેનામા અર્થ પ્રદેશાનુ શિષ્ય
નનભાજનોદકરહુદત્તમાન: સર્વેશાનુપ્રદેશાનુપ્રદેશાનુપ્રદેશ-
શરણે વાર્તાગદ્યારણયે વર્ત્તલિલં. યદુ વર્ત્તલિલં તત્ત્વ પ્રયોગ-
મોક્ષપ્રાપ્તિ.

પ્રથમે આ આટ પ્રદેશે કર્મ લાગતા નથી. હતાં કોઈ પુણે
લે આટ પ્રદેશ નિગરાળ છે તો લોકાન્તોક. કેમ જાણતા
નથી? તિહાં ઉત્તર લે આત્મ દ્રવ્યની લે ગુણપ્રકારિ તે સર્વ પ્રદેશ
મિલે પ્રત્તે તો તેમાં ઇ આટ પ્રદેશ અન્ય છે તેથી આટ
પ્રદેશમાં સર્વ ગુણ નિગરાળ છે પણ કાર્ય કરી શક્તા નથી.
જેમ અગ્નિનું અન્યંત શુદ્ધિ કરીયું હોય તેમાં દાહક પદ્ધતિ
પ્રકાશક ગુણ છે પણ અન્યના માટે દાહકગદિકાર્ય કરી
શક્તું નથી.

કરી કોઈ પુણે લે ઇ આટ પ્રદેશ લે નિગરાળ કેમ
રહી શક્યા? તેનું ઉત્તર લે ચલ પ્રદેશ હોય તેને જનું ટાળે
પણ અચલ પ્રદેશને કર્મ લાગે નથી. ઇમ અન્યંત્રે વદ
છે. લેઝદ, વેઝદ, ચલદ, પંદદ, ઘટ્ટદ, હેઝદ. ઇત્તદ છે તે
માટે લે ચલ હોય તે ધંચાય અને અટ પ્રદેશ ને અન્ય

ગમાં સમકાલેં ગ્રહેવું સામાન્યરૂપણે સર્વ વસ્તુનો આક્રોહણ ગ્રહણ કરવો તે સંગ્રહ કહિયેં અથવા સામાન્યરૂપણે સર્વ સંગ્રહ કરે તે સંગ્રહ કહિયેં, અથવા જેયકી સર્વ મેદ સામાન્ય-પણે ગ્રહિયેં તેને સંગ્રહ કહિયેં, અથવા સંગૃહીતં પિણ્ડિતં કે. જે વચનથી સમુદાય અર્થ ગ્રહવાય તે સંગ્રહ વચન કહિયેં તેના ચાર મેદ છે. ૧ સંગૃહીત સંગ્રહ, ૨ પિણ્ડિત સંગ્રહ, ૩ અનુગમ સંગ્રહ, ૪ વ્યતિરેક સંગ્રહ.

૧ સામાન્યપણે વહેંચણ વિના ગ્રહણ થાય એવો જે ઉપયોગ અથવા એવું વચન અથવા એવો ધર્મ કોઈપણ વસ્તુને વિશે હોય તેને સંગૃહીત સંગ્રહ કહિયેં.

૨ અને એકજાતિ માટે એકપણો માનિને તે એકમધ્યે સર્વનો ગ્રહણ થાય જેમ “એગે આયા” “એગે પુગલે” इत्यादि વસ્તુ અનંતિ છે પણ જાતિ એક માટે ગ્રહવાય છે તે વીજો પિણ્ડિત સંગ્રહ કહિયેં.

૩ જે અનેક જીવરૂપ અનેક વ્યક્તિ છે તે સર્વમાં પામિયેં જેમ સત્ચિત્મય આત્મા એટલે સર્વ જીવ તથા સર્વ પ્રદેશ સર્વ ગુણ તે જીવનાં લક્ષણ છે એને અનુગમ સંગ્રહ કહિયેં.

૪ તથા જેને ના કહેવે તેથી ઇતરનો સર્વ સંગ્રહપણે જ્ઞાન થાય તે જેમ અજીવ છે તેવાં જે જીવ નહીં તે અજીવ કહિયેં એટલે કોઈક જીવ છે એમ વ્યતિરેક વચને ટેયોં તથા ઉપયોગેં જીવનો ગ્રહણ થાય છે તે વ્યતિરેક સંગ્રહ કહિયેં.

અથવા સંગ્રહનય બે મેદેં કહેવાય છે. ૧ મહાસત્તારૂપ, ૨ અવાંતરસત્તારૂપ એ રીતેં પણ સંગ્રહનો સ્વરૂપ કહ્યો છે.

“સદિતિ મણિયમ્મિ જમ્હા, સવત્યાણુપ્પવત્તણુ બુદ્ધી । તો સવં તમ્મતં નત્થિતદત્થંતરં કિંચિ ॥ ૧ ॥ યદ્વસ્માનુ સદિત્યેવં મણિતે સર્વત્ર

પતો યસ્માત્તેન વ્યવહારઃ । ન વ્યવહારાસ્વસ્વધર્મપ્રવ-
ર્તિતેન ઋતે સામાન્યમિતિ સ્વગુણપ્રવૃત્તિરૂપવ્યવહાર-
સ્યૈવ વસ્તુત્વં તપંતરેણ તદ્ભાવાત્ મ દ્વિવિધઃ વિ-
ભજન, ૧ પ્રવૃત્તિ, ૨ ભેદાત્ । પ્રવૃત્તિવ્યવહારસ્ત્રિવિધઃ
વસ્તુપ્રવૃત્તિઃ ૧ સાધનપ્રવૃત્તિઃ ૨ લૌકિકપ્રવૃત્તિશ્ચ,
૧ સાધનપ્રવૃત્તિસ્ત્રેષા લોકોત્તર, લૌકિકા, ૨ કુ-
પ્રાવચનિકા, ૨ ભેદાત્ इति व्यवहारनयः श्रीविशे-
पावश्यके ॥

અર્થ ॥ હવે વ્યવહારનયની વ્યાख्या કરે છે સંગ્રહનરે
ગ્રહિત જે વસ્તુ તેને ભેદાંતરે વિભજન કે० વહેંચવું તે વ્યવહાર-
નય જેમ દ્રવ્ય ઇંદ્રિય સામાન્ય નામ કાંઈ તેમાં વલી વેહેંચણ
કરિયેં જે દ્રવ્યના બે ભેદ છે. ૧ જીવ દ્રવ્ય, ૨ અજીવ દ્રવ્ય,
વલી તેમાં પણ વેહેંચણ કરિયેં જે જીવના બે ભેદ ૧ સિદ્ધ
ધીજા સંસારી ઇમ વેહેંચણ કરવી તે સર્વ વ્યવહારનયનો સ્વભાવ
જાણવો અથવા વ્યવહાર કે० પ્રવર્તન તે વ્યવહારનય તેના બે
ભેદ છે. ૧ શુદ્ધ વ્યવહાર, ૨ અશુદ્ધ વ્યવહાર, વલી શુદ્ધ
વ્યવહારના બે ભેદ છે. ૧ સર્વ દ્રવ્યની સ્વરૂપરૂપ શુદ્ધપ્રવૃત્તિ જેમ
ધર્માસ્તિકાપની ચલણસહાયતા તથા અધર્માસ્તિકાપની સ્થિરસહા-
યતા તથા જીવની જ્ઞાપકતા ઇત્યાદિકને વસ્તુગત શુદ્ધ વ્યવ-
હાર કહિયેં, ૨ દ્રવ્યનો ઉત્સર્ગ નિપજવા માટે રત્નવર્ષી શુદ્ધતા
ગુણસ્થાને શ્રેણીઆરોહણરૂપ તે સાધનશુદ્ધ વ્યવહાર કહિયેં.

વલી અશુદ્ધ વ્યવહારના બે ભેદ છે. ૧ સદ્મૂત, ૨ અસ-
દ્મૂત તેમાં જે ક્ષેત્રે અવસ્થાને અભેદ રહ્યા જે જ્ઞાનાંદિ ગુણ
તેને પરસ્પર ભેદે કહેવા તે સદ્મૂતવ્યવહાર.

पर्यायाः सोदा द्रव्यपर्याया भ्रमं नयेयमद्वैतमिदं न्यादयः।
 १ द्रव्यव्यञ्जनपर्यायाः द्रव्याणां विशेषगुणाधेननादय-
 धनमरायादयः, २ गुणपर्यायाः गुणा विभागादयः
 १ गुणव्यञ्जनपर्यायाः रायकादयः पार्यग्याः मतिहा-
 नादयः ज्ञानस्य, पदार्थनादयो दर्शनस्य, समापार्य-
 यादयः पारिषस्य, वर्णगन्धस्पर्शस्पर्शादयो मूर्तस्य
 इत्यादि ४ स्वभावपर्याया भगवन्पदविकाराः ते च
 द्वाद्शमकाराः पदगुणानिष्टस्वरूपाः अवागोचराः
 एते पदपर्यायाः सर्वद्रव्येषु, विभावर्यायाः नापि न-
 मारकादयः ॥ पुद्गलेऽप्युक्तानां जन्तानां गुणपर्यायान्तराः
 अर्थः ॥ एते नयज्ञान करानो अधिकार करे छे, तिहां

द्रव्याग्निवनयना मूढ थे भेद छे. १ शुद्ध द्रव्याग्निर, २ अ-
 शुद्ध द्रव्याग्निर, अने देवसेनरत्न पदतिमां द्रव्याग्निरत्ना दश
 भेद कर्या छे ते सर्व गु थे भेद मध्ये समाप छे, तथा ते सा-
 मान्य स्वभावमां समाणा छे ते माटे इहां न करवाण्या.

हये पर्यायना छ भेद करे छे तिहां प्रथम १ ले द्रव्यने
 विषे एकव्यपणे रूपा ले जीवादिवत्ता असंख्याना प्रदेश तथा
 आकाशना अनन्ता प्रदेश ए द्रव्य पर्याय कहिये, २ सिद्धत्वा-
 दिक, अन्नइत्यादिक, तथा द्रव्यनो व्यंजक के० प्रगटपणो ले
 माने छे ते द्रव्य व्यंजन पर्याय कहिये.

द्रव्यनो विशेष गुण ले अन्य द्रव्यमां नयी तेने विशेष
 गुण कहिये. ते जीवने चेतनादिक अने धर्माग्निकायमां चलण-
 सहकार तथा अधर्माग्निकायमां स्थिरसहकार, आकाशमां अव-
 गाहदान, पुद्गलमा पृथगगलणरूप ए सर्व द्रव्यनी मिलनाने प्रगट
 करे छे ते माटे ए धर्मने व्यंजन पर्याय कहिये.

ऋजुश्रुतं मुज्ञानं बोधरूपं ततश्च ऋजु अवक्रमश्रुतमस्य-
 सोऽयमृजुश्रुतं वा अथवा ऋजु अवक्रमं वस्तु सूत्रयतीति
 ऋजुसूत्र इति कथं पुनरेतदभ्युपगतस्य वस्तुनोऽव-
 क्रमत्वमित्याह ॥ पञ्चुपन्नं संपयमुपपन्नं जं च जस्स
 पत्तेयं । तं ऋजु तदेव तस्सत्थि उ वक्रम्मन्ति जम-
 संतं ॥ २ ॥ यत्सांप्रतमुत्पन्नं वर्तमानकालीनं वस्तु,
 यद्य यस्य प्रत्येकमात्मायतदेव तदुभयस्वरूपं वस्तु
 प्रत्युत्पन्नमुच्यते तदेवासौ नयः ऋजु प्रतिपाद्यते
 तदेव च वर्तमानकालीनं वस्तु तस्यार्जुमूत्रस्यास्ति
 अन्यत्र शेषार्तीतानागतं परकार्यं च यद्यस्मात् अस-
 दयिद्यमानं ततो असत्त्वादेव तद्वक्रमिच्छत्पसाविति ।
 अत एव उक्तं निर्युक्तिकृता “पञ्चुपन्नगाही उजुसु-
 नयविही मुणेयवोति” यतः कालत्रये वर्तमानमंतरेण
 वस्तुत्वं उक्तं च यतः अतीतं अनागतं भविष्यति
 न सांप्रतं तद् वर्तते इति वर्तमानस्यैव वस्तुत्वमिति
 अतीतस्य कारणता अनागतस्य कार्यता जन्यजनक-
 भावेन प्रवर्तते अतः ऋजुमूत्रं वर्तमानग्राहकं तद्
 वर्तमानं नामादिचतुःप्रकारं ग्राह्यम् ॥

अर्थ ॥ हवे ऋजुमूत्रनय कहे छे ऋजु के० सरल छे
 श्रुत के० बोध ते ऋजुसूत्र कहिये ऋजु शब्दें अवक्रम एट्ठे
 समो छे श्रुत जेने ते ऋजुसूत्र कहिये अथवा ऋजु अवक्रमणे
 वस्तुने जाणे कहे ते ऋजुसूत्र कहिये ते वस्तुनो वक्रमणो केम
 जाणिये ते कहे छे सांप्रत के० वर्तमानपणे उपनो जे वर्तमान-
 कालें वस्तु ते ऋजुसूत्र कहिये अन्य जे अतीत अनागत ते

한글을 잘 배우고 쓰는 것은 우리 민족의 영광이며
 조선의 위대한 사업이다. 한글을 잘 배우고 쓰는 것은
 우리 민족의 자존심을 높이고, 우리 민족의 힘을
 키우는 일이다. 한글을 잘 배우고 쓰는 것은
 우리 민족의 미래를 밝게 하는 일이다. 한글을 잘 배우고 쓰는 것은
 우리 민족의 영광이며 조선의 위대한 사업이다.

[illegible]

此處所記之事實，係在 1941 年 12 月 7 日，珍珠港事件發生後，美國海軍部所發之公報。此公報係在珍珠港事件發生後，美國海軍部所發之公報。此公報係在珍珠港事件發生後，美國海軍部所發之公報。

[illegible]

नमो भगवते वासुदेवाय । नमो भगवते वासुदेवाय । नमो भगवते वासुदेवाय ।
नमो भगवते वासुदेवाय । नमो भगवते वासुदेवाय । नमो भगवते वासुदेवाय ।

તેને પર્યાયાર્થિક કહિયે. તે દ્રવ્યાર્થિક પર્યાયાર્થિક એ બે ધર્મને
દ્રવ્ય તથા પર્યાય કહિયે.

इहां कोईक पुछे ले बीजो गुणार्थिक कैम कहैना नयी ?
ते बडीं रसकगवनातिका मन्वे कही छे “ गुणस्य पर्याये
एवान्तर्भूतत्वात् तेन पर्यायार्थिकेनैव तत् सहहात्. ”

ले गुण ते पर्यायने विने अंतर्भूत छे ते पर्यायार्थिक मन्वेज
संग्रहो छे. ते पर्याय बे नेदे छे एक सहभावि बीजो क्रम-
भावि. तेमां सहभावि ते गुण छे ते पर्यायने विने अंतर्भूत
छे, विहां द्रव्य पर्यायरी व्यतिरिक्त सामान्य विशेष ए बे धर्म
छे माटे सामान्य विशेष दे नय बता कैम कहैता नयी ? एम
कोइ पुछे तेने उत्तर.

जे “ द्रव्यपर्यायान्यां व्यतिरिक्तयोः सामान्यविशेषयो-
रभेदेः तथाहि द्विवचनं सामान्यवृत्तत्वं तसामान्यं त्रि-
रुक्तान्यं च तत्रोक्तसामान्यं द्रव्येव त्रिरुक्तान्यं तु शनि-
व्यक्तिरद्वयपरिज्ञानलक्षणं व्यञ्जनपर्याय एव. ” ए पाठयी
ऊर्च सामान्य ते द्रव्यनो धर्म छे अने त्रिरुक्तान्य ते पर्याय
धर्म छे “ विशेषोऽपि वैसादृश्यविवर्तलक्षणं पर्याय एवान्तर्भवति
नैताभ्यामविरनयावकाशः ”

विशेषने अनेक રીતે વર્ણવો લક્ષ્ય છે તે પર્યાયને
વિને અંતર્ભાવ છે તે માટે નિત્ર નયનો અવકાશ નથી. એ બે
નય મન્વેજ અંતર્ભાવ છે. તેમાં વડી દ્રવ્યાર્થિકના ધાર નેદ છે
? નેગમ, ૨ સંગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ક્રમશઃ તથા પર્યાય-
વિકના વગ નેદ છે ૧ સદ્, ૨ સનસિદ્ધ, ૩ એવંભૂત.

અર્થ ॥ હવે એવંમૂતનયનો સ્વરૂપ કહિયે છેયે એવં કે૦ જેમ ઘટ્તેષાવાઘી ઇત્યાદિક રૂપે શબ્દનયનો અર્થ કહ્યો છે એ રીતે જે ઘટાદિક અર્થ વર્તે તે એવં કે૦ એમજ જે વિદ્યમાન-પણે શબ્દના અર્થને ઓલંઘાને વર્તે તે તે શબ્દનો વાચ્ય નથી અને શબ્દાર્થપણો જેમાં ન પામિયે તે વસ્તુ તે રૂપે નહીં માટે જો શબ્દાર્થમાંથી એક પર્યાય પણ ઓછો હોય તો એવંમૂત-નય તેને તે પણો કહે નહીં તે માટે શબ્દનયથી તથા સમ-મિરુદ્ધનયથી એવંમૂતનય તે વિશેષાંતર છે.

એ એવંમૂતનય તે સ્ત્રીને મસ્તકે ચઢ્યો, પાળી આળવાની ક્રિયાનો નિમિત્ત માર્ગે આવતાપણાનાં ચેષ્ટ કરતો હોય તેને ઘટ માને પણ ઘરને રૂંપે રહ્યો જે ઘટ તેને ઘટ કરી માને નહીં. કેમકે તે ચેષ્ટાને અણકરતો છે તે માટે. જે થકી અર્પને વ્યંજીયે કે૦ પ્રગટ કરીયે તેને વ્યંજન કહિયે વ્યંજન તે વાચક શબ્દ છે તે અર્પને કહે તે ક્રિયાવંત થકો તેનેજ તે વસ્તુ કહે ધીજાને ન કહે અને તેહિજ અર્થે કહ્યું. જે લક્ષણ તે કહ્યાને રૂપે વિશેષ થાય જેમ ચેષ્ટા ઘટ શબ્દ વાચે પ્રસિદ્ધ છે યોષિત્ કે૦ સ્ત્રીને માથે પાળી લાવનો તે ઘટ તથા રથા-નકે રહ્યો અથવા તરણ ક્રિયા કરતાને એવંમૂતનય ઘટ કહે નહીં. એ શબ્દ અર્થ તથા અર્થે શબ્દને થાપે છે એનું એ રહસ્ય છે જે સ્ત્રીને મસ્તકે ચઢ્યો ચેષ્ટાવંત અર્થ તે ઘટ શબ્દ બોલાવે તેથી અન્યથા તેને તેપણે બોલાવે નહીં જેમ સામાન્ય કેવલી જે જ્ઞાનાદિક ગુણે સમાન છે તેને સમમિરુદ્ધનય અરિહંત કહે પણ એવંમૂતનય તો સમવસરણાદિ અતિશય સંપદા સહિત તથા કેવલી તે ઇંદ્રાદિકે પૂજતાં મુક્ત હોય તેનેજ અરિહંત

પણ અભેદે શ્રવ્ય થાતો કે માટે શ્રવણોચ અને શ્રવણે શિવે
શ્રવણો આગેવ કમ્પો. તેમ જ્ઞાનમય છે પણ જ્ઞાની નેજા જાગ્યા
એમ જ્ઞાનને જાગ્યા થાતો ને શ્રવણો અગેવ કમ્પો માટે શ્રવણોચ.
તથા તેમ શ્રીરામચિદાંબ ધર્યા તેને તો થતો કાઠ થયો છે
પણ આજ દીવાદાંતા દીરાંતે ચીન્તો નિરાંત છે. એમ થદેયું
૫ થાંતમાં અતિનતો આગેવ થયો. અથવા આજ શ્રીરામનામ
મધુલો નિરાંત છે. એમ થદેયું તેમ થનંમાનને શિવે અનાગત
થાતો આગેવ છે. દુર્ગા રીતે થતી અતિ-ત્વા યે નેદ છે તથા
દુર્ગાજ રીતે અનાગતના યે નેદ છે અને થનંમાનના યે નેદ
ઉપર થાતા તે મર્તે મર્તે થાતાગેવના તથા નેદ આપદા.

ધર્મી વાચ્ય વિધે વર્ષાનો આગેવ વર્ષો તે વાચ્ય શાર
 છે. ૧ ઉચ્ચાન વાચ્ય, ૨ નિમિત્ત વાચ્ય, ૩ અગાધાચ્ય વાચ્ય,
 ૪ અપેક્ષા વાચ્ય, તેમાં વાચ્યવ્યત્રિયા તે સાત્વત્સાપેક્ષાવાને
 ધર્મત્વ નિમિત્ત વાચ્ય છે. તોપણ ઇત્થં ધર્મશરણ વદિયે. તેમજ
 ક્ષીર્તીર્થશર મોક્ષત્વ વાચ્ય છે તેવી તેને નારવાગ વાચી તે
 વાચ્યને વિધે વર્ષાપ્રમાણો આગેવ વર્ષો ઇત્થં આગેવના અનેક
 પ્રકારો છે. તે વાચ્યવાગેવ વર્ષા સંકલ્પનગમના થે મેદ છે,
 ૧ રસમિષ્ટામરુથ લે વર્ષા પેતનાનો લે નવો નવો ક્ષપોપશમ
 તે છેવો. ધીજો વર્ષાનરે નરે નરે વર્ષે નવો નવો ઉપયોગ થાય
 તે ઇત્થં મેદ થયા. તથા અંશનગમના પણ થે મેદ છે, ૧
 મિત્તાંશ તે જરો અંશકંચાદિવનો ધીજો અમિત્તાંશ તે લે આ-
 ત્માના પ્રદેશ તથા મૃણના અવિભાગ દ્વ્યાદિક ઇત્થં નૈગમ-
 નપના મેદ જાગવા ઇત્થં નૈગમનપ વાચી.

भासान्यवन्मुगतागद्धारः सद्धारः स द्विविधः सामान्य-
गद्धारो विनेपसद्धारश्च, सामान्यसद्धारो द्विविधः मूलतः

અર્થ ॥ હવે સ્પાદાદ સ્ત્રાકરયી નયસ્વરૂપ લખિયેં છેયેં નીયતે કે० પમાડીયેં જે થકી શ્રુતજ્ઞાન સ્વરૂપ પ્રમાણે વિષયે કીધો જે પદાર્થનો અંશ તે અંશયી રૂતર કે० વીજો જે અંશ તે થકી ઉદાસીપણો તેને પઢિ વર્જવા ચાલાનો જે અભિપ્રાય વિશેષ તેને નય કહિયે છુટલે વસ્તુના અંશને ગ્રહે અને અન્યયી ઉદાસીનપણો તે નય કહિયે. એક અંશને મુખ્ય કરીને વીજા અંશને ઉત્થાપે તે નયાભાસ કહિયેં. તે નયના બે મેદ છે એક દ્રવ્યાર્થિક વીજો પર્યાયાર્થિક તેમાં દ્રવ્યાર્થિકના ૧ નૈગમ ૨ સંગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુસૂત્ર એ ચાર મેદ છે. કેટલાક આચાર્ય તે ઋજુસૂત્રને વિકલ્પરૂપ માટે ભાવનય ગવેષે છે તે રીતે દ્રવ્યાર્થિકના ત્રણ મેદ છે.

હવે નૈગમનયનું સ્વરૂપ કહે છે. જે ધર્મને પ્રધાનપણે અથવા ગૌણપણે અથવા ધર્મોને પ્રધાનપણે અથવા ગૌણપણે તથા ધર્મ ધર્મો એ બેઉને પ્રધાનપણે તથા ગૌણપણે જે ગવેષવો છુટલે ધર્મોની પ્રાધાન્યતા તે વારે પર્યાયોની પ્રધાનતા થયી અને જિહાં ધર્મોનો પ્રધાનપણો તિહાં દ્રવ્યનો પ્રધાનપણો તેમજ ગૌણપણો તથા ધર્મ ધર્મોનો પ્રધાન ગૌણપણો એ રીતે જે દ્રવ્ય પર્યાયનો ગૌણ પ્રધાનપણાની ગવેષણા રૂપ જ્ઞાનોપયોગ તે નૈગમનય જાણવો તેના બોધને નૈગમ બોધ કહિયે તેના ઉદાહરણ કહે છે.

સત્ કે० છતાપણે ચૈતન્ય કે० જાણપણો એ બે ધર્મ મલ્યે એક ધર્મ પશ્ચ મુખ્યપણે ગણે અને વીજાને ગૌણપણે ન ગવેષે. એ રીતે નૈગમનય જાણવો. રૂહાં ચૈતન્ય નામે જે વ્યંજન પર્યાય તેને પ્રધાનપણે ગણે કેમકે ચૈતન્યપણો તે વિશેષ ગુણ છે અને સત્ત્વનામા વ્યંજન પર્યાય છે તે સકલ દ્રવ્ય સાધારણ છે તે માટે તેને ગૌણપણે લેખવે એ નૈગમનો પ્રથમ મેદ કહ્યો.

સર્વં ચ સામાન્યં * एवम् महासामान्यं गरि गोत्वा-
दिकमज्ञानरसाમાन्यमिति संग्रहः ॥

અર્થ ॥ હવે સંગ્રહનય કહે છે સામાન્યે મૂલ સર્વ દ્રવ્ય
વ્યાપક નિપત્ત્યાદિક સત્તાપને રહ્યા હે ધર્મ તેનો હે સંગ્રહ
કરે છે સંગ્રહ કહિયે તેના થે મેદ છે ? સામાન્ય સંગ્રહ,
૨ વિશેષ સંગ્રહ ડાલી સામાન્ય સંગ્રહના થે મેદ છે ? મૂલ
સામાન્ય સંગ્રહ. ૨ ઉત્તર સામાન્ય સંગ્રહ કરી મૂલ સામાન્ય
સંગ્રહના અસ્તિત્વાદિક હ મેદ છે તે પૂર્વે કહ્યા છે તથા ૩-
ત્તર સામાન્યના થે મેદ છે, ? જાતિસામાન્ય, ૨ સમુદાયમા-
ન્ય વિહાં ગાપના સમુદાયમાં ગોત્વરૂપ જાતિ છે તથા
ઘટસમુદાયમાં ઘટસ્વરૂપો અને વનસ્પતિને વિશે વનસ્પતિપગો
ને જાનિમામાન્ય કહ્યો અને આંદાના સમૂહને વિષ અંબરન
કહે તથા મનુષ્યના સમૂહમાં મનુષ્ય ધરણ પાપ તે સમુદાય
સામાન્ય ઇ ઉત્તર સામાન્ય ને ચમુદર્શન તથા અવધુદર્શનને
માહીક છે અને મૂટ સામાન્ય તે અવધિદર્શન તથા કેવલ
દર્શનથી ધરવાપ છે અથવા ? મામાન્યમંગ્રહ, ૨ વિશેષસંગ્રહ
વિહાં હ દ્રવ્યના સમુદાયને દ્રવ્ય કર્ણ ઇ સામાન્ય સંગ્રહ
હ્યાં સર્વનો ધરણ થયો છે અને જીવને જીવદ્રવ્ય કહી
જર્વાવ દ્રવ્યથી જુરો મેદ પાડ્યો ઇ વિશેષ સંગ્રહ ઇ વિશેષ
સંગ્રહનો વિસ્તાર થયો છે તથા વિશેષાવરણકથી સંગ્રહનપના
ચાર મેદ તે ભગિયે હયે મૂલ પાટમાં કહેલી ગાયાનો અર્થ છે.
સંગ્રહનં કે. ૦ પૂકટો પૂકવચન મન્વે પૂક અવ્યવમાય ઉપો-

* પૂક સામાન્ય મર્તે તર્કવ મરવાન તથા નિચે સામાન્યે અસ્તિ-
તાનુ તથા નિચયનં અંગવચન, અચિયં દેશાન્તગ્ગનતમરવાન મર્ગનં
ચ સામાન્યં અચિયત્વાદિનિ ॥

માણુ તથા રંધ્ર ઇત્યાદિક કાર્યભેદે મિત્ર માને તથા ક્રમભાવી પર્યાયના બે ભેદ એક ક્રિયારૂપ ધીજો અક્રિયારૂપ ઇમ વેહે-
 ઘણ જે સામર્થ્યાદિક ગુણભેદે પડે તે સર્વ વ્યવહારનય જા-
 ણવો અને જે પરમાર્થ વિના દ્રવ્યપર્યાયનો વિભાગ કરે તે વ્યવ-
 હારાભાસ જાણવો.

જે કલ્પના કરી ભેદે વેંચે તે ચાર્વાકમન પ્રમુખ એ વ્ય-
 વહારનયનો દુર્નય છે જેમ ચાર્વાક પ્રમાણપણે છતો જીવપણો
 લોકપ્રત્યક્ષમાં દૃષ્ટિગોચર નથી આવતો તે માટે જીવ નથી એમ
 કહે અને જગતમાં પંચમૂતાદિક વસ્તુ નથી એમ કલ્પના કરી
 સ્થૂલલોકને કુમાર્ગે પ્રવર્ત્તવિ તે વ્યવહારદુર્નય કહિયે એ વ્યવ-
 હારનયનું સ્વરૂપ કહ્યું.

ઋજુ વર્તમાનક્ષણસ્થાયિપર્યાયમાત્રપ્રાધાન્યતઃ સૂત્રયતિ
 અભિપ્રાયઃ ઋજુસૂત્રઃ । જ્ઞાનોપયુક્તઃ જ્ઞાની, દર્શનોપયુક્તઃ
 દર્શની, કપાયોપયુક્તઃ કપાયી, સમતોપયુક્તઃ સામાયિકી ।
 વર્તમાનાપલાપી તદાભાસઃ યથા તથાગતમત ઇતિ ॥

અર્થ ॥ હવે ઋજુસૂત્રનય કહે છે ઋજુ કે० સરલપણે અ-
 તીત અનાગતને અણગવેષતો અને વર્તમાનસમય વર્તતા જે પદા-
 ર્થના પર્યાયમાત્ર તેને પ્રધાનપણે સૂત્ર કે० ગવેષે તે ઋજુસૂત્ર-
 કહિયે । તે જ્ઞાનને ઉપયોગે વર્તતાને જ્ઞાની કહે, દર્શનોપયોગે
 વર્તતાને દર્શની કહે, કષાયપણે વર્તતા જીવને કપાયી કહે, સ-
 મતાને ઉપયોગે વર્તતા જીવને સામાયિકવંત કહે. ઇહાં કોઈ
 પુછે જે ઉપર કહ્યા મુજબ તો ઋજુસૂત્ર તથા શબ્દનય એ બે
 એકજ થાય છે તેને ઉત્તર કહે છે જે વિશેષાવશ્યકમાં કહ્યું છે
 " કારણં યાવત્ ઋજુસૂત્રઃ " એટલે જ્ઞાનને કારણપણે વર્તતો તે

[illegible]

Handwritten musical notation on a page, featuring a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notation is dense and appears to be a single melodic line. The page is numbered '10' in the bottom right corner.

Handwritten musical notation on a five-line staff. The notation includes various note values, rests, and possibly some accidentals, though they are difficult to discern due to the image quality. The staff is oriented horizontally.

જે સંગ્રહ તથા નૈગનયવાલો કહે તે સત્તા યોગ્યતા અંશના ગ્રાહક છે તથા તત્ત્વાર્થટીકા મત્તે શબ્દવશથી અર્થ પહિવર્જવો તે શબ્દે બોલાવતો હોય જે અર્થ તે વસ્તુમાં ધર્મપણે પ્રગટ દેરવાય તેનેજ તે વસ્તુ માને એ નયને શબ્દાનુયાયી અર્થે પરિણમતિ જે વસ્તુ કહે છે કાલલિંગાદિભેદે અર્થનો ભેદ છે તે ભેદ તેમ તે ધર્મે વસ્તુ માને તે શબ્દનય કહિયે અને તે અર્થ વિના તે વસ્તુમધ્યે તેપણો વર્તનો દેરવાતો નથી તેને તે વસ્તુપણે સમર્થ ન કરે તે શબ્દાભાસ કહિજે પુટલે શબ્દનય કહ્યો.

एकार्यावलंबिपर्यायशब्देषु निरुक्तिभेदेन भिन्नमर्थं सम-
भिरोहन् समभिरुदः। यथा इंदनादिद्रः, शक्रनाच्छक्रः,
पुरदारणात् पुरंदरः इत्यादिषु । पर्यायध्वनिनामा-
भिधेयनानात्वमेव फक्षीकुर्वाणस्तदाभासः; यथा इंद्रः
शक्रः पुरंदर इत्यादि भिन्नाभिधेये.

અર્થ ॥ હવે સમમિરુદનય કહે છે જે એક પદાર્થને અવિલંબી જેટલા સરિલા નામ તેટલા પર્યાય નામ યથા તે પર્યાય નામ જેટલા હોય તેટલા નિરુક્તિ વ્યુત્પત્તિ ભિન્ન હોય તે અર્થનો પણ ભેદ હોય તે અર્થને સં० કે० સમ્યક્ પ્રકારે આરોહતો પુટલે પુટલા સર્વ અર્થ સંયુક્ત જે હોય તે સમમિરુદનય કહિયે જેમ રૂદિ ધાતુ પરમશ્ર્વર્યને અર્થે છે તે પરમ પંશ્ર્વર્યવંતને રૂદ્ર કહિયે, તથા શકન કહેતાં નવિ નવિ શક્તિવ્યુત્પત્તને શક કહિયે, પુર કે० દેવ્યને દરે કે० ત્રિદારે તે પુરંદર, અને રાત્રિ જે રૂદ્રાણી તેનો પતિ સ્વામી તે શચિપતિ કહિયે. પુટલા સર્વ ધર્મ તે રૂદ્રમાં છે તે માટે જે દેવલોકનો ધર્મી

વિકલાદેશી જ હોય અને જે સકલાદેશી સત્તભંગી તે પ્રમાણ છે પણ નયની સત્તભંગી ન ઉપજે.

उक्तं च स्वाकरावतारिकायां “ विकलादेशस्वभावा हि नय-
सत्तभंगी वस्त्वंशमाधप्ररूपकत्वात्, सकलादेशस्वभावा तु प्रमाण-
सत्तभंगी संपूर्णवस्तुस्वरूपप्ररूपकत्वात् ” ए वचन છે एટલે યથા-
યોગ્યપણે નયનો અધિકાર વહ્યો.

સકલનયગ્રાહકં પ્રમાણં, પ્રમાતા આત્મા પ્રત્યક્ષાદિપ્ર-
માણસિદ્ધઃ ચૈતન્યસ્વરૂપપરિણામી કર્તા સાક્ષાદ્
ભોક્તા સ્વદેહપરિમાણઃ પ્રતિક્ષેત્રાભિચ્છત્વેનૈવ પશ્ચકાર-
ણસામગ્રીતઃ સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રસાધનાત્ સાધયતે
સિદ્ધિઃ। સ્વપરવ્યવસાયિજ્ઞાનં પ્રમાણં તદ્ દ્વિવિધં પ્રત્યક્ષ-
પરોક્ષભેદાત્સ્પષ્ટં પ્રત્યક્ષં પરોક્ષમન્યત અથવા આત્મોપ-
યોગત્ ઇન્દ્રિયદ્વારા પ્રવર્તતે ન યજ્ જ્ઞાનં તત્પ્રત્યક્ષં; અવધિ-
મનઃપાર્થિયૌ દેશપ્રત્યક્ષૌ, કેવલજ્ઞાનં તુ સકલપ્રત્યક્ષં,
મતિશ્રુતે પરોક્ષે; તચતુર્વિધં અનુમાનોપમાનાગમાર્થોપ-
ત્તિભેદાત્, લિઙ્ગપરામર્શોઽનુમાનં લિઙ્ગં ચાવિનાભૂતવ-
સ્તુકં નિયતં જ્ઞેયં યથા ગિરિગુહિરાદૌ વ્યોમાવલ્લિભિધૂ-
મ્ત્રલેસાં દૃષ્ટ્વા અનુમાનં કરોતિ, પર્વતો વહ્નિમાન્ ધૂમ-
વત્ત્વાત્, યત્ર ધૂમસ્તત્રાગ્નિઃ યથા મહાનસં; एवं पञ्चाव-
यवशुद्धं अनुमानं यथार्थज्ञानकारणं. સદૃશ્યાવલંબનેના-
જ્ઞાતવસ્તુનાં યજ્ જ્ઞાનં ઉપમાનજ્ઞાનં, યથા ગૌસ્તથા
ગવયઃ ગોસાદૃશ્યેન અદૃષ્ટગવયાકારજ્ઞાનં ઉપમાનજ્ઞાનં.
યથાર્થોપદેશા પુરુષ આત્મઃ સ ઉત્કૃષ્ટતો વીતરાગઃ સર્વેષુ
एव । आप्तोक्तं वाक्यं आगमः, रामदेवाज्ञानभयादि

शब्दों काय तो वस्तुनो धर्म धर्मो जेम जलाहरण धर्म जेमां
हे तेने घट कहिये हैं एम इहां पग शब्द वाच्यार्थ ग्रहे
ते नाटे ते नपनो नान पग शब्द कहेवाय जेम कहेवतनपने
वर्तमानकालना धर्म इष्ट हे तेन शब्दादिकनपने पग वर्तमान-
नाना धर्मज इष्ट हे.

केनके पेटे पृथु के० पहोली बुध के० बोल संकोचिन
उदरकलितुक्त जलाहग्यक्रियाने समय मसिज घटरूप भावघट
तेनेज घट इच्छे हे पग जेय नाम स्थापना अने द्रव्यरूप
पग घटने पृ शब्दनय घट माने नहीं घट शब्दना अपने ने
संनैनेज घट कहे. घट धातु ने चेशवाची हे अनः काण्णात्
के० पृ काण्णना माटे पृ शब्दनय ने चेशकलनेज घट कहे
पृष्ठे शब्दकनय चार निशेना संयुक्तने घट माने अने शब्द-
नय ने भावघटनेज घट माने पृष्ठो विशेषरगो हे. शब्दना
अर्पनी निहां उभरनि होय नेनेज ते वस्तुपने कहे पृष्ठे कश्च-
कनयें तानाय घट गवेयो अने शब्दनयें सद्भाव जे अस्तिवर्म
नया अस्तभाव जे नास्तिवर्म ने सर्व संयुक्त वस्तुने वस्तुगों कहे.
पृष्ठे वस्तुने शब्द बोलावनां सानभांगे बोलाववो माटे पृ
समभांगी जेठलाज शब्दनपना नेद जागवा ने समभांगीलो स्वरूप
पूर्व कथं हे. पृ शब्दादिकनय वस्तुना पर्यायने अवलंब्याने व-
स्तुना भावधर्मना आहक हे. ने माटे वस्तुना भाव निशेना, पृ
नये मुख्य हे धुगना चार नपनां नामादिक वण निशेना मुख्य
हे पृ शब्दनपहुं स्वरूप कथं.

गाया ॥ जं जं सज्जं मामह ॥ नं नं चिय समभिरोट

मन्दा ॥ सन्नं गन्धविहरो, तओ नओ समभिरुदोचि
॥ १ ॥ दां दां मंदां यथादिल्लमणां भापने वदति नां

ભવમીરુ જગત્ જીવોના ઉપકારી, એવા શ્રુત આત્માપદ જે શ્રુતને અનુસારે કહે તેનો વચન પણ પ્રમાણ માનવું.

તથા કોઈક ફલરૂપ લિંગે કરીને જે અજાણ્યા પદાર્થનો નિર્વાર કરિયે તે અર્થાપત્તિ પ્રમાણ કહિયે. જેમ દેવદત્તનો પાન કે. પુષ્ટ શરીર છે પણ તે દેવદત્ત દિવસનો જમતો નથી તેવોરે અર્થાપત્તિથી જાણીયે જે રાત્રે જમતો હશે માટે પુષ્ટ શરીર છે. એમ અર્થાપત્તિ પ્રમાણ જાણવો. એ પ્રમાણ તે જાતે અનુમાનનો અંશ છે તે માટે શ્રી અનુયોગદ્વારમાં પ્રથમ કહ્યો નથી.

હ્રાં દર્શનાંતરીયો જે પ્રમાણ માને છે પણ તે સત્ય નથી જેમ ■ પ્રકારના ઇન્દ્રિય સલ્લિકર્પ્યી ઝપનો જે જ્ઞાન તેને નૈયાયિક પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ કહે છે, અને પરબ્રહ્મને ઇન્દ્રિય રહિત માને છે જ્ઞાનાનંદમયી માને છે તેવોરે ઇન્દ્રિય રહિત જ્ઞાન તે અપ્રમાણ થાય છે. ઇત્યાદિક અનેક યુક્તિ છે તે માટે તે પ્રમાણ નહીં. તથા ચાર્વાક મતવાલા માત્ર એક ઇન્દ્રિયપ્રત્યક્ષ-મેજ પ્રમાણ માને છે એમ દર્શનાંતરીયના અનેક વિકલ્પ ટાળીને સર્વ નય નિષ્કેપ સત્તરંગી રચાદ્વાદયુક્ત જે વસ્તુ જીવ તથા અજીવનો સમ્યક્ જ્ઞાન જેનામાં હોય તેને સમ્યક્ જ્ઞાની કહિયે એ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ કહ્યું.

તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં સમ્યગ્દર્શનં । યથાર્થહેયોપાદેયપરીક્ષા-
યુક્તજ્ઞાનં સમ્યગ્જ્ઞાનં । સ્તરૂપરમણપરસ્પરિત્પાગરૂપં
ધારિત્રં । એતદ્બ્રત્રયીરૂપમોક્ષમાર્ગસાધનાત્સાધ્યાસિદ્ધિઃ ।
ઇત્યનેનાત્મનઃ સ્વીયં સ્વરૂપં સમ્યગ્જ્ઞાનં જ્ઞાનમર્કપ
એવાત્મલાભઃ જ્ઞાનદર્શનોપયોગલક્ષણ એવાત્મા છમ-

તથા ચેતના લક્ષણ તેજ જીવણો છે, અને જ્ઞાનનો પ્રકર્ય બહુલપણો તે આત્માને લાભ છે; જ્ઞાન તથા દર્શનનો ઉપયોગ લક્ષણ આત્મા છે. તિહાં છદ્મસ્થને પ્રથમ દર્શનોપયોગ પછે જ્ઞાનોપયોગ છે, અને કેવલીને પ્રથમ જ્ઞાનોપયોગ પછે દર્શનોપયોગ છે; જે સર્વ જીવ નવો ગુણ પામે તેનો કેવલીને જ્ઞાનોપયોગ તે કાલે થાય તે માટે પ્રથમ જ્ઞાનોપયોગ વર્તે.

અને સહકારી જે કર્તાશક્તિ તે જેમ હતો તેમજ છે. એક ગુણને સાદ્ય કરે અને વીજા ગુણનો ઉપયોગ સહકારે વર્તે છે સહકાર તે જ્ઞાનોપયોગ વિશેષ ધર્મને જાણે તે જાણતાં વિશેષ તે સામાન્યને આધારે વર્તે છે તે સહિત જાણે એટલે વિશેષ તે મેલા સામાન્ય ગ્રહવાળા અને સામાન્ય ગ્રહતાં સામાન્ય તે વિશેષતા જન કહેતાં સહિત જાણે તે માટે સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી-પણો જાણવો એ રીતે સ્વતત્ત્વનું જ્ઞાન કરવું. તેથી સ્વધર્મનો ઉપાદાન કે. લેવાપણું થાય પછે સ્વરૂપને પામવે સ્વરૂપમાં રમણ થાય તે રમણ થકી ધ્યાનની એકત્વતા થાય એટલે નિશ્ચે જ્ઞાન નિશ્ચે ચારિત્ર તથા નિશ્ચે તપપણો થાય જે થકી સિદ્ધિ કે. મોક્ષ નિપજે એ સિદ્ધાંત જાણવો.

તત્ર પ્રથમતઃ ગ્રન્થિભેદં કૃત્વા શુદ્ધશ્રદ્ધાનિજ્ઞાની દ્વાદ-
શકપાયોપશમઃ, સ્વરૂપૈકત્વધ્યાનપરિણતેન ક્ષપકથે-
ણીપરિપાટીકૃતઘાતિકર્મક્ષયઃ, અવાપ્તકેવલજ્ઞાનદર્શનઃ,
યોગનિરોધાત્ અયોર્ગાભાવમાપન્નઃ, અઘાતિકર્મક્ષયાનં-
તરં સમય એવાસ્પર્શવદ્ગત્યા એકાંતિકાત્પંતિકાનાં
વાધનિરૂપાધિનિધિરૂપં ચરિત્રાનયોશાવિનાશિસંપૂર્ણા-
ત્મશક્તિમાર્ગમાવલક્ષણં મુક્તમનુભવન્ સિધ્યતિ સાધનં-
તંકાલં તિષ્ઠતિ પરમાત્મા ઇતિ। એતત્ કાર્યં સર્વં મન્યાનાં ॥

कहे ते विना न कहे. वाच्य वाचकनी पूर्णताने कहे ए स्वल्पे
एवंमूननय जानवो.

ए साते नयना नेद ते विशेषावरपकने अनुसारे कहे.
तेनां नगनता दस नेद, संग्रहना छ नेद अथवा चार कहे.
व्यवहारना नेद जाठ अथवा चउद कहे. ऋजुसूत्रना चार
अथवा छ कहे दत्तना सान नेद कहे. सनमिलडना वे नेद
अने एवंमूननो एक नेद कहे. ए रीते सर्वना नेद कहे. कडी
नयचक्रनां नयना नेद सातलो कहे छे ते पग जागवा.

एवमेव स्यादादरवाकरात् पुनर्नमन उच्यते नांयते
येन श्रुताग्न्यनामापविषयोऽह्नस्याप्यस्य श्रुतादितरा-
शौदासाम्यतः सम्प्रतिपत्तरभिप्रायविशेषो नयः। स्वा-
भिप्रेतादिनादपरांशपक्षार्था पुनर्नयभासः। स समामयः
हिभेदः द्रव्यार्थिकः पर्यायार्थिक आद्यो नैगमसंग्रह
व्यवहार ऋजुसूत्रभेदाद्यनुद्धा केचिन्ऋजुसूत्रं पर्याय-
ार्थिकं वदन्ति न चेदनांशत्वेन विकल्पस्य ऋजुसूत्रेग्रह-
णात् धीर्वादिभासने मुख्यतः परिणतिचक्रस्यैव भाव-
धर्मत्वेनांगीकारात् तेषां ऋजुसूत्रः द्रव्यनये एव धर्म-
पार्थक्येणोपधर्मविषयोऽथ भवानोत्तमर्जन आरोपमाहृत्वा-
न्नादिभावेनानेकगमग्रहणान्नगो नैगमः सत्तुर्चतस्यमा-
न्ननांविधर्मयोः शुक्लवर्णचद्वय द्रव्यामिति धर्मधर्मिणोः
क्षणनेरो मुग्धा विद्यानत्तो जीव इति धर्मधर्मिणोः
गूष्मनिगादीर्जीवसिद्धमाननत्ताकः अयोगान्तो संना-
राति भ्रंशप्राप्त नैगमः धर्माधर्मादीनामेकान्दिरूपार्थ
वपार्थिभान्धिनैगमाभ्यामनः

इह वौर्दि चइताणं तत्त्य गंतूण सिज्झई ॥ ” इत्यादि ते सिद्ध एकां-
 तिक आत्मंतिक, अनायास, निरुपाधि, निरुपचरित, अनायास,
 अविनाशी, संपूर्ण आत्मशक्ति प्रकटरूप सुखप्रते अनुभवे
 अन्यायास सुखने प्रदेशों प्रदेशों अनंतो छे उक्तं च उद्यवाइसूत्रे
 “ सिद्धस्य सुहोरासि ॥ सबद्धा पिण्डियं जह वज्जा ॥ सोणंतवग्गो-
 भइयो ॥ सबागासे न माइज्जा ॥ १ ॥ ” इति व्रचनान् पुरीते पर-
 मानंद सुख भोगवता रहे छे. सादि अनंतकाल पर्यंत परमा-
 त्मापणे रहे छे. तो एहिज कार्य सर्व भवने करवो, ते कार्यनो
 पुष्ट कारण श्रुताभ्यास छे ते श्रुतअभ्यास करवा माटे ए द्रव्यानुयोग
 नय स्वरूप लेशयी कह्यो. ते जाणपणो जे गुरुनी परंपरायी हुं
 पाम्यो ते गुर्वादिकनी परंपराने संभारुं छं.

કાવ્ય

गच्छे श्रीकोटिकाव्ये विशदस्वरतरे ज्ञानपात्रा महान्तः,
 सुरिर्भ्राजिनचंद्रा गुरुतरगणमृत्शिष्यमुग्या दिनांताः ॥
 श्रीमत्पुण्याग्रधानाः सुमतिमलनिधिपाठकाः साधु-
 रंगाः, तच्छिष्याः पाठकैः श्रुतरसरसिका राज-
 सारा मुनीन्द्राः ॥ १ ॥

ત્રણાંબુજસેવાલીનાઃ શ્રીજ્ઞાનવર્મવસાઃ ॥ તન્શિષ્યપાઠકો-
 ત્તમદીપચંદ્રાઃ શ્રુતસજ્ઞાઃ ॥ ૨ ॥ નપચક્રલેશમેતત્તેષાં શિષ્યેણ
 દેવચંદ્રેણ ॥ સ્વપણવોચનાર્થઃ કર્તું સદમ્પાસદ્યર્થ ॥ ૩ ॥
 શોવયન્તુ સુવિયઃ કૃપાપરાઃ, શુદ્ધતત્ત્વરસિકાશ્ચ યંતુ ॥ સાધનેન
 દત્તસિદ્ધિસત્યુક્તાઃ, પરમમંગલભાવમન્તુતે ॥ ૪ ॥ इति श्रीनपचक्र-
 विवरणं समाप्तम् - ॥

તથા ધર્મી “ વસ્તુ પર્યાપચ્છ દ્રવ્ય ” એમ ચોલ્યું તે ધર્મીનો નેગમ છે. હતાં “ પર્યાપચ્છ દ્રવ્ય ” એમ વસ્તુ છે. હતાં દ્રવ્યનો મુલ્યપણો થઈ વસ્તુને પર્યાપચ્છ વહેતું તે વસ્તુનો ગૌણપણો અને પર્યાપચ્છનો મુલ્યપણો હતાં ઉભયગોચરતા માટે ય નેગમનો ધોરો બેઠે વળે.

“ ક્ષતમેયઃ સુર્ગ દિવ્યામત્તો જીવિત્વ ઇતિ ધર્મચર્મિગો-
રિતિ ” હતાં દિવ્યામત્ત જીવિત્વને ધર્મીના મુલ્યપણના વિશે-
ષતાથી મુલ્યવશતઃ ધર્મીના પ્રધાનતા તે વિશેષપણને કરીને
ધર્મચર્મિને આનંદને ય ધોરો નેગમ લેવારે ધર્મ તથા ધર્મ
યુ દેને અવતરે, દ્રવ્ય, વરે નેવારે સંતુલ્ય વસ્તુનો દ્રવ્ય
થયો નેવારે ય જ્ઞાનને પ્રમાણ કર્યો તિહાં ઉત્તર દ્રવ્ય
પર્યાપ તે વેદને પ્રધાનપણે અતુભરનો જે જ્ઞાન પ્રમાણ
થાય હતાં એ પશુને વિને યુક્તી ગૌણતા ચીજાની મુલ્યપણા લડને
જ્ઞાન યાગ છે તે માટે નય કહિયે તથા વડી સુખનિગોદિ
જીવિત્વ તે સમાન મત્તાવેન છે અથવા અપોર્ગી કેવડી જિન તેને
સમાર્ગી વહેતું તે અંતરનેગમ.

હવે નેગમાભાસ વહે છે. વસ્તુનાં ધર્મ અનેક છે તે યુ-
ક્તિ માને પણ યુક્તિજ્ઞાને સાપેક્ષપણે ન માને યુક્તિ યુક્ત ધર્મને
માને અને ધોરો ધર્મને ન માને તે નેગમાભાસ કહિયે યુ-
ક્તિય જાણનો. ધર્મકે અન્ય નયને ગરેને નહીં માટે જેમ આ-
ત્માને વિને સ્વ તથા દૈન્ય યુ ધર્મ ભિન્નભિન્ન છે તેમાં દૈન્ય-
પણે ન માને તે નેગમાભાસ કહિયે યુક્તિ નેગમનય વહો.

યથાઽઽત્માનિ સર્વચંતન્યે પરસ્પરં મિથે સામાન્યમાયપ્રાદી
સધાપરામર્શાન્વિસાદ્યદ્ઃ મ પરાપરમેદાદ્ દ્વિવિધઃ તત્ર

इम जाणी शासनरुचि । करजो श्रुतअभ्यास ॥
 पामी चारित्रसंपदा । लेहेसो लीलविलास ॥ १३ ॥
 दीपचंद्रगुरुराजने । सुपसार्ये उल्लास ॥
 देवचंद्र भवीहितमणी । कीवो ग्रंथप्रकाश ॥ १४ ॥
 सुणसे भणसे जे भविक । एह ग्रंथ मनरंग ॥
 ज्ञानक्रियाअभ्यासतां । लहेशे तत्त्वतरंग ॥ १५ ॥
 द्वादशसार नयचक्र छे । मूढवादिकृत वृद्ध ॥
 सप्तशतितनय वाचना । कीधी तिहां प्रसिद्ध ॥ १६ ॥
 अल्पमतिना चित्तमें । नावे ते विस्तार ॥
 मुख्यधूलनयभेदनो । भाष्यो अल्प विचार ॥ १७ ॥
 खरतरमुनिपति गच्छपति । श्रीजिनचंद्रसूरीश ॥
 तास शीस पाठकप्रवर । पुन्यप्रधान मुनीश ॥ १८ ॥
 तसु विनयी पाठकप्रवर । सुमतिसागर सुसहाय ॥
 साधुरंग गुणसंनिधि । राजसार उवजाय ॥ १९ ॥
 पाठक ज्ञानधर्म गुणी । पाठक श्रीदीपचंद्र ॥
 तास सीस देवचंद्रकृत ॥ भणतां परमानंद ॥ २० ॥

इति श्रीनयचक्रविवरणं समाप्तं ॥

સમસ્ત વિશેષણાને ના કહેતો થકો જે ગ્રહણ કરે તે ઔદૈત-
વાદિ વેદાંત તથા સાંત્વ્યદર્શન ણ પરસંગ્રહાભાસ છે કેમકે જે
મેદ ધર્મ હતા દેશાય છે તથા દ્રવ્યાંતરણો તેને ન માને માટે
પરસંગ્રહાભાસ કહિયે અને જૈન તો વિશેષ સહિત સામાન્યને ગ્રહે
છે માટે સંગ્રહનય કહિયે.

“ દ્રવ્યત્વાદિનયાંતરસામાન્યાનિ મત્ત્વા તદ્વેદેષુ ગજનિ-
મીલિકામશ્લંકમાનઃ અપરસંગ્રહઃ ” દ્રવ્ય જે જીવ અજીવાદિક જે
અવાંતર સામાન્યને માનતો અને જીવને વિષે પ્રતિ જીવનો
વિશેષ મેદ ભવ્ય અભવ્ય સમ્યક્ત્વી મિષ્ટ્યાત્વી નરનારકાદિ જે મેદ
તેને ગજનિમીલિકા કે. માસ્નાઈયે ન ગવેપત્રો તે અપરસંગ્રહ
કહિયે અને દ્રવ્યને સામાન્યણે માને ણ સ્વદ્રવ્યની પરિણા-
મિકતાદિક ધર્મને ન માને તે અપરસંગ્રહાભાસ કહિયે ણ સંગ્ર-
હનયત્તું સ્વરૂપ કાણું.

મહાગ્રંથેન ચ ગોચરીકૃત્વાનાયયાનાં ચિયિપૂર્વકમવહરણં
યેનાભિસન્ધિના ક્રિયતે મ વ્યવહારઃ, યથા યત્ સત્
તત્ દ્રવ્યં પર્ણાયથેત્યાદિઃ યઃ પુનરપરમાર્થિકં દ્રવ્યપર્ણા-
યમવિમાગમભિર્મ્રેતિ સ વ્યવહારાભાસઃ ચાર્વાકદ-
ર્શનમિતિ વ્યવહારદુર્નયઃ ।

અર્થ ॥ હવે વ્યવહારનય કહે છે સંગ્રહનયે ગ્રહા જે ઘ-
સ્તુના સત્ત્વાદિક ધર્મ તેનેજ ગુણભેદે વેહેંચે મિગ્નમિગ્ન ગવેપે
તથા પદાર્પની ગુણપ્રવૃત્તિ તેનેજ મુખ્યપણે ગવેપે તે વ્યવહાર-
નય કહિયે જેમ દ્રવ્ય છે તેના જીવ પુટ્ટાદિક પર્ણાયના ક્ર-
મભાવી તથા સહભાવી ણ સિનેં વે મેદ છે તેમાં ઘડી જીવ
વે પ્રકારે. ૧ સિદ્ધના, ૨ સંસારી તેમજ પુટ્ટના વે મેદ પર-

स्मरणरूपमंगलात्मकं च आद्यं पद्यं वक्ति ग्रंथकारः, ऐंद्रश्री इति । तेन मुनिना पाठकेन स्मरिणा यथार्थश्रयोपशमोपयोग-वता तथा-श्रीमदहंता सिद्धपरमात्मना क्षायिकोपयोगवता न्याय-सरस्वतीविरुद्धधरेण श्रीमद्विशोविजयोपाध्यायेन ' पूर्ण ' सकलं जगत् अशुद्धपरसंयोगोत्पन्नवनवपर्यायगमनशीलत्वात् ' लीला-लग्नमिव ' कल्पनाकल्पितक्रीडामुग्वमिव अवैक्ष्यते दृश्यते, इति संदंशः । इत्यनेन शुद्धामूर्तात्मानंदाऽनुभवलग्नाः परानुभवमग्नान् मृदत्वेनैव पश्यन्ति, नच परवस्तुनि किञ्चिद् भोग्यत्वमस्ति, वस्तुवृत्त्या स्वीयगुणपर्यायाऽनुभव एव युक्त इति । अतः परस्वरूपमग्ना मुग्धा इति तात्पर्यं, तेन कथंमृतेन ? ऐंद्रश्रीमुखमग्नेन इन्द्रो जीवः तस्य इयं ऐंद्री च या श्रीश्च ऐंद्रश्रीः आत्मगुणलक्ष्मीः तस्याः सुखं आनंदः तत्र मग्नेन एकत्वा(व) स्थाऽऽपन्नेन, पुनः सन् शुभं शाश्वतं वा चिन् जानं नस्य य आनंदः तत्र पूर्णेन ज्ञानानंदमृतेन मुनिना जगत् मिथ्यात्वा-संप्रममग्नं मृदं विलोक्यते । पूर्णा अर्णा जगत् भ्रानं जानन्ति । इत्यतः पूर्णानंदात्मस्मरणेन स्वीयः पूर्णानंदः साध्य इति ॥ १ ॥

अथ पूर्णत्वं वस्तुनो निरूपयति ।

पूर्णता या परोपाधेः, सा याचितकमण्डनम् ।

या तु स्वाभाविकी सैव, जात्यरक्षविभानिभा ॥ २ ॥

पूर्णता-इति । पूर्णता परोपाधेः पुटलसंयोगजन्यननुधन-स्वजनपदाख्यात्यादिरूपायाः या पूर्णता चक्रिडाकारदीनामिव सा याचितकमंडनं मार्गित्तामग्णशोभा तेन इम्यन्त्रं, यद् जग-ज्जिद्वरनंनशी मुक्त्योच्छिष्टं आत्मनोऽशुद्धनाहेनः तद्योगे स्वरू-पाऽनुभवप्रशानां शोभा न, तच्चरित्तकानां तु-मुनः या स्वाभाविकी

कह्यो अरे हे अने जे ज्ञानगाम्य कार्यने धाम ते शब्द-
नय कह्यो ए प्य हे.

वर्तमानकालने पय ग्रहण करे ते अतुमुखाभास कह्यो,
जे ह्या भावने अजना करे अथवा विपरीत करे जेन जीवने
अजीव करे, अजीवने जीव करे इत्यादिक ते नया गन के०
ईद्वानो मन हे जे एनो मदा तरंग वर्तनो जीवादि द्रव्य तेना
पर्यायने पलटवे सर्वथा द्रव्यने विनाशि माने तेने अतुमुख-
नपाभासाभिधाय जानवो ए अतुमुनय कजो.

एकपर्यायनागुपात्रेन विरोधाविरयापग्राहकः शब्दनयः,
कालादिभेदेन ध्वनेरप्यभेदं प्रतिपादयमानः शब्दः, जलाह-
रणादिप्रियासमर्पणपटः, न मृत्पिदादीः तत्तत्पर्यटुर्त्तौ
शब्दवशादर्थमनिरासिः तत्कार्पण्यं वर्तमानवस्तु तथा
सन्धानः शब्दनयः । शब्दानुरूपं भर्षरणिणं द्रव्यपि-
च्छति त्रिदालात्रिलिगत्रिवचनमत्ययमहनिभिः समन्वि-
तमर्पमिच्छति तदुभेदं तस्य तमेव समर्पमाणस्त-
दामानः ।

अर्थ ॥ हवे शब्दनय करे हे जे वस्तुना एक पर्यायने
मगट देखवे यांदा शब्द शब्दकण्ठपांसेने विरोभावें अगमकटवें
पय ते पर्यायने अरे अथवा कल द्रव्य वचन वण सिंग वग
तेने भेदें शब्दलो भेद पडे ते भेदेंज अर्थने कहे अथवा
जलाहर्गादि सनयने घट कहे नया कुंभदिक चिन्ह पर्याय
लेटला हे लेटलानो अर्थ वर्तनो न देखाय तो पय तेने नाम
वही बोलावे एम तेनां कार्यनो सामर्थ्यवतंतनो हे तेने अहे
पय नांनो निडने घट कहे नहीं ते शब्दनय कह्यो अने

भवति स्वीयसहजाप्रयासानन्दस्य पूर्णतैव भवति । कथम्भूता ज्ञानदृष्टिः ? 'तृष्णाकृष्णाहिजांगुली,' तृष्णा पुद्गलभोगपिपासा, सा एव कृष्णाहिः कृष्णसर्पः । तद्वदने जांगुली गारुडमंत्रविशेषः इति । अत्र भावना-संसारचक्रक्रोडगतस्य जंतोः स्वीयासंख्ये-यप्रदेशव्याप्तज्ञानादिगुणास्वादच्युतस्य पौद्गलिकभोगपिपासासर्पदृ-ष्टस्य स्वपरविवेकरूपज्ञानदृष्टिजांगुलीस्मरणेन परतृष्णानिर्विषस्य शुद्धस्वरूपैकत्वतत्त्वध्यानमग्नस्य निष्पन्नशायिकभावानन्दस्य पूर्णस्य नास्ति दीनता, यतो हि अविरतसम्यग्दृष्टिः तत्त्वश्रद्धायुक्त आ-त्मानं आत्मतया परं च परतया, निर्वाण्य, विचरन् तृष्णातुरो न भवति तर्हि किं पूर्णानन्दमग्नानां ? इति गार्थार्थः ॥ ४ ॥

पूर्यन्ते येन कृपणा-स्तदुपेक्षैव पूर्णता ।

पूर्णानन्दसुधासिन्धा, दृष्टिरेषा मनीषिणाम् ॥ ५ ॥

पूर्यत, इति 'येन' परसंयोगेन धनधान्यादिना 'कृपणाः' लोभ-मग्नाः आत्मधर्मसंपद्विकलाः परास्वादनरसिकत्वेनात्मानं धन्यं मन्य-मानाः, वस्तुधर्मे धीरताशून्याः 'पूर्यते' प्रचुरा भवन्ति सा 'पूर्णता' उपाधिजा 'उपेक्षा एव' अनङ्गीकारयोग्या एव । अथवा तदुपेक्षा एव नहि एषा पूर्णता किं तु पूर्णतात्वेन उपेक्षते आरोप्यते इत्यर्थः । यथाहि-घटः जलेनापूर्णः । बहिःस्निग्धजमलेन पूर्णः केनचिदुच्यते मल-पूर्णोऽप्यं घटः, एषा मलजा पूर्णता, सा किं पूर्णकुम्भत्वावस्थां लभते ? नैवेति । एवं आत्मानंतज्ञानानन्दादिस्वरूपापूर्णस्य कर्मोपाधिजा पूर्णता, सा किं तत्त्वभोगपूर्णः पूर्णत्वेनैव अङ्गोक्रियते ? नैवेति । एवं ज्ञात्वा उपेक्षा एव । अत एव अनादिस्वरूपप्रश्रानां परोपाधिजा पूर्णता तन्म-यत्वेन अमेदपरिणत्या प्रवर्तमानत्वात्, निर्विकल्पायां तु सम्यग्-

છે તેને ઇંદ્ર ઇવે નામે બોલાવે છે યીજા નામાદિક ઇંદ્રને ઇ નામે ન બોલાવે જેટલા પર્યાય નામ છે તેના જે અર્થ થાય તે સર્વને મિત્ર મિત્ર અર્થ કહે છે પણ એકાર્થ ન જાણે તે સમમિરુદાભાસ કહિયે ઇટલે સમમિરુદનય કહ્યો.

एवं भिन्नशब्दवाच्यत्वाच्छब्दानां स्वप्रवृत्तिनिमित्त-
भूतक्रियाविनिर्मुक्त्यर्थवाच्यत्वेनाभ्युपगच्छन्नेवंभूतः। यथा
इंदनमनुभवप्रिंद्रः, शकनाच्छक्रः, शब्दवाच्यतया प्र-
त्यक्षस्तदाभासः। तथा विशिष्टचेष्टाशून्यं घटाख्यवस्तुनः
घटशब्दवाच्यं घटशब्दद्रव्यवृत्तिभूतार्थशून्यत्वात् पद-
वदित्वादि.

અર્થ ॥ હવે એવમૂતનય કહે છે શબ્દની પ્રવૃત્તિનો નિમિ-
ત્તમૂત જે ક્રિયા તે વિશિષ્ટ સંયુક્ત જે અર્થ તેને વાચ્ય જે ધર્મ
તેને જે પહોંચનો હોય ઇટલે તે કારણ કાર્ય ધર્મ સહિત તેને
એવમૂતનય કહિયે તથા એકરૂપ સહિત તે ઇંદ્ર, શકરૂપ સિદ્ધા-
સને ઘેરો તે શક, શચિ કે० ઇંદ્રાર્ગને તાવે ઘેટો તે વારે
શર્વારતિ કહે, ઇટલે જે શબ્દના જેટલા પર્યાય તે સર્વ તેમાં
પહોંચતા ભાવને તે નામ કહે બોલાવે અને જે પર્યાય પહોં-
ચનો રહે નહીં તે પર્યાયનો ના રહે. જિહાં મુઘી એક પર્યાય
જાણે છે તિહાં મુઘી સમમિરુદનય કહિયે, અને સર્વ વચન
પદાંપને પહોંચે તે વારે એવમૂતનય કહિયે. જે પદાર્થનો નામ-
નેદનો મંદ દેવાને પદાર્થનો નિતતા વદે તે એવમૂતનપાભાસ
વદિજે, નામોર્થે તે રગુજ મિત્ર જેન હારી, ઘોડા, દિવ્ય
મિત્ર છે તેમ નિતરનો નામે જેન અર્થ મિત્રવળા માટે ઘટ્ટી
પટ મિત્ર છે તેને ઇંદ્રવળા શંકરવળો મિત્ર નામે તે એવમૂ-

परस्वत्वकृतोन्माथा, भूनाथा न्यूनतेक्षिणः।

स्वस्वत्वसुखपूर्णस्य, न्यूनता न हरेरपि ॥ ७ ॥

परस्वत्वेति । परे परस्वत्तुनि संगांगिभावजविभावपरिणती स्वस्य भावः—स्वत्वं, परे स्वत्वं—परस्वत्वं तेन कृत उन्माथ उन्मादो व्याकुलत्वं येषां ते 'परस्वत्वकृतोन्माथाः' एवंभूता 'भूनाथाः' पृथ्वीशाः अपि, न्यूनतेक्षिणः न्यूनतादर्शनशीलाः, यतः परसंपद्रक्तानां चिंतामण्यनंतकोटिप्राप्तौ अपि न तृप्तिः, तृष्णाया अनंतगुणत्वात् सदैवापूर्णत्वात् न्यूनतामेव पश्यन्ति । तृष्णाया विभावत्वात्, परित्यागे सुखम् । स्वशब्देन आत्मा तत्रैव स्वत्वं 'स्वस्वत्वं' तदुत्तमसुखं आत्मस्वभावनिर्धारभासनरमणानुभवरूपं 'सुखं' तेन पूर्णस्य मुनेः, हरेरपि इंद्रादपि न न्यूनता यतः इंद्रादीनां शुभाशुभाव्यवसायनिबद्धपुण्यविपाकभोगिनां आत्मगुणानुभावशून्यानां दीनत्वमेव विलोक्यते तत्त्वरसिकैः । स्वरूपसुखलेशोऽपि जीवनं परमामृतं पुण्योदयोद्भवसुखकोटिरपि स्वगुणावरणत्वेन महद् दुःखं अहह!! बंधसत्तातोऽपि उदयकालः दारुणः, येनाऽऽत्मनः गुणावरणता । अतः स्वरूपसुखे रुचिः कार्या ॥७॥

कृष्णे पक्षे परिक्षीणे, शुक्ले च समुदञ्चति ।

द्योतते सकलाध्यक्षा पूर्णानन्दविधोः कला ॥ ८ ॥

कृष्णे पक्षे इति । कृष्णे पक्षे परिक्षीणे क्षयं प्राप्ते शुक्ले पक्षे समुदञ्चति उदयं प्राप्तवति सति सकलाध्यक्षा सकलजनप्रत्यक्षा विधोः चंद्रस्य कला द्योतते इति लोकप्रवृत्तिः । एवं कृष्णे पक्षे अर्वापुद्गलाधिकसंसाररूपे क्षीणे सति, शुक्लपक्षे अर्द्धपुद्गलाभ्यन्तरसंसाररूपे प्रवर्तमाने सति, पूर्णानंद आत्मा, स एव

દોષરહિતત્વાત્ પ્રદેનઃ કારણં આગમઃ, તદનુયાયિ-
પૂર્વાંસતારિન્દં દિવ્યાન્યામંદમરૂપાયમાન્તિગદિતં સ્યા-
દ્વાદોક્તેન કારણં જન્યેતાં ગિહનાપિ નારયં આગમઃ।
ચિદ્ગ્રહણાદ્ ગેયગાનોપકારકં અર્થાપનિવમાણં, યથા
પાનો દેવદત્તો દિવા ન મુદ્દે નદા અર્થાદ્રાયો મુદ્દુ
એવ, ઇત્યાદિ પ્રમાણપરિપાટોગૃહીતર્જાતર્જાસ્વરૂપઃ
સમ્યક્જ્ઞાનો વચ્ચવે.

અર્થ ॥ હવે પ્રમાણત્વ સ્વરૂપ કહે છે તર્જ નયના સ્વરૂ-
પને ગ્રહણ કરનારો તથા મર્જ ધર્મનો જાણગણો છે જેમાં
પ્રહુ જે જ્ઞાન તેને પ્રમાણ કહિયે જે પ્રમાણ તે માપવાનું
નામ છે. યજ્ઞ જગત્ના તર્જ પ્રનેયને માપવાનું પ્રમાણ તે જ્ઞાન
છે અને તે પ્રમાણનો કર્તા આત્મા તે પ્રમાણ છે તે પ્રત્ય-
ક્ષાદિ પ્રમાણે સિદ્ધ કે. દેહરવો છે ધનન્ય સ્વરૂપ પરિણામી
છે. વહી મનન ધર્મની ઉગાદ વ્યયને પરિણમે છે તે માટે
પરિણામિક છે. તેજ કર્તા છે તથા ભોક્તા છે. જે કર્તા હોય
તેજ ભોક્તા હોય. ભોક્તાપણા વિના મુક્તમર્ષી કહેવાય નહીં તે
ધનન્ય સંતર્ગમને સ્વદેહ પરિણામ છે પ્રતિજ્ઞે કે. પ્રત્યેકે
શરીર ગિહનામ મઠ નિજ જીવ છે તે જીવ પાંચ કારણની
સામગ્રી ગમીને સમ્યક્જ્ઞાન સમ્યક્જ્ઞાન સમ્યક્ચારિત્રને સાધ-
વાર્થી સંતર્ગ. અવિનાશી, નિર્મલ, નિઃકલંક, અસહાય, અપ્રયાસ,
સ્વગુણ નિગદગ્ન, સ્વસ્થ પ્રવૃત્તિ, અક્ષર, અવ્યાય, મુક્તમર્ષી,
પ્રતી સિદ્ધતા નિષ્પત્તિ નોપજે એજ સાધન માર્ગ છે.

સ્વ શબ્દે કર્તા જાતના પરશબ્દે પરત્વ્ય સ્વ આત્માથી મિત્ર
અનંતા પર જીવ ધર્માદિક તેના વ્યવસ્થાથી વ્યવસ્થિતક જે જ્ઞાન

अविवक्षितभावस्वभावः, उक्तं च श्रीशांतिवादिवेतैः, नवरं
तद्व्यतिरिक्तश्च जीवाद् भव्यजीव उच्यते इति प्रक्रमस्तु विशेष-
पद्योतकः स चायं विशेषो यथा—न कदाचित्तत्पर्यायवियुक्तं द्रव्यं
तथापि च, यदा च तद्वियुक्ततया विवक्ष्यते तदा तद्द्रव्यप्राधा-
न्यतो द्रव्यजीवः भावपूर्णः आगमतः पूर्णपदार्थः समस्तोपयोगी,
नोआगमतः ज्ञानादिगुणपूर्णः । संग्रहेण सर्वे जीवा, नैगमेनाऽऽस-
न्नसिद्धिमन्तो भव्याः पूर्णानंदमिलायिणः, व्यवहारेण अभ्यासयन्तः
अनुसूत्रेण तद्विकल्पयन्तः, शब्दनयेन सम्यग्दर्शनादिसाधकगुणा-
नंदपूर्णाः, सममिरूढेनः अर्हदाचार्योपाध्यायसाधवः स्वस्वभावसु-
खास्वादानेन भवोद्धिमत्वात्, एवमूतेनः सिद्धाः अनंतगुणानंद-अ-
व्यावाधानंदपूर्णत्वान् । अथ हि—भावनिश्लेषसाध्यः, तत एव
पूर्णानंदः साधनत्वेन गृहीत इति । शुद्धसिद्धामलानंताकृत्रिम-
स्वरूपसकलस्वभावाविर्भावानुभवरूपः पूर्णानंदः साध्यः, साधना तु
या सम्यगात्मगुणास्वादानंदतया परिणमय्य पूर्णानंदसाधना विवेया ।
इति व्याख्यातं पूर्णाष्टकम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीयं मग्नाष्टकम् ।

प्रत्याहृत्येन्द्रियव्यूहं, समाधान मनो निजम् ।
दधच्चिन्मात्रविश्रान्ति—मग्न इत्यभिधीयते ॥ १ ॥

अथ मग्नाष्टकं वितन्पते—तत्र नामस्थापने शुभमे, द्रव्येण
धननदिगपानादिना मग्नः, द्रव्यान् धनकांचनान् मग्नः, द्रव्ये शरी-
राणां मग्नः । अथवा द्रव्यरूपो मग्नो द्विवा, आगमतः मग्नप-
दार्थज्ञाता अनुपयुक्तः, नोआगमतो ज्ञशरीरभयशरीरे पूर्ववत्;
तद्व्यतिरिक्तस्तु मूढः शून्यः जडः । भावमग्नो द्विविवः, अशुद्धः

मयानां च मयसं दर्शनोपयोगः केशविनां मयसं
ज्ञानोपयोगः पद्मादर्शनोपयोगः महाकविर्दृष्टव्योपयोगः
उपयोगिनश्चोपयोगः मयस्युपयोगः ५-
स्वेवं स्वतन्त्रज्ञानरूपं स्वतन्त्रज्ञानं तथा स्वतन्त्र-
रूपमप्यनिरूप्यते निश्चितः ।

अपि ॥ हृदे श्रवणमग्न्या आगमनी ज्ञानो जे वस्तु
स्वरूप तेने हेपोनदेवने निवार कश्चो ते सम्पद दर्शन
कहिमें तिहां तावपने विदे कजो छे के जे तत्त्वार्थभ्रष्टानं
सम्पद दर्शन ॥ अतः च उत्तराख्यने जीवा जीवा य कश्चो ॥
एवं पत्रामशो तहा ॥ मंत्रो निम्नरा सुखो ॥ मंत्रि एतिहिया
नर ॥ १ ॥ तिहियानं तु भावानं सदभावे अवपुनः ॥
भावेन सहनस्य ॥ समतं त्रिविधादिपं ॥ २ ॥ इत्यादिक
महाविनां मयं ज्ञानं जे तत्त्वार्थ जीवादि पदार्थनो भ्रष्टान
निवारं ते सम्पद दर्शन कहिमें अने जे सम्पद दर्शन ते
धर्मं दृष्ट छे. तथा जे हेप ते तत्त्वार्थ योग्य, अने उपादेय
ते ग्रहण कश्चो योग्य. एहवीं परीक्षा सहन जे ज्ञानमनो ते
सम्पद ज्ञान छे. जेनां हेपोनयोग मंत्रोच अकल सुद्धां नयीं
पय उपादेयने उपयोगे एहवीं चित्तना थाप जे हवे किवारे
कनं ? ए विना केन धात्रे ? एहवीं जो सुद्धां नयीं नो ते संवेदन
ज्ञान छे तेषां मंत्र कर्ष थाप एवो निवार नयीं.

तथा स्वल्प मय फलत्र गग द्वेष विभावदिकनो त्याग
ते चर्चित कहिमें, ए मयनारूप परिणाम ते मोक्षमार्ग छे.
ए मार्गने नायबलां साध्य जे फल अव्यवहार तेनां सिद्धि
निश्चित थाप. जे अदमनो पोतनुं रूप ते मयार्थ ज्ञान छे.

तिं प्राप्तः, आत्मानंतानंदसंपन्नमयं ज्ञात्वा, परमात्मसत्तास्वरूपे मग्नो भवति, स मग्नः अभिवीयत इति ॥ १ ॥

य आत्मानुभवमग्नः ॥ कीदृग् भवति तदाह—

यस्य ज्ञानसुधासिन्धौ, परब्रह्मणि मग्नता ।

विषयान्तरसद्भार—स्तस्य हालाहलोपमः ॥ २ ॥

यस्येति । यस्य जीवस्य अनादिविभाववित्तस्य ज्ञानसुधासिन्धौ परब्रह्मणि ज्ञानामृतसमुद्ररूपे परमात्मसमाधौ मग्नस्य तस्य जीवस्य विषयांतरे वर्णगंधादौ संचारः प्रवर्तनं हालाहलोपमः महाविषभक्षणतुल्यः । यो हि अमृतस्वादमग्नः स विषमविषं भोक्तुं कथं प्रवर्तते ? मालतीभोगमग्नो मयुकरः करीरादिषु न वसति, एवं शुद्धनिःसंगनिरामयनिर्द्वंद्वस्वीयात्मज्योतिर्मग्नः अनंतजीवेष्टेषु स्वयं अनंतवारमुक्तमुक्तेषु, वस्तुतः अभोग्येषु स्वशुणावरणहेतु मूत्रेषु विषयेषु, तस्य मनो न संचरति न प्रवर्तते, इति तत्त्वम् ॥ २ ॥

पुनस्तदेव द्योतयति—

स्वभावसुखमग्नस्य, जगत्तत्त्वावलोकितः ।

कर्तृत्वं नान्यभावानां, साक्षित्वमवशिष्यते ॥ ३ ॥

स्वभावसुखं इति । 'स्वभावं' सहजं सुखं सहजात्यंति-
कैकांतानंदं तत्र 'मग्नस्य' तन्मयस्य, 'जगत्' लोकः तस्य तत्त्वं तद्भूतं, यथार्यतया विलोकितः दर्शनशीलस्य पुरुषस्य, अन्यभावानां परभावानां रागादिविभावानां ज्ञानावरणादिकर्मणां बाध्य-
स्कंधादाननिक्षेपानां कर्तृत्वं न, किंतु ज्ञायकस्वभावत्वात् साक्षि-
त्वमेव, तत्र कर्तृत्वं एकाधिपत्ये क्रियाकारित्वं, तत्, जीवे जीव-

अर्थ ॥ ते प्रथम श्रद्धिमेद करीने शुद्धभ्रज्जवान् तपो
 शुद्ध ज्ञानी जे जाँव ते प्रथम प्रण चौकडीनो क्षयोपशम करीने
 पाम्यो जे घारिव ते ध्याने एक्कत्र धर्याने क्षुपकश्रेणि मांडी
 अनुकने दानिकर्म क्षय करीने केवलदर्शन पामे. पछे ए सयोगी
 गुणें जयन्मयी अनंमुहूर्त अने उत्कृष्टो जाठ वरदा उगाधर्वकोडी
 रह्याने कोइक केवळी समुद्धान करे, कोइक केवळी समुद्धान
 न करे; पण आवर्जिकगण सर्व केवळी करे ते आवर्जिकगणतुं
 स्वरूप कहें छे—इहां आत्मप्रदेशे रक्षा जे कर्मदल ते पेहेला
 घटे छे, पछे उदीरणा धाय छे, पछे भोगवी निर्जरे छे. तिहां
 केवळीने जिवारे तेरमें गुणटागे अल्पायु रहे निवाँ आवर्जि-
 कगण करे छे. ते आत्मप्रदेशान कर्मदलने प्रति समयें अम-
 न्यातगुण निर्जरा कर्वा छे तेदला दलने आत्मवायें करीने
 सर्व चलायमान करी मूके एवुं जे वीर्यनुं प्रवर्तन ते आवर्जि-
 कगण कहियें. एम करणां प्रण कर्मदल बधनां रक्षा तो समु-
 दधान करे नदीतो न करे ते माटे आवर्जिकगण सर्व केवळी
 करे. पछे तेमा गुणटागाने अने योगनो रोच करीने अयोगी
 अशरीरी, अनाहारी अप्रकंप घनीकृत आत्मप्रदेशी यको. पांच लघु
 अक्षर जेटलो काल अयोगी गुणटागे रह्याने, जेपसत्तागत प्रकृति
 विद्यमान तथा अविद्यमान स्निवुक संक्रमें सत्तादी खराबो, सकल
 पुद्गल संगसगादी रहिन धनी, तेहिज समयें आकाश प्रदेशनी
 पीजी धेपिने अणुरासनो यको लोकांते सिद्ध कृतकृत्य संपूर्ण
 गुण प्राप्तादी पूर्ण परमात्मा परमानंदी अनन केवलज्ञाननी,
 अनन दर्शनमयी, अमर्ता सिद्ध थाय. उक्तं च उत्तगत्यंदने
 “कहि पटिहया सिद्धा, कहि सिद्धा पर्यटिया ॥ कहि वौंदि चइत्ताणं ॥
 कथं गंदय सिद्धा ॥ अयोप पटिहया सिद्धा, लोपमे य पटिहया ॥”

आत्मनः परभावकर्तृत्वं नास्त्येव । ज्ञायकत्वमेवेति । अतः
स्वरूपसिक्तानां सर्वभावज्ञायकत्वं कर्तृत्वं स्वपरिणामिकभावस्य ।
अतः स्वात्मानं एकांते निवेश्य, अनादिप्रातिजं परभावकर्तृत्व-
भोक्तृत्व-ग्राहकत्वादिकं निवारणीयम्, अखंडानन्दकर्तृत्वादिकं कर-
णीयं इति गार्थार्थः ॥ ३ ॥

परब्रह्मणि मग्नस्य, श्रुथा पौद्गलिकी कथा ।

चामी चामीकरोन्मादाः, स्फारा दारादराः क्व च ? ॥ ४ ॥

परब्रह्मणीति । परब्रह्मणि परमात्मनि मग्नस्य तन्मयस्य
स्वरूपावलोकनरमणस्तस्य, पौद्गलिकी पुद्गलसंबन्धिनी, कथा नाम
वार्ता, 'श्रुथा' शिथिला इत्यर्थः । परत्वेन अग्राह्यत्वेन अमो-
ग्यत्वेन निर्धारात् यस्य कथापि श्रुथा तस्य ग्रहः कुतो भव-
ति ? । अत एव अमी चामीकरोन्मादाः तस्य क्व ? शुद्धात्मगु-
णसंपद्भ्यां चामीकस्यग्रह एव न परत्वात् ; पापस्थानहेतुत्वात्
कुत उन्मादः ? । च पुनः स्फारा देदीप्यमाना दारा वनिता
तस्या आदराः क्व ? इति कुतः, नैवेति । स्वभावसुखभोगिनां
पौद्गलिकभोग एव न, तर्हि मोया कुरागपटी अशुद्धविभा-
वनटी दाराकटी; तत्रादरः कथं भवति ? नैवेति । इति गा-
र्थार्थः ॥ ४ ॥

तेजोलेदयाविवृद्धिर्या, साधोः पर्यायवृद्धितः ।

भापिता भगवत्पादेः, सेत्यंभूतस्य युज्यते ॥ ५ ॥

तेजोलेदया इति । तेजोलेदया चित्तसुखलामलश्रणा ज्ञाना-
नन्दास्वादाक्षेपरूपा तस्या विवृद्धिः विशेषतः वर्द्धना, साधोः
निर्ग्रयस्य, पर्यायवृद्धितः चारित्र्यपर्यायविवृद्धितः, भगवत्पादेः भा-

दोहा.

मूढमयो विनु भविबले । न होये तब्य मर्तल ॥
 तन्मालंवन ज्ञान विग । न टरे भवप्रयमनि ॥ १ ॥
 तन्वने आत्मस्वरूप छे । शुद्धचर्म पन तेह ॥
 परमाशुग^१चेनना । कर्मगेह छे एह ॥ २ ॥
 तर्जो परपरिणतिरमना । भज निजभाव विगुह ॥
 आत्ममायकी पृवता । परमानंद प्रसिद्ध ॥ ३ ॥
 स्वादाद शुभनरिगमन । रमना समनासंग ॥
 सावे शुद्धानंदना । निर्विकल्पसंग ॥ ४ ॥
 मोक्षनाथनताय मन्त्र ते । सम्यग्दर्शनज्ञान ॥
 दस्तुचर्म अवयोव विगु । तुरखंडन समान ॥ ५ ॥
 आत्ममोघ विगु जे विषा । ते तो घालकथाळ ॥
 तन्वार्पनी^२शक्तिमें । तेजो वयन संभाळ ॥ ६ ॥
 स्वप्रदीविगु साधना । निष्फल कही सदीव ॥
 लोकरूपअध्ययनमें । घरो उत्तमजीव ॥ ७ ॥
 इंद्रिविषयआसंसना । कगना जे मुनिलिंग ॥
 रता ते भवपंकमें । भाखे आचारांग ॥ ८ ॥
 इस जानी नानी गुनी । न करे पुद्गलआस ॥
 शुद्धानुगुणमें रहे । ते पामे सिद्धिविलास ॥ ९ ॥
 सन्यास नयज्ञानविगु । न होये सम्यग्ज्ञान ॥
 सम्यज्ञान विगु दंशना । न कहे श्रीजिनभाण ॥ १० ॥
 स्वादवादवादी गुरु । तसु रसगसिया दीस ॥
 योग निडे तो नीपजे । पूरण सिद्ध जगीस ॥ ११ ॥
 वक्ता श्रोता योगदी । श्रुतअनुभवस पान ॥
 ध्यानधेयनी पृवता । करता शिवसुख लान ॥ १२ ॥

गास्तावंतोऽधिकाः क्षयोपशमा भवन्ति, तद्वितीये कंडके प्रथमं संयमस्थानं, ततः असंख्येयानि स्थानानि अनंतभागवृद्धिरूपाणि असंख्यभागप्रदेशराशिप्रमाणानि द्वितीयं कंडकं । ततः परं एकं असंख्यातभागवृद्धिरूपं पुनः असंख्येयानि अनंतभागवृद्धिरूपाणि तृतीयं कंडकं । तत एकं असंख्यातभागवृद्धिरूपं एवं अनन्तभागांतरितांगुलासंख्येयभागमात्रं असंख्यभागवृद्धिरूपं अंगुलासंख्येयभागकंडकमानस्थानरूपं द्वितीयं स्थानं । ततः संख्यातभागवृद्धिरूपं प्रथमं संयमस्थानं । ततः पुनः अनंतभागवृद्धिरूपाणि असंख्येयानि, ततः पुनः एकं असंख्यभागवृद्धिरूपं ततः असंख्येयानि अनंतभागवृद्धिरूपाणि एवं अंगुलमात्रक्षेत्रासंख्यभागप्रदेशमानकंडकेषु गतेषु एकं संख्यातभागवृद्धिरूपं स्थानं, एवं अंगुलासंख्येयभागतुल्यानि संख्येयभागवृद्धिस्थानानि गनानि एवं संख्यातगुणवृद्धि—असंख्यातगुणवृद्धि—अनंतगुणवृद्धिरूपाणि असंख्येयानि संयमस्थानानि भवन्ति । ततः परं स्थानमसंख्येयगुणसंयमस्थानमानं भवति । एकांतरं तानि असंख्येयानि अनंतभागवृद्धिरूपाणि संयमस्थानानि भवन्ति । सर्वसंयमस्थानसंख्या लोकसमानाः अलोके असंख्येयालोकाकाशाः कल्प्यन्ते, तावत्प्रदेशराशितुल्यानि संयमस्थानानि भवन्ति उत्तरोत्तरनिर्मलानि । आदितः अनुक्रमसंयमस्थानारोही नियमात् शिवपदं लभते । प्रथमं एव उत्कृष्टमव्ययसंयमस्थानारोही नियमात् पतति । एवं प्रथमस्थानतः अनुक्रमेण संयमक्षयोपशमी तस्य चारित्र्यपर्यायनिर्मलत्वेन चारित्र्यसुखस्वरूपं भगवतीवाक्यं आलापश्च भगवत्यां—
“जे इमे अज्जत्ताए समणा निग्गंथा विहरंति एएण कस्स तेउल्लेसं वितीवयंति ? गोयमा ! मासपरियाए समणे निग्गंथे वाणमंतराणं देवाणं तेउल्लेसं वितीवयंति । दुमासपरिआए समणे

अहम् ।

न्यायोपनाद-न्यायाचार्य-धीनह-योगविजयोनाध्यायरिरचितं

श्री ज्ञानसारसूत्रम् ।

(श्रीमद्देवचन्द्रयतिपतिवृत्त-ज्ञानमञ्जरी-वृत्तियुक्तम् ।)

अथ सूत्राष्टकम् ॥ १ ॥

श्रीरश्मिं जितं नत्वा, शुद्धं स्वादादत्तमुत्तमम् ।

आत्मनन्दविमुक्तपर्यं, ज्ञानमार्गं प्रकल्पते ॥ १ ॥

पणोपकाग्रदन्ता मुनीनाः, पर्व बहूवर्गुन्तोहनेशाः ।

तेषां सुखस्यान्तरनर्तनः, वगेनि दीक्षां स्वदितां मुषोयाम् ॥ २ ॥

नान्नीह लोके दुरकाग्रोन्मो, मतोऽपि संसारविधातव्याः ।

तथाऽऽत्मबोधापत्तौ नि दीक्षां, भाव्यादिनास्त्रापेक्षतावलम्बः ॥ ३ ॥

ऐन्द्रश्रीसुखममेन, लीलालसमिवाखिलम् ।

सच्चिदानन्दपूर्णं, पूर्णं जगदवेक्ष्यते ॥ १ ॥

इह शिक्षायागरिपाठनाय, मंगलादि वाच्यम्-तच्च, शुद्धान्-
स्वरूपनिरूपणपरिदृश्यन् सर्वं सुखं मन्यो मंगलं, तथापि-दंष्ट्रा-
व्युत्थितमृतावबोधाय शिक्षयनिविक्रयार्थं च पंचमंगलमीजन्तं
श्रीमन्मुनिगजादिपंचदम्भरत्नरूपं मंगलमाविष्कृतम् । गुणस्तवन-
ध्वनि-अंजलि-कन्ययोगाहस्तादिकारभोत्फर्णीयगुणे । अहं-
दिशमनस्वरूपभावमंगलप्रकृतं कर्तुं विद्यासिद्धिर्दीप्तं, 'ऐ' इति

संप्रममाधोल्लंघनेन तन्प्रमाणसंप्रमस्यानोल्लंघी मुनिर्ग्राह्य इति ।
अत्र पारंपरासंश्लेषः, जवन्यतः उत्कृष्टं यावत् असंख्येयलोकाका-
शप्रमाणेषु संप्रमस्यानेषु क्रमाक्रमवर्चिर्निर्गम्येषु मासतः द्वादश-
माससंप्रमदमाणसंप्रमस्यानोल्लंघनोपरितने वर्तमानः साधुरीदृग् दे-
वानां तुल्यं सुखं अनिक्रम्य वर्तते इति ज्ञेयम् । उक्तं च—

“मात्सादिपर्यायवृद्ध्या, द्वादशभिः परं तेजः ।

प्राप्नोति चारित्री सर्वदेवेभ्य उत्तमम् ॥ १ ॥”

धर्मविदस्तेजस्विनः सुखलाभक्षणं पृत्तौ । इत्येवं आत्मसुखरुद्धिः
आत्मज्ञानमग्राय भवति ॥ ५ ॥

ज्ञानमग्नस्य यच्छर्म, तद्वक्तुं नैव शक्यते ।

नोपमेयं प्रियाश्लेषैर्नापि तच्चन्दनद्रवैः ॥ ६ ॥

व्या०—ज्ञानमग्नस्येति 'ज्ञानमग्नस्य, आत्मसुखोपलब्धियु-
क्तस्य 'यत् शर्म, सुखं, स्पर्शज्ञानानुभवादनंदं तत् वक्तुं नैव
शक्यते, अनीदृश्यत्वात् वागगोचरत्वात्, तद् अव्यात्मसुखं प्रिया
मनोज्ञेष्वनिना तस्या 'आश्लेषैः, आलिंगनैः, तथा चन्दनद्रवैः चंद-
नविलेपनैर्नोपमीयते । यतः स्मरुचंदनादिजं सुखं वस्तुतः न
सुखं, आत्मसुखप्रप्रेः सुखनुद्धया आरोपितं, लोके पुद्गलसंयोगजं
आरोपसुखं जात्या दुःखमेव । उक्तं च विशेषावश्यकम्—

“जत्तो चिअ पच्चक्खं, सोन्न! सुहं नत्थि दुक्खत्तेवेदं ।

तप्पडियारविभत्तं, तो पुण्णफलं ति दुक्खं ति ॥ १ ॥

विसयसुहं दुक्खं चियदुक्खं तप्पडियारओ ति गिच्छ व ।

तं सुहमुवयाराओ न उवयारो विणा तच्चं ॥ २ ॥

स्वभावोत्पा दानंज्ञानधारिवाद्यत्मका सकलान्मस्वभावविर्भा-
वरूपा शोभा सा एव शोभा जात्यस्तविभानिभा, जात्यस्तस्य
विभा कांतिः तत्तुल्या, या हि-पुद्गलादिपरोपपत्तिजन्या ता तु
स्फटिकोपलुप्तिकवर्गिकतुल्या, या तु-स्वभावोत्पत्ता ता तु
जात्यन्तगिक्यकांतितुल्या, अतः स्वीयशुद्धसहजपूर्णतारुचिभा-
सनसमन्तया भवितव्यमिति नापार्यः ॥ २ ॥

अवास्तवी विकल्पैः स्या-त्पूर्णतावधेरिवोर्मिभिः ।
पूर्णानन्दस्तु भगवान्, स्तिमितोदधिसन्निभः ॥३॥

अवास्तवी-इति । वस्तु पदार्थः, तस्य इयं वास्तवी, न
वास्तवी 'अवास्तवी' परमपोगोद्धवा, रागद्वेषमोहादिजैः विकल्पैः
पूर्णता. अवधेः समुद्रस्य ऊर्निभिः इव स्यात् । यथा-ऊर्मिभिः
समुद्रः अग्राहः, अनवगाद्यश्च भवति । तथाऽऽत्मापि रागद्वेषो-
र्निभिः अग्राहः, अनवगाद्यश्च भवति । 'तु' पुनः- 'पूर्णानन्दः'
आत्मीयानन्दमंत्राग्राह्यरूपो, निष्प्रपञ्चसमत्ववस्थारूपः । भगवान्
परमेश्वररूपः स्तिमितोदधिः स्थितोदधिः तेन सन्निभः सदृश इति ।
अतः चलत्वं विहाय अचलनदा भवितव्यं, आत्मा आत्मस्वभावस्यः
निर्विकल्पो भवति कृतायनाय यतिनव्यमित्यर्थः ॥ ३ ॥

जागर्ति ज्ञानदृष्टिश्चेत्, तृष्णाकृष्णाहिजाङ्गुली ।
पूर्णानन्दस्य तत्किं स्याद्, दैन्यवृद्धिकवेदना ? ॥४॥

जागर्ति-इति । चेत् यदि 'ज्ञानदृष्टिः' नञ्ज्ञानरूपा दृष्टिः
चक्षुः जागर्ति, विकाररूपा प्रवर्तते, 'तस्य पूर्णानन्दस्य' स्वरू-
पाविर्भावविदानन्दरुक्तन्य भगवतः 'दैन्यं दीनता' तदप्या दृष्टि-
कवेदना किं स्यात् ? अनितु-न स्यात् दैन्यं कृतं तस्य न

प्रांतिपरिणतिः, नहि पुद्गलादीनां शुभाशुभपरिणतिः कस्यापि जीवस्य निमित्ता, किन्तु पूर्णगलनपरिणामिकत्वेन । अयं वर्णादिकर्मविपाकाद्वा तत्र रागद्वेषकृता तु प्रांतिरेव उक्तं च—

कणगो लोहो न भणइ, रागो दोसो कुणंतु मज्झनुमं ।
नियतत्तविलुत्ताणं, एस अणाईअ परिणामो ॥ १ ॥

स्वरूपस्य स्वायत्तत्वात् स्वभोग्यत्वात् पत्रस्तुसंयोगवियोगाभ्यामिष्टानिष्टतोपाधिः । एवं शमस्य शैत्यं शीतलत्वं अतप्तत्वं, तस्य 'पुषः' पोषकस्य यस्य पुरुषस्य शमशैत्यपुषः विमुषः विंदुमात्रस्यापि महाकथा महावार्ता, शमशैत्यविंदुरपि दुर्लभः यस्य ज्ञानपीथूपे तत्त्वज्ञानामृते सर्वांगमग्नता तत्र तस्मिन् स्थाने किं स्तुमः किं वर्णयामः ? तस्य वर्णने कर्तुं असमर्था व्रथमिति । यो हि स्वरूपज्ञानानुभवः स अतिप्रशस्यः । उक्तं च—

“लब्भइ सुरसामित्तं, लब्भइ पहुअत्तणं न संदेहो ।
इक्को नवरि न लब्भइ, जिणिन्दवरदोसिओ धम्मो ॥ १ ॥
धम्मो पवित्तिरूवो, लब्भइ कइयाविनिरयदुक्खभया ।
जो नियवत्थुसहावो, सो धम्मो दुल्लहो लोए ॥ २ ॥
निअवत्थुधम्मसवणं, दुल्लहं वुत्तं जिणिंदिआण सुहं ।
तप्फास्सणमेगत्तं, हुंति केसिं च धीरणं ॥ ३ ॥

अतः वस्तुस्वरूपवर्मस्पर्शनेन परमशीतीगूतानां परमपूज्यत्वमेव ॥ ७ ॥

यस्य दृष्टिः कृपावृष्टिः, गिरः शमसुधाकिरः ।
तस्मै नमः शुभज्ञान-ध्यानमग्न्याय योगिने ॥ ८ ॥

दर्शनज्ञानचारित्र्यमेदस्तव्यरीरुपा पूर्णता स्वाभाविकी अपि अमि-
नवान्यासतः सविकल्पा ह्यपमागत्वान् अमेदस्तव्यरीपरिणतानां
स्वाभाविकी पूर्णता निर्विकल्पा भवति, तत्साव्यन्त्रेण तच्चसाव-
नरासिक्तया भवितव्यमिति । उपदेशः 'मनीषिणां' पण्डितानां
शुद्धभदानभासनपूर्वकस्वरमगानुगर्वपरिप्रशस्तिवन्तां पूर्णानन्दमुवा
तया क्षिप्या दृष्टिर्भवति । पूर्णः अन्यूनः य आनन्दः पूर्णानन्दः
पूर्णानन्द एव मुवा पूर्णानन्दमुवा तया क्षिप्या दृष्टिः 'पूपा'
भवति इति संबन्धः । स्वस्वरूपस्वाभाविकपूर्णार्त्मीयात्मनैकांतिक-
निर्द्वन्द्वानन्दक्षिप्या दृष्टिः तच्चज्ञानवन्तां भवति । आत्मज्ञानिनः
स्वरूपानन्दपूर्णतां एव पूर्णत्वेन मन्यन्ते इति न तत्र पौड्रली
पूर्णतासंकल्पः, उपाधिन्वेन निर्धारान् इति गायार्थः ॥ ५ ॥

अपूर्णः पूर्णतामेति, पूर्वमाणस्तु हीयते ।

पूर्णानन्दस्वभावोऽयं, जगदद्भुतदायकः ॥ ६ ॥

अपूर्णः इति । यः सागरपरिणत्या सत्कल्पपुद्गलपरित्यागरुचिः
पुद्गलैः 'अपूर्णः' सायकस्त्वगुणैः 'पूर्णतां' प्रति प्राप्नोति । तु पुनः
'पूर्वमाणः' पुद्गलैः 'हीयते' पूर्णानन्देन पुद्गलैः पूर्वमाणस्य आत्मा-
नन्दे हीयते एव । 'अयं' ज्ञानगोचरीमूलः 'पूर्णानन्दस्वभावः'
'जगदद्भुतदायकः' अस्ति इति । पूर्णानन्दस्वभावस्य इयं अदृष्टता,
परतद्व्यसने क्षुब्धः, परमावृत्त्ये हानिः । अत्र भावना-आत्मनः
सत्कल्पस्वरूपाविर्भागादुभावोत्पन्नानन्दः, जगानि लोके अनादिप्र-
शस्तिवन्ते पुद्गलानन्दभोक्तरि विस्मयरूपः । शुद्धनष्टपूर्णानां तु
स्वरूपत्वात् न विस्मयः । अत्र एव पूर्णानन्दसाधनमूने विशुद्ध-
मप्यग्नवपसाधने यत्ने विवेक इति गायार्थः ॥ ६ ॥

इर्यते, तत्र धर्मास्तिकायादीनां त्रयाणां स्थिरता अक्रियत्वात्,
 पुद्गलानां स्थिरता स्कन्धादिनिघञ्जा, सा तु न साधनहेतुः, अत्र
 नांगीकृता, या तु वस्तुवृत्त्या स्थिरस्य, परोपाधितः चर्जामृतस्य,
 सम्यग्दर्शनादिगुणावाप्तौ परमाद्यादिष्वगमनरूपा आत्मनः स्थि-
 रता प्रतन्यते, तत्र नामस्थापना रुग्मा, द्रव्यतः योगवेशरो-
 धरूपा, द्रव्ये स्थिरता मम्मणवत्, द्रव्येण स्थिरता रोगादिसं-
 भवा, द्रव्यरूपा स्थिरता द्रव्यस्थिरता, आगमतःनोआगमतः,
 आगमतः स्थिरतापदार्थज्ञस्य अनुपयुक्तस्य, नो आगमतः स्व-
 रूपोपयोगशून्यस्य साव्यविकलस्य, प्राणायामादिषु कापोत्सर्गा-
 दिर्वा द्रव्यस्थिरता । भावतो द्विविधा अशुद्धा रागद्वेषमनोज्ञ-
 विषयेषु नन्मयत्वेन पृक्ता, शुद्धा च सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्या-
 दित्वरूपे नन्मयत्वरूपा, धर्मव्यानशुक्लध्यानादिषु अचलनाभाव-
 स्थिरता, शुद्धसाव्यशून्या योगादीनां स्थिरता सा दुर्नयरूपा, या
 तु साध्यवार्त्तया साध्यनिष्पादनपरिणतिविकला नयाभासरूपा,
 या तु-साध्यामिलाषसाध्योद्यमपरिणत्या कारणभूता योगादीनां द्र-
 व्याश्रवात्यागरूपा स्थिरता सा आद्यनयचतुष्टयरूपा, या तु-
 सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्येण स्वरूपसाधनसाध्यानिष्पादनाभ्यासवती
 स्थिरता सा शब्दनयस्थिरता, या तु-धर्मशुक्लध्यानगतस्वरूपाप्र-
 च्युतिपरिणतिरूपा समभिरुद्धनयस्थिरता, या ॥ क्षायिकदर्शन-
 ज्ञानचारित्र्यवीर्यसुखादिभ्यः अप्रच्युतिरूपा सा पञ्चमूतस्थिरता,
 विभावेऽपि सर्वनयरूपा स्थिरता तत्त्वविकल्पान्गमिष्यते, तथापि-
 अत्र परमानन्दसंदोहभोगरूपसिद्धत्वसाधनरूपा स्वभावास्थिरतास्त-
 स्या पञ्चाऽवसरस्तनः सा पञ्च व्याख्यायते । अनाद्यशुद्धनामप्रः
 स्वरूपसुखावाप्तौ इन्द्रियसुखेच्छया चंचलोऽयं जीवः तस्य करु-
 णया शुरुर्वक्ति ।

अखंडानंदरूपे, चित्स्वरूपे, अवर्णांगवारसारपरीं, आत्मनि श्रद्धा-
नज्ञानरमणतया स्थितो भव ॥ २ ॥

अस्थिरे हृदये चित्रा, वाग्नेत्राऽऽकारगोपना ।

पुंश्चल्या इव कल्याण-कारिणी न प्रकीर्तिता ॥३॥

व्या०—‘अस्थिरे इति’ हृदये अस्थिरे सति परभावामि-
लापिणि चित्ते सति, चित्रा अनेकप्रकारा वाग्नेत्राद्याकारगो-
पना द्रव्यक्रियारूपा, पुंश्चली इव असती स्त्री इव कल्याणका-
रिणी न प्रकीर्तिता हिनकारिणी न मता, जैनानां द्रव्यक्रिया
भावधर्मयुता भावामिलापिणी एव प्रशस्या, भावधर्मरहिता तु-
मार्जारसंयमतुल्या, तच्चायं द्रव्यक्रिया केषांचिन् परंपरया धर्महे-
तुतया जाता, सा तु-देवादिसुखेहलोकपशोऽभिलाषगहितानां
एव, न तु लोकसंजारुढानां, अतः तत्त्वस्वरूपामिमुखीमूय मनु
आत्मधर्मकत्वं विधाय चित्तस्थित्तापर्वकं स्वरूपं कर्णायम् । इति
शाधार्यः ॥ ३ ॥

अन्तर्गतं महाशल्य-मस्थेयं यदि नोद्धृतम् ।

क्रियौपधस्य को दोष-स्तदा गुणमयच्छतः ॥ ४ ॥

व्या०—‘अन्तर्गतमिति’ अंतर्गतं अम्यंनरं महाशल्यं महत्
शल्यरूपं परभावानुयायि, परभावानुगनचेतनावीर्यपरिणतिरूपं,
अस्थेयं अस्थित्वं, अतश्चापल्यं आत्मपरिणतीनां स्वस्वकायांक-
रणे परमाद्योन्मुखप्रवर्तनरूपं अस्थेयं, यदि न उद्धृतं न वारितं
तदा क्रियौपधस्य को दोषः ? न कोपीत्यर्थः, कथंमूनस्य क्रियौ-
पधस्य ? गुणं स्वात्मस्वभावाविभावरूपं अयच्छतः अददतः,
क्रिया हि वृत्तिरूपा, भावपरिणतिस्तु आत्मगुणशुद्धिरूपा, अन्तः

शुद्धश्चेति । तत्र अशुद्धः क्रोधादिमग्नः विभावभावितात्मा, शुद्धः
द्विविधः, सावकः, सिद्धश्च, तत्र सावकः वस्तुस्वरूपाभिमुखः
आद्यनयचतुष्टये तु निस्तुष्टानदग्धादिदोषवर्जितविद्युपेतद्व्य-
सावनप्रवृत्तिपरीणतवस्तुस्वरूपसावकचिन्मनोः भवति । शब्दादिन-
यनमस्तु तन्मग्नदर्शनज्ञानचारित्र्याद्यत्मतनाधिभग्नः संपूर्णवस्तुस्व-
रूपे निरावरये भग्नः निष्कलः । अत्र हि गुणस्थानादिविशुद्धस्वस्व-
रूपानंदमग्नत्वनिर्वाण्यते तत्र मग्नलक्षणं गदनाह-प्रत्याहृत्येन्द्रिय
इति । इन्द्रियाणां स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्ररूपाणां, यो व्यूहः समू-
हस्तं प्रत्याहृत्य प्रत्याहारं कृत्वा, विषयसंसारतो निर्वाय, "प्रत्याहार
स्त्विन्द्रियाणां विषयेभ्यः समावृत्तिः" इति वचनान् । निजं स्वीयं
मनः, चेतना वीर्यैकत्वविकल्परूपं समाधाय समाधौ स्थाप्य विषय-
निरोधं आत्मद्रव्यैकान्तरारूपं कृत्वा, "समाधिस्तु तदेवायं भावाभासन
पूर्वकं" आत्मस्वरूपमात्मनैकत्वरूपं समाधिः, तत्र मनः कृत्वा, चिन्मात्रे
ज्ञानमात्रे आत्मनि, मुख्यतः दर्शनज्ञानमय एव आत्मा, "उव-
ल्लो नागदंतमृगणेहि" इति वाक्यान् । ज्ञानस्वरूपे स्वद्रव्यं
विश्रान्तिं दधन् मग्न इति अनिवार्यते कथ्यते, इत्यनेन अनादिनः
अयं जीवः पुटलस्वंदजवर्णगंवरसत्पशोरसादिषु मनोक्षेपु स्वजना-
दिषु च भ्रमन् विकल्पकोटिकोटिं प्राप्य इष्टान् विषयान् इच्छन्,
अनिष्टान् विषयान् अनिच्छन् वातोद्भूतगुष्कपलाशवद् भ्रमति ।
कदाचित् स्वपराविवेकस्य भेदज्ञानं प्राप्य अनंतज्ञानदर्शनानं-
दमयं स्वीयं भवं स्वत्वतया निर्वाय इदं विषयसंगादिकं न मम,
नाहं अन्य भोक्ता उपाक्षिप्तं एषः नहि मम कर्तृत्वं भोक्तृत्वं
ग्राहकत्वं च पचल्लनां, नच हि स्वरूपभेदेन विहितं, सांप्रतं
जिताननाज्ञेन जातस्वपविदेनेन तेषु सम्याग्ज्ञानं न युक्तम् ।
इति विचार्य स्वरूपानंतस्वभावगुणवर्णयस्याज्ञानं नान्मानि विघ्ना-

सृतं अतः सङ्कल्पविकल्परूपचलपरिणतिमपहाय द्रव्यभावप्राणा-
तिपातमृषावादादत्तादानमैधुनपरिग्रहरूपैरास्त्रवैः सृतं, यो हि आत्म-
समाधिरतः स्वस्वभावस्थिरः तस्य आस्त्रवाः कुत इति ? यत
आत्मनः स्वधर्मकर्तृत्वयथार्थभासनस्वरूपग्राहकत्वस्वगुणभोक्तृत्व-
स्वस्वभावरक्षकत्वपरिणतस्य न आस्त्रवाः, एतेषां स्वभाधानां पर-
भावपरिणतानां आस्त्रवाः स्वरूपप्राप्तिरेव, स्वपरिणतीः परकर्तृत्वेन
परिणमयति, यदा तु अस्य स्वरूपावबोधः स्वकार्यकारणनिर्धारो
जातस्तदा स्वपरिणतीः स्वकार्यकारणे एव व्यापारयति न परकर्तृत्वे,
कारकचक्रमपि स्वरूपमूढे च परकर्तृत्वादिव्यापारेण अशुद्धीकृतं
यदा अनेन स्वपरविवेकेन अहं अहं, परः परः, नाऽहं परकर्ता
भोक्ता एवं लब्धविवेकः स्वकारकचक्रं स्वकार्यकारणे व्यापारयति;
आत्मा आत्मानं, आत्मा आत्मने, आत्मन आत्मनि प्रवर्तयति
इति स्वरूपं एवं स्वरूपपरिणतानां आस्त्रवा न भवन्ति ॥ ६ ॥

उदीरयिष्यसि स्वान्ता-दस्थैर्यपवनं यदि ।

समाधिधर्ममेघस्य, घटां विघटयिष्यसि ॥ ७ ॥

व्या०—‘उदीरयिष्यसि इति’ यदि ‘स्वान्तात्’ अन्तःकर-
णात् अस्थैर्यपवनं त्वं उदीरयिष्यसि आस्थिरतामारुतं यदा प्रव-
र्तयिष्यसि तदा समाधेः, स्वरूपार्थविश्रान्तिरूपधर्ममेघस्य घटां
‘विघटयिष्यसि’ दूरीकरिष्यसि इति, अस्थिरस्य समाधित्वं भवति
अत आत्मधर्मविषये स्थिरता करणीया ॥ ७ ॥

चारित्रं स्थिरतारूप-मेतत्सिद्धेः प्रपीप्यते ।

यतन्तां यतयोऽवश्य-मस्या एव प्रसिद्धये ॥ ८ ॥

व्या०—‘चारित्रमिति’ अतः कारणान् सिद्धेऽपि सकलकर्म-

इत्येवं विभाव्य द्रव्यकर्मतनुवनस्वजनेषु भिन्नतां नीतेषु स्वभावैकत्वेन मोहजयो दृष्टः; अतः अहङ्कारममकास्याग इष्ट इति ॥१॥

पुनस्तदेव भावयति—

शुद्धात्मद्रव्यमेवाहं, शुद्धज्ञानं गुणो मम ।

नान्योऽहं न ममान्ये चे-त्यदो मोहास्त्रमुल्वणम् ॥२॥

व्या०—शुद्धात्मद्रव्यं इति, शुद्धो निर्मलः सकलपुद्गलाश्लेषरहितो ज्ञानदर्शनचारित्र्यवीर्याद्याबाधामूर्त्ताद्यनन्तगुणपर्यायनित्याद्यनन्तस्वभावमयः, असंख्यप्रदेशी, स्वभावपरिणामी, स्वरूपकर्तृत्वभोक्तृत्वादियमोपेतः, आत्मा शुद्धात्मा, तदेव शुद्धात्मद्रव्यं एव अहं, अनन्तस्याद्वादस्वसत्तामागभावरसिकः, अनवच्छिन्नानन्दपूर्णः परमात्मा परमज्योतीरूपः, अहं शुद्धं निरावरणं सूर्यचन्द्रादिसहायविकलप्रकाशं, एकसमये त्रिकालत्रिलोकगतसर्वद्रव्यपर्यायोत्पादव्ययघ्नौघ्यावबोधकं ज्ञानं मम गुणः, कर्ता ज्ञानस्य, मे कार्यं ज्ञानं, ज्ञानकरणान्वितो ज्ञानपात्रो ज्ञानात् जानन्, ज्ञानाधारोऽहं, ज्ञानमेव मम स्वरूपं इत्यवगच्छन् अन्ये धर्माधर्माकाशपुद्गलस्वतोऽन्यत् जीवपदार्थः जीवपुद्गलसंयोगजपरिणामः अन्यः सर्वः, अहं न, मत्तो भिन्ना एव एते पूर्वोक्ता भावा मम द्रव्यादिचतुष्टयेन भिन्नत्वात् । यो हि व्याप्यव्यापकभावाद् भिन्नः, स मम न, यः असंख्यप्रदेशे स्वक्षेत्रे अभेदतया स्वपर्यायपरिणामः, स मम इति, स्वस्वरूपे स्वत्वं, परे परत्वपरिणामः, 'मोहास्त्रं' मोहच्छेदकं अस्त्रं ईदृग्भेदज्ञानविभक्तेन मोहक्षयः, अतः सर्वपरभावभिन्नत्वं विधेयं । अत एव निर्ग्रन्थास्त्यजन्ति आस्रवान्, श्रयन्ति गुरुचरणान्, वसन्ति वनेषु, उदासीभवन्ति विषाकेषु, अभ्यस्यन्ति आगमव्यूहं, अनादिपरभावच्छेदाय प्रयत्न उत्तमानाम् ॥ २ ॥

विना उक्तं भगवत्पदं पंचमादे सा निर्मलमुत्पन्नवद्विहारा.
 हृद्यंभूतस्य ज्ञानस्य सत्त्वस्य सर्वप्रेमस्य जीवन्मृतस्य च सर्वपन्नस्य
 हृद्यंभूतं हृद्यं नान्यस्य सर्वप्रेमस्य । अत्र प्रस्तावना तत्र
 प्रथमं संपन्नस्य हृद्यंभूतं अत्यन्तं चरितव्यमनुभूतं अंतर्गतं
 योग्यं नान्यविशेषः अस्ति । तथा च विमोक्षवद्विहाराः शलाघिते
 विमोक्षं चरितं सिद्धयति इच्छंति नान्यस्य नान्यस्य
 वदः अत्रान्तरे च तदन्तरे ह्यन्योहादिविहारा नान्यवद-
 नान्यः तदन्तरे चरितदिनां सिद्धयस्वभावां नान्यः ।
 अत्र च विमोक्षानं तत्र तत्र प्रजापत्यज्ञानानुभूतं नान्यदेहाऽऽ-
 विना विमोक्षानादिनान्यविमोक्षानां च चरितविमोक्षदेहेषु ज्ञ-
 प्तानेषु नान्येषु अत्रदेहेषु विमोक्षितेषु केषांविह नान्यविमोक्षितानां
 नान्येषु चरितविमोक्षानां आविर्भावो भवति, नत्र सर्ववद्वि-
 संपन्नस्य सर्ववद्विहारादेः अंतर्गतं नान्यविमोक्षविमोक्षानां नान्यः
 संपन्नस्य ।

‘ते कित्तिया पएत्ता? सदागातस्त मग्गणा होइ ।
 ने तित्तिया पएत्ता अविभागाओ अणंतगुणा ॥ १ ॥

प्रथमं संपन्नस्य सर्ववद्विहारादेः अंतर्गतं नान्यविमोक्षविमोक्ष-
 नान्यविमोक्षः द्वितीयं संपन्नस्य प्रथमस्य अंतर्गतं नान्य-
 वद्विहाराः अविमोक्षः तदन्तरे अविमोक्षविमोक्षः नान्यः सर्ववद्विहारा-
 नान्यः सर्ववद्विहारा अंतर्गतं नान्यविमोक्षविमोक्षानां नान्यः
 अंतर्गतं नान्यविमोक्षविमोक्षानां नान्यविमोक्षविमोक्षानां नान्यः
 प्रथमं कंटकं । नत्रः सर्ववद्विहारादेः अंतर्गतं नान्यविमोक्षविमोक्ष-
 कंटकं । प्रथमं संपन्नस्य प्रथमं कंटकं । अंतर्गतं नान्यविमोक्ष-
 नान्यो विमोक्षः तेषां अंतर्गतं नान्यविमोक्षविमोक्षानां नान्यः

एवं परद्रव्येन अरमन् आत्मा मुच्यते अत एव सर्वसङ्गपरि-
हारोऽसङ्गा हि मुच्यतां निमित्तं मुञ्चतां त्यागार्था, तन्निमित्तान्
धनस्वजनाङ्गनाभोजनार्थान् त्यजति कारणाभावे कार्याभावः,
इति भावाश्रयपरिणतिरोधसंयमः, तद्रक्षणाय वृद्धयर्थं हिताय
आश्रयत्यागो मुनीनां, भावना च-यैः परभावा अभोग्या अग्राह्याः
कृताः ते कथं तत्र रमन्ते ? ॥ ३ ॥

पश्यन्नेव परद्रव्य—नाटकं प्रतिपाटकम् ।

भवचक्रपुरःस्थोऽपि, नामूढः परिखिद्यति ॥ ४ ॥

व्या०—पश्यन्नेवेति; स्वरूपाच्युतिस्वरूपैकत्वे 'अमूढः' तच्च-
जानी, स्वरूपसाधनोद्यतः, 'प्रतिपाटकं' एकेन्द्रिय-विकलेन्द्रिय-
पञ्चेन्द्रियरूपपाटके वरतिर्यग्देवनरकलक्षणे सर्वस्थाने परद्रव्यना-
टकं जन्मजरामरणादिरूपं संस्थाननिर्माणवर्णादिभेदविचित्रं, पश्यन्
एव न 'परिखिद्यति' न खेदवान् भवति । जानाति च पुद्गल-
कर्मविपाकजां चित्रतां, न मत्स्वरूपं भ्रान्तानां भवत्येव, न तच्च-
पूर्णानां कथंभूतः ? अमूढः भवचक्रपुरस्थः अपि, अनादिस्वकृ-
तकर्मपरिणामनृपराजधानीचतुर्गतिरूपभवचक्रकोडगनोऽपि, आ-
त्मानं मित्रं जानन् न खिद्यति, परस्मैपदं तु काव्ये प्रयुक्तत्वान्
“खिद्यति काव्ये जडः” इति पाठदर्शनान् । इत्यनेन कर्मविपाकचि-
त्रतां भुञ्जन्नपि अखिन्नः निश्चिन्तः, कर्तृत्वकाले न अरतिः अनादरः तर्हि
भोगकाले को द्वेष उदयागतभोगकाले इष्टानिष्टापरिणतिरेव
अमिनवकर्महेतुः, अत आध्यापकतया भविष्यं, शुभोदयोऽपि
आवरणः, अशुभोदयोऽप्यावरणः, गुणावरणत्वेन तुल्यत्वान् का
इष्टानिष्टा ? ॥ ४ ॥

लोऽहं पञ्चेन्द्रियोऽहं जानाति परं शुद्धं स्वीयं सच्चिदानन्दरूपं
निर्मलं स्वरूपं नावबोधति इति मूर्खनापरिणतिः तत्त्वज्ञः स्वा-
निस्थवज्रं समलं सावरणं सप्तदपि रत्नपरीक्षकवन् वज्रत्वेन अव-
धारयति, एवं ज्ञानावरणाद्यावत्तं अनदाकारं ज्ञानज्योतिः, प्रकाश-
विकलमपि आत्मानं पूर्णानन्दं सहजाप्रयासानन्दसंदोहं सर्वज्ञं सर्व-
तत्त्वस्वरूपमिदं सम्यग्ज्ञानवलेन निर्वारयति इति, इत्यनेन
आत्मा शुद्ध एव श्रद्धेयः, उपाधिदोषस्तु सन्नपि तादात्म्याऽभावात्
संसर्गजत्वान् मित्र एव निर्वार्य इति ॥ ६ ॥

मोहात् जावः परस्तु आत्मत्वेन जानन् आरोपजं सुखं
सुखत्वेन अनुभवति, भेदज्ञानी तु आरोपजं सुखं दुःखमेवेति
निवारणाय यन् तदुपदिशन्नाह—

अनारोपमुखं मोह-स्यागादनुभवन्नपि ।

आरोपप्रियलोकेषु, वक्तुमाश्चर्यवान् भवेत् ? ॥ ७ ॥

व्या०—अनारोपेति, अनारोपजं सहजं सुखं स्वगुणज्ञान-
निष्ठांस्मान्भावरूपं सुखं मोहद्वयान् मोहक्षयोपशमाः अनु-
भवन्त्यपि भुञ्जन्त्यपि आरोपे प्रियलोकेषु येषां ते आरोप-
प्रियद्वयं ते लोकाश्च आरोपप्रियलोकाः ते आरोपप्रियलोकाः
आश्चर्यवान् भवेत् ? अत्र वक्तुं शक्यं न भवेत् येन
आरोपजं सुखं प्राप्तं स आरोपप्रियलोकेषु अना-
भवति अथवा अनारोपमुखानुभवः आरोपप्रियलोकेषु अ-
नारोपजं सुखं सुखं इति वक्तुं शक्यं आश्चर्यवान् भवेत्, न
सन्त्यो भवेत् सुखाभावात् सुखाभावाभावात् यानुगत्या
दुःखरूपे सुखं इति लोकार्थं उक्तं नपि स्वयं आश्चर्यवान् भवेत्

स्तायास्तायं दुःखं, तविरहमिह य सुहं जओ तेणं ।
देहेदिणसु दुःखं, सुखं देहेदिआभावे ॥ ३ ॥

उक्तं च—

यं वाक्यमात्रमवस्तादयति प्रतिष्ठा,
ह्निनाति लब्धपरिपालनदृष्टिरेव ।

नातिश्रमापगमनाय यथा श्रमाय,

राज्यं स्वहस्तघृतदंडमिवातपत्रम् ॥ १ ॥ इति ॥

तस्मात् संसारः सर्वदुःखस्य एव । स्वाभादिजनितं एव
सुखं, यत् इन्द्रियमुखे सुखबुद्धिः तावत् सम्पददर्शनज्ञाने न
सम्भ- इति तत्त्वार्थतः, जनः जन्मानुसृतं पुद्गलरूपवस्तुसुखेन
नोपनीयते ॥ ६ ॥

शनशैत्यपुपो यस्य, विप्रपोगपि महाकथा ।

किं स्तुतो ज्ञानपीथूपे, तत्र सर्वाङ्गममृता ? ॥ ७ ॥

प्या०—‘शनशैत्यपु’ इति, शन उदयः रागद्वेषाभावः,
तत्त्वान्वादकत्वं ज्ञाननि निर्धारं इष्टानिष्टे दम्बानि गतादीनां
शान्तिः नहि रागादयो वस्तुपरिणामाः किन्तु विभावजा अमुक्या

* यत् एव शक्तं नैव : सुखं नमि दुःखमेवेदम् ।

तस्मात् तत्र विनश्यत् तत्र दुःखवर्जमिति दुःखवर्जम् ॥ १ ॥

विशेषतः दुःखमेव दुःखवर्जम् तदधिकृतम् ।

यत् सुखवर्जम् तत्र नैव विनश्यत् ॥ २ ॥

तस्मात् तत्र दुःखं नैव विनश्यत् तदधिकृतम् ।

तस्मात् तत्र दुःखं नैव विनश्यत् तदधिकृतम् ॥ ३ ॥

॥ अथ पञ्चमं ज्ञानाष्टकम् ॥

मोहत्यागश्च ज्ञानाद् भवति, अतः ज्ञानष्टकं लिख्यते ।
तत्र ज्ञानलक्षणं, 'व्यवहाराध्यभिचाररूपं सर्वपदार्थावबोधरूपं
सामान्यविशेषात्मनि पदार्थजाते विशेषबोधलक्षणं ज्ञानं, ज्ञायते
अनेनेति ज्ञानं । उक्तं च उत्तराध्ययने ।

“एयं पञ्चविहं नाणं, दद्याण य गुणाण य ।

पज्जवाणं च सवेसिं, नाणं नाणीहिं देसियं ॥ ”

(अ० २८ । गा० ५)

इति । आत्मनो विशेषलक्षणं नाम ज्ञानं शब्दालाप-
रूपं, स्थापनाज्ञानं सिद्धचक्रादौ स्थापितं द्रव्यज्ञानं आगम-
गनज्ञानपदावबोधी अनुपयुक्तः, नोआगमनः द्रव्यज्ञानं अनुप-
युक्तावस्था इति तत्त्वार्थे । तथा द्रव्यज्ञानं पुस्तकन्यस्तं ।
अथवा वाचना-पृच्छना-परिवर्त्तना-धर्मकथानुप्रेक्षादीनां द्रव्य-
ज्ञानं, भावज्ञानमुपयोगपार्ष्णानि. मत्यादिप्रकाशं स्वपरवियेचकं
परिच्छेदावलोकनाभासनादिपर्यायं, तत्र नैगमेन ज्ञानं, भाषा-
दिस्कंथज्ञानं । संग्रहेण सर्वजीवज्ञानं अमेदोपचारान्, व्यव-
हारेण पुस्तकादिज्ञानं, ऋजुश्रुतेण तत्परिणामसंकल्परूपं ज्ञानं,
अथवा-ज्ञानहेतुर्वार्यं, नैगमेन संग्रहेण आत्मा व्यवहारेण क्षयो-
पशमीभूतज्ञानविभागप्रवृत्तिः, ऋजुश्रुतेण वर्तमानबोधः यथार्था-
यथार्थरूपमुभयज्ञानं, शब्दनयेन सम्यग्दर्शनपूर्वकयथार्थावबो-
धलक्षणं कारणकार्यसापेक्षं ज्ञानं स्वपरप्रकाशं रयादादोषेनं अपि-
तानर्पितादियुक्तं सम्यग्ज्ञानं, समभिरुद्धनयेन सकलज्ञानवचन-
पर्यायशक्तिप्रवृत्तिरूपं, एवंभूतनयेन मत्यादिस्वस्वरूपपूर्णैवंभूतना-

शीघ्रतापतप्रशिलातलस्था अपि शीतला अत्यंतहिमे अकंपाः,
 व्याप्यंति स्वतत्त्वं जगत्विशोभ-अनाशोभशुवा चितयंति स्वगु-
 णपर्यायान्, शक्रस्पष्टिचक्रिलीलां त्यजंति, किं बहुना ? आत्मानं-
 दावबोधरसिकानां अन्यत् दुष्टं, यथार्थसंस्पर्शप्रत्यक्षः आत्मरसिकाः
 तितिक्षंति परीषहान्, प्राग्भयंति श्रेणि, नयंति स्वरूपैकत्व-
 रूपं ध्यानं, अतो ज्ञानास्वादिन एव धन्याः उक्तं च संवेग-
 रंगशालायाम्—

ते धन्या सुकयत्था, जेसिं नियतत्तबोहरुइ जाया ।
 जे तत्तबोहभोई, ते पुज्जा सबभवाणं ॥ १ ॥

जेसिं निम्मलनाणं, जायं तत्तसहावभोगित्तं ।
 ते परमातत्तसुही, तेसिं नामंपि सुट्ठुयरं ॥ २ ॥

तेषां जन्म जीवितं सफलं ये स्वतत्त्वबोधरसिका इति, अतो
 ज्ञानी ज्ञाने मज्जति, यथा मरालो हंसो मानसे मज्जति तथा
 इति ॥ १ ॥

निर्वाणपदमप्येकं, भाव्यते यन्मुहुर्मुहुः ।
 तदेव ज्ञानमुत्कृष्टं, निबन्धो नास्ति भूयसा ॥ २ ॥

व्या०—निर्वाणपदमिति,—निर्वाणपदं, निःकर्मताहेतुपदं, एक-
 मपि स्याद्वादसापेक्षं मुहुर्मुहुः वारंवारं भाव्यते आत्मतन्मयनया
 क्रियते, वाचना-पृच्छना-परिवर्तना-अनुप्रेक्षा-धर्मचित्तन-परिशीलन-
 निदिध्यासनतया करणं कर्तृत्वं कार्यत्वं कारणत्वं आचारत्वं आस्वा-
 दनं विश्रामः स्वरूपैकत्वं, तदेवोत्कृष्टं ज्ञानं येनाऽऽत्मा स्वरूप-
 लीनो भवति अनाद्यनास्वादितात्मसुखमनुभवति, तन् पदमप्य-

वत्स! किं चञ्चलस्वान्तो, भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा विपीन
निधिं स्वतन्निधावेव, स्थिरता दर्शयिष्याति ॥

व्या०—'वत्तेति' हे वत्स ! त्वं वन्द्यत्वात्तः स्व-
 तः कलः सन् इव इतो भ्रात्वा, एकं त्यजन् अन्यं ग-
 अतिदीनः कथं विनादस्ति विधाद्वान् भवति? अप्राप्त्या दी-
 न्नाप्याऽद्वयः जन एव परमावे विपाद एव सुखदुःखा एव
 नस्य स्वयं सुखरूपाभावात् प्रानां अपि न सुखं, अनन्तरं प्र-
 निर्विपादकत्वा एव, हे वत्स ! स्वतन्त्रिणा एव स्वतन्त्रिणे ए-
 आनानि एव, निवि स्वगुणनन्दभाजनं, तत्र स्थित्वा नन्दक-
 प्रपानेन्द्रवर्षकत्वरूपा दम्पिण्यानि उपगोगोदयं कस्मिन्नि-
 जनः जनादिविषयान्वाहयत्तनां व्यक्ता शुद्धे ज्ञानाद्यननगुणे
 शुद्धात्मनि स्थित्वं कुरु ॥ १ ॥

ज्ञानदुग्धं विनश्येत, लोभविदोभकूर्चकः ।
आम्लद्रव्यादिवान्मूर्च्छति ॥

आम्लद्रव्यादिनात्थैर्यादिति नत्वा स्थिरो भव ॥२॥

व्या०—'ज्ञानदुग्धनिनि' लोभविशेषहर्षकः अर्थपात्रं
 ज्ञानदुग्धं विनश्यत्. लोभः लोभप्रसङ्गिणः इच्छा कृत्वा
 मूलतः ॐकांक्षा इत्यादि लोभप्रसङ्गाः पञ्चावामितायुष्या अशु-
 च्यप्रसङ्गाः. न ह्यहर्षकः. नैजानं न च त्रयोवर्षकत्वम्,
 दुग्धमेव दुग्धं. विनश्यत् अयं लोभः. लोभप्रसङ्गिणः आत्म-
 स्वरूपानुभवविनाशहेतुः. कन्मादिव ? अन्मादिव. यथा
 आत्मस्वरूपयोगे पयो विनश्यति. तथा लोभप्रसङ्गिणः आत्मस्व-
 रूपपुरां विनश्यति इति । लोभप्रसङ्गिणः पञ्चावामितायुष्या-
 यामः. आत्मस्वरूपानुभवविनाशहेतुः इति ज्ञात्वा अन्मादिव

स्वल्पज्ञानेन नो शान्तिः, याति दृष्टात्मनां मनः ।

स्तोकं दृष्टा यथा तप्त-भूमिरुष्मायतेतराम् ॥ २ ॥

अतो निरतिचारानाशंसि यथावात्मतोने रसितनया भा-
नीयं तदर्थमेवांगोपांगयोगोपधानाद्यम्पासो मुनीनाम् । तथा श्रो-
क्ष्वान् महात्मा पर्वजलिप्रमुखाः, यशोवनपदश श्रीहृदिभट्टगुरि-
योगदक्षिणमुखा ॥ ३ ॥

वादांश्च प्रतिवादांश्च, वदन्तोऽनिश्चितांस्तथा ।

तत्त्वान्तं नैव गच्छन्ति, तिलपीलकवद् गतो ॥ ४ ॥

व्या०—वादांश्चेति—वादान् परस्पररूपान्, प्रतिसाधन उन्-
त्यक्षरूपान्, परस्परपरस्परजरेच्छया वदन् विवादशृङ्खलादि
श्रुतः, तत्त्वान्तं न तस्य व्युत्पन्नस्य अत्र वा नैव गच्छति
नैव लभते, कथं नाना वादान् ? अनिश्चितान् अनिवाहितान्
वैदिकान् वदन्तः तत्त्वान्तं रसितनयनस्य विषयमज्ञानात्म-
वरूपं नैव लभते । हिता ? गतो गमन विद्यालयस्य निर-
पीडकात्मकान् समन्त एषानां न लभते, एषा नानाज्ञान-
मिदानी अनेकज्ञानमत्र वा नैव न तत्त्वान्तं लभते, अतो
व्याप्यतत्त्वज्ञानमधिमनसा भावीयम् ॥ ४ ॥

स्वद्रव्यगुणवर्णय—वर्णय वर्णय परान्यथा ।

इति दत्तात्ममन्त्रुष्टि-मुष्टिज्ञाननिश्चयनिर्मुनेः ॥ ५ ॥

व्या०—स्वद्रव्येति, स्वद्रव्ये गुणान्तरादौ गुणान्तरं परान्यथा
पृथक्पृथक्स्वद्रव्यमन्त्रुष्टिज्ञाननिश्चयनिर्मुनेः स्वद्रव्यमन्त्रुष्टिज्ञाननिश्चयनिर्मुनेः स्व-
पदे उभयपक्षमन्त्रुष्टिज्ञाननिश्चयनिर्मुनेः स्वद्रव्यमन्त्रुष्टिज्ञाननिश्चयनिर्मुनेः, तत्र वदन्ता वदन्तं श्रेष्ठ स्वद्रव्यमन्त्रुष्टिज्ञाननिश्चयनिर्मुनेः स्वद्रव्यमन्त्रुष्टिज्ञाननिश्चयनिर्मुनेः

उपयुज्यन्ते ? न क्वापि, दृष्टिः सर्वलोकनक्षमा तर्हि सहा-
यभूतदीपस्य किं प्रयोजनं ? । अत्र ग्रंथिभेदस्वरूपं । तत्र-
पंचेन्द्रियत्वसंज्ञित्वपर्याप्तत्वरूपामिस्तिस्मिः लब्धिमिः युक्तं अथवा
उपशमलब्धिः उपदेशव्रणलब्धिः करणव्रणहेतुप्रकृत्योगलब्धि-
विकयुक्तः करणकालात्पूर्वमपि अंतर्मुहूर्तकालं यावत् प्रतिसमय-
मनंतगुणवृद्ध्या विशुद्ध्या विशुध्यमाना अवदातमाना पित्तसं-
ततिः ग्रंथिकसत्वानां अभव्यसिद्धिकानां या विशोधिः तामति-
कम्प्य वर्तमानः ततोऽनंतगुणविशुद्धः अन्यतरास्मिन् (मातिश्रुत-
विभंगान्यतमस्मिन् साकारोपयोगे) चान्यतमस्मिन् वर्तमानः
तिसृणां विशुद्धानां लेइयानामन्यतमस्यां लेइयायां वर्तमानो
जवन्यतः तेजोलेइयायां, मध्यमपरिणामेन पद्मलेइयायां, उत्कुष्ट-
परिणामेन शुक्कलेइयायां, तथा पूर्वजानां सप्तानां कर्मणां स्थि-
निमंतःसागरोपमकोटाकोटिप्रमाणं कृत्वा अशुभानां कर्मणां
अनुभावं च मुख्यस्थानकं संतं (सन्) द्विस्थानकं करोति,
शुभानां च कर्मणां द्विस्थानकं संतं (सन्) चतुःस्थानकं
करोति, तथा ध्रुवप्रकृतीः सप्तचत्वारिंशन् संख्यया बध्नन् परा-
वर्तमानाः स्वस्वभावप्रायोग्याः प्रकृतीः शुभा एव बध्नाति ता
अप्यायुर्वर्जाः अतीव विशुद्धपरिणामो हि नायुर्वर्धमारभते, यदुत
तिर्यग् मनुष्यो वा प्रथमं सम्यक्त्वं उत्पादयन् देवगतिप्रायोग्याः
शुभाः प्रकृतीः बध्नाति, देवो नैरयिको वा प्रथमं राग्यस्त्व-
मुत्पादयन् मनुजगतिप्रायोग्याः सुभगाः प्रकृतीः बध्नाति, सप्त-
मनस्कतिर्यग्द्विकं नीचैर्गोत्रं बध्नाति, भवप्रायोग्यान् बध्यमान-
स्थितिः अंतःसागरोपमकोटालोटी बध्नाति, नाधिकां योगवशात्
प्रदेशाग्रमुक्त्वजन्यमव्ययं च बध्नाति, धितिवंधे पूर्णे सत्यं
स्थितिवंधं प्राक्तनस्थितिवंधं प्राक्तनस्थितिवंधापेक्षया पर्योपमा-

मद्वक्तृत्वमपि स्थिरत्वरूपं धारित्रं दृश्यते, पञ्चमादौ सिद्धानां धारिणामिव उक्तं, स च-क्रियाव्यापाररूपः, यस्तु स्थिरत्वरूपः स च-वस्तुयन्त्रान् अल्पेवेति, प्रजापता-सत्त्वार्थ-विशेषावयवका-रिणो व्यक्तं व्याख्यानवान्, आवरगाभावे आवर्यस्य प्रागभावात् विग्नधारिणोहस्य धारित्रकटनान्, सिद्धानामपि स्थिन्नारूपं धारित्रं, अतः स्थिरता साधनीया प्रथमे सन्त्यग्दर्शनेन अद्वास्थि-त्वां कृत्वा सत्तात्मनस्वरूपविभ्रान्तिस्वरूपैक्यानारूपां स्थिरतां कृत्वा सनत्सगुणस्पर्शपाशां स्वकार्यप्रशस्तिरूपां स्थिरतां निष्पाद्य, सनत्तात्मनसिगतिनिःसङ्गरूपां परमां स्थिरतां निष्पादयति, अतः सनत्तदाप्तरूपेण योगस्थितां कृत्वा उपयोगस्थिरत्वेन स्वरूपकर्म-स्वरूपरम्यत्व-स्वरूपभोष्ट्वरूपं स्थिरत्वं नाश्र्य, तस्मान् स्थिरत्वसाधने यत्रः कर्त्तव्य इत्युपदेशः ॥ ८ ॥

॥ इति व्याख्यातं स्थिरताष्टकम् ॥

॥ अथ चतुर्थ मोहत्यागाष्टकम् ॥

अपि स्थिरता मोहत्यागाद् भवति, आत्मनः परिणतिधा-पत्वं मोहोदयान्, मोहोदयश्च निर्वाररूपसन्त्यग्दर्शनस्वरूपरम्य-धारित्रवारकश्च, क्षयोदामी चेतनावीर्यादीनां विपर्ययसरम्यगत-सत्त्वादिरिग्ननरूप इति, तेन चानर्थं, अतो मोहोदयवारणेन स्थिन्ना भवति, तेन त्यागाष्टकं विनश्यते, नान्त्यापनामोहः सुगमः, द्रव्येन यदिगमनादिना मोहो मूढतापरिणामः, द्रव्याद् घनस्वजनविशेषान्, द्रव्ये शरीरपरिहादौ द्रव्यरूपो मोहः, मोहनगीतादिषु गन्धवादीनां वाक्येषु, अतुषुक्तस्य अगमनो नोअगमनो रागवन् । भावतो मोहः अग्रशक्तः, सनत्तदाप-

रूपस्थानप्रतीतानि । इह कल्पनया द्वौ पुरुषौ युगपत्करण-
प्रपन्नौ विवक्ष्येते, तत्र एकः सर्वजघन्यया श्रेण्या प्रतिपन्नः,
अपरः सर्वोत्कृष्टया विशोच्या, प्रथमजीवस्य प्रथमसमये मंदा,
द्वितीयसमये अनंतगुणा तृतीये अनंतगुणा एवं यावत् येषां
प्रवृत्तकरणस्य संख्येयो भागो गतो भवति, ततः प्रथमसमये
द्वितीयस्य जीवस्य, उत्कृष्टं विशोधिस्थानं अनंतगुणं वक्तव्यं,
ततोऽपि द्वितीये उत्कृष्टा विशोधिरनंतगुणा, तत उपरि जघ-
न्यविशोधिः अनंतगुणा, एवमुपर्यधश्च एकैकं विशोधिस्थानमनं-
तगुणं द्वयोर्जीवयोस्तावन्नेयं यावच्चरमसमये जघन्यविशोधिस्ततः
आचरमात् चरममभिध्याप्य यानि अमुक्तानि शेषाणि उत्कृष्टानि
स्थानानि तानि क्रमेण निरंतरमनंतगुणानि वक्तव्यानि, तदेवं
समाप्तं यथाप्रवृत्तकरणं, अस्य च यथाप्रवृत्तकरणस्य पूर्वप्रवृत्तं
इति द्वितीयं नामशेषकरणाभ्यां, पूर्वं प्रथमं प्रवृत्तं पूर्वप्रवृत्तमिति
अस्मिंश्च यथाप्रवृत्तकरणे स्थितिधानरसवातौ गुणश्रेणिर्वा न प्रव-
र्त्तते केवलमुक्तरूपा विशोधिरेवानंतगुणा यानि वा प्रशस्तानि
कर्माण्यः स्थितो वद्वानि, यानि च शुभानि तेषां चतुःस्थानकं
स्थितिब्रंवेऽपि पूर्णं पूर्णं सत्यन्यं स्थितिब्रंवं पल्योपमसंख्येयभा-
गन्यूनं च वद्वानि । संप्रति अपूर्वकरणमभिवीर्यते । “वीर्यस्त
वीर्य समये जह एहमवि अणं नरुक्लस्सा” इत्यादिवचनात् । द्विती-
यस्य अपूर्वकरणस्य यो द्वितीयः समयः कृतजघन्यमपि विशो-
धिस्थानात् अनंतगुणं वक्तव्यं । एतदुक्तं भवति—ते हि यथा-
प्रवृत्तकरणवत् प्रथमतो निरंतरं विशोधिस्थानं अनंतगुणं वक्तव्यं,
किंतु प्रथमसमये प्रथमतो जघन्या विशोधिः सर्वस्तोका, सापि
च यथाप्रवृत्तकरणचरमसमयभाविन उत्कृष्टा विशोधिस्थानात्
अनंतगुणा, ततः प्रथमसमये एवोत्कृष्टा विशोधिरनंतगुणा, ततो

यो न मुच्यति लज्जे, भावेन्द्रोदयिकादिषु ।

आकाशमिव पट्टेन. नाऽसौ पापेन लिप्यते ॥ ३ ॥

त्या०—यो न मुच्यति इति. यो जीवः तत्त्वविद्यार्थी 'औद-
यिक' इति भावे. शुभलभकर्मविशेषेषु आदिशब्दान् पञ्चाश-
तशब्दोपशमे अनुसृत्यामिव आशब्दः. तेषु 'न्येष्टे' आत्मनि
शब्दोपशमे यो न मुच्यति सोऽहंकारभावं न प्राप्नोति. नेदृशान-
विशेषेन तत्त्वगतसंयोगः अशब्दोदितेषु य. अन्धकारः ॥ पापेन
कर्मणा न लिप्यते । किमिव पट्टेन आकाशमिव. यथा आका-
शमन्धकारः आकाशस्य न लेपयति, तत्र अपरिणमनात् । परं
ज्ञानमंजरीनिर्देशनिर्देशानुभावरूप आरशोदयिकादिः भुज्यमानेऽपि
अपारक्याद् न लेपः । त इति—तत्त्वनिर्णयरूपं कार्यं करोति,
स्वापरिणामस्य मिश्रज्ञानेन अकर्तृत्वं तस्य परभावानाम् । उक्तं
च अष्टात्मविन्ती—

स्वत्वेन स्वं परमपि परत्वेन जानन् सतस्तान्य-
द्रव्येभ्यो विरमणमिति यद्यिन्मयत्वं प्रपन्नः ।

स्वात्मन्येवाभिरतिमुपनयन् स्वात्मशीली स्वदर्शी-
त्येवं कर्ता कथमपि भवेत् कर्मणो नैव जीवः ॥१॥

न कामभोगा समयं उर्वेति,

नयावि भोगा विगडं उर्वेति ।

जे तप्पओसी अ परिग्गही अ

सो तेसु मोहा विगडं उवेइ ॥ २ ॥

भावना च घात्यास्थितिखंडमव्यादलिकं 'गृहीत्वा' उदयसम-
यात् प्रतिसमयं असंख्येयगुणतया निक्षिपति 'प्रथमसमये' स्तोत्रं,
द्वितीयसमये असंख्येयगुणं, तृतीयसमये असंख्येयगुणं, एवं
यावच्चरमसमयः । एष प्रथमसमयगृहीतदलकनिक्षेपविधिः, एवं
द्वितीयादिसमयगृहीतानां अपि, इत्यनेन 'प्रथमसमये' स्तोत्रं,
द्वितीयसमये असंख्येयगुणः, तृतीयसमये असंख्येयगुणः, गुण-
श्रेणिदलिकनिक्षेपो भवति । इति अपूर्वकरणस्वरूपं । अनिवृ-
त्तिकरणे एतदुक्तं भवति-अनिवृत्तिकरणस्य 'प्रथमसमये' ये वर्तते
ये च वृत्ताः ये च वर्त्तिष्यन्ते तेषां सर्वेषामपि 'समाना' एकरूपा
विशोधिः, द्वितीयसमयेऽपि ये वर्तते ये च वृत्ताः ये च वर्त्तिष्यन्ते
तेषामपि समा विशोधिः, एवं सर्वेष्वपि समयेषु, 'नवरं-पूर्वतः'
उपरितने अनंतगुणाधिका विशोधिः चरमसमयं यावत्,
अस्मिन् करणे प्रविष्टानां तुल्यकालानामसुमतां परस्परमव्यवसा-
यानां या निवृत्तिर्व्यावृत्तिः सा न विद्यते इत्यनिवृत्तिकरणं-
अनिवृत्तिकरणे यावन्तः समयास्तावन्ति अव्यवसायस्थानानि पूर्व-
स्मान् पूर्वस्मान् अनंतगुणवृद्धानि भवन्ति अनिवृत्तिकरणाद्धापाः
संख्येयेषु भागेषु सत्सु एकास्मिन् भागे संख्येयतमे शेषे तिष्ठति
अनर्मुहूर्त्तमात्रमवो मुक्त्वा मिथ्यात्वस्यांतरकरणं करोति अंतर-
करणकालश्चांतर्मुहूर्त्तप्रमाणः अंतरकरणे च क्रियमाणे गुणश्रेणेः
संख्येयतमं भागं उत्क्रियते उत्कीर्यमाणं च दलिकं प्रथमस्थितौ
द्वितीयस्थितौ च प्रक्षिपति एवं उदीरणाआगावलेन मिथ्यात्वो-
दयं निवार्य आपश्मिकं सम्पत्त्वं लभते । उक्तं च—

मिच्छन्नुदये दक्षिणे लहइ संगत्तमोवसमीयं ।-

सो लंभेण जस्स लब्भइ आयहियं अलद्धपुवंजं ॥१॥

विकल्पचपकैरात्मा, पीतमोहासवो ह्ययम् ।
भवोच्चतालमुत्ताल-प्रपञ्चमधितिष्ठति ॥ ५ ॥

व्या०-विकल्पचपकैरिति, विकल्पाश्चित्कल्लोला एव चपका
मद्यपानपात्राणि तैः, हीनि निश्चिनं अयं जीवः पीतो मोह एव
आसवो मादकरसो येन सः पीतमोहासवः पुरुषो भवोच्चतालं भवः
संसारः स एव उच्चतालं मद्यपगोष्ठीक्षेत्रं प्रति उच्चतालं पुनःपुनः
उच्चस्वरेण तालदानरूपं प्रपञ्चं विस्तारं अधिनिष्ठति प्राप्नोति इत्य-
नेन मोही जीवो मदिरामत्तवन् चापल्यैककल्यं करोति परं स्व-
त्वेन स्वं च परत्वेन कलयन् आत्मानं अकायनिष्पादनपटिष्ठं
प्रवर्तयन् स्वस्थानमग्रे प्रमति, अन एव मोहत्यागः श्रेयान् ॥५॥
निर्मलस्फटिकस्यैव, सहजं रूपमात्मनः ।
अध्यस्तोपाधिसम्बन्धो, जडस्तत्र विमुह्यति ॥ ६ ॥

व्या०-निर्मलस्फटिकस्यैवेति, निर्मलस्फटिकस्य वरुणनिरसङ्ग-
स्फटिकस्य इव आत्मनो ज्ञायकद्रव्यस्य सहजं-रसाभाविकं शुद्धं
रूपं अस्ति इत्यनेन वस्तुरत्या आत्मा स्फटिकवन् निर्मल एव-
निरसङ्ग एव संग्रहणयेन आत्मा परोपाधिसङ्गा एव नारिन् परम-
ज्ञायकविदानन्दरूपः अत्यारथोपाधिसम्बन्धः प्राप्तपुद्गलसंसर्गजक-
शानी तत्र उपाधिभावे मुह्यति, एकत्वं प्राप्नोति, यथा-मूर्खः
दयामनीलरूपानादिपुष्पसंयोगान् स्फटिकाभेदगत्या नीलरूपान्स्वभावं
तानानि तथा वस्तुरूपवशोयविकलो जीवो मिथ्यान्वाऽविर-
तकपापयोगनिमित्ताद् बद्धकेन्द्रियादिनामकर्मोदयान् एकेन्द्रिया-
भावमापन्नं एकेन्द्रियादिरूपमेव मन्यते, एकेन्द्रियोऽहं विक-

व्या०—पीयूषमिति, असमुद्रोत्थं पीयूषं अमृतं, अनौपद्यं औषधरहितं रसायनं जरामरणनिवारकं, अनन्यापेक्षं अन्यत् परवस्तु तस्य अपेक्षया रहितं ऐश्वर्यं 'आश्चर्यमिति' पाठे आश्चर्यं चमत्कारि ज्ञानं, स्वपरावभासनलक्षणं आहुः मनीषिणः पंडिता, इत्यनेन वस्तुतः मरणवारकं सर्वरोगमुक्तिहेतु रसायनं ज्ञानं, वस्तुतः अवलोकनचमत्कारि ज्ञानं, इत्येवं आत्मज्ञानं परमं उपादेयज्ञानं यथार्थावबोधपरभावत्यागलक्षणं स्मृतं, इत्यनेन अनादिपरभावपरिणतस्य मिथ्यात्वाज्ञानासंयममोहितस्य परभावोत्पत्तात्मरोधकपरिणतिं तत्त्वत्वेनांगीकुर्वन् परभावमोहितो भ्रमति सूक्ष्मनिगोदादिचतुर्दशसु जीवस्थानेषु, स च तत्त्वज्ञानामृतपरिणत आत्मा मिथ्यात्वादिदोषान् विहाय सम्यग्दर्शनज्ञानचाग्निकोष्टिमारुहः स्वरूपावभासानंदी सर्वदोषरहितो भवति, अत एवामृतं रसायनं ज्ञानं तदर्थमेवोद्यमः कार्यः ॥ इति व्याख्यानं ज्ञानाष्टकम् ॥

अथ पंचमज्ञानाष्टककथनानंतरं पष्ठं शमाष्टकं प्राग्व्यते, ज्ञानी हि ज्ञानात् क्रोधादिभ्य उपशाम्यति, अतः शमाष्टकं विन्यास्यते, तत्र आत्मनः क्षयोपशमाद्याः परिणतयः स्वभावपरिणामेन परिणमन्ति न तत्रादिपरिणतो स शमः, नामशमस्यापनाशमौ गुणमौ, द्रव्यशमः परिणत्यसमाधी प्रवृत्तिसंकोचो द्रव्यशम आगमनः, शनस्वरूपपरिज्ञानी अनुपयुक्तो नोआगमनः मायया लघ्वसिद्ध्यादिदेवगत्याद्यर्थ उपकारापकारविपाकक्षमादि-क्रोचोपशमत्वं इत्यपि द्रव्यशमः, भावनः उपशमस्वरूपोपयुक्त आगमनः, नोआगमनो मिथ्यात्वमप्रहाय यथार्थमामनसंरुच्यारि-प्रमोहोदयाभावान् क्षमादिगुणपरिगतिः शमः, मोऽपि लौकिक-लौकोत्तरभेदाद् द्विविधः, लौकिकं वेदांतवादिनां, लौकोत्तरं जैन-

किमुक्तं इदं मया नेदं सुखं अनः पक्षमवे गुरो सुखाभास
निनासीयो मोहकृत्स्नान्. पौत्रलिके गुरो सुखभातिरेव आम्भ-
तां निध्यान्व इति ॥ ७ ॥

यश्चिद्वर्षणविन्यस्त-समस्ताचारचारुधीः ।

क नाम स्वपरद्रव्य-ऽनुपयोगिनि मुह्यति ? ॥ ८ ॥

व्या०-यश्चिद्वर्षण इति. यः पुरुषः आगमातुगनाशयः चिद्व-
ज्ञानं सर्वपदार्थपरिच्छेदकं नदेव दर्पणं आदर्शः तेन विन्यस्ताः
स्थापिताः समस्ता ज्ञानाद्याचाराः तेन चारुः मनोहरा धौर्बु-
द्धिर्षयः स पुरुषः. नाम इति कोमलानंशे परद्रव्ये पुट्टलादौ
अनुपयोदिनि अकिञ्चिन्वरे कस्मिन्नापि कार्ये गृहीतुमयोग्ये क
मुह्यति ? इत्यर्थः. यो ज्ञानादिपञ्चाचारेण संस्कारितोपयोगी आत्मा-
नेदं ज्ञानदर्पणे पश्यन् परद्रव्ये कथं मुह्यति ? नरेति । तच्च ज्ञा-
नविकलाणां अनादिनिध्यानाऽसंपन्नतां स्वरूपावुभवस्याप्यानां
एव पट्टन्यासकः । तत्र सुखान्तिरूपे मोहः । स्वभावयमनि-
दाग्भासगन्मोहकृत्स्नान् मोहः । स्वभावयमनि-
स्वप्नैरमोहः मोहः. अन एव अनादिभ्रान्तिमपहाय
आत्मा. तस्मिन्नेव मोहेन स. जायस्वरूपमज्ञानभासनाम-
प्यामोहः. यत्र स. इति च. अज्ञानमोहः संगत्यागात् तत्त्व-
रूपं तत्त्वज्ञानमोहेन संयोगजं गर्वनान्दिनशरणं संसारहेतु
आत्मा एव सर्वज्ञः. तत्र स. तस्मिन्नेव मोहेन स. एवावधि-
परावृत्तयिता. एव आत्मा. स्वप्नादुत्पन्नं संवतः उदीरयके अम-
मता इत्यादि परिणत्या मोहत्यागो विवेकः. इति चतुर्थ मोह-
त्यागाद्वक्तुं व्याख्यातम् ॥ ८ ॥

अनित्यादिभावनया विबुध्य अनुभवभावनया स्वरूपामिमुख-
योगवृत्तिमध्यस्थ आत्मानं मोक्षोपाये शृङ्गन् भावनायोगः
२ स एव पिंडस्थ-पदस्थ-रूपातीत-ध्यानपरिणतरूपैकत्वी ध्यान-
योगी भण्यते ३ ध्यानबलेन भस्मीभूतमोहकर्मा तप्तत्वादि-
परिणतिरहितः समतायोगी उक्तः ४ तथा योगाधीनकर्मेदया-
धीना अनादिवृत्तिः जीवस्य तस्याः क्षयः अभावः स्वरूपवृत्तिः
वृत्तिक्षययोगी उच्यते ५ एवं पंचयोगेषु समतायोगी साधने
परिष्ठ इति ज्ञानस्य पूर्णाविस्था शमः ॥ १ ॥

अनिच्छन् कर्मवैषम्यं, ब्रह्मांशेन शमं जगत् ।
आत्माभेदेन यः पश्येदसौ मोक्षंगमी शमी ॥ २ ॥

व्या०—अनिच्छन् कर्मेति, कर्मवैषम्यं ऊनाधिकत्वं अनिच्छन्
गति-जाति-वर्ण-संस्थान-ब्राह्मण-क्षत्रियादि वैषम्यं ज्ञानवीर्यक्षयोप-
शमकार्यवैषम्यं अनिच्छन् उदयन आवरणतः क्षयोपशमभेदे सत्यपि
ब्रह्मांशेन चेतनालक्षणेन, अथवा द्रव्यास्तिक-अस्तित्व-वस्तुत्व-
सत्त्व-अगुरुलघुत्व-प्रमेयत्व-चेतनत्व-अमूर्तत्व-असंख्येयप्रदेशत्व-
परिणत्या जगन् चराचरं आत्माभेदेन आत्मतुल्यवृत्त्या समानत्वेन
यः पश्येन् सर्वजीवेषु समत्वं कृत्वा अरक्तद्विष्टत्वेन वर्तमानः
असौ योगी मोक्षंगामी सकलकर्मक्षयलक्षणावस्थां गच्छतीत्येवं
शीलो भवति, यो हि सर्वजीवेषु जीवत्वतुल्यवृत्त्या रागद्वेषप-
रिणतिमपहाय आत्मस्वभावानुपंगी असौ योगी मोक्षंगमी
भवति ॥ २ ॥

आरुरुक्षुर्मुनिर्योगं, श्रयन् बाह्यक्रियामपि ।
योगारूढः शमादेव, शुद्धत्यन्तर्गतक्रियः ॥ ३ ॥

वस्तुतः केवलं ज्ञानं एवंमनजानं, अत्र निर्व्याघ्रज्ञेऽपि विपर्या-
सोपेतं ज्ञानं वृजानं, न च मोहत्वागहेतुः. अतः सम्पक्-
वर्णनार्थकरवत्स्वरूपोपादेयाप्यभावहेतोपयोगत्वं ज्ञानं सम्यग्ज्ञानं गृ-
हीतं, तस्यैव संतर्गमसंनिध्यहेतुत्वात् उक्तं च—

तज्ज्ञानमेव न भवति यस्मिन्नुद्दिने विभानि

रागगणः ॥

तमसः कुतोऽस्ति शक्तिर्दिनकरकिरणाग्रतः स्था-
तुम् ? ॥ ? ॥

अतो ज्ञानं तत्त्वावधारकं आत्मनः स्वस्वभावाविष्करणहेतुः,
मोक्षमार्गस्य मूलं 'ज्ञानक्रियान्यां मोक्षः' 'पश्यं नायं नओ
दया, एवं चिद्वह सत्संज्ञण' । एवं स्वप्नं अथावप्रेक्षायुक्तः
स्पर्शज्ञानस्यावतारः नह् चान्यायने—

मज्जत्यज्ञः किलाज्ञाने, विद्यायामिव शूकरः ।
ज्ञानी निमज्जति ज्ञाने, मराल इव मानसे ॥ ? ॥

व्या०—मज्जत्यज्ञ, इति—अज्ञः स्वभावविभावाविषेकः किल
इति सत्ये अज्ञाने अपथार्थोपयोगे मज्जति, मज्जो भवति, यथा-
थावगोयविकलः अपथार्थे लीनो भवति, क इव ? विद्यायां शूकर
इव, यथा शूकरे विद्यायां मज्जति तथा अज्ञः अभोग्ये आत्म-
गुणाद्व्यवस्थाने परब्रह्मणि ज्ञानाद्विषादे इन्द्रियदिने मज्जति ।
ज्ञानी—यथार्थविशोधी ज्ञाने तत्त्वावधारणे आत्मस्वरूपे निमज्जति
तन्मयो भवति । आत्मस्वरूपानुबोधानुभवरूपाः शब्दादिविष-
यान् मनोज्ञानं इंद्रादिविरूपहेतुत्वं नृणामिति, तन्मते स्वप्ने, मांम-

द्रव्यदयापि दयात्वेन आरोपिता, “श्रीविशेषावश्यके” गणवरवादाधिकारे इति । अतो द्रव्यदया तु कारणरूपा, भावदया तु दयाधर्मः, एवंविधाया दयानद्याः शमपूरे सकलकषायपरिणतिशांतिः शमः रागद्वेषाभावः वचनधर्मरूपः शमः तस्य पूरः, तस्मिन् प्रसर्पति इद्धिमति सति विकाराः कामक्रोधादयः अशुद्धात्मपरिणामाः त एव तीरवृक्षाः तेषां मूलात् उन्मूलनं भवेत् उच्छेदनं भवेत् अभावः इत्यनेन ध्यानयोगतो दयानदीपूरः प्रवर्द्धते वर्द्धमानपूरश्च विकारवृक्षाणां उच्छेदनं करोत्येव अयं हि आत्मा विषयकषायविकारविप्लुतः स्वगुणावरककर्मोदयतः परिभ्रमति स एव स्वरूपोपादानतः तच्चैकत्वतया प्रवर्द्धमानशमपूरो विकारान् मूलात् उन्मूलयति ॥ ४ ॥

ज्ञानध्यानतपःशील-सम्यक्त्वसहितोऽप्यहो ।

तं नाप्नोति गुणं साधुर्यमाप्नोति शमान्वितः ॥ ५ ॥

व्या०-ज्ञानध्यानेति-ज्ञानं तच्चावबोधः, ध्यानं परिणामस्थिरतारूपं, तपः इच्छानिरोधः, शीलं ब्रह्मचर्यं, सम्यक्त्वं तत्त्व-
श्चिदानं, पदानां उत्क्रमना द्वंद्वसमासात्, इत्यादि गुणोपेतः साधुः
साधयति रत्नत्रयकरणेन मोक्षं ॥ साधुः न निरावरणगुणं केवल-
ज्ञानादिगुणं नाप्नोति न प्राप्नोति यं गुणं शमान्वितः शमना-
चारित्रमय आप्नोति प्राप्नोति लभते इत्यर्थः । अत्र ज्ञानादयो
गुणा निरावरणाऽमलकेवलज्ञानस्य परंपराकारणं शमः कषायाभावः,
यथारूपातसंपमः केवलज्ञानस्यासन्नकारणं, अस्वकरणमयीकरण-
किट्टीकरणवर्षेण सूक्ष्मलोमं खंडशः कृत्वा क्षयं नीते सति नि-
र्विकल्पसमाधां अमेदरत्नत्रयीपाणिनिः क्षीणमोहावस्थायां यथारूपा-
तचारिणा परमशमान्वितः ज्ञानावरण-दर्शनावरणांतरापक्षयं नयति,

इति शमनास्वादिनां नरेशभोगा रोगाः, चित्तमग्निसमूहाः
कर्करन्ध्रहाः, वृंदास्का दास्का इव भासन्ते, अनः संयोगजा
रतिर्दुःखं शमनेन महानन्दः ॥ ६ ॥

शमसूक्तसुधासिक्तं, येषां नक्तंदिनं मनः ।

कदाऽपि ते न दहन्ते, रागोरगविपोर्मिभिः ॥ ७ ॥

व्या०—शमसूक्त इति—येषां महात्मनां मनः चित्तं शमः
कषायाभावः चारित्र्यपरिणामः तस्य सूक्तानि सुभाषितानि
नान्येषु सुधा अमृतं तेन सिक्तं अभिषिक्तं नक्तंदिनं अहोरात्रं
ते रागोरगविपोर्मिभी रागः अभिष्वंगलक्षणः स एव उरगः
सर्पः तस्य त्रिपस्य ऊर्मयः तैः शमनासिक्ता न दहन्ते, जग-
द्गर्जावा रागाहिदृष्टाः, विपोर्मिर्वृमिना, भ्रमन्ति दृष्टसंयोग-अनिष्ट-
वियोगचिन्तया, विकल्पयन्ति बहुविधान् अग्रशौचादिकल्पनाक-
लोलान्, संपृङ्क्षन्ति अनेकान् जगदुच्छिष्टान् पुद्गलस्कंधान्, याच-
यन्ति अनेकान् धनार्जनोपायान्, प्रविशन्ति कूपेषु, विशन्ति
यानपात्रेषु, द्रव्याद्यहितं हितवत् मन्यमानाः, जगदुपकारितीर्थ-
करवाक्यश्रवणप्राप्तशमताधनाः स्वरूपानन्दभोगिनः स्वभावभासन-
स्वभावमरण-स्वभावानुभवनेन सदा असंगमग्रा विचरन्ति आत्मगु-
णानन्दनवने, अतः सर्वपरभावैकत्वं विहाय रागद्वेषविभावमपहाय
शमतावत्त्वेन भवनीयम् ॥ ७ ॥

गर्जद्ज्ञानगजोत्तुङ्ग-रङ्गद्व्यानतुरङ्गमाः ।

जयन्ति मुनिराजस्य, शमसाम्राज्यसम्पदः ॥ ८ ॥

व्या०—गर्जद्ज्ञानमिति, मुनिराजस्य शमसाम्राज्यसंपदो
जयन्ति कथंभूताः संपदः ? 'गर्जद्ज्ञानगजोत्तुङ्गरङ्गद्व्यानतुरङ्गमाः'

आया सभावनाणी, भोइ रमई विवत्युधम्मंमि ।
सो उत्तमो महप्पा, अवरं भवसूयरा जीवा ॥ १ ॥

परापद्रव्यगुणपर्यायस्मरणानुभवलक्षणा परिणतिः अन्यथा अकार्या
अदिता परभावपरिणाम एव प्रमगदेतुः उक्तं च-

परसंगेण बंधो, मुक्खो परभावचायणे होई ।

सबदोसाण मूलं, परभावाणुभवपरिणामो ॥ १ ॥

अत एव देशविरतसर्वविरताः प्रत्याख्यांति परिग्रहादीन्,
त्यजंति स्वजनपरिजनान्, प्रतिपद्यंते एकाकिविहां, मृष्यंति
स्वसत्तागोष्ठिं, चित्तयंति स्ववर्मानंततां, व्याप्यंति स्वगुणपर्यायं,
परिणाममग्ना भवंति तदनुभवनेन, त्यजंति सर्वपरभावातुमोदनाम्
इत्येवं प्रकारेण मुनेः विकलनिर्विषयस्य ज्ञाततत्त्वस्य मुष्टि-
ज्ञानस्थितिः अवस्थानं, संक्षेपरहस्यज्ञानविश्राममर्पादाः कथंमृता
स्थितिः ? दत्तात्मसंतुष्टिः, दत्ता प्रदत्ता आत्मनः संतुष्टिः संतोष
इत्यनेन आत्मग्रहणं परस्मिन्प्रागः इति मर्पादा निर्ग्रयस्य ॥ ५ ॥

अस्ति चेद् ग्रन्थिभिद् ज्ञानं, किं चित्रेस्तन्त्रयन्त्रणैः ।
प्रदीपाः क्षोपयुज्यन्ते ?, तनोष्ठी दृष्टिरेव चेत् ॥ ६ ॥

पदा०-अस्तीति चेत् यदि ग्रंथिमिन् ग्रंथिभेदोत्पन्नं विष-
यप्रतिभासदलविकृतं आत्मवर्मेदयसंवेद्यरूपं ज्ञानं प्रतिभासः
जालिः तत्रयंयमः चित्रैः अनेकप्रकारैः परमायनानिमित्तैः किं ?
न किमिति सम्पददर्शनज्ञानचरित्रभावपरिणतस्य किं पापे-
क्षता ? । तत्र दृष्टानः । चेत् दृष्टिः घण्टाः तमोग्रो
ततः जंवरं तस्य ग्री हृदी प्राप्ता तदा प्रदीपाः छ

मानं ज्ञानं विषयः कारणकार्ये एकता चारित्रमोहोदयेन अस्म्ये
 रमणं असंयमः, तत्र वर्णादयो हि ज्ञेया एव न रम्यात् तत्र
 रमणी विषयेन्द्रियद्वारप्रवृत्तज्ञानस्य इष्टानिष्टतया परिणमनं तस्य
 जय इन्द्रियविषयजयः, किमित्याह इति यद् द्वारेण वर्णा-
 दीनां ज्ञानं न इष्टानिष्टता इन्द्रियजयः, अनाद्यशुद्धासंयमपरिण-
 तिवारणारूपः, तत्र ज्ञानं हि आत्मनः स्वलक्षणत्वात् स्वपरप-
 रिच्छेदः विधिः इष्टानिष्टतावृत्तिभाव एव संगीगितया अनादिसं-
 ततिजः अशुद्धपरिणामः सर्वथा त्याज्यः, अत एव इन्द्रियं जयि-
 तव्यं, तत्र द्रव्यजयः संकोचादिलक्षणः, भावजयः चेतनावीर्ययोः
 स्वरूपानुपातः । नैगमेन निर्वृत्युपकरणेन्द्रियपरिणतिनिर्माणादिवि-
 पाकजानि इन्द्रियसंस्थानानि, क्रतुमूत्रेण स्वस्वविषयग्रहणोत्सुकौ
 निर्वृत्युपकरणौ, शब्दनयेन संज्ञाग्रहमिता लब्धिः उपयोगपरिण-
 तिवृत्तिः, सममिरुद्धनयेन संज्ञागृहीताऽगृहीतविषयक्षेत्रप्राप्तविषय-
 परिच्छेदः, एवंमूतनयेन मतिश्रुतचक्षुरचक्षुर्वीर्यांतरायाणां क्षयोप-
 शमावधेः प्राप्तिं यावद् ज्ञानं, तत्रासंयतरयेष्टानिष्टयुक्त एवावबोधो
 भवति, तेन विषय इति संज्ञाभोकृत्वाशुद्धता आत्मनः अशु-
 द्धपरिणामः, तस्य जयः सोऽपि आवनयचतुष्टये कारणरूपश-
 ब्दादिषु संयमगुणप्राग्भावानुगतचेतनादिपरिणामो द्रव्यजयोऽपि
 भावजयहेतुत्वात् अभ्यस्यः, भावजयस्तु स्वधर्मत्वात् साध्य एव
 तदर्थमुपदेशः—

विभेपि यदि संसाराद्, मोक्षप्राप्तिं च कांक्षसि ।
 तदेन्द्रियजयं कर्तुं, स्फोरय स्फारपौरुषम् ॥ १ ॥

व्या०—विनेपि यदीति—हे भव्य ! यदि त्वं संसारात् विभेपि
 भयं प्राप्नोऽसि, च पुनः मोक्षः सकलकर्मक्षयलक्षणः तस्य प्राप्तिं

तृष्णाकुलस्यैव विषया रमणीयाः सा च अनाद्यम्यासतः विष-
यप्रसंगेन वर्ज्यते अत इन्द्रियपरित्यागो युक्तः ॥ २ ॥

सरित्सहस्रदुःपूर-समुद्रोदरसोदरः ।

तृप्तिमान् नेन्द्रियग्रामो, भव तृप्तोऽन्तरात्मना ॥३॥

व्या०—सरित्सहस्रेति—हे भव्य ! अयं इन्द्रियग्रामः तृप्ति-
मान् न, कदापि तृप्तिं न लभते, यतः अभुक्तेषु ईहा, भुज्य-
मानेषु ममता, भुक्तप्रवेषु स्मरणं, इति त्रैकालिकी अशुद्धा
प्रवृत्तिः, इन्द्रियार्यरक्तस्य तेन तृप्तिः, कथंभूत इन्द्रियग्रामः ?
“ सरित्सहस्रदुःपूरसमुद्रोदरसोदरः ” सरितां सहस्रं तेन
दुःपूर्यते समुद्रस्योदरः तस्य सोदरः, सहस्रशो नदीप्रैः दुःपूरः
अपूर्यमाणो यः समुद्रस्य जलनिधेः उदरः तस्य सोदरो भ्राता
अतः कारणात् पूर्यमाणोऽपि दुःपूर इन्द्रियामिलापः स शम-
संतोषेणैव पूर्यते, तदर्थं हितोक्तिः भो उत्तम ! अंतरात्मना
आत्मनः अंतर्गतेन स्वरूपेण तृप्तो भव, स्वरूपावलंबनमंतरेण
न तृष्णाक्षयः, अयं हि संसारचक्रक्रोडीभूतपरभावान् आत्मतया
मन्यमानः, “शरीरमेवात्मा” इति बहिर्भावे कृतात्मबुद्धिः बहि-
रात्मा सन् अनंतपुद्गलावर्तकालं मोहावगुंठितः पर्यटति, स एव
निसर्गाधिगमाम्यां स्वरूपभरूपविभजनेन “ अहं शुद्धः ”
इति कृतनिश्चयः सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्र्यात्मकमात्मानमात्मत्वेन
जानन् रागादीन् परत्वेन निर्धारयन् सम्यग्दृग् अनरात्मा
उच्यते, स एव सम्यग्दर्शनलाभकाले निर्धारिततत्त्वस्वरूपपूर्ण-
प्राप्तौ परमात्मा परमानंदमयसंपूर्णस्वधर्मप्राग्भावभोगी सिद्धो
भवति, तेन मिथ्यात्वमपहृत्वा आत्मस्वरूपभुंजनेन उच्छिष्टमल-
जंशालोपमान् विषयान् त्यजति—

द्वितीयतमये जघन्या विमोक्षिन्तव्युपा, ननोऽपि तन्मिमेव द्विती-
 यतमये तु उत्कृष्टा विमोक्षिन्तव्युपा, एवं प्रतिपत्तये तत्तद्व-
 द्द्यं चावधमममये उत्कृष्टा विमोक्षेः, अत्रास्ति द्वाविनि विपत्ति-
 सारवृत्तयानुश्रितिरिपितिवंशरीनां निवर्तनानि दग्निः तन्
 अर्वाक्यं । तन्नि अर्वाक्ये प्रसिद्धं प्रथमतमये एवं विपत्ति
 दानं तद्वानं शुनश्रितिरिपितिवंशं दानं शुनश्रितमने, तत्र
 स्थितिवनः स्थितिवनमनोऽदिनभनहृदयानः उद्विष्टपद्व-
 प्रमनं जघनयेन पुनः फलपवनमनयेपनागमानं, विजितवृत्त-
 मुक्तिरिति उत्कारं च या स्थितिः अथो न त्वंदिपितिवंशं तत्र
 तद्विदं प्रसिद्धिः अंतर्हृदयेन कलेन तन् स्थितिवंशं उत्का-
 रं एवं द्वितीयं, एवं तृतीयं, एवं प्रसिद्धिः स्थितिवंशमह-
 द्वावि विपत्तिमनं, तथा च तनि दन् अर्वाक्येन प्रथम-
 ममये विपत्तिः सत्कर्मा आर्त्तान् तत्तत्पत्र धरततमये मन्पेद-
 शुनश्रिततां जनं । मन्पेन तु अशुभानां महतीनां दन् अनु-
 भागमद्विभागमन् मन्पे अनंततमं भागं मुक्त्वा दैवान् अनं-
 ततमममममन् अंतिमवृत्तेन विनाशयति, ततः पुनरपि तस्य
 प्रागुक्तमन्पेन भागं मुक्त्वा दैवान् विनाशयति, एवं अने
 कानि अद्विभागमन्महद्वानि पृथग्स्थितिवंशे विपत्तिमनं,
 तेषां च स्थितिवंशानां सहस्रं द्वितीयपद्वकरणं पग्मिनाप्यते ।
 स्थितिवंशश्च तु अर्वाक्येन प्रथमतमये अन्य एवं अर्वाक्य-
 त्पेयमनंमन्पेपनागमानंस्थितिवंशं अगम्यते । जीर्णस्थितिवंश-
 स्थितिवंशं तु शुनश्रितमन्पे । शुनश्रितं निशं दानः शुनश्रि-
 त्ति । दया-

शुणसेटीनिस्त्रयो, सनए सनए असंखशुणणाए ।
 अद्वादुग्गइरिचो सेसे सेसे च निस्त्रयो ॥ १ ॥

सत्तागतं सम्पद्यद्दृष्टि-देशविरति-सर्वविरतानां साध्यरूपं निर्विकल्प-
समाधिः शुक्लध्यानस्य फलरूपं अर्हत्सिद्धानां परमं स्वरूपं
केवलज्ञानं धनं स्वीयं सहजं विस्मृत्य उपाधिकारोपितमृगपल-
रूपे धने मुह्यन्ति मूढाः ॥ ५ ॥

पुरः पुरः स्फुरत्तृष्णा-मृगतृष्णानुकारिषु ।

इन्द्रियार्थेषु धावन्ति, त्यक्त्वा ज्ञानाऽमृतं जनाः ॥६॥

व्या० पुरः पुरः इति—जडा भूर्वाः स्याद्वादवस्तुस्वरूपोपलं-
भरहिता ज्ञानामृतं ज्ञानं बोधः तदेव अमृतं आविनाशिपद-
हेतुत्वात्, तन् त्यक्त्वा इन्द्रियार्थेषु रूपरसागंधस्पर्शशब्दलक्षणेभ्य
धावन्ति, भोगामिलापिण आतुरा भवन्ति, तदर्थं यत्रः, तदर्थं
दंभविकल्पकल्पना, तदर्थं कृष्णादिकर्म करोति. कथंभूतेषु
इन्द्रियार्थेषु ? पुरः पुरः स्फुरत्तृष्णापृगतृष्णानुकारिषु, अग्रे स्फु-
रन्ती या तृष्णा भोगापिपासा तथा, मृगतृष्णा जलप्राप्तिः तदनु-
कारिषु तत्सदृशेषु, यथा—मृगतृष्णाजलं न पिपासापहं प्राप्तिरेव
एवमिन्द्रियभोगा न मृगं मुखप्राप्तिरेव न त्वविकल्पानां ॥ ६ ॥

पतङ्गभृङ्गगमोर्नभ-सारङ्गा यान्ति दुर्दशाम् ।

एकैकेन्द्रियदोषाद्यद्, दुष्टैस्तैः किं न पद्मभिः ? ॥७॥

व्या०—पतङ्गभृङ्गगमोर्नभ-सारङ्गाः पतङ्गः, रसासक्तो मीनः,
मृगो भ्रमरः, रसशोसक्त इभो गजः, शब्दासक्तो मृगः साङ्गः,
एते एकैकेन्द्रियदोषाद् दुर्दशां दुष्टां दीनां दशां अकथां यांति,
तदा तैः पद्मभिः दुष्टैः किं न दुनि किं दुःखं न भवति ?
भवत्येव, अन एव महाचन्द्रयत्ता वासुदेवा मंडलेकाः कंडरि-
कादयश्च विषयवानोद्देनचित्ता नरके दीनाकथा प्राप्ताः, किं
बहुना ? मा कुरुष्वं विषयविषयसंगमम् ॥ ७ ॥

निष्पत्त्यस्योभे क्षीपे सति त जंवि उत्तेन प्रकारेण
 योऽननिकं सम्पत्त्वं लभते यस्य सम्पत्त्वस्य तामेन यदा
 तस्मिन्सम्पत्त्वं न ह्येन दिनस्वरूपत्वादि न लभते । तथाहि
 सम्पत्त्वनामे सति सम्पत्त्वस्य पुनः कश्चिन्ने सति एवं जनोः
 यदा तस्मिन्सम्पत्त्वत्वाद्यौ को भवति, न ह्यस्यात्पनिभूतस्य स्यात्प-
 त्ताने इव महान्तं मनोदः । अथ अनिष्टसिद्धिर्गं विपत्ताने
 यदि पुनस्तत्त्वं वगेति तदा यथं क्षयोपगतं सम्पत्त्वं लभते.
 अतश्चिन्तेतः यथं उपगतसम्पत्त्वं लभते इति सिद्धांता-
 दयः । कस्मिंश्च लभते तु यथं उपगतमेव लभते अपं च
 विपत्तिरूपेण उपगतं वगेति इति इतिनिर्द् ज्ञान नत्वोपपो-
 गतत्वं न स्यात् अन्यविषयः किम् ? ॥ ६ ॥

निष्पत्त्यस्योत्पत्तिश्चिद्, ज्ञानदंभोलिगोभितः ।
 निभयः शक्रवद् योगी, नन्दत्यानन्दनन्दनं ॥ ७ ॥

त्या०—निष्पत्त्येति 'योगी' स्वरूपरूपमोक्षोपायी ज्ञान-
 दंभेन ज्ञानदः अज्ञानदः स एव नन्दनं ज्ञानदंभेन न तस्मिन्
 ज्ञानदंभेन, नन्दति श्रुतिं वगेति, किम् ? शक्रवद् इन्द्रवद्
 यथं वगेति ? निष्पत्त्यस्योत्पत्तिश्चिद् ज्ञानदंभोलिगोभितः
 निष्पत्त्यं विपत्तिरूपं तदेव शक्रः पर्वतः तस्य पतनोदयवृत्त-
 द्वा ज्ञानं तदेव शक्रोऽति, तेन शोभितः, इत्यनेन निष्पत्त्य-
 केद्वयज्ञानवृत्तिः सम्पत्त्वस्योत्पत्तिरूपविषयिणी योगी ज्ञा-
 नदंभेन नन्दति इत्यनन्दनं नन्दति ॥ ७ ॥

पीपुपनसनुशोभं, रत्नायनननोपधम् ।
 अनन्यापेक्षमश्वर्यं, ज्ञानमाहर्ननोपिणः ॥ ८ ॥

अथ अष्टमं त्यागाष्टकम् ।

इन्द्रियजयो हि त्यागाद् वर्द्धते अत आत्मनः स्वरूपाद-
 न्यत्पराभाक्त्वं त्याज्यं, तेन त्यागाष्टकं लिख्यते, त्यजनं त्यागः
 सर्वेशं परमात्रत्यागः सुखं त्याग उत्सर्जनं तत्र स्वद्रव्यस्वक्षेत्र-
 स्वकालस्वभावत्वेन स्यादस्ति इति प्रथमभंगगृहीतात्मपरिणाम-
 स्वात्मनि वर्तमानः स्वधर्मः तस्य समवायत्वेनामेदात् त्यागो न
 भवति, अस्त्येव तदात्मनि उपादेयत्वं तु सम्यग्ज्ञानादिसाधन-
 वृत्त्या विस्मृतस्य स्मरणात्, तिरोभूतस्याविर्भावान्, अमुक्तस्य
 भोगात्, शेषाणां सर्वसंपोगिकनया ज्ञानात् हेमनेव यद्यपि देवा-
 दिनिमित्तानां शुभाचारादीनां ध्यानादीनां आत्मसाधनपरिणामानां
 अनाद्यशुद्धपण्डितियहणरतिवारणाय ग्रहणना कृत्वा तथापि ग्वसि-
 द्धावस्थात्यागना न इति उत्सर्गमार्गेण न ग्रहणना अनादि-
 मिध्यादृष्टिः कुदेवादिरक्तः स च सम्यग्दर्शनवशेन निर्धारित-
 स्वधर्मरुचिः शुद्धदेवादीन् गृह्णाति तथापि परत्वजमिरेव अप्रश-
 स्तत्यागः प्रशस्तग्रहणं प्रशस्तत्यागः स्वसाधनपरिणानिग्रहण पर-
 मसिद्धे, तत्र नामत्यागः शब्दाटापरूपः, स्थापनान्यागः दशयानि-
 धर्मपूजनादौ स्थाप्यमानो द्रव्यत्यागो द्रव्येण वाद्यवृत्त्या इन्द्रिय-
 सुखाभिलाषेण उपपोगमूतेन वा यो त्यागो द्रव्यत्यागः, द्रव्यस्य
 द्रव्याणां वा आहारोपविप्रमुखस्य त्यागो द्रव्यरूपः त्यागः स च
 आगमतो द्रव्यन्यागः स्वरूपज्ञानी अनुपयुक्तः, नोआगमतो
 ज्ञशरीरं त्यागस्वरूपज्ञायकस्य शरीरं भव्यशरीर त्यागन्यरूपज्ञा-
 यकभावि लघुक्षिप्पादितद्रव्यनिरिक्तमुद्रव्यत्यागः पृथगन्ताशमा-
 द्दहलोकाशंस्त-फल्लोकाशंसारहितः स्वरूपसाधनाभिमुखी वाद्यो-

प्रवचनानुसारिशुद्धस्वरूपरमणैकत्वं, आद्यनयचतुष्टये भावज्ञमादि-
स्वरूपगुणपरिणमनहेतुः मनोवाक्यापसंकोच-विपाकचित्तन-तत्त्व-
ज्ञान-भावनादिः, अन्त्यनयत्रये क्षयोपशमज्ञमादिः शब्दनयेन
क्षपकश्रेणिनध्यवर्तिवृत्तमकपायवतः समभिरुद्धनयेन क्रोधादिशमः
शीजमोहादिषु पुरंभूतनयेन कषायशमः । अत्र भावना-चित्ता-
स्मृतिविपाकभयादिकारणतः क्षयोपशमभावादिसाधनतः क्षायिक-
ज्ञानः साध्यः; एवं शमपरिणतिः करणीया आत्मनो मूलस्वभाव-
त्वान् मूलवर्णपरिणमनं हि तेनैव कारणेन शुद्धात्मपदप्रवृत्तिः
संगत्यागान्ध्यानसंस्मरणचर्याकृतं करणीयम्—

विकल्पविषयोत्तीर्णः, स्वभावालम्बनः सदा ।
ज्ञानस्य परिपाको यः, स शमः परिकीर्तितः ॥ १ ॥

व्या०—विकल्प इति, विकल्पः चित्तविभ्रमः, तस्य विषयो
विस्तारः, तेन उत्तीर्णो निवृत्तः आत्मास्वादनतो वर्णादिषु निवृत्त-
विषयः स्वभावः अनन्तगुणपर्यायसम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्र्यस्वरूपः,
तस्य आलम्बनः स्वभावालम्बन इत्यनेन आत्मस्वभावदर्शोः आत्म-
स्वभावज्ञानी, आत्मस्वभावरमणी, आत्मस्वभावविभ्रामी, आत्म-
स्वभावस्वादी, शुद्धतत्त्वपरिणतः, ज्ञानस्य आत्मोपयोगलक्षणस्य
यः परिपाकः प्रादावस्तः स शमः शमभावलक्षणः परिकीर्तितः,
अत्र योगस्य पञ्चविधत्वं प्रोक्तं हरिमद्रूप्यैः—अध्यात्मयोगः १,
भावनायोगः २ ध्यानयोगः ३ समतायोगः ४ वृत्तिशययोगः ५,
तत्र अनादिपरभावं आदिपेक्षभावरमणापनाधर्मत्वेन निर्वाप्य तत्पु-
ष्टिहेतुक्रियां कुर्वन् अयम् धर्मरूपा इच्छन् प्रवृत्तः स एव
निरामय. निरसंगःशुद्धात्मभावनाभाविनांतःकरणस्य स्वभाव
एव धर्म इति योगरूपा अध्यात्मयोगः १ सर्वपरभावान्

याओ एकसयं रायकञ्जाओ मापत्तीता पणीयाओ सो तेहि सद्धि
 विसयभुंजमाणो तिलोगनाह तिलोयवंधु सेवणरओ चिट्ठइ, तओ
 पगया अणेगेहि केवलहिं अणेगेहि विउलमइहिं अणेगेहि
 उउमईहिं अणेगेहि ओहिनाणीहिं अणेगेहि पुवधरेहिं अणेगेहि
 आपरियउवज्झाणहिं अणेगेहि तवोवणेहिं अणेगेहि नवदि-
 खिण्णहिं अणेगेदेवदेवीपरिवुडो सिरिसंभवो अरिहा सयन्नु सव-
 दंसी आगासगणं छत्तेणं आगासगणं चक्केणं उदूवमाणेहिं
 सेयचामरेहिं पुरओ धम्मज्झणं विसयमाणं नपरपरिसरे सामि
 समोसदो, जाओ अ समो सरणो तिवप्पो, परिसा निग्गया,
 वणपाणेण वद्धाविओ कुमारो, जं सदइ दंसणं अमिलससि सो
 सबजगजीववच्छलो तित्थयणे समागओ, ते पुण्णजोगेणं, तेणं
 समणं सो कुमाणे इण्डियसणहिं परिवेदीओ आसि, तओ भण्ड
 सुणसु मे तारणो निम्ममो निरहंकागे अकिंयणो मवन्नु सव-
 दंसी जिणो वीयगणो मुद्धवम्मदेसी आगओ, गच्छामि वंदणत्थं
 इति पुत्तिअंगो अच्मट्ठिओ चलिओ अ जिणरंदणत्थं, मग्गेवि
 टोगवहं भणंनो अहो अममो मे भयवं अकिंयणो मे भयवं
 अतिण्हो मे भयवं वंदिणं भो तुम्हे जइ मुहर्णियणो आगच्छन्तु भो
 तुम्हाणं सबसंमयच्छेयणो पग्गेसगे दिट्ठसं इअ भणंनो इण्डिआहिं
 समं वणं पत्तो दिट्ठाइमओ भणइ अण्डि भदे ! कोवि प्यारिसो
 तिट्ठअजजगत्थमक्काक्के सबमुग्गिदेहि वंदिज्जमागयन्तो ? पणं
 जाव समहं पासइ अरिहंनं पण्डुपत्तकमन्नयणरपणी अहो
 मे पुत्तंउगे अज्ज पत्तं पणो, अहो मे अज्ज अमिययणो वुटो,
 जेण वीयगणदंसणं जावं, पणं अभिगंठंनो पंचानिगमद्वयं त्रिप-
 यस्सरणे वंदिज्ज तिओवुत्तंनो ताव चारित्तमोहम्म सउत्तम-
 मेण जापविट्ठंनइ मणइ नाह ! अमरगमम्महाम्पसाह !

व्या०—आरुरुणिति, आरुरुणः आरोहणेच्छः, मुनिः भा-
यतायकः, प्रीतिभक्तिवचनरूपगुणसंस्कारेण अगुणसंस्कारान् वार-
यन् आरायको भवति, सिद्धयोगी तु समदेयाभावेन उपशमी-
दुनार्यः, दानां क्रियां शालाचारप्रतिपत्तिं श्रयन् अपि अंगीकु-
र्वन् अपि शमादेव शुद्धयति शमात् कोशमावान् शुद्ध्यति निर्म-
लीभवति, कथंमनो मनिः ? योगारूढः योगे सम्यग्दर्शनज्ञा-
नधारिणे आत्मीयसाधनरतनपीलक्षणे आरूढः पुनः कथंमनो
हृतिः ? अंतर्गताक्रियः अंतर्गता वीर्यगुणप्रशस्तिरूपा क्रिया यस्य
तः अंतर्गताक्रियः, एवमन्येनक्रियावान् स्वप्नपरिणतः शमात्
क्षमाया मादंवाज्यमुक्तिपरिणतिपरिणतो निर्मलो भवति ॥ ३ ॥

ध्यानवृष्टेर्दयानद्याः, शमपूरे प्रसर्पति ।
विकारतीरवृक्षाणां, मूलादुन्मूलनं भवेत् ॥ ४ ॥

व्या०—ध्यानवृष्टेरिति ध्यानवृष्टेः ध्यानं धर्मशुद्धाख्यं, अंत-
र्मुहूर्तं यावत् वित्तस्य एवनावस्थानं ध्यानं । उक्तं च—

अंतोमुहुत्तमित्तं, चित्तावत्याणमेगवत्थुमि ।
छडमत्याणं ह्याणं, जोगनिरोहो जिणाणं तु ॥ १ ॥

अथ च निमित्तरूपे देवगुरुस्वरूपे अद्भुतनादियुक्तचित्ते-
कन्दे धर्मत्यानं आज्ञाऽपायविपाकस्थानाख्यं, नत्र आज्ञाया
निर्दारः सम्यग्दर्शनं आज्ञाया अनंतत्वपूर्वापराविशेषित्वादिरूपे
धर्मकारणव्यवहितविश्रावः आज्ञाविचयधर्मध्यानं, एवं अपायादि-
केष्वपि, निर्लाभभासनपुत्रतानुभवचित्तविश्रांतिः ध्यानं एवं श्रेष्ठेऽपि
ईदृशं ध्यानसंज्ञः नैतत्तु दया-स्वप्नभावना-आधाननरूपा भाव-
दया, तद्बुद्धिजलक्षणादुत्पन्नान् स्वप्नद्रव्यप्राणरक्षणानिर्विषयत्वेन

व्या०—वांता मे इति—नत्प्रजानी आम्पंनमंयने मनि वगेति
तदाह—मे मम स्वरूपसाधननप्यस्य समता एव दृष्टा कान्त
यत्तुभा भोगयोग्या, इत्यनेन नत्प्रारब्धवर्नीयानां समता वन्ति.
समाक्रियाः साधयः मे ज्ञानयः स्वजना इति कृत्या चरितं
पुत्रकन्यादिकं त्यक्त्वा धर्मसंन्यासात् गृहस्थधर्मस्यागाम् भवेत्.
औदयिकसंपदं विहाय क्षयोपशमजां रसोपां साधनसंपदां भव-
त्यनादिप्रसंगादिविभावसंपदां गृह्णन् इच्छन् भुञ्जन् भगवत्पदं
परिममन्ति, स एव सम्यग्ज्ञानदर्शनेन चाग्निप्रसाधनधर्मपरिणीतो
मोक्षसाधको भवति ॥ ३ ॥

धर्मास्त्याज्याः सुसङ्गोत्थाः, क्षयोपशमिका अपि ।
प्राप्य चन्दनगन्धाभं, धर्मसंन्यासमुत्तमम् ॥ ४ ॥

व्या०—धर्मा इति—क्षयोपशमका भेदरत्नययीरूपा धर्माः सुसं-
गोत्थाः ससंगदेवगुरुप्रसंगसंभवा अपि धर्माः त्याज्या धर्म-
संन्यासं उनमं क्षायिकाभेदरत्नययीरूपं स्वधर्मपरिणामं सहजप-
रिणमनरूपं प्राप्य लब्ध्वा कथंभूतं धर्मसंन्यासं ? चंदनगंधाभं
चंदनगंधतुल्यं, तिलादौ हि सुगंधता संगसंभवा पुरुषादिनिमित्त-
संभवा, चंदने सुगंधना सहजरूपा तादात्म्यत्वेन सहजेन उपा-
उत्पत्ताः सहजोत्था अनेन सहज एव आत्मनि धर्मपरिणामः
स्वरूपत्वान् सहजः स च अशुद्ध्यतया आश्रयत्वेन गुरुनिमित्तात्
प्राग्भावं लभते, तत्र प्रथमं सविकल्पयुतजिज्ञासादिनिमित्तसापेक्षं
सम्यग्दर्शनादिकं प्रकटयति, तेनैव वर्द्धमानेन विवर्त्य अमेद-
रत्नययीरूपं निमित्ताद्यपेक्षां विना शुण्णपरिणामरूपं सहजधर्मप-
रिणामं परिणयति तदा सविकल्पा साधना त्याज्या एव भवति ।
उक्तं च योगद्वष्टिसमुच्चये—“द्वितीयाऽपूर्वकरणे प्रथमनात्तिवशो भवेत्

तस्यै च तत्त्वज्ञानत्वेव ज्ञानं केवलदर्शनं परमज्ञानादित्युच्यते,
अत एव ज्ञाप्यमानास्त्वज्जाली यं न प्राप्नोति तं परमज्ञानान्वितः
प्राप्नोति अत एव धर्म दर्शनज्ञानानियुता अन्यस्यानि पूर्वा-
भ्यासं ज्ञापयन्ति गुरुकुलवानं. तस्यै निर्जने वने. तेन आत्म-
विमुक्त्यर्थं शनद्वारे उद्यतते ॥ ५ ॥

स्वयम्भूरमणस्पर्धि-वद्विष्णुशमतारस्तः ।
मुनिर्येनोपनीयेत, कोऽपि नासौ चराचरे ॥ ६ ॥

व्या०-स्वयंभू इति-स्वयंभूग्नः अर्द्धगुह्यप्रमाणं प्रातस्त-
द्वहः नम्य स्पर्धा स्पर्धाकारं. वद्विष्णुः वर्द्धमानः. शमनास्तः,
शमना गगदेषामावः नस्या स्तो यस्य स पूर्वाविधो मुनिः,
निराज्ञाविष्णो. अर्धानकालमनोपविशपस्मन्नाभाववात्. वर्द्धमान-
द्विपक्षोपमानाविशपस्मन्नाभाववात्. अर्धानकालमनोपविशपे-
भाववात् मुनिः. येन उन्नतेन उन्नतपते द्यगचरे विश्वे अनी-
कोऽपि न गतिः. जगन्मर्त्य अचेतनबुद्धस्तत्त्वज्ञं पूर्णं च, ननु
मननाग्नेन नृजगत्पतिक्रियन्मन्मन्निदानमावस्वरूपेण रूपं उ-
नीयते दुर्लभो हि ज्ञानाग्नेः विश्वविष्णुमाशुभभावे पश्येन
अग्निरिन्द्रपाशविः दुष्टमादुभवः । उक्तं च—

वद्विजनाणा न समुल्लसन्ति, हेलिजमाणा न
समुज्जलन्ति । दंतेण चित्ते न चलन्ति धीरा,
मुणी समुग्धाद्वयरागदोस्ता ॥ १ ॥
बालाभिराने नु दुहावलेनु. न तं सुहं काम-
गुणेनु रायं । विरक्तकामाण तत्रोधणाणं, जं
भिरकृणो सीलगुणे रयाणं ॥ २ ॥

गुरुत्वं स्वस्य नोदेति, शिक्षासाम्येन यावता ।

आत्मतत्त्वप्रकाशेन, तावत्सेव्यो गुरुत्तमः ॥ ५ ॥

व्या० गुरुत्वमिति—यावता अग्य साधकस्य गुरुत्वं स्वस्य आत्मन एव न उदेति न जायते, केन ? शिक्षासाम्येन स्वयमेव स्वस्य शिक्षादायको न भवति, पुनः केन ? आत्मनस्तत्त्वप्रकाशेन आत्मधर्मप्राग्भावेन संशयविपर्ययरहितगुह्यमनत्वप्रकाशको यावत्त भवति नायन् अपं उत्तमस्वपरोपकारी सारप्रदी-परिणतः द्रव्यभावगुरुगुणोपेतो गुरुः तत्परकपरः सेव्यः, दे-गुरो ! अनीनानंतकालाग्रामं स्वात्मधर्मनिर्द्धारमामनसमं नतयोपदेशां-जनैः प्राप्तं आत्मानुभवगुह्यं मुक्तं अहो गुरुणां कृपा ! ! यथा परमावृतास्वादने भवति, अनो यावत् पूर्णानंदः नायन् तव चरणौ क्षणं । उक्तं च—

नागस्य होइ भागी, दिग्गणे दमने चांगे ३ । यत्रा आरुहाय, गुरुवृत्तवानं न मुचति ॥ १ ॥

अत एव पण्डित्य चरन्ति च, इत्य-श्रुत्य, गृहंति धर्मगतं, मेवंते गुरुचरणारविन्दान् नयन्तिजायास्तयः ॥ ५ ॥

ज्ञानाचारादयोऽपीष्टाः, शुद्धम्वस्यपदावधि ।

निर्विकल्पं पुनस्तथागे, न विकल्पो न च क्रियाः ॥ ६ ॥

व्या० ज्ञानाद्यः० इति—ज्ञानाद्यः कार्यमिदं निःशेषादिति निर्विकल्पकं अयमर्थः आदर्शते गुणाद्वे ने आकाशः शुद्धम्वस्यपदावधि, इति न च इति मरु. तस्य पदस्य अर्थः सर्वज्ञ नाना इति, सुमोक्ष-दद्यात् स्मिन्मतेन मयन् आचार्य इति वदन्, यदा निर्विकल्पे स्मिन्मते

तां कांक्षति जलितपत्ति, नदा इन्द्रियजपं कर्तुं स्फारणैरुपं देदी-
प्यमानं पात्रमं स्फोटय प्रवर्त्तयस्व, अतो महाकदर्यनारूपाद्
भवदूपादुद्दिमः शुद्धचिदानन्दमिष्टापी जीवो हाहाहटोपमान इन्दि-
यविषयान् त्यजति । उक्तं च उत्तराध्यायने—

सहं कामा विसं कामा कामा आसीविसोपमा ।

कामे पत्येमाणा अकामा जंति दुग्गाइं ॥ १ ॥

वृद्धास्तृष्णाजलापूर्णैरालवालैः किलेन्द्रियैः ।

मूर्छामतुच्छां यच्छन्ति, विकारविषयादपाः ॥ २ ॥

ध्या०—वृद्धा इति । किल इति सत्ये, इन्द्रियैः विषयभोग-
रसिकैः आलवालैः वृद्धा महत्त्वमापन्नाः, विकाराविषयादपा विकारा
एव विपरिता अनुच्छां असंतां मूर्छां यच्छन्ति मुह्यन्तां
ददति, इत्यनेन अनादिस्वरूपशुतानां परमावरमणाभोग्याभोग्या-
चेतनानां विकाराविपरिता इन्द्रियैः स्पर्शनादिभिः विषयग्राहकैः
प्रवर्द्धमानाः महानोद्दं कुर्वन्ति, किंभूतैः आलवालैः । तृष्णाज-
लापूर्णैः तृष्णा लोभवैकल्यं, आलसा, तद्वरूपेण जलेन आपूर्णैः
मूर्त्तैः इत्यर्थः तृष्णाभेदिता एव इन्द्रियाश्चा धावन्ति, तृष्णाया
आनन्दं—

सुवन्नरूपस्त य पत्रया, भवे सिया हु कैलास-

समा असंखया, नरस्त विलुद्धस्त न हुंति

किंचि, इच्छा हु आगातसमा अणंतया ॥ १ ॥

वारमणंतं भुक्ता धंता च नाय धीरपुरिसेहि ।

ते भोगा पुण इच्छइ भोक्तुं तिण्हाउलो जीवो ॥ २ ॥

रित्रादर्वाक् चारित्र्याचारसेवना, परमशुक्लध्यानं यावत् तपआचार-
सेवना, सर्वसंवरं यावत् वीर्याचारस्य साधनाऽवश्यंभाविनी, नहि
पंचाचारमंतरेण मोक्षनिष्पत्तिः, दर्शनाद्वि स्वगुणानां प्रवृत्तिः
क्रियादर्शनादिगुणविशुद्धयर्थं “तन्निमित्तमवलम्ब्य प्रवर्तनं आचारः”
इत्यतो गुणपूर्णतानिष्पत्तेः अर्वाक् आचरणा करणीया, आच-
रणात् गुणनिष्पत्तिः भवत्येव, पूर्णगुणानां तु आचरणा परोप-
काराय इति सिद्धः अत एव उच्यते—

ज्ञानी क्रियापरः शान्तो, भावितात्मा जितेन्द्रियः।
स्वयं तीर्णो भवान्भोधेः, परांस्तारयितुं क्षमः ॥१॥

व्या०—ज्ञानीति—ज्ञानी यथार्थतत्त्वस्वरूपावधोधी यदा क्रिया
साधनकारणानुयायिभोगप्रवृत्तिरूपा स्वगुणानुयायिवीर्यप्रवृत्तिरूपा
तस्यां तत्परः उच्यते, पुनः शान्तः कषायतापरहितः, भावि-
तात्मा भावितः, तत्त्वस्वरूपरमणमयः आत्मा यस्य स भावितात्मा
जितेन्द्रियः पराजितेन्द्रियव्यापारः भवसमुद्रात् स्वयं तीर्णः पारंगतः,
परान् आश्रितान् उपदेशदानादिना तारयितुं क्षमः समर्थो भवति,
यो हि सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्यपरिणतः आत्मारामी आत्मवि-
श्रामी आत्मानुभवमग्नः स स्वयं संसारात् निवृत्तः तन्सेवनपरान्
निस्तारयति, अत्र द्रव्यज्ञानं भावनारहितं वचनव्यापारमनोवि-
कल्परूपं संवेदनज्ञानं यावत्, तच्च भावज्ञानं तत्त्वानुभवरूपो-
पयोगस्य कारणं, द्रव्यक्रिया योगव्यापारात्मिका सापि भावक्रि-
यायाः स्वगुणानुयायिस्वरूपप्रवृत्तिरूपायाः कारणं, अत्र ‘ज्ञानस्य
फलं विरतिः’ तेन ज्ञानं विरतिकारणं । उक्तं च—नन्वार्थही-
कायां “दर्शनज्ञाने चारित्र्यस्य कारणं, चारित्र्यं मोक्षकारणम्” ।
उत्तराध्ययनेऽपि—

रियादर्वाङ्ग चारित्र्याचारसेवना, परमशुक्लच्युतं यावत् तदजाय
सेवना, सर्वसंवरं यावत् वीर्याचारस्य साधनाऽवश्यंभाविनी, न
पञ्चाचारमन्त्रेण मोक्षनिष्पत्तिः, दर्शनाद्वि स्वगुणानां प्रवृत्ति
क्रियादर्शनादिगुणविशुद्धयर्थं “तन्निमित्तमवलम्ब्य प्रवर्तनं आचारः”
इत्यतो गुणपूर्णतानिष्पत्तेः अर्थाङ्ग आचरणा करणीया, आच
रणात् गुणनिष्पत्तिः भवत्येव, पूर्णगुणानां तु आचरणा पण्य
काराय इति सिद्धः अत एव उच्यते—

ज्ञानी क्रियापरः शान्तो, भावितात्मा जितेन्द्रियः।
स्वयं तीर्णो भेवाम्भोधेः, परांस्तारयितुं क्षमः ॥१॥

व्या०—ज्ञानीति—ज्ञानी यथाप्यनन्तस्वरूपाद्योघ्री यदा क्रिया
साधनकारणानुयायि योगप्रवृत्तिरूपा स्वगुणानुयायिर्पप्रवृत्तिरूपा
तस्यां रूपः उच्यते, पुनः ज्ञानः कपायनापरहितः, भावि-
तात्मा भाविनः, स्वस्वरूपपरमणमयः आत्मा यस्य स भाविनः
जितेन्द्रियः पण्यजितेन्द्रियव्यापारः भरामृष्टान् स्वयं तीर्णः पाण्य,
पण्य आश्रितान् उपदेशदानादिना नारयितुं क्षमः समर्थो भवति,
यो हि सम्पददर्शनज्ञानचारित्र्यपरिणतः आत्मागमी आत्मनि
आमी आत्मातुभवमग्नः स स्वयं संसारान् निरुतः नन्मेवमग्न
निम्नारपति, अत्र द्रव्यज्ञानं भावनागदितं वचनव्यापारमनोवि-
कल्परूपं संवेदनज्ञानं यावत्, तत्र भावज्ञानं तत्त्वानुभवरूपे-
पयोग्य वाग्यं, द्रव्यक्रिया योगव्यापारात्मिका सापि भाव-
व्यापारः स्वगुणानुयायिस्वरूपप्रवृत्तिरूपायाः काग्यं, अत्र ज्ञानस्य
पदं सिद्धिः तेन ज्ञानं विगतिरुग्यं । उक्तं च—नन्मदं-
व्यापारं दर्शनज्ञाने चारित्र्यस्य वाग्यं, चारित्र्यं मोक्षरूपम् ।
उत्तमप्रपन्नं—

विवेकद्विपर्ययोः, समाधिजनतत्त्वैः ।
इन्द्रियैर्न जिता योऽनो. धीराणां धुरि गण्यते ॥८॥

व्या०—विवेकेति—विवेक. स्वस्वविवेचनं, न एव द्विपो
गजः, तद्विषये हृष्यन्त्यर्थः. जितोयमेव, समाधिः स्वस्वपानुभव-
लीलाविभ्रांतिः, स एव धनं नयन्, न इह रूपे तन्मदगमेः, एवं
इन्द्रियैः यः असौ पुरुषो नमि—गजमुष्टमालादिना सह स न
जित इन्द्रियार्थिनो न जानः स धीराणां धुरि आदौ गण्यते
हाव्यते । उक्तं च—

धन्यास्ते ये विरक्ता गुरुवचनरतास्त्यक्तसंसारभोगा
योगाभ्यासे विलीना गिरिवनगहने यौवनं ये नयन्ति
तेभ्यो धन्या विशिष्टाः प्रचलवरवधूसङ्गपञ्चाभियुक्ता
नैवाक्षौः प्रमत्ताः परमनिजरसं तत्त्वभावं श्रयन्ति ॥१॥

अहह ! पर्यभवारदिनामात्मसुखस्मरणेन प्रणयति अनुत्तर-
विमानसुखलवसत्तमा इन्द्रादयो हि विषयत्वादत्यागासमर्था लुप्यन्ति
भूसांठे मुनीनां घागकमण्डेषु, अनः अनाद्यनेकशो मुक्तविषया
वाग्मीयाः, तत्संगोऽपि न विवेकः, न स्मरणीयः पूर्वपरिचयः,
प्रतिपत्तयं हुगंलनीया एव एते संसारबीजभूना इन्द्रियविषयाः,
अत एव निर्मया निवर्तयन्ति काष्ठं वाचनादिना तत्त्वावलोकने-
हादिषु । उक्तं च—“निष्कलनिष्कलनिस्तंगसिद्धस्वभावफासणा क-
इया ” इत्यादिरुच्या रत्नयगरिणः तिष्ठन्ति स्वविरक्तरूपजिन-
कल्पेऽ, सर्वैरपि भवैः मृगदेव विवेकम् ॥ ८ ॥

॥ इति व्याख्यातं इन्द्रियजयाह्वं सतमम् ॥

रियादर्शाङ्ग चारित्र्याचारसेवना, परमशुद्ध्यायनं यावत् तपआचर-
सेवना, सर्वसंवरं यावत् वीर्याचारस्य साधनाऽवश्यंभाविनी, नहि
पंचाचारमंतरेण मोक्षनिष्पत्तिः, दर्शनाद्वि स्वगुणानां प्रवृत्ति-
क्रियादर्शनादिगुणविशुद्धयर्थं “तन्निमित्तमवलंब्य प्रवर्तनं आचारः”
इत्यतो गुणपूर्णनानिष्पत्तेः अर्थाङ्ग आचरणा करणीया, अङ्ग-
रणात् गुणनिष्पत्तिः भवयेत्, पूर्णगुणानां तु आचरणा पक्ष-
काराय इति सिद्धः अन एव उच्यते—

ज्ञानी क्रियापरः शान्तो, भावितारमा जितेन्द्रियः।
स्वयं तीर्णो भेवास्मभोधेः, परांस्तारयितुं क्षमः ॥१॥

व्या०—ज्ञानीति—ज्ञानी यथार्थनस्त्वस्वरूपावबोधी यदा क्रिया
साधनकाण्डानुयायि योगप्रवृत्तिरूपा स्वगुणानुयायिर्विषयप्रवृत्तिरूपा
तस्यां तत्परः उद्यतः, पुनः शान्तः कथापनापरहितः, भावि-
तारमा भाविनः स्वस्वरूपमगमयः आत्मा यस्य स भाविनस्त-
जितेन्द्रियः पञ्चाजितेन्द्रियव्यापारः भवममुद्रान् स्वयं तीर्णः पांगतः,
पगन् आश्रितान् उपदेष्टानादिना तारयितुं क्षमः समर्थो भवति,
यो हि सम्यग्दर्शनज्ञानधारित्रपरिणतः आत्मागमी आत्म-
श्रामी आत्मानुभवमग्नः स स्वयं संसारान् निहतः तन्मेवमग्न-
निग्नारयति, अयं द्रव्यज्ञानं भावनागहिनं बधनव्यापारमनोवै-
कल्यरूपं संवेदनज्ञानं यावत्, तद्य भावज्ञानं तत्त्वानुभवमग्नौ-
पयोग्यं काण्डं, द्रव्यक्रिया योगव्यापारमग्निरा सापि भावि-
यायाः स्वगुणानुयायिस्वरूपप्रवृत्तिरूपायाः काण्डं, अयं ज्ञान-
कटं विग्नः तेन ज्ञानं विग्निकाण्डं । उक्तं च—नन्वपदेष्ट-
व्यायां “दर्शनज्ञाने चारित्र्यं काण्डं, धारित्रं मोक्षरूपम् ।
उत्तमव्यसनेऽति—

पथिदतीराजपानस्वजनादिस्वाग इति । भावन आम्पंतरागदे-
पनिष्पान्नाद्याध्रवपरिणन्त्याग आत्मनः क्षुपोपशान्तिज्ञानां ज्ञा-
नार्दानां परभावो निवृत्तिः भावत्यागः, सम्यग्ज्ञानपूर्वकचारित्र्य-
वीर्यसंस्कारजन्य आत्मपरिणामः नामत्थापनां यावन् नैगमसंग्रहो
व्यवहारविपणलालुहानेन श्रद्धाश्रयेण कटुविपाकमीत्या शब्दसममि-
रुद्धं तदेतुनया एवंमूलत्यागः सर्वयावर्जनं वर्जनीयत्वेन अपवा
अशनादिशब्दरूपं आग्रनयद्यतुष्ये आम्पंतरस्त्यागः शब्दादिन-
यनये इति भावना स त्यागः कर्त्तव्य इत्युपदिदपते—

संपत्तात्मा श्रयेच्छुद्धोपयोगं पितरं निजम् ।

धृतिमन्वां च पितरो, तन्मा विस्तृतं ध्रुवम् ॥१॥

युष्माकं सह्यगमोऽनादि बन्धवोऽनियतात्मनाम् ।

ध्रुवकरूपान् शीलादिवन्धूनित्यधुना श्रयो॥२॥युग्मम्॥

त्या०—संपत्तात्मा इति—संपत्तात्मा संपत्तामिमुत्ती शुद्धो-
पयोगं निजपितरं श्रयेत्, रागद्वेषादित आत्मज्ञानं धरेत् आश्र-
येत् धृति आत्मगतिरूपां अंवां जननी श्रयेत्, तेन आहाप-
सांनितामकर्मोदपान् यन उन्मत्तः सा माता, तद्भोगी पिता इति
लौकिकमंदयः, तान् वक्ति तौ पितरौ मा विमृजने त्यजते नाहं
वां पुत्रः न मुवां मम जननी इति अपे हि लोके एव मार्गः ।
अत्र दृष्टान्तः—“जहा एगसा भगदे खिते भगहजगवण् मुव-
प्पाए नरतीए आदिदमन नपमन (विहिबुसलो) “वयरजंवी”
रापा, तन्म धारिनी देवी, तन्म उ “सुभाउ” नाम बुमरो
अनत्त सुदो अउकमेण विजातुंरगे जाओ लावन्गलुओ
सहजेण विगयम्ममाहुवंरण्पुपगतप्पणे जाओ सो कमेण् कंद-
प्पमने जुहणवममउवतो ता जगप्पण रूपतावण्सीलकटा-

हर्षां क्रियां आश्रयति; केवलज्ञानी सर्वसंवरपूर्णानन्दकार्यावसरे-
योगरोचरूपां, क्रियां करोति, अत एव उच्यते ज्ञानी क्रियां अपे-
क्षते, एवं तदर्थमेव आवश्यककरणं मुनीनां, तत्र दृष्टांतः यथा
प्रदीपः स्वप्रकाशोऽपि तैलपूर्यादिकां क्रियां अपेक्षते एवं सम्य-
ग्ज्ञानी अपि क्रियारंगी भवति; क्रिया हि वीर्यशुद्धिहेतुः अशुद्ध-
वीर्यविहितान्नवः संसरति संसारे; स एव शुणी सेवनगुणप्राग्भा-
वोद्भूतः संवरीभवति, कर्मप्रदेशग्रहणं योगी; योगा वीर्यप्रभवाः,
तेन योगाः परमात्मवन्दनस्वाध्यायाध्ययनादियोजिताः न कर्मग्रह-
णाय भवन्ति; योगानां सत्प्रवृत्तिः क्रिया इति ॥ ३ ॥

बाह्यभावं पुरस्कृत्य, ये क्रियां व्यवहारतः ।

वदने कवलक्षेपं, विना ते तृप्तिकाक्षिणः ॥ ४ ॥

व्या०—बाह्यभावमिति—बाह्यभावं बाह्यत्वं पुरस्कृत्य अंगीकृत्य
ये नरा असेवितगुरुचरणा व्यवहारतः क्रियां निषेधयन्ति “किं
बाह्यक्रियाकरणेन” ? इति उक्त्वा क्रियोद्यमं मंदयन्ति ते नरा
वदने मुखे कवलक्षेपं विना तृप्तिकाक्षिणः तृप्तिवाञ्छका इति ॥ ४ ॥

गुणवद्बहुमानादे-नित्यस्मृत्या च सत्क्रिया ।

जातं न पातयेद् भाव-मजातं जनयेदपि ॥ ५ ॥

व्या०—गुणवदिति—सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्यक्षमामार्गार्ज्यादि-
गुणवन्तः तेषां बहुमानं स्वतोऽधिकगुणयुतां बहुमानं आदिश-
द्दान् दोषपश्चात्तापः, पापदुर्गन्धान्तिचागलोचनं, देवगुरुसार्धमि-
कभक्तिः, उत्तरगुणागेहणादिकं सर्वं द्राघं, च पुनः नित्यममुनिः
पूर्वगृहीतव्रतस्मरणं, अभिनवप्रत्यारूपानसामायिकचतुर्विधनिग्नव-
गुस्वन्दनप्रतिब्रमणकयोन्सर्गप्रत्याख्यानादीनां नित्यमृत्या सत्क्रिया
भवति । अत्र गाथा श्रोतृमित्रपूज्योर्विशतिक्रिया-

भवत्समुद्भिज्ज्ञानम् ! नमः सानार्द्धं उच्यते जेन कसापवाउ
 मपई एवं वुत्ते आहंवेण सानार्द्धं दिज्जे. गहिअवजो समगो
 जाओ. ताव आउक्खवणं जायं. मज्जे से कुमारसमगो, ता तस्स
 जणमो रापा सगरिज्जो जणमो, सुअं नपं पासिज्जम वित्तो
 जणनी वि विउवंती रूपमानी सो सुभाउजीवो इति देवतं
 तदिज्जम सानागजो जिगघागे. ता अम्मा निपगे विउवंती पासि-
 लम भग्द. को एत्तिओ हुक्खो जं जिगघागे पत्तमुहदापगे
 तदिज्जम रूपसि ! ते भनंति अन्हागं मुजो पत्तवड्हो वा-
 वओ, नम्म विजोणो जाओ, सो हुक्को हुस्महो, ता सुतो
 भग्द राप ! भग्दु तस्स सत्तिं तुह इहं जीवो वा ! जई
 जीवो इहो ता अहं, कुण्णु रागं. जई सत्तिरो इहो ना कळेवं
 रज्जह कहप तुह पुत्तं तं कथं तस्सु जावे वा ! ज्जपं
 इच्छतिप कहं रूपसि ! ता जग्गे मग्द, नो सो रागो वड्ड-
 त्थ. ता सुगे मग्द मत्तगा येव एना जं मे मुजो इमा जणनी
 इहं विपप्पा अवपुत्ताक्खे संवंचे कह सुच्छिपा इय वपणेजं
 पडिबुद्धा सगे पदज्जमागपा, इअ टोणंमि संवंचो भमन्पो । सुप्पा-
 वमिति हे मातापित्तौ ! हे बंधवः ! सुप्पाकं संवंचः अनादि-
 संतप्पा अनादिनिपत्तात्मनां अतत्पत्तानां भवतीत्यर्थः वा अनि-
 पत्तात्मनां अनिश्चितस्वरूपानां निवृत्तिं शक्नुमवति, शत्रुः पुनर्निवृत्तिं
 भवति, अदुना युवा निश्चिन्ता एककृपा नानाभावहिता ताव
 शीलादिवंशू शीलासुखादयस्सोपादिवंशू हितकारकान् नित्यं
 तदा अथ साधकमुदाहरणरूपान् बंधू भव ॥ २ ॥

कान्ता मे समेतैवका, ज्ञातयो मे समक्रियाः ।

वायवर्गमिति त्यक्त्वा, धर्मसन्न्यासवान् भवेत् ॥३॥

हृत्पां क्रियां आश्रयति, केवलज्ञानी सर्वसंवरपूर्णानन्दकार्यावसरे योगारोयरूपां, क्रियां करोति, अत एव उच्यते ज्ञानी क्रियां अपेक्षते, एवं तदर्थमेव आवश्यककरणं मुनीनां, तत्र दृष्टान्तः यथा प्रदीपः स्वप्रकाशोऽपि तैलपूर्त्यादिकां क्रियां अपेक्षते एवं सम्यग्ज्ञानी अपि क्रियारंगी भवति, क्रिया हि वीर्यं शुद्धिहेतुः अशुद्ध-वीर्यविहिताम्लवः संसरति संसारेऽस एव गुणी सेवनगुणप्राग्भावोद्यतः संवरीभवति, कर्मप्रदेशग्रहणं योगैः, योगा वीर्यप्रभवाः, तेन योगाः परमात्मवन्दनस्वाध्यायाध्ययनादियोजिताः न कर्मग्रहणाय भवन्ति; योगानां सत्यशक्तिः क्रिया इति ॥ ३ ॥

बाह्यभावं पुरस्कृत्य, ये क्रियां व्यवहारतः ।

वदन्ते कवलक्षेपं, विना ते तृप्तिकाक्षिणः ॥ ४ ॥

व्या०—बाह्यभावमिति—बाह्यभावं बाह्यत्वं पुरस्कृत्य अंगीकृत्य ये नरा असेविनगुरुधरणा व्यवहारात् क्रियां निषेधयन्ति “किं बाह्यक्रियाकरणेन” ? इति उक्त्वा, क्रियोद्यमं मंदयन्ति ते नरा वदन्ते मुखे कवलक्षेपं विना, तृप्तिकाक्षिणः तृप्तिवाञ्छका इति ॥ ४ ॥

गुणवद्वद्बुमानादे—नित्यस्मृत्या च सत्क्रिया ।

जातं न पातयेद् भाव—मजातं जनयेदपि ॥ ५ ॥

व्या०—गुणवदिनि—सम्यग्दर्शनज्ञानधारिवक्ष्यमामाद्वैतवादि-गुणवन्तः तेषां बहुमानं स्वतोऽधिकगुणवतां बहुमानं आदिशब्दान् द्रोषपश्चात्तापः, पापदुर्गन्धमित्राचारलोचनं, देवगुरुसाधर्मिकभक्तिः, उत्तरगुणागेहणादिकं सर्वं ग्राह्यं, च पुनः नित्यस्मृतिः पूर्वगृहीतव्रतसमग्रं, अमिनवप्रत्यारन्यानसामायिकचतुर्विंशतिस्तव-गुणवदनप्रतिव्रतमणिक्रयोन्यसुर्गप्रत्याख्यानादीनां नित्यस्मृत्या सत्क्रिया भवन्ति । अत्र गाथा आहृतिमद्रूपैर्विशक्तिरूपां—

इति" तत्र सम्पत्त्याभवात् प्रथमाद्वैतकथः क्षणकश्रेणिनिवृत्तिवा-
दाद्युक्त्याने, द्वितीयः अपर्यक्तगः तत्र द्वितीये अपर्यकरणे प्रथमो
धर्मः अतात्त्विकः स तात्त्विको भवति । भावना च यद्यपि क्षयोपश-
निकाः सम्पद्दर्शनादिगुणाः अरिहंत(अहंन्)प्रवचनादित्यजातिअ-
वाचकविज्ञानिपदस्यमवलंब्य प्रवर्तते परावलंबनेन अतात्त्विकाः
तत्त्वस्वरूपं न तन्मया इति किंतु अरिहंतादिगुणावलंबिन इति
एषा परातुपायिना अत्येव, इत्यनेन अनात्त्विका यस्य सम्पत्
दर्शनादिगुणक्षयोपशमः स्वरूपनिर्धारभासनरमणात्मकः अन्यनि-
मेत्ताद्यवलंबनकृते स तात्त्विक इति, अन रत्नरपीस्वरूपे वीत-
गतवशोक्तदयार्थतत्त्वार्थभ्रदानं सम्पद्दर्शनं यथार्थनगावबोधो
ज्ञानं तत्त्वमगं चारित्र्यं इति गुणवर्षी क्षयोपशमः अहंदाक्या-
द्यवलंबनेन साधकत्वस्वरूपोऽपि क्रमकारणं करणान्, अनत्वं
विकल्पपूर्वकं अंनमुहर्त यद्योपादेयत्वेन स्वतत्त्वनिर्धारभासनरूपं
हेतुबद्धा पम्भाक्यागानिर्धारभासनरमण्युक्तं रत्नवर्षीपरिणमनं
भवति तदभेदरत्नवर्षीरूपं. यच्च सकलविभावदेपनयाप्यवलोकना-
दिदिहितं विचारगस्मृतिव्यानादिमुक्तं एकसमवेनैव संपूर्ण-आत्म-
धर्मनिर्धारभासनरमणरूपं निर्विकल्पसमाधिमय-अनेदरत्नवर्षीस्व-
रूपं । उक्तं च ध्यानप्रकाशे—

जोषविषयो विरकालीओ, सपरोभयावलंबने होइ । लिटि
शरस्त घटने, निमित्तगाही भवे तेई ॥ १ ॥

एग समष्ट्यातिप्रबुधम्मनि, जं गुणातिगरमपदषाष्ट-वजगी-
तिमत्तवाई अमेईसो ॥ २ ॥ (१)

इहए अमेदरत्नवर्षीपरिणतेन भेदरत्नवर्षी परिणामसप्रयासः
संगतः त्यज्यत एव ॥ ४ ॥

णानुयायिर्वीर्यप्रवृद्धि-जमिनवगुणवृद्धिरूपा संयमस्थानारोहणतत्त्वै-
करूपा क्रिया प्रतिसमयं करणीया, साध्यसापेक्षत्वेन, अत एव
“ज्ञानक्रियाभ्यां मोक्षः” इति निर्द्धारणीयं द्रव्यक्रियोद्यतो भाव-
क्रियावान् भवति ततश्च स्वरूपास्पदीभवति इति श्रेयः ॥ ८ ॥

इति क्रियाष्टकम् ॥ ९ ॥

॥ अथ तृप्त्यष्टकम् ॥

क्रियावंतो हि कदाचिन्मदलोभाविष्टाः सदम्पासं निष्फली-
कुर्वन्ति, तेन कषायत्यागरूपपूर्वकं स्वरूपभोगोत्पन्नतृप्तिरूपं अष्टकं
निरूप्यते । तत्र तृप्तिर्नामादिभेदाच्चतुर्धा-तत्र नामतृप्तिः जीवस्य
अजीवस्य तृप्तिरिति नाम क्रियते, शब्दोच्चारणरूपा च, स्थापना-
तृप्तिः अक्षग्न्यामरूपा, द्रव्यतृप्तिः आगमतः तत्पदार्थज्ञोऽनुपयु-
क्तश्च नोआगमतो जशरीरभव्यशरीरतद्रव्यनिरिक्तमेदात् तत्र
तद्रव्यतिरिक्ता द्रव्येण आहारार्थनोपकारणा तृप्तिः भावतृप्तिः आग-
मतः तत्पदार्थज्ञोऽनुपयुक्तश्च नोआगमतः स्वरूपज्ञानानन्दपूर्णस्य
सहजात्मानुभवाविच्छिन्नस्य भवति, नैगमे जीवाजीवात् तृप्तिः,
संग्रहव्यवहागभ्यां ग्रहणयोग्यद्रव्यप्राप्तौ, ऋजुसूत्रेण ईप्सिनसंपत्तौ,
शब्दादिर्नयस्तु स्वस्वरूपनिगवर्णगूणांविन्नभोक्तृत्वेन तृप्तिः । इयं
च पट्टतिः ओदनिर्युक्तिरुक्तिगनाहिसानयवद्भावनीया, अत्र कार-
णतो नामादनिक्षेपविक्रनैगनादिनयसक्ता, वस्तुतो भावनि-
क्षेपशब्दादिनयरूपा एव याज्ञा सा च सावनकाळेऽपवादोद्भवा
सिद्धत्वे उत्सर्गोद्भवा याज्ञा । नामेवाह—

पीत्वा ज्ञानामृतं भुक्त्वा, क्रियासुरलताफलम् ।

साम्यताम्बूलमास्वाद्य, तृप्तिं प्राप्तिं परां मुनिः ॥१॥

[illegible]

योगसम्माननस्त्यागी. योगान्मन्त्रितस्त्यजेत् ।

हविर्गं निर्दिष्टं ब्रह्म. परोक्षब्रह्मयने ॥ ७ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 अथ श्रीकृष्णार्जुनसंवादे श्रीकृष्ण उवाच ॥
 द्रुपद उवाच ॥ २ ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ३ ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ४ ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ५ ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ६ ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ७ ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ८ ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ९ ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ १० ॥

स्पर्शसवर्णगंवशब्दैः विषयैः किं ? न किमपि, यः स्वरूपा-
नुभवी सविभावहेतुमूतान् इंद्रियविषयान् नावगच्छति, कपमूना
स्वगुणैः तृप्तिः ? आकालं सर्वमप्पनाग्नं कालं अविनश्यती
विनाशरहिता सहजत्वेन नित्या इत्यर्थः, स्पर्शज्ञानयतः यैः
शब्दादिभिः इत्थरी अल्पकालीया औपचारिकी तृप्तिर्भवेत् तैः
विषयैः परविलासैः किं ? न किमपि परविलासा धंवहेतव
एव । अत्र भावना—अनेकशो मुक्ता एते तथापि नासं
आत्मस्वरूपं, न च ते सुखहेतवः किंतु सुखत्वबुद्धिरेव कृतज्ञा,
तेन तद्विषयामिमुखनैव न स्वरूपरसिकानां अत्र आत्मगुणै-
स्तृप्तिर्विवेया ॥ २ ॥

तामेव भावयति ।

या शान्तेकरसास्यादाद्, भवेत्तृप्तिरतीन्द्रिया ।
सा न जिह्वेन्द्रियद्वारा, पहरसास्वादनादपि ॥३॥

व्या० या शान्तेकेति, या तृप्तिः अतीन्द्रिया इंद्रियविषयग्रह-
णरहिता शास्त्र्यसास्वादनाद् भवेत् तमेव सा तृप्तिः पहरसा-
स्वादनान् तित्ताष्टमगुणकषायकटुशाम्पसभोजनान् जिह्वेन्द्रियद्वारा
रसनेन्द्रियद्वारा न भवति, रसनेन्द्रियेण पीडयितुं सत्त्वमयः, आत्मा
य स्वरूपानुभवी पुष्टलगुणानां ज्ञाता, न भोक्ता, पुष्टलगुणा
अमोज्या एव मोहोदयान् आहारसंज्ञानः रसास्वादनं न ग्र-
ह्यन्, स्वरूपं य ज्ञानानुभवव्यवहारः अत्र आत्मानुभवा तृप्तिः
न पीडयिता इति ॥ ३ ॥

संसारे स्वप्नवन्मिथ्या, तृप्तिः स्यादाभिमानिकी ।
तस्या तु भ्रान्तिशून्यस्य, सात्मवीर्यविपाककृत् ॥४॥

ता दंसनिस्त नाणं, नानेण विना न हन्ति चरणगुणा ।
अगुनिस्त नन्वि मुखो, नन्वि अमुखस्त निवाणं ॥१॥ इति

अतः ज्ञानं क्रियायुक्तं हिताय नैकमेवेत्याह—

क्रियाविरहितं हन्त!, ज्ञानमात्रमनर्थकम् ।

गतिं विना पथज्ञोऽपि, नामोति पुरमीप्सितम् ॥२॥

व्या०—क्रिया इति । क्रियाविरहितं क्रिया साधनप्रवृत्तिरूपा
तया विरहितं ज्ञानमात्रं संवेदनज्ञानं अनर्थकं न मोक्षरूपका-
यसायकं । तत्र दृष्टान्तः पथज्ञोऽपि मार्गज्ञाना अपि गतिं विना
चरणविहारक्रियां विना इप्सितं इच्छितं नगरं न आमोति
चरणचक्रमणेनैव इप्सितनगरप्राप्तिः इति 'नाणचरणेण मुखो'
इति वचनान् ।

सन्नायनागोवगए महेसी, अयत्तरे धरिउं धम्मसंचयं ।

अयत्तरे नागधरे जसंसी, उमासई सरिएवंतलिरके ॥ १ ॥

॥ इति उत्तराध्ययने ॥ २ ॥

पुनस्तदेव द्रष्टव्याह—

स्वानुकूलां क्रियां काले, ज्ञानपूर्णोऽप्यपेक्षते ।

प्रदीपः स्वप्रकाशोऽपि, तैलपूर्त्यादिकं यथा ॥ ३ ॥

व्या०—स्वानुकूलानिति—ज्ञानपूर्णोऽपि स्वपरविवेचनविशिष्टोऽ-
पि काले अवसरे कार्यकरणक्षणे स्वानुकूलां न कार्यकरणरूपां
क्रियां अपेक्षते, तत्त्वज्ञानी सम्यग्ज्ञानी प्रथमं स्वकार्यरुचिः
देशविराजितसर्वविराजितदृष्टिरूपां क्रियां आश्रयति, पुनः चारित्र्य-
युक्तोऽपि तत्त्वज्ञानी केवलज्ञानकार्यनिष्पादनरसिकः शुद्धध्यानारो-

तृप्तिमग्न्यनारूपः न युज्यते न घटते । भावना च सम्पगुजानी
तु यथार्थावबोधो वा तु आत्मयम एव आत्मानि अंगीकरोति पौट्र-
लिकोपचये न रज्यते, पुट्रलात्वाद्देनेन सुखावभास एव मिथ्या-
ज्ञानं उक्तं च—

नरइ नये थाइ यणं, सुअंपि नच पुथ्यजाय अत्तमसई,
जा परएहे सुहत्तं ता नो सम्मत्तवित्राणं ॥ १ ॥

पुनः श्रीहरिभद्रपञ्चः—

मुअवं सीलवं थाई, जिणमग्गायणासई ।
परं वा परसंगं वा, घत्तमत्तई जो जडो ॥ २ ॥

यद्य आत्मनः स्वरूपं सहजं ज्ञानादिकं तदेव धर्म इति
तत्परम् ॥ ५ ॥

मधुराज्यमहाशाका—माद्ये वाद्ये च गौरसात् ।
परब्रह्मणि तृप्तिर्या, जनास्तां जानतेऽपि न ॥ ६ ॥

श्या०—मधुगज्य इति—या परब्रह्मणि सुखात्मनि अमूर्तानन्द-
ज्ञानधने तृप्तिः स्वरूपाशमनातिगनानन्दविद्रिष्टामक्या जनाः
तस्यानन्दोदत्तपनविख्याः तां शुद्धात्मनैरांताप्यत्मग्रभाराग्रभा-
र्यां तृप्तिं जानतेऽपि न नश्यं जानते इति सा ज्ञानब्रह्-
मेऽपि नास्ति, अतः कुतोऽनुभासः ? या तृप्तिः मधुगज्यमहा-
शाकाद्ये पुनः गोमन्त अरुणे भोजने न. मासं आस्यं पुन
मधुगज्यं महान्तः शाका ध्यंजनानि तैर्मासं पुनः गोमन्तः इत्यादि
नग्नान् अरुणे सुस्ने पृथिवि भोजने सा तृप्तिः न । अथवा यत्-
मुने ब्रह्मणि ? मधुगज्यमहाशाकाद्ये मधु मित्रं गज्यं, तत्र
महती आत्मा दृष्ट्या देयां ते मधुगज्यमहाशाका नै परब्रह्म-

ता दंमनिम्न नागं. नागेण विना न हुंनि धरमगुणा ।
अगुणितम नहिप मुखो, नहिप अमुखसस निवागं ॥१॥ इति

अनः ज्ञानं क्रियायुक्तं दिनाय नैकमेवेत्याह—

क्रियाविरहितं हन्त!, ज्ञानमात्रमनर्थकम् ।
गतिं विना पथज्ञोऽपि, नाप्नोति पुरमोप्सितम् ॥२॥

व्या०—क्रिया इति । क्रियाविरहितं क्रिया साधनप्रवृत्तिरूपा
तया विहितं ज्ञानमात्रं संवेदनज्ञानं अनर्थकं न मोक्षरूपका-
यन्तथकं । नत्र दृष्टान्तः पथज्ञोऽपि मार्गज्ञाना अपि गतिं विना
धनविहागदिपां विना हंप्तिनं इच्छितं नगरं न आप्नोति
धरमयक्रमणेनैव हंप्तिननगरानिः इति 'नागधरणेण मुखो'
इति वचनान् ।

सत्तागनागोवगणु मदेसी, अशुतरे धरितं धम्मतंपपं ।
अशुतरे नागधरे जसंसी, उभासई सुखिण्वनलिरके ॥ १ ॥

॥ इति उत्तराध्यायने ॥ २ ॥

पुनस्तदेव ब्रूयताह—

स्वानुकूलां क्रियां काले, ज्ञानपूर्णोऽप्यपेक्षते ।
प्रदीपः स्वप्रकाशोऽपि, तैलपूर्त्यादिकं यथा ॥ ३ ॥

व्या०—स्वानुकूल्यामिति—ज्ञानपूर्णोऽपि स्वपरविवेचनविशिष्टोऽ
पि काले अवसरे कार्पकगुणने स्वानुकूलां तत्कार्यकरणरूपां
क्रियां अपेक्षते, तत्त्वज्ञानो सम्पन्नज्ञानी प्रथमं संवत्कार्परुविः
देशविग्निसर्गविरतिद्रव्यरूपां क्रियां आश्रयति, पुनः धारित्र-
मुक्तोऽपि तत्त्वज्ञानो देवद्विज्ञानकार्पनिष्पादनसिद्धः शुद्धध्यानारो-

कालभोगैः अतृप्ताः न च एते तृप्तिहेतवः असदारोप एवायं ।
लोके चतुर्दशरज्ज्वात्मके अनंतसकर्मजीवात्मके एको भिक्षुः आहा-
रागृध्नुः संयमयात्रार्थं भिक्षणशीलो निष्परिग्रहः सुखी अस्ति ।
ज्ञानं स्वरूपावबोधः तेन तृप्तः निरंजनः रागाद्यंजनश्यामतापर-
हितः स्वधर्मभोगवच्चात् यदस्तुनि यद्भूमौ न भवति ततो न
जायते तृप्तिः । उक्तं च विशेषावश्यके—

जत्तो चिय पच्चक्खं, सोम्म सुहं नत्थि दुक्खमेवेदं ।

तप्पडियारविभत्तं, तो पुण फलंति दुक्खंति ॥ १ ॥

विसयसुहं दुक्खं चिय, दुक्खं प्पडियारओ तिमिच्छिच्च ।

तं सुहमुवयाराओ, न उवयारो विणा तच्च ॥ २ ॥

सायासायं दुक्खं, तच्चिरहम्मि अ सुहं जउ तेण ।

देहिंदियेसु दुक्खं, सुक्खं देहेदिआभावे ॥ ३ ॥

इति सातसातयोर्विपाकभेद एव नत्वावरणे अव्यावाधावरणत्वं
तु उभयोरपि यच्च स्वगुणान् घातयति तद् दुःखं कः सुख-
त्वेनोरीकुरुते ? इति आत्मनः ज्ञानानंशानुभवा तृप्तिः प्रशस्या
नौपाधिकी इत्यनेन तथा एव सम्यग्दर्शनिनः स्तुवंति अर्हंतं,
पूजयंति परमात्मानं, देशविरता अपि सामायिकपौषधोपवासिनः,
आत्मानुभवलवास्वादनार्थमेव तिष्ठन्ति एकांते मुनयः, तन्निष्पादनाय
त्यजंति पंचाश्रवान्, तद्विघाताय गृह्णन्ति मीष्मर्ग्रामतप्तशिलाना-
पतापनां, शिशिरहिमनिशाकरकरामिवातशुच्या वसन्ति अवसना
वने, स्वाध्यापयन्ति आगमव्यूहान् क्षमादिधर्मद्वारा, भावयन्ति अज्ञानं
तच्चजानेन, आरोहन्ति गुणश्रेणिशृंगे, चिंतयन्ति तच्चैकत्वं तच्च-
समाध्यर्थमेव शाणायामादिप्रयासो जिनकल्पादिकल्पः इति स्वस्व-
भावानुभवतृप्तिः सर्वैरम्यस्या ॥ ८ ॥

इति व्याख्यातं तृप्त्यष्टकं दशमम् ।

ता दंसगिस्स नागं. नागेण विना न हुंति घरणगुणा ।
अगुगिस्स नत्थि सुखो, नत्थि अमुखस्स निवाणं ॥१॥ इति

अतः ज्ञानं क्रियायुक्तं हिताय नैकमेवेत्याह—

क्रियाविरहितं हन्त!, ज्ञानमात्रमनर्थकम् ।
गतिं विना पथज्ञोऽपि, नाप्नोति पुरमीप्सितम् ॥२॥

व्या०—क्रिया इति । क्रियाविरहितं क्रिया साधनप्रवृत्तिरूपा
तया विरहितं ज्ञानमात्रं संवेदनज्ञानं अनर्थकं न मोक्षरूपका-
यसाधकं । तत्र दृष्टान्तः पथज्ञोऽपि मार्गज्ञाता अपि गतिं विना
घरणाविहारक्रियां विना ईप्सितं इच्छितं नगरं न आप्नोति
घरणचक्रमनेनैव ईप्सितनगरप्राप्तिः इति 'नाणघरणेण सुखो'
इति वचनान् ।

सन्नायनाणोवगए महेत्ती, अशुत्तरे घरिउं धम्मसंघयं ।
अशुत्तरे नाणघरे जसंत्ती, उमासई सरिएवंतळिके ॥ १ ॥
॥ इति उत्तराध्ययने ॥ २ ॥

पुनस्तदेव द्रष्टव्याह—

स्वानुकूलां क्रियां काले, ज्ञानपूर्णोऽप्यपेक्षते ।
प्रदीपः स्वप्रकाशोऽपि, तैलपूर्त्यादिकं यथा ॥ ३ ॥

व्या०—स्वानुकूलामिति—ज्ञानपूर्णोऽपि स्वपरविवेचनविशिष्टोऽ-
पि काले अवसरे कार्यकरणज्ञे स्वानुकूलां नन्वकार्यकरणरूपां
क्रियां अपेक्षते, तत्त्वज्ञानी सम्यग्ज्ञानी प्रथमं संस्कारकार्यरुचिः
देशविरानिर्वाविरातिग्रहणरूपां क्रियां आश्रयति, पुनः चारित्र्य-
शुद्धेऽपि तत्त्वज्ञानी केवलज्ञानकार्यनिष्पादनरसिकः शुद्धध्यानारो-

संसारे निवसन् स्वार्थ-सज्जः कज्जलवेदमनि ।

लिप्यते निखिलो लोको, ज्ञानसिद्धो न लिप्यते ॥१॥

व्या०-संसार इति—निखिलः समस्तो लोकः कज्जलवे-
दमनि रागादिपापस्थानविभावतन्निमितीमूतघनस्वजनादिगृहे संसारे
निवसमानः, स्वार्थसज्जः स्वस्य आरोपात्मना कृतः अर्थः अहं-
कारममकारादिरूपः स्वार्थः तस्य सज्जः सावधानो लिप्यते रागा-
दिभावकर्माभिध्वंगतः समस्तात्मीयक्षयोपशमाभावपरानुगतः सर्व-
सत्तावरकत्वेन भावकर्मद्रव्यकर्मनोर्कर्मलेपौर्लेप्यते । तथा ज्ञान-
सिद्धः हेयोपादेयपरीक्षापरीक्षितसर्वभावः स्वात्मनि स्वात्मा
अन्यत्र परत्रोपयुक्तः स्वात्मारामी स्वरूपविलासी न लिप्यते.
विविधकर्मोपचर्यनानाविधगुण्यते' अतः आत्मधर्मावभासनतनुपादेयनपा-
यतितन्ममित्युपदेशः ॥ १ ॥

नाऽहं पुद्गलभावानां, कर्ता कारयितापि च ।

नानुमन्तापि चेत्यात्म-ज्ञानवान् लिप्यते कथम्? ॥२॥

व्या०-नाहमिति—इति अमुना प्रकारेण. ययार्थावभास-
नेन मेदज्ञानविभिन्नात्मस्वरूप आत्मज्ञानवान्. कथं लिप्यते ?
नैवेति, इति किं ? अहं विमलकेवलालोकमयः, स्वकीयपरिणामि-
कपर्यायोत्पादकद्रव्यपञ्चद्वन्द्वज्ञापकवभोद्धरमणवादिभावानां
कर्ता पुद्गलभावानां द्रव्यकर्मनोर्कर्महिसादिपापप्यापाराणां योग-
प्रवृत्तेश्च कर्ता न नैव पुद्गलद्रव्यमोचनरूपं मम कार्यं वर्गा-
दीनां द्रव्यास्कन्दनानां नहि कर्ता च पुनः पुद्गलभावानां द्रव्यो-
क्तानां अहं कारयिता पश्यमान् कारयितानि कारयिता न च पुनः
न अनुमन्ता पादलिकवर्गादीनां शुमानां नानुमोदनशीलः अहं-

च आत्मज्ञानमात्रसंतुष्टा रागद्वेषमविष्टाः सम्यग्दर्शनादिगुणप्रज्ञाः
आत्मानं अग्रंवतया जानन्ति ते निरस्ताः, उक्तं च उत्तराख्ययने-

भणन्ता अकरन्ता य, बंधमुखस्वपद्मिणो ।

वायावीरियमिचेणं, समासा संति अप्पयं ॥ १ ॥

न चित्ता तायए भासा, कज्जो विज्जाणसासणं ।

विसन्ना पावकम्मोहिं, बाला पंडियमाणिणो ॥ २ ॥

अत एव तत्त्वश्रद्धानसम्यग्ज्ञानोपयुक्ता यदात्मनः क्षयो-
पशमिकचेतनावीर्यादिशक्तीन् परभावविभावान् आकृष्य आत्म-
गुणे प्रवर्तयन्ति तावती अग्रंवक्ता शेषा, यावती परानुगा विषय-
कषायचापल्यताशक्तिः तावती बंधक्ता एवं सर्वात्मशक्तिः स्व-
रूपविश्रामरमणरूपा तदा सर्वात्मना अग्रंवक्ता इति सिद्धान्तः ॥३॥

लिप्तता ज्ञानसम्पात-प्रतिधाताय केवलम् ।

निलेपज्ञानमग्नस्य, क्रिया सर्वोपयुज्यते ॥ ४ ॥

ध्या०-लिप्तता इति-निलेपज्ञानमग्नस्य शुद्धस्याद्वादात्मज्ञान-
मग्नस्य पुंसः क्रिया आवश्यककरणरूपा लिप्तता ज्ञानसंवातप्र-
तिधाताय ज्ञानं विभावचेतनोपयोगः तत्र संपातः पतनं तस्य
प्रतिधाताय निवारणाय केवलं उपयुज्यते उपकारीभवति, इत्यनेन
ध्यानारूढस्य न क्रियाकरणं, किंतु भावना चित्ता ज्ञानवतः
विघ्नवारणाय क्रिया उपकारिणी ध्यानाधिरूढस्याप्रच्युतात्मस्वभा-
वानुभवस्थस्य विधातिनी आगमेऽपि पूर्वं यदमृतकुंभोपमं तदेवो-
परि विषकुंभोपमं । उक्तं च-

जा किरिया सुट्टमरी, सा विसुद्धीए न अप्पयम्मोति ।

पुब्बि हीयाय पच्छा, अहिया जह निस्सहाइतिगं ॥ १ ॥

अत एव आत्मस्वरूपावबोधैकत्वं हितं ॥ ४ ॥

A handwritten musical score for the song 'The Rose Tree'. The score is written on ten staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody is written in a cursive, handwritten style. The lyrics 'The Rose Tree' are written below the first staff. The score continues with several more staves of music, each with corresponding lyrics. The handwriting is in dark ink on aged, slightly yellowed paper. The overall style is that of a personal or working manuscript from the 19th or early 20th century.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
नमो भगवते वासुदेवाय ।

A page of handwritten musical notation on ten staves. The notation includes various note values (quarter, eighth, sixteenth notes), rests, and bar lines. The handwriting is in ink on aged paper. The staves are numbered 1 through 10 at the bottom. The music appears to be a single melodic line, possibly for a violin or flute.

व्या०—अलिप्त इति—निश्चयरूपेण नयेन स्वरूपेण जात्या इत्यर्थः आत्मा चेतनः अलिप्तः पुत्रलाश्लेषरहितः. च पुनः व्यवहारतः बाह्यतमप्रवृत्तिसोपाधिकत्वात् अयं आत्मा लिप्तः अतः परसंसर्गजन्यव्यवहारत्यागे यतितव्यं, अत एव अलिप्तया दशा शुद्धविदानन्दावलोकनात्मकया आत्मानं आत्मतया परं च परतया अरक्तादिदृष्ट्या ज्ञानी वेद्यसंवेदकः स्वसंवेदज्ञानी शुद्धयति शुद्धो भवति सर्वविभावमलापगमनेन निर्मलो भवति । अन्यः क्रियावान् लिप्तया दशा लिप्तोऽहं अशुद्धाचरणैः तेन शुद्धाचरणेन पूर्वप्रकृतीः क्षपयित्वा अभिनवाकरणेन आत्मानं मोचयामि इति दृष्ट्या क्रियां बंदननमनादिकां कुर्वन् शुद्धयति निर्मलो भवति इति निश्चयव्यवहारगौणमुख्ययतां साधनक्रमः ॥ ६ ॥

ज्ञानक्रियासमावेश-सहेबोन्मीलने द्वयोः ।

भूमिकाभेदतस्त्वत्र, भवेदेकैकमुख्यता ॥ ७ ॥

व्या०—ज्ञान इति—द्वयोः दृष्टयोः उन्मीलने उद्घाटने सहैव समकालमेव नष्टेकांतज्ञानरुचिः सम्यग्दर्शनी, न द्वेकांतक्रियारुचिः सम्यग्दर्शनी, किंतु सापेक्षदृष्टिरेव सम्यग्दर्शनी, अतः ज्ञानक्रियासमावेशः उभयोः संयोग एव साधनत्वेन निर्यार्यः तत्र कचवरसमन्वितमहागृहशोचनप्रदीपपुरुषादिव्यापास्यदिह जीवः स्वरूपकर्मकचवरमृतस्वरूपशोचनालंबनो ज्ञानादिना स्वभावभेदः व्यापारोऽवसेयः । तत्रोक्तं श्रीआवश्यकनिरुक्ती—

नाणं यमासगं सोहगो, तवो संजमो ॥ गुत्तिकरो ।

तिण्णंपि समाओगे, मुक्खो जिणसासणे भणिओ ॥ १ ॥

तथाप्युपदेशपदप्रकरणे—“क्रियाकृतकर्मक्षयः मंदकचूर्णतुल्यः, ज्ञानकृतकर्मक्षयस्तद्गमसमकल्प एव ज्ञातव्यः । तु पुनः या च एकै-

व्या०—वचोनुष्ठानत इति—वचनं अर्हदाज्ञा, तदनयायिनी क्रिया धर्महेतुः यतः—

प्रज्ञातचित्तेन गमीर्भावेनैवाहता सा मफला क्रिया च ।
अंगारवृष्टेः सहसा न चेष, नासंगदोषैकगुणप्रवर्या ॥ १ ॥

विषांगारान्योन्यानुष्ठानव्यागेन श्रीमद्रीतिगगवाख्यानुसारतः
उत्सर्गापवादसापेक्षरूपा क्रिया वचनानुष्ठानक्रियाङ्गानः अङ्ग-
गक्रिया संगतिं संयोगितां अंगति—प्राप्नोति, वचनक्रियावान् अन-
क्रमेण असंगक्रियां एव निर्विकल्पनिष्प्रयामरूपां क्रियां प्राप्नोति,
सा एव असंगक्रिया एव ज्ञानक्रिया, एव अभेदमभि ज्ञेया
असंगक्रिया भावक्रिया शुद्धोपयोगशुद्धवीर्योद्भायतादात्म्यतां दधानाति.
ज्ञानवीर्यकन्वं ज्ञानक्रिया—अभेदः इत्यनेन यावद् गुणार्णना न
तावत् निगुष्ठाना क्रिया कर्णीया, नहि तत्त्वज्ञाने क्रिया निषे-
धिका, नित्य क्रियादिशुद्धरत्नवरीरूपवस्तुधर्ममाधनकारणेन धर्मः;
धर्मत्वं आ मध्यमेव । उक्तं च श्रीहर्गभट्टशृङ्गः दशवैकालिक-
वृत्ता “धमगायनत्वाद् धर्म इति” अतो द्रव्यक्रियां धर्मत्वेन
गृह्णन्ति तत्कारणे कार्योपचार एव व्याप्यः. एतदश्रद्धानविकलानां
क्रिया न धर्महेतुः ।

बहुगुणविज्ञानितओ, उम्मुत्तभागी नहावि मन्तव्यो ।
जह पद्ममणीशुता, विग्वकगे विग्वहगे जेग ॥ १ ॥

इति पाश्चिमतप्रकरणे । तथा च आचारागमे “भयविचिकि-
त्सायां न संयम इति, अतो निमित्तहेतुत्वेन क्रिया निगुष्ठाना
कर्णीया इयं असंगक्रिया, सा जनाद्वनपद्मं द्रव्यं म्वाभाविका-
नंदामृतरसार्द्रा, अन आत्मनत्वावबोधानदी-गुर्वनिगुष्ठाना सत्य-
वृत्त्यसम्प्रवृत्तिपस्त्यागरूपा क्रिया द्रव्यतो भावनः स्याद्वादस्वगु-

दानदायका अपि चरन्ति गोचरी, मृदुनवनीतकुसुमशय्याशायिनोऽपि,
शेरते धातोपलशिलामूमौ एकात्मतत्त्वसहजस्वभावामूर्त्तानंदलील-
लुब्धा ज्ञानक्रियाभ्यासतः, सावयन्ति निरावरणात्यंतिकैकांतिकनि-
र्द्वन्द्वनिरामयाविनाशि सिद्धस्वरूपं एतत्सावनोद्यताय . भगवते
नमः ॥ ८ ॥

इति व्याख्यातं निर्लेपाष्टकम् एकादशमम् ॥

अथ निर्लेपत्वदृढीकरणार्थं निःस्पृहत्वं विस्तार्यते, तत्र
निःस्पृहत्वं सर्वपरभावानमिलापरूपं, इच्छा मूर्छानिरावरणं, स्पृहा
नाम इच्छा, तदभावो निःस्पृहत्वं, तत्र न्तमनिःस्पृह उल्लापरूपः,
स्थापनानिःस्पृहो मुनिप्रतिमादिः, द्रव्यनिःस्पृह इहपरत्राधिका-
मिलापेन अल्पानिच्छकः अथवा भावधर्मास्वादनमंतरेण तत्त्व-
रूपापरज्ञानेन धनादिषु अभिच्छुश्च तावन्निःस्पृहः अप्रशस्तः
वेदांतादिकुतीर्थोपदेशेन एकांतमुक्तिरक्तः, धनादिषु निःस्पृहः
स प्रशस्तः, स्याद्वादैकांतपरीक्षापरिच्छिन्नात्मतत्त्वानुभवरुचिपिपा-
सिताः सर्वमपि हेयीकुर्वन्ति परभावं, भवंति स्वरूपलालितचेतसः,
तत्र साधनार्थं आदिनयचतुष्टयेन सिद्धत्वं नयत्रयेण तथा
जीवाजीवे निःस्पृहः नैगमेन अजीवे निःस्पृहः संग्रहव्यवहाराभ्यां,
ऋतुसूत्रेण स्वभोग्यभोज्येषु, शब्दसमाभिरूढाभ्यां सन्निमित्तपराय-
त्तसाधनपरिणामेषु, एवंमूलेन आत्मीयसाधनपरिणामापन्नभेदज्ञान-
सविकल्पचरणशुक्लव्यानशैलेपीकरणादिषु निःस्पृहः । अत्र आद्यन-
यचतुष्टयनिःस्पृहस्यावसरः । भावना च अनादौ संसारे स्पृहाकुलि-
तैर्बहुशः प्राप्तं दुःखलक्षं तेन परभावस्पृहानिरीहेन भवितव्यं—
स्वभावलाभात्किमपि, प्राप्तव्यं नावशिष्यते ।
इत्यात्मैश्वर्यसम्पन्नो, निःस्पृहो जायते मुनिः ॥ १ ॥

व्या०- पीत्वा इति-इति: सावद्याभासी स्वाभावोक्त-
 त्वेन. एषं लक्ष्यं तैत्तिरीयप्रतिषेधसंज्ञं तृप्तिं संतोषावस्थ-
 यति प्रानेति तन्मे इत्यर्थः, किं कृत्वा ? ज्ञानमूर्तं ज्ञा-
 नपरिग्रहव्यवस्थापनकारभाजनम्पं तदेवामूर्तं पीत्वा मुक्त्य-
 नास्ति. त्रिजगत्तृप्तिर्योऽप्येवमवस्थानोक्तोक्तोक्तं पीत्वा
 किंवा नष्टोक्तवृत्तिः तत्रप्रमाणविरिभावाभावाविरिधेनना भव-
 त्प्रतिष्ठा या पीप्तिप्रतिष्ठा: सा पूर्य मुक्तता कथयति नम्य-
 एते विदित्वेन स्वातन्त्र्यवृत्तिं भुञ्ज्या मांभं शमना मुभा-
 मेतु मुक्त्यदिषु मुक्त्यर्थं तदेव तांभं स्वादिमोक्तानामन्तर्या-
 म्नि: एषं लक्ष्यं तृप्तिं याति इत्यर्थः । सांसारिकोपाधि-
 श्लोद्धिर्भावाभावाभावाभावादिभिर्म्यान्वाज्ञानामक्रियात्मक-
 द्रव्यमन्त्रं जगत्त्रिजगत्त्रिभोग्यवर्गाद्यनुभयमन्त्रेन या आतोष-
 तृप्तिः न सा तृप्तिः, यतः तन्मात्रासि तृप्तिः प्रगुणीभवति ते-
 न तृप्तिः सततानन्दभोगेर्नैव तृप्तिः, अतः पूर्य तत्पुरुषाः यन्म-
 शमिनीयतां कर्मिनीविद्यातां, हीतयन्ति उदपातनां तद्वि-
 कां, निःसंगयन्ति रंगामिध्वंसिसंगसंतां, विरंगयन्ति अंगरागा-
 दिशन्ति स्वाध्यासाध्ययनेन तत्त्वव्यवस्थापननिदिष्टासनपरिशीलने-
 ध्यं मन्यन्ते एवमावस्थां इति ॥ १ ॥

तृणविनिर्माणं तृप्तिं व्याख्यातुमाह—

स्वर्गुणैरेव तृप्तिश्चेदाकालमविनश्यती ।

ज्ञानिनो विषयैः किन्तैर्भवेत्तृप्तिरित्त्वरी ॥ २ ॥

व्या० स्वर्गुणैरिति-येन यदि स्वर्गुणैः येनन्यस्य स्व-
 स्वदेवस्वकालस्वभावमूर्तैः अनुत्तासिगानाकुलविदानंरूपैः
 अत्यपोग्यवच्छेदार्थः, तृप्तिः ज्ञानिनः सम्पदवद्वतस्त्वय-

व्या०—छिंदन्ति इति—बुधाः तत्त्वज्ञाः ज्ञातदमेण स्पृहावि-
पलतां स्पृहा एव विषवल्ली तां छिंदन्ति । यस्याः फलं यत्फलं
मुखशोकं च पुनः मूर्छा च पुनः दैन्यं यच्छति ददाति इत्यनेन
स्पृहाविपलता मुखशोकादिकं वितरति । इच्छको दीनो भवति;
तेन विषयविषोपमविषयस्पृहा निवारणीया इति ॥ ३ ॥

निष्कासनीया विदुषा, स्पृहा चित्तगृहाद् बहिः ।
अनात्मरतिचाण्डाली—सङ्गमङ्गीकरोति या ॥ ४ ॥

व्या०—निष्कासनीया विदुषा पंडितेन आत्मसमाधिसाधनो-
द्यतेन स्पृहा पराशा चित्तगृहान् मनोनिकेतनात् बहिर्निष्कास-
नीया दूरीकरणीया । स्पृहा हि लोभपर्पाषः लोभश्च कपायपरि-
णामः तद्विगम एव श्रेयान् या स्पृहा अनात्मरतिचाण्डालीसंगं
अनात्मानः परमात्राः तेषु रतिः रमणीयतापरिणतिः सा एव चाण्डाली
तस्याः संगं अंगीकरोति । अतः स्पृहा त्याज्या । उक्तं च—

जे पम्भाये रता, मता विसयेसु पावबहुलेसु ।

आतापासनिबद्धा, भमन्ति चउगईमहारेत्रे ॥ १ ॥

पम्भावगमिरेव विभावः आत्मशक्तिव्यसनमुद्रः अनो निरस्व-
गशापाशा निर्ग्रथाः स्वरूपचिन्तनस्वरूपरमणानुमद्वर्जनाः, पीनाः
तन्वानंदे रमन्ते स्वरूपे, विरमन्ति विषयविरूपमवहूपपानतः ॥४॥

स्पृहावन्तो विलोक्यन्ते, लघवस्तृणतूलवत् ।

महाश्चर्यं तथाप्येते, मज्जन्ति भववारिधौ ॥ ५ ॥

व्या०—स्पृहावंत इति—स्पृहावंतः परंस्कानिग्नाः तृणतूल-
ह्वयः तुच्छा अनिमग्ना विलोक्यन्ते । उक्तं च—

गत्यैः औपाधिकैः सुखैः सकाशात् मुनिस्वरूपजैः सहजानन्दैः
परमानन्दसुखैः पूर्णैः । यतो जातिभेद एवायं इंद्रियात्मगुरायोः
इंद्रियजे सुखे सुखत्वं आरोपितमेव न च पुद्गलस्कंधे तु सुखं
सुखहेतुत्वं च आत्मन्येवाच्छिन्नसुखपरंपरासुखस्य कर्तृत्वादिका-
स्त्वपदकं आत्मन्येवं अतो वास्तवं सुखं जिनाज्ञानिगृहीतपरमा-
णस्य निःस्पृहमुनेरेव अनो निःस्पृहस्य महद्दिन्द्रियागोचरं स्वाभा-
विकं सुखं इति ॥ ७ ॥

परस्पृहा महादुःखं, निःस्पृहत्वं महासुखम् ।

एतदुक्तं समासेन, लक्षणं सुखदुःखयोः ॥ ८ ॥

व्या०—परस्पृहा इति—परस्य परागन्तुनः पगन् वा स्पृहा
आशा महादुःखं महत्कष्टं निःस्पृहत्वं निर्वाणकृत्यं महागुणं
महानन्दः, इति सुखदुःखयोः समासेन संक्षेपेण एतद् लक्षणं उक्तं
कथितं इत्यनेन पगशा एव दुःखं यद्य निर्विश्रयाखंडसाक्षिदानं-
दस्य स्वाभाविकान्मयमभोक्तुः परमाशमिलाय एव दुःखं तर्हि
किं पगशा इति अस्यात्मनः स्वयमविरेकनिगृहीतपरमाशमिभावि-
तात्माननानन्दस्य निःस्पृहत्वं धर्मः तदाग्रादनेन सुखमिति अत्र
एव स्पृहा त्याग्या स्पृहा हि मगामर्षमन्यस्य भवति. अपं तु
पूर्णानन्दगिर्यजेयज्ञानवान् परमः पदार्थः सर्वपदार्थांगमद्वयभावः
शुद्धार्मापानन्दभोगी, तस्य अनादिस्वनित्यानभवप्रत्ययेन परस्पृहां
गन्त्यानि सांप्रतं अस्याशयात्मभावनया संतोष्यार्थन्यायेन अ-
गन्त्यामस्वरूपस्य स्पृहा पगशा न भवति इत्युपदेशः ॥ ८ ॥

इति व्याख्यानं निःस्पृहाष्टकम् ॥ १२ ॥

अपानितातुवैः अश्लेषे-सुखतुमस्तस्य गौरमान् वाग्मान् वागे
वाद्यमगोषे 'अनाप्यं मनसा कृ' इति उक्तत्वात् 'अवपत्य
पं नप्य' इत्याकारं गवयनात् । एवंविधे परमहन्नि परानामनि
या नृनिः-सा लोकेन ज्ञापते एव अतः पुद्गलोपकारसहस्रैः सा
नृनिं भवति ॥ ६ ॥

विषयोर्मि विषोद्धारः, स्यादतृप्तस्य पुद्गलेः ।

ज्ञानतृप्तस्य तु ध्यान-सुधोद्धारपरम्परा ॥ ७ ॥

व्या०-विषयोर्मि इति-अतृप्तस्य स्वरूपास्वाददितस्य पुद्गलेः
अंगनाटगनादिकैः विषयोर्मि विषोद्धारः स्यात् भवेत्, विषयोर्मिः
इंद्रियविदासः स एव विषयोद्धारः प्रकाशः स्यात् । उक्तं च—

जह जह पुग्गलमेगो, तह तह वद्दइ वितपंमि कमाई ।

इंद्रियमुहा इहा खलु अदिज्झा नउ रत्ताणं ॥ १ ॥

ज्ञानतृप्तस्य स्वात्मनश्चावबोधार्थस्य ध्यानं न चैकत्वं तदेव मुखा
अतृप्तं न तस्य उद्धारः तस्य पानसा भेनिर्भवेत् निरामयनिर्भलप-
रमातृभवः तृप्तेः यद्वातं एतत् तत्त्वभावना तत्त्वज्ञानतत्त्वव्या-
नामृतोद्धारपानसादिकैः ॥ ७ ॥

सुखिनो विषयातृप्ता, नेन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्यहो ।

भिधुरेकः सुखी लोके, ज्ञानतृप्तो निरञ्जनः ॥ ८ ॥

व्या०-सुखिनो विषयातृप्ता इति-अहो इति आश्चर्ये इन्द्रो-
पेन्द्रादयः इंद्रः शक्रः, उषेन्द्रः कृष्णः, इत्यादयः अनेके न सुखिनः
सुखनया न । कथंमुक्ता इंद्रोपेन्द्रादयः ? विषयातृप्ता विषयैः
मनोज्ञैर्द्रिष्टपयोगैः अतृप्ता अनेकवर्तिनाविदासपदरसग्रानुसुरभि-
कुसुमवातरम्पावानादितिः मृदुदाय्वाकर्षणवर्षवर्षावलोकेनरसंस्पर्श-

मुनेः निर्यथस्य इदं मौनं, एवेति निर्धारणे तत् सम्पत्त्वं यत्
 यथाज्ञातं तथाकृतं इति तत् सम्पत्त्वं एव मुनित्वं सम्पत्त्वं
 वा पुनः सम्पत्त्वं एव मौनं निर्यथत्वं । अत्र यत् शुद्धश्रद्धान-
 निर्धारितात्मस्वभावः तत्र अवस्थानं चरणं यच्च सम्यग्दर्शनेन
 निर्धारितं सम्यग्ज्ञानेन विभक्तं स्वरूपोपादेयत्वं तच्च तथैव
 भवति रमणं चरणं मुनित्वं अतः सम्पत्कश्चिद्वागृहीतकरणं तत्
 एवंमूतनयेन सम्पत्त्वं एवंमूतनयेन सम्यग्मुनित्वं सम्यक्स्वरूपं
 इति ज्ञापारिज्ञापत्यारूपानपारिज्ञाप्राप्तं एवं कार्यसाधकं तेन सम्प-
 क्त्यमुनिव्ये अभेदः । सम्यग्दृष्टिभिः यद्यतुर्यगुणस्थानस्यैः साव्य-
 त्वेन धारितं तथाकरणे यत्र मुनिभावे निष्पादितं सिद्धावस्थायां
 इत्यनेन शुद्धसिद्धत्वस्य धर्मनिर्द्धारः सम्पत्त्वं । आचारांगे-जं
 सम्मत्तं पासह तं मोणं पासह जं मोणं पासह तं सम्मत्तं पासह णइ
 मं सक्कं कामापरहेहिं पत्तेहिं गारवावरांटेहिं, मुणी मोणं समाधाय
 चुणेकम्मसरीरं पंनं लुहं च सेविति वीरा सम्मत्तदंसिणो ॥
 ॥१॥ तथा च पंचास्त्रिकायेषु जीवः चेतनालक्षणः तत्र स्वीया-
 त्मब्रह्मोऽपि विभावद्रमोऽपि मनसा निर्मलानंदी निर्धारणाय
 तदाचरणविगमाय मोहन्तु ननु द्रव्यास्त्रयान् हेयनयोपपक्षिनान्
 हेयनया करोति इति सम्पत्त्वं मुनिस्वरूपम् ॥ १ ॥

आत्मात्मन्येव यच्छुद्धं, जानात्मात्मानमात्मना ।

सेयं रत्नत्रये ज्ञप्ति-गन्ध्याचोक्तना मुनेः ॥ २ ॥

व्या०-आत्मा इति-अत्र जानादिगुणानानन्दरूपज्ञानां
 ज्ञापकत्वदर्शकत्वात् आत्मा एव ज्ञप्तेर्ज्ञानानन्द-ये तदाचर-
 नं द्रव्यम् ॥ । आत्मा स्वयमेव चर्तुःशतान्नोऽपि वातगन्धमेव-
 दानासदाह विद्वन्महः १ यमवाति द्याम्बान् आत्ये श्रीजिन्मड-

॥ अथ निर्लेपाष्टकम् ॥

[illegible]

व्या०—चारित्र्यमिति—आत्मचरणात् आत्मस्वरूपरमणात् पर-
भावप्रवृत्तित्यागात् चारित्र्यं आत्मस्वरूपावबोधः ज्ञानं स्वीयासंख्ये-
यप्रदेशव्यापकत्वेन सहजलक्षणज्ञानाद्यनंतपर्यायः अहं नान्यः
इति निर्धारः दर्शनं इत्यनेन आत्मा ज्ञानदर्शनोपयोगगुणद्वय-
लक्षणः । एवं उक्तं च भाष्ये—आत्मनो गुणद्वयमेव व्याख्या-
नयंति इति तन्मते ज्ञाने स्थिरत्वं चारित्र्यं तेन ज्ञानचारित्र्यो-
रभेद एव ज्ञानमेवात्मपरिणाममयी वृत्तिः सम्यक्त्वं आत्मवरोधः
तत्त्वज्ञानैकता चारित्र्यं एवं व्यापारभेदात् ज्ञानस्यैवावस्थात्रयं ।
उक्तं च—

एवं जिणपण्ते, सहहमाणस्स भावओ भावे ।

पुरिसस्सा भणिवा ए, दंसणसदो हवई जुतो ॥ १ ॥

तथा च क्रियानये क्रियालाभात् साध्यनिष्पादनाय इति
प्रथमं च क्रियानयसाध्यं तत्त्वप्राग्भावे च सर्वं ज्ञाननयसाध्यं
अस्ति । वस्तुतः ज्ञानप्रवृत्तिरेव चरणं ज्ञानमयसेवात्मधर्मतया
अतः ज्ञानस्वरूप एवात्मा ॥ ३ ॥

यतः प्रवृत्तिर्न मणौ, लभ्यते वा न तत्फलम् ।

अतात्त्विकी मणिज्ञप्ति—मणिश्रद्धा च सा यथा ॥४॥

व्या०—यतः प्रवृत्तिरिति—अशुद्धज्ञाने निष्फलत्वं द्रव्यति यथा
अतात्त्विकी मणिज्ञप्तिः अमणौ मण्यारोपे मणौ मणिश्रद्धा तस्मिन्
तत्फलं न लभ्यते न प्राप्यते यतः मणेः सकाशात् मणिप्रवृत्तिः
विपापहारादिका न भवतीत्यर्थः । उक्तं च ।

पुडेन मुद्धा जह से अत्तारे, आयंतण कूडकहावणे वा ।

रात्रा मणि वेरुलपप्पगासे, अमहग्गउं होइ जाणणसु ॥१॥

मिति त्वच्छुद्धैकालिकायाहकभोक्तृत्वाकावत्त्वात्मज्ञानवान्
त न लिप्यते । तेषो हि पुटलादुपादिनः चेतनया भवति सर्वथा
विधिविच्छिन्नसंगस्य न स्यः । इति गापायः ॥ २ ॥

लिप्यते पुद्गलस्कन्धो, न लिप्ये पुद्गलैरहम् ।
चित्रव्योमाक्षतेनेव, ध्यायन्निति न लिप्यते ॥ ३ ॥

ध्या०—लिप्यते इति—लिप्यते अन्योन्याद्येनेन संक्रमादिना
पुद्गलस्कंधः अन्यैः पुद्गलैः लिप्यते उपचरी भवति स्वजाति-
द्रव्यसंवेदनपरिणामिकत्वाधिकरसोत्पत्तिबंधनधर्मत्वात्, पुद्गलानां
संबंधः निगुणः, पंचगुणेन बंधः पंचगुणः समगुणेन एवं सर्वत्र
दिगुणः, चतुर्गुणेन चतुर्गुणः, षडगुणेन षडगुणोऽष्टगुणेन एवं
बंधसंपोगो भवति । अत्र श्रिग्वस्तुस्यौ स्पर्शस्यौ अपि एकत्वेन
न स्कंधहेतुः स्पर्शस्य स्कंधकरण उपादानाभावात् न रसस्यौ
रसस्य आस्वादनरूपत्वात् अतः पूर्यगलनगुणत्वमागानामेव
द्वयविवक्षं श्रिग्वस्तुस्पर्शसंगपरिणतं स्कंधत्वहेतुः अतः पुद्गलैः
पुटला पुत्र लिप्यते । अहं निर्मलानंदविदूषः न पुद्गलास्तेषां
अतः शुद्धात्मा पुद्गलैर्न लिप्यते । वस्तुवस्तु पुद्गलात्मनोः तादा-
त्म्यसंबंध एव नास्ति । संपोगसंबंधस्त्वौपाधिकः, चित्रांजनं न ध्योम
इव इति व्याप्य न लिप्यते । यथा ध्योम आकाशं । चित्रः
अंजनैः संलिप्यमानमपि न लिप्यते । तथा अहमपि अमूर्ता-
त्मस्वभावः पुद्गलैः एकद्वेवावगातैः न लिप्यते । यो हि आत्म-
स्वभाववेदी स्वकीयज्ञानादिभक्ति आत्मनि व्यापारयन् अभिनव-
कमेद्रहर्जनं लिप्यते यावती आत्मशक्तिः परगुणादिनी तावन्
जास्तवः, स्वरूपावपादिनी स्वशक्तिः संवतः इति रहस्यं । अत्र

देहादेवल जो वैसे, देव अणाइ अणंत ।

सो परजाणहु जोईया, अत्र न तं तं नमंत ॥ १ ॥

आत्मजानेनैव सिद्धिः साध्यमपि पूर्णात्मज्ञानं तदयमेव
विवदन्ति दर्शनांतरायाः, प्राणायामयन्ति रेचकादिपवनं, अवलंबयन्ति
मौनं, प्रमंति गिरिवननिकुंजेषु, तथाप्यर्हत्प्रणीतागमश्रवणात्
स्याद्वादस्वपरपरीक्षापरीक्षितस्वस्वभावोपचयमंतरेण न कार्यसिद्धिः
अनः प्राप्तावसरे तदेवानेनगुणपर्यायात्मकमात्मज्ञानमात्मनात्मनि
करणीयं । उक्तं च—

आत्माज्ञानमयं दुःख-मात्मज्ञानेन हृन्यते ।

अभ्यस्यं तत्तथा तेन, येनात्मा ज्ञानमयो भवेत् ॥ १ ॥

यथा शोफस्य पुष्टत्वं, यथा वा वध्यमण्डनम् ।

तथा जानन् भवोन्माद-मात्मतृप्तो मुनिर्भवेत् ॥६॥

व्या०—यथा इति—यथा येन प्रकारेण शोफस्य पुष्टत्वं शरी-
रस्थान्य न पृथग्ये दृष्टं, वाऽथवा यथा वध्यस्य मातृणां व्यापि-
तस्य मदनं कर्त्तव्यमाश्रयेणान्मकं पृथग्यं भवोन्मादं
जानन् भवत्यस्य पृथग्यं जानन् मुनिः समन्तपरमात्म्यागी
आत्मतृप्तः आत्मव्यस्यं अनंतगुणात्मकेतुमः तुष्टो भवेत् समा-
स्वरूपमगमिष्यते अभोग्यं तु तद् ज्ञाया मुनिः स्वरूपे मानो
भवति ॥ ६ ॥

मुलभं वागनुशातं, मौनमेकेन्द्रियेष्वपि ।

पुद्गलेष्वप्रवृत्तिस्तु, योगानां मौनमुनमम् ॥७॥

व्या०—मुलभमिति—वागनुशातं यवनाप्रत्यक्षं मौनं मुष्टमं
मुनायं नत् पृथग्येष्वपि जनि । कर्मानं मोक्षमात्रकं नाग्नि ।

तपःश्रुतादिना मत्तः, क्रियावानपि लिप्यते ।

भावनाज्ञानसम्पन्ना, निष्क्रियोऽपि न लिप्यते ॥ ५ ॥

व्या०—तप इति—विषावान् अपि जिनकल्पादितुल्यकि-
पाभ्यासी अपि तपःश्रुतादिना मत्तः मानी अभिनवकर्मग्रह-
णं लिप्यते, न च रुपा दयोत्कृष्टा क्रिया दिनकारिणी । उक्तं
नाचारांगे—“सेवनां कोहं च माणं च लोभं च एवं पात-
रस इंसणे उवत्तभत्पत्त पलियंनकरत्त आपाणं संगंडं, इति ।
३: “वंनो लोगरत्त णत्तेमत्तिमं पडिक्कमज्जासित्तिवेमि । पुनः
१: “परिणायलोगमत्तं च बाले पुणणिहे कामसमणत्ते असमि-
त्तत्ते हुक्खवाणमेवं अवहं अणुपरियदुंनि ।” अनः क्रियादिमत्तः
आहाराध्वजातः उवलोकदुःस्वशोकवित्तिगिच्छामोहाभिधानपंचदश-
संज्ञया धर्माभ्यासः ‘प्रशस्तिर्न धर्मः’ इत्याचारांगवृत्त्या । भावना
अनुपेक्षातद्ज्ञानमग्नः निष्क्रियः अपि तादृक्तीव्रतावीर्यावृत्तौ न
लिप्यते न वक्ष्यते । उक्तं च मूत्रवृत्तांश्च—

न कम्मणा कम्म खवंति घाटा, अकम्मणा कम्म खवंति वीरा ।

मेहाविणो लोभमपावतीता, संनोसिणो नोपकांति पावं ॥ १ ॥

जहा कुम्भो सअंगाहं, सए देहे समाहरे ।

एवं पावाहं मेहावी, अज्झप्पेणं समाहरे ॥ २ ॥

इत्यनेन भावनाज्ञानं तत्त्वकन्यानुभवान्वितं सम्यग्ज्ञानं, तेन
मुक्तः न लिप्यते सर्वः सन्निक्रियाभ्यास शुद्धसिद्धात्मस्वरूपावि-
र्भावसाध्यनन्वज्ञानानुभवमुक्तस्य हिनाय भवति ॥ ५ ॥

अलिसो निश्चयेनात्मा, लिसश्च व्यवहारतः ।

शुद्धतत्पलिसया ज्ञानी, क्रियावान् लिप्तया दशा ॥ ६ ॥

आकाशप्रदेशाः तावन्मात्रा वर्गणा समुदिता एकस्पर्द्धकं “स्पर्धते
 इवोत्तरोत्तरवृद्ध्या वर्गणा अनेति स्पर्द्धकं” पूर्वोक्तस्पर्द्धकगतचर-
 मवर्गणायाः परतो जीवप्रदेशानैकेन वीर्याविभागेनाधिकाः प्राप्यन्ते
 नाऽपि द्वाभ्यां नाऽपि त्रिभिः नाऽपि संख्येयैः, किंत्वसंख्येय-
 लोकाकाशप्रमाणैरभ्यधिकाः प्राप्यन्ते, ततस्तेषां समुदायो द्विती-
 यस्य स्पर्द्धकस्य प्रथमा वर्गणा ततः जीवप्रदेशानामैकेन वीर्या-
 विभागेनाधिकानां समुदायो द्वितीया वर्गणा, द्वाभ्यां वीर्यावि-
 भागाभ्यां अधिकानां समुदायः तृतीया वर्गणा, एवं तावद्वाच्यं
 यावत् श्रेण्यसंख्येयभागगतप्रदेशराशिप्रमाणा वर्गणा भवन्ति, तासां
 च समुदायः द्वितीयं स्पर्द्धकं, ततः पुनरप्यसंख्येयलोकाकाशाः
 प्रदेशप्रमाणैः वीर्याविभागैरभ्यधिकाः प्राप्यन्ते, ततस्तेषां समुदायाः
 तृतीयस्य स्पर्द्धकस्य प्रथमा वर्गणा, ततः एकैकवीर्याविभागवृ-
 द्ध्या द्वितीयादयो वर्गणास्तावद्वाच्यं यावत् श्रेण्यसंख्येयभागगतप्र-
 देशराशिप्रमाणा भवन्ति, तासां च समुदायः तृतीयं स्पर्द्धकं,
 एवमसंख्येयानि स्पर्द्धकानि वाच्यानि. एवं पूर्वोक्तानि स्पर्द्धकानि
 श्रेण्यसंख्येयभागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि जघन्यं योगस्थानं, एतच्च
 सूक्ष्मनिगोदस्य सर्वाल्पवीर्यस्य भवप्रथमनमये वर्तमानस्य प्राप्यते,
 ततः अस्य जीवस्याधिकतस्वीर्यस्य येऽल्पतस्वीर्या जीवप्रदेशाः
 तेषां समुदायः प्रथमा वर्गणा । ततः एकेन वीर्याविभागेन
 वृद्धानां समुदायो द्वितीया वर्गणा । द्वाभ्यां अधिकानां समुदाय-
 स्तृतीया वर्गणा । एवमेकैकवीर्याविभागवर्द्धमानानां यावत् श्रेण्य-
 संख्येयभागगतप्रदेशराशिप्रमाणा भवन्ति, तासां समुदायः प्रथम-
 स्पर्द्धकं । ततः प्राकृतनयोगस्थानप्रदर्शितप्रकारेण द्वितीयादीनि
 स्पर्द्धकानि वाच्यानि, तानि च यावत् श्रेण्यसंख्येयभागगतप्रदे-
 शराशिप्रमाणानि भवन्ति, ततस्तेषां समुदायो द्वितीयं योगस्थानं ।

ग्रहरूपं स्वधर्मप्राग्भावकर्तृत्वभोक्तृत्वे व्यापारिताशेषवीर्यस्य कर्म-
विकरणापूर्वकरणकिट्टिकरणादिषु स्थापितवीर्यकरणस्य परभावाप्र-
वृत्तत्वेन-मौनं-योगचापल्यतावारणरूपं अनुत्तरं-सर्वोत्कृष्टं यस्प-
क्रियागुणप्रकर्षप्रवर्तनावीर्यप्रवृत्तस्यापि चिन्मयी-स्वरूपज्ञानमयी
आत्मानुभवैकत्वरूपा, तथा-प्रदीपस्य या क्रिया-उत्क्षेपणादिका
या सर्वापि ज्योतिर्मयी-आत्मानुभवैकत्वरूपा, यथा दीपस्य या
क्रिया उत्क्षेपणनिक्षेपणादिका या सा सर्वापि ज्योतिर्मयी ज्ञान-
प्रकाशयुक्ता, तथा यस्य वंदननमनादिगुणस्थानारोहरूपा क्रिया
तत्त्वज्ञानप्रकाशिका तस्य अनन्यस्वभावस्य-न विद्यते अन्यः-
परः स्वभावो यस्य स तस्य, परभावव्यापकचेतनाभिसंधिवीर्य-
रहितस्य साधोः मौनं अनुत्तरं, वियत्सुखभावानुरोधादेव तत्कार-
कात् वियत्संपूर्णता, तदुत्पत्तौ 'कुंभस्येव दशाऽऽत्मनः' इति न्यायात्
ज्ञानिनः क्रिया ज्ञान्युपकारका ज्ञातव्या, ज्ञाननयस्यात्मनः तत्त्व-
कत्वाध्यासिनः स्वरूपारोहका या क्रिया सा ज्ञानस्वरूपप्रकाश-
हेतुः आचरणनिमित्तमसत्क्रिया आचरणापगमाय सत्क्रिया नि-
मित्तं भवति, तत्त्वमग्नस्य न कारणीभवति, अतः तत्त्वज्ञान-
स्वरूपैकत्वध्यानलीनानां भुनीनां तेषां एव नमश्चरणयोः ॥ ८ ॥

इति व्याख्यातं मौनाष्टकम् ॥ १३ ॥

अथ विद्याष्टकम् ॥ १४ ॥

अवेदम् मौनाष्टकं यथार्यविद्यातत्त्वोपयोगिबुद्धिब्रतो भवति,
अतो विद्याष्टकमुपदिशति, -तत्र नामविद्या इति नाम जीवस्या-
मिधानं क्रियते सा नामविद्या, अक्षराट्ककाशादि विद्या इति
स्थाप्यते सा स्थापनाविद्या, द्रव्यविद्या लौकिका शिल्पादिरूपा,
लोकोत्तरा द्विविधा-कुप्रावचनिका भारतरामायणोपनिषद्पा' लोको-

व्या०—स्वभाव इति—स्वभावः आत्मवर्मज्ञानदर्शनरमणाद्या-
वाग्रानुर्नानिदरुपाविचित्रमिद्वन्द्वमुद्रपारिणामिकलक्षणः तस्य ता-
भात् । अन्यकिमपि प्राप्त्यं तद्वत् योन्यं न अवशिष्यते । अव-
शिष्टोऽस्ति अन्यस्वरूपताम एव ताभ इति आत्मधर्म स्वरूप-
साक्षात्त्वं तेन संस्तः संस्तः मुनिः अपरिज्ञाया ज्ञात्वा प्रत्या-
रूपानपरिज्ञाया प्रत्यात्पानरूपभावास्तवः साधुः निःस्पृहः सर्व-
वर्तितोपकल्पविवरपशोबहुमानादिषु स्पृहामहितः इच्छासहितो
आपने भवति । नष्टनादिनृणां स्वभावोपभोगमनरेणोपशाम्पति ॥ १ ॥
संपोजितकरैः के के, प्राप्स्यन्ते न स्पृहावहैः ? ।

अमात्रज्ञानपात्रस्य, निःस्पृहस्य तृणं जगत् ॥ २ ॥

व्या०—संपोजित इति—स्पृहावहैः इच्छामयैः पुरुषैः के के
जनाः परिग्रहभातमुद्रा न प्राप्स्यन्ते न पाप्स्यन्ते ? किमूनेः ! स्पृहावहैः
संपोजितैः केषां तेषां तं संपोजितकरैः तैः, इत्यनेन विषयाशालो
रूपः अनेकान्दन्तपमेद्वनोद्यतैः भावितव्यं भवति । मात्रा मानं
तेन सहितं अमात्रं च तत् ज्ञानं च तत् अमात्रज्ञानं तस्य पात्रं
स्थानं नम्य साधोः निःस्पृहस्य स्पृहासहितस्य जगत् तृणं
तृणप्रापं पशुभिरिच्छासुप्तनम्य निर्घृणस्य जगत् तृणं निःसारं स्वान्म-
स्वरूपं ।

गाथा—

निष्कमं पागनिस्तो, मुनिपवरो भट्टरागमयमोहो ।

जं पावद् मुत्तिमुहं, कतो तं चक्रवर्त्तवि ॥ १ ॥

आपन्नहावविद्यानी, आपविमुद्रोवि जो निरे धम्मे ।

नस्तगविमपवितामं, तुच्छं निस्ताम्भानि ॥ २ ॥

छिन्दन्ति ज्ञानदात्रेण, स्पृहाविपलतां युधाः ।

मुखशोकं च मूर्छां च, दैन्यं यच्छति यत्फलम् ॥ ३ ॥

शुद्धात्मनि नित्यना शुचिना आत्मना इति ज्ञप्तिः विद्या-तत्त्व-
विवेकः । अत्र नित्यत्वं तु उत्पादव्ययवृत्तरूपेऽपि अर्पितानर्पित-
प्रकारेण द्रव्यास्तिककृत्स्ननित्यना ज्ञेया, इयं विद्या परमायसा-
धनपद्मं । योगाचार्यः योगः-ज्ञानश्रद्धानचरणात्मकमोक्षोपायः तस्य
आचार्याः-तदाचरणकृशलाः तैः प्रकीर्तिता । अत्र भेदज्ञानं सा-
धनं । उक्तं च अव्यात्मविज्ञे “ यावन्तो च्वस्तव्या अभूवन्,
भेदज्ञानाभ्यास एवात्र मूलं, यावन्तोऽच्वस्तव्या प्रमंति, भेदज्ञान-
भाव एवात्र धीजं ” ॥ १ ॥

यः पश्येन्नित्यमात्मनमनित्यं परसङ्गमम् ।

छलं लब्धुं न शक्नोति, तस्य मोहमलिम्लुचः ॥२॥

यः पश्येदिति-य आत्मार्या आत्मानं ‘नित्यं’ सदा अच-
लितस्वरूपं ‘पश्येन्’ अवलोकयेत्, ‘परसंगमं’ शरीरादिकं ‘अनित्यं’
अग्रयं पश्येत् तस्य-साधनोद्यतस्य मोहो-मौढ्यं मुह्यता-मिष्या-
त्वादिभ्रान्तिरूपा स एव मलिम्लुचः-तस्करः ‘छलं’ छिद्रं-लब्धुं
‘न शक्नोति’ न समर्थो भवति, इति अनेन यथार्यज्ञानवतः
रागादयो न प्रवर्द्धते, तस्यात्मा मोहाधीनो न भवति ॥ २ ॥

तरङ्गतरलां लक्ष्मी-मायुषांयुवदस्थिरम् ।

अदभ्रधीरनुध्याये-दभ्रवद् भङ्गुरं वपुः ॥ ३ ॥

तरंगेति-‘अदभ्रधीः’ पुण्यद्विः लक्ष्मीं तरंगवत्-जलधिक-
छोलवत् तरला-चपला तां तरंगतरलां अस्थिरां अनुध्यायेत्,
‘आयुः’ जीवितं याति तद् दायुवत् ‘अस्थिरं’ गत्वरं गतिसमय-
विनश्वरं अ-भ्रराणादिविद्रोपयुक्तं ‘अनुध्ययेत्’ चिंतयेत् ‘वपुः’
शरीरं पुद्गलस्त्वनिचितं अभावद्भङ्गुरं-भंगशीलं अनुध्यायेत्, इदं .

वृत्तं नृणादपि लघु, वृत्तादपि हि पाचकः ।

वायुना किं न र्ननोऽसौ, ? मामपि प्रार्थयिष्यति ॥ १ ॥

तदाश्चर्यं लब्धोऽपि एते न्यूहादिना अपि भववारिधौ भव-
समुद्रे मज्जन्ति । अन्यत्र लघुत्वं भवमज्जनहेतुरेव यद्यपि प्रार्थ-
नादिज्ञानस्पर्शहागः तथापि त्रिभुवनयन्स्वजनपिपासागरिणा
मृडन्ति इत्यर्थः ॥ ५ ॥

गौरवं पौरवन्धत्वात्, प्रकृष्टत्वं प्रतिष्ठया ।

ख्यातिं जातिगणात् स्वस्य, प्रादुष्कुर्यान्न निःस्पृहः ॥ ६ ॥

व्या०—गौरवमिति-निःस्पृहः लौकिकस्पृहाहिनः पौरवंध-
त्वान् नागरिवशोकवन्धत्वान् गौरवं गुरुत्वं प्रतिष्ठया शोभया
प्रकृष्टत्वं जानिगणान् स्वस्य कुलसंभ्रानादिरूपानि न प्रादुष्कु-
र्यान् न प्रकटीकुर्यान् इत्यादि । निःस्पृहा महत्त्वं न रूपापयन्ति
न विशदीकुर्यान्; निःस्पृहस्य न यशोमहत्त्वाभिलाषः ॥ ६ ॥

भृशप्या भैक्षमशनं, जीर्ण वासो गृहं वनम् ।

तथापि निःस्पृहस्याहो, चक्रिणोऽप्यधिकं सुखम् ॥ ७ ॥

व्या०—भृशप्या—इति मूः वसुंवरा एव शय्या फल्पकः भैक्षं
मिश्रया जातं भैक्षं अशनं भोजनं । उक्तं च—

अहो जिरोहि जसावज्जा, वित्ता साहूण देसिआ ।

मोक्खसहाहण्णदेउत्ताः साहूदेहस्स चाण्णा ॥ १ ॥

तथा च वामो वस्त्रं जीर्णं, गृहं स्थानं वनं, तथापि अहो
इति अट्टनं निःस्पृहस्य शक्त्यगद्विकल्प्यापि गुणं चाणिः सक-
शात् स्वं चक्रवर्तिनः सुखं अपिकं अस्मत् इति चक्रवर्त्यादि-

अथ देहे आत्मत्वारोपोऽपि बहिरात्मज्ञोपौवः । अंतः तन्नि-
वार्यं स्वरूपे आत्मनः पवित्र्यं करणीयं । तदुपदिशति—

यः स्नात्वा समताकुण्डे, हित्वा कश्मलजं मलम् ।
पुनर्न याति मालिन्यं, सोऽन्तरात्मा परः शुचिः ॥ ५ ॥

यः स्नात्वेति—स अंतरात्मा देहात् भिन्नात्मज्ञानी स्वपवि-
वेकी 'परः' प्रकृष्टः 'शुचिः' पवित्रः ज्ञेयः पुरुषः, समता अ-
क्तद्विष्टता तद्रूपे कुण्डे स्नात्वा 'कश्मलजं' पापोत्पन्नं मलं हित्वा
पुनः मालिन्यं 'न याति' न प्राप्नोति सम्पक्त्वभावितात्मा परमः
शुचिः 'बंवे ण वोल्ड् कयावि' इति वचनान्, सम्यग्दृष्टिनेनां-
शेन स्नानकः न पुनः उत्कृष्टां स्थितिं वप्नोति, एतदेव सहजं
पवित्रत्वम् ॥ ५ ॥

आत्मबोधो न वः पाशो, देहगृहधनादिषु ।

यः क्षिप्तोऽप्यात्मना तेषु, स्वयं बन्धाय जायते ॥ ६ ॥

आत्मा इति—भो भव्याः ? वः सुष्माकं आत्मबोधः आत्म-
ज्ञानं न पाशः न बन्धहेतुः केषु ? देहगृहधनादिषु य आत्मना
क्षिप्तः स पाशः रागपरिणामः स्वस्य आत्मन एव बन्धाय जायते
इत्यनेन देहगृहादिषु यो रक्तः स सर्वभवपाशैः बन्धनानि स्वस्य
बन्धहेतुः इत्यनेन परभावा रागादयः आत्मनो बन्धवृद्धिहेतवः ॥ १ ॥

मिथो युक्तपदार्थानां—मसंक्रमचमत्क्रिया ।

चिन्मात्रपरिणामेन, विदुषेवानुभूयते ॥ ७ ॥

मिथो युक्त इति—परस्परं युक्तानां मिलितानां पदार्थानां—वर्मा-
दिनामेकश्रेयावगाहिनां पुट्टानां च स्वश्रेयपरिणतानां असंक्रमचम-

॥ अथ मौनाष्टकम् ॥

एते च गुणाः पूर्वोक्ताः ह्यनेर्निर्ग्रथस्य भवन्ति, अतो मुनि-
स्वरूपं निर्दिशन्ति । तन्ति च लोके अनिर्ग्रथा निर्ग्रथारोप-
मना आत्माऽऽद्वाभिमानतः तत्त्वविशेषविकल्पाः तेषामेवोपदेशाय
विशुद्धगुरुत्वावधार्य चाह । तत्र मन्यते विकल्पविषयत्वेन
आत्मानमिति मुनिः । तत्र नाममुनिः स्थापनामुनिः सुगमः द्रव्य-
मुनिः शरीरभेदरसतरङ्गद्वयतिरिक्तमेदान् अनुपपुक्तो लिङ्गमा-
यद्रव्यक्रियाशक्तिसाधोपयोगभूतस्य प्रवर्तनविकल्पादिषु कषाय-
निवृत्तस्य परिणतिचक्रे असंपन्नपरिणतस्य द्रव्यनिर्ग्रथत्वं भावमुनिः
धारिवमोहनापक्षपोषदानश्लाघिकोत्पन्नस्वरूपरम्यपरभावनिवृत्तः प-
रिणतिविकल्पनरुचिषु द्वादशकषायोद्वेकमुक्तः नैगमसंग्रहव्यवहार-
नरपः द्रव्यक्रियामवृत्तद्रव्यास्तवविरक्तस्य मुनित्वं. ऋतुमूत्रनयेन भा-
वानिभिलापमंकल्पोपगतस्य. शब्दतन्माभिरुद्वेगमननयः प्रमत्तान्
शौनमोहं यावन् परिणता सामान्यविशेषचक्रे स्वनस्त्वंकत्वपरम-
शमनामृतगतस्य मुनित्वं अत्र सम्यग्दर्शनधारिविभागभाववनो द्रव्य-
भावाविवर्गनस्वरूपनस्यावसरः ।

मन्यते यो जगन्नस्त्वं, स मुनिः परिकीर्तितः ।
सम्यक्त्वमेव तन्मौनं, मौनं सम्यक्त्वमेव च ॥१॥

व्या०—मन्यते इति—यः शममवेगनिर्वेदानुक्तप्राग्निक्कयलक्षण-
लक्षितो जगद् लोकं जीवाजीवलक्षणं मन्यते जानाति तत्त्वं
यथाधोपयोगेन द्रव्यास्तिकर्याप्राग्निक्स्वभावगुणपर्यायः निनि-
तोपदानकारणकार्यभातोत्तर्गापवादपदानि तां जानाति स मुनिः
अवगृहीततत्त्वं परिकीर्तितः कथितः श्रौतीर्थक्यामयः ।

संयरणमि असुद्धं, दोहृविं मेण्हंतदितयाण्हिअं ।

आउरदिद्वंतेणं, तं चेव हिपं अ संयरणे ॥ १ ॥

अन्ये त्वाहुः—कारणेऽपि गुणवत्पात्रायां प्रासुकादिदाने परिणामवशात् बहुतरा निर्जरा भवति अल्पतरं च पापं कर्म इति, निर्विशेषत्वात् सूत्रस्य परिणामस्य च प्रामाण्यात् । आह—

परमरहस्यमिसीणं, समत्तगणिपिङ्गवरियसारणं ।

परिणामिअं पमाणं, निच्छयमवलम्बमाणं ॥ १ ॥

इमे पुनः—

“चरणकरणप्पहाणा, ससमपपरसमपमुक्कवावारा ।

चरणकरणस्सं सारं, निच्छयसुद्धं न याणंति ॥ २ ॥

अहागडाइं भुंजंति, अण्णमण्णे सकम्मुणा । उवल्लिते विपाणिज्जा, अणुवल्लितेत्ति वा पुणो, ॥ १ ॥ एतेहि दोहि ठाणेहि धवहारेण विज्जइ । एतेहि दोहि ठाणेहि, अणायांरं तु जाणपे ॥ २ ॥ इति द्वितीयाः योगे २१ अत्ययने इत्यादि गीतार्यस्यावरूपं कल्पं, एषा लब्धिः तत्त्वज्ञानवतामेवं ॥ ७ ॥

अविद्यातिमिरध्वंसे, दृशा विद्यांजनस्पृशा ।

पश्यन्ति परमात्मान—मात्मन्येव हि योगिनः ॥८॥

अविद्या इति—हि निश्चये ‘योगिनः’ समाधिदशावस्थाप्रवृत्तचक्रयोगिनः ‘आत्मनि एव’ स्वात्मानि एव ‘परमात्मानं’ उक्त्वृष्टनिष्पन्नसिद्धात्मानं ‘पश्यन्ति’ आत्मनि परमात्मत्वं निर्धारयन्ति, कया ? ‘विद्यांजनस्पृशा दृशा, विद्या तच्चक्षुद्विरूपा सा एव अंजनं तस्य स्पृशा दृशा—दृशुषा, क्व सति ? अविद्या—अज्ञानं भवोद्यः अयं पापयोगो वा तदेवं तिमिरं तस्य ध्वंसः तस्मिन्

क्षमाधर्मैः अत एव आत्मा जीवरुतारूपः आत्मना आत्ममय-
ज्ञानव्यापेण कण्ठमूलेन आत्मानं जनन्तास्तित्व-वस्तुत्व-द्रव्यत्व-
सत्त्व-प्रमेयत्व-सिद्धत्वधर्मरुदंशोपेतं कार्यत्वापन्नं आत्मनि आधारमूले
अस्ति-वाद्यनन्तधर्मपर्यायभावमूले जानाति सा इयं जानातिरूपा
प्रवृत्तिः सा एव रतनये सम्पद्दर्शनज्ञानचारित्र्यलक्षणे ज्ञप्तिः रुचिः
आचारः भासननिर्झराचाररूपः पृथेकां पृथ्वा अनेदपरिणतिः
मुनेः अस्ति हृस्वनेन आत्मना आत्मानं ज्ञात्वा नद्रुचिः तदा-
धारणं मुनेः स्वरूपं । भावना च मिथ्यात्वाज्ञानासंयमकत्वेन
पौष्टलिकमुखं सुखत्वेन निर्वार्यं ज्ञान्ना च तदाधारणवृत्तस्या-
नन्तकालं तद्वानवधोवेन दायज्वरपरिगत इव मृत्तिकालेप इवाव-
गुण्डितः कर्मरुद्रलः न द्योपलब्धः तच्चध्रज्ज्ञानज्ञानम् ननुभ्रूल-
वोऽपि तेनैव निसर्गाधिगमादिकारणेन अनादिनिवृत्तौऽयं जीवोऽन-
तज्ञानादिपर्यायालिप्तामूर्तस्वभावोऽवगतः निर्झारितश्च साध्योऽहं,
सायकोऽहं, सिद्धोऽहं, ज्ञानदर्शनाद्यनन्तगुणमयोऽहं इति ज्ञप्तिरुचि
आचरणरूपं मुनिस्वरूपं । उक्तं च—

आत्मानमात्मना वेत्ति, मोहत्यागाद् यदात्मनि ।

तदेव तस्य चारित्र्यं, तद् ज्ञानं तच्च दर्शनम् ॥ १ ॥

पुनः हरिभट्टवृत्त्यैः षोडशके—

बालः पश्यति लिङ्गं मध्यमवृत्तिर्विद्याभ्यासि शतम् ।

आगतस्त्वं तु युवः, परोक्षेन सद्यदर्शनम् ॥ २ ॥

अतः तच्चैकत्वं चाख्या ॥ ३ ॥

पुनस्तदेव द्रष्टव्यं

चारित्र्यमात्मचरणाद्, ज्ञानं वा न मुनेः ।

शुद्धज्ञाननये साध्यः, क्रियालासः क्रियानये ॥ ३ ॥

विवेकः शब्दादिनयनयेण विभावविभजनक्षयोपशमसाधनोपयोगा-
दिक्षायिकसावकपरिणानिविवेकः इति यथाक्रममवगन्तव्यं । तदा-
त्मनः कर्मसंयोगकत्वं विवेचयन्नाह—

कर्म जीवं च संश्लिष्टं, सर्वदा क्षीरनीरवत् ।

विभिन्नोऽकुरुते योऽसौ, मुनिहंसो विवेकवान् ॥ १ ॥

कर्म जीवं च इति—कर्म ज्ञानावरणादिकं जीवं च साक्षि-
नदरूपं 'सर्वदा' सर्वकालं क्षीरं—पयः नीरं—जलं तद्वत् 'संश्लिष्टं'
एकमूत्रं यः 'विभिन्नोऽकुरुते' लक्षणादिभेदः पृथक् पृथक् द्रव्यो
असौ मुनिहंसः 'विवेकवान्' भेदज्ञानवान् जीवो नित्यः, पुद्ग-
लसंगा अनित्याः जीवोऽमूर्तः, पुद्गला मूर्ताः जीवोऽधत्तः, पुद्गलाः
घटाः जीवो ज्ञानावरणनयेननालक्षणः, पुद्गला अचेतनाः जीवः
स्वरूपकर्ता, स्वरूपभोक्ता, स्वरूपरमणाभावविश्रान्तः, पुद्गलाः कर्तृ-
त्वादिभावरहिताः इत्यादिलक्षणैः विभज्य यो रिक्तः स मुनि-
ध्वजो विवेकवान् विवेकयुक्त इति शेषम् ॥ १ ॥

देहात्माद्यविवेकोऽयं, सर्वदा मुलभो भवे ।

भवकोऽपि तद्भेद—विवेकस्त्वतिदुर्लभः ॥ २ ॥

देहात्मा इति—अत्मा त्रिविधः—यद्वात्मा १ अन्तर्मा २
तन्मात्मा ३ इति, यस्य देहमनोवचनादिषु अन्तर्मा भागः, देह
एवमात्मा एव तन्मात्मा इति तद्वत्तत्त्वात् अन्तर्मा भागः
स यद्वात्मा १ त्रिविधा इति एवम्, पुनः सन्मात्मा तन्मा-
त्मा अन्तर्मा ज्ञानावरणनयेननालक्षणे मुख्यैकव्यक्तने महान्तर्मा
त्रिविधा तन्मात्मा यद्वात्मा सन्मात्मा अन्तर्मा अन्तर्मा
तन्मात्मा अन्तर्मा तन्मात्मा अन्तर्मा अन्तर्मा अन्तर्मा अन्तर्मा

आत्मनः परभावकर्तृत्वाभावे, परोपाधिजननशुद्धेऽपि व्योमि-
तिसिरात् रेखामिमिश्रता, यथा विकारैः, अन्येन विकारेण विक-
स्ता कथमिति निवायन् आह—

यथा योधैः कृतं युद्धं, स्वामिन्येवोपचर्यते ।

शुद्धात्मन्यविवेकेन, कर्मस्कन्धोर्जितं तथा ॥ ४ ॥

यथा योधैरिति—यथा 'योधैः' सुभटैः कृतं युद्धं समस्त-
मिति नृपे उपचर्यते जयपराजयहर्षविषादशोकाश्लोकादिकं स्वामि-
एव 'अयं नृपः जितः अयं पराजितः' लोके इत्युक्तिर्भया-
तश्च स्वामित्वांशं ममत्वैकत्वेन तथा संग्रहेण शुद्धे आत्म-
'अविवेकेन' अज्ञानेन असंयमेन; कर्म ज्ञानावरणादि त-
स्कन्धः—समूहः—तस्य कर्जितं—साम्राज्यं अस्ति इत्यनेन स्वस्वरूपक-
तृत्व—भोक्तृत्व—परायत्तौ ग्राहकतादिशक्तिपरिग्रहणेन तदकर्तृत्वाप-
त्तिर्जीवस्फोपचर्यते—उपचारः क्रियते, असदारोप उपचारः परभावक-
र्तृत्वादिपरिणत्यभावेऽपौपाधिककर्तृत्वाद्युपचारोऽनादी न इति ॥ ४ ॥

पुनस्तदेव कथयति; परप्रसङ्गवैतन्यव्यामोहं दर्शयति—
इष्टकाद्यपि हि स्वर्णं, पीतोन्मत्तो यथेक्षते ।

आत्माभेदभ्रमस्तद्व—देहादावविवेकिनः ॥ ५ ॥

इष्टकाद्यपि इति—कश्चिन् पीतोन्मत्तः पीतेन—क्लयेन पीति-
रधन्यायेनार्थः धनुरकेणोन्मत्तः—भ्रमिन्तः 'इष्टकाद्यपि सन्मयस्व-
यानपि हीति निश्चितं स्वर्णं 'इक्षते' विलोकते; तद्वन् 'अविवे-
क्तिनः, तच्च ज्ञानविकल्पस्य 'देहादि' शरीरादौ 'आत्माभेदभ्रमः'
आत्मना—चेतनेन सह न भेदः—अभेदः—तस्य भ्रमो भवति ।
शुद्धसामान्यमादजाप्तम्बपरविभेदः परं स्वान्तरेण जानन् आत्मानं
परेण कथं मन्यमानो भ्रमत्यनेन कालं, अतोऽयमविवेकस्तदाज्यः ॥ ५ ॥

आत्मन्नेवात्मनः कृर्मान्, यः षट्कारकसङ्गनिन् ।
 क्ता निरेतत्तास्म्याम्, येषन्मं जडमजानान् ॥३॥

॥३॥—आत्मन्नेवात्मन इति—य आत्मन कर्तृत्वान्तर-
 विभाजनः। आत्मनि एवैव सात्मन्ने एव आत्मन कर्ता
 षट्कारकः। यो षट्कारकानां कर्तृ-कर्म-कर्म-संयुक्ततात्पर्य-
 सात्मन्नेन भवति एतत्। एतत्। अस्य षट्कारक्य प्रतिरोधोद्भावे
 त एव जड नान्य ईतस्य विभाजः क कर्तृ भावि । जगत्
 हेतुत्वमाह जडमजानान् 'जडिमजानान्' इति एते जडिवा नैवे
 गम्य ततो वेगः नम्यन्, अपथा जडमजानान् जडमजनेन
 महाजगत्पेकनः नम्यान् । अत्र षट्कारक्यात्म्या धर्मिण्यस्य-
 तात्मन्नेन उच्यते—आत्मन्ने कर्ता तथा यः कर्तामात्रः स
 षट्कारक्योत्तेज एव । आत्मन्ने कर्ता सागुण्यपरिणमना-महाजगत्पेक-
 कात्तरात्, ज्ञानात्तन्मगुन्यवृत्तिः कार्यं, गुणाः कारणभूताः, गुण-
 योयान्ता उपादानयोयानां पावगात् संयुक्तानं, स्वयीमूनरपायानां
 विधेयायःस्यात् असादानं, तेषानन्मगुन्यरपायानां आवागगात्
 आवाग, आत्मनि आत्मा आत्मानं आत्मन्ता आत्मने आत्मनः
 परिणमनश्च कर्तेति । उक्तं च श्रीशिवभद्रपूज्यैः—

सागुण्यमहता उच्यते, कर्ता सन्नोति कारणं कर्ता ।

तत्त्वं पसाहृग्नमं, कर्णमि उ विददंदाई ॥ १ ॥

॥१॥—आत्मा कारणं योडा । तत्र स्वन्तः कर्ता यः स्वन्तं
 सागुण्यं कारणं स कर्ता तथा षट्कारक्य कर्ता कुंभकारः, तथा
 आत्मनि व्याख्यास्थितानामभेदरूपाणां गुणानां सत्यपरिणमन-
 कार्यव्यापारमहतिरूपां कृपां करोति तेनात्मा कर्ता । कार्यं
 प्रसाधयत्तमं कारणं कर्णं उपादाननिमित्तमेतान् विभेदं ता घटे

ततोऽन्यस्य जीवरथाधिकतरवीर्यस्योपदर्शिनप्रकारेण तृतीयं योग-
स्थानं वाच्यं । एवमन्योऽन्यजीवापेक्षया तावन् योगस्थानानि
वाच्यानि यावत्सर्वोत्कृष्टं योगस्थानं भवति । नानि च योग-
स्थानानि सर्वाण्यपि क्षेप्यसंख्येयभागगनप्रदेशराशिप्रमाणानि
भवन्ति । क्षयोपशमैश्चिन्त्यान्सर्वमवसेयं । ननु जीवानामनन्तत्वान्
प्रतिर्जावं च योगस्थानस्य प्राप्यमाणत्वान् अनन्तानि योगस्था-
नानि माप्नुवन्ति; कथमुच्यते असंख्येयानि ? । उच्यते—यनः
एकैकस्मिन् योगस्थाने सदृशे सदृशे वर्तमानाः रथावर्ज्जावा अ-
नेनाः प्राप्यन्ते, ततः सर्वजीवापेक्षयापि सर्वाणि योगस्थानानि
केवलपरिज्ञया परिभाष्यन्तानि असंख्येयान्येव प्राप्यन्ते नाधि-
कानि, एकैकस्मिन् योगस्थाने एको जीवः जवन्त्यन एकं समयं
उत्कृष्टं अंशं सममान् दादतिष्ठति । एवं योगस्थानतारतम्ये
सर्वजीवेषु बाहुल्यं गाथाक्रमेण वक्तव्यं—

सुहृन्निगोआस्त्रगण्यजोग चापर विगलअमयमणा ।

अपज्जलह पडमहुगुरु, पज्जमिपसो अणस्वशुभो ॥

असमस्तगुणोत्तमो, पजहृत्तिवः एव त्रिदशणा ॥ इत्यष्टाविं-
शतिमेवात्यवदुत्वं अवगतव्यं । योगशास्त्रे . तर्माही, मंदत्वे
अल्पगुणद्राही इत्येवं वा योगानां पुष्टद्राहणरूपा नृपतिः
तस्या रोधः भानं उत्तमं, किं सनृणास्य बाह्ययोगरोधेन ? । तस्मान्
सकलविमलज्ञानाद्यनन्तगुणमहामाहृन्मपसमात्मभावसिद्धः आत्म-
नो योगमहतिपुष्टालुगमसो रोवनीया इत्युपदिश ॥ ७ ॥

ज्योतिर्मयीव दीपस्य, क्रिया सर्वापि चिन्मयी ।

यस्यानन्यस्वभावस्य, तस्य मोनमनुत्तरम् ॥ ८ ॥

ध्या० ज्योतिर्मयीवेति—तस्य—नरकत्वपरिणतस्य मोनं योगनि-

कुम्भस्य चिकीर्षतो मृन्मयकुम्भः तद् बुद्ध्यावलम्बनतया कारणं
भवत्येव न च वक्तव्यमखिन्नत्वादसत्तत्तासौ तद्बुद्धेरपि कथमा-
लम्बनं स्याद् द्रव्यरूपतया तस्य सर्वदा सत्त्वादिति । ननु य एवंह
मृन्मयकार्पण्यमो घटः तस्यैव कारणं चिंत्यते इति प्रस्तुतं बुद्धय-
वसितस्तु तस्मादन्य एवेति तत्कारणामिधानमप्रस्तुतमेव । सत्यं
भाविनि भूतबहुपचारन्यायेन तयोरेकत्वाव्यवसानाददोषः स्यात्-
कोशादिकारणकालेऽपि हि किं करोपीति पृष्ठः कुम्भकारः कुम्भं
करोमीत्येवं वदति बुद्धयवसितेन निष्पन्नस्यैकत्वाव्यवसायादिति ।
अथवा-मन्यो योग्यः स्वरूपद्वयमस्येति शक्य उत्पादयितुमतः
सुकरत्वात्कार्यमप्यात्मनः कारणमिष्यते; अवश्यं च कर्मणः कार-
णत्वमिष्टव्यं यतः तस्मान् समस्तकारणसंनिधानेऽपि नैव कोशा-
यंपारंभः किंतु विवक्षितः कार्यायैमतस्तदविनाभावित्यान् तत्क्रि-
यायाः कार्यमप्यात्मनः कारणमिति । एतदेव भावयति यादृशानि
कुलाब्जचक्रबीजादीनि यानि निमित्तानि तदपेक्षक्रियमाणकालेऽ
संगबुद्ध्यालोचितं कार्यं भवति, स्वस्यात्मनः कारणं स्वकारणं
नान्यथा, यदि बुद्ध्या प्रवृत्तसंन्यालोचिनमेव कुर्यात् तदा प्रेक्षा-
पूर्वं ह्यप्यमनस्कारभावपर्यायो भवेत् घटकारणसंनिधावप्यन्यत्
किमपि शरावादि कार्यं भवेद्भावा वा भवेन्न किञ्चित्कार्यं भवे-
दित्यर्थः । तस्माद् बुद्धयवसितं कार्यमप्यात्मनः कारणमेवेष्टव्यं । किं
बहुना ! यत्र यत्र यथा यथा शुक्तिजो घट्ये तथा तथा मृद्विषा
कर्मणः कर्मण्यं वाच्यं; अन्यथा कर्मणः कारक्ये करोतीति
कारकमिति घट्यां कारकत्वानुपपत्तिरेव स्यादिति ।

देवं स जस्म तं संयतागमिष्यन्ति कारणं तम् ।

होहं तदस्मिन्ना नु कारणं तं विष्णो जं मो ॥ १ ॥

स अग्निहोत्राद्यो यस्य देवः स तं प्रति संप्रदानं, इति

तत्रा सुप्रावचनिका विद्या आस्यकचानागदिनः, मा
 ज्ञाशरीरभयशरीरस्य नद्वयमवन अनपयुक्तम् अविद्या
 अथवाऽनुपयुक्तम् हेयोपदेयः अविकल्पस्य वचनम्- अनादि-
 वर्तनाद्यर्थक्यान्पा. अनपेक्षाविकल्पसि चेतनाविज्ञानरूपस्या
 ज्ञेया, भावविद्या तु लोकाङ्गर्हन्त्यानागम्यहस्यान्पमदन नित्या-
 नित्याद्यननपरीयोपेनविद्रोषादेयवद्वि विभावायननराभावपरि-
 त्यागप्रजनितक्षया. भावविद्याभ्यागम्यवम, तत्र मय्यादिज्ञानरू-
 पोपशमनिमित्ता इन्द्रियादय नगमन विद्या. सर्वत्रादिवर्ति मद्र-
 हेण, इत्यर्थेन व्यवहाण. क्रान्तयेन इत्यन्ति इत्यनदन
 यथार्थोपयोग. काणाकायादिमंकम्यमविक नदन, अगोपश
 निर्या माधनावस्था एवमनेन. मायका निर्विकल्पक इति ।
 तथा-केचिन् केवलज्ञानरूपमिद्विद्या इति अद्वैतज्ञानरूपस्य
 इत्यनिद्रापातगन्तवेन काणारूपा गृहान् अने नद्वयः भाव-
 रूप्येन कार्यरूपा उत्तमेनम्बुभा गृहान् तत्र काणेश्वमेन
 कार्याऽऽश्वना भावित्य ।

नित्यशुच्यात्मताग्यानि-नित्याशुच्यनात्मन् ।
 अविद्यातत्त्वधीविद्या. यांगाचायैः प्रकीर्तिता ॥ १ ॥

नित्यशुच्येति-नित्याशुच्यनात्मन् नित्यः शुच्यः अनात्मन्
 अविद्या इत्यन्वयः. अति-तु चेतना अविद्या अनात्मन्
 पोप्यो पामयोगे सा नित्याशुच्येति अविद्या अनात्मन्
 शरीरादिषु स्ववत्तद्वाग्नेयं वदन्ति अविद्या अनात्मन्
 अनात्मन् पुत्रादिषु आत्मन् अविद्या अनात्मन्
 इदं शरीरं मम अहमेवम् अविद्या अनात्मन्
 कथं ज्ञान तत्र तदयं इव ज्ञान अविद्या अनात्मन्
 अविद्या अनात्मन् अविद्या अनात्मन्

रिणानिर्कर्तृत्वरूपान्मशक्तिपरिणामः स च सदैव निरावरणोऽपि
बन्धकार्यकर्तृत्वेन कर्मरूपस्य कर्ता एव सम्यग्ज्ञानोपयोगगृही-
तस्वरूपलाभाभिलाषी स्वगुणदानभावस्वरूपस्वसाधनकार्यकर्ता स
एव निष्पन्नः पूर्णानन्दसिद्धत्वे स्वरूपगुणपरिणमनज्ञापकतादिमूढ-
कार्यकर्ता इति ज्ञेयं ॥ ७ ॥

संयमास्त्रं विवेकेन, शाणेनोत्तेजितं मुनेः ।

धृतिधारोल्बणं कर्म, शत्रुच्छेदक्षमं भवेत् ॥ ८ ॥

संयमास्त्रं इति संयमः परमावनिर्गृहीतरूपः तदेव अस्त्रं विवे-
केन स्वपरविवेचनेन शाणेन 'शरणे' इति भाषा उत्तेजितं ऊर्ध्व-
ष्टवेजस्थितं नीतं । धृतिः संतोषः तद्रूपा धारा तया उल्बणं तीक्ष्णं
संयमास्त्रं ज्ञानावरणादि तदेव शत्रुः तस्य छेदः तस्मिन् क्षमं
समर्थं भवति. इत्यनेन अनादिमिथ्यात्वासंयमाज्ञानाधिष्ठः विमिश्रो-
त्कृष्टारूपस्वधर्मप्राप्त्या परमाविकत्वोन्पन्नविषयांसकर्तृत्वभोष्ट्यप्रा-
प्तकत्वाद्यशुद्धपरिणया संगृहीतभोग्याधिः तदधिपाकप्राप्तशुभाशुभ-
संयोगभोगेन रागद्वेषपरिणतः संसार संसर्गति जीवः स एव त्रिलो-
कायतसत्ताहं दुक्तपद्मममसंयोगनीतनच्यहृग्यः स्वपरविवेकेन पर-
माविकविभाव्यां निर्गतः शुद्धान्मीपम्भवावृष्टिः सर्वाद्यवनिर्गतः
परमहमसाधको भवति । अत एव स्वपरमेदज्ञानरूपविवेकाभ्यामः
कर्त्तव्यः ॥ ८ ॥

इति ध्याख्यामं त्रिंशदष्टकं पञ्चदशमम् ।

अथ माध्यस्थ्याष्टकम् ॥ १६ ॥

अथ विवेकी रागद्वेषाभावजन्तु भवति, शुभाशुभसंयोगे मन्म-
स्यो भवति; अतो माध्यस्थ्यं निरूपयति । अथ भावना-धर्म-

य एषां पितृभ्यः भावना च, नृपद्विभुक्तेन पृथक्कामकेश
संभूतेन उपरिता न च मे भयम्, नमो जीवे ज्ञानमूर्ति-
वीर्यगुणवर्यैः भवतां रवे लोचने । आधुर्जीविनं तु ज्ञानवाक्यं
बोधयित्वा त्वत्पुत्राय मया वक्तव्यमस्मदभ्येनतस्मात्-
सौम्यं न भयम्, तस्मिन् अस्मिन्, इत्येवं अस्मिन्मया
स्वात्मनो भवेत्ते कः प्रतिपत्तिः ? तदर्थं च स्वगुणं चेतन-
वीर्यराजं च, एतत्पुत्रायैव वक्तव्यं वर्णयामि । अत आत्मनि
जानतु नरादिदेव वर्णयामि ॥ ३ ॥

शुचीन्द्रज्यशुचीकर्तुः, सनपंशुचिर्मभवे ।
देहे जलादिना शौच-त्रयो मृदन्त्य दारुणः ॥ ४ ॥

शुचीन्द्रज्येति—इन्द्रज्य अज्य यथायागयोगहितस्य देहे-
दिधारणे जलादिना एतत्पुत्रनिर्वादिमंगेन शौचवन, शौच-
मदीनां यत्नः अपेक्षितः, यश्च जलशुचि म वि उत्त-
मः शुचीन्द्रज्यः ? यथेष्टे देहे ?—शुचीन्द्रज्येति—कृष्णदीप्यापि
अशुचीकर्तुं मर्त्ये, देहमंगलं मन्त्रमविदेनादयोऽप्यशुचीभवन्ति,
ततः कथं देहे ? अशुचिर्गन्धः अशुचि आनवं ननुः गन्त-
व्यः शुक्लं तेन संभवः उत्तमः सत्यं न तस्मिन् । उक्तं च
वभावनायां—

शुक्लं निजो मांशुः, शौचिणं तदभ्यस्य ममम् ।
तान्मया जीवो, अहम् तस्य उपलो ॥ १ ॥
सूत-इत्युत्पत्तिके, किमिह श्रुतं च वहिर्निवे च ।
देहानि अवदुर्दिता, सुमात्रायां च गृहिवशे ॥ २ ॥
ज्जाः जन्मिन् जन्मिन् जन्मिन् अभिनववक्त्रेण द्रव्य-
विकरणे कः संस्कारः ॥ ४ ॥

देहाभावेन अंशकर्मना सायकर्मना सागह्ये अनुपाटनं स्वी-
यतां मत्पत्तयः स्वभासोपचानरूपोपाटनः ॥ १ ॥

मनो वत्सो युक्तिगर्वा, मध्यस्थस्यानुधावति ।

तामाकर्षति पुच्छेन, तुच्छाग्रहमनः कपिः ॥ २ ॥

व्या०—मनो वत्स इति—मत्पत्तयः मनो वत्सः चित्तमित्यर्थः,
युक्तिगर्वा यथार्थवस्तुस्वरूपविमजनोपपत्तिः युक्तिः सा पृ-
थ्वीः तां युक्तिगर्वा; अनुधावति अनुगच्छति पक्षपानाभावाद्
यथार्थोपयोगना पृथ्वी भवति । तां सम्पद्गजानतां गावं तुच्छ-
ग्रहमनः कपिः तुच्छः स्याद्वादीतर्गापरादानपनतोपयोगशून्यः
मनसः ग्रहः कदाग्रहः तन्मयं मनो यस्य स कपिः वानरः
पुच्छेन आकर्षति गतिस्वटनाप भवति; न तदग्नौ यथार्थयुक्तिः
प्रसारति कदाग्रहमनसां पक्षदृष्टेयं न तत्त्वदृष्टिरिति ॥ २ ॥

नयेषु स्वार्थसत्येषु, मोक्षेषु परचालने ।

समशीलं मनो यस्य, स मध्यस्थो महामुनिः ॥३॥

व्या०—नयेषु इति—स महामुनिः मत्पत्तय उच्यते, यस्य
नयेषु समशीलं नयांतरोक्तवस्तुचर्मेषु तत्प्रवर्तनेषु मनः सम-
भावलक्षणं स्वपक्षपातरहितं, कथंभूतेषु नयेषु स्वार्थसत्येषु, स्वस्य
अर्थः स्वार्थः, तस्मिन् सत्येषु स्वाभिमतस्थापनकृशलेषु, परचा-
लने परस्थापने मोक्षेषु निष्कलेषु, परपक्षस्थापनासत्येषु
स्वगतस्थापने धीरेषु यः शयः इष्टानिष्टांतरहितोपयोगः यथार्थ-
विभजनशीलः स मुनिः मध्यस्थः । नमस्तस्य गीयते—जने-
कधर्मवद्वन्द्वोपेतस्य यत्पुनः पुनः धर्मोपायनमधवारणात्मकं
यत्पुनः, एवमंशपरिच्छेदकं ज्ञानं नमस्तस्य देवभारकंदति । नमस्तस्य

अनेकविधः, नामनिक्षेपतो द्रव्यनिक्षेपवृत्तिः अंशोपलंभे सर्वा-
 रोपः, अन्यसमस्तसापेक्षः नैगमः सुनयः । अभेदेन वस्तुसा-
 मान्येन संग्रहणात् सर्वस्य संगृह्णातीति संग्रहः, वस्तुसत्ताग्राहकः
 संग्रहः, यदि भावनाभिः संबद्धरयैव भावत्वमभ्युपगम्यते ततः परि-
 समापिता(त)स्वरूपित्वात् भावस्य प्रांतिसमुपपत्तिबंधनवटादिवि-
 कल्पमानर्थक्यं, यदि घटादिविकल्पोऽपि भवनप्रवृत्तिः तत्रमेवे-
 त्येवं सति भाव एव तदनर्थांतरत्वात् तत्स्वात्मवत् एतददर्शन-
 पुरःसरा एवं च सर्वनित्यैकत्वाकारणमात्रवादाः कालपुरुषस्वभा-
 वादयश्चेति । अत्र द्रव्यास्तिकमेदा जीवाजीवयोग्यत्व-स्वद्रव्य
 उपचारद्रव्य-एकत्वाभेदागोचरमेदादनेकमेदः भावनिश्चयसामान्या-
 भेदसंगृहीतानां विधिपूर्वकावस्थादिभेदेन विभजनभेदकरणलक्षणं
 तद्धर्मप्रवृत्तिमिन्नज्ञानरूपो व्यवहारः, यदि घटादिभेदश्रुत्या स्व-
 सामान्यानुबद्धस्य निरस्तसामान्यांतरसंबन्धस्य श्रूयमाणत्वानुगुण-
 मेव ग्रहणं न स्यात् किंतु सर्वव्यपदेशविशेषाभिव्यंग्यभाव एव
 तेन तेन रूपेणाभिव्यज्यते । ततो घटादन्यतरभेदश्रुतौ सर्व-
 रूपाभावप्रतीतिप्रसंगः, ततश्च घटपटकादिरूपव्यतिकरभावप्र-
 संगः, उपदेशक्रियोपभोगापवर्गव्यवस्थादीनां चाभावात्सर्वसंध्य-
 वहारोच्छेदः, सर्वविशेषाव्याकरणे च तित्ति (?) बंधनभवनाभावात्
 भावाभाव एव अविशेषत्वाभेदत्वानिरूप्यत्वादितश्च नैवासी भावः
 खरविपाणादिवत् तस्माद् व्यवहारोऽपतितसामान्यो निबंधनं तु
 यदा द्रव्यं पृथिवी घटादि व्यपदिश्यते; तदेव तत्तदा त्रैलो-
 क्याविभिन्नरूपं सततमवस्थितापरित्यक्तात्मसामान्यं महासामान्य-
 प्रतिक्षेपेण संध्यवहारमार्गमास्कंदतीति । एवंविधवस्तूपनिबन्धनेनैव
 च वर्णाश्रमप्रतिनियमयमगम्यागम्यभक्तादिव्यवस्था कुंभकारा-
 देश्च मृदानयनतावमर्दनशिवकस्यासकादिकरणं प्रवृत्तौ घेतनका-

इत्यनेन निष्पातवन्निमित्तं ज्ञाने तन्महद्विषयः आत्मानं अहमिति
पश्यन्ति. अत एव अनेकोपयोगेन श्रुताभ्यासेन आत्मस्वरूपोप-
लब्धाय तत्त्वसंज्ञाया यन्निमित्तं, यथार्थं आत्मस्वरूपपरिज्ञानं
विद्या परमोपकृतिर्ना इति ज्ञेय ॥ ८ ॥

इति चतुर्थं विद्यावृत्त ॥ १४ ॥

अथ विवेकाष्टकम् ॥ १५ ॥

सा च तत्त्वविद्या विवेकेन-स्वपरविभजनेन स्फुटीभवति,
अतो विवेकस्याभ्यास कर्तव्यः, न च विवेक्ये हेयोपदेयपरीक्षण
विवेकः, नामस्याननाविवेकं मुग्धा, द्रव्यविवेकं लौकिक. धनो-
पाजनगजनीनिकुलनीनिदक्षस्य भवति. लोकोन्मत्तु धर्मनानि-
दक्षस्य भवति, भावनो विवेकं ब्रह्म स्वजनधनननुशरणविभ-
जनरूपः. आभ्यनरश्च ज्ञानावगम्यादिद्रव्यकमांगुलध्वेननोत्पत्तिविभा-
विनादिभावकर्तृकत्वाविभजनरूपः. तत्स्वरूपश्चाप अगमे-
“ एहि रागादया विभावा सबजो विभजिज्या पच्छा दया
कमा सबविमित्रो निषो अत्ता ॥ ” १ ॥ “ तथा च प्राप्ते-
‘ तन्महद्विषयः कष्टं हृष्यति ॥ १ ॥ “ एतत्तदो एतानि एव
सम्यग्दर्शिनः सर्वविभावसंभावपरिग्रहमत्त्वस्य आत्मानमथनमन्व-
इत्यप्येवं ज्ञानानन्दस्य स्वजन विभज्य उपादत्ते । भौहृति-
भट्टवर्यश्च यथम कुट्टादिदोषोपजन मागतमन्मगुणं तत्त्ववि-
जास्त, तत्त्वज्ञगुणमदनन अन्तमज्ञानधन धनसिद्धि. यथार्थं-
वार्त्ताविवेचनन. सर्वसंभावनिमित्तमात्मानमन्मन्म नञ्जानी भवति.
त एव क्रमेणात्मन सा स्वजन सउपाभावस्यामा सिद्धमिति, तथा-
नपयदेर लौकिकलोकोत्तराविवेक. । अहंकारनदेन धर्मसाधन-

वस्तुनेतरत् नहि पुरुषः स्थाणुर्यदाख्यातवचनार्थहानिः
 मेदार्थं हि वचनं, अतः स्वाति-तारा-नक्षत्रमिति लिङ्गतः
 कदंब-वनमिति वचनतः स पचति, त्वं पचसि, अहं पचामि,
 पचामः इति पुरुषतः एवमादि सर्वं परस्परविशेषं व्याख्या-
 तुपरस्परव्याघातत्वे एवमादि अवस्तु प्रतिपत्तव्यं । यथा
 ज्वलनः तथा विरुद्धविशेषणत्वात् तटः, तटी, तटमित्यवस्तु
 नीलमिति तथा तथा यद्वस्तु तद्विरुद्धविरुद्धविशेषणमभ्युपपत्ति-
 यथा घटः कुंभः तथा चोच्यते यत्रार्थो न व्यभिचरति
 धानं तदेवमयं समानलिङ्गसंख्यापुरुषवचनं शब्दः एत-
 नुगृहीतं चोच्यते अर्थप्रवृत्तितत्त्वानां शब्द एव निबन्धनं
 तत्त्वार्थं शब्दनयस्त्रिभेदः सांप्रतसमभिरुद्धैवंमूतमेदात्,
 वर्तमानं भावाख्यमेव च स्वाश्रयत इति वर्तमानक्षण-
 वस्तुविषयोऽध्यवसायः तद्वचः सांप्रतः, स्वार्थे को वा
 तिकः । अनुयोगद्वारादिषु मित्राख्यानेन मित्रैव व्याख्य-
 यां यां संज्ञां अभिधत्ते तां तां समभिरोहतीति
 भिरुद्धः, सोऽभिदधाति यदि लिङ्गमात्रभिन्नवस्तु विसंवादि-
 नीलतादिवत् एवं सति मूल्यत एवं भिन्नशब्दं कथं वस्तु स्य-
 शब्देन हि अर्थनिरुक्तिः क्रियते एतस्मान्निरुक्तादेय इति
 तद्वेदस्तदभिन्नमेव यथा तु पूर्वनयेनैकं कृत्वोच्यते. इंद्रशब्द-
 तथा तदवस्तुवटज्वसनादिनिमित्तत्वात् अनयोरेकत्वेन अवस-
 एवं घटकुट्योरपि चेशकौटिल्यनिमित्तमेदात्पृथक्तौ तथा म-
 प्रत्ययोपात्तनिमित्तमेदात् भिन्नौ शक्रेन्द्रशब्दौ एकार्थिनौ न भ-
 विविक्तनिमित्तावबद्धत्वात्, गवाश्चशब्दवत्, प्रतीतिश्च लोके-
 निरुद्धत्वात् इंद्रशब्दस्य पुंस्वरूपः पर्यायाः, इत्येतदनुत्पन्नं
 हि सामान्यविशेषयोरपि पर्यायशब्दत्वं स्यादेव; यतः प्लक्ष इत्य-

२, यः केवलज्ञानदर्शनोपप्लुतः शुद्धसिद्धः स परमात्मा सयोगी केवली सिद्धश्च स परमात्मा उच्यते । सर्वत्र परमान्वयसत्ता समाना, अनो भेदज्ञानेन सर्वं साध्यं इति । देहात्मा देहः—शरीरं आत्मा—जीवः आदिशब्दान् मनोवाक्कायादिषु आत्मा अप्यं इत्य-
विवेकः 'सर्वदा' सर्वकालं 'सुखम्' सुप्रापः 'भवे' संतारे, तद्वे-
दविवेकः—तस्य अतीतमना भेदविवेकः—भिन्नताविवेचनरूपः भव-
कोट्यापि 'अतिदुर्लभः' दुष्प्रापः अनादिकालैकस्वगृहीतपरमा-
वात्मना स्वस्वतन्त्रगमेदेन भेदज्ञानं—अतिदुर्लभः, सम्पददृष्टिरेव
भेदज्ञानं करोति, आत्मना तन्निष्पन्नः दुर्लभः । उक्तं च सम-
प्राप्त्युक्ते—

मुदपरिचिदाहमूना, तवस्तवि कामभोगव्यवहृता ।

एतत्तुदुर्लभोपप्लवणमुदमो विभक्तस्त ॥ १ ॥

आत्मा ज्ञानानन्दमयः, परमावा रागादयः, तेषां विभजनरूपः
आत्मस्वरूपसिक्तव्योपभोगः दुर्लभः ॥ २ ॥

शुद्धेऽपि व्योम्नि तिमिराद्, रेखाभिर्मिश्रता यथा ।

विकारैर्मिश्रता भाति, तथात्मन्यविवेकतः ॥ ३ ॥

शुद्धे इति—'यथा' येन प्रकारेण शुद्धे 'व्योम्नि' आकाशे
'निमिरात्' यद्यपि ब्रह्मकृतकतिनिसोपात रेखाभिर्नैलमनादिभिः
मिश्रता दृश्यता कर्तुता दृश्यतेः तथा तेनैव प्रकारेण अवि-
वेकतः अननुपयोगिनः विकारैः रागाद्यनुज्ञाश्रवणैः 'मिश्रता'
एवता 'भाति' शोभते इति, अनादिविकारविक्रिपाशरिगता दृश्यते
इत्यनेन निश्चयनेन निर्विकारत्वं चिन्तितं तथापि एकत्वेन
विकारमिश्रतो भासते इति ॥ ३ ॥

स्वभावं यतः सत्तातो न व्यतिरिच्यते विशेषः व्यवह
 भिधित्सपाह-लौकिका विशेषाः तैरेव घटादिभिर्व्यवहार
 उपचारप्राय इति “उपचारो नामान्यत्र सिद्धस्यार्थस्या
 दयः” । यथा-कुंडिका स्रवति, पंथा गच्छति, उदके
 स्रवति सति इत्युच्यते । पुरुषे च गच्छति पंथा गच्छ
 मुपचारबहुल इत्यर्थः । विस्तृतिविस्तीर्णानेकार्यो यो
 विस्तृतार्थः अध्यवसायविशेषो व्यवहार इति निगद्यते
 सूत्रत्वक्षणं व्याचिरूपासया आह-सतां विद्यमानानां
 पुष्पादीनामसतां तेषामपि सतां वर्तमानानां अर्थानां ।
 शब्दः परिज्ञानं अवबोधी विज्ञानं यावत्संभवति ऋजुस
 दुक्तं भवति-तानेव व्यवहारनयाभिमतान् विशेषानाश्रय
 मानान् वर्तमानान् क्षणवर्तिनोऽभ्युपगच्छन् निधानमपि
 नमेवाभ्युपैति, नातीतानागते तेन अनभिघ्नीयमानत्वात्
 विद्वत्सु तथा परिज्ञानमपि वर्तमानमेवाश्रयति न
 गामि वा, तत्स्वभावानवधारणात्, अतो वस्त्वभिध
 ज्ञानं चात्मीयं वर्तमानमेवेतीत्यं अध्यवसाय ऋजुस
 मथार्थमिद्वानं । शब्दनयः यवेति येन कारणेन भावरूपे
 स्थापना द्रव्यविशुते नार्यो घटादि यथार्थः तस्यामिधान
 यथार्थमिधानं तदाश्रयी योऽध्यवसायः शब्दनयः, तथापि
 वर्तमानमात्मीयं विद्यमानं भाववदमेवाश्रयति नेतरा इति
 अजिनेये यः प्रत्ययो विज्ञानं स सांजनो नयः, एतदुक्तं
 नामांभ्यु प्रतिगतिशिवर्तमानपर्यायापक्षेऽपि प्रसिद्धो वाच्य
 यः शब्दः नम्मान् उच्यन् भावामिनायिनः तदाच्येऽप्ये
 रूपे प्रवृत्तोऽध्यवसायः सांप्रतारूपानागदयानि, यतो भा
 स्थापितेऽपि भवति, नापेक्षाभिहितः, तर्कान्तरादिति ।

पुनः शुद्धतादेतत्त्वोपदेशं कथयति ।

इच्छन् न परमान् भावान्. विवेकाद्रेः पतत्यधः ।
परमं भावमन्विष्यन्. अविवेके न मज्जति ॥ ६ ॥

इच्छन् परमानिति—परमान् भावान् परमभावग्राहकनयेन
संमतशुद्धचैतन्यानुगमवैचर्मपरिणामनेन 'परमान्' उन्मर्गशुद्धनयो-
पदिशन् निन्यानिन्याद्यनंतान् 'न इच्छन्' न शच्छन् 'विवे-
काद्रेः' तत्त्वज्ञानतत्त्वगमगिरेः शृंगान् अधः पतति विवेकगहितो
भवति, 'परमं' शुद्धं नादात्मनागमं सर्वविशुद्धान्मग्वभावं स्याद्वा-
शोपयोगेन 'अन्विष्यन्' गवेषयन् शुद्धचैतन्यमुपादेयतया क्वचन
'अविवेके' अजाने अमंयमे 'न मज्जति' न मग्नो भवति ।
अध्यात्मस्वरूपैकत्वानुभवकणाप्रवृत्तः परभावचरणचक्रवर्ती एव
इति समस्तपरभावोन्मादमंधनपटुशुद्धान्मज्ञानगमणानुभवने यति-
तन्म्यं, नार्वाचानपरिणती, अन एवापूर्वकणाप्रविष्टमग्निग्नेकदिष्टामे
न संगतिमंगानि । अपर्ववर्गं च सर्वाभिनवगुणभामौ भवन्त्येव ।

संनदरमजोवविस्तुं, अणाविसंजोयदमस्ववगे य ।
मोहसमसंनस्ववगेर्त्ताणमयोर्गीयस गृणमेव ॥ १ ॥

एवं एकादशगुणश्रेणिषु प्रथमगुणश्रेणी कणावय. द्वेषामु
शसंख्यासु अर्धकणानित्तरूपं कणाद्वय कणेन्द्व एव अ-
र्धकणागोहेनेन कर्मपटुविगमो भवति । उक्तं च—

सान्निध्यमेध्वगुरुः. प्राप्यद्विषिर्मानममन्त्रामन्त्रं ।
मन्त्रः प्रशमनिसुरे. न भजति कदा एनि मग्न ॥ १ ॥
या सर्वसुखाद्विषमपनीयानगागदिनाधयति ।
सहस्रभागं कोटिशतसहस्रगुणिनादि ॥ २ ॥ ॥ ६ ॥

वस्त्वेवानेकधर्मात्मकानेकाकृतिना ज्ञानेन निरूप्यते, एकवस्तुवि-
षया ज्ञानविशेषाः ते चोदाहरन्ति । घट इत्युक्ते नैगमः, लोक-
प्रसिद्धकुम्भकारचेष्टानिर्वृतः पृथुबुध्नादराकारः जलघृतशीरादीनां
आहरणेन देशान्तरसंचरणेन समर्थः पाकजादिक्रियानिष्पन्नः द्रव्य-
विशेषः कनकोपलजादिसमग्रसामान्यविशेषव्यक्तिभेदग्राहकः संक-
ल्पयोग्यतत्सत्तादिदेशग्राहकविज्ञानविशेषेण घटः । एवं जीवोऽपि
लोकप्रसिद्धचेतनायोगव्यापारचेष्टानिर्वृतः शरीराकारासंख्येयप्रदेशा-
नेकसंस्थानरूपः आहारविहारक्रियासमर्थः नरनारकामरादिरूपः
सर्वज्ञशरीराद्यपर्याप्तादिसमग्रतः पर्यायादिद्रव्यविशेषो जीवः ।
संग्रह एकस्मिन् घटे बहुषु वा घटेषु नामस्यापनादध्यवसायेषु
अतीतानागतवर्तमानेषु पर्यायेषु सामान्यजीवसत्ताग्राहकज्ञानवि-
शेषः सूक्ष्मनिगोदात् सिद्धत्वपर्यतेषु तच्छरीरेषु च ज्ञशरीर-
भक्ष्यशरीररूपेषु च तुल्यजीवज्ञानविशेषसंग्रहाध्यवसायः आधि-
क्येनावसीयन्ते परिच्छिद्यन्ते ततो येन सोऽध्यवसायः । व्यवहारस्तु
जलाहरणादिव्यवहारयुक्तो घटो घटः, सुखदुःखवैश्वत्वादिव्यवहारपरो
जीवो जीवः । ऋजुस्रस्तु वर्तमाननामस्यापनादध्यभाववदानां चेश-
दिपर्यायाणां वाचके घटः, एवं चतुर्निक्षेपमयो जीवः द्रव्यभावप्रा-
णाधारत्वजीवत्ववस्तुतया वर्तमानो ग्राह्यः, सांप्रतस्तु घटत्वशब्दव-
र्तमानसर्वपर्यायग्राही जीवत्वादिनाभावयत्राशक्त्यवर्ती जीव इति,
समभिरुद्धस्तु घटे कुट्टवादिपर्यायासंक्रमरूपः यत्पर्यायवृत्तितत्समु-
दितपर्यायाभिवायिजीवान्यतरपर्यायोऽसंक्रमस्वपर्यायवाचको जीवः,
एवंभूतस्तु ज्ञानदर्शनसंपूर्णपर्यायप्रवृत्तिवर्तिजीव इत्यभिधायिका ।
उक्तं च नत्वा र्ववर्ती-नैगमेन देशग्राहिणा, संग्रहेण सामान्यग्राहिणा,
व्यवहारेण विशेषग्राहिणा, ऋजुमुनेण वर्तमानवस्तुग्राहिणा, शब्देन
वर्तमानभावग्राहिणा, समभिरुद्धेन प्रतिशब्दं भिन्नार्थग्राहिणा,

वेदिज्जमाणा न समुक्कसंति, हेलिज्जमाणा न समुज्जलंति ।

दंतेण चित्ते न चलंति घीरा, मुनी संयां इ अरागदोसा ॥१॥

मनः स्याद् व्यापृतं यावत्, परदोषगुणग्रहे ।

कार्यं व्यग्रं वरं तावन्मध्यस्थेनाऽऽत्मभावेने ॥ ५ ॥

व्या०—मनः स्याद् व्यापृतं इति—परदोषगुणग्रहणे यावत् मनः व्यापृतं व्यापारवत् स्यात्, तावत् आत्मभावेने आत्मस्वरूपचित्तैर्व्यग्रं तदायत्तं वरं प्रधानं कार्यं, केन मध्यस्थेन पुरुषेण समभावास्वादनरसिकेन इत्यनेनात्मस्वरूपस्यामूर्त्तस्यागुरुलघुषट्गुणहानिबुद्धिपरिणमनोत्पादव्ययवैव्यतालक्षणस्वरूपचित्तनगुणप्रवृत्तिः गुणांतरसहकारप्रवृत्तिस्वरूपचित्तनादिकं तत्र चित्तने, व्यग्रस्य सांसारिकगुणदोषचित्तनावकाश एव न भवति, अत एव निर्ग्रयाः चित्तयंति भावनाचक्रं, घोषयंति द्रव्यानुयोगग्रंथं, प्रश्नयंति परस्परस्वभावविभावपरिणामं, विलोकयंति आत्मस्वरूपं साऽऽवरणं निरावरणं, विभजयंति हेतुगणपरिणामं, त्यजंति अशुद्धनिमित्तानि, विचारयंति निक्षेपं, संमीलयंति नयाऽनुयोगं, तन्मयीभवन्ति ध्यानादिषु, यतः अनादिविभावानुगतचेतनावीर्यप्रवर्तनगृहीतपरस्वरूपोपादेयतया परदोषगुणावलोकनाशुद्धचित्तननिवारणार्थं मनः स्याद्वादानंतपंचास्तिकायस्वरूपावलोकनाजीवहेयजीवोपादेयज्ञानं कार्यमिति ॥ ५ ॥

विभिन्ना अपि पन्थानः, समुद्रं सरितामिव ।

मध्यस्थानां परं ब्रह्म, प्राप्नुवन्त्येकमक्षयम् ॥ ६ ॥

व्या०—विभिन्ना अपि इति—विभिन्ना अनेकभेदमिन्ना अपि पन्थानः पंच ध्यानमार्गाः साधनपद्धतयः सावनोपाया अनेके द्रव्या-

तस्य कारणं यद्वस्तु तदस्तिवैतदरूपत्वे भवति न अस्मिन्वप-
र्यायग्रहणं तर्हि न कार्योत्पात्तिः; इदमुक्तं भवति-अस्मिन्वपर्या-
यग्रहणेनैव कार्यसिद्धिः ।

भूर्पिडावापाओ, पिटो वा स्रज्जटादवापाउ ।

चक्रमहवा कोपादानं कारणं तं पि ॥ १ ॥

भूर्पिडस्य अवायः शर्करादीनामवायः चक्रादीनां उपपत्तौ
एवमपादानं कारणं भवति, भूर्पादानं पिडापात्रेऽपि घट-
त्वान्, अथवा विवक्षया पिडः अपादानं तत्रनशर्करादीनाम-
पात्रेऽपि निवेकेऽपि घटत्वान् पृथ्वी घटापाया चक्रमाया कोवा-
पादानमिति ।

वसुधा संचकमरूढ निघाहं संनिहाणं जं ।

कुंभस्त तंपि कारणमभावओ तस्त जह सिद्धी ॥ २ ॥

घटस्य चक्रं संनिधानमाधारः, नस्यापि वसुधा, तस्या अग्न्या-
काशमस्य दुनः स्वप्रतिष्ठत्वान् स्वरूपमाधारः, इत्येवमादि यत्कि-
मपि आनंत्येण परंपरया वा संनिधानमाधारो घटस्य विवक्ष्यते
तत्सर्वमपि नग्य कारणं तदभावस्य घटस्य यद्यस्मादसिद्धिः,
एवमात्मनोऽपि यथा आत्मा कर्त्ता स्वगुणानां स्वस्वज्ञप्तिदृष्टि-
रमणानुभवलक्षणानां प्रवृत्तिः कार्यं ते एव गुणाः सत्तास्था नि-
रावरणाकरणरूपाः तेषामेवोत्पादपरिणानिपर्यायास्मिन्वाविर्भावल-
क्षणः संब्रदानः । तेषामेव पर्यायाणां जानादीनां पूर्वपर्यायग्य-
यलक्षणः अपादानः । आत्मनः असत्त्वेयमदेशरूपस्वक्षेत्रत्वं
समस्तगुणपर्यायाग्राहमाधारः इति स्वस्वरूपषट्कारकाणां सर्वकार्य-
निष्पत्तिः परिणतानां ज्ञानं सद्द्विवैकस्तद्विवेकता सर्ववैषम्याभावा-
इति श्लोकार्थः । अवावसरापातमुच्यते, कारकता-यु आत्मप-

मध्यस्थया दशा सर्वे-अपुनर्वन्धकादिषु ।

चारिसंजीविनीचार-न्यायादाशास्महे हितम् ॥ ८ ॥

व्या०-मध्यस्थया इति-वयं मध्यस्थया दशा सर्वेषु मैत्री प्रमोदकरुणादिषु हितं कल्याणं आशास्महे इच्छामः, सर्वत्र राग-द्वेषपरित्यागानुकूलभावनया हितं सिद्धयति, कस्मात् ? चारिसं-जीविनीचारन्यायात् । तत्रोदाहरणं यथा-कश्चित्पुरुषः अजानन्नपि पशुं संचारयन् पशुत्वपरित्यागचक्षुर्द्योतकहेतुः जातः, स च चारि-संजीविनीचारणरूपो दृष्टांतः तन्यायात् । तथा चरणादिषु मंदम-यत्नोऽपि अध्यात्मानुगमभावपरिणतः आत्मानमनादिपशुत्वभा-वगतमपहाय स्वरूपोपलब्धिरूपं दक्षत्वभेदज्ञानरूपं चाक्षुषत्वं करोति । अत एव सर्वं साध्यसापेक्षस्य साधनं हि न साधनस्य बालक्रीडारूपं । उक्तं च वीतरागस्तोत्रे—

नयापि श्रद्धामुग्रोऽहं, नोपात्तम्यः स्वन्नन्नपि ।

विभुंस्वहापि वागृत्तिः, श्रद्धानस्य शोभते ॥ १ ॥

पुनः केषु ? अपुनर्वन्धकादिषु, अपुनर्वाचकस्वरूपं श्रीह-रिमद्वस्त्रवचनात् शेषं, आदिदायात् मार्गोभिमुखमार्गपतिनावि-रुनसम्पदादिदेशविरतसर्वविरतादिषु सर्वत्र परभावरागद्वेषविनिर्मु-क्तात्मस्वभावानुकूलता एव साधनं । उक्तं च योगशास्त्रे—

आत्मैव दर्शनज्ञानचारिब्राह्मणपदा यतेः ।

यत्तदप्यमक एवैव, शरीरमधितिथति ॥ २ ॥

आत्मानमात्मना वेत्ति, मोहत्यागाद् यदात्मनः ।

तदेव तस्य चारित्र्यं, तत्र ज्ञानं तत्र दर्शनम् ॥ २ ॥

अप्यज्ञानभवं दुःस्व-महमज्ञानेन हन्यते ।

तदमाप्यप्यविज्ञान-हीनैर्दृष्टेभ्यं न शक्यते ॥ ३ ॥

ध्यानाटंवनरूपा चतुष्प्रकारा, मैत्री १ प्रमोदः २ मध्यस्था ३ करुणा ४ । एवं च—

मा कार्पात्कोऽपि पापानि, मा च भृत्कोऽपि दुःखिनः ।

मुच्यतां जगदप्येषा, मतिर्मैत्री निगद्यते ॥ १ ॥

अपास्ताशेषशेषाणां, वस्तुतत्त्वावलोकनात् ।

गुणेषु पक्षपातो यः, स प्रमोदः प्रकीर्तिनः ॥ २ ॥

दीनेष्वार्तेषु मीतेषु, याचमानेषु जीवितम् ।

उपकारपरा बुद्धिः, कारुण्यमभिधीयते ॥ ३ ॥

भूतकर्मसु निःशङ्कं, देवतागुरुनिन्दितम् ।

आत्मशंसिषु योपेक्षा, तन्माध्यस्थ्यमुदीरितम् ॥ ४ ॥

इति भावनालक्षणं योगशास्त्रोक्तं । व्यवहारनयेन निश्चयन-
येन, सर्वजीवपुद्गलेषु शुभाशुभपरिणतेषु अस्तद्विघ्नान्मया परिणतिः
मध्यस्था सा नामादिमेदतः चतुर्धा, नत्र द्रव्यमव्यवस्था अनुप-
पुक्तस्य साध्यसाधनान्यस्य, भावमव्यवस्था मृतेः मध्यस्थपरिणतिः
आद्यनयचतुष्टये द्रव्यमव्यवस्था अंत्यनयत्रये भावमव्यवस्था साद्यनकाले
साधनारूपा बीतरागस्य सर्वान्यजीवपुद्गलसमूहे न रागो न द्वेषः ।
एषा सिद्धरूपा उत्सर्गवैमूलरूपा मध्यमा सा प्रनन्यते—

स्थीयतामनुपालम्भं, मध्यस्थेनान्तरात्मना ।

कृतककर्मक्षेपे—स्त्यज्यतां बालचापलम् ॥ १ ॥

पदा०—स्थीयतामिति—भो उत्तमाः । बालचापलं बालस्याज्ञ-
स्यैवंताज्ञानरक्तस्य चापल्यं वस्तुस्वरूपानपेक्षितचनरूपं चापल्यं
त्यज्यतां मुच्यतां । कैः ? कुतर्काः कुसुक्तयः ते एव कर्करा
उपलाः तेषां क्षेपास्तैः तदा किं कर्तव्यमित्याह—मध्यस्थेन राग-

स्वायंसाहंकारा निष्पन्नेवेदं, अनिष्पन्नेवेदं इत्येकान्तज्ञानं एकपक्ष-
स्थापनरूपं निष्पज्ज्ञानं सर्वनपस्थापनपरं सर्वस्वभावात्मनवस्तु-
स्वरूपज्ञानेन गौणमुत्पन्नेन अस्मान्निर्निर्गोपयोगं एकांशज्ञानं
नपज्ञानं, तदुत्पन्नपोच्छेदरूपं हुनपक्षपरदेशं लभते । सर्वसाध-
कतया स्वरूपहतिज्ञानं सुनयः । उक्तं च सम्पन्नी—

तन्हा तवेवि नयम निच्छादिद्वौ सपक्षस्वरुडिबद्धा ।
अज्जोत्तमिस्तिपा पुग, हवन्ति संनममम्माया ॥ १ ॥

ते च नपाः तत्र, नैगमः १ संग्रहः २ व्यवहारः ३ क्रतु-
रुचः ४ इन्द्रः ५ सममिन्द्रः ६ पृथ्वी ७ पृथ्वी ८ पृथ्वी ९ पृथ्वी
इत्यनपाः, प्रयो भावनपाः, इति इज्याशयः, दिवाशयः—आद्याः
यपः इत्यनपाः, तथा दोषाः चन्वागे भावनपाः । नत्र निगम्यते
परिच्छिद्यते इति नैगमा लौकिका अर्थाः, तेषु निगमेषु भयो
पोदुरः । स नैगमः, स च सामान्येनापि व्यवहरति
सामान्यबुद्धिर्यथा सामान्यवचनहेतुना च अप्यन्येदेभ्योऽप्यन्व-
रूपेण मतमानेन सामान्यबुद्धिचेतना, असौक्यनादिषु सास्व-
यनेष्वजातिदंष्ट्रेषु वनस्पतिसामान्यान् धनं इत्यवरोधः वचन-
हेतुना च वचनं, इत्यदि जीवाजीयविभागविशेषः नहि विरोध-
नापि बुद्धिरन्यहेतुनारूपा अप्यन्यसामान्यान्वयरूपेण व्यव-
हरति सामान्यनिश्चयेन तथा सामान्यविरोधेष्वपि गतादिना सर्व-
गोविन्देष्टवत्तत्पक्षेण व्यवहरति, यथा तेन व्यवहर्तव्य-
मिति । तिर्य्यगोदितः प्रवर्तः समस्तं व्यवहरति प्रवचने च
विरोधि, मध्यमनिदर्शनद्वारेण विरोधिन वचनबुद्ध्यादितरेषु-
समस्तं च, स च अंशरूपनेदं द्विविधः, स च सन् अन्त-
र्याम्यवत्तत्पक्षेण अर्जुनकान्तवत्तत्पक्षेणान्यदितरेषु

कृतमोहाखवैफल्यं, ज्ञानवर्म विभर्ति यः ।

क भीस्तस्य क वा भङ्गः, कर्मसङ्गरकेलिषु ? ॥६॥

व्या०—कृतमोहाखेति—तस्य स्वरूपानन्दभोक्तुः 'कर्मसंगारके-
लिषु' कर्मक्षयकरणसंग्रामे 'भीः' भयं क ? भङ्गः क ? नैवेति,
तस्य कस्य ? यः कृतमोहाखवैफल्यं कृतं मोहाखस्य वैफल्यं
निष्फलत्वं येन एवंविधं ज्ञानवर्म ज्ञानसन्नाहं विभर्ति धत्ते,
सर्वमोहविदारणदारुणज्ञानसंनाहवरस्य, कर्मकृतस्वगुणघातभीः क ?
इदमुक्तं भवति—येन नयविभजनपरीक्षितः स्वपरपदार्थः तस्य
मोहादीनां भयं न ॥ ६ ॥

तूलवल्लघवो मूढा, भ्रमन्त्य भ्रे भयानिलैः ।

नैकं रोमापि तैर्ज्ञान-गरिष्ठानां तु कम्पते ॥ ७ ॥

व्या०—तूलवदिति—'मूढा' स्तब्धज्ञानविकलाः तूलवल्लघवः अप्रे
आकाशे 'भयानिलैः' भयपवनैः मेरिता भ्रमन्ति, ज्ञानगरिष्ठानां
एकं रोमापि तैः पवनैर्न कंपते इत्यनेन सप्तभयसंनिधाने मूढाः
परमात्मतत्त्वज्ञानमुग्राः तद्वियोगभयेन कंपमाना इतस्ततो भ्रमन्ति,
ये चासंख्यातप्रदेशान्तज्ञानमयस्यात्मनः स्वरूपावलोकितो ज्ञान-
गरिष्ठा अविनाशिचैतन्यभावरक्ताः तेषां अव्यवसायरूपं रोमापि
न कंपते किं च गत्वैरैः गतैरिति अव्यात्माभ्यासैकत्वानन्दानंदिताः
सदा निर्भयाः स्वरूपे स्थिराः तिष्ठन्ति ॥ ७ ॥

चित्ते परिणतं यस्य, चारित्र्यमकुतोभयम् ।

अखण्डज्ञानराज्यस्य, तस्य साधोः कुतो भयम् ॥८॥

व्या०—चित्ते इति—यस्य निर्ग्रन्थस्य 'अकुतोभयं' न विद्यते
कुतः कस्माद् भयं यस्य तत् चारित्र्यं स्वरूपस्थित्वलक्षणं

ज्ञानं, भावतः पुनः कुप्रावचनिकं अशुद्धं मोक्षाभिलाषपूर्वकं
 यत् तामिस्रस्य परित्यागतुल्यं, शुद्धं तु साम्यगदर्शनपूर्वकतत्त्व-
 विवेचनोपशुक्तं सम्यग्ज्ञानेन आत्मनः स्वद्रव्यस्वक्षेत्रस्वकालव-
 भावान् भिन्नं उपाविस्तुं तत्सर्वमपि पररूपं न मदीयं इति
 वारतव्यं भेदज्ञानं तदनात्मशंसनं तत्करणे तत्त्वज्ञानं भवति.
 तदपि अनिष्टेषु अजीवेषु जीवाश्रितकर्मपुद्गलेषु तद्विपाकेषु
 तन्निमित्तोत्पन्नाशुद्धविभावपरिणामेषु अनात्मत्वं यावद् व्यवहृ-
 तावदसन्निमित्तपरायतचेतनार्वाक्यपरिणत्या भावयोगचेतनाविकल्पेषु
 परत्वं ऋतुमूनः द्रव्यैश्वर्यिकसदाचारसत्यमायासत्यमनोयोगादिषु
 साधनसंघराध्यवसायेषु सन्निमित्तावलंबिस्वात्मपरिणामेषु परत्वं शब्दः
 रूपातीतशुक्लव्यानशैलीकरणादिपरत्वं, समभिरुद्धः स्वात्मपरिणा-
 मिकभावानंतज्ञानदर्शनान् अन्यत्सर्वमपि परं इति, एवंमूनः परं
 अनात्मत्वं सर्वत्र श्रद्धया सम्यग्दर्शनिनां भिर्वाकरणेन भूर्नीतां
 भिर्नीभावेन जिनानां सर्वथा अभावेन सिद्धानां विरतिश्रद्धया
 स्थाप्यं तत्करणीयं नहि परभावकर्तृत्वमोक्तत्वाश्रयत्वसंपोषित्यं
 चेतनस्य कार्य इति साधकावकाशः । आन्मयं सामायिकं सामायि-
 कार्यं इत्याद्यहंकारस्यानुसारिमवितव्यं । उक्तं च योगशास्त्रे—

अमूर्तस्य चिदानन्द-रूपस्य परमात्मनः ।

निरञ्जनस्य सिद्धस्य, ध्यानं स्यादुपवर्जितम् ॥ १ ॥

इत्यजस्रं मग्नं योगी, तन्मयस्पावनम्वनः ।

तन्मयम्वनमाप्नोति, ब्राह्मब्राह्मकवर्जितम् ॥ २ ॥

अनन्यशर्माभूष, स तग्मिन् लीयते नथा ।

स्यात्तुल्यमनोभयाभावो, स्वपेनैकं यथा यजेत् ॥ ३ ॥

मोऽप्यं समर्प्यभावमनर्देनीकरणं मनस ।

अन्मा यदपयम्वेन, लीयते परमात्मनि ॥ ४ ॥

आलम्बिता हिताय स्युः, परैः स्वगुणरश्मयः ।

अहो स्वयंगृहीतास्तु, पातयन्ति भवोदधौ ॥ ३ ॥

व्या०—आलंबिता इति—“स्वगुणरश्मयः” आत्मीयगुण-
रज्जवः “परैः” अन्यैः “आलंबिताः” स्मरणचितनेन गृहीता
“हिताय” कल्याणाय स्युः, स्वसुखाय भवन्ति, “अहो”
इति आश्चर्ये स्वगुणाः स्वयंगृहीता भवोदधौ पातयन्ति. स्वमुखेन
स्वगुणोत्कर्षः न कार्यः ॥ ३ ॥

उच्चत्वदृष्टिदोषोत्थ-स्वोत्कर्षज्वरशान्तिकम् ।

पूर्वपुरुषसिंहेभ्यो, भृशं नीचत्वभावनम् ॥ ४ ॥

व्या०—उच्चत्वदोष इति—अम्पासात्प्राप्तज्ञानविनयतपोरूप-
गुणांतज्ज्वलितमहामोहोदयेन आत्मनि उच्चत्वं ‘अहं गुणी मया
माप्तमिदं, ज्ञानं विनयगुणवानहमिति उच्चत्वदृष्टिदोषेण उत्थो यः
स्वोत्कर्षः स एव ज्वरः तस्य शान्तिकं उपशमकारणं पूर्वपुरुषाः
अर्हदादयः ते एव सिंहाः तेभ्यः आत्मन्यूनत्वभावनं मानोदय-
तापनिर्वापणं ज्ञेयं ।

धनो धनो वपरो, सालिमहो य धूलभदो अ ।

जेहिं विसयकसाया, चत्ता रत्ता गुणे नियप् ॥ १ ॥

धन्याः पूर्वपुरुषा ये धान्ताश्रवा अनादिमुक्तपरमावात्स्वादन-
रामणीयकं त्यजन्ति, सहपदेशज्ञातसत्तासुखेप्सया आत्मधर्मश्रवण-
सुखं अनुभूयमानाः चक्रिसंपदो विपद इव मन्यन्ते, स्वगुणेषु
धन्यः स्थूलभद्रः योद्धत्यातुररक्तकोशा मार्यनाऽर्कपितपरिणामः, तु
अहोस्वयंगृहीतास्तुपातयन्तिभवोदधौ । उच्चत्वदृष्टिदोषोत्थः स्वो-
त्कर्षज्वरशान्तिकं, पूर्वपुरुषसिंहेभ्यो भृशं नीचत्वभावनम् । शरीर
रूप ठावण्य, ग्रामाराम् धनादिमि रुत्कर्षः परपर्यायै श्रिदानन्द-

[illegible]

त्यक्तार्तस्व दुष्टदीप्तात्मस्वरूपस्य शुद्धाः पर्यायाः सम्पन् ज्ञानच-
रणव्यान भावरूपा आत्मपर्याया न उत्कर्षाय भवन्ति । कथं
न भवन्तीत्याहु-प्रत्यात्मसाम्येन परिभाविता आत्मानं आत्मानं
प्रति प्रत्यात्म तत्र साम्येन तुल्यत्वेन भाविताः । भावना य
' किमाधिक्यं मम जातं ? तेन एते ज्ञानादपो गुणाः सर्वा-
त्मानि संत्येव सर्वसाधारणे क उत्कर्ष ? इति भाविताशयः सर्व-
जीवानां ज्ञानाद्यनंतपर्यायत्वं तुल्यं सिद्धसंसारस्थयोः न सत्ता-
भेदः । उक्तं च संवेगंगशाखापात्र ।

नाणाङ्गंतगुणोववेपं, अरुचमणहं च लोगपरिमाणं ।

कता भोक्ता जीवं, मन्त्रद्विसिद्धानुद्वमिर्ण ॥ १ ॥

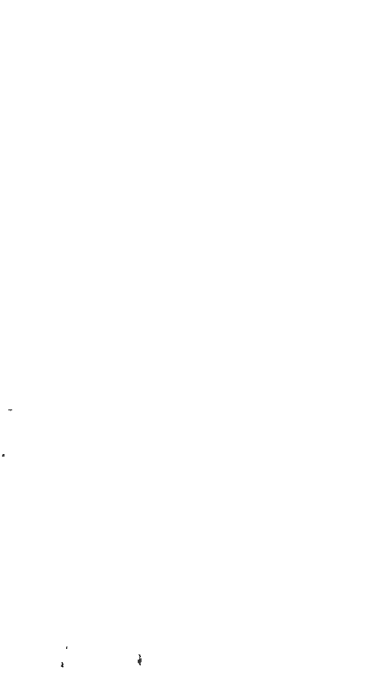
श्रीपृथ्वेश्च " जीवो गुणभङ्गितो न यस्य दृष्टिपस्त समा-
इअं " । तथा टाणामे ' एगे आया ' इत्यादि पाटान् सर्वं
तुल्यत्वे आत्मनः सद्गुणमाकट्ये क उत्कर्षः अशुद्धाः पर्याया
आदयिकाः शकत्वादयः अपकृष्टत्वात् तुच्छत्वाद् दोषव्याद्
गुणवानन्वत्त्वज्ञानरमणोपघातत्वात् शोसरोगपुण्यवत् उत्कर्षाय
भवन्ति, किमेभिः पुद्गलोपचयरूपैः पणोपधिभिः संसर्गश्च भे कदा
निवृत्तिः पृथ्य इति संवेगनिर्वेदपरिणामां नोन्माद इति ॥ ६ ॥

एतः आत्मानमुपदिशति-

क्षोभं गच्छन्समुद्रोऽपि, स्वोत्कर्षपवनेरितः ।

गुणोद्यान् बुद्बुदीकृत्य, विनाशयसि किं मुधा ॥ ७ ॥

व्या०-क्षोभं गच्छन्ति-हे हेम ! स्वाप्यनन्दमन्वक-
मानमनिरामसिम्बं " समुद्रोऽपि " मुद्रा सागुलिकव्या नदा
उत्तोऽपि " स्वोत्कर्षपवनेरितः " साहसराजनमग्निः क्षोभं
गच्छन् अल्पमयैः पवनेन भवन गुणोद्यान् जम्बामोन्मत्तान्

तत्त्वं वस्तुस्वरूपं जीवे जीवत्वं तत्त्वं अनंतचैतन्यरूपं अजीवे
 अचैतन्यस्वरूपं तत्त्वं नाम अविपरीतस्याद्वादगोचरं जीवादिपदा-
 र्थस्वरूपं तथापि स्वस्वस्थाने धर्माधर्माकाशपुद्गलजीवानां तत्त्वत्वं
 तथापि अस्य ममात्मतः यत्स्वरूपं शुद्धचिद्रूपं अनंतानंदरूपं
 असंख्येयप्रदेशानंतज्ञानादिपर्यायपरिणामिकोत्पादव्ययव्रौव्यात्वष-
 ड्गुणपरिणतागुरुलघुपारमार्थिकैकांतिकात्यंतिकनिरतिशयावायनिः
 श्रेयसरूपं स्वतत्त्वं तत्र दृष्टिः दर्शनं श्रद्धाप्रतिपेक्षणं वा तत्त्वा-
 बलोकनं यथार्थावबोधयुक्ता श्रद्धादृष्टिः तत्त्वदृष्टिः, सा च नामतः
 उल्लासः अनेकानां, स्थापनातः तद्विचारणा स्थिरचित्तानां मुद्रा-
 न्यासाद्यबलंविनां, द्रव्यतः संवेदनज्ञानं विविक्तवृत्तानां, भावतः
 अनुभावात्मस्पर्शज्ञाननिमग्नचित्तानां, संवेदनज्ञानं यावन्नपचतु-
 ष्ठं नयत्रयं स्पर्शज्ञानात्मकसम्यग्दर्शनसम्यक्चारित्र्यैकत्वव्यनै-
 कतानिष्पन्नकेवलज्ञानिनां उत्सर्गतः तत्त्वदृष्टिवोद्भव्या सर्वोपाय-
 समूहतः स्वतत्त्वे दृष्टिः कार्या तदर्थमुपदेशः ।

रूपे रूपवतीदृष्टिः, ईदृवा रूपं विमुह्यति ।

मज्जत्यात्मनि नीरूपे, तत्त्वदृष्टिस्त्वरूपिणी ॥ १ ॥

व्या०—रूपे इति—“ रूपवती दृष्टिः ” पौद्गलिकापौद्गलिका-
 त्मिका पुद्गलस्वरूपग्राहिणी ‘ दृष्टिः ’ चक्षुः ‘ रूपं ’ श्वेतादिमेदं
 दृष्ट्वा ‘ रूपे ’ वर्णादौ वर्णगंधरसस्पर्शलक्षणे ‘ विमुह्यति ’ मोह-
 साद्रवति पुनः ‘ अरूपिणी ’ रूपरहिता दृग् ज्ञानरूपा आत्म-
 चैतन्यशक्तिलक्षणा तत्त्वदृष्टिः ‘ नीरूपे ’ निर्गतमूर्तधर्मिणि वर्णा-
 दिरहिते आत्मनि शुद्धचैतन्यलक्षणे ‘ मज्जति ’ मग्नतां प्राप्नोति
 स्वरूपलीना भवति अतः बाह्यदृष्टित्वं अनादि विहाय स्वरूपो-
 पयोगे दृष्टिः कार्या ॥ १ ॥

चरन्तः शुद्धत्वात् यावन् सम्पत्तिं-अनुभवकादयः, जिनकल्पाः
स्वविशेषकल्पादयः, मत्पक्षभाववर्तिनां एकं अक्षयं परं मग्नं प्राप्नु-
वन्ति । इत्यनेन सर्वे साधनोपाया एकं शुद्धं आत्मस्वरूपं सम-
वनन्ति । सर्वेषां मोक्षसाधकानां सात्त्विकत्वान् । कमिव ? समुद्रं
सृतितां इव, यथा नद्यः समुद्रं गच्छन्ति एवं तत्त्विकत्वपरिणा-
मानां सर्वे साधनं शुद्धात्मभावे अवतरन्ति । अनौ रागद्वेषाभावो
हितम् ॥ ६ ॥

स्वागमं रागमात्रेण, द्वेषमात्रात् परागमम् ।
न श्रयामस्त्यजामो वा, किन्तु मध्यस्थया दृशा ॥७॥

त्या०—स्वागमं इति—स्वागमं गम्यतेतं जागमं, वयं न
रागमात्रेण श्रयामः, यच्च अस्मत्पक्षगद्वर्गैः इदं पृथग्विमतं,
अस्माकं कल्पनिर्दिष्टं, इति रागादुत्त्वेन न जिनागमे रागः वा
अपरा परागमं कल्पितादिशस्त्रं, न केवलद्वेषमात्रेण परीक्षित्वान्
न द्वेषः तेन न त्यजामः किन्तु परीक्षया यथार्थवस्तुस्वरूपनि-
रूपणेन सम्पदज्ञानहेतुत्वात्, निन्द्याऽनिन्द्याद्यननस्वभावकल्पनेऽ
प्यविशेषित्वान् नन्द्यया दृशा जिनागमं श्रयामः । विपर्ययो-
पेतवस्तुस्वरूपपरिज्ञाऽज्ञानत्वेन त्यजामः, न द्वेषमात्रेण त्याग-
योग्यत्वात् त्यजामः । उक्तं च—

पक्षपातो न मे वीर्ये, न द्वेषे, कल्पितादिषु ।

शुक्तिमद् वचनं यस्य, नम्यं कार्यं, परिग्रहः ॥ १ ॥

न श्रद्धयैव त्वयि पक्षपातो, न द्वेषमात्रादसुखिः परेषु ।

यथावशात्तच्चरन्ति त्वान्वेव वीर्यमुनाश्रिताः स्मः ॥२॥

इति ॥ ७ ॥

सम्गदिद्वी जीवो, तत्तरुह आयभावरमणपरा ।

वित्तये भुजंतो विद्ध, नो रज्जइ नो वि मज्जई ॥ ३ ॥

अतः बाह्यावलंबिचेतनावीर्या कार्या च स्वरूपावलंबिनी ॥२॥

ग्रामारामादि मोहाय, यद् दृष्टं बाह्यया दृशा ।

तत्त्वदृष्ट्या तदेवान्तर्नीतं वैराग्यसम्पदे ॥ ३ ॥

व्या०—ग्रामारामादि इति—“ बाह्यया दृशा ” बाह्यदृष्ट्या यद् ग्रामारामादि दृष्टं मोहाय भवति अयंममदृष्टये भवति तदेव ग्रामादिकं “तत्त्वदृष्ट्या” स्वपरभेदकृत्रिमाकृत्रिमहन्वया (दृशा) “अंतर” आत्मोपयोगमव्ये “नीतं” प्रापितं “वैराग्यसंपदे” वैराग्यं औदासीन्यं तत्संपदादृष्टये भवति । उदाहरणं । एगे आपरिआ नाणचरणप्पहाणा सुअरहस्सपारगा भव्वजीवाणं अणेगसमणगणपरिवुडा गामाणुगामं दुइज्जंता वायणाइहिं समणसंयं गायंता मग्गे पंचसमिइतिगुत्तिगुत्ता, अणिच्चाई-भावीयसजोगा, पत्ता एगं वणं अणेगलयाईणं नीलं नील-भासं सउणगणनिवासं, तओवणस्स पुष्फफल लच्छां पासिऊण निगंयागं वयंति ईअ वणं भो भो निगंया पासह. एए पत्ता पुष्फागुला फुला जे चयणा लक्खणाणंतसत्ति आवरीऊण नाणावरगंदंसगावरणाचरित्तमोहमिच्छवलमोहांतराय उदयेण दी-णादीणादुट्ठिया एगेदियमावन्ना कंपंता सहा बलहया बुहया अत्ताणा, असरणा, जम्मणा मरणावगाडा अहो अयुक्कंपाडि गप एए को एस अयुक्कंपं कुणई मणसवणनयणविगडणं, इअ मणिऊण जणिअसंवेग्गचलंति पुरओ ते निगंयावि नाणा-वरणाई वंयकरणे दुगंल्ला पंपओ चलिपा अहह—आपाआपं

सोऽयं समरसीभाव-स्तदेकीकरणं मतम् ।

आत्मा यदपृथक्त्वेन, लीयते परमात्मनि ॥ ४ ॥ ८ ॥

इति व्याख्यातं मध्यस्याष्टकम् ॥ १६ ॥

अथ निर्भयाष्टकम् ॥ १७ ॥

माध्यस्थ्ये स्थितत्वं निर्भयस्य भवति, भयमोहोदयात् परि-
णामघापत्त्यं भवति, अतो भयपरिहारः कार्यः, आत्मा हि शुद्ध-
विदूषाविनश्वरः तेन निर्भय एव, नामस्थापनानिर्भयौ सुगमौ,
द्रव्यनिर्भयः सप्तभयरहितः, भावनिर्भयः कर्मबंधहेतुविभावपरि-
णतिरहितः, बंधहेतुपरिणामः आत्मसत्तारोयकामिनवकर्मबंधक-
त्वान्महामयं तद् च संवरपरिणामपरिणतानां न भवति । नेग-
मेन सर्वद्रव्याणां, संग्रहेण वस्तुसत्ताया, वस्तुवृत्त्या विनश्वरत्वात्,
व्यवहारेण कर्मोदयाव्यापकस्य घोरस्य, अजसुवेण निर्ययस्य,
शब्दनयेन ध्यानस्यस्य, सममिच्छदनयेन केवलिनः, एवंभूतनयेन
सिद्धस्य, निर्भयत्वं अविनश्वरसर्वगुणप्राग्भावात् । अथ च यथा-
यात्मस्वरूपविज्ञातुरोदयिकभावनिर्ममस्य सावने निर्भयो भवति,
अतो निर्भयाष्टकं व्याख्यायते—

यस्य नास्ति परापेक्षा, स्वभावाद्द्वैतगामिनः ।

तस्य किं नु भयभ्रान्ति-क्लान्तिसन्तानतानवम् ॥ १ ॥

ध्या०—यस्य नास्तीति—यस्य 'परापेक्षा' पराश्रया, पराप्ता
वा, नास्ति तस्य 'स्वभावाद्द्वैतगामिनः' स्वभावस्य यन् जडं
एकत्वं स्वभावाद्द्वैतं तत्र गमनशीलस्य 'भयः' शक्तः 'भोतिः'
प्रमः 'प्रांतिः' खेदः तस्य 'नालवं' अविस्मरणे नु भवति
काक्षर्यः इत्यनेन पावस्तुसाक्षणे पराशादिना नृदं नृदति, स
परभावनिःस्पृहः तस्य परभावाभावेन खेदः इति सूचति ॥ २ ॥

भवस्य बीजं नरक-द्वारमार्गस्य दीपिका ।

शुचां कन्दः कलेर्मूलं, दुःखानां खानिरङ्गना ॥ ३ ॥

अन्यशास्त्रेऽपि—

कान्तावनकशूवेण, वेष्टितं सकलं जगत् ।

तासु तेषु विरक्तो यो, द्विभुजः परमेश्वरः ॥ १ ॥

इत्यादि तत्त्वज्ञस्य नारी मोहहेतुत्वात् भवबीजरूपा
भाति ॥ ४ ॥

मुनः उपदिशति—

लावण्यलहरीपुण्यं, वपुः पश्यति बाह्यदृग् ।

तत्त्वदृष्टिः श्रवकाकानां, भक्ष्यं कृमिकुलाकुलम् ॥ ५ ॥

व्या०—लावण्येति—“ बाह्यदृग् ” लोकादुगतदृष्टिः “ वपुः ”
शरीरं “ लावण्यलहरीपुण्यं ” सौन्दर्यलहरीपवित्रं पश्यति तत्त्व-
दृष्टिः सम्पत्ज्ञानी तच्च “ श्रवकाकानां भक्ष्यं ” कृमिकुलाकुलं
कृमिमयं पश्यति । उक्तं च—

नवस्रोतः स्रवद्विस्रसनिस्त्यन्दपिच्छले ।

देहेऽपि जीवसङ्कल्पो, महन्मोहविमृमितम् ॥ १ ॥

अनः कर्मोपाधिजं शरीरमहिमं बंधहेतुत्वात् तत्र रागाभाव
एव वक्ष्य ॥ ५ ॥

गजाश्वेर्भूपभुवनं, विस्मयाय बहिर्दृशः ।

तत्राश्वेभवनात्कोऽपि, भेदस्तत्त्वदृशस्तु न ॥ ६ ॥

व्या०—गजाश्वेति—“ बहिर्दृशः ” बहिर्दृष्टेः नास्य “ भूपभु-
वनं ” नृपगृहं “ गजाश्वः ” वाग्णाश्वगणव्याप्तं “ विस्मयाय ”

स्तेयं ? न ह्यस्ति. स्वस्तेन स्वयं वक्तुं समर्थोऽस्मि. कथंस्तेन
स्तेन ? स्तेयं स्वस्तेनार्थस्य स्तेयं ज्ञानेन अस्तेनेन स्वस्तेन
ज्ञानमनस्य ॥ ३ ॥

एकं ब्रह्माग्रमादाय. निगन्मोहचमं मुनिः ।

विभेति नैव बहुधाम-शीर्षस्थ इव नागराद् ॥ ४ ॥

एकं-एकमिति-मुनि. स्वस्तेन परमात्मनः. न विभेति
न भयान्न भवति. किं परं ? मोहस्य निग्रह. मोहमनस्य
समं वस्तु, किं ह्यस्य ? 'ब्रह्म' ब्रह्मान आत्मन्यन्तरावस्थेयः
नदेरागं ज्ञानं आदाय शरीरात्. क. इव ? मद्रास्य शीर्षं नव
विभेति मद्रास्यशीर्षस्थ. 'नागराद्' नागरात् शीर्षस्थ इव, यथा
गजस्थः गजाने न विभेति तथा मुनिः कर्मजगत्तये प्रवृत्तः
न भयान्न भवति. यो हि स्वस्तेन न. नय परमात्मनो-
द्वयस्य भयं न, भयं हि परमोन्मत्तनाशं भवति तद्विनाशस्यास्य
क्रियमान एव अतो न भय वाच्यमस्य शरीरदिगन्तराभा-
विनत्वात् ॥ ४ ॥

मपूरी ज्ञानदृष्टिधेत्, प्रसर्पति मनोवने ।

वेष्टनं भयसर्पाणां, न तदानन्दचन्दने ॥ ५ ॥

एकं-मपूरी इति-'मनोवनं विनोदान 'वनं' यदि 'ज्ञान-
दृष्टिः' स्वभावद्वयविशेषनर्हा इह 'मनः' मनसि 'वेष्टनं'
विश्वगति तदा 'ज्ञानद्वन्द्वे' स्वस्तेनानन्दन-ने भयसर्पाणां
वेष्टनं न भवत्यर्थः । इदमुक्तं भवति-ज्ञानेन स्वस्तेनानन्दे वृत्ते
स्वस्तेनानन्दविश्वनिवासरम्योक्तं परमनिवृत्तिं ज्ञाने भय-
स्योदये न भवति ॥ ५ ॥

व्या०—न विकाराय इति—आचार्यैः गुरुभिः ग्रहणमेवना-
 शिक्षादानेन सूक्ष्मागमरहस्य शिक्षणेन यैः पाठकैः तत्त्वट्टयः
 पुरुषाः “निर्मिता” निष्पादिता “विकाराय न” रागद्वेषो-
 पाधिषट्द्वये न किंतु “विश्वस्य” विभुवनस्य “उपकाराय”
 सदुपदेशदानशुद्धतत्त्वोपलंभाशुपकाराय निर्मिता इति भावना
 यथाऽनादिमिध्यात्वासंयमग्रस्तानां वयं निर्यामकास्तथान्येऽपि
 यथार्थभावनदक्षा उपकाराय भविष्यंति तेन एभ्यः श्रुतरहस्यं
 पाठितव्यं। उक्तं च विधिप्रपाद्यां ॥ निज्जामउ भवणवत्तारणसवम्म-
 जाणवत्तेमि मोख्खपह सत्यराहो अत्ताणंवा ण चस्खवुय ॥ १ ॥
 अत्ताणाणं ताणं नाहो, अनाहाणभवसत्ताणं, तेणं पुण्णसप्पुरिस-
 गुरुअगच्छभारे नियुत्तोऽसि ॥ २ ॥ इत्यादि। ‘भइं बहुस्सु-
 याणं, बहुजनसहेह पुच्छणिज्जाणं’। बहुश्रुताध्ययने—

समुद्रगंभीरसमा दुरासया; अचक्रिया केणइ दुप्पहंसगा ।
 सुयस्सपुणो विअस्स ताइणो, खविचुं कम्मं गर्इमुत्तमं गया ॥ १ ॥

इति तत्त्वट्टयष्टित्वं हितं न अनेकशास्त्रव्यायामे बहुश्रुतत्वं
 निश्चितसमयज्ञो बहुश्रुतः। उक्तं च संमतौ—

जो हेउवायपख्खम्मिहेऊउ आगमे य आगमिओ ।

सो समयपणओ, सिद्धंतविराहओ अन्नो ॥ १ ॥

इति नयप्रमाणप्रमाणीकृतस्वपरसमयसाराः स्वरूपासारा निरु-
 द्धमोहप्रचारारतत्त्वट्टयः किमृता ? इत्याह स्फुरंती कारुण्यं
 भवसमुद्रतारणोपकारित्वलक्षणं यत् पीयूषं तस्य वृष्टिर्वर्षा यत्र
 ता इति जगज्जनतारणकरुणाऽमृतवृष्टिमया इत्यनेन कथं ते
 लोकाः तत्त्वविमुखाः विषयस्ताः आत्मानं ध्वंसयन्ति ? जैना-
 गमे सति च अनंतगुणपर्यायसत्तात्मके आत्मनि स्वप्नांत्या रमंते

परितं चेतनार्थादितरेषु तन्मीभूतं तस्य साधोः इतः
 कस्माद् मयं ? न कस्मादपि । कथंभूतस्य दुःखे ? अतश्चान-
 तस्य ज्ञानेनानात्मस्य, इत्यनेन वचनवर्णनानादिवार्त्त-
 वगतिस्तस्य दुःखालम्बनस्य साधोः द्रव्यभाववृत्तिरुक्तस्य परम-
 किंचनस्य न मयं । यदा अनेकेतिगतात्मपदने—

प्राप्ता जलसु तनु-कक्षाया इन्दिरानि अ ।
 ते जिनिषु जहा नायं, विहरानि जहं दुर्गा ॥ १ ॥
 रागदोषादयो विदा, नेहपाता मयंकरा ।
 ते त्रिदिषु जहन्नायं, विहरानि जहन्नं ॥ २ ॥
 तपा च ननिषादविवचनं—

बहू खु दुयिनो महं, जन्मास्त निरुधयो ।
 नहजो विमदुक्तस्त, पुणनचरस्तजो ॥ १ ॥
 इन्दिरातु-तनयोये । यथाप्यजानवतो न मयं ॥ ८ ॥

॥ इति ध्यात्पत्तं निर्मपाष्टकम् ॥

॥ अथ अनारम्भशंताष्टकम् ॥ १८ ॥

निर्भपत्तं सर्वरनाकलामे भवति, परमाकलामश्च तेषु परमा-
 ए जलानजलेन भवति, तदर्थं यद्वत्तन्व्यतिरिक्तं तदनारम्भ-
 तस्य शान्तं कथनं कृत्स्वरूपं अनारम्भशंताष्टकं ध्यात्पत्तये ।
 य नामरथात्मा सुगन्ध, इत्यतः अनारम्भशान्तं द्विविधं, बह्वं
 जगं च, तत्र बह्वं दौर्गिकं चत्स्वभोगादिमपोदनामत्वे परम-
 हृदयशरी न ननेदं इत्यादिहरूपं, तथा बह्वं दौर्गिकं यत्
 तदनारम्भशान्तं विनिर्गतेन परमत्वे जलहापत्वेन दुःस्थे-
 तरेषु साधनविबन्धनस्य यत् परमैक्यादिनरुपांतरस्य

व्या०-बाह्यदृष्टिप्रचारेषु इति-"महात्मनः" स्वरूपपरक
भेदज्ञानपूर्वकसुद्धात्मानुभवलीनस्य सर्वसमृद्धयः स्फुटाः प्रक
" अंतरेव " आत्मानः एव स्वरूपमव्ये एव भासं
यनः स्वरूपानंदमयोऽहं, निर्मलाखंडसर्वप्रकाशकज्ञानवानहं, इं
द्रिय औपचारिकाः अक्षयानंतपर्मायसंपत्पावोऽहं, इ
स्वसत्ताज्ञानोपयुक्तस्य स्वात्मनि भासंते, कीदृशेषु सत्सु
बाह्यदृष्टिप्रचारेषु मुद्रितेषु सन्सु "बाह्या दृष्टिः" विषयसंचा
त्मिका नस्याः "प्रचारा" विस्ताराः "मुद्रितेषु" रोधितेषु न
इंद्रियप्रचारचलोपयोगैः कर्ममलपटलावगुंठिताप्यात्मसंपद् ज्ञाप
इति इत्यनेन बहिर्गमनमुपयोगस्य न कर्तव्यमिति ॥ १ ॥

समाधिनन्दनं धैर्यं, दम्भोलिः समता शची ।

ज्ञानं महाविमानं च, वासवश्रीरियं मुनेः ॥ २ ॥

व्या०-समाधिरिति-"मुनेः" स्वरूपज्ञानानुभवलीनस्य साध
"इयं" उच्यमाना "वासवस्य" इंद्रस्य "श्रीः" लक्ष्मीः शोभ
वर्तते । अत्र मुनेः पवित्ररत्नप्रयीपात्ररूपेन्द्रस्य "समाधिः" व्या
नव्यानाल्लेपकत्वेन निर्विकल्पानंदरूपः समाधिः स एव नंद
वनं, हरेः नंदनवनकीडा सुखाय उक्ता, साधोः समाधिक्रीडा
सुखाय, तत्राप्यौपाधिकात्मीयकृतो महान् भेदः, स च अव्या
त्मभात्रनाशेयः, अस्य धैर्यं वीर्याकंपता आदयिकभावाशुच्यता
लक्षणं "वज्रं" दम्भोलिः पुनः "समता" इष्टानिष्टेषु संयोगे
अरक्तद्विष्टता सर्वेऽपि पुट्टाः कर्करचितामण्यादिपरिणताः जीवाश्च
भक्ताभक्तनया परिणताः ते सर्वे न मम मित्राः एतेषु क
रागद्वेषपरिणतिरित्यवलोकनेन ममपरिणतिः समता सा शची
स्ववर्मपत्नी "ज्ञानं" स्वपरभावपदार्थावबोधरूपं "विमानं" सर्वा-

अतएव सत्त्वगन्धस्पर्शरसस्पर्शमे विविक्तयेत् ।

सात्त्विकं निवृत्त्यं विवृत्तं तत्त्ववृत्तता ॥ ५ ॥

इत्यात्मवत्त्वगन्धो सर्वं फलगतत्वेन ज्ञायाति स आत्मवित्
प्रशंसो न वरोति तदेवा—

गुणैरिति न पूर्णोऽस्ति, कृतमात्मप्रशंसया ।

गुणैरिति पूर्णश्चेत्कृतमात्मप्रशंसया ॥ १ ॥

भा०—गुणैरिति—“ इति गुः ” केवलज्ञानादिभिः पूर्णः
न ज्ञाते तर्हि ‘ ज्ञानप्रशंसया ’ व्यपोग्यत्वात् ‘ कृतं ’ नाम
भित्तं निवृत्तत्वनः वा प्रशंसा । फेडलिकोपाधिज्ञा गुणा इति
इदं वदन्ति तेन प्रशंसा ‘ येद् ’ यदि सम्यग्दर्शनज्ञानधारि-
तत्वेनैः साधनगुणैः ज्ञानिकज्ञानदर्शनधारिरूपैः सिद्धगुणैः
पूर्णः तर्हि वाचक्यमकनशंसया कृतं भित्तमित्यर्थः प्राग्भा-
वित् गुणा स्वतन्त्र प्रकटीभवन्ति नेष्टुपतिः पलाटारता चित्कण्ठं
विदति इति वा स्वतन्त्रत्वगुणप्रशंसना ॥ १ ॥

इत्यप्यवहारेण दर्शयति—

श्रेयोद्रुमस्य मूलानि, स्वोत्कर्षाभिः प्रवाहतः ।

पुण्यानि प्रकटीकुर्वन्, फलं किं समवाप्स्यति ? ॥३॥

भा०—श्रेयोद्रुम इति—भो मद्रः ! ‘ पुण्यानि ’ पवित्राणि
“ श्रेयोद्रुमस्य मूलानि ” कल्पवृक्षस्य मूलानि “ स्वोत्कर्षाभिः
प्रवाहतः ” स्वस्य उत्कर्षाः अस्तुत्यं स एव अभः प्रवाहः
तस्मान् “ प्रकटीकुर्वन् ” व्यक्तं कुर्वन् किं फलं समवाप्स्यति ?
अति तु नैव यस्य द्रुमस्य मूलं उत्पतति तेन फलोत्पत्तिर्न
भवति ॥ ३ ॥

भूमयः केन घृता, उपमा तु महत्त्वज्ञापिका सामर्थ्यज्ञापिका च । पुनः कथंभूतो मुनिः ? नवं यद् ब्रह्मज्ञानं तदेव सुधा तस्याः कुण्डः, “निष्ठा” स्थितिः तस्या अधिष्टायकः, इत्यनेन तत्त्वज्ञानामृतकुण्डस्यैपरक्षक इति ॥ ४ ॥

मुनिरध्यात्मकैलाशे, विवेकवृषभस्थितः ।

शोभते विरतिज्ञप्ति-गङ्गागौरीयुतः शिवः ॥ ५ ॥

व्या०-मुनिरध्यात्मेति, अत्र श्लोकत्रये महादेवकृष्णब्रह्मोपमानं औपचारिकं, नहि ते कैलाशगंगासृष्टिकरणोद्यताः, किंतु लोकोक्तिरेषा, तेन श्लेषालंकारार्थं हि वाक्यपद्धतिः, न सत्या । “मुनि” तत्त्वज्ञानी “अध्यात्मं” “आत्मस्वरूपैकत्वं” तद्रूपे कैलाशे आस्थाने, “विवेकः” स्वपरविवेचनं स एव “वृषभः” बलीवर्दः, तत्र स्थितः, “विरतिः” चारित्रकलास्त्रवनिवृत्तिः, ज्ञप्तिः ज्ञानकला ब्रह्मोपयोगता, एव गंगागौरी, ताम्भ्यां युतः ‘शिवः’ निरुपद्रवः, उपचारान् शिवः रुद्रो भासते, रुद्रस्य गंगायुतत्वं विद्याधरत्वे पार्वतीमनोरंजनाय विक्रियाकाले वाच्यम् ॥ ५ ॥

ज्ञानदर्शनचन्द्रार्क-नेत्रस्य नरकच्छिदः ।

सुखसागरमग्नस्य, किं न्यूनं योगिनो हरेः ? ॥ ६ ॥

व्या०-ज्ञानदर्शनेति-“योगिन” स्वव्यपारिणतस्य “हरेः” कृष्णान् किं न्यूनं ? न किमपि, किमूतस्य योगिनः ? “ज्ञानदर्शनचन्द्रार्कनेत्रस्य” ज्ञानं सामान्यविशेषात्मके वस्तुनि विशेषावबोधः, सामान्यविशेषात्मके वस्तुनि सामान्यावबोधः दर्शनं, ते एव चन्द्रार्कौ नेत्रे यस्य स तस्य, हरेः चन्द्रार्कनेत्रत्वं तु लोकोक्तिरेव, पुनः किमूतस्य योगिनः ?-“नरकच्छिदः” नरकगतिनि-

कल्प क. । अं तु निर्दिष्टविकल्पे विवर्तने विवर्तनी-
कल्पः । अं ५ ।

नैवे वेवे ज्ञेयं वेवे ज्ञेयं ज्ञेयं ।

नैवे ज्ञेयं ज्ञेयं वेवे ज्ञेयं ज्ञेयं ॥ १ ॥

ज्ञेयविषयस्य ज्ञेयविषयस्य ज्ञेयविषयस्य निमित्तं ॥ ४ ॥

ज्ञेयविषयस्य ज्ञेयविषयस्य-ज्ञेयविषयस्य निमित्तं ।

उत्तरः परस्परि-विद्वानन्दयनस्य कः ॥ ५ ॥

ज्ञेय-ज्ञेयस्य-विद्वानन्दयनस्य - विद्वानन्दयनस्य ज्ञेयः

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

निमित्तं ज्ञेयः क उक्तं ज्ञेयः वेवे ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

निमित्तं ज्ञेयस्य ज्ञेयस्य ज्ञेयस्य ज्ञेयस्य ज्ञेयस्य ज्ञेयस्य

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं

दुःखं प्राप्य न दीनः स्यात्सुखं प्राप्य च विस्मितः।
मुनिः कर्मविपाकस्य, जानन्परवशं जगत् ॥ १ ॥

व्या०—दुःखं प्राप्य न दीनः स्यादिति—“मुनिः” तत्त्व-
रसिकः “दुःखं” असातादि प्राप्य दीनः न स्यात्, कृतभोगे
का दीनता ?, करणकाले अविचारेण करणेन तद्विपाक ईदृश,
एवं च पुनः “सुखं” सुतादिराज्येश्वरराज्यादि प्राप्य विस्मितः
न स्यात्, को विस्मयः ?, स्वगुणावरणभूते विपाकमिष्टे कर्मणि,
“जगत्” लोकं “कर्मविपाकस्य” शुभाशुभोदयस्य “परवशं”
पराधीनं जानन्, सर्वं जगत् कर्माधीनं तत्त्वज्ञानी एवं कर्म-
विपाकमवगणय्य तत्त्वसावने यत्नवान् भवति ॥ १ ॥

येषां भ्रूभङ्गमात्रेण, भज्यन्ते पर्वता अपि ।
तैरहो कर्मवैषम्ये, भूपैर्भिक्षापि नाप्यते ॥ २ ॥

व्या०—येषां भ्रूभङ्गेति—‘येषां’ पुरुषाणां ‘भ्रूभङ्गमात्रेण,’ भ्रूवि-
क्षेपेण, ‘पर्वता’ गिरिवरा अपि भज्यन्ते, तैर्भूपैः कर्मणां
वैषम्यं कर्मजनिता विषमता तस्मिन् कर्मोदये दुःखावस्थायां,
भिक्षापि ‘न आप्यते’ न प्राप्यते, इति शुभाशुभविपाक-
वैचिष्यम् ॥ २ ॥

जातिचातुर्यहीनोऽपि, कर्मण्यभ्युदयावहे ।
क्षणाद्रङ्गोऽपि राजा स्यात्, छत्रच्छन्नदिगन्तरः॥३॥

व्या०—जातिचातुर्येति—कश्चिन् रङ्गोऽपि ‘क्षणात्’ क्षणमा-
त्रेण, ‘अभ्युदयावहे’ शुभोदके कर्मणि राजा ‘स्यात्’ भवेत्,
कथंमृतः रङ्गः ?—जातिमातृका चातुर्य-दक्षत्वं ताम्यां हीनः

रमवाटी बहिर्दृष्टिर्भ्रमच्छायान्तरीक्षणात् ।

भ्रान्तस्तत्त्वदृष्टिस्तु, नास्यां शेते सुखाऽऽशया ॥२॥

एषा—भ्रमवाटी इति—“ बहिर्दृष्टिः ” भ्रमोत्पत्त्या भ्रमहेतु-
ति निरासनीया भ्रमहेतुत्वात् । न च दृष्टिः भ्रमोऽभ्रमवाटी भो-
य्य बहिर्दृष्टिः बाह्यभावावलोचने ‘ शोभनं इदं अभोभनं इदं
ते, इदं वगेमि इदं कार्यं ’ इत्याद्यवलोचनरूपा दृष्टिः भ्रमवाटी
नप्य वाटी रक्षिता इतिः भ्रमविरूपरङ्गनी बाह्यवलोचनेन
देहप्रतिष्ठादिपितृनेन विरूपरूपना जायते, चेन्नप्य च पत-
तोऽवलोचनदुष्टिता स्वतन्त्रविमुखा तत्रैव रमते । उक्तं च ।

रागे दोषे ततो, इहाविद्वेहि भ्रमनुहं पतो ।

कप्पेक्कप्पणाओ, मज्झेपं अट्टेनि ष्पत्त ॥ १ ॥

तत्राऽऽत्तं भ्रममवाशः तादृगेकांतारोपजं ज्ञानं तु शुभ-
दमपेगे सुखारोगः तदमाप्ता अनुभवाप्तौ दुःखारोपरूपं ज्ञानं
प्राप्य भ्रमस्य क्षीयनत्वा तत्र भ्रमात्तत्र एव रमते तु पुनः
तिः तत्त्वदृष्टिः यथापंतत्वे स्यादादे स्वपस्वभावदर्शने दृष्टिः
। तत्त्वज्ञः स्वरूपानुभवस्तः अस्यां भ्रमच्छायायां सुखाशया
प्राप्ताच्छाया न शेते किन्तु पूर्वकर्मोददेन तत्र वर्तमानोऽपि
श्रेष्ठशिलापात्रमोचनवत् सशंकः साक्षक्य च दुःखमेवेदनिति
त् निर्देवानेव भवति । उक्तं च—

पुण्विसया इहा, ततोविन्नुणमिच्छदिदीणं ।

विमार्इपतताणं, दुहमन्दुहफलावेव ॥ १ ॥

जह चम्मकरो चम्मत्त, गंवं नो णापइफळे सुद्धो ।

तह विसयासी जीवा, विसये दुक्खं न जाणंति ॥ २ ॥

णामतः तीव्रक्षयोपशमभावावाप्तसाधनाः अपूर्वकरणबलेन उपश-
मचारित्रपरिणतिं आरूढाः सर्वथा मोहोदयरहिताः, च पूर्वं
भूतकेवलिनः अपि 'दुष्टेन कर्मणा' सत्तागतेन मोहेन उदयाव-
स्थायोग्यभूतेन, अथवा आयुःकर्मप्रांतकरणेन प्रतिपातमापन्नाः
अहो ? अनंतसंसारं ग्राम्यंते ते चतुर्गतिषु प्रमंति, अतः
कर्मायत्ता चेतना न करणीया, विपाककाले स्वकीयक्षयोपशम-
स्वरूपाद्युपायी रक्षणीयः, नहि विपाकः प्रतिपातामिनवकर्मबंध-
हेतुः किंतु स्वकीयचेतना वीर्यं च मोहोदयानुगतत्वेन हेतुत्व-
परिणत्या बंधः, अतः हेतुर्नैव वारणीया, तदा च परकृतैव कर्म-
कर्तृता आत्मशक्तेः अप्रवर्चमानत्वात्, न ह्यप्रवृत्ता शक्तिः कर्म-
कर्त्री, तेन नोदनाहेतुता, किंतु मिथ्यात्वादिहेतुमिरुदयमूर्तैः
सम्यक्त्वादयो गुणा आच्छादिताः, पुनः चेतनावीर्यदानादयः
क्षायोपशमिकदुर्विपरीतश्रद्धानभासनपरमणिकपरिणतामिनवकर्म-
हेतुतामास्कंदन्ति, अतः अशुद्रतया परिणमितात्मापरिणतिरमि-
नवकर्महेतुः, निदर्शनं च सूक्ष्मकेन्द्रियाणां तु अशुद्धानुगक्षयो-
पशमबाहुल्येन तीव्रबंधकृता इत्यादि भाष्यं, उक्तं च—“अप्पा
करेइ कम्माइ, अप्पा वेण्णु परवसो एतो” इत्यादि । तथा च
भगवतीप्रज्ञापनादौ—“ अत्तकडा कम्मा बंधन्ति नो परकडा
अप्पवगाडा नाप्पा नवगाडा” उत्तराव्ययने—“अत्ता कत्ता विकत्ता
य सुहाण दुहाण य” इत्यादि । पुनः आचारांगे—“आयाणां
सागडन्नि” इत्यादि स्वतो योज्यं, श्रेणिप्रतिपाताधिशारे आव-
श्यकनिर्णुक्तेः—

उवसामं उवगीया, गुणनहया लिणचरित्तसरिसंपिः ।

पडिवायंति कसाया, किं पुण सेसे सराग्नये ॥ १ ॥

एतद् अयं मन्त्रोऽयं धेने इन्द्र विष्णु रमे चरुं नागाह
 सुतभये । १ । इयं चिन्तनगुणो नव पत्नी महानपत्नी अने-
 गमीपद्मपद्मेन विवर्णयन्त्येव देवयोगरूपेणनिजं मृदागा
 आपरिजो मन्त्रमयं मन्त्र-भो मो ! निगोपा ! अजं पदंमि
 नपत्नी मोहयन्ती निवर्दिष. तेन पद्मं कुर्याति लोका उच्छेदंति भजो-
 विगता अपानं न हृदयं हृदयनेतो मा कोविदापविह-
 मोहविज्जदि पद्मवद्धा लोका अतुलंरनिज्या, मोहयुगमता नो
 उवपुन शुक्ता अग्नेनिगच्छह, ता साहवो भवन्ति. वारु
 हरिपं मोहाप सपुत्रोऽपिपदने स्थिते गन्तु न हृदयं हृदये-
 ग्गता विहृदं देवं अपगुहयिष्या. शान्तनवाहं वेदगकाग्नं
 हव इति ॥ ३ ॥

पादद्वयेः सुधानार-वदिता भानि सुन्दरी ।

तत्त्वद्वयेस्तु साक्षात्साविष्णुमूत्रपिठोदरी ॥ ४ ॥

व्या०-द्वयद्वयेति-“ साद्वयेः ” मन्त्रागतस्य “सुन्दरी”
 र्यां “ सुधानारवदिता भानि ” अक्षयमया इव भाति तदर्थ-
 मर्द्धयन्ति धनं, स्वयंति माता. मोहयुक्ता मन्त्राहपोऽनेके तु
 पुनः “ तत्त्वद्वये ” निर्बन्धनंरूपमन्त्ररूपवद्वेदोक्तस्य “सा”
 सुन्दरी “ विष्णुमूत्रपिठोदरी ” भानि “ वि. ” विज “पूज”
 मन्त्रवत् “ पिठं ” अग्नि तेषां उदरी भद्ररूपा भाति ।
 उक्तं च ।

राममुन्नामनेरोऽग्नि-मन्त्राशुकाववर्धमान ।

अतुर्चानां पदे कापः सुचित्र तस्य नकुलः ॥ १ ॥ १ ॥

वन्दकत्वं नृमन्त्रं, वन्दकत्वं कुशाख्या ।

इति नैमर्गिका दोषा, पाप्मा नामु स्नेन कः ॥ २ ॥

साम्यं विभर्ति यः कर्म-विपाकं हृदि चिन्तयन् ।
स एव स्याच्चिदानन्द मकरन्दमधुव्रतः ॥ ८ ॥

व्या०—साम्यमिति य आत्मार्थो 'कर्मविपाकं' शुभाशुभवि-
पाकं चिन्तयन्, 'हृदि' चित्ते 'साम्यं' तुल्यत्वं इष्टानिष्टारहितं
विभर्ति, स एव योगी चिदानन्दमकरन्दमधुव्रतः, ज्ञानानन्दस्य मक-
रन्दः—रहस्यं तस्य मधुव्रतः—रसास्वादी 'स्यात्' भवति, आत्मानं-
दभोगी भवति, इत्यनेन आत्मानन्दरसरसिकः शुभाशुभविपाकोद-
येन रागद्वेषवान् न भवति, सर्वान् प्रति समवृत्ति मुनिः इत्येवं
कर्मविपाके समान्त्यचिन्तनाष्टकं समाप्तं ॥ ८ ॥

इति कर्मविपाकव्यानाष्टकम् व्याख्यातं ॥ २१ ॥

अथ भवोद्वेगाष्टकम् ॥ २२ ॥

कर्मविपाकोद्विग्नभावात् संसारान् उद्विजति, अतो भवोद्वेगा-
ष्टकं लिख्यते, नत्र नामभवः रुद्रादिः, अथवा—तन्नाम सर्वोद्धा-
परूपं, स्थापनाभवः लोकाकाशः तदाकारो वा, द्रव्यभवः भव-
प्रमणे हेतुरूपयनस्वजनादिः, भावभवः चतुर्गतिरूपः जन्मम-
णादिलक्षणः, नयस्वरूपं च—द्रव्यनिक्षेपे यावत् नयचतुष्टयं,
भावनिक्षेपे शब्दादिनयत्रयं ज्ञेयं । अत्र च भवमग्नानां जीवानां
न धर्मेच्छा, इंद्रियसुखास्वादलीना मत्ता इव निर्विवेका प्रमंति,
दुःखोद्विग्ना इतस्ततः दुःखापनोदार्य, अनेकोपायचिन्तनव्याकुला
प्रमंति शूकरा इव, इति महामोवभवांभोवौ किमन्यद् सर्वसि-
द्धिकरं श्रीमद्वीतरागवन्दनादिकं कुर्वति, इंद्रियसुखार्थं च तपउ-
पवासनादिकष्टानुष्ठानमाजन्मकृत् हारयन्ति निदानदोषेण, गणयन्ति

आक्षयं भवन्ति, " तत्त्वद्वयः " तत्त्वज्ञानिनः तत्र राज-
मंदिरे अश्वभवनात् करिगुणवनात् कोऽपि भेदः न, अनन्त-
ज्ञानानन्दद्वैतात्मातुभवत्को वनं नगरतुल्यं जानीते ॥ ६ ॥

भस्मना केशलोचेन, वपुर्धृतमलेन वा ।

महान्तं बाह्यदृग् वेत्ति, चित्ताम्राज्येन तत्त्ववित् ॥ ७ ॥

व्या०—भस्मना इति—“ बाह्यदृग् ” बाह्यदृष्टिः “ भस्मना
केशलोचेन ” केशाक्षणेन “ वपुषा ” शरीरेण धृतो मले
येन तेन महत्त्वं साधुत्वं आधायित्वं वेत्ति. महत्त्वस्वरूपापरि-
जानी जानाति “ तत्त्ववित् ” तत्त्वजानी अरूपान्मस्वरूपाव-
बोधी “ चित्ताम्राज्येन ज्ञानपूर्णत्वेन रत्नवर्षापरिणामनेन शुद्धा-
खंडानन्दसाधनमदृष्ट्या स्वगुणमाग्भावेन महान्तं “ वेत्ति ” जा-
नाति । उक्तं च षोडशके—

बालः पश्यति लिङ्गं, मत्पश्यति विचारयति वृत्तम् ।

आगमनत्वं तु बुधः, परीक्षते सर्वयतेन ॥ १ ॥

उत्तराध्यायनेऽपि—

न वि मुंडिण्य समगो, न उकारेण वंभगो ।

न मुनी रत्नवासेण, कुसर्वारेण न नावमो ॥ १ ॥

समयाए समगो होई, वंभवेरेण वंभगो ।

नानेण य मुनी होई, नवमा होई नावमो ॥ २ ॥

आत्मा सामायिकं भवति, इत्यादि व्याख्यायां जनः आत्म-

नानरमगविभामातुभवर्जना अर्जना मुनयो नवन्ति ॥ ७ ॥

विकाराय विश्वस्यो-पकारायैव निर्मिताः ।

कुरत्कारुण्यपोष-दृष्टयस्तत्त्वदृष्टयः ॥ ८ ॥

गंतुमशक्या भवन्ति, इत्यनेन अज्ञानतलातिगंभीरमव्यस्य संसार-
 पारावास्य रोगशोकवियोगादिकर्षवर्तैः रुद्धमार्गस्य जंतोः सह
 गमनमशक्यं भवति । पुनः यत्र भवसमुद्रे कथायाः—क्रोधमान-
 मायालोभरूपा पातालकलशाः तृष्णा विषयपिपासा तद्रूपैः मह-
 निलैः मृताः, चित्तं—मनः तस्य संकल्पाः अनेकजलसमूहाः
 तद्रूपा वेला—जलप्रवाहरूपा तरङ्गाः वृद्धिं वेलागमनं 'वितन्वते',
 विस्तारयन्ति, रूपेण कथापोदयात् तृष्णावातपेरणया विकल्पवेलां
 वर्द्धयन्ति, 'मलजलधौ संसारांशुधौ इति ॥ २ ॥ यत्र जन्मम-
 णसमुद्रे स्मरः—कंदर्पः तद्रूपः अंतर्मन्ये और्वाग्निः—वाडवानलः
 ज्वलति, यत्राग्नौ स्नेहधनः स्नेहो—रागः ॥ एव इंधनं—ज्वलन-
 योग्यकाष्ठसमूहः यस्मिन् अन्यत्र वडवाग्नौ जलेधनं इति, किमूतः
 रागः ? यः घोररोगशोकादयो मत्स्यकच्छपाः तैः संकुलः द्याप्तः,
 इत्यनेन रागाग्निप्रज्वलनरोगशोक्तापितप्राणिगणः एवंप्रपो भवा-
 धिः पुनः यत्र सांयात्रिकाः—प्रवहणस्था लोकाः, अत्रापि व्रत-
 नियमादिपोतस्था जीवाः उत्पातसंकटे कष्टे पतन्ति, कैः ? दुष्ट
 बुद्धिः मत्सरः असहनसंयुक्ताहंकारः, द्रोहः कापट्यं इत्यादयः
 एव विद्युद्दुर्वातगर्जितानि तैः दुर्बुद्धिविद्युता-मत्सरदुर्वातेन द्रोह-
 गर्जितेन व्रतादिपोताः प्रवर्त्तमाना अपि पंकरखलनाद्युत्पातात्
 लभन्ते, इत्यनेन महाभववारिधौ एते महाव्याधानः सन्मार्गप्राप्तौ
 तस्मात् अतिदारुणान् महाभयात् नित्योद्विग्नः सदोदासीनः
 तस्य संतरणोपायं सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्र्यरूपं कांक्षति—अ-
 मिलपति, इति तीव्रभवमीत इव तिष्ठति, चिंतयति च—
 मम शुद्धज्ञानमयस्य, परमनत्त्वस्मरणचारित्र्यपत्रिस्य, रागद्वेष-
 यसमुत्पत्त्यपरमशमशीतलस्य, अनंतानन्दसुखमग्नस्य, सर्वज्ञस्य, परम-
 दंशस्य, शरीराहारसंगमुक्तस्यामूर्त्तस्य, कथं शरीरादिव्यसनसमू-

भवाद्यां अतः कथयानः धर्महृत्सवं इत्युपदङ्गताः तत्त्वज्ञाः
यति महात्मानः सेव्या इति बाह्यदृष्टित्वं परित्यज्य आन्तर-
त्वावभासनरसिका भवन्तु भव्याः ॥ ८ ॥

इति व्याख्यातं तत्त्वदृष्टयष्टकम् ॥ १९ ॥

अथ सर्वसमृद्धयष्टकं ॥ २० ॥ व्याख्यायते ।

सर्वा समग्रा समृद्धिः संपदा सर्वसमृद्धिः तत्र नामसमृद्धिः
ल्लापनरूपा जीवस्माजीवस्य, स्थापना समृद्धिः शक्तिरूपा, द्रव्य-
समृद्धिः धनधान्यादिरूपा, शक्रचक्रचार्दनां लौकिका, लोकोत्तरा
पुनः मुनिदण्डिसमृद्धिरूपा ।

आमोसंहिविष्णोसंहि, खेत्त्रेसंहिजडभोसहीवेव ।

संनिवसोयं उज्जुर्मई, सबोसंहि चेव बोचवा ॥ १ ॥

धार्णजार्त्तविसंकेवलोय मगनांनिगोवपुषधरां ।

अरिहंतैवकैर्यो वलदेवा वामुदेवा य ॥ २ ॥

इत्यादिलब्धयः क्रद्दयः, नत्र केवलज्ञानादिशक्तिर्लोकोत्तरा
भार्वद्धिः, सं-सम्पद् प्रकरणेण क्रद्धिः समृद्धिः सर्वाचासां
समृद्धिश्च सर्वसमृद्धिः, अत्र साधनानवाच्छिन्नात्मनस्त्वसंपन्नमग्राणां
या तादान्म्यानुभवयोग्या समृद्धिः अवसरः नयाश्च प्रत्यक्षदृष्टां-
तभावनया तत्प्रकरणेषु नद्योग्येषु नदुच्यते तेषु नपोयोगिषु
आद्याः तद्गुणेषु सापेक्षेषु अंया इति । अत्र प्रथमं आत्मनि
समृद्धिपूर्णात्वं भासते नया कथयति ।

बाह्यदृष्टिप्रचारेषु, मुद्रितेषु महात्मनः ।

अन्तरेवावभासन्ते, स्फुटाः सर्वाः समृद्धयः ॥ १ ॥

तैलस्थालं शिरसि धृत्या सापेक्षयोगः अपतिततैलविदुः समागतः ।
 तद्रन्मृनिः अनेकमुखदुःखव्याकुले भवेऽपि स्वसिद्धयर्थं प्रमाद-
 रहितः प्रवर्तते, पुनः दृष्टान्तयति, यथा—स्वयंवरे कन्यापरिणय-
 नार्थं रात्रौघोद्यतः स्थिरोपयोगयोगतया लघुतालावविक्रः स्थि-
 रचित्तो भवति, तथा मुनिः भवर्मातः संसारसंसरणगुणावरणादि-
 महादुःखाद् भीतः क्रियासु समितिगुप्तिकरण सप्ततिकरणरूपासु
 अन्तर्मुखित्तो भवति, न अन्यत्र अंशभावे चित्तं मनो यस्य स
 अनन्वचित्तः स्यात् एकाग्रमानसः भवति उक्तं च—

गार्हज्जंति सुरसुंदरीहिं, वाइज्जंतावि वीणमाइहिं ।

तद्विदुसमसत्ता वा, चिट्ठंति मुणी महाभागा ॥ १ ॥

पवसिन्नायलगाया, भावसिण्णि कडुअफासेहिं ।

उज्जलवेयणपत्ता, समचित्ता हुंति निगंगा ॥ २ ॥

अमितलुद्धेणमणे, सीहेण य दाद्वक्कसंगहिआ ।

तद्विदु हु समाहिपत्ता, संवरलुत्ता मुणिवरिदा ॥ ३ ॥ ६ ॥

कथमीदृग्विपाके निर्भया निर्गथाः ? इत्युपदिशन्नाह ।

विषं विषस्य वह्निश्च वह्निरेव यदौषधम् ।

तत्सत्यं भवभीतानामुपसर्गेऽपि यन्न भीः ॥ ७ ॥

व्या०—विष विषस्य इति यथा—कश्चिन् विषयार्तः विषस्य
 औषधं विषमेव करोति, यथा सर्वदष्टः निचादिचर्वणेन विमेसति
 अथवा—कश्चिन् अग्निदग्धः पुनरपि अग्निदाहपीडावाराणाय पुनः
 भग्नितापं अंगीकरोति, इति तत्सत्यं यन् यस्मात्कारणान् भवभी-
 तानां मुनीनां उपसर्गेऽपि भयं न, कर्मक्षपणोद्यतस्य उपसर्गे
 बहुकर्मक्षपणत्वं भन्वानः साधुः तदपचयं विदन् न भयवान्
 भवति, साध्यकार्यस्य निष्पद्यमानत्वान् इति ॥ ७ ॥

वबोधकं महाविमानं, इत्यादिपरिवृत्तः मुनिः वर्जीव भासते ।
उक्तं च योगशास्त्रे—

पुंसां पतलस्य ज्ञानवनास्पृश्यं पदं मृतम् ।

यद्यात्मन्यारम्भज्ञानमात्रमेतत्समाहितं ॥ १ ॥

अपते सुवर्गभावं, सिद्धिरसत्परां यथा लोहम् ।

आत्मध्यानादात्मा, परमात्मत्वं तथाऽऽप्नोति ॥ २ ॥

विस्तारितक्रियाज्ञान—चर्मच्छत्रो निवारयन् ।

मोहम्लेच्छमहावृष्टिं, चक्रवर्ती न किं मुनिः ? ॥३॥

व्या०—विस्तारितेति—“मुनिः” समन्तात्परिवृत्तः द्रव्यभाव-
संवरतः किं चक्रवर्ती न ? अपितु अल्पेव, किं मृतं ?
विस्तारितक्रियाज्ञानचर्मच्छत्रः, क्रिया च ज्ञानं च क्रियाज्ञाने
धर्मं च शत्रुं च चर्मच्छत्रे क्रियाज्ञाने एव चर्मच्छत्रे क्रिया-
ज्ञानचर्मच्छत्रः, विस्तारितं क्रियाज्ञानचर्मच्छत्रे येन सः, विस्तार-
ित इत्यनेन तत्क्रियोद्यनः सम्बन्धज्ञानोपपुक्तः । मोह एव
म्लेच्छः तस्य महती वृष्टिः नां निवारयन् मोहम्लेच्छा उत्तर-
संशयात्मप्रपुक्तनिव्यान्वर्तपट्टा कृपासनावृष्टिः स्वशुद्धस-
म्यग्दर्शननिवृत्तिनिरुद्धात्मन्यपः मुनिः भावचक्रवर्तीव भासते ॥३॥

नवव्रतसुधाकण्ड—निष्ठाधिष्ठायको मुनिः ।

नागलोवेशमञ्जानि, क्षमां रक्षन् प्रयत्नतः ॥ ४ ॥

व्या०—नवव्रतसुधाकण्ड—“मुनिः” नवज्ञानगृहीतान्मन्यान्, “नाग-
लोवेशवत्” उग्राशक्तिन भाति, किं क्वचन “क्षमा” पृथ्वी
क्रोधापहरणपरिणतिः क्वचन-शर्मान्मिका क्षमा नां रक्षन् धारयन्
इति । उग्राशक्तिः क्षमावाक्च लोकोपशान्तः नहि तत्प्रभावा

भावलोकः, द्रव्यगुणपर्यायपरिणामरूपः पर्यवलोकः, इदं च सर्व-
मपि आवश्यकनिर्युक्तितः ज्ञेयं । अपवा-द्रव्यलोकः संसाररूपः
अप्रशस्तभावलोकः परभावैकत्वजीवसमूहः, अत्र भवलोकप्रश-
स्तभावलोकस्य संज्ञा त्याज्या, लोकसंज्ञा च नयसप्तकेन धर्मा-
र्थिभिः परिहरणीया ।

प्राप्तः पष्ठं गुणस्थानं, भवदुर्गाद्रिलङ्घनम् ।

लोकसंज्ञारतो न स्यान्मुनिर्लोकोत्तरस्थितिः ॥ १ ॥

व्या०—प्राप्त इति—‘मुनिः’ संपर्मा आस्रवविरतिः ‘पष्ठं’ सर्व-
विरतिलक्षणं प्रमत्तारूपं प्राप्तः ‘लोकसंज्ञा’ लोकैः कृतं तत्कर्त-
व्यं गतानुगतिक्रान्तोनिमित्तवत् ‘रतः’ रागी गृहीतग्रहः न स्यात्
लोकैः कृतं तदेव करणीयं इति मतिं निशर्प आत्मसाधनोप-
यतः स्यात्, किमूतं पष्ठं गुणस्थानं ? भवः संसारः ॥ एष
दुर्गाद्रिः विषमपर्वतः तस्य लंघनं, किंविशिष्टः मुनिः ? लोको-
त्तगम्पिनिः लोकानीनमर्षादया स्थितः, लोको हि विषयाभिप्रायी,
मुनिः निष्कामः, लोकः पुत्रलसंस्तु ज्येष्ठत्वमानी मुनिर्ज्ञानादि-
संपन्न श्रेष्ठः, अतः किञ्च लोकसंज्ञया किं तेषाम् ? ॥ १ ॥

तथा चिन्तामणिं दत्ते, बटरो बटरीफलैः ।

हहा जहाति सद्वर्म, तथैव जनरत्नैः ॥ २ ॥

व्या०—यथा चिन्तामणिमिति—‘यथा’ येन प्रकारेण कश्चित्
‘बटरो’ मूर्खः बटरीफलैः चिन्तामणिं दत्ते, तथैव मूढः ‘जनरत्नैः’
लोकश्लाघाभिप्रायैः सद्वर्मं द्रव्यादरुणत्वात्तुभारत्नज्ञानं ‘हहा’ इति
संदे ‘जहाति’ त्यजति, इत्यनेन जिनमक्ति श्रुतध्वजगदायुध-
गादिकं यशः पद्मादिना हारयेति । उक्तं च—

वारकस्य, हरेस्तु—नरकामिधानमनुविदारकस्य, सुखसागरममस्य, कृष्णार्थे इन्द्रियजसुखरीलासमुद्रमग्नत्वं. योगिनः सुखं सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्तमाधिनिष्पन्नं तस्य सागरः तत्र ममस्य, आध्यात्मिकसुखशरणामभाजनस्य साथोः केन सह न्यूनता १, न केनापि इति ॥ ६ ॥

या सृष्टिर्ब्रह्मणो वाद्या, वाद्यापेक्षावलम्बिनी ।

मुनेः परानपेक्षान्तगुणसृष्टिस्ततोऽधिका ॥ ७ ॥

व्या०—या सृष्टिर्ब्रह्मण इति—या “सृष्टिः” रचना “ब्रह्मणो” विधानुः सा “वाद्या” लोकोक्तिरूपा असत्या, पुनः वाद्या वा अपेक्षा तस्या अवलंबिका, “मुनेः” स्वरूपमाधनसिद्धिममस्य “अनः” मध्ये आत्मनि व्यापकरूपा गुणानां सृष्टिः—रचना गुणभागभावप्रवृत्तिपरिणतिरूपा, बालभावनः अधिका, “कथं भूना” गुणसृष्टिः ? परानपेक्षा, परेषां अनपेक्षा अपेक्षाहिता पराभ्रमालंबनविमुक्ता स्वरूपावलंबनपग गुणरचना सा सर्वतोऽधिका इति ॥ ७ ॥

रत्नोत्थिभिः पवित्रा या, स्रोतोभिरिव जाह्नवी ।

सिद्धयोगस्य साऽप्यर्हत्पदवी न दवीयसी ॥ ८ ॥

व्या०—रत्नोत्थिमिरिति—सिद्धयोगस्याशंगयोगसाधनसिद्धस्य साथोः, साऽपि अर्हत्पदवी ज्ञानाद्यनन्यतुष्ट्यात्मकाष्टप्रानिहार्यान्विता जगद्वर्माणकारिणी न दवीयसी—न दृग इत्यर्थः । किमुना पदवी ?—त्रिभिः रत्नैः मम्यगज्ञानदर्शनचारित्र्यैः पवित्रा, का इव ? स्रोतोभिः—प्रवाहैः जाह्नवी—गंगा इव, इति त्रैलोक्याद्भुतपरमार्थदायकत्वाद्यतिशयोपेना अर्हत्पदवी सायकपुरु-

लोकः बहुतरः यनः अनायेभ्यः आर्याः स्तोकाः, आयेभ्यः जैना-
धाराः स्तोकाः जैनाचारवर्तिषु जैनपरिणतिपरिणताः स्तोकाः,
अतः बहुलोकानुयायीन, भवनीयमिति ॥ ४ ॥

श्रेयोऽर्थिनो हि भूयांसो, लोके लोकोत्तरे न च ।
स्तोका हि रत्नवणिजः स्तोकाश्च स्वात्मसाधकाः ॥ ५ ॥

व्या०-श्रेयोऽर्थिनो हि भूयांस इति-‘लोके’ ब्राह्मप्रवाहे
‘श्रेयोऽर्थिनः’ धनस्वजनभुवनवनतनुकल्याणार्थिन ‘भूयांसः’ प्रभुराः
सन्ति, च पुनः ‘लोकोत्तरे’ अमूर्तात्मस्वभावाविर्भावलक्षणे प्रव-
र्त्तमानाः ‘नच’ नैवेति ‘हीति’ निश्चितं रत्नवणिजः स्तोका, तथा
‘च’ पुनः ‘स्वात्मसाधकाः’ स्व आत्मा तस्य साधकाः निरावरण-
त्वनिष्पादकाः स्तोका इति ॥ ५ ॥

लोकसंज्ञाहता हन्त ! ! नीचैर्गमनदर्शनैः ।
शंसयन्ति स्वसत्यागमर्मघातमहाव्यथाम् ॥ ६ ॥

व्या०-लोकसंज्ञेति-‘हन्त’ इति खेदे, ‘लोकसंज्ञाहता’ लोक-
संज्ञाव्याकुलाः ‘नीचैर्गमनदर्शनैः’ वक्त्रीभूतशरीरभून्यस्तदृष्ट्या
गमनस्य दर्शनैः, ‘स्वसत्यागमर्मघातमहाव्यथां स्वीयो यः सत्यागः
जैनवृत्तित्यागः स च लोकसंज्ञनाव्यवसायबहुलेन मर्मणि घातं
लभते, तस्य घातस्य महाव्यथां महापीडां शंसयन्ति ज्ञापयन्ति, ‘वंपं
पीडितेन वक्त्रशरीरा ग्रामाः’ इति शंसयन्ति कथयन्ति वेति उत्प्रेक्षा,
लोकोक्तिमीतित्यागवन्तो जीवा आत्मस्वरूपघातका इति ॥ ६ ॥

आत्मसाक्षिकसद्धर्म-सिद्धौ किं लोकयात्रया ? ।
तत्र प्रसन्नचन्द्रश्च, भरतश्च निदर्शनम् ॥ ७ ॥

विषकंदकदप इति दृष्ट एव मुखदुःखपोहेतुरिति, किमदृष्टस्य
कर्मगतद्वेतुकरूपेण ? तदयुक्तं, व्यभिचारान् । इह यस्तु-
नसाधनयोरिदंशब्दादिविषयस्तुनसाधनसमेतयोरनिष्टार्थ-साधनसं-
युक्तयोश्च बहूनां वा फले मुखदुःखाद्युभवत्तुणविशेषस्तारत-
पक्ष्यो दृश्यते, नास्ती अदृष्टहेतुमंतरेणोपपद्यते, अनुमानांतरं
विशेषावदयते ।

किरियाफलभावाजो, दाणाईणं फलं किसीएव ।

तंच दाणाई फलं, मणप्पसायाइ जई बुद्धी ॥ १ ॥

किरियात्तान्ताजो, अं फलमस्तावि नं मयं कम्मं ।

तस्स परिणामरूवं, मुखदुक्खकलं जजो मुज्जो ॥ २ ॥

इत्यादि जमिमूतिवादस्यैवेत्येवं । नच नामस्यापना मृगमा,
हमे कर्मवर्गगागनमुद्रता बध्ममाना यद्वाः सत्तास्याः, अपश्च
विोड्धि, भावनः कर्म ज्ञानावरगादिविपाकतामा गुणरोचा-
र्यरूपाः, नेगमनः मिध्यात्वादिवंधहेतुजनकपापंडिपरिच-
सादयः, संग्रहनः तद्योग्यताविशिष्टा जीवमुद्रता, व्यवहारानो
नवर्गगासमूहः, प्रागानिपानादयश्च, क्रतुनूतनः बंधहेतुप-
ः सत्तास्याः कर्मश्लिका वा. शब्दनः चलोदीरणादिपूर्वकाः
गनदलिकाः, सममिच्छन. ज्ञानादननगृणानां मध्ये यद्गु-
तत्तस्यावरणं, पूर्वभूतनः स्वकर्तृता दाहकता वृत्तता व्याप-
कर्मशपकर्मप्रवृत्ता इति. सिद्धनान्त-कर्मकर्तृता शब्द-
दकता व्यापकता सममिच्छनय. गृणावरणं पूर्वभूतनवे-
भावनता कर्मा, नच विराकप्राने कर्मणि शुभाशुभोदये
ः कर्त्तव्यं तदर्थमुपदेशः ।

अथ शास्त्राष्टकम् ॥ २४ ॥

अथ क्रमायातं यथार्थोपयोगकारणमृतं शास्त्राष्टकं प्ररूप्यते
तत्र शास्त्रस्वरूपं, ऐकांतिकात्यंतिकनिर्द्वन्द्वनिरामयपरमात्मपदसाध-
नस्याद्वादपद्धत्या यत्र शास्यते तत्र शास्त्रं शासनं, न भारत-
मायणादयः इहलोकशिक्षारूपाः शास्त्रव्यपदेशं लभन्ते तथा-
जैनागममपि सम्यग्दृष्टिपरिणतस्य शुद्धवक्तुरेव मोक्षकारणं, मिथ्या-
त्वोपहतानां तु भवहेतुरेव । उक्तं च—नंदीसूत्रे तच्चैवं—“दुष्क-
लसंगं गणिपिंडं सम्मत्तपरिगाहिअं सम्मसुअं, मिच्छत्तपरिगा-
हिअंमिच्छसुअं” ॥ तथा च पूज्यैः ।

सदसदविसेसणाओ, भवहेउज्जहाद्विओवलंभाओ ।

नाणफलाभावाओ, मिच्छादिद्विस्स अन्नाणं ॥ १ ॥

इत्यादिजीवाजीवादिगुणपर्यायविभजनसर्वास्त्रवत्यागकर्तुरपि
तत्रैश्वयिकश्रद्धाकृतेन सम्यग्दर्शने, तेन यथार्थस्वपरविभागविभ-
क्तस्वरूपोपादेयत्वपरिहेयत्वविज्ञानपूर्वकनिमित्तोपादानकारणनिर्वा-
रशुद्धाविनश्वरस्वसिद्धपरिणतौ धर्मत्वमतीतिः सम्यग्दर्शनं इत्येवं
सम्यग्दर्शनयुक्तस्य रुचिकृतपरमात्मभावस्य तत्साधनोपायानव-
च्छिन्नकथनं शास्त्रं, तच्च नामादिभेदतः, नामतः आचारांगादि।
स्थापनातः सिद्धचक्रादौ स्थापितं श्रुतज्ञानं । द्रव्यतः पुस्तक-
न्यस्तं, अथवा—अनुपयुक्तपुरुषस्य क्षयोपशमगतं जैनागमं ।
नयविचारे तु—नैगमेन वचनोद्घापन्यंजनाक्षरादिकं, संग्रहतः जीव-
पुद्गलौ—द्रव्येन्द्रियभावोद्विजे शास्त्रं तद्वेतुत्वान्, व्यवहारतः पटन-
पाटनश्रवणात्मकं, ऋतुमूत्रतो मनननिदिध्यासनरूपं, शब्दतः तत्र
श्रुतावारात्मस्पर्शज्ञानपरिणामलक्षणं, भावक्षयोपमोपयुक्तस्य, सम-
मिरुद्धतः तन्मयस्य सर्वाक्षरलघ्विमतः शुद्धोपयोगं, एवंभूततः

—रहितः अपि मूषो भवति, किंमनो राजा ?—‘उद्वेग’ आत-
पत्रेण, ‘हृत्ते’ छादितं आक्रान्तं दिगन्तरं येन स इति चर्या
अखंडाज्ञावात् भवति, विषादरुपाकेन, तत्र नाश्वर्य दुर्लभं हि
सम्यग्दर्शनज्ञानधारित्रं शृङ्गान्मयनम् ॥ ३ ॥

विपसा कर्मणः सृष्टिर्दृष्टा करभपृष्ठवत् ।

जात्यादिभूतिवैपम्यात्का रतिस्तत्र योगिनः ॥ ४ ॥

व्या०—विपसा कर्मण इति कर्मणः—“सृष्टिः” रचना कर-
भपृष्ठवत् विपसा दृष्टा, कस्मान् ?—जान्यादिभूतिवैपम्यान् जातिः
कुलं—उच्चर्यादिसंस्थानवर्णरसरसंपदादिभेदान् नस्य महद् वैपम्यं
तस्मान् । उक्तं च प्रज्ञमर्त्ता—

“जातिकुलदेहविज्ञानायुर्वटभोगमृतिवैपम्यम् ।

दृष्टा कथमिह विदुषां, भवमंमारे रतिर्भवति ? ॥ १ ॥”

इति । ‘तत्र’ शुभोदये ऐश्वर्यादिकाञ्च अनेकाशुद्धाध्यव-
साये परमयोगोत्पत्तिरूपे, ‘योगिनः’ रत्नरत्नपरिणतस्य का रतिः ?
न कापि । उक्तं च—

सुहजोगो रद्देऊ, अमुहजोगो अग्देऊति ।

रागो बट्टई तेणं, अवगे दोसं विवट्टई ॥ १ ॥

स्त्रिवमगविन्धमया, कम्मविवागा चरित्ताहङ्गा ।

धीराणं समया नहिं, थायपरिणामजो हवई ॥ २ ॥ ४ ॥

कर्मस्वरूपस्य मोक्षमार्गवर्त्तमान्व दर्शयति—

आरूढाः प्रदामथ्रेणि, श्रुतकंचलिनांऽपि च ।

भ्राम्यन्तेऽनन्तसंसारमहो दुष्टं न कर्मणा ॥ ५ ॥

व्या०—आरूढा इति केचित् मूनयो निश्चयरत्नरत्नपरि-

अतो निर्ग्रथानां वाचनादिस्वाध्यापमुख्यत्वम् ॥ १ ॥

पुरःस्थितानिवोर्ध्वाधस्तिर्यक्लोकविवर्तिनः ।

सर्वान् भावानवेक्षन्ते, ज्ञानिनः शास्त्रचक्षुषा ॥ २ ॥

व्या०—पुरःस्थितानिति—‘ज्ञानिनः’ ‘शास्त्रचक्षुषा’ आगमो-
पयोगेन ‘ऊर्ध्वाधस्तिर्यक्विवर्तिनः’, ‘लोकविवर्तिनः’ ‘भाग्य’
पदार्थस्वरूपान् ‘सर्वान्’ सूक्ष्मचाक्षुषान् सहजान् विभावजान् परो-
क्षानपि क्षेत्रानरस्यानपि आगमवलेन पुरः स्थितानिव सम्मुखस्था-
निव अवेक्षन्ते पश्यन्ति । अत्र दर्शनं श्रुतक्षयोपशमं ज्ञेयम् ॥ २ ॥

शासनात् त्राणशक्तेश्च, बुधैः शास्त्रं निरुच्यते ।

वचनं वीतरागस्य, तत्तु नान्यस्य कस्यचित् ॥ ३ ॥

व्या०—शासनादिति—‘बुधैः’ विद्वद्भिः च पुनः ‘त्राणशक्तेः’
भवर्मीनकर्मावगुंतीनविभावमुग्रजीवानां त्राणं रक्षणं तस्य शक्तिः
सामर्थ्यं यस्य सः, तस्य शासनान् शिक्षणान् शास्त्रं निरुच्यते
व्युत्पाद्यते, मोक्षमार्गस्य शासनान् शास्त्रं इति तत्त्वार्थवृत्तः, पुनः
तद्द्वीनगगम्य सर्वमोक्षक्षयनिष्पन्नपरमशममभावस्य वचनं मोक्ष-
मार्गोपदेशकम् । उक्तं च उमास्वानिपुण्यैः ।

केवलमधिगम्य विभुः, रसमेव ज्ञानदर्शनमननम् ।

लोकहिताय कृतावोऽपि, देशयामास तीर्यमिदम् ॥ १ ॥

अन्तर्ध्वं वचने मोक्षांगं अन्यस्य कस्यचिन् अगर्ज्जस्य सर्व-
जमानिनः वचनं न मोक्षहेतुः ॥ २ ॥

शास्त्रे पुष्कृते तन्माह्वीतगाः पुरस्कृतः ।

पुरस्कृते पुनस्तन्निद्विषमात्सर्वसिद्धयः ॥ २ ॥

जह् उवसंतकसाजो, लहई अगंतं पुणोवि पडिवायं ।
 न हु मे वीससियदं, थोवेवि कसायसेसंनि ॥ २ ॥
 अण्णपोवं वण्णपोवं, अण्णीयोवं कसायथोवं च ।
 न हु मे विससिजवं, थोवंपिहु तं बहू होइ ॥ ३ ॥
 दासत्तं देइ रिणं, अइरा मरुणं वणो विसण्णनो ।
 सबसदाहमग्गी, दिनि कयाया भवमण्णा ॥ ४ ॥
 इति कर्मोदपेन आत्ता दीनो भवति, ॥ ५ ॥

अर्वाक् सर्वापि सामग्री, श्रान्तेय परितिष्ठति ।
 विपाकः कर्मणः कार्यपर्यन्तमनुधावति ॥ ६ ॥

व्या०—अर्वाक् सर्वेति—सर्वापि सामग्री अर्वाक् श्रान्ता एव
 परितिष्ठति. नहि कार्यवर्णममर्था, कर्मणः विपाकः 'उदयकार्य-
 पर्यन्तं' धर्मकारणं 'अनुधावति' अनुप्रवर्तते, अतः बाह्यसामग्री
 उपकारकता हि कर्मोदयश्रिता, तेन कर्मोदयो बलवत्तरः, अतः
 कर्मश्रयाय यतिन्यामति ॥ ६ ॥

असावचरमावर्त्ते, धर्म हरति पश्यतः ।
 चरमावर्त्तिसाधोस्तु, च्छलमन्विष्य हृष्यति ॥ ७ ॥

व्या०—असाविनि "असौ" कर्मविपाकः "पश्यतः" पश्यत
 एव 'अचरमावर्त्ते' चरमपुट्टपरावर्त्ताद्वर्वाक धर्म 'हरति' चोरयति,
 तु पुनः 'चरमावर्त्ति' चरमपुट्टपरावर्त्तान्तरवर्त्तमानमार्गानुसारि,
 यस्म साधोः निर्गमस्य छलं अन्विष्य गवेधयित्वा 'हृष्यति' हर्षं
 प्राप्नोति इत्यनेन मार्गानुसारिनिर्ग्रन्थस्य श्रायोपशानिकगुणत्वान्
 प्रमादादिदोषान्, शङ्काद्यनिचागवन्तर हृष्यति, नाम वर्त्तते इत्यु-
 पचारः, अतः कर्मविपाके रक्तदिष्टना न करणीया ॥ ७ ॥

निवारणमहितं, अत्र यथैकस्य शत्रुस्य जीवद् भौतपदस्पर्शनि-
वारणं ॥ भ्रूयपिच्छार्थी भौतं हत्वा पश्चात् स्पर्शं चकार, तथा
आत्मानं हत्वा पदजीवनिकायान् रक्षन् तद्वत्करोति, अतो भौतं
निवार्य तत्त्वज्ञानवता भवनीयं, शुद्धाहारादिकं तनुयोगः स्वरू-
पावलंबनं महदनुयोगः, इति तेन स्वरूपाचरणमंतरेणाहारास्क्रंवा-
त्मसाधनबुद्धयः भौतार्हिसकवद् ज्ञेयाः ॥ ६ ॥

अज्ञानाहिमहामन्त्रम्, स्वाच्छन्द्यज्वरलङ्घनम् ।
धर्मारामसुधाकुल्यां, शास्त्रमाहुर्महर्षयः ॥ ७ ॥

व्या०—अज्ञानाहीति—‘महर्षयः’ महामुनीश्वराः अज्ञानमेव
‘अहिः’ सर्पः तदमने महामंत्रं, च पुनः ‘स्वाच्छंद्यं’ स्वेच्छाच-
रित्वं तदेव ज्वरः तदपगमाय लंबनं ‘धर्मारामसुधाकुल्यां’ धर्म
एव आरामः तस्मिन् ‘सुधा’ अमृतं तस्य ‘कुल्या नीकिः, तां
अमृतं शास्त्रं उक्तवन्तः, अतः शास्त्राभ्यासः महासुखायेति ॥७॥

शास्त्रोक्ताचारकर्त्ताच, शास्त्रज्ञः शास्त्रदेशकः ।

शास्त्रैकदृग् महायोगी, प्राप्नोति परमं पदम् ॥ ८ ॥

व्या०—शास्त्रोक्तेति—एवंविधः महायोगी ‘परमं’ उत्कृष्टं पदं
स्थानं प्राप्नोति, कथंभूतः ‘शास्त्रोक्ताचारकर्त्ता, शास्त्रे ज्ञानागमे
उक्तः य आचारः तस्य कर्त्ता करणशीलः, ‘शास्त्रज्ञः’ शास्त्रं
स्याद्रादागमं जानातीति शास्त्रज्ञः, पुनः ‘शास्त्रदे० शास्त्रस्य
देशकः कथकः पुनः कीदृशः ? शास्त्रे एका आदितीया रहस्य-
ग्राहिणी दृग् दृष्टिर्पस्य स इति एवं शास्त्रोक्तमार्गकारी नचजः
तदुपदेशकः परमं उत्कृष्टं पदं प्राप्नोति, अनः सर्वोदरेण ज्ञाना-
गमाभ्यासः करणीयः, येन तत्त्वावामिः निखिलसिद्धिमाधक्या,

ज्ञानमंजरी टीका.

मोहहेतुरूपजनशासनदेवादि सुखहेतुरूपं, व्यामुच्यंति ऐश्वर्यं
भवाद्यिमन्त्या इव निध्यावास्तिता जीवाः, तेन भवेद्वै
कर्त्तव्यः, यन्मामुत्तहानिः तस्य कोऽमिलापः सता
इत्येवोपदिशति—

यस्य गम्भीरमध्यस्याऽज्ञानवज्रमयं तलम् ।
रुद्धा व्यसनशैलौघैः, पन्थानो यत्र दुर्गमाः
पातालकलशा यत्र, भृताः तृष्णामहानिधेः ।
कपायाश्चित्ततङ्कल्प-बेलावृद्धिं वितन्वहे ॥ २ ॥
स्मरौर्वाग्निर्ज्वलत्यन्तर्यत्र स्नेहेन्धनः सदा ।
यो घोररोगशोकादि-मत्स्यकच्छपसङ्कुलः
दुर्बुद्धिमत्तरद्रोहेर्विद्युद्दुर्वातगर्जितैः ।
यत्र सांयात्रिका लोकाः, पतन्त्युत्पातसङ्कटे
ज्ञानी तन्माद्भवाम्मोघेर्नित्योद्विग्नोऽतिदारुणा
तस्य सन्तरणोपायं, सर्वयत्नेन कांक्षति ॥ ५ ॥

यस्येति १ पातालेति २ स्मरणेति ३ दुर्बुद्धौति ४
५ शोकयन्त्रं व्याख्यापते । ज्ञानी नम्य भवममुद्रस्य
पापं पातगमनोपायं सर्वयत्नेन 'कांक्षति' इच्छति इत्य-
कस्य ? यस्य गंभीरं मत्स्यं यस्य गंभीरमव्यस्यन्मय्य अप्रा-
भवाणवस्य अज्ञानं जीवाजीवविग्रहिन तत्त्वबोधरूपं
ज्ञानं, तदेव वज्रमयं नरं दुर्भेद यव भवांभोद्या, व्यस-
कल्पवस्य इति इत्यादि संशयः—गणपतिः सर्वविघ्नहर्त्रा

व्याख्या—न परावर्तते इति 'राशेः' अनादिराशितः परिग्रहो न 'परावर्तते' न निवर्तते, पुनः वक्तां 'जातु' 'कदाचिन्' न 'उज्झति,' न 'त्यजति, अत एव हे आत्मार्थिन् अपं दुःख-मूलः परिग्रहग्रहकः विडंबितजगन्नयः त्रैलोक्याविडम्बनाहेतुः इदम् परिग्रहस्य दृढानुराग इति ॥ १ ॥

परिग्रहग्रहावेशाद्, दुर्भाषितरजःकिराः ।

श्रूयन्ते विकृताः किं न ? प्रलापा लिङ्गिनामपि ॥२॥

व्याख्या—परिग्रहेति 'लिङ्गिनामपि जैनत्रेपविडम्बकानामपि 'प्रलापाः' असंख्यद्वयसनस्यूहाः किं न श्रूयन्ते अपि तु श्रूय-तेष्व । कथंभूताः प्रलापाः ? परिग्रहावेशात् परिग्रहस्य ग्रहः 'मन्यत्वं' तस्यावेशः, तस्मान् 'दुर्भाषितं' उत्सृज्यन् एव रजसः 'किराः' समूहाः, अत एव विकृताः विकारमया इति, एवं हि परि-ग्रहामिलापमया ज्ञानपूजनाद्युपदेशेन परिग्रहमेलनासक्ताः ऊनवं वदन्ति, पोषयन्ति विषयान्, परिग्रहीकुर्वन्ति ज्ञानोपकरणानि, महानयन्ति ज्ञानोपकरणैः । उक्तं च उपमितिभ्रम प्रपञ्चायाम् । "सजातः कदाचिल्लब्धार्थकुलश्रावकसामग्रीसंयोगः श्रुततत्त्वोपदे-शात्तत्रैरागपगृहीतव्रतः मुनिसंघसंयुतः श्रुतलाभेन संपूज्यमानः श्र-वकवर्गः ज्ञानमन्त्रोपरचितोल्लोचादिसदुपकरणः तैरेव रमणीयक-ताममत्वाहंकारदूषितः तीव्रज्ञानावरणीयकर्मवशान् पतितो निगोदे अनंतभवभ्रमणरूपे, इत्यावर्तस्वरूपं भावनीयमात्महिताय सद्भिः, अनः निवारणीयमेव धर्मलिङ्गविषयपरिग्रहपोषणादिकम् ॥ २ ॥

यस्त्यक्त्वा तृणवद्वाह्यमान्तरं च परिग्रहम् ।

उदास्ते तत्पदाम्भोजं, पर्युपास्ते जगन्नयी ॥ ३ ॥

हभारमुपना भूमस्वगतिकवचं सुन्यते ? नाहं सररीरा स्रु-
द्रया सकर्मा सजन्ममरणा चेनना मम कयमयं महामोहावर्चः ।
इत्युद्विष्टाः स्वरूपभाजनरमयैस्त्वमनोहरं, सम्यग्दर्शनप्रतिष्ठानं
क्षांसादिदर्माशदगर्वालांगसहस्रविचित्रकलकनिविडवटनाविराजितं,
सम्यग्ज्ञाननिर्णयकान्वितं, सुसाधुसंस्मरणपद्वनिविडवंचनवर्द्धं,
संवरकल्पभग्ननिःशेषात्प्रवदारं, सुचिन्तामायिकच्छेदोपस्थापनीय-
नेदविमित्रान्पद्मिकादयं, तदुपकल्पितसाधुसमाचारकण्ठमंडपं, स-
मंतो शुभिवचनस्तरुणं, अमन्यगुमाध्यवसायमजदुष्योयं,
योधनहस्तदुरवलोकं, सर्वतो निवेदिननदृशुरूपदेहावर्धनिदुरंभ-
ष्यनवस्थापितस्थितगनिगलसद्रोयद्वयप्लननद्विन्यस्तप्रकृष्टगुमाध्य-
वसायचिन्तनं, तद्वत्समाकृष्टादुपपोगपंजरद्वारिकं, तदवक-
क्षाप्रमादनगरनिकरसमायुक्तसर्वगतंनया प्रवहणं चारित्रयान-
पायं, तेन चारित्रमहापानपात्रेण संनरोपायं कुर्वति ॥ ५ ॥

तैलपात्रधरो यद्वत्, राधावेधोद्यतो यथा ।

क्रियात्वनन्यचित्तः स्याद्, भवभीतस्तथा मुनिः ॥६॥

व्या०-नैलपात्रधर इति-यथा नैलपात्रधरः मरणमयर्मातः
अप्रमत्तः तिष्ठति, तथा मुनिः स्वगुणवानभयर्मातः संसारे अप्र-
मत्तस्तिष्ठति । यथा केनचिन् राजा कंचन पुरुषं दक्षगोपेनं
वधाय अह्जान्ति, तदा सभाजर्नः विजयः स्वामिन् क्षमत्वम-
परायं, ना मारय एनं, तेन सन्योक्तेन राजा निवेदिनं, पदा
महास्थाटं तैलपूर्णं सर्वनगरचतुष्पथं अनंका नाटकाद्यतूर्याकुले
तैलविह्वलतनं सर्वतो ग्रामदिन्वा आयाति तदा न मारयामि,
यदि च तैलविह्वलतः तदाप्य न्ननवम्न माणाग्रहतः करणीय,
इत्युक्तोऽपि स पुरुषस्तत्कार्यं स्वाधिकार तथैवानेकजनसंकुले मार्गे

त्यक्तपुत्रकलत्रस्य, मुर्छामुक्तस्य योगिनः ।

चिन्मात्रप्रतिबद्धस्य, का पुद्गलनियन्त्रणा ॥ ६ ॥

ध्या०—त्यक्तपुत्रेति 'त्यक्ते' दूरं नीते 'पुत्रकलत्रे' संतानव-
नितासंयोगो येन सः, तस्य 'मुर्छा'सतः परियहस्य संरक्षणा,
तथा 'मुक्तस्य' रहितस्य 'योगिनः' सम्यग्दर्शनज्ञानचारिवात्मनः,
चिद् ज्ञानं 'तन्मात्रे' एव ज्ञाने एव 'प्रतिबन्धः' आसक्तता
यस्य स, एवंविधस्य तत्त्वज्ञमुनेः 'पुद्गलनियन्त्रणा पुद्गलैकता का ?
नकार्पीत्यर्थः । भावना च पुत्रवनितासंगरहितस्य पुद्गलसंगो-
पनाविकलस्य स्वरूपैकत्वकरणवद्भवेतनोपयोगस्य स्वभावानन्दप-
रिभासवर्णिकारूपशुद्धज्ञानानुभवभोगिनः अचेतननश्वरोच्छिद्यानन्द-
विमुक्तेषु पुद्गलेषु रागपरिणतिः न भवति, अत्र वृद्धसंप्रदायेन
दृष्टान्तः । अउजानयरे सिरिवरो राया, अचंतमिच्छदिष्टी, तस्य
सिरिकंतो कुमरो, रूत्रलावणसोहृग्गकुसलो पुरंदरो इव सोभं-
तमाणसंठाणो, जीवाजीवाइतत्तविउ, सुत्तत्थसवणरसिओ, बाल-
भावणभोगलालसाविमुतो, सो अणेगाहिंरायकूवाउ प्रति भानि ?
कुमरेणत्तं भो भदे ! कहं तुच्चे पिउवरं विमुत्तूण इह समा-
गयाओ ? ताओ भणंति तुह रागामिलासणीओ, तुद्धं इद्धं-
कंतरागपइमिच्छामो, ताहे कुमारो भणइ जिणंदवारियकम्मव-
धणमूलं भवविवट्टणं को कुणई ? लोलीभूए कारणेणं धम्मकरे
एगत्तमागए देहे विनिवारिओ सध्वदंसाहिं, ता परदेहेरागो को
करेइ सदक्खित्तो ? निम्मलचरणाचरणं केवलनाणस्स रोहगं रागं
अरिहंताई सुवरं, तं पि निच्छपपए तघंताव अनत्थपहाणं, विस-
यरागं कहं करिज्जति ? सुहिणो य वीयरयाया नियसहवेस

१ अत्र किमपि वृत्तिं

स्थैर्यं भवभयादेव, व्यवहारे मुनिर्व्रजेत् ।

स्वात्मारामतमाधौ तु, तदप्यन्तर्निमज्जति ॥ ८ ।

व्या०—स्थैर्यं भवेति—मुनिः तत्त्वज्ञानी 'भवभयात्' नरक-
निगोदहः स्त्रोद्रेगान् एव व्यवहारे एषगादिक्रियावृत्तौ स्थैर्यं
व्रजेत् गच्छेत्, तमेत स्वात्मारामतमाधौ स्वर्कायाम्भारामः स्व-
चेतनः तस्य तमाधौ ज्ञानानंदादिषु तद् भवभयं अन्तर्मन्ये
निमज्जति एपीभवति, स्वप्नं विनश्यति आत्मव्यापनलीलाङ्गी-
नानां सुखदुःखे समानावस्थानां भयाभाव एव भवति, इत्यनेन
संसारोद्धिम्भः प्रयत्नज्ञानदर्शनचारिषाचाराम्यासनो दृढीकृतयोगो-
पयोगः स्वरूपानन्तस्यादास्तत्त्वैकत्वसमाधिस्थः सर्वत्र समावभ्यो
भवति, "मोक्षे भवे च सर्वत्र निःस्पृहो मुनिसत्तमः" इति एवं
स्वरूपटीनसमाधिमग्नानां निर्भयत्वं इति वस्तुस्वरूपावधारणेन
विभावोत्पन्नकर्मोदयस्तत्र संसारे परसंयोगसंभवे आत्मसत्ताभिन्ने
निर्वेदः कार्यः ॥ ८ ॥

इति व्याख्यातं भवोद्वेगाष्टकम् ॥ २२ ॥

अथ लोकसंज्ञात्यागाष्टकम् ॥ २३ ॥

अथ निर्वेदी जीवः मोक्षसाधनोद्यमवर्ती लोकमंज्ञायां न
मुह्यति, लोकसंज्ञा हि धर्मसाधनव्याधानकग आत्मन्याज्या, इति
तदुपदेशरूपं लोकसंज्ञात्यागाष्टकं विस्तार्यते । लोकः सप्तविधः—
नामलोकः शब्दालोकः, स्थापनालोकः अक्षरः लोकनाष्टि-
पञ्चन्यासरूपः, रूप्यजीवाजीवात्मकः द्रव्यलोकः, ऊर्ध्वाधस्तिर्प-
गुलक्षणः क्षेत्रलोकः, समयावन्त्यादिकात्परिमाणलक्षणः काललोकः
नानाकारादिचतुर्गतिरूपः भवलोकः, औदयिकदिभावनरिपामः

त्यागवतां जगदेव न परिग्रहः, तत्र रमणाभावात् । उक्तं च श्रीविशेषावयके । “तद्वा किमच्छिद्य यच्छं गंयोगच्छमच्छम-मुच्छार्द्धाणिच्छयउवगच्छार्द्धं तेणं जं जं संजमसाहंमरागदोस्स य तं तमपरिगहोवि य परिगहो जं तदुववाइ ॥ ” अत एव आत्मनः परभावसिक्तत्वं परिग्रहः ततः तद्वर्तमानाभावात् आत्म-स्वरूपरमणं युक्तम् ॥ ८ ॥

इति व्याख्यातं परिग्रहत्यागाष्टकम् ॥ २५ ॥

अथ अनुभवाष्टकम् ॥ २६ ॥

अथ श्रुताभ्यासपरिग्रहत्यागादयोऽप्यनुभवयुक्तस्य मोक्षसाधकाः, अनुभवशून्यस्य नेति, तत्प्रतिपादनायानुभवाष्टकं निरूप्यते । अनुभवशून्यं ज्ञानं उदककल्पं अनुभवयुक्तं तु साधुभवस्य । तथा च अनुयोगद्वारे । “वायणापुच्छणा परिग्रहणा धम्मकहा सरअक्खवरवंजणसुद्धा अणुप्पेहारहियस्स दवसुयं, अणुप्पेहाभावसुयं” इत्यनेन भावश्रुतं तु संवेदनरूपं न तत्त्वनिष्पादकं, स्पर्शरूपं तत्त्वनिष्पादकमिति, हरिभद्रपूज्याः तत्स्पर्शज्ञानं अनुभवयुक्तस्यैव, तद्वक्षणं च योगदृष्टिसमुच्चयानुसारेण लिख्यते । “यथार्थवस्तुरूपोपलब्धिपरभावारमणस्वरूपरमणतदास्वादनैकत्वमनुभवः हेयोपादेयज्ञानसुखास्वादरूपानुभवः, नामतः अभिधानं स्थापनानः स्थाप्यमानं, द्रव्यानुभवः भुज्यमानं शुभाशुभविपाकेषु अनुपयोगः “अणुवओगोदच्च” मिति वचनात्, भावानुभवतः अप्रशस्तः सांसारिकविषयकपायानामनुभावेकत्वं, प्रशस्तः अहंद्गुणानुरागेकत्वं, शुद्धानुभवः स्वरूपानंतपर्यायपरिणतवैचिष्यज्ञानास्वादनैकत्वविश्रान्तिलक्षणः, अत्र भावानुभाववसरः ॥ ३ ॥

भावनाज्ञानैकरूपः करणीय इति । उक्तं च समुच्चये, मतिस्तु-
तोत्तरभावकेवलात् अव्यवहितपूर्वभावी प्रकाशोऽनुभवः ॥ १ ॥

व्यापारः सर्वशास्त्राणां, दिक्प्रदर्शन एव हि ।

पारन्तु प्रापयत्येकोऽनुभवो भववारिधेः ॥ २ ॥

व्या०—व्यापार इति—‘सर्वशास्त्राणां’ चपुनरनुयोगकयकानां,
‘व्यापार’ उच्यते अग्न्यासः ‘दिक्प्रदर्शन एव’ मार्गदर्शक एव,
यथाहि—पथिकस्य मार्गदर्शकः मार्गं दर्शयति, परं पुरमाप्तिः सुख-
चक्रमणेनैव, एवं शास्त्राभ्यासः परमप्रयासा रतत्त्वसाधनविधि-
दर्शकः, ‘भववारिधेः’ भवसमुद्रस्य पारं तु एकः अनुभवः प्राप-
यति, नान्यः श्रीसूत्रकृताद्वादिषु अव्यात्मभावेन सिद्धिरित्युक्त-
त्वान्, तेन सद्गुणचरणचंचरीकैः आत्मस्वरूपभासनतन्मयत्वं
निष्पाद्यम् ॥ २ ॥

अतीन्द्रियं परब्रह्म, विशुद्धानुभवं विना ।

शास्त्रयुक्तिशतेनापि, न गम्यं यद्बुधा जगुः ॥ ३ ॥

व्या०—अतीन्द्रियमिति ‘बुधाः’ पंडिता इति जगुः इतीति
किं ? ‘शास्त्रयुक्तिशतेनापि’ शास्त्रस्य युक्तयः तेषां शतेनापि
अनेकागग्रहस्माद्वयोवेनापि ‘विशुद्धानुभवं विना निर्मलानुभवमं-
तरेण अतीन्द्रियं इंद्रियज्ञानागम्यं परं उत्कृष्टं ब्रह्म चैतन्यं न गम्यं
न जानुं शक्यं । न चटपटादिपदार्थसार्यसमर्पणशब्दसाधनस्वस्व-
मनन्यासमुधाचिननविकल्पनल्पस्थाः सम्यग् ज्ञानिनः स्याद्वादा-
नेकान्वर्मास्पदीमृताननपयापोन्पादव्ययपरिणमनास्त्वसंज्ञयावबो-
धामृतांस्वतन्तान्दाम्स्वरूपज्ञानं तु तत्त्वानुभवजीना पृथास्वाददे, न-
वयोपुक्तिः पक्तां कृतयाग्विद्यासा इति ॥ ३ ॥

व्या०—आत्मेति—हे उत्तम 'आत्मसाक्षिकः' आत्मा एव साक्षिकं आत्मसाक्षिकः, स चात्मा 'सर्व' शोभनः धर्मः, तस्य 'सिद्धौ' निष्पत्तौ लोकपात्रया किं ? न किमपि, लोकानां ज्ञापनेन किमित्यर्थः, नव प्रसन्नचंद्रः चतुनः भग्न इति निदर्शनं दृष्टान्तः सति द्रव्यलिंगे कायोन्तर्गे प्रसन्नचंद्रस्य नरकगतिबंधः, अतस्ति लिंगे मोहकलाकेलेभूतदनितामूहपरिहृतोऽपि भग्नः संनानात्मसाक्षिकैः स्वरूपधर्मपरिणतः केवलं प्रायः इति आत्मसाक्षिको धर्म-धर्म इति दृष्टान्तः, अतः आत्मसाक्षिक एव धर्मः कर्त्ताप इति ॥ ७ ॥

लोकसंज्ञोज्जितः साधुः परब्रह्मसमाधिमान् ।
सुखमास्ते गतद्रोह-ममतामत्सरज्वरः ॥ ८ ॥

व्या०—लोकेति—'साधु' परमात्मसाधनोद्यनः, सुखं 'आत्मे' तिष्ठति, कथंभूतः साधुः ? 'लोकसंज्ञोज्जितः' लोकमंजागहिनः, पुनः किंभूतः ? परब्रह्मः शुद्धात्मस्वरूपस्य 'समाधिः' स्वास्थ्यं तद्वात् तन्मयः, आत्मज्ञानानंदमयः पुनः कथंभूतः ? 'गनः' नष्टः 'द्रोहः' मोषगर्शीलो मनना परमावेष्टुममकारणा, 'मत्सरः' अहंकारः एव ज्वरः तातो यस्य न. इत्यनेन कषायकालुष्यगहिनः स्वान्तरातः 'स्वात्मज्ञानी' तच्चातुभवपुक्तो मुनिः सुखं तिष्ठति । लोकमंजागहिनोऽप्येन स्वरूपयोगभोगसुमया निर्दया आदयिकं इन्द्रियसुखं ददनानस्वग्रहमकाशवद् मन्यते न सुखमग्नि ॥ ८ ॥

इति व्याख्यानं लोकमंजागहिनोऽप्येन ॥ २३ ॥

सर्वांशतंसदस्य. निर्विकल्पोपयोगकाले जन्मगंभावशास्त्रपरिणामनो-
पयुक्तवान् इति । अतः परमकारुणिकोपदिष्टं शास्त्रं हितं उक्तं
च तत्त्वार्थभाष्ये—

एकमपि जिनवचनादस्मान्निवाहकं पदं भवति ।

थूपन्ते ज्ञानन्ता सानापिकमात्रपदसिद्धाः ॥ १ ॥

तस्मात्तन्वानाग्यात्तन्मानो व्यासन्नश्च जिनवचनम् ।

श्रेय इति निर्विकल्पं, द्राष्टुं धार्यं च वाच्यं च ॥ २ ॥

न भवति घनः श्रोतुः सर्वस्यैकान्तनो हितभवणान् ।

हवतोऽनुग्रहबुद्ध्या, वक्तुम्येकान्तनो भवति ॥ ३ ॥

भ्रमनविन्यान्मग्नं, तस्मान् श्रेयः सरोपदेष्टव्यम् ।

अन्मानं च परंच. हितोपदेशतुष्ट्याति ॥ ४ ॥

इति अत्र एव शास्त्रादगोप्यादनायमुपदिशति—

चर्मचक्षुर्भूतः सर्वे, देवाश्चावधिचक्षुषः ।

सर्वतश्चक्षुषः सिद्धाः, साधवः शास्त्रचक्षुषः ॥ १ ॥

व्या०—चर्मचक्षुर्भूत इति—सर्वे त्रिदंशमनुष्ठाः चर्मचक्षुर्भूतः,

मनिश्चक्षुर्भूतः सर्वतश्चक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः नद्वयः, च

नामकर्मज्ञानावर्णायावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः

अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः

अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः

अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः

अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः

अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः

अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः अत्रावधिचक्षुषः

ज्ञप्तादियोगेन स्वरूपं निर्मलं निस्संगं परमानन्दमयं संस्पृश्य
तत्कथाश्रवणश्रोत्यादिकं करोति, स परंपरया सिद्धियोगी भवति,
नहि मरुदेवावत् सर्वेषामल्पप्रयासात् सिद्धिः, तस्या हि अल्पा-
श्रतनादोषकारकत्वेन निष्प्रयासा सिद्धिः, अन्यजीवानां विराश-
तनावद्धगाढकर्मणां तु स्थानादिद्रोणैव भवति ॥ १ ॥

अथ योगपंचके बाह्यांतरंगसावकत्वमुपदिशति—

कर्मयोगद्वयं तत्र, ज्ञानयोगत्रयं विदुः ।

विरतेष्वेव नियमाद्, वीजमात्रं परेष्वपि ॥ २ ॥

व्या०—कर्मयोगद्वयमिति तत्र मोक्षसाधने योगद्वयं, 'कर्मयोग-
द्वयं' क्रियाचरणा योगरूपं निरूप्यते, तत्र स्थापनस्वरूपं कायो-
त्सर्गादिजैनागमोक्तक्रियाकरणे, कर्तव्यसन्मुद्रारूपं, उक्तं च
विंशतिकायां—

गणवन्नत्थलंबण, रहिओ तं तंमि पवहिण् ।

हुगमित्थकम्भयोगो, तहानियं नाणयोगो ओ ॥ १ ॥

एष पंचमकारो योगः, 'विरतेषु' देशविरतेषु नियमान् भवति ।
योगपंचकं हि चापल्यवाराणं, तेन योगवता भवितव्यं, 'परेषु'
मार्गांशुसारिप्रमुखेषु 'वीजमात्रं' भवति, किञ्चिन्मात्रं भवति । उक्तं
च—विंशतिकायां—

देसे सवे य तहा, नियमेण सो चरित्तिणो होइ ।

इपरस्स वीपमित्तं, इति जुअ केइ इच्छंति ॥ २ ॥ २ ॥

अथ योगोत्पत्तिहेतवः प्रोच्यन्ते—

कृपानिवेदसंवेग—प्रशमोत्पत्तिकारिणः ।

भेदा प्रत्येकमत्रेच्छा—प्रवृत्तिस्थिरसिद्धयः ॥ ३ ॥

व्या०-शास्त्रे पुर इति-नरमान्कारणान् 'शास्त्रे' सिद्धांते 'पुर-
खृते' मुख्ये कृते 'वीनरागः' अहंन् 'पुरखृतः' जपेत्तरीकृतः,
पुनः तस्मिन् वीनरागे पुरखृते 'नियमान्' निष्पन्नान् सर्वसिद्धयः
भवन्ति । उक्तं च ।

अस्मिन् दृश्यस्य निश्चिन्तितो मूर्च्छा इति ।
दृश्यस्य च नस्मिन्, नियमान्कारणसिद्धिः ॥ १ ॥
पुनः आगमे—

आगमं आयमं ग, अतस्मिन् द्वितीयसिद्धिः ।
तिष्ठन्नाहो संप्रवृत्तो, सन्ने तं वदुमातिषा ॥ १ ॥

अतः आगमादरी अहंन् मुनिः संयादग्यान इति ॥ ४ ॥

अदृष्टार्थे तु धावन्तः, शास्त्रदीपं विना जडाः ।
प्राप्नुवन्ति परं खेदं, प्रस्वलन्तः पदे पदे ॥ ५ ॥

व्या०-अदृष्टेति-जडाः दूर्वाः, 'शास्त्रदीपं' विना आगम-
प्रकाशं विना 'अदृष्टे' अनुपलब्धे 'अर्थे' कार्ये सवरनिर्ज-
रानोक्षाभिधाने 'धावन्तः' पदे पदे प्रस्वलन्तः, स्वलनां प्राप्नुवंतः
'परं' प्रकृतं 'खेदं' हेतुं प्राप्नुवंति लभन्ते, अज्ञानशुद्धमार्गं
अनेकोपायप्रस्ता अपि स्वलनां लभन्ते इति ॥ ५ ॥

शुद्धोज्झाद्यपि शास्त्राज्ञा, निरपेक्षस्य नो हितम् ।
भौतहन्तुर्यथा तस्य, पदस्य-निवारणम् ॥ ६ ॥

व्या०-शुद्धोज्झाद्यपि-शास्त्राज्ञा, 'निरपेक्षस्य' आगमोक्ता-
ज्ञादितस्य शुद्धोज्झाद्यपि द्वावन्वारिंशदोपरहिताहाराहवस्यापि
नो 'हितं' न सुखं, यथा भौतहतुः तस्य स्वगुरोः पदस्पर्श-
१७३

स्थैर्यं । उक्तं च—“तह चेव पयपाहगचितारहियं थिरत्तणं नेयं ।”
शुद्धानां अर्थानां परमात्मरूपाणां सावनं स्वरूपावलंबनं सिद्धिः ।
उक्तं च—सत्त्वं परमस्यसाहगं रूवं पुण होइ सिद्धति” । एवं
सप्रभेदं ज्ञेयम् ॥ ४ ॥

“यावत् ध्यानैकत्वं न भवति तावत् न्यासमुद्रावर्णशुद्धिपूर्वकं
आवश्यकचैत्यवन्दनप्रत्युपेक्षणादिकं उपयोगयोगचापल्यवारणार्थक-
वश्यं करणीयं, महद्दितकरं सर्वजीवानां, तेन स्थानवर्णक्रमेण
तत्त्वगातिरिति ।

अर्थालम्बनयोश्चैत्य-वन्दनादौ विभावनम् ।

श्रेयसे योगिनः स्थान-वर्णयोर्यत्न एव च ॥ ५ ॥

न्या०—अर्थालंबनयोरिति ‘अर्थो वाक्यस्य भावार्थः, ‘आलं-
बनं’ वाच्ये पदार्थे अर्हत्स्वरूपे उपयोगस्यैकत्वं, अर्थश्च आलं-
बनश्च अर्थालंबनौ, तयोः चैत्यवन्दनादौ अर्हद्वन्दनाधिकारे ‘विभा-
वनं स्मरणं करणीयं श्रेयसे कल्याणार्थं, च पुनः स्थानं० वन्दन-
ककायोत्सर्गशरीरवस्थानं आसनमुद्रादि, वर्णः अक्षरादि, तयोः
शुद्धौ यत्नः श्रेयसे कल्याणाय भवति । उक्तं चावश्यके—“जं
वा इदं, वच्चामेलियं, हीणक्खरं, अच्चक्खरं, पदहीणं, विणय-
हीणं, जोदाहीणं, घोसहीणं, सुदुद्धिदं, दुदुपडिच्छियं, अक्काळे
कओ सज्झाओ, तस्स मिच्छा मि दुक्कडं” इत्यनेन द्रव्यक्षेत्र-
कालविशुद्धौ भावसाधनसिद्धिः तेन द्रव्यक्रिया हिता ॥ ५ ॥

आलम्बनमिह ज्ञेयं, द्विविधं रूप्यरूपि च ।

रूपि गुणसायुज्य-योगोऽनालम्बनं परम् ॥ ६ ॥

न्या०—आलंबनमिति इह जैनमार्गे ‘आलंबनं द्विविधं ज्ञेयं

स्वरसान एव मनः सहजवारायां वर्त्ते, न प्रयासो भवति ।
उक्तं च विंशतिकायां—

आलम्बणं पि एयं, रुविमरुवि य इत्यपरमांति ।

तगुणपरिणामितो, सुदुमो आलम्बणो नाम ॥ १ ॥

एकाग्रयोगस्यैवापरनाम अनालम्बनयोग इति, एवं स्थानाद्याः
पञ्च इच्छादेर्गुणिता विंशति (२०) भवन्ति, ते च प्रत्येकमनु-
ष्ठानचतुष्कयोजिता अशीति (८०) प्रकारा भवन्ति तत्स्व-
रूपनिरूपणापोपदिशति—

प्रीतिर्भक्तिवचोऽस्तङ्गैः, स्थानाद्यापि चतुर्विधम् ।

तस्मादयोगियोगासे—मोक्षयोगः, क्रमान्नवेत् ॥ ७ ॥

व्या०—प्रीतिर्भक्तीति एते स्थानादयः, 'प्रीतिः' 'भक्तिः'
'वचनं' 'असंगः' इति भेदचतुष्टयेनाशीतिभेदा भवन्ति, तस्मात्
योगात्क्रमेण अपयोगिनामा योगः, तस्याप्तिः प्राप्तिः भवति, अयो-
गियोगं । शैलेशीकरणं, सकलयोगचापल्यरहितो योगंप्राप्नोति,
तेन पुनः क्रमान्मोक्षः सर्वकर्माभावलक्षणः "आत्मनः तादात्म्या-
वस्थानं मोक्षः" एवं योगसंयोगः क्रमात् अनुक्रमेण भवति ।

अथ—प्रीत्याद्यनुष्ठानस्वरूपं षोडशक्तो लिख्यते—अस्य
चानुष्ठानता सांसारिकपरिणतौ, सा च परावृत्य तच्चसाधने क-
र्णीया । यत्रादरोऽस्ति परमः, प्रीतिः स्वहितोदयात् भवेत्कर्तुः ।
शेषत्यागेन करोति यच्च तत्प्रीत्यनुष्ठानम् ॥ १ ॥ इति । प्रीतिल-
क्षणं । गौरवविशेषयोगाद् बुद्धिमतो यद्विशुद्धतरयोगं । क्रियते
तत्तुल्यमपि ज्ञेयं तद्भक्त्यनुष्ठानम् ॥ २ ॥ अत्यंतवल्लभा खल्ल-
पत्री तद्बद्धिता च जननीति । तुल्यमपि कृतमनयोर्ज्ञातिं स्यात्प्री-

व्या०—यस्यैत्येति यः साधुः 'वाञ्छं' धनादि, 'आंतरं' रागादि परिग्रहं, तृणवत् 'त्यक्त्वा' संन्यज्य 'उत्तरे' उदासीनः परिग्रहेण मोहकारणेन व्यासंगमूलेन आत्मावलितपंककल्पेन वस्तुतः निस्तारेण ! न एष मम नाहमेनेन सुरी. मदिरामत्तपंकावले-
पतुल्येन, अहं तु ज्ञानाद्यनेतृगुणपूर्णः कथं पुद्गलेषु स्मे ? इत्या-
दिभावनया त्यक्तपरिग्रहः, तत्पदंभोजं "जगन्प्रपी" अमुग्न-
रामाभेगिः पशुपास्ते सेवते इत्यर्थः स त्रिजगद्भ्यः भवति, तेन
स्वरूपानंदरसिकानंदपरिग्रहासक्तिः ॥ ३ ॥

पुनः वाञ्छभोगेन निर्ययन्वनानिनं शिक्षयति—

चित्तेऽन्तर्ग्रन्थिगहने, बहिर्निर्ग्रन्थता वृथा ।

त्यागात्कञ्चुकमात्रस्य, भुजगो नहि निर्विषः ॥२॥

व्या०—चित्तेऽन्तर्ग्रन्थिगहन इति 'अंतः' चित्ते चेतनापरि-
णतौ, ग्रन्थिः तेन गहने परिग्रहलालसामग्रे. बहिः निर्ग्रन्थता
वृथा निष्फला, यथा—कञ्चुकमात्रस्यागात् भुजंगः सर्पः निर्विषो
नहि भवति, एवं वाञ्छन्यागेन त्यागी न भवति, अंतर्ममन्त्र-
परिहारेण त्यागी भवति ॥ ४ ॥

त्यक्तेः परिग्रहे साधोः, प्रयाति सकलं रजः ।

पालित्यागे क्षणादेव, सरसः मलिलं यथा ॥ ५ ॥

व्या०—त्यक्ते इति साधोः—परिग्रहे त्यक्ते मानि 'सकलं'
रजः कर्मसमूहः 'प्रयाति' गच्छति । दृष्टानपति, 'सरसः सलिलं'
सरःपानीयं 'पालित्यागे' पालित्यागे क्षणादेव क्षपं याति,
अनः सामान्यपरिणता लोभपरित्यागेन अलुक्मेण कर्माभावता
भवति ॥ ५ ॥

सर्वज्ञो भूत्वा अयोगीमूय सिद्धो भवति । अतः क्रमसमाराधना
श्रेयस्करी ।

इति व्याख्यातं योगाष्टकम् ॥ २७ ॥

अथ नियोगाष्टकम् ॥ २८ ॥

‘नियोगः’ कर्मदहनं तत्र ‘नितरां’ निश्चयेन ‘यागः’ यजनं
नियोगः । उक्तं च—“सुसंयुडा पंचर्हि संवरोर्हि इह जीविषं
अणवकं त्वमाणा वो सट्टकाया सुई च तदेहा महाजयं जयति जन्-
सेहं ॥१॥ के ते जोइ केव ते जोईठाणा का तेसु या किंचितेकारसंगं
पहायते कयरा संति भिक्खु कयरेण होमेण हुणासिजोइं ॥२॥
तवो जोई जीवो जोइ ठाणंजोगासुआसरीरं करीसंगं कम्मंपहा
संजमजोगसंतिहोमहुणामिइसिणं पसत्थं ॥ ३ ॥” उत्तराच्ययने
नियोगपद्धिते, श्रीआचारांगसूत्रे निर्युक्तितः निक्षेपादिकं ज्ञेयं
तत्स्वरूपं निवेदयति—

यः कर्म हुतवान् दीप्ते, ब्रह्माग्नौ ध्यानध्यायया ।

स निश्चितेन यागेन, नियोगप्रतिपत्तिमान् ॥ १ ॥

व्या०—यः कर्मेति यः ब्रह्माग्नौ आत्मस्वरूपैकत्वरूपं
ध्यानध्यायया ध्यानवनेन दीप्ते सति कर्म ज्ञानावर्णादिकं ‘हुत-
वान्’ होमं कृतवान् स मुनिः ‘निश्चितेन’ आम्यन्तरेण यागेन
सम्पददर्शनज्ञानचारित्र्यैकत्ववीर्यतीक्ष्णत्वरूपेण युक्तः नियोगप्र-
तिपत्तिमान् उच्यते ॥ १ ॥

पापध्वंसिनि निष्कामे, ज्ञानयज्ञे रतो भव ।

द्येः कर्मयज्ञेः किं ?, भूतिकामनयाविलेः ॥ २ ॥

व्या०—ब्रह्माध्ययनेति ब्राह्मणो मुनिः श्रमणो द्रव्यभावः
 चर्ये रतः ब्राह्मणः अवैः पापैः न लिप्यते न छेपवान् भवति
 कथंमृतः ब्राह्मणः ? ब्रह्माध्ययनं आचारांगमयमश्रुतस्कंधनवमा
 ध्ययनं, तस्मिन् उक्ता निष्ठा मर्यादा तद्वा, परिणतिपरिणत
 पुनः परब्रह्म शुद्धात्मस्वरूपं, तेन समाहितः समाधिमयः
 पुनः निपागः कर्मक्षपणं, तस्य प्रतिपत्तिः तद्रूपता तद्वा
 परिणतः, सिद्धः पापैर्न लिप्यते, नावगुंठनावान् भवति, अत
 एव स्वरूपभासनरमणपरिणतः अनादिकर्मपटलक्ष्यं कृत्वा सिद्ध-
 बुद्धः परमानन्दमयो भवति, अतो भावनियागः कर्मदहनरू-
 करणीय इति, तत्त्वम् ॥ ८ ॥

इति ध्यारूपातं नियागाष्टकम् ॥ २८ ॥

अथ भावपूजाष्टकम् ॥ २९ ॥

अथ द्रव्यपूजोपस्काररूपं भावपूजास्वरूपभावनोपचाररूपं
 भावपूजाष्टकं वितन्यते । तत्र गृहस्थः अनेकसंसारभावप्रस्तः कदा-
 चिद् निर्विकारानन्दरूपां जिनमुद्रां विलोक्य प्राप्तवैराग्यः भवो-
 द्विभः सर्वासंयमत्यागामिलापी परमसंवररूपं परमेश्वरं सद्भक्त्या
 पूजयति, स्वयोगसपरिग्रहादिकं सर्वं त्याज्यं भक्तमयः सर्वनरि-
 तीर्यकरभक्तिपुक्तं करोति, ततश्च आत्मा स्वगुणपरिणतः स्वरू-
 पसाधनारूपां भावपूजां करोति । तत्स्वरूपं नामतः पूजा इति
 कथनं । स्थापनातः तद्विगात्रणं । द्रव्यतः चंदनादिभिः
 शून्योपयोगेन च । भावतो गुणैकत्वरूपा सा व्याख्यायते—
 दयाम्भसा कृतज्ञानः, सन्तोषशुभवस्त्रभृत् ।
 विवेकतिलकभ्राजी, भावना पावनाशयः ॥ १ ॥

ज्ञापेत् हेतुवादेन. पदार्था वचनीन्द्रियाः ।

कालेनैतावता प्राणिः, कृतः स्यात्तेषु निश्चयः ॥ ४ ॥

आ०-ज्ञापेत् इति-यदि ज्ञाता वादेनलोडितः अतो-
दातः पदार्था वचनीन्द्रियः हेतुवादेन वृत्तिरन्तर्भाव्यते.
केषां न कल्पनादर्शो अनुभवः कृतः स्यात् तदा तेषु तान्-
निरूपयितुं इष्टान्निमित्तः इतः स्यात् प्रत्यक्षः इत्यनेन पर-
द्वयवैतनिकानुवादेन कल्पनादर्शिनो स्वभावकोशो भवति. तेन
सिद्धिः स्वस्वभावभावेन कृतिः कस्यां येन निःप्रमाणं एव
तेषां ज्ञानं ते तेषां ज्ञानं इति वदन्तान् शेषवर्तिन्यगदिति
निर्दिशति ॥ ४ ॥

केषां न कल्पनादर्शो. शान्त्रभीराद्वगाहिनी ।

वेत्तास्तद्रतान्वादविदोऽनुभवजिज्ञया ॥ ५ ॥

आ०-वेदति-केषां इत्येतां कल्पना न निवृत्तिरिति
तौ पाककान्वादकः शङ्कनेव हीनः समस्तं नन्व गहिनी
अवाप्नुयती न ? अति तु ज्ञापेदेति वृत्तिविरूपणं शङ्कना-
त्तौ न निवृत्तौ तौ अनुभवजिज्ञया तदुक्त्यादिविदो केषां ज्ञा-
तानां त्वः त्वम्. कल्पनादः कल्प विदो ज्ञानिन विदो
तः शङ्कनादः इति इति ॥ ५ ॥

इयन्ति ब्रह्म निर्द्वन्द्वं, निर्द्वन्द्वानुभवं विना ।

यंलिपिमयी दृष्टिर्ब्रह्मयी न मनोमयी ॥ ६ ॥

आ०-इयन्ति इति-लिपि यत् स्यात्तद्वन्मयी, ब्रह्मयोर्यो
इत्येतद्वन्मयी, मनोमयी दृष्टिः स्यात्तद्वन्मयी निर्द्वन्द्वानुभवविना

‘ध्याने’ धर्मशुद्धे ते एव आभरणस्य सारं प्रधानं परमब्रह्मणि निवेशय । इत्येवं गुणपरिणमनरूपां पूजां कुरु ॥ ३ ॥

मदस्थानभिदात्यागैर्लिखाग्रे चाष्टमङ्गलम् ।

ज्ञानाग्नौ शुभसङ्कल्प-काकतुण्डं च धूपय ॥ ४ ॥

ध्या०—मदस्थानेति—‘मदः’ मानोन्मादः तस्य स्थानानि तानि एव भिदाः तापां ‘त्यागैः’ वर्जनैः अष्टमङ्गलं अग्रे लिख्य ज्ञानादौ ‘शुभसङ्कल्पः शुभरागपरिणामः तद्विरूपं ‘काकतुण्डं’ कृष्णागरं धूपय । इत्यनेन रागाद्व्यवसायाः शुभाः पुण्य-हेतवः सिद्धिसाधने त्याज्या एव अतो ज्ञानबलेन तस्यागौ भवति ॥ ४ ॥

प्राग्धर्मलवणोत्तारं, धर्मसन्न्यासवह्निना ।

कुर्वन् पूरय सामर्थ्य-राजन्त्रीराजनाविधिम् ॥ ५ ॥

ध्या०—प्राग्धर्मेति अत्रात्मस्वरूपार्चने ‘धर्मसन्न्यासवह्निना’ धर्मः स्वरूपसत्ता सहजपारिणामिकलक्षणः चन्दनगन्धतुल्यः तस्य सम्यग् न्यासः स्थापनं स एव वह्निः तेन प्राक् पूर्वसाधनरूपः धर्मः सविकल्पभावनारूपः तदेव लवणं तस्योत्तारं निवारणं निर्विकल्पसमाधौ साधकस्यापि सविकल्पधर्मस्य त्याग एव भवति, एवं भावरूपं अपवादसाधनरूपलवणोत्तारं कुर्वन् सामर्थ्यराज-न्त्रीराजनाविधिं पूर्वसामर्थ्ययोगस्वरूपा राजन्ती शोभमाना नीराजना आराधिका तस्याः विधिः तं पूरय । सामर्थ्ययोगस्वरूपं च यत्र कर्मबन्धहेतुषु प्रवर्तमानवीर्यस्य न तादृक् प्रवृत्तिः स्वात्मधर्मसाधनानुभवेकत्वे प्रवर्तमानः निष्प्रयासत्वेन प्रवर्तते स योगः समर्थ उच्यते ॥ ५ ॥

गम्य' ज्ञान्वा तदनंतरं मुनिः 'अनुभवेन' स्वरूपग्रहकदृष्ट्या
'स्वसंवेद्यं' स्वेन ज्ञानना संवेद्यं ज्ञानस्वादनयोग्यं 'परमज्ञ' शुद्धा-
त्मस्वरूपं 'अधिगच्छानि' प्राप्नोति । अत उक्तं च आगमे—“स
सत्यं ज्ञानेई, परममयं ज्ञानेई. ससमयं परसमयं ज्ञानिता
अप्पागं भाविता भवई ॥” अत एवं आगमाभ्यासफटुमतिः तत्त्व-
ज्ञानानुभवेनात्मस्वरूपं प्राप्नोति तेनानुभवाभ्यासो विवेचः ॥८॥

इति व्याख्यातं अनुभवाष्टकम् ॥ २६ ॥

अथ योगाष्टकम् ॥ २७ ॥

अथ योगाष्टकं विनन्दते, अथ सिप्यान्वादिहेतुगनमनोवा-
क्काययोगधयं तत्र कर्मशुद्धिहेतुत्वान् न द्राष्टं, किं तु मोक्ष-
साधनहेतुमूतं शुद्धात्मभावनाभावितवेननार्वायपरिणामसायककार-
कप्रवर्त्तनरूपं द्राष्टं, द्रव्यभावमेदं शास्त्राचारविशोधिपूर्वकाम्यन्तरा-
चारशुद्धिरूपम् ।

मोक्षेण योजनायोगः, सर्वोप्याचार इष्यते ।

विशेषस्थानवर्णार्था—लम्बनेकाग्र्यगोचरः ॥ १ ॥

व्या०—मोक्षेणेति सकलकर्मक्षयो मोक्षः, तेन “योजनाय
योगः” उच्यते स च सर्वोऽप्याचारः लिनशासनोक्तचरणसप्त-
विकरणसप्ततिरूपः, मोक्षोपायत्वान् योग इष्यते, तत्र तत्र विशे-
षेण स्थानं १ वर्णः २ अर्थः ३ आलम्बनं ४ एकग्र्यता ५ इति
पंचप्रकारः योगः मोक्षोपायहेतुः मनः, इत्यनेनानादिपरभास-
सक्तभवप्रमगग्रहान् पुद्गलभोगममानां न भवन्ति, अथममिप्रायः—
मतोऽस्माकं मोक्षः साध्योऽस्ति, स च गुरुवचनस्मरणतच्चलि-

व्या०—इति निर्वेद इति 'वृथा' अनुकंपा, दुःखितेषु दुःख-
नोचनलक्षणः आर्द्रतापिगतः । 'निर्वेदः' भवेद्वेगः चतुर्यतिषु
चारकवद्भामनं । तदेव नोक्षामिलापः । 'प्रशमः' कयायाभावः ।
युते परिणामाः योगो मोक्षोपायः, तस्योत्पातिकारिणः कल्प-
शीलाः, एतादृशपरिणामपरिगणन्य संयोगोद्भिन्नस्य, शुद्धात्मस्वादे-
ष्टव्यस्य, योगान्नन्ता भवन्ति । अत्र योगसंबन्धे 'प्रत्येकं' एकैकस्य
प्रत्ययो नेश भवति, ते च इमे-इच्छा ? प्रवृत्तिः २ स्थिता ३
सिद्धिः ४ इत्येवं नेश ज्ञेया । उक्तं च विंशतिकाशं—

इच्छिज्ञो य चञ्छा, इयं पुन नतपो मुनेष्वो ।

इच्छा पदितिविगतिविनेषो ननपर्नादेषु ॥ १ ॥

इत्यादि ॥ ३ ॥

इच्छा तद्वत्कथाप्रोतिः, प्रवृत्तिः पालनं परम् ।

स्थैर्यं बाधकभीलानिः, सिद्धिरन्यार्थसाधनम् ॥४॥

व्या०—इच्छा नृदिति, 'इच्छा' सावकभावाभिलाषः, तन्
योगसंबन्धं येषु विद्यते ते नष्टः भ्रमताः तेषां कयाम् गुणक-
पतादिषु प्राप्तिः इष्टता । उक्तं च हरिभट्टपूज्यैः—“तज्जितक-
हर्नाई सगपावि पण्डितमनी इच्छा” इति नम्य सम्यग्दर्शना-
दिगुणवर्जितेभ्यः किमाश्रुताभ्यामपालनं परंपरा ऊच्यते सा
प्रवृत्तिः । उक्तं च “मदन्तुपशमनां, नृपालयगा पविर्त्ताओ” ॥
इति इत्येवं योगद्वयं बाधकपञ्चान् क्रियामृत्युपञ्चान् मोक्षपल-
विनां कारणरूपं । ज्ञेयानां तु शुभसंवाचनं स्थैर्यं बाधका-
शुद्धाभिवसाया अतिदानं तेषां भार्भय नस्या हानिः अभाव-
निरतिचारणपशान्नाम्य एव क्षयोपशमोऽपि अतिगुणसाधनाप-
रिणमनेन सहजभावत्वात् निर्दोषगुणसाधना भवति यत्र तत्र

नादीर्यादीनां सर्वज्ञोपशमानां स्वरूपोपयोगीनत्वं ध्यानं, तत्र
ध्यातुः ध्येये तदेकाग्रनारूपे ध्याने समापत्तिः निर्विकल्पना तार-
तम्यरहिता चित्परिणतिः एकता ज्ञेया ॥ २ ॥

तत्र दृष्टान्तेन कथयति—

मणौ चिन्म्वप्रतिच्छाया, समापत्तिः परात्मनः ।

क्षीणवृत्तौ भवेद् ध्यानादन्तरात्मनि निर्मले ॥ ३ ॥

व्या०—मणौ चिन्मेति । यथा 'मणौ' स्ते चिन्मस्य प्रतिच्छाया
तथा 'अंतरात्मनि' स्वस्वरूपे 'परात्मनः' निर्मलात्मनः 'ध्यानात्
समापत्तिः' सिद्धात्मनः स्वात्मत्वैक्यारूपा भवेत्, कथंमूले अन्त-
रात्मनि ? 'निर्मले' कथायविकल्पमलरहिते पुनः किमूले ?
'क्षीणवृत्तौ' क्षीणा वृत्तिः पराजीविका यस्य स क्षीणवृत्तिः
सस्मिन् पुनः समापत्तौ ध्यानसिद्धिः भवति इत्थं पूर्वोक्तप्रका-
रेण अन्यत्रोक्तं—

मणेरिवाग्निजातस्य, क्षीणवृत्तेरसंशयम् ।

तात्स्थ्यात्तदंजनत्वाच्च, समापत्तिः प्रकीर्तिता ॥ १ ॥

अंतरात्मनि परमात्मनः अभेदारोपः ध्यानफलं तच्च संत-
गारोपतो भवति, संसर्गश्चात्र निष्पन्नानंतताच्चिकासिद्धात्मनाकु-
पयोगः तच्च घटचित्तानामिन्द्रियरोधमंतरेण न भवति, इन्द्रिय-
रोधश्च जिनप्रतिमादिकारणमंतरेण न जायते; अतः स्थापना तच्चो-
पकारकारिका ॥ ३ ॥

आपत्तिश्च ततः पुण्य-तीर्थकृत्कर्मबन्धतः ।

तद्भावाभिमुखत्वेन, सम्पत्तिश्च क्रमान्भवेत् ॥ ४ ॥

व्या०—'आपत्तिश्चेति' च पुनः 'आपत्तिः' जिनभक्तिस्तन्म-

द्विषकारं ज्ञेयं; एकं रुचि, अपरं अरुचि, तत्र रूप्यालंघनं—
 जिनमुद्रादिकपिदरुषपदस्पपर्यंतं, यावदहं देवस्यालंघनं तावत्कारणा-
 वलंघनं शरीरातिशयोपेतं रूप्यवलंघनं, तत्र अन्नादिपरभावशरीर-
 घनस्वजनावलंघनी, पात्र परिणतपेतनविश्वैश्वर्यायर्थं तीर्थकराद्यव-
 लंघनमपि भवहेतुः, तत्रैव यः स्वरूपानंदपिपासितः स्वरूपसाधना
 प्रथमकारणरूपं जिनेभ्यं वीतरागादिगुणसमूहैः अवलंबते, यावत्
 मुद्रायावलंघनी तावत् रूप्यवलंघनी, स एव अहंत्सिद्धस्वरूपं
 ज्ञानदर्शनधारिषाद्यनंतपर्यायविशुद्धशुद्धात्मात्मवर्म अवलंबते, इति
 अरूप्यालंघनी, तत्र भाष्यते अनादितो जीवो मूर्तप्रवृत्तस्त्वेवाव-
 लंबपरिणतः कथं ? प्रथमं एवामूर्तानंदरूपं स्वरूपमवलंबते
 अन्नः अतिशयोपेतवीतरागमुद्रादिकं परं मूर्तं चालक्ष्य विषयकषाय-
 शृङ्खिकं स्वीचनाद्यवलंघनं त्यजति, इत्येका पराश्रुतिः, पुनः स
 एव अतिशयादिरूपमूर्तावलंघनीयः, अहं तु अमूर्तभावरसिक-
 त्वेनोपयुज्यते, अद्यापि अहंनः संवदं तथापि औदयिकं नालं-
 घनं, मम तु गुणावलंघनी मूर्तान् भवान् न रसिकत्वेन गृह्णाति,
 सापेक्षः परत्वेन पश्यति इति द्वितीया पराश्रुतिः । एवं अमूर्ता-
 त्मगुणरसिको भवति तेन परमेश्वररूपकारणेनावधार्यं स्वस्तीया-
 संख्यभेदशक्त्याप्यध्यापकभावावच्छिन्नद्रव्यास्त्रिपर्यायास्त्रिकानंतस्व-
 भावममलामूर्तानंदमयं द्येयत्वेनालंबते, इति किं तृतीया पराश्रुतिः,
 इति साधनपदानिः सर्वेषां तत्स्वरूपमाधनं अरुचिगुणाः सिद्धगुणाः
 तेषां भावनं साधुज्यं तदात्मना, नया योग, आत्मोपयोगयो-
 जनं यद्यपि ईषदवलंघनं श्रुतादीना, तथापि अनालंघनमेव यः
 उन्मृशे योगः, उक्तं च “पाटकं नशामतिश्चिन्तं खलु यतः मृ-
 त्तद्यत्नमग्नश्च तत्रैतिमा मुञ्चतेनानालंघनोद्भिन्नः ॥ ६ ॥

निरालंघनयोगेन धागग्राही यज्ञानग्राहिना नानं चित्तं तस्य

लोके तिर्यग्नास्काग्रहणं तु तयोर्दुर्गतित्वात्, इत्यनेन विभुत्वे
 उपमा सादृश्यं, तच्चज्ञानानुभवलीनस्य सहजानन्दविलासकस्य
 तुलना केन क्रियते ? इति । किं कुर्वतस्तस्य अंतरे च आत्मा-
 तरमव्ये एव अप्रतिद्वंद्वं बाह्याभ्यंतरविपक्षरहितं सर्वपरमावागम्यं
 साम्राज्यं स्वगुणसंपत् स्वभावपरिवारोपेतं राज्यं स्वावीनं वि-
 न्तः विस्तारयतः स्वगुणानंदासंख्येयप्रदेशनिर्व्याधातं स्वराज्य-
 मनुभवतः । अतः सर्वेऽपि पृथगंत्या ध्यानिनो विशेषणे संयोज्याः ।
 कथंभूतस्य ध्यानिनः ? 'जितेंद्रियस्य' जितानि स्वरूपोपयोगे
 क्लृप्तानि पौष्टलिकवर्णादिष्वपरिणमनात् जितानि इंद्रियाणि येन
 स तस्य, 'धीरस्य' स्ववीर्यसामर्थ्येन परीपहोपसर्गेऽकंपस्य, स्वरू-
 पनिष्ठस्य, पुनः 'प्रशांतस्य' कथायनोकपायोद्वेकरहितस्य धीरः
 शांत एव आत्मानमास्वादयति, पुनः 'स्थिरात्मनः' स्थिरः आत्म-
 स्वरूपरमणे आत्मा यस्य स, तस्य सुखासनस्य साधनपरिणतौ
 सुखमय आत्मा यस्य स तस्य, पुनः नासाग्रे चापल्यरोचनाय
 'न्यस्ते' स्थापिते नेत्रे येन ॥ तस्य, योगिनः सम्यग्दर्शनज्ञान-
 धारिष्वरत्नवर्षीपरिणतस्य, रुद्धा बाह्येन्द्रियानुसारिणी मनसः वृत्ति-
 र्येन स तस्य, इंद्रियानुयायिमनोवृत्तिनिवृत्तस्य, कस्माद् ? ध्येये
 चित्तस्य स्थिरब्रंघनं धारणा तस्या धारा तया धारणाधारया रयान्
 रुद्धमनसः तच्चज्ञानं सुनिश्चितं भवति, पुनः 'प्रसन्नस्य' कालु-
 ष्यरहितस्य 'अप्रमत्तस्य' अज्ञानाद्यश्रममादनिरुनस्य पुनः 'विश-
 नंदसुधालिहः' चित् ज्ञानं तस्यानंदः स एव सुधा अमृतं तां
 लिह्यतीति तस्य लिहः, ज्ञानानंदास्वादकस्य, एतादृशस्य ध्यानिनः
 आत्मिकसाम्राज्यानुभवं विस्तारयतः तुल्यत्वं केन भवति ? न
 केनापि । अतः सर्वपरमावपरित्यागरूपावलोकनतत्त्वैकत्वव्यानामृ-
 तस्वभोग्यभोक्तुः परमसाम्राज्यं । अतः सर्वप्रकारेण तदेव कर-

तिभक्तिगतम् ॥ ३ ॥ इति भक्तिलक्षणं । वचनाभिव्यक्तिः प्रकृतिः
 सर्वज्ञावित्ययोगतो या तु । वचनानुष्ठाननिर्देशास्त्रिवक्तो नियो-
 गेन ॥ ४ ॥ इति वचनलक्षणं । यच्चम्पासातिशयान्तात्मीयमन-
 निव चेष्टते सद्भिः । तदसंगानुष्ठानं, भवति चैतन्न देवधियम्
 ॥ ५ ॥ यत्रप्रमाणे दंडात्तदभावे चैव यत्परं भवति । वचना-
 संगानुष्ठानयोस्तु तद्ज्ञापकं लेखम् ॥ ६ ॥ अन्यदप्ये पृष्ठे वाद्ये
 निःश्रेयससाधने चरमे । एतदनुष्ठानानां जिज्ञेसे गृह्णामहे यतः
 ॥ ७ ॥ इति एवं क्रमेण योगमाधनाग्नः सर्वयोगगोचं कृत्वा
 अयोगी भवति ॥ ७ ॥

स्थानाद्ययोगिनस्तीर्थोच्छेदाद्यालम्बनादपि ।

सूत्रदाने महादोष, इत्याचार्याः प्रवक्षन्ते ॥ ८ ॥

व्या०—स्थानाद्ययोगिन इति स्थापनादिप्रशस्त्रियोगादित्यस्य
 सूत्रज्ञानं महानोष इति आचार्या हरिभद्रादयः 'प्रवक्षन्ते' कथ-
 यन्ति, कस्मान् ? तीर्थोच्छेदाद्यालम्बनात्, निगस्त्रिरस्य सूत्रदाने
 कदाचित् कुप्रकृपणाकरणेन तीर्थोच्छेदो भवति । उक्तं च
 विशदिकायां—

तित्ये सुच्छेदाद्वितेकजस्रस्रपुष्पमेवा ।

सुत्तकिरीयाईनासो, एमो अममंजसविहाणो ॥ १ ॥

सो एसवंक उचियनेयसमसमयमावियाणविय ।

सायंमि भावियन्वं, इह निन्धुच्छेयमाकहि ॥ २ ॥

मुत्तूण लोगसन्नं, उच्छेयमाहूयन्त्यम . . .

सम्मं परिपहिच्चं, वुत्तेण म्हे निन्धुच्छेयमाकहि ॥ ३ ॥

एवं प्रथमं स्थानादिविशुद्धिं कृत्वा इच्छादिपरिजिनः क्रमेण
 स्वरूपावलम्बनादि गृहीत्वा प्रीत्याद्यनुष्ठानेन असंगानुष्ठाने गतः

नयानां व्याख्या तु—नामतपः स्थापनातपः सुगमं, द्रव्यतपः
आहारत्यागादि, भावतपः आत्मस्वरूपैकाग्रत्वरूपं, अत्र द्रव्य-
वर्कभावतपोग्रहणमिति ।

ज्ञानमेव बुधाः प्राहुः, कर्मणां तापनात्तपः ।
तदाभ्यन्तरमेवेष्टं, बाह्यं तदुपबृंहकम् ॥ १ ॥

व्या०—ज्ञानमेवेति । बुधाः पंडिताः 'कर्मणां' आत्मप्रदेशसंश्लि-
ष्टानां तापनात् तीक्ष्णं ज्ञानं एव तपः प्राहुः, तत्तपः आभ्यन्तरं
अंतरंगं प्रायश्चित्तादिकं इष्टं बाह्यं, अनशनादिकं तदुपबृंहकं आ-
भ्यन्तरतपोबृद्धिहेतु, द्रव्यनिक्षेपस्य कारणरूपत्वात्, द्रव्यतपसोऽपि
भावतपसः कारणत्वमेव तेन इष्टं ॥ १ ॥

आनुश्रोतसिकी वृत्ति—बालानां सुखशीलता ।
प्रातिश्रोतसिकी वृत्ति—ज्ञानिनां परमं तपः ॥ २ ॥

व्या०—आनुश्रोतसिकीति—संसारप्रवाहपद्धतिः । अनादि
प्रवृत्तिः आनुश्रोतसिकी वृत्तिः बालानां मूढानां 'सुखशीलता'
इन्द्रियसुखमग्नता, सुखामिलापता 'प्रातिश्रोतसिकी' प्रवाहसंमु-
खता, संसारसंसुखत्वमपहाय संसारंपराङ्मुखी प्रवृत्तिः तदेव परमं
तपः ज्ञानिनामुक्तमिति, आत्मधर्मानुगसंसारप्रतिकूलप्रवृत्तिस्तप
उच्यते, इत्यनेन प्रायश्चित्तादिभावतपः परिणामः स्वरूपतन्मयत्वं
तत्तपसा एव सकलकर्मक्षयः ॥ २ ॥

धनार्थिनां यथा नास्ति, शीततापादि दुस्सहम् ।
तथा भवविरक्तानां, तत्त्वज्ञानार्थिनामपि ॥ ३ ॥

व्या०—धनार्थिनामिति । यथा धनार्थिनां शीततापादि दुस्सहं
नास्ति, धनोपार्जनकृशलाः शीतादिकं सर्वमपि क्षमन्ते, तथा

व्या०—पापवृत्तिर्नास्ति—भो दत्त ! निष्कामे सर्वपरमाशान्ति-
लापयित्वा 'पापवृत्तिर्नास्ति' पापकर्मविनाशके आत्मस्वरूपे ज्ञाने
स्वप्तावप्यवभासकं, तद्वत् यत्ने रतो भव तन्मयो भव । किं 'मृति-
कामनया' इहलोकसुखेच्छया 'सावद्वैः' पापवृत्तिः 'आवृत्तिः'
म्लानः पक्षः किं ? न किमपि न हिताय ते तत्करणं न युक्तं,
आत्मस्वरूपो पापः तन्मयैकत्वपरिणतिः कर्माभावकरी तेन तत्र
यतिनश्यम् ॥ २ ॥

वेदोक्तत्वात्मनः शुद्ध्या, कर्मयज्ञोऽपि योगिनः ।

ब्रह्मयज्ञ इतीच्छन्तः, इयेनयागं त्यजन्ति किम् ? ॥ ३ ॥

व्या०—वेदोक्तत्वादिति—वेदोक्तत्वात् मनःशुद्ध्या कर्मयज्ञोऽपि
ब्रह्मयज्ञ इति इच्छन्तः इयेनयागं किं त्यजन्ति ? इति स्वम-
तत्कल्पनां कुर्वति मूढाः ते निषेवनीयाः, नहि संसारकामनया
हिता सुखकरी भवति, साध्यशुद्धिमनरेण न प्रयासो हिताय,
अतो नैव कर्तव्यं इति ॥ ३ ॥

ब्रह्मयज्ञः परं कर्म, गृहस्थस्याधिकारिणः ।

पूजादि वीतरागस्य, ज्ञानमेव तु योगिनः ॥ ४ ॥

व्या०—ब्रह्मयज्ञ इति—'गृहस्थस्य' सावद्यप्रवृत्तस्य 'अधिकारि-
णः' योग्यस्य न्यायोपाजित्तदिवित्तवत्, वीतरागस्य पूजादि-
कर्मकरणं परं उत्कृष्टं ब्रह्मयज्ञ इति ज्ञेयं, संवराभावे आत्मवाणां
परायतिः प्रशान्तकरणं युक्तं । उक्तं च—

अकस्मिन्मवत्तगाणं, विरयविरयाण एत खलु बुद्धो ।

संसारपप्रकरणे, दन्वयये कूत्रदिहन्तो ॥ १ ॥

इति रागमानस्थानस्य प्रशस्तताकरणोपदेशः । आगमे सर्व-

व्या०—इत्थं चेति । इत्थं यत्तपः कष्टं इति भासनपूर्वकं तत्तपः 'व्यर्थ' निष्फलं, कस्मात् ? दुःखरूपत्वात् तपःकरणे पुनः दुःखोद्वेगौ यत्र नादरः स कष्टे हिताय भवति । तथा 'इच्छतां' इति परभावमुखं इच्छतां वाञ्छतां बौद्धानां बुद्धिः 'निहता' निश्चयेन हता, कस्मात् "बौद्धानन्दः" बौद्धं ज्ञानं तस्य आनन्दः तस्य परिक्षेपः तस्मात् 'ज्ञानानन्दधोरक्षयात्' कष्टरूपं तपः निष्फलम् ॥ ५ ॥

यत्र ब्रह्म जिनाधी च, कथायाणां तथा हृतिः ।
सानुबन्धा जिनाज्ञा च, तत्तपः शुद्धमिष्यते ॥ ६ ॥

व्या०—यत्र ब्रह्मेति, यत्र यस्मिन् तपसि 'ब्रह्म' मैथुनत्यागः विषयानभिध्वंगः अस्ति । यत्र जिनानां 'पूजा' तत्त्वभक्तिर्वर्तते पुनः यत्र 'कथायाणां' क्रोधादीनां 'हृतिः' नाशः, च पुनः यत्र 'जिनाज्ञा' श्रीवीतरागोक्तप्रवचनपद्धतिः 'सानुबन्धा' सापेक्षा तत्तपः शुद्धं इष्यते । भावना च प्रथमं इंद्रियाभिलाषनिरासे शांतपरिणत्या सिद्धांतोक्तविधिना निरभिलाषस्य तपो विशुद्धं भवति, अत्रादिपरभावमुखस्पृहया किं केन न कृतं कष्टानुष्ठानं ? यत्र स्वरूपनिरावरणार्थं निःसंगनिर्मोहकतत्त्वैकत्वरूपं व्याघातकपाभावाहारादिग्रहणनिवारणलक्षणं तपः तत् श्रेष्ठमिति । उक्तं य—

निरणुष्टाणं मयमोहरहितं सुद्धतत्तसंयुतं ।

असम्भभावणा एवं तत्रं कम्म सुयहेउ ॥ १ ॥ ६ ॥

तदेवं हि तपः कार्यं, दुर्ध्यानं यत्र नो भवेत् ।
येन योगा न हीयन्ते, क्षीयन्ते नेन्द्रियाणि वा ॥ ७ ॥

व्या०—तदेव हीति । हीति निश्चितं, तदेव तपः 'कार्यं' करणीयं यत्र दुर्ध्यानं पुद्गलांशसारूपमनिष्टारूपं नो भवेत् । येन

यद्वा तत्कलमीच्छामि । तर्हि त्वं तद्वृत्ते स्मृतत्वस्मये स्वस्य
जीवस्य यद्वृत्तं निर्मितं कर्म तद्व्यवस्तत्त्वं तद्रूपो यः स्मर्योऽहं-
कारस्तस्मिन् निर्मितमृते । एते ह्यनमग्नौ प्रक्षेपणं मया निर्मित-
निति अहंकारहोमनिमित्त इति यावत् । कर्मणो ज्ञानावरणादि-
कस्य ब्रह्मणो ब्रह्म ह्यद्वितीयोपपोगिज्ञानं निराशंसतपश्च तद्रूपो
योऽग्निरुत्थं गच्छतीति द्युत्पत्तिमेषेजस्तस्मिन् आहृतिकरणं
इत्तं घटमानं, न तु पश्चादेतित्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ श्लोकद्वयेन स्वरूपकलदर्शनदृष्टकमुपसंहरति—

ब्रह्मण्यर्पितसर्वस्वो, ब्रह्मद्वयब्रह्मसाधनः ।

ब्रह्मणाजुहदब्रह्म, ब्रह्मणि ब्रह्मगुप्तिमान् ॥ ७ ॥

व्या०—ब्रह्मण्यर्पयामीति 'ब्रह्मणि' आत्मनि अर्पितसर्वस्वः,
अर्पितं रथापितं सर्वत्वं सर्वान्तरिणमनरूपं इत्यनेन ज्ञानवीर्य-
लाभमोगादयः स्वज्ञपोषणमीभूना भावे आत्मनि एवार्पिताः
स्थानिता येन सः । तस्मा 'ब्रह्म' आत्मज्ञानं वा 'दृग्' दृष्टिर्द-
र्शनं धृद्धानं ब्रह्मणि साधने यस्य स ब्रह्मसाधनः, अपवा—
'ब्रह्म' आत्मा एव साधने यस्य स एवविधः साधकजीवः 'ब्रह्मणि'
साधकावस्थानरिप्यतस्वात्मनि आचारगृते ब्रह्मगान्मज्ञानवीर्याभ्यां,
अब्रह्म अज्ञानं पुटलकर्म चात्मनः मित्रं अजुहवन् भस्मीचकार,
कर्ममृतः साधकपुरुषः । 'ब्रह्म' ब्रह्मवैर्य स्वरूपरक्षणरूपं तस्य
गुप्तिमान् तद्गुप्तियुक्तः इत्यनेन चात्मा कर्ता आत्मस्वरूपेण
करणमूनेन आत्मस्वरूपरोधकं ज्ञानावरणादि कर्म आत्मनि स्थितं
निवारयति ॥ ७ ॥

ब्रह्माध्ययननिष्ठावान्, परब्रह्मसमाहितः ।

ब्राह्मणो लिप्यते नाधेर्नियागप्रतिपत्तिमान् ॥ ८ ॥

दुर्लभः असंख्येयसमयेनापि देशज्ञायकत्वात्, तस्य ज्ञानं गौणमुख्यतारूपेण प्रवर्तते । उक्तं च तच्चार्थे—“अपितानपितसिद्धेः सूत्रस्य व्याख्याने, सर्वज्ञानां तु सर्वमपि एकसमयेनैव ज्ञातत्वा गौणमुख्यताज्ञानं वचसि क्रमवर्तित्वाद् भवति एवं न्यूनशक्त्य गौणमुख्यत्वं न रागद्वेषपरिणत्या रागद्वेषपरिणामो बन्धहेतुः, अतः नपस्वरूपेण यथार्थबोधाय वस्तुविवेचनं हितं न रक्तद्रिष्टा तेन ज्ञानसाम्यं कर्णीयं ज्ञानसाम्यमेव चारित्रं तदर्थमेव निरूपयति-

धावन्तोऽपि नयाः सर्वे, स्युर्भावे कृतविश्रमाः ।
चारित्रगुणलीनः स्यादिति सर्वनयाश्रितः ॥ १ ॥

व्या०—धावन्तोऽपि नया इति । सर्वे नयाः ‘धावन्तः’ स्वस्वपक्षस्थापनपुरःसरा अपि ‘भावे’ शुद्धात्मधर्मिणि कृतविश्रमाः स्युः स्थिरा भवन्ति, अतो मुनिः ‘चारित्रगुणलीनः’ धयस्तिर्कीकरणं चारित्रं तदेव गुणः तत्र लीनः वर्द्धमानपर्यायः ‘सर्वनयाश्रितः’ स्यात् द्रव्यनये कारणग्राहके भावनये तत्कार्यत्वग्राहके ‘क्रियानये साधनोद्यमरूपे’ ज्ञाननये तद्विश्रामरूपे ‘आश्रितः’ आसक्तः स्यात् भवेत् इत्यर्थः । उक्तं चातुयोगद्वारे—

सर्वेस्तिं पि नयाणं बहुविहवत्तव्यं निसामिता ।

जं सध्वनयविसुद्धं, तं चरणगुणद्विओ साहू ॥ १ ॥

अत उक्तं श्रीभगवतीटीकायां—

“जइ निणमयं पव्वज्जह, ता मा विवहारनिच्छए मुपह ।

ववहारनओच्छेए तित्थुच्छेओ जओ भणिओ ॥ १ ॥

अतः साम्यं हितं ।

पुनस्तदेव द्रव्यति—

भक्तिश्रद्धानयुक्त्योन्मिथकवनीरजद्रवैः ।

नवब्रह्मगतो देवः शुद्धमात्मानमर्चय ॥ २ ॥

प्रा०—दयांमम इति भक्तिश्रद्धानेति—श्लोकद्वयस्य युग्मतो
व्याख्यानं दर्शयति । हे उत्तम ! पूर्वविवे 'शुद्धमात्मानं' अर्च-
तस्तत्तद्विषयायं आत्मरूपं देवं, नव इति नववक्तरब्रह्मरूपं
गतः अर्चय इति इहू रूपां रूपां मूला ! इत्याह—'दयां द्रव्य-
भावस्वरूपमात्मज्ञानरूपा सा एव 'जंमः' जलं पलायं तेन कृतं
कृतं पूर्वविवं देन तः । मनोः शुद्धमावपिपत्ता शोकाभाव-
रूपः स एव शुक्लानि दूराणि तेषां 'मृत्' धारकः । विवेकः
स्वरूपविभजनरूपं ज्ञानं तदेव विटकं तेन ज्ञात्री शोभमानः ।
पुनः कथंभूतः ? 'भावना' अहंशुनैकस्वरूपा नया 'पावनः'
पवित्रः 'आराधः' अनिद्रापः यस्य स पुनः 'भक्ति' आरा-
धयता 'अज्ञा' दीतिः 'एतज्ज्ञे एतज्ज्ञे' एवरूपा नद्वयेन शुद्धनेन
उन्मिथं कर्माखं तस्य द्रवाः तैः शुद्धाना पर्वेष्टाः स्वर्ग-
पात्राणि दीयति स्वरूपे इति देवस्तं अर्चय इत्ययं तज्ज्ञेति-
स्तो भव इति ॥ १ ॥ २ ॥

अयं अष्टक्रमेण द्वादशशतनाह—

क्षमापुष्पस्रजं धर्म-युग्मक्षोमद्वयं तथा ।

ध्यानाभरणत्तारं च, तदङ्गे विनिवेशय ॥ ३ ॥

प्रा०—क्षमापुष्पस्रजमिति—हे भव्य । नमो आत्मस्वरूप-
रूपे अंगे 'क्षमा' क्रोधोपशान्तनवधनं धर्मक्षमाख्यां 'स्रजं' पुष्प-
मालां 'निवेशय' स्थापय । तथा नर्पव 'यन्मयुग्मं' भावक-
साधुरूपं धनचरित्ररूपं वा क्षोभवच्छद्वयं निवेशय । च पुनः

मपि व्याख्यातं । अयानेकनयात्मके जैनमार्गे एकांतता पक्षपात-
रित्यागेन सर्वनयेषु समभावरूपपरिणामः रागद्वेषाभावलक्षणः स्वस्-
स्थानसाधनविज्ञानरमणाध्यवसायः कार्यः । एकांतग्रह एव नि-
ष्पातुं । सर्वत्र सापेक्षता सम्यग्दर्शनं तच्च यथार्थोपपत्तिनां
यथार्थप्रवृत्तिमत्तं च भवति, अतः एकताग्रहत्यागसर्वनयसनाभ-
यणोपदेशकं द्वाविंशत्तममष्टकमुवाच श्रीमद्भूषशोविजयोपाध्यायः
परमरहस्यज्ञाता । अरे नास्ति धर्मः बाह्यपद्वत्या निमित्तका-
रणरूपा सा । श्रीपंचमांगे प्राणातिपातसंहरादयः सर्वे अमूर्ता जीव-
स्वरूपा उक्ताः, येन हि जीवस्वभावरूपः शुद्धनिर्विकल्पस्वरूपी-
लक्षणः धर्मः प्रतीतः ॥ एव सम्यग्दृष्टिः, नहि कुशकाशावलंबनेन
समुक्तत्वं भवति । उक्तं च श्रीहरिभद्रपूज्यैः--

आयप्सभवं धम्मं, आयतिपं अप्पणो राखुं च ।

दंसणनाणचरित्तेगतं जीवस्स परिणामं ॥ १ ॥

रे भद्र ! हिताय वक्ष्यामः सर्वांगमेषु धर्म आत्मनः शुद्धा
परिणतिरेव निमित्तस्योपादानप्राक्कृत्यहेतुत्वात् बाह्याचरणादिकं
साधकैरभ्यस्यते, तथापि धर्महेतुत्वेनोपादेयं श्रद्धावद्भिः, तस्मा-
त्तत्क्षेत्रस्यापकरूपानंतपर्यायलक्षणं धर्मः उत्तराभ्ययनादयव्यदित्त-
वसिद्वांताशय इति तच्च रागद्वेषरहितानां भवति, रागद्वेषाभा-
वपरिणतेषु गौणमुख्यतारूपपरिहारः समः साध्यः, एवं मिथ्यालो-
दयेन मुख्ये मुख्यवशोवर्तमानरादः स च सम्यग्दर्शनेन
कारणवत् अयं मुख्यश्चायं गौणः, न त्रनंतपर्यायात्मके के-
लवन्तुनि जिणमस्वपर्यायस्य गौणमुख्यत्वे क्षयोपशमज्ञानेन
सर्वधर्माणां--रेच्छेय

एकमहम्मि १, मिट्ठिणउ उभयप्रायपगवओ ।

मूत्तणयागओ आणं पतेय विमोक्षिपं इति ॥ १ ?

स्फुरन्मङ्गलदीपं च, स्थापयानुभवं पुरः ।

योगनृत्यपरस्तूर्य-त्रिकलंयनवान् भव ॥ ६ ॥

व्या०-स्फुरन्मङ्गलदीपेति च पुनः 'स्फुरन्' देदीपयमानं सर्वत्र-
व्यभक्तोद्यवविभुतं मङ्गलदीपं भाववशात् 'अनुभवं' स्पर्शज्ञानं
अन्तरव्यभक्तमङ्गलमुक्तं ज्ञानं 'पुरः' अग्रे स्थापय, योगाः
मनोवाङ्मायकाः तेषां नायनप्रवर्तनरूपं "नृत्यं" नाड्यं तत्र
'तत्रः' मोक्षमः सन् पञ्चाध्यात्मधारणाध्यानमभाषिरूपतायनयो-
र्योगवर्गिगन्तव्यवृत्तौ देवजाययनयो भव. इत्यनेन आभ्यन्तर-
पूजया नृत्तवानंदमयधैर्यव्यङ्ग्यं स्वात्मानं नृपं कुरु ॥ ६ ॥

उल्लसन्मनसः सत्य-चण्डां वादयतस्तव ।

भावपूजारतस्येत्यं, करकोडे महोदयः ॥ ७ ॥

व्या०-उल्लसन्मनस इति इयं भावपूजारतस्य तव 'महो-
दयः' मोक्षः 'करकोडे' हृन्मनोऽग्निं किं कुर्वनः ? उल्लसन्मनसः
भावोद्धानुक्तवित्तम्य सत्यवर्षापरूपां घंटां वादयतः शब्दं कुर्वतः
इत्यनेन महर्षमत्यनउल्लासकानां घंटां नादयतः स्तः पूर्वोक्त-
पूजाकरणेन सर्वव्यक्तिनादुर्भावयो मोक्षो भवति ॥ ७ ॥

द्रव्यपूजोचिता भेदो-पासना गृहमेधिनाम् ।

भावपूजा तु साधूना-मभेदोपासनात्मिका ॥ ८ ॥

व्या०-द्रव्यपूजेति 'गृहमेधिना' गृहस्थानां "भेदोपासना-
रूपा" आत्मनः तत्वाज्ञानं अर्हन् पद्मेभ्यः मित्रः निष्कृतानं-
दचिद्विदार्या नरूपोपासना संवत्ता निनितालयनरूपा द्रव्यपूजा
'उचिता' योग्या तु पुनः साधूना अभेदोपासनात्मिका परमा-

पुनः हेमाचार्यैः ।

तथापि न च द्वेषः, कार्यो विषयस्तु यत्ततो भृग्यः ।

तस्यापि सद्बचनं, सर्वं च यत्प्रवचनादन्यत् ॥ १ ॥

इति विचार्य स्याद्वादोपयोगिसर्वनयज्ञता कार्या पुनः साम्यमङ्ग-
लंघनीयं पक्षपरिहारेण आत्मवर्मनिष्ठता हिता ॥ ३ ॥

लोके सर्वनयज्ञानं, तादृस्थं वाप्यनुग्रहः ।

स्यात्पृथङ् नयमूढानां, स्मयार्तिर्वाप्यतिग्रहः ॥ ४ ॥

व्या०—लोके सर्वेति । 'लोके दक्षजनरामूहे 'नयज्ञानां सर्व-
नपरहस्यविज्ञानां 'तादृस्थं' तदस्थत्वं पार्श्ववर्तित्वं, 'वा' इति
व्यवस्थायां । 'अपि' समुच्चये, 'अनुग्रहः' उपकाराप भवति,
सर्वत्र परीक्षकत्वं हितं, पृथङ्नयमूढानां एकैकनयपक्षग्रहवर्तिनां
स्मयार्तिः मानोन्मादपीडा वा अथवा अतिग्रहः कदाग्रहः स्यात्
भवति । उक्तं च—

कालो सहाव नियद्, पुञ्चकयं पुरिसकारणे पञ्च ।

समवाये सम्मतं, एगंते होई मिच्छतं ॥ १ ॥

अत्र पुरुषाकारस्य उपादानकारणत्वात् मुख्यत्वं, कालस्वभा-
वपूर्वकृतां तु निमित्तासाधारणापेक्षया कारणत्वं, नियतेश्च कार-
णत्वं औपचारिकं, अस्या अनित्यत्वं विचारावृत्तसंग्रहे उक्तमस्ति,
इति नियतपक्ष आजीविकानां मिथ्याग्रहरूपः न जैनानां, एवं
अंशस्यापि जैनमार्गे विवक्षितत्वात् समुच्चयवचनं ॥ ४ ॥

एवं सापेक्षा श्रद्धा कार्या इत्युपदिशन्नाह—

श्रेयः सर्वनयज्ञानं, विपुलं धर्मवादतः ।

गुण्कवादविवादाच्च, परेषां तु विपर्ययः ॥ ५ ॥

सावज्जजोगपरिवज्जणाओ, सञ्चुत्तमो जइवम्मो ।
 र्मीओ सावगवम्मो, तइओ संविग्गपक्खपहो ॥ १ ॥
 सुज्झइ जई सुचरणो, सुज्झइ सुस्तावगोवि गुणकल्लिओ ।
 ओसन्नचरणकरणो, सुज्झइ संविग्गपक्खरुइ ॥ २ ॥
 संविग्गपक्खिखाणं, त्थक्खणमेयं समासओ भणिअं ।
 ओसन्नचरणकरणावि, जेणं कम्मं विसोहंति ॥ ३ ॥
 सुद्धं सुसाहुधम्मं, कहेइ निदई य नियमायारं ।
 सुतवसियाण पुरओ, होई सञ्चोमरायणिओ ॥ ४ ॥
 वंदई न य वंदावई, किइकम्मं कुणई कारवइ नेव ।
 अतट्ठा नवि दिक्खवई, देई सुसाहूण बोहेअं ॥ ५ ॥

इत्यादिगुणोपेतैर्यदुपदिष्टं तत्सत्यं, च पुनः इदं स्याद्वाद-
 गर्भिततत्त्वधर्मस्वरूपं येषां चित्ते परिणतं श्रद्धानभासनरमणाद-
 रतया व्याप्तं तेभ्योऽपि नमः प्रणामोऽस्तु, सर्वज्ञोक्तमार्गादुत्ता-
 रिणोऽपि धन्याः, किं तत्परिणामपरिणतानां ? नमः सर्वज्ञशास-
 नाय; नमः सर्वज्ञमार्गवर्तिपुरुषसंवाय ॥ ६ ॥

निश्चये व्यवहारे च, त्यक्त्वा ज्ञाने च कर्मणि ।
 एकपाक्षिकविश्लेषमारूढाः शुद्धभूमिकाम् ॥ ७ ॥
 अमूढलक्ष्याः सर्वत्र, पक्षपातविवर्जिताः ।
 जयन्ति परमानन्द-मयाः सर्वनयाश्रयाः ॥ ८ ॥

व्या०—निश्चय इति, अमूढलक्ष्या इति । एवंविधाः पुरुषाः
 'जयन्ति' सर्वोत्कर्षेण वर्तन्ते इति, कथंमूढाः पुरुषाः ? 'निश्चये'
 शुद्धात्मपरिणतिरूपे, च पुनः 'व्यवहारे' वीर्यप्रवर्तनरूपे, च
 पुनः 'ज्ञाने' उपयोगलक्षणे, 'कर्मणि' क्रियापक्षे, 'एकपाक्षिकं'

इत्वं ततः पश्चात् 'इत्थं०' पुन्यप्रकृतिरूपं तीर्थं कृत्वा विधोयकारि
संवरपञ्चकगतिरूपं नामकं तस्य देवनः तन्नाशानिमुत्पन्नेन
तदुपयोगेन क्रमात् संरतिः भवेत्, परमेश्वरं भवेत् । इदं च
निरतुमंश्वरं पटं दर्शितम् ॥ ४ ॥

अथ स्थानरूपत्वेन सरलं नेति दर्शयति—

इत्थं ध्यानफलाद्युक्तं, विंशतिस्थानकाद्यपि ।
कष्टमात्रं त्वभव्यानामपि नो दुर्लभं भवेत् ॥ ५ ॥

व्या०—इत्यनिति । इत्थं पूर्वोक्तनश्वरेण 'स्थानरूपात्' विवि-
धस्थानोपयोगान् विंशतिस्थानकाद्यपि विंशतिस्थानप्रमुखं गुणि-
बुद्धानेन युक्तं कर्तुं उच्यते, जन्मस्थानां तु जन्मन् सन्त्यदर्शना-
दिरुनिबुद्धानां स्थानोपयोगस्य विंशतिस्थानादि तपोऽप्युक्तं 'क-
मत्वं' काण्डेश्वररूपं 'भवे' संरति नो दुर्लभं यद्वाद्यनं जैनोक्त-
मपि श्रुतिः जन्मस्थानं कृत्वा दर्शयति ॥ ५ ॥

अथ स्थानरूपस्य स्वरूपं निदर्शयन् श्लोकत्रयमाह—

जितेन्द्रियस्य धीरस्य, प्रशान्तस्य स्थिरात्मनः ।
सुखात्तनस्य नासाग्र—न्यस्तनेत्रस्य योगिनः ॥ ६ ॥
रुद्धवाष्पमनोवृत्तेर्धारणाधारया स्यात् ।
प्रसन्नास्याप्रमत्तस्य, विद्वानन्दनुधालिहः ॥ ७ ॥
साम्राज्यमप्रतिद्वंद्वमन्तरेव विनन्वतः ।
ध्यानिनो नोपमा लोके, संदेवमनुजेऽपि हि ॥ ८ ॥

व्या०—जितेन्द्रियेति, रुद्धवाष्पेति, साम्राज्यमिति । पूर्वोक्त-
स्थानिनः 'हि' इति निमित्तं 'संदेवमनुजेऽपि लोके' सर-

व्या० पूर्ण इति । अनादिपरमाव्रानंतग्रासग्रसनेऽप्ययं जीवः
 तृष्णाव्याप्तत्वादपूर्ण एव स स्वरसास्वादेन स्वतत्त्वानंतरूपः
 तदास्वादावाधादिसर्वगुणनिष्पत्तौ पूर्ण इति पूर्णत्वस्वरूपाभिधायकं
 प्रथमाष्टकं । यः पूर्णः स एव मग्नः, तदनुभवलीनः स एव
 लीनतायाः स्वरूपी भवति, परमावलीना हि अनंतसंसारग्रमण-
 मूलं, अत एव सा मग्नता अनादिना त्याज्या या स्वरूपमग्नता
 सा एव मग्नता, इति तत्प्रतिपादनारूपं द्वितीयाष्टकं । यः मग्नः स
 स्थिरो भवति, न्यूनस्य ग्रहणेच्छया चापल्यं, पूर्णस्य ब्रह्माभा-
 वात् स्थैर्यं (अतः स्थिराष्टकं) यः स्थिरः स अमोहः मोह-
 हितः (अतः अमोहाष्टकं) मोहरहितस्यैव तत्त्वज्ञता भवति,
 तेन तत्त्वज्ञानाष्टकं पंचमं । यः ज्ञानी स शान्तः उपशमवान्
 भवति अतः शमाष्टकं । यः शान्तः स एव इंद्रियाणि जयति
 अतः इंद्रियजयाष्टकं । यः इंद्रियविजयी स एव त्यागी परमा-
 वपरिहारी भवति च त्यागी (अतः त्यागाष्टकं) स एव वच-
 नानुक्रमतोऽसंगः क्रियारहितो भवति अतः क्रियाष्टकं । उक्तं च—

बांधवधर्नेन्द्रियत्यागात् त्यक्तभयविग्रहः साधुः ।

त्यक्तात्मा निर्ग्रथस्त्यक्ताहंकारममकारः ॥ १ ॥

इत्युक्तलक्षणः अत एव तृप्तः आत्मसंतुष्टः तेन तृप्त्यष्टकं ।

यस्तृप्तः स निर्लेपः रागादिलेपरहितः तेन निर्लेपाष्टकं ।

निर्लेपः निःस्पृहो भवति तेन निःस्पृहाष्टकम् ।

(यः निःस्पृहः स मुनिः मौनवान् भवति तेन मौनाष्टकं) ॥ १ ॥

विद्याविवेकसम्पन्नो, मध्यस्थो भयवर्जितः ।

अनात्मशंसकस्तत्त्व-दृष्टिः सर्वसमृद्धिमान् ॥ २ ॥

नीयं । यदर्थं रथयेति समनियमप्रचारात्, संकोचयन्ति शरीरं
आसनमुद्रादिभिः, साधयेति रेथकपरककुम्भकमागारामात्, वसंति
निर्जने वने, त्यजंति सर्वेन्द्रियविषयान्, तत्साम्यमुखमूलं आत्मैक-
त्वोपयोगं साध्यं स्वदितार्थिभिः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

इति व्याख्यातं ध्यानाष्टकम् ॥ ३० ॥

अथ तपोऽष्टकम् ॥ ३१ ॥

अथ तपोऽष्टकं विन्यसे । तत्र पौडलिक्सुखामिलापरंकाणां
यन्कष्टसमयं, अपवा लोकसंज्ञार्मातानां परार्थानानां दीनतया
आहात्पागरूपं न तपः, आसन्नमूलत्वेन कथापोदयाश्रितत्वान्
कर्मबंधकत्वाच्च । पूर्वतत्तापोदयासातारेदनीयविपाक एव श्रीप्र-
ज्ञापनावृत्ता निरूपित एव, आचारांगवृत्तौ चापि “अंगहयमुत्तं
सर्वमविविवांगं” इति वचनान्, अनोऽस्मिन्वेन्द्रियसुखामिलापर-
हितस्य निर्मलात्मद्रव्यसाधकस्य कथाचरणं तप इति, अथ पंच-
वस्तुके “उपवासादिषु असातानिर्जरेति भोजने सातानिर्जरा
साम्ये उपवासादिकरणं किमर्थमिति ?” तत्रोच्यते भोजनादिषु
पट्वापपटिमयः उपवासे च तदभावान् अशुभनवकर्मबंधाभावे
संवत्पूर्वकमकामनिर्जरामूलत्वात् हिनं, तथा चास्यात्मनः साता-
विपाके सरागेहेतुत्वेन इष्टसंयोगेकता अत्रादिसहजपरिणमनात्
आतापनादिषु कर्मविपाकोपयोगत्वे नया परिणमनात् असंगता-
कारणत्वात् एव साधनमूलं च भग्नदय- निदर्शनं, तत्राल्पका-
लसाधनासिद्धिर्वा, नहि विस्फोटसाधनावनां सातादि । शुभ-
संनिकर्षे अध्यायकल्पपरिणामः । उक्तं च विशेषावदपके—“रति-
क्षमन्वाक्कल्पानां तेनातापनादिकणामुचितं मुनीनां” । निश्चेप-

ध्येयैकत्वं तदेव तपः तेषां मूढिः स्थानं भवति, एतस्वरूप-
निरूपकमष्टकवयं, ततः सर्वनयाश्रयणं सम्यग्ज्ञानं तत्परूपकं
द्वाविंशत्तममष्टकं ॥ ४ ॥

एवं कारणैक्यपूर्वकाधिकारद्वाविंशत्फलकोपेतं ज्ञानसारं नाम
यानपात्रं, यदारूढाः मिथ्याज्ञानप्रमणमीपिणं अतश्चैकनारूपजल-
गमीरमसैपमपायोधिमुल्लङ्घ्य सम्यग्दर्शनप्रतोलीमंडितं सम्यग्ज्ञा-
ननिधानोपेतं सम्यक्चारित्र्यानंदास्वादमयं असंख्येयप्रदेशसंग्र-
हस्तस्येदकतासंपत्प्रवणं जिनप्रवचनप्राकारोत्सर्गापवादपरिस्वाम-
युतं नियमनिश्चेपानेकगुणौघं लभते स्याद्वादपत्तनं भव्या इति
ज्ञानसारफलोपदेशकं ग्रंथस्य मौलिरूपं अन्याधिकारमाह—भूमिपा-
ठकैः ॥ ४ ॥

स्पष्टं निष्टद्धितं तत्त्वं, अष्टकैः प्रतिपन्नवान् ।

मुनिर्महोदयं ज्ञान-सारं समधिगच्छति ॥ ५ ॥

व्या०—स्पष्टं निष्टद्धितमिति । 'मुनिः' विकालाविषयी अर्हः
स्पष्टं शब्दप्रकरं तत्त्वं वस्तुधर्म आत्मपरिणमनरूपं 'निष्टद्धितं'
निर्द्धारितं 'प्रतिपन्नवान्' अर्गाकृतज्ञान् न मुनिः 'महोदयं' मोक्ष-
रूपं 'ज्ञानसारं' ज्ञानस्य सारं 'चारित्र्यं' तथा पणं मुक्तिं 'सम-
धिगच्छति' प्राप्नोति । उक्तं च—

सामाह्यं मुअनाणं, जाव विदुसाराओ ।

नम्सवि सागे चण्णं, सारं चण्णम्म निगाणं ॥ १ ॥

तं प्राप्नोति ॥ ५ ॥

निर्विकारं निराबाधं, ज्ञानसारमुपेयुषाम् ।

विनिवृत्तपराशानां, मोक्षोऽत्रैव महात्मनाम् ॥ ६ ॥

अज्ञानार्थिनां भवविमलानां अनश्लोकिकं ततो न दुस्तहं,
इत्यर्थो कालो न प्रमाद्यति. वनः परमानन्दकार्यकर्ता अनश-
नदितन. कष्टहाने न दुःखहृत्वं मन्थते ॥ ३ ॥

सदुपायप्रवृत्तानामुपेयमधुरत्वतः ।

ज्ञानिनां नित्यमानन्द-वृद्धिरेव तपस्विनाम् ॥४॥

व्या०-सदुपायेन । 'तपस्विनां तीव्रतपोमग्नानां साधिक्यन्ता-
स्तानं महाहासतिहासनास्नाकापोन्मगांदिजिनकल्परिहाग्विबुद्धि-
'सुतीनां ज्ञानिनां दुःखानेनन्वयवर्षापरिवेकमग्नौकृतं वेत्त्यन्तानां
'तनसि परीपहादी वननर्दानद्वन्द्वानेऽपि जानन्दवृद्धिरेव । तपादि-
वृद्धिद्वयमर्थः प्रागुक्तोपेयः उत्तमनां च श्रित्यं दत्तं अत्मानं
एवमेव मन्थते, अथवा तत्त्विलेद्वययो एवमेवायां आहुः
अथोक्तत्वादिमहाकष्टदुःखमपि नस्तिद्विनाभ्यामिदानीं यथास्त-
कं चेष्टे. तथा हर्षमेति एवं एतानन्दव्यपसृद्धात्मसिद्धि-
साधनार्थं नद्विषयककर्मरूपतपःकष्टादिषु आत्माननानन्दपति,
कुतः ! इत्याह-उपेयमधुरत्वतः. 'उपेयस्य मोक्षस्य निर्मला-
व्यपनदस्य एवमुक्तं मातुर्यं तन्मत्, मिद्धिमातुर्येनस्य तत्ता-
धनोनापनृतं निष्प्रग्निरहत्वादि सर्वं हिनं जानाति, कथंभूतानां
तपस्विनां ? 'सदुपायप्रवृत्तानां. नत् शौनन उपायः साधनं
सर्वनिर्दोषरूपं तव 'भ्रूतानां उदकाना. इत्यनेन स्वयमस्त-
धने सादृशानन्दः अ दुःखे, यस्य साधने कष्टत्ववृद्धिः स न
साधकः । उक्तं च षोडशके ॥ ४ ॥

इत्थं च दुःस्वरूपत्वात्, तपो व्यर्थमितीच्छताम् ।

बोद्धानां निहता बुद्धि-बोद्धानन्दपरिक्षयात् ॥५॥

‘ज्ञानं’ ययार्यस्वपरावबोधः तस्य सारं चारित्र्यं वैराग्यं तस्य ‘गरि-
ष्ठता’ गरिमा गुरुत्वं तत्स्वरूपमर्चित्यं दुर्विचारं अन्या गुरुता
अयोगमनहेतुः ज्ञानगुरुत्वं ऊर्ध्वताहेतुः अत एवार्चित्यमिति यया
गरिष्ठतया ऊर्ध्वगतिरेव स्यात् अवःपातः कदापि न भवति ।
ऊर्ध्वता द्रव्यतः जीवेभ्य उच्चत्वगोत्रोदयादिरूपा, क्षेत्रतः ऊर्ध्व-
लोकगमनरूपा, भावतः सम्पक्त्वाद्युत्तरोत्तरगुणादौ रोहणरूपा,
तेन यो ज्ञानगरिष्ठः स ऊर्ध्वत्वं स्वर्गापवर्गलक्षणं सम्पक्चारि-
न्द्रियगुणलक्षणं प्राप्नोति ॥ ८ ॥

पुनः ज्ञानक्रियाभ्यां मोक्षः, न ह्येकस्यापि विरोधकः साधको
भवति, क्रिया हि वीर्यविशोधि-रूपा, ज्ञानं च चेतनाविशोधि-
रूपं चेतनवीर्ययोः शोधिप्राप्तयोः एव सर्वसंवरा तथापि क्रियातः
ज्ञानस्याधिक्यं दर्शयति—

क्लेशक्षयो हि मंडूक-चूर्णतुल्यः क्रियाकृतः ।

दग्धतच्चूर्णसदृशो, ज्ञानसारकृतः पुनः ॥ ९ ॥

व्या०—क्लेशक्षय इति । हीति निश्चितं ‘क्रियाकृतः’ क्रियो-
द्यमविहितः क्लेशक्षयः कर्मक्षयः मंडूकचूर्णतुल्यः ज्ञेयः, यया
मंडूकचूर्णः पुनः घनयोगतः तत्रानेकामिनवमंडूकोत्पत्तिहेतुर्भवति,
तथा—क्रियया अशुभकर्म क्षयति, तथापि शुभानां प्रचुरा वृद्धिः,
पुनः शुभोपयोगकाले अशुभानां वृद्धिः इति ज्ञेयं । पुरा पूर्वं
ज्ञानसारकृतः कर्मक्षयः दग्धतच्चूर्णसदृशः इति, इत्यनेन ज्ञान-
नंदकृतः कर्मक्षयः पुनः न प्रभवति, यया—मंडूकचूर्णः दग्धो न
मंडूकोत्पत्तिहेतुर्भवति, एतदुपदेशपदार्थत्वं ज्ञेयं, आगमेऽपि—
“सीलं सेयं मुञ्जं सेयं” इत्याख्यापकेन । तथा पञ्चनिर्ग्रथस्तके-

तपसा 'योगाः' मनोवाक्यारूपा 'न हीयन्ते' स्वरूपमणं तच्चा-
नुभवतो न हीयते, यद् इन्द्रियाणि न 'हीयन्ते' धर्मसाधकस्वा-
ध्यापाहिंसादि तत्कार्यप्रवृत्तिर्न 'हीयते' क्षयं न लभते, इत्यनेन
साधनामृतचेतनार्थार्याणां हानिः न स्यात्, तत्तपः शुद्धं 'कार्य'
कर्तव्यं इति ॥ ७ ॥

मूलोत्तरगुणश्रेणि-प्राज्यसाम्राज्यसिद्धये ।

वाह्यमाभ्यन्तरं चेत्यं, तपः कुर्यान्महामुनिः ॥ ८ ॥

व्या०-मूलोत्तरगुणेति-‘महामुनिः’ परमनिर्ग्रहः इत्थं तपः
कुर्यान् किमृतं तपः ? “मूलोत्तरगुणश्रेणिप्राज्यसाम्राज्यसिद्धये”
मूलोत्तरा मूलमृता ज्ञानचारिणादयो गुणा ‘उत्तराः’ समिति-
शुष्यादयो गुणाः तेषां ‘श्रेणिः’ विशेषतः गुणप्राग्भावरूपा तया
‘प्राज्यं’ प्रभुरं यन् ‘साम्राज्यं’ प्रभुत्वं तस्य ‘सिद्धिः’ निष्पत्तिः
तस्यै इत्यनेन स्वकीयगुणप्रभुत्वनिष्पत्त्यर्थं बाह्यं लोकोद्भासकारण-
त्वात् प्रभावकतामूलं आभ्यन्तरं अन्यलोकैः शानुमशक्यं स्वगुणि-
कारूपं च तपः कार्यम् ॥ ८ ॥

इति व्याख्यातं तपोऽष्टकम् ॥ ३१ ॥

अथ सर्वनयाश्रयणाष्टकम् ॥ ३२ ॥

तपो द्विविधं संवगत्यकं (ज्ञानात्मकं च) तत्र संवगत्यकं
ज्ञानदारिद्र्ययोः तीक्ष्णत्वं सचेतनादीर्घादीनां स्वरूपकैकत्वं, द्वि-
तीयं तु ज्ञानचारिण्यर्थभोगगुणमंगलसंभवं गुणात्यधिकत्वाद्युभव-
वत् सर्वपरभावास्पृह्यनारूपं, जयन्यतः अंशव्यागर्हकदेशनोऽनीहा-
गुणैकत्वं, उत्पन्नः शुक्लपानचरमान्यवनायलक्षणं, परभावावयोयो

चारित्रं विरतिः पूर्णा, ज्ञानस्योत्कर्ष एव हि ।
ज्ञानाद्वैतनये दृष्टिर्देया तद्योगसिद्धये ॥ १२ ॥

व्या०—चारित्रमिति । 'पूर्णा विरतिः' चारित्रस्वरूपमणं तत्
ज्ञानस्यैव उत्कर्षः हीति निश्चितं ज्ञेयं ज्ञानस्य अकृष्टारस्या
चारित्रं ज्ञानैक्यं चारित्रं आत्मनः मूलव्याख्यायां ज्ञानदर्शन-
गुणद्वयमप्यन्वयेन । उक्तं च श्रीविशेषाचार्यके—उपराई उपा-
गेऽपि—असरीरा जीववणा उवउता दंसगोपनाणेहि " इत्यादि-
चनान् । अतः ज्ञाने स्थित्वं चारित्रं ज्ञानस्यानन्दः मुख्यं ज्ञान-
प्रकर्षावबोधः सुखं इति भाष्योक्तेः तथा ज्ञानस्यापराधनं भोगः
एवं भावना पृथग्गुणानां भावनापि विशेषादपके " यतः
चारित्रज्ञानादयः पृथग्गुणा इच्छन्ति ।" इत्यादिकं तेन अगे-
पयोगमपस्यात्मनः ज्ञानं मुख्यं तेनोच्यते ज्ञानाद्वैतनये ज्ञान-
वन्मा ज्ञानमेव साध्यं ज्ञाननिगम्यता सिद्धिः, एवं दृष्टिः देया,
किमर्थः ? तद्योगसिद्धये, ज्ञानयोगस्य सिध्यर्थं निष्पत्यर्थं
अतः ज्ञानपूर्विका क्रिया दिना, तेन ज्ञानं ग्यर्शान्ये महान्
अभ्यासो विवेकः इति गृह्यं । ज्ञानप्राप्ते न सिद्धिः तत्र
साधने ज्ञानमेव प्रधानं इति ज्ञानशास्त्रार्थिनया भविष्यत् ॥ १२ ॥

अथ श्रीमद्भगवत्विजयोपाध्यायः एतद् ज्ञानमागमिने शब्दं
रविने तत्प्रसादिप्रतिपादकं इतिमुच्यते—

सिद्धिं सिद्धपुरे पुरन्दरपुरस्पर्द्धावहे लब्धवान्,
चिद्दीपोऽयमुदाग्माग्महम्मा दीपोऽत्मने पर्याणि ।
एतद्भावनभावपावनमनश्चयमत्काणिनां नेस्तेर्दी-
पशनेः मुनिश्चयमनेर्नित्योऽस्तु दीपोऽत्मनः ॥ १३ ॥

पुनः विकारा इन्द्रियक्रमाः तेषां भारः तेन रहितं ज्ञानसाराश्रितं
ज्ञानसारे परमात्मस्वरूपे आश्रितं व्याप्तं मनः स्तोकानां अस्ति ।
इह खलु जगति कामोद्दिग्धाः स्वरूपोपयोगलीनचित्ताः शुद्धसा-
ध्यदृश्यः पुरुषाः स्तोका एव ॥ १४ ॥

पुनः ग्रंथाम्यासरूपं फलं दर्शयति ।

जातोद्रेकविवेकतोरणततेर्धावल्यमातन्यते,
 हृद्देहे समयोचितः प्रसरति स्फीतश्च गीतध्वनिः ।
 'पूर्णानन्दधनस्य किं सहजया तद्भाग्यमङ्गया
 भवन्नेतद्ग्रन्थमिषात्करग्रहमहश्चित्रश्चरित्रश्रियः ॥१५॥

व्या०-जातोदेकेति । 'एतद्ग्रंथमिषान्' ज्ञानमात्रं पाप्मान-
 व्याजान् चारित्र्यभियः 'कग्रहमहः' पाप्मिग्रहणमहोरसरः प्रसक्ति
 इति तदन्कः, शेषं स्वत उच्यम् ॥ १५ ॥

भावस्तोमपवित्रगोमयरसेः सिक्तेत्र भूः सर्वतः,
संसिक्ता शमतोदकेरथ पथि न्यस्ता त्रिविकल्पजः ।
अध्यात्माभृतपूर्णकामकलशश्चक्रेऽत्र शास्त्रे पुरः,
पूर्णानन्दघने पुरं प्रविशति स्वीयं कृतं मङ्गलम् ॥१६॥

प्या-भाष्यस्योम इत्यादि वृत्तं । 'वृत्तानन्दके' गुरुत्वात्प्रज्ञाने वा
प्रविशति । स्वीयं कृतं मंगलं इति वाक्यं इत्यनादितांशमात्ममंगलमि-
ष्यत्वात्मपमकथापयोगहेतुस्तुष्टपोपचितज्ञानावगमादिकमात्मनस्त-
पपांसस्य अष्टध्यात्मसाधनस्य विषययोगशोकादिक्रियत्वात्ताना-
मन्तगपदयाष्टध्याहासादियोगागतिनात्मनोवाया । महत्त्वमनमदृश-
मिदृशप्रत्यक्षाणां । इमाश्च निरुद्धाश्चादीन्कृत्वागतिनात्मनोपपा

तन्हा सर्वेच पण निश्चिद्विही मजबूतविदा ।

अग्नेर्गन्तव्यं हवन्ति सम्मसृजन्मवा ॥ २ ॥

सत्यमेव जयते

सम्पत्तां सम्यक्ताह ।

नाश्रनाणं प्रनाणं वा. सर्वमप्यविशेषितम् ।

विशेषितं प्रमाणं स्यादिति सर्वनयनता ॥ ३ ॥

॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ सर्वं ज्ञानं एवास्ति न जन्ममृतं
न वा लयस्य मरणं लयः न विघ्ननिरोधो न देहः, अप्यनं तदेवं
नमः शुद्धाच्चैव चन्द्रार्जुना तदेवात्मनः, सत्त्वोपनीषादिकं
पूर्वजन्मनं तदेव कर्तृषां हि प्रमाणं भगवदीयं कृतं शेषं
तस्मात्तु वद ।

परमहंसमूर्तिः, कन्दर्पमिन्दुवर्जितकान्तः ।

परिचरिणं पत्राङ्गं निष्ठपत्राङ्गं ॥ १ ॥

पंचवर्णसूक्तं—पञ्चवर्णं वेदोक्तं इत्यदि सर्वं
 यद्विद्येत, अथवाप्यसं सद्बलं विरोधितं विरोधं, संरो-
 पितं नवान् स्यात्, विरोधविरोधकमप्येतत् नवान् स्यात्
 तद्वदप्यु सर्वमप्यवन्तर्ग्यं अथवाप्येतत् नवान् नवति,
 पंचवर्णं नवति नवति नवति नवति नवति । अतः च

इससे यह पता चलता है कि यह विचार ही है कि यह विचार ही है कि यह विचार ही है ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

अज्ञानं बलं न बलं करोति । अज्ञं—

अनपि विष्णुः कश्चिद्भक्तः, येन भक्तिः सदा रहति ।

संस्कृत-विद्यायाः अर्थः ॥ २ ॥

संतो हि गुणग्राहका एव, न खलु पुनः भूतसरिणो भवन्ति, तेन सतां प्रौढानन्दकरी एवैषा टीका समाप्ता इति ॥ १५ ॥

अत्र सूत्रकृतः श्रीमद्यशोविजयोपाध्यायाः न्यायाचार्या वाग्वा-
दिनो लब्धवरा दुर्वादिमदाम्रपटलखंडनपवनोपमाः । तेषां प्रशस्तिः—
गच्छे श्रीविजयादिदेवसुगुरोः स्वच्छे गुणानां गणैः,
प्रौढिं प्रौढिमधान्नि जीतविजयप्राज्ञाः परामेयरुः ।
तत्सातीर्थ्यभृतां नयादिविजयप्राज्ञोत्तमानां शिशोः,
श्रीमन्न्यायविशारदस्य कृतिनामेपा कृतिः प्रीतये १६॥

इत्यव्यात्मज्ञानसारसूत्रं संपूर्णम् ।

(ग्रंथाग्रं २८१ सूत्रसंख्या.)

व्या०—गच्छेति । श्री 'विजयदेव' सूरिवराणां गच्छे श्री 'जीन-
विजय' प्राज्ञाः तेषां सातीर्थ्यधराः श्री 'नयविजय' प्राज्ञाः तेषां
शिष्येण श्रीमद् "यशोविजयोपाध्यायेन" विहितोऽयं "ज्ञानसा-
रख्यः" द्वाविंशदशकप्रमाणो ग्रंथः भूवितः । तद्दीक्षा च शुद्धमार्गदर्श-
केन श्रीखन्तरगच्छीयेन सहपाध्यायश्रीदीपचंद्राणां शिष्येण देवचं-
द्रगणिना कृता ज्ञानमंजरी इति श्रेयः ।

स्वप्रशस्तिं निवेदयति (टीकाकारः)

नमः स्याद्वादरूपाय, सर्वज्ञाय महात्मने ।

देवेंद्रवृन्दवन्द्याय, वीराय विगताख्ये ॥ १ ॥

श्रीगौतमाद् ज्ञानवरा मुनीन्ना, देवर्द्धिपर्यनमनेयत्रोवाः ।

तेषां सुवंशे वरभास्कराभः, श्रीवर्द्धमानो मुनिराद् यद्वृत् ॥ २ ॥

संवेगारंगशाला—ग्रंथार्यकथनमृव-भारतुल्यः ।

सूरिर्जिनेश्वराख्यः, सिद्धिविधिसावने धीरः ॥ ३ ॥

व्या०—भेषः भेषेति । धर्मसादनः कंठनालुगोपनमात्रः शुक्ल-
सादः स्थापयन्त्यान्त्य कस्योपसृम्भयान् त्याज्यः, परस्परनगजप-
सृष्टा भवननरधायनसुःखाः विवादाः, मोडवि हेपः, तच्छान्ति-
नग्ननन्यावशेषाय नत्वाधितं मति यद्वति स धर्मसादः, सर्व-
नपज्ञानवान् धर्मसादनः वक्ता नपज्ञपनगमिकः, इति श्रौता
तच्छान्तिगमिक उभयोपस्थापनेने धर्मकपननः विजुनं भेष-
स्त्वायं इति य न श्रौता तादृश नपारि तत्त्वनेधनेच्छय-
धर्मकपनं दिनाय, य पुनः शुक्लसादात् य पुनः विवादात् परेप-
द्वन्तद्वर्तनां विनयः अभेषः अकल्पानं मुद्रापकपनं पात्र-
नेयनया धर्महेनकपनं तु भावतुर्कंता ॥ ५ ॥

अथ सन्मार्गप्रशंसनामाह—

प्रकाशितं जनानां यैर्मतं सर्वनपाश्रितम् ।

चेत्ते परिणतं चेदं, येषां तेभ्यो नमो नमः ॥ ६ ॥

व्या०—प्रकाशितमिति । यैः सर्वज्ञाचार्योपाध्यायैः सम्मन्दर्श-
नज्ञानवारिवरिणैः श्रीहरिभक्तदिनिः संविमकाक्षिकैः पपा-
योपदेशकैः सन्तपाश्रितं सन्तपसावेक्षं व्याज्ञादगमितं मतं इ-
शामने मौलांगिर्ये स्वशशिं तेभ्यो नमः । शुद्धोपदेशका ए-
विशे इत्याः । उक्तं य भवनाशनायां—

भजनमुन्मुञ्चानं, बह्वजनन्देहमुच्छिज्जानं ।

उल्लोङ्गजमुञ्चानं, क्षाम्यमविषेवतं नपके ॥ १ ॥

ते पुञ्जा लिजयोए, सन्धयवि जाय निम्भटं नानं ।

पुञ्जयवि पुञ्जया, नानी चारित्तुता य ॥ २ ॥

तथा उपदेशमाटोपाह—

तच्छिष्येण स्वशेवार्थं, देवचंद्रेण धीमता ।
 व्याख्याता सुगमा शुद्धा, टीकेयं तत्त्वशोधिनी ॥ १६ ॥
 स्याद्वादस्य-रहस्यानां, ज्ञानालुब्धोदयेन च ।
 देवचंद्रेण बोधार्थं, सुटीकेयं विनिर्मिता ॥ १७ ॥
 संवद्रसनिधिजलधिचन्द्रसिते (१७९६) कार्तिके सिते पक्षे ।
 पंचम्यां नव्यपुरे, कृतेयं ज्ञानमञ्जरी ॥ १८ ॥
 वाचनात् पठनादस्या, यो लाभो मे समागतः ।
 तेनाहं भव्यसंघश्च, भवतां धर्मसावकः ॥ १९ ॥
 जयतु जिनराजस्य शासनं, दुःखनाशनम् ।
 ज्ञानानंदविलासाढ्यं, सर्वसंपद्विवर्द्धनम् ॥ २० ॥
 मंगलं भगवान् वीरो, मङ्गलं गौतमः प्रभुः ।
 मङ्गलं स्थूलभद्राद्या, जैनधर्मोऽस्तु मङ्गलम् ॥ २१ ॥

इति श्रीज्ञानसारटीका ज्ञानमंजरी संपूर्णाः ।

श्रीशुभं भूयात् ।

विद्वेषं' एकांतद्वारूपं मनस्थानं 'त्यक्त्वा' अपहाय शुद्धमूर्धिका-
 ज्ञानपतिपाकरूपो भूमिकां आरूढाः प्राप्ताः ज्ञानावभवस्थानस्था-
 पुनः अद्वैतस्या दृश्यं वेद्यं अपवा—दृश्यं शुद्धतत्त्वरूपं तत्
 'अद्वैतः' मूढताद्वैता अप्रुताः 'दृश्ये' तत्त्वरूपे ये ते सर्व-
 र्वावाजीवेशनिष्ठश्चुनि पक्षपातः एकांतताद्वैतरूपः तेन 'विव-
 र्जिताः' रहिताः । परमः अमूर्तः आनन्दो देयां ते तन्मयाः सर्वे
 ते नपात्र सर्वनपाः तेषां 'आभयाः' आधराः सर्वनपाभयाः, एवं
 स्वरूपाः पुरुषा अपंति तन्मगदर्शनादिगुणद्वयाः, इत्यनेन स्वस-
 तावर्ततावनोद्यतस्वरूपपेत्तनादिपतिपतिरूपप्रकल्प साधनद्वया-
 पादप्रवृत्त्य भेदकः समस्तपरभावप्रसंगवर्जिताः स्याद्रादनपमार्गो
 पलातिनपमार्गवन्तुस्वरूपा आधारेणव्याप्या अपंति, विश्वविश्व-
 ध्यानोहनिवारणमवयवाक्यामृदुदन्तनिरस्तानादिमोहकाळकूटाः स्व-
 तन्त्रवर्तननमद्विदात्तर्जनाकलिना निर्ग्रया अपि महागुणाः, असंग-
 अति, अननगुणमयताद्वयानाः, निराकुला अपि स्वतत्त्वना-
 धनव्याकुलाः, वनवास्तिनोऽपि स्वपर्यायनकरंदातमप्राः भ्रामिस्त-
 र्वेजोक्ताजानिवाहयतेषाः, मार्गातुमातिषोऽपि यथाशक्तिगुणप्रव-
 र्दननिवृद्धताः इत्यभावमावनेन शुद्धपरमात्मसात्त्वदत्तदृश्यः त-
 एव ज्ञानमात्रद्वैतद्वैताना इति ॥ ७. ॥ ८ ॥

इति सर्वनपाभयन्याहं ध्यात्वात् ॥ ३२ ॥

आविशतद्वैतविवरणं निम्नतिनम्

सांप्रतद्वैतमहागप मगद्वैतानां भावनादिज्ञानरूपनं निर्दिशति-
 पूर्णो ममः स्थिरोऽनोहो, ज्ञानो ज्ञानो जितेन्द्रियः
 त्यागी क्रियापरस्तुतो, निर्लेपो निःस्पृहो मुनिः ॥३॥

व्या०—विद्येति । पुनः 'विद्याविवेकमंशः' विद्या धुनाभ्यासः ।
विवेकः स्वयविभजनात्मकः । नाभ्यां मंशः तत्त्वयुते विद्याष्टक-
विवेकाष्टके । सो हि विद्याविवेकमंशः स मत्परः दृष्टान्तिष्टे
कृतानि गगनेदग्निनो भवति तेन मात्पर्यष्टकं । मत्परस्यो हि
भयगद्गिनः तेन भयवर्जनाष्टकम् । भयगद्गिनस्य नात्महाया इष्ट
इष्टनेन अनान्मशंसा भवति तत्तत्तिरुपगाष्टकं । यः लौकिकश-
रार्मिर्त्याद्यभिन्यागद्गिनः स तत्त्वदृष्टिः तेन तत्त्वदृष्टपष्टकं । परस्य
तत्त्वदृष्टिः स एव समृद्धः पतनसंग्रहावात् भवति तेन समृद्धपष्टकं ॥ २ ॥

ध्याता कर्मविपाकानामुद्दिष्टो भववारिधेः ।

लोकसंज्ञाविनिर्मुक्तः, शास्त्रदृग् निष्परिग्रहः ॥ ३ ॥

व्या०—व्यसेति । यः समृद्धः स काले विचित्रविपाकोदये
कर्मविपाकानां ज्ञाना स्थाना य भवति, अनः कर्मविपाका-
ष्टकं । यः कर्मविपाकव्यपनी स एव भवान् संसागन् उद्दिष्टो
भवति, अन एव भवोद्दिष्टाष्टकं । यः भवोद्दिष्टः स लोकसं-
ज्ञामुक्तो भवति, तेन लोकसंज्ञाप्यागाष्टकं । स एव शास्त्रदृग् य
पुनः निष्परिग्रहो भवति । अन एव तत्परूपकाष्टकद्वयं ।
(शास्त्राष्टकं परिग्रहाष्टकं च) ॥ ३ ॥

शुद्धानुभववान् योगी, न्यागप्रतिपत्तिमान् ।

भावार्चाध्यानतपसां, भूमिः सर्वनवाभितः ॥ ४ ॥

व्या०—शुद्धेति । यः निष्परिग्रहः स एव शुद्धान्मनस्वागुभ-
ववान् भवति, तेनानुभवाष्टकं । यः स्वरूपागुभवो स एव योगी
योगत्पानमयः, यः योगी स एव निश्चयेन कर्मयोगकर्ता तत्पर-
रूपकाष्टकद्वयं । स एव भावार्चा भावपूजा तथा ध्यानेन

व्या०-निर्विकल्पिते । महान्तां सन्धम् आत्मभावसंज्ञ-
तानां 'अथैव' अस्मिन्नेव भवे मोक्षः इत्येव तत्कर्मत्वमोक्षमात्रं
पुत्र तपसि अत्यन्तमननार्थोत्तानां स्वभावसुखदीनानां वर्गिक-
रूपेण मोक्षमपत्तेयः कथ्यते । कथंमृतानां महान्तां : निर्विकल्पं
विकल्पहिन्निं निगद्यते तत्रां अथा पुष्टसंयोगरूपा तदा रहितं
ज्ञानं तत्त्वतोऽयः तस्य मरं तत्त्वस्वरूपं चारित्रं ज्ञेयुषां प्राप्नु-
वन्तां पुनः कथंमृतानां अमृतानां : विनिवृत्ता निवृत्ता पश्य
अत्रा येषां विनिवृत्तनाशानां, सर्वेषां पुष्टागतहितानां निर्वि-
मलकलां ईदृश मोक्ष इति ॥ ६ ॥

चित्तमाद्रीकृतं ज्ञान-सत्तारस्वतोर्निभिः ।
नाम्नोति तीव्रमोहाग्नि-क्षोपक्षोपकदर्शनाम् ॥ ७ ॥

व्या०-वित्तमिति । ज्ञाननागमिद्यो द्वयः तस्य सत्त्वदी-
वानां तस्या ह्ये 'हर्म्यः' कल्पोदन्तैः येषां वित्तं आद्रीकृतं
तेनां जीवनां तीव्रो मोहाग्नेः क्षोपः इत्यः तेन यः क्षोपः तस्य
कथंमृतानां मृतानां नाम्नोति इत्यनेन ज्ञाननागमस्वरूपमद्रीकृतवि-
त्तानां मोहाग्निदग्धो न भवति ॥ ७ ॥

इत्यन्तरेव कथयति-

अचिन्त्या कापि साधूनां, ज्ञानसारगारिध्या ।
गतिर्येषोर्ध्वमेव न्यादधःस्थानः कदापि न ॥ ८ ॥

व्या०-अचिन्त्येति । नो मयः । 'महान्तां' एवमवनिनाश-
वानां ज्ञानं अचिन्त्या विविधुषा रज्ज् ज्ञानमन्तरिहता अग्निः ।

३, सुक्ष्मसंपराय, ४ यथाग्यात, ५ ए. पांच चारित्र्य स्वरूपपरमण, पररूप त्याग, मन-महाअन पांच-प्राणातिपातविरमणादिक । पांच व्यवहार-आगम व्यवहार, चौद पूर्वधी मांडी अधिक ज्ञानाने श्रुतव्यवहार, बहु श्रुतने, अज्ञातव्यवहार शेषमुनिने, घाटना व्यवहार आलोयण प्रमुखे, जीतव्यवहार भद्रक संयने छे. । पांच आचार-ज्ञानाचारादिक. । पांच ममिति इत्य्यामभिस्यादिक. । पांच सज्ञाय-वायणा, पुच्छणा, परियट्टणा, अणुपेहा, धम्मकहादिक, एट्टा कार्यमां रक्त पिण संयेग-मोक्षामिलाप सहित, एट्टलें ए छत्रीम बोलेमें मग ते छे पिण ए निर्धिररूप परमानंदमयी जे मोक्ष तेहने अभिमवेग कह्ये ते मध्ये रक्त छे. एट्टले बोनी छत्रीसीएँ करी बिराजमानने जाणीने एहवा गुणवंत ते आचार्य गुरुत्तव्य करी सद्वता. ए बोनी छत्रीसी. ॥ ३ ॥

इंदियैविसैयपमांयासवैनिंदकुभांवणापणगछफो ।

छेजीवेसु सजयणो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ ४ ॥

टवार्थ—इन्द्रिय पांच । तथा पांच इन्द्रियना विषय जे वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, शब्द, ए पांच मूल विषय । प्रमाद पांच-प्रमादकता अहं-कारनी, विषय इन्द्रियना कथाय क्रोधादि, निद्रा आलस्यरूप, विरुधा राजकयादिक ए पांच प्रमाद. । आश्रव पांच-प्राणातिपात १, मृपावाद २, अदत्तादान ३, मैसुन ४, परिग्रह ५, ए आश्रव पांच. । निद्रा १, निद्रानिद्रा, २, प्रचल्य, ३ प्रचल्यप्रचल्य, ४ थीणद्धी, ५ । कुभावना पांच-कंदर्पभावना, १, किल्बीर्षा भावना, २, आभियोगी भावना, ३ आसुरी भावना, ४, मंमोही भावना, ५ । ए ३ पांच श्रीम ३० बोलधी जे विरम्या अने छ कायना जीवनी जयणावंत छे एहवी त्रीजी छत्रीमीएँ करी बिराजमान माहरा गुरु तत्त्व जाणवां. ३ ॥४॥

मुनीनां अल्पश्रुतवतां आहारादिसंज्ञास्ति, बहुश्रुतानां आहारा-
दिसंज्ञानिषेध इति सर्वत्र योज्यम् ॥ ९ ॥

ज्ञानपूर्तां परेऽप्याहुः, क्रियां हेमघटोपमाम् ।

युक्तं तदपि तद्भावं, न यद् भग्नापि सोऽज्झति ॥१०॥

व्या०—ज्ञानपूतामिति । 'ज्ञानपूर्तां' ज्ञानेन पवित्रां क्रियां
शुभयोगव्यापारान्मकां 'हेमघटोपमां' गुवर्णकलशसदृशां, 'परेऽपि'
अन्यपूयिका अपि आहुः, एतन् युक्तं तदपि हेमघटे भग्ने अपि
तद्भावं. हेममौल्यं न उज्झति, तथा सद्ज्ञानयुक्ता क्रिया
ततः पतितस्य भग्नास्यापि नाधिकस्थितिवंधः "बंधेण न बोलई
कयावि" इति वचनान् । ज्ञानी क्रियायुक्तः स्थितिक्षयं करोति
ततः पतितोऽपि तन् स्थितिस्थानं नातिक्रमति; अतः ज्ञानपू-
र्वका एव । तथा च उपपातिकोपांगे मिथ्यादृष्टिः एकांतेन द्रव्य-
तिलिङ्गक्रियायुक्तः नवमध्वेयमांतं गच्छति, तथापि स्थितौ
पूर्णबंधक एव सम्पद्यति पतितो तत्पतितोऽपि मिथ्यात्वभावं
गतोऽपि एककोट्यकोट्यन्तरस्थितिं यद्भाति नाधिकां यद्भाति
अतः ज्ञानस्याधिकत्वम् ॥ १० ॥

पुनः दृढपति—

क्रियाशून्यं च यद् ज्ञानं, ज्ञानशून्या च या क्रिया ।

अनयोरन्तरं ज्ञेयं, भानुखद्योतयोरिव ॥ ११ ॥

व्या०—क्रियाशून्यमिति । 'यद् ज्ञानं' तत्प्रायशोचः सत्स्वसं-
वेदनरूपं 'क्रियाशून्यं' द्रव्यक्रिया आस्रवगेयनात्मिका तथा शून्यं
च पुनः क्रिया 'ज्ञानशून्या' तयोः अनंतरं भानुखद्योतयोरिव ज्ञेयं,
भानुतुल्यं ज्ञानं, खद्योतप्रकाशतुल्या क्रिया ज्ञानशून्या ज्ञेया
इति ॥ ११ ॥

भय, ६ आदानभय, ७ ए सात भय रहित छे । तथा पिंडेसणा ७ तथा पाणेसणा ७—संसृष्टा १ मसंसहा २ उद्विग ३ तह अप्पलेणिग ४ चैव । उग्गहिया ५ पग्गहिया ६ उज्झिय धम्माय ७ मत्तमिहा. १—प्रथम पिंडेपणा—संसृष्ट स्वरदेला हाथ तथा पात्रादि २, असंसृष्ट हस्त असंसृष्ट पात्र एटले अस्तरडित दही एहवो पिंड ग्रहता अभिग्रह धारिने प्रथम पिंडेपणा, १, संसृष्ट बीजी, २, गायामां व्यत्यये आप्पुं छे ते सुप्रोधारण मात्र मोटे असंसृष्ट हाथ संसृष्टपात्र वा असंसृष्ट पात्र, संसृष्ट हाथ एहवी भीक्षा ग्रहताने श्रीजी पिंडेपणा. ३, अल्पलेपा ते श्युं अप्प ते अभाववादी निळैप पृथक्पादि ग्रहताने चतुर्थी पिंडेपणा, ४ अवप्राहीता नाम भोजनकाति शरावलादिकेन विषे थाप्पुं जे भोजन जाति तेहवी भिक्षा लेवी ते पांचमी पिंडेपणा. ५, गृहीता नाम—भोजनबनाइ देनाने ऊममाल धाते करादिकथी पडयुं ते भोजन जात (व) ते, भोग-बवाने कामे करादिके जे ग्रह्युं ते छठी पिंडेपणा. ६ उनमतीतमतिशयुं छांडवा योग्य भोजन जात द्विपदादिके ण नवां छे ते वन्ती अर्द्धस्यत्ता-वशेषमात्र रहताने सातमी पिंडेपणा. ७। पाणेपणा पिण इभज सान प्रकारे ते मध्यं पोथी पिंडेपणा अप्पयेवा माहं नानापणुं आयाम सोवीरकादि निळैप जाणनुं. इम १४ मेदना जाण. । तथा सात प्रकारना मुत्ते संयुक्त— १—संतोष, २, कण—इंद्रिय तेहनो नीपवो ते मुत्त बीजुं, ३—प्रसन्न-चित्तता, ४—दयादृग्गो, ५, मय्यपगो, ६—पवित्रपगो. ७—दुर्जनपी वेगळो रहेवो ते मुख मानुं ऐ २८. तथा आठ मदना स्थानकथी रहित जातिमद १, कुल्लमद, २, छाममद, ३, कल्लमद, ४ औशर्यमद, ५, रूपमद, ६ विद्यामद. ७ अने तश्मद ८ अं आठ मदथी रहित. ९ पांचमी छत्रीमी ए गुणत्त रतिं बिराननान ने माहग गुरु जाणना. १ ॥१॥

अट्ठविहनाणदंसण चारित्ताचारवाइगुणकलिओ ।
चउविहवुद्धिसमेओ, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ ७ ॥

ज्ञानभंडारी टीका.

व्या०—सिद्धि गिरपुरे इति । अपं ग्रंथः सिद्धपुरे
 वृक्षचनपा सिद्धि लब्धवान् 'उदारसारमहता' प्रधानसा
 'दीपोत्सवे परंणि' दीपादिकादिने संश्रुतां गतः, कथं
 ग्रंथः ? 'चिदीयः' ज्ञानप्रदीपः एतद्भावनभावपावनमनसं
 रक्षणं जीवानां एतस्य ग्रंथस्य भावना आत्मतन्मयना
 भावा अर्पमानममव्यवस्थायाः तैः 'पावनं' पवित्रं 'मनः'
 नम ध्वजं मनोहारी धमन्कारो देवां वे वेपां तैः तैः
 लोपयोग्यश्रवणः दीपशनिः शुद्ध निधयो वस्तुधर्मः तस्य
 ज्ञानं तदेव मनं इष्टं तैः वेपां ज्ञानधमन्कारिणां दीप
 निव्यः निरंतरः अग्नौ भवतु, इत्यनेन यथार्पज्ञानगृहं
 रममज्ञानां निव्यं दीपोत्सव एवास्ति ॥ १३ ॥

केषांचिद्विषयज्वरातुरमहो चित्तं परेषां विषा-
 वेगोद्वर्कृतकमूर्छितमथान्येषां कुर्वराग्यतः ।

लग्नार्कमवोधकूपपतितं चास्तेऽपरेषामपि, स्तो
 तु विकारभाररहितं तद् ज्ञानसाराश्रितम् ॥

व्या०—केषांचिदिति । 'अहो' इति आद्यर्पे, केषांचिज्ज
 'चित्तं' मनः 'विषया' इंद्रियामिताया एव ज्वरः तेन 'आतुरं'
 अस्ति । पुनः परेषां केषांचिन् मनः 'विषावेगः' इति ।
 मिथ्यात्वस्य 'आवेगः' त्वरा तस्य 'उदकः' उदयः तेन 'व्याकुलं'
 मृगं अस्ति, अन्येषां जीवानां 'कुर्वराग्यतः'
 गर्भमोहगर्भवेगग्यतः 'लग्नार्कः' लग्नः आलर्कः 'हृदय'
 इति लोकभाषा यस्य तन् मनः अस्ति । च पुनः उ
 वृक्षचनपादिनां कुवोधपतिनं कुज्ञानपतिनं मनः अस्ति

मीन ते समाधि. ८ ए आठ योगना अभ्यासी. ८ । बडी आठ महा सिद्धि अणिमादिक । तथा आठ योगदृष्टि— मित्रा १ तारा २ बला ३ दीप्रा ४ स्थिरा ५ कान्ता ६ प्रभा ७ परा. ८ इहां पेहेली ४ च्यार दृष्टि मध्ये मार्गानुसारीथी मांडीने ग्रंथी भेदी सीम पुहचे संवेदन ज्ञानयी यद्यपि वेद्य संवेद्य पदने पुहचे नहीं, स्थिरादिमें आव्यो समकीत पावे, पत्नी ते स्पर्शना ज्ञानी थको—अनुभव ज्ञानी थको ते भेद रत्नत्रयी परिणमी अभेद रत्नत्रयीने केलें घनचार्ती स्वपावीने केवळी थापे तिसारे आठमी दृष्टि पहोल्या कहीये. ए गृणें युक्त । तथा च्यार ४ अनुयोगमां निपुण—द्रव्यानुरयोग १, गणितानुरयोग २, चरणकृष्णानुरयोग, ३ धर्म-कथानुरयोग, ४ ए सर्व मळी ३६ । ए सातमी छत्रीसी जाणनी । अपरा मूळ अनुयोग, उपक्रम जे ते पणे थवानो उद्यम (उद्योग) १. वस्तुने विषे समकालीनोत्तरः गृण ते निक्षेप. २, वस्तुनो म्वरुपार्थ—फलार्थ प्रमुख अर्थनो कहेंवो ते अनुगम, ३. वस्तुना अवस्थांतरिभाव करक ते नय. ४ ए पिणच्यार अनुयोग बीजा जाणवा. ७ ॥८॥

नवतत्तणू नववर्गभगुत्तीगुत्तो नियार्णनवरहिओ ।

नवकल्पकयविहारो, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥९॥

टवार्थ—हवे आठमी छत्रीसी कहे छे—नव तत्त्वना जाण। नववाड ब्रह्मचर्यनी तेना बालक. एकली स्त्री संवाते एकला ब्रह्मचारीये एक वस-तिअे रात्रे वसवो नहीं १. स्त्रीनां श्रृंगार विलास विलापनी कथा न कहेवी, २. जे पाट, बाजोटे म्हां बेडी होय ते धानके वे बडी माहें पुरणें वसवो नहीं, पुरुषने आमने स्त्रीयें वे तथा ४ बडी सीम वेसवो नहीं. २. स्त्रीनो मनोहर गुह्य उन्नी मोवो नहीं. ४ त्यां स्त्री पुष्प भोगमदां हुवे ते काजना शब्दविलास पांपळवा नहीं, २. ब्रह्मचारी पंतें गं भोग भोगत्या ममारवा नहीं १. ब्रह्मचारीयें बीकणा आहार

इदेवेतादृशास्तिनायां, इन्द्रियविषये सुखबुद्धिदृष्टक्षणभांतिमरुमरीचिका-
मूनिमृतायां, स्वोविलासादिविषयज्ञच्छायायुतायां, महात्म्यां घना-
दिदिपासात्पालोत्पन्नेष्वस्य, तडाभादियोजनादिगुह्यस्य, परिष्कृतः
बोवस्य, कदाचित् जगदुपकारपरविद्याधाराः गुरुः तस्य संपोगो
ज्ञानः, गुरुणापि मार्गद्वयं इतस्ततः परिष्कृतं दीनमशरणमवलो-
क्योक्तं हे भद्र ! शृणु तवानन्दकंदोपमं महोदयनगरस्य मार्गं,
यत्र सदागमसारांस्ति तत्त्वगीरूपदर्शानि, आचार्योपाध्यायनिर्ग्रथादयो-
नागविकारः, सन्मगूदर्शनज्ञानोपयोगनिर्द्धारितमार्गप्रचाराः, यत्र
क्षांत्यादिधर्मसम्पत्त्वादियुष्मस्थानान्येव विभ्रानमूमयः, स्वाध्याय-
विविगीतवृन्दमनोहरा पद्मतिः, तच्चातुभवतस्त्वैकत्वादयः श्रममंतरेण
नगलंबनोपायाः, यमनिपनायष्टांगानि वाहनानि, श्रीमदहंमहा-
राजराजनीनिनिगृहीततत्त्वकुटिलाः चारित्राचारप्रवीणसामायिका-
दिसंयमस्थानतन्निवेशाः, यत्र श्रद्धावाण्यानिर्द्धारितसिद्धिगुणमन-
निर्ग्रावात्प्रचारं स्ववपीटक्षयं । प्रवर्त्तय तन्मार्गं, येन कर्माष्टशु-
भ्युद्गमं कृत्वा निर्मलमंदशुद्धमध्यावायमनुनराशतिमहितं अनंतज्ञा-
नदर्शनपूर्णरमाहमं अमूर्त्तसंगनिरामयं निर्वाणनगरं निराबाधं द्र-
श्यसि, तेन भव्येन श्रमनादिसहायेन गृहीतस्तन्मार्गः, ततो गुरुणापि
पात्रेपोषणं दत्तं ज्ञानसातत्यं यथायथोपदेशमूलं शुद्धातुभवात्वाद-
मगुरुतत्त्ववादं शक्ततत्त्वशीतलज्जटं, तेन निर्विकल्पं प्रवृत्तो मार्गो-
स्तदनेन । अतः परमशयेपोषणं ज्ञानसारं मोक्षमार्गं गच्छन्ता सुख-
निर्वाहार्यं अम्यस्य, तस्य च चिरकालीनाश्रमत्वहेतुमृता तदा-
स्वादादिकरणार्थं विहितेयं टीका तत्त्वार्थविशेषादयस्यस्यमसंदेहिनी
कर्ममृत्वादिदं पाठं कनखैकं मया देवचंद्रेण स्वस्योपकाराय तत्त्व-
वोधिनी नाम्ना, सा च शिं नंदतदाचंद्रार्कः । अथ च यन्मया
स्वमतिदोषेण भाषिकं भाषितं, तच्छोषयन् कुरुः परोपकारवशात्,

मिच्छाकार २ तहकार ३ छंदणा ४ निमंणा ५ पुच्छणा ६ आप-
च्छणा ७ आवस्सही ८ निस्सीही ९ उरसंवदा १० ए दम सामा-
चारी साधुनी नित्यनी। चित्तनी समाधिना स्यात्तु, नर वादि ९ दशमो
परिचय, ए २०। अनंनानुबंधी आदि १६ सोळ कथायना स्यामीष्टे
दश समाधि सीन, सोळ कथायत्यागना उचमी ते गुण ३६ सी रिग-
जमान म्हाता गुरु नागवा.। ए दशमी छत्रीसी नांगरी. ॥११॥

पडिसेयेसोहिंदोसे, दसदसविणयाइचउसमाहीओ।
चउभेयाउँ मुणंतो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥१२॥

टवार्थ—दश प्रकारनी प्रतिसंवा—द्वयं १, प्रमादं २, अगाधं ३,
आतुरताभं ४, आपदायं ५, संक्षिप्तं ६, सरमान्कारं ७, रथं ८,
प्रदोषं ९, विचारणाभं १० ए दश कारणे दोष लागे १०. ते छत्ता-
दता नपी.। दश सोधि दोष—“आकंपइत्ता १, अनुमाणाइत्ता २,
जं दिव्वं ३ बापरं ४ च ५ सुद्धुमं ६ वा। उग्रं ७ सराउग्रं ८
बहुजण ९ अवत्त १० तस्सेवा ॥१॥” ए दम एवं २०। रिग
समाधिना भेद ४, तथममाधिना भेद ४, श्रुतममाधिना भेद ४, आवा
समाधिना भेद ४. ए १६ मिट्या ३६ ना नांग ते मारता गुरु नांग
ए ११ सी छत्रीसी. ॥१२॥

दसविहवेओवचं, विणेंयं धंम्मं च पडु पयासंतो।
वज्जियअकर्ण्यच्छको, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥१३॥

टवार्थ—दश प्रकारनो वेत्ताव—“आयमि १ उरगार २,
तवस्सि ३ मेहे ४ गिल्लान ५ साहुस्सु ६। समुत्त ७ मं ८
दुल्ल ९ गन १०—वेयावचं इवत्त दसहा ॥१॥” तथा दश प्रकारनो
विन्द—अरिहंन १ मिद २ वेदय ३, मुर ४ च चम्मे ५ द
साहुवन्ने ६ य। आपरिय ७ उवग्गार ८, पववने ९ दंसने १०

तच्छिष्या जिनचंद्रारूपाः, सूर्यो गुणमूरयः ।
 तच्छिष्याभयदेवार्या, गच्छे खरतरेश्वराः ॥ ४ ॥
 येन नवांगी वृत्तिरुपपाति सोपांगवृत्तिविस्तारः ।
 विदधे पञ्चादाकादिवृत्तिर्या बोधवृद्धिकरा ॥ ५ ॥
 तत्पट्टे जिनवल्गुभ-सुरिजिनदत्तमूरयोऽमूरवन् ।
 पट्टानुक्रमभानुर्जातो जिनकुशलमूरिगुरुः ॥ ६ ॥
 तेषां वंदो जातो, गुणमनिरत्नाक्तो महाभाग्यः ।
 कलिकालपंकमम्रांडोक्तान्निस्तारणे धीरः ॥ ७ ॥
 श्रीमज्जिनचंद्रारूः, सुरिर्नञ्चार्कदीधितिप्रतापः ।
 तस्यावदातसंख्या, गण्यते नो सुरावीरीः ॥ ८ ॥
 तच्छिष्याः पाटकाः श्रीमत्पुण्यप्रधानसंज्ञिताः ।
 शुभतेः सागराः शिष्यास्तेषां विद्याविशारदाः ॥ ९ ॥
 तच्छिष्याः साधुरंगारूपा, राजसाराः सुपाटकाः ।
 सर्वदर्शनशास्त्रार्थ-तत्त्वदेशनतन्पराः ॥ १० ॥
 तच्छिष्या ज्ञानवर्मारूपाः, पाटकाः परमोत्तमाः ।
 जेनागमगृह्यार्थ-दायका गुणनायकाः ॥ ११ ॥
 तेषां शिष्या महापुण्य-कार्यसंसाधनोद्यताः ।
 पाटका दीपचंद्रारूपाः, शिष्यवर्गसमन्विताः ॥ १२ ॥
 येन शत्रुं जपे तीर्थे, पुंशुनापाहंतः पुनः ।
 धैर्ये समवसाणे, प्रतिष्ठा विहिता वरा ॥ १३ ॥
 धनुमुत्से स्फेमलिना कृते यः पर्णनां व्यचान् ।
 प्रतिष्ठां नैकविधानां, धर्मैः सिद्धाचडे गिरि ॥ १४ ॥
 अहम्भदाशदमत्ये, सहस्रफण्णाद्यनेकविधानाम् ।
 धन्यानां च प्रतिष्ठां, धनैः यो धर्मरूपे ॥ १५ ॥

७ नियट्टि ८ अनियट्टि ९ सुहुम १०, उवसम ११ स्वीण १२ सयोगि
 १३ अयोगि १४ गुणा ॥१॥” ए १४। तथा प्रतिरूपादिक बौद गुण
 सहित—“पडिरुवी १ तेयस्सी २, जुगप्पहाणागमो ३ महुरवक्को ४
 गंभीरो, ५ धीमंतो ६, उवएसपरो य ७ आयरिओ ॥ १ ॥
 अपरिस्तावी ८ सोमो ९, संगहसीलो १० अभिग्गहमई अ ११।
 अविक्कथणो १२ अचवलो १३ पसंतहियओ गुरु होइ १४ ॥२॥ ए
 १४ मळी २८। तथा अष्टांग निमित्त—द्विय १, उत्पात २, आंतरिह
 ३, मोमं ४, अंग ५, स्वर ६, लक्षणं ७, व्यंजनं ८, ए आठ अंग
 निमित्तना जाण पण निमित्तने प्रकाशे नही. ८। ए सर्व मळी २९
 छत्रीसीना धरणहार ते माहरा गुरुत्व जाणवा. । ए सत्तरमी छत्रीमी
 जाणवी. ॥ १८ ॥

पंचदसजोगसंज्ञा—कहणेण तिगारवाण चाएण ।
 सल्लतिगवज्जणेणं, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ १९ ॥

ट्वार्थ—पञ्चर योग “सचेयरमोसअसच्चमीसमण ४ वप ४
 विठब्ब २, आहार. २, उरलं, २, मीस कम्मण १ इय योगा
 पञ्चरभेएणं ॥१॥” १९। तथा संज्ञा पत्र १९—आहारसंज्ञा १, मरसंज्ञा
 २, मण्डुनसंज्ञा ३, परिग्रहसंज्ञा ४, श्रोत्रसंज्ञा ५, मानसंज्ञा ७, मादा
 संज्ञा ७, लोभसंज्ञा ८, लोभसंज्ञा ९, ओरसंज्ञा, १०, मुगसंज्ञा ११,
 दुःखसंज्ञा १२, मोहसंज्ञा १३, दुर्गन्धसंज्ञा १४, शोकसंज्ञा १५,
 ए सर्व मळी १९ पञ्चर संज्ञाएं धर्मेने धर्ममे गिणता नथी. एहवा द्रव्य
 पगाना धर्मा छे गारव तीन ३—सातागारव १, रिद्धिगारव २, रक्ता-
 रव, ३ ए ३ ना त्यागी छे. ३३। तथा सन्य तीन ते मायासन्य १,
 नियागसन्य २, मिथ्यात्वसन्य ३ ए तीन सन्य गइत. । ए ३६ दुने
 युक्त ते माहरा गुरुत्व जाणवा. । १८ ए अठारमी छत्रीमी जाणवी. ॥ १९ ॥

अथ श्रौतसिद्धम् ॥

अथ श्रीमद्देवचन्द्रकृत-

गुरुगुणपदत्रिंशत्पदत्रिंशिकावालावबोधः॥

आर्योक्तम्.

वीरस्त पद् पणमिअ, सिरिगोयमपमुहगणहराणं च ।

गुरुगुणछत्तीसीओ. छत्तीसं किञ्चइस्तमि ॥ १ ॥

उपार्थकारणं महत्-अभिधेयादि-

मणम्य परमात्मानं, शुद्धस्याद्वाददेअकम् ।

श्रीवीरं शासनाधीशं, त्रिद्वेशं मणमाम्यहम् ॥ १ ॥

श्रीमदाचार्यवर्याणां, गुणानां पदत्रिंशिका ।

उपार्थः क्षिप्यवोवाय, देवचंद्रेण मोच्यते ॥ २ ॥

श्रीवीर मोक्षमया एवेभ्यः त्रिशत्यनंदन मोहमहभीषणं महावीर
अभये परीमहोवममाणं मेण कण् महावीरे, एत्वा श्रीमहावीर स्वामी
नेहना 'पद्' मणमारवि प्रणमी-अम्कार करीने तेहना प्रथम मणवर
श्रीगोत्रम जेहना दीक्षित एवाम् १०००० हजार मुनि मोक्षानंदने
पास्या ते प्रमृत्त अभिभूति आदिक जे मणवर ते भवने प्रणाम करीने
आत्मानं परमानंदनत्त्व निष्पत्तिनो मूढ शुद्ध श्रद्धामये, ते शुद्ध श्रद्धान
देवात्त्व, गुरुत्त्व, परमत्त्व, एतनां शुद्ध भोक्तृत्वन प्रतीत करे भाष,
निहो देव जे श्रीजगिहंन मिदम्बरूपयोगी स्वगुणपर्याय प्रागुभाव करे
निर्मदं कृत स्वगतारिने मरुत्तरुता, मरुत्तरुता, जेहने अग्नेवी अनंता-

ने अन्धाने दोषी अर्थ उचिताकी ने विरोधिनी देवता कहेवी. १.
 मोक्षी ने मोक्ष नि कर्मचर अर्थ. अर्थात् अन्धानेनी र्मि उचिता-
 कहेवी ने उचिता देवी ने मोक्षी देवता नगरी. १. निरोधी-ने
 देवता देव मन्त्र्यन्तः शुभ ने औद्योगिक भाव अवगन रूप छे ने मोटे ने
 शुभार्थ ने उद्योगिकता ने निरोध करिये. ४ ए. देवताये कुशात्. १ कथ
 १. अर्थार्थ-ए उचिताकी कथा. १. कर्मचर-अर्थ विरोधी
 कथा १. कर्मचर ने दान, मोक्ष, नर, कर्मचरों स्वरूप कहेको ने कर्मचर.
 १. अने ए सर्व मोक्ष कहेको ने मोक्षार्थार्थ. ४ ४ कथामध्ये अर्थार्थ,
 कर्मचर ते स्वयं योग्य, कर्मचर ते कहेको योग्य, मोक्षार्थार्थ ते मानवा
 योग्य. १. मानवा ४-मानवता. १. ने अन्धाने शरीर धारा मोटे भगवो,
 मोक्षार्थ, विचारको, कर्मचरि धांच मन्त्रार्थको करको. ने मानवता
 १. मोक्षी दान कर्म. २, मोक्षी कर्मि मानवा, ३, मोक्षी शरीर
 मानवा. ४ ए. कथ कर्मता. कथी मोक्षी मानवा, १. मोक्ष २.
 कथ, मन्त्रार्थ मानवा ए. कथ. कथ कर्म-दान, मोक्ष, नर, भा
 कथ. १. कथ. २, मोक्ष, ३ कथिमानवा, ४ ना मानव ।
 कथ मानव-आत्ममान १, मोक्षमान २, कर्ममान, ३. गुरुमान,
 ४. कथ मानव. मानव ने मानव (आत्म मोक्ष) मानवा अने कर्म-
 मानव, गुरुमान कथ मोक्ष मानवा कथा ११ ए. उचिता शुभ विग
 मान ने गुरु मानवा ॥ २ ॥

गोविन्दसम्भरणं वयं-वहोरायारसंमिदसज्ज्ञो ए ।
 संवेगे अं रजो, उत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ ३ ॥

स्वार्थ-‘गोविन्दसम्भरणं’-गोविन्द प्रसंगे स्मरति-उपगम, १ स-
 ज्ञ, २ संवेग, ३ सम्भरण, ४ वेद, ५ गुरु परमात्मनः
 १. गोविन्द-मानविक. १, उद्योगिकता, २. परिहारविशुद्धि,
 ३

हणेगा, छउपक्खोढतिगविगंतिरिया । अक्खोढपमज्जणाया, नव-
नव ^१ मुहपत्ति पणवीसं. १ ए पचवीस मुहपत्तीनी पडिहेह-
णाना करता ए सत्तावीसमी छत्रीसीगुणे करी सहित ते माहरा गुरु
जाणवा २७ ॥२८॥

सत्तावीसविहेहिं, अणगारगुणेहिं भूसियसरीरो ।
नवकोडिसुंद्धगाही, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥ २९ ॥

ट्यार्थ—साधु निरानना २७ सत्तावीस गुणें युक्त—“वयछट्ट-
मिंदियाणं च निग्गहो भावकरणछकं च । समणा विरागयात्रि य,
मज्झमाईणं निरोहो अ ॥१॥ कायाण छकजोगम्मिजुत्तयावेयणादिया-
सणया । तह मारणंति अहियासणा एए अणगारगुणा ॥२॥” एते
साधुजीने गुणें करी शोभायमान छे शरीर जेहनो तथा नव ९ तं मन,
बचन, कायाए करुं नही, करावुं नही, करतनि अनुमोदुं नही ए नवकोडि
विशुद्ध आहार, वमति, पात्र, उपकरणना ग्राहक छे निर्दोष छे. ए
छत्रीम २७-९ गुणें करी निरानमान ते माहरा गुरु जाणवा २८॥२९॥

अडवीसलद्धिपयडण-पडणो लोए तहा पयासंतो ।
अडविहपभार्वगत्तं, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥ ३० ॥

ट्यार्थ—अडवीस महालब्धि प्रगट करवा महा निशुण छे तेंहना
जाण—“सम्माणुसच्चविरइ, मल विप्पमोमखेल सच्चुसद्धोविउत्ति
आसीविसओही रिउविउल केवल संमिन्न, चकि जिण हरिचर
चारण पुच्च गणहर पुलए आहारग महु जय रीरे आसो
कुंठबुद्धीय बीयमइ पयाणुमारो २८. आठ प्रकारना प्रभावना गुणें
निरानमान तथा—“पावयणी ? धम्मकही २, वाई ३ नेमिच्छिओ

- पट्टानरे-पणवीस पडिहेहा.

द्वार्य—अट्टविह—आठ जानिना ज्ञानादिक आचार—काने १
विगत २ रदुमाने ३ उवहाणे ४ तह, अन्हिवणे, ५। वंनण ६
अत्य ७ तदुमये ८ अट्टविहो नानानायारो ॥१॥ तथा दर्शनानार ८—
निस्संकिय १ निज्जम्बिय, २ निवित्तीमिच्छा ३ अमूददीठि अ ४।
उववुह ५ धिरीकरणे ६ वच्छल ७ प्पभावणे ८ अट्ट ॥ २ ॥ ए. १६
तथा चारिआधारना ८ मेद ने पांज समिति, जण ३ गुप्ति, ए २४
बोल धया. बट्ठी आचारवंत १, आहारवंत, २, व्यहारवंत, ३ विहा-
ग्वंत, ४ अपरिआविवंत, ५, निर्जरावंत, ६ अपागेंदशी, ७ एणणावंत
८ ए आठ गुणवंत गुरु. बट्ठी च्यारबुद्धि ४ औत्पातिकी, १, वैनयिकी.
२, कार्मिणिकी, ३ पारिणामिकी ४ ए मर्व मळी ३६ छत्रीम गुणे
विगतमान भाग गुरु जानवा. ए छट्ठी छत्रीमी. गाथा ॥ ७ ॥

अट्टविहकम्म, अट्टंग जोगमहसिद्धिजोगदिट्ठि
विड ।

चउविहअणुआंगनिउणो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ८॥

द्वार्य—हवें मातमी छत्रीमी कहे छे—आठ कर्म ज्ञानावरणादिक
नेहना मूझ भावना मांज. ८ । बट्ठी अष्टांगयोग—यम १, नियम, २,
आमन, ३, प्राणायाम, ४ प्रत्याहार, ५, धारणा ६ ध्यान, ७, समाधि
८ ए अष्टांगयोग कह्यो—नेमां यम ते प्राणातिपातविमगादि महाव्रत
१. निदा—तांज, मनोपादि. २, आमन—पदमामनादि, ३ प्राणायाम
ध्यानिरोपादिक चार अंग स्थिरता कधारवा मोटे अम्याम करवो. ४
पट्टी प्रत्याहार जे आत्माने विषयर्षी गेंवने म्वरूप मनुग करवो ते. ५,
धारणा जे ध्येय अरिहंतादिक शुद्ध निमित्त अथवा आत्मम्वरूप ने ध्येय
छे. नेहने विषे पोताना उपयोगनी एकाग्रता करवी ते धारणा ६ ने धार-
णायें अंतर्गुह्य सीम स्थिरता गेवी ते ७ ध्यानयें ध्यानना मुग मये

पुणो पुणो अहिगरणं, उप्पाए तित्थमेयए १२॥६॥ जाणं आढम्मिए,
जोए पउंजइ पये पये १३। कामे वपित्ता पत्थेइ, इहंमि भविये इय
१४ ॥७॥ अभिक्खवणं अचहुस्सुत्तं, जे भासंति बहुस्सुए १५ तह प
अतवस्सी य, जे तवस्सित्ति अहं वए १६ ॥८॥ जायतेयेण बहुजणं,
अंतो धूमेण हिंसई १७। अकिच्चमप्पणा काउं, कयमेएण भासई
१८ ॥९॥ नियदुवहि मणिहीए, पल्लिउंचे साइजोगजुत्ते य १९।
येइ सच्चं मुसं वपसि, अउग्गाणं झंज्जए सया २० ॥१०॥ अद्धा-
णांमि पविसित्ता, जो धणं हरइ पाणिणं २१। वीसं भित्ता उपाएणं,
दारे तस्सेव लुप्पइ २२ ॥११॥ अभिक्खमकुमारोउ, कुमारेहि च
भासए २३। एवमवंबयारीउ, धंमयारित्तिइहं वए २४ ॥१२॥
जेणे वेसरियं नीए, वित्ते तस्सेव लुप्पइ २५। सप्पभायुद्धिए
वावि, अंतराय करेइ से २६ ॥१३॥ सेणावई पसत्थारं, अत्तारं
च विहिंसइ २७। इद्धस्स वावि निगमस्स, नायगं सिद्धिमेव वा २८
॥१४॥ अपस्समाणे पस्सामि, अहं देवत्ति वा वए २९। अवण्णेणं
च देवाणं, महामोई पकुब्बइ ३० ॥१५॥ ए ३० श्रीस महामोहनी
स्वानरु रहित तथा अंसंगवेरी छ ६ वी रहित-काम १, वीर्य २,
छोभ ३, हर्ष ४, मान ५, मद ६ ए छना त्यागी ते एकग्रीसिमी
छग्रीसिमीना छग्रीसगुणं विराजमान ते माहारा गुरु जाणवा. ॥३२॥

इगहियतीसविहाणं, सिद्धगुणाणं च पंच नाणाणं।
अणुकित्तणेण सम्मं, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥३३॥

ट्यार्थ—श्रीमद्भगवन्तना इग्रीस ३१ गुण यथा—“पट्टिसेइग
संटागे, ५ वण्ण ५ गंध, २ रस, ५ फास, ८ वेअे ३ य। पन
पग दुपण्ड निहा, इग्रीसमहायसंगरुहा ॥१॥ अट्या क्रमे-
“नयदंसणम्मि चत्तारि आउए पंच आइमेअंने। सेसे दोदोभेया,

अंकुस ६ कच्छभ ७ रिंगीय ८ मन्थु ९ ज्वतं १० मणपड्ड
 ११ वेइअ १२ वद्ध १३ भयंतं १४ भयगारव १५, मित्तकार-
 णातिन्नं १६ पटणीय १७ रुद्ध १८ तज्जीय १९ सट्ठ २० हील,
 २१ विपलिअं २२ अंचिअं २३ दिट्ठमदिट्ठ २४ संगं २५ करंतं
 २६ म्मोअण, २७ आलिद्धणालिद्धं, २८ ऊणं, २९ उत्तरवृ-
 ल्लिअ, ३० मूअंदडूर ३१ चुडलीअ, ३२ वत्तीसदोसमुद्धं.
 ए ३२ दोपना टाळनार। तथा च्यार ४ विक्क्याना त्यामी ते राजकथा
 १, देशकथा २, भक्तकथा ३, स्त्रीकथा ४. एम ए ३२-४=३६
 छत्रीसगुणे विराजमान ते माहरा गुरु जाणवा. ए रीते ए श्रीसमी
 छत्रीसी जाणवी. ए पांत्रीसमी गाथानो अर्थ जाणवो. ॥३५॥

तित्तीसविहासौयण-वज्जणजुग्गो अ वीरियायारं।
तिविहं अणिगूहंतो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ ३६ ॥

ट्ठार्थ—तेत्रीम ३३ आशातनाना वर्जक छे—“पुरओ पवत्ता
 सन्ने गंता चिट्ठण निसीयणायमणे। आलोयण पडिमुणणे, पुच्चा-
 लवणे अ आलोए ॥१॥ तहउवदंस निर्मतण, अज्जाययणे तहअ-
 पडिमुणणे। अद्धत्तिय तत्थगए, किंतु मतज्जायनो सुमणे ॥२॥ एवं
 एयं होउ कहकहं, तस्स न सुमणो इवइ। तज्जाएणं हीलइ, पुणो
 पुणो निहुरं भणइ ॥३॥ नो सिरसिकहं छित्ता, परिसंभिता अणु-
 द्विआइ। कहे संधारपाय घट्टण, चिट्ठच्च समासणे यावि ॥४॥ अइवा
 अरिहंताणं आसायणाए सिद्धाए किंचिनादीयं। जा कंठ मुमुदिट्ठा
 तिच्चीसासायणा इति ॥५॥” ए ३३ ण्णे नीट्ठ प्रचरना कीर्यनिनशा-
 सनेरे कामे गोपवता नथी. ए छत्रीमी विराजमान ते परमोपकारी माहरा
 गुरु तत्त्व जाणवा। ए पांत्रीसमी छत्रीसी जाणवी. ॥ ३६ ॥

निगओ ॥ १ ॥ " एवं २० । तथा दसविंशतिधने विंसे सदा
उपनी छे-संती १ पद्व २ अज्व ३, मुती ४ तव ५
संजमे ६ य बोधवे । तथं ७ सोयं ८ अकिंचनं च ९ वंभं १०
ए जइधम्मो ॥" एवं २० पट्ट प्रकराक । तथा दसविंशतिकं कही जे
अकल्प्य छे तेना वर्णनवाळा । ए २६ गुणे पुळ म्हाता गुरु जानवा.
ए नरमो छरीमो ॥ १२ ॥

दसभेपाइ रुईएँ, दुवालसंगेसुँ वारउवंगेसुँ ।
दुविहसिस्त्वाँइ निउणो, छत्तीसगुणो गुरु जयडा ॥ १४ ॥

टिपण्य—दस १० रुविंश—“निसंगुवएसरुँ, आगरुँमुच-
यांयलमेव । अभिगमवित्थारुँ, किरिया संसेवधम्मरुँ ॥ १ ॥ ”
१० । ओं वर—“आमारो १ मृगदो २ टाणं ३ समवायो ४ वि-
वाहपत्नी ५ पापाधम्मकहाओ ६ उवासगदसाओ ७ अंतगद-
दसाओ ८ अपुत्तगोवाइयदसाओ ९ पन्हावागरणं १० विवा-
गमुअं ११ दिट्ठिवाओ १२ ” इति १२ वार अंग । तथा वार
उतांग—उवसद १, रायसंती २, जीवभिन्न ३, पलवगा ४
संपुटोपपत्ती ५, चंद्रकली ६, सुरजती ७, (निरफावलिप) पुन्दीय
८ पुन्दीय ९ (कर्मिआ १०) कप्पवट्ठीया ११, वन्होदमा १२
ए एंय मूय निट्ठी एउ गियावट्ठी कहेय छे. एन १२ उतांगना भांग ।
तथा ६ शिता—अद्वयशिता जे शुद्धजनो बनवो १, असेवना शिता
जे सर्वत्रियानो शीतलो २. ए छत्तीस गुणे करी सोमि ते अचार्य
गुनवंत जानवा. ए छम्पी छरीमो पुळ म्हाता गुरु जानवा. ॥ १४ ॥

एगारसड्डपेंडिना, वारस्तवयँ तेरकिरियट्ठेठागेय ।
सम्मं उवएसंतो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ १५ ॥

द्वयार्थ—तौ पिण यथासुखं कथं छे गुरु जे शुद्धतत्त्वता करक तेना गुणनी छत्रीसीओ कही ए कुल्लकेन विषे पोताना गुणना स्मर करवा निमित्ते तथा भक्तिएं गुणनी छत्रीसं छत्रीसी करतां १२९६ बोंड भया ते कथा. इति ॥ ३९ ॥

सिरिवधरसेण सुहगुरु—सीसेणं विरइअं कुलगमेयं।
पठिऊणमसढभावा, भवा पावंतु कछ्छाणं ॥ ४० ॥

इति गुरुगुणछत्तीसी समत्ता ॥

द्वयार्थ—श्रीगुणप्रधान दश पूर्वधर संपूर्ण सूत्र अर्थना धारक आ काशगामिनी प्रमुख महालन्घिना पात्र श्रीवज्रस्वामिना शिष्य जगत्प उपकारी श्रीवज्रसेनगणि तेहना शिष्य जे गुणरागीमतिपणे ए कुल्ल रच्यो ते भणीने असठभावी एटलें जिनशासनभावितमती जीव भव्यान्मा पामे कल्याणनी परंपरा प्रत्ये. ए ४० मी. गाथानो अर्थ. ॥४०॥

हवे दवाकारप्रशस्ति—

श्रीमत्स्वरतरगच्छे, पाठका राजसारसत्संज्ञाः ।
तच्छिष्यपाठकोत्तम—धोराः श्रीज्ञानधर्माह्वाः ॥१॥
तेषां शिष्यप्रवराः, पाठका दीपचंद्राभाः ।
तेषां शिष्येणार्थ, बालबोधो विनिर्मितः ॥ २ ॥
मुनिगुणस्मरणालंकृतः, विशुद्धचित्तेन देवचंद्रेण ।
भव्यजनानुग्रहकृते, कृतः सदभ्यासरसिकेन ॥३॥

इति श्रीगुरुगुणपट्टत्रिशिकाबालबोधार्थः समाप्तः ॥

सोलससोलस उगमं-उप्पार्यणदोसविरहिवाआहो
चंडहाभिगंहनिरओ, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥२०॥

व्याख्य—सोलसद्वय दोष-१६-सोलस उगमदोसा आहो
कम्मु १ देसाय २ पयकम्मे ३ य मीसजाए ४ अ । ठवणा
पाहुदिआए ६ पाओयर ७ फोय ८ पामिसे ॥ १ ॥ पणिअट्टि
१० अभिहट्ट ११-ग्भिमे १२. मालोहट्टे १३ य अछिजे १
अणिसिद्ध १५ उओयरए, सोलस पिटुगमे दोसा ॥२॥” १६
तथा सोलसत्वाद्दोष १६-“धार्द १ दू २, निमित्त, ३, आनीव
४, घणीमगे ५, निगिच्छा ६ । ६ फोहे ७ माणे ८ माया
लोमे १० अ इवन्ति दस एए ॥ १ ॥ शुद्धि पच्छा ११ संध
१२ विज्जा १३ मनेय १४ शुण्ण १५ जोगे अ, उप्पायणाइदोस
१६, सोलसमे मूलकम्मे य ॥२॥” ए दोष रहित आहार
लेगहा. एम ३२ । तथा द्रव्य, १ क्षेत्र, २, फाल, ३ भाव, ४ स
अपारमेदे अभिग्रहना धरणहार ए ३६ गुणना घणी ते माहरा गुरुत
मागका । ए ओगणीमगी छनीसी जणवी. ॥२०॥

सोलसवर्षेणविहिन्नू, सत्तरसविहसंजैमंमि उज्जुत्ते
तिविराहणाविरहिओ, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥२१॥

व्याख्य—सोलस वचन विधिना मांण, १६-कालतिअं ३ लि
निर्भ ३ घट्टणविअं ३ तहपररख १० पयपरख ११ । उवयणा
घट्ट १५, अज्झत्थ १६ चेवसोलममे ॥२॥ तथा सत्तरविषमंम
१७-पंचाग्रहणी विमण ए पांच, पंचेन्द्रिदनिग्रह ए १०, कथाप ४
दंड १ मी विरतिरूप ए १७; मयका-पुदवि-दग-अगणि-मार
वणस्सई विनि चउ पणिदि अनीवे १० पेटापेट पयज्जन, प

सुंदर संयम पाणी वरे, तीन जगत पवित्र ज करे;
 शांतिनाथ स्वामि हूं नमुं, सख विघन दूरे हूं गमुं. ४
 श्रेय कुमुद विकसावण भणी, पूरण चंद्र समोवड गिणी;
 बंदू महावीर भंगवान, अक्षय लिपमि दायक दान. ५
 पूरण श्रुत नभ चंद्र समान, संयम लिपमि तिलक प्रवान;
 नर्मायै इंद्रमृति अणगार, ध्यानसिद्ध योगीस उदार. ६
 सांतिरूप अति ही गंभीर, विद्या सकल धाम गुणवीर;
 भव्यलोक सरणागत पाल, जप जिनसासन जगत कृपाल. ७
 बोधि विवेक प्रसम हित मूप, सम्यक तत्त्व कथन ए रूप;
 ज्ञान ध्यान श्रुत तप ठे सार, जिण निज रूप लझौ सुप्रकार. ८
 इण दुपको संसार असार, जामि मूझे कुणसु विचार;
 मिथ्या ज्ञान प्रभव ग्रह जेह, निग्रह दक्ष सुजन सुप्र गेह. ९
 एहवो कहूं ज्ञाननिधि ग्रंथ, दुत्तर जेम उदधिनो पंथ;
 सुझसं ए किम कहीयो जाय, जिणमें कोविद पिण मंझाय. १०
 समंतभद्रादिक कविनी वाणि, दीपंती प्रभवे सुप्रमाण;
 तिहां ज्ञानलववर जन कहे, पञ्चआ परि हासो ठे लहे. ११
 विविध कलंक जिनवाणि तणो, नासक देवनंदीये धुणो;
 जपवंतो जिनसेन वचन, जाणै जोगी जिण निज धन. १२
 श्रीजिनवाणि पवित्रित मती, अनेकांत नभ ससि दीधती;
 भवि कलेसपीडित आतमा, जोगीपथ धरुं चितमां. १३

बृहा.

कविन तणो अभिमान नहि, कीरति इच्छा कोई नाहि;
 १ ग्रंथ उक्त जे माहरी, केवल बोधन चाहि. १४

चंद्रमा सहु भणी सुष करे जी, सूर्य पीडा करे सर्व;
 ए गुण दोष सभावना जी, तेय करवो किसो गर्व. ८ उ'
 एह आत्म महामोहसुं जी, कलंकित होइ जिण शुद्ध;
 तेह मंदिर निज हित भणो जी, तेह पर ज्योति प्रतिबुद्ध. ९ उ'
 भुवन जम सर्प डंकित गणी जी, कुमति तजि ध्यान ग्रह लट्ट;
 जन्म मरणादि दुष जाणिने जी, सम मिणइ तेहि ज सिद्ध. १० उ'
 इंद्राय रक्ष स्मर सिंहयी जी, जन्म दुःष जाणिजे जाण;
 घूमीया मोह निद्रापर्का जी, जागे ए कोइ सुभ नाण. ११ उ'
 कुमति कथाय विष मंझिया जी, जीव सह संत कोइ शांति;
 मुक्ति लक्ष्मी मुख देषवा जी, उरमुक तजि पर प्रांति. १२ उ'
 वहि दुष पीडित जग गिणीजी, संन पामे भव तीर;
 कर्मकलंक अनादिना जी, तुरन धोव मतिवीर. १३ उ'
 कर्मकलंक बाधा विना जी, सानंद शुद्ध स्वभाव;
 संत जिन मोक्ष इम वर्णवे जी, जिहां नही जनम दुपराय. १४ उ'
 जीविन सर्वनो सार ए जी, नग्भव दुर्लभ जाण;
 छोडि पम्माट गुममति धरीजी, आदर्ग आत्म नाण. १५ उ'
 सट जन काल अहिलो गम जी, बुद्ध फल लेइ दुररस;
 दुष ज्वाला भयो गहन छे जी, एह गुष अंन विरस. १६ उ'
 काम घन जीविन चन अँड जी, बीजरी जेम ए फंद;
 उत्तम जे तज ते लहे जी, राजविमल सदानंद. १७ उ'

दृष्टा मोग्या.

मंगी पक्ष विषाद, देहि छीज गेगदी;

आप मग्ग प्रमाद, आपट दिन प्रति वृहव. ?

अभिवाद्य । हरिम् १४ पडिसंतीने १५ सुविनीतसि बुद्धः ।
॥४॥ ८ २६ छत्तीसगुणे विगन्धन गुरु जगता ८ पञ्चवीसमी
छत्तीसो जगता ॥ २६ ॥

यावीसपरीसंहहियासणेण, चाएण चउदसण्हं च ।
अध्वितरंगंयाणं, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥२७॥

वार्थः—परीसंह पहेने मपरं तं नय-गुहा ?
विवासा २ सी ३ उरं ४, दंता ५ ज्वेला ६ मुखिमो ८ ।
वरिया ९ निलीरिया १० मिला ११, अद्योम १२ बह १३
जायना १४ ॥२॥ अजाम १५ गेण १६ तणफासा १७, धन
१८ रुद्धर १९ परसंसा । पदा २० अजान २१ सम्मत्त २२,
इम वार्थम परसंसा ॥२॥ ८ १४ अद्वैत अजित अविद्यन्त्यागी
तं २०—परागो दोसो य पिच्छत्तं ७ कसापा ४ हासउदं ६ ।
एगो वेदविमं गंधा, अंतरंगा चउदम ॥१॥ ८ १४ अजित अविद्यन्त्यागी
अविद्यन्त्यागी ८ छत्तीसगुणे विगन्धन ने मध्य गुरुजल
जगता ॥ २७ ॥

पणवेइयाविमुद्धं, छत्तीसविमुद्धं पंचवीसविहं ।
पडिलेहणं कुमंतो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥२८॥

वार्थः—पंच वेदिय दंतो दंत-वे हय मनु विवे मगता
८ सुदंदिह, १. वीलो धार ४ अद्वैतवेदिय, ५ पंच वेदियदं
विमुद्ध । दंतो छ दंतो विमुद्ध—आत्मनरा संदरा, वलपयया
य मोननी कथा, पडोडगा चउत्तीसविमुद्धा अवेद ८ १३
८ ६ छ दंत महेद वी पणवे पडिलेहण कउ-वेदियदिये-

+ जगता १ अद्व २, मयवे ३ पडोडगा ४ य वेदियता ५ ।

नयसि ६ छि पडिलेहण, छत्तीसगुणे ८

पुत्र स्त्री धन बांधव कारणे, स्युं पीजे घरि भर्मे. ६ भा०
 स्त्री किण साथ न आई आवर्यै, तौ स्यौ इण स्युं रे राग;
 जे पूरव भव रिपु ते इण भवे, बांधव ववतै रे राग. ७ भा०
 जे बांधव ते बडरी आकरा, हणवा उच्छक दुष्ट;
 यनिता पासे बांध्यो तूं पडै, भवकूपे बहु कष्ट. ८ भा०
 जे भव पाडै ते बांधव नहीं, बांधव हितकर साधु;
 देह आयु तुटे विण मोह्यी, दीपे चित्र अगाध. ९ भा०
 शीत जीवित मणी वहि विषाग्रहे, विषय थकी सुष नाहि;
 जे काजै तुं पातक आदरै, तें वंचै तुझ साहि. १० भा०
 तेह परिग्रह सृष्ट कहि किम करै, निज गुण हाणिज थाप;
 बाहिज दृष्टि कुमति प्राणीया, दुपीया नरके जाय. ११ भा०
 नरभव एणै तेहि ज आदरै, उभय लोक सुपकार;
 वधरै विषपादप नवि करै, विहवै निज हित सार. १२ भा०
 रात्रे पंपी जिम नग आसरे, तिम प्राणि कुल धान;
 परभाते ऊडे ते पंपीया, तिम करमवस मान. १३ भा०
 परभाते जिहा गहमह गीतनी, सांझे विरूई वात;
 जे परभाते राज्ये थापीयौ, ते चिंता गृहे राति. १४ भा०
 जे अणुआ तुझ अंगे आज छे, ते पांड्या लपवार;
 एहवो पुद्गल कोइ रखो नहीं, न अन्नो वषु आहार. १५ भा०
 देव असुर नर धन सहु चल अछे, इंद्रधनुष सम भाय;
 आवै जावै जलकलोल ज्युं, को पाट्ठ को पाय. १६ भा०
 नदीय तरंग गयावलि बाहुडे, न थिरे जोवन प्रेम;
 आऊपो करजल ज्युं नीगमे, कमल दहै जिम हेम. १७ भा०
 विषय संयोग सुपन सम क्षणक छे, सुपना वंचक पेय;
 कुल बल राज्य कीरति धन ए सहू, मेचवटा समलेप. १८ भा०

४ तवस्मी ५ अ । विन्ना ६ मिदो ७ अ कर् ८, अहेव पभाक्का
भाणिपा ॥१॥" ९. त्वीम गुणे विग्नमानं ते गुरु नागता. २९॥१०॥
गुणतीसभेग, पायमुंग दूरओ विवजंतो ।
सगविहसोहिगुणण्ण, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥३१॥

ट्यार्थः—गुणतीस २९ फरध्रानी प्रवृत्तिना वनंरं छे—“अ-
हनिमित्तंगारं, दिव्युष्पायंतरिकग्गभोमं च । अंगं सरल्लवापण वंजणं
च विविहं पुणिशितं ॥१॥ गुत्तं वित्ती तह वसित्यं च पायमुग्गमउणनी-
मविहं । गंपच्चनद्वयन्धू—माउं पगुपेयसंतुत्तं ॥२॥" ९. भोगगयीम २९
पाय धुवना उपदेत्ता रहित । अने मन ७ शुद्धिना गुणे गुणो. (तं)लहुया?
उज्जादंनणणं २, अप्पपरानियत्ति ३ अज्जवं सोदी, दुक्करकरणं ५
विग्नओ, ६ निस्सल्लत्तं च सोदिगुणा ७ ॥१॥" ९. श्रीममी त्वीमी
गुणे विग्नमानं ते मार्गा गुरु नागता २० ॥११॥

महनोहवंधंटाणे, तीसं तह अंतरारिछकं च ।
लोए निवारयंतो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ ३२ ॥

ट्यार्थः—श्रीममोहनी ७० कोटाकोटी सागरस्थितिबंधनां स्थानक
जेणे बायोछे—“वारिमग्गंउग्गादिता, तसे पाणेवि हिमइ १ । छाए
सुहं हन्धेणं, अंतोनायं गलेरवं २ ॥१॥ सीसावेदेण वेदिछा संकि-
ल्लसेण मारइ ३ । सीसंमिजे य आदंतु दुइमारेण हिमइ ४ ॥२॥
यहुजणस्स नेयारं, दीवं नाणं च पाणिणं ५ । सादारणे गिला-
गम्मि पदुकिधं नकुच्चइ ६ ॥३॥ साहण धम्मकम्माओ, जो भंसेइ
वट्टिय. । नेआउयस्स भग्गस्स, अवगारंमि वट्टइ ८ ॥४॥ निणाणं
तनार्णाणं, अवग्गं जे पभासइ ९ । आयरिय उवज्जाए, त्सिस्सई
दयुद्धिए १० ॥५॥ तेसिमंवेय नाणाणं, सम्मं नो पट्टितप्पइ ११ ॥

गरभ जनम मरणादि बलि, सुष दुष जोग-वियोग;
जीव इकेलो भोगवै, आधि व्याधि सह सोग. ३

ढाल-नायक मोह नचावीयो. एहनी.

भावो एकल भावना, संग न कोइ संसारो रे;
इंद्र चंद्र नागेंद्र को, अंते नहि आवारो रे. १ भा०
पाप करे परजन भणी, नरक दुष तूं पामे रे;
पावणवेला सह मिले, दुष मंडे तुझ नामे रे. २ भा०
जन्म मरण तूं भोगवे, एक थको अफणो रे;
आप सरूप जाण्या विना, जीव भमे विण नाणो रे. ३ भा०
मोहवसे ए एकलौ, चंचल धन वर मांतो रे;
बंधे आपोआपने, कुलीया बड ट्टांतो रे. ४ भा०
एकपणो जे आदरे, पामी आपस्वभावो रे;
जन्म मरण दुष तो टले, लजि रागादि विभावो रे. ५ भा०
कोइ दिव्य सुष भोगवै, केइ नरक दुष धावै रे;
को क्रम बांधे क्रोवयी, के सह कर्म पपाइ रे. ६ भा०

दृष्टा.

ए चेतन ए देहयी, ज्ञानरूप मित्रत्व;
बंधादिक निजगुण नहीं, भावो भाव अन्यत्व. १

पुनरपि ढाल.

पुद्गल जीव अनादिनो, बंध ॥ एक ज होई रे;
कनक उपल जिम एकता, निश्चय जूआ दोय रे. ८
भावो अन्यत्व भावना. आंकणी.

देह अशुचि रोगे भी रे, पतनसरूप शरीर;
 एहनो फल एहज ग्रहो रे, धारो धर्म सचीरो रे. ३ मा.
 ए दुष वसुयी ऊपजै रे, देह अशुचिनो गेह;
 ले भव भमतो तूं सहे रे, ते दुष कारण देहो रे. ४ मा.
 केसर अगरने मृगमद रे, हर चंदन कांत;
 मइल ग्रहै वसुसंगयी रे, देह अशुचि भरपूरो रे. ५ मा.
 असिय चरम पंजर अछे रे, कुथित मृतकसम वास;
 जो पायम रोगादिना रे, प्रीति धरे नहि तासो रे. ६ मा.

दृष्टा.

मन वच काया जोग गुरु, कदा ज आश्रयरूप;
 ए तत्त्वज्ञानी परहरो, जानी अवजल कूप. ■

ढाल-तेहीज.

जिम छिद्रे जल नौ ग्रहै रे, तिम योगे करि कर्म;
 संपम प्रशमादिक करी रे, धरे शुभाशुभ भर्मो रे. ८ मा.
 कर्म बीज रागादि छे रे, जन्मादिकनो जाण;
 विग व्यापाखन ज्ञानमूं रे, सत्यवचन शुभ वाणो रे. ९ मा.
 नंदनीक दुष पंच छे रे, पापाश्रवनौ धाम;
 हुड कटोर वचन तगो रे, मन को आपो नामो रे. १० मा.
 काउसगा तरुण्यदी रे, बंधायै शुभ कर्म,
 आरंभ जंतु घनादिके रे, पाप तगो मर हम्मो रे. ११ मा.
 शीघ्र काम विषादिके रे, निष्ठा पंच प्रमाद;
 अशुभकर्म चेतन ग्रहै रे, ते नहि आश्रयारो रे. १२ मा.

दृष्टा.

आश्रव सर्व निगेवनो, संज्ञ अस्पृश्यो एह.
 द्रव्य मार दोह देहदी, मरियत मायो तेह. १

गणितंपेयैट्ठ चउविह, वत्तीसं तेसु निचमाउत्तो।
चउविहविणयंपवित्तो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥३७॥

ट्ठकार्य—गणितेन्द्रा ८—“आहार १ मुअ २ मरीरे ३ वयणे
४ वायण ५ मइ ६ पप्रोग ७ सइ ८ ए संपया सल्ल अट्ठमि
संगह परिक्का ॥१॥ ए एकेकना च्यार ४ भेद निट्ठया ३२ च्छीम भेद
याये ते ८×४=३२—आचार, १ सुते, २ विनये, ३ ज्ञासंते, ४ ए
च्यार विनयसुत्त इव च्छीमनी च्छीमीनी चरणहार-मोक्षमार्गना माधक,
परमावधारित निर्मल शुद्धाध्यात्मभावज्यानी संसृगानंदरमी मारगा—शरणा
बोधना—पटिचोदना—इत्थ, साधु, साध्वी, धारक, धारिकाना परम धर्मा-
धारभूत बर्तमान आत्मपर ते आचार्य माहारा गुरु जागता. एम च्छीम
च्छीमीनी १२९६ बारमे छन्द गुण जागता. ॥ ३७ ॥

जइवि हु सूरिवराणां, सम्मं गुणकित्तणं करेउं जे।
सकोवि नेव सकइ, कोहं पुण गाढमूढमई? ॥ ३८ ॥

ट्ठकार्य—यद्यपि आचार्य-वपार्य धर्मस्वरूप वपार्य मार्ग वागता
ने सूरि बहेदा आचार्य-वर बहेतां प्रबल तेहवा गुण-अयोवशमी,
सपत्नी, उपरामी, तथा औदयिक, सौन्दर्यी, वरोचकारीनो कइ अंत
नपी. ते गुणनो कर्मन करवाने इन्द्र-वग सम्मं नहीं तो हुं जे गाढ
मूढना महेत ते मति गेहकी ने-किस महेत गुण-कही-राहुं ! विग
मोडकाना गुण बहेतां आत्मा गुणीगुणी एकत्र चाम्यो ते गुणनो अर्पी
याये, गुणपी ययो आत्मा स्वगुणने प्रकट करे ते मोटे चेतना पोतानी
गुणीना गुण गाढा अगाढयो—आगृत करवा. ॥ ३८ ॥

तहवि हु जहा सुआओ, गुरुगुणसंगहनयाउ भत्तीए।
इअ छत्तीसं छत्तीसीआउ, भणियाउ इह कुलए ॥३९॥

यतन थकी पोता थकी जी, दाख्यो फलनो पाक;
 तिम ही जांगै कर्मनौ जी, तजि जाणी किंपाक. ७ भ०
 कांचन सोझे अगनयी जी, तिम चेतन तप आगि;
 धीर अध्यातम तप तपै जी, जाय जन्म दुष भागि. ८ भ०
 षट विध बाहिज तप कह्यौ जी, उपवासादि प्रधान;
 प्रायश्चित्त विनयादिए जी, अंतरंग पटमान. ९ भ०
 पामी पदवी ज्ञाननी जी, करेय तपस्या साध;
 तिम तिम तिणयी वेगला जी, नासै कर्म अगाध. १० भ०
 ध्यान अगनि कर वालीयै जी, पूरव कर्म समूह;
 तद प्राणी उज्जल हुवै जी, जाणे सोवन व्यूह. ११ भ०
 तां लगि तप प्राणी करै जी, ध्यान धैरै तां सीम;
 कर्म षपावी ते लहै जी, ज्ञान परम सुष नीम. १२ भ०

दृष्टा.

जेण थकी तनु सुचि हुवे, धैरै ज्योति तिहां तेह;
 धरमकल्पतरु ते नमो, दया भावनो गेह. १
 चिह्न धरमरा दस भला, दाख्या श्रीजिनराय;
 जासु अंस सेव्यां थकां, शिव पामे मुनिराय. २
 मिथ्याती न कही सक्के, तेहनो सुद्ध स्वभाव;
 हिंसा पोषक जेहनो, सहू ग्रंथनो राव. ३
 त्रिनामणि निधि कल्पतरु, कामवेनुडं इत्यादि;
 सेवक सगला तामु जिण, लाख्यो धर्म अनादि. ४
 नर अहि असुर नराधिपति, पदवी आपे एह;
 पूजनीक त्रय मुवन जे, ते लिपमीनो गेह. ५

क्षांसादि दमयित्वा धर्मं ए. मन वच नन मन दोषः
 मन कुगे वांछे पम्भनी, एहि ज धम्मना पोष. १२ म०
 नागेन्द्रनारी गुणरूप, ए धर्म नरभव साग;
 देवयोक्त गुणनो मेह ए, ए क्षिप्तगुण दानाग. १३ म०
 जो नरकदुष्पणी ऊभमे, देवयोक्त गुणनी चाह;
 जो मुग्न गुण वांछा गै, ना करि धर्म उच्छाह. १४ म०

दृष्टा.

जिहमं सगला भाव छे, धनन जड दे थोक;
 तेह लोक गट द्रव्यनो, धानक जेण अलोक. १
 धीट्यो पवन विलोकमय, तालरूप आकार;
 न कर्षां न धर्षां नाश नदि, शाभन सदु साधार. २
 अनादिकालनो साखनो, अंतर दिन विण नाथ;
 जीव पदारथी भर्षा, सर्व द्रव्य जसु आव. ३
 विद्यादान आकार नल, मत्थे झालार जेम;
 अंते मादल सारिणी, लोक रसो छे एम. ४
 जिहां कर्म वसि जीवडो, उपजे विणसे सर्व;
 जिहां उपपत्ति विनाशयुत, छप् रक्षा छे र्व. ५
 सर्व वस्तु परिपूर्ण ए, सिद्ध अनादि पुराण;
 तजि उपाधि समभाव ग्रहि, भावना लोक वषाण. ६

दाल-भरतगुण भावरथुं ए एहनी.

दुप दोहग पीडित सदा ए, नरक तणी गनि जोड;
 बोधि दुरलभ जछे ए, धावरमांदि भमे वली ए.
 कामरसो प्रस होइ. १ दुरलभ समकिन जछे ए. आ०

अथ श्रीमद्देवचन्द्रकृत-

ध्यानदीपिकाचतुष्पदी.

श्रीगुरुभ्यो नमः ।

परमज्योति प्रणमुं प्रगट्, सहजानंदं सरूप;	
वस्तुनां निज परिवारसुं, प्रणमुं चेतनं मूप.	१
ध्याजिनवागी मन धरि, पाप नर्मी गुरुराजः	
साक्षाद्विदात्ता सकल, तस्य भर्वायण जहाज.	२
परमात्म समझाविवा, भविक जीव हित काजः	
ज्ञानसमुद्र अगाध गुण, देपाड्यो जिनराज.	३
संस्कृतवाणी वाचनी, वेङ्क जाँय जाग;	
ज्ञाता जनने रितभगी, भाषा करुं वपाग.	४
गुणनां भगनां गावनां, यलीं मन विषबाद;	
विकषा जाँगी वारज्यो, मत को करो प्रमाद.	५

दाट चउपई.

ज्ञान सोम आलिङ्गन करी, आनंदित परनारय करी;	
प्रणमुं हं जउ सहज विचार, परमात्म अम्पय गुणघार.	१
सीन मूवन कमटाकर सुग, धरम अमन वर जलघर पूर;	
लोग ध्यान कल्पनरुदेव, प्रणमुं रिषमदेव नतरदेव.	२
भवभय बह्निपकी संघांत, जंतु जाँतिने करवा साँन;	
मुधासनान धंदप्रमुरगानि, ज्ञानसमुद्र सोमानो शानि.	३

अथ द्वितीयखंड.

दूहा.

किरिया ज्ञान मिल्यां यकी, द्रव्य अने परजाय;
 सोनो सुरहै गंवसूं, मिलियां शोभा थाय. १
 प्रथम खंड वीय खंडसूं, मिलियां लहसी शोभ;
 भवियण सुणज्यो नेह धरि, तजी क्रोधमय लोभ. २
 इण अनादि संसारमें, दुरलभ नरभव एह;
 काकातालीन्यायें लह्यो, सफलो कीजे तेह. ३
 पुरुषारथ नर जनमफल, तेह कछा चउ भेद;
 काम धरमारथ नवनवा, चउयो मोक्ष अपेद. ४
 तीन वरग व्यवहार छै, जन्मादिकना ठाम;
 ज्ञानी आत्म साधिवा, मोक्ष अपरव थांन. ५
 ध्वंसे कर्म मिथ्यातमल, जन्मादिक प्रतिकुल;
 मोक्ष नाम तेहिज कह्यौ, शुद्धात्म अनुकुल. ६
 दृग्दीर्घादि अनंत गुण, सहित रहित सहु क्लेश;
 चिदानंदमय सासतौ, दाढ्यो मोक्ष अलेश. ७
 विषयहीन उपमारहित, अविच्छिन्न सुषठाण;
 स्वपंसिद्ध नित सास्वतो, एह मोक्ष वषाण. ८

ढाल-करमपरीक्षाकरण कुमर चल्थो रे एहनी.

आत्मरूप विचारौ प्राणिया रै, ध्यानतणैं सहि नाण;
 निरमल सांत कलंकविना अछै रे, सिद्ध कृतारथ भाण. १ आ०
 जिण कारण बहु पंडित तप तपै रे, तजी बंध ब्रमभाव;
 सम्यग्ज्ञानादिक जिनवर कछा रे, शिवसाधनना दाव. २ आ०

દુષ્ટા જાણી ક્ષમ નહીં, જાણી મોઝ નિમ્નિઃ
 દોષે મન્ય મમભાવની. મંમાદિ નિજ મન. ૧૬
 ઘડી યેન ઉપાય દરિ, જન્મ જાન દુઃખ જાણે
 ટિંગના વિપદવર્તી પ્રવલ, મમમે યેન ઉપાય. ૧૬
 પૂજ્ય સેહ મમાવિશ, વાળા ઘટીયો કંવે
 ઘરિ ઉપમ લાવનો યાં. યંચ મોક્ષરો યંચ. ૧૭
 ડંબી દરિ ઘરિ અવિચરે, શુભ શ્રેષ્ઠ ઉપદેશ
 ઝિણ આરે નિજ શુદ્ધતા, શુદ્ધ ન દુર્ગાતિ સંશ ૧૮

ધ્યાન ચતુર્થાદિ ચારી ચોળનાર્જી.

ત્રિભુવન પૂજ્ય હમ ઉપદિશે સી, દુઃખ પમોશ. ૧૧૮
 દુઃખાળી જ્ઞાન ગુણ સાંભરી સી, યજ્ઞ દર્શિ દેવ અગ્ર ૧
 ઉત્તમ કંચ મમે સાંભરો સી, સાંદર્યો ચમતિનો ધમ
 શુભ ઉપદેશ મનમ ધરી સી, દાલિ કુપ્પાન મનમ ૨ ૨૦
 સ્વપૂર્ણા મનમ જગમે સી, નિજ પર યંચ ૩ ૫
 સર્વાર્થ યંચક ધવા જગ દર્શી સી, સર્વ ત્રિમુખ અવરૂપ ૩ ૨૦
 શાસ્ત્ર તિને સાંભર્યો સ્વ પૂરે સી, મન પદે સી, અગ્રાદ ૩ ૨૦
 આદિ સીરો યજ્ઞ સ્વરૂપે સી, ત્રિમુખાતિ ત્રિવિદ્યા દર્શિ ૪ ૨૦
 અપરિજ અજ મનમનો સી, સે દર્શિ સદા શુદ્ધ
 શી મારે મારુ મારદાર મં સી, નારી મંજ નિજ દર્શિ ૫ ૨૦
 શુદ્ધ ના શાસ્ત્ર પુ સ્વરૂપે સી, સીધ જાન દુઃખ દેવ
 શુદ્ધિસિદ્ધિ દેવ શ્રેષ્ઠ શ્રેષ્ઠ સી, શાસ્ત્ર પુ મોક્ષ દર્શિ ૬ ૨૦
 શાસ્ત્ર તિને અવરૂપ શુભ મંજી રા. દર્શિસદે નિરવ મન દેવ
 શ્રેષ્ઠ શ્રેષ્ઠી અવિચરે સી, અગ્ર ૬૨ તિજ દેવ ૭ ૨૦

ज्ञान राज्य फल छे इण ध्यानगै रे, सहज साह भ्रममुक्त;
 ध्यानमग्न्य कर्मा संग्रहपर्या रे, बंध मोक्ष फलयुक्त. १५ आ०
 मिथ्याज्ञान धरित्र कृनयधर्या रे, लोक भ्रमे भ्रम पामि;
 छेदी ते गढ़ तुम्ह लहे मर्वा रे, शिवपद आनंदधाम. १६ आ०

दृष्टा.

ध्यारे प्रकारे ते कर्मा, जिनवर पहिला ध्यान;
 ते सुख करिवा दापस्युं, गुण अथगुणना धान. १
 अन्वय बलि व्यतिरेकर्या, गुण अथगुण परपंच;
 हेपादेय सुभावर्या. २

ध्याना ध्यान तदंगप्रय, दरसन ज्ञान धरित्र;
 ध्येयनणा गुणओलपण, फल तमु ज्ञान पवि. १
 आगमर्या पंडित कथा, ध्यार प्रकार ज एह;
 ध्याता १ ध्यान २ सुधेय ३ फल ४, भविषण भावो तेह. ४
 शांत चित्त मुनिवरजिको, संवरवंत सुधीर;
 जन्म मरणर्या ओसर्या, ध्यानी गुणे गहीर. ५

ढाल-के केई वर लाव्यो एहनी.

ए तो उदयकरमेंधनयकी, ऊपनी दुष अनल अयाह रे;
 भविषण सुविचारो तेण जगत्त दहै सह, तिम रूंधे शिवपुर राहरे ॥१॥
 भविषण सुविचारो.

दाहरूप इण जगत्तमें, बलि मोह अनलनौ गेह रे; ३०
 मद प्रमाद छोडी करी, छुटा जोगीसर तेह रे. २ ३०
 पंडित जीप सके नही, ए व्यसन पड्या ग्रहवास रे; ३०
 घरमें मन नवि थिर रहै, तिण छोड घरनी आस रे. ३ ३०

- नाक मदनक दुष्ट, भोग मुक्त सप्त टग अठै;
 सैव ज्ञानी दुष्ट, पा स्वभाव निरुद्ध वी. २
 नाव पन कल्याण, जानम तत्त्व न जोलये;
 जनम निरुद्ध जान, कल्याणनिष्ठ नवि लये. ३
 पोरो सुद्धि विनोद, करि दुष्ट जानो छै;
 दंडन ए जानोद, कार्याकार्य न जानी. ४
 सर्व जीव सप्त भाटि, निर्ममता मनमै धरे;
 छडी मननो सप्त भाव सुद्ध मनमै धरे. ५
 भविजन वित्त विद्या, भाव सुद्धि करन भावना;
 मुनिजन मन जायत, कही संगे सुहामनो. ६
 भारी धीमगवन, भावना बारह भावसु;
 नारा छडी भांति, सुद्धि गेह सौधान सप्त. ७

बाल-जामर करन ए जग जानीये ॥ पृथ्वी.

- भाव अनिष्टमनो विषय भाविहं, द्वावो जानम ध्यान;
 इन्द्रिय अर्थ विनष्टर जानीये, सुष्ट दुष्ट जममान. १ भा०
 भवने ममता रे सगरज ले कीया, नरिस आपद धान;
 देह जोवन वे रोग जत मर्ष, धन जीविन चल मल २ भा०
 पानावे जे वस्तु निज पडे, वे मध्याने रे जाय;
 संसार सुष्ट दुःख बे बीज्या, दुष्ट जनंत पिपाय. ३ भा०
 भोग मुक्त मानहरन कला, सेवता संसार;
 वस्तु विनष्टर सवि नुं जानिने, छोडि कदाग्रहदा. ४ भा०
 विनक्तमनो इन अतिज लक्ष्म, घडीपाल दर्शन;
 घटिका जावे नावे वे सिरी, करि आत्म दिन धान. ५ भा०
 देह जाग्रत सप्त जो द्वै, तो करिय जवरुने;

के वलि कारण दोयसं, भापे शिवप्रापति वाण रे;
 कल्पै नव नव कल्पना, ते नर मिथ्याती जाण रे. १६ भ०
 ज्ञानहीन किरियाथकी, वांछे नर जे फल शुद्ध रे; भ०
 चक्षुहीन चाहै तिकै, तरुछायायी फल शुद्ध रे. १७ भ०
 अंध क्रिया पंगु ज्ञान छै, श्रद्धा विण न सै काज रे; भ०
 ज्ञान क्रिया दर्शन थकी, पामे सहु आत्मराज रे. १८ भ०
 कारकक्रम सहु लोकमे, विवहार चले छे अद्य रे; भ०
 एकांतवादी माने नही, निज पशुग्रहंता सद्य रे. १९ भ०
 जसु मति जिनमतवादी, ध्यान सिद्ध भणी ते योग्य रे; भ०
 चंचल मन मुनि ध्यानमें, जिनवचने कछा अयोग्य रे. २० भ०
 ध्यानयोग्य नही मुनिनाम जे, लिंगधारी सूत्र विरुद्ध रे; भ०
 मन वच काया भिन्न जै, ते न लहे ध्यान विशुद्ध रे. २१ भ०
 पूज्यपणो निजमे कहै, परने लडु जाणै जेह रे; भ०
 कर्म विकलतामें पड्या, मतिहीन कछा जिन-तेह रे. २२ भ०

दूहा.

संयम भार धरी करी, शील वीना मदवंत;
 इंद्रिवश मन चल थका, ध्यान न सावे तंत. १
 कीरति प्रजा वंदना, जे. चाहै ज्ञानविहीन;
 अंतर मन निरमल विना, न लहे तत्त्व नगीन. २
 ध्यान नहीं दृसम और, के कहै एहवी वाणि;
 कामी मिथ्यामें पड्या, साधी न सकै जाण. ३
 मन चंचल अति. जेहनो, पसंजन जसु ज्ञान;
 मौनपणे मार्जारसम, ते सावे किम ध्यान. ४

नर नारी वसु सुंदरना सह, ते जलफेन समानः
ज्योतिषक्र भ्रतुगति ज्युं धिर नही, तिम वरुनी यिति मान १९ भा०
पुत्र पुद्गल ले बन्धन हुना, ते दुपदायक एषः
हृदजाल तिम जगने सह पड़े, रेन न जागे ठेप. २० भा०
ले ले तीन भुवनने वस्तु छे, पेत्रनर्पा ते भिन्नः
ले ते सगरी मुनिवर उपदिसे, क्षणक विनम्र तत्र. २१ भा०
संख्या बान सनो खानेह छे, वादल सम घोषतः
विनक स्वरूप जानी संसारनी, विपुत्र्युं परजत्र. २२ भा०

दृष्टां.

ध्यासदगुरु इम उपदिसे, मुनिग्यो भविष्य लोपः
अशरण भावन भावनां, भवदुप कदे न होइ. १

हाल—मेरे नंदनां एहनी.

एहवो मानी को नही रे हां, ले न पड़े यह फंदः अशरण भविष्य
रपवाली यमसिंहरी रे हां, कोई न योगी इंद. १ अ०
ए संसार असार, मर नर नागकुमारः
रहि न सके पलभा, वृष्टे आयु लि वार. २
जीती जग इग एहकठे रे हां, लिण आगे हरि दीनः अ०
मृग शोक सुंदी कर रे हां, ए सह करमाधान. ३ अ०
भुवन यमसापे दस्या रे हां, वीता पुरुष प्रधानः अ०
देव उमाये नवि रह रे हां, ता नरक है ज्ञान. ४ अ०
निन्य प्रयाने लीवन रे हां, यम ल्यावइ निज रोहः अ०
यमभय रहिन लिके अछे रे हां, धारज धरि भजे ठेह. ५ अ०
ले पने ठे तो भनी रे हां, सुष दूष सम करि जोइः अ०
लिम इक तरु अनछे बडे रे हां, तिम वन बलदये सोइ. ६ अ०

पामी यतिवेष विशुद्ध, आरंभे कर्म विरुद्ध;	
अहो ए अचिरजनी वात, देषो मन चंचलजाति.	१३
भोगवीया बहु स्त्रीभोग, वलि मेली धनसंयोग;	
बैरी जीता बहु आय, पांम्यां शिवकाज न थाय.	१४
एहवा जन ध्यान न साधे, परमारथ निज विण लाधे;	
तिण ध्यात्रौ अजर अनन्त, परमात्म देव महंत.	१५
जिनवचनतणी रचनायी, वाषाणे देव अनायी;	
ऐसा पंडित धन वांछे, कोडे गाने जंगमै छे.	१६
आनंदसुधारस भीना, भवसंभवतापविहीना;	
एहवा जोगीसर राय, तीन च्यारेक नीबु लहाय.	१७
संयम स्वाध्याय विहीना, मद राग कदाग्रह पीना;	
विययी भंडात्रै वेष, पडीया शंकाने द्वेष.	१८
एहवा न करी सकै ध्यान, नवि जाणै तप विज्ञान;	
ग्रंथ जीरणेन सहि नाणे, मुनि देवचंद्र वाषाणे.	१९

दृष्टा.

परमारथ निश्चय करी, बधतै मन बैराग;	
इंद्री सुख निस्पृह थका, साबु इसा बड भाग.	१
भावशुद्धि भवग्रमणयी, छूट्य जे जोगीस;	
काम भोगयी उभग्या, तनरो स्पृहा न रीस.	२
प्राण त्याग पिण ध्यानयी, छूटै नही लिगार;	
परत्यागी मुनिवर तिके, ध्यानतणा आचार.	३
महा परीसह सापयी, जन निंदायी जास;	
क्षोभ न पामे मन तनक, वसता निजगुण वास.	४

रूपी घंचल देहमें, अनूतीक ए मूँही रै;
 अउ निष्पन्न शरीरने, ज्ञानी पर करि बूझे रे. ९ भा०
 जन्म मरण दुष तपजे, अन्य सहू ए संगो रे;
 चट पुदगळी लपनो, तिजसुं केहो रंगो रे. १० भा०
 एह शरीर न ताहरो, तो किम परजन घन्नो रे;
 पंच द्रव्यनो संगते, चेतनदी सहू निन्नो रे. ११ भा०
 निष स्त्री सुत संपदा, मात पिता बलि देहो रे;
 ज्ञान भाव चित्तमें घरी, निन्न निजे सहू एहो रे. १२ भा०
 मिप्पा धंयो नूं मम्पो, भवमें दुष बहु पायो रे;
 निश्चल भ्रम विग शास्त्रतो, दिव चेतन घर आयो रे. १३ भा०

दूहा.

नंदनीक मइलो सदा, अशुविभयो ए देह;
 शुक्राजिबयी लपनो, जानि दुगंडा गेह. १
 बडा मांम तोहीभयो, जूनो कीकस थान;
 नशादव दुरंगव ए, इणरो कितौ वषाय. २
 नवे द्वार झरना रहै, दुरनिगंव क्षण नीत;
 रोग जरा वृनि गेह ए, इणसुं वेही प्रीत. ३
 जे देप इण देहमे, वेह दुगंडा गेह;
 घोवे जे जटयी तिको, सहज विगाडे एह. ४

गाल-धरम हीरे धरो. एहनी.

एह शरीर जे जायगे रे, वैंटजाउ धर्म न होइ;
 तो मारी वृनि वडगयी रे, रावि न सके कोयो रे. १
 भावना भारीये, भावन दिव सुष सायो रे;
 गुणनिधि तम अछे, इम जाये जगन्नायो रे. २ भा०

प्राण इंद्रि-वली देह संवर करी, रोकि संकल्प मन मोह भंजी;
धन्य निज ध्यान आनंद आलंब धरि, शुद्धपद आत्मनी ज्योति
रंजी. ७ म०

हेय आदेय विभुवन विणै साधु जे, क्षय करै पुण्यने पाप केरो;
आत्म आनंद स्याद्वादयी विषयने, विष विणी भंजता कर्म
घेरो. ८ म०

कार्य संसारना साधता ज्ञान विण, जगत्तमे पृहवा बुहत दीसै;
काटी भव दुष बलि ज्ञान जल झीलता, पृहवा साध दोष
तीन दीसै. ९ म०

बडे प्रासादम नरम-फल्यंक परि, राति जै पौडना नारिसंगै;
तेह गिरि कंदरा कठन झिठा उपरे, रहे नित जागनां ध्यानरंगे
१० म०

चित्त धिर रागनै द्वेषनो क्षय करी, जीव इंद्रिय आरंभ छोडी;
ज्ञान लदीपना धकी आनंदमय, देषि निज देवने कर्म मोडी. ११ म०
छोडि परसंग आत्मा भणी सिद्ध समा, ध्यावनां मुमतिमुं मोह यारै;
आत्मस्वभावगन जगत्त राहु अन्य विणि, ज्ञाननिधि मोक्षन्दर्मी
गुयारै. १२ म०

तत्त्वचिन्ता करे विषयने परिहरै, स्वहिन निजज्ञान आनंद दर्शयो;
मुमतिसंपुक्त तप ध्यान संयम सहित, पृहवो गाय चारि
मरीयो. १३ म०

पृहवा पंडित वचनरचनायकी, नित धुने अहम्मे बहुत अंगा;
शुद्ध अनुभूति जानंदनू राखीया, कटै भवयास दुखदंभ तेमा. १४ म०
पृहवा योगधारी त्रिके मुनिवन्द्य, ध्यान निश्चल नि केडज रांग;
ध्यानने योग अणयोग्यनो पृ कया, ग्रंथ अनुयाग मुनिवन्द्य भांग. १५ म०

यस्य हस्ते चंद्रावस्थे. श्वपक्षे तुनिगः
 मर्त्ये चान्द्रावस्थे. मर्त्ये चान्द्रावस्थे.
 अक्षयिनीयं यत्नं यत्नं. तुनिग विनिगः
 तेषां तुनिगं यत्नं, निगमनंही यत्न.
 यत्नंही यत्नं ही. तेषां तुनिगः
 यत्नंही यत्नं ही. यत्नंही यत्नं ही.

यत्न-यत्नो यत्न न यत्न विनिगः.

यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं.
 यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं.
 यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं.

यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं. २ वि० मं०

यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं. ३ वि०

यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं. ४ वि०

यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं. ५ वि०

यत्न.

यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं.
 यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं.

यत्न-यत्न.

यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं.
 यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं. यत्नं यत्नं यत्नं.
 यत्नं यत्नं यत्नं यत्नं.

धांगानि भमता वदु दुग देय, नाम धरे वदु कर्म विनेय, सां०
 विरुद्धी वधि पांचे यास, वित्त विना तिरि गति दुग अग १ मां०
 ज्ञान अंरु संकोच विपारी, कर्ता भोक्ता ए तनुयारी, सां०
 जपसंन। वपसाळ अगंडिन, जीव कह तिग वाग्य पंडित, ३ मां०
 एरु परी मांडी दस पयन, जीव भेद जागी मनिंन, सां०
 गुदनपे करि एरु महंत, निज निज भारे द्रव्य अनंत, ७ मां०
 जीवगति सहजे द्विप्रसारी, भय्य अभय्य लो गोविंदारी, सां०
 पद्मानम सिद्धिने जे वरिस्स, भय्य कया ते भ्राजगरीते, ८ मां०
 कयदि न जागी आनमसाज, तेह अभय्य कया जिनागी, सां०
 तीन काळ ए भारे याग, न मिटे जनम माग दुग जाग, ९ मां०
 भय्य निहे शिरगुने योग, वरु करी वय कर्म वृगेय, सां०
 अनादि मंगोर्गी कर्मने जांन, कनरोवट जिष जालि मरीन, १० मां०
 भय्य मगी भर सांन अनादि, अभय्य मगी ते अनंत अनर्दि, ११ मां०
 जीव समाम अने गुनदाग, वरि भेद मागग्या जाग, १२ मां०
 गुनदागादिक मंगळि वानि, मंगलीनी दया वरुणि, सां०
 गुनदारे करि ए सट्ट देय, एरु गुनना जे आदेय, १३ मां०

दुहा.

अजीव नम पीजो द्वि, तेहना पंच वरा,
 धन अयन नम काळ, अरु वृत्त पंचन वरा, १
 एरु एरु वी कजी, उरो वेकन दां:
 अग्निहास वर काळ दिा, जिा सट्ट मां, २
 पांच अयन जीव तिा, अग्निहास अग्निहा,
 दिनि अग्निहि विनाय दुव, मंगलहास मंगलहा, ३
 वरा दा। मय दय्य दुव, अरु वरा ते भेद,
 वृत्तहास दा भेद दा, वृत्तहास वरु न वेद, ४

दातृ—रमणि आटे अति भलि पृहनी.

जिनप्रतिमा जिनसरीपी वंदनीक.

ले पड्या विमन घमंड, इण घरावर जगमांदि;

ते सुप असुन पूरीपो, पोदे जगत उग्राह. १

भविष्य भायसुं धर्म घरो धरि हेन आंकणी.

घन वायु सृज चंद्रमा, क्षोणी समुद्र सुंदर;

ए जगत उगारी कला, रसक घर्म नेंद्र. २ भ०

ए सह जनमे पालिवा, नार्पाया अधिके तेज:

उगारी निश्चय कलौ, जिनवर धर्मसुं हेज. ३ भ०

जगमांदि भुक्ति अरु मुक्तिलो, कारण कल्या इक धर्म;

पाप नर्म धर्मानगा, देवादिक गति धर्म. ४ भ०

गुरु मुक्ति स्वामी घंघु धर्म, सरणी अनापां नाप;

ए नरक पडता जीवने, काटे घाटी बाप. ५ भ०

पडनां धकां धानी भणी, नरकांवरूप मझार;

ए धर्म अवलंबन अछे, शुद्ध स्वरूप उदार. ६ भ०

ए धर्म अतिगय बहु भयो, कल्याणमाला गेह;

सर्वज्ञ बभूव घे सही, ए नर विघन अछेह. ७ भ०

साधे रहें ए पृह हित, छे पृह रक्षावंत;

ऊचरे जन्म कदमवकी, चापे पंथ महंत. ८ भ०

जिनधर्म सरिपो को नहि, भवमांदि गुणनो टाम;

आनंदपंकजरूप ए, पूजनीक हितवाम. ९ भ०

अहि अनल विष व्याघ्रादिर्यी, गजराज राक्षस घोर;

ए धर्म टाळे सह भणी, राजादिक भय घोर. १० भ०

ए धर्मशक्ति न कही सकै, मुग्धपति अहिपनि कोइ;

मुहटे घरी धर्म सह कहें, तत्त्व न जाण न टोइ. ११ भ०

વૈ. દેવ ત્વં કલિયા ઓ, વિવિધ અર્થોથી હેતુ,
 જાણ્ય વચનઃ વૈ જગે ઓ, વૈ જગેનો દેવ. ૭ મઃ
 ઉત્તરે અર્થોથી ઓ, તેહ મહાર્થનો વૈ.
 વિવિધ હે વિવિધે જગતેનો, જગ અર્થમાં જગ રી. ૮ મઃ
 અર્થ જગતે વર્ણના ઓ, જેને વૈ મહેત.
 વૈ જગત્ પુ દેવ ઓ, મુક્તિના મિત્ર હેત. ૯ મઃ
 અર્થમાં મહા મિત્રનો ઓ, જગત્ મહાનરનો.
 મોક્ષ મહા મિત્ર વર્ણનો, તે મુક્તિને પરી ઉત્તર. ૧૦ મઃ
 મહા મુક્તિ વૈ મુક્તિ ઓ, અર્થમાં મુક્તિનો
 મિત્ર અર્થનો મિત્ર ઓ, મહાત્મ્ય મહા મુક્તિ. ૧૧ મઃ
 મોક્ષાર્થ હેતુ ઓ, મહાત્મ્ય મહાત્મ્ય હેત.
 વિવિધ ઉત્તર મિત્રનો ઓ, મિત્ર મુક્તિ મુક્તિ. ૧૨ મઃ
 જગત્પિત્ર મહાત્મ્યનો ઓ, જગત્ મહાત્મ્ય હેત.
 જા ના મિત્રનો હે વૈ ઓ, સમક્ષિત પરી હેત. ૧૩ મઃ
 સમક્ષિત જગત્ મિત્રનો વૈ ઓ, મિત્ર મુક્તિનો મહા,
 જગત્પિત્ર મહાત્મ્યનો ઓ, સમક્ષિત મહાત્મ્ય. ૧૪ મઃ
 સમક્ષિત મિત્ર મિત્રના મહા ઓ, દેવ ઓ મિત્રનો.
 વર્ણનો મહાત્મ્ય ઓ, સમક્ષિત મિત્રના મહા. ૧૫ મઃ
 સમક્ષિતપરી હે ઓ, મિત્રના મહાત્મ્ય મોક્ષ.
 જાન મહાત્મ્ય મિત્રના ઓ, મિત્ર મહાત્મ્ય નહિ હોય. ૧૬ મઃ
 અર્થમાં મુક્તિનો મહેત હે ઓ, મહાત્મ્ય મિત્રનો
 વર્ણનો મહાત્મ્ય મહાત્મ્ય ઓ, આને મિત્રના મહા. ૧૭ મઃ
 દેવ ઉત્તરે જાનને ઓ, જાનિત્ર મિત્રનો હેત.
 મિત્ર અર્થમાં પામિત્રો ઓ, દેવના વૈ હેત. ૧૮ મઃ

$$x = \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{2}$$

मारी पर्यन्ति हरी ए, वंद्यो विरच,
 नर नर गरी प्राप्ति नरे ए, पाप पुण्ये मेघ,
 नरभर पुन पापदिवे ए, पापे उमम योग,
 वाक्पति, स्वादे नरे ए, आउ वृद्धि भ योग,
 विषय नरे सम आउ ए, पुन पाप प्रमाण,
 निधय नरपति नरे हरे ए, नो गुण सम गत जान,
 उत्ति वाक्पति नरे भरे ए, न वरि प्रमाणे नर,
 नरन पद पाप नरे ए, गुण वरि मि, पाप,
 पाप ए, पापे वरे ए, नर पापे देपाति,
 नरि विरच पापि नरे ए, आउ अरनी शरी,
 अउ नरन मि, पाप अरे ए, अउ नरन नरन,
 जान रिना हरी नरे ए, रिन पापे भरे टीक,
 रिन न भवउधिमे ए, नरन गोहिलो नरे,
 नरनउधि वरुन आरनी ए, गोहिलो रीम वरुन,
 गुण नरन गुण जगनरी ए, अदि-गु-न-पति नर,
 पउ नर नरी गुण गोहिल ए, गुण नरे योगि नरन,
 प्राप्ति भावना प्रीति नरे ए, पाप अदिधत नर,
 मोह गुणदिव भवगपा ए, जान भावगुनि नर,
 एरनी प्रीति भावना ए, निधय रिन दाना,
 जे रिन मेगन नरनरी ए, ते वरे भावना प्यार, ?
 मरुत हृदय लोकीनरी ए, भावना वरे उदार,
 गुणधराधारित वरुन ए, भावनानो अधिरार, ?
 देवउद वरुन गंगु ए, शास्त्रनरे वरि नर,
 गङ्गाय नरनगुन नरे ए, वरुन वरुन प्यार, ?

इति श्रोजानां योगमर्दापाधिकारं पण्डितदेवचन्द्रविचित्रे

भाषाद्वय-द्वन्द्वभावनाप्रकार-प्रथमद्वयः संज्ञाः ॥ !

ज्ञान सुधाग्न पान करी तुम्हे रे, भाजो भवदुषराजि;
 भवनदुष्ट तरेवाने भारीया रे, माहो ध्यान जिहाज, ३ आ०
 कम कर्पायाँ नौश कहूँ मुनि रे, तेहनों साधन ध्यान;
 छोड़ि कल्पना उपशान्त भजो रे, ग्रहज्यो ध्यान मुज्ञान, ४ आ०
 संग अविद्या तजि मजि स्वप्ना रे, ज्युं पमै शुभ ध्यान;
 जन्म जलवि नाक पृ जानना रे, ध्यानरूप कर मान, ५ आ०
 ध्यान कहूँ जो तुझ विषयों रे, यहाँ हुये धिर हीउ;
 मोहनिर्दयी जो जार्यो अछे रे, तौ ध्यान सुधाग्न पाँउ, ६ आ०
 बाहिर अंग पर मूछा अछे रे, विषय प्रनाद निवाग;
 तत्त्वरूप सुषकार्य आदर्श रे, जानमध्यान उदार, ७ आ०
 रागादिक मन जो तुझ क्षय गया रे, तो धरि ध्याननो व्याप;
 मंत्रगादिक धाँज धरि धगे रे, न बने शुद्ध पृ आप, ८ आ०
 काम भोग वजुनाँ मनना टूँ रे, ध्यान योग्यता थाय;
 जन्म मर्य दुखों जो ऊभर्यो रे, तौ धरि ध्यान उपाय, ९ आ०
 चित्त पवित्र करे दे मोक्षने रे, योगी गोंधर ध्यान;
 ज्ञान ज रूपी मायक ज्ञाननो रे, साधन रूप रिण ज्ञान, १० आ०
 के संश्लेषरुचि विलान्तरुचि रे, विषय विविध प्रकार;
 शब्दो सूत्रनाहि संश्लेषणी रे, आवन तीन प्रकार, ११ आ०
 पुण्य पान उपयोगनी शुद्धना रे, शब्दा तीन प्रकार;
 पुण्य शुद्धदेश्यावसि ऊपर रे, ध्यान द्रव्य सुविचार, १२ आ०
 निष्ठा पाप कथाय प्रनादियों रे, ऊपर ध्यान अशुद्ध;
 गंगादिक क्षय अन्नन शान्तिना रे, हुँव शुद्धानन लदि, १३ आ०
 दिव्य सौल्य जन ध्यानयकी लहे रे, अद्वयम तौ शिव धान;
 दुष्ट ध्यान दुर्गाविकार अछे रे, अंत कटुककट मान, १४ आ०

- ए तो गृहना घंघा सोमै. पर आर्याए दुपचाम रे; ३०
 खाँतंगे गृहवासनै, न हूँ जानम हितकाम रे. ४ ३०
 एनो नित नित चिता नवनवी, मिप्पा अज्ञानयी अंघ रे; ५ ३०
 अन्त सँग गृहवासनै, किम धारै नित्य निज गुण संघि रे; ५ ३०
 एनो घूना आपदपंक्के, रागज्वरसीद्धित एह जी; ६ ३०
 परिग्रहसाध इत्था यका, नवि पामे ज्ञान अछेह रे. ६ ३०
 दित अदित जाग्या विग जागनै, बंधाँव गृहीय सदीव रे; ७ ३०
 धैर्य निज कृन पाचपी, जिम कुलिया बड जीव रे. ७ ३०
 सेना राग बैरी तनी, विग संयम जीप कोय रे; ८ ३०
 जिग संगे निरवार बडे, विग आगे मन तौ गौग रे. ८ ३०
 गगनदुष्य खरदंग जो, गृहने होव तो घ्यान रे; ९ ३०
 न हूँ गृहवासे बस्यां, मिल्पां काळ देश बाटि घान रे. ९ ३०
 मुपने पग निष्पानयी, न करी सके घ्याननी सिद्ध रे; १० ३०
 स्वेच्छा दृष्टि विकल धर्य, देवे ते द्रव्यनी सिद्ध रे. १० ३०
 मत पापंड कदादई, जिनलिगी तौ निग मूत्र रे; ११ ३०
 धर्म अनेक द्रव्यां तनी, नवि जाने पडिया रुद्धि रे. ११ ३०
 केइ अनित्य आये वदी, केइ आपग नित्यरूप रे; १२ ३०
 निष्पानी जाने नहीं, घुब अत्रुव लोक अरूप रे. १२ ३०
 भावना धैर्य जाँग्या विना, दुषरूपी घ्यान अग्यास रे; १३ ३०
 किरियावादी एक सी अली, सनसठि अज्ञान निवास रे. १३ ३०
 चोगरी अन्विमनत तनी, बर्बास विनयमन धार रे; १४ ३०
 सिद्ध खाने इक ज्ञानयी, ज्ञानवादि मतिनी सार रे. १४ ३०
 के सिद्ध कहँ दसगपक्ष, कारण सह बीजा छोट रे; १५ ३०
 के चारितनी सिद्ध कहँ, छोटी दे ज्ञानरी जोड रे. १५ ३०

अज्ञानी आश्रय करे, ज्ञानी संवरंत; ७०
 कोटि भवार्जित कर्मनौ, क्षणमांहि आणै अंत. ७ ७० शु०
 तप जप ध्यान क्रिया जिका, ज्ञान विना सद्गुण; ७०
 ज्ञानी ज्ञानबलै करी, देवै कर्मने पृष्ट. ८ ७० शु०
 शिवमंदिर पिण ज्ञान छै, दुरति तिमिर रवि एह; ७०
 व्यसन विषय धन वायु ज्युं, तत्त्व दीप गुणगेह. ९ ७० शु०
 भव वनमय बन्धन पड्या, क्रोधादिकर्षा मीम; ७०
 मोहनीन अज्ञानपी, रडवैडै चोगत सीम. १० ७० शु०
 ज्ञानउ य निज गुण लहे, भंजी कर्म नरिंद; ७०
 शुद्धनीति शिव निग्रहे, देवचंद्र गुणकंद. ११ ७० शु०

दृष्टा.

द्विच चारित गुण वरणवुं, जगु सावे मुनिरंद; १
 पस्पदगलनी त्याग मति, ग्रहिवा निजगुण चंद. १
 सामापिक पण ग्रहमेदयी, चरित कथौ जिगंध; २
 पंच महाप्रत सुमति पिण, तीन गुपति गुणरंद. २
 हिंसाऽनृत चोरि विरति, मथुन परिग्रह त्यागि; ३
 वन पंचे जिनवर कहे, अक्षय शिवपुरमाग. ३
 भाषा मन काया थकी, चर विर सगला जंत; ४
 तेहनगी रक्षा करै, तेह अहिंसा संन. ४
 तेव हृष्या हृणीयां विना, अज्ञानीं वेंव; ५
 ज्ञानी संवर भाष सुन, सदा हृदय निरखें. ५
 संसारादिक तीन निग, जोग कर्म वय वेद; ६
 च्यार कथापपनी गुण्या, हिंसा-अट सन भेद. १०८ ॥ ६

हाट—जन्मी धन नीम न लगे जन्मी.

बंदूपांडित्य पर भेद. बंधा घर बान उमेद:

विन बंधा दुष्टदम. नवि जनि जनमगम.

१

विन बंधा बंधुदधिन. पासा विन जाननिमित्त;

निगेद भोग निरिन. मिन पम निदगुध चीन.

२

दे भोगपरी लज्जन. मन जान इच्छा हीन;

पांडित्य पागी हुर. विन मने ध्यान हे भेद.

३

नवि हवे ले मन बग. ले गता दुष्टी बग:

ले भारी कर्मि भते. ले निज गुन ध्यान न धाँ.

४

जुनु मनमें लीने हाट. विन कीया अल्प निहाट:

ले बर्हिषा कोर ने मान. ले मन्धि न सँक ध्यान.

५

एद पर अदुजा लीन. अज्ञानज्वरे हरि बीना:

बलि मोह निदानी दृश्य. अति भोग हाटविजा लृष्या.

६

ले रता पम्पांगे. शक्ति भय नीति अनंगे;

निज स्वाग्ध सन्धि न जाने, भव सावे ध्यान अपांगे.

७

तना मन सिद्धिना लोनी, बहु पाप करे नहरांगी;

निज देव भगी नवि लोवे, विदु कज ए नगभर पोवे.

८

आश्रम बनि दिनेप. मान उवादन देव;

मन पागी अनजनी धेम, ले सावे ए अरंभ.

९

ज्योतिष वैदिक इत्यादि. मन रंग करे निवरादि;

निज देव न देखे मरे ले, दे कन पट्टा बहके ले.

१०

मुनिवेष धरि घनकाजे, बहु पाप करन नवि लाजे;

जिनमार्ग सिंगे शक्त. ले पडो नक जवरय.

११

अजली मय संग, गृहवास जांगी धंग;

दविदिगी पाने बंध, तनु संग न कीजे रंध.

१२

सर्व ग्रंथनो सार छे रे, जीवदयाव्रत एह;
 जग माता जग सुषकरु रे, कृपि उपरि जिम मेह.
 कृपि उपरि जिम मेह सुहावै, स्वर्ग मोक्ष सुख बीज कहावै;
 व्यसन विषय दहवट्ट गमावे, जिन वरया घरम गुण गावै जी. ५ सां.
 सप्त द्वाप भूदानयी रे, जाय न हिंसा पाप;
 स्वर्ण कोडि धनने सट्टे रे, प्राण तजै न को आप.
 प्राण तजै न को आपणो लोक, स्नेहवसै हिंसा करै फोक;
 सुल चक्र असि धनुष ए थोक, रापे देव तिके युत सोक जी. ६ सां.
 सुप आपे मार्या थकां रे; पांमै सिवपुर वास;
 तो हणि निज परिवारने रे, पांमै ते सुप पास.
 पांमै ते सुप पास समाज, दीन अनाथ हणौ किण काज;
 हिंसायी नभ सम दुप साज, हिंसा एहं कही जिनराज जी. ७ सां.
 ज्ञान ध्यान तप जप तणी रे, जीवदया कही माता;
 दयाव्रत इंद्री दमे रे, लहै ज्ञान शिव साता.
 लहै ज्ञान शिव सान दयायी, चित्त कटोर मथुर रसनायी;
 ठेपिण दाघ्यौ हिंसक सायी, ठेज्यो भविक दया जय हायी जी. ८ सां.
 नरक लहै झप तुं दली रे, हिंसाने परिणाम;
 संपमयी अधिकी अछे रे, जीवदया मुष्टवाम.
 जीवदया मुष्टवाम अपारु, जग गरण भय तगीय निरारु;
 शिवपुर मारग साय प वारु, पर तनु पीडा दुष नीकारु जी. ९ सां.
 मानव पिण राक्षस समो रे, जे छे हत्याकार;
 जीवदया माता समी रे, विद्यानी दानार.
 निशानी दानार ए वागी, अभयदान द्यौ करुणा आगी;
 आये संपत्त जेम न भागी, ठे न कही सकै इंद्र इंद्राणीजां. १० सां.

राग द्वेष राक्षस भक्ति, मय नवि पामे लेह;
 नारियी मन नवि चडे, ज्ञानय निवत्त मेह. ५
 तय दीपकनी ज्योतियी, बाल्या कने पतंग;
 ज्ञान राज्य त्रय लोकनो, विष्टे लेह नितंग. ६
 तनयां तनने पीडवे, उपशम रत्न भंडार;
 लोक सर्व सुखकारजे, मोह अगनि जलवार. ७
 निज स्वभाव जानंदमय, शांत सुधारत टान;
 योग महागज जानने, वंतघारी सनयान. ८

हाल—तार कर तार संसारसागरपक्षी. पृहनी.

महा समधार सुखकार मुनिराय ले, ध्यान ध्यात्रा मनी जोग धावे;
 देह आधार संसारमुख निस्पृही, तेह जोगीस निज देव पावे. १ म०
 शुद्ध ज्ञानरत्नपलयां शांत मन, धावर जंगम दया धारी;
 नेरु जिन अधन जाकाश जिन निरमला, पवन जिन संग विद्यु
 लोभ धारी. २ म०

भक्त्यासांग सुखकार उनदेरनी, देह शोभा तजी मोक्ष सावे;
 ज्ञान शक्ति करी जातम निज ओटने, शुद्ध निज ध्यान ते मुनि
 आरावे. ३ म०

एन निज देवने मोक्षगृह चढगने, कही सोपानसम साधु सेवा;
 ध्यान ते साधुने मोक्षकारण कह्यो, विमल विस्वात निज गुण बहेवा. ४ म०
 शांत मन दिहग इंद्रा मनी ले दमे, ज्ञानना मेह पातक विडारे;
 कर्मदल गंज न वित्त निस्पृष्ट धका, एम जोगीश शिव मन
 सुधार. ५ म०

निरि नगर कंदग मेह जल्पा झिडा, चंद्रकर दीप मृग संग धारी;
 ज्ञान जल तर अदन शांत जानना धका, धन्य निद्रंय सुविहित
 विहारी. ६ म०

ढाल-इडर आंवा आंखिली रे. एहनी.
 मोह-वैश्रवणे सुण्या रे, बोल्या दुपनो धाम;
 ध्वज कोलक इण संगयी रे, इण भव सावे काम. १
 चतुर नर परिहर वचन अलीक, ए तो दुपदायक तहतीक;
 चतुर नर प० ए आंकणी.
 झूठ कथकनौ मुष कह्यौ रे, नगरनि छार समान;
 तिरिय नरय गतिमै भमै रे, पामै दुष विण ज्ञान २ चतुर०
 शीतल चंदन चंद्रयी रे, मीठी वाणि सुहाय;
 दव दाव्या वलि पालवै रे, वचन दाह न वमाय. ३ चतुर०
 मधुर वचन जग प्रिय छे रे, कडक सत्य पिण छोडि;
 मधुर सत्य भापीतणे रे, दरसणयी सुख कोडि. ४ चतुर०
 सुचिवादी नर जे अछे रे, सफल जनम तसु धार;
 झूठा बोला मानवी रे, किम उतरे भवपार. ५ चतुर०
 व्रत श्रुत संजम भारनौ रे, सत्य वचन छै कोष;
 देव दानव न करी सकै रे, ते ऊपरि तिल दोष. ६ चतुर०
 आनंद करिए चंद्रयु रे, पाप नमै जसु देव;
 रूप जाति धन हीन जसु रे, तेहनें एह ज टेव. ७ चतुर०
 तापस योगी मूंडीया रे, नागा चीवर धार;
 कूड वचन कहता थका रें, ते छे पातककार. ८ चतुर०
 माघे धन परिवार जौ रे, तोय न बौलै अलीक;
 अन्य पुन्य सहु तोलतां रे, तो हि न ए सम ठीक. ९ चतुर०
 बहिरौ सठने बोवडो रे, ज्ञानहीन मुख रोग;
 योनि वली पर स्वाननी रे, पामै कूडनौ योग. १० चतुर०
 सातादिक गुणगणतणो रे, कूड-केर छे हांणि;
 सुहणै संग न कीजियै रे, झूठ वचन दुष पांणि. ११ चतुर०

દશા.

સમ્યગ્ દર્શન જ્ઞાન ગુણ, વલિ તીજો ધારિત્ર;	
ત્રીન ગિત્ત્યાં ચેતન મર્ગી, શિવમંદિર પ્રાપતિ.	૧
કર્મ વટોર જ તોડિવા, કારણ છુદિ જ ત્રીન;	
ધ્યાનસિદ્ધિ ગુણયમ સદિત, નિફલ ગુણ થય હીન.	૨
રત્ન થય વિદ્યુ ધ્યાન લે, ધાઈ મૂળ કાંત;	
કુનુમ આકાંક્ષો સિલ કમલ, વંધ્યા મુત દર્શાંત.	૩
દરસણ લે રુચિ તત્ત્વની, તત્ત્વકથક છે જ્ઞાન;	
શુદ્ધ દ્રવ્ય શ્રદ્ધાન લે, છે સમક્તિ વહવાય.	૪
સહજ થતી ઉપદેશી, પ્રાપતિકારણ દોય;	
ક્ષાયક ઉપશમ મિશ્ર ય, સમક્તિ થય વિધિ જોય.	૫
પંચેન્દ્રી પરપાપનો, સંજ્ઞી જીવ મુમત્સ;	
કાલ લયધિ પામ્યા સદે, સમક્તિ શ્રદ્ધા નચ.	૬
સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય થયાં, ક્ષાયક ઉપશમ યીય;	
ઉપશમીયાં ક્ષય ઉપશમ્યાં, મિશ્ર સદે તવ જીવ.	૭

ઢાલ-ધરમ સુગી રાજા પ્રતિજ્ઞો ય ઢાલ.

સાંમલ જ્ઞાની સમક્તિ થાની, ઉપશમ આસ્તાની સદિ નાગી; સાંમ૦
 દ્રવ્ય તણા ગુણ જાખ્યા પાંમે, દોષ પત્તીસ મળી જૈ નામે. સાં૦ ૧ આં૦
 જીવાદિક સગ તત્ત્વ નિહાળ, દેયાદેયણો જે જાળ; સાં૦
 જીવ અનંતાં નિન્યતા ધારી, ઇક સિદ્ધ બીજો સંસારી. ૨ સાં૦
 નિન્ય અનંત ચતુષ્ટય ધારી, કન્ય મરણગ હુય નિવારી; સાં૦
 નિજ આત્મીક સ્વભાવ વહેતા, જયવંતા ઇમ સિદ્ધ અનંતા. ૩ સાં૦
 વ્રત ધાવર આદિક વદુમેદી, જીવ સંસારી ય અતિમેદી; સાં૦
 મૂ આદિક ધિર પંચા જાણી, વહી અનેક વ્રત મેદ વચાળી. ૪ સાં૦

વિદ્યા ગરુવાઈ ગમે રે, નિજ રક્ષા નવિ થાય;
 સજ્જન પિણ નિંદ્રા લહે રે, તરકર સંગ પતાપ. ૫ ૬૦
 ધાન કરે તૃણની પરે રે, ચોર મળી સદુ લોક;
 પંડિત પિણ મૂઘ હુવે રે, મુનિ પિણ પામે શોક. ૬ ૬૦
 ઘોર નરક દુઃષ થૈસ સહી રે, ચોરી ચેરી હુદ્ધિ;
 પૂહની સંગતિ તે નજે રે, જે चाहे નિજ શુદ્ધિ. ૭ ૬૦
 ગિરવ નપરન પરવતમેં પઢ્યા રે, પરવન છીજે સાદિ;
 તૃણ સમ પિણ પરવસ્તુની રે, મત મન ધરજે ચાદિ. ૮ ૬૦
 શિવ મુષની જે चाह છે રે, રાપણ चाहे ધર્મ;
 મુલ્ક चाહે દુગ પરમ્યે રે, તોં નજિ પૂહ કુર્મ. ૯ ૬૦
 વિગતિ મૂલ યમ સાપ છે રે, સંયમ દલ મગ ફલ;
 પંડિતજન પંપી અછે રે, ફલ તે જ્ઞાન અમલ. ૧૦ ૬૦
 ધર્મ વક્ષ પૂહવો દહે રે, ચોરી મત મન આણિ;
 પગડપગારી આઢો રે. દેવચંદની શાણિ. ૧૧ ૬૦

દુહા.

મગ્નચર્ષ પાલ્યાં થકાં, મગ્ન લહે યોગીંઃ
 મમપંચ તે વરણવું, ધગ્યો ઇ વ્રન ચંદ્ર.
 મગ્નચર્ષ જગે સત્ય છે, મોટો મહિમાવંત;
 મંયમ જીવન પૂહ છે, ધર્મવંત મુણવંત.
 દીન દીન આચાર વિગ. સારી મંદે નવિ તેજ;
 ઝંન વિગ્ય દુઃપદાય છે, દમતિય મંદુન પૂહ
 નતુ શોમા રસ સેવના, તીજો નારિનુ મંગ;
 અશુભ સગ ચિના વિપય, કરી દેવે સ્વિત્રગ.
 ગ્વાને આદરમાન દે. યાદ રા રામં.
 નામી ચિના આગમન. દમન દુઃકરુ જન

सापडस्या सगवेग पीडयी तनु जले,
काम तणा दस वेग ते गका नवि चले;
पहिला बावे चित वीय दरसन इच्छे,
मेलहे तीय निसास तूर्प ज्वर आग छे.

पंचम दाहे अंग रंगयी नवि जिमे,
सप्तम मूर्छावंत कि उन्माद आठमे;
नवमे प्राणसंदेह देह दसमे गमे,
गृह उदययी चित तत्त्वमे नवि स्मै.

मन संकल्प विकल्प जल्पयी एंवढे,
काम अगनि संताप हृदयपद ए कठे;
गिरवार गडर मूल गुहाश्रित जनतणा.
मदन उतारे मान इणे जंतया घणा.

कामवशे खीराम मंज राजा भयो,
माच मुंडायो सीस भोज घोडो धयो;
धीरज श्रुत चारित्त घटे ह्ण संगयी,
वालो भविषण चित्त ए चंभरंगयी.

वेटां सत्तां निव कुटुंब मेल्यासुं,
वेह ना पामे सुख मदनने तापग्रं;
घन टज्जा कुःनास मरणा देपे नही,
पीडिता काम विकार वा ओपे सही.

मृत दैत्य ग्रह दुःख जितो नवि दे सके

१. पीडा

नी

टहे

नगटे धके;

ते गमे,

गुण वे वमे.

दृष्टा.

- गुण पर्याय अनंत गुण, अष्ट ज्ञान उपयोगः
तीनकण्ठ गत भावने, जाणै जेह ज्ञानेग. १
- यमसाहेने जालिना, वरिवा निज गुण ध्यानः
लोकालोका मरान वर, जिनवर दास्यो ज्ञान. २
- मति धुनि अवधि पर्याय मन, तीन सनक छरीस विदः
मतिज्ञान तूं जाणि. ३
- अंगदिक बहुरेदधी, ज्ञान रूप धुनि देविः
देव नगवने भरनिन, अरविज्ञान संदेय. ४
- गुण मयप नरतिरियमे, छरिह अवधि अरेदः
प्रकृति विरुद्धनी निर्मा, मनपर्यय गुण भेद. ७

ज्ञान-गुणतं योयन शिलारूपं पृथ्वी ॥

- अनंत इत्य पर्यायगुं, दगट क्षापिक गुण धाम; अविपग
रस मरसाह निष छे, निरमर ज्योति अरार. १ म०
- ज्ञान ज्ञान आरेय छे, ज्ञापकता गुणगेह; अवि०
- जालिना गत वरानता, निजसम्पत्ती गनदेह. २ म० द०
- लोकालोका समान छे, ज्ञान अननम अंतः म०
- जिन अर्ग रवि पदवी, ज्योति तट निरखंत. ३ म० द०
- प्रकृत्य मरस जालिना, वरान समवेत ज्ञान. म०
- ज्ञान शिवा तट अरिह, ज्ञान ज्ञानसुक्त मति. ४ म० द०
- ज्ञानमरपी दिति इंदे, ज्ञान ज्ञान मन नगः म०
- ज्ञानसुक्त जालिना मरस, ज्ञान ज्ञान ददरग. ५ म० द०
- मति विज ज्ञान तट, ददित तट ज्ञान छे म०
- ज्ञान वेदगानने, अज्ञानसुक्त मति. ६ म० द०

गुह्यगुह्य जपे करी, कर्मां स्वीती धार।
 नास्तिन पाया दुग वर, पाः कीपां स्वीमान।
 जगन्निवाहरी विन अविर, धाये नारीमंग।
 मोच प्रीय विन अति वृद्धि, नेह सांझिनो म।
 निज वल गृह मेंरो करे, भूमगमि ए नारी।
 हृदय मट हृवादि वर, दृगम नारीमहा।
 दिता पुत्र पति लंघिने, रमे अन्यमं जाय।
 ग्रीं जागे मर यंत्र ए, समस्त कृत्र धाय।
 जे काज नारी करे, करि न मरे ने कोप।
 पित्रभा नृप वाजे सद्, दृष्टपसारक होय।
 दान प्रीति मरना गुजल, निज दिन करे जाय।
 वृष्णो धाय दृग नरि करे, जे नारीदी धाय।
 नरक लदे वानां कीपां, नीभायीगन देय।
 ग्रीं दिशाय उजि नरि सरे, मेयति यो को री।
 गंद्यो जग दूक लीयने, दृगद जगत्र नरि।
 स्वीयदीपन पानो, योप न पाने पार।

द्वार-नारीसगी.

यमल वि वीजनी रे, दृष्टपार नृ नरि रे. ए नारी
 दुरी करी कानपुरे, कोरे कीनी वने रे. ए नारी
 जिन नाम मट पारि, ए नो दृष्टपारि धारि.
 ए नो दिग मुलकी दृष्टपारि, नृ नरि रे नृ नरि
 ए नो दिग मुलकी दृष्टपारि, नृ नरि रे नृ नरि
 ए नो दिग मुलकी दृष्टपारि, नृ नरि रे नृ नरि
 ए नो दिग मुलकी दृष्टपारि, नृ नरि रे नृ नरि

दृष्टा.

दृष्टं पश्यं पश्यं दृष्टं, अथै ज्ञान उपपन्नः
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः १
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः २
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ३
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ४
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ५
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ६

दृष्टं-पश्यं पश्यं पश्यं पश्यं ॥

अथै ज्ञान उपपन्नः, अथै ज्ञान उपपन्नः १ ५०
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः २ ५०
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ३ ५०
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ४ ५०
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ५ ५०
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ६ ५०
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ७ ५०
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ८ ५०
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः ९ ५०
 दृष्टं पश्यं पश्यं, अथै ज्ञान उपपन्नः १० ५०

रावण पिग नरके गयो रे, लोभाणो इण नारि रे; ए नारी०
 नारी भय कलि मूल छे रे, पापशोग दुषकारि रे. ए नारी०
 नारी दोष अपार छे रे, कविजनयी न कहाय रे; ए नारी०
 भयगसी जन बांधवा रे, ए नारी०
 दृष्टे देने अग्रने रे, सुष बोलावे ओर रे; ए नारी०
 सांग करे किग औरने रे, मन राखे वीथ ठोर रे. ए नारी०
 सुरपति सुरगुरु नवि कहे रे, नारी दूषण छेह रे; ए नारी०
 नारी दुष क्यारी गिणी रे, सुगुण तजो खीनेह रे. ए नारी०
 तापलता दुषकाल छे रे, विषय जलधिनी बेलि रे; ए नारी०
 नरकपोलि विषनी कुडी रे, परिहरी खीनी केलि रे. ए नारी०
 कूडकपञ्जी कोयली रे, छोडो नारीनी टेक रे; ए नारी०
 निजकुलमंडन काहुस्यै रे, शीखवती ली एकरे. ए नारी०-२
 विनयवंत पंडित सती रे, पृथ्वीने खीसाय रे. ए नारी०
 पंडित निस्पृह सम धणी रे, ब्रह्मवती मुनिराय रे. ए नारी०-२
 अन्नभयस्वादी जे हुरये रे, ते तजिस्ये खीपास रे; ए नारी०
 देवचंद्र इम जाणिने रे, मति करी खीवेसास रे. ए नारी०-२

दृष्ट.

वामदाह मैथुनयत्री, कहे उपशने जेह;
 आगि बुझावे मूठ नर, अंतराक्षी तेह. १
 नरकदारयी निय छे, नारीनो भग एह;
 मूठ काम ताप्या पडे, नारीपंके तेह. २
 खीसुष मनमान्यो तुम्हे, ते अंते दुषगेह;
 दृष्ट कनकमे यो गिणे, मैथुनसुष तिम तेह. ३

- मैथुन सेवना थका, जीव मरे लप कोटी रे भाई;
 महानिसीथे दापीया, योनिलिंगने जोडी रे भाई. ९ ना०
- दुरगंध मलवार भयकरुं, मंझुकी जाकार रे भाई;
 घग्मरंग नारीतणे, गग किसो विण सार रे भाई. १० ना०
- सर्व अशुचिमय निच ए, दुरगंध नारी एह रे भाई;
 गचे मूष मानवी, पंडित विरमे जेह रे भाई. ११ ना०
- कुधितमृतक गंध जोनि छे, कृमिकुल पूरण एह रे भाई;
 क्षर मूत्र झरती रहे, तिण उपर स्थो नेह रे भाई. १२ ना०
- ए सरूप जाणी तजे, पंडित स्त्रीनो संग रे भाई;
 मदन मोह झीपी लहे, देवचंद्र पदरंग रे भाई. १३ ना०

दूहा.

- शिव प्राप्ति चाहे जीके, ते छोडे स्त्रीरंग;
 अतनि जेम मिरि गेडवे, तिम ज्ञानी स्त्रीसंग. १
- वती तपस्वी नारिने, संगे लहे कलंरु;
 घोर तपीने चालवे, नारी ए निःसंरु. २
- व्रत तप संयम गुण सरव, स्त्रीसंगे क्षय थाय;
 नारीमुप दरसण थकी, संयमगुण गर जाय. ३
- संयम तां लगी थिर रहे, जां न मिडे स्त्रीयोग;
 भाषणसम जनमन गळे, वनिता जाग संयोग. ४
- काम बवे स्त्रीसंगयी, ज्युं अपथ्यवी व्याधि;
 श्रुतथिर मनने चालवे, नारी बडी उपाधि. ५
- तत्त्वदाष्टि तां थिर रहे, ज्यो न लगे स्त्रीसा;
 तनु मन दहे संकल्पयी, आदरियां दुपसण. ६

तजि प्रमाद समभाव भाजि, हरि हिंसा-परिणाम;
हिंसा भवप्रमकार छे, दुष अनंतनौ धाम. ७
हिंसक जाँवे नरकगति, बलि निगोदे जाहि;
क्षमा ध्यान तय फलतणौ, नास करे क्षणमांहि. ८

हाल-चंद्राउलोनी.

दान ज्ञान फल सहु गमै रे, हिंसास्त ते जीव;
अनुमत देता लोकने रे, नरकै करस्यै रीव.
नरकै करस्यै रीव रे भाई, नव नव पीढा सहस्यै लाई;
हिंसा करतां धर्म न थाय, दुष अनंतानंत नीहाइ जी. १
सांभल समाकित्ती रे, पूर्णा दुरगतिनी दाता;
शिव भाग बट पार, दापी केवली रे. आंकणी.
निस्पृहता महता गमे रे, उदासीन तबु ताप;
हिंसकन सहु धूल छै रे, ए करे कुल संताप.
कुलसंतापे कीर्ति गमाये, निन प्रति विचन कोडि उपजावे;
गुणगंगाले दूर नसावे, गति निगोद लघु आयुष पावे जी. २ सा०
शिला चट्टि जल तरवा करे रे, ते मुखनो स्वामि;
धरम बुद्धि प्राणी हणे रे, कहै शास्त्रनो नाम.
कहै शास्त्रनो नाम ते गौला, परभवमें दुष सहसै बट्टला;
चारिष ज्ञान दया विष्णु निबला, नासै हिंसायी जिन मुकला जी.
सांभली० ३

भलो दया-अक्षर भण्यो रे, पापशास्त्र लप कुड;
जीव हण ओपव भणी रे, गुणफलने छै घूड निंतर.
नासै शीघ्र दया शम गुण कर, मोह कयाय वधारे बट्टपरि;
हिंसा जीवदया अंतर, जी० ४ सा०

૧. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મનમાં થાય છે
 કે-કે સ્વભાવે મન થાય છે કે, તેને મન થાય છે ૧
 ૨. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે
 ૩. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૨
 ૪. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૩
 ૫. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૪
 ૬. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૫
 ૭. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૬
 ૮. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૭
 ૯. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૮
 ૧૦. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૯
 ૧૧. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૦
 ૧૨. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૧
 ૧૩. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૨
 ૧૪. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૩
 ૧૫. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૪
 ૧૬. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૫
 ૧૭. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૬
 ૧૮. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૭
 ૧૯. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૮
 ૨૦. જ્યારે જિજ્ઞાસુ હોય છે કે, તેને મન થાય છે ૧૯

पञ्चाननपिकाग्रनुपरी.

अभयदान जंतु जिम दीयो रे, दीया दान अनेक;
 जिम जिम करुणा धरि हूँ रे, ओरे तेम विवेक असी.
 बाट पट्टा करुणा न दिगार, जागदयायी गुण जम साँरे;
 अनेक भगजिन धर्म निगारे जी. ११ सां०
 भयमें बाट बाट दोहान ले रे, ते हितायी होय;
 ज्योतिर्यम गरी शनि पटा रे, गुमनसमी हरी जोय;
 गुमनसमें हरि जोय सदां, मिरि मंदिर तरु कल्प यदां;
 देवधंद्र जगनाथ कहाँ, तेम दया धर्म सटनी याँ जी. १२ सां०

दूता.

दिव पीजो मन सांभलो, शिरगुणनो दाना;
 सत्य वचन पादप तुम्हे, पालो संजम धार.
 जीवतगी रक्षा भगी, कृदनिरो विण साय;
 जाव हर्षाय जिण यकी, वर टाल ते वाच.
 नपधि ले दुष नवि गमै, तेह गर्माँ पृह;
 हिमा जाहलता रहित, सत्य वचन गुणगेह.
 बन्तो मोनपर्णा भली, जो बोलै तो सत्य;
 भव कारण वच झट प, भविष्य टालै नित्य.
 मिथ्याग्रथ कदाग्रही, बँदै झट खल लोप;
 स्याद्वाद गुणि धँण जै, दाँवै मुनिवन सोप.
 झट वचन विष सम कल्लो, मार भव भव पृह;
 अहंमो मुष कोई नहीं, ववे झटयी जेह.
 कहिबौ गुणिवो विण नहीं, वचन पापनो धाम;
 धर्म विरोधक नवि वदे, गुणी वचन वेकाम.
 धन्य तिकेइ ज मुष थकी, सत्यवचन भापन;
 जिम मासन कारिज पड्यां, गुणयी झट कहत

ढाल-राग गोडी जीव जा गोरी एहनी.

दुप कारण परसंग छे, सुण प्राणी रे, रागादिकनो हेतु.

समझी जिन वाणी रे;

सत्य क्षमा संतोषता, सु० नासकरण धूमकेतु; सम० मन आगी रे;

नार्णी तजी धन संग. सम० ए आंकणी.

देह पेह दुप गेह छे, सु० पंडिन जाणे असार; सम०

लोभ बधे धनश्रद्धि, सु० बाधे कामविकार. सम० २

पर संगे विद्या घटे, सु० उघेडे सुविवेक; सम०

काम भोग अहि विष बढे, सु० परिग्रहकेरे टेक. सम० ३

धन संगे नृणा बधे, सु० मोह गांठि दृढ़ होय. सम०

उपसर्ग सहि न सके मुनी, सु० सुरते कायर सोय. सम० ४

परिग्रह संग न जे तजे, सु० निजगुण घातक तेह; सम०

संजम जप तप श्रुत घटे, सु० परिग्रहसुं जसु नेह. सम० ५

पुण्यकाज मनश्रद्धिने, सु० धान करे छे एह; सम०

मूढ न जाणे धर्म थकि, सु० बाधे कर्म अछेह. सम० ६

शीत थाय रवि गीरगिडे, सु० तो संवर परसंग; सम०

कर्मतिको किम हणी शके, सु० जे नवि तजे कुसंग. सम० ७

कामराग प्रसंगनो, सु० धन जड़तानो गेह; सम०

लव धन विण जड़जन भणी, सु० लावे दोष अछेह. सम० ८

निसंगि नीभय सदा, सु० धनधारी भयवंत; सम०

मीन रहे सुत प्रातर्ना, सु० राज चौर स्त्री नित. सम० ९

कर्म बधे धन आसयी, सु० भव भव दुप भंडार; सम०

निरसंगी ध्यानी परो, सु० आनम संवर धार. सम० १०

धन आशा लेहनी डली, सु० ते पामे मृप पेय. सम०

जे सपन ए जन करे. सु० बाधे दुप जन नेम. सम० ११

क्षिप्रावस्तु तस्य भोग ए. आदि रूपं ह्यु अंनः
 शेष दमे प्लुत भोग तलि, द्रव्य गृही मतिमन. ६
 मृदुन वांरु प्रकोपना, शेष जीव तलि नारिः
 जन्मदाग मीप्यो यवो, न हृद्यै शमविकार. ७
 श्रौयम गविर्ज निग अधिरु. लुटे वाम गंजायः
 गरु करं नन मन नरी, दाधार ह्यु ध्याय. ८
 ह्यु दिप ह्युतो जग निनी, तजो जोगी हं ध्यान.
 काम तारं मर गाडिना. ग्रहि तुं गरुड मुजान. ९

॥ नदी यमूनारु तार उडे दोड पंथीया. एहनी ॥

एह मन्म महास्य जगन जीनी जिगे,
 मोटी भरुनो शक्ति जवर मह अवशिमेः
 पाडे ए जगधाम काम संका नही.
 एहयो शेष न दाय जाय लिप्यी वही. १
 कलहूट महाहूट भनी ओरव लग्ग,
 कंदर्प विरनो नात वरी नवि को मरुः
 पाम अगनि महाताप व्याप नरीया बहु,
 पडे दीपा तनु बीच बीच जग ए सरु. २
 रिमन एर मरुदेशाने संगामे.
 कलम ताप ह्यु व्यापवकी तनु नीमने.
 मंदनीरु अडि ह्यु मृदि पानीरु संह.
 मन्म संकल्प जग मसरीर मरुट संह. ३
 पारे ते नजिरिनि दीन मन निन हरे.
 पीडित संजय बाज नात त्रिहो नडि र्हः
 देपन पारे अंर रिह्य दय ह्यु.
 दरीया बंडय पात दापना लाभरे. ४

आशा विष्णु सह सत्य छे, श्रुन तप अने विवेक;
पाप-तापना नवि मिटे, जो आशानल टेक. ६

ढाल-ढोडामल जितो रे अथवा आदीश्वर तृटा रे. एहनी॥

निस्पृहता अमृतयफी रे, पावन करि निज चित्त;
भविक मन धारो रे, परिहर आश अनित्य सकल दुष वारो रे. १
जसु मन आशायी टल्यो रे, तसु फलीयो तरुजान; भ०
आशायी सुरपति दुपी रे, आग हण्णा शिव मान. भ० २
सह आशा जसु क्षय गया रे, नसु सिध्या सवि काम, भ०
मन कषाय इंद्री दमे रे, नीरीसी गुणवाम. भ० ३
कासुं कहीये अतिवणुं रे, आशा दूर निवार; भ०
निराशी जन पूज्य छे रे, उभय लोक सुपकार. भ० ४
पर आशा भवभयकरु रे, आश गया शिवसार; भ०
ए आलोची आचरो रे, जे जाणे हितकार. भ० ५
चलचितकारि जन विसरे रे, तो निम छे शिव एह भ०
मारु विषय अरु त्यागनी रे, संकट घटि वटि गेह. भ० ६
अवसर लहि मुनिवर छले रे, आश पिशाची एह; भ०
सहू जग आशा जीपीयो रे, ए जीपे धन तेह. भ० ७
राजसार पाठकरि धूरे, जैनागम गुणजाण; भ०
ज्ञान धरम मानसतटे रे, राजहंस सुप्रमाण. भ० ८
तासु शिष्ये इम उपदिश्यो रे, देवचंद्र सुषदाय; भ०
प्रीतिवंत गुण आगरु रे, कुंभकरणसु सहाय. भ० ९

इति श्रीज्ञानार्णवे योगप्रदीपाधिकारे पंडितदेवचंद्रमुनिविर-
चिते ढालभाषाचंवे ध्यानसिद्धा स्तनवयंपंचमहाव्रतवर्णनो नाम
द्वितीयः पंडः संपूर्णः ॥ २ ॥

- हर ते कायर धाय वृद्ध लडुता लहे,
 पंडित भाषे मूढ कामवसि दुःख सहे;
 चनिताकाजे लाज बहुत कानी करे,
 कंदपहट्यो छर नरग रगने घरे. ११
- लरेडग धमरस मदन गजसन अछे,
 प्रपन गनारे देह नरग पाने पछे;
 घोर करे जिम कोप मोर दिन उपरे,
 तिन ब्रह्मचारी देपी द्वेष कानी घरे. १२
- हरि हर मझा देव इंगे मदने नड्या,
 छोडि आपनी लाज नारी पाये पड्या;
 घडी मात्र निग छेक विवेक रहे नहीं,
 लाग्ग कंदर बाग प्राग तजले सही. १३
- पानी नरनो देह एह कंदर दनो,
 छोडी विषय विकार तार निजगुण रनो;
 बलतो कंदर ताप ध्यानी जग मुनी;
 छोडे विषयसंग सार पंडित मुनी. १४
- मारी मदननो मान ध्यान आत्म घरो,
 पानो नदनो पर सार संयम बरो;
 देवदंद नोदर मदनसि सह पड्या,
 दीय बटुला दुःख के भवने रहदह्या. १५

दृष्ट.

- मदनारी ए कानिनी, ले ले सदा काज;
 ठेहनो थोडो अंश विज, कहि न सके बविराज. १
- हृदय हृष्ट सुख निद्र छे, ए नारी सहजे नीच;
 वज्रघाट मनदातन, दुःखदायक भवबीच. २

- उपकरण शयनगृहे, देखने यही पडिगैह रे।
 साधु गुणगणने ते कही, समितिआसन गुण गेह रे। सा० १
 मृग श्रेष्ठादि मन्त्र नापनां, मूसी सहज उपयोग रे।
 मुमति उत्सर्ग नीते धरे, मुनिजन निग्य निगेग रे। सा० ७
 छोडी संकल्प रागादिना, बसि करे चित्त निज रूप रे।
 घर सिद्धांतमे प्रेरे, मननगी ते मनोगुण रे। सा० ८
 संसार मान्यारी पत्नी, गोरने आपनी जीह रे।
 रिपर करी देह उपमर्ग सदे, कायगुनि मुनीमिह रे। सा० ९
 मननगी आठ माना कही, संपन्नादिने कानरे।
 पृथ्वी पारित आदरे, शुद्धमनि मुनिगत रे। सा० १०
 पंक्ति उपशम आदरे, पानि पांवे समसाय रे।
 विमुक्तन पश्य मत्री पृह रूपो, सुद आनम गुणसाय रे। सा० ११
 मुक्तिनो हेतु दितु जीवनो, पृह रूपो जिनसाय रे।
 जे गया शिरजिके जादस्ये, जाय छे नाम पृ साय रे। सा० १२
 आनम गुण जागरो ज्ञान रे, दमन करित तेह रे।
 आनम ज्ञानादही मुनि छे, शिर ज्ञाना भागेह रे। सा० १३
 दमन ज्ञान शक्तिनो, नाम छे पृ निज रे।
 आनम ज्ञाना पत्नी शिर मनी, बहरी भी पामा रे। सा० १४
 शिर मर कान पृहरी, सुद अष्टद्वारा कट रे।
 शिर मनेग मरु कर्नका, शिर निज्या छेह कट रे। सा० १५
 आनम अष्टभुक्तिनो मिह पृ. मरुता योगे शिर पृ।
 आनम इन ज्ञानने कान, मरु मरुता गुणदेह रे। सा० १६
 छोटा मरुता मरुता मरु दे, मरुता शिर शिर रे।
 शिर उपमर्ग कानदे मरुता मरुता रे। सा० १७

- देव माना गति ले नरे रे, से न नरे गति भाग रे: पृ नारी०
 भारी ले लागे निरे रे, भावे गति नो लाग रे: पृ नारी० ३
 पौत्र परी सादा तरे रे, हुनार गती आधर रे: पृ नारी०
 पिता प्रप पतिने उमे रे, मरुत पृ नारी रे: पृ नारी० ४
 मानपति गनगिहरी रे, धंधर से गती भाग रे: पृ नारी०
 मणि मंत्र गो गरी गिरगार रे, भांग तने गती भाग रे: पृ नारी० ५
 गुंडा पतिने मारिने रे, धांति जगती योग रे: पृ नारी०
 प्रप अंश गमती धरी रे, धारे दीपमं योग रे: पृ नारी० ६
 मंत्र विना नग्ने टमे रे, नारी हुन्ती नेह रे: पृ नारी०
 अपम गीष जन ले हरे रे, नारीन धिय उहरे रे: पृ नारी० ७
 महस लक्ष घोडा जिने रे, गरी अजग ते हीन रे: पृ नारी०
 गुणवंत धरिने मानिने रे, अंगे पृ मुदतीन रे: पृ नारी० ८
 रीस परे जी जी वाग्यां रे, दूग उपरि रुपनारि रे: पृ नारी०
 अनाचार गरी हाकटे रे, जग धंधर पृ नारि रे: पृ नारी० ९
 दाता भोक्ता पति भनी रे, मारे नारी साहि रे: पृ नारी०
 विषयी जो अमृत ह्ये रे, नो रवी मन मत जाय रे: पृ नारी० १०
 वध्या हान नगसुप लो रे, चाये तो गती मुदि रे: पृ नारी०
 जाटे दोहं छुट भरीने ले माना रीनुद रे: पृ नारी० ११
 निधल मुगमिरि सारयो रे, धंधरे गती सेह रेह रे: पृ नारी०
 रोगी दुबल धन विना रे, छोटे पतिने पट रे: पृ नारी० १२
 गलीदी अपिनी बही रे, जनमन भोजन वाज रे: पृ नारी०
 जीव कलंकी नारिये रे, क्षय धरी नगज रे: पृ नारी० १३
 मृ ममे बली आवमे रे, संगत नाथ संगरे: पृ नारी०
 उदधि लटे नही योगदी रे, रोदन धनल तंग रे: पृ नारी० १४

- ઉપકરણ શયનગૃહે, દર્પિને ઘલી પહિલેહ રે;
 સાધુ ગુણપાળને તે કહી, સમિતિઆદાન સુષ મેહ રે. સાધુ ૬
 મૂઝ શ્લેષ્માદિ મલ નાષતાં, મૂપરી સહજ ઉપયોગ રે;
 સુમતિ ઉત્સર્ગ નીતે ઘરે, મુનિજન નિત્ય નિરોગ રે. સાધુ ૭
 છોડી સંકલ્પ રાગાદિના, ઘસિ કરે ચિત્ત નિજસત્ય રે;
 સુઝ સિદ્ધાંતમે પ્રેત્વે, મનતગી તે મનોગુપ્ત રે. સાધુ ૮
 સંવર મૌનચારી યતી, ગોપવે આપળી જીહ રે;
 સ્થિર કરી દેહ ઉપસર્ગ સહે, કાયગુપ્તિ મુનીસિંહ રે. સાધુ ૯
 વ્રતતળી આઠ માતા કહી, સંયમશુદ્ધિને કાજરે;
 પૂહવો ધારિત આદરે, શુદ્ધમતિ મુનિરાજ રે. સાધુ ૧૦
 પંડિત ઉપશમ આદરો, પામિ પાંચે સમવાય રે;
 વિમુવન પૂજ્ય ભજી પૂહ લ્યો, શુદ્ધ આત્મ સુપદાય રે સાધુ ૧૧
 મુક્તિનો હેતુ હિતુ જીવનો, પૂહ દાઘ્યો જિનસાય રે;
 લે ગયા શિવજિકે જાયસ્યે, જાય છે તાત્ત ઇ દાય રે. સાધુ ૧૨
 આત્મ ગુણ જાળવો જ્ઞાન તે, દરસણ ધારિત તેહ રે;
 આત્મ જાણ્યાધર્મી મુક્તિ છે, વિગર જાણ્યા ભવગેહરે. સાધુ ૧૩
 દરસણ જ્ઞાન ધારિતનો, ધામ છે ઇ નિજ દેવ રે
 આત્મ જાણ્યા પછી શિવ ભગી, ધાહવી સી પરસેવરે. સાધુ ૧૪
 સિવ ભવ કારણ પૂહની, શુદ્ધ અશુદ્ધતા ઘાઠ રે;
 શેષ સંયોગ સદુ કર્મના, આપ નિલ્યા લહિ કાઠ રે. સાધુ ૧૫
 આત્મ અનુભૂતિયી સિદ્ધ ઇ, સાવવા યોગ્ય પિગ પૂહ રે;
 આત્મ જ્ઞાન જાગવાને વલ્લા, શ્રેય સવલ્લા ગુણગેહ રે. સાધુ ૧૬
 છોડી સંકલ્પ નિજ રૂપ રે, અનુમતો નિજ વિદાનંદ રે;
 ઇન્દ્રિય ઉત્તમમ્યાં પામસ્યો, આત્મદર્શી ગુણચંદ રે. સાધુ ૧૭

गेयी जेन कृपयने. कहे पय्य दिन भोगः
 पल विरक्त मना अहे. मूढ मोटा बहु भोग.
 मधुन आचमो धरौ. ना पने मी मायः
 कानी मधुन रुप वरे. पानी जेन पगवाय.
 अरुवि अंग नार्गनयो. पादे कृक लेमः
 कानी कष्ट बहु लहे. अप कोटादिक तेन.

बाल-मंडल यह दिन आचम्यो ग्रहनी.

हूड कपट घर पृ विप. निनको संग निवार रे भाईः
 मधुन दुपडापक नली. जानम गुन मंगल रे भाई. १ न
 नाली संग नलो तुमरे. नाली दुपनी पालि रे भाईः
 नाली मंगे रुप हुये. पृ श्रीजिनवक्तालि रे भाई. २ न
 पुन वरे जमु देहरी. कायो बर वरे जेम रे भाईः
 दिन मीलोनि अरुवि धरे. विगतने गयो केम रे भाई. ३ न
 मृगगेह दुग्गंध छे. नाली मंग रुप पालि रे भाईः
 मृष संग धरे दिहां. नवि गये इनु जानि रे भाई. ४ न
 मान रवि निज जिन पीये. मृष नाले नननांशी रे भाईः
 कानी तिम खनिगनी. पित धरे उकाह रे भाई. ५ न
 नाली योनि अरुवि जले. नाली दुग्गतिनाग रे भाईः
 जड न ये को पडने. तो तमल ऊपर रुपो मंग रे भाई. ६ न
 तहरी लोकरा जले. नाली जडरा नाम रे भाईः
 मेनिद्रत रुप द्वार छे. पंतिन नखिलो राम रे भाई. ७ न
 भोगनां नहु नाली. लमे ने सुखमल रे भाईः
 नाली बगडी जले. लखनन र वार रे भाई. ८ न

દાહ—ઓલગડીની ॥

ભાવન ભાવન ભવિષ્ય યુહવી ભાવજ્યો રે, માજે મવદુષ જેહ;
 કરમકરમ પીડજે મુક્તનીના ગમે રે, શુદ્ધ મિત્ર મુક્તતેહ. મા. ૧
 ધાતકર જે છે આતમ ગુણતણા રે, તીયાં પોપ્યાં કિમ મુષ;
 ઉપશમર આદરી તજિ ક્રોધાદિને રે, જે શિવગમ અમિમુષ. મા. ૨
 કુવચનર પરના મુપયી સાંભળી જી, મુનિવર ધ્યાવે એમ;
 ન હણ્યોર મુક્તને જો હળીયો ઇને રે, પિણ ન લીયા ગુણદેમ. મા. ૩
 સંયમર ગુણને દાહે ક્રોધર રે, તો સી જીવત આત;
 ભોગવતાર નિજ કીવે કર્મને રે, મુષ દુષ કારણ તાત. મા. ૪
 મુક્તનેર રોષ વધે તો ફેરસ્યો રે, પંડિત અને અજાણ;
 ઉદયર કરમ આપે દુષ ઉપજે રે, રોષ કરે નવિ જાણ. મા. ૫
 ભોગવિર પૂત્ર-દુષ મન સ્થિર કરો રે, મત કર કો આલોચ;
 ઉપસમર નાસ કરે અતિ ક્રોધી રે, અજ્ઞાની અતિ સોષ. મા. ૬
 સંકટર અતિ આયાં રુસે નહી રે; જાણિ કર્મનો ઘેર;
 કંટકર પીઢ્યાં જો ઉપશમ તજે રે, તો ક્રોધી સ્યો ફેર. મા. ૭
 બંધનર ક્લેશ મિલ્યાં સપહં થયું રે, થાયે કર્મનો છેહ;
 પૂત્રર ઉપસમ જ્ઞાન પરીપ્રવા રે, આચ્યા છે દુષ પૂહ. મા. ૮
 ઉપસમર છોડ મજે લે ક્રોધને રે, તમુ સ્યો જ્ઞાન મુક્તગ;
 નિર્જરર કરવા સહેજે કર્મની રે, સહો પરીપ્રહ યાગ. મા. ૯
 પંડિત ર ક્રોધ કરે પર ઉપરે રે, તો સ્યો મૂષ દોષ;
 માનવ ર માતો જે સંસારમે રે, રાગદ્વેષ દુષ કોસ. મા. ૧૦
 પર પ્રતિ ર બોવક ગુણ તુમમે નહી રે, પિણ મત મૂઝો આગ;
 પરાવિષ ર હર ન સકે પિણ આપને રે, કોશ કરે વિપ્રવાપ મા. ૧૧
 માનવ ર દોષી પરી રુટા થઈ રે, અરુ ઘન્ટાં ઉપસમ માક;
 ઉત્તમ ર મુષ દાયક તે ઓલપી રે, આદરિજ્યોધરિ થાવ. મા. ૧૨

^a χ^2 = 1.04, df = 1, p = .31; ^b χ^2 = 1.04, df = 1, p = .31; ^c χ^2 = 1.04, df = 1, p = .31; ^d χ^2 = 1.04, df = 1, p = .31; ^e χ^2 = 1.04, df = 1, p = .31; ^f χ^2 = 1.04, df = 1, p = .31.

$$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}, \quad \frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{y}} \right) = \frac{\partial L}{\partial y}, \quad \frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{z}} \right) = \frac{\partial L}{\partial z}$$
[illegible]

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

[illegible][illegible][illegible]

Figure 1

[illegible]

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible][illegible][illegible]

$\frac{1}{2}$
 $\frac{1}{3}$
 $\frac{1}{4}$
 $\frac{1}{5}$
 $\frac{1}{6}$
 $\frac{1}{7}$
 $\frac{1}{8}$
 $\frac{1}{9}$
 $\frac{1}{10}$
 $\frac{1}{11}$
 $\frac{1}{12}$
 $\frac{1}{13}$
 $\frac{1}{14}$
 $\frac{1}{15}$
 $\frac{1}{16}$
 $\frac{1}{17}$
 $\frac{1}{18}$
 $\frac{1}{19}$
 $\frac{1}{20}$
 $\frac{1}{21}$
 $\frac{1}{22}$
 $\frac{1}{23}$
 $\frac{1}{24}$
 $\frac{1}{25}$
 $\frac{1}{26}$
 $\frac{1}{27}$
 $\frac{1}{28}$
 $\frac{1}{29}$
 $\frac{1}{30}$
 $\frac{1}{31}$
 $\frac{1}{32}$
 $\frac{1}{33}$
 $\frac{1}{34}$
 $\frac{1}{35}$
 $\frac{1}{36}$
 $\frac{1}{37}$
 $\frac{1}{38}$
 $\frac{1}{39}$
 $\frac{1}{40}$
 $\frac{1}{41}$
 $\frac{1}{42}$
 $\frac{1}{43}$
 $\frac{1}{44}$
 $\frac{1}{45}$
 $\frac{1}{46}$
 $\frac{1}{47}$
 $\frac{1}{48}$
 $\frac{1}{49}$
 $\frac{1}{50}$
 $\frac{1}{51}$
 $\frac{1}{52}$
 $\frac{1}{53}$
 $\frac{1}{54}$
 $\frac{1}{55}$
 $\frac{1}{56}$
 $\frac{1}{57}$
 $\frac{1}{58}$
 $\frac{1}{59}$
 $\frac{1}{60}$
 $\frac{1}{61}$
 $\frac{1}{62}$
 $\frac{1}{63}$
 $\frac{1}{64}$
 $\frac{1}{65}$
 $\frac{1}{66}$
 $\frac{1}{67}$
 $\frac{1}{68}$
 $\frac{1}{69}$
 $\frac{1}{70}$
 $\frac{1}{71}$
 $\frac{1}{72}$
 $\frac{1}{73}$
 $\frac{1}{74}$
 $\frac{1}{75}$
 $\frac{1}{76}$
 $\frac{1}{77}$
 $\frac{1}{78}$
 $\frac{1}{79}$
 $\frac{1}{80}$
 $\frac{1}{81}$
 $\frac{1}{82}$
 $\frac{1}{83}$
 $\frac{1}{84}$
 $\frac{1}{85}$
 $\frac{1}{86}$
 $\frac{1}{87}$
 $\frac{1}{88}$
 $\frac{1}{89}$
 $\frac{1}{90}$
 $\frac{1}{91}$
 $\frac{1}{92}$
 $\frac{1}{93}$
 $\frac{1}{94}$
 $\frac{1}{95}$
 $\frac{1}{96}$
 $\frac{1}{97}$
 $\frac{1}{98}$
 $\frac{1}{99}$
 $\frac{1}{100}$

... ..

[illegible][illegible]

1. *Chrysomelids* (Coleoptera: Chrysomelidae) are the most diverse group of beetles found on plants. They are often found on leaves and stems, and some species are known to feed on specific plants. The most common species found on plants are the Colorado potato beetle and the bean beetle.

1. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

... ..

- ज्ञान नसे अज्ञान दे, लोपावे गुरु नीत;
 इच्छा चाले विनय विण, माने उद्धत चीत. ३
 निज चारित्त भेलो करे, नीचो शल्ले काम;
 गुण मानि तेहज परो, जेह लये निजराम. ४
 आपा परवातक अछे, मान सर्वथा हेय;
 रंक करे राजा भगी, देय विडंबन केय. ५
 मसे मनोरथ चित्तन, गाले कीरतिवेल;
 हणि त्रिवर्ग निज गुण हणे, मानव मदनी केल. ६

॥ ढाल—एक लहरि ले गोरलो पृहनी ॥

- गृह अपयश शस्त्र ज्ञाननो रे, पाप पाड प माय रे;
 निजगुण शिवपुर अगला रे, शील दाहक दुपदाप रे. १
 माया ममता परिहरो रे, कुगति कुमतिनी पाण रे;
 मायापुन वत अकल छे रे, मुपनराज जिम जाण रे. माया २
 मायापुन किरिया करे रे, रागे शिवनी चाह रे;
 मायावी न टिकी सके रे, पल एक शिव भग माहि रे. माया ३
 साबु नि केइ जस लहीय रे, जेह हवे गनसाळ रे;
 भयकारी पंडित कछो रे, माया मोटो साळ रे. माया ४
 अपजस दे दुरगति करे रे, उभय लोक दुपकार रे;
 चित्तने सोच रहे सदा रे, वावे करम अमार रे. माया ५
 संयम मारग नायवे रे, मांजे शिवनी चालि रे;
 बरुसम वंचक जग टगे रे, पम्भयनी मय टालि रे. माया ६
 लोभ न करज्यो मानवी रे, लोभ गमावे सोमरे, “पू अंजनी”
 कट करी भव नीगमे रे, कनो नव नव लोभ रे. लोभ ७
 पेट मारई नवि मीठे रे, तो निज घाटे राज रे;
 मान निना गुनने हने रे, लोभी घनने काज रे. लोभ ८

ढाल—मारो मन मोह्यो इण हुंगरे. एहनी.

- इंद्रिय विषय तजिजो तुम्हे, विघ्न आपद भय बीज रे;
 अक्षसुष इंद्रिय ग्राह्य छे, काखे पग पग घीज रे. इंद्रिय० १
 विषय जग वंचिवा चतुर ए, दक्ष ए नरक दुपदेण रे;
 सहज चंचल विषय दुपसमा, भापीपा जिनवरवेण रे. इंद्रिय० २
 लालच दोष अति विस्तरे, विषययी जाय विवेक रे;
 विषयनेइं विषतणो अंतरो, मेरु सरिसव समो छेकरे. इंद्रिय० ३
 रहित संवेग कामी पडे, जगतमे जन्म दुंष जाल रे;
 अक्षय उपशम नवि धर्यो, तो आत्म कीयो दुषमाल रे. इंद्रिय० ४
 ध्यान शिव अक्ष जीतां लहे, साधु अध्यात्म सुष जेह रे;
 आत्म आधीन अनंशहू, निरवधि अनंत अछेहरे. इंद्रिय० ५
 साधु सेवे दमे अक्षने, आत्मयी आत्मने भाव रे;
 तेह अध्यात्म सुष आत्मने, शुद्ध आदेय शिवदाव रे. इंद्रिय० ६
 अक्ष तस्कर मनग चंड्या, हरे माणिक्य निधान रे;
 विषय स्मरणीक आदेय छे, अंत्य विषपाक समान रे. इंद्रिय० ७
 नीरयी जलधि शिषि इंधणे, तृप्ति पामे सुरजोग रे;
 तो हि कामी विषय भोगयी, नवि लहे तृप्ति जगलोक रे. इंद्रिय० ८
 विषय तुझ वंचिवा आवीया, थिर मन विषय तुं वंचि रे;
 दुरगति ताप दुष गेह छे रे, विषय तजि अनुभव संचिरे. इंद्रिय० ९
 काम संकल्प जिम जिम वधे, वधे तृष्णा तिम व्याधि रे;
 मोक्ष लहे नही तां लगे, जां लगे अक्ष उपाधि रे. इंद्रिय० १०
 आपद बीज महा निंद्य छे, कटु विपाकी दुष टाण रे;
 भूकी परपंच इंद्रियतणो, विषय सुष दुष सम जाण रे. इंद्रिय० ११
 दुपनिधि धाम उपाधिनो, विषययी जसु शिव चाह रे;
 रुद्र नागेंद्रना दांतयी, कुडुय षण्ण उच्छाह रे. इंद्रिय० १२

ज्ञानसुधास्तनयनी, आंति विन दुःखार रे:	से०
बान विषय शीतो जिने. कय तिके जगता रे.	से० १८
नारी नयन कुटारपी, जसु नवि मेदे शीत रे:	ने०
कानजाल धारे नही. ते पावे शिवरीत रे.	से० १९
विषय विदायी जे नया. मोह नीद गर्द भाति रे:	से०
जो नारी मनयी नजो, तो निज मार्ग लाग रे.	सेवो० २०
कान तनावे जगन्ने. शीत करे जसु दानि रे:	से०
देवचंद्र निज ज्ञानसुं, मञ्जु कंदपनाग रे.	सेवो० २१

दृष्टा.

परिग्रह केरे भासुं, भवसगर निवडंति:	
ते परिग्रह दोष नेउपी, अंतर बाह्य करंति.	१
भिविष परिग्रह बाह्य छे, अंतरंग लज्जान:	
इन प्रकार परिग्रहना, धवद नेद बीय मान.	२
बसु छेष यन धान्य बलि, द्विपद चतुष्टय पान:	
हुप्प भांड अन्न शपन, इत्यविष बाह्य पान.	३
निपरिग्रह मूर्छा सहित, वेह परिग्रहवंत:	
विन कदन मूर्छा तजो, धरि निज आतन संत.	४
राज द्वेष मिथ्या दगा, हात्य कषाय विरेक:	
५ अंतर परिग्रह तजो, जो शिष्यमार्ग उमेद.	५
अर्य संकरी दुष टरे. ८	प्रसाद;
मोक्षार्थी परिग्रह नही	विपवाद.
दुष गाने अ	परिग्रह छोडि;
पंथी ते ठ	पदि.
अंतरंगनी ८.	यम;
काम कीन ८.	६.

पांचमतपवित्र सांभलो.

- हिवे आतम गुण सांभलो, जिम पामो निजरूपो रे;
 द्रव्य चतुष्क निज लही, बहि अंतर सुष भूपो रे. हिवे० १
- लहि स्वभाव त्रय गुणतणो, जसु आवरण त्रिनासी रे;
 शुक्ल ध्यान ज्वाला बले, निज अतिशय शक्ति त्रिकांसी रे. हिवे० २
- अनादि संबंधी जीवयी, त्रिविध कर्मनो बंधो रे;
 तेह पपावी मूलयी, पाम्यो निजगुण सिंधो रे. हिवे० ३
- अनंत चतुष्टय प्रगटीया, तम नासे जिम स्रो रे;
 आतम परमातम हिवे, ए शिव तत्त्व सत्स्रो रे. हिवे० ४
- अविरत प्रभा प्रकाशयी, दीपे जिम जग भाणो रे;
 शूरीर क्षत्रीय समो, सरव भूर्मीनो राणो रे. हिवे० ५
- पुरावण हायी चढ्यो, ब्रह्म शस्त्र धरि हाथे रे;
 सुर नर सुरपति ए सही, इंद्राणीने साथे रे. हिवे० ६
- सर्व जीव सुष दुष लहे, जेता इण जगमांहे रे;
 पुण्य पाप रचना सहू, गरुड तत्त्वने मांहे रे. हिवे० ७
- गगन गोचर भूषण अछे, जय विजय भुजंगो रे;
 अनंत रूप परमीस ए, नभ चाले सुचंगो रे. हिवे० ८
- रोगज्वर विपत्ताकनी, ग्रह किंजल्ने यक्षो रे;
 मारि अरी द्विप हरि अनल, इत्यादिक भय लक्षो रे. हिवे० ९
- यंत्र मंत्र दैत्यादिनी, टाले भीत समस्तो रे;
 गारुड सूर्यारूप ए, आतम रूप प्रशस्तो रे. हिवे० १०
- सरव तत्त्वनो सार ए, समय सार ए थायो रे;
 कर्म नाग विष एह रे, निज अनुभव पंथ वायो रे. हिवे० ११
- अविनाशी अविकार ए, रतन त्रय गुण भूपो रे;
 निज आतमसु ए ग्रहो, गरुड तत्त्वनो रूपो रे. हिवे० १२

निज पावे पंरी मृगां, मु० मन आवे अपतोत; सम०
 निस्तंगी वन नगमे, मु० निरमय रहे नितोत. सम०
 टहो हुवे दुष रापनां, मु० नाश हवां दुष मूर; सम०
 धन काजे सुखी टहे, मु० भक्ष्य काज पग कूर. सम०
 हितान्त कथापने, मु० करे नरकने स्थान; सम०
 घुपने निज न करी सके, मु० धनघारी निज ध्यान. सम०
 कल विषय दुष झूठ छे, मु० नरक हेनु धन छोडि; सम०
 धरि संतोष अमंद प, मु० जो धाहे शिव धोडि. सम०
 पाप बवे धन संगी, मु० गया बवे दुष दाह; सम०
 इन जानी आशा तजे, मु० पाप ताप टली जाय. सम०
 धन पागो स्मिर राखवा, मु० ते नित रह्य विचार; सम०
 रंतां मन दुष बवे, मु० धन दुष रूप अतार. सम०
 री त्यागी बहु जन अछे, मु० धन त्यागी को एक; सम०
 आशा तजी आत्म भजे, मु० देवचंद्र धरि टेक. सम०

इहा.

बहे अंतरा शुचि भनी, आशा छोडे संत; १
 धन तन ममता ज्यां टगे, त्यां टगे मोह महंत. १
 ज्यां टमि आशा नवि घटे, त्यां नवि जाय मोह; २
 जो आशा दूरं गहं, तो पानेत निज सोह. २
 संपन श्रुत रवि उदय बली, उनमम अने विवेक; ३
 निगार्हने स्मिर रहे, शिवसुष टहे अनेक. ३
 आशा विषयहोतनी, आशा छे दुषवास; ४
 भवसागर तट त्रिज टहो, त्रिज जीनी परआश. ४
 आशछुत मन दिर नही, आशा तजि भजि शुद्धि; ५
 न बवे कर्म निगदना, न हुवे नमृ भवशुद्धि. ५

राग अज्ञान वशे पडयो, पामे भव दुष अपारो रे;
 दृषद कंचन सम न मानो तो, बंधे बहु कर्मनो भारो रे. हिवे० २५
 सुष दुष परिणामे लहे, इष्ट अनिष्ट प्रभावे रे;
 काम अर्थ लालच लगे ए, नव नव संकट जन पावे रे. हिवे० २६
 काम अर्थ लालच तजो, ध्यावो जिनवर्म स्वभावो रे;
 निज अनुभव रस आदरो, ज्युं देवचंद पद पावो रे. हिवे० २७

दूहा.

हिवे केइ यम नियम बली, आसन प्राणायाम;
 प्रत्याहारने धारणा, ध्यान समाधि वसु नाम. १
 यम नियमा द्वय टालिने, के अषे छे अंग;
 के मुनि बीजा छ कहे, उत्साहादिक चंग. २
 ए कारण मन धिर भणी, धीर मनयी द्वे सिद्धि;
 छेशहीन मुनि मन दमे, यम नियमादिक लद्धि. ३
 अष्ट योग मन धिर करी, शिवभग साधक थाय;
 मन धिरयी शिव लहे, ... ४
 मन विकार रूंध्या लहे, मुनि अक्षय सुष छोडि;
 इण कारण मन वश करो, ज्युं नासे दुष कोडि. ५
 चित्त दम्यां निज गुण वधे, जन्म मरण ग्रम जाय;
 मन विणु जीते अफल सब, मन जीते शिव थाय. ७

ढाल—नायकानी.

कुसल लाभ मन रोवयी रे, जातम तच्चनो लाभरे. सुगुण नर०
 आपा पर वंधे जिके रे लाल, निजमन धिरता साहू रे. सुगुण० १

दृष्टा.

दक्षिण शूल चरित्रमप, निडिपां शिखर जंन;
 पर संड वृत्तं निन्दा, अहम स्वद दहत.
 तिन त्रिप पंड गुण धकां, वधसे आत्मज्ञान;
 तज्जान थई तांमजे. न जे इमति अमिना.
 गुण गुस्तज्जह देवता. शून रूप वन पंद;
 अदाल्जो दंडेन गुनं. अक्षय गुण गुण संघ.
 मज्जा शरां वत तनी, शुद्ध भनी पधर्वात्त;
 ईपादिक पय तमिती वप. दुपति कहां जगदीस.
 दैव देव शुक्र वांस्व. जावतां वड भाग;
 एवि फल्लो उन वड वज्ज, दुनि घाडे त्रिप मता.
 दृष्टि दैव नग फाड्ता. उपयोगे अननाद;
 ईपात्तमिती तनी कले. वतक दुनि आह्वय.

हाल—शन उचं दरां दैर्ज्ये पृहनी ॥

साधुगुण पृहवा तांमजे, निडलो कर्नदठ मूर रे
 धोर कर्मी ठगे आदरां, ठे नजो वधन अति झूर रे. साधु० १
 दोष दत्त रहित दुनिजन वदे, शुद्ध मारा भय टाट रे
 कर्मा दुष्ट वड निष्ट, कोपकाति दुपकाट रे. साधु० २
 दीन अविनाश अतिमय करी, सुहिता करी जेह रे
 दोष दत्त वधनना प तनी, मय माने गुनी वेह रे. साधु० ३
 षोडश दोष उद्गमना, गौड उपादना दोष रे
 च्छार अंगार दुख कल, दोष दम नय्यानी पोष रे. साधु० ४
 दोष छ च्छाडविह मग्निने. टेप अहार अनगाद रे;
 कालविज्ञ निज योग्य ठे. पुनस्तान्ति दुपकार रे. साधु० ५

राग अज्ञान वशे पड्यो, पामे भव दुष अपारो रे;
 दृषद कंचन सम न मानो तो, बंधे बहु कर्मनो भारो रे. हिवे० १
 सुष दुष परिणामे लहे, इष्ट अनिष्ट प्रभावे रे;
 काम अर्थ लालच लगे ए, नव नव संकट जन पावे रे. हिवे० २
 काम अर्थ लालच तजो, ध्यावो जिनधर्म स्वभावो रे;
 निज अनुभव रस आदरो, ज्युं देवचंद पद पावो रे. हिवे० ३

दूहा.

हिवे केइ यम नियम वर्ली, आसन प्राणायाम;
 प्रत्याहारने धारणा, ध्यान समाधि वसु नाम. १
 यम नियमा द्वय टालिने, के अपे छे अंग;
 के मुनि बीजा छ कहे, उत्साहादिक चंग. २
 ए कारण मन थिर भणी, थार मनयी द्वे सिद्धि;
 क्लेशहीन मुनि मन दमे, यम नियमादिक लद्धि. ३
 अष्ट योग मन थिर करी, शिवमग साधक याय;
 मन धिरयी शिव लहे, ... ४
 मन विकार रूंध्या लहे, मुनि अक्षय सुष छोडि;
 इण कारण मन वश करो, ज्युं नासे दुष कोडि. ५
 चित्त दम्यां निज गुण वधे, जन्म मरण प्रम जाय;
 मन विणु जीते अफल सब, मन जीते शिव याय. ७

ढाल—नायकानी.

कुसल लाभ मन रोवयी रे, आत्म तत्त्वनो लाभरे. सुगुण ना०
 आपा पर बंधे जिके रे लाल, निजमन धिरना साहू रे. सुगुण० १

- हृदय अङ्गुली, देव निज सेव निमेष रे;
 ततो ज्ञानजननं, कल्पनार्जन निज देव रे. साधु० १८
 अनेक पित्रे ले, निज अनन निगेन रे;
 ततो पृथुना रणीया, वेदनी ज्ञान नदी जोग रे. साधु० १९
 सुख हरे छे लेहने, हरे छे सर्व परमाव रे;
 एक अलोकने देपने, अनुभवे निज सुद भाव रे. साधु० २०
 न ज्ञानमने ज्ञानं, नत्रि छे ते मित्रा रीन रे;
 दुमवो आत्म अनुभूत्या, पम आनंद गुणनीन रे. साधु० २१
 नमन हूक साहम धर्मा, धार्यो हूक गुण धाम रे;
 द निखप गुण जागटो, राजविनट सुप टाम रे. साधु० २२

दृष्टा.

- संयम उपशमने दरे, एह क्रोध वड जाग;
 ज्ञानादिक गुण कोलने, दूर गवाहन टाग. १
 संयम अनुत्तने करे, विष सम एह कषाय;
 ज्ञानादिक गुणने दरे, एह क्रोध दुपदाय. २
 क्रोध दरे निज घलने, दरे आनि तह लेम;
 आप तरे पर तार्व, क्रोध अंघ गतपेम. ३
 क्रोधे मुनि नरने पडे, उभय लोक दुपदाह;
 क्रोधे द्वीपापन अर्था, द्वीपो द्वारिकादाह. ४
 पाप नरक अस्वर्गनी, वायक गुण रिपु रोष;
 काट अनादि कषाय ए, राहु समो दुष पोष. ५
 क्रोध जीव शम ग्रहो, दहि जैनलग्न वाय;
 क्रोध तलो समजट नलो, संयम गुणनी टाय. ६
 क्रोधे सुनिवर क्रोधने, उभय लोक दुषगेह;
 रोषरोषने चालवा, भजिज्यो भावना एह. ७

मन वशे निगुण गुण लहे रे, जिण विण सह गुण जाय रे; सुगुण०
तिन भुवन जीत्या मने रे लाल, मन जयकारको थाय रे.

सुगुण० मन० १

श्रुतवर पिण मनवश विनारे, नवि जाणे निज रूप रे; सुगुण०
शांति विषय विण मन करी रे लाल, मुनि थाये शिव

मूप रे. सुगुण० मन० १

स्वर्ग मृत्यु पातालमे रे, द्वीपउदधी गिरसीस रे; सुगुण०
तीन लोकमे नित भमे रे लाल, देवचंद्र गतराग रे. सुगुण० मन० १

दूहा.

तजे विक्लप मन थिरसु रे, शुद्धात्मनो वास;

थिर मन पिण निज ज्ञानसुं, पंडे मोहने पास. १

शांत चित्त रागादियुत, भ्रमसागर निवडंति;

ते उद्यम करी बापडा, जिणथी मोह गडंति. २

रागादिक स्वभावथी, हणे ज्ञान गुणराज;

त्यागी योगी ते छले, रागादिक भवसाज. ३

शंकिन कंपित मूढ चित, रागादिकथी थाय;

अति यतने करी वारता, रागादिक नवी जाय. ४

रागादिक जीत्या विना, देहकष्ट वे काम;

राग द्वेषने जीपने, मुनि पामे शिवटाम. ५

मोहराग भ्रम क्षय गयां, मुनि देपे निजरूप;

शिव इच्छक पग ज्ञानथी, हणे मोह भव मूप. ६

॥ ढाल—मेलो थापि चलयो वलि रावण. एहनी ॥

मोह दमो निज आत्म वलथी, निश्चल मने करि सिंह रे;

ज्ञानरोह गिरथी चेतनने, पाडे मोह अवीह रे. मोह० १

तोषण २ पत्तेके तन घन तने रे, रुते किम तूं आजः
 उपसन २ घापां अतन शिव टहे रे, रोषकीपां दुषराज. भा० १३
 मलय २ कष्ट जापां पिय साहर्वा रे, धरे क्षुना शिवकारः
 करन २ स्तीहा कमवट पृ निजी रे, इन जानी शन घार. भा० १४
 उपसन २ शुद्ध ति कोइज जागज्यो रे, क्रोव मैठ जिहां नांदि;
 दरसनां २ जापां क्रोव जिको करे रे, तनु सबटो तन जाहि. भा० १५
 चंदन २ बांसा सन करि जे दिने रे, शिव सावक मुनि तेह;
 कशन २ योगे उरसनं उरने रे, जनु मन मट न धरेह. भा० १६
 पूव २ कृत पृ निज्जं घाय छे रे, कर्म शुभाशुभ रूपः
 नाक २ छोटावी ले दे शिवजुरे रे, बरि ते उपसन मूर. भा० १७
 करन २ सुने नवनपनंक नसे रे, जिण्णीं ते धरि टेक;
 दुषनी २ बागीं तने संलामे रे, वसतां दुष जनेक. भा० १८
 उपसन २ जालहेन रिपु डैनना रे, मोही निर्दप बुझि;
 मुनिवर २ दोषां जो जनहै नहीं रे, तो साधु टहे किमसिद्धि. भा० १९
 मुनिवर २ अन्नत्पानी नव तने रे, शुद्ध द्रव्य निहवान;
 उपसन २ भाव मजे तनि क्रोदने रे, सुष दूष तरिया मान. भा० २०
 करन २ पपादन मुनि तन बहु करे रे, हुकुर कष्ट जडेय;
 सहज २ ठरे जापां पसदा मनी रे, पनी हितकारि देय. भा० २१
 ध्यान २ धृष शहक दव रोपनुरे, नासाडे सनति;
 उपसन २ मजन निखट करज्यो सह रे, देवचंद सुमति. भा० २२.

दृष्टा.

ईश्वर-इष्टना नद मछे, पाने नांदी अस्त;
 तन विरेक न वे सने, जनु मन मदनो-तांत. १
 जहंहुदि निरिगिर पत्ता, लेने छुट मरजादः
 गले-विरेक दंडादिने, मल बडो पसतः २

मन वशे निगुण गुण लहेरे, जिण विण सहगुण जाय रे; सुगुण०
तिन भुवन जीत्या मने रे लाल, मन जयकारको थाप रे.

सुगुण० मन० १०

श्रुतधर पिण मनवश विनारे, नवि जाणे निजरूपरे; सुगुण०
शांति विषय विण मन करी रे लाल, मुनि थाये शिव

मूप रे. सुगुण० मन० ११

स्वर्ग मृत्यु पातालमे रे, द्वीपउदधी गिरसीस रे; सुगुण०
तीन लोकमे नित भमे रे लाल, देवचंद्र गतराग रे. सुगुण० मन० १२

दूहा.

तजे विकल्प मन थिरसु रे, शुद्धातमनो वास।

थिर मन पिण निज ज्ञानसुं, पंडे मोहने पास.

शांत चित्त रागादियुत, भ्रमसागर निवडंति;

ते उद्यम करी बापडा, जिणथी मोह गडंति.

रागादिक स्वभावथी, हणे ज्ञान गुणराज;

त्यागी योगी ते छले, रागादिक भवसाज.

शंकिन कंपित मूढ चित्त, रागादिकथी थाप;

अति यतने करी वारना, रागादिक नवी जाय.

रागादिक जीत्या विना, देहकष्ट वे काम;

राग द्वेषने जीपने, मुनि पामे शिवशाम.

मोहराग भ्रम क्षय गयां, मुनि देषे निजरूप;

शिव इच्छक पग ज्ञानथी, हणे मोह भव मूष.

॥ ढाल—मेलो थापि चल्थो बलि रावण. एहती ॥

मोह दमो निज आनम बलथी, निश्चल मने करि सिंह रे;

ज्ञानरोह भिरथी चेतनने, पाडे मोह अवीह रे. मोह० १

- तोषण २ परनेके तन घन नजे रे, रुसे किम तूं आज;
 उपसम २ धार्या जानम शिव लहे रे, रोपकीयां दुपसाज. भा० १३
 मरण २ कष्ट आदां पिण साहसी रे, धरे क्षमा शिवकार;
 करण २ परीक्षा कसवट पृ निहरी रे, इम जाणी शम धार. भा० १४
 उपसम २ शुद्ध ति कोदज जाणज्यो रे, क्रोध भैल जिहां नांदि;
 उपसर्ग २ जायां क्रोध जिको करे रे, तमु सवटी तप जादि. भा० १५
 चंदन २ वांसा सम करि ले मिजे रे, शिव साधक मुनि तेह;
 कारण २ योगे उपसर्ग उपने रे, जमु मन मल न धरेह. भा० १६
 पूत २ कृत पृ निज्जोर पाप छे रे, कर्म शुभाशुभ रूप;
 नरक २ छोटावी जे दे शिवपुरी रे, धरि ते उपसम मूप. भा० १७
 करम २ सुखे भवभयसंक नसे रे, जिणदी ते धरि टेक;
 दुपनी २ आगी तपे संसारमे रे, वसतां दुप अनेक. भा० १८
 उपशम २ ज्ञानदिन रिपु जैनना रे, मोही निर्देष बुद्धि;
 मुनिवर २ दोषी जो जनक नही रे, तो साशु लहे किम सिद्धि. भा० १९
 मुनिवर २ आतन्व्यानी भव तजे रे, शुद्ध द्रव्य पिहचान;
 उपशम २ भाव भजे तजि क्रोधने रे, सुष वृष सरिपा मान. भा० २०
 करम २ पपावण मुनि तप बहु करे रे, दुष्कर कष्ट अलेप;
 सहज २ उदे आयां पपवा भगी रे, धर्मी हितकारि देष. भा० २१
 धाम २ वृष दाहक दव रोप्पण रे, नासाडे सनीत;
 उपसम २ भजन निश्चल करज्यो सह रे, देवचंद्र सुमीत. भा० २२

दृष्टा.

- ईश्वर कुलना मद थरि, पामे नीची जात;
 स्तन विवेक न छे सके, जमु मन मदनी तांत. १
 अहंभुद्धि निरिशिर चढ्या, लोपे कुल भराज;
 गमे विवेक शीलदिने, तान वडो परमाद. २

मोह रागादिक भव कारण ए, तजिज्यो एहनो संग रे;
देवचंद्र सुपरूप पिछाणे, निज अनुभवस चंग रे. मोह० १४

दुहा.

मोह वहि उपशमविवा, उयेडण तस राग;
संयमयी थिर करणने, भजि उपशम वड भाग. १
इष्ट अनिष्ट संपोगयी, जसु मन थिर सोभंत;
काम भोग ततुराग तजि, उपशम भजि गुणवंत. २
भववागुरने छेदने, ग्रहि शिवपुरनो राज;
शम रवियी हरि राग तम, भजि आत्म शिव ताज. ३
निज आत्मा निश्चय करी, जीव कर्म नित मित्र;
ज्ञान राज्य सुष तेहने, जे शमधारी धन. ४
निज आत्म गुण अनुभवो, तजि रागादिक भाव;
राग वाग भंजे मुनि, उपशम गजने दाव. ५
मोह राग बंधन गयां, वाघे उपशम कंति;
आश अविद्या नवि रहे, आयां उपशम शंति. ६

ढाल—पास जिणंद जुहारिये. एहनी ॥

उपशम नाव धरो मुनि, जिम छूटे कर्म अनंतो रे;
परम ध्यान संयम जिन दाघ्यो, उपशम भाव महंतो रे. उप० १
शान्तचित्त मुनि सुखीयो दाघ्यो, ज्ञान ध्यान गुणधारो रे;
सहज सिद्धि गुण वांछे जे ते, धरस्ये उपशम सारो रे. उप० २
दोष जोग त्रय विणु निज आत्म, भावे उपशम भावे रे;
अन्य द्रव्य पर्याययी आत्म, मित्र करण समदावे रे. उप० ३

जे जे कारण नरकना रे, ते सब लोभयी थाय रे;
 श्रुतमे लोभ बुरो कल्लो रे, निरलोमी शिवराय रे. लोभ० ९
 रोष दमो उपशमयकी रे, मद दमि मादव सोभ रे;
 आर्जवयी माया दमो रे, निरपहृतारी लोभ रे. लोभ० १०
 योग मिलायां विण नवि को रे, क्रोधभणी ते साधु रे;
 क्रोधादिक जित्यां पछे रे, मोक्षमार्ग ते सावे रे. लोभ० ११
 निज अनुभव प्रगट्यो हवे रे, पामे आत्मसिद्धि रे;
 ज्वर कपाय जीती लहे रे, देवचंद्र पदक्रांति रे. लोभ० १२

दृष्टा.

इंद्रिय गण जीत्या विना, नवि उपशमे कथाय;
 क्रोधादिक जय कारणे, अज्ञ दमे मुनिराय. १
 इंद्रिय विवरपायां यवे, क्रोध गहन यट व्याधि;
 तिम तिम इंद्रियसुं लहे, तेम वधे मद आधि. २
 रिपु कथाय जयचाह जो, तो पहिलां इंद्रिय जीति;
 अज्ञ कथाय निग्रह भणी, एह असुर रीति. ३
 इंद्रिय गुण दुपसम अछे, सर्व हेशनी संधि;
 इंद्रिय गज मन रथ यकी, जोडि ज्ञान गुण बंधि. ४
 इंद्रिय अटि विष टाळिग, मंत्र वीरजिन याण;
 संपमपंजरमे नवे, इंद्रिय हरि निज नाण. ५
 शूद्र बोध जसु मन अछे, तेहने न इंद्रिय जोर;
 तेह न जायुं येण सिद्धि, राखे मूरुप चोर. ६
 जिम जिम इंद्रिय धन दरे, खुं खुं वावे ज्ञान;
 विषय जेम गति आमगुं, कीया शिरगुप मान. ७
 मोह कृपा दुप वीजण, अज्ञ सांख्य मन धारि;
 नरक पंथ संवड समो, साटक शिखरुदाति. ८

वाचक आगम परमागमना, ज्ञानवर्म गुणज्ञाता रे;
 आतम अनुभवरस मानससर, राजहंस विष्याता रे. उप० १६
 शुद्धादेय अमोल अरूपी, देवचंद्र नित ध्यावो रे;
 अक्षय निज परमात्मनो शिव, आनंद सिद्ध रस पावो रे. उप० १७

इति श्रीज्ञानार्णवे योगप्रदीपाधिकारे पं० देवचंद्रविरचिते
 बालभौषीयवे पंचसमितित्रिगुप्तिमोहजयवर्णनो नाम तृतीयः पंडः ॥२॥

दृष्टा.

दान शील तप भावसुं, मीलिषां जिम सुपदाय;
 तिम आतम गुण साधवा, चोथो पंड कहाय. १
 वसु सहज अणजाणता, जन छे अज्ञ अनेक;
 आनंदी भवभय विना, दोय तीनके एक. २
 उपशम मुनिने मन रह्यो, ध्यान विना थिर नांहि;
 ध्यान थिरे शम थिर अछे, भेद नही हणमांहि. ३
 शम थिर थाये ध्यानयी, कर्म कोटि कटि जाय;
 धरे ध्यान समवन मुनि, तलि विभाव पर्याय. ४
 भवद्वय दाह शम्पा विना, ध्यान पीरनिधि जेम;
 ध्यान सिद्ध साधक प्रवर, दुगति काष्ट दय तेम. ५
 अशुद्ध ध्यान दुप ध्यान नजि, मुक्ति यीज भजि ध्यान;
 के मूर्ख माने इसो, नरक दापने ध्यान. ६
 काम क्रोध पीडित करे, रिपु हणयाने ध्यान;
 न दुहां शास्त्र कहि, निज पजा अमिमान. ७
 उभयनारायण पापनति, ये अवधि उदंश.
 शिववाक करे, शुद्ध श्रेय जाइश. ८

सर्व इन्द्रिय सुख नित्यधी, लोभ बाधे निर्येद रे;
 दुःख दुःख नरकदायक विने, तेष रते बहो पेदरे. इन्द्रिय० १३
 समन धरा भीम गज पद्मधी, नयन पतंग बडी धंग रे;
 गंधनेने दृग गीतधी, ते लटे दंशन भंग रे. इन्द्रिय० १४
 मग्न छे अज्ञ इह मोकने, नो हिंसी मर्वनी वान रे;
 कृष्ण लिल अज्ञ जे मंकरे, नमु हरे कर्मनी शांति रे. इन्द्रिय० १५
 विषयधी अनु मन उभयधो, ते लटे मटेजे सुपंड रे;
 भोजितवाणी अतुमाधी, एम भारे सुनिन्द रे. इन्द्रिय० १६

दृष्टा.

गुणनगि सागर मर्व गन. ए आनन माज्ञानः
 तव ज्ञान दर्शी मकर, पद्म निरंजन ज्ञान. १
 कर्म उदयदश आत्मनो, रूप न जाने तनः
 धीनमग सुख आगरे, शुशुष भाग अनन. २
 निर्मल गुण निज अतुभवो, दर्शी विषय विकाशः
 ज्ञापक निज गुण तदा, अनन दनुदय धार. ३
 शक्ति अनन अग्न्य छे, आनन जयल प्रतापः
 कर्म पनवी ध्यालमु, परमानन ई आन. ४
 निज गुण विक्रमे ध्यालमु, मर्व कर्म क्षय जायः
 सर्व दास निज देवने, गुणनागर करेवाय. ५
 इन्द्रानम सिद्धय ए, गरुड तत्त्व निप पूहः
 वान तत्त्व ए आनना, अलिनादिक गुणगोह. ६
 निज स्वभावपो उन्ना, अनन ज्ञान मुखायः
 इन गरुड वंद्य ए, आनन गुण भंडार. ७

वाचक आगम परमागमना, ज्ञानवर्म गुणजाता रे;
 आत्म अनुभवरस मानससर, राजहंस विद्याता रे. उप० ११
 शुद्धादेय अमोल अरूपी, देवचंद्र नित ध्यात्रो रे;
 अक्षय निज परमात्मनो शिव, आनंद सिंधु रस पात्रो रे. उप० १७

इति श्रीज्ञानार्णवे योगप्रदीपाधिकारे पं० देवचंद्रशिविं
 बालभाषिचंद्रे पंचसमितित्रिगुप्तिमोहजयवर्णनो नाम तृतीयः पंडः ॥३॥

दृष्टा.

दान शील तप भावसुं, मीलियां जिम गुपदाय;
 तिम आत्म गुण साधवा, चोयो पंड कहाय. १
 वसु सहज अणजाणता, जन छे अज्ञ अनेक;
 आनंदी भवभय विना, दोय तीनके एक. २
 उपशम मुनिने मन रखो, ध्यान विना धिर नाहि;
 ध्यान धिरे शम धिर अछे, भेद नहीं ह्ममांदि. ३
 शम धिर थाये ध्यानयी, कर्म कोटि कटि जाय;
 धरे ध्यान समवंन मुनि, तजि विभाव पर्याय. ४
 भवदय दाह शम्या विना, ध्यान पीरनिधि जेम;
 ध्यान सिद्ध साधक प्रवर, दुगति काष्ट दय तेम. ५
 अशुद्ध ध्यान दुष ध्यान नजि, मुक्ति योज भजि ध्यान;
 के मृग्य माने इसो, नग्न दापने ध्यान. ६
 काम क्रोध पांडिन करे, रिपु ह्मणयाने ध्यान;
 चाहें इडां शास्त्र कहि, निज पजा अभिमान. ७
 उभर जगत् तापनने, ये जगुचि उपदेश;
 ध्याना शिववाक्य कर, सुद्ध ध्येय आदेश. ८

- धनकरी तह जगतने, हुमुनतापक पृ कयो रे;
 दिक्कामी जे हुनि कही, अंग आननगो रे. हिवे० १३
 धंरलभूनी चालना, मुंदर रूप सहाया रे;
 मी तमह शनी हूवे, ते पृ चेतन राया रे. हिवे० १४
 अविनाशी नित चेतना, ज्ञान ज्योति निज नारी रे;
 तमु चाहक पृ जानना, कान तच गुनधारि रे. हिवे० १५
 श्रुत वस्तु फूटी तह, वनराप अदाह भारी रे;
 तम मलय बाजीपा, कंदर्प उदयना कारु रे. हिवे० १६
 मुंदर लाल विलान्नी, रूपवन गुणकारी रे;
 हुनिजन मनने घडाविवा, नाथ धनारी साथी रे. हिवे० १७
 रोचक दिक्कुरंग तनी, तह जगती जपकरी रे;
 नारी गुनधारी यनी, कान तच गुन धारी रे. हिवे० १८
 जे जे गुन छे जगतने, जे गुन इन नननाहे रे;
 ते तह इन जाननना, गुन दाया मंग निवाहे रे. हिवे० १९
 विन पृ ज्ञान दार्याने, गुनतानम्या स्वरूपी रे;
 इंद्रियने जे गुनतने, विन कान नचनो भूने रे. हिवे० २०
 देव मानव अदि शक्ति जे, जे जग विस्मयकारी रे;
 ते तह ज्ञान शक्ति छे, विन ज्ञान ध्यान घाते रे. हिवे० २१
 शक्ति जनेन चेतनतनी, जने कृप शक्ति लक्ष्मी रे;
 नव नव ध्यान पदे चडे, कटे दाननी धूने रे. हिवे० २२
 धारनने जग शक्ति छे, जमु ज्ञान ज्योतिने जागे रे;
 जगति जगकान गुन निज्जल जने जने रे. हिवे० २३
 कर्म मंग मेलो धनी, खेदां रमने धने रे;
 नाथि देवे निज्जने, ज्ञान पदपी अंगे रे. हिवे० २४

काम भोग स्त्री राजस्युं, अन्य सख आनंदो रे;
 इंद्रिय सुष नित चितवे, तूर्य आर्त भवकंदो रे. आर्त० ८
 जिन सुरपति पदपुण्ययी, रिषु कुल क्षय पण तेमो रे;
 पूज्य लाभ चाहे हुवे, आर्त नियाणा एमो रे. आर्त० ९
 सुख काजे रिषु मारिवा, जेह दुष्टपरिणामो रे;
 आर्त नियाणा नाम ते, दाष्यो दुपनो धामो रे. आर्त० १०
 एम संक्षेपयी चोविधे, कछो आर्त जिनरायो रे;
 अनंत जीव परिणामयी, भेद अनंत कहापो रे. आर्त० ११
 ए कुध्यान चउमेदयी, छे पांचे गुणधामो रे;
 छठेमै थय भेद छे, नहीं नियाणा नामो रे. आर्त० १२
 निंद लेशयी उपजे, एह दुरित दव धामो रे;
 पूर्ववद्व संस्कारयी, वली थाये दुप धामो रे. आर्त० १४
 फल तिरिगति छे एहनो, काल महुरत मानो रे;
 मिश्र भाव बल ए हुवे, दुखख अनंतनो थानो रे. आर्त० १५
 शंका शोक प्रमादता, भय कलि चिंता भम्मो रे;
 विषयोत्सुक उन्मादता, भ्रान्ति नींद तनु सम्मो रे. आर्त० १६
 बाह्य लिंग ए आर्तना, दाष्या श्रुतमें एमो रे;
 हेय कुध्यान करी ग्रहो, देवचंद्र गुण हेमो रे. आर्त० १७

दृष्टा.

रौद्र ध्यान चउ भेद सुणि, रौद्र चित्त दुपनीम;
 क्रूराशय करुणा विना, रौद्र कार्य करी मीम. १
 हिसानंद प्रथम पय, वीये मृषा आनंद,
 तीय चौर्य आनंद सुणी, तूर्य संरक्षानंद. २

मन गज वश कर ज्ञानमं रे लाल, मन वशि विण शिव नांदि रे;

सुगुण०

ध्यान सिद्ध मन शुद्धी रे लाल, भांजे भव दुष दाह रे.

सुगुण० मन० २

तिन भुवन तसु दास छे रे लाल, जसु वशी मनमातंग रे; सुगुण०

शुक्ति गेह ते जन लहे रे लाल, जसु मन छे निःसंग रे.

सुगुण० मन० ३

जिप मननी शुद्धि हुवे रे लाल, तिम तिम ववे विवेकरे; सुगुण०

शिव चाहे मन वश विना रे लाल, भृगुगुणा सम मेक रे.

सुगुण० मन० ४

ज्ञान ध्यान तप जप सह रे, मन धिर कीचां साच रे; सुगुण०

जग दुष दापक मन अछे रे लाल, विषय ग्राममे राच रे.

सुगुण० मन० ५

ज्ञान पराक्रम फोरिने रे, वश करी मन गजराज रे; सुगुण०

नव वन मन कपि जिण दम्यो रे लाल, तसु सिद्धा सवि-

काज रे. सुगुण० मन० ६

मन गज वश न करी सके रे, तसु ध्यानादिक पेह रे; सुगुण०

जे न सवे श्रुत तप थकी रे लाल, मन धिर सावे तेह रे.

सुगुण० मन० ७

अनंत कर्म घउ मेदना रे, मन धिर क्रियां जाय रे; सुगुण०

जसु मन वश ते शिव लहे रे लाल, दंडो स्पाने काय रे.

सुगुण० मन० ८

श्रुत तप यम मन वश विना रे, तुस पंटन सम जाण रे; सुगुण०

मन वश विण शिव नवि लहे रे लाल, मन वशे शिव

सुष टाण रे. सुगुण० मन० ९

कूडो बोल अकारज साधे, निजने वक्ता माने;
 मृषा आनंद रौद्र ते कहीये, जूठ जल्प सुख जाने. चतुर० ५
 चोरी कर्म वषाणे दापे, चोरीनी विधि याची;
 चौर्यानंद रौद्र ते कहीये, दुप जल वापी साची. चतुर० ६
 चोरी चित्त रहे नित मनने, चोरी करतो हरपे;
 चौर्यानंद रौद्र कळो जे, तिण नित परवन निरपे. चतुर० ७
 दुष्ट चौस्मति करि निजसायी, परपाट्या धन लुंटे;
 दसविध परिग्रह आणे चोरी, दीन मानवने चूटे. चतुर० ८
 इत्यादिक चोरी विधि नव नव, नित नित मनमे ध्यावे;
 तीजो रौद्र कळो दुपसागर, नरकनिगोद ममावे. चतुर० ९
 बहु आरंभ परिग्रहरातो, मातो वीकल्प मोहे;
 चोयो रौद्र संसारनो कारण, आठ मदे करी सोहे. चतुर० १०
 रिपु पुर ग्राम हणी रिपु मारी, अति ईश्वरता वारस्युं;
 जे मुझ जनपदनो तृण चोरे, तास कुलशय करिस्युं. चतुर० ११
 मोटा सेवक धनमणिबहुला, सवि लोके शिर नाम्युं;
 तरि सागरतट भेदि अरि हणि, जगत राज्य में पाम्युं. चतुर० १२
 विषय प्रयोग विश्वास करीने, रिपु हनिने धन आणुं;
 परिग्रह रक्षानंद इण नामे, तुर्य रौद्र दुप धाणुं. चतुर० १३
 परिग्रह मेलण रापण काजे, जे मन नित आलोचे;
 रौद्र कर्म उदयाचलि आज्या, नित भवमम नो सोचे. चतुर० १४
 क्रूर कटोर वंचक बचवादी, दंड दुष्ट निखंडी;
 लिंग पांच ए रौद्र तणा मिण, कृष्ण छेद निखंडी. चतुर० १५
 लाळ नपण बांका अति मीपण, दुष्टशय भयकारी;
 मित्र मद्रूपमति धिति छेय जसु, निच मार्गसंचारी. चतुर० १६

मन गज वग वग जानतुं रे लाल, मन बदि दिग दिग नांदि रे;

सुगुण०

छाल सिद्ध मन सुदुर्ग रे लाल, भांति वग लाल लाल रे.

सुगुण० मन० २

जिन भुवन तनु लाल ते रे लाल, जनु वग मनमानं रे; सुगुण०

मृत्ता मोह ते जन लो रे लाल, जनु मन ते नि.मंग रे.

सुगुण० मन० ३

जिम मननी सुदि हरे रे लाल, जिम निम वगे विरंग रे; सुगुण०

जिम वगे मन वग जिना रे लाल, सुगुण० सम भेद रे.

सुगुण० मन० ४

जान छाल तनु लाल लाल रे, मन दिग वी.लाल लाल रे; सुगुण०

जग हल लाल मन अगे रे लाल, जिम लाल लाल रे.

सुगुण० मन० ५

जान पालम पोरिने रे, वग वग मन गजगज रे; सुगुण०

जग वग मन बदि दिग वगो रे लाल, तनु सिद्धा लाल-

लाल रे. सुगुण० मन० ६

मन गज वग न वरी मगे रे, तनु छानदिग. पेह रे; सुगुण०

लेन लगे भुन तनु वरी रे लाल, मन दिग लाल लाल रे.

सुगुण० मन० ७

जनन वग घड मेदना रे, मन दिग जिना लाल रे; सुगुण०

जनु मन वग ते जिग लो रे लाल, वगो गगन काय रे.

सुगुण० मन० ८

भुन तनु वग मन वग जिना रे, तनु पंडन लाल लाल रे; सुगुण०

मन वग जिग जिग लाल लाल रे लाल, मन वग जिग

सुगुण० मन० ९

निर्दय परखीलंपट, सवमझी अतिरुद्ध;
 मुनिनिंदक नास्तिरुमति, निजसंगी गुणप्रद.
 एहवा जनने संग पनि, रहे मथ्यना सादि.
 तेह अपेक्षा भावना, कही जिनागममादि.

हाल—धनरी विंदली रंग लागो. एहती.

हारे मोरा हाल आनंद कर ए भावना, सगहीन शिरमाग भोग हा-
 आत्मसौरुष्य मुनि अनुभवे, रमनो भावन धाम भोग लाय. १
 भावो जे गुणभावना, अच्यानमगुणरूप मोरा लाय;
 निरविषयी ज्ञानी मुनि; परमानम गुण मूय भोग लाय. भावो. २
 हारे० मोह मिटे ए भावनां, योग ध्यान दिय धाय भोग लाय,
 परम सौरुष्य मुनि भोगरे, उदामीनना रोग भोगलाय. भावो. ३
 हारे० निरागी मुनि एहता, इहे ध्यान दिय काज भोग लाय,
 निषऊंय शुभ ध्यानछे, साधन ध्यान समाज भोग लाय भावो. ४
 हारे० टाम शेषदी विन ए, सुख धाय सखित भोग लाय,
 तेह टाम एहांन लदि, धाये शांति गुणराज भोग लाय. भावो. ५
 हारे० पारंगी निष्पामनि, गेहल नीच जिहां गय भोग लाय,
 रीद मृत देवीनगो, नास्तिरु. मंदिर धाय भोग लाय. भावो. ६
 हारे० वेदपा व्यभिचारी बरी, जिहां कृदय वृत्तप भोग लाय,
 मानी हुन्यानी जिहां, नष्ट विष्ट मेला धाय भोग लाय. भावो. ७
 हारे० कार्मी भाट पेशतनो, गलम द्विमतान भोग लाय,
 बुरगी मदनननो, जे चरितग टाम भोगलाय. भावो. ८
 हारे० नारी मनचटकली, बरी नास्तिरु गेह भोग लाय,
 नीच कर्म कर गेहमे, न हरे द्यारी जेह भोग लाय. भावो. ९

रागद्वेष तजि शिवसाधन भजी, मुक्तीजनमक्षय भर्म्म रे;
 रागद्वेष बंच्यो ए चेतन, नवि जाने निज ब्रह्म रे. मोह० २
 रागतात्त चित्त पिर बशिवायी, मुनि जाने सहु ज्ञेय रे;
 बीतराग आनंदने जागे, विभुवन आनंद हेय रे. मोह० ३
 घटे अज्ञान राग अभावे, राग वधारे ताहि रे;
 सहज जातनमुष आगळे भवमुष, अनंत भाग रिग नाहिरें. मोह० ४
 रागद्वेष अनादि महारिपु, भवदुष संतति बीज रे;
 रागी बंधे हरे विरागी, जिनवच निग छुडिज रे. मोह० ५
 ज्ञान भाव आतापदी सोपो, रागद्वेष ए नीर रे;
 रागद्वेष अगु भाव धक्क रिग, नावे ज्ञान सुधीर रे. मोह० ६
 निस्यानंदमयी शिवसंतति, पाने श्रीबीतराग रे;
 एक टोड दो घाय अवदये, जिहां द्वेष जिहां रागरे. मोह० ७
 ज्ञान राज्य चाहे मानव जे, ते छोटे रागने द्वेष रे;
 पंथ विना जिन पंथी निबटो, तिन मन विगु रागद्वेष रे. मोह० ८
 रागद्वेष तरु मृद नीकंदी, वसि करि मनि कनि चाल रे;
 मोहयी बावे रागद्वेष तिण, मोह भगी तुं टालि रे. मोह० ९
 रागद्वेष तरु बीज मोह छे, दोष सेनापति मोह रे;
 भवप्राणी दावानल सम ए, कर्मबंध दड मोह रे. मोह० १०
 मोह नौद रागादिक बशयी, जीव तहे दुष कोटी रे;
 लोकालोक ज्ञानी ते देवे, ते हने मोहनी जोटी रे. मोह० ११
 मोह अनल जल शुन उपसामयी, शम पाने क्षयनाहि रे;
 मोह सहित संसारि कर्दपे, मोह विना शिवताहि रे. मोह० १२
 अज्ञानी निज पर न पाछाने, मोहतने वसे टायि रे;
 रागद्वेष मद मोह दनो ए, निश्चय शिवगुर माग रे. मोह० १३

निज धीरजयी मुनि भणी, भय नवि थाये कोय;
निर्विषयी संवेग धर, निज निज ध्यानी सोय. १०

ढाल—सीता अतिसोहे. एहनी.

थिर मन विवन निवारो, शुद्धातम ज्ञान संभारो हो०
मुनिवर ध्यान धरो १

थान आसन ए थोक, मन वश त्रिण सचला फोक; मुनिवर०
थिर निरमल मन धीर, संवेगी ध्यायक वीर हो. मुनिवर० २

बहु जन थानक शस्य, जो एकम. थाये वरय हो; मुनिवर०
सनमुख पूरव उत्तर, ध्यानी छे सद्ग. अंतर. मुनिवर० ३

त्रिगुण सहित गतमच्छर, पहिला सिव्या बहु मुनिवर; मुनि०
मुष्य गौण मुनि भाष्या, अप्रमत्त प्रमत्त दोय दाष्या. मुनि० ४

अप्रमत्तथि काया, ते. ध्याता. ध्यान सुहाया हो; मुनि०
अप्रमत्त लघुज्ञानी, मुनि थाये. धर्मनो ध्यानी हो. मुनि० ५

तूर्ययी सपतम ताई, धर्मव्यानतणा गुण थाई हो, मुनि०
ध्याता ध्यान त्रिभेद, लेइयायी. फलउभेद हो. मुनि० ६

मुनि आसन जयकारी, सुसमाधि अण्ड विहारी हो; मुनि०
आसन चलयी चल अंग, तिण वाचे. पेदनो संग हो. मुनि० ७

वात धूप अतिपाले, आसनधर मन नवि चाले हो; मुनि०
लहि अमिमत्त थिर थाने, पर्यकासन धरे ध्याने हो. मुनि० ८

पर्यक मध्य उत्तान, विकसन करकमल समान हो; मुनि०
नासायदृष्टि थिर शांत, निश्चल तारानी कांति हो. मुनि० ९

भू चालि गिरार विहीन, थिर अवर पट्टव मनगीन हो; मुनि०
गुणमत्स्य सर जेम, थिर वदनकमल गतप्रेम हो. मुनि० १०

- रागद्वेष तजि शिव सावन भजी, मुकी जनमक्षय भर्म रे;
 रागद्वेष वंच्यो ए चेतन, नवि जाये निज ब्रह्म रे. मोह० २
- रागतास चित पिर वशिवापी, मुनि जागे सहु ज्ञेय रे;
 वीतराग आनंदने जागे, त्रिभुवन आनंद हेय रे. मोह० ३
- घटे अज्ञान राग अभावे, राग ववारे ताहि रे;
 सहज आत्मसुख आगळे भवसुख, अनंत भाग पिण नाहिरे. मोह० ४
- रागद्वेष अनादि महारिष, भवदुष संतति वीज रे;
 रागी बंवे हरे विरानी, जिनवच पिण एहिज रे. मोह० ५
- ज्ञान भातु आतापयी सोपो, रागद्वेष ए नीर रे;
 रागद्वेष अगु भान थका पिण, नावे ज्ञानसुधीर रे. मोह० ६
- नित्यानंदमयी शिवसंतति, पामे श्रीवीतराग रे;
 एक ठोड दो घाय अवश्ये, जिहां द्वेष तिहां रागरे. मोह० ७
- ज्ञान राज्य चाहे मानव जे, ते छोटे रागने द्वेष रे;
 पंप विना जिम पंयी निवलो, तिम मन विण रागद्वेषरे. मोह० ८
- रागद्वेष तरु मूळ नीकंदी, बसि करि मनि कपि चालरे;
 मोहयी वावे रागद्वेष तिण, मोह भगी तुं टाळि रे. मोह० ९
- रागद्वेष तरु वीज मोह छे, दोष सेनापति मोह रे;
 भवप्राणी दावानल सम ए, कर्मबंध दंड मोह रे. मोह० १०
- मोह नौद रागादिक वसायी, जीव लहे दुष कोडी रे;
 लोकालोक ज्ञानी ते देये, ले हणे मोहनी जोडी रे. मोह० ११
- मोह अनल जल भुन उपशमयी, शम पामे क्षणमांदिरे;
 मोह सहित संसारी कर्दये, मोह विना शिवसाहि रे. मोह० १२
- अजानी निज पर न पीछाने, मोहतणे वसे लायि रे;
 राग द्वेष मद मोह दमो ए, निश्चय शिवपुर माग रे. मोह० १३

કિહાં પવન વિશ્રામ છે, નાડી સંક્રમ કોયે;
કુળ મંડલ ગતિ પવનની, સો દિવ કહીદં ઇધિ. ૧

દાલ—પ્રમુ પ્રણમુંરે પાસ જિણેસર ચંમળો. પહની ॥

મન ધિર કરી રે પ્રાણાયામ અમ્પાસીયે,
જિણપત્તશ રે પ્રાણાયામ પ્રકાસીયે;
પ્રાણાયામમે રે મંડલ વાંચુ તપે કરે,
તમ્મુ ચિત્તે રે ધ્યાનસિદ્ધિ અતિ વિસ્તરે;
વિસ્તરે નાસા વિચરમાંહે રચ્યા આરે મંડલા,
જૂજૂયા લક્ષણ લક્ષમેદે કહ્યા પવનસુ મંગલા;
તે ચ્યાર મંડલ અતિ હિ દુરગમ જાસુ શક્તિ અપાર છે,
સ્વસંવેદનયકી જાણે સહુ જગમેં સાર છે. હાં સહુ ૧

તિહાં આયે રે પાર્થિવ વીય વરુણ અછે,
તીય મારુત રે ધોધો વાહિ કહ્યો પછે;
ધર મંડલ રે મૂમિ બીજ પ્રભ હેમની,
વજ્રલાંછન રે ચોકૂળક ધર પેમની;
તે પેમની ધર અરધ ચંદ્રાકાર વારુણમંડલો,
ચંદ્રાભ વારુણ વરુણ મંડિત ફરે અમૃત અતિ ભલો;
અતિ નીલ અંજન ઘનસાગ્રભ વૃત્તવિંદુ સમાકુલો,
અતિ ચપલ દુરગમ પવન મંડલ લહે પંડિત ગુણનિલો. ૨

જ્વાલાપુત રે મીમ વિકોળ સુપ્રીત છે,
વદ્ધિમંડલ રે સ્વસ્તિકચીજ સમેત છે;
પુર ચોમેરે પુહ પવન નિત સંચરે,
તિળને નિત રે પ્રણિવાન જ્ઞાની અનુસરે;

- जब मैं लम्बे लम्बे पर लूँगे, तो उम्मेद हुए धमी है;
 तो लम्बे लम्बे लम्बे, मुझे लम्बे लम्बे धमी है. ज० ४
- एक लंबे पर लूँगे नीले निहा, मुझे उम्मेद धमी है;
 एक निहा निहा कं, नीले लम्बे निहा है. ज० ५
- एक लंबे पर लूँगे, एक लंबे पर लूँगे लूँगे है;
 निहा निहा लूँगे लूँगे, लम्बे लम्बे लूँगे लूँगे है. ज० ६
- एक लम्बे लम्बे लम्बे लम्बे, निहा लम्बे लम्बे लूँगे है. ज० ७
- नीले लंबे लम्बे लम्बे, लम्बे लम्बे लम्बे लूँगे है. ज० ८
- नीले लंबे लम्बे लम्बे, लम्बे लम्बे लम्बे लूँगे है. ज० ९
- नीले लंबे लम्बे लम्बे, लम्बे लम्बे लम्बे लूँगे है. ज० १०
- नीले लंबे लम्बे लम्बे, लम्बे लम्बे लम्बे लूँगे है. ज० ११
- नीले लंबे लम्बे लम्बे, लम्बे लम्बे लम्बे लूँगे है. ज० १२
- नीले लंबे लम्बे लम्बे, लम्बे लम्बे लम्बे लूँगे है. ज० १३
- नीले लंबे लम्बे लम्बे, लम्बे लम्बे लम्बे लूँगे है. ज० १४
- नीले लंबे लम्बे लम्बे, लम्बे लम्बे लम्बे लूँगे है. ज० १५

જાતને મધ્યમ વામ નાડે ચલત રહન સમીરણ,
 જલ મૃમિ દક્ષણ નાડિ ચલતાં મધ્ય ફલ વહા ધી ૫
 શશિ શર નાડી દાહવય થય વહી શસ્યગુલક્ષણ,
 સિતપત્ર વામા ઉદયકાલે કૃષ્ણપત્રે દક્ષિણા. ૧

ચંદ્રનાડે રે ઉદય અસ્ત રવિમે ભલો,
 પૃ ઉવે રે પવન વિપર્યય ગુણનિલો;
 સિતપત્રે રે પ્રાતઃસમે પડિવાતને,
 વામનાડે રે પવન ચાર ગુણ ગગ ભગે;
 ગગ ભગે તે વિપરીત વહતી પ્રથમ દિન મન મય વરી,
 ધન હાગિ ધીજે દિવસ તીજે પંચ દેશાંતર થરી.
 અતિસુદ્ધ અર્ચનાસ વિષમ સુઃસ્થ થાન વિષાર ૫,
 દે દિવસ પાંચ છગે ચલતો પવન પૃટે ચાર ૫. હાં ૫ ૨

વામ નાડે રે અમૃતમય દિત્તકારી,
 પ્રાણીને રે રવિનાદી ગુણગારી;
 વામનાદી રે અમૃત જેમ તત્ત્વ ગુણ ધરે,
 નિમ દક્ષણ રે સિતપત્રે ચાર ગુણ કરે;
 સુખ કરે તે સંદ્રામ ભોજન ગુણસાધે દક્ષિણ,
 મન દૃષ્ટ ઉનમ ધર્મ કાષે થામ નાડિ વિષત્તા;
 જે વાજ ગ્રહગગ થતી ન ચારે તેહ વામાને દ્યો,
 દિનિવરણ મત્યે વાન રાજાસર્ગ ગુણ સાચક વહો. હાં ૫ ૩

કગલિવર્ણ રે પૂર્વ નાડિ પૃચ્છસ્તનો,
 જપ શૂન્યે રે વામે પા. સિનુનો પિનો;
 પદ્મિનનો ર નામ શ્રેય નિજ છે પટે,
 નો સંદેહ ર કામિજ વિર્ગને ન દે;

चित्तमेव ते चान्न हे, जगत् भावना जागः
 जगत्मेव चित्तं जाग, तज्जो जगत् मदि नग. ९
 एव जगत्, इ मेदरी, चान्न मोक्ष भव धानः
 सित् चित्तं निगम सुनि. एवमेव एव च चान्न. १०
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव ११

ज्ञान—ज्ञानमगर्भा स्तोत्रपा. पृथ्वी ॥

जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव १
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव २
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव ३
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव ४
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव ५
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव ६
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव ७
 जगत्मेव गगदिह, एवमेव चान्न जगत्मेव ८

જો યાહ નારી તળી તુજને સાધિ પૂજા નાહિકા,
રિપુયુદ્ધ ચોરી દુષ્કાજે સહો રિક્તા નાહિકા;
રિપુ ઘાઝમેતી પૂર્ણ નાહી ગાવરશા જે કરે,
તસુ અંગ થીજે શસ્ત્ર ન લગે સર્વ રિપુમે જય વરે. ૧૩

મૂજલમે રે ગર્ભપદ્મથી મુત લહે,
અગ્નિ પવને રે પુત્રી ગર્મને નમ દહે;
મતમાહી રે પૃષ્ઠક જો થેસે સહી,
મુત પામે રે રિક્તા નાહી પુત્રી કહી;
કહી પુત્રી સમુષ નાહી પંડ ઉત્પતિ જાણવી,
સુખમગાનાહે યુગલસંક્રમ ગર્ભહાણિ વપાળવી;
શ્રવણ આપી અરુ નાસિકા મુપ દાંકી અંગુષ્ઠાદિયે,
જે વામવેલા ઘલે દક્ષિણ અંગ પીડાતો કયી. હાં અંગ ૦ ૧૪

શક્તિ થાનકરે વામ અગ્નિમ નાહી કહી,
રવિ થાન કરે દક્ષિણ પૂઠ નાહી લહી;
સંક્રમતો રે પવન જીવ પંડિત કહે,
વિક્રમતો રે તેહ પવન નિરજીવ હે;
નિરજીવ પવને જગત મૃતસમ જાંવ પવને જીવતો,
મુપ દુઃખ લાભાલાભ ફલ પિણ કહો ઇળ વિધિ દીપતો;
જે નાહી છોડે તિકા રિક્તા પૂર્ણ સંક્રમ અવસરે,
પૂર્ણાંગ પગજે ધરે આગે સર્વકારિજ તસુ સરે. હાં સર્વ ૦ ૧૫

વિષ વૃમ્યા રે જાંવે ચંદ્ર નાહી કરી,
રવિ નાહે રે તેહ મરે વિષ વિસ્તરી;
આકર્ષણ રે પૂરક થિર કુંભક ધરે,
ઉપાન રે રેચકયી યોગી કરે;

- धिनानेय ते ध्यान रे, जग भावना जायः
 अनुभेदा धिक्क जग्य, लम्बो शास्त्र सदि नाग. ९
 शुद्ध अनुद्ध, हु भेदधी, ध्यान मोक्ष भव धानः
 निज ध्यानी निजग मुनि, स्वारे शुद्ध ज ध्यान. १०
 अज्ञानि रागादिमुन, स्वारे ध्यान अनुद्धः
 आर्त राट कुम्पान रे, धर्म शुद्ध दो शुद्ध. ११

दान—गौनकगामी समोत्तरपा. पृथ्वी ॥

- आर्त राट तलो शुद्ध, धर्म शुद्ध धरि ध्यान रे;
 धर्म्मिय पृष्टिज ध्यान रे, प्रथम ध्यान शुद्ध धान रे. आर्त० १
 प्रथम अनिष्ट संयोग रे, धीजो इष्ट विपोगो रे;
 राग प्रकोप तीजो शापगो, लुप्य निजान संयोगो रे. आर्त० २
 दव वन विष मानंग हरि, दुर्जन रिष धर्मी गयो रे;
 धन तन धानक दर्पाने, परिषो आतन धापो रे. आर्त० ३
 उपन्या धर धिर भावनी, रघुन दिष्टां वली दृष्टो रे;
 जे मन हृदने अनुभवे, तेही छ आर्त अनिष्टो रे. आर्त० ४
 पृष्ट अनिष्ट गनादिवा, चित्ते तात उतापो रे;
 प्रथम आर्त मन जल्पधी, जिनगर देव दिपापो रे. आर्त० ५
 राग्य धंशु म्नी नाशधी, शोक मोह भ्रम धापो रे;
 धीय आर्त दुःख आर्त पृ, इष्टविपोग कदापो रे. आर्त० ६
 काम भ्रात ज्वर विक्षयी, श्रेय धान शुद्ध धामो रे;
 आधि व्याधिधी आर्त य, रोग चित्ते इष्ट नामो रे. आर्त० ७
 स्वल्प रोग निज उपना, चित्ते बहू उतापो रे;
 चित्त पद बहु अनुभवे, तीजो आर्त कदापो रे. आर्त० ८

एकवीस सहस्र उच्छ्वास ए, षट्सत तिहां भेली;	धारो० २
स्वस्य मनुज अहोरात्रिमे, आनपान सुमेलि.	
पवनं चालि जाण्या विना, न लहे निज तत्त्व;	धारो० ३
नाडिवेध हिव चित्तुं, चित चित्र निमित्त.	
करि निश्चल आलस तर्जा, छे श्वास सुगंध;	धारो० ४
जाती फल बहुलादिने, भूवेधनि संधि.	
कुंकुम अगर कपूरसम, छे वरुणनो वेव;	धारो० ५
धूल वेध ओलप करो, सूयम संवेध.	
भ्रमर शलभ मृग पक्षिमे, नर तूंग शरीर;	धारो० ६
धातु पक्ष पापाणंमे, भूवस तरु नीर.	
इक मंडल्यी निसरे, पेसे घीयठाम;	धारो० ७
स्वेछाये चाळे सदा, ए उत्तम धाम.	
नवरपुरमे संचरे, ए कौतुक काज;	धारो० ८
प्राणायाम प्रसादयी, सीझे शिवकाज.	
काम दर्प मन जय करे, सद्गुरु रोग विलाप;	धारो० ९
तन धिरता जोगी करे, वायुतणे सहाय.	
जन्म लक्ष कृत पापनो, क्षय करे तुरत;	धारो० १०
दोय घडीमे मुनिवरु, प्राणायामनीसत.	
एक बिंदु जलनो पीये, मास दोयने छेह.	धारो० ११
तो पिण प्राणायाम सम, नवि थाये तेह.	
प्राणायामनी साधना, निश्चययी हेय;	धारो० १२
देवचंद्र जिनवर्ममे, ए नवि आदेय.	

दृष्टा.

इंद्रिय सुषयी पाचने, शांत करे निज चित्त;
प्रत्याहार कछो तिके, इच्छातणी निश्चित.

पापकथक हिंसानिपुण, नास्तिक निर्दय भीत;	३
सहज मूर कपट मदी, कळो रौद्र दुषर्मात.	
हणे हणावे उपदिशे, चाहे शिवसुखगेह;	४
बीव हणे अरचे गुरु, हिंसानंदन तेह.	
घर घिर जांव हण्णा लहे, मनमे कौतुक जेह;	५
मन चाहे रणनांहि ए, हारे जीपे एह.	
वचवार्ता दीटां सुण्यां, हरपे जे दुखत्राणि;	६
हूं मुज रिपु कदि मारिस्युं, एह रौद्रमति जाणि.	
मुज वदरी जीइअ छे, हणस्युं कलबल पामि;	७
हिंसानंदन रौद्रता, किता कहूं परिणानि.	
पाने हुपीपो दर्पाने, मन पाने संनोष;	८
परमृष दर्पी हुप लहे, एह रौद्रनो पोष.	
घे हिंसाना उपगरण, पोपे हिंसक जीव;	९
बाळु लिग ए रौद्रना, निर्दयपणो सर्दीव.	

ढाल—अधिका ताहरा हुंता अपराधी. एहनी ॥

चतुर नर रौद्रध्यानने लांडो, मोटो कर्म मयवासी;	१
मीजो रौद्र मृषा आनंदे, मूक उक्त मलवासी. चतुर०	
कूडा शास्त्र कुमत्र देपावी, लोकां व्यसन लगावे;	२
हय गय रथ पुर कन्या धन वन, कूड प्रसा देय ल्यावे. चतुर०	
भोला जनने धरमयी पाडे, जूठे पंथ चलावे;	३
साचो जूठ करे रिपु मारे, कूड रौद्र परिभावे. चतुर०	
व्यसन संकटमें पाटं जनने, कूड बोली धन जोडं;	४
वचन सुक्तिभुं भव कादममे, अज्ञानीजन बोळं. चतुर०	

આત્મરૂપ પિછાળવા, જ્ઞાનદષ્ટિ ધારિ દેવિ;	ધમે.
પંચ લ્લેષ અરુ આત્મા, જ્ઞાન ગુણે રૂક લેવિ.	ધમે. ૨
નિત્ય હતો છે સહજ તો, કેવલ ગુણ મુજમાંદિ;	ધમે.
મોહ દાહ તિહાં પિડવે, જ્ઞાન અપૂન જાં નાદિ.	ધમે. ૧
કર્મ ઉદે થગત ભૂં, નિશ્ચય શુદ્ધરૂપ;	ધમે.
કર્મ ન ભંજૂ કેમ હું, અનંત ચતુષ્પ મૂ.	ધમે. ૧
તજિ આશા નિજ શક્તિસું, હું આનંદરૂપભાવ;	ધમે.
છેદ અજ્ઞાન અનાદિરો, આજ દગો નિજ દાર.	ધમે. ૬
રૂમ જાગી ધિરજ ધરી, રાગાદિક મલ ગોષ;	ધમે.
શ્વાયે આત્મશક્તિસું, ધર્મ શુદ્ધ ધ્યાન શોષ.	ધમે. ૧
લ્લેષાદેય રસેદ ધ્યાન;	ધમે.
કર્મદિન સર્વજ્ઞતા, નિરમલ શિવ ભગવાન.	ધમે. ૧૧
જડ ચેતન જાંવાદિ છ, લ્લેષ રૂપાવ પિછાળિ;	ધમે.
જ્ઞાન દહો મન ધિર વગે, જ્ઞાન દયામે આગિ.	ધમે. ૧૧
પરમેશ્વર પરમાત્મા, લ્લેષ અરૂપી દેવ;	ધમે.
રૂપાર્થિક નય સામનો, રૂક પરમાત્મ મે.	ધમે. ૧૧
વર્ણન જ્ઞાન આનંદમય, અક્ષર વિગ્ન રિક્ત;	ધમે.
ઈન્દ્રિય રિગ્ નિગ્ન ગુની, જ્ઞાન જાગ શિવ થા.	ધમે. ૧૧
નવદમ ક્ષય કર શુદ્ધ છે, જ્ઞાનનીયજા મિત;	ધમે.
જગત સફટ આદર્શગું, જીવંત જ્યોતિમય થા.	ધમે. ૧૧
શુદ્ધ અશ્વમુખપુત્ર છે, નિર્મલ અનય અનંદ;	ધમે.
પર્યપત્તિ અક્ષય ગુની, જ્ઞાનને આદેશ.	ધમે. ૧૧
આત્મા વગ જે શુદ્ધ છે, નવદા વગ જે વગ;	ધમે.
અનંત વગ નિર્ભય મહા, પરમાત્મ શિવ મિત.	ધમે. ૧૧

धर्मरश्मिमांहे दहे, ए कुट्यान सहाये;
गेगी विषय कषाय गृहीने, निच ध्यान बहु थाये. चतुर० १७
दृढ मङ्कार पुरवृत्तयोगे, मुनिने पण प्रस्ताये;
आये पिण निज अनुभव आगन्ती, कायर जिम नासी बीये. चतुर० १८
ध्यानसुगन्ध कटुफल मलजागर, दुरति कुगतिनो स्वामी;
देवचंद्र प देव बद्रो छे, छोडो शिर विसरामी हो. चतुर० १९

॥६॥

उपशम घरी मन यश करी, तजी भोग अनुराग;
अनुक्रमरूपे ग्रणवुं, धर्मन्यान मग लाग. १
भ्रम्यादिक घउ भावना, ध्यान तणी गन शोग;
जे ज्ञानी मुनि ज्ञानमन, तेह ध्यानने योग. २
थापर जंगम जीव सर, के हिसार के शांत;
के गुण के दुषकारके, के विषयी के दांत. ३
निज स्वभाव पाम्पो तबल; सइ पाम्पो गुण गेह;
गमहरीभाये मुनि, भैरीभावन एह. ४
गेगी दीन रागोदमम, वच धेवनदी नद;
गप तपा धमगुं नट्या, शरत्वात भय रुद. ५
माणभये पीडित भगी, रक्षानी मति लेह;
अभयदान मति निरमली, बरुणाभावन तेह. ६
दग्धन ज्ञान शरित्तहुन, तत्त्वरीन सम धार;
शिव कषाय मृणालहित, सुमति गुपति अंतर. ७
जिनशासन परि भावना, निज निम बधनी देखी;
शन प्रभोद पामे अथिइ, मुदिता भावन पेयी. ८

बहिरात्म इह मेद मुगी, अंतर आत्म वीय;
 ध्यान ध्येय एक तच्च धा, परमानम प्रभुपीय. ४
 आत्मबुद्धि तन उपरा, परागी गुणहीन;
 सो बहिरात्म जाग्यज्यो, मोहनीदन्त नीर. १
 देहराग प्रेमराग तजि, निज आत्म पहिशाग;
 परमानम सम भावीवो, अंतर आत्म जाग. १
 निर्विकल्प नित्य दिव, केवञ्ज्ञान मुभान;
 शुद्ध बुद्ध आदेय शुचि, परमानम गुंनरानि. १
 देह राग परभाव तजो, मुक्ति बदिमुन भाग;
 निर्मलान्य मुनिभाषण, मुदानम गुण व्या. १

कान्त-महारे मीभन्नीयां नपराणो पानी लागणो पानी कती दुनो.

पेनन पुदगन मित्र कगे निज भारपी,	जानी.
तो मुग माने एक रिरेक अभापी;	जानी.
इंद्रिय देहमें नेह तजो पाणपुं,	जानी.
शु ना विविध पोनि सहू शाप प.	जानी. १
अज्ञानी नरि जाने आत्म अदानी,	जानी.
परमानमसम जाने जन तन मृगी	जानी.
आत्मबुद्धे शून्य अपेनन दांने.	जानी. १
अज्ञानी धन पुत्र कयने आत्म,	जानी.
मित्र अपेनन रूपमणी निज जालो,	जानी.
नमु एतदिक काग निजने टालो.	जानी. १
देहमणी निज बुद्धि अज्ञान अज्ञानी,	जानी.
देह जीव विग एक हरी ते बदिनो;	जानी.
देहनिज निज बुद्धि टगे मृग नेह प.	जानी. १

हारे० मोह क्षोभ मनने करे, अरिष रुधिर हुवे लेयी मोरा साल;
 रीमशब्द जीहां जीवना, ध्यानी न रहे तेयी मोरा साल. भावो० १०
 हारे० ध्यानवृत्तना जगनमे, जिके कारण जाणि मोरा साल;
 ते निश्चयस्यं मुनि तजे, देवचंदनी वाणि मोरा साल. भावो० ११

दूहा.

शेकुंजादिक तीर्थं शीर, वजी कल्याणक टाम;
 सागर गिरवन गच्छरे, नदी तीर गड धाम. १
 तरु कोटर उद्यानमे, शुहागर्भ समशान;
 जिनगृह आदिक ध्यानके, मुनि आरंभे ध्यान. २
 गनकोलाहल मन करी, निरुपद्रव सुष धान;
 भुंहर भंडप शून्य गृह, मुनि आरंभे ध्यान. ३
 धन तप वायु तुषारदी, जिण धानक नहि हाण;
 जिहां मत्र धरे सागादि नित, मुनि आरंभे ध्यान. ४
 काष्ठ शिला मृषट्ट परि, आसन मंडे साधु;
 वज्र धीर पर्यंक तिमः कायोत्सर्ग अगाध. ५
 जिन आसन मन धिर रहे, तेही ज आसन सार;
 काउसग पर्यंक दो, आसन पंचम आर. ६
 प्रथम संचयणी निर्भयी, धिर आसन मतिधीर;
 शुद्धध्यान धरि आपणो, सिद्ध लहे मुनिवीर. ७
 नत्रि चाले स्वभावयी, आय मिल्पां अति दुष;
 सहै परिपट्ट संगरी, निज आनम सनमुष. ८
 हरि अहि हादी असुर भय. भूमि प्रमण विवान;
 धरु शल द्रुप उपना, धीर न छोडे ध्यान. ९

जानी रहे अवं कि ज्ञान प्रसादयी,	जानी०
मिथ्यात्वि बंवाय अज्ञान प्रसादयी;	जानी०
नव मे दीठा दुःख सहू परसंगयी,	जानी०
न पडे भवमे कोय के ज्ञान उमंगयी.	जानी०
ए आत्म निज पास अछे ज्ञानी लहे,	जानी०
बाहिर देपे तेह निकामे दुप हे;	जानी०
सोहं सोहं आपरम्पयायी जेहु रे,	जानी०
ते परमेष्टीरूप तत्त्व निज गुणवरे.	जानी० १४
सिद्धांतमे पण एह एह परमीश छे,	जानी०
देपणहारो एह एह जगदीश छे;	जानी०
इंद्रिययी मनषा धरो निज ज्ञानमे,	जानी०
निज जाण्या विना दुप अछे तप दानमे.	जानी० १५
ज्ञानसुधारस युक्त पेद दुप नवि सहे,	जानी०
राग द्वेष मलहीन वीन निज गुण लहे;	जानी०
निर्विकल्प मन थापी करो निज काजने,	जानी०
धंचल चित्त न देपे ते निजराजने.	जानी० १६
राग द्वेष अज्ञान हरो क्षण एकमे,	जानी०
ज्ञानानंद सरूप स्व आत्मविवेकमे;	जानी०
निज अज्ञानेज कर्म जाय निज ज्ञानयी,	जानी०
कर्म न नूटे तपयी ते गछे ध्यानयी.	जानी० १७
देह बुद्धियी बंधमोक्ष आनमगुणे,	जानी०
तीन लिंग विग्र नित्य शुद्ध आनमगुणे;	जानी०
योगीने निज जानयसि परब्रम पछे.	जानी० १८
अंतर तजे बहेलेह तत्त्वविण मृटयी,	जानी०
शुद्धात्म शुभसस गछे अतिशुद्धयी;	जानी०

धिर मन ऋतु तन धारे, चित्रामपूरति आकारे हो; मुनि०
मन मल धोय विवेके, निज ज्ञानयी राग न रोके हो. मुनि० ११
सागर लेम गंभीर, कनकाचल जिम अति धीर हो;
शांत समस्त विकल्प, नाडी गहू ब्रमणा जल्प हो. मुनि० १२
दृषद चित्रामसम जाणे, जसु मरति सहू सम जाणे हो, मुनि०
धिर आसन गुणगेह, दृढातमध्यानी तेह हो; मुनि० १३
इण विधि ध्यान ले ध्यावे, ते देवचंद्रपदवी पावे हो. मुनि० १४

इहा.

ध्यान सिद्ध निज शुद्धिने, मन धर प्राणायाम;
आगमरीति वर्णयुं, कारण शिवमुख टाम. १
मन धिर प्राणायाम विण, करि न सकेइ कोय;
पूरक कुंभक रंचके, तीन भेद सो होय. २
बाह्य आंगुल पांचिने, ले परिजे वायु;
पूरक पवन कह्यो तिको, पवन जाणमे रायु. ३
रुंचे धिर करि पवनमे, नामिकमल धिर पंति;
कुंभ तगी परि तेहने, कुंभक पवन कहंत. ४
हलये हलये नीसरे, कोटायो ले वायु;
चित्त शान्त कारण तिको, रंचक पवन कहायु. ५
नामिदंद हृदिपदम विधि, पवन नापनो टाण;
आयु शुभ फल कहे, पवन बालिना जाण. ६
जोगी पवनाम्यास धर, जाणे येनन बालि;
हृदयरुमले आगनि, पवन महिन मन बालि. ७
विषयाशा मन जल्प सहू, धट बवे निज नाण;
अक्ष कपाय नाने जलग, म्वांतभावना आण. ८

ते हवे नागाविवर पुरि उष्ण पीले रंग ले,
 अति स्वल्प हृल्लसो अष्ट अंगुल हृदय नासा संग ले;
 अति शीघ्र शीतल श्वेतवरणे वरुण वायु बहे सरा,
 अनुभवे पवन विहार जायक द्वादश अंगुलचर मुदा. ३
 बहे तीछो रे छ अंगुल रंग श्याम ए,
 शीत उन्होरे फरुत पवन पुर धाम ए;
 धोरंगुल रे अर्द्धवृत्त नवदवसमो,
 अति उद्धोरे आग्नि तत्त्वयी मन दमो;
 धिर कार्य पार्थिव तत्त्व दाघ्यो वरुण उत्तम कामने,
 चल मलिन काजे वायु वसिक जिनवद्धि तत्त्व सुधामने;
 गज तुरग रामा राज्य धन शुभ लाभ मूनत्त्व उपदिसे,
 स्त्री राज्य धन सुष सुजन अमिमन सिद्ध वरुण समादिसे. ४
 भवरीडा रे शोकविघ्नपरंपरा,
 इम दाघे रे यद्धि तत्त्व दुपकंदरा;
 भय कलिकर रे वैरमगदायक अछे,
 यापुनचवे रे सिद्ध कार्य पण क्षय गछे;
 क्षय गछे पप्रवेशकाले तत्त्व चारे सुपकर,
 ते चरणवे अहित दुपकर तत्त्व ध्यारे भयवर;
 ते पेसता रवि सोम नाडी सुष कारण जागिज्यो,
 जी नीकले द्वय नाडी सेती अछे दुपनी पाण तो. ५
 वामनाडे रे तत्त्वमूढि जल सुष मूजे,
 नासरता रे आग्नि पवन रविरी हरणे;
 धोमंडल रे गमनागमन पवनने,
 तगु दाघूं रे भलो दूरो फल जलने;

દોષ પ્રમાણ નિલેખા ચારથી રે, સાતનયે યુત એ સ્યાદ્વાદ રે;
હેતુ યુક્તિ કરિ તે હળવો નહી રે, જિનવર ન વદે કૂડાવાદ રે.
ધ્યાન૦ ૨

સ્વાભાવિ સ્વાધીન વિકાલમે રે, એ છે ગુણપર્યાય અનંત રે;
આજ્ઞાના સિદ્ધ દ્રવ્યને માનિતૂ રે, વ્યય ઉત્પાદન ઘુગુણવંત રે.
ધ્યાન૦ ૩

શ્રુત જ્ઞાન નિરમલ જિનવરદાપીયોરે, શબ્દ અર્થ ધૂં નિત્યચિતારે;
શુદ્ધાશુદ્ધ દ્રવ્ય જાણે સદુ રે, તેહ શક્તિ જિન શ્રુતની
સાર રે. ધ્યાન૦ ૪

પૂર્વાપર અવિરોધી શુદ્ધ એ રે, નિઃકલંક અનાદિ ગંભીર રે;
સર્વ જાણ નય ઉપનય યુક્ત છે રે, ગહન આય મુનિ વંદ્ય
સુધીર રે. ધ્યાન૦ ૫

રત્નકર જિમે શોમે અતિવળો રે, પદ અધિકાર રંગથી યુક્ત રે;
કુમતિ સર્પ મિથ્યાતમ ગાલવા રે; ગ્રીષ્મ રવિસમ જેહની
સક્ત રે. ધ્યાન૦ ૬

ત્રિમુવન પૂજ્ય શુદ્ધિ કર આત્મનોરે, જસુ અનુયોગાદિક ઘડ મેદરે;
દ્રવ્યાર્થિક પર્યાયનયે કરિ રે, સાદિ અનાદિ અછે ગત
છેદ રે. ધ્યાન૦ ૭

નય નિલેખ કરી કસવટી સમો રે, કુમતિ મુચર મંજગહાર રે;
ઉત્તમ સંત મુનિને ધ્યેય છે રે, આગમ જલધિ અનંત
અપાર રે. ધ્યાન૦ ૮

ત્રિમુવન પૂજ્ય જન્મ ભય ક્ષય કરે રે, સ્યાત્ત્વ લક્ષણ યુન ધ્યેય રે;
ઉપાદાદિક યુત પદ દ્રવ્ય છે રે, જિન માધ્યો શ્રુત એ
શિવ દેય રે. ધ્યાન૦ ૯

स्वानदीनिकयगुपदी

मम न्याय टाँसे नाहि वाम धन पञ्जइनो उप कछो.
 नवि नाड वेग रिपम नाम शम्भ मगनन लखो:
 रोगानं मनइहीन सपे दम्भ नाजो कर.
 इति नाहि चारी दहे मनी नो उभयनो दुष हर. हा० ३० ९
 वाम नाही रे वायु पुनं उभ जो बने.
 इहिननी रे मिद्धि गुन निहा उरदिमे:
 जय जीवन रे धन नन लाभदिक यह.
 निष्कल रे पवननष्ट्या सुष सह.
 सुष सह जाने पवनने ती पुत्र पाडे आपनो.
 ते पती जाने मग्न जीवन सुष दुषनो चांपनो;
 जति जीव टाने वरुण भुम बहु दिने कागज सरे,
 प. तुच्छ टाने पवन अंगे सिद्धनामि क्षय कर. हा० ३१
 जीव जावे रे जलनचे धिर भूमिमे,
 वीर टाने रे वहे पवन मून अगनिने;
 बहिनचे रे घोर दुद भय अनलमे,
 भूनिनचे रे दुद्रे जय बडी वरुणने;
 वरुणने इति अधिक दीने मिथु पावे रिपुपकी,
 कै शत्रुदलनो भंग पावे ब्रवे जगने जस वक्ति;
 भूतचलाहे थाप वर्षा वरुणनचे जति सही,
 झड थाप धन विपु पवननचे बहिनचे धन न
 मूजलने रे सस्य बहून अनि हे सही,
 नम पवने रे मध्य अग्निने हे नही;
 गुरु राजा रे बंध इद निदवा भनी,
 मने दिन रे सिद्धि चाह नारातनी;

ध्यानदीपिकाचतुष्पदी.

एक रे योगी सख कारिज पवनने परभावयी,
जे करे नाडीतणो शोधन योग भाग दावयी;
अति चपल ए छे पवन पुरगम वसत भवने वास
ते लपी जोगी तजी आलस करत नम्रि अम्पासमे. हां

दृष्टा.

दिव नाडीरी शुद्धिता, कहुं ग्रंथ अनुसार;
जसु अम्पासे जागिये, पवनतणो परकार.
बला सहित इक सिद्धिपुन, रेफाकांत हकार;
नामिकमलमे धितरे, अहं अक्षर सार.
शोई तेण हकारयी, रविमग भागुकांति;
अग्निशालपुन अग्निकण, मातायी आकांत.
धवल धाजसम भूमयी, कंध्या वसविस्ती पंड;
इंद्र चंद्रने साध्य नहि, नभचारि ग्रह मंड.
शरदचंद्रसम धवलप्रभं, मंद मंद नभचार;
क्षरे मुषा क्षिप्रिनाडिमे, धरे पवन उदार.
नामिकमलमे जागिने, धरे पवन धिर देश;
करे वित्तयी पवनने, निक्रम अने प्रवेश.
नामिकमल हृदय कुज, जागे धारे वायु;
नाडिशुद्धि करे तिहां, दहन मंडले आयु.
रवि नाडीयी निमरे, धंद्रे पेने वायु;
इम नाडीशुद्धि कीजतां, सह इच्छा क्षय जाय.

दाल—योग छियो राजा भवनी. एहनी ॥

तात्र एदार घटी रहे, वायु एके नाडि;
पीछे पीजी नाडिमे, जाने ते छाडि छांति.

- निस्तंभी मन संवरी, कल लेम दनि अज्ञा; २
 शनधारी हुनि संवरी, धरे ध्यान सुनत्यज्ञ.
 इंद्रिय शनि मन वश करी, धरे भाल धरी ध्यान;
 तलि उठाधि मन स्वच्छ करी, चित्त धरे सम धान. ३
 प्राणापाम अम्पासपी, मन नवि पामे धान;
 निज समाधि पिर सावित्रा, प्रत्याहार प्रधान. ४
 शान संवेगी रंगविशु, मुनि नवि सावे वायु;
 ज्ञातमज्ञानी मुनि तने, प्राणापाम उपाय. ५
 बापु चालगग हुकुर करे, मन पामे बहु पेद;
 अधिक सिद्ध निगका नहीं, तिण न कहा बहु मेद. ६
 इंद्रि दमि सम आदरी, धर्मध्यान पिर विच;
 नेम भवग युग भाट सुप, नामि हृदय सुप चित्त. ७
 नास अमसु टाटधु, इत्यादिक तन अंक;
 तिहां इक धानक मन करी, धरे ध्यान उमंग. ८
 शांति चित्त मुनिने बवे, ज्ञान ध्यान निज चित्त;
 प्राणहार सुधारया, दानी ध्यान निमित्त. ९

शाल—रंगीने जातम एहनी.

- शून अन्तवार जीवने, वंघे भवने कर्म; धरो निज भावना० १
 एन द्वेष बुद्धिबहृदा, सत्तु हृष्टं धरि ध्यान; धरो०
 आत्म एरो निजज्ञाननुं, चाटी कर्म अज्ञान. धरो० २
 कर्म हनु निम ध्याननुं, जिय न पटुं भवमाहे; धरो०
 ना गदर अज्ञाने नष्टा, नवि शिरो शिव राह. धरो० ३
 पामानम उगगुरु टपो, नगम विपयने संग; धरो०
 स्रंज आत्म नवि टपो, बम अज्ञाने रंग धरो० ४

- सुखसंपद सुरवामनी, उपमा कही न जाय;
 पंचरंग मणी चैत्यगृह, वन वापि तिहां थाय. ९
 गढ़ परिध्या तोरण सहित, पौलि चैत्यमणीरूप;
 सामानिक तनुरक्षकर, सग अनीक इक मूप. १०
 थिरभृंगार सुपीन कुच, शशीमुख सुखी नारि;
 कामकेलि गुणआगरु, लक्ष्मीने अनुहारि. ११
 सुंदर गुण अणिमादियुत, मूषणयुत मतिधीर;
 पंडित विनय सुजाण नर, जसु अम्लान शरीर. १२

टाल—धारा म्होला उपर मेह झरूपे दामनी. हो टाल
 झरोपे दामनी. एहनी ॥

- नहीं य हुपी को रोग को तिहां दीन छे हो टाल, नरो
 थिर गोभा छे जास वास मुखमे अछे हो टाल; यास
 सभ्य समानिक मंत्रलोक तनुपाल छे हो टाल, लोरु
 गायन नदया एम विविध सुरमाळ छे. विवि० १
 देवलोक मुखओक सदा मुखमे रमे हो टाल, सदा
 शान्तरूप गुणवंत सहज मनमे गमे हो टाल; सह
 निननिन नवनव रंग गीन जयजय सदा हो टाल, गीत
 सानधानु गुण देहरूप मुखकर मुदा हो टाल. रूप० २
 अतिमृदुमाल शरीर धतुर पंडितरू हो टाल, धनु
 देव ऋग भयडीन शान जिम निशकरू हो टाल; शान ३
 महामिद्रि गुणवंत जिहां सुर अति ध्या हो टाल, जिहां
 देव मभा मोझा इंद्र सरीया बग्या हो टाल; इंद्र
 सदा ४
 सुख मदा मन ऊमदे हो, सदा
 सुख मदा सुख गुण गदे हो टाल. सदा ४

ध्यानदीपिकाचतुष्पदी.

५४३

ध्याने कर्म नष्ट गते. जगत्सु अमर अन्तर-
 जिग जाले सहु जगन्ते. जग्य अविद्या धृष.
 तत्त्वदीः निज दिग् ह्यं. जगने निज अतुमूनिः
 स्वेय जेय आदेय ते. अन्तर आत्म मृत.
 वचन अगोचर मन विना, चांनवि सहज अनंतः
 जात ज्ञानमे अंगज्युं. भाते द्वय अनंत.
 आत्मज्ञानदी आत्मने. जाण्यां पापे सिद्धिः
 मुनि नम्य गुण निहां नष्टे. तजि द्रष्टृक द्रष्टि लब्धि.
 टीत पंडु द्रष्टे पृक्ता. त्याना ध्यान मुनेय.
 परमात्म अनात्मन. जगत्सु अमर अन्तर-
 कर्तृमे कट कर्ता नष्ट द्रष्टृक द्रष्टि लब्धि.
 निज ध्यान स्वेय ए आत्मन. पण्डु न जगत्सु अमर
 भवमे भव्यो अज्ञानदी. विज जग्य निज तम
 परमज्योति जग दुषहर. तेहिज अन्तर अमर
 भावे ह्य निज भावना. त्यान जीज गुण आम
 देवचंद्र मुपमागर. त्यान अमोक्षक यामि.

धरो०
 धरो० १७
 धरो०
 धरो० १८
 धरो०
 धरो० १९
 धरो०
 धरो० २०
 धरो०
 धरो० २१
 धरो०
 धरो० २२
 धरो०
 धरो० २३
 धरो०
 धरो० २४
 धरो०
 धरो० २५

२१.

निज मरुप जाण्या विना न कजे अन्तरमरुप.
 निज आत्ममगण वचन अगोचर अमर अन्तर-
 आत्मज्ञान विन तज जगत्सु अमर अन्तर-
 आया पना सिद्धन मुनि न जगत्सु अमर
 निज मुनि आत्म छिः कजे न जगत्सु अमर
 निर्विकल्प ते उपदिष्ट. जगत्सु अमर अन्तर-

परमात्म जादेय सदा ये आदरो हो लाल, सदा०
अक्षर प्रयगुणशुक्त देवमुनि मन धरो हो लाल. देव० ॥

दूहा.

हिव पिंडस्य पदस्य वलि, रूपी रूपातीत;
और ध्यानविधि च्यार ए, ध्यात्रो धरि प्रतीत. १
तिहां पिंडस्यध्यानयी, पिण धारणा अनूप;
पार्थिव आग्नेयी पवन, वरुण तत्त्व स्वरूप. २
मुनि तत तीन छे लोकसम, जलधि जेम आकाश;
जंबूद्वीप सहस्रदल, मेरुसिंवासन भास. ३
तिहां बेटो यो सवर, ध्यावे आत्मध्यान;
मन भमे ने वशी करे, सो पार्थिवगुण मान. ४
धिर अम्यासे नामिमे, कमल सोल दल सात;
पत्रे सूरगण चितवे, अर्ह मध्य उदार. ५
तिण अर्हयी अग्निगण, हृदय अश्वदल देह;
जंचे मुख अडकर्मने, दहे बल ध्यान वेह. ६
वाह्नि वीज समक्रीतसर्हीत, मंडले अग्नित्रिकोण;
धूमरहित कलवौतपुति, दहे कर्म भगौग. ७
दही कर्म ले शांतता, तृण विगु अग्नि समान;
घरे शुद्ध निज धारणा, ए आग्नेयी मान. ८

दाह—कृमरी बुलवे कूबडो. पृहनी ॥

ध्यान पिंडस्य विचारिये, शुद्धात्म गुणधामो रे;
आनमः कम्बभाव ए, लोकलोकनी सामो रे. ध्यान० १
आनमशान्तिचमारायी, कर्मबूडि उडावे रे;
वे पिंडस्य सुध्यानदी, वायुधारणा थारे रे. ध्यान० २

११. इति च, वि. इति च ॥ १२. ॥
 १३. इति च, वि. इति च ॥ १४. ॥
 १५. इति च, वि. इति च ॥ १६. ॥
 १७. इति च, वि. इति च ॥ १८. ॥
 १९. इति च, वि. इति च ॥ २०. ॥
 २१. इति च, वि. इति च ॥ २२. ॥
 २३. इति च, वि. इति च ॥ २४. ॥
 २५. इति च, वि. इति च ॥ २६. ॥
 २७. इति च, वि. इति च ॥ २८. ॥
 २९. इति च, वि. इति च ॥ ३०. ॥

इति च, वि. इति च ॥ ३१. ॥

३२. इति च, वि. इति च ॥ ३३. ॥
 ३४. इति च, वि. इति च ॥ ३५. ॥
 ३६. इति च, वि. इति च ॥ ३७. ॥
 ३८. इति च, वि. इति च ॥ ३९. ॥

४०. इति च, वि. इति च ॥ ४१. ॥
 ४२. इति च, वि. इति च ॥ ४३. ॥

४४. इति च, वि. इति च ॥ ४५. ॥
 ४६. इति च, वि. इति च ॥ ४७. ॥
 ४८. इति च, वि. इति च ॥ ४९. ॥
 ५०. इति च, वि. इति च ॥ ५१. ॥
 ५२. इति च, वि. इति च ॥ ५३. ॥
 ५४. इति च, वि. इति च ॥ ५५. ॥
 ५६. इति च, वि. इति च ॥ ५७. ॥
 ५८. इति च, वि. इति च ॥ ५९. ॥
 ६०. इति च, वि. इति च ॥ ६१. ॥

जो कहत तू अज तोही न न जानो;	जानी०
मनस जने नृ जने तुने जानने.	जानी० १७
कामजान तुजोही मज जानने है,	जानी०
कम उज न नृ जने तोही मज नृ है;	जानी०
हनुवो निर तुज कतो तुनिगाने,	जानी०
मनस जने तुज कतो तुनिगाने.	जानी० १८
जो जने निर है जने मज नृ है,	जानी०
देवज तुनीति जो न नृ निर क.	जानी० १९

दृष्ट

निरपनी तु नृ नृ है, तोही नृ नृ नृ है;	
जने नृ नृ निर नृ है, न नृ नृ नृ है.	१
फजनी तु नृ नृ, निर नृ नृ नृ है.	
जने नृ नृ है, जने नृ नृ है.	२
जो नृ निर नृ नृ, तोही नृ नृ नृ है.	
नृ निर नृ नृ है, जने नृ नृ नृ है.	३
जो नृ है नृ नृ, जने नृ निर नृ है.	
जने नृ है नृ निर, नृ नृ नृ है.	४
जने नृ नृ नृ, जने नृ नृ है.	
जने नृ निर नृ, जने नृ नृ है.	५
जने नृ नृ नृ नृ, जने नृ नृ है.	
जने नृ नृ नृ नृ, जने नृ नृ है.	६
जने नृ नृ नृ नृ, जने नृ नृ है.	
जने नृ नृ नृ नृ, जने नृ नृ है.	७

आनम अमनसायसी, असायस हरे कम रे साय,
 भायसमन सीगारिपो, निजल भजिपो सगी भनरे साय, सायरी
 आनम आनमज्ञानगु, निजपरी पायनरे रे साय,
 पायनपोनि गुनसंजीपो, मुनि सपरे प्रगुणनरे साय, सायरी
 आनमज्ञान अमनपरी, दिग मुनि गरी वरे सायन रे साय,
 ज्ञान सत वदमाननो, ते गुन अमननो यान रे साय, सायरी
 निजमउ विन सदा मुनि, निज आनमज्ञानरी पीन रे साय,
 निज सपद गुनने अमनो, सपरे सम्मन गुननरे रे, सायरी
 नमप आनमज्ञानरी, मुनि सपरे वेदज्ञान रे साय,
 पयनन विजयरी हरे, निज सरी पायनमज्ञान रे, सायरी
 ए आनम निजसंज्ञिकरी, सपरे निजमउ निज मण रे साय,
 एह अज्ञानसायने, मनु मोह सपरे विद साय रे साय, सायरी
 सान सान भायनसिमे, मोहायेरनो ज्ञान रे साय,
 ए आनमज्ञान सपरे, सपरे अमन गुननरे रे साय, सायरी
 ए सायरी वेद अमन अमननो, असायस भाय अमनरे रे साय,
 ए सपरे विन सप विजयनरे, हरे वेदवेद गुननरे रे साय, सायरी

दुता.

वीजलज्ञान असायस, मुनि सपरे असाय
 असायस असाय, सप सपरे असाय,
 भायसमन असाय सप, वेदज्ञानरे विजय
 असाय असाय सपरे, असाय विजय विजय सप
 निज असायस असाय, असाय विजयसप
 असायस न सप सपरे, असाय सप सप सप
 असायस असाय सपरे, असाय सप सप
 असायस असाय सपरे, असायस असाय

विबुधानंदन विद्यागेह छे रे, शिव प्रस्थान पडह सम एह रे;
तत्त्व कपक अज्ञान विना सह रे, उत्तम भणज्यो घे श्रुत
एह रे. ध्यान० १०

कुमतिभंजक रंजक मुनितगो रे, मोह गमावी शिव दातार रे;
सावु दंथ क्षय रुप घे जीवो रे, एम जिनागम आदरि
सार रे. ध्यान० ११

आज्ञासुत निज आत्म भावज्यो रे, केवल ज्ञानादिक गुण खागि रे;
सारदहज्यो निश्चय श्रद्धा करी रे, इम ए देववंदनी बानि रे.
ध्यान० १२

दहा.

कर्म नाश कराव भगी, घरे मुनिमार ध्यान;
वेह अपाय विषय बरजो, बाबा रे निज ज्ञान. १
रपादवाद पाप्मा विना, भवदुष लज्जा अनन;
जिनवच पेत्त समो कळो भवसायर वृद्धन. २
महा ध्यस्तन दरदान ए, भव वन भमनां आज;
आत्मज्ञान पाप्मो तुम्हे, मीलण शिव सुख काज. ३

दाल—राज गमावे रे टालची. एहनी ॥

ध्याननगी विवि सांभलो, अपाय विषय जगु नाम;
जन्मअंध कृते पट्या, काटि घे शिव ताम. ध्यानन० १
निष्पा अविग्न जोगरी, बांझा उमंकरव.
ते मज दटे रे फिजने, काज वर ए निमक. ध्यानन० २
वर्मगो फिम ह्यव-साह, हं घ सिद्धस्वरूप;
वर्मसंन्ययी वेगलो, हं घं निजगुण मूर. ध्यानन० ३

सहज रौद्र भयकार ले, क्षेत्रादिक दुःख घान;
बहुत शीत तप घन रहिन, ते रीत शुद्ध करि मान. ६
शीत ताप वर्षा प्रवृत्त, इति भीति दुष हेतु;
कर्म मित निज भावयुन, प्रतप्त भाव सुष केतु. ७

बाल—सुगुण सोभार्गी हो साद्विष मारा पृहनी,
कर्म विपाक विधातो ह्य परे, आनम मित अन्तार सोभार्गी;
मूल नेद आठ कर्मतना कला, जन्म मरण मनकार. सोभार्गी० कर्म० १
ज्ञानादयं कर्म अज्ञानमप, धार्मी पंच प्रकार; सो०
बीजो धानि नवविध कर्म छे; दर्शन दांकराहार. सो० कर्म० २
मधुयुन अस्तिवारा सम वेदनी, इविध वेदनीय जाग. सो०
शृंगार उत्तम मद मुख अज्ञाना, सात्ता उदय प्रमाण सो० कर्म० ३
आधि ध्याधिया मुंजे प्रार्णीपो, तेह असात्ता रे कर्म; सो०
दर्शन मोह हुने समकित भगी, तीन नेद बहु भर्म. सो० कर्म० ४
धारित्र मोह उदे निज भावयी, न टहे धारित्र शुद्ध; सो०
रायो पग पाटे परमादयी, नेद पचीस विरुद्ध. सो० कर्म० ५
गुर नर तिरंग नरक घोनेदयी, आयु कर्म हडि जेम; सो०
तीन पुण्यमे एक छे पापमे, सुख दुख दायक तेम. सो० कर्म० ६
नाम करमयी नाम बहु टहे, गानि जाह्यादिक नेद; सो०
नेद प्रमाण वितारे समो, गोत्र करम दो नेद. सो० कर्म० ७
दानादिक पग शक्ति भगी हुणे, तेह करम अंतराय; सो०
उत्तरनेद कला अज्ञानलतो, घेतनने दुखदाय. सो० कर्म० ८
संवरवत सुनितन आगल, चडताणुणनी धेनि; सो०
कर्मवन्दने मंद करे बडी, क्षयकारी पिण तेण. सो० कर्म० ९
टहि तननाय पण्ये कर्मने, तुर्य ध्यान संयोग; सो०
ज्ञानि निर्मल कर्म पपावीने, दीपे शुद्ध निरोग. सो० कर्म० १०

मित्रपंथ न विरो तिहां, निरदय पानी सर्व;	११
हुंदाहृति कुष्मानगत, रौद्रमुप विरु दर्ब.	१२
घरे पृति दुग्गंथ जति, करे रौद्र जति पूष;	१३
रौद्रप्यान वाति धिनरे, निज दित्तानी पूष.	१४
विभंगनने बस जानिने, निवृत्त कर्म स्वभाव;	१५
अज्ञानी जति दुख, घरे, ज्ञाता उपमानभाव.	१६

बाल.—सुखसागहा हो पोटि. पृहनी ॥

साध मोक्ष मुनि सहो ज्ञानी, संसेने नरमव लही; म्हा० क० १
 तजि विषया सारी सहो ज्ञानी, कर्म हजे तर आदरी; हो० म्हा० १
 सावे इच्छित वेह, ज्ञानी० कष्ट पडयां धर्मनति तजे; म्हा० क० २
 देहिज ज्ञाननो मेह, हो० तजि प्रमाद निजगुण भजे. म्हा० क० २
 दित्तवत्सल गुणवंत हो० विज मुनिने बहु दुख दीयां; म्हा० क० २
 विगड दुख पडंत हो० दुख सहित प्राणी निज कर्मां म्हा० क० ३
 ने अज्ञानने लाग हो० घर दिय जीव हप्पा घणा; म्हा० क० ४
 परधन पाली राग हो० व्यसन पड्यो परगदी. म्हा० क० ४
 रौद्रप्यान बरा एह हो० दुख लह्या में नरकना; म्हा० क० ५
 इंदिय सुखने नेह हो० टोक टग्या में कूडी. म्हा० क० ५
 जे वे नार्या पड हो० वे नृज मारे व्यापनी; म्हा० क० ६
 रास न करि इहां जूठ हो० पुत्रो वारी आपनी. म्हा० क० ६
 निज दित नरमवनांदि हो० न क्रीया तो ह्वि स्या हवे; म्हा० क० ७
 भंसी धर्मको राह हो० नीच कर्म बांवा घणा. म्हा० क० ७
 ग्राम नगर देदाह हो० निवृत्त जीव हप्पा घणा; म्हा० क० ८
 ते मुस डप दे सही हो० कर्म छोटे वदनी परे. म्हा० क० ८
 सुं करुं जावुं केप हो० असत्य कर्मको पड्यो. म्हा० क० ९
 हुं दुःख देखुं प्य हो० अद्विष्टविष माकाए. म्हा० क० ९

घटे गुणश्रेणि असंख गुणनितवधे, कर्मदलविह्वलिने तास नासन धरे
दशम गुण लोभनो क्षय करी बारमे, गुण घडी कर्म घाति भारी
ते वमे. ११

तेरमे धानके केवलज्ञानने, दरसन चरण वीरजा अनंतने;
पूर्व नविलह ते गुणचतुष्टय लही, देव सर्वज्ञ भगवान ते गुरा मही. १२
जेहना नामयी कर्मबंधन गले, जन्ममरणादिपितु सिद्धगुराने मित्रे;
अगम अगोचरज्ञानसंपदधरे, शेष अघाति चो कर्म द्विष क्षय करे. १३
मास छ शेष आयुष थकां जे लहे, केवल ते समुदधान निश्रय बरे;
आयुयी वेदनीकर्म जो अधिक छे, तो समुदधानने आदी
क्षिप्त गछे. १४

चवदह राजनो दंड पहिले समे, धीय कपाटमंषाण तीजे समे;
भुवन पूरे सहू आत्मपरदेशयी, समे चोये जगन्धापक आपयी. १५
कर्मचतुष्कने सम करी केवली, ते बली संहार आत्मप्रदेशारक;
अनुक्रमे च्यारविधि चोसमे संहरे, अड समयमांदि थप समय नही
आदरे. १६

दहा.

कोय करे को नवि करे, समुद्रयात विधि पढ़;
जानी धर्म वदे इशो, स्यादवाद गुणगोह. १
द्रव्य श्रेय काल भावयी, निजरूपे सदि अग्नि;
पर द्रव्यादिक देवना, नाग्नि सहित मट्ट वस्तु. २
पृथग्गमे दोउं अछे, अग्निनाग्नि तिग थाप;
अवकथ्य चोयो निने, जे पृथग्गमे न कहाय. ३
अव्ययव्यपुन भंगवय, मेलवा भांगी मन;
नान नगोदयी मिट्ट लनि, मन भंग दिय दान. ४

संग्रहनय दास्यो भावे, ते विहचे करि विधि दाये रे; निज०
 विहचे गुण पर्याय भेदा, ज्यां लगे अविभागी छेदा रे. निज० ८
 घट दास्ये घटनी जानि, आवे राहु न पडे मांति रे; निज०
 संग्रहनय भेद कहाय, चैनन जड भेद न पाये रे. निज० ९
 पण जड एक चैनन, मंगारी मिद्र महंतो रे; निज०
 दग्गण नाण चरित्र, इरुना थय नाम पडियो रे. निज० १०
 इत्यादिक विभजन सारि, नय व्यवहार विचारी रे; निज०
 ऋतुमूरे ऋतुमग माटे, गनागन काल न चाहे रे. निज० ११
 विद्यमान कालनी मागे, मगारी अरु क्षिप्र आये रे; निज०
 दाररी ऋतुमूवनी चाणी, द्विच मांभल शब्द कहाणी रे. निज० १२
 लिंग मंग्यादिक व्यभिचारे, न करे जिहां अर्थ विचारे रे; निज०
 घट अक्षय दोय भामे, नय नीर आधा प्रकाशे रे. निज० १३
 जिहां चैनन शब्द कहाये, तिहां ज्ञानादिक गुण आये रे; निज०
 निशब्द मजाशब्द लहीये, द्विच ममभिरुदनय कहीये रे. निज० १४
 नाना शब्द इक अर्थे, आगेदे नांही अनर्थे रे; निज०
 इद्र शब्द मृदंग, ए नाम भेद कइमो रे. निज० १५
 नयन ने गुण छे जिगम, वेदेज दारे ते निगम रे; निज०
 रुम चैनन नम नाट नही जडना चैननमांही रे. निज० १६
 नयनना नाम नयक, तो विद्य भाशये एरु रे; निज०
 ममभिरुदन कालाद, द्विच एनननय मगीये रे. निज० १७
 नय नयन गुण मय द पर्वत आगये रे; निज०
 नय नयन नयनम नय नयन नयनम रे. निज० १८
 नय नयन नयनम नयन नयन नयनम रे; निज०
 नय नयन नयनम नयन नयन नयनम रे. निज० १९

- कल्याण ध्याना स्थापना, मेरु... १
 आनन्दध्यान मुनीन्द्र, कर्मयोग... २
 तान ध्यातु नन मय विन, कर्मयोग... ३
 ज्ञानादिकजतिशयवत्, पद्म... ४
 निजकर्म निरुपाधि, देह... ५
 ध्यान विद्वन् हृदि धितं, ज्ञान... ६
 उज्ज्वल निरन्त आनन्द, चित्त... ७
 शक्त (गुण) अनन्यो, ध्यान... ८
 य इह राक्षस मिहो, विन विषय... ९
 य पूर्वकृत कर्मो, नये ध्यान... १०
 मोहि निज आनन्द, विद्वन्... ११
 अज्ञानवशतः नये, ध्यान... १२

कला

- उत्तम पद आगच्छे, ध्यान... १
 निम्न वर्य मय ध्यान... २
 पौड्या कर्मो ध्यान... ३
 हृदय पदम ध्यान... ४
 ध्यानकर्म अतः ध्यान... ५
 हरे गेग धन ध्यान... ६
 वर्ग मय पद ध्यान... ७
 तस्य देवत ध्यान... ८
 कनक ध्यान ध्यान... ९
 ध्यान हरी ध्यान... १०
 ध्यान ध्याते ध्यान... ११
 ध्यान सधिका ध्यान ध्यान... १२

ढाल—वधावानी अयोव्या हे राम पधारिया. एहनी ॥
 परमात्म निज घर आवीया, वलि पास्या हे ज्ञानादिक गुणदेने
 कायजोग बादर दमी, वलि रुंघे हे सूक्ष्मवचने तेम. परमा० १
 काययोग सूक्ष्म दमी, वलि रुंघे हो बादरमननी हो चालि;
 सूक्ष्मकिरीया ध्यान जे, ते ध्यावे हो आत्मनिहालि. परमा० २
 प्रकृति बहुतर कर्मनी, तिहां क्षय करि हो शैलेशीनो काज;
 समुच्छिन्नक्रिय ध्यानने, ते ध्याये हो निरमल शिवसाज. परमा० ३
 तेरे प्रकृति खपाविने, शिव पावे हो सद् कर्म खपाय;
 निरमल शांत निरामयी, निरंजन हो शिव विगतअपाय. परमा० ४
 काल वरण पण तेरे हे, चवदम गुण हे तजी होय ते सिद्ध
 अष्टानंतक गुणधणी, जगनायक हो वलि परम विशुद्ध. परमा० ५
 उरधगति बल्लोकने, शिखरे ते हो जई वसेय उछास;
 धरमद्रव्यनय अलोकमे, तिण कारण हो तेहनो तिहां वास. परमा० ६
 लोकाकाश शिखरे रखो, ते देखे हो सद् लोक अलोर;
 ते सुखनीय नवि को लखे, अतिइंद्री हो परमात्म सुरजोद. परमा० ७
 इंद्रिय सुख प्रयकालना, जिण आगे हो अंश अनंत;
 द्रव्यार्थिक पर्यायने, जाणे ते हो सद् द्रव्य महंत. परमा० ८
 दोष अग्राह विष्णु सदा, निरंजन हो निर्यातंदनो मय;
 परमेष्ठी परज्योति छे, ते जाणे हो प्रपलोकनो रूप. परमा० ९
 निज स्वभाव गुण देखतो, ते देखे हो सत्पराय विश्व;
 गुण अनंत धारक प्रभु, निकलंती हो नहीं दीरव इत्थ. परमा० १०
 पुत्र जे नवि अनुमत्या, तेहिज सुख हो लहे सिद्ध जिनंद;
 जाने केवलज्ञानयी, वचने करि हो न कही अरे तेश. परमा० ११
 पगतिरव लोकशिरोमणि, निरुद्धी हो निजसह जसदास;
 निरूपम धार अविच्छेदतो, ते विष्टमे हो सुखसंग अनंदि. परमा० १२

ढाल—वधावानी अयोव्या हे राम पवारिया. पृहनी ॥
 परमात्म निज घर आवीया, वलि पाव्या हे ज्ञानादिक गुणदे
 कायजोग बादर दमी, वलि रुंचे हे सूक्ष्मवचने तेम. परमा० १
 काययोग सूक्ष्म दमी, वलि रुंचे हो बादरमननी हो पाळि; १
 सूक्ष्मकिरीया ध्यान जे, ते ध्याये हो आत्मनिहालि. परमा० २
 प्रकृति बहुतर कर्मनी, तिहां क्षय करि हो शैवेशीनो राज; २
 समुच्छिन्नक्रिय ध्यानने, ते ध्याये हो निरमल शिवसाज. परमा० ३
 तेरे प्रकृति खपाविने, शिव पावे हो सहू कर्म खपाप; ३
 निरमल शांत निरामयी, निरंजन हो शिव विगतअपाप. परमा० ४
 काल वरण पण तेरे हे, चवदम गुण हे तमी होय ते सिद्ध; ४
 अश्रनंक गुणधणी, जगनायक हो वलि परम विशुद्ध. परमा० ५
 उत्थगति बल्लोकने, शिखरे ते हो जई वसेय उदास; ५
 धरमद्रव्यनय अलोकमे, तिण कारण हो तेहनो तिहां वाम. परमा० ६
 लोकाकाश शिखरे छो, ते देखे हो सहू लोक अंदोर; ६
 ते सुखनीय नवि को लखे, अतिइंद्री हो परमात्म गुराओर. परमा० ७
 इंद्रिय सुख ब्रयकालना, जिण आगे हो अंश अनन; ७
 द्रव्यार्थिक पर्यायने, जाने ते हो सहू द्रव्य महंत. परमा० ८
 दोष अज्ञाह विग्र सदा, निरंजन हो निग्यानंदनो मत्त; ८
 परमेशी परज्योनि छे, ते जाने हो ब्रयलोकनो रूप. परमा० ९
 निज स्वभाव गुण देखनो, ते देखे हो सत्यगदा तिस; ९
 गुण अनन धारक प्रभु, निरुलंकी हो नही दीग्य इग. परमा० १०
 पुत्र जे नवि अनुमय्या, तेहिज सुख हो लट्टे मिट्ट जिनेस; १०
 जाने केवलज्ञानया, वचने करि हो न कही जने श्रेष्ठ. परमा० ११
 परनिग्न लोकशिगेमनि, निरुलंकी हो निजमह जमा; ११
 निरूपमपि अविच्छेदनो, ते विच्छे हो सुखमंग अनन्दि. परमा० १२

ढाल—वधावानी अयोव्या हे राम पवारिया. एहनी. ॥
 परमानम निज घर आवीया, वलि पाम्या हे ज्ञानादिक गुणहेम;
 कायजोग बादर दमी, वलि रुंघे हे सूक्ष्मवचने तेम. परमा० १
 काययोग सूक्ष्म दमी, वलि रुंघे हो बादरमननी हो चालि;
 सूक्ष्मकिरीया ध्यान जे, ते ध्यावे हो आत्मनिहालि. परमा० २
 प्रकृति बहुतर कर्मनी, तिहां क्षय करि हो शैलेशीनो काज;
 समुच्छिन्नक्रिय ध्यानने, ते ध्यावे हो निरमल शिवसाज. परमा० ३
 तेरे प्रकृति खपाविने, शिव पावे हो सहू कर्म खपाय;
 निरमल शांत निरामयी, निरंजन हो शिव विगतअपाय. परमा० ४
 काल वरण पण तेरे हे, चवदम गुण हे तजी होय ते सिद्ध;
 अष्टानंतक गुणधणी, जगनायक हो वलि परम विशुद्ध. परमा० ५
 उरधगति बललोकने, शिखरे ते हो जई वसेय उल्लास;
 धरम द्रव्यनय अलोकमे, तिण कारण हो तेहनो तिहां वास. परमा० ६
 लोकाकाश शिखरे रह्यो, ते देखे हो सहू लोक अलोक;
 ते सुखनीय नवि को लखे, अतिइंद्री हो परमात्म सुखओक. परमा० ७
 इंद्रिय सुख त्रयकालना, जिण आगे हो अंश अनंत;
 द्रव्यार्थिक पर्यायने, जाणे ते हो सहू द्रव्य महंत. परमा० ८
 दोष अट्टारह विणु सदा, निरंजन हो नित्यानंदनो भूप;
 परमेष्टी परज्योनि छे, ते जाणे हो त्रयलोकनो रूप. परमा० ९
 निज स्वभाव गुण देखतो, ते देखे हो सधराचार विश्व;
 गुण अनंत धारक प्रभु, निकलंकी हो नही दीरघ ह्रस्व. परमा० १०
 पृथ्व ले नवि अनुभव्या, तेहिज सुख हो लहे सिद्ध जिनेश;
 जाणे केवल जानथी, वचने करि हो न कही शके लेश. परमा० ११
 पगनिख लोकशिरोमणि, निरुद्धी हो निजसह जसवाद;
 निरूपम पियर अविच्छेदतो, ते विलसे हो सुखसंग अनादि. परमा० १२

भविक जीव हितकरणी धरणी, पूर्वाचारिज वरणी जी;
 ग्रंथ ज्ञानार्णव मोहक तरणी, भवसमुद्र जलतरणी जी. ध्यानक० ३
 संस्कृतवाणी पंडित जाणे, सख जीव सुखदाणी जी;
 ज्ञाताजनने हितकर जाणी, भाषारूप वरवाणी जी. ध्यानक० ४
 दाल अत्रावने पड अधिकार, शुद्धात्मगुण धार जी;
 आखे अनुपम शिवसुखवारू, पंडितजन उरहारू जी. ध्यानक० ५
 संवन लेश्या रसने वारो १७६६, ज्ञेयपदार्थ विचारो जी;
 अनुपम परमात्मपद धारो, माधवमास उदारो जी. ध्यानक० ६
 कृष्णपक्ष तेरस रविवासर, ए अधिकार प्रकास्यो जी;
 भणतां गुणतां सुणतां सुखकर, ज्ञानगेहमे आस्यो जी. ध्यानक० ७
 खतर आचारिज गच्छधारी, जिणचंद्रसूरि जयकारी जी;
 तसु आदेश लही सुखकारी, श्रीमुलतानमझार जी. ध्यानक० ८
 अध्यात्म श्रद्धाना धारी, जिहां वसे नरनार जी;
 परमिध्यामतना परिहारी, स्वपरविवेचनकारी जी. ध्यानक० ९
 निजगुणचरचा तिहांची करतां, मन अनुभवमे वरतां जी;
 स्यादवाद निजगुण अनुसरतां, नित अधिको सुख धरतां जी. १०
 भणसालि मिठमल ज्ञाता, आत्मसूरज ध्याता जी;
 तसु आग्रह करी चउपर्द जोडी, सुणतां सुखनी कोडी जी.
 ध्यानक० ११

निज शुद्धात्म ध्यानने ध्यावो, युगप्रधान गुण गावो जी;
 श्रीजिनचंद्र सुनो दावो, महूरतमांहे पावो जी. ध्यानक० १२
 निजगुणपाठक पुण्यप्रधाना, सुमत्तिसागर गुणयाना जी;
 आत्म सावुरंग वरवाना, वाचक शुभ ग्रंथाना जी. ध्यानक० १३
 जयवंता पाठकगुणवारी, राजसार सुविचारी जी;
 निर्मलज्ञान धरम संभारी, वाचक सद्द हितकारी जी. ध्यानक० १४

અર્થ—પ્રકૃતિચંદ્ર-કર્મનો સ્વભાવ ૧, સ્થિતિચંદ્ર-શાલનો માન ૨, રસચંદ્ર-ચીકણાડ ૩, પ્રદેશચંદ્ર-દલનો માન ૪, તંત્રિકો કર્મ ન્યાર મેદં છે. મોદકને દૃષ્ટાંતે છે-જિમ મોદક કોયક ગાયને હરે. કોયક પુષ્ટ કરે, તિમ કર્મ પણ જ્ઞાનાવર્ણી જ્ઞાનને હરે, દર્શનાવર્ણી દર્શનને હરે, इत्यादिक. સ્થિતિ લાટ્રી તેમ ત્રણ દિન પ્રમુખ તિમ કર્મની સ્થિતિ થીસ કોડાકોડી આદિ. રમ લાટ મેયી પ્રમુખમાં મીઠો કડવો કર્મપાય છે તિમ 'દુઃખ' ટાળીયો પ્રમુખ. પ્રદેશ દલમાન એવં તિહાં પ્રથમ પ્રકૃતિચંદ્ર કહે છે. મૂળપ્રકૃતિ આઠ છે-કર્મ આઠ છે અને ઉત્તર પ્રકૃતિ-આઠ કર્મના ઉત્તરમેદ ૧૫૮ એકસો અઢાવન છે, આપ આપણે કર્મસ્વભાવ છે. ॥૨॥

હવે રહ્યાં આઠ કર્મનાં નામ કહે છે—

इह नाणंदसणावरणंवेयंमोहोऽनैर्नामगोयाणि ।

વિગ્ધં ચ પ્રણવદુઃખસચઉત્તિસયદુપણવિહં ॥૩॥

અર્થ—પ્રથમ જ્ઞાનાવર્ણીય કર્મ કહીએ ૧. વીજો દર્શનાવર્ણીય કર્મ ૨. અને ઘેથ વીજો વેદનીયકર્મ ૩. મોહ ઘોયો મોહનીયકર્મ ૪. પાંચમો આડવા કર્મ. નામ છટ્ટો નામકર્મ. ગોયાણિ સાતમો ગોયકર્મ-જ્ઞાનાવર્ણીયકર્મ જ્ઞાનગુણને આવરે, દર્શનાવર્ણીય દર્શનગુણને આવરે, વેદનીયકર્મ અધ્યાવાથ અનંતમુખ ગુણને રોકે. મોહનીય કર્મ સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્રગુણને રોકે, આડવા કર્મ અનવગાહ ગુણને રોકે-(અશ્રયસ્થિતિ ગુણને રોકે) ગોય કર્મ અગુન્થલુગુણને રોકે. આઠમો અંતરાય કર્મ વીર્ય ગુણને રોકે. ॥ આઠ નામ કહ્યાં. હવે પુહની ઉત્તરપ્રકૃતિનો ૧૫૮ નો કર્મ કહે છે-જ્ઞાનાવર્ણીયની પાંચ પ્રકૃતિ, દર્શનાવર્-

અર્થ—અત્યુગ્રહ—અર્થાવગ્રહ—કિંચિત્ જ્ઞાન તે અર્થાવગ્રહ, તેહના મેદ ૩ છે. રૂદ્ધા—વિચારણા, તેહના મેદ ૬ છે. અવાય—રૂદ્ધજ્ઞાનનો નિશ્ચય તે અપાયના મેદ ૬ છે. અવિસ્મરણ જ્ઞાન તે ધારણા, તેહના મેદ ૬ છે (પાંચ ઇન્દ્રિ મન કરી પૂરુ એકના છ મેદ છે.) સ્પર્શન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ ૧ રસન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ ૨ ઘ્રાણેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ ૩ ચક્ષુરિન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ ૪ શ્રોત્રેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ ૫ મન અર્થાવગ્રહ ૬. સ્પર્શનરૂદ્ધા ૧ રસનરૂદ્ધા ૨ ઘ્રાણરૂદ્ધા ૩ ચક્ષુરૂદ્ધા ૪ શ્રોત્રરૂદ્ધા ૫ મનરૂદ્ધા ૬. સ્પર્શનઅવાય ૧ રસનઅવાય ૨ ચક્ષુઅવાય ૪ શ્રોત્રઅવાય ૫ મનઅવાય ૬. સ્પર્શનધારણા ૧ રસનધારણા ૨ ઘ્રાણધારણા ૩ ચક્ષુધારણા ૪ શ્રોત્રધારણા ૫ મનધારણા ૬. (૧. ૫મ પૃ સર્વ મઠી ૨૮ મેદ મનિજ્ઞાનના જાણવા.)

હવે શ્રુતજ્ઞાનના મેદ કહે છે—ચત્વદસહા ૧૪ મેદ છે—શ્રવણેન્દ્રિય અને શ્રુતજ્ઞાનસ્યું થાય તે શ્રુતજ્ઞાનકહીજે. વીસઠા વઠી વીસ મેદ પળ છે. ॥ ૫ ॥

તેમાં પેહેલા ૧૪ મેદ કહે છે.

અક્ષરૈ સદ્ગી^૧ સમ્મં^૨ સાદ્યં^૩ સ્વલુ સપજ્વસિયં^૪ ચ।
ગમિયં^૫ અંગપવિટ્ઠં^૬ સત્તવિ ણ્ણ સપડિવક્ષા ॥૧॥

અર્થ—અક્ષરશ્રુત—અક્ષર વાવને કરી અવગોચ તે ૧. અક્ષર વિના જ્ઞાન થાય. અંકાદિક થકીજ તે અક્ષરશ્રુત. ૨. સંજ્ઞીનું યંત્રાને જે શ્રુત તે સંજ્ઞીશ્રુત ૩ હવે અસંજ્ઞીનું શ્રુત તે અસંજ્ઞીશ્રુત ૪ મમકિતીનુંશ્રુત તે સમ્પગ્નશ્રુત ૫ મિત્વ્યાત્વીનું શ્રુત તે મિત્વ્યાત્વીશ્રુત ૬ મૂર્ચ કરી ગળવર નવાં રચે તિગે સાદીશ્રુત ૭ મહાવિદેહનાં ગન્ત શ્રુતજ્ઞાન તે અનાદિશ્રુત ૮ તિમજ મૂર્ચ કરી તીર્થવિષ્ટે

दासग ज्ञान पारिव वटी, मुख वीरज हो जसु प्रगट अनन;
भवतमन्त्रंसा भावज्युं, सिद्धांतमे हो अतिमहिमा महंत. परमा० १३
ज्ञान सुधारससम सजे, अविकारी हो परमानंदनो धाम;
देवचंद्र मुखसागर, अक्षरव्य हो गुण निजराम. परमा० १४

दृष्टा.

भोजिनशासन अगमगुण, शिवमुखनो दातार;
रसादवाद परिणाम धरि, आत्मदर्शक सार. १
निष्पातमभर भांजिवा, रविसन जिनमन पृह;
सिद्ध शुद्ध परमात्मरस, धारक निजगुणगेह. २
सुख निगोदी सिद्धिदिति, बहु द्रव्य पर्याय;
पूजना व्ययउपादनी, इण विण पीय न कहाय. ३
नामजैन जन बहून छे, तिणदी सिद्ध न काय;
सम्पज्ञानी शुद्धमति, भावजन शिवराय. ४
सिद्ध साधिवा समकिनी, आराधे निज ध्यान;
वेह वस्ताण्यो जैनमे, अगम अपार प्रधान. ५
सोकिरे इक आखरे, में वरुण्यो छे पृह;
सुधासम झिण्यो तुरत, द्रव्य तगो गुण छेह. ६
पूजध्यानतनी कया, जाने जिनवर देव,
निश्चय शिवसावक विनी, धारज्यो ते निननेव. ७

ल-राग धन्याबी. इणपरि भाव भगन मन आगी. पृहनी देखी॥
ध्यानकपाने पृह वस्ताणी, आनमरूप पिछागी जी;
प्रावमुखतनी सहि नानी, जिम दीठि तिम आगी जी. ध्यानक० १
पंडितजन मनसागर टागी, पूरणचंद्र समान जी;
सुभचंद्राचारिजनी वागी, ज्ञानीजन मन भागी जी. ध्यानक० २

[illegible]

27.

[illegible]

અર્થ—અનુદર્શન દ્રષ્ટિ જે આંતરિક સામાન્ય જાણે
અનુદર્શન જે સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ, શ્રોત્રરૂપ થયાર ફરિત્તે
સામાન્ય ઉપયોગ તે અનુદર્શન કરીયે ૨ આધિશક્તિને અનુ
ઉપયોગ તે અધિદર્શન કરીયે ૩ કેવલદર્શનને જે સત્યતા
સામાન્યોપયોગ તે કેવલદર્શન કરીયે ૪ હાં મન:પરંજાને
દર્શન ન કરીયે તે હાં કારણ દર્શન હાં સામાન્યજો રૂતો
અને મન:પરંજાને તે વિશેષ ઉપયોગે જ છે કિંતુ હાં
ન કરીયે તે થયાર દર્શનને આસરે તે થયાર મેદ છે, થયાર
યગ્ની ૧ અનુદર્શનાયગ્ની ૨ આધિદર્શનાયગ્ની ૩ કેવ
લદર્શનાયગ્ની ૪ ૫ થયાર મેદ છે. ॥૧૦॥

મુહપડિવોહા નિશાં નિશાનિશાં ય દુઃખપડિવોહા
પપલાં ટિઓવવિદ્વદસ્સ પપલપપલાં ઉ ધંકમમં: ॥

અર્થ—હવે નિદ્રાના પાત્ર મેદ છે તે કરે છે મુગે રાં
મુગે જાગે પણ નગ્ન જાગે તે નિદ્રા કરીયે ૧ મુગે જ
મુગે જાગે પણ નગ્ન જાગે તે નિદ્રા કરીયે ૧ મુગે જ
નિદ્રા કરીયે ૨ અને કેટલાં ઉભાં નિદ્રા થાયે તે પ્રવચ્ચા ફરિ
કરીયે ૩ કારણાં તે કોઈની જે તે પ્રવચ્ચાવચ્ચા કરીયે ૪
કોઈને તેમ થયાર મને થયાર મને થયાર મને થયાર મને થયાર મને
થયાર મને થયાર મને થયાર મને થયાર મને થયાર મને થયાર મને ॥ ૧૧ ॥

વિગ્નવિનિવરણકરણી ધોનહીં પ્રહરવિવિવરણકરણી
મહાવિનિવરણકરણી ધોનહીં પ્રહરવિવિવરણકરણી ॥૧૧॥

અર્થ—જે વિગ્ન વિનિવરણ કરે તે પ્રહરવિવિવરણ કરે

अर्थ—तिहां दर्शनमोहनीना प्रण भेद छे, विणे गुण सम-
कीतने रोके छे; यद्यपि समकितमोहनीना उदययी क्षयोपशम-
समकीत छे तोपण मिथ्यात्वनां शुद्ध दल वेदे छे (वेडिं छे)
ते सम्यक्त्वमोहनी १ मिश्रमोहनी २ तेमज वकी मिथ्यात्व
मोहनी बीजी कही. इहां ग्रंथिभेद करतां प्रथम यथाप्रवृत्ति-
करण थाय. सात कर्मनी स्थिति एक कोडाकोडी बाकी रहे
त्यारे. बीजो अर्द्धकरण एक अंतर्मुहूर्त प्रमाण करे. बीजो
अनिवृत्तिकरण करीने सम्यक्त्व फरसे इहां मिथ्यात्वने चरम
समये बीज पुंज करे एक शुद्ध पुंज बीजो अर्द्धविशुद्ध पुंज
बीजो अशुद्धस्याम पुंज ए स्थितिना प्रण पुंज करे शुद्ध पुंजो
दल वेदे ते सम्यक्त्व मोहनी १ अर्द्धविशुद्ध पुंज वेदे ते मिश्र-
मोहनी. २ अशुद्धस्याम दलने वेदे ते मिथ्यात्वमोहनी. ॥१४॥

जियंअजियंपुन्नंपावांसवंसंवरंवंधंमुक्खनिज्जरणां ।

जेणं सइहइ तयं सम्मं खइगाइवहुभेयं ॥ १५ ॥

अर्थ—जीवतत्त्व चेतनालक्षण स्वरूपमय १. अजीवतत्त्व
चेतना रहित शुष्क काष्ठादि २. पुन्न-पुण्य शुभ कर्म ३. पाव-
पाप अशुभ कर्म ४ आश्रय कर्मआवरणनो हेतु ५. संवर नवां
कर्म आवतां रोके ६. बंध-जीव प्रदेश कर्म एकतारूप ७.
राक्षस कर्म क्षय पावे ते मोक्षतत्त्व कहीये ८. पूर्वकृतकर्मनी
निर्जरा ते निर्जरातत्त्व कहीये ९. ए नवतत्त्व सूवा जाणे-निश्चये
करी जाणे व्यवहारे करी प्रवर्ते ते निश्चय सम्यक्त्व कहीजे ते
समकीतना घणा भेद छे क्षायक १ क्षयोपशम २ उपसम ३
वेदकादि भेदे करी. ॥ १५ ॥

राजहंस सह सुसुप्तनावे, सुख मन सुख निज पावे जी.

एह सुसुप्त रच्यो शुभ भावे, भयना अन्तिमुख पावे जी.

अक्षय्य शुभराह सुमंगे, निजमननने उमगे जी.

निज कुम्भरगने संगे, देवचन्द्र मनंगे जी.

ध्यानक० १६

ब्रह्मचर्य ए मंथलु कीचो, मानवभवस्त लीचो जी.

आदीवांर एह मे दीचो, जल सहो महु सिद्धो जी. ध्यानक० १७

ध्यानदीपिका एहवो नानो, अग्य अछे अभिगमो जी.

विदादिदिदि दिग्ना ए पासो, देवचन्द्र कहे आमो जी. ध्यानक० १८

इति श्रीज्ञानानन्दे बालभाषावन्दे पंडितदेवचन्द्रमुनिविरचिते

सुहृन्मने स्पाद्वादाधिकारवर्णनो नाम पञ्चमो खंडः समाप्तः ॥

इति श्रीध्यानदीपिकाचतुष्टयी मनमोय ॥

बंछित परज सुनरु जेहा, विविध वग्न जम देहा र

घोर्वाने जिनवर गुनेगेहा, धुजना वाचे नेहा र.

वंछिन० १

वाष्टपूज्य पद्ममनु राना, सुविधि वदन्मु बोला र

मुनिमुवत नेमिन काला, नोवनवग्ने मोला र.

वंछिन० २

मष्टि पाम मनु दोउ नीला, केई माजेक केई हांग र:

पंच दारणी माटा मुंद, हिपडे पहिर दोला र.

वंछिन० ३

मनी जडिपाने केहवो नानिक, ध्यान कुर्या विच धारे र.

हिपडे पहिरं लडावनी बोला, पहिर्याळ मुन आरे र.

वंछिन० ४

मून मेनलो रोग न ध्याने, गरु बोय भय जहा र

भावमहित भगवंत भजना शिवगुना सुन मेहा र:

वंछिन० ५

इति श्रीघोर्वानभगवत्पञ्चमः समाप्तः ॥

લોભ ૪ । સંજલન તે યથાસ્થાત ચારિત્રને રોકે-સંજલનો ક્રોધ-
૧ સંજલનો માન ૨ સંજલની માયા ૩ સંજલનો લોભ ૪ ॥૧૭॥

જાજીવવરિસચડમાસપક્ષગા નરયતિરિયનરઅમરા ।
સમ્માણુસદ્વિરઈઅહ્વચાયચરિત્તધાયકરા ॥૧૮॥

અર્થ—હવે પુહનો દૃષ્ટાંત સ્થિતિ કહે છે-કર્મસ્થિતિ તો સૌલકષાયની જવન્ય અંતર્મુહર્ત્તની, ઝકૂટી ૪૦ કોઢાકોઢી સાગર છે. પુ પરિણામરૂપ સ્થિતિ જાણવી. અનંતાનુબંધીની જાવજીવ સ્થિતિ અપ્રત્યાખ્યાનની વરસ ૧ સ્થિતિ, પ્રત્યાખ્યાનની ચડમાસ ૪ માસ સ્થિતિ છે, સંજલનની પક્ષ ૧ સ્થિતિ છે, અનંતાનુબંધીને પરિણામે મરે તો નરકગતિ પુ જાય. ૧ અપ્રત્યાખ્યાનના પરિણામે મરે તો તિર્યચગતિમાંહે જાય. ૨ પ્રત્યાખ્યાનના પરિણામે મરે તો મનુષ્યગતિમાંહે જાય ૩ સંજલનને પરિણામે મરે તો દેવગતિમાંહે જાય. ૪ અનંતાનુબંધી સમકીતને ઘાત કરે. ૧ અપ્રત્યાખ્યાન અણુવ્રતનું દેશવિરતિનો ઘાત કરે. ૨ પ્રત્યાખ્યાન સર્વવિરતિનું ઘાત કરે. સાધુવ્રતનું ઘાત કરે આશ્રણ દેવે નહીં ૩ સંજલન યથાસ્થાતચારિત્રનું ઘાત કરે. પુટલે ઇંચિ કષાય ઉદય થકાં ફતલા ગુણ પ્રગટે નહીં. ॥૧૮॥

જલરેણુપુઢવિપદ્યરાઈસરિસો ચડવિહો કોહો ।
તિણિસલયાકટ્ઠદ્વિય । સેલત્થંમોવમો માણો ॥૧૯॥

અર્થ—સંજલનો ક્રોધ જલરેખા સમાન છે. જિમ જલની રેખા તરત મિટે તિમ સંજલનો ક્રોધ તરત મિટે, પ્રત્યાખ્યાનનો ક્રોધ રેણુ-વેલ્લી રેખા સમાન વાય પ્રમુખ લાગે મિટે. તિમ નમતિ રામતિ કીધાં ઉતરે, અને અપ્રત્યાખ્યાનનો ક્રોધ પુર્વી-

अथ

श्रीमद्वेवचन्द्रकृत.

कर्मग्रन्थस्य त्वार्थ.

मूलगाथा—

तिरिबीरजिणं वंदिय, कम्मविवागं समामओ वुच्छं ।
कीरइ जिएण हेउहिं, जेणं तो भणए कम्मं ॥१॥

अर्थ—इतिथि जगत्तथ, इदंमान विगद्विम् ।

गगमद्वानम पन्थ, इवेन्द्रमरिहन्मम् ॥ १ ॥

राज्याय गुरु नमः, ध्यात्वा इन्द्रेण जगत् ।

तुत्तार्थ कर्मग्रन्थस्य, त्वार्थ, क्रियते मया ॥ २ ॥

श्री दोषान् अतिशये महिन धारजिणं महावीर भगवन्

प्रते वंदिय वंदीने—इगमनायक महावीर हे नि कग्गे

महावीर स्वामी प्रते वंदिय कहेतां वादने कम्म आठ कम्मो

विवागं विपाककल समामओ मग्गे वुच्छं, कहू धु जे

कम्मं ते क्रियुं जे ते कहे छे—कीरइ काज्जन्—प्रगमं प हे

जिएण जीवे हेउहिं च्छा ४ हेउतां कम्मं ने हेतु कहे छे—

निप्पात्त १, अविगति २, कय ३, लेण ४ कम्म जे नओ

तिको भणए कहाते कम्मं कहू कम्म २ प्रथमगाथाय ॥१॥

ते कम्मना च्छा ने छे -

पयइं टिइं रसपपत्तां न चउहा मांयगस्स दिट्ठंता !

मूलपगइं उत्तरपगइं अडवन्नसंयभेअं ॥ २ ॥

१

રંગ સમાન છે, અનંતાલુચંધી લોભ કિમિરાગ ક્રમજી-રંગ સમાન છે, એટલે સોલે કષાયના મેદ કહ્યા તે સદ્દેહવા. ॥૨૦॥

જસ્સુદયા હોઈ જિણ હાસ રડે અરડે સોગે ભયે કુચ્છા ।
સનિમિત્તમન્નહા વા તં ઇહ હાસાદ્મોહણિયં ॥૨૧॥

અર્થ—હવે હાસ્યાદિક છ મેદ કહે છે—જે કર્મપ્રકૃતિને ઉદયયી હોવે જીવને હાસ્ય ઘણો તે હાસ્યકર્મ ઉદયયી. ૧ રતિ-હર્ષકર્મ. ૨ અરતિકર્મ તે દિલગીરી. ૩ સોગ-મરણાદિક કરે, રુદનાદિ કરે તે શોકકર્મ. ૪ ભયકર્મ—ડર ઘણો થાય. ૫ કુચ્છા—હુગંછા જે અશુભપુદ્ગલાદિકશું હુગંછા. ૬ એ છપ્ કાર્યે નિમિત્તકારણ મિઝ્યાં પણ ઉદય આવે કિણ હીન નિમિત્ત વિના પિણ ઉદય આવે તે ઇહાં હાસ્યાદિક મોહની કહીજે. હાસ્ય ૧ રતિ ૨ અરતિ ૩ સોગ ૪ ભય ૫ હુગંછા ૬. ॥૨૧॥

પુરિસિત્થિતદુભયં પદ્મ અહિલાસો જલસા હવઈ સો ડ ।
ધીનરંનપુંવેઉદઓ પુંકુમંતર્ણનગરંદાહસમો ॥૨૨॥

અર્થ—પુરુષનો અમિલાપ થાય જેહને તે સ્ત્રીવેદ કહીયે ૧ અને જેને સ્ત્રીનો અમિલાપ થાય તે પુરુષવેદ કહીજે ૨ અને સ્ત્રી પુરુષ વિદુનો અમિલાપ ધરે તે નપુંસક વેદ કહીજે. તિણે કરી એટલે સ્ત્રીને પુરુષસું વિદુ સાયે વિપયની યાહ થાય અને પુરુષને સ્ત્રીસેવ્વાની યાહ થાય, સ્ત્રી અને પુરુષસું વિપયની યાહ ઘણી થાય, એ ત્રીનનો અમિલાપ તે શાયી થાય ? ઇમ જે કર્મના ઉદયયી થાય તે કર્મ વેદ કહીયે. તિહાં પ્રથમસ્ત્રીવેદ ૧, બીજો પુરુષવેદ ૨, ત્રીજો નપુંસકવેદ ૩, એહની તૃણા—જ્વાલા એહવી છે કે સ્ત્રીવેદની અગનિ પુંકુમ કોઝની દાહ સમાન છે ૧ અને

ગીત્તી પ્રકૃતિ નવ ૧, વેદનીય કર્મની ૬ પ્રકૃતિ ૨, મોહનીય કર્મની અટ્ટવીસ પ્રકૃતિ ૨૮, આજ્ઞા કર્મની ૪ દ્વાર પ્રકૃતિ, નામકર્મની એકનો વ્રણ ૧૦૩ પ્રકૃતિ, ગોવકર્મની ૬ પ્રકૃતિ ૨, અંતરાયકર્મની પાંચ પ્રકૃતિ ૫. એવં સર્વપ્રકૃતિ ૧૫૮ પ્રકૃતિ અટ્ટાવન છે. ॥ ૩ ॥

મંદેનુયંઓહીમણેકેવલાણિંનાણાણિ તત્થ મહનાણં ।
વંજણવગ્ગહં ચઉહા મણનયણવિણિંદિયચઉક્કા ॥૪॥

અર્થ—હવે પ્રથમ જ્ઞાનાવર્ત્તીય કર્મ તેહના મેદ કેહેવા ને જ્ઞાનાવર્ત્તીય જ્ઞાનને રોકે. નિને પ્રથમ જ્ઞાનના મેદ મંગલિક રૂપ લેવાને છે. જ્ઞાનના મેદ પાંચ છે. મહ—મતિજ્ઞાન. મુઅ—શુદ્ધ જ્ઞાન, ઓહી—અધિજ્ઞાન, મણ. મન:પર્યવજ્ઞાન કેવલાણિ—કેવલ જ્ઞાન. નાગ ણિ ઇ પ્રાંચ જ્ઞાન જાગીયે. વસ્તુસ્વરૂપ જાણ્યારી તે જ્ઞાન કહેલે. હવે નિહાં મનિજ્ઞાનના મેદ ૨૮ કહે છે. મનનાં વિચારમારૂપ જ્ઞાન તે મનિજ્ઞાન કહીજે. (હંદિયોનાં અપેશારૂવક) ઇંજનાવગ્ગહ લે હંદિયોના વિષય મિત્થયાં થરાં લે અપેક્ષા ઉપયોગ અસંલ્પ્યત્તમયાન્મક તે ઇંજનાવગ્ગહ કહીજે તેહના મેદ ૪ છે. મન નયન કહીનાં આંતર્ય મન વિના દ્વાર હંદિયને ઇંજનાવગ્ગહ છે. લે વાગ્ગત્તી મન. આંતર્ય અપ્રાપ્ત-કારી છે. અને દ્વાર હંદિયને પ્રાપ્તકારી છે. સ્પેશોદિય ઇંજનાવગ્ગહ ? રત્તનેદિય ઇંજનાવગ્ગહ ૨ ઘાગેદિય ઇંજનાવગ્ગહ ૩ ઓવેન્દિય ઇંજનાવગ્ગહ. ૪ ॥૪॥

અત્થુગ્ગહંઈહાંવાયંધારણાં કરણંમાણસેહિં છહા ।
ઇય અટ્ટવીસંમેયં ચઉદસહાં વીસહાં વ સુયં ॥૫॥

पिंडपयडित्ति चउदसपरघाऊसासंआयेवुँजोयं ।

अगुरुलहुँतित्थनिमिँणोवघायमिर्यअट्ट पत्तेया ॥२५॥

अर्थ—पिंडप्रकृति ए चौद छे. पिंड—जेहनी एक प्रकृतिना घणा मेद थाय ते पिंडप्रकृति कहाँजे. ते चउदमेदे पा घातनामकर्म १ ऊसासनामकर्म २ आतापनामकर्म ३ उघोतनामकर्म ४ अगुरुलघुनामकर्म ५ तीर्यकरनामकर्म ६ निर्माणनामकर्म ७ उपघातनामकर्म ८ ए आठप्रकृति प्रत्येक प्रकृति कहाँजे. ए प्रकृतिनो उत्तरमेद कोइ थाय नहीं. ॥२५॥

तसेघायरंपज्जत्तं पत्तेअँथिरँसुभं च सुभंगं च ।

सुसररआइज्जँजँसं तसदसगं थावरदसंतु इमं ॥२६॥

अर्थ—प्रसनामकर्म १ बादरनामकर्म २ पर्याप्तनामकर्म ३ प्रत्येकनामकर्म ४ स्थिरनामकर्म ५ शुभनामकर्म ६ सुभंगनामकर्म ७ सुस्वरनामकर्म ८ आदेयनामकर्म ९ जसनामकर्म १० ए प्रसदशक जाणवो. जाणणहारने हवे थावरदशक कहे छे वीजो. ॥२६॥

थावरंसुहुमँअपँज्जं साहारणंमथिरँमसुभंदुभगणिँ ।

दूसररणाइज्जँजँसंमिय नामे सेयरा वीसं ॥ २७ ॥

अर्थ—प्रथम थावरनामकर्म १ सूक्ष्मनामकर्म वीजो २ अपर्याप्तनामकर्म वीजो ३ साचारणनामकर्म चोथो ४ अधिनामकर्म पांचमो ५ अशुभनामकर्म छठो ६ दुर्भगनामक सातमो ७ दुःस्वरनामकर्म आठमो ८ अनादेयनामकर्म नवम ९ अपजसनामकर्म दसमो १० ए थावरदशक कहुं वीर

કહું તિહાં થીણઝી ૧ નિદ્રા ૨ પ્રધણ ૩ એ ત્રીન છેડી. વિદે
જાણવા માટે કહે છે—વર્ણચતુષ્ક સામાન્યે વળાં તે ૧
૧ ગંધ ૨ રસ ૩ સ્પર્શનામ ૪ એ ૪ ને વર્ણચતુષ્ક
કહીયે અને અશુરુલબુનામ ૧ ઉપવાતનામ ૨ પરાગતનામ ૩
ઝસાસનામ ૪ એ અશુરુલબુચતુષ્ક કહીયે. થસ ૧ થસન
૨ એ થસદ્રિક કહીજે. ૧ થસ, ૨ થાદર, ૩ પર્યામ એ થસદ્રિક
લીજે, અને થસ ૧ થાદર ૨ પર્યામા ૩ પ્રત્યેક ૪ એ ૪ ને થસ
ચતુષ્ક કહીજે. અને થસ ૧ થાદર ૨ પર્યામ ૩ પ્રત્યેક ૪
સ્થિર ૫ શુભ ૬ એ છને થસપરક. એમ જેટલી પ્રતિ હો
તે થસાદિનામથી જોડ્યે. ॥૨૯॥

ગઈયાઈળ ઉ કમસો ચઉપળપળતિપળપંચઉછઠ્ઠ.
પળદુગપળદૂઠચઉદુગ ઇય ઉત્તરભેયપળસદ્દંડી ॥૩૦॥

અર્પ—હવે ૧૩ થાંગ મહત્તિ કહે છે—ગતિ અર્પિત ૧૩
પેટના ઉત્તરમેદ કહે છે—ગતિ ૪ મેદે વ્યાપ, જાતિના પાંચ
મેદ ૫, શરીરના પાંચમેદ, ઉપાંગના ત્રીનમેદ ૩, મંચનના પાંચ
મેદ ૫, મંચાનનના પાંચમેદ ૫, સંચપનના ૭ મેદ ૬, સંચપન
૭ મેદ, થગના પાંચ મેદ ૫, ગંધના દો મેદ ૨, રમના પાંચ મેદ
૫, રમ્મના આઠ ૮ મેદ, આનુશાંના વ્યાપ મેદ ૪, શિદ્ધિ
ગતિના યે મેદ ૨. છટ્ટે કરી ઉત્તરમેદ માં નિદ્રાના પાંચ
મેદ થયા. નિદ્રામહત્તિના ૫ ઉત્તરમેદ થયા. ॥ ૩૦ ॥

અઘ્વીસંજુયા તિનંવેઈ સંતે થા પનરયંધેને નિર્મલ
અધર્મસંચાયંગહો તણુસુસામગ્રવગ્નચક્ર ॥ ૩૧ ॥

અર્થ—હવે ગતિનામકર્મના ચાર મેદ કહે છે—નરકગતિ
૧ નિર્યંગગતિ ૨ મનુષ્યગતિ ૩ દેવગતિ ૪ । પૈંદ્રી જાતિ
૧ વૈંદ્રીની જાતિ ૨ તૈંદ્રીની જાતિ ૩ ચૌંદ્રીની જાતિ ૪ પંવેં-
દ્રીની જાતિ ૫. એ પાંચ જાતિ જાણવી. ઔદારિક શરીર ૧
વૈક્રિય શરીર ૨ આહારક શરીર ૩ તેજસ શરીર ૪ કાર્મણ
શરીર ૫. એ પાંચ શરીર જાણવાં. ॥૩૩॥

વાહુરુ પિટ્ઠિ સિર ઊર ઊચરંગ ઊવગં અંગુલીપમુહા ।
સેસા અંગોવંગા પદમતણુતિગસ્સુવંગાણિ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ—થાંહ્ય દોય ૨, સાથલ દોય ૨, પુંઠ ૧, સિ
(મમ્તક) ૧ હીયું ૧ પેટ ૧ એ આઠ અંગ છે અને આંગડી
પ્રમુખ ઉપાંગ છે. શેપ—શ્રાફી નસ, કેશાદિક સર્વ અંગોપાંગ
જાણવા તે અંગોપાંગ પહેલા ઘણ શરીરનાં છે.—ઔદારિક ઉપાંગ
૧ વૈક્રિય ઉપાંગ ૨ આહારક ઉપાંગ ૩. એ ઘણ ઉપાંગ વ્યાં. ૩૪

ઊરલાઈપુગ્ગલાણં, નિવહ્વજ્ઞંતયાણ સંવંધં ।

જં કૃણઈ જઊમમં તં ઊરલાઈવંધણં નેયં ॥ ૩૫ ॥

અર્થ—ઔદારિકાદિક પાંચ શરીર પુદ્ગલ કેડક થાંહ્યા
પંવેં શરીરપાંગ પરિણમાચ્યા અને યીજાં નચાં થાંવતાં જે પુદ્ગલ
તેહને તે સંવંધ એકમેક કરવો જેણે કરીને તે વંધન કરીને કમ્તે
ઊચ તે લાગ્વની પેરે જિમ લાસ લાકડીને એકમેક કરે થોડડી
ગાંત નિમ વંધન પુદ્ગલને ગ્રહિ રાખે છે. તે વંધન ઔદારિક ૧
વૈક્રિય વંધન ૨ આહારક વંધન ૩ તેજસ વંધન ૪ કાર્મણ
વંધન ૫. એ પાંચ વંધન જાણવાં. ॥૩૫॥

અર્થ—સંવયણ કહેતાં હાડનો સપુટ-હાડ માંદોનો છે સંવય તે સંવયગના છ મેદ જાણવા. વજ્રકપ્પભનારાચ પહેલો સંવયણ મહાબલવંત સ્ત્રીલી પાટો મર્કટ વંચન છે ૧. ત્રિન વાંજો કપ્પભનારાચ. લે માંદે સ્ત્રીલા નહીં, પાટો મર્કટ વંચન છે ૨. થ્રીજો નારાચ. જેહને મર્કટ વંચન છે ૩. ચોથો અર્ધનારાચ ૪ જેહને એકપાસે મર્કટ વંચન છે. ॥ ૩૮ ॥

કીલિઅંછેવર્ટટં ઇહ, રિસહો પટો ય કીલિયાવજાં
ઝમઓ મક્કડવંધો, નારાયં ઇમસુરાલંગે ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—પાંચમો કીલીકા સંવયણ. જેહને સ્ત્રીલી છે. ૧ છટ્ટો છેવટો સંવયણ. જિહાં સર્વથા નિર્બલ છે. ૬ પાંચમ-પાટો-પટ્ટો દોડ હાડનો સપુટ મર્કટવંચ ઉપરે પાટો છે, વજ્ર કહેતાં સ્ત્રીલી-મર્કટ વંચને દોડ પાસે કીલી કહેતાં સ્ત્રીલી છે. ઝમઓ-રોડ પાસે હાડનો આંટો તે મર્કટવંચ, વહીને. ૫ સર્વ પહેલે સંવયણમે છે. મહાબલવંત થાય, ૫ સંવયણ કમ ઔદારિક શરીર ધારીને ઉદય આવે. એન્હે તિર્યચ મહુચ્ચને છે. દેવતા નારતીને નથી. ॥ ૩૯ ॥

સમચરસનિગ્ગોહં-સાંઝિજુજાંઈવામંજં હુંડં ।
સંઠાણા વળ્ણા કિળ્હ-નીલલોહિયહંલિહંસિઆં ૪૦ ॥

અર્થ—સમચોરસ સંસ્થાન જે ચ્યાર દોરી પર્યકાસન વેડાં વરાજર થાય અતિ સુંદર છે. ૧ નિયોવ સંસ્થાન ઝર જિ સુંદર છે, હેટલો વિક હુર્બલ છે. ૨ સાંદિ સંસ્થાન થ્રીજો નાંચલો સુંદર છે. ૩ કુચ્જસંસ્થાન જે કુમડો હોવે. ૪ વાનંત સંસ્થાન જે દેહમાન છોટો હોવે. ૫ હુંડકં સંસ્થાન સર્વથા ઉચ્ચ

તપ્ત દેશે દર્શના શ્રવણ થયે વાદ્ય ત્રિમ દિનચિત્રી તેહને
કરીને તે વર્ણના નિદ્રા પાંચની કરીને પૂતનો વડ અર્ધ-
શ્વરતે તે વાદ્યેય વિન્યા અગ્રેષ્ઠ થયે નિદ્રામાંથી બન-
વનાં કરે.

હવે દેશનાં વર્ણનો સ્વરૂપ કરે છે—નરુ સ્વરૂપની દેવી
સ્વરૂપની ઘણા દેવોને તે શરૂથી તે સમાન છે. જિમ મીઠાસ
લાગે તે સ્વરૂપની ? અને શરૂનાં વડાં લે તે અમાતાદેવી
૨ કુશાંક—ગોટ મેંદે દેશનાંપરમ છે. અમાતાદેવગુણ્ય છેકે છે
દેશનાંપરમનો સ્વરૂપ છે. ॥૧૨॥

પ્રોસાદં સુરમણ્ય સાપનસાયં નુ તિરિયનરણ્ણુ ।
નજં ષ મોહણીયં દુવિહં દંસણચરણમોહા ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—અમાતા—માટે દેવગુણિને સ્વરૂપગાનિમા સાતારેશ્વરીનો
જિવ હરપ છે; અને તિરિય નાર્કરને અમાતા પ્રથમ છે. હજાં
જિમ મગ્ગાનના અન્ન સમયે નાર્કરને પણ સાતારા પાપ છે અને
મગ્ગ અશ્વર તિરિયને પણ સાતારા છે પણ તે કદા ક્યારે
પાપ છે સજા નથી લેને ન ગતી.

હવે મોહનાંપરમનો સ્વરૂપ કરે છે—મદિગરાન સમાન મોહ-
નાંપરમ છે. જિમ મદિગરાન કંથા માગત મહેલો વિહત પાપ
ત્રિમ મોહનાંપરમનો પણ જાગનો. તે મોહનાંપરમનાં વે મેંદ છે—
પ્રક. કર્મનોહની જે કર્મ સ્વરૂપ-ગુણે સંકારે તે કર્મનો-
હની ? અને કર્મવિગિને સંકારે તે કર્મનોહની કરીને. ૧૩॥
દંસણમોહં તિવિહં સમ્મં મીસં તહેવ મિચ્છતં ।
નુદ્ધં અદ્ધવિનુદ્ધં અવિનુદ્ધં તં હવડ કમસો ॥૧૪॥

अर्थ—श्रीगृहक-भंडारी समान अंतराय कर्म जा
जिम भंडारी अपूठे यकां जिम राजानी दान देवानी
हवे पनि ते पाळितो दान देइ शके नहीं; इम अंतराय व
उदये जीव दानादिक देइ शके नहीं ॥ ५३ ॥

हवे आठ कर्मवचनां कारण कहे छे.

पडिणीअत्तणनिन्हव-उवघायपओसअंतराएण ।

अच्चासायणयाए, आवरणदुगं जिओ जयइ ॥ ५४ ॥

अर्थ—तिहां पहेलां ज्ञानावरणी दर्शनावरणीनां बंध का
कहे छे—मत्तनीरूपणें जिनमतनो अपूठो करे, निन्हव सिद्धा
न्तनां वचन उपाये, उपवात-ज्ञाननी प्रति प्रमुख फाड़े, भगना
होय ते उपरे द्वेष धरे, द्वेष करे ते पओस कहाये. यमी
भगतां अंतराय करे, सिद्धांत, गुरु, प्रतिमानी अति आशान्ता
करे; तो जीव अंतराय बांवे. आवरण दोय ज्ञानावरण १,
दर्शनावरणी कर्म जीव इतरे कारणे बांवे. ॥ ५४ ॥

गुरुभतिखंतिकरुणा-वयजोगकसायभिजयदाणजुओ ।

दढधन्माई अज्जइ, सायमसायं त्रिवज्जयओ ॥ ५५ ॥

अर्थ—गुरुभक्ति करतां, क्षमा करतां, दया पच्छतां, व्रत
पाच्छतां, योग वश करे, कषायवश करे, दान देवे, दृढधर्मि होये,
धर्म उपरे स्थिर प्रतीत उपार्जे—बांवे सातावेदनी मने; अने पदवी
विपरीत जे हिस, अवत, कषाययी असातावेदनी बांवे. ॥ ५५ ॥

उत्तमग्गदेस गामग्ग-नासणादेवदवहरणोहिं ।

दंसणनोह जिणमुणि-चेइअसंग्गाइपडिणीओ ॥ ५६ ॥

માટીવીરુગીની રેखा સમાન છે, જે ચીકળીમાટીની રેखा મેહ પ્રસુલ થે મીટે તિમ ઘણે ઉપાયે અપ્રત્યાહ્યાન ક્રોધ ઉતરે. અનંતાનુબંધી ક્રોધ પર્વતરેखा સમાન છે. જિમ પર્વતની રેखा પહી પહી ફરી મઠે નહીં; તિમ અનંતાનુબંધી ક્રોધ જાવજાવ ત્યાં મિટે નહીં તે અનંતાનુબંધી ધ. સંજલનો માન નેતરની છડી સમાન. જે તરત નમે; પ્રત્યાહ્યાન માન; કાષ્ટ લાકડી સમાન છે જે કિણહી કારણે નમે, અપ્રત્યાહ્યાની માન અઠી હાડ સમાન છે—ઘણે જતન કીયાં નમે તિમ તે માની મિળ. ઘણાં જતન કીયાં નમે. અનંતાનુબંધી માન સેલ મધ્યરના ધાંમા સમાન છે, જે કિમહી નમે નહીં; તિમ અનંતાનુબંધીમાનવંત કિમહિ માન હોડે નહીં. ॥૧૯॥

માયાવલેહિગોમુત્તિમિદસિંગઘણવંસિમૂલસમા ।

લોહો હલિદ્વંજળકદંમ કિમિરાગસંતરિચ્છો ॥૨૦॥

અર્થ—સંજલનીમાયા વલેહી વાંસની છોડ. સમાન જે તરત. ધાંક છોડે. પ્રત્યાહ્યાની માયા ગોમૂલિકા સમાન જે કિણહી કારણે કપટ છાંંડે, અપ્રત્યાહ્યાની માયા મિદરા સિંગ સમાન છે, કિણહી કારણે કરી ધાંક છોડે, અનંતાનુબંધી માયા વંસમૂલ વાંસની જડ સમાન છે, અતિ ગૂઢ—ચક્ર છે, ઘણાં પણ ધાંક છોડે નહીં. પૃથ્વી માયા અનંતાનુબંધીની. સંજલનો લોભ હલદના રંગ સમાન છે, જે લાલધેં થાય તે, નરન લાલધ છોડે, પ્રત્યાહ્યાની લોભ શ્વંજળ—ગાઢાની વાગળ રંગ સમાન છે. જે જેને કીયાં તે રંગ ઉતરે. અપ્રત્યાહ્યાનીયો લોભ નગર કદંમના

‘ ‘ સમાણો ’ ’ શ્વેત પાટાતમ્.

અવિરયમાઈ સુરાડ, ઘાલતયોઽકામનિજરો જયઈ ।
સરલો અગારવિહો, સુહનામં અન્નહા અસુહં ॥૫૯॥

અર્થ—અવિરતિથી ભેડ કરીને રાત્રીમાં ગુણગ્રાને તાંડે જીવ
દેવતાનો જ આડ઼લો વાંધે, વઢી અજ્ઞાનતપ કરતો જીવ, અજ્ઞા-
નનિર્જરા કરતો જીવ દેવતાનો આડ઼લો વાંધે. સરલચિત્ત
હોવે, ગર્થ ન કરતો હોય તે જીવ નામકર્મની શુભ પ્રતીતિ
વાંધે અને કપટી અહંકાર કરતો હોય તે નામકર્મની અશુભ
પ્રતીતિ વાંધે. ॥ ૫૯ ॥

ગુણપેહી મયરહિઓ, અજસયણજસાવણારુઈ નિચં ।
પકુણઈ જિણાઈભત્તો, ઉચં નીચં ડ્યરહા ડ ॥૬૦॥

અર્થ—ગુણગ્રાહી-ગુણરાગી, મદ અહંકાર તરિત, માનનો
પક્ષ નહીં, ભગવાને ભગાવવાની રુષિ ઘણી હોયે જેહને પદને
સાલગુણિ જીવ હોયે વઢી જે જીવ જિન ગુણ થયન શુભ
શ્રુતની ભક્તિ કરતો હોય તે જીવ ઉચ્ચગોત્ર વાંધે. અને પદની
વિપરીતપણે નીચ ગોત્રકર્મ વાંધે. ॥ ૬૦ ॥

જિણપૂઆવિગ્યકરો, હિંસાઈપરાયણો જયઈ ચિત્તં ।
ઇય કમ્મવિવાગોયં, લિહિઓ દેવિંદસૂરિહં ॥૬૧॥

અર્થ—જિનગુણ કરનાં જે અંતરાય કરે તે અંતરાય
કર્મ વાંધે વઢી જે હિંસાનાં તપ-ઉદ્ધમાડ હોયે તે જીવ
અંતરાયકર્મ વાંધે, પૃથ્થે કરી કર્મનો વિચાર કરતો. પદનો
અદાવન પ્રતીતિ વઢી અને પદનાં સિદ્ધાંત દેવતાને દેવતાને
અપાયે લક્ષ્યો છે. ॥ ૬૧ ॥

હતિ કમ્મવિવાગનામ પ્રથમકર્મપ્રંપટમાયં મંદાંતં ॥૬૨॥

પુરુષોદની અગ્નિ તૃણની જાગ મમાન છે. જે ટીમતિ કાઢ્યા
રિને પા દરે થોડી; તિમ પુરુષદાહ નાન મિટે અને નડુંમક-
પેદગી અસિદાહ નગદાહ મમાન છે, તિમ નગનો દાહ કરેદરે
ફરે નહીં; તિમ નડુંમકોદની દાહ કરી મિટે નહીં. છુટે
મોહનામકર્મનાં ૨૮ પ્રકૃતિ કહ્યો. ॥૨૨॥

સુરેનરંતિરિનૈરયાજં હૃદિસરિતં નામકમ્મ ચિત્તિસમં
ધાયારેત્તિનયંદેવિહં, તિઉત્તરેસંયં ચ સત્તદંટી ॥૨૩॥

અર્થ—હવે આડગાકર્મની વ્યાખ્યા પ્રકૃતિ કરે છે—તિહાં
સુર દેવતાનો આડગો ૧ નર-મનુષ્યનો આડગો ૨ તિર્પથનો
આડગો ૩ નરય-નરવનો આડગો ૪ ૫ વ્યાખ્યા મેદ છે. હૃદિસ-
રિત્તિ-સ્વોદા સમાન છે, તિમ સ્વોદામા પણ પડ્યા પડી
કાટપો જ નીકાટે તિમ આડગો કર્મ ભોગવ્યાં વેં.

હવે નામકર્મનો સ્વરૂપ કરે છે—નામકર્મ ચીનાગ સમાન
છે—તેહના અનેકમેદ અનેકપ્રકારના છે તે જાગવા. હવે તિહાં
દેવતાન ૪૨ મેદ પણ છે, નિનયઃ પ્રયાગ ૧૩ મેદ વિષ
છે. અને ૧૦૩ એકગાત્રીન મેદ છે, થી સદસટિ ૬૭ મેદ
પણ છે. ॥૨૩॥

ગદ્ગજાદૈનણેડવર્ગાં વંધણંસધાયણાણિ સંધયણાં ।
સંટાણવર્ગંધેરસંપાસંઞણપુદિંતિહગગદ્ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ—હવે પ્રથમ દેવતાની મેદ કરે છે—ગતિ ૧ જાતિ
૨ નટ-સંગીતમેદ ૩ ઉપાંગમેદ ૪ વંચનમેદ ૫ સંપાત્નમેદ
૬ સંધયગમેદ ૭ સંસ્થાનમેદ ૮ વર્ગમેદ ૯ ગંધમેદ ૧૦ રસમેદ
૧૧ પરસમેદ ૧૨ અણુર્ગમેદ ૧૩ વિહાણોગતિમેદ તે ૧૪. ૨૪

धर्म उपर न राग न द्वेष ते मिश्र कहीजे ३, नवतत्त्व
 सुधा सद्दे ते अविरति समकित कहीजे ४, संमकीत सहित
 भ्रावकव्रत पाळे ते देशविरति कहीजे. ५, साधुना पंच
 महाव्रत पाळे पिण प्रमाद सेवे ते प्रमत्त कहीजे ६, प्रमाद
 सेवे नहीं ते अप्रमत्त कहीजे ७, प्रति समय अध्यवसायो
 मित्र मित्र होवायी निवृत्तिदादर कहीजे ८, ज्यां कोव,
 मान, माया, उपशमावे अथवा खपावे ते अनिरुतिदादर कही-
 जें ९, लोभ उपशमावे खपावे ते सुदमसंपराय कहीजे १०, मोह
 उपशमावे ते उपशान्त कहीजे ११, मोहनां कर्म खपावे
 ते क्षीणमोह कहीजे १२, च्यार कर्म खपावे, केवलज्ञान
 पामे ते सजोगी केवळी कहीजे १३, अवाती च्यार कर्म
 खपावे, मोक्ष जाय ते अजोगी केवळी कहीजे १४, हवे चौद
 गुणठाणानी स्थिति कहे छे—मिथ्यात्वगुणठाणानी स्थिति अभ-
 व्यने अनादि—अनंत, भय्य ग्रंथि भेदे नहीं तेने अनादि-
 सांत, समकीतसुं पडी मिथ्यात्वमे पडे तेहने जदन्य अंतर्मु-
 हूर्त, उत्कृष्ट अनंतो काल १, सास्वादननी स्थिति ६ छ अ
 वळी छे २. मिश्रनी स्थिति जदन्यने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त ३. संप-
 क्त्य गुणस्थाननी उत्कृष्ट ३३ सागर. देशविरतिनी ३० देव
 पूर्व कोड वर्ष. प्रमत्त एहनी जदन्य अंतर्मुहूर्त उत्कृष्ट देश
 लणी पूर्व कोड. (सर्व स्थिति एकत्र करतां) आठमे गुणठा-
 (तया अप्रमत्तना जदन्य समय ने उत्कृष्ट स्थिति अंतर्मुहूर्तने
 मवाहापेक्षाए देशण पूर्व कोड वर्ष) शुं मांश बारमा तांड (मुकी)
 प्रांच गुणठाणानी जदन्य एक समय. बारमानी जदन्य अंतर्मुहूर्त
 उत्कृष्ट मत्येके अथवा सर्वनी एक अंतर्मुहूर्त, तेमा गुणठ-
 णानी स्थिति जदन्य अंतर्मुहूर्त, उत्कृष्टी देजे ऊंच पूर्वकोटी.

चांवे बीजा न चांवे तिणे सास्वादन गुणठाणे न चांवे तिवारे
 सोळे प्रकृति वळी काढी; तिवारे सास्वादनगुणठाणे एकसोरठ
 प्रकृति रही ते चांवे छे. २ हवे मिश्रगुणठाणे कहे छे—निरिनिग
 तिर्यचगति १, निर्यचनी आउखी २, तिर्यचनो आउतो ३.
 धीगध्वीनि—निगनिद्रा १, मघलावघडा २, धीगदी ३.
 दुर्भगतिग—ते दुर्भग १, दुःस्वर २, अनादेय ३. एवं ना ते
 उपरांत वळी ॥ ४ ॥

अणमज्ज्ञानिइसंघयणचउ निउज्जोअकुखगइरिति
 पणवीसं तो मीसे, चउसयरि दुहाउअयंधा ॥ ५ ॥

अर्थ—अंतातुपंची क्रोध १, मान २, माया ३, लोभ ४.
 मध्यमस्थान रुपार न्यग्रोध १, सादि २, वादन ३, दुष्ट ४.
 मध्यमयय ४ रिमनागच १, नागच २, अर्द्रनागच ३, कील्लि
 ४ पृ ४। नाचगो १, उद्योनान १, अशुभविहायोगनि १, स्व १
 १. पृ पचवीस २५ प्रकृति मिश्रगुणठाणे न चांवे तिवारे मिश्र-
 गुणठाणे ७ टाळवी. तिवारे मिश्रगुणठाणे ७४ धीगता मां
 चांवे. १०१ गारा पचवीस काढ्यां तो उहोतर ७६ होत
 तिवार तो आउखा मनुष्यनो आउतो १, देवानो आउतो
 २. पृ ११ वळी न चांवे तिवार ७४ रं. ॥ ५ ॥

सन्ने सगनरि जिणाउबंधिइरनततिमरिअरु-
 सादा ।

अणदुगंतो देसे मत्तदुटी नियकसायंतो ॥ ६ ॥

अर्थ—जो दोषे मरुतिगुणठाणे कहे छे—ततिगुण
 १० मरुतमत्त प्रहान चांवे. इहां तीक्ष्णमत्त १.

अउखो खपावे सातमे गुणठाणे आवे तेहने अद्यावन ५८ रहे. इहां नो दोष प्रकृति घटे छे; सत्तावन अपवा छप्पन्न आप छे. निणे आहारक शरीर १, आहारक उतांग २, ए दोष वही घालीजे तिवारे गुणसठी ५९ तथा ५८ भाय. ॥ ८ ॥

अउन्नत अमुद्रा इन्मि निद्रागुं तो छप्पन्न गुणभागे ।
सुदुर्गतिगिदिदुस्वगइतसनवउरलं धिणुत्तगुंगी ॥ ९ ॥

अर्थ—इहिज अद्यावन ५८ अपूर्वकरण आठमे गुणठाणे तेहने पहेले भागे बांवे, पछी बीजे बीजे चोमे पांचमे छठे प पांच भागे छप्पन्न ५६ प्रकृति बांवे. निद्रा १, मचला २, ए दोष प्रकृति काळीजे. मछी देवगति १, देवतागुर्वि २, संवेदी १. शुभविहायोगति १. मस १, ज्ञादर २, प्रशास ३, प्रत्येक ४, धिर ५, शुभ ६, सुभग ७, सुस्वर ८, आदेय ९. ए मस नव तथा औदारिक विना ४ शरीर दोष उतांग—वैक्रिय शरीर १, आहारक शरीर २, सेजस ३, कर्मण शरीर ४. वैक्रिय उतांग १, आहारक उतांग २. ॥ ९ ॥

समचउरतिगिजाजिणवन्नअगुरुलइन्नउछलं सितीसंती
चरमे छवीसबंधो, हासरइकुरुलसमभेओ ॥ १० ॥

अर्थ—समचतुरस्र संस्थान १, निर्माण १, जितवान १, वर्ण १, नंघ १, रस १, फल १, अगुरुल १, उतांग १, पति १, उतांग १, उतांग भागने अंते ए बीस १० प्रकृति काळीजे. तिवारे चरम छेहछे सातमे भागे छवीस २६ प्रकृति बांवे. हवे नवमे अनिरुतिगदरगुणठाणे कहे छे—हास १, गति १, दुगंडा १, भय १. ए चरम काळीजे. ॥ १० ॥

जं संघायइ उरलाइ-पुगले तणगणं व दंताली ।
तं संघायं वंधणनिव तणुनामेण पंचविहं ॥३६॥

अर्थ—जे कर्मना उदययी संघानं कहेंतां मेळा कर औदा-
रिकादि पुद्गलेने जिम तृग गणना प्रने जिम दंताली मेळा
करे तिम पुद्गलेने मेळां कर, ते संघानन वहीइ छे. जिम
बंधनना पांच भेद कछा तिम संघाननना पांच भेद कहेवा
औदारिक संघानन १, वैक्रिय संघानन २, आह्लाक संघानन
३, तेजस संघानन ४, कर्मण संघानन ५. ॥ ३६ ॥

ओरालविउदाहारयाणं सगैनेयकम्मजुत्ताणं ।
नवं वंधणाणि इयर-दुसहियाणं तिद्धि नेमि च ॥३७॥

अर्थ—हवे १५ बंधन कहे छे. औदारिक औदारिक बंधन
१, वैक्रिय वैक्रिय बंधन २, आह्लाक आह्लाक बंधन ३, तिमि
सग पोनाता बंधनयी जागवा अने ३ शरीर्य तेजस जोडिय
वही कर्मणने जोडिये तिवार नव बंधन यव औदारिक तेजस
बंधन ४, वैक्रिय तेजस बंधन ५, आह्लाक तेजस बंधन ६ औदा-
रिक कर्मण बंधन ७, वैक्रिय कर्मण बंधन ८, आह्लाक कर्मण
बंधन ९, ते ३ शरीर्य तेजस कर्मण जोडिये ३ शरीर्य तेजस
कर्मण बंधन १०, वैक्रिय तेजस कर्मण बंधन ११, आह्लाक
तेजस कर्मण बंधन १२, कर्मण कर्मण बंधन १३, तेजस
तेजस बंधन १४, तेजस बंधन बंधन १५, तेजस बंधन जागवा.
पद्यं १५ पंधर बंधन यवा. ॥ ३७ ॥

संघयगमट्टिनिचओ, न छुडा वज्जिमहनारायं ।
तह च रित्तहनारायं, नाराय अछनारायं ॥ ३८ ॥

અર્થ—હવે ચૌદ ગુણઠાણે ઉદય કહે છે—ઉદય કહેતાં કર્મનો વિપાક ફલ તેહનો મોગવળો શુભ સાતાદિક અશુભ અસાતાદિક તે ઉદય કહીજે. અને ઉદય નામ્યા કર્મને રેંચી ઉદીરણકરણે કરી જોરાવરેં કરી ઉદય આણે તે ઉદીરણ કહીજે. ઇહાં ઉદયમેં ઉદીરણમેં સામાન્ય એકસો બારીસ ૧૨૨ છે. મોહનીના ૨૮ ભેદ ઊંજે, મિધ્યાત્વ ગુણઠાણે ૧૧૭ એકસો સત્તત્તો ઉદય છે. જે કારણે પાંચ પ્રકૃતિ કાઢીજે—મિશ્રમોહની ૧, સમ્યક્ત્વમોહની ૨, જિનનામ ૩, આહારક શરીર ૪, આહારક ઉપાંગ ૫. એ પાંચ કાઢીજે. ॥ ૧૩ ॥

સુહૃમતિગાયવમિચ્છં, મિચ્છત્તં સાસણે ઇગારસયં ।
નિરયાણુપુલ્લિણુદયા, અણથાવરઙ્ગવિગલઅંતો ॥૧૪॥

અર્થ—હવે સાસ્વાદન ગુણઠાણે કહે છે—સુહૃમતિક તે સ્પૃશ્મ ૧, અપર્યાપ્ત ૨, સાધારણ ૩. આતાપ ૧. મિધ્યાત્વમોહની ૧. એ પાંચનો ઉદય મિધ્યાત્વમેં છે, સાસ્વાદનમેં નહીં. તિવારે સાસ્વાદનમેં એકસો ઇગ્યાર પ્રકૃતિ ઉદય છે. સો એતો એકસો બારે રહી તિવારે નરકઆનુપૂર્વિ કાઢીજે તિવારે ૧૧૧ રહી. હવે મિશ્રગુણઠાણે કહે છે—અનંતાનુબંધિ ક્રોધ ૧, માન ૨, માંપ ૩, લોભ ૪, ધાવર ૫, એકેંદ્રી ૬, વિકલેંદ્રી તે બેંદ્રી ૭, તંદ્રી ૮, ચૌરેંદ્રી ૯. એ નવ કાઢીજે. ॥ ૧૪ ॥

મીસે સયમણુપુલ્લિણુદયા મીસોદણ મીસંતો ।

ચતસયમજણ સમ્માણુપુલ્લિ સેવાચિયકસાયા ॥૧૫॥

અર્થ—તિવારે મિશ્રગુણઠાણે એકસો પ્રકૃતિ ઉદય છે. એતો એકસો શોય ૧૦૨ રહી; તિવારે મનુષ્યાનુપૂર્વિ ૧, તિર્યચાનુપૂર્વિ ૧,

વિષે જાણ નહીં. તો શ્વ ને છે. જે કાળે અંત્રમ પ
જ્ઞો છે અને લોહિઅ ગતાવર્ગનો ઉદય છે. આવરનો
નહીં. ॥ ૪૫ ॥

અણુતિણપયાત્તરૂપં, જિઅંગમુજોઅણુ જુજોઆ
જહ દેવુત્તરાવિક્ષિઅ-જાંહસગ્વજાંઅમાહુષ ॥ ૪૬

અર્થ—અણુતિણ જ્ઞો નહીં અને પ્રકાશરૂપ અણુ
કરે છે, જાંવ માર્ગનો અગ શર્ગ ઉદ્યોત કર ન ઉદ્યોત
નામકર્મ વહીજે. યદિ—જિવારે દેવના ઉત્તરેક્રિય કર, જ્યોતિષ
ચંદ્ર, રૂદ્ર, નક્ષત્ર, તારાપ્રમુખને યતિને આદિશ્વર્યી મન્ન, મોર્ન,
હીરા, માનિષ્ય પ્રમુખને ઉદ્યોતનામકર્મનો ઉદય છે ને વગ
તેજ જ્યોતિ છે. ॥ ૪૬ ॥

અંગં ન ગુરુ ન લહુઅં, જાયહ જીવસ્સ અગુરુલહુ ઉદયા
તિરયેણ તિહુઅણસ્સ વિ, પુજાં સં ઉદઓ કેવલિણો ૨ ૭

અર્થ—જે કર્મયા લિણ જીવનો શરીર ઘણો ના
પાહ, ન ઘણો હલ્લો પાહ. મધ્યમ શરત વાંહ જુદનો
તે અગુરુલહુનામકર્મ ઉદયપાત્ર જાગ્યો. નિ.અર્થ—૧
દરનામકર્મના ઉદયથી જીવ નીવ મુવત્તન પડતો
ધોર્ત્રાસ અતિશય, પાંચાંચ વાર્ગી અષ્ટ પ્રાપ્તિહાસ તેજ તે
દરનામકર્મનો ઉદય કેવલિણ ૨૭૫- કેવલજ્ઞાન ઉત્પા પછી
તે ઉદયે જાયે. ॥ ૪૭ ॥

અંગોવંગનિયમણં, નિમ્માણં કુણહ સુત્તહારસમં ।
ઉવધાયા ઉવહમ્મહ, સતપુવ્વયવલંબિગાર્હિ ॥ ૪૮ ॥

ગુણઠાણા તાંદ્રે એકસો અઢતાલીસ ૧૪૮ ની સત્તા છે. આ
સત્તામે એકસો અઢાવન ૧૫૮ છે. તિના નામકર્મના મેદ
૧૦૨ એકસોત્રીન ગુણ્યા છે અને જો ધંવન ૧૫ પત્ર ન
ગણીજે ને પાંચ ગણીજે તો નામકર્મના મેદ ૯૩ માત્ર પાત્ર.
જિવારે નામકર્મના નિનવે ૯૩ મેદ ગણીજે; તિવારે ૧૪૮
એકસો અઢતાલીસ થાડ. ॥ ૨૫ ॥

અપુઘાઈઅચડક્રે અણતિરિનિરયાડવિણુયિયાલસપં।
સમ્માઈચડસુ સત્તગલ્લયંમિ ઇગચત્તસયમહયા ॥૨૬॥

અર્થ—હવે વીજે પશ્ચ કહે છે. જે ઉપશમધેનિવંત અંતરે
ગુણઠાણે અનંતાનુધંવી ચોકડી સ્વપાથે, પૃથ્લે આરંભ
આઠમા ગુણઠાણાવી માંડી ઇગ્યારમા ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણ
તાંદ્રે ચ્યાર ૪ ગુણઠાણે અનંતાનુધંવી ક્રોધ ૧, માન ૨, માપા
૩, લોભ ૪. ૫ ચ્યાર. તિર્પચનો આડલો ૧, નારકનો આડલો.
૫ છ સ્વપાથે; તેહને ઇજે ચ્યારે ગુણઠાણે એકસોવેતાલીસ ૧૪૨
ની મના છે. હવે કોઈ જીવ ધોથે શુદ્ધાંતરે સાત પ્રકૃતિ સત્તા.
પૃથ્લે અનંતાનુધંવી ક્રોધ ૧, માન ૨, માપા ૩, લોભ ૪,
૫ ચ્યાર સમકિત મોહની ૧, મિથ્ર મોહની ૨, નિવંત
મોહની ૩. ૫મ ૫ ૭ સાત પ્રકૃતિ જેને સ્વપાથે છે તે
સમકીતશું ચ્યારે ગુણઠાણે એકસો એકતાલીસ ૧૪૧ ની સત્તા
છે. ૫ જ્ઞાપકમમકીની ઉપશમધેનિ જીવને છે. ॥ ૨૬ ॥

સ્વલગં તુ પપ્પ ચડસુવિ, પળયાલં નિરયતિરિસુતાડકિંત્ત
સનગવિણુ અડનીસં, જા અનિયદિપદમમામે ॥૨૭॥

અર્થ—જ્યારે જીવને મને ચ્યારે ગુણઠાણે અનિયદિપદ મોહની માંડી

अथ द्वितीयः कर्मग्रन्थः

तह पुणिनो वीरजिणं, जह गुणट्ठाणेनु मयलकन्माइ
बंघुदपोदीरण्या, सणापत्ताणे खविदाणि ॥ १ ॥

अर्थ—तह-तिम स्वधुं धुं, मन वचन कण्ठ कर्ण, वीर
महावीरजिन मने नमुं; जह-जेम गुणट्ठाणे अन्तर्गते नि-
मउ परिणामे सकल कर्म ज्ञानावरण दूर करणें, उदयपणे,
उदीरणावणे, सन्धाने पण्य जे कर्म जे मज खण्ड्या जेने जे
महावीर मने बांदांनं ननानं. ॥ १ ॥

निच्छेसासणनीसे, अविरयंदेसे पमनअपमने निर्यदि
अनिर्यदि सुहुमुं वस्तमं गीणं सजोगिअं जागिगुणा ॥ २ ॥

अर्थ—हवे गुणट्ठाणानो स्वरूप वहे छे-वेने निष्पत्त्य
गुणट्ठाणो १, तात्वादन गुणट्ठाणो २, निम्र गुणट्ठाणो ३,
अविनि गुणट्ठाणो ४, इतिगुणट्ठाणो ५, अम-गुण-
ट्ठाणो ६, अनन्त गुणट्ठाणो ७, अविनिगुणट्ठाणो ८, निम्र-
वादा गुणट्ठाणो ९, अनि-गुणट्ठाणो १०, उदयपणेह गुण-
ट्ठाणो ११, सजोगा वेणु गुणट्ठाणो १२, अजोगी
वेणु गुणट्ठाणो १३, हवे गुणट्ठाणो १४, परिणाम वहे छे.
जे अनिदर्थं विज्ञान ते निष्पत्त्य १, तन्मयं पटी
निष्पत्त्यं जेने ते पट्टा काळने तात्वादन वहीने २, जिन

ચૌદની સત્તા છે. અનિવૃત્તિકરણે ચોથે ભાગે નપુંસકવેદ સ્ખે; તિવારે એકસો તેર ૧૧૨ ની સત્તા છે. પાંચમે ભાગે સ્ત્રીવેદ સ્ખપાવે; તિવારે ૧૧૨ એકસો બારની સત્તા છે. છઠે ભાગે હાસ્ય ૧, રતિ ૧, અરતિ ૧, શોક ૧, ભય ૧, હુગંઢા ૧, એ છ પ્રકૃતિ સ્ખપાવે; તિવારે એકસો ૬ ની સત્તા છે. સાતમે ભાગે પુરુષવેદ સ્ખપાવે તિવારે એકસો પાંચ ૧૦૫ ની સત્તા છે. આઠમે ભાગે સંજલનો ક્રોધ સ્ખપાવે; તિવારે એકસો ચાર ૧૦૪ ની સત્તા છે. નવમે ભાગે સંજલનો માન સ્ખપાવે; તિવારે એકસો ત્રીસની સત્તા છે. એ નવમો ગુણઠાણો પૂરો કર્યો પછી સંજલની માયા સ્ખપાવે તિવારે. ૨૯

સુહુમિ દુસયલોહં તો, સ્ત્રીણદુચરિમેગસયદુનિદ્વંજો।
નવનવઙ્ગ ચરમસમયે, ચતુર્દશગણનાવિગ્ધં તો॥૩૦॥

અર્થ—દશમે સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણે એકસો દોષ ૧૦૨ ની સત્તા છે. ઇહાં ક્ષપકશ્રેણિ દશમે ગુણઠાણેથી ચારમે ગુણઠાણે જ્ઞય. ઇગ્યારમો ન ફરસે તિવારે ચારમે ગુણઠાણે સંજલનો લોભ સ્ખપાવે; તિવારે ક્ષીણમોહને પેહેલે ભાગે એકસો પૃથ ૧૦૧ ની સત્તા છે. તિહાં વઢી નિદ્રા ૧, પ્રચલ ૧, એ દોષ ૨, પ્રકૃતિ સ્ખપાવે; તિવારે ક્ષીણમોહને વીજે ભાગે નવાણું ૯૯ ની સત્તા છે. હવે દર્શનાવરણી ચાર ૪, જ્ઞાનાવરણી પાંચ, એ ચૌદે પ્રકૃતિ સ્ખપાવે તિવારે. ૩૦

પણસીઙ્ગ સયોગી અયોગી, દુચરિમેદેવસ્વગ્ગંધદુગ્ગં।
ફાસટ્ઠવણ્ણરસતણુ—વંધણસંઘાયપણનિમિણં॥૩૧॥

અર્થ—તેરમે સજોગી કેવલી ગુણઠાણે પંચાસી ૮૫ ની

अर्थ—हवे पहेली नस्कगति मार्गणाए बंधस्वामित्व कहे छे—जिनतीर्थकर नाम १, देवगति १, देवानुपूर्वि २, वैक्रिय शरीर १, वैक्रिय उपांग २, आहारक शरीर १, आहारक उपांग २, देवतानो आउखो १, नस्कगति १, नस्कानुपूर्वि २, नस्क-आयु ३, सूक्ष्मात्रिक-सूक्ष्म १, अपर्याप्त २, साधारण ३, विगलतिग-बेद्री १, तेंद्री २, चौरेद्री ३, एकेद्रीजाति १, पावनामकर्म १, आतापनामकर्म १, नपुंसकवेद १, मिथ्यात्वमोहनी १, हुंडकसंस्थान १, छेवट्टो संघयण १. ॥ ३ ॥

अणमज्झांगिइसंघयण—कुखंगइनीइत्थिंदुहगंधीण-तिगं ।

उज्जोयतिरिदुंगं, तिरिनरांडनरंडरलदुगरिसंहं ॥४॥

अर्थ—अनंतानुबंधि क्रोध १, मान २, माया ३, टोव ४, मव्यसंस्थान ४, न्यग्रोध १, सादि २, वामन ३, दुष्ट ४, मव्यसंघयण ४, ऋषभनाराच १, नाराच २, अर्द्धनागच ३, कठिका ४, अशुभविहायोगति १, नीचगोत्र १, स्त्रीवेद १, दुष्मं १, दुःस्वर १, अनादेय १, निद्रानिद्रा १, प्रचट्टावघट्टा १, दीणद्धी १, उद्योत १, निर्यचगति १, निर्यचानुपूर्वि १, निर्यच आउखो १, मनुष्यआउखो १, मनुष्यगति १, मनुष्यानुपूर्वि २, औदारिक शरीर १, औदारिक उपांग २, वज्ररूपमनगधनंकर १, ए दोष गापाए करी पंचावन प्रकृति ५५ कही. ॥४॥

सुरइगुणवीसंवज्जं इगसंओ ओहेण बंधहिंनिरया ।
तित्थाविणा निच्छिंसेयं, सासणनपुचउंविणा छुनुं

अर्थ—सुरगति आदिक ओगगीत १९ प्रकृति कटंते-

મનુષ્યનો આડલો ૨, દેવનાનો આડલો ૩, એ ત્રીન પ્રકૃતિ પદ્ધતિ વાઢી તે પાઢી મેઢીલે તિવરે ૭૭ સનહતુ રાવે. હો પાંચમે દેશવિશિષ્ટગુણામે કહે છે—વજ્રરૂપભનાગચક્રં પા ૧, મનુષ્યગતિ ૨, મનુષ્ય અનુપૂર્વ ૩, મનુષ્યનો આડલો ૪, વીજી ઘોરઢી તે અમત્યાસ્યાની કોં ૫, તન. ૧ ૧, લોભ ૪. ડરલ, ૬—ઔદારિક શરીર ૧, ઔદારિક ડાંગ ૨. એ દગ ૧૦ પ્રકૃતિ દેશવિશિષ્ટગુણામે ન વાંચે; તિવરે એ ૧૦ કાઢીને તિવરે ૬૭ સત્તસડી પ્રકૃતિ વાંચે. હવે પ્રમત્તગુણામે કહે છે—વીજી ઘોરઢી તે પ્રમત્યાસ્યાની કોં ૧, મન ૨, મા. ૩, લોભ ૪ એ વાર કાઢીને. ॥ ૬ ॥

તેવઢિ પ્રમત્તે સોગઅરઢ અથિરદુગ પ્રજસ પ્રમ્પાયં ।
બુચ્છિજ્જ છ ઘ સત્તવ નેદ સુરાડં જયાનિદ્દટ ॥ ૭ ॥

અર્થ—તારે ૬૩ પ્રેસટ મે, તે પ્રમત્ત લહે ગુણગા વાંચે. હવે તારે અમત્તગુણામે કહે છે—સોગ ૧, અર્ગત ૨, અધિર ૩, અગ્રુમ ૪, અગ્રત ૫, અમાન. વેદના ૬, કિંગીક જીવં પ ૭ ૬ કાઢીને અને કિણ્દિને નો સાન વાઢીને, તે દેવનો આડલો કાઢીને દેવનાનો આડલો રવાયં હોવે અવડા ॥ પાંચતો હોવે તો સાન વાઢીને. ॥ ૭ ॥

ગુણસઢિ અપ્પનત્તે, સુરાડ વધ તુ જાં હાગચ્છે ।
અત્તહ અટ્ટાવક્કા, જં આહારમદુગ વંધે ॥ ૮ ॥

અર્થ—જો છ વાઢીને નો અવગુણામે ગુણસઢિ ૫૧ મે, જિણ વાળની દેવનાનો આડલો તે ડીઢ વાંચતો વરો તાતમે ઘણામે આરે છેદને ૫૧ અને તે ડીઢ દેવનાનો

આવ્યો . તીર્થકરને થાય. મિથ્યાત્વગુણઠાણે સો ૧૦૦ પ્રકૃતિનો બંધ છે. સાસ્વાદનમે ૯૬, મિશ્રમે ૭૦, સમક્રિતમે ૭૧, એક મનુષ્યનો આયુ મેઝીજે. ॥ ૬ ॥

અજિણંમણુઆરુઓહે^{૧૧}, સત્તમિએ નરદુગુંચાવિણુ મિચ્છે
ઇગનવર્ડ સાસાંણે, તિરિઆરુ નપુંસંચડવજં ॥૭॥

અર્થ—સાતમી નરકે ઓવમાંદેયી જિનનામ ૧, મનુષ્યનો આરુઓ ૧, એ દોષ કાઢીજે; તિવારે સાતમી નરકે ઓવે નવાણું ૯૯ નો બંધ છે. અને મિથ્યાત્વગુણઠાણે મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વિ ૧, ઉચ્ચગોત્ર ૧, એ ૩ ત્રીન કાઢીજે; તિવારે મિથ્યાત્વગુણઠાણે ૯૬ છન્તુનો બંધ છે. સાસ્વાદન ગુણઠાણે પુરુષનો બંધ છે. પાંચ પ્રકૃતિ કાઢીજે. તિર્યચનો આરુઓ ૧, નૃસંકલેદ ૧, મિથ્યાત્વ ૧, હુંડકસંસ્થાન ૧, છેવટોસંચય ૧, એ પાંચ વર્જીજે—કાઢીજે પૃથ્લે ૯૧. ॥ ૭ ॥

અણચડવીસવિરહિયા, સનરદુગુંચાયં સંયરિ મીસદુગે
સત્તરસઓ ઓહે^{૧૨} મિચ્છે, પજ્જતિરિયાવિણુજિણાહોરં

અર્થ—અનંતાનુચંવી ૪, મધ્યસંસ્થાન ૪, મધ્યસંચય ૪, અશુભવિહારોગતિ ૧, નીચગોત્ર ૧, રૂઝવેદ ૧, દુર્ભંગ ૩, યીગડી ૩, ઉદ્યોત ૧, તિર્યચગતિ ૧, તિર્યચઆનુપૂર્વિ ૧, એ ચોરીમ ૬૪ કાઢીજે અને મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વિ ૧, ઉચ્ચગોત્ર ૧, એ ત્રીન મેઝીજે; તિવારે મિશ્રગુણઠાણે ૭૦ નો બંધ છે, અને કલગતિ કહી છે. પર્યાપ્તતિર્યચને ઓવે—સામાન્યે પુરુષો સના ૧૧૩, અને મિથ્યાત્વગુણઠાણે ૧૧૭ નો બંધ છે; કેમકે તીર્થકરન ૧, આહારક શરીર ૨, આહારક ઉપાંગ ૩, એ ત્રણ કાઢીજે. તિર્યચગતિમે એ ૩ નો બંધ નહીં. ॥ ૮ ॥

अनिपट्टिभागपणगे, इगेगहीणो दुवीसविहवंधो ।
पुमसंजलणचउण्हं, कमेण छेओ सतरसुहुमे ॥११॥

अर्थ—अनिपट्टि गुणटागाना पांच भाग छे. निगमे पेहेछे भागे बावीस बांवे, पाछे भागे सर्व एकेक घटाडीपे बावीस मांहेदी घटाडीपे अनिपट्टिकरणने बीजे भागे पुरुषवेद काडीजे तिवारे एकवीस २१. बीजे भागे संजलनो क्रोच काडीजे तिवारे २० बीस. चौथे भागे संजलनो मान काडीजे तिवारे १५ औगनीस. पांचमे भागे संजलनी माया काडीजे तिवारे अठार १८. हुवे दशमो सुस्मसंपराय गुणटागो कहे छे—तिगमांहीवी संजलनो छोम काडीजे तिवारे सतर दशमे गुणटाने १७ बांवे.

चउदंसणुच्चजसनाणविग्घं दसगं नि सोलसुच्छेओ ।
तिसुसाययंधछेओ, सजोगि वंधनणंतो य ॥ १२ ॥

बंधो सम्मत्तो ॥

अर्थ—हुवे इग्यारमो उवशांनमोह कहे छे—इग्यार दर्श-
नावरानि उवगोत्र, जसनामकर्म, पांच ज्ञानावगनि, पांच अनराय
ए दश ए सर्व सोछे प्रकृतिनो छेद कीजे तिवारे इग्यारमे
बारमे तेरमे ए बीजे गुणटाने बाकी १ एक सानावेदनी प्रकृति
बंधमे रहै, पछे तेरमे सजोगी केवर्जने छेछे तेरग खयावे,
अंधं होवे, सर्व कर्मनु रहिन होवे. बीजे गुणटाने पछी अनं-
तो काठ मोलपद पामे. १२ ए बंध अधिकार एरो पयो छे.

उदओ विवागवेयणमुदीरणमपत्ति इह दुवीससयं ।
सतरसयं मीच्छे मीससम्मआहारजिणणुदया ॥१३॥

सगवत्त खीणदुचरमि निवदुगंतो चरमि पणपत्ता ।
नाणंतरायदंतणचउत्तेओ सजोगिघायाला ॥२०॥
जयं—विजये २२३

जयं—विश्वरे देहेने क्षीणमोह गुणदायाना उदांगममपे
 सितान ५७ महतिनो उदय छे अने बीजे भागे निडा १
 मयटा १ ए दोय महति काडीजे. विश्वरे क्षीणमोहने तेहने
 पंचावन ५५ महतिनो उदय छे. हवे तेमे मद्रोमी केवडी
 गुणदाने रहे छे—नाण-शानावणी पाय, अनगद दण, दण-
 नावणी ४ घ्या. ए १४ चौदे महति काडीजे. विश्वरे तेमे
 गुणदाने बापाला-देताजीस महति उदये छे. जो के धाय
 छे एकताजीस पन. ॥ २० ॥

तेषु दया उरलाधिरखगइदुगपरिनिनिगछसंटाणा ।
नगुल्लहुवणचडनिमिणतेअकस्माइसंघयण ॥२१॥
अर्थ—ए एकतादीस

अर्थ—ए एकताव्यास एही निवारि कथ्यक्यनाम एमां
 एजे. दीपकरनामकर्मनो उदय ते केवळज्ञान उपन्ना पछी
 ने माटे ४२. हवे चौदमे अलोगीशुन्यत्रने करे छे. दौस
 एति खने ते करे छे—औदारिक दर्श १, औदारिक उतांग
 जायि १, अशुभ १. ए अघिदुग तथा शुभविहापोगने
 अशुभविहापोगति १. ए खगतिदुग. अनेक १, गिण
 शुभ १. ए अनेकतिग. छ संस्पर्ण ६ छे संस्पर्ण १
 २, सार्दी ३, वासन ४, कुन्द ५, हुंडक ६. ए उ
 १, अवात १, फगवात १, अन्त १, वर १, स
 १, स्वर्ग १, निगान १, ऐश्वर्य १, कर्मादिक
 छे. अथवा अनेकानन्ददुख संस्पर्ण १ ॥ २१ ॥

एता पयडित्तिगुणा, धेयणीआहारजुअलपणिनिगं ।
मणजाउ पनत्तंता, अजोगिअणदीरगो भयव ॥२५॥

उदीरणा मम्मता ॥

अर्थ—ए तीन प्रकृति ऊपर कीलेले प्रथम सप्तमेदनी
१, अमृतमेदनी २, महादन्ते आचरते १ ए नीचको फंग हो
वेदनी २, व्याहारक २, धीमर्दनीन, महादन्ते आचरते १,
ए आठ बर्दीले, उदयमे पाव नीचले हो उदयमे सप्तमे
दुष्टमे ८ आठ बर्दीले; निचरे विदुना ७३ उदीतना हो,
काठमे दुष्टहता ६९ हो, नचमे मेमति ६३ अंग—हो दममे
सत्तावन हो, हनयमे लय ७६ हो दममे लंके भने मेमन
६४ उदीतना हो जमे पंजे भने दन्त ४२ उदयना हो,
होमे दुष्टमे प्वादीन ४० उदयना हो, जमे वैदने अजोतां
दुष्टमे उदीतना नही अहर्दक हो किट्ट पाव ३ अहर्दक
हो, दममे दंते दुष्टमे उदीतना ३१ पाव ॥२४॥

सत्ता कम्भाण द्विद्, यंधाद्दअलद्दअत्तलाभाणं ।

संते अहपालसयं जाडवसमुर्निजपुदोयतद्वय ॥२५॥

कर्म—हवे धौरे दुःखने मत्त कहे छे त्रिहां समानो
 कर्म कहे छे—जे बर्माने बिबिध मत्त भई अय धिना
 कर्मका छवये रहित छे लोका दुःख नो जिन धानी मानी
 तिन ले कर्म छे सत्ता कहने. ज नदधिकरणे जलवादी
 छोडीमात्र पाने छे सत्ता जलवादी. हव उन्मत्तभेदिनी सत्ता
 कहे छे—जे जेव उन्मत्त समझैवां, उन्मत्त चारित्र्य, वेहनी
 सत्ता छे कांड प्रहने घटे नहीं, वेहने जलान ॥ इत्यादि

ઓહે અટ્ટારસયં, આહારદુગૂણમાહલેસતિગે ।
તં તિત્થોણં મિચ્છે, સાસણાહસુ સવહિં ઓહો ॥૨૨॥

અર્થ—ઓહે—સામાન્યે ૧૧૮ એકસો અટ્ટાર - પ્રકૃતિ છે. આહારક દોય કાઢીજે; તિવારે ૧૧૮ એકસો અટ્ટારેનો બંધ છે. ત્રીન લેશ્યા કૃષ્ણ, નીલ, કાપોતમે ત્રીનમે તીર્યક નામ કાઢીજે; તિવારે મિથ્યાત્વમે એકસોસત્તર ૧૧૭ નો બંધ છે, સાસણન પ્રમુખમે વીજે કર્મગ્રંથમે કહ્યો તિમ જાણવો. ॥ ૨૨ ॥

તેઝ નિરયનવૂણા, ઉજ્જોઅચઙનિરયવારવિણુસુકા ।
વિણુ નિરયવારપમ્હા, અજિણાહારા હમા મિચ્છે ॥૨૩॥

અર્થ—તેજોલેશ્યામે નરક ૩, સૂક્ષ્મ ૩, વિકલેદ્રી ૩, ૫ ૧ નવ કાઢીજે; તિવારે એકસો ૧૧૧ રૂપાનો બંધ છે. ઉચોત ૧, તિર્યચ ૩, ૫ ચાર ૪. નરક ૩, સૂક્ષ્મ ૩, વિગ્ન ૩, એકેદ્રી ૧, થાવર ૧, આતાપ ૧, ૫ ૧૨ મઝીને ૧૬ કાઢીજે; તિવારે શુક્લેશ્યામે ૧૦૪ એકસો ચ્યારનો બંધ છે. અને નરકાદિક ૧૨ કાઢીજે; તિવારે પદ્મલેશ્યામે એકસો આઠ ૧૦૮ નો બંધ છે, ૫ ત્રીને લેશ્યામે જિનનામ ૧, આહારક ૨, ૫ ત્રીન કાઢીજે. મિથ્યાત્વમે ૧૦૮, તેજોમે ૧૧૧ એકસો રૂપા, શુક્લમે ૧૦૪, પદ્મમે ૧૦૮ જાણવો. ॥ ૨૩ ॥

સવગુણભવસન્નિસુ, ઓહુઅભવાઅસન્નિ મિચ્છસમા ।
સાસણિ અસન્નિ સન્નિવ, કમ્મણભંગો અણાહારે ॥૨૪॥

અર્થ—મધ્યમાર્ગણામે, સંજ્ઞામાર્ગણામે સર્વ ગુણદ્રાગા છે. અમધ્યમાર્ગણામે પદ્મ ૬

અપૂર્વકરણ ગુણટાળા તાંડે એકસો પીસ્તાઝીસની સત્તા છે. નરકનો આડત્વો, તિર્યચનો આડત્વો ને દેવાયુષ્ય ઇમ ત્રીન આડત્વો રાખાવે; તિવારે ૧૪૫ એકસો પીસ્તાઝીસની સત્તા છે. પછી અનંતાલ્લંઘી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ ૪. સનકીત મોહનો ૧, મિત્રમોહની ૨, મિથ્યાન્વ મોહની ૩. એ ૭ સાત મહત્તિ રાખાવે; તિવારે ૧૪૮ એકસો અડતાઝીસની સત્તા રહે છે. અનિશ્ચિતિ વાદરને પેદેલા ભાગ તાંડે. અનિશ્ચિતિ વાદરના નવ ભાગ છે. ॥ ૨૭ ॥

ધાવરતિરિનિરયાચવ-દુગધીળતિગેગવિગલસાહારં ।
સોલસઓ દુવીસસયં, ત્રિયંમિ ત્રિયતિઅકસાયં તો ॥ ૨૮ ॥

અર્થ-હવે અનિશ્ચિતિવાદરનો યીજો ભાગ કહે છે-
ધાવર ૧, સૂક્ષ્મ ૧, તિર્યચગતિ ૧, તિર્યચાનુપૂર્વિ ૧, નરકગતિ ૧, નરકાનુપૂર્વિ ૧, આતાપ ૧, ઉચોત ૧, નિદ્રાનિદ્રા ૧, મધ્યપ્રચલા ૧, યીળદ્વી ૧, એકેદ્વી જાતિ ૧, બેદ્વી ૧, તેદ્વી ૧, ચારેદ્વી ૧, સાવારણ ૧, એ સોલ મહત્તિ સત્તાને રાખે; તિવારે એકસો ચારીસ ૧૨૨ ની સત્તા છે; એ અનિશ્ચિતિ વાદરને યીજે ભાગે ૧૨૨ ની સત્તા છે. હવે યીજે ભાગે કપાવની યીલી થોડહી અમન્યાલ્યાન ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, લોભ ૪. અન્યાલ્યાની ક્રોધ, માન, માયા, લોભ. એ ૮ આઠ કાર્ટીજે. ॥ ૨૮ ॥

તદ્દાદ્દસુ ચડસતેરવારણપણચડતિહિઅસયકમસો ।
નપુદ્ધિથિહાસલગપુંસ ઈરિઅકોહમયમાચસઓ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ-તિવારે અનિશ્ચિતિવાદરને યીજે ભાગે ૧૧૪ એકસો

ॐ नमः सिद्धम् ।

अथ चतुर्थः कर्मग्रन्थः

॥ आप्यावृत्तम् ॥

नमिअ जिणं जियमग्गण-गुणटाणुवओगजोगलेसाअ
बंधप्पवहुभावे, संखिजाइ किमवि वुच्छं ॥ १ ॥

अर्थ—नमस्कार करी जिन वीतगग देव प्रत्ये ठे स
भगी जे अवोधजीवने बुझय्या. जीवना १४ भेद छे, क
णाना ६२ वासठ भेद छे, गुणटाणां १४ बाँद, उपपेग १२,
योग १५ पंत्तर, छेइया ते छ ६ छे, बंधादिक द्यार ४, बंध
हेतु ५७, अल्पवट्टत्व, भाव मूळ पांच, उत्तरभेद ५३, मन्द
असंख्यानो, अनंतो ए ओठ विस्वारीने कदेइयुं ते कइ छे ॥ १ ॥

नमिअ जिणं वत्तवा, चउदसजिअटाणएमु गुणटाणा
जोगुवओगो लेसा, बंधोदओदीरणासत्ता ॥

पाठान्तरम् ।

चउदसजिअटाणेमु, चउदसगुणटाणाणि जोग ५
उवओगलेसबंधो-दओदीरणमंनअट्टपप ॥ २ ॥

तह मूलचउदमग्गण-टाणेमु वामहिउनांमु व।
जिअगुणजोगुवओगा, लेमप्पवहुं न छट्टाणा ॥

पाठान्तरम् ।

चउदसमग्गणटाणे-मु मूलपणमु विमट्टि इणं
जिअगुणजोगुवओगा, लेमप्पवहुं न छट्टाणा ॥ ३ ॥

સત્તા છે. હવે અજોગી ચૌદમે ગુણદ્રાગાને પેહેઠે મ પંચામી ૮૫ ની સત્તા છે. અને વીજે માગે વિહતર સ કહે છે—દેવદુગ દેવગતિ ૧, દેવાનુર્ધ્વિ ૧. સ્વગદ્દુગ—
હાપોગતિ ૧, અશુભવિહાપોગતિ ૨, ગંધદુગ—સુગંધ ૧,
૨, પાસ—દુરસ બાટ ૮, ગર્ગ પાંચ ૫, સ્ત પાંચ ૫,
પાંચ ૫, સંચાતન ૫, પાંચ અને નિર્માણ નામ કર્મ ॥

સંચયણઅધિરસંટાણહકઅગુરુલહુચડઅપજત્તં ।
સાયં ચ અસાયં વા, પરિત્તૂંગતિગસુસરનીયં ॥

અર્થ—સંચયન હ ૬, અધિર ૧, અશુભ ૧. હુર્ભગ
હુત્વર ૧, અનાદેય ૧, અજસ્ટ ય અધિર હ ૬. સંસ્થાન
૬, સમચડંસાદિ હ. અગુરુલહુ ૧, પરાવાન ૧, ઉપવાન
હાસ ૧, અપર્માન ૧, સાત્રા અપવા અસાત્રા એક પ્રત્યે
નિગ્. હનાંગર્જીન આદાતિક હયાંગ ૧, વૈક્રિય હયાંગ ૨, આ
ત્ક હયાંગ ૩. સુસ્થાનામકર્મ ૧, નીર્ધર્મગૌત્ર ॥૩૨॥

વિસયસિદ્ધિઓઅ ચરિમે, તેરસમણઅતસતિગજસાહ
સુભગજિણચપર્ણિદિય—સાચાસાચેગચરહેઓ ॥૩૩॥

અર્થ—૫ મ્હોતેર ૭૨ પ્રકૃતિ સ્વચારે; નિવારે અજોગ
કેદારીને છેહેઠે માગે તેર પ્રકૃતિની ૧૩ ની સત્તા છે, તે તે
૧૩ પ્રકૃતિનાં નામ કહે છે—મહુદ્યાનિ ૧, મહુષ્ય જાનુર્ધ્વિ
૨, મહુષ્ય બાઝલો ૧, વસ ૧, ચાર ૧, પર્માન ૧, આદેય
૧, સુભગ ૧, જિનકીર્ણકર ૧, ઉર્ધ્વગૌર ૧, પંધેદોની જાતિ
૧, સાત્રા અસાત્રા માંહેઓ એક પ્રકૃતિ જે સ્ત્રી હોય તે પગ
૫ તેરે છેહે સ્ત્રી સ્વચારી મોઝ પાને. ॥૩૩॥

છે. શેષ બાકી સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તો ૧, સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તો ૧, શારદ
 એકેન્દ્રી પર્યાપ્તો, બેન્દ્રી પર્યાપ્તો, તેન્દ્રી પર્યાપ્તો, ચૌરેન્દ્રી પર્યાપ્તો,
 અસંજી પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તો, એ જીવસ્થાનક એક મિધ્યાત્વ ગુણ
 ઠાણો છે. ॥ ૬ ॥

અપજ્જત્તછક્કીકમુરલ, મીસા જોગા અપજ્જસન્નોસુ।
 તે સવિઝવિ મીસણસુ, તેણુ પજ્જેસુ ઊરલમન્ને ॥ ૭ ॥

અર્થ—હવે ૧૪ જીવસ્થાનકે ૧૫ યોગ વહે છે—
 સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તો ૧, શારદ અપર્યાપ્તો ૧, બેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧,
 તેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, ચૌરેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, અસંજી પંચેન્દ્રી
 અપર્યાપ્તો ૫ છ ૬. જીવસ્થાનકમેં કાર્મણ ૧, અને ઔદારિક
 મિશ્ર ૧. એ બે યોગ છે. અને સંજી પંચેન્દ્રી અપર્યાપ્તમેં કાર્મણ
 ૧, ઔદારિકમિશ્ર ૨, અને વૈક્રિયમિશ્ર ૫ ગણ ૩ યોગ છે.
 અને શરીરપર્યાપ્તિ કીવાં પછી ઔદારિક કાપયોગ મેં ૫ ૪
 ચ્યાર યોગ છે. ॥ ૭ ॥

સથે સન્નિપજ્જત્તે, ઊરલં સુહમે સમાસુ તં ચઠસુ।
 વાયરિ સવિઝવિદુગં, પજ્જસન્નિસુ વાર ડવઝોગા ॥ ૮ ॥

અર્થ—સંજી પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તમેં સર્વ ૧૫ યોગ છે. શારદ
 પર્યાપ્તમેં એક ઔદારિક યોગ છે. બેન્દ્રી પર્યાપ્તો, તેન્દ્રી પર્યાપ્તો,
 ચૌરેન્દ્રી પર્યાપ્તો, અસંજી પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તો, એ ચ્યાર ઔદારિક
 નકમેં દોષ ૨, યોગ છે. ઔદારિક કાપયોગ ૧, અન્ન
 મૃગા વચ્ચનયોગ ૨, શારદ પર્યાપ્તમેં ત્રીણ યોગ છે. એન્દ્રી
 ૧, વૈક્રિય ૨, વૈક્રિયમિશ્ર ૩, એ ત્રીણ યોગ છે. શારદ
 કાપઆર્થને વૈક્રિય છે.

કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, एवं व्रण ૩. હવે સંજીવ
એકેન્દ્રીયી માંડી સંજીવેન્દ્રી અપર્યાપ્તે પર્યંત ૧૩, જીવ
તાંઈ સાતકર્મ આઝખો ન બાંધે; તિવારે આઠકર્મ સહિત દે
બંધ છે. હમ ઉદીરણા પળ સાતની અગ્રવા ૮. આઠની જ
સંજીવપર્યાપ્તમે મૂલકર્મ આઠ બાંધે. ॥ ૧૦ ॥

सत्तद्वृद्धछेगबंधा, संतुदया सत्त अट्ठ चत्तारि ।

सत्तद्वृद्धछपंचदुगं, उदीरणा सन्निपज्जत्ते ॥ ११ ॥

અર્થ—આઝખા વિના સાત બાંધે. મોહની આયુ વિના છ
કર્મ બાંધે. દશમે ગુણઠાળે જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, નામ, મોહ
નીય, અંતરાયનો બંધ વિચ્છેદ કરે માટે તે વિના ૧૧
૧૨ વારમે ગુણઠાળે એક વેદની કર્મ બાંધે. સંજીવેન્દ્રી પર્યા
પ્તમે ઉદય અને સત્તા આઠની, મોહની કર્મ વિના સાતની
જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, અંતરાય વિના ચાર ૪ ની જાણવી.
સંજીવેન્દ્રીપર્યાપ્તમે ઉદીરણામે આઠની, આઝખા વિના સાતની,
આઝખા વેદની વિના છની, તિગમે મોહની વિના પાંચની, તિગમે
જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, અંતરાય કાઢીજે; તિવારે દોયની ઉદી-
રણા છે. ॥ ૧૧ ॥

गङ्गद्विष्ट अ काए जोए, वेष्ट कसायनाणेषु ।

संजमदंसणलेसा, भवसम्मे सन्निआहारे ॥ १२ ॥

અર્થ—હવે ૧૪ માર્ગના મૂલ અને ઉત્તર માર્ગના ૬૨,
તેનાં નામ કહે છે—ગતિ ૪, ઇન્દ્રિય ૫, કાય ૬, યોગ ૩, વેદ
૩, કષાય ૪, જ્ઞાન ૮, રૂપ જ્ઞાનને લીધા તે માર્ગના
એકને વારતે સંયમ ૭, દર્શન ૪, ભેદ્યા ૬, મધ્ય ૨, સ્વ-
કીર્ત ૬, સન્નિ ૨, આહાસ્ક ૨. એ માર્ગનાં નામ કહ્યાં. ॥ ૧૨ ॥

तचारित्र ५, देशविरति ६, अविरति ७. हवे ४ दर्शनं ना
कहे छे—चक्षुदर्शन १, अचक्षुदर्शन २, अवधिदर्शन ३, केव
दर्शन ४. ए च्यारे दर्शन अनाकार उपयोग—सामान्य उपयो
छे. ॥ १५ ॥

किण्णहानीलाकाऊ—तेऊपम्हा य सुक्क भविअरा
वेअगखइगुवसममिच्छमीससासाण सन्निअरे ॥१६॥

अर्थ—हवे छलेश्यानां नाम कहे छे—कृष्ण लेश्या १, नील
लेश्या २, कापोतलेश्या ३, तेजोलेश्या ४, पद्मलेश्या ५, शुक्ल
लेश्या ६. हवे भव्ये नाम कहे छे—भव्य १, अभव्य २. समकी
कहे छे—क्षयोपशम समकीत १, क्षायक समकीत २, उपशम ३
मिथ्यात्व ४, मिश्र ५, सास्वादन ६. संज्ञी १, असंज्ञी २. ॥

आहारेअरभेआ, सुरनिरयविभंगमइसुओहिदुगे ।
समत्ततिगे पम्हा, सुक्कासन्निसु सन्निदुगं ॥ १७ ॥

अर्थ—आहारक १, अणाहारक २. ए बासठ मार्गणा
नाम कक्षां. हवे बासठ मार्गणाए १४ भेद कहे छे—देवगति १,
नरकगति २, विभंग अज्ञान ३, मतिज्ञान ४, श्रुतज्ञान ५, अव-
धिज्ञान ६, अवधिदर्शन ७, उपशम ८, क्षायक ९, क्षयो-
पशम १०, पद्मलेश्या ११, शुक्ललेश्या १२, संज्ञी १३, ए
तेर १३ मार्गणामे संज्ञीपंचेन्द्री पर्याप्तो अने संज्ञीपंचेन्द्री अ-
र्याप्तो ए बे जीवस्थानके लामे बीजा नही. ॥१७॥

तमसन्नि अपज्जजुअं, नरे सवायरअपज्जतेऊए ।
थावरइगिंदि पढमा, चउवार असन्नि दुदु विगले ॥१८॥

અર્થ—પુરુષવેદ ૧, સ્ત્રીવેદ ૧, નપુંસકવેદ ૧, યોગ ૧ માન ૧, માયા ૧. એ છ ૬ માર્ગનામે મિથ્યાત્વસુ માંડી અનિવૃત્તિવાદર પર્યંત નવ ગુણઠાણા છે. લોભ ક્રયાપમે મિથ્યાત્વ સૂક્ષ્મસંપરાય પર્યંત ૧૦ ગુણઠાણા છે. અવિરતિમાર્ગનામે મિથ્યાત્વસુ અવિરતિ તાંડિ એ ૪ ચાર ગુણઠાણા છે. મતિજ્ઞાન ૧, શ્રુતઅજ્ઞાન ૧, વિભંગજ્ઞાન ૧. એ ત્રણ ૩ માર્ગનામે પેહેલાં બે અથવા ત્રણ ૩ ગુણઠાણા છે. અવધિદર્શન ૧, અવધિદર્શનમે ૧, મિથ્યાત્વસુ ક્ષીણમોહતાંડિ ચારે ગુણઠાણા છે. યથાલ્પ્યાતચારિત્રમે ડગ્યારમો ચારમો તેરમો ચૌદમો એ ચાર ૪ ગુણઠાણા છે. ॥ ૨૩ ॥

મળનાણિ સગ જયાઈ, સામાઈઅછેઅચડ દુલ્હિ પરિહાર
કેવલદુગિ દોચરમા, જયાઈ નવમડસુઓંહિદુગે ॥૨૪॥

અર્થ—મનઃપર્યાયજ્ઞાનમે પ્રમત્તગુણઠાણેસુ માંડી ત્રીણમોહ તાંડિ સાત ગુણઠાણા છે. સામાયિક ૧, છેદોપસ્યાપનીયમે છો પ્રમત્ત ગુણઠાણે શું માંડી નવમા તાંડિ ૪ ચાર ગુણઠાણા છે. દુલ્હિ પરિહાર-પરિહારવિશુદ્ધિમાં પ્રમત્ત અપ્રમત્ત એ દોર ગુણઠાણા છે. કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનમે સયોગ-અયોગ એ દોર છેહેલાં ગુણઠાણા છે. મતિજ્ઞાન ૧, શ્રુતજ્ઞાન ૧, અવધિદર્શન ૧, અવધિદર્શન ૧. એ ચાર માર્ગનામે અજડ અવિરતિ ગુણઠાણે સુ માંડીને ક્ષીણમોહ તાંડિ નવ ગુણઠાણા ૯ છે. ॥૨૪॥

અડ ઉવસમિ ચડ વેઅગિ, સ્વઈએ ઇકાર મિંચ્છતિગ દેસં
સુહમે સુટ્ટાણં તેરસ, જોગઆહારસુદાણ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ—ઉપશમસમકીર્તમે અવિરતિશું માંડી ઉપશાન્તમોહ તાંડિ

४, सत्यवचनयोग ५, असत्यवचनयोग ६, मिश्रवचनयोग ७, असत्याअमृपावचनयोग ८, वैक्रियकाययोग ९, आहारककाययोग १०, औदारिककाययोग ११, वैक्रियमिश्रकाययोग १२, आहारकमिश्रकाययोग १३, औदारिकमिश्रकाययोग १४, कर्मणकाययोग १५. ए पन्नर योगनां नाम वट्ठां. अनाहारक मार्गण एक १ कर्मण काययोग छे. ॥ २७ ॥

नरगइपणिंदितसतणु—अचक्खुनरनपुंसकायसम्मदु सन्नि छलेसाहारग—भवमइसुओहिदुगे सवे ॥ २८ ॥

अर्थ—मनुष्यगति १, पंचेन्द्री १, वसकाय १, कायचने १, अचक्षुदर्शन १, पुरुषवेद १, नपुंसकवेद १, काय ४, क्षायिक समकीत १, क्षयोपशम समकीन १, सन्निमार्गणने १, छ छेइया मार्गणाए ६, आहारक १, मय्य १, मतिज्ञान १, श्रुतज्ञान १, अवधिज्ञान १, अवधिदर्शन १. एट्ठी मार्गणामे सर्व १५ पन्नर योग छे. ॥ २८ ॥

तिरिति अजय सासण-अनाणउवममअमयमिच्छेनु। तेराहारकदुग्गुणा, ते उरलदुग्गुण मुरनरण ॥ २९ ॥

अर्थ—तिर्यचगति १, स्त्रीवेद १, अतिरति १, कामाज १, अज्ञान तीन ३ मे, उपशम समकीनने १, अमय वट्ठणामे १, मिथ्यात्वमे १, एनट्ठी मार्गणामे १३ तेरा देग छे. आहारक दोष आहारक श १, आहारक उपांग २. ५ ६ काटीने; निवार १३ नेर गं वेमांदा १३ अंश १३ औदारिक शरीर १, औदारिक उपांग २. ५ ६ काटीने नेरा देवगति १, नरकगति १. ११ अविद्या देग छे ॥ २९ ॥

ટાળો પ્રવૃત્તિ ૧૧૭ વંચ છે. અગેહીમાર્ગણામે મિષ્ઠાન્વમે ૧૧૭ નો વંચ છે. સામ્વાદન ગુણટાળે ૧૦૧ નો વંચ છે. ત્રિમ સંદાનો કલ્પો ત્રિમ જાગ્યો. અનાદ્યામ્માર્ગણામે વાર્ધગદાનીસ્તી પરે જાગ્યો. ૧૧૨ સામાન્દે, ૧૧૭ મિષ્ઠાન્વે, ૯૪ સામ્વાદને, ૭૫ મમકિનમે. તેરમે ઇકસાના ૧, અપોમિમે અચંચ છે. ॥૨૪॥

તિસુ દુસુ સુગતદ્ગુણા, ચતસગનેરત્તિ વંધસામિત્તં ।
દેવિંદમ્પ્રિરિદયં લિહિયં. નેયં વત્મમત્થયં સોડં ॥૨૫॥

અર્થ—ગુણ ૧, નીલ ૨, વાપોત ૩, પૂ. ત્રીન દેશ્યામે પટેલાં ૪ જ્યાં ગુણટાળા છે, તેજોદેશ્યા, પદ્મદેશ્યામે પટેલા સાત ૭ ગુણટાળા છે. દુરુદેશ્યામે છઠ્ઠા તેરમુ ૧૩ મું ગુણ-ટાળે છે. અપોમીગુણટાળે નહીં. ૫ વંચગામિત્ત વંજો વર્ધગ્રંથ પરો પપો. દેવેન્દ્રમ્પ્રિ આર્ષો લિહ્યો છે. વર્ધગ્રંથ વીજો વર્ધગ્રંથ ભર્ગને પટી થીજો મળ્યો. ॥ ૨૫ ॥

હતિ તૃતીયવર્ધગ્રંથ ટ્વાર્ધસમેન સમાત ॥૩॥

ચુદત્તગુણેષુ જિઅજો-ગુવઓગલેતા ય વંધહેજ ય
વંધાઈઅચુઅપ્પા વહું, ચ તો ભાવતંત્રાઈ ॥
પાત્રાન્તરમ્ ।

ચુદત્તગુણઠાણેષુ, જિઅજોગુવઓગલેસ્તવંધા ય।
વંધુદયુદીરણાઓ, સંતપ્પવહુચ્ચદત્તઠાણા દારગાહાઓ ૪
હવે પેહેલાં જીવનાં ચૌદ નેદ કહે છે.

ઈહ સુહમયાપરેગિંદિ, વિતિચુ અતન્નીપંચિંદી।
અપચ્ચત્તા પચ્ચત્તા, કમેણ ચુદત્ત જિયઠાણા ॥ ૫ ॥

અર્થ—અહીં એકેન્દ્રિય ૫ એક નેદ ૧, બાહ્ય એકેન્દ્રિય ૫
બીજો નેદ ૨, બેદી ૬, તેંદી ૪, ચૌદેંદી ૫, અસંજી પંચેન્દી ૬,
સંજી પંચેન્દી ૫ સાત ૭ પર્યાન્ત, અને ૫ ૭ સાત અપર્યાન્ત ૫
અણુક્રમે સંતારી જીવનાં ૧૪ ચૌદ સ્થાનક જાયવાં. ॥ ૫ ॥
હવે ચૌદે જીવસ્થાનકે ગુણટાગાં કહે છે.

વાયરઅત્તાન્નિવિગલે, અપ્પજિપદમવિઅત્તાન્નિઅપચ્ચત્તે।
અજયશુઅત્તાન્નિપચ્ચે, સદ્વગુણા નિચ્છસેસેસુ ॥ ૬ ॥

અર્થ—બાહ્ય એકેન્દ્રિય અપર્યાન્તો ૧, અસંજી પંચેન્દી
અપર્યાન્તો ૨, બેદી અપર્યાન્તો ૩, તેંદી ચૌદેંદી ૫, અપર્યાન્તો
૫ પાંચ જીવસ્થાનક નેદે પેહેલો નિષ્પાત્ત ૧, બીજો સાત્વા-
ન ૨, ૫ એ ગુણટાગા છે અને સંજી પંચેન્દી અપર્યાન્તો ૬
ક જીવસ્થાનકને ત્રીજા ગુણટાગા છે. પ્રથમ નિષ્પાત્ત ૧,
સાત્વન ૨, અને અતિતિ સમક્ષિત ૩ એ કય છે. સંજી
ન્દી પર્યાન્તોને ૬ને એક જીવનેદનાં સર્વ ૧૪ ગુણટાગા
૬૩

कर्मग्रन्थस्य टीकायः

हवे जीवस्थानके उपयोग वदे हे. संज्ञांपंचेन्द्रीपर्या
कारे उपयोग छे १२. पांच ज्ञान, त्रिष अज्ञान, एषा
द्वान्त. ए वार उपयोग कजा. ॥ ८ ॥
पञ्चचउरिदिजसन्निस्तु. दुदंसदुअनाणदसस्तु चक

सन्नि अपज्जे मणनाण—चकखुकेवलदुगविहणा ॥९॥
विणा ।

अर्थ—द्वारेन्द्रा पर्याप्ताने, अज्ञां पंचेन्द्री पर्याप्ताने दोष
दर्शन, अदृष्टदर्शन १, अदृष्टदर्शन २. दोष २ अज्ञान—मति-
अज्ञान १, धन अज्ञान २. ए ४ एषा उपयोग छे. सूक्ष्म
पर्याप्तो १, सूक्ष्म अपर्याप्तो २, बाह्य पर्याप्तो ३, बाह्य अपर्याप्तो ४,
वेन्द्रा अपर्याप्तो ५, वेन्द्रा पर्याप्तो ६, वेन्द्रा अपर्याप्तो ७, वेन्द्रा
पर्याप्तो ८, द्वारेन्द्रा अपर्याप्तो ९, संज्ञा अपर्याप्तो १०. ए दस
जीवस्थानकनेदमे अदृष्टदर्शनविना ६ श्रय वे मतिअज्ञान १,
धनअज्ञान २, अदृष्टदर्शन ए तीन उपयोग छे. संज्ञा पंचेन्द्री
अपर्याप्ताने—मनःपर्याप्तान १, अदृष्टदर्शन १, केवलज्ञान ३,
केवलदर्शन ४; ए एषा ४ उपयोग नहीं; बाह्य श्रय ज्ञान
३, श्रय अज्ञान ३, दोष दर्शन २. ए आठ उपयोग छे. ॥९॥
सन्निदुगिष्टलेसअय—जवायरे पडनचउतित्तसेसु ।
सत्तद्वटवंधुदीरण—संतुदया अट्ट तेरसस्तु ॥ १० ॥

अर्थ—हवे जीवस्थानके छेदना वदे छे—संज्ञांपंचेन्द्री
अपर्याप्तो ए दोषने ६, छे छेदना छे, अपर्याप्त बाह्य एवेन्द्रांने
महेन्द्रा एषा ४ छेदना छे—सूक्ष्म १, नील २, बाह्य ३, वेन्द्रो
४, ए एषा छे. दोष ११, जीवस्थानके तीन छेदना छे—
६१

તેર યોગ છે. આહારક સાધુને થાય. અપૂર્વકરણ ૮ મું, જનિ-
વૃત્તિ વાદર ૯ મું, સૂક્ષ્મસંપરાય ૧૦ મું, ઉપશાન્તમોહ ૧૧ મું
ક્ષીણમોહ ૧૨ મું, એ ૫ પાંચ ગુણઠાણે ૪, મનના ૪, વચ-
નના ૧, ઔદારિક એ નવયોગ છે. મિશ્ર ગુણઠાણે નવ તેહીજ
તેમાં વૈક્રિય ૧, મેઢીજે તિવારે ૧૦ દસ યોગ છે. દેસવિત્તિ
નવ તેહીજ અને વૈક્રીયબે મેઢીજે તિવારે ૧૧, યોગ થાય. ૪૧।

સાહારદુગ પમત્તે, તે વિઝવાહાર મીસવિણુ ઇઅરે।
કમ્મુરલ દુગંતાઈમ, મળવચણ સજોગિ ન અજોગિ ૫૪

અર્થ—એ ઇગ્યાર યોગ માંહે આહારદુગ-આહારક કર્ત
૧, આહારકમિશ્ર એ બે મેઢીજે તિવારે પ્રમત્ત ગુણઠાણે ૧૧
તેર યોગ છે. ઇણ તેરમે વૈક્રિયમિશ્ર, આહારકમિશ્ર કર્તો
તિવારે અપ્રમત્ત ગુણઠાણે ૧૧ ઇગ્યારે યોગ છે. નવી રચિત
કરે સાતમો અપ્રમાદી છે, લઘિ પ્રમાદી ફોરે, વર્મણ ૧,
ઔદારિક બે, અંત્ય આદિમ, મનવચને મેઢવે-સત્ય મનોરો,
અસત્યામૃષા મનોયોગ, સત્ય વચનયોગ, અસત્યામૃષા વચનયો,
એ ૭ સાત યોગ તેરમે સયોગી કેવડી ગુણઠાણે છે. સજુ
ધાત કરતાં કાર્મણ યોગ છે. ચૌદમે અયોગિ કેવડી ગુણઠાણે
યોગ એકપણ નથી અયોગી છે. ॥ ૫૦ ॥

તિ અનાણ દુ દંસાઈમ, દુગે અજયદેસિનાણ દંસનિં।
તે મીસિમીસ સમણા, જયાઈ કેવલિ દુગંત દુગો ૫૫।

અર્થ—હવે ગુણઠાણે ઉપયોગ કહે છે-મિધ્યાન ૧, દ-
સ્વાદન ૨, એ બે ગુણઠાણે ત્રણ ૩ અજ્ઞાન, બે દંત-દ-
અવશુ એ પાંચ ઉપયોગ છે. અવિરતિ સમયે-દેસિને

अतः सुखात्ते ते. क्षुधैरादिसम्पत्तिने लविनिषु अनन्त
नष्ट एव सुखात् ४ ते क्षुधैरादिसम्पत्तिने अविनिषु मांही
अनेन केनते नष्ट ११ अर्थात्ते सुखात्ते ते. निष्पत्तिने
निष्पत्ति सुखात्ते ते. मन्त्रदाने मन्त्रदान सुखात्ते ते.
निष्पत्ते १ निष्पत्ति सुखात्ते ते. देवदत्तिने देवदत्ति सुखात्ते
ते. दानमंगलने दानमंगल सुखात्ते ते. मन्त्रोपेग १, वस्त्र-
नोपेग १, कपपेग १, अहार १, सुखोपेग १. ५ पांच
मार्गाने निष्पत्ति मांही लपेगीकेवनी नष्ट १३ ते सु-
खात्ते ते. ॥ २५ ॥

असत्तिनु पदमदुगं, पदनिलेखानु छय दुनु सत्त ।
पदनंतिमदुगजजया. अणहारे मग्गणानु गुणा ॥ २६ ॥

अर्थ—अनंतीमंगलने निष्पत्ति १, सन्त्रदान २. ५
क्षेप सुखात्ते ते. नैरे लीनोपेगने निष्पत्ति मांही प्रवत्त
नष्ट ६ सुखात्ते ते. तेलेउपेगने. पदोपेगने, निष्पत्ति
सत्त अद्वय नष्ट ७ सत्त सुखात्ते ते. हवे अणहारक
मार्गाने—नैरे लीनोपेग ते—१ निष्पत्ति, २ सन्त्रदान, ३ नैरे
लपेगीकेवनी १, अनोगीकेवनी १, (५ सत्त
वस्त्रोपेग) अने पांचने अजप अविनि सत्त ५
पांच सुखात्ते अणहारक मंगलने ते. एते ५ ६२ वस्तु
मंगलने सुखात्ते कट. ॥ २६ ॥

संवेअरनीस असच्चनीस मणवय विउवि आहारे ।
उरले नीसा कम्मण, इअ जीगा कम्म अणहारेण ॥

अर्थ—हवे उहां पदोपेगना नष्ट करे ते—अपनोपेग
१, अलपनोपेग २, निष्पत्ति ३, अलपनोपेग ४, अलपनोपेग ५

કમ્મુરલદુગં ધાવર, તે સવિઙ્ઘિ દુગપંચ ઇગપવણે ।
છ અસન્નિ ચરમવચ્ચુચ, તં વિઙ્ઘિ દુગૂણચઠવિગલે ૩૦ ।

અર્થ—પૃથ્વીકાય ૧, અપ્કાય ૧, તેઝકાય ૧, વન-
સ્પતિકાય ૧, એ ૪ ધાવર માર્ગણામે કાર્મણ ૧, ઔદારિક ૨,
ઔદારિકમિશ્ર ૩. એ ત્રીન યોગ છે. એકેન્દ્રી માર્ગણામે, વાયુકાય
માર્ગણામે પાંચ યોગ છે. તે કાર્મણ ૧, ઔદારિક ૨, ઔદારિક
મિશ્ર ૩, વૈક્રિય ૪, વૈક્રિયમિશ્ર ૫. એ પાંચ યોગ છે. અસન્નિ
માર્ગણામે ચરમ વચનયોગ અસત્યાઅમૃષા મેઝીજે; તિવારે પાંચ
યોગ તેહિજ એવં ૬ છ યોગ છે. વર્ઝી એ છ માંહેયી વૈક્રિય-
દ્વિક કાઝીજે; તિવારે (વિક્કલેન્દ્રી) વેન્દ્રી, તેન્દ્રી, ચૌરેન્દ્રીને ૪
ધ્યાર યોગ છે. ઔદારિક ૧, ઔદારિકમિશ્ર ૨, કાર્મણ ૩,
અસત્યાઅમૃષા એ ધ્યાર યોગ છે. ॥ ૩૦ ॥

કમ્મુરલમીસવિણુ મળ-વચસમઙ્ઘઅછેઅચક્ષુ મળનાળે
ઝરલદુગ કમ્મપઢમંતિમમળવચકેવલદુગંમિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ—કાર્મણ ૧, ઔદારિકમિશ્ર એ દોય વિના બાકી ૧૩
તેર યોગ છે. ધ્યાર મનના, ધ્યાર વચનના, દોય વૈક્રિય, એક
ઔદારિક, દોય આહારક. એ તેર યોગ છે. મનોયોગ ૧, વચન-
યોગ ૧, સામાયિક ૧, છેદોપસ્થાપનીય ૧, ચક્ષુદર્શન ૧,
મનઃપર્યવજ્ઞાન ૧. એ છ ૬ માર્ગણાએ તેર યોગ ૧૬ છે.
ઝરલદુગ—ઔદારિક ૧, ઔદારિકમિશ્ર ૨, કાર્મણ એ ૩,
તથા પેહેનો અને છેલો મન અને વચનયોગ તે સત્ય મનોયોગ
૧, અસત્ય મનોયોગ ૧, સત્ય વચનયોગ ૧, અસત્ય વચનયોગ
૧. એ સાત યોગ તે કેવલ્લજ્ઞાન ૧ અને કેવલ્લદર્શન ૧. એ
બે માર્ગણાએ સાત યોગ છે. ॥ ૩૧ ॥

ગુણઠાણાસું માંઢી તેરમા તાંડ ૬ છ ગુણઠાણે એક શુદ્ધ ભેદ્યા છે. અયોગી ગુણઠાણે ભેદ્યા નથી. અભેદી છે. વંધના ચ્યાર ૪ હેતુ છે—મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ ૨, કપાય ૩, યોગ ૪ એ ચ્યાર કારણે કરી જીવને કર્મ લાગે છે. ॥૫૩॥

અભિગહિય મળભિગહિયા, ભિનિવેસિઅ સંસદ્ય મળા ભોગં।

પળ મિચ્છ વાર અવિરદ્, મળ કરણાનિયમુ છ જિય વહો ॥ ૫૪ ॥

અર્થ—મિથ્યાત્વના પાંચ મેદ છે—અમિગ્રહમિથ્યાત્વ પરંપર માર્ગજ સત્ય છે એમ માને ૧ (આપણો કદાગ્રહ ભેવે), વીજો અનમિગ્રહ મિથ્યાત્વ તે સર્વ ધર્મ સત્ય માને ૨, અમિનિવેશ—વીતરાગવચનની સ્વોદી પ્રરુપણા કરીને કદાગ્રહ છોડે નહિ ૩, સંસય—વીતરાગ વચન ઉપર મનમાં સંદેહ આપે ૪, અનાભોગ—અજ્ઞાનમિથ્યાત્વ એકેંદ્રીસું માંઢી સર્વ જીવને એ પાંચ મિથ્યાત્વ જાણવાં. વાર પ્રકારની અવિરતિ છે—સ્પર્શ અવિરતિ ૧, રસન અવિરતિ ૨, ઘ્રાણ અવિરતિ ૩, ચત્રુ અવિરતિ ૪, શ્રોત્ર અવિરતિ ૫, મન અવિરતિ ૬, પૃથ્વીકાય હિંસા ૭, અપકાય હિંસા ૮, તેડકાય હિંસા ૯, વાડકાય હિંસા ૧૦, વનસ્પતિકાય હિંસા ૧૧, ધસકાય હિંસા ૧૨, એ વાર અવિરતિ કહી. ॥૫૪॥

વ સોલ કસાયા પનર, જોગ દ્વિઅ ઉત્તરા ડ સગવન્ના।
ગ ચડ પળ તિ ગુણેસુ, ચડ તિ દુ દ્વિગ પચ્ચઓ વંધો ૫૫

અર્થ—નવ નોકયાય હાસ્યાદિ ૬ ત્રીન વેદ સોઢે ૧૬
કયાય અનંતાતુલ્યવીયાદિક ૭ પચીસ ૨૫ કપાય. ૧૫ યોગ .

उप-—अनुराग १, तीनयोग-अन १, दधन १, कप-
योगने तीनयोग-अन १, अविः २, ननुमकवेद ३, दृष्टमेरु
१, अहम २, कनकपानि १, पंचेष्टी १, संज्ञा १, मयमे
१, एते १३, नानागने त्रि १२, बने उरयोग से-दृष्ट-
शानमे, पांशु सेरुगने-अन १, नील २, कनकेन ३, तेज ४,
पद्म ५, मे कनक ४ कनकपानि दश १०, उरयोग से-केव-
ज्ञान १, केवलज्ञान २, ए दोष उना कनके. ॥३४॥

चउरेंदि अस्तन्निदुअक्षाण, दंस इग चित्तिपावरि
अचप्पु ।

नि अनाण दंत्तण दुगं, अनाणतिग अभविमिच्छदुगे ३.५

अर्थ—देहेन्द्रिये १, अनेन्द्रिये १, मतिअज्ञान १, धुनम-
ज्ञान १, चक्षुदर्शन १, अचक्षुदर्शन १, ए च्या ४ उपयोग
हे—देहेन्द्रिये १, देन्द्रिये १, नेन्द्रिये १, पांच पादमे ५, ए
जाठ मार्गमाने दोष २, अज्ञान १, अचक्षुदर्शन ए तीन ३
उपयोग हे. अने प्रथम अज्ञान ३ मे अभिप्रेम १, मिच्छद्भुग
मिच्छात्वमे १, लसत्रादनमे १, ए उ ६ मार्गमाने पांच उप-
योग हे—३, अज्ञान अने दो दर्शन ए पांच मति अज्ञान
१, धुनअज्ञान २, विभंगज्ञान ३, चक्षुदर्शन ४, अचक्षुदर्शन
५, ए पांच हे. ॥३५॥

केवल दुगे निअदुगं, नव ति अनाण विणु खईय
अहक्ताए ।

दत्तण नाणविगं देसे, मोसिअन्नाण नीसं तं ॥ ३६ ॥

બંવાય છે તે કહે છે તે સાંખ્યો-ગ્રીજી ચોકડી ૪, સોગ ૨, અરતિ ૧, અધિર ૨, અપશ ૧, અંસાતા ૧, દેવાયુ ૧, નિદ્રા ૨, દેવ ૨, પંચેન્દ્રી ૧, શુભનિહાયોગતિ ૧, ગ્રસ ૧, નવક, શરીર ૨, ઉપાંગ ૧, સમચત્સ ૧, નિર્માણ ૧, વર્ણ ૪, અગુરુલયુ ૪, હાસ્ય ૧, રતિ ૧, ભય ૧, દુગંઝા ૧, પુરુષવેદ ૧, સંજલણ ૪ દર્શનાવરણિ ૪, જ્ઞાનાવરણિ ૪, અંતરાય ૫, જસ ૧, ઉંચગોત્ર ૧, એ ૬૫ પાંસઠ પ્રકૃતિ વિષ્ય ૨, પ્રત્યયયી બંવાય છે. આહારકદ્રિક ૨, જિણ ૧ એ ગ્રણ્ય ૨ પ્રકૃતિ કપાય યોગયી બંવાય છે એ ૧૨૦ પ્રકૃતિનો બંધ છે. ॥ ૫૬ ॥

પણપદ્મ પદ્મતિય છહિય, ચત્ત ગુણ ચત્ત છ ચડદુગ વીસા સોલસ દસ નવનવ સત્ત, હેડળો નડ અજોગંમિ. ॥ ૫૭ ॥

અર્થ—હવે ગુણઠાણે હેતુ કહે છે. મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ૫૫ પંચાવન હેતુ છે, સાસ્વાદનમે પચાસ ૫૦ હેતુ છે. મિશ્રમે ત્રેતાલીસ હેતુ છે. સમર્પિત ગુણઠાણે ૪૬ છેતાલીસ બંધના હેતુ છે. દેશવિરતિ ગુણઠાણે ૩૯ ઓગળવાલીસ બંધહેતુ છે. પ્રમત્ત ગુણઠાણે છવીસ ૨૬ બંધહેતુ છે. અપ્રમત્ત ગુણઠાણે ૨૪ ચોવીસ બંધહેતુ છે. અપૂર્વકરણ આટમે ગુણઠાણે ચાવીસ ૨૨ બંધહેતુ છે. અનિવૃત્તિવાદર ગુણઠાણે ૧૬ સોલ્લ બંધહેતુ છે. સુશ્મસંપરાયમે દશ ૧૦ બંધહેતુ છે. ઉપશાંતમોહમે નવ બંધહેતુ છે. ક્ષીણમોહમે નવ બંધહેતુ છે. સયોમિકેવલીમે સાત બંધહેતુ છે, અયોગી ગુણઠાણ અબંધક છે, તેથી ત્યાં કોઈ બંધહેતુ નથી. ॥ ૫૭ ॥

પણપદ્મ મિચ્છહારગ, દુગુણ સાસાણિ પદ્મમિચ્છવિણા ।
મિસ્સદુગકમ્મઅણવિણ, તિચ્છત્તમીસે અહહચત્તા ૫૮

વચનયોગ પૂર્વે કહ્યો તે મનોયોગ સર્જીત પણ ઘટ્ટો છે. इहां
મનોયોગ વિના ઘટે છે તિને જીવનેદ ૮, કેન્દ્રી ૨, કેન્દ્રીના
૨, ચોરેન્દ્રી ૨, અક્ષી ૨, એ જાટ ૮, છે જે સત્રીને વ-
ચન છે પાં. इहां ન ગણ્યા તે મુલ્યતા વચનયોગનો છે. ગુણ-
તાગા વે છે. નિમ્બાત્વ ૧, સાસ્વાદન ૨, રોગ ૪ ચાર છે
ચોરેન્દ્રીને કહ્યાં-તે તે પણ ઉપયોગ ૪, ચાર છે તે इहां
વચનયોગ મનોયોગ વિના ઘટ્ટો છે. કાપયોગ પૂર્વે વચનસર્જીત
મનસર્જીત લીધા છે. इहां એકલો કાપયોગ લીધો તે તો એ-
કેન્દ્રીને હવે તિને જીવનેદ ૪, ચાર એકેન્દ્રીના યોગ પાંચ
ઉદારિક વે, વૈર્જય વે, કામન ૧, ગુણગ્રાયા વે, નિમ્બાત્વ
૧, સાસ્વાદન ઉપયોગ ત્રીન, વે અજ્ઞાન, ૧ અધ્યુદર્શન એવં
૨ છે, સ્ત્રાંતર ૨ છે, અન્ય આચાર્યે દન વહે છે. ॥ ૩૮ ॥

છત્તુલેસાનુ સઠાણં, ઇર્ગિદિ અત્તન્નિ ભૂદગ વણેસુ ।

પટમા ચડરો તિન્નિય, નારય વિગલ્લગ્ગિપવણેસુ ॥૩૯॥

અર્થ—હવે કાલટ મર્ગગાપ્ દેસ્યા કહે છે—તિહાં છ
દેસ્યા ૬ ને આપજાણી દેસ્યા છે. કૃષ્ણને કૃષ્ણ ૧, નીલને
નીલ ૨, વસ્ત્રોનેવસ્ત્રોત્ર ૩, વેદનેવેદ ૪, પદ્મનેપદ્મ ૫,
સુરનેસુર ૬ છે.

એકેન્દ્રીને ૧, અન્દ્રીને ૧, પૃથ્વીકાપ ૧, અગ્નિકાપ ૧,
વનસ્પતિકાપ ૧, એ પાંચ મર્ગગાપે પેહેલી ચાર ૪, તે કૃષ્ણ
૧, નીલ ૨, વસ્ત્રોત્ર ૩, વેદ ૪ એ ચાર દેસ્યા છે. નાર-
યગતિને ૧, કેન્દ્રીને ૧, કેન્દ્રીને ૧, ચોરેન્દ્રીને ૧, અગ્નિકાપને,
વાયુકાપને એ છ ૬ મર્ગગાપે પેહેલી ત્રીન દેસ્યા છે, કૃષ્ણ
૧, નીલ ૨, વસ્ત્રોત્ર ૩. ॥ ૩૯ ॥

હેતુ છે. આઠમે અર્પણગુણઠાણે-આહારક દોષ કાઢીજે તિવારે
બાવીસ ૨૨ બંધ હેતુ છે. ॥ ૬૦ ॥

અછહાસસોલવાયરિ, સુહુમેદસ વેઅસંજલણતિવિણા
સ્ત્રીણુવસંતિ અલોભા, સજોગિ પવુત્ત સગ જોગા ॥૬૧॥

અર્થ—હાસ્યપરક ૬ વિના સોલ ૧૬ બંધહેતુ બાદર
સંપરાયે હોય. સૂક્ષ્મસંપરાયગુણઠાણે ત્રીન વેદ, ત્રીન સંજલણા-
૩-સંજલણ ક્રોધ ૧, સંજલણમાન ૨, સંજલણી માયા ૩,
૫ છ કાઢીજે તિવારે દસ ૧૦ બંધહેતુ છે. ઉપશાંત ગુણઠાણે
અને ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે સંજલનનો લોભ કાઢીજે તિવારે નવ
૯ બંધહેતુ છે. સયોગી ગુણઠાણે દોષ મન, ક્ષેપ વચન દોષ
ઔદારિક, અને એક કાર્મણ, ૫ પૂર્વોક્ત સાત ૭, યોગ છે
અયોગિ ગુણઠાણે બંધહેતુ છે નહીં. ॥ ૬૧ ॥

અપમત્તંતાસત્તટ્ઠ, મીસઅપુબ્બવાયરાસત્ત ।
વંધઈ છ સ્સુહુમો એગ, મુવરિમાવંધગાજોગી ॥૬૨॥

અર્થ—હવે ચૌદ ગુણઠાણે બંધ ઉદય સત્તા કહે છે-અપ-
મત્ત ગુણઠાણા તાંડ સાત ૭, કે આઠ ૮, કર્મ બાંધે. મિશ્ર
ગુણઠાણે અર્પણકરણ ગુણઠાણે, અનિવૃત્તિ બાદર ગુણઠાણે, સાત-
કર્મનો બંધ છે. સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણે મોહનીકર્મ સ્વપાદે તિવારે
છ ૬ કર્મનો બંધ છે. ઇગ્યાસમે, બારમે, તેરમે ગુણઠાણે એક
વેદની (સાતા) કર્મ બાંધે છે. અને અયોગી અવંધક છે. ॥૬૨॥

આસુહુમંસંતુદણ, અટ્ઠવિ મોહ વિણુ સત્ત સ્ત્રીણમ્મિ ।
ચઉચરિમદુગેઅટ્ઠઉ, સંતે ઉવસંતિ સત્તુદણ ॥૬૩॥

वचनयोग पूर्व कर्तो ते मनोयोग सहीत पग झरो छे. इहां
मनोयोग विना झरे छे तिणें जीवमेद ८, वेन्द्रो २, वेन्द्रीना
२, चोरेन्द्रो २, अन्तर्मा २, ए जाट ८, छे ले सत्तामे व-
चन छे पां. इहां न गन्ना ले सुत्पत्ता वचनयोगनी छे. गुण-
टाया ये छे. निष्पात्व १, सास्वादन २, योग ४ छपार छे
चोरेन्द्रोने कर्ता ते ते पग उपयोग ४, छपार छे ते इहां
वचनयोग मनोयोग विना झरो छे. काययोग पूर्व वचनसहीत
मनसहीत लीया छे. इहां एकलो काययोग लीयो ते तो ए-
केन्द्रोने हवे तिने जीवमेद ४, छपार एकेन्द्रोना योग पांच
उदारिक दे, वक्राय दे, कायमे १, गुणटाया ये, निष्पात्व
१, सास्वादन उपयोग तीन, ये अज्ञान, १ अचक्षुदर्शन एवं
३ छे, भुतांतर २ छे, अन्य जाचार्य इम कहे छे. ॥ ३८ ॥

छनुलेस्तानु सठाणं, एगिंदि असन्नि भूदग वणेसु।
पटमा चउरो तिन्निय, नारय विगलगिपवणेसु॥३९॥

अर्थ—हयं बासठ मार्गगाए छेसा कहे छे—तिहां छ
छेसा ६ ने आपआपनी छेसा छे. कृष्णने कृष्ण १, नीलने
नील २, कायोनेकायोत ३, वेजनेवेज ४, पद्मनेपद्म ५,
लमेगुह ६ छे.

एकेन्द्रोमे १, अन्तर्मा १, पृथ्वीकाय १, अपकाय १,
नन्पतिकाय १, ए पांच मार्गगामे पेहेली छपार ४, ते कृष्ण
नील २, कायोत ३, वेज ४ ए छपार छेसा छे. नार-
ने १, वेन्द्रोमे १, वेन्द्रोमे १, चोरेन्द्रोमे १, अन्तिकायने,
कायमे ए छ ६ मार्गगामे पेहेली तीन छेसा छे, कृष्ण
नील २, कायोत ३. ॥ ३९ ॥

મોહ ગુણઠાણાના જીવ સંખ્યાત ગુણા છે. તિણસુ સૂક્ષ્મસંપરા-
યના જીવ, અનિવૃત્તિ વાદરના જીવ, નિવૃત્તિના જીવ અધિકા
છે. જે કારજે. કારજઅર્થિ ઉપશમ, ક્ષપક, શ્રેણે વેઠ ઈંણે ગુણ-
ઠાણે છે અને માંહોમાંહે વાત્તર છે. ॥ ૬૫ ॥

જોગિ અપમત્તઙ્ગઅરે, સંસ્થગુણા દેસ સાસણા મીસા ।
અવિરય અજોગિ મિચ્છા, અસંસ્થ ઘડરો દુવેડ્ઞતા ૬૬॥

અર્થ—તિણયી સયોગી કેવલી જીવ સંખ્યાતગુણા છે, તિણસુ
અપ્રમત્ત ગુણઠાણાના જીવ સંખ્યાત ગુણા છે, તિણસુ પ્રમત્ત
ગુણઠાણાના જીવ સંખ્યાત ગુણા છે, તિણસુ દેશવિરતિના જીવ
અસંખ્યાત ગુણા છે, તિણયી સાસ્વાદનના જીવ સંખ્યાત ગુણા
છે. તિણસુ મિથ્ર જીવ અસંખ્યાત ગુણા છે, તિણસુ અવિરતિ
સમકીની જીવ અસંખ્યાત ગુણા છે. તિણસુ અપોગી સિદ્ધ
અનંત ગુણા, તેહયી મિથ્યાત્વી જીવ અનંતગુણા છે. ॥૬૬॥
ઉવસમ સ્વય મીસોદય, પરિણામા દુ નવદ્ધારઙ્ગ-
વીસા ।

તિઅભેય સન્નિવાહ્અ, સમ્મં ચરણં પદમભાવે ॥૬૭॥

અર્થ—હવે પાંચ માત્ર કહે છે—ઉપશમમાત્ર ૧, ક્ષાયિક-
માત્ર ૨, ક્ષયોપશમમાત્ર ૩, ઔદયિકમાત્ર ૪, પારિણામિકમાત્ર
૫, તિહાં પ્રથમ ઉપશમમાત્રના વે ૨, મેદ છે. ક્ષાયિક
માત્રના નવ મેદ છે; ક્ષયોપશમમાત્રના અઢાર મેદ છે. ઔદયિક-
માત્રના એકત્રીસ મેદ છે. અને પારિણામિક માત્રના નીનમેદ
છે. ૫ પાંચ માત્ર મઝ્ઘાં ઢતાં લે સંયોગી માંગા ઉપજે તે માત્રિ-
પાનિક માત્ર કહીજે. તિહાં પેહેલા ઉપશમમાત્રના શોષ મેદ

અર્થ—મનોરોગી ધોટા છે. સ્ત્રીરોગી ઘણા છે. વચનરોગી અસંખ્ય હતા કેન્દ્રીયદિક સર્વ લીધેલા છે. વચનરોગીની વચનરોગી અનંતગુણ છે, દુષ્ટરોગી સર્વગુણ છે, પુરુષરોગી ધોટા છે પુરુષરોગી સ્ત્રીરોગી સંખ્યા છે. તે તિર્યચમેધિયુગી મ્હી છે. ત્રીનદર્શી અધિક મહુપમે ૨૭ ગુણી છે અને ૨૭ દર્શી અધિક છે. દેવતાને ૬૨ ગુણી છે વર્ષાન અધિક છે. સ્ત્રીરોગીનું નડતર અનંતગુણ છે. દુષ્ટરોગીયદિક સર્વ સેવા. ॥૪૨॥

નાગો કોહી માઈ, લોભી અહિઅનળનાણિજોધોયા ।
તોહિ અસંવાનદુજ, અહિઅત્તમ અસંત્ર વિપ્ભંગા ૪૩ ॥

અર્થ—વપાપને માનકયાની ધોટા છે, માનકયાનીયો ધોર્ષાનું માપારી વર્તી અધિક છે. માપાકયાનીયો લોભી અધિક છે, મનઃ પર્ષાં જ્ઞાની ધોટા છે જે મનઃપર્ષાંજ્ઞાન મહુપ માહુમેજ હોવે. મનઃપર્ષાંજ્ઞાનીયો અવધિજ્ઞાની અમં-સ્વાત ગુણ છે. તે વ્યત્ક્રિયે સમક્ષે સર્વ લીધે છે. અવ-ધિજ્ઞાનીયો મતિજ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાની અધિક છે, જે વ્યત્ક્ર ૪ ગતિના સમક્ષે સર્વ સેવા અને મતિ ધવ શેતું થયે છે. વિનર્ષી વિભંગ જ્ઞાની અસંત્રપાતગુણ છે. નિધ્વાત્વી દેવતા નાત્કી સર્વ વીજા પન લીધેલી ॥ ૪૩ ॥

કેવલિણો ણંતયુગા, મહુજ અન્નાણિ ણંતયુગલુણા ।
નુહમાધોવા પરિહાર—સંત્ર અદ્વાઈ સંત્રયુગા ॥૪૪॥

અર્થ—કેવલી અનંતગુણ છે. સિદ્ધનગવંનનાંદે ગગ્ગા છે. વિમ્લિયનતિ જ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાની અનંતગુણ છે. દુષ્ટરોગીયદિક સર્વ સેવા માંદોનાંદી થયે છે. સ્ત્રીસંપત્તિ પારિવાર ધોટા

મિષ્ટાત્વ, ૨? ૫ પૃથ્વીસ મેદ ઔદયિક માયના જાણના. પાંચમા પારિણામિક માયના ૩, ત્રીન મેદ-મધ્યત્વ ૧, અમધ્યત્વ ૧, જીવન્ય ૧ ૫ ૩ મેદ જાણના. ॥ ૬૯ ॥

ચડ ચડ ગર્હસુ મીસગ, પરિણામુદગર્હિં ચડ સચ્ચદ્ગર્હિં
ઉવસમજુર્ગર્હિં વા ચડ, કેવલ પરિણામુદય સ્વદ્ગર્હિં ॥ ૭૦ ॥

અર્થ—હવે સંતિપાતિક માયના માંગા કહે છે—તિહાં કેન-
લાઈક જીવને મિશ્ર કહેતાં ક્ષયોપશમ ઉપયોગ ૧, પરિણામ
જીવપગો ૧, ઔદયિક ગતિ છેદમા પ્રમુગ્ધ, ક્ષયોપશમ ૧,
પરિણામિક ૧, ઔદયિક ૧ ૫ ત્રીન માય રૂપ ૧, પૃથ્વી હા
માંગો મૂલ છે. ૫ માંગો સ્વાર ગતિના જીવમે છે. તિને ઉપર
માંગા સ્વાર ૪ થયા. ૪ અપરા ક્ષિણત્રી ત્રીસમે ક્ષયોપશમ
૧, ઔદયિક ૧, પારિણામિક ૧ ૫ ત્રીન અને તિમશીન સમ-
કીન ક્ષાયિક હોયે તો ૫ ૪ સયોગી મૂલ માંગો થીજો થયો
વન સ્વાર ગતિના જીવમે છે તેને ઉત્તમંગ પૃથ્વી ૪ થયા
હવે આટ થયા. તિર્યગગતિમે ક્ષાયિકમમકિતનો વિર્મ-
યાદ છે. ૫૦ હતાં માયો છે, તથા ક્ષયોપશમ ઔદયિક પારિ-
ણામિક તિમશીન જે જીવમે ઉપશમ સમકીન થાય તેહને વન
શ્વુ:સંયોગી ૫ વિજો માંગો થયો. ૫ વન સ્વાર ગતિમાત્રિ
૪ થયા હવે ઉપર માંગા શરૂ થયા. ૫ અને મંગાની કેન-
દર્શિ પરિણામિક જીવપગો, ઔદયિક છેદમાત્રો ૧, ક્ષાયિક-
જાન, મંગા, શરિય, ૫ વિર્મયોગી ૧ માંગો છે તિમશીન
માંગા ૪ થયા થયા. ઉત્તમંગા છે ૧૩ થયા. ॥ ૭૦ ॥

મયપરિણામ મિહા, નગાનવગતોનુવમમમંદોપ. ॥

હાવ વનર મશિવાહાવ, મેયા થીમં વમમવિનો ॥ ૭૧ ॥

મનસર્વિ બનંતુના છે. નિન્નુ નિધત્વી બનંતુના છે.
બનાદાક ધોડા બાદાક બનંતુનાના નિગોદનો બનં
તુનાનો નાગ તદા વિદ્યહનતિને છે. તિન્નુ ઇતિ ૬૨, નર્ગનાપ
બનંતુના કહો છે. ॥ ૪૭ ॥

सद्विजयलक्षणमिच्छं, तस्य सासनिपण्य अपञ्च सन्निदुर्गं
सन्मे सन्निदुर्विहो, तेत्तेनुं सन्निपञ्चो ॥ ४८ ॥

अये—निष्पात्य गुण्यमाने सर्वं जीवना भेदः छे. सात्वादन
गुण्यमाने ७ सात्त जीवना भेदः छे. पांच अनर्पाता कलं सज्जि-
द्विक नदी सात्त ७-बदर पुकेलीय अनर्पाता १, वेन्नी अन-
र्पाता २, वेन्नी अनर्पाता ३, वैरेन्नी अनर्पाता ४, अत्तलि
अनर्पाता ५, सज्जि पयानो १, अनर्पातो २, ए सात्त सनकित
गुण्यमाने जीवनेद बे छे—सज्जि पयानो १, सज्जि अनर्पातो
१, ए दोर छे. सेनेह—देपलित्र १, देसवित्ति पांचमुं प्रवत्त
छहं अननत्त ७, अत्तकन ८, निहत्ति बदर ९, कृष्णतं-
राय १०, उगमात्तमोह ११, क्षीपमोह १२, सपोगी केवडी
१३, अपोगीकेवडी १४, ए सर्वं गुण्यमाने एक संज्ञानिवेन्नी
पयानो जीव भेद कामे. इने गुण्यमाने बीडो जीव छडे नही. हवे
गुण्यमाने पत्तर १५ योग वहे छे. ॥४८॥

निच्छि दुग्नि अजइ, जोगाहार दुगुणा अनुवपणगेउ ।
मण वय उरलं सचिउव, मीति सचिउव दुग्देसे ॥१६५॥

अर्थ—निम्नत्व, सात्वतत्वं, जवति, पृ ३, शुद्धत्वे १३,
 दो योग द्वे—जहातकृद्वि २, नदी चार ४, वनना चार
 वचनना ८, वैकीचवे १०, उदारीकवे १२, वार्मन १३, प

द्वितीं एकं कणं द्वीपे पछे एक कण समुद्रे नांखतो
 तिवारे केतलाइक द्वीपमां नांखतां पेहेलो पल्य
 द्वीपे पूरो खाली थयो ते द्वीपने प्रमाणे वीजो नवो
 पल्य कल्पीइं ते प्रण सरसवे करी भरीजे तेपण एक कण
 द्वीपे एक कण समुद्रे नाखीजे, जिवारे ते पल्य खाली थाय,
 तिवारे एक सरसव सिलागापल्य मांहे घालीजे, तिहां कोइ कहेजे
 तेमांहेयी एक घालीजे, केइक नवो ? एक घालीजे, ॥७७॥

खिप्पइंसिलागपछेगु, सरिसवो इअसिलागखवणेणं ।
 पुण्णो व्रीओअ तओ, पुवंपि व तंमि उद्धरिए ॥७८॥

अर्थ—इम सिलागापल्यमें एकं दाणो मुक्को पछे वळी
 बीजो अनवस्थित भरीजे, छेहेले द्वीप समुद्र प्रमाणे तेपण
 खाली थाय तिवारे वीजो दाणो सिलाकामध्य घालीजे, वळी
 जिणे द्वीपे समुद्रे बीजो अनवस्थित पूरो थयो छे तेदलो थोयो
 अनवस्थित कल्पीजे, ते वळी एक कण द्वीपे एक कण समुद्रे
 नांखतो खाली थाय, तिवारे एक बीजो कण सिलाकामे मेळीजे.
 इणे मांते (पुर्वी रीते) नवनवा अनवस्थित भरीने खाली
 खाली करी एक कण सिलाकामे मेळतां सिलाकपल्य पूरो
 भराणो, तिवार पछी ते सिलाकापल्य पण पूरो उपाडी जे
 इमहीज द्वीप समुद्रे एक एक कण नांखतां खाली थाय तिवारे
 एक कण अतिसिलाकापल्यमें घालीजे. वळी तिहांयी नवनवा
 अनवस्थित करी भरीजे, खाली थाय तिवारे एक एक सिला-
 कामे घालीजे, वळी अनवस्थित काजे एक कण सिलाकामांही
 घालीजे, इम अनवस्थित नवनवा करी सिलाका बीजीवार भ-
 रीजे तेपण उपाडी जे द्वीपे समुद्रे टोलाइजे. ॥ ७८ ॥

૪ મનના, ૪ વચનના, ૭ કાયાના એ પાંચ યોગ એ સર્વ મઝી
૫૭ સત્તાવન કર્મવંચનાહેતુ છે. इने प्रकारे जीव कर्म बांधे.
एक मिथ्यात्व गुणटाले च्यारे, मिथ्यात्व १, अविरति २,
कषाय ३, योग ४, ए ४ बंधहेतु છે. ४ गुणटाले—
सात्वादन, निम्न, अविरति, देशविरति ए ४ गुणटाले तीन
बंधहेतु છે, मिथ्यात्वविना कषाय, अविरति, योग, ए ३
तीन છે. અને પાંચ ગુણટાળે—પ્રમત્ત, અપ્રમત્ત, અપૂર્વકાળ,
નિરતિવાદર, સુદક્ષસંપરાય એ પાંચ ગુણટાળે દુ-ધે હેતુ છે.
કષાય અને યોગ એ ધે બંધહેતુ છે. અને ઉપશાંતમોહ, ક્ષીણ-
મોહ, સપોર્ગીકેવચી એ ત્રીન ૩ ગુણટાળે ૧ યોગ બંધહેતુ
છે. ॥ ૫૫ ॥

ચડ મિચ્છમિચ્છ અવિરડ, પચ્ચઈયા સાય સોલ પળતીસા
જોગવિણુતિપચ્ચઈયા, હારગ જિણ વજ્જ સેસાઓ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ—એક સાતવેદની તો ચ્યારે પ્રકારેકરી બંધાય છે.
અને નારક ૩, જાતિ ૪, ચારર ^{કિંમ્મ} ૪, દુઃક ૧, છેવટો ૧,
આતપ ૧, નપુંસકવેદ ૧, ^{મિથ્યાત્વ} ૧, ^{કુસોલ} ૧ ૬ પ્રકૃતિ
એક મિથ્યાત્વનું ચિચાર છે. ^{મિથ્યાત્વ} વિના યોગીએકોઈમુ-
ળોનો બંધ હેતુ નથી. ^{પ્રકૃતિ} અને યોગીએકોઈમુ પ્રકૃતિ નિષ્ક્રિય ૩,
ચીજદ્રી ૩, યુગ્મેગ ૩, અનેસાનુક્રિય ૪, મધ્યસેસ્થાન ૪, મધ્ય-
સંવચન ૪, મુરુગાઈ ૪, મીચગો ૪, ઇચોત ૧, સ્વવિદ ૪,
વચ્ચકુપેભનારાવ ૧, મુલેયિ ત્રિક ૪, યોગી ચોકીડી અપ્રત્યા-
લેયાની ૪, સોદારાદિક ૨, એ પાંચસ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વમે
! અને અવિરતિમધ્યસા ^{કામ} ૪, ^{કામ} ૪, વિના ત્રીન પ્રત્યેયક
૨, એક મિથ્યાત્વથી મિથ્યાત્વવિષયી કષાયથી ૫૫માંસડુ પ્રકૃતિ

ॐ नमः सिद्धम् ।

अथ शतकनामा पञ्चम कर्मग्रन्थः

नमियजिणं ध्रुवबंधो-दयं सत्तां घाई पुन्नं परियत्ता ।
सेयरं चउह विवार्गो, बुच्छं वंधविहिं सामी र्थं ॥१॥

टकाकार-मंगलम्

प्रणम्य धीरं सद्धारं ज्ञानामृतपयोधरं ।

टवार्थं शतकारव्यस्य, देयचंद्रः करोम्यहं ॥१॥

अर्थ—नमस्कार करीने जिनवीतराग मत्त्ये, निर्मोहीमत्त्ये, ध्रुवबंध हेतु सद्भावे च्यार ४ गतिमे नियमा पांभीये तेयी ध्रुवबंधी कहीये. १ जे हेतुहोवे बंधाय अथवा न बंधाय ते अग्रुवबंधी कहीये. २ च्यार गतिमे मिथ्यात्व गुणट्राणे यकां सदा जीवने उदय होये ते अग्रुवोदय कहीजे. ३ च्यार गतिमे सामग्री योगे पिण उदय होये अथवा न हुये ते अग्रुवोदयां कहीजे. ४ च्यार ४ गतिना जीवने सदा सत्ता पांभीये ते ध्रुवसत्ता कहीये. ५ कोइ गतिमे सत्ता हुये न हुये ते अग्रुव सत्ता कहीये. ६ जे आत्माना गुण अनंता छे परं मुख्य गुण आठ छे ते मत्त्ये ४ च्यार गुण ते प्रगट ययां सिद्धता पांभीए, परं अन्य गुण ते प्रगट करवाना कारण पाप नही अने ज्ञान १, दर्शन २, धारित्र ३, वीर्य ४ ए च्यार ४ गुण अनंतगुण प्रगट करवाना कारण छे ते माटे ४ च्यार गुणने आवरे तेहने धातिकर्म कहीजे. ७ शेषकर्मने अगति

અર્થ—મિધ્યાત્વ ગુણટાને પંચાસન હેતુ છે, તે મૂકે સત્તાવન થાય તિળમાંહે આહારક શરીર ૧, આહારકમિશ્ર ૨, કાઢીજે, તિવારે પંચાસ બંધ હેતુ રહે તે છે. સાસ્વાદન ગુણટાને પચાસ ૫૦, હોય છે, તે પાંચ મિધ્યાત્વ કાઢ્યા તિવારે ૫૦ પચાસ બંધ હેતુ છે. ઔદારિકમિશ્ર ૧, વૈક્રિયમિશ્ર ૨, કાર્મણ ૩, અનંતાનુબંધી ૪, એ સાત કાઢીજે તિવારે મિશ્ર ગુણટાને ૪૩ ચેતાર્થીસ બંધ હેતુ છે. હવે છેતાર્થીસ હોય છે તે કહે છે. ॥ ૫૮ ॥

સદુમીસકમ્મઅજણ, અવિરઙ્ગ કમ્મુરલમીસ વિકસાણ।
મુત્તુગુણચત્તદેસે, છવીસ સાહાર દુ પમત્તે ॥૫૯॥

અર્થ—સમર્કિત ગુણટાને—ઔદારિકમિશ્ર ૧, વૈક્રિયમિશ્ર ૨, કાર્મણ ૩, એ ત્રણ મેઝીજે તિવારે ૪૬, છેતાર્થીસ બંધ હેતુ સમર્કિત ગુણટાને છે. દેસવિરતિ ગુણટાને થસચયની અવિરતિ ૧, કાર્મણ ૧, ઔદારિકમિશ્ર ૧, અપ્રત્યાહ્યાની ૪, એ સાત ૭, કાઢીજે તિવારે ૩૯ ગુણચાર્થીસ બંધ હેતુ છે. હવે પ્રમત્ત ગુણટાને છવીસ ૨૬ બંધ હેતુ છે—આહારક દોષ મેઝીજે પૂઠે ૨૬. ॥ ૫૯ ॥

અવિરઙ્ગ ઇગાર તિકસાય, વજ્જઅપમત્તિ મીસદુગરહિયા।
ચઠવીસ અપુથે પુણ, દુવીસ અવિઠવાહારે ॥૬૦॥

અર્થ—અવિરતિ ઇગારે ૧૧, થાંજી ચોકડી ૪, (મત્યા-
હ્યાનીય) કપાય રહિત છવીસ હેતુ હોય આહારક દોષ
મેઝીજે તિવારે છવીસનો બંધ છે. અપ્રમત્ત ગુણટાને વૈક્રિય-
મિશ્ર ૧, આહારકમિશ્ર ૧, એ દોષ કાઢીજે તિવારે ૨૪ બંધ

કહેતાં હુગંઢ્યા મોહની ૨, મિથ્યાત્વ મોહની ૧, કષાય ૧૬
 અનંતાનુબંધીક્રોધ, માન, માયા, લોભ, ૪. એમ અપ્રત્યાલ્પ્યાની
 ૪ પછી પ્રત્યાલ્પ્યાની ૪ સંજ્વલન ૪, જ્ઞાનાવરણી ૫, દર્શ-
 નાવરણી ૪, અંતરાય ૫, એ સર્વ સુડતાલીસ ૪૭ પ્રકૃતિ
 ધ્રુવબંધિ છે. એ મળ્યે નવ નામકર્મની ૯ ઓગણીસ મોહનીની
 ૧૯ પાંચ જ્ઞાનાવરણી ૫, દર્શનાવરણી ચ્યાર ૪, પાંચ અંતરાય
 ૫, એવં ૪૭ સુડતાલીસ ધ્રુવબંધી જાણવી. દ્વાર ૧. ॥ ૨ ॥

તણવંગાંગિઈસંઘયણ, જાઈ ગઈ સ્વગઈ પુંવિ જિણસાસં ।
 ઉજોયાં યવં પરધાં, તસવીસાં ગોચં વેયણિયં ॥૩॥

અર્થ—હવે અધ્રુવબંધિ ૭૩ કહે છે, તિહાં તણ. કહેતાં
 શરીર ૧, ઔદારિક ૧, વૈક્રિય ૨, આહારક ૩ તૈજસ, કાર્મણ
 ધ્રુવબંધિમે ગણ્યા છે માટે इहां ન કહ્યા. ઉપાંગ ૩, અને
 સંસ્થાન ૬ સંઘયણ ૬, જાતિ ૫, ગતિ ૪, સ્વગતિ કહેતાં
 વિહાયોગતિ ૨, આનુપૂર્વી ૪, જિનનામ ૧, ઉશ્વાસ ૧, ઉદ્યોત-
 નામ ૧, આતપ ૧, પરાધાત ૧, ઘસ દશક થાવરણી દસ
 એવં વીસ ગોત્ર ૨, વેદનીયકર્મ ૨, હાસ્ય રતિનો જોડો ૧,
 અરતિ શોકનો જોડો એવં જુગલ. ॥ ૩ ॥

હાસાહજુયલદુર્ગ, વેચં આઉં તેવુત્તરીઅધુવબંધી ॥૪॥ દારં ।
 મંગા અણાહ સાહ, અણંત સંતુત્તરા ચડરો ॥ ૪ ॥

અર્થ—હાસ્યાદિ જુગલ વે, વેદ ૩, આઠસાં ૪ ચ્યાર
 એ ૭૩ અધ્રુવબંધિ તે કોઈવાર બંધાય કોઈવાર ન બંધાય, એ
 મળ્યે ૭ પ્રકૃતિ મોહનીની, ૨ વેદનીયની, ૨ ગોત્રની, ૪ આ-

અર્થ—શુભસંગત ૧૦, ગુણગા તાંદે સત્તા અને ઉદય
અટ કર્યો છે. મગા સર્વે કર્યો છે. મોહની વિના કામના
ગુણગા સત્તા કર્યો ઉદય મગા છે. તેને ચાંદને ગુણગા
પૂ છે ગુણગા વેદની ૧, નવ ૧, ગોવ ૧, આજ્ઞો ૧, ધ
અર્થનો ઉદયને સત્તા છે. અર્થાંતરે ગુણગા ઉદય સત્તા કર્યો
છે. મગા અટ કર્યો છે. ॥ ૬૩ ॥

ઉદરંતિ પતંતતા, સગદ્ નીસદ્ વેઝ આડ વિણા।
છગ અપમતાદ્ તઓ. છપંચ સુદુમોપજુવસંતો ॥૬૪॥

અર્થ—હીના કરે છે—નિષ્પત્ત, માસ્વાદમ, અવિરતિ,
વેદવિરતિ, વનમ, ધ પાંચ ગુણગા સત્તા અપવા અટકર્મ
હીર છે. નિષ્પ ગુણગા અટકર્મ હીર છે, સગા હીરના છે
અનનત. અર્થકર્મ અને વાજ ગુણગા વેદની, આજ્ઞોવિના
૬ કર્યો હીર છે. શુભસંગત ગુણગા ૮ કર્યો, પછી મોહની
સ્વાને પછી પાંચ કર્યો હીર છે. અર્થાંતરે મોહ ગુણગા
પાંચ કર્યો હીરના છે. ॥૬૪॥

પણ દો મ્વીળ દુ જોગી, ગુદીરગુ અજોગિ થોવ ઉવસંતા।
સંત્ર ગુણ મ્વીળ સુદુમા, અનિઅટિ અપુવ સમ અહિઆદ૫

અર્થ—હવે શુભસંગત ગુણગા વેદેલાં પાંચ કર્યો
છે. પછી અનનત, વેદલાદનાં, અનનત. ધ ૩ વીન સર્વે
નિષ્પત્ત ૨. ની હીરના છે. સપોગી ગુણગા વેદની
હીરના છે. અજોગી ગુણગા હીરના નથી. હવે ગુણગા
અર્થકર્મ કરે છે—અર્થાંતરે ૧૧, અર્થકર્મ ગુણગા થોદા
સર્વ છે. અર્થ ૫૪, સોન સર્વ છે. નિષ્પ શુભ-
૫૧

અર્થ—નિર્માણ નામ ૧, સ્થિતનામ ૧, અશુરુલ્લુ નામ ૧, શુભ નામ ૧, અશુભનામ ૧, તૈજસશરીર ૧; કાર્મણશરીર ૧, વર્ણનામ ૧, ગંધનામ ૧, રસનામ ૧, સ્પર્શનામ ૧, એવં ૧૨, વાર નામ કર્મની પ્રકૃતિ પાંચ જ્ઞાનાવરણી ૫, પાંચ અંતરાય ૫, ચ્યાર દર્શનાવરણી ૪, એક મિથ્યાત્વ મોહની ૧, એ સત્તાવીસ ૨૭, પ્રકૃતિ ધ્રુવોદયી જાણવી. તે મળ્યે વર્ણ ગંધ રસ, સ્પર્શ, ૪, ની એ સીત છે, જે પાંચ વર્ણ મળ્યે કો-ઈક વર્ણ નિયમા મુખ્યતાએ ઉદય હોવે, તિણે ધ્રુવોદયી. આ ગંધાદિકનો જાણવો. એ સત્તાવીસ મળ્યે જ્ઞાનાવરણી પાંચ, અંતરાય પાંચ, દર્શનાવરણી ૪, મોહની ૧, નામ કર્મની ૧૨, એવં ૨૭ છે. ॥ ૬ ॥

ધિરં સુમિં અરં વિણુ અધુવ—,વંધીં મિચ્છ વિણુમોહ
ધ્રુવવંધીં ।

નિવો વધાયં મીસં, સમ્મં પણ નવઈં અધુવુદયા ॥ ૭ ॥

અર્થ—હવે અધ્રુવોદયી કહે છે—જે અધ્રુવવંધિ પ્રકૃતિ ૭૩, તે મળ્યે ધિર ૧, અધિર ૨, શુભ ૩, અશુભ ૪, એ ૪, ચ્યારવિના ૬૯ ભેવી, અને મોહનીની ૧૯ ધ્રુવવંધિ કહી છે, તેમાંથી મિથ્યાત્વ મોહની વરજીને શેષ ૧૮, રહે છે. વિણ અધ્રુવોદયમે ગણી છે. શરીર ૩, ઉપાંગ ૩, સંસ્થાન ૬, સંઘયણ ૬, જાતિ ૪, ગતિ ૪, વિદ્યાયોગતિ ૨, આનુષંગી ૪, જિનનામ ૧, શ્વાસોચ્છ્વાસ ૧, ઉદ્યોત ૧, આનપ ૧, પરાવાત ૧, ધિર ૧, શુભવિના ત્રસાદિ ૮, અધિર અશુભવિના થાવરાદિ ૮, ગોત્ર ૨, વેદનીય ૨, હાસ્ય ૧, રતિ ૧, અરતિ ૧, શોક ૧, વેદ ૧, આત્મ ૪, એ ૬૯, સોલ્લ કસાય મય ૧,

૧, ઉત્તમ માવતું સત્કૃતિ લે સત્ પ્રકૃતિ ઉપસમાવે અને
૨, ઉત્તમ ધારિત્ર લે પૂર્વે મોહનોપ કર્મનો પ્રકૃતિ ઉપસ-
માવી છે તે. ॥ ૬૭ ॥

ચીપ્પે કેવલ જુઝલું, સમ્મં દાણાઈ લદ્દિ પળ ચરણં ।
તદ્દિપ્પે સેલુચ્ચોગા, પળ લદ્દિ સમ્મ વિરદ્દિ દુગં ॥ ૬૮ ॥

અર્થ—ચીજા હાપિક માવના નવ ૧ નેદ છે તે કહે
છે. તિહાં કેવલ જ્ઞાન ૧; કેવલ દર્શન ૨, હાપિક સમક્તિ
૧, દાનાદિક પાંચ લલ્લિ-હાપિકદાન ૧, હાપિકલાભ ૨,
હાપિકભોગ ૩, હાપિકઉત્તમોગ ૪, હાપિકસ્ત્રીરજ ૫, પૂ પાંચ
અને હાપિકધારિત્ર ૧ પૂ નવ ૧ નેદ હાપિકના જાગવા. જીજા
હાપોપશનમાવના ૧૮ અગ્રા નેદ છે તે કહે છે. જે ઘ્યાર ૪
જ્ઞાન, મતિજ્ઞાન ૧, શુદ્ધજ્ઞાન ૨, અવધિજ્ઞાન ૩, મન:પર્યાય-
જ્ઞાન ૪, વીન જ્ઞાન-મતિજ્ઞાન ૫, શુદ્ધજ્ઞાન ૬, વિભંગ-
જ્ઞાન ૭, વીન દર્શન-શુદ્ધદર્શન ૮, અચ્છદર્શન ૯, અવધિ-
દર્શન ૧૦ પૂ દશ હાપોપશનિક ઉપયોગ વહીજે. પાંચ હાપોપ-
શનિક લલ્લિ હાપોપશનિક દાન ૧૧, લાભ, ૧૨, ભોગ ૧૩,
ઉત્તમોગ ૧૪, સ્ત્રીરજ ૧૫, હાપોપશનનુ સમક્તિ ૧૬, દેશવિરતિ
૧૭, સંસ્કારિતિ ૧૮ પૂ અગ્રા હાપોપશનમાવના નેદ જાણવા. ॥ ૬૮ ॥

અગ્રાણ મસિદ્ધતા, ડસંજમ લેસા કસાય ગઈ વેઆ ।
નિચ્છં તુરિપ્પે મવા, મવત્ત જિઅત્તપરિણામે ॥ ૬૯ ॥

અર્થ—ચોપા લલ્લિક માવના ૨૧ નેદ છે તે કહે છે.
જ્ઞાન ૧, અસિદ્ધ સંતારી ૨, અસંજમી અવિરતિ ૩, લ
લેસા, ૪ કસાય ઘ્યાર, ૧૩ ગતિ ઘ્યાર. ૧૭ વેદ જ્ઞાન, ૨૦
૧૯૩

અર્થ—સ્વગતિદુગ-શુભવિહાયોગતિ ૧, અશુભવિહાયોગતિ ૨, તિરિદુગ કહેતાં તિર્યચગતિ ૧, તિર્યચાનુપૂર્વી ૨, નીચં-ગોત્ર ૧, એકસોત્રીસ ધ્રુવસત્તા જાણવી. જ્ઞાનાવરણી ૫, દર્શનાવરણી ૧, વેદની ૨, મોહનીય ૨૬, નામકર્મની ૮૨, ગોત્ર ૧, અંતરાય ૫, એવં ૧૩૦ ધ્રુવસત્તા જાણવી. ધ્રુવ જે ઘ્યાર ૪ ગતિના જીવમાં સદા છતી પાંમીયે તે ધ્રુવ કહીજે. હવે અધ્રુવસત્તા ૨૮ નાં નામ કહે છે. સમક્રીતમોહની ૧, મિશ્ર મોહની ૨, મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વી ૨ વૈક્રિય શરીર ૧, વૈક્રિય ઉપાંગ ૨, વૈક્રિય બંધન ૩, વૈક્રિયતૈજસબંધન ૪, વૈક્રિયકાર્મણબંધન ૫, વૈક્રિયતૈજસકાર્મણબંધન ૬, વૈક્રિય સંવાતન ૭, નરકગતિ ૧, નરકાનુપૂર્વી ૨, દેવગતિ ૧, દેવાનુપૂર્વી ૨, એવં ૧૧, જિનનામ ૧૨, આયુ ૪, આહારક ૭, આહારક શરીર ૧, આહારક ઉપાંગ ૨, આહારક સંવાતન ૩, આહારક બંધન ૪, આહારકતૈજસબંધન ૫, આહારકકાર્મણબંધન ૬, આહારકતૈજસકાર્મણબંધન એવં ૭ મિઠ્ઠાં ૨૮ અઘ્ઠાવીસ અધ્રુવસત્તા. ય મધ્યે ૨ મોહની, ૨૧ નામકર્મની, ૪ આડલો, ૧ ગોત્ર, એવં ૨૮ અધ્રુવસત્તાની પ્રકૃતી જાણવી.

॥ ૧ ॥

પદમતિગુણેભુમિચ્છં, નિયમાઅજયાઈ અટઠગે મ્હલં ।
સાસાણે સ્વલુ સમ્મં, સંતં મિચ્છાઈ દસગે વા ॥૧૦॥

અર્થ—હવે સત્તામેં માંગા કહે છે-પદમતિગુણેભુ-પેહેલાં વીન ગુણઝાણા મધ્યે મિધ્યાત્વ મોહનીની સત્તા નિયમા છે, એતલે નિધ્યાત્વ ગુણઝાણે મિધ્યાત્વનો ઉદય નિયમા છે, તેહની સત્તાપિણ નિયમા છે, સાસ્વાદન ગુણઝાણે ૨૮ ની સત્તા નિ-

અર્પ—અને તિઝને જ્ઞાન ક્ષાયિક થાય છે, જીવપણો પારિણામિક છે, એ તિઝને દિક્સંયોર્ગી એક માંગો છે. એ મૂલ્ય પાંચ માંગા થયા અને ઉત્તર ૧૪ ચાંદ થયા. અને કોઈ મતુષ્ય ઉપશમથેને છે પણ ક્ષાયિક સનકીર્તી છે તેહને ઉપશમથેનિને એક માંગો થયો છૂતઝે મૂલ્યમેદ ૭ ૬ થયા. ઉત્તરમેદ. ૧૫ પત્ર સન્નિપાતિક માથે થયા. અને ધીજા પણ વીસ માંગા સન્નિપાતિક ઉપજે પ્રં અસંભારી મેદ છે, લે કા-
ને કિણ્ડી જીવમે છામે નહીં તેપે અસંભારી છે. ॥ ૭૧ ॥

મોહે વસમો મીસો, ઘાડસુ અદ્દઠ કમ્મસુ અ સેસા ।
ધમ્માઈ પારિણામિઅ, માથે સંધા ઉદ્દઈયવિ ॥૭૨॥

અર્પ—ઉપશમ માવતો મોહનીમેજ ઘાપ ધીજા કર્મને નહીં. ક્ષયોપશમમાથ ઘ્યાર ૪, ઘાતિકકર્મને છે ધીજા કેમાં નહીં, અને ઔદયિક ૧, પારિણામિક ૧, ક્ષાયિક ૧, એ થળ માથે આઠ કર્મને છે. ક્ષતઝે મોહનીકર્મને પાંચ માથે છે. જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, અંતરાય એ ત્રીન કર્મને ઘ્યાર માથે છે. ઉપશમ માથે ન હોય. વેદની, નામ, ગોષ, આઝલો, એ ૪ ઘ્યારે કર્મને ત્રીન માથે છે. ઉપશમ, ક્ષયોપશમ નવી ચારી ૩ ત્રીન માથે છે. ધર્માસ્તિક્યાદિક ૬ ૭ દ્રવ્યને એક પારિણામિક માથે છે. સંધ, પુદ્ગલીક, શરીરે ૧ એક ઔદયિક માથે ને ૧ પારિણામિક માથે પણ છે. ॥ ૭૨ ॥

સમ્માઈ ચડસુતિગચડ, માથા ચડપણુવસામણુવસંતે ।
ચડ લીળા પુવે તિણિ, સેસગુણટાળગેગણિ ॥૭૩॥

અર્થ—સ્વગતિદુગ-શુભવિહાયોગતિ ૧, અશુભવિહાયોગતિ ૨, તિરિદુગ કહેતાં તિર્યચગતિ ૧, તિર્યચાનુપૂર્વી ૨, નીચ-ગોત્ર ૧, એકસોત્રીસ ધ્રુવસત્તા જાણવી. જ્ઞાનાવરણી ૫, દર્શનાવરણી ૯, વેદની ૨, મોહનીય ૨૬, નામકર્મની ૮૨, ગોત્ર ૧, અંતરાય ૫, એવં ૧૩૦ ધ્રુવસત્તા જાણવી. ધ્રુવ જે વ્યાર ૪ ગતિના જીવમાં સદા છતી પાંમીયે તે ધ્રુવ કહીજે. હવે અધ્રુવસત્તા ૨૮ નાં નામ કહે છે. સમક્રીતમોહની ૧, મિશ્ર મોહની ૨, મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વી ૨ વૈક્રિય શરીર ૧, વૈક્રિય ઉપાંગ ૨, વૈક્રિય બંધન ૩, વૈક્રિયતૈજસબંધન ૪ વૈક્રિયકાર્મણબંધન ૫, વૈક્રિયતૈજસકાર્મણબંધન ૬, વૈક્રિય સંવાતન ૭, નરકગતિ ૧, નરકાનુપૂર્વી ૨, દેવગતિ ૧, દેવાનુપૂર્વી ૨, એવં ૧૧, જિનનામ ૧૨, આયુ ૪, આહારક ૭, આહારક શરીર ૧, આહારક ઉપાંગ ૨, આહારક સંવાતન ૩, આહારક બંધન ૪, આહારકતૈજસબંધન ૫, આહારકકાર્મણબંધન ૬, આહારકતૈજસકાર્મણબંધન એવં ૭ મિઠ્યાં ૨૮ અઢાવીસ અધ્રુવસત્તા. ઇ મલ્યે ૨ મોહની, ૨૧ નામકર્મની, ૪ આઝલો, ૧ ગોત્ર, એવં ૨૮ અધ્રુવસત્તાની પ્રકૃતી જાણવી. ॥ ૯ ॥

પદમંતિગુણેસુમિચ્છં, નિયમા અજયાઈ અદ્ઠગે ભવં ।
સાસાણે સ્વલુ સમ્મં, સંતં મિચ્છાઈ દસગે વા ॥૧૦॥

અર્થ—હવે સત્તામેં માંગા કહે છે—પદમંતિગુણેસુ—પેહેલાં ત્રીન ગુણઠાણા મલ્યે મિધ્યાત્વ મોહનીની સત્તા નિયમા છે, એતહે મિધ્યાત્વ ગુણઠાણે મિધ્યાત્વનો ઉદય નિયમા છે, તેહની સત્તાપિણ નિયમા છે, સાસ્વાદન ગુણઠાણે ૨૮ જી સત્તા નિ-

મીનેસિલાગતદ્વય, યં પદનેહિ ધીયયં ભરતુ ।

તેહિં તદ્વયં તેહિય, તુરિયં જા ફિર ફુડા ઘડો ૭૯॥

અર્થ—મિત્રતા ગ્રાંથી ધાય તિયારેં એક ઢાંગો ઘડી પ્રતિ
સિલાગતવ માંદે મુલિજે, હમ અનગપિયેં કરી સિલાકા મરી,
મિલાકા રાત્તીં કરી એક ઢાંગો પ્રતિસિલાકામાંદે ઘાટીજે
હમ વગ્નાં પ્રતિસિલાકા મરીજે, તે પ્રતિસિલાકા ઝગારીજે
હમીયેં ટીપેં સમ્મે ગ્રાંથી મીજે તિયારેં એક ઢાંગો મહાસિ-
લાકામાંદે ઘાટીજે ઘડી નક્કર અનગપિયેં કરી સિલાકા
મરીજે, સિલાકા ગ્રાંથી કરી એક ઢાંગો પ્રતિસિલાકામાંદે
મેરીજે, હમ અનગપિયેં કરી સિલાકા મરીજે, સિલાકા કરી
પ્રતિસિલાકા મરીજે, પ્રતિસિલાકા ગ્રાંથી કરીને એક મહા
સિલાકામેં કળા ઘાટીજે હમ અનગપિયેં સિલાકા મરીજે,
મિલાકામાં પ્રતિસિલાકા મરીજે, પ્રતિસિલાકામાં મહાસિલાકા
મરીજે, હમ અનગપિયેં મતાપ પ્ પ્રભુગાદી જાગશે. ॥૭૯॥

પદમતિપલ્લુહરિઆ, દીવુદહીપહ્લચડસરિસવાય ।

સધોવિપતરાસી, રુવૂળો પરમસંલિજ્ઞં ॥ ૮૦ ॥

અર્થ—હવે તે સર્વ કિયેં દે પત્તેં કરી માંલ્યા હતા,
તે સગવડ તે સર્વ મેઝા મીજે અને ટાલ ટાલ જોવનના દે
પલ્લુ દયા અનગપિયેં ૪ પલ્લના સમવના કરી મરી
મદિ માંડીજે તિયારેં તે મેઝા શિગ મીજે પ્ સર્વ રાસી પુકટી
ધાય તિયારેં રાનીમાંદીયેં એક સત્તર વાટીજે, તિયારેં ઘડી
સંલપાતો ધાય. ॥ ૮૦ ॥

તેહને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે છતાં મિશ્રમોહનીની સત્તા નથી, જે વિપુંજીકરણ કરીને પડ્યા જે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે આ છે. તેહને મિથ્યાત્વની સત્તા હુવે એ ભજના, એ અવિરતિ સ કીર્તી માંઢી ઉપશાન્તમોહ પર્યંત ૮ ગુણઠાણે ઉપશમ સમકીર્ત મિશ્રની સત્તા હોય. ક્ષાયિક સમકીર્તને સસક ક્ષય થયો તે માટે મિશ્રમોહનીની સત્તા નથી. તે માટે ભજના જાણવ આઈદુગે-મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન એ વે ગુણઠાણે અનંતાનુબંધી સત્તા નિયમા હોવે. અને મિશ્રાદિક નવ ગુણઠાણે ભજ જાણવી. તિહાં મોહની કર્મની ૨૪ સત્તાવાલો ક્ષયોપશમસમકીર્ત જીવ ચોથાવી પડીને મિશ્રે આવ્યો, તેહને મિશ્ર ગુણઠાણે અનંતાનુબંધીની સત્તા નથી, અને જે ૨૮ અઢાવીસ સત્તાવંત ક્ષયોપશમસમકીર્તી ચોથાવી પડી મિશ્રે આવ્યો, તે અથવા ૨૮ સત્તાવંત મિથ્યાત્વી મિથ્યાત્વ મુંકી મિશ્રે આવ્યો, તેહને અનંતાનુબંધીની સત્તા છે, તથા અવિરતિયી ઉપશાન્તમોહ સુધી ક્ષાયિક સમકીર્તીને નથી, તથા ઉપશમીને છે એ ભજના જાણવી. ॥૧૧॥

આહારગસત્તગંવા, સવગુણેવિતિગુણે વિના તિત્થં ।
નોભયસંતેમિચ્છો, અંતમુદુત્તં ભવે તિત્થે ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—આહારકસત્તકની સત્તા સર્વ ગુણઠાણે ૧૪ ગુણઠાણેવિપે વા કહેતાં ભજના. હોય અથવા ન હોય. જે જીવ ૭ તથા ૮ ગુણઠાણે આહારક બાંધીને તે પડ્યો અથવા ચડ્યો, તેહને તો આહારફળી સત્તા હોય, અને જે જીવ આહારક બાંધ્યાવિના પડે અથવા ચડે તેહને ન હોય. અથવા આહારક બાંધીને ઉદ્ગલનાકરણે કરી ડબ્બો કાઢ્યો તેહને

ए सर्वं जवन्य कृत्वा. एहमां एकरूप मेळीजे तिवारे सर्व मन्यप
घाय, अने चोवे जवन्य अनंतो एकरूपो कीजे तिवारे पेहेलो
परितजनंतो उच्छेद्यो घाय, तिवारे अने उच्छेद्य एकरूप काढ-
तांहे निग मय्यादि कहीजे. ॥ ८२ ॥

इअस्तुत्तं अन्ने, वग्गिअमिकसि चउत्थयमसंखं ।
होउ असंखाऽसंखं, लहुवज्जुयं तु तं मज्झं ॥ ८३ ॥

अर्थ—इय—इतडे ए सूत्रोक्त निग ए मांन लयु थयो,
विने एवोक्तानुसार मान कहे छे—जे चोवे जवन्ययुक्त असं-
ख्याताने एकरूप वग्गित कीजे, तिवारे सातमो जवन्य असं-
ख्यातअसंख्यातो घाय, इहां वग्गिन कहेतां ले राशि छे ते
एस्तिने वेड्डा गुणो कीजे ते वग कहीजे, जिम ध्यातनो वां
१६, तोळ एम जाणवो ए जवन्य असंख्यातअसंख्यातो कही.
ए जवन्य असंख्यातअसंख्याता मांहे एकरूप मेळीजे, तिवारे
मध्यम असंख्यातअसंख्यातो घाय. ॥ ८३ ॥

रूवूण माइमं गुरु, तिवग्गिउं तत्थिमे दसक्खेवे ।
लोगागासपप्सा, धन्माऽधन्मेगजियदेसे ॥ ८४ ॥

अर्थ—जानइ (जगंनुयी) पेहेलो अनंतो एकरूप उंगो.
होवे, तिवारे उच्छेद्य असंख्यातअसंख्यातो घाय. जवन्य असं-
ख्याताने तीन वग कीजे, अने दस असंख्याताना दोळ मेळीजे,
तिवारे पेहेलो जवन्य परितजनंतो घाय नही, तिवारे
टोकाकाशना प्रदेश १, घमांस्तिकायना प्रदेश २, अवर्मा-
स्तिकायना प्रदेश ३, अने एक जीवना प्रदेश ४, वही ॥ ८४ ॥

संजलण नोकसाया, विग्धंइअ देसघाइयै अघाई ।

पत्तेय तणुट्टाऊ, तसवीसा गोअदुग वण्णा ॥ १४ ॥

अर्थ—संजलणा ४, नोकसाय ९, अंतराय ५, एमः पूर्वोक्त मेळवतां २५, पचीस ए देशघाती छे. तथा अघाती ७५, छे तिहां पराघात १, उश्वास १, आतप १, उद्योत १, निर्माण १, अगुरुलघु १, तीर्थकर १, उपवात १, तणु आठनी प्रकृति ३५, शरीर ५, उपांग ३, संस्थान ६, संव-यण ६, जाति ५, गति ४, स्वगति २, आनुपूर्वी ४, आउखों ४, व्रस १०, यात्र दस १०, गोअदुग—जे गोत्र २, वेदनी जे २, वर्ण १, गंध, २, रस ३, स्पर्श ४, ए ७५, अघाती प्रकृति जाणवी, जे गुणनो घात न करे ते अघाती कहेवी. ॥ १४ ॥
सुरैनरैतिगुह्यंसायं, तसदसं तणुवंगं वडरं चउरंसं ।
परघासगं तिरिआउ, वन्नचउं पणिदि सुभखगई ॥ १५ ॥

अर्थ—हवे पुन्यप्रकृतिना ४२, भेद कहे छे—सुरात्रिक-ह्वेगति १, देवायु २, देवानुपूर्वी ३, तथा मनुष्यगति १, मनुष्यानुपूर्वी २, मनुष्यायु ३, नरात्रिक मळी ६, उच्चैर्गोत्र ७, सातावेदनी ८, व्रसदशक, १८, शरीर पांच २३, उपांग व्रण २६, वज्ररुषभनाराच २७, समचोरस संस्थान २८, पराघात सप्तक पराघात २९, उश्वास ३०, आतप ३१, उद्योत ३२, अगुरुलघु ३३, निर्माण ३४, तीर्थकरनामकर्म ३५, तीर्थ-आयु ३६, शुभवर्ण ३७, गंध ३८, रस ३९, स्पर्श ४०, पंचेन्द्री जाति ४१, शुभविहायोगति ४२, ए ४२, वेताळीस पुण्यप्रकृति जाणवी. जेहना विपाक भोगवतां मीठा लागे ते पुन्यप्रकृति. ॥ १५ ॥

કાપના સર્વજીવ ૩, ત્રીનવાટના સર્વસમય ૪, પુદ્ગલ પરમા-
ણ્ણા સર્વ ૫, સર્વ અલોકના આકાશ પ્રદેશ ૬, પૂર્ણ ધોલ
નેહીજે, ઘડી ત્રીનવાર વર્ગીકરણે, અને કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શ-
નના પર્યાય નેહીજે. ॥ ૮૮ ॥

ચિત્તેષણતાણંતં, હવેઈ જિદ્ધંતુ વવહરઈ મજ્ઞં ।
इअ मुहुमत्यविचारो, लिहिओ देविंदसूरीहि ॥ ૮૯ ॥

અર્થ—પટલા નેહ્યાં ઝટ્ટા અનંતાનંત નવમો ધાય. ઝટ્ટા
અનંતાનંતો ધાય છે, પરં જગવપનો સર્વ વસ્તુ મધ્યમ આટમા
અનંતાઈ છે (દ્યવહારમાં પ્રવેં છે), નવામા અનંતા પ્રમાણે
વસ્તુ કાંઈ છે નહીં. (માટે નિષ્પયોજન છે) ૫ ધોયો કર્મ-
દંપ “ મુહુમાર્થ વિચાર ” નામે સંપૂર્ણ થયો ટિલ્પો જોહયો
દેવેન્દ્રસૂરિ આચાર્યે જ્ઞાન રેતે. ॥ ૮૯ ॥

इति श्रीपट्टजीनिक (मृक्षमार्थ विचार) चतुर्थो कर्मग्रन्थ
टिपण्यममेनं मुसमासम ॥ ૪ ॥ ૯ ॥

અર્થ—નામકર્મની બ્રુવોદયી ૧૨, વર્ણાદિ ૪, તૈજસ ૧
 કાર્મણ ૧, નિર્માણ ૧, અગુરુલ્લુ ૧, ધિર ૧, અધિર ૧
 અશુભ ૧, એ ૧૨ ઘડતણુ-શરીર ૨, ઉપાંગ ૨, સંસ્થા
 ૬, સંવયણ ૬, એ ૧૮ તથા ઉપવાત ૧, સાધારણ ૧, પ્ર
 ત્યેક ૧, ઉદ્યોતત્રિક-ઉદ્યોત ૧, આતપ ૨, પરાવાત ૨ એ
 ૩૬ છર્પાસ પ્રકૃતિ પુદ્ગલવિપાકી જાણવી. પુદ્ગલવિપાકી
 કહેતાં જે ચંચકાલે કાર્મણ ચર્ગણાપણે ચાંધ્યા, તે ઉદયકાલે
 શરીરમત્યે વિપાક દેખાડે, તે પુદ્ગલવિપાકી કહીજે. इहां कोई
 પૂછ્યો જે કાર્મણની તો ચર્ગણા નથિ લેવાયે, તે પિણ માંલ-
 ગુણી છે, નો ઉશ્વાસનોપરેં જીવવિપાકીમેં કાં ગણના
 મથી? તેહને ઉત્તર જે:-કાર્મણચર્ગણા નો આહારપર્યાસિને
 બલે લેવાયે, તે માટે પુદ્ગલ વિપાકી છે. શ્વાસોશ્વાસ, સુ-
 સ્વર, તે તો ઉશ્વાસપર્યાસિ તથા માપાપર્યાસિને ઉદયપણે છે છે
 તે માટે જીવવિપાકી ગણી છે. હવે ચંચના મેદ ૪ ઘ્યાર કહે
 છે. પ્રકૃતિચંચ ૧, સ્થિતિચંચ, ૨, રસચંચ ૩, પ્રદેશચંચ ૪ નિહાં
 પેહેલાં પ્રકૃતિચંચના મેદ કહે છે. ॥ ૨૧ ॥

મૂલપયડીળ અઢ સત્ત, છેગ વંધેસુ તિન્નિભૂગારા ।
 અપ્પત્તરા તિઅ ચંડરો, અવટ્ઠિઠઆ ન હુ અવત્તવાં ॥ ૨૨ ॥

અર્થ—મૂલ કર્મ આઠ છે, તિહાં મૂલ આઠ પ્રકૃતિ ઇક
 સમે ઇક જીવ વાંધે. જે નવા મવનો આગ્યો વાંચનો હુવે
 તે આઠ વાંધે, જે જીવ આગ્યો ન વાંચતો હુવે તે સાત
 વાંધે, તથા દસમે ગુણટણે વર્તના યુનિને આગ્યો, મોહની,
 ન વાંધે તિમારે છ ૬ વંચાયે, તથા ઇચ્છામે, વારમે, તેમે
 ગુણટાને ઇક સાતવેદનીય વાંધે, તે માટે ઇકવિંચ વંચ છે.

યુની, ૫૮ નામકર્મની છે. એવં ૭૩ છે. અને ધ્રુવચંધિ ૪૭
અધ્રુવચંધી ૭૩ મિત્ર્યાં ૧૨૦ એકસોવીસ પ્રકૃતિ થઈ, હવે
થડ ૪ ભંગી જણાઈ કહેતાં અનાદિ ૧, સાઈ સાદિ ૨ તથા
અનંત તથા સાંત જોડીયે, તિવારે અનાદિઅનંત ૧, પ્રથમભંગ
અનાદિ સાન્ત એ દ્વિતીયભંગ, સાદિ અનંત એ ત્રીજો ભંગ
સાદિસાન્ત એ ચોથો ભંગ, એ ચોભંગી જાણવી. ॥ ૪ ॥

પદમધિયાધુવટદડ્ડુ, ધ્રુવચંધિસુ તદ્વચ વચ્ચભંગ તિંગં ।
મિચ્છંનિ તિન્નિભંગા, દુહાવિ અધુવા તુરિય ભંગા ॥૫॥

અર્થ—ત્રિહાં ધ્રુવઉદપી પ્રકૃતિમધ્યે પ્રથમ ૧, તથા ૨,
ત્રીજો એ ધે ભંગા છે—અનાદિ સાન્ત અધ્યમે ૨, એ ધે ભંગા
છે. તથા ધ્રુવચંધિ પ્રકૃતિનેવિષે ત્રીજો વર્જીને ત્રીન ભંગ છે.
ત્રિહાં અભવ્ય આશ્રયિ અનાદિ અનંત છે. જે કારણે અનાદિ-
કાલ થાંવે છે, અને તે સદાકાલ થાંવે તિષે અનંતવંચ છે,
મધ્યજીવને અનાદિ સાન્ત છે, એ ચોગ્ધસાનો સૂચ છે. સાદિ
અનંત એ ભંગ કર્મ સ્વરૂપે સંભવે નહીં. અને સાદિસાન્ત
ભંગ જીવ ઉપશમ શ્રેણિ પડી દુગ્ધાત્મે ગુણટાણે સર્વ પ્રકૃ-
તિનો અવંચ થયો, તે વચ્ચી પાઠો પડીને સર્વ વંચ કરે તે
સાદિ, અને તે જીવ વચ્ચી કર્મ ક્ષય કરીને સિદ્ધ થાય તિવારે
સાન્ત થાય, એ ત્રીન ભંગ છે, મિધ્યાત્વને ધ્રુવોદયે ત્રીન
પદિજ ભંગ છે, તથા અધ્રુવચંચ તથા અધ્રુવોદયનેવિષે એક
ચોથો ભંગો સાદિસાન્ત એ છે. ॥ ૫ ॥

નિમિષાં દિરે અધિરે અગુરુચં, તુહં અમુહં તેઅ કમ્મ
ચડવન્નાં ।

નાણં તરાયેં દંસણં, મિચ્છં ધ્રુવઉદય સગવીસાં ॥૬॥

एक बांधे एहने अथक्तम्यबंध कहीये, कोपयी अधिरो नयी
तिने मूपस्कार नहीं, कोपयी ऊणो नयी, तिने अन्यत्र नयी,
तेनो ते पण नयी ते माटे अस्यिनपण नयी ए अस्यप
कहीये. ॥ २३ ॥

नव छ श्रुत दंसे दु दु, तिदु मोहे दु द्गयीस सत्तरस।
तेरस नव पण चउ तिदु, इको नव अट्ट दस दुसि ॥२४॥

અર્થ—હવે દર્શનાવરગી કર્મનાં વંશસ્થાનક ૩ તીન છે.
પેદેટો નવનો સ્થાનક છે, ૫ મિવ્વાવ, સામ્યાદન ગુણગ્રા
છે. પટે સારસાદનને અંતે યીગદી તીન વાડીને તિર, નિ
ઘડી માંઢી આટમા ગુણગ્રાના મીમ છનો વંશ સ્થાનક છે,
તયા આટમાના ધીજા ભાગડી માંઢી દસમા ગુણગ્રાના મીમ
સ્થા ૪ નો વંશ દ્વિ ધાનક સ્થા ૪ નો છે, દર્શનાવરગી
કર્મને મૂપસ્કાર છે છે. જે દમમે ગુણગ્રાને સ્થા ૪ વારતી
હનો તે આટમે આથે ૬ છ વાંધે તે ઇહ મૂપસ્કાર, છો
સામ્યાદનને આતી નવ વાંધે તે ધીજો મૂપસ્કાર, ૫ પે મૂપ-
સ્કાર જાગરા. અપરા નવ વાંધી છ વાંધે ૫ પેદેટો અવધ, તયા ૬ વાંધી, ૪ વાંધે તે ધીજો અવધ, તયા ૧, તયા
૬, તયા ૪ ૫ તીન અસ્યિન, તયા કોરૂ સીર દ્ગમ્યે
ગુણગ્રાને પટી ૧૦ મે આંતે તે અસ્યિન સ્થા ૪ વાંધે
છે પેદેટો અવધ, અપરા દ્ગમ્યે માગ વામીને પોરે આતી
૬ વાંધે ૫ ધીજો અવધ જાગરા.

હવે મોદનીઝ કર્મનાં વંશસ્થાનક ૧૦ છે તે પ્રથમ ૨૨ નો
ધીજો ૨૧ નો, ધીજો ૧૭ નો, કોલો ૧૩ નો, વાંધવો ૬ નો.

हृन्ता १, निद्रा ५, उदयान १, निद्रा १, मन्त्रस्वमोहनी
१, पृ ९९ अन्वयदर्पिता सर्व गतिना जीवने सर्वकाले उदय न
हृन्ते ते माते अन्वयदर्पिता. पृ मन्त्रे दर्पितावर्णा, ५, वेदनीय २,
मोहनीय २७, आद्य ४, नामदर्पिता ५९, गोत्र २, पृ ९९,
अन्वयदर्पिता ज्ञानी. ॥ ७ ॥

तत्सर्वज्ञवीर्यं-सगतेयवन्म ध्रुवचंघ्रिसेतं वेपतिगं ।
आगिहृतिगं वेपतिगं, दुजुयलं सगउरलं सासचउ ८॥

अर्थ—हृन्ते प्रथमता-वर्तमान काले प्रथम १०, पञ्च
१०, वर्ग २०-५, वर्ग २, गंव ५, रत्न ८, रत्न, एवं २०,
तत्सर्वज्ञवीर्य ७, तत्सर्वज्ञवीर्य, तत्सर्वज्ञवीर्य २, तत्सर्वज्ञवीर्य ३,
कर्मसंग्रह ४, कर्मसंग्रह, ५, कर्मसंग्रह ६, तत्सर्वज्ञ-
वीर्य ७, तत्सर्वज्ञवीर्य ४१, ज्ञानीवर्णा ५, दर्पितावर्णा
नव ९, मोहनीय १९, अन्वयदर्पिता १, निर्मा १, उदयान १,
जन्मग ५, एवं ४१, वेद ३, आहृतिविक ३, वेदनीय प्रहृति
१७ संस्थान ६, संस्थान ६, ज्ञानि ५, एवं १७, वेदनीय २,
हास्य १, गति १, ज्ञानि १, शोक १, पृ व्याप औदारिक
ज्ञान-औदारिक शरीर १, औदारिकउवांग २, औदारिकवंचन ३,
औदारिक तत्सर्वज्ञवीर्य ४, औदारिक तत्सर्वज्ञवीर्यवंचन ५,
औदारिक संस्थान ६, औदारिककर्मसंग्रहवंचन पृ ७, एवं ज्ञान
आहृतिविक ४, आहृतिविक १, उद्योग १, ज्ञानि
१, ज्ञान १, पृ व्याप ॥ ८ ॥

स्वर्गं तिरिदुर्गं नीयं, ध्रुवसेतौ सम्ममीत्समणुपदुर्गं ।
विडविकारजिणात्, हारसगुचा अधुवसेता ॥ ९ ॥

અર્થ—હવે નામકર્મનાં સ્થાનક ૮ આઠ છે, તિહાં પેહેલો
 થ્રેવીસનો, ધીજો ૨૫ નો, થ્રીજો ૨૬ છવીસનો, થોયો અઠા-
 વીસ ૨૮ નો, પાંચમો ૨૯ નો, છઠો ૩૦ નો, સાતમો પુર-
 થીસાનો ૩૧ નો, આઠમો પુર ૧ નો, પુ મૂપસ્કાર ૬ છ
 જાણવા, તેવીસથી પચવીસનો પેહેલો મૂપસ્કાર, પચવીસથી ૨૬
 નો ધીજો, ૨૬ થી ૨૮ નો થ્રીજો, ૨૮ થી ૨૯ નો થોયો,
 ૨૯ થી ૩૦ નો પાંચમો, ૩૦ થી ૩૧ નો છઠો, મૂપસ્કાર છે.
 અલ્પતર ૭ છે તે ૩૧ થી ૧ નો પેહેલો અલ્પતર, ૩૧ થી
 ૩૦ નો ધીજો અલ્પતર, इहां કોઈક જીવ ૩૦ થી ૧ નો
 બંધ કરે, યિજ તે પુરના અલ્પતર મલ્લેજ ગણ્યો તિને કુરો
 ગણ્યો તપી, તથા ૩૦ થી ૨૯ નો થ્રીજો, ૨૯ થી ૨૮ નો
 થોયો, ૨૮ થી ૨૬ નો પાંચમો, ૨૬ થી ૨૫ નો છઠો, ૨૫
 થી ૨૩ નો સાતમો અલ્પતર જાણવો, બંધવાનક વેદજ ૬
 અવસ્થિત જાણ્યાં. इहां અવસ્થા ૩ ત્રીન છે—તે જે કુરિ
 હ્યારમે ગુણકાને નામકર્મનો અવંચક છે, તે હ્યારમાથી પદ્મ
 ૧૦ મે આથી ૧ માંવે, પુ પેહેલો અવસ્થા, તથા જે હ્યારમે કાઠ
 કરે તે થોયે આવે તે દેવપાપોગ્ય ૨૮ માંવે પુ ધીજો, અથા
 કોઈક જીવ ૨૯ જિતનામ સદિત માંવે પુ થ્રીજો અસ્થાપ,
 ૩૧ થી ૧ નો પહેલો, ૩૧ થી ૩૦ નો ધીજો, ૩૦ થી ૨૯
 નો થ્રીજો, પુ નામકર્મના ૩ અવસ્થા જાણ્યા. કોય જે જાત-
 વર્ગી. આપુ, વેદનીય, ગોયકર્મ અંગય, પુ પાંચ કર્મનો પુરેક
 બંધવાનક, વેદનીય વિના ૪ ચ્યાર કર્મને અસ્થિત તથા અ-
 સ્થાપ પુ વે બંધ છે, વેદની કર્મને પુર અસ્થિત બંધ છે,
 વેદનીયનો અવંચક થડ બંધ કરે નહીં, તે માટે અસ્થાપ નથી. પુ
 મુદ્ધિવંચ અધિકાર કહ્યો, હિં મુદ્ધિવંચ સમ્યક્. ટાં ૧૭. (૨૫)

પના છે. ને મિત્ર ગુપ્તપાને ૨૮, ૨૭ ને ૨૪ ઇ વ્રજ
સત્તાનાં મિત્રપત્વ અગ્ન્ય હોય માટે, તથા અપન કરતાં ધોવા
ગુપ્તપાનાર્થી ?? મા ગુપ્તપાના તમે બાટ ગુપ્તપાને મજના
જાગવી. નિહાં ઉપશમ સમર્થનીને તથા ક્ષયોપશમકર્તીને
મિત્રપત્વની સત્તા છે. અને ક્ષાયિક સમર્થનીને સત્તક ક્ષય
ગયો છે તેહને ઇ મિત્રપત્વની સત્તા નથી. સારવાદન ગુપ્તપાને
સમર્થન મોહની નિપ્પા સત્તાયે હોય. હવે મિત્રપત્વની માંઢી
ઉપશાન્તમોહ પર્યન દમ ગુપ્તપાને સમર્થન મોહની સત્તાની
મજના જાગવી. નિહાં બનાદિ મિત્રપત્વ તથા સમર્થન મો-
હની ઉંડેલી હવે તે જાગને મિત્રપત્વ ગુપ્તપાને યત્તે
સમર્થન મોહનોની સત્તા નથી, અને જે મિત્રુર્જીકરણ કરીને
મિત્રપત્વે આપ્યા છે તેહને છે. સમ્યક્ત્વમોહ ઉંડેલીને જે મિત્ર
ગુપ્તપાને આપ્યા છે, ત્યાં તેહને સમર્થન મોહનોની સત્તા નથી.
ઉંડેલા વિના જે મિત્ર ગુપ્તપાને આપ્યા છે, તેહને સત્તા છે.
અને ધોવા ગુપ્તપાનાર્થી ક્ષયપામા પર્યત, તથા ઉપશમીને સમ-
ર્થન મોહનોની પના છે. ક્ષાયિકસમર્થનીને શ્રમે મોહનોની
સત્તા નથી તે નટે મજના જાગવી. ॥ ૧૦ ॥

સાસળમીસેસુ ધ્રુવં, મીસં મિચ્છાઈ નવસુ ભયગાણ.
આઈદુગે અણનિયમા, મહ્યા મીસાઈ નવગંમિ ॥૧૧॥

અર્થ—સાસ્વાદન ગુપ્તપાને, મિત્ર ગુપ્તપાને ધ્રુવ નીશ્વર્યની
મિત્રમોહનોપની સત્તા છે, જે કારણે વૃત્તમિત્રુર્જી વીર ઇ ગુપ્ત-
પાને આવે, અને મિત્રપત્વ ૧, અવિરતિ સમર્થત્વની ઉપત્તિ ૮
ઉપશાન્તમોહ સુધી એવં ૯ નવ ગુપ્તપાને મજના જાગવી.
હવે ન હોવે. નિહાં બનાદિ મિત્રપત્વની ઉર્વાસ સત્તાવંત છે.

वरणी, आउत्तो तथा मोहनी, तथा अंतसायनी जवन्प स्थिति
 १ एक अंतर्महत्तनी जागर्ती ॥ २७ ॥

चिग्घों वरणें असाए, तीसं अट्टार सुहुम विगलतिगे।
 पढमागिइं संघयेणे, दसटुसुचरिमेसु दुगबुद्धी ॥२८॥

अर्थ—हवे उत्तर प्रकृतिनी उन्कृष्ट स्थिति जणावे छे. अंतसाय पांच ५, ज्ञानावरणी पांच, दर्शनावरणी नव पां आसन १४ असातायेदनीय १ ए वीस प्रकृतिनी तीस कोडाकोडी साग उन्कृष्ट स्थिति जागर्ती. तथा गःमरिच, विरुलरिच, ए छ प्रकृतिनी अट्टार कोडाकोडी, मध्यम संघयण वज्रमनागय, प्रथम संस्थान समग्रउंसनी उन्कृष्ट स्थिति दस कोडाकोडी साग, पछी उपरठे एक संघयणे एक संस्थाने हुग पैठेनां ये कोडाकोडी सागर्ती स्थिति वधानी, एउठे क्रमनागय मी यणे तथा न्यग्रोत्र संस्थाने धार कोडाकोडी सागर्ती स्थिति, तथा नागय संघयणे, सादि संस्थाने थउद १५ कोडाकोडी सागर्ती स्थिति, अट्टे नागयसंघयणे, यामनसंस्थाने १६ सोष्ट कोडाकोडी सागगेरमनी स्थिति, किडीरामंयणे, सुव्रत संस्थाने अट्टा १८ कोडाकोडी सागर्ती स्थिति, ऐरा संघयण, हुंदा संस्थाननी स्थिति वीस कोडाकोडीनी जागर्ती. ए गापा क्रम ३८ प्रकृतिनी स्थिति वदी. ॥ २८ ॥

चालीसकसाणसु. मिउ लहु निहुण्ह मुगहि सिघ
 मरुरे।

दस दोसटु मनहिया, नं हाळिइं चिन्हाइंणं ॥२९॥

अर्थ—सोष्ट १६ कपाटी स्थिति ४० कर्तम कोडाकोडी

યમા છે. ને મિશ્ર ગુણસ્થાને ૨૮, ૨૭ ને ૨૪ એ વ્રણ
સત્તામાં મિષ્ટાત્વ અવદય હોય માટે, તથા અપત કહેતાં ઘોયા
ગુણટાણાર્થી ૧૧ મા ગુણટાણા લગે બાઝ ગુણટાણે મજના
જાણવી. તિહાં ઉપશમ સમકીર્તીને તથા ક્ષયોપશમકીર્તીને
મિષ્ટાત્વની સત્તા છે. અને ક્ષાયિક સમકીર્તીને સત્તક ક્ષય
ગયો છે તેહને એ મિષ્ટાત્વની સત્તા નથી. સાસ્વાદન ગુણટાણે
સમકીર્ત મોહની નિયમા સત્તાયે હોય. હવે મિષ્ટાત્વથી માંઢી
ઉપશાન્તમોહ પર્યત દસ ગુણટાણે સમકીર્ત મોહની સત્તાની
મજના જાણવી. તિહાં બનાદિ મિષ્ટાત્વ તથા સમકીર્ત મો-
હની ઉઢેલી હવે તે જીવને મિષ્ટાત્વ ગુણટાણે વર્તે
સમકીર્ત મોહનીની સત્તા નથી, અને જે ત્રિપુંજીકરણ કરીને
મિષ્ટાત્વે આવ્યા છે તેહને છે. સમ્યક્ત્વમોહ ઉઢેલીને જે મિશ્ર
ગુણટાણે આવ્યા છે, ત્યાં તેહને સમકીર્ત મોહનીની સત્તા નથી.
ઉઢેલ્યા વિના જે મિશ્ર ગુણટાણે આવ્યા છે, તેહને સત્તા છે.
અને ઘોયા ગુણટાણાર્થી રૂગ્યારમા પર્યત, તથા ઉપશમીને સમ-
કીર્ત મોહનીની સત્તા છે. ક્ષાયિકસમકીર્તીને વ્રણે મોહનીની
સત્તા નથી તે માટે મજના જાણવી. ॥ ૧૦ ॥

સાસળમીસેસુ ધુવં, મીસં મિચ્છાઈ નવસુ ભયગાણ.
આઈદુગે અણનિયમા, મહ્યામીસાઈ નવગંમિ ॥૧૧॥

અર્થ—સાસ્વાદન ગુણટાણે, મિશ્ર ગુણટાણે ધુવ નીશ્ચયથી
મિશ્રમોહનીપની સત્તા છે, જે કારણે કૃતત્રિપુંજી જીવ એ ગુણ-
ટાણે આવે, અને મિષ્ટાત્વ ૧, અવિરત સમકીર્તથી ઉપદાં ૮
ઉપશાન્તમોહ સુધી એવં ૯ નવ ગુણટાણે મજના જાણવી,
જે ન હોવે. તિહાં બનાદિ મિષ્ટાત્વથી ધુવં સત્તાવંત છે.
૧૧૧.

शोकमोहनी १, वैक्रिय शरीर, वैक्रिय उपांग, ए वे, तिर्यचगति
तिर्यचानुपूर्वी, ए वे, औदारिक शरीर, औदारिक उपांग ए वे,
नरकगति, नरकानुपूर्वी ए वे, नीचैर्गोत्र १. तैजस पांच-तैजस
१, कर्मण २, अगुरुलुब्ध ३, निर्माण ४, उपघात ५, ए
पांच अधिरुद्ध ते अधिर १, अशुभ २, दुर्भग ३, दुःस्वर
४, अनादेय ५, अजस ६, ए छ. ब्रस ४, ब्रस, बादर, प-
र्याप्त, प्रत्येक ए च्यार ४, थावर १, एकेन्द्री १, पंचेन्द्री
१. ॥ ३१ ॥

नपुकुखगइसासचउ, गुरु कक्खड रुखवसीय दुगंधे ।
वीसं कोडाकोडी, एवइआवाहवाससया ॥ ३२ ॥

अर्थ—नपुंसकवेद १, अशुभविहायोगति १, श्वासोश्वास
चतुष्क-४, उश्वास १, उद्योत १, आतप १, पराघात १,
गुरु-मारेफरस १, कर्कश फरस १, रुक्ष-लुब्धो फरस १, शीत-
टाढो फरस १, दुर्गंध १, ए ४२ बेताळीस प्रकृतिनी उत्कृष्टी
स्थिति वीस २० कोडाकोडी सागरनी जाणवी. एवइया पटलां
वरस सय-सो वर्ष अवाधा जाणवी. पटले जे कर्मनी जेटली
कोडाकोडी स्थिति तेटला सो वरसनी अवाधा. बांध्या पछी
तेटला सो वरस सीम (मुघी) उदय न आवे ते अवाधा
कहीये. ॥ ३२ ॥

गुरु कोडि कोडिअंतो, तित्थाहाराणभिन्नमुहुवाहा ।
लहुठिइसंखगुणूणा, नरतिरियाणाउपद्धतिगं ॥ ३३ ॥

अर्थ—गुरु केहेतां उत्कृष्टी अंतो केहेतां मांही एटले
कांडक उणी एक कोडाकोडी सागर तीर्थकर नामनी तथा

एव आहार ७ भी तना नहीं. तथा निम्ने—तीर्थहार नामनी
 सत्ता बीजे सत्तादने बीजे मिश्र गुण्डाने मरणा नहीं. दि-
 प्पात्र तथा अग्निगी मरणागी प्रसूत्र अग्निगी एव १२
 बा गुण्डाने भजना जानगी. जिने जीव ४; तथा ५, तथा
 ६, तथा ७ देने ८ में गुण्डाने जिननाम बांधी ए १२ गुण्डाने
 आपा होवे, तेहने जिननामनी मना पानीजे. जिने बांधी
 न होय अथवा बांधीने उदेरी आपो होय. तेहने जिनना-
 मनी तना न होय. तथा जिननाम, आहारवनी दुगतर सत्ता
 लेहने होय. ते उभय तनावन विष्पत्त्र गुण्डाने न आये.
 तथा लेहने तीर्थहार नाम विचारि मना होय, ते जो विष्पा-
 त्र गुण्डाने (नरकदुना) निराकिन उदय बाटे आये, ते
 दिग् अंतर्मुहूर्तगत विष्पत्त्रवने रहे, तिन वधनो बरत रहे
 नहीं इन जानको. ॥ १२ ॥

केवलजुपलावरणां, पणनिर्हो धारसाइनकसायीं ।
 निचंटे ति सवपाई, चउनाणं ति दंसणावरणां ॥१३॥

अर्थ—एवे धारिणने २०, सर्व धारि करे छे—केरत-
 दुगड केहनां २, केवटज्ञान १, तथा केवटदर्शन २, तेहना
 आवाण—केवटज्ञानावरणां १, तथा केवटदर्शनावरणां २, पांच
 निडा ५, आदि धुरता १२, कथाय जन्तानुबंधी ४, अव-
 पत्त्रावनी ४, प्रपत्त्रावनी ४, ए १२, विष्पत्त्र १, ए
 २०, बीस सर्वधारी जानगी, तथा देशधनी २५, पर्वान
 कहति छे ते करे छे, ध्यात ४, ज्ञानावरणां ४, वज्र दर्श-
 नावरणां ॥१३॥

अर्थ—जे संजलन लोभ १, तथा पांच अंतराय
तथा पांच ज्ञानावरणी तथा दंसेसु च्यात ४, दर्शनात्त.
१५ पंनर, प्रकृतिनी जवन्य स्थिति अनंमूर्तनी जागरी
तथा जसनामकर्म, उर्ध्वगोत्र १ नी आठ मुहूर्तनी जवन्य
स्थिति जाणवी. सातावैदनीयनी जवन्य स्थिति चार मुहूर्तनी हे
दसमे गुणटागे चांचे, इग्यासमे, चारमे, तेसरे गुणटागे साता
बंघाय ते घे समयनी बंघाय. ॥ ३५ ॥

दो इग मासो पक्खो, संजलणतिगेपुमट्ठवरिसाणि.
सेसाणुकोसाओ, मिच्छत्तट्ठिङ्गं जं लच्छं ॥ ३६ ॥

अर्थ—संजलनना क्रोधनी जवन्य स्थिति माता येनी छे.
संजलननामाननी १, एक मासनी छे, संजलन मासानी पत्ता
१, ते पंडा दिवसनी छे, तिहां जे प्रकृति नसमे गुणटागे
वेहेली खरे तेहनी स्थिति जवन्यराने कर्त्ता हरे जे मोठी गरी
तेहनी जवन्य स्थिति थोडी जागरी. पुण्यादे गरी तिहां कर्त्ता
प्रकृतिनी स्थिति पट्टरीज बंघाय छे, पुण्यादेनी स्थिति मर-
त्य छे, हरे लेग जे एकमोएक प्रकृति वर्गादिक पीम्मी
ऊकृती स्थितिने निष्पत्त्यनी ऊकृती स्थितिनी भाग आकाश
ज्यां जे आवे ते त्यां प्रकृतिनी जवन्य स्थिति जागरी.
तिहां तिहा पांचनी जवन्य स्थिति माग १ एरना जे एका
भाग पट्टरा तीन मासनी जागरी अग्राहोर्ध्वय तिन एका
इया तीन भागनी जागरी, या कथापना जवन्ये मन्वस्य ४
एका मासनी जागरी हाम्य १, कर्त्तरी मन्वस्य ये मन्व-
स्य, इगंका, अग्नि, मोह ए एका ४ प्रकृतिनी जवन्य
स्थिति ये भाग, नमस्कंदनी स्थिति मन्वस्य ये मन्व-

घायालपुन्नपगई, अपदम संठाणं खगई संघयैणा
तिरिदुंग असायं नीओ-वेघायं इगं विगल निरयांति

अर्थ—४२, पुण्यप्रकृति यद्. हवे ८२, पाप प्रकृति यद्.
छे, अपदम-पेटेलं संस्थान, पेटेली स्वगति-विहायोगति
संघयण ए ३ वर्जने बीजी सर्व पाप प्रकृति छे. न्यग्रोव सं
स्थान १, सादि, २, वामन, ३, कुन्ज, ४, हुंङ ५, ए पांच
संस्थान, तथा अशुभविहायोगति ६, तथा रुषभनाराय संघयण
७, नाराय ८, जर्जनाराय ९, कीलिका १०, छेवहो ११,
निरिदुंग-तिर्यङ्गति १२, तिर्यङ्गाशुपूर्वी १३, असानावेदनी
१४, नीचगोत्र १५, उपवात १६, एकेन्द्रांनी जानि १७,
विगलनिग ट्रान्द्रिय १८, श्रान्द्रिय १९, धीरेन्द्रांनी जानि
२०, नरकाधिक ते नरकाणि २१, नरकाशुपूर्वी २२, नरकाशु
२३, ॥ १६ ॥

थावर दसे वद्वचउक, घाइपणयालैसहिअ यासीई ।
पावपयडित्ति' दोसुवि वद्वाईगहा सुहा असुहा ॥१७॥

अर्थ—थावरानी दशक ३३, अशुभवर्ण ३४, रस ३५,
गंव ३६, स्पर्श ३७, तथा घातीनी ४५, ते ज्ञानावरणी ५,
तोहनी २६, अंतराय ५, एवं ४५, सहीत करीये, एउडे ८२,
हति पापनी जानवी. इहां 'पापना ८२, भेद, तथा पुण्यना
२ भेद, ते भेदनां १२४, प्रकृति यद्, ते संघनी तो १२०,
तेहनो उत्तर-ते शुभवर्णादि ४, पुण्यमे गवेण्या, अशुभवर्णादि
मे गवेण्या, 'ते माटे इवारे (देवार) गणनां १२४, थाप
मज्ज. ॥ १७ ॥

અયમુક્કોસો ગિંદિસુ, પલિયાઽસંખંસ હીળલહુવંધો ।
કમસો પળવીસાણ, પત્તા સય સહસ્સ સંગુણિઓ ॥૩૭॥

અર્થ—એક ભાગ છ ભાગ ત્રીનભાગ પ્રમુખ સ્થિતિ કહી તે એકેન્દ્રીને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જાણવી, ચાદર પર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટ બાંધે, એ જે એકેન્દ્રીયની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કહી, તે માંહેથી પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ હીળ કહેતાં ઓછો કરીયે, તિવારે એકેન્દ્રીયની જઘન્ય સ્થિતિ જાણવી. કમસો અનુક્રમે પળવીસાણ એકેન્દ્રીયી વેન્દ્રી પચવીસ ગુણી સ્થિતિ બાંધે, તેન્દ્રી પચાસગુણી સ્થિતિ બાંધે, ચોરેન્દ્રી ૧૦૦ સોગુણી બાંધે, અને અસંજિ પંચેન્દ્રી હજારગુણી સ્થિતિ બાંધે. ॥ ૩૭ ॥

વિગલિ અસન્નિસુજિટ્ઠો, કણિટ્ઠઓ પલ્લસંખભાગૂળો
સુર નિરયાડ સમાદસ, સહસ્સ સેસાડ હુહ ભવં ॥૩૮॥

અર્થ—વિક્કલેન્દ્રી (વેન્દ્રી, તેન્દ્રી, ચૌરેન્દ્રી) ને, અસંજિને એ સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટી જાણવી. કણિટ્ઠઓ—જઘન્ય સ્થિતિ પલ્યનો સંખ્યાતમો ભાગ ડૂળી, કાઠી તે પલ્યનો સંખ્યાતમો ભાગ ડૂળો કીજે તિવારે વેન્દ્રીયાદિકની જઘન્ય સ્થિતિ જાણવી. સુર દેવતાનો આડખો, નરય—નાસ્ત્રીના આડખાની જઘન્ય સ્થિતિ હજાર ૧૦ દસ હજાર વરસની જાણવી. શેષ જે મનુષ્ય તિર્યચના આડખાની જઘન્ય સ્થિતિ શુલ્લક ભવ પ્રમાણ, શુલ્લક મત્ર ૨૫૬ આવલીની છે તે જઘન્ય જાણવી. ॥૩૮॥

સઘાળવિ લહુવંધે, ભિન્નમુહુ અવાહ આડજિટ્ઠેવિ ।
કેહ સુરાડસમંજિળ, મંતમુહૂ વિંતિ આહારં ॥૩૯॥

उदय पार्श्वे दीपे, जो प्रदेशोदय न कर्नापेतां पृथनी स्थिति
विहां भोग्याने ते माटे ॥ १९ ॥

घणघाई दु गोअ जिणा. तंसिअरंतिग सुभंग दुभंग
जाइ तिगे जियविवागा, आज चउरो भववि-
वागां ॥ २० ॥

अर्थ—हवे जीवविपार्श्वनी ७८, मृहनि कटे हे. निहां
ले कार्यं वर्गगारने ले बांधो कर्म, ते मुख्यरने जीवनेज
विपाक देताहे, ते जीवविपाकी कहीपे. निहां घनघाटी ४७,
ले ज्ञानावरणी पांच, दर्शनावरणी नव, मोहनी अष्टावृत्त, अन-
गय पांच, पृ ४७, दुगांय वे गोव, वे वेदनीय ४, जिननाम १,
वस्तविक वस १, वडर २, पपांस २, इअर-पावगविक यावर
१, सुअम २, अरपांस २, सुभंगचउ-सुभंग १, सुस्तर २,
आदेय, जरा ४, दुभंगचउ-दुभंग १, दुःखर २, अनादेय
२, अजग ४, आलोआस १, जातिविक कहेतां—जानि
५, गति ४, रगति २, पृ ११ इग्यार पृ सर्व मिनी ७८
मृहनि जीवविपाकी जागवी. तथा जाउतां घ्यार ४ भववि-
पाकी जागवां. जाउतां पोताना भवनेज उदये आवे, पन
धीजे भवे संक्रमण तथा न्देशारने निज उदय न आवे, ते
माटे भवविपाकी कहां ॥ २० ॥

मधुवोदयं चउतणु, वयाय साहारणियर जोयतिगं।
लविवागि वंधो, पयइट्टिइ रस पएसत्ति ॥ २१ ॥

પણસદ્ધિ સહસપણસય, છત્તીસાદ્ગમુદ્ધત્ત સુદ્ધભવા ।
આવલિયાણં દોસય, છપ્પન્ના એગ સુદ્ધભવે ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—એક મુહૂર્ત તે બે ઘડી પ્રમાણમે પેસઠ્ઠહજાર પાંચસે છત્તીસ ભવ થાયે, સૂક્ષ્મનિગોદીયાયી માંડી સમુદ્ધિમ મનુષ્ય પર્યંત પુ પ્રમાણ જાણવો, તથા છુલ્લક ભવ મલ્લે આવલી, ૨૫૬ જાયે પુરુષે મુહૂર્તમે એક કોડિ સડસઠ લાલ સિત્તોત્તર હજાર દોષમેને સોઠ આવલી જાણવી. ॥ ૪૧ ॥

અવિરયસમ્મોતિત્થં, આહારદુગામરાડ અપમત્તો ।
મિચ્છદિદ્ધિ વંધઈ, જિટ્ઠં ઠિડ્ઠં સેસપયડીણં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—હવે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિવંધના સ્વામી કહેછે. તીર્યક નામની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ અવિરતિ સમકીર્તીચંચક, સમકિતયી માંડી અપૂર્વકરણના છદ્ધા ભાગ પર્યંત છે, તે સર્વ જીવયી અધિક કપાયી અવિરતિ સમકીર્તી છે, તે અધિક કપાયી તેથી સ્થિતિ તે ઉત્કૃષ્ટી બાંધે આહારકદુગ-૨ આહારક શરીર તથા ઉપાંગ પુ બે અમર-દેવતાનો આડલો ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અપ્રમત્ત ગુણ ઠાણે બાંધે, તિહાં આહારક અપ્રમત્ત અતિ સંક્રેશના અવ્યવસાયે વંચક ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વંધે દેવાયુ અપ્રમત્ત વિશુદ્ધાધ્યવસાયે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બાંધે, શેષપ્રકૃતિ વર્ણાદિક વાંસ મિત્રગવેસેતો, ૧૩૨, તથા વર્ણાદિ ૪, ગવેસીયેતો ૧૧૬, ની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ સંજ્ઞાપંચેન્દ્રી પર્યાપ્તો મિધ્યાદિદ્ધિ વંધે ॥ ૪૨ ॥

વિગલસુદ્ધમાડતિગં, તિરિમણુયા સુરવિડ્ધિ નિરયદુગં
પગિંદિયાવરાયવ, આઈસાણા સુરુક્કોસં ॥ ૪૩ ॥

मृते मृत वंशों धानक ४ द्यार है. इहां तीन ३ भू-
स्तर जानवा. इगलने इगलने एक वंशक हतो, ते इगल-
नहीं पड़ी दाने जावी ६ ठ बांवे, तिवारं ? भूस्तर,
वनों नवने इगलने आवे तिवारं ७ तान बांवे, ते धीजो
भूस्तर; तथा ते जीव जीवतं जाठ बांवे तिवारं धीजो भू-
स्तर जानवा; अल्पतर तीन है, ते ले जाठनो वंशक ते तत्त
बांवे तिवारं एक अल्पतर, सत्कर्मा ठ बांवे ते धीजो अल्प-
तर, जने ठ धी एक बांवे तिवारं धीजो अल्पतर, ए तीन अल्प-
जानवा. तथा जाठनो ?, अवस्थित ताननो धीजो अवस्थित,
छनो धीजो अवस्थित, एकनो दोणे अवस्थित, ए ४ द्यार
अवस्थित जानवा. मृत वंशे अवस्थित वंश नहीं, ले मृत्यो
अवस्थक दाने पड़ी वंशक हतो नहीं. ॥ २२ ॥

एगादहिगे भूओ, एगाईजगगन्मि अप्पतरो ।
तत्तमचोऽवहिठयओ, पढने समये अवचवो ॥ २३ ॥

अर्थ—एकदिक अल्पतर नहीं ले अधिको वंश बांवे ते भूस्तर
वंश करीये. जिन एक वंश करतो तिन वंश एक अधिको बांजो, तिन
पड़े मनने भूस्तर करीये, जने ते पूर्व वंशो एक तथा धन निर
लगा बांवे ते अल्पतर. जिन जाठनो वंश करतो ते तत्त बांवे
ए अल्पतर जानवा; जने ले धानक बांजो हनो ते द्वि-
धीजे तने बांवे, ते अवस्थित करीये, ते नव ते वं मनाने
बांवे ते अवस्थित वंश जानवा, जने अवस्थित दाने तने
ते बांवे ते दाने अवस्थित करीये, जिन दाने, इगलने, नो-
नी कर्मानो अवस्थक हनो, ते पड़नो नवने इगलने अ-
११९

સાંય જંસુચાવરંણા, વિઘં સુહુમો વિઠવિ છ અસન્નિ
સન્નીવિ આંઝ વાચર, પજ્જેગિંદી ડ સેસાણં ॥૪૫॥

અર્થ—સાતાવેદનીય ૧, જસનામ ૨, ઉચૈર્ગોત્ર ૧, શાના-
વરણી પાંચ ૫, દર્શનાવરણી ૪, અંતરાય પાંચ ૫, ઇ ૧૭
પ્રકૃતિની જવન્ય સ્થિતિ સૂક્ષ્મસંપરાય દસમે ગુણટાળે બાંધે.
દેવદ્વિક ૨, નસ્કદ્વિક ૨, વૈક્રિયાદ્વિક ૨, ઇ ૬ છ પ્રકૃતિની
જવન્ય સ્થિતિ અસંજિપંચેન્દ્રી પર્યાપ્તો બાંધે, જે કારણે ઇહનો
પ્રથમબંધ ઇહિજ છે, આઝલા ૪, ની જવન્ય સ્થિતિનો બંધક
સંજીપણ છે અસંજીપિણ છે. ઇહનો બંધ પરિણામની તીવ્રમં-
દતાયે છે, શેષ ૧૦૧, અથવા ૮૫, પ્રકૃતિયોની જવન્ય સ્થિતિના
બંધક વાદરપર્યાપ્તો એકેન્દ્રી જાણવા. સ્થિતિબંધમે સૂક્ષ્મસંપરાયી
સાધુથી ધીજે બોલે સ્થિતિબંધક એકેન્દ્રી પર્યાપ્તો છે. ॥૪૫॥

ઝકોસજહણીયર, મંગાસાઈ અણાઈ ધુવઅધુવા ।
ચઝહા સગ અજહન્નો, સેસતિગે આઝ ચઝસુ ડુહા ॥૪૬॥

અર્થ—હવે સ્થિતિબંધના માંગા કહે છે—તિહાં ઝત્કૃષ્ટ
૧, જવન્ય ૧, ઇતર અનુત્કૃષ્ટ અજવન્ય ૧, ઇ ૪, ઘ્યા
માંગા છે. તિહાં જે પ્રકૃતિની જે ઝત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે તે બાંધે
તે ઝત્કૃષ્ટબંધ કહેવાય, ઝત્કૃષ્ટબંધ એક જીવને ઝાગટ
રહે તો અંતર્મૂહૂર્ત રહે તે માટે ઇ સાદિ અઘ્રુવ છે, તયા
જે પ્રકૃતિની જવન્ય સ્થિતિ જે બાંધે તે જવન્ય બંધક
કહીયે. તે એકએક સમપમાંઝ બાંધે, ઇહને પિણ સાદિ
અઘ્રુવ મેન્ઝ લાગે, તયા ઝત્કૃષ્ટ નહીં તે અનુત્કૃષ્ટ, તે ઇહાં

કહીયે એ પિણ ઉત્કૃષ્ટ બંધક થયા પછી વાંધે તે માટે સાદિ અંદુવ લામે, તયા જવન્યબંધક થઈને એક સમય અધિક અધિક બંધાય તે અજવન્ય ગણીયે તો ॥ ૪૬ ॥

ચઠમેઓ અજહન્નો, સંજલણાવરણનવગવિઘ્વાણં ।
સેસ તિગિસાઈ અધુવો, તહચઠહા સેસપયડીણં ॥૪૭॥

અર્થ—અજવન્યબંધ ચ્યાર મેદે પામીયે, સંજલણ ચ્યાર ૪, જ્ઞાનાવરણી પાંચ, દર્શનાવરણી ૪, એ નવ, અંતરાય પાંચ, એ ૧૮ પ્રકૃતિની અજવન્ય સ્થિતિ ચ્યાર ૪, મેદે છે, જે એ ૧૮ પ્રકૃતિનો જવન્યબંધ નવમે, દસમે, ગુણઠાણે છે તેહયી ધીજા જીવ સર્વ અજવન્યબંધક છે, તેહમાં જે એ ગુણઠાણે ઘડી પડ્યા છે તેહને સાદિ અંદુવ છે, અમવ્યને, અનાદિ ધ્રુવ છે એહિજ અઢાર પ્રકૃતિના, શેષ તિગ-શેષ ૩ ભાંગા સાદિ ૧, અંદુવ ૨, મેદે છે, ભાવના પૂર્વવત્. શેષ ૧૦૨ પ્રકૃતિની, ઉત્કૃષ્ટ, અનુત્કૃષ્ટ, જવન્ય, અજવન્ય, એ ચ્યાર ૪ પ્રકારની સ્થિતિ સાદિ અંદુવ ભાંગે બંધાય, તિહાં ૭૩ પ્રકૃતિ તો અંદુવ બંધિજ છે. તે માટે કિવારે બંધાયે કિવારે ન બંધાયે તે માટે સાદિ અંદુવ છે, ૨૯ ધ્રુવબંધિમાંહેલી છે તે સદા બંધાય, પિણ એ ૨૯ નો જવન્યબંધક પિણ એકેન્દ્રીય છે, તે એકેન્દ્રીયપણામે જવન્યબંધ કરે તે માટે જવન્ય કર્યા પછી અજવન્યબંધ તે પિણ સાદિ અંદુવ છે, તે માટે એ ૨૯ પ્રકૃતિને સાદિ અંદુવ છે. ॥ ૪૭ ॥

સાળાઈ અપુવંતે, અયરંતો કોડિ કોડિઓ નહિગો,
વંધો ન હુ હીણો નય, મિચ્છે ભવિયર સન્નિમિ ॥૪૮॥

વૌસપરકોડિકોડી, નામે ગોણ્ય સત્તરો મોહે ।
તૌસપરચડસુડદહી, નિરય સુરાડંમિ તિત્તીસા ॥૨૬॥

અર્થ—હવે મૂલ્ય કર્મ આઠ રહેની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે તે
કહે છે—વૌસપર—વૌસકોડાકોડી સાગર નામકર્મ તથા ગોણ-
કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે તે જાણવો, મોહનીકર્મની ૭૦ સીત્તેર
કોડાકોડી સાગરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે, ચડસુ—જ્ઞાનાવરણી, ૧
દર્શનાવરણી ૨, વેદનાંચ ૩, અંતરાય ૪, એ વ્યાર ૪ કર્મની ૬૦
કોડાકોડી સાગરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જાણવી. નરકના આણ
તથા દેવતાના આડરણની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ, તેથીસ સાગરોપમની
જાણવી. ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉત્તર પ્રકૃતિની પિણાંચી ગણજ્યો.
હવે મૂલ્ય કર્મની જવન્ય સ્થિતિ કહે છે, મુત્તુ—અકપાયવેદનીયની
સ્થિતિ, ધર્મિને શેષ સકપાયીજીવ, વેદનીયકર્મની સ્થિતિ જવન્યે
અંતમુદ્ધર્તની ધાંચ છે. અથવા ૧૨ મુદ્ધર્તની ધાંચ છે. એ દસમે
ગુણટાણે ધાંચે. આંદાં નમમા ગુણટાણાના આદિ અવ્યવસાયે. ॥૨૬

મુત્તુઅંકસાયટિહં, વારમુહુત્તા જહમ્ન વેઅણિય ।
અદ્ઠદ્ઠનામગોણ—સુ સેસણસુ મુહુત્તો ॥ ૨૭ ॥

અર્થ—અકપાયી તે ૧૧ મું, ૧૨ મું, ૧૩ મું, એ ૩ ગુણ-
ટાણામાં કર્મપાયિક સ્થિતિ જે છે તેને મુક્તિને પુરે ૧૦ દસમે
ગુણટાણે જે જીવ છે તે જીવને વેદનીયની સ્થિતિ ૧૨ વાર મુદ્ધર્ત
જવન્યયો દીપ, દસમા ગુણટાણાના પેદેલે અવ્યવસાયે મુદ્ધર્ત
મોટો છેવો, અંત્યઅવ્યવસાયે મુદ્ધર્ત ન્દાનો છેવો, તથા ક્ષપકપી
ઉપશમધેનિમાં વિમળો ધંચ જાણવો, નામકર્મ, ગોણકર્મની જવન્ય
સ્થિતિ આઠ મુદ્ધર્તની છે, શેષ જે જ્ઞાનાવરણી. તથા દર્શના-

तेहथी बादर पर्याप्तो उत्कृष्टबंधक स्थिति अधिकी बांधे. एके-
न्द्रीपणामे एजे उत्कृष्टबंधक छे ९. ॥ ४९ ॥

लहु विअ पज्ज अपज्जे, अपज्जेयर विअ गुरु हिगो एवं।
तिचउ असन्निसु नवरं, संखगुणो विअ अमणपत्ते ५०

अर्थ—लहु—जवन्यबंधक वेन्द्री पर्याप्तो संख्यातगुणी बांधे
१० तेहथी वेन्द्री अपर्याप्तो जवन्यबंधक अधिकी बांधे, ११
तेहथी वेन्द्री अपर्याप्तो उत्कृष्टबंधक अधिकी बांधे. १२ तेहथी
वेन्द्री पर्याप्तो उत्कृष्टबंधक अधिकी बांधे. १३ इहां एकेन्द्रीथी
वेन्द्रीने २५ गुणो बंध, ते माटे पेहेले बोले संख्यातगुणो कइया
पछी ते पत्यना असंख्यातमे भागे वृद्धि छे, ते माटे अधिकी
बांधे. एवं—ए रीते च्यार ४ बोल कइवा. तिहां १४ मे बोले
तेन्द्री पर्याप्तो जवन्यबंधक स्थिति अधिकी बांधे, तेहथी १५
मे बोले तेन्द्री अपर्याप्तो जवन्यबंधक स्थिति अधिकी बांधे,
तेहथी तेन्द्री अपर्याप्तो उत्कृष्टबंधक अधिकी बांधे. १६ तेहथी
तेन्द्री अपर्याप्तो उत्कृष्टबंधक ते अधिकी बांधे. १७ तेहथी
चौरेन्द्री पर्याप्तो जवन्यबंधक अधिकी बांधे. १८ तेहथी
चौरेन्द्री अपर्याप्तो जवन्यबंधक अधिकी बांधे, १९ तेहथी
चौरेन्द्री अपर्याप्तो उत्कृष्टबंधक अधिकी बांधे. २० तेहथी चो-
रेन्द्री पर्याप्तो उत्कृष्टबंधक अधिकी बांधे, २१ तेहथी असंजि
पंचेन्द्री पर्याप्तो जवन्य बे० संख्यात गुणबंधक छे. ते २२.
ए हजारगुणी बांधे ते चौरेन्द्रीथी नवगुणी साधिक थइ छे
ते माटे तेहथी असंजि चिन्द्री अपर्याप्तो जवन्यबंधक अधिकी
बांधे. २३ तेहथी असंजि पंचेन्द्री अपर्याप्तो उत्कृष्टबंधक अ-
धिकी बांधे. २४ तेहथी असंजि पंचेन्द्री पर्याप्तो उत्कृष्ट

सागनीस्थिति जायसी, मित्र-मृदुगपति-उज्ज्वल वर्ण, मनु-
नीटो रम, ए च मृदुतिनी दम कोडाकोडी सागनेचमनी उज्ज्वली
स्थिति जायसी, तथा हने एक वने एक रमे अटी कोडाकोडी
व्यापरी छुट्टे हानिह-पंथोवर्ण, अंबिन-वायो रम तेहनी
सादर १२॥ कोडाकोडी सागनी स्थिति जायसी, रानी
वर्ण, कमाचो रम, तनी पंन कोडाकोडी स्थिति, नीलोवर्ण,
कहो रम तेहनी १७॥ माडामन कोडाकोडी साग स्थिति,
काथोवर्ण, तंगेगम तेनी वीम कोडाकोडी सागनेचमनी स्थिति
जायसी ॥ २९ ॥

वसन्तुहविहगइ उच्ये, सुदुगधिरछकपुरितरइहासे।
निच्छेसत्तरि मण्डुग, इत्थीतापसु पण्णरस ॥३०॥

अर्थ—शुभ विहाणेगति १, उज्ज्वल १, सुदुग-देव-
गति, देवताद्वी २, धिरछक-दिर १, शुभ २, सुभग ३,
सुख ४, आरंभ ५, पन ६, ए च धिरछक, उत्पन्न १,
रति १, हास्य १, ए १३, ते मृदुतिनी दम कोडाकोडी
साग उज्ज्वली स्थिति छे, निष्पाव मोहनीनी स्थिति ७०,
कोडाकोडी सागनी उज्ज्वली स्थिति छे, मनुष्यगति, मनुष्याउ
वर्ण, काथोवर्ण, तंगेगम तेनी ए ४ नी पण १५ साग कोडा-
कोडी स्थिति छे ॥ ३० ॥

भयकुच्छ अरइ सोण, विउवि तिरि उरल निरयदुग
नोए ।

अर्थ—भयनेहनी १, कुच्छ-दुगंठा १, जयति १,
१२५

અર્થ—સર્વ પ્રકૃતિની જિદ્દ-ઉત્કૃષ્ઠ સ્થિતિ તે અશુભ જાણવી, જે સાઈ-તે અતિ સંકેશ પરિણામે છુટ્ટે જિનનામનો બંધ ચોયા ગુણઠાણાથી ગાંડી આટગા ગુણઠાણા ઢગે છે, પિણ ચોયે સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ઠ બાંધે તેમં શુદ્ધ પરિણામ છે તે માટે જવન્ય બાંધે. એ સર્વ પ્રકૃતિની ઈઅરા-જવન્ય સ્થિતિને વિશુદ્ધ પરિણામે બાંધે, એક ત્રીન પ્રકૃતિ નર-મનુષ્યાયુ, દેવાયુ, તિર્ય-ચાયુ, એ ત્રીન પ્રકૃતિ મૂકીને, છુટ્ટે એ ત્રીન પ્રકૃતિની જવન્ય સ્થિતિ સંકેશ પરિણામે બાંધે, ઉત્કૃષ્ઠ સ્થિતિ વિશુદ્ધ પરિણામે બાંધે. ॥ ૫૨ ॥

સુદુસનિગોઆઙ્ગણપ્પ-જોગવાંયરય વિગલઅમણમણા
અપજ્જલહુ પદમદુગુરુ, પજ્જહસ્સિઅરો અસંખગુણો ॥ ૫૩ ॥

અર્થ—હવે ૨૮ બોલના યોગવલનો અલ્પવદ્ધત્વ કહે છે. સુદુસનિગોદાદિ પ્રથમ ક્ષણે પ્રથમ સમયે ઉપનો અપર્યાપ્ત પણાથીજ આવ્યો તેહનો સર્વથી યોગવલ અલ્પ જાણવો. ૧ તેહથી બાદર એકેન્દ્રી અપર્યાપ્તો પ્રથમ સમય ઉપનો અપર્યાપ્તો અપર્યાપ્તપણાથીજ આવ્યો, તેહનો, સર્વથી યોગવલ અલ્પ જાણવો. ૧. તેહથી બાદર એકેન્દ્રી અપર્યાપ્તો પ્રથમ સમય ઉપત્ત જ-ઘન્યયોગીનો યોગવલ અસંખ્યાતગુણો, ૨, તેહથી વેન્દ્રી અ-પર્યાપ્ત જઘન્યયોગીનો યોગવલ અસંખ્યાતગુણો, ૩ તેથી તેન્દ્રી ૦ ૪ તેથી ચોરેન્દ્રી ૦ ૫ તેહથી અમણ-અસંજિ અપ-ર્યાપ્તાનો જવન્ય યોગવલ અસંખ્યાતગુણો, ૬ તેહથી પ્રણા-સંજિ અપર્યાપ્તાનો જવન્ય યોગવલ અસંખ્યાતગુણો ૭, તેહથી પદમ-પેહેલા બે બોલ ગુરુ-ઉત્કૃષ્ઠવંચક છુટ્ટે સુદુસ અપર્યાપ્તાનો ઉત્કૃષ્ઠ યોગવલ અસંખ્યાતગુણો, ૮ તેહથી બાદર અપર્યાપ્તાનો

अहम् इत्यादि स्थिति उत्पत्तिं जानवी. तथा जगत् प्रदे-
शोक्त्या भिन्नमुह-अनर्हत्वात् जानवी. जगत् स्थिति
संज्ञानं तुल्यं तं जे ज्ञानं कोशकोटी स्थिति छे.
तेहने संज्ञानं तनी करीये. जेह्नी धार तेह्नी जनी
जगत् स्थिति जानवी. एह्ने अमर्यादा अमर्यादानी केर
पदे छे. नर-मनुष्यं जसु तथा विपक्षदुनी उत्पत्ति स्थिति
तनी इ पक्षोक्त्या जानवी. ॥ ३३ ॥

इगविगलपुष्पकोटि, पलियाऽसंख्यं आउचट अमणा।
निरुपक्रमाण छ नात्ता, अयाह सेसाण भवतंसो ३४

उप-हरे जे ज्ञानो जानना भवतो जसु जेह्नी बावे ते
बहे छे. एहेहि तथा विपक्षेहि जानना भवतं. आहु: उत्पत्ति
बावे नो इहकोटि ? एकनो बावे एनी अधिक न बावे.
तथा अमणा अमणी पक्षेहि विपक्ष पक्षाना द्यत ४ गतिनो
जाउखो बावे तो उत्पत्ति पक्षोक्त्या अनर्हत्वात् भाग प्रमाण
बावे, निरुपक्रम जाउखावट्या देवता तथा नारकी तथा दुग्-
टिया एह्नी छ मात शेष यही नवा भवतो जाउखो बावे.
शेष जे सोपक्रमा तथा निरुपक्रमा मनुष्य विपक्षं आहुष्य ते
भवने शाने भागे हेने बावे निज पेट्या ये भाग मत्वे न
बावे, जो शाने भागे न द्याय तो नवमा भागे, अपवा
२७ मे भागे इन विभाग कर्ता शेष अनर्हत्वात् निज बावे.
वर्णादिक वर्गानी हरी स्थिति कही. जिने एकस्रोतनाम प्रक-
तिनी उत्पत्ति स्थिति कही. हरे जगत् स्थिति कही छे. ॥ ३४ ॥
लहु टिह्यंथो संजलण, लोहपणाविग्यनाण दंसेसु।
भिन्नमुहत्वं ते अदृष्ट, जसुचे वारत य साए ॥ ३५ ॥

પર્યાપ્તાનો ઉત્કૃષ્ટ યોગ અસંખ્યાતગુણો ૨૮. એ રીતે સ્થિતિ સ્થાનકનો અલ્પબહુત્વ ૨૮ ચોલનો જાણવો, વીર્યની વૃદ્ધિ સ્થિતિની તીવ્રમંદતાના મેદ પડે તે હાં છેજ્યો. અપર્યાપ્તાથી હઅર-પર્યાપ્તાનાં સ્થિતિસ્થાનક અસંખ્યાતગુણ છે, હાં જીવ મેદ એક સ્થિતિ જવન્ય મિથ્યાત્વની એકસાગર પલ્યને અસંખ્યાતમે ભાગે ઝંખી ઘાંધે, પિણ કોડક તીવ્ર ઘાંધે, કોડક જીવ મંદ તથા મંદતર રીતે એક સ્થિતિસ્થાનકમે તે સ્થિતિ ઘાંધવાના અવ્યવસાય સ્થાનક અસંખ્યાત થાયે. પુહવા એક જીવમેદ સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તાને ઘાંધવાનાં અવ્યવસાય સ્થાનક અસંખ્યાત છે તેહથી સૂક્ષ્મપર્યાપ્તાના ઘંઘાધ્યવસાય સંખ્યાતગુણ છે, તેથી શાદર અપર્યાપ્તાના સંખ્યાતગુણ છે, તેથી વેદ્નિ અપર્યાપ્તાના ઘંઘાધ્યવસાય અસંખ્યાતગુણ છે, તેથી વેદ્નિપર્યાપ્તાના ઘંઘાધ્યવમાપ સંખ્યાતગુણ છે. હમ ૧૪ જીવમેદે કહેતાં પણ પટલો મેદ જે વેદ્નિ અપર્યાપ્તાનાં અસંખ્યાતગુણાંજ. પ્રસપ્તાનો વીર્ય તેહને વાવ્યો તે માટે. તથા હાં સ્થિતિ અપેક્ષા પહેલા (?) ॥૫૪॥

પડે ર્વણ મસંખગુણવિરિય, અપજ્ઞપડિટિહમસંખલોગ-
સમા ।

અજ્ઞવસાયા અહિયા, સત્તસુ આડમુ અસંખગુણા ૫૫॥

અર્થ—હવે જીવને ક્ષયોપગમી વીર્ય જે ઉપજવાને પ્રથમ સમયે છે તે અસંખ્યાનો છે. તે પડી પટખણ-પ્રતિમપડે પટલે સમય સમયમે અસંખ્યાતગુણો વીર્ય થવે. પણ અપર્યાપ્તાવગ્ધ્યાત્મીમ હમ વીર્યવૃદ્ધિ જાણવી. પટલે પેહેલા સમયથી વીર્ય સમયે અસંખ્યાતગુણો વીર્ય થવે, થીજે સમયે અસંખ્યાતગુણો

स्ववेदनी स्थिति सातइयो दोड भाग, नामकर्ममव्ये देवगति
 देवानुपूर्वानी एक हजार भाग नरकगति, नरकानुपूर्वानी सात-
 इया वे हजार भाग, मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वानी दोड भाग
 एकेन्द्री जाति, पंचेन्द्री जानिनी जवन्य स्थिति सातइया वे
 भाग, विकलविकनी सातइया पौणा वे भाग झाझेरा, औदा-
 रिक शरीर, औदारिक उपांगनी वे भाग, वैक्रिय शरीर वैक्रिय
 उपांगनी वे हजार भाग, तैजसकर्मगना वे भाग, प्रथम संव-
 यग प्रथम संस्थाननी सातइयो १, एक भाग, बीजो संवयण
 बीजा संस्थाननी स्थिति ३५ सीया छ ६ भाग, बीजो संव-
 यग बीजो संस्थान ३५, सीया ७, भाग चोये संवयणे चोये
 संस्थाने पांवीसीया (३५ या) ८, भाग पांचमो संवयण
 पांचमो संस्थानना पांवीसीया नव ९ भाग, छट्टो संवयण,
 छट्टो संस्थानना पांवीसीया दस भाग, एट्ठे सातइया वे भाग
 श्वेतवर्ण मधुररसनी १, भाग पीतवर्ण खाटारसनी सवा भाग
 रतावर्ण कसायला रसनी दोड भाग नीलोवर्ण, कट्टयो रस
 पोणावे भाग, काटोवर्ण, तीखारसनी वे भाग सातइया,
 मुरमिगंध, मृदुरपर्श, लघुस्पर्श, खिग्वस्पर्श, उग्रस्पर्श, नो
 सातइयो १, भाग शुभविहायोगतिनो जवन्य सातइयो १,
 एक भाग अशुभविहायोगति, पगवान, उधास, जातप, उद्योन,
 अगुरुलघु, निर्माण, उन्वात, वस, अधिरुक्क, धावरनाम ए सर्वना
 सातइया वे भाग, आहारक शरीर, आहारक उपांगनी, जिन
 नामनी एक कोडाकोडी सागर केट्टाएक सागरोपमना सैकडा
 जोडा, मृक्षविकनी सातइया पौणा वे भाग झाझेरा, पिर.
 ५ नो सातइयो १, भाग जवन्य स्थिति जागरी. ॥३६॥

आउखे युगलिया तेहने बीजी गति जावो नयी ते माटे नि-
रंतर ए ४ प्रकृति बांधे. ॥ ५८ ॥

समयादसंखकालं, तिरिदुगनीएसुआउअंतमुहू।
उरलि असंखपरद्धा, सायट्टिडइ पूर्वकोडूणा ॥ ५९ ॥

अर्थ—समया—जघन्ये ? समय उत्कृष्ट असंख्यातकालं,
तिरिदुग २, नीचगोत्र, ए ३ तीन प्रकृति निरंतर बंधाय, जे
कारणे सातमी नरकनो नारकी ३३ सागर सीम ए प्रकृति
निरंतर बांधे, जे मिथ्यात्वी होय तेहने बीजी गति, जंघ-
गोत्रनो बंध नयी, आउखो जघन्ये तथा उत्कृष्टे अंतर्मुहूर्त
सीम निरंतर बांधे, जघन्य मुहूर्तयी उत्कृष्ट मुहूर्त मोटो जाणवो,
औदारिक शरीर, असंख्याता पुद्गलपरावर्त सुधी निरंतर बांधे,
सूक्ष्म, बादर, निगोद, प्रत्येक, एकेन्द्रि मळीने गवेखी जोज्यो.
जांसीम (ज्यां सुधी) वेदनीयनो बंध तांसीम अंतर्मुहूर्तयी अ-
धिककाल ए वे मांहेली प्रकृति बंधाय नहां परावर्तन छे ते
माटे, सातावेदनी देशेऊणी पूर्वकोडि सीम निरंतर बांधे ए
सयोगी केवळी गुणठाणानी अपेक्षाए छे. ॥ ५९ ॥

जलहिसयं पणसीयं, परधुस्सासे पणिंदितसचउगे।
वत्तीसं सुहविहगइ, पुम सुभगतिगुच चउरंसे ॥ ६० ॥

अर्थ—पूर्व रीते १८५ एकसोपंच्यासी सागर, पत्य ४
नरभव अधिक कालमान सीम, परावात, उश्वासनाम, पंचेन्द्रि
जाति, त्रसच्यार ४, (वस, बादर, पर्याप्त, प्रत्येक) एम ए ७
प्रकृति निरंतर बंधाये. तथा आगळ कहेजे ते प्रकृति एकसो-
वतीस कालमान निरंतर बांधे. १३२ सागरोपम पूर्वोक्त रीते

અર્થ—સર્વ પ્રકૃતિના જલન્ય સ્થિતિવંચે જલન્ય અશાય
 અંનમુદ્દર્તની જાગવી. છટ્થે સર્વજલન્ય સ્થિતિની જલન્ય અશાય
 અંનમુદ્દર્તની તે ઉતર સ્થિતિ કંડક એક વચે એક સમય
 જલન્ય વચે. હમ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિમાં ઉત્કૃષ્ટ અશાય જાગવી, અને
 આજ્ઞા દ્યારની ઉત્કૃષ્ટ ગિયનિ જલન્ય અશાય દુવે, હહાં
 ધામંની છે, આજ્ઞો ઉત્કૃષ્ટ અશાય ઉત્કૃષ્ટ ૧, આજ્ઞે ઉ-
 ત્કૃષ્ટ અશાય જલન્ય ૨, આજ્ઞો જલન્ય અશાય ઉત્કૃષ્ટ ૩,
 આજ્ઞો જલન્ય અશાય જલન્ય ૪ જાગવી. વડી ધાધનાન્તર
 કહે છે. કોઈક આચાર્ય જિન નામનો જલન્ય સ્થિતિવંચ
 દેવનાના આણ પ્રમાણ જાગવો, છટ્થે આટમા ગુણટાણાના છટ્ટા
 માગના ધરમ સમયે જીનનામકર્મનો જલન્ય સ્થિતિવંચ ૧૦
 હજાર વર્ષ પ્રમાણનો હોય છે. આટલક દુગની વિપાકની જલન્ય
 સ્થિતિવંચ અંનમુદ્દર્તની છે, તે આટમા ગુણટાણાના છટ્ટા મા-
 ગના ધરમ સમયે-આટલકનો જલન્ય સ્થિતિવંચ અંનમુદ્દર્ત
 હોય છે. ॥ ૨૯ ॥

સત્તરસમહિયાકિર, ઇગાણપાણુંમિહંતિહુભવા ।
 સગતીસ સયતિહુત્તર, પાણૂ પુણ ઇગ મુહુત્તંમિ ॥૪૦॥

અર્થ—દુવે શુદ્ધકભવનો માન કહે છે. એક આણપાણ
 ૧૧સોધાસ મળે સત્તર ભવ પુગ અટારમા ભવના ૧૨૯૫ ભાગ
 ધિક. છટ્થે સત્તર ભવ દાસેરા એક ધાસોધાસ માંહે ધાય.
 શુદ્ધક ભવ જાગવો, છટ્થે છટ્થે સર્વથી ન્હાનો ભવ એ
 ભાગ ઉધાસના ૬૭૭૨ ભાગ કરીયે તેહવા ૧૨૯૫ ભાગ
 હેવા, સદર્વાસસે તિહુત્તર ૨૭૭૨ પાણૂ, પુણ કહેતા ધાસોધાસ
 ગયે એક મુદ્દર્ત ધાય. ॥ ૪૦ ॥

तिवो असुहसुहाणं, संकेसविसोहिओविवज्जयंओ ।
मंदरसो गिरिमहिरय, जलरेहा सरिसकसाएहिं॥६३॥

अर्थ—तिवो—तिव उत्कृष्टो अशुभनो तीवरस संकेस
परिणामे बांधे, शुभनो तीवरस विशुद्ध परिणामे बांधे,
विपर्ययपणे मंदरस बांधे, जिहां अशुभनो तीवरस बांधे
तिहां शुभनो मंदरस बांधे, जिहां शुभनो तीव बांधे तिहां
अशुभनो मंदरस बांधे, इहां दृष्टांत जे अनंतादुबंधि कयाप
गिरिरेखा समान तेथी चोठाणीयो रस, तथा अप्रत्याख्यान
कयाप महीरेखा समान एथी त्रिठाणीयो रस, प्रत्याख्यानी
रजरखा समान एथी वेठाणीयो रस, संज्वलनो जलरेखा समान
तेथी एकठाणीयो रस जाणवो. ए दृष्टान्ते जाणवो. ॥ ६३ ॥

चउठाणाई असुहो, सुहन्नहा विग्घ वेसघाइ आवरणा।
पुम संजलणिग दुति-चउट्टाणरसासेस दुगमाई॥६४॥

अर्थ—चउट्टाणी—चोठाणीयादि (प्रमुख) रस अशुभनो
तेथी अन्यथा धीजी रीते शुभ, एटळे जिहां अशुभनो चोटा-
णीयो तिहां शुभनो वेठाणीयो, जिहां अशुभनो त्रिठाणीयो
तिहां शुभनो वेठाणीयो, जिहां अशुभनो वेठाणीयो तिहां
शुभनो त्रिठाणीयो, जिहां अशुभनो एकठाणीयो तिहां शुभनो
चोठाणीयो एम भाववुं.

तिहां विग्घ—पांच अंतराय, तथा देशवाती आवरण ज्ञा-
नावरणी ४, दर्शनावरणी ३, ए सात, पुरुषवेद १, संजलणा-
कयाप ४ ए १७ प्रकृति तेनो एकठाणीयो रस बांधे, तथा
वेठाणीयो बांधे, तथा त्रिठाणीयो बांधे, चोटाणीयो बांधे,

અર્થ—હેવે મિધ્યાત્વે ચ્યાર ૪ ગતિના છે તે તે મત્ત્વે જે
 બાંધે તે લિપ્તીયે છે. વિગલ ૩ સૂક્ષ્મ ૩ તિર્યચાણુ ૧, મનુ-
 ય્યાણુ ૧, નરકાણુ ૧, ૫ ૨ આઝ્વા દેવગતિ ૧ દેવાનુશ્વૈ, ૧
 ૧ ૫ દેવદ્રિક, વૈદ્રિક શરીર, વૈદ્રિક ઉપાંગ, ૫ ૧ વૈદ્રિકદુગ,
 નરકગતિ, નરકાણુશ્વૈ, ૫ નરકદ્રિક, ૫ ૧૫ પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ઠી
 સ્થિતિ સંશિપંચેન્દ્રીપર્યાપ્તમિધ્યાત્વી તિર્યચ મનુષ્ય બાંધે ૫ના
 ધંચક ૫જ છે. તથા ૫કેન્દ્રીજાતિ, ધાવરનામ, આતપનામ, ૫
 ત્રીન પ્રકૃતિ આદ્રસાણા-ભવનપતિ, ધ્યંનર, જ્યોતિષી, સુષર્મ,
 રૂશાન દેવલોક પર્યતના દેવ ઉત્કૃષ્ઠી સ્થિતિ બાંધે, આકરે ત્રીવ્ર
 અશુદ્ધતા ૫ પરિણમ્યો ૫ જીવ ૫કેન્દ્રીપણો ઉપાજે. ધીજી હીણી
 ગતિમાં ૫ને જવું નવી તે માટે. ॥ ૪૩ ॥

તિરિડરલદુયુજોઅં, છિવદ્ધ સુરનિરય સેસચડગઙ્યા
 આહારજિણમપુષ્પો, અનિર્યદિ સંજલણ પુરિસલહું. ૪૪

અર્થ—તિર્યચદુગ, ઔદારિકદુગ, ઉચોતનામ, છેવટો-
 સંચયણ, ૫ ૬ પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ઠી સ્થિતિ મિધ્યાત્વી દેવતા
 અથવા મિધ્યાત્વી નારકી બાંધે, શેષ ૧૦૮ ૫કસો આટ,
 પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ઠી સ્થિતિ ચ્યાર ગતિના મિધ્યાત્વી બાંધે, સંશિ-
 પર્યાપ્તા બાંધે.

અય જવન્ય સ્થિતિના સ્વામી કહે છે. આહારક તથા
 જિનનામની જવન્ય સ્થિતિ અપર્વરુગ ગુણટાણે બાંધે, ૫ પ્રકૃ-
 તિના ધંચક મત્ત્વે અતિ નિર્મલ પરિણામ અદિજ છે. અનિર્યદિ
 ગુણટાણે સંજલના કપાય ચ્યાર, પુરુષવેદ, ૫ પાંચ પ્રકૃતિની
 જવન્ય સ્થિતિ બાંધે ॥ ૪૪ ॥

प्रकृतिनो सुरमिच्छा-मिथ्यात्वी देवता उत्कृष्ट रस बांधे, तप
विगल ३, सूक्ष्म ३, सूक्ष्म, अपर्याप्त, साधारण ए ३, नरक
गति १, नरकाणुपूर्वी २, नरकाणु ३, ए नरकत्रिक तप
तिरिआयु १, मनुष्यायु १, ए ११ प्रकृतिनो उत्कृष्टो रस
तिर्यच तथा मनुष्य मिथ्यात्वी बांधे, तथा तिर्यच दुग-तिर्यच
गति १, तिर्यचाणुपूर्वी ए वे अने छेवठो संघयण ए ३ ५
प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस देवता, नारकी मिथ्यात्वी बांधे. ॥ ६६ ॥

विडवि सुराहारग दुग, सुखगइ वन्न चउ तेय जिण सा
समचउपरघा तसदस, पणिदि सासुच्च खवगा उ ॥ ६७ ॥

अर्थ—वैक्रिय दुग—वैक्रिय शरीर १, वैक्रिय उपांग २,
देवद्विक २, आहारकद्विक २, शुभ विहायोगति १, वर्णादि
४, तैजस शरीर १, कर्मण १, अगुरुल्यु १, निर्माण १,
जिननाम १, सातावेदनीय १, समचौरस संस्थान १, परायण
१, प्रसन्नो दशको १०, पंचेन्द्री जाति १, श्वासोश्वास १,
उच्चगोत्र १, ए वर्णीस ३२ प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस खवगाइ-
क्षपकश्रेणिमां बांधे तिहां साता वेदनीय १, उच्चगोत्र १, यशनाम
१, ए ३ तीन प्रकृतिनो सूक्ष्मसंपराय गुणठाणे उत्कृष्ट रस बांधे,
शेष २९ प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस अपूर्वकरण गुणठाणे बांधे. ॥ ६७ ॥

तमतमगा उज्जोयं, सम्मसुरा मणुय उरलदुग वइरं।
अपमत्तो अमराउं, चउगइमिच्छा उ सेसाणं ॥ ६८ ॥

अर्थ उद्योतनामकर्मनो उत्कृष्ट रस तमतमगा—तमतम
नरकना नाकी बांधे, मनुष्यदुग २, औदारिकदुग २, वन्न
ऋषभनाराचसंघयण १, ए पांच प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस तम-

विग्धावरणे सुहुमो, मणुतिरिआ सुहुम विगलतिगआऊ
वेउवि छक्कममरा, निरया उज्जोय उरलदुगं ॥ ७१ ॥

अर्थ—विग्ध—अंतराय पांच, आवरण—ज्ञानावरणी पांच, दर्शनावरणी ४, ए ९, एम बवी मळी १४, चांद प्रकृतिनो सुहुमो—सुक्ष्मसंपराय गुणठाणे जवन्य रस बांधे, तथा सुक्ष्मनिक ३, विकलाधिक ३, आउखां ४, वैक्रियछक—देयद्रिक २, नर-कद्रिक २, वैक्रियद्रिक २, ए ६, छ मली सर्व १६, प्रकृति मणुतिरिय—मनुष्य ने तिर्यच जवन्यरसे बांधे, उद्योतनाम, औदारिक २, अमरा—देवता निरया—नारकी जवन्यरसे बांधे ॥ ७१

तिरिदुग नियं तमतमा, जिण मविरय निरयविणिग
धावरयं ।

आसुहु मायव सम्मो, वसाय थिर सुह जसा सियरा ७२

अर्थ—निर्यचद्रिक २, नीचगोत्र १, ए ३ प्रकृतिनो जवन्य रस तमतमानारक ७ मीना नारकी बांधे. जिननामकर्मनो जवन्य रस अविरानि समकृती बांधे, एकेन्द्री जानि धावरनामकर्म, नरक-गतिविना तीन गतिना जीव जवन्यरसे बांधे, आनपनामकर्म आसुहुमा—सौवर्म देवलोका पर्यटना देवना, जवन्यरसे बांधे, सौवर्म कहेवादी इशान पिण ग्रहवो, सम्मोयमाय—मानादेदी १, दिग्नाम १, शुभनाम १, जश १, ए ४, प्रकृति समकृती पडनो जवन्यरसे बांधे मित्रा—एह्यो इतर अगन्ता, अदि, अशुभ. अजश, ए ४, प्रकृति समकृती चटतो होय त्यत जवन्यरसे बांधे ॥ ७२ ॥

અને અંબંધ થશે તે માટે અદ્રુવ છે, ને ઘાતી દ્રુવબંધી જે ૧૯ ઓગણીસ અને મોહની પાંચ, જ્ઞાનાવરણી પાંચ, દર્શનાવરણી ૯, અંતરાય પાંચ એ ૩૦ નો, અજવન્યરસ ૪, ચ્યારેમેદે, બંધાય, इहां પણ જવન્યયી વીજો તે સર્વ અજવન્ય, તે એ ૩૮ પ્રકૃતિનો જવન્ય બંધ જિવારે પ્રકૃતિનો બંધ ટલે તેહયી પ્રથમ સમયે છે, તેતો એક સમયે બંધ છે, તેહયી પેહેલાં અજવન્યરસ બંધ છે, તે અમચ્યને અનાદિ દ્રુવ છે, મચ્યને ઘોલના પરિણામે સાદિ છે, અને અંબંધ થયે અદ્રુવ છે, તયા ગોત્રકર્મમધ્યે ઉચ્ચગોત્રનો અનુત્કૃષ્ટરસ સાદિ, અનાદિ, દ્રુવ, અદ્રુવ, પૂર્વનીપેરે જાણવો, નીચગોત્ર અજવન્યરસે સાદિ, અનાદિ, દ્રુવ, અદ્રુવ, એ ચ્યાર ૪ મેદે છે, ઘાતીનીપેરે ભાવના કરવી. તયા इहां પયઢીને આશયે અર્થ લિખીયે છીયે—જે વેદનીય નામકર્મ એ મૂલકર્મની અપેક્ષાયે અનુત્કૃષ્ટ રસ ચ્યાર ૪, પ્રકારે કહેવો. પણ—ઉત્તર પ્રકૃતિમાં વર્ણાદિ ૪, તૈજસ ચ્યાર ૪, એ આઠનો અનુત્કૃષ્ટરસ સાદિ, અનાદિ, દ્રુવ, અદ્રુવ, કહેવો, દ્રુવ-બંધી છે તે માટે પણ જશનામ સાતાવેદનીયના કોઈમાંગે ચ્યાર ૪, પ્રકાર ન કહેવા અદ્રુવ બંધી છે તે માટે. યે સાદિ, અદ્રુવપણોજ પામીયે, इम ગોત્રકર્મનો પિણ મૂલકર્મની અપેક્ષાયે ચ્યાર ૪, મેદ કહેવા પિણ ઉચ્ચગોત્ર, નીચગોત્ર, એ બે અદ્રુવ બંધી છે તે માટે સાદિ અદ્રુવ બે મેદે પામીયે इम જાણવો, પૃટલે સાત મૂલકર્મમાં ચ્યાર મેદ કહ્યા इम જાણજ્યો. ॥૭૪॥

સેસમ્મિ દુહા (અનુભાગવંધોસમત્તો) इग दुग,
 पुगाइजाअभवणंत गुणिआणू ।

લંધા ડરલોચિઅવગ્ગણાડ, તહ અગહણંતરિયા ॥૭૫

बंदक जदिकी बांधे. २५ नयन-विरोध एतयो फेर छे जे बेन
तथा अमंगी पर्याप्तो तेनो पाठ ते संत्पानगुणो कहेवो. ॥५०॥
तोजइ जिह्वा वंधो. संत्पानगुणो देतविरयहस्तिजरो ।
सम्नचउ सत्तिचउरो, ठिइयंथाऽणुकम संत्पानगुणा ५१

अर्थ—तेह्यो मनत गुणदाने वर्तमान ते नृनिपणामे
उच्छृष्ट बंदक छे संत्पान गुणी स्थितिबांधे २६ ॥ केदलाएक
सागर उनी एक बोझबोझना बंदक छे, तेह्यो देशविराति
जवन्यबंदकनी संत्पानगुणी स्थिति एदि नो थोड़ी छे ते परं
स्थितिस्थानक. वक्षानी थोकरटीना बना, माटे अमंगलपानगुणा
बन्धे छे ते माटे अमंगलपानगुणने टीवी छे २७ । तेह्यो
देशविराति उच्छृष्ट बंदक. अमंगलपान गुणीबांधे २८ । तेह्यो
समकिरीना पर थोठ बड़ेया, निहां समकिरी पर्याप्तो जवन्य
बंदक. संत्पानगुणी बांधे २९ । तेह्यो समकिरी अपर्याप्त
जवन्यबंदकने संत्पानगुणी बांधा ३० । तेह्यो समकिरी अपर-
प्राप्तो उच्छृष्ट बंदक संत्पानगुणी बांधे ३१ । तेह्यो समकिरी
अपर्याप्तो उच्छृष्टबंदक संत्पानगुणी ३२ । तेह्यो समकिरी पर्याप्तो
उच्छृष्टबंदक अविकी बांधे, तेह्यो संज्ञी पर्याप्तो जवन्यबंदक
संत्पानगुणी बांधे ३३ । तेह्यो संज्ञी अपर्याप्तो जवन्यबंदक
संत्पानगुणी बांधे ३४ । तेह्यो संज्ञी अपर्याप्तो उच्छृष्टबंदक
संत्पानगुणी बांधे ३५ । तेह्यो संज्ञी पर्याप्तो उच्छृष्टबंदक
संत्पानगुणी बांधे ३६ । एम स्थितिके संत्पानगुणा छे. ॥५१॥
सवाणवि जिह्वाठिई, अनुहा जं साइ संकिलेसेणं ।
अरा विसोहिओ पुण, मुत्तुं नरअमर तिरिआउं ५२

૫, શ્વાસોશ્વાસવર્ગના ૬, મનોવર્ગના ૭, કાર્મણવર્ગના ૮, એ આઠવર્ગના ક્રમા-અનુક્રમે-સૂક્ષ્મ છે-એટલે ઔદારિકથી વૈક્રિય સૂક્ષ્મ, ભાષાથી ઉશ્વાસ સૂક્ષ્મ, ઉશ્વાસથી મન સૂક્ષ્મ, મનથી કાર્મણ સૂક્ષ્મ જાણવી, અવગાહના એક વર્ગનાની અંગુલને અસં-
 રખ્યાતમે ભામે છે, એકથી બીજી વર્ગનાની તેહથી ઝૂંપી અવગા-
 હના છે, એક એક પરમાણુ વધારતાં જે ઔદારિક જવન્ય
 ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના તેહને અનંતમે ભાગે જેટલા પરમાણુઆ
 તેટલા પરમાણુઆ વધે, તિવારે ઔદારિક ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણયોગ્ય
 વર્ગના થાય, તે વર્ગનામધ્યે એક પરમાણુ વધે તે વર્ગના ઔ-
 દારિકને મોટા પડે, વૈક્રિયાદિકને ન્હાના પડે તે માટે અ-
 ગ્રહણયોગ્ય જાણવી, હમ ઔદારિક ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણયોગ્ય વર્ગનાથી
 અનંતગુણા પરમાણુ વધે એહવો જે સ્વંય તે વૈક્રીયની જવન્ય
 ગ્રહણ યોગ્ય વર્ગના જાણવી. તે વૈક્રિય જવન્ય ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના
 એક એક પરમાણુ વધતાં (વધારતાં) જિવારે વૈક્રિય જવન્ય
 વર્ગનાથી અનંતમા ભાગ જેટલા પરમાણુઆ વધે તે વૈક્રીયને
 ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના થાયે. તેહથી ઉપરાંત તે અગ્રહણ-
 યોગ્ય જાણવી. તે વૈક્રીય ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણ વર્ગનાથી અનંતગુણ
 પરમાણુઆ વધે, તિવારે આહારકની જવન્ય ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના
 થાયે. આહારક જવન્ય ગ્રહણયોગ્ય વર્ગનાથી અનંતમે ભાગે
 વધે તિવારે આહારકની ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના થાયે, તે
 જિવારે અનંતગુણી વધતાં સીમ અગ્રાહ્ય પછી તૈજસની ગ્રહણ
 યોગ્ય થાયે, એ રીતે તે કાર્મણપર્યન વર્ગના કેહેવી. એ મધ્યે ઔદારિક
 ૧, વૈક્રિય ૨, આહારક ૩, તૈજસ ૪, એ ચારે વર્ગના ચાર
 વીસગુણી છે, અને ભાષા, ઉશ્વાસ, મન, કાર્મણ, ૪ એ ચાર
 વર્ગના સૂક્ષ્મ, સોલગુણી છે, સ્પર્શ-ચક્ષુ, સ્નિગ્ધ, શ્રીત, ઉષ્મ,

उत्कृष्ट योगवत् अमंल्यानगुणो. ९ ह्यन्य पर्याप्त जवन्त्य योग-
गीनो योगवत् असंल्यानगुणो. १० तेह्यो वाद पर्याप्त ज-
वन्त्य योगीनो योगवत् असंल्यानगुणो, ११ तेह्यो मृदम
पर्याप्त उत्कृष्ट योगीनो योगवत् असंल्यानगुणो. १२ तेह्यो
वाद पर्याप्त उत्कृष्ट योगीनो योगवत् असंल्यानगुणो. १३ ॥५३॥

असमत्ततमुक्तांसो, पञ्चजहन्तिपर एव टिड्ढाणा ।
अपजेपर संस्त्रगुणा, परमऽपजवोए असंस्त्रगुणा ॥५४॥

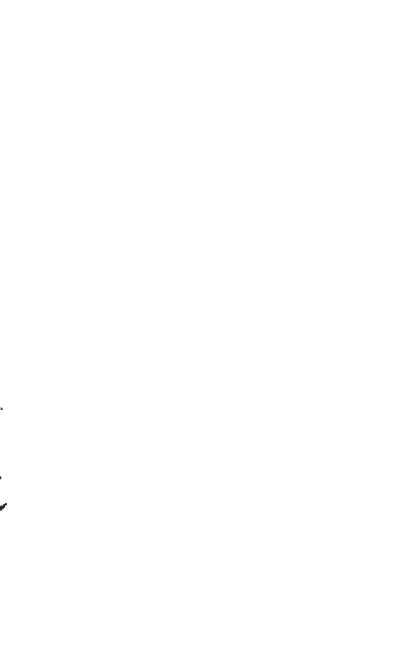
अर्थ—असमत्त-अपर्याप्त ५, नो उत्कृष्ट योगीनो योग-
वत् असंल्यानगुणो. ते पर्याप्त वत्त ५, पर्याप्त जवन्त्य योगीनो
योगवत् असंल्यानगुणो, तेह्यो वत्त ५, पर्याप्त उत्कृष्टयोगीनो
योग छे ते वदे छे—य.दमे बोधे अपर्याप्त
योगीनो योगवत् असंल्यानगुणो १५, तेह्यो अ-
पर्याप्त असंस्त्रवेन्दिनो उत्कृष्ट योगवत् असंल्यानगुणो १७
तेह्यो अपर्याप्त संस्त्रवेन्दिनो उत्कृष्टयोग असंल्यानगुणो १८,
तेह्यो पर्याप्त वेन्दिनो जवन्त्ययोग असंल्यानगुणो १९, ते-
ह्यो पर्याप्त वेन्दिनो जवन्त्ययोग असंल्यानगुणो २०, तेह्यो
पर्याप्त वेन्दिनो जवन्त्ययोग असंल्यानगुणो २१, तेह्यो पर्याप्त
संस्त्रवेन्दिनो जवन्त्य योग असंल्यानगुणो, २२ तेह्यो पर्याप्त
वेन्दिनो उत्कृष्टयोग असंल्यानगुणो, २३ तेह्यो वेन्दिनपर्याप्तो
तेनो उत्कृष्ट योग असंल्यानगुणो, २४ तेह्यो वेन्दिनपर्याप्तो
नो उत्कृष्ट योग असंल्यानगुणो, २५ तेह्यो वेन्दिनपर्याप्तो
पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असंल्यानगुणो, २६ तेह्यो असंस्त्रवेन्दि-
नो २७ तेह्यो संस्त्रवेन्दि

एगपएसागाढं, निअंसवपएसओ गहेइ जिओ ।
थोवो आउ तदंसो, नामे गोए समो अहिओ ॥७९॥

અર્થ—એક પ્રદેશ અવગાહો જે કર્મદલ તેને આત્મા સર્વ પ્રદેશને બંધે કરીને ગ્રહણ કરે, છૂટે એક પ્રદેશે છે તો અસંખ્યાતે લેવાય, અને એક પ્રદેશનો કર્મ છે તો વીર્ય ચલનાનો કંપન સર્વ પ્રદેશનો થાય, તે માટે સર્વ પ્રદેશે ગ્રહે હમ કહ્યો છે. તે જે આકાશપ્રદેશે કર્મદલ તે પ્રદેશે જે આત્મપ્રદેશ હોય (હોયે) તે આત્મપ્રદેશે ગ્રહે, મિત્ર પ્રદેશી દલ ન ગ્રહે, હવે તે જીવ એક સમયે આઠ કર્મ વાંધે, તે કર્મદલિકનો વેદેયન કહે છે. જે સર્વથી થોડા દલ આડવાને ભાગે આવે, તેથી નામ કર્મ તથા ગોત્રકર્મને અધિકા દલ આવે પણ બેને માંહો-માંહે સમાન આવે. ॥ ૭૯ ॥

विग्धावरणे मोहे, सबोवरिवेअणीइ जेणप्पे ।
तस्स फुडत्तं न हवइ, ठिई विसेसेण सेसाणं ॥८०॥

અર્થ—નામ ગોત્રથી વિગ્ધ-અંતરાય તથા જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણને અધિક આવે, એ ત્રીનને પરસ્પર સમાન આવે, પૃથ્વી મોહનીકર્મને દલ અધિક આવે. સર્વ જ્ઞાન કર્મથી ઉપરિ કહેનાં અધિકા દલ વેદનીય કર્મને આવે, જે કારણે તત્ત્વ-તે વેદનીય કર્મનો ફુડ-પ્રગટ ઉદયપણો થોડે પુદ્ગલે ઘાય નહીં, જે વાજા કર્મથી વેદનીનો વિપાક-વ્યક્ત છે, શેષ જે જ્ઞાન કર્મ તેહને જે દલનો ભાગ આવ્યો તે મિથિતિને વિશેષે છૂટે આડવાની સ્થિતિ થોડી તિમે સર્વથી થોડા દલ આવે. તેથી

સુંઘીનાં બંધસ્થાનમાં જેટલી પ્રકૃતિનું બંધસ્થાન વર્તે તેટલા ભાગ પડે, તેમાં બંધન સંવાતનને શરીર નામકર્મમાંથી ભાગ મળે, તથા વર્ણાદિ મૂલ પ્રકૃતિના ભાગમાં આવેલાં દલિક તે પોતાની ઉત્તર પ્રકૃતિમાંજ વહેંચાય. કારણકે એક સમયે સર્વ વર્ણગંધાદિ બંધાય છે. તથા ગત્યાદિ પીડ પ્રકૃતિઓના ભાગમાં આવેલું દલિક તે સર્વ એકેક પ્રકૃતિનુંજ હોય, કારણકે એક સમયમાં ગત્યાદિ એકજ પ્રકૃતિ બંધાય છે. તથા ગોત્ર વેદનીયને આ-
યુષ્ય ઇ વ્રણ મૂલકર્મનો ભાગ બંધાતી એકેક પ્રકૃતિનેજ મળે. ઇ સર્વ વહેંચણ જે સમયે થાંધે તેજ સમયે કરે છે એટલે બંધ-
સમયેજ વહેંચે છે તે સર્વ કાર્ય એક સમયે થાય છે.

સમ્મ દેસ (દર) સઘવિરઈ, ઉઅણવિસંજોઅ દંસ
ખવગેઅ ।

મોહ સમ સંતઃ સઘવગે, સ્વીણ સજોગીઅર ગુણસેઢી ૮૨

અર્થ—હવે ૧૧ શ્રેણિ કહે છે—તિહાં પ્રથમ સમ્મ-સમ-
ક્લિત્તી શ્રેણિ ૧, વીજી દેશવિરતિની શ્રેણિ ૨, થીજી સ્વલ્પધિર-
સર્વ વિરતિની શ્રેણિ ૩, ચોથી અણ-અનંતાનુવંધી સત્તામાંથી
કાઢવા સઘવવગની તે શ્રેણિ ૪, પાંચમી દંસ-દર્શનમોહની ૩
સઘવવગા રૂપ શ્રેણિ ૫, તથા છઠી તે મોહનાની ૨? પ્રકૃતિ
શમાવગા રૂપ આટમાગુણટાણાર્થી દસમાના અંતરંગે મોહશનરૂપ
શ્રેણિ ૬, સાતમી સર્વ મોહ ઉપશમી સ્વીણ મોહની ૧? ગુણ-
ટાણા રૂપ શ્રેણિ ૭, આઠમી સ્વચગ-મોહનાની ૨? પ્રકૃતિ
તપાવગારૂપ આટમાથી દશમારૂપ શ્રેણિ ૮, નવમી મંદમોહ
રૂપો તે રૂપ સ્વીણમોહ ગુણટાણારૂપ શ્રેણિ ૯, દશમી તપો-

निरंतरं वांचे. शुभविहापोगाति १. पुरुषवेद १, शुभगविक २,
उदगोव १, तमचैतम १. ॥ ६० ॥

अनुहखगइ जाइ आगिइ, संघयणाहारनिरयुजोयदुगां
धिरसुभजसथावरदस. नडुइत्थीदुजुअलमसायं ॥ ६१ ॥

अर्थ—अशुभविहापोगाति १, एकेन्द्रि. विकलविक. ए जाति
४ अशुभ संस्धान पांच. अशुभ संवपग पांच. आहारकद्रिक,
नगकद्रिक. २ उद्योत, आतर. २, स्थिगनाम १, शुभनाम १,
जसनाम १, यावरदमक १०, नडुसकवेद १, र्खावेद १, दूमुयल-
हास्य. रति, २. अगति. शोक. २. ए ४ अज्ञानावेदनीय १. ॥ ६१ ॥

तमयादंतमुहुत्तं, मणुदुगजिणवइरउरलुवंगेसु,
चीसपरा परनी, अंतमुहलहु वि आउ जिणं ॥ ६२ ॥

अर्थ—ए लुडना-न (त्यानां ४१ लकी छे) प्रकृति
जवन्य एक समय वांचे. उच्छिद अंतमुहलहुत्तमान काळ वांचे,
मनस्य हुग-मनस्य गति, मनस्यादुस्वी २, जिननाम १, वज्र-
मन्यभनागच संवपन १. औदारिक उरांग १, ए पांच प्रकृति
तेवांम सागोपम सीम निर्गम वांचे, मनकिनी सर्वायमिद विमाने
रहो निर्गम वांचे ते अनेलाए उच्छिद काळ जागवो, जवन्य
वंधकाळ. आउता ४, जिननाम १, ए पांच प्रकृति, जवन्य पय
एक अंतमुहलहुत्त काळमान जागवो. शेय प्रकृति ६८ नो जवन्य
वंधकाळ एक समय जागवो. ॥ ६२ ॥

ए स्थितिवंध अधिकार पुगे थपो. हवे रसबंध अधिकार
हे छे. इति सततबंधः द्वा० १८.

ત્વ ને મિશ્રપુંજ અવદય સત્તામાં હોય, તે વન્ને પુંજને મિધ્યાત્વે પ્રથમ સમર્થા ઉઠેલગા માંહે તે યાવન પલ્યોમના અસંરુપાતમે ભાગે ઉઠેલી રહે, ને જ્યાંસુધી એ વે પુંજ સત્તામાં હોય ત્યાં મુર્ચા પુનઃ ઉપશમ પામે નહિ, ને સાસ્વાદને પણ ન આવી શકે, તે માટે જવન્ય અંતર પણ પલ્યોપમનો અસંરુપાતમો ભાગ પડે, તથા હ્યરગુણ-ચીજાં જે ગુણટાણાં-મિધ્યાત્વ ૧, મિશ્રાદિક ઉપશાન્તમોહ પર્યંત નવ ૧૦ ગુણટાણે જવન્ય અંતર અંતર્મુહૂર્તનો પડે, જે કારણે એ ગુણટાણે ચડતો તથા પડતો પિણ આવે તે માટે તથા ગુરુ-ઉત્કૃષ્ટો અંતર મિધ્યાત્વ ગુણટાણાનો વે છસઠી-૧૩૨ એકસોચવીસ સાગરોપમનો ઉત્કૃષ્ટો અંતર પડે, જે કારણે છાસઠ સાગર ક્ષયોપશમ સમકિતપણે રહે, પછી અંતર્મુહૂર્ત મિશ્રપણે રહી વઝી છાસઠ સાગરોપમ ક્ષયોપશમ સમકિતપણે રહે તિવારે મનુષ્યભવ સાધિક ૧૩૨ સાગર કાલ પર્યંત મિધ્યાત્વ સ્પર્શ્યો નહીં, તે મિધ્યાત્વનો અંતર હ્યર-સાસ્વાદનાદિક દશ ગુણટાણાનો ઉત્કૃષ્ટ અંતર અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તકાલ દેશ ઝંજો જે પુટલો કાલ સમકીતથી પહચો મિધ્યાત્વમેં રહી પછી પાઙો સમકિત પામી મોક્ષે જાય તે માટે અંતર કહ્યો. ॥ ૮૪ ॥

ઉદ્ધાર અન્ન સ્વિત્તં, પલિય તિહા સમયવાસસયસમય
કેસ વહારો દીવો, દહિ આઉતસાઈ પરિમાણં ॥ ૮૫ ॥

અર્થ—હવે પુદ્ગલ પરાવર્તનનો માન કહેવા માટે પલ્યોપમનો સ્વરૂપ કહે છે. પલ્યોપમના ૩ વ્રણ ભેદ છે. ઉદ્ધાર-પલ્યોપમ ૧, અદ્વાપલ્યોપમ ૨, ક્ષેત્રપલ્યોપમ ૩ એ પલ્યોપમના ૩ ત્રિભેદ છે, તિહાં ઉદ્ધાર પલ્યોપમનો માન સમયે

शेष-कर्मों में से ? ०६ प्रकृति, तेहनों दुग्माह-दे टांगोंपो,
मिटावोंपो, कौटुम्बिकोंपो, ए ३ जातिनो रम बाँवे ॥ ६४ ॥

निबुझ्छुरसो सहजो, दु तिचउ भाग कडिइक भा-
गंतो ।
इगटाणाई अमुहो, अमुहाण सुहो सुहाणं तु ॥ ६५ ॥

अर्थ—अमुम प्रकृतिनो रम लोपडाना रमनन जागवो,
नपा शुभ प्रकृतिनो रम दुगु सेलडीना रमनन जागवो, निहां
सुद्व दानो रम वे इकटाणांपो जागवो, वे कमे वे भाग
कटोप-उकटोपो पूछे अदं उकटोपो, अदं एतो वे बेड-
पोंपो रम जागवो, नपा मिट्टाणांपो रम वे तीन भाग
कटो उकटोपो ने ? भाग एतो वे मिट्टाणांपो रम, अने
षडभाग-जे कमे धर ४ भाग उकटोपो अने एक भाग
एतो वे कौटुम्बिकोंपो रम जागवो, ए अमुम कर्मनो जेम
रम वेवे तेम अमुम धार, शुभ कर्मनो रम शुभ धार, ए
सब अमुम कमाने अमुम रम बाँवे, शुभ कमाने शुभ रम
बाँवे ॥ ६५ ॥

तिरमिग धावरायव, सुरनिच्छा विगल सुहुम निरय-
तिरि नपुआउ तिरि नरा, तिरि दुग छेवट्ट सुरनि-
रया ॥ ६६ ॥

अर्थ—हवे जहट सखंख सान्नी कहे छे-नीव जहटो
स पूछेनी जति ? , भातर नाम ? , जतर नाम, ए तीन
१५९

उरलाइ सत्तगेणं, एग जिओ मुअइ फुसिय सवअणु
जित्तिअ कालि स थूलो । दवे सुहुमो सगअन्नयरा ॥८७॥

અર્થ—હવે દ્રવ્ય પુદ્ગલ પરાવર્તનનો માન કહે છે. ઉરલાઈ—
ઔદારિકાદિક સાત વર્ગના, આહારક વિના, તે એક વિના તે
એક જીવ સર્વ પુદ્ગલ એ ૭ સાત વર્ગના એ ફુસીય—સ્પર્શને
મુઝ્ય—મૂક્યા જે સર્વ પરમાણુ પિણ અતુક્રમે નહીં જિયોં જે
ફરમે તે તિવારે ગણીયે તેહનો જે કાલ લાગે તે દ્રવ્યે વાદ
પુદ્ગલ પરાવર્તન થાયે. તથા સર્વ પરમાણુ સગઅન્નયરા—સાત વર્ગ-
નાપણે અન્યતર એક એક વર્ગનાપણે ફરસે તે વિવેં યીજી વ-
ર્ગનાપણે ફરસે તે સ્પર્શના ગણવી નહીં, હમ અતુક્રમે એક
એક વર્ગનાપણે સર્વ પુદ્ગલ ફરસી મુકે તિવારે દ્રવ્યથી મુક્ત
પુદ્ગલ પરાવર્તન થાયે. ॥ ૮૭ ॥

लोगपएसोसप्पिणि, समयाअणुभागबंधट्ठाणाम ।
जह तह कममरणेणं, पुट्ठाखित्ताइधूलियरा ॥८८॥

અર્થ—લોકપ્રદેશ સર્વ સ્પર્શે શ્વેતપુદ્ગલપરાવર્ત, જસપિંધી
અવસર્પિણીના સમય સ્પર્શે તે કાલ પુદ્ગલ પરાવર્ત, અતુમાગ
બંધનાં સ્થાનક સ્પર્શે ભાવપુદ્ગલપરાવર્ત, તે જહનન—જેન
તેમ સ્પર્શે તો ઇ ૩ તીને ધૂલ—વાદ પુદ્ગલપરાવર્ત, અને
અતુક્રમે સ્પર્શે તો મુક્ત થાયે તે દેસાદે છે. જે લોકના પ્રદેશનાં
લોકના અંતપ્રદેશે મરણ પામે, હમ લેમ તેમ આગત પાઠવ
કરીને વધો લોક માણે કરી સ્પર્શે તિવારે શ્વેતથી ધૂલ—વાદ
પુદ્ગલપરાવર્તન થાયે, તેહજ જે લોકને અંતપ્રદેશે મરણ કરી
વધી તે પ્રદેશથી ટળતે પ્રદેશે મરણ કરે તે મત મળતો, હમ

किन्ती मुरा-देवना उच्छ्रुत् रस बांधे, तथा अमराड-देवना
आजलो उच्छ्रुत् रसे अममत्त गुणटाने बांधे, शेष ६४ प्रकृति
उच्छ्रुत् रस च्या ४ गतिना मिष्यान्वी तीमकशानी बांधे, ए
उच्छ्रुत् रसना खानी कला ॥ ६८ ॥

धौणतिगं अण मिच्छं, मंदरसं संजमुम्मुहो मिच्छो ।
वियतियकसाय अविरय, देसपमत्तो अरइ सोए ॥ ६९ ॥

अर्थ—हरे जवन्य रसना खानी कदे छे—यिणदी तीन
निद्रानिद्रा १, मचलामचला २, यिणदी ३, ए तीन, अनं-
तबुंधी ४, मिष्यान्वमोहनी १, ए आठ प्रकृति मंदरमे
अमने सन्मुख मिष्यान्वी बांधे, एह प्रकृतिना बंधकमे वि-
शुद्ध परिणामी एहिज जाव छे, वियकपाय-वीजो कपाय
अविरय-अविराति समरुनी बांधे, शीजो कपाय जवन्य रसे
देवविराति बांधे, अरति, शोक, ए वे प्रकृति प्रमत्त गुणटाने
हनि जवन्यासे बांधे ॥ ६९ ॥

अपमाइ हारगदुगं, दुनिह अनुवन्न हास रइ कुच्छा ।
भयमुवघायमपुवो, अनियही पुरिससंजलणे ॥ ७० ॥

अर्थ—अममत्त गुणटायाना आदि समये आहारकदुग ज-
वन्यरसे बांधे, वे निद्रा, निद्रा १, तथा मचला २, अनुभव-
णादि ४, हास्य, रति, दुगंछा, भय, उपवान, ए इग्यार ११
प्रकृतिनो अपूर्वकरण गुणटाने जवन्यरस बांधे, पुरुषवेद, संज-
लणा ४, ए पांच प्रकृति अनिरातिवादर गुणटाने जवन्यासे
बांधे ॥ ७० ॥

પર્માત્મો કુળર્હ—કરે, પ્રદેશવંચ ઉત્કૃષ્ટપણે બાંધે, પૃથ્લે થોડી પ્રકૃતિ બાંધે તેહને માગ થોડા. ઉત્કૃષ્ટ યોગબલવંત પ્રદેશ લેવે, ઘણા તે માટે, ઉત્કૃષ્ટયોગ વાલા જે જીવ તે અને અતિશયે અલ્પ પ્રકૃતિ બંધ કરે, જહ્ન્ય—તેહર્યા વિપર્યાસે જવન્ય પ્રદેશ બાંધે, જે પ્રકૃતિ ઘણી બાંધતો હુવે, યોગ મંદ હુવે, અસંજિ પર્માત્મો હુવે તે પ્રદેશવંચ જવન્ય બાંધે રૂપ ભાવનો. ॥૮૯॥
મિચ્છ અજય ચડ આઝ, વિ તિ ગુણવિણુ મોહિ સત્ત મિચ્છાઈ ।

છળહં સતરસ સુહુમો, અજયા દેસા વિ તિ કસાણ ॥૯૦॥

અર્થ—હવે પ્રદેશવંચ ઉત્કૃષ્ટના સ્વામી કહે છે—મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે અજયચડ—ચોથા ગુણઠાણાચી માંડી ૪ ચ્યાર ગુણઠાણા પૃથ્લે મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ ૧, દેશવિરતિ ૧, પ્રમત્ત ૧, અપ્રમત્ત ૧, એ પાંચ ગુણઠાણે આઝવા કર્મનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ બાંધે, ધીજા ત્રીજા ગુણઠાણાવિના મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ ૧, દેશવિરતિ ૧, પ્રમત્ત ૧, અપ્રમત્ત ૧, અપૂર્વે ૧, અનિશ્ચિતિ ૧, એ ૭ સાત ગુણઠાણે મોહનીકર્મના ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ બાંધે. મૂલ કર્મ છનો, તથા ઉત્તર પ્રકૃતિ જ્ઞાનાવરણી પાંચ, દર્શનાવરણી ૪ ચ્યાર, અંતરાય પાંચ, સાતાલેદની ૧, ઉચ્ચગોત્ર ૧, યજ્ઞનામ ૧, એ ૧૭ સત્તર પ્રકૃતિનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશવંચ સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણે બાંધે, તથા અવિરતિ ગુણઠાણે ધીજી ચોકડીનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ બાંધે, દેશવિરતિ ધીજી ચોકડીનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ બાંધે. ॥ ૯૦ ॥

પણ અનિઅટ્ટી સુખગઈ, નરાઝ સુર સુભગતિગ વિઝવિદુગં
સમચડરંસ મસાયં, વઝરં મિચ્છો વ સમ્મો વા ॥૯૧॥

तत्त वन्न तेअ चउ मणु, खगइ दुग पणिंदि तात्त परधु
संघयणा गिइ नपु धी, सुभगिअर ति मिच्छचउ
गइआ ॥७३॥

अर्थ—वन्न, वादर, मन्वेइ, पृ ४, तथा वगांदि ४, तैजस, कर्मन, अगुरुल्लयु, निमांण, ४ मणुअदुग-मनुष्यादिक २, खगइदुग-शुभ, तदा अशुभविहायोगति, पंचेन्द्राणीजानि. धानोद्यात्त, पत्तावान, उच्चैर्गोत्र, संघयग ई, संस्थान ई, नपु-सर्ववेद १, खोवेद १, सुभगाविक ई, इअर-दुर्भगाविक ई, एवं ४० धार्मिक प्रकृति मिच्छ-निष्पत्ती च्या गतिना जयन्त्य स्ते बांवे इहां भावना कहीये छीये-शुभ प्रकृति जिहां प्रय-मया धंदाय तिहां उच्छृष्टस्ते बांवे, अने अशुभप्रकृति प्रयम धंदाये तिहां उच्छृष्टस्ते बांवे. अने जिहां स्ते तिहां जय-न्यस्ते बांवे, पृ स्ते विचारवो. ॥ ७३ ॥

चउ तेय वन्न वेअणि, अनानपुकोत्त सेस धुवयंधी ।
घाईणं अजहत्तो, गोए दुविहो इमो चउहा ॥७४॥

अर्थ—हवे उच्छृष्ट स्तवंचना भांगा कहे छे-चउनेय तैजस च्या ४ तैजस, कर्मन, अगुरुल्लयु, निमांण, पृ ४, तथा वगांदि ४, च्या ४, वेदनाय शब्दे साना वेदनाय, नाम कहेतां उत्तनाम अनुकोत्त-अच्छृष्ट बांवेनो चउहा-च्यारनेदे-तादि १, अनादि २, ध्रुव ई, अनुव ४, पृ च्या-नेदे बांवे. तिहां पृ प्रकृतिनो उच्छृष्टस्ते क्षत्रभेति पृ चउनो जीव बांवे, तथा कीडा जीव सर्वअच्छृष्टस्ते बांवे, ते अन-यने अनादि ध्रुव छे. भयने दोटना परिधाने सुदि छे.

મકૃતિનો જવન્ય પ્રદેશવંચ સુક્ષ્મ નિગોદિયો અપર્યાપ્તો વાંચે
 એહને વંચ સ્વામીત્વે પળ ૧૦૯ નો વંચજ, શેષનો વંચ નર્ચી,
 જવન્યયોગી માટે જવન્ય પ્રદેશ વાંચે. ॥ ૯૩ ॥

દંસણછગ ભયકુચ્છા, વિ તિ તુરિઅ કસાય વિગ્ધ-
 નાણાણં ।

મૂલછગે ડગુક્રાસો, ચઝહ દુહા સેસિ સવત્થ ॥૯૪॥

અર્થ—દર્શનાવરણી ૬-અષ્ટ દર્શનાવરણી ૧, અચષ્ટ દર્શ-
 નાવરણી ૨, અવધિ દર્શનાવરણી ૩, કેવલ દર્શનાવરણી ૪,
 નિદ્રા ૫, મચલા ૬, એ ટ મય ૧, હુગંછા ૨, ધીર્જી ચો-
 કડી ૪, શ્રીર્જી ચોકડી ૪, ચોર્ચી ચોકડી ૪, પાંચ અંતાપ
 ૫, પાંચ જ્ઞાનાવરણી ૫, એ ઉત્તર ૩૦ શ્રીસ મૂલ ૬ ટ
 કર્મનો અનુકૃષ્ટ પ્રદેશવંચ ચઝહા-સાદિ ૧, અનાદિ ૨, ઘ્રુ
 ૩, અઘ્રુવ ૪, એ ૪ ઘ્યાર મેદે જાગવો. ઘ્રીજ ૩૦ શ્રીસ
 મકૃતિનો જવન્યવંચ, અજવન્યવંચ, ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશવંચ, સાદિ,
 અઘ્રુવ, એ ઘે મેદે જાગવો, તથા શેષ ૯૦ નેપુને મકૃ-
 તિનો, જવન્ય, અજવન્ય, ઉત્કૃષ્ટ, અનુકૃષ્ટ, એ ૪ વ્દ્યા
 પ્રકારનો પ્રદેશવંચ સાદિ, અઘ્રુવ, મેદે પાર્મીયે, તિદાં ૭૩
 તો અઘ્રુવવંચી છે તે માટે ઘે ઘે પાર્મીયે, અને નિષ્પત્ત
 ૧, અનંતાનુવંચી ૪, ર્યાળહી ૩, નામની ઘ્રુવવંચી નર ૧ એ
 ૧૭ મકૃતિ ઘ્રુવવંચી છે પણ પ્રદેશવંચ ઉત્કૃષ્ટાદિક કોડ ઘ્રુ
 નર્ચી. ૩૦ શ્રીસ મકૃતિનો અનુકૃષ્ટ પ્રદેશવંચ, ગુણગ્રાને જ્ઞા
 વિના જીવને ઘ્રુવવંચ છે તે માટે. ॥ ૯૪ ॥

अर्थ—मेनम्मि-नीजगादि १०, मरुतिनो उरुष्ट, लय-
 म्, ए नीन रे, भांगे रग बांधे, ते दुहा सादि, अगुव, ए वे
 मेदे बांधे, जे एरुनो बंधवाट अन्य से ते माटे, तथा घानी
 ६८ नो उरुष्ट, अनुष्ट, जयन्परम, सादि, अगुव वे मेदे
 बांधाये. तथा उमगोननो, उरुष्ट, अनुष्ट, जयन्, अजयन्-
 रस सादि अन्य वे प्रकारे बांधाव हे, तथा नीचगोवनो उरुष्ट
 अनुष्ट, जयन् ए नीन भांगे रग बांधे ते सादि अगुव बांधे.
 तथा शेष प्रहति ७२ नो जयन्, अजयन्, उरुष्ट, अनु-
 ष्ट ए प्रकारे ४, प्रकारान्तर ते सादि, अगुवमेदे बांधे,
 इहां पपडीने आगरे शेषप्रहति ७४ दरे हे, गोयनी प्रहति
 निज अगुव बांधी हे ते माटे. तथा उपधान १, ध्रुवबांधी हे,
 एं ए मरुतिबांधे ध्रुवबांधी हे ते माटे ए अनुभाग रत्नबंधनो
 अधिकार कनो.

हरे प्रदेशबंध अधिकार करते हे—निहां प्रथम वर्गणांतं
 स्वरूप करते हे—१-एकप्रमाय दुग-वे प्रमायआनो स्तंभ, इम
 चक्र, इम संख्यानाष्टक, असंख्यानाष्टक, अनंतानामाष्ट मिडे
 ते अभिप्रायी अनंतगुणा मिडे लेखं नीपजे निवार डरलोचिअ-
 औदारिकने उचित कहेंतां दरेवा योग्य वर्गणा जयन् थाप,
 मह-निमडीज अंतरित-एयी पाठडी ते सर्व अग्रहण जाणवी.
 ए औदारिक वर्गणा बादर वीसगुणां हे. ॥ ७५ ॥
 एमेव विडवा हार, तेय भासा गुणमण मण कम्मे ।
 सुहुमा कतावगाहो, उणूणंगुल असंखंसो ॥ ७६ ॥
 अर्थ—एमेव-इमही विडव-वैक्य वर्गणा, वीजी २,
 ने वीजी आहारक वर्गणा रे, तैजम वर्गणा ४, माधवर्गणा

अर्थ—हवे श्रेणिनो स्वरूप कहे छे—चौदराज . प्रमाण लोक छे, बुद्धिमें करीये तिवारों सातराज प्रमाण घन पाप. तेहनी दीर्घ लांबी एकप्रदेशनी श्रेणिने सेढी कहीये, ते सेठानो वर्ग एउले तद्गुणो—गुणाकार करीये ते प्रतर थाप, तेहने वां करे घन पाप. ॥ ९७ ॥

अणदंस नपुंसि ल्यी, वेअ छकं च पुरिसवेअं च ।
दो दो एगंतरिण, सरिसे सरिसं उवसमेइ ॥९८॥

अर्थ—हवे उपशम श्रेणि कहे छे—इहां उपशम श्रेणें उपशम समकित्ती लीयो छे, ते कहे छे—प्रथमयी चौयायी मांडी सानमा गुणटाणा सीम अनंतानुबंकी ४ उपशमावे, पछे दर्शन मोहनी ३ तीन उपशमावे, पछी आठमे गुणटाणे आनी स्थिति घानादिक पांच ५ कण करीने नवमे गुणटाणे आनी नां राक्वेद उपशमावे, १ पछी स्त्रीवेद उपशमावे १, पछी ह्यापठक ६ उपशमावे, पछी पुरुषवेद उपशमावे, पछे धे धे कपाय उपशमावे, पछे एक उपशमावे (?) आनरे अग्र्याख्यानी प्रत्याख्यानी कोथ २, उपशमावे, पछे संज्ञाको क्रोध, १ उपशमावे पछे अग्र्याख्यानी ग्रन्थाख्यानी मान उपशमावे पछी संज्ञा टनमान उपशमावे पछी अग्र्याख्यानी, ग्रन्थाख्यानी मान उपशमावे, पछी संज्ञाको माया उपशमावे, पछी ग्रन्थाख्यानी अग्र्याख्यानी टोम उपशमावे, संज्ञाको टोमनी सिद्धी करे, तेहनी अनंतको भाग संज्ञाको टोमको ते दमने गुण टाणे उपशमावे पछी रीने मगुं मगुं उपशमावे पछी उपशमावे मोदी पाप. हवे श्रेणिनो क्रम कहे छे. ॥ ९८ ॥

ए ४ छे शेष ४ नयां. तैजसवर्गमा किहांएक सुक्ष्म कह
छे. ॥ ७६ ॥

इक्षिक्त्वाहियात्तिद्धा—णंतंतो अंतरेसु अगहणा ।
सवत्थ जहन्नुचिया, नियणंतंताहिआ जिट्ठा ॥ ७७ ॥

अर्थ—ले वर्गमा मोठी थापे ते पिग सिद्धने अनंतमे
भागे लेट्टा परमायुजा थापे एक वर्गाना, एम अनंती-
वर्गमा ले एक समयमा अनंत प्रमाण दलिक थाप पृह अ-
नंता दलिक एक समय मध्ये जीव ग्रहण करे, ग्रहणने
जांतरे विवाडे ते अग्रहण जागवी, कामेण उत्कृष्ट थाप
निग अविद्ध ते अग्रहण जागवा. सर्व जवन्त्य वर्गमायी
निय-पोताने अनंतने अंशे अधिक ते उत्कृष्ट वर्गमा जा-
पवी. ॥ ७७ ॥

अंतिम चउफासदुगंध, पंचवन्नरस कम्मस्वंधदलं ।
सवजियणंतगुणरस, अणुजुत्त मणंतयपएसं ॥ ७८ ॥

अर्थ—हवे कर्मपने ले परमायुजा देवराये तेहनो स्वरूप
कहे छे—अंतिम छेहेला ले एदार स्पर्श—ग्रहो, उन्हो, लक्ष्मी,
चाक्षुषो. तिमर्हीज वे गंध तदा पांच वर्ग तथा पांच रस
संयुक्त गोल गुणी स्वंय तेहनो समूह ते कर्मपने देवा योग्य
दल जागवो. ते दलना ले परमायुजा तेमाहे ले रस कथाय
प्रत्यनी ते सर्वे जीवनी अनंतगुणो रस एक एक परमायुमां हुवे.
ते अणुजुत्त—परमायुजायुक्त. अनंत प्रदेशी कहेतां अनंता
परमायुजानो स्वंय ते कर्मपने देवाने योग्य जागवो. ॥ ७८ ॥

स्वपावे, पछी बारमाने अंते अंतराय पांच, ५, ज्ञानावरणी, ५; दर्शनावरणी च्यार, ४, ए १४ चौदने स्वपे आत्मा नाणी-केवलज्ञानी थाये-लोकालोक प्रत्यक्ष देखे, ए देवेन्द्रसूरि आचार्य महाराजे लिख्यो शतक नामे कर्मग्रंथ पिण आय-पोताने सरणद्वा-संभारवाने अर्थे. इति पंचमकर्मग्रंथ ट्वार्थः समाप्तः १००

अथ ट्वाकार प्रशस्तिकार काव्यम्.

श्रीमत् पाठक राजसास्कृतिनां शिष्या जिनाज्ञापराः ।

श्रीमत् पाठक ज्ञानधर्मप्रवरां श्रीदीपचन्द्राद्वयाः ।

अहंन् मार्गसुपाठका गुणलया तद्राक्षसेवानुगः ।

सन्नार्थ गणिदेवचन्द्रमतिमान् संदर्शयन् शोभते ॥१॥ इति ॥५॥

संवत् १८६८ श्रावण शुक्लाष्टम्यां (श्रावण सुदि ८) खि-
वासरे लिपिकृते सकल पंडित सिरामणि भट्टारक तपागच्छा-
धिराज पुंदरमभु भट्टारक श्रीश्रीश्री १०८ श्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्री
कीर्तिरत्नसूरीश्वरान् चिरंजीवी तत्शिष्य पं० बुद्धिरत्नेन लिपिकृते
तत् शिष्य मुनि कान्तिरत्न पठनार्थ पठितः श्रीमूर्खपुराणे श्री
शान्तिनाथचरणप्रसादात् श्रीकल्याणमस्तु. (ए जे उपर्या
मेसकॉपी थइ ते प्रति लिख्यानी शाल विगरे तेमांयी छीचेर छे.)

इति श्रीपंचम शतकाख्य कर्मग्रंथस्य ट्वार्थः समाप्तः ॥

नाम गोशनी स्थिति धनी ते माटे घना दल आहे, इहां कोई
पुस्तके ले आज्ञाधी नामनी स्थिति संस्मानगुणी छे तो ते
संस्मानगुणी भाग कां न कळो ? इहां उत्तर ले पृ दलिक
भोगरनां काळ घनो लागे, आज्ञाणा दलिक भोगरनां काळ
पोहो लागे ते माटे, तथा संक्रम्या दल ७ मळे घना छे,
धनी स्थिति सीम परोषे परं दलिक अधिक सेवे परं सं-
स्मानगुणी न हेवे एम सर्व भाग्यो प अर्थ. ॥ ८० ॥

निअजाइलज्जदलिआ-णंतसो होइ सबघाईणं ।
यज्जंतोण विभज्जइ, सेसं सेसाण पइसमयं ॥ ८१ ॥

अर्थ—हरे उत्तरमृत्तिनो बहेश्वरो करे छे. तिहां निय-
पोतानी ले जाति ज्ञानावरणी आदिक तेहने भाग प्रमाण
लीया ले दल तेहनो अननमो भाग ते सर्वचार्याने आहे,
शेष रहे ते धारणी प्रवृत्तिने आहे, तिहां ले ज्ञानावरणीने
भाग आव्या ले दल तेहनो अननमो भाग अति रसवं ते
केवलज्ञानावरणीपणे परिणने, शेष रूपा ले दल ते च्या ४
भाग मतिज्ञानावरणी प्रमुखने आहे, तथा दर्शनावरणीने ६
भाग आहे, शेष रूपा ते चक्षुदर्शनावरणी प्रमुखने ३ भाग
आहे. मोहनीने ले भाग आव्यो तेहना बे भाग घाप, ते-
मांयी एक भागनो तेने मळे तथा मोहनीतुं अर्थ दल मित्या-
त्वेने मळे छे, पृ प्रमाणे तेमांहे ले स्थानके लेटला वंशता
हुवे तेष्टे भागे आहे, शेष रही ले ते लेटली देशवाती वं-
घाती हुवे तेष्टला भाग पडे, अंतरापने सर्ववाती नयी, तिने
एहना ५ भाग पडे. नामकर्मनो भाग ले काडे २३ यी ३?

પરંતુ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય વિના શ્રીજિનવાણી સાંભળવાની રુચિ
જાવને થતી નથી, કેમ જે સુઠામ, સુગામ, સુજાત, સુપ્રાત,
સુતાત, સુમાત, સુવાત, સુકુલ, સુચલ, સુસ્ત્રી, સુપુત્ર, સુપાત્ર,
સુક્ષેત્ર, સુદાન, સુમાન, સુરુપ, સુવિદ્યા, સુદેવ, સુગુરુ, સુધર્મ,
સુવેશ, સુદેશ, એ બાવીશ પ્રકારની ઉત્તમ જોગવાઈ સુપુણ્ય
વિના ન પમાય, અને તે પુણ્યવંશ તો સત્સંગસેવન તથા કુ-
સંગના ત્યાગવડેજ થાય છે; માટે સુમતિ, સ્ત્રીલવંત, સંતોષી,
સ્વજન, સાચાચોલા, સત્પુરુષ, સુમેલા, સુલક્ષણ, સુકુલીન, ગં-
ભીર, ગુણવંત, ગુણજ્ઞ, એહવા પુરુષોનો સંગ કરીએ તો ધર્મ
પામીએ; તથા ઘુગલ, ચોર, છલગ્રાહી, અધર્મી, અધમ, અવિ-
નીત, અધિકચોલા, અનાચારી, અન્યાયી, અઘીર, અહુરા,
નિઃસ્નેહી, કુલક્ષણા, કુચોલા, કુપાત્ર, કૂડાચોલા, કુશીલિપા,
કુશાસની, કુલસ્વંપણ, મૂંડા, મૂંઢ એહવા પુરુષોનો સંગ ન કરીએ.

પ્રશ્નોત્તર રત્નસાર.

***

૧ પ્ર૦-જીવ ધર્મ કેમ પામે ?

૩૦-જીવ ત્રણ પ્રકારે ધર્મ પામે:-૧ ગુરુના ઉપદેશથી,
૨ પૂર્વભવના અમ્યાસથી, ૩ સહજ સ્વભાવે વૈરાગ્યાદિ
સંયોગે પામે એમ ઉપદેશસાર નંદીપદ્મીશીમાં કહ્યું છે.

૨ પ્ર૦-અમ્યાસ કેટલા પ્રકારના છે ?

૩૦-ચાર પ્રકારના:-૧ સૂત્રઅમ્યાસ, ૨ અર્થ અમ્યાસ, ૩
વસ્તુ અમ્યાસ, ૪ અનુભવ અમ્યાસ.

ગીર્કેવઙ્ચી તેરમાગુણટાણા રુપ શ્રેણિ ૧૦, દ્વિગ્યાત્મી અપોગીર્કે-
વઙ્ચીયે ચૌદમા ગુણટાણારુપ શ્રેણિ ૧૧ ઇત્યપારે શ્રેણિ જા-
ણવી. ॥ ૮૨ ॥

ગુણસેદી દલરચના, ગુણસમયમુદયા દસંસ્વગુણના. ॥
અગુણા પુણ કમસો, અસંસ્વગુણ નિજરા જીવા ॥ ૮૩ ॥

અર્થ—ગુણસેદી—ગુણશ્રેણિ તે દલરચના કહીયે, દલનો
બહેચરો છૂટે દલસંબંધપણે હતો તે ચલ કરી જુદા જાવા
યોગ્ય કરવા તે દલરચના કહીજે, તથા શ્રેણિમયે જે દલ
ઉદય આવે તે પ્રથમ સમયથી થીજે સમયે અસંસ્વગુણના દલ
ઉદય કરે અને શ્રેણિ વર્તે જીવને જ્ઞાનાદિકને અસંસ્વગુણ
ગુણા વચારે નિરાકરણ થાયે. વઙ્ચી શ્રેણિ ધઙ્ચો જીવ પ્રતિસમયે
અસંસ્વગુણ નિર્જરા કરે, હમ શ્રેણિ પેહેલીથી થીજીઈ અસં-
સ્વગુણ નિર્જરા થાય, હમ સર્વશ્રેણિમાં જાણમ્પો. હવે ગુણ-
ટાણાનો અંતર કહે છે—૧૪ ચૌદ ગુણટાણામે ચારમો, તેરમો,
ચૌદમો ગુણટાણો જીવ છકવાર પામે, થીજીવાર કોઈ જીવને
સ્પર્શવો ન પડે, તિને તેહને અંતર ન કહેવાયે, અને ૧૧
ગુણટાણા છક જીવ અનેકવાર પામે તે માટે તે દ્વિગ્યાર
ગુણટાણાનો અંતર કહુંછું. ॥ ૮૩ ॥

પલિયાસંસ્વસમુહ, સાસણદ્વિઅરગુણઅંતરંહસ્તં ।
ગુરુનિચ્છિ વે હસટ્ટી, દ્વિઅરગુણે પુમ્મલહંતો ॥ ૮૪ ॥

અર્થ—પલિયામંસ્વસમ-પલિયપમનો અસંસ્વગુણનો ભાગ
સાસણિ-સાસણાદિ ગુણટાણાનો અંતર હસ્ટ-જવન્ય આંતરો
છે જે કારને સાસણાદિની નિપ્પાત્તે આરેલા જીવને સમ્પક-

उ०—ज्यां मिथ्यात्वानी पुष्टि न थाय, मार्ग सिद्ध न
प्रकाशे, आत्मस्वरूप उपादेयरूपे प्ररूपे, तदा शुभ
क्रियाने अत्यादम्पने प्ररूपे, शुभ क्रियाना पळती
वांज न कर्गते, पाप्मी आमेरना टाळे, निगम
स्वरागे इत्यादि आगमोत्तरांते शुद्ध प्ररूपता ते
देशना करीये.

६ प्र०-पुण्य क्रिया अद्यावदने सेइती, पण तेना फटगी वाटा न बग्गी तेनु रहस्य मं ?

उ०-तो पुनरपि शुभ व्यापार शुभयोगे न जातरे ते
 मां विरुद्ध वाय, पद्मगण पुन विनागत मां न
 जोषत. अने जो पुनना वरुनी पुन वी ते
 निधान (निधान) रूप दिव्या पद्मगणे, ते
 महामाये शुभ सिता वर तो वरुनी वर विरु
 द्धिपद विरुद्ध वाय; ए वरुनी ते.

७ प्र०-हेम, मंत्र, जलः च पृथक् शु ?

[illegible]

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

દયે) વેદીને ચેરે; પણ દૃષ્ટિમાન જ્ઞાની તો, તે કર્મોને સમભાવે મોગવતાં થકાં ઉદયને નિષ્ફળ કરે છે; આલોડ, નિંદી, પશ્ચાત્તાપ કરે, તેવારે અલ્પબંધ થાય, વહુ નિર્જરા કરે; તે માટે બંધ નિવારવાને અર્થે ઉદય નિષ્ફળ કરે, છૂટે કર્મનો વિપાક સમભાવે મોગવે; અને શુદ્ધોપયોગે સ્વરૂપ વિચારે ત્યારે બંધ અલ્પ કરે.

૧૧ પ્ર૦-ધર્મ કથા કેટલા પ્રકારની ?

૩૦-ચાર પ્રકારની:-૧ આક્ષેપિણી, ૨ વિક્ષેપિણી, ૩ નિર્વેદિની ૪ સંવેદિની; ત્યાં સત્ય માર્ગને વિષે જીવને જોડાવે તે આક્ષેપિણી, અને મિથ્યાત્વ માર્ગથી નિવર્તાવે તે વિક્ષેપિણી, તથા નિર્વેદિની તે વૈરાગ્ય ઉપજાવે છૂટે સંસાર જે વિષયકપાયની મહીનપરિણતિ તે થકી જીવને ઉદ્વિગ્ન રચાવે, અને સંવેદિની તે મોક્ષામિ-લાષ ઉત્પન્ન કરાવે.

૧૨ પ્ર૦-ભાવયકી નવ નિવાન કયાં ?

૩૦-કેવલ્લીઆશ્રિને નવ ક્ષાયિક લબ્ધિ ઉપજે તે નવ નિવાન જાણવાં; અને મુનિઆશ્રિ પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયના વિકારથકી, તથા ક્રોધાદિક ચાર કપાય થકી જે નિવર્ત્યા તે મહાભાગને આવ થકી અશુદ્ધ નવ નિવાન પ્રગટ્યાં જાણવાં.

૧૩ પ્ર૦-પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિકાર મટે ત્યારે કયા ગુણ નિર્મલ થાય ?

૩૦-ચક્ષુ ઇન્દ્રિયનો વિકાર મટે ત્યારે હૃદયને વિષે નિર્મલ

ળતિ વચે, ચતુર્ગતિ પ્રમળ વિસ્તાર પામે એવી સાવધ
દેશના તે ગતિ દેશના, જે ઉપદેશયત્રી જાંવને
નાના પ્રકારનાં કર્મેનો બંધ પડે એવી પ્રવૃત્તિ કર-
વાનું મન થાય તે બંધ દેશના, જે સાંભળવાયી જીવ
વૈરાગ્ય પરમરસ પામી, યથાર્થ ઘોવ લઈ પોતાનું
શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ જે સકલ કર્મયી રહિત મોક્ષરૂપ
છે, તે નિપજાવવાની તીવ્ર રુચિ પ્રગટે તે મોક્ષ
દેશના કહિયું.

૧૭ પ્ર૦—અનર્થ દંડના ચાર પ્રકાર કયા ?

૩૦—૧ અપધ્યાન ઇચ્છે આર્ત અને શૈદ્ધ ધ્યાન, ૨ પ્રમા-
દાચરણ, ૩ હિંસકશસ્ત્રપ્રદાન, અનર્થ દંડ ઇચ્છે જીવ
હિંસાનાં સાધનો શસ્ત્રાદિ પૂરાં પાડવાં તે, ૪ પાપનો
ઉપદેશ દેવો.

૧૮ પ્ર૦—આઠ પ્રકારના વચન પરિસહ કયા ?

૩૦—૧, હીલ્લણા પરિસહ તે મુનિની પૂર્વ ગૃહસ્થાશ્રમ
અવસ્થા હીન જાત્યાદિ દૂષણો કાઢી કઠોર મર્મ
વચને સાધુને હીલે નિંદે તે; ૨ સ્વિસણા પરિસહ
તે સાધુના પૂર્વ કૃત કર્મ (જનિત) અવગુણ ઉઘાડા
પાડી નિંદે, ૩ નિંદણ પરિસહ તે સાધુપુરુષનો
નિરાદર કરે ડુગંઝાદિ દર્શાવે, ૪ ગર્હણા પરિસહ
તે સાધુઓના સમગ્ર હતા અહતા અવગુણો બોલે,
૫ તાડણા પરિસહ તે સાધુને મારે, કુટે, ૬ તર્જના
પરિસહ તે સાધુ પ્રત્યે અતિશય આક્રોશ કરી અત્યંત
કઠોર વચન કહે, મર્યાકરતા, દર્શાવે, ૭ પરાભવ

तन्मय ध्यान कस्तां यकां हुं? हुं? गुण निपजे ते
मित्र मित्र कहो?

उ०-अरिहंतादि पंचपरमेश्वरहाराजतुं स्मरण कर्नां उ०-
यकर्मतुं निवारण थाय; अरिहंतादितुं द्रव्ययी शरण
करे तो द्रव्ययी उदय आगनां गरं पाप निपज
थाय, विपाक वेदना पय अल्प थाय, दुःखादि एणो
गुण निपजे, सर्वं द्रव्यशरणो नाश थाय, एण
आत्मा आत्मानुं स्मरण कर, ध्यानगा यवप्रतिज्ञा
पोनाने स्वरूपे परिणमे, स्थारे सर्वं कर्मनो नाश
करं, एण आत्मस्मरण तथा निमित्तस्मरणनु स्वरूप
जाणतुं हरे अरिहंतने संभाषणां, समानां, परिणमना
आत्माने जे गुण निपजे तं कहिण् टीण्, १. अरे
पुट्टे गगोप्यरूप भावजनु तेनो नाश थाय, अरे
वीनगग स्वरूप ध्यान थाय, २. तेम मिद्वपदन कवर
स्थान धर्मां आत्मा निपज अग्नि लक्ष्मणाने
पामे, ३. तेम आयापपदन ध्यान धर्मा गुरु कता
थाय धर्माने गुरुम उदय आगे, भावना शरण
गगगदिह पामे, ४. उक्त्यापपदन ध्यान धर्मा
शरणार्थे मूरार्थे गुरुम थाय, अथवाह उक्त्या भा-
तरे वगटे, साधुधर्माने ध्यान धर्मा धर्मधर्माने
साधना गुणान थाय, गुरुधर्मादिना वगटे, ५. १
धर्मा गुरु थाय, गुरुगुरुधर्मा ११ गुण धर्मा
पद पामे, ६. धर्माधर्मा अथवाह अथवाह धर्मा
करं, धर्मा धर्मादि हट धर्मा, धर्माधर्माधर्मा

अणमिच्छ मीसत्तम्मं. तिआउ इग विगल धीण
तिगुजोअं ।

तिरिनिरय थावर दुगं, साहारायव अट नपुं त्यी ॥१९॥

अर्थ—जे थोडे जेव लावे स्वच्छ रने संतापोहिम जा-
त्वालेनी पत्रो पोये तथा पांचने, छठे. सानने गुण्टाने क्षपो-
पमान, अणंतादुपंची ४ स्वरावे, पली निष्पावमोदिनी स्वरावे,
पली निष्पावमोदिनी स्वरावे, पली मनसिनमोहनी स्वरावे, पली
देवना १, नर्गली १, विरच १, नां आज्ञां स्वरावे, स्वरावीने
नवमे गुण्टाने छठे पली नवमाने पीजे भागे इग-पूरेन्द्रो-
ष्ठाति, विगल ६, मीनदी ६. उद्योत १, निरपट्टिक २, नरक-
द्विक २, दावर, मृदुद्विक २. साधारण १. आतर १, प
१० सोल मृदुनि नवमाने पीजे भागे स्वरे, अट-आठ कथाप
स्वरावे, पीजे भागे, सेंची पली थोडे भागे ननुसकवेद स्वरावे,
पांचने भागे म्वावेद स्वरावे. ॥ १९ ॥

छग पुं संजलणा दो, निहाविग्धावरण खए नाणी ।
देविंदसूरिलिहिअं, सयगमिणं आय सरणदूटा ॥१००॥

इति शतकनाना पंचमकर्मग्रंथः समाप्तः ॥ ५ ॥

अर्थ—पठे छठे भागे हास्य ६ छ स्वरावे, पली पुरुष-
वेद स्वरावे, पली आठने भागे संजलन श्रेय स्वरावे, नवमे
भागे संजलन मान स्वरावे, नवमा गुण्टायाने अंते संजल-
ननी नापा स्वरावी दसने कृष्णसंयगागुण्टाने जाती संजल-
ननो टोम स्वरावी बाने गुण्टाने जावे तिहां वे निरा
१७१

श्रीमद् देवचंद्रजी कृत विचार रत्नसार.

प्रणम्य श्रीमहावीरं, शंकरं परमेश्वरं ।
विचाररत्नसारस्य, क्रियते बालबोधकं ॥ १ ॥

श्री जीनवाणीमहिमा वर्णन.

श्रीवीतरागनी वाणी भक्तेष्टकृपाणी, संसारसमुद्र तारिणी,
महामोहान्धकार दिनकरालुकारिणी, कोपशत्रुनलोपशमिनी,
मुक्तिमार्गप्रकाशिनी, कलिमलप्रलविनी, मिथ्यात्वछेदिनी, त्रिभु-
वनपालिनी, पापविशोधिनी, मन्मथसंमिनी, अमृतस आस्वादिनी,
रूप आल्हादिनी, आगमोद्धारिणी, चतुर्विध संवदनोहारिणी,
भयजनकरागमनवाविणी, सकल कुमतिनिवारिणी, सर्वसंशय
निवारिणी, योजनप्रमाण विस्तारिणी, पृथ्वी श्रीवीतरागनी वाणी
महा प्रभाविक अतिशयवंत जाणवी.

ते वाणी भव्य प्राणीओष्ट अवश्य सदगुरु पासे सांभळवी,
कैमके १ जीव, २ अजीव, ३ पुण्य, ४ पाप, ५ आस्रव,
६ संशय, ७ निर्जग, ८ दंभ, ९ मोक्ष, १० धर्म, ११ अ-
धर्म, १२ हेतु, १३ ज्ञेय, १४ उपादेय, १५ निश्चय, १६
व्यवहार, १७ उत्तम, १८ अपवाद, १९ आस्रव, २० परि-
स्रव, २१ अतिवाद, २२ अनाचार, २३ अतिव्रम, २४ व्य-
तिक्रम, इत्यादि सांभळ्या विना शास्त्रना मेद न जणाय.

३ प्र०—जीवने पुण्य, पाप, अने वर केवी छी बंधाव छे,
अने ते केरा फलरूपे परिणमे छे ?

उ०—जीवने दयावटे पुण्य उरजे छे, अने हितावटे पाप
निरजे छे; दयावना जीवने दयावना परिणाम पाप,
त्यां पाप निरजे, ते दयावना जीवने विविध योगे
हानां, वर अने पाप के निरजे; त्यां पापना उदये
अज्ञान, आहुल्या, उद्वेगना, अस्थिरता उरजे;
नथा दाना योगे ते जीव आनी दयायोगे पीछे.

४ प्र०—धर्म, पुण्य, अने पाप कर्म शर्पा उरजे ?

उ०—प्रश्न प्रकरे—? दर्शनमोहनीय कर्मना क्षयोपशमदी
धर्म उरजे, २ चारित्र्यमोहनीयना उदयदी पुण्य पाप
उरजे; तेनां अविश्रुतिनो उदय मंद पाप नथा क्षयो-
पशम पाप त्पारं विगतिनो उदय पाप, ते वारं
परदावना जीव उर दया परिणाम उरजे; तेवी
पुण्य उरजे, ६ अविश्रुतिना तीव्र उदये पाप निरजे.

हवे जे पुण्य पाप छे, ते चारित्र्यमोहनीयना उदयना
मंदवनाए तीव्रवनाए होय; अने धर्म, दर्शनमोहनीय कर्मना
क्षयोपशम के क्षय होय; नथा पुण्य पापना फल भोगवावे,
ते वेदनीय कर्म तेना उदय वेदावे (फल देखाडे) तपा
पुण्य पापनो धंय पछे ते मोहनीय कर्मनो दुःखवने; पुण्य पाप
परिणमे ते अन्याय कर्मनो क्षयोपशमने.

ज्यां राधा न्यानी अने सौम्यवर्ति होय, अने आचार्य
निरुद्ध होय, त्यां जैन धर्म विशेष प्रकारे प्रवर्धे छे.

५ प्र०—वेदाना कोने कहिये ?

સ્તા, દૃઢતા છે; એમ એ બે નયો આત્મદ્રવ્યને સમા-
સ્થામાં સમકાલે ગૌણતા મુખ્યતાએ ગુણકારી છે;
માટે એમાંથી એકપણ નયને ઉત્થાપે કે એકાંતે
નિષેધે તો જીવ એકાંતવાદી મિથ્યાત્વી જાણશે,
એમ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની વાણી છે, તે યથાર્થ
સદહર્વા.

૪૫ પ્ર૦-નિશ્ચય અને વ્યવહારનું સમ્યક્ સ્વરૂપ સ્પષ્ટ સમજાવો ?

૩૦-શ્રી જિનવાણી પ્રતીતે ગ્રહિને પદ દ્રવ્યના યથાર્થ-
પણે ગુણપર્યાય ધારે, અનુભવ પ્રત્યક્ષે સ્વરૂપને વેદે,
તથા ગુણપર્યાયનું ચિત્તેલ્લેખન કરે, તથા પુદ્ગલાદિક
કર્મ પર્યાયમાં તદાકાર ન પરિણમે, પાંચ ઇન્દ્રિયના
ભોગ વિષયો દૃષ્ટાનિષ્ટરૂપ ન વેદે, પોતાના સ્વરૂપને
મેદ સ્તનત્રયીરૂપે આરાધે, તેને વ્યવહાર સમ્યક્ત્વી
કહિયે; તથા પોતાના ગુણ ગુણી પર્યાય અમેક્ષરૂપે
સ્તનત્રયરૂપે, નિર્વિકલ્પ સમાધિ પરિણમે તેહને નિ-
શ્ચયસમ્યક્ત્વી કહીએ; ત્યાં વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ તે
નિશ્ચય સમ્યક્ત્વનું કારણ છે; અને નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ
તે કેવલજ્ઞાનનું કારણ છે.

૪૬ પ્ર૦-પૂર્વોક્ત ઉભય સમ્યક્ત્વીને વ્યવહાર પ્રતિષ્ઠા શું
લાભ થાય ?

૩૦-નવતત્ત્વ, પદ્ધત્યાદિકનું આગ્નિક્રમાયે દૃઢ શ્રદ્ધાન,
દેવ ગુરુ વર્મનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન, નત્ત્વ વર્તિના વિરોધ
મક્ષાશે કરી તત્ત્વાનુભવનું નવતત્ત્વનું સંનિર્ધાન
માર્ગ વિશેષ રીતે અવલંબન થતાં જાણનાર પાત્રનાર

૩૦-કાઝસંગ દ્રવ્ય અને ભાવ વે પ્રકારે વહો છે. ઉવ-
વાઈ સૂત્રમાં દ્રવ્ય કાઝસંગ ચાર પ્રકારના છે:—
શરીર કાઝસંગ, ૨ ઉપધિ કાઝસંગ, ૩ ભત્તપાણ
કાઝસંગ, અને ક્રોવાદિ ચાર કપાપના ત્યાગ રૂપ
કાઝસંગ. (કપાપકાપોત્સર્ગ.)

ભાવ કાઝસંગ ષણ પ્રકારે છે:—૧ કપાપ કાઝ-
સંગ, ૨ સંસાર કાઝસંગ, ૩ કર્મ કાઝસંગ, તે
મત્તે કપાપ કાઝસંગ ક્રોવાદિ ચાર પ્રકારના છે,
સંસાર કાઝસંગને (દેવ, મનુષ્ય, તિર્યચ, અને નરક
પુ ગતિનાં દૃષ્ટા રહિતપણા રૂપ) ચાર પ્રકારનો
જાણવો, કર્મ કાઝસંગ આઠ પ્રકારનો; તે જ્ઞાના-
વર્ગીયાદિ આઠ કર્મના ભેદે આઠ પ્રકારનો જાણવો.

૧ પ્ર૦-વિધિ અને અવિધિ કરેલી ત્રિયા યથાક્રમે કેવા
પલ્લ રૂપે પરિણમે ?

૩૦-શુભ ત્રિયા લે વિધિની છે તે સ્વભાવરૂપે પરિણમે,
ત્યાં નિર્જરા નિપજે, તથા શુભ ત્રિયા લે અવિધિની
છે તે વંચરૂપે પરિણમે: તે ટાંકિક યદા સૌમાગ્યાદિ
પલ્લરૂપ પરિણમે; તથા દુષ્ણરૂપ પરિણમે તે વંચરૂપ
શ્યાપ, અને તેવી સંસાર પ્રમણ વિશેષ નિપજે.

૧૦ પ્ર૦-જીવને રોદ ઉપન્યો કેમ ટુઠે ?

૩૦-જીવને રોદ નિવારવાને અર્થે પૂર્વજન કર્મ સંભારીપૂ.
લેવાં જીવે પૂર્વે કર્મ વાંધ્યાં છે, તેવાં ઉદયે આવે
છે; તે મત્તે કેટલાંપુરુ કર્મ મદેશ્યાં વેદાને સેરવે
છે; કેટલાંપુરુ નિવિડ કર્મ વાંધ્યાં તે વિપાકે (સો-

૪૮ પ્ર૦—અલ્પ પાપબંધ અને અલ્પ કર્મબંધ શી રીતે થાય ?
તે તેની ચૌભંગી સહિત કહો.

૩૦—પાંચ ઇન્દ્રિય અને ત્રણ યોગના અશુભ વ્યાપારમાં તદાકારપણે ન પરિણમે, સંસ્કાર પ્રવર્તે તો અલ્પ પાપબંધ થાય; તે આલોચણે નિંદાગર્હા કરતાં છુટે; તથા શુદ્ધોપયોગે જે કર્મ બંધ નીપજે તે ભોગવે છુટે; પાપ પ્રવૃત્તિ કરતાં તીવ્ર મલીન પરિણામે તન્મય થતાં તીવ્રરસે ઘણાં નિવિઙ્ગ કર્મ બાંધે; અને ઘણી અશુભ યોગની હલચલે પાપ પુદ્ગલ ઘણાં મેલે, પણ તદાકારપણે તીવ્ર કષાય અનુબંધ ન હોય તો સ્થિતિલ બંધ કરે; એમ કોઈ જીવને પાપ ઘણું અને કર્મબંધ અલ્પ, કોઈને કર્મબંધ બહુ અને પાપ અલ્પ, કોઈને પાપ ઘણું અને કર્મબંધ પણ ઘણો, અને કોઈને પાપબંધ કર્મબંધ એકે નહિ; એમ કર્મબંધ અને પાપબંધ આશ્રિ ચૌભંગી જાણવી.

૪૯ પ્ર૦—ધર્મ, કર્મ અને ભ્રમ શાયી નીપજે ?

૩૦—શુદ્ધોપયોગે ધર્મ અને ક્રિયાએ કર્મ અને મિદ્યાત્વે ભ્રમ નિપજે.

૫૦ પ્ર૦—પાપ, પુણ્ય અને ધર્મ એ એક વસ્તુ છે કે જુદી ?

૩૦—ધર્મ, પુણ્ય અને પાપ એ ત્રણે વસ્તુમિત્ર, ગતિમિત્ર, ઉપયોગે મિત્ર અને ફલપણે મિત્ર મિત્ર છે; ધર્મ ક્ષમાદિ દશવિધ યતિ ધર્મરૂપ છે, શુદ્ધોપયોગ પરિણતિ એ સંવરરૂપ છે, અને તેનું ફલ મોક્ષ છે; પુણ્ય નવ પ્રકારે બંધાય છે શુભ પરિણામે કરી, તે

જ્ઞાનરૂપ મગ્ધારૂપ ગુણ નિપજે; શ્રોત્રેન્દ્રિયનો વિકાર મટનાં લિન વચન શ્રવણ શ્રીતિસદિત મતીતિ પૂર્વક થાય. જીવ્હા ઇન્દ્રિય વિકાર મટનાં આત્મિક અનુભવ સ્પર્શવાદ મગ્ધઃ ઘ્રાણેન્દ્રિય વિકાર મટનાં જાનિક ગુણ મુલાગના મગ્ધે, સ્પર્શેન્દ્રિય વિકાર ગયે. આન્મનદેશે સ્વભાવ પરિણતિ સ્પર્શન ગુણ મગ્ધે.

૧૪ પ્ર૦-ક્રોધ, માન, માયા, લોભ ગયે કયા ગુણ મગ્ધે ?
 ૩૦-ક્રોધ ગયે સમતા ગુણ મગ્ધે, માન ગયે માર્દવ ગુણ મગ્ધે, માયા ગયે જાજંત્ર ગુણ મગ્ધે, લોભ ગયે સંતોષ ગુણ નીપજે.

૧૫ પ્ર૦-ધાર પ્રકારે નિધ્યાત્વ છે તે કેવી રીતે ?
 ૩૦-૧ પ્રદેશ નિધ્યાત્વ, ૨ પરિણામ નિધ્યાત્વ, ૩ મ-રૂપણા નિધ્યાત્વ, ૪ પ્રવર્તન નિધ્યાત્વ, તે મલ્લે જાંવં વ્યવહાર સમક્તિ પામે ત્યારે પ્રરૂપણા તથા પ્રવર્તન નિધ્યાત્વ ટકે, અને શંધિમેદ થઈ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, સમક્તિ પામે ત્યારે પરિણામનિધ્યાત્વ ટકે, અને ક્ષાયિક સમક્તિ પામે ત્યારે પ્રદેશ નિધ્યાત્વ ટકે.

૧૬ પ્ર૦-દેશના કેટલા પ્રકારની છે ?
 ૩૦-૧ ધર્મ દેશના, ૨ ગતિ દેશના, ૩ વંચ દેશના, ૪ મોક્ષ દેશના, તે મલ્લે ધર્મ છુટ્ટે જીવની શુદ્ધાત્મપરિણતિ તેની સન્મુખ જાંવં લેવી થાય, તત્ત્વામિલાપ લેવી મગ્ધે, એવો ઉપદેશ તે ધર્મ દેશના, તે યજ્ઞી જીવને વિષય કષાયની મર્જીન પરિ-

૪૮ પ્ર૦—અલ્પ પાપચંદ્ર અને અલ્પ કર્મચંદ્ર શી રીતે થાય ?
તે તેની ચૌભંગી સદિત કહો.

૩૦—પાંચ ઇન્દ્રિય અને ઘ્રણ યોગના અશુભ વ્યાપારમાં તદાકારણે ન પરિણમે, સહેદ પ્રવર્તે તો અલ્પ પાપચંદ્ર થાય; તે આલોચને નિંદાગર્હા કરતાં છટે; તથા શુદ્ધોપયોગે જે કર્મ ચંદ્ર નીપજે તે ભોગે છટે; પાપ પ્રસૂતિ કરતાં તીવ્ર મર્ત્ય પરિણામે તન્મય થતાં તીવ્રરસે ઘણાં નિવિડં કર્મ ઘાંચે; અને ઘણી અશુભ યોગનાં હલચલે પાપ પુટલ ઘણાં મેલ્લે, પણ તદાકારણે તીવ્ર કયાપ અનુચંદ્ર ન હોય તો સ્થિરિલ ચંદ્ર કરે; એમ કોડ્ડ જીવને પાપ ઘણું અને કર્મચંદ્ર અલ્પ, કોડ્ડને કર્મચંદ્ર ઘટુ અને પાપ અલ્પ, કોડ્ડને પાપ ઘણું અને કર્મચંદ્ર પણ ઘણો, અને કોડ્ડને પાપચંદ્ર કર્મચંદ્ર પૂરે નહિ; એમ કર્મચંદ્ર અને પાપચંદ્ર આશ્રિ ચૌભંગી જાણી.

૪૯ પ્ર૦—ધર્મ, કર્મ અને મર્મ શાથી નીપજે ?

૩૦—શુદ્ધોપયોગે ધર્મ અને ક્રિયાપૂર્ણ કર્મ અને મિષ્ટપણે મર્મ નિપજે.

૫૦ પ્ર૦—પાપ, કુણ્વ અને ધર્મ પૃષ્ઠ વસ્તુ છે કે સ્ત્રી ?

૩૦—ધર્મ, કુણ્વ અને પાપ પૃષ્ઠ વસ્તુમિત્ર, મિત્રિમિત્ર, ઉપયોગે મિત્ર અને પચ્છણે મિત્ર મિત્ર છે; ધર્મ ક્ષમાદિ દર્શિય યતિ ધર્મરૂપ છે, શુદ્ધોપયોગ પરિણામે પૃષ્ઠ સંગમ્ય છે, અને તેણે પચ્છ મોક્ષ છે; કુણ્વ નર દ્રવ્ય વ્યાપ છે શુભ પરિણામે કરી, તે

ए सामान्यपणे रत्नत्रयीतुं वस्तुगते लक्षण जाणवું,
 विशेष प्रकारे तो, वस्तु अनंत धर्मात्मक सामान्य
 अने विशेष स्वभावतः समकाले છે, તેમાં જે विशेष-
 षात्मक धर्म एटले वस्तुने जाति क्रियादि अनेक
 विशेषणोयुक्त यथार्थ जाणवी ते ज्ञानगुण; अने
 वस्तुगते सामान्यावबोध ते दर्शन गुण; तथा स्वपर
 वेहेचण भेदज्ञानरूप જે विवेक, सदाचरण, अपि तु,
 स्वरूपाचरण ज ज्ञानना फलरूप विरति परिणति
 गुण છે તે चारित्र लक्षण जाणवું.

૫૩ પ્ર०—ધર્મ સાંભળવો, જાણવો, અને આદરવો તે કેવી રીતે ?

૩૦—વીતરાગની વાણી સ્યાદ્વાદરૂપે છે તેને આત્મસ્વરૂપ
 પ્રરૂપણાની મુખ્યતાએ, જે ધર્મનો સદગુરુ મહારાજ
 ઉપદેશ કરે છે, તે ધર્મને અત્યાદર સહિત સાંભળવો,
 સ્વસમય એટલે સ્વશાસ્ત્રાનુસાર અને પાસમય એટલે
 પરાશાસ્ત્રાવગ્રોવ એમ સ્વપરજ્ઞાન પરીક્ષાપૂર્વક જેમ શુદ્ધા-
 શુદ્ધ ધર્મનો પ્રકાશ માસન થાય, તેમ તે શુદ્ધ
 રત્નત્રયી આરાધનરૂપ ધર્મને વિવેક સુદ્ધિએ જાણવો,
 તથા જેને પોતાના દ્રવ્યગુણ પર્યાય પોતાના જ શુ-
 દ્ધાત્મ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયપરિણતિરૂપે પરિણમ્યા છે,
 તેનો પ્રરૂપેલો ધર્મ આદરવો ઇતિમાવ.

૫૪ પ્ર०—ચેતના એટલે શું ?

૩૦—જ્ઞાન દર્શન સ્વભાવરૂપ આત્મલક્ષણ એટલે મુક્તદુઃખનું
 જે માન થવું, ચેતનું એટલે મુલે દુઃખે જે ચેતે તેને
 ચેતના કહિયે તે જીવનું લક્ષણ છે. હવે તે ચેતનાના

यह प्रकृतने ब्रह्मसक्ति नवीनप सेवम करी कोई
फलदा हृदयप नही. एन जे उत्तम मार्गो यथाय
मन्त्राद रीते जानीने फलें ते मुक्तभवेवो यह बहेलो
सिद्धि बने. पूर्वाज रीते जे मार्गो विधाविधि आदरे,
ध्यानार्थक उपयोग सुइ रखे. ते मार्गोना सर्व
नोवांछित फल यथा ताने शीघ्र फलदात्मस्वरूपने
फले.

६२ प्र०-यन प्रकृतना कर्नहुं स्वल्प तनदावो ?

उ०-इत्य कर्न ते जानाकनांपादि आठ कर्नोनी पुत्रगद-
शक्ति, वगैरा, २ नोकर्म ते औदारिकादि पांच
शता. ६ भावकर्म ते आत्मना अनादि कायना
प्रदेशे लागेटी रागद्वेषनां अरुज परिणति: ते नल्ने
इत्यकर्म तथा नोकर्म पुत्रगदाभित्त छे, भावकर्म
आत्माभित्त छे; पहेलां दे कर्न विनाशो छे केनजे
अनादि अनन अमर्याद अने भव्याभि अनादि
तथा तदि तांन भागे आत्मनश्चिह्न होवली छे,
तथा हर्षोदाम ते भावकर्म जाभित्त छे. जहि
दृष्टान्धरी आ कात्र विशेष स्पष्ट भवे तैवी कर्हाण
छीण:—के जेन एक चोखा नामना धात्मनां कोटी
छे, तैमां दल्प जे छे ते इत्य कर्न, अने कोटी
ते नोकर्म, अने चोखाने लागेटी जे निनो ते
तनान भावकर्म चांक्षस्व आत्मली अरुज परि-
फलि जानवी.

६३ प्र०-अतिहंतादि नव फलनो भावाय तथा ते प्रत्येकहुं

ટલે જ્ઞાનાવરણીયાદિ અષ્ટ કર્મપુદ્ગલોનું આત્મપ્રદેશે અવસ્થાન છે તે જાણવો, ૪ ઉપચરિત અસદ્મુત વ્યવહાર તે લૌકિક માન્યતારૂપ દેશાચાર રુઢિરૂપ, જ્ઞાતિ, પંચ વિંગેરેના કલ્પિત કાયદા, નિયમરૂપ, તથા અજ્ઞાદિકાલથી જીવને લાગેલી પરવસ્તુનેવિષે મારાપણાની બુદ્ધિરૂપ સ્ત્રી, પુત્ર, વંશુ, માતા, પિતા, સ્વજનપરિવાર, મિત્ર, શત્રુ, ઘર, હાટ, વસ્ત્રાદિ સર્વ પરિગ્રહ મમતાની મિથ્યા કલ્પનારૂપ ઉપચરિત અસદ્મુતવ્યવહાર જાણવો.

૫૭ પ્ર૦—ત્રિવિધ કર્મનું સ્વરૂપ સમજાવો ?

૩૦—? દ્રવ્યકર્મ તે જ્ઞાનાવરણીયાદિ આઠ કર્મપુદ્ગલો જે આત્મપ્રદેશે લાગેલાં છે તે, ૨ ભાવકર્મ તે રાગદ્વેષાદિ આત્માની અશુદ્ધવિભાવિક પરિણતિ, ૩ નોકર્મ તે ઔદારિકાદિ પાંચ શરીરરૂપ જાણવાં.

૫૮ પ્ર૦—ચતુર્વિધ દયાનું સ્વરૂપ કહો ?

૩૦—? દ્રવ્યદયા તે મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાની જીવને હોય તે પરપૌદ્ગલિકભાવરૂપ પરહસ્તે વેચાણી, રાગદ્વેષે હણાઈ તે નયી જાણતો ઈર્ષી જે અનુપયોગરૂપ નામ માત્ર દયાસ્વરૂપ તે દ્રવ્યદયા એક રીતે પરદયામાં પણ અંતર્ભવે છે, ૨ પરદયા તે સ્વત્કાય જીવરક્ષારૂપ વિરતિવંત જીવને હોય તે સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને મિથ્યાદૃષ્ટિ બંનેને સંભવે છે, ૩ માત્રદયા તે શુદ્ધાત્મોપયોગરૂપ સમ્યગ્દૃષ્ટિને જ હોય, કેમ જે પોતાનો આત્મા દયારૂપજ છે એમ જાણીને તે પ્રવર્તે છે, ૪ સ્વદયા તે સમ્યગ્દૃષ્ટિ મુનિ, ક્ષપકબ્રેણિ આરુદ્ધને હોય છે.

અગત્ય તરુ પરિચય નિવર્તે. ૭ જ્ઞાનરૂઢ અગત્યનાં
રોગરૂઢિ ધાર. અગત્યના પ્રકારા વિવિધ, ૮ ધર્મ-
મય અગત્યના નિર્ણયરૂઢિ ધર્મ મહાત્મના શુદ્ધ
મનિષ્યના દર્શક સમગ્રરૂઢિ ધાર મહાત્મના પરિ-
ણતિ ધાર. મન્ય સ્વભાવ મુખ્ય ધાર. ૯ મન્ય
અગત્યના દુષ્ટા નિર્ણય ધાર. મન્ય પૈતૃક
ધર્મના દર્શક, મન્ય રૂઢિ ઉત્તરને. અને મન્યમાય
મન્ય મન્ય રૂઢિ મન્ય.

૨૪ પ્ર-૨૦-અનેનો ઉપ નવા રૂઢિ જીવને જેવી રીતે ધાર છે !
તે રૂઢિ મન્યનો.

૩૦-અનેનો રૂઢિ ઉપ જીવે છે; જેને રૂઢિ રૂઢિ રૂઢિ, તેને
રૂઢિ તપરૂઢિ રૂઢિ રૂઢિ રૂઢિ મન્ય પામીને,
મન્ય તપ રૂઢિ મન્ય; તે મન્યના જેવા નવા
રૂઢિ પત્ર સમમારે રૂઢિ નિર્ણય ધાર, અને રૂઢિ
મારે રૂઢિ મન્યરૂઢિ મન્યમારે રૂઢિ તો નવા
રૂઢિ તપ રૂઢિ મન્યમારે મન્યમારે પત્ર પત્રરૂઢિ
રૂઢિ તો રૂઢિરૂઢિ રૂઢિ રૂઢિ રૂઢિ રૂઢિ,
તે રૂઢિરૂઢિ મન્યમારે રૂઢિ રૂઢિ, અને રૂઢિ
રૂઢિમારે મન્ય, રૂઢિ રૂઢિ રૂઢિ તો, રૂઢિરૂઢિ
અન્ય રૂઢિ મન્યમારે રૂઢિ; રૂઢિ રૂઢિ રૂઢિ
નવા રૂઢિ રૂઢિ રૂઢિ.

૨૫ પ્ર-૨૦-અને અને સમરૂઢિ રૂઢિ સમરૂઢિ.

૩૦-અન્ય જીવ, રૂઢિ, રૂઢિ, રૂઢિ, રૂઢિ રૂઢિ
તે રૂઢિ; અને રૂઢિ રૂઢિ મન્યમારે રૂઢિ નિર્ણય-

સના આવી જવારુપ પુદ્ગલાનંદ હોય પણ ભવામિ-
નંદિપણું ટબ્બું છે. માટે સમ્યગ્દષ્ટિ જીવને પુદ્ગલ-
નંદિ કહિયે, રે આત્માનંદિ જીવ તે લેને કેવલ
આત્મિક આનંદ, શુદ્ધ સ્તનત્રય ધર્મે, તન્મયપણે, સ્વરૂપ
લીનતાણુ, સમસ્ત વ્યાકુલતા રહિત, સહજસ્વભાવ વિલા-
સિપણારૂપ મુનિ મહાત્માઓને-યોગીશ્વરોને હોય છે.

૬૨ પ્ર૦-સદ્ગતિ અને દુર્ગતિ તે શાયી થાય છે ? તે વિસ્તા-
રથી સ્પષ્ટ સમજાવો.

૭૦-શુભોપયોગે સદ્ગતિ, અને અશુભોપયોગે દુર્ગતિ,
અશુભોપયોગે સંસાર લાભ અને શુદ્ધોપયોગે ઇચ્છે
સ્વભાવ પરિણતિણુ તન્મયપણે પરિમળતાં મુક્તિ થાય,
કારણ કે શુભ પ્રકૃતિને ઉદયે જીવના યોગ શુભ
વર્તે, તેથી ધર્મ હેતુ શુભ ક્રિયા સાધના કરે, તેથી
પુણ્ય બાંધે અને તેથી સદ્ગતિ થાય છે; તથા અ-
શુભોપયોગે અશુભ કર્મનો ઉદય થતાં યોગ અશુભ
વર્તે, તેથી અશુભ ક્રિયા વિષયાદિ સેવે તેથી પાપ
બંધાય છે, અને તેથી દુર્ગતિ થાય છે; તે માટે પુણ્ય
પાપ શુભાશુભયોગને આપત છે, અને ધર્માવર્મ તે
શુદ્ધાશુદ્ધ ઉપયોગને આપત છે, અર્થાત્ રાગ, દ્વેષ,
મોહજનિત અશુદ્ધોપયોગે અવર્મ છે, તેજ મિથ્યાત્વ
છે; અને અશુદ્ધોપયોગ તે સ્તનત્રયરૂપ શુદ્ધાત્મ
પરિણતિ, વીતરાગભાવ તેજ ધર્મ છે, અને તેજ
સમ્યક્ત્વ છે.

રે પ્ર૦-રોગાતંક તે શું ? અથવા રોગ અને આતંક ઇચ્છે શું ?

શ્રદ્ધામની મિથ્યાત્વમોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિ છે, તે નિર્મલ સમ્પૂર્ણ ગુણની ઘાતક છે, અને ઘીઝી ધારિત્રમોહનોય કર્મની પર્વાસ પ્રકૃતિયો છે, તે મધ્યે ક્રોધ માન ઇ વે ચાર ચોકડીની છેતાં આઠ ઘાય, અને નવ નોકસાયમાંથી અતિ, શોક, મય અને હુગંદા ઇ ચાર ગણતાં સેવે મઝી ઇ વાર પ્રકૃતિ દ્વેષના ઘરની વા અયચ રાગદ્વેષ જનિત છે, અને શેષ માયા લોભાદિ આઠ કષાય અને હાસ્ય, રતિ, અને ઘણ વેદ ઇ પાંચ મઝીને તેર પ્રકૃતિઓ રાગના ઘરની છે.

૩૮ પ્ર०—શરીરગતિ, પરિણામગતિ, બ્રહ્મગતિ, લે રીતે પરિણમે છે તે રીતે કહો ?

૩૦—૧ શરીરનીગતિ આંદયિકભાવે વેદનીય મલ્લે છે, ૨ પરિણામગતિ, વિષય કષાયની પ્રવૃત્તિ મલ્લે ઇદ્દાનિ-રૂપે છે, બ્રહ્મની ગતિ, તત્ત્વ અતત્ત્વ વિવેચન કાર્ણરૂપે છે.

૩૯ પ્ર०—જીવના દ્રવ્ય, ગુણ, અને પર્વાય શાયી સમરે પૃષ્ઠે સુચરે ?

૩૦—દર્શન, જ્ઞાન, અને ધારિત્ર ગુણે કરી અનુક્રમે સમરે.

૪૦ પ્ર०—તે શી રીતે છે, તે વિસ્તારથી સ્પષ્ટ સમજાવો ?

૩૦—આત્મા દ્રવ્ય અસંલ્પ્યન પ્રદેશી છે, તેનો જિન વચન પ્રવાંતે તયા અનુમાને કરી અનુભવ કરે તે દર્શન; તથા પરીક્ષ અને મત્યશ્ચે લે પ્રવાંત્તત્ત્વક ધર્મ માસન થયો, લે આત્મદ્રવ્ય-દર્શન દ્વારા

કર્મરૂપ જડ અજીવજ કહેવાય; તે જ્યારે સમ્પત્તિ પામે ત્યારે પોતાપણું ઓછાં છે, પરથી પોતાને ન્યાતે લે છે અને તેથી તે પરંપરાયે અકર્મરૂપ થાય છે, માટે તેને પુદ્ગલકર્મ પુદ્ગલ પ્રત્યક્ષ્યાં ઉદયઆશ્રિ રહ્યાં પણ આત્મવ્રતનિર્ણયોં ગયાં છુ માત્ર જાણવો.

૬૭ પ્ર૦-ધાર પ્રકારે નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી કહો ?

૩૦-૧ નામથી છૂટે જીવ અજીવ પુણ્ય પાપાદિ નવ તત્ત્વનાં નામ સૂચ્યાં ગાથાનુસાર જાણે, ૨ ગુણથી છૂટે જીવાર્જીવાદિ નવ તત્ત્વના ગુણ મેદાદિક અર્થથી જાણે; લક્ષણ, સ્વરૂપ લક્ષણથી છૂટે જીવનું લક્ષણ ચેતના, અર્જીવનું લક્ષણ અચેતનપણું દુષ્ટાદિ લક્ષણ સ્વરૂપે નવ તત્ત્વ ઓછાં છે; ૪ પરિણામથી છૂટે જીવ જીવરૂપે પરિણમે, અજીવ અજીવરૂપે પરિણમે દુષ્ટાદિ નવ તત્ત્વ આપ આત્મરૂપે પરિણમે તે પરિણામથી થોયો મેદ જાણવો.

૬૮ પ્ર૦-નવે તત્ત્વોનું હેતુ લક્ષણ સ્વરૂપ કહો.

૩૦-૧ જીવ અસંખ્યાન પ્રદેશી, અનંત ગુણમય તે જીવ ચેતનાગુણ તે જીવનું લક્ષણ જાણવું, ૨ ઘર્માદિ પાંચ અર્જીવના ગુણ તે જેમ ઘર્માસ્તિશાપનો ગુણ ચલણ સહાયકતા, આશાશાસ્તિશાપનો ગુણ અન્ન-ગાહન દાન સમર્થતા, કાઝનો ગુણ સમવર્તના લક્ષણ અને પુદ્ગલશિક્ષાપનો સદ્ગુણ, પદ્મ, નાગ, મિલ્ક, વિચરણાદિ વર્ગ ગંધ રસાદિકમ જાણવો, ૩ તથા ઉત્તર્ગતિ, દંડિપશુમ્બ, જ્ઞાના આદિ તે જીવનો

૪૧ પ્ર०—યોગમન્યવિક, મતાગત, નિષ્કાન્તમન્યવિક, અને અવિ-
શિષ્યમન્યવિક, કંચનમોં ની રીતે ટટે ?

૩૦—અભ યોગે કાંવેલા કર્મ નવ સંજનાદિ શુભ ચિપા
પાપામરે, સત્તાગત કર્મો છુટોપયોગે, શ્વદ્રાપ પર્વાય
પરિણામ પડે, શ્રમાદાધન છુટ ધ્યાનાલંબનરે
નિર્જેરે; સમ્યદર્શનરે નિષ્કાન્ત મન્યદ્યાં ટટે, અને
અશિષિ મન્યદ્યાં, શિષિ પરિણામે ટટે, તે વિષે
વધુ તે જો:—

દુસા.

આગમે અધ્યાનમનગા, કર્મ પાપા મર્ચડા;
દ્રવ્યગુણયોગે પરિણમે, તો સોતું અને શુભંડ.

૪૨ પ્ર०—કષાય, પ્રમાદ, ઇન્દ્રિયરિપયગ, અને યોગ મન્યદ્યાં
કાંવેલાં કર્મ ટાઝવાના ઉપાય કયા ?

૩૦—કષાય મન્યદ્યાં, ઉપદાસાદિ સમનાભાવે ટટે; પ્રમાદે
કાંવેલાં અપમાદ દગાવટે ટટે; રિપય રાગ મન્યદ્યાં
તસયારવટે ટટે; અને યોગ મન્યદ્યાં અયોગી દશાણ
શિષેશ્ચક્રને મર્ચતનાં ટટે.

૪૪ પ્ર०—નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનય જીવને શું શુભકારી છે ?

૩૦—સમ્યદ્દષ્ટિ જીવ ધી જિણમગીન રપાદાદના જાણ,
જનદાંડિના ઉપયોગી શોચરાન મન્યવાગીઓને નિ-
શ્ચયનય દટના, આત્મિકતા વરણવેતુ છે; અને
વ્યવહારનય તે જીવના પર્વાય શુભાશુભ કર્મરૂપે જો
મર્ચા છે, તેને સંભાલવાના વેતુરૂપ છે; વ્યવહારનય
કેડે ઉચમ છે, અને નિશ્ચયનય કેડે ચિત્તની રિપ-

માટે શ્રી જૈન દર્શન, ઉપયોગે તથા અક્રિયભાવે છે. જૈન દર્શન શ્રદ્ધાન શુદ્ધોપયોગે છે, અને શુદ્ધોપયોગ આત્મભાવે છે, અક્રિયભાવે છે, અને ધીજા યોગે ક્રિયા ધર્મ છે, એમ સ્યાદાદ શૈલી પૂર્ણતારૂપ સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વોત્તમ રીતે મહા કલ્યાણદાયક શ્રી જિન-શાસન જયવંતું વર્તે છે, તેને હે ચેતન !!! તું અત્યંત આદરપૂર્વક સ્વિકાર !

૭૧ પ્ર૦-સંવરતત્ત્વનું સ્વરૂપ દ્રવ્યયી અને ભાવયી કહો ?

૩૦-યોગ પ્રત્યયિક કર્મને મુનિ તપ સંજમાદિકે કરી નિર્જરાવે છે, અને ધીજાં આવતાં કર્મનો રોષ કરે છે; તથા અશુદ્ધોપયોગ પ્રત્યયિક કર્મને રત્નત્રયીરૂપ આત્મિકધર્મને વિષે પ્રણમાવી શુદ્ધોપયોગે કરી આત્મસત્તાને શુદ્ધ કરી કર્મ મળ્યી મુક્ત થાય છે. એમ યોગસંવર આરાધક મુનિ, ઉદય આવતાં કર્મને નિષ્ફળ કરે, રોકે તે દ્રવ્યસંવર; અને ઉપયોગ સંવરે કરી મુનિ આત્મસત્તા શોષે એટલે પ્રદેશયી કર્મ ક્ષય કરે તે ભાવસંવર, અર્થાત્ યોગ સંવર તે દ્રવ્ય અને ઉપયોગ સંવર તે ભાવ.

૭૨ પ્ર૦-હ્રસ્વ સમ્યક્દૃષ્ટિ, પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ કેમ દેખે ?

૩૦-પરોક્ષ પ્રત્યક્ષ અનુભવગોચર અનુમાન પ્રમાણ પ્રતીતે પ્રત્યક્ષ વસ્તુ સ્વરૂપ દેખે એટલે માને, તે આવી રીતે:-પોતાના પરિણામ જે શુભાશુભ કર્મ જનિત છે તે રાગદ્વેષદ્વારે, સમ્યક્ બુદ્ધિમાર્ગે તે પરિણામને પોતે યથાર્થ લખે; તે પ્રત્યક્ષ દેખવું કહિયે તે પરિણામ આત્મદ્રવ્યયી શાયી ઉઠે છે ! તો કે

बस व्यवहारान्तरित्व जे ह्वै कहुं छै, ते रूपने
नेहरी छानै.

૫૭ ૨૦—દર્મે, કર્મે, પુણ્ય અને પાપ કેવો રહેવાય છે, અને તેના નિત્રિ નિત્રિ ફલ શા શા છે ! તે બાબત કહો.

૩૯-જીવ જુઓનપોને વર્તતાં પૃથ્થે પોતાના દ્વન્ધ્યુન
પર્ણપર્ણ તનુપનને પરિપ્તે ત્યાં તે ધર્મ કરે, અને
રાદ્દેશનપ જુઓનપોને વર્તતાં કર્મ વાંચે, ધુમ
જુઓનપોને ધર્મ અને જુઓનપોને કર્મ નિપજે
છે, તથા જુઓનપોને જુમપોને દુન્ધ વાંચે, અપાંત
મન વચન કાપના પોગ પ્રદત્તનાવે તથાવિય
જુઓનપોને જુઓ, જાનાપર, પ્રતિક્રમન, પોસહ,
સિદ્ધાંત શ્રવન, અમ્યાત, મનન, જ્ઞાનાદિ જુમ પોગે
મર્વર્તતાં જીવ દુન્ધાતુવંચી દુન્ધનો સ્થ શરે તેમજ
વર્તે જુઓન મન વચન કાપના પોગે વિષપદિ
મર્વર્તિય, અનકાલનાવે, તદાકાર અમિત્તપે પરિવર્તતાં
જીવ વિવિધ પાત્રવંચ કરે, હવે તેનાં પૃથ્થ કહિયે
ઈ.પૂ.-દુન્ધર્ગ જુમ ગતિ, જુમ જામડી, જ્ઞાના,
જુઓનપોને જુમ સંપોગ જીવ પાને, તથા જુઓ-
પોગી ધર્મવંચે કર્મનાં નિર્દેશ કરી જુઓનપોને
પાને; તથા જુઓનપોને વર્તતાં પાત્ર વાંચે, તેમાં
જીવ સંતોષનાં ધર્મો શરૂ રહે, ધર્મ મર વરે,
જુઓનપોને કર્મનાં પાત્રવંચ કરીને જીવ જ્યાં ત્યાં
ધર્મો જુઓના પાને; નાગંશ જે પાને જુઓના, દુન્ધ
જ્ઞાના, કર્મ સંતોષ અને ધર્મો મોહ થાય છે.

बैतन्त्रिक में अन्तर्यामि अन्तर्यामि भोग-
 दाय है, एवम् अन्तर्यामि एव कर्तुं सोनानी बेही
 मय विनाली मय अनुभव होवली मुनिने निश्च-
 यनय स्वयम् है एवम् एवम् परिणामे ज्ञान म-
 कर्ते ब्रह्मण्य है, एवम् एवम् मकरे मतिरुत्पन्ने अ-
 ज्ञाना पदार्थके अन्तर्यामिने सोनानी बेही समान
 भोगदाय है, ते नौ मर्यादा मकरे ऐव है. एवम्
 धर्म स्वभाव जलिन आग्निक है: अने एवम् पार
 धर्म जलिन पेट्रोलिक है: धर्म उपादेय है सर्वपा
 मकरे, एवम् धर्म एवम् अन्तर्यामि उपादेय है,
 निश्चय मकरे ऐव है: अने अन्तर्यामि धर्म तो स-
 र्वदा मकरे ऐव नये ऐव एवम् स्वभाव पौण्य है.

५१ म०—अने ज्ञानने मर्त्य निरखे ?

उ०—ज्या मर्त्य ज्ञानने परिणाम संकल्प विकल्पनां वने
 है, एवम् एवम् एवम् कर्मरंज निरखे, अने ज्ञानने
 निर्विकल्प दशाणां परिणामे, मर्त्ये एवम् शुद्ध धर्म
 मकरे: एवम् विकल्पे धर्म एवम् अने निर्विकल्पे धर्म-
 एवम् ज्ञानने.

२ म०—स्वानादिक स्मरणों शुद्धं दृश्य स्वरूप कहो ?

उ०—शोचनकाय अने विद्वत्तय विद्वत्तयान् शान्तं
 स्वानादिक दृश्य ज्ञानं: एवम् आग्निकता, प्रवी-
 तानक प्रकाशान् एवम् स्वानादिक दर्शन दृश्य
 ज्ञानं: तदा चित्तनी स्थिती, अनुकूलता, स्वरूप
 स्मृती ते स्वानादिक चारित्र्य दृश्य ज्ञानं: एवम्

ચેતાઝીંઘા મેદે અનુકુલપણે જ્ઞાતાફલરૂપે ભોગ-
વાર છે, પુણ્ય પૌદ્ગલિક જડ વસ્તુ સોનાની વેઢી
રૂપ વિનાશી સંનાદ હેતુરૂપ હોવાથી મુનિને નિશ્ચ-
યનય ત્યાજ્ય છે; પાપ અશુભ પરિણામે અજાર પ્ર-
કારે બંધાય છે, ચીંચાસી પ્રકારે મતિકુલપણે અ-
જ્ઞાના ફલરૂપે દુઃસ્વપ્નાદિપણે દોશની વેઢી સમાન
ભોગશય છે, તે તો સર્વથા પ્રકારે હેય છે. એમ
ધર્મ સ્વભાવ જનિત આત્મિક છે; અને પુણ્ય પાપ
કર્મ જનિત પૌદ્ગલિક છે; ધર્મ ઉપાદેય છે સર્વથા
પ્રકારે, શુભ કર્મ વ્યવહારે; અપવાદે ઉપાદેય છે,
નિશ્ચય સ્વરૂપે હેય છે; અને અશુભ કર્મ તો સ-
ર્વથા પ્રકારે રૂને નવે હેય ઇચ્છે ત્યાગવા યોગ્ય છે.

૫૧ પ્ર०-ધર્મ જીવને શાથી નિપજે ?

૩૦-જ્યાં સુધી જંદના પરિણામ સંકલ્પ વિકલ્પમાં વર્તે
છે, ત્યાં સુધી શુભાશુભ કર્મચંદ્ર નિપજે, અને જ્યારે
નિર્વિકલ્પ દશામાં પરિણમે, પ્રવર્તે ત્યારે શુદ્ધ ધર્મ
પ્રગટે; એમ વિકલ્પે કર્મ લાભ અને નિર્વિકલ્પે ધર્મ-
લાભ જાણવો.

૫૨ પ્ર०-સ્વાભાવિક સ્તનવધી ગુણતું ત્દક્ષણ સ્વરૂપ કહો ?

૩૦-ચોદમકાદા અને વિદક્ષણ ત્રિચક્ષણતાય જ્ઞાનતું
સ્વાભાવિક ત્દક્ષણ જાણવું; દૃઢ આસ્તિકતા, પ્રતી-
તાત્મિક શ્રદ્ધાનગુણ તે સ્વાભાવિક દર્શન ત્દક્ષણ
જાણવું; તથા-ચિત્તની સ્થિરતા, અનુકુલતા, સ્વરૂપ
સમજતા તે સ્વાભાવિક ચારિત્ર ત્દક્ષણ જાણવું; એમ

શુભ ક્રિયા હોય પણ શુભોપયોગ નહિ; કેમજે શુભોપયોગ તો શુદ્ધના ધરનો છે, તે તો સમ્યગ્દર્શિને અણદ્વચ્છકરૂપે નિર્વચ્છકભાવે હોય છે, અને મિથ્યાત્વિને શુભોપયોગ શુભ ક્રિયારૂપ, શુભાચારરૂપ હોય પણ નિયાણારૂપ છૂટે પૌદ્ગલિક સુખ વાંછારૂપ હોય, તે માટે અશુભ જાણવો. (પ્રત્યન્તરમાં પ્ર. ૬૧)

૭૮ પ્ર૦-સમ્યગ્દર્શનતું સ્વરૂપ અનુમાને તથા લક્ષણે સિદ્ધ કરો.

૩૦-શ્રી વીતરાગ દેવના વચનની દૃઢ પ્રતીતિ છૂટે શ્રી જિને માર્યું તેજ સત્ય. તે કદાપિ કાઢે અન્યથા ન હોય, મહે મારી બુદ્ધિમાં નથી આવતું તોપણ વીતરાગ દેવને મિથ્યા કથન કરવાનું કંડૂ પણ પ્રયોજન દિસતું નથી, જેવું પોતે કેવલજ્ઞાને દીઠું છે, તેધુંજ યોગ્ય પ્રાણિયોને કેવલ હિત બુદ્ધિએ પરમ-કરુણાભાવે પ્રકાશ્યું છે, માટે સુઝની અળી જેટલા પ્રદેશમાં અનંતા જીવો પણ તેજ વચન પ્રતીતિરૂપ આગમ અને અનુમાન પ્રમાણે સમ્યક્ત્વી માને છે, તેવીજ રીતે આત્મા પણ સાક્ષાત્ દીટો માને છે, વઢી જીવ ચેતના લક્ષણવંત છે, ચેતના તે સુખ દુઃખનું ભાન, અને સુખ દુઃખનો અનુભવ વેદનીય કર્મ દ્વારે પ્રત્યક્ષ છે, તેથી તે લક્ષણે સુખ દુઃખનો જાણનાર આત્મા છે, એમ પ્રતીતિ કરે છે. એમ અંશ પ્રત્યક્ષે સર્વે પ્રત્યક્ષ થયો; જેમ એક મોટા ટોપમાં એક રાંડી માત્ર રંધાયેલ તૈયાર થયો છે, તે વાચો

દુષ્ટ કે મેદ છે ? જ્ઞાનચેતના. ૨ અજ્ઞાન-
ચેતના, તે મલ્લે અજ્ઞાનચેતના બે પ્રકારે છે તે
૧ કર્મચેતના, ૨ કર્મફલ ચેતના, તેમાં કર્મચેતના
તે મનદોષાદિને વિષે જીવનું પરિણમન જાગવું, અને
શુભાશુભ કર્મફલનું ઘેદવું તે કર્મફલ ચેતના જા-
ણી. જ્ઞાનચેતનાનો કોઈ મેદ છે નહિ, તે આ-
ત્માના શુદ્ધોપયોગરૂપ દુષ્ટ પરિણતિ સ્પર્શન જ્ઞાનરૂપ
છે, તે સમ્યગ્દર્શિ આત્માને હોય છે, અને અજ્ઞાન-
ચેતના અશુદ્ધોપયોગના ધર્મી વિભારિકપરિણતિરૂપ
મોહિતનિષ્પાદશિ જીવને હોય છે, જ્ઞાનચેતના જીવને
મગટે મ્પારે તે કર્મચેતના તથા કર્મફલ ચેતનારૂપ
અજ્ઞાનચેતના ટહે.

૫૫ પ્ર૦-પ્રતે કાંઈ જીવ જે પાપકર્મનો ચંચ કરે છે તેના
નિવાગ્ય હેતુ કયા ?

૮૦-ગયા કાઢના પાપકર્મ તે પ્રતિકર્મને મટે; અને વન-
માનકાઢના પાપકર્મ તે આલોપને મટે; અને અના-
ગતકાઢના પાપકર્મ પશ્ચાત્ત્વાને ટહે.

૫૬ પ્ર૦-ધાર.પ્રકારે વ્યવહાર છે તે કયા ?

૮૦-૧ અતુષ્ટચરિત સદ્મૂતવ્યવહાર તે અનંત જ્ઞાન,
અનંત દર્શન, અનંત શુભ, અનંત ધીર આદે દેવને
આત્માની અનંત ગુણાત્મક શુદ્ધનારૂપ જાણવો, ૨
ઉપચરિત સદ્મૂત વ્યવહાર તે ક્ષયોપશમિકજ્ઞાન-
દર્શન, ધારિવાદિરૂપ જાણવો, ૩ અતુષ્ટચરિત અ-
સદ્મૂત વ્યવહાર તે જીવના અનાદિ કર્મસંબંધ ધ-

૩૦-છદ્મસ્થને પ્રથમ દેશ્વં પૃથ્લે દર્શન ઉપયોગ અને પર્થ જાણવું પૃથ્લે જ્ઞાનોપયોગ હોય; છદ્મસ્થાણં દંતણુવ-
નાણં ॥ દર્શન તે સામાન્યવચ્ચો, અને જ્ઞાન તે વિશે-
પાવચ્ચો જાણવો; દર્શન તે સામાન્યાવચ્ચો છે.
જ્ઞાત્કારરૂપ પ્રતિભાસ થાય થોડો કાલ રહિ પછે
જ્ઞાન માંહે મહે. જ્ઞાન વિશેષાવચ્ચો છે ઘણો કાલ
રહે તે માટે. આત્મદર્શન જેણે કર્યું “ તેણે મુંઝો
ભવભય કૂપરે ” એમ શ્રીયશોવિજયજીએ પણ કર્યું
છે. તથા “ મવચન અંજન જો સદ્ગુરુ કરે તો
દેશે પરમનિવાન જિનેશ. પૃથું શ્રી હાભાનંદનીએ
પણ કર્યું છે. છદ્મસ્થ સમ્પર્ગદૃષ્ટિ આત્મસ્વરૂપને દેશે,
પણ સાક્ષાન્ કરામલકવન્ પૃથ્લે હાવની હયેલીમાં રહેલા
પાળીમાંજે હયેલીની રેલાઓ સ્પષ્ટ દેલાય તેમ સાક્ષાન્
અસંભવાત પ્રદેશી, અરૂપા આત્માને વેદચ્છદર્શની જ
દેશે, પણ છદ્મસ્થ તો પ્રતીતે, અનુમાને અનુભવે,
સ્વરૂપે દેશે પૃથ્લે જિનવચનપ્રતીતે આત્મદ્રશ્ય સ્વરૂપ
દિટું, અનુમાને ચેનનાલક્ષણગુણે પ્રત્યક્ષ દિટો, અનુ-
ભવે તે પરિણમનપર્યાયરૂપે અને સ્વરૂપે તે અમેદ-
સ્નાયયાન્મકનિજપદ્મંદ દિટો. પૃ રીતે આત્મસ્વરૂપવું
દર્શન છદ્મસ્થ સમ્પર્ગદૃષ્ટિને સંભવે છે.

૮૨ મ૦-મુનિને વ્રણયોગ સ્તનયદન્તે કેવી રીતે પરિણમે છે ?

૩૦-મનયોગે દર્શન શ્રદ્ધાનરૂપે છે, જે શ્વન્ના નિશાંતી
ચક્રે નહિ; વચનયોગે જ્ઞાન મળવું, વ્યાધિ ઉદેગ
કરે છે, સ્વયં પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનરૂપ પરિણમન હોય;

५९ प्र०-निविद्य मोक्षमेव समजावो ?

उ०-१ भावमोक्ष सम्पन्नचित्ते होय, २ द्रव्य मोक्ष सा-
धने होय, ३ गुणमोक्ष ते तेरमा चैवमा गुणरूपानि
केवली भगवंतने होय.

६० प्र०-विश्वि चेतना केवी रीते कोने होय ? ते कहो.

उ०-१ कर्मचेतना प्रसर्जितने, २ कर्मरुद्ध चेतना पृक्के-
द्रिपादिक्के, ३ ज्ञान चेतना सम्पन्नचित्ते होय.

६१ प्र०-निविद्य संगती जीवतुं स्वरूप समजावो ?

उ०-१ भवामिनंती जीव ते लेने संसारने विने देह, मोह,
रुद्ध, पुन, धनादि परिग्रह उतर नन्मय राग आनंद
वर्तारूप संसारानिमुक्तरां भग्नरने होय, विषय
कषापादिमूर्तपरिणतिमां अरुपना यने, अने धर्म-
ध्यानादि साधनमां मेढभाव रहे पणुं भवामिनंती-
पणुं निष्पाटाष्टि मोहमूढ जीवने होय छे, तेनां
नामः-लोमि, कृपण, दयामयो, कपटी, मत्सरी पृच्छे
अदेवतो, विक्रय पृच्छे सदा भयान, अज्ञानि लेनां
सचक्षां आरंभ कामो निष्फळ धाय छे एरो ते
कटोर जाग्रवो, २ पुष्टानंदि जीव ते सम्पन्नचित्ते
कहिंये, केम ले तेने शुभाशुभ कर्मोदयो पुष्टनेविने
रानि वेदाये पृच्छे उपर्या साणं लागे, पण अंतरमां
मुखरूप वेदसायणं न होय, खेद धाय, केम ले
संसारमां तेने कांडपय खरेखरा आनंदरूप नयी, एम
एने निनवचनासुसार अनंतरा प्रतीतिपूर्वक जाग्रुं
छे माटे तेने संसार प्रवृत्ति करतां अनादि भववा-

प्रत्यक्ष फल देखीए छीए; इत्यादि जाणउं, ए मा-
नतां आत्माने भववैराग्यता गुणनी पुष्टि थाय, विषय
कषायथकी निवर्ते. एणी रीते धार प्रमाणे आत्माने
गुण नीपजे.

८५ प्र०-विविध कर्मरोग कयो ?

उ०-? द्रव्यकर्म ते आठ कर्मनी वर्गणा, २ भावकर्म ते
अशुद्धोपयोग एट्ठे आत्माना रागद्वेषादि अशुद्ध
परिणति; ३ नोकर्म ते औदारिकादि पांच शरीर
द्रव्यकर्मनी समीपे कारण कार्यभावे रद्धां माटे तेने
नोकर्म कहिये; ते ग्रण कर्मरोगना वैद्य श्री परमा-
त्मा तथा गणधरादि महात्माओ छे; तेओ पण
विविध औषधरूप ग्रण प्रकारनी देशना आपे छे-
? यथार्यवाद, २ विधिवाद, ३ चरितानुवाद; तेनो
अर्थः—? यथार्यवाद देशनामव्ये जीवाजीवादिक
स्वरूप धार्या, परिणम्यां तेयी वस्तु तत्त्वनो प्रकाश
थाय, तेणे करी, भावकर्म रोग मटे, रागद्वेषादि
विपर्यासपणुं ट्ठे, अज्ञाननो उच्छेद थाय, २ वि-
धिवाद देशना मव्ये देशविरतिपणुं, सर्वविरतिपणुं
इत्यादि क्रियानो आदर, शुभोपयोगे आचरतो, प्रा-
णीनो द्रव्यकर्म रोग नाबुद थाय, अनादि कर्मकाट
उतरे, आत्मप्रदेश निर्मळता निपजे, तेयी जीवने
घणी शांति प्रवर्ते, ३ तथा चरितानुवाद देशना
मव्ये शरीर संवंची काम भोग विषयकषायादि म-
लिनताउं निवर्तन थाय, जेम जंबुस्वामी, सुदर्शन

૩૦-ધણો કાઢ્ય રહે તે રોગ કહિયુ, અને તત્કાલ
જવાત કરે તે આતંક.

૬૪ પ્ર૦-વચ્ચ, વીર્ય, અને પરાક્રમનાં શું ફેર ?

૩૦-શારીરિક શક્તિ તે વચ્ચ, અને આત્મિક શક્તિ
વીર્ય અને શુભાશુભ કર્મોદયાનુસાર પરાક્રમ જાણ.

૬૫ પ્ર૦-સમ્પરત્વી અને નિષ્પરત્વીને મોહાદિકર્મવંચ સ્થિ-
તિમાં શો ફેર છે ?

૩૦-સમ્પરત્વ તે જીવની સત્તારૂપ સ્વરૂપ તત્ત્વમૂળ છે,
તે જ્વાલે પોતાનો સમય પાર્શ્વને પડે તોપણ તેને
નિષ્પરત્વ પર્વાય, દ્વિપગુણરૂપે ન પરિણમે તેથી તેને
મોહાદિકર્મની ઝડપ સ્થિતિ બંધાતી નથી, માટે
તેને નિષ્પરત્વ પર્વાય પરિણમતાં ત્રીવ્રકપાપોદયે
પણ સમ્પરત્વ મામને ફરક કોડાકોડ સાગરોપમ માટેરો
સ્થિતિવંચ થાય છે, એ સમજાણ છે, પછીનો
જ્ઞાનવંત બદ્ધરૂત કહે તે સત્ત, અને અનાદિ ગાઢ
નિષ્પરત્વને તો ત્રીવ્રકપાપોદયે ઝડપ સ્થિતિ કોડા-
કોડી સાગરોપમનો મોહનીપવંચ પડે છે.

૬૬ પ્ર૦-હવે પુટલ તે કર્મ છે, અને જીવ તે પણ કર્મ છે,
તે શી રીતે ?

૩૦-પુટલ પાત્માયં વિભાગરૂપે પરિણમે ત્યારે દ્વિપગુણાદિ
સ્વંયકર્મ નિપજે; અને જીવપણ પોતાનો સ્વભાવ
મૂર્તિને વિભાગરૂપે પરિણમે ત્યારે તે પણ કર્મરૂપ
પદ પુટલ કર્મવર્ગમાં રહે, તેથી જીવ પણ પાત્માયં

રાગદ્વેષ પરિણામે જે મંદબુદ્ધિથી છકાય જીવોને હશે તે તરતમઅવ્યવસાયે મહાકર્મબંધ કરે તેના અગ્રમ વિપાક ઉદયે આવે તે અનુબંધ હિંસા જાણવી. અનુપયોગે દ્રવ્યહિંસા અને તીવ્ર પરિણામે ભાવ હિંસા થાય. સ્વરૂપ હિંસામાંહે ચાલ્ય હિંસા તથા યોગ હિંસા મળે છે. તથા પૃક જીવમે હિંસા અલ્પ પણ ઉદયકાળે દુઃસ્વ વિગેય પામશે તે શેણે ? દુષ્ટ અવ્યવસાયના અભાવે ઉદય આવ્યાં કર્મ નિષ્ફલ કરે છે. દ્રઢ મહારીની પેઠે. દુન્યાદિ ધોભંગીઓ અહિંસા અજ્ઞ મન્યમત્યે વિસ્તારે છે. યથા પૃકસ્વાલ્પાહિંસા દદાતી કાળે તથા ફલમનલ્પં અન્યસ્વમહાહિંસા સ્વન્યદશ-ભવતિપરિપાકે દુન્યાદિ ॥

૩૦-૧ સ્વરૂપ અહિંસા, તે જીવચથ ન કરવો, તેનું પીડનામ ચાલ્ય અહિંસા કે યોગ અહિંસા પણ છે, ૨ દેતુ અહિંસા તે જયણાણ મવનન, છકાય જીવની રક્ષા પ્રશ્તિ, ૩ અનુબંધ અહિંસા તે રાગદ્વેષાદિ મલિન અવ્યવસાય, તીવ્ર મિશ્ર કયાપના પરિણામે હિમાનો ત્યાગ લેવી પછ વિગારૂપે આક્રમે કર્મ-બંધ ન પડે તે, ૪ દ્રવ્યઅહિંસા છુટે અનુપયોગ હિંસાનો ત્યાગ, ૫ પરિણામ અહિંસા કે ભાવ અહિંસા તે ઉપયોગ પૂર્વક પરિવર્તનને દુગ્ધાદી જે હિંમ કરવી તેનો ત્યાગ દુન્યાદિ અનેક મેદ જાણના, હોં ક્રિયા પછ મેદરૂપ ધોભંગી દેસાહે છે. ? હિંમ અન્ય, પછ વિગાર અન્ય, ૨ હિંમા અન્ય. પછ વિપાક. તીવ્ર, ૩ હિંમા તીવ્ર, પછ વિગાર અન્ય.

ગુણ, ૪ અયોગતિ. સંકેશરૂપ અસાતાદિ
આપે તે પાપનો ગુણ, ૫ શુભાશુભ કર્મનું આવ
આસ્રવનો ગુણ, ૬ શુદ્ધોપયોગે શુભાશુભ કર્મ
શ્રવનો નિરોધ તે સંવત્નો ગુણ, ૭ નર્વા કર્મ
કર્મના સાથે નર્ચને વંચાપ તે વંચનો ગુણ, ૮
માશુભકર્મ, આત્મમદેશ્યા સાઢન થાપ, દેશયક્તિ
નિર્જરે તે નિર્જાતનો ગુણ, ૯ આત્મમદેશ્યા સર્વાદે
કર્મ પુટલોનો ક્ષય તે મોક્ષનો ગુણ જાણવો.

૫૦-કેવા શ્રાવકને સ્વત્તમય પરત્તમયના જાગ કહિયે ?

૭૦-જીવાર્જાવાદિક નવતત્ત્વને યથાર્થ જાને પૃથ્લે
જીવ નિર્જંગ, સંવર અને મોક્ષને ઉપાદેયરૂપે જાગી
આદરે, અને અજીવ પુન્ય, પાપ, આસ્રવ, અને
વંચને હંદરૂપે જાગી તેનો ત્યાગ કરે તથા નવ
તત્ત્વને ઘર ધમાંગે. સાહે નયે, ચાર નિશ્ચેપ, દ્રવ્ય-
ભાવ નેદે. મ્યાદ્વાદર્શલિપ્ત ષટ દ્રવ્યાદિ તેના ગુણ
પર્યાપના યથાર્થ સ્વરૂપ માસન પૂર્વક જેને મહે
મકારે જાણ્યા છે તેને જ્ઞાની શ્રાવક કહિયે.

૭૦-કર્તાઈ કર્મ અને ક્રિયાઈ કંઈ તે સ્ત્રી રીતે ?

૭૦-જેવો કર્તા હોય તેવું કર્મ નિપજે, તથા જ્યાં જેવા
દેતુ ત્યાં તેવી ક્રિયા થાપ; અને તે શુભાશુભ ક્રિયાઈ
શુભાશુભ કર્મ વંચ નીપજે; કયું છે કે:-

કુટો.

કર્તા પરિણામી દ્રવ્ય, કર્મરૂપ પરિણામ;
ક્રિયા પદ્ધત્યક્તિ પટે, વસ્તુ ઇક થય નામ.

૮૯ પ્ર૦—દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, શાયી બગડ્યા છે ?

૩૦—દ્રવ્ય, જ્ઞાનાવરણીદિ કર્મના આવરણે, તથા ગુણ, રાગદ્વેષ વિભાવપરિણતિએ, અને પર્યાય, મનોયોગ કલ્પનાએ વિકારભાવને પામ્યા છે.

૯૦ પ્ર૦— મતિ તથા શ્રુતજ્ઞાની અને અજ્ઞાની જે જિનવાણી સાંભળે તેને શી રીતે પરિણમે ?

૩૦—મતિ અજ્ઞાનીને વિકલ્પરૂપે તથા હામાડોલ્લપણે પરિણમે, તથા મતિજ્ઞાનીને નિર્વિકલ્પપણે તથા નિર્ધારતારૂપે પરિણમે, શ્રુત જ્ઞાનીને વૈરાગ્યરૂપે તથા આરતિકપણે પરિણમે, શ્રુત અજ્ઞાનીને વિષયરૂપ તથા નાસ્તિકરૂપે પરિણમે, ઇટલે (માટે) સમ્યગ્દષ્ટિર્જીવો જિનવાણી સાંભળવાના અધિકારી જાણવા.

૯૧ પ્ર૦—જીવ કર્મ સાથે કેવી રીતે મળેલ છે ? તે દૃષ્ટાંત સહિત સમજાવો.

૩૦—દ્રવ્યાર્થિકનયે જીવ, તુંબીમૃત્તિકા ન્યાયે કર્મ સંગાયે મળેલ છે, ઇટલે જેમ તુંબડી ઉપર માટીનો થર લાગ્યો હોય પણ તુંબડીની અંદર કંઈ બગાડ ન હોય તેમ આત્માને કર્મનો સંબંધ જાણવો, તથા પર્યાયાર્થિકનયે આત્મા, કર્મ સંગાયે સ્ત્રીરત્નીરપરે, એકરૂપે લોલિમૂત થયો થકો ચતુર્ગતિ પ્રમણ કરે છે.

૯૨ પ્ર૦—સોઠ સંજ્ઞા તે કહ અને તેમાંથી કયા જીવને કેટલી હોય તે કહો ?

૩૦—૧ આહાર, ૨ મય, ૩ મૈયુન, ૪ પરિગ્રહ, ૫ ક્રોધ, ૬ માન, ૭ માયા, ૮ લોભ, ૯ ઓહ, ૧૦ લોક,

૧૬ પ્ર૦—દ્રવ્યેન્દ્રિય તથા ભાવેન્દ્રિયનો ભેદ સમજાવો તથા તે શાયી ભરેલ છે ? તે કહો.

૩૦—દ્રવ્યેન્દ્રિય તે આકાર વિશેષ જાણવી તે મઠ, મૂત્ર, રુધિર, માંસાદિ અણુમ પુદ્ગલ્યાં ભરી છે; ભાવેન્દ્રિય તે ઇન્દ્રિયદ્વારાણુ ઉપલબ્ધ વિકારી જ્ઞાન તે રાગદ્વેષાદિ વિકારોયી મર્યુ છે.

૧૭ પ્ર૦—આહારાદિ ચાર સંજ્ઞાનું સ્વરૂપ સવિસ્તર કહો.

૩૦—૧ આહારસંજ્ઞાથી જીવ અનાદિકાલનો પુદ્ગલ શ્વાન-પાનાદિ વાસનાયી નિરંતર ભરેલો અતૃપ્ત વર્તે છે, ૨ ભયસંજ્ઞાણુ ચારે ગતિમાં સદા કંપતો રહે છે, ૩ મૈથુનસંજ્ઞાણુ ઇન્દ્રિય વિષયમિલાષિપણે મમતો ફરે છે, ૪ પરિગ્રહસંજ્ઞાણુ ધન, સ્ત્રી, પુત્રાદિની નિરંતર મમતાણુ મેઢવું મેઢવું કરી રહ્યો છે, તેણે કરીનેજ સદા કષાયતાપે તપેલો, સંસારમાં ઢોકઢાંની પેઠે સીજાય છે, છતાં સુખ માની રહ્યો છે, ૫ ચાર સંજ્ઞામધ્યેયી પહેલી આહારસંજ્ઞા તે વેદનીય કર્મ-જનિત છે, શેષ ત્રણ મોહનીયજનિત છે, વહી આહારસંજ્ઞાણુ શરીરપરત્યે હિંસાદિ અનેક પાપકર્મ હેતુ પ્રવર્તે છે, હિંસાયી કર્મો ઘણાં થાય છે, ઇર્ષ્યા પાપગ્રંથ વધે છે, અને તેથીજ અશાંતા વેદનાય પ્રવળ પામે છે; તથા ભયસંજ્ઞાણુ કલ્પના કર્મયોગે વ્યક્તાવ્યક્તકર્મ વંચાય છે; તથા મૈથુનસંજ્ઞાણુ વિપ-યના અને પરિગ્રહસંજ્ઞાણુ કષાય વૃદ્ધિના ઘણાં તીવ્ર કર્મ વંચાય છે; એમ ચારને જોરે જીવ અધોગતિણુ

જીવ પરિણામે દ્રવ્ય છે, તેને સંગે જીવને બુદ્ધિ
પૂર્વક નિજ પરિણામ દેખાયા:—વાદકે ઠાંકેલો સૂર્ય
મેઘ ઘટાણુ આછાદિત છે, તોપણ સૂર્યપ્રભા પ્રગટ
અનુમાને કરી જાણી લોકો દિવસ અને રાત્રિનો
વિભાગ સમજી શકે છે, તેવી સૂર્ય દીટો જેમ કહિયું.
તેમ આત્મા પણ લિન વચન પ્રતીતરૂપ અનુમાન
પરિણામદ્વારાણુ નિર્મલ બુદ્ધિગમ્ય દીટો કહિયું; વર્ણ
જેમ દૂર દિટે અગ્નિ દિટો કહીયું તેમ પરોક્ષ પ્રત્યક્ષ
આત્મા, સમ્યગ્દષ્ટિ, વીતરાગ વચનની પ્રતીતે યથાર્થ
અનુભવરૂપે દેખે છે, તેની શુદ્ધિ, પ્રતીતિ, શ્રદ્ધાન
છે; પૂર્વાજ રીતે આત્માણુ જે યથાર્થ માસન જાણ-
પણ થાય તેને સમ્યગ્જ્ઞાન કહિયે; અને જેવો
નિજ સ્વરૂપે પૂર્વાજે વસ્તુગતે જીવ દ્રવ્ય નિષ્કલંક
જાણ્યો, તેવોજ રાગદ્વેષ વિકલ્પ રહિત પરિણમે તેવારે
સ્વરૂપાધારણ ધારિત્ર પ્રગટે;

પૂજાદ્વય વયસદિયં પૂર્ણં જિજ્ઞેહિ નિર્દિઠં,
મોહંકોદવિહીણો, પરિણામો અપ્પગોધમ્મો ॥ ૧ ॥

પુ સ્વરૂપ ધોયા ગુણટાગેયી માંહીને આગલ વિશુદ્ધ,
વિશુદ્ધતર, વિશુદ્ધનમ યયાયોગ્ય પામીયે. પાઠાન્તરે
(૬૩ પ્રશ્ન)

૭૩ પ્ર૦—નિર્જરાણુ સ્વરૂપ, દ્રવ્યયા તથા ભાવયા સમ્યગ્દષ્ટિ
અને નિષ્પાદષ્ટિને જેમ દોષ તેમ કહ્યો.

૭૦—નિર્જરા પડકે કર્મણુ સાટન કરણુ, સ્વપાવણુ; તે મલ્લે
નિષ્પાદષ્ટિને નિર્જરા, આસ્રવવંધપૂર્વક દોષ; સમ્યગ્.

મૂળ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ મુખ્ય ગુણ છે; તેમાં દર્શન તો સામાન્ય અવગોચરૂપ હોવાથી તે વિશેષ અવગોચરૂપ જ્ઞાનગુણમાં સમાય છે, તેથી જ્ઞાન અને ચારિત્ર બે રહ્યાં, તેમાં તે નિમિત્ત કારણ, અને ચારિત્ર તે ઉપાદાન કારણરૂપ છે; તે ઉપાદાન કારણ સેવનરૂપે ચાર સંજ્ઞાની મંદતાએ જીવ ઉંચો ચઢે છે.

૧૮ પ્ર૦—સિદ્ધના જીવને અનંતા ગુણ છે, તે સમપણે છે કે વિષમપણે છે ?

૩૦—નિરાવરણઆશ્રયી સમગુણે છે, પણ આપ આપના ગુણના પર્યાય ધર્માશ્રયીવિષમપણે છે.

૧૯ પ્ર૦—પ્રાણેકરી જે જીવે તેને જીવ કહિએ તો સિદ્ધને જીવ કેમ કહેવામાં આવે છે ?

૩૦—સિદ્ધને દ્રવ્યપ્રાણ નથી, પણ ભાવપ્રાણ ચાર છે, તેનાં નામ:-૧ અનંતજ્ઞાન, ૨ અનંતદર્શન, ૩ અનંતસુખ, અને ૪ અનંત વીર્ય; એ ચાર ભાવપ્રાણે સિદ્ધ જીવે છે, તેથી સિદ્ધને જીવ કહીએ, એ ભાવપ્રાણ આવરણે દ્રવ્યપ્રાણ સાંપડે છે, તે કર્મજનિત છે. કેમ જે સ્વાભાવિક અનંતદર્શનરૂપ ભાવપ્રાણને આવરણે ઈન્દ્રિયપ્રાણ થયા, તેમજ સ્વજ્ઞાનરૂપ ભાવપ્રાણને આવરણે શ્વાસોશ્વાસ પ્રાણ ઉપજ્યો, સ્વાભાવિકસુખરૂપ ભાવપ્રાણને આવરણે આયુષપ્રાણ ઉપજ્યો; સ્વાભાવિક અનંતવ્રલ્લ વીર્યપ્રાણને આવરણે મનોવ્રલ્લ, વચનવ્રલ્લ, કાયવ્રલ્લ, એ વિભાવિક પ્રાણ ઉપજ્યા. એ અધિકાર અવ્યાત્મસાર ગ્રંથ મળ્યે વહ્યો છે,

૩૦-આત્મદ્રવ્યમાં દ્રવ્યની શક્તિ તે સમ્યગ્દર્શન, ગુણનો પ્રકાશ તે સમ્યગ્જ્ઞાન, અને પર્યાયનું ટચપણું અર્થાત્ સિધ્ધિ તે સમ્યક્ચારિત્ર જાગૃત્, એમજ દર્શન ગુણે શ્રવ્ય શક્તિ પ્રગટે, જ્ઞાનગુણે ગુણો પ્રકાશે અને ચારિત્રગુણે સિધ્ધિના ગુણ છૂટકે સ્વરૂપ સમગતા પ્રગટે, કહે.

૩૬ પ્ર૦-ઉપયોગ છૂટકે શું ? તે કેટલા છે, વગેરે ફાલ મેદ સ્વરૂપ સ્પષ્ટ કહો.

૩૦-યેનનાતું શુદ્ધાશુદ્ધ પરિણમન, તેને ઉપયોગ કહિયે. તે યે પ્રકારે છે, શુદ્ધ શુદ્ધ અને યોજો અશુદ્ધ; શુદ્ધોપયોગે સિદ્ધિગતિ છૂટકે મોક્ષ થાય; અને અશુદ્ધોપયોગના યે મેદ છે, શુદ્ધ શુભ અને યોજો અશુભ; ત્યાં દાન વ્રજાદિ પરિણામ તે શુભોપયોગ કહિયે. તેને કરી પુણ્યવંચ થાય, અને તેથી સદ્ગતિ પામે, અને હિસાદિ પાપપરિણામ તે અશુભોપયોગ કહિયે, તેથી પાપવંચ થાય, અને તેથી જીવ હર્ગતિ પામે. (મ. ૬૮)

૩૭ પ્ર૦-પૂર્વોક્ત શુદ્ધાશુદ્ધોપયોગ સમ્યગ્દષ્ટિ તથા નિષ્પાદષ્ટિ આદિ કેવી રીતે હોય ? તે સમજાવો.

૩૦-શુદ્ધોપયોગ સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી હોય છે, માટે તે સમ્યક્દષ્ટિને જાણશે, તે ધોયા શુદ્ધાણાર્યા ચારના મૃદ્ધા શુભોપયોગ મિથિત હોય છે, પછી તેમને પૂર્ણ પદ થાય છે; અશુદ્ધોપયોગ તેવે સંસારી નિષ્પાદષ્ટિ જીવોને હોય છે, તે મલ્લે નિષ્પાદષ્ટિને

गाथा-सत्तरिसयमुक्कोसं, जहन्नयं वीस विहरमाण जिणा;
 समयखित्ते दस वा, जम्मपड् वीसदसगं वा ॥ ए प्रयघन
 साटोच्चार ग्रन्थनी गाथा जाणवी. तथा दोहरायी गाथानो
 भाव जाणवो.

विहरमान जिन चैत्यवन्दन.

- विवरो ए गाथातणो, कवि लेज्यो संभाल;
 सित्तरिसो जिनवर हुवे, कहे के अइ काल. १
- थइते काळ उत्सर्पिणी, वारे अइम जिन;
 एकसो सित्तर जिनवर हुवे, ण्णीपरे सुणो सज्जन. २
- पांच विदेहे मेळवी; साटसो विजय उप्पन;
 भत्तैरवत्त दस मीळे, सित्तेरसो होय जिन. ३
- पडते काळे अवसर्पिणी, सोलम जिन लगे हुंत;
 भत्तैरवत्ते जिन हुवे, साटसो विदेह रहंत. ४
- केवळी कइ बाळ परण्या, वयगे एहज सोय;
 आठमा जिनयी सोलम लगे, विह्व विदेह न होय. ५
- सोलमा जिन साये सट्ट, मुक्ते जाय जिन भाग;
 विरहसमे सट्ट क्षेयमां, अन्नर एह पिडाग. ६
- सत्तरमा जिन होय भरह, पंच औरवत्त मरी दग;
 समयक्षेय दश कट्ठा, छेहवा एह अवदप. ७
- सत्तर अट्ठारह जिन वचे, जन्मे वीस विदेह;
 वीस एक्कीसमा वचे, संपन केवळ देह. ८
- भत्तैरवत्त दश मटे, मध्यम सांनत्त वीस;
 शोर्वीशमा जिन शिव गये, विदेह मिशरे वीस. ९
- अनागत शोर्वीशी सातमा, आठमा वचे निरांग;
 विह्व पडे सट्ट क्षेयमां, अग्ने न होय विनसा. १०

છે કે ઘડી ગયો છે, તે જાણવા માટે તે ટોપમાંથી
 એક ચોરો તપાસી જોતાં સર્વની સ્વામી થાય છે,
 તેમ લક્ષ્મીનેલક્ષ્મિન સમ્યગ્દર્શનનું સ્વરૂપ જાણવું.

૩૯ (પા. પ્ર. ૭૦) પ્ર૦—સમ્યગ્દષ્ટિ દેશવિરતિ તથા સર્વવિરતિ
 મહાત્માઓ સમ્યગ્દર્શનવડે આત્માનો અનુભવ કેવી
 રીતે કરે ?

૩૦—જેમ વસ્તુ વિચારનાં, ધ્યાન ધરતાં મન વિશ્રામ પામે
 છે, તેમ સ્વાદ મુખ ઉપજે છે, પરિણામ ટરે છે, તે
 અનુભવ પ્રત્યક્ષ જાણવું, જેમ માકરના એક ગાંગ-
 ડાને ઘાસી જોતાં હજાર મગ સાકરનો અનુભવ
 થાય છે, તેમ સમ્યગ્દષ્ટિ જોઈ અંતે આત્માને વધી
 કેવળી સદશ પ્રત્યક્ષ અનુભવે. તેથીજ કણું છે જે:-

અંતે હોય રૂપ અવિનાશી પુટલ તમાસીરે;
 ચિદાનંદ ધન મુજગ વિલાસી, કેમ હોય જગનો આસીરે.
 એ શુણ વીરતણો ન વિસારું, સંભારું દિન રાતરે;
 પણ ટાઢી શુરરૂપ કરે જે, સનકિતને અવશતરે. ?

૮૦ (પા. પ્ર. ૭૦) પ્ર૦—મુનિને સમ્યગ્દર્શનનાવડે આત્મા સ્વરૂપ
 પ્રત્યક્ષ અનુભવગોચર કેવી રીતે હોય ?

૩૦—જ્યાં દ્રવ્ય શુણ પર્યાય પૂર્કમન અમેદ સ્તનપરૂપે
 મુનિ પ્રણમે, ત્યાં સ્વરૂપ નિજપદ વંદ પ્રત્યક્ષ દેરે,
 સ્વરૂપ સમગ્ર મુરસાસ્વાદન અનુભવે.

૮૧ પ્ર૦—દર્શન અને જ્ઞાનમાં કયું શું ફેર છે ? તથા ઉદ્ધ-
 ર્ય સમ્યગ્દર્શની અને કેવલદર્શની એ વેના દેશવાનાં
 શો ફેર ?

સ્તન તે રાજકુલે-ઉપજે, ગજસ્તન અને અશ્વસ્તન એ
વે વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર ઉપજે.

૧૦૩ પ્ર૦—નવ નિધાન તે કયા અને તે ક્યાં પ્રગટે ?

૩૦—ગંગાનર્દીને તટે નવનિધાનની નવ પેટી પ્રગટે છે,
તે પ્રત્યેક પેટી ૧૨ યોજન લાંબી, નવ યોજન
પહોળી, અર્ધ યોજન ઊંચી, તે યોજન આત્માંગુલ
પ્રમાણ જાણવા, અને નવનિધિ મંત્રુસને આકારે છે,
વૈદુર્યમણિસ્તનમય કમાડ છે, તેના તથા તેમાંની
વસ્તુનાં નામ કહે છે:—૧ નૈસર્ગિક, તેમાં નગર
નિવેસ ગ્રામાદિ ઉત્પાદક વિધિ છે; ૨ પાંડુક, તેમાં
ધાન્ય વીજાદિકની સર્વ સંપત્તિ છે; ૩ ષિંગલ, તેમાં
નર નારી હય ગયનાં વિવિધ આભરણો છે; ૪
મહાપદ્મ, તેમાં ઘડદે જાતિનાં સ્તનો છે; ૫ મહિ, તેમાં
વિવિધ પ્રકારની સુગંધિ પુષ્પાદિ વિગેરે વસ્તુઓ
છે; ૬ કાલ, તેમાં વિકાલ જ્ઞાનનાં પુસ્તકો છે;
૭ મહાકાલ, તેમાં સોનું, રુપું, શ્વેરાત, લોહ વિ-
ગેરે સર્વ દ્રવ્ય અલૂટ છે; ૮ માણક નામે તેમાં
રાજનીતિ, યુદ્ધનીતિ અને સર્વ હયાયાર યુદ્ધની નીતિ
છે; ૯ સુરવનિધિ, તેમાં ચતુર્વિધ નાટકાદિ સંગીત
શાસ્ત્રાદિના ગ્રંથો છે; તે પ્રત્યેક નિધાને એક હજાર
વ્યંતર દેવો અધિષ્ઠાયક છે, તેનું આયુ એક પલ્યો-
પમનું છે.

૧૦૪ પ્ર૦—મમુ જ્યાં પારણું કરે ત્યાં ધનવૃષ્ટિ દેવતાઓ કેટલી
કરેછે ?

नया काययोगे परस्परं न दयात्वे जपयापूर्वः
प्रवर्तनं हे. जपयते जपयति, इत्यादि.

८३ प्र०-हृदि. स्तनपना मुद्रागवनी जन्म जरा अने मर-
णा मर ही रीते दृष्टे ?

उ०-सम्पददर्शनया घना जन्म मटे, सम्पदज्ञानया जरा
दुःख ले वेदना ले मटे. तथा सम्पदघातित्र गुणे
मरण मर दृष्टे. एम मरण गुणे जन्म जरा मरणा
मर मटे.

८४ (७१) प्र०-आगमनमान, अनुमानवमाग, उपमानमाग, अने
प्रत्यक्षमान, आत्माती सिद्धि शरत्त्वो. अने ते
प्रत्येक प्रमाण माननां ले फल थाय ते कहो.

उ०-१ आगमनमान, परस्पर, परस्परस्वरूपे ले वीत-
रगे भासा हे ते वचनोने नहति करी मानवां,
एव मंदिर के हुक्काहुक्कायुं न करुं; ते मानतां
आत्माने प्रतीतिरूप सम्पददर्शन घमनी पुष्टि थाय;
२ अनुमानवमाने लक्ष्य लक्षणे निर्धार थाय, जेम
मुत्र दुःख वेदनां आत्मातुं चेतना लक्ष्य ज्ञाप
हे. तथा लेम इम दिष्टे अग्नि होमानी प्रतीति
थाय हे, जहि आत्माने वस्तुगत अनुभवीने वस्तु-
ना गुणतो अने प्रत्यक्ष अनुभव थाय, ३ उपमा
करवां ते, जेम "आजने काळे सम्पदत्व पाम्यो
ते जाने केवज्ज्ञान पाम्यो " एम; ए मानतां
आत्माने विनयगुणती पुष्टि थाय, ४ प्रत्यक्ष प्रमाणे
लेवां परमात्मा कदां हे, तेकांज अवे पुष्टि पापनां

૧૦૭ પ્ર૦-જીવને મિશ્રગુણઠાણું ચઢતાં કે પડતાં કોને કેવી રીતે આવે તે કહો.

૩૦-અનાદિ મિથ્યાત્વી હોય તેને ચઢતાં ન આવે. કેમજે તે પ્રથમ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે, ગ્રંથિમેદ કરી ચોયે આવે, માટે અનાદિ મિથ્યાત્વી પહેલેયી ચોયે આવે, માટે તેને શીજું મિશ્ર ચંડતાં ન આવે, અને સાદિ મિથ્યાત્વી જીવ સમ્યક્ત્વ પામીને પડયો હોય તે પાછો ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પામે, તેને શીજું ચંડતાં પડતાં આવે.

૧૦૮ પ્ર૦-સમોહિયા, અસમોહિયા, મરણ તે કોને કહીયું ?

૩૦-સમોહિયા મરણ તે જીવ અર્હિયી નીકળે ત્યારે સમ-કાળે સર્વ પ્રદેશે નીકળી પરભવે જાય, જેમ સીધો દડો ફેંકતાં દડાના પ્રદેશ એક વસ્તે દડા સાથેજ જાય છે તેમ જાણવું; અને અસમોહિયામરણ તે જીવના પ્રદેશ શ્રેણિવદ્ આગળથી જાય, એટલે અર્હિ તથા પરભવે આત્મ પ્રદેશની મરણાવસરે શ્રેણિ મંડાય તે જેમ પતંગની દોરી હાથને અને પતંગને લાગેલી છે તેમી પેઠે જીવ પ્રદેશ નીકળે તે.

૧૦૯ પ્ર૦-જીવનો શુદ્ધોપયોગ ગુણ જે સમ્યક્ત્વ, તથા ઠગ ગુણ તે ચારિત્ર તેને આવડાને કોણ બઢવતર છે ?

૩૦-આત્મોપયોગ ગુણ, આત્મવસ્તુ જીવન ગુણ જે સમ્યક્ત્વ છે, તેને આવડાને મિથ્યાત્વ સમર્થ છે; અને એવું પરિણમનમુખ એટલે સ્થિસ્તા ગુણ આવડાને અવિરતિ સમર્થ છે; માટે મિથ્યાત્વોદયે સમક્તિ ન

शेड, मेतापंजी आदि महात्माओंना धारित्र सांभळे
यके परम वैराग्य शान्त रस प्रगटे, तेयी नो कर्मनो
लेग टडे.

८६ प्र०—दर्शनादि अनंत धनुक प्राप्तिना कारण तथा स्थान
कहो.

उ०—१ धर्म रुचिरी सांभळरो, तथा ज्ञानाभ्यासमां उद्यम
रुचि होय तेडटापी सम्पददर्शन गुण प्रगटे; २
तत्त्वातत्त्वगवेषक बुद्धि होय तेयी सम्पद् ज्ञानगुण
प्रगटे, ३ पांच इंद्रिय विषय विकार, क्रोधादि कषाय,
पांच भ्रमाद इत्यादिनी ले त्याग बुद्धि होय तेयी
धारित्रगुण निपजे, ४ वस्तुगते, स्वरूपानुभव लग्नना.
तद्दर्शनना होय तेयी वीर्यगुण प्रगटे; हवे ते धारेनां
स्थान कहे छे:—दर्शनगुणतुं स्थान धनु, ज्ञानगुणतुं
स्थान हृदय, धारित्रगुणतुं स्थान धरण, अने उत्साह
इच्छादिरूप वीर्यगुणतुं स्थान बाहु छे.

७ प्र०—अहिंसातुं स्वरूप तथा तेना विविचनेदो दृष्टांत सहिन
समजावो. उ० मूढ जूनी हस्तालिखित प्रतिमां हिंसाना
मेदो संबंवी भ्रम छे. स्वरूप हिंसा, अनुबंध हिंसा,
द्रव्य हिंसा, भाव हिंसा, बाह्य हिंसा, परिणाम हिंसा,
योग हिंसा, इत्यादि हिंसाना घणा नेद छे. साधुजी नदी
उतरे छे पण मोक्षवर्ति (मुख्यताए) हिंसाना परिणाम
नयी तेयी ते स्वरूप हिंसा जाणवी. तथा सम्पददर्शने
देव पूजा, गुरुवंदना, साधुने आहारादान इत्यादि कार्ये
हिंसा अल्पबंधरूप छे ते भाटे ते स्वरूप हिंसा कहेवी.

પૂર્વે તેના નામ ક્રોડ પદ છે, ૧૪ લોક વિંદુસાર તેમાં સાડાતેર ક્રોડ પદ છે, ત્યાં એક પદમાં ૫૧૮૮૮૪૦ અક્ષર છે.

૧૧૨ પ્ર૦-વીજે ગુણઠાણેજિનનામકર્મસત્તાવંત જાવ કેમ ન આવે ?

૩૦-ક્ષયોપશમ સમક્તિ, જિનનામ વાંધી પડતાં પહેલે આવેછે, તેને સત્તા ૧૪૮ પ્રકૃતિ હોય છે, કર્મ-ગ્રંથની અવચૂર્ણિમત્તે કશું છે. સંતેઅડપાલસપં જાડ-વસમત્રિજિણ વ્રિયત્તદ્ય-અસ્યાર્થ. સત્તા ૯ કર્મની પ્રકૃતિ, ૧૪૮ મિધ્યાત્વ ગુણઠાણામાંડી યાવન ? ? અમિયારમા સુધી હોય, પણ વીજે ત્રીજે ગુણઠાણે જિન નામકર્મ વિના ૧૪૭ પ્રકૃતિ સત્તા ૯ હોય તે કેમ ? તેનો અંમિપ્રાય કહે છે. ચોથે ગુણઠાણે ક્ષયોપશમ સમક્તિ છે તે જિન નામકર્મ વાંધે તે વાંધીને પાછો પડે. સમક્તિયી પડેતો તે મિધ્યાત્વે આવે પણ વીજે ત્રીજે ગુણઠાણે નાવે. તેમાટે મિધ્યાત્વ ગુણઠાણે ૧૪૮ પ્રકૃતિ હોય અને સાસાદન ગુણઠાણે તે ઉપશમ ભાવ આશ્રયી છે, અને ઉપશમ સમક્તિ છતાં જિન નામકર્મ ન વાંધે. ચોથે ગુણઠાણે જ્યાં સુધી ઉપશમ સમક્તિ હોય ત્યાં સુધી જિન નામકર્મ ન વાંધે. સ્તોતકાલ માટે, ક્ષયોપશમ તથા ક્ષાયિકસમક્તિ છતે જિનનામ વાંધે તે પાછો વમે તે ક્ષયોપશમ સમક્તિયી પડતો જિન નામકર્મવાલો પ્રથમ ગુણસ્થાનકે આવે પણ વીજે ત્રીજે નાવે, તિહાં ૧૪૮ પ્રકૃતિ સત્તા ૯ હોય તેવી

४ हिंसा तीव्र, अने फल विपाक तीव्र, ए भेद
जीवना अथवनाय भेद विपरीत, विपाक फलनो पण
भेद जाणवो, अहि जमाली, इन्द्रियहारी, चिलाती पुत्र
कुलंजी इत्यादि दृष्टांतो यथासंभवे भाववां.

५०-इच्छादिक षण्ण योगानुं स्वरूप समजाशो.
७०-? इच्छायोग ते शम्

३०-१ इच्छायोग ते शुभ करणी व्रतादि आदरवार्ता
जन्मद इच्छा, दश प्रकारे यतिधर्म आदरवार्ता
२ शास्त्रयोग ते ते

૨ શાસ્ત્રયોગ તે હેય, જ્ઞેય અને ઉપાદેય મધ્યેથી
ઉપાદેય તે અંગીકાર કરવું તે પ્રમાણે શાસ્ત્રાનુસાર
વિધિપૂર્વક વ્રતાદિ પાઠ્યવું તે, જે સામર્થ્યયોગ તે
કોઈ આત્મા, જ્ઞાન અને હૃદયની પ્રવૃત્તિ શક્તિયે
અનંત કાળ ભોગવવા યોગ્ય જે કર્મ તેને થોડા
કાળમાં ભોગવી ક્ષય કરે; યોગદક્ષિણમુચ્ચય દ્રવ્યે
યથા યોગની ધ્યાત્વ્યા કરી છે. શ્રી ગજસુકુમાલજીની
પેટે, કયું છે તે:—

56.

विद्यायोग अम्कता हे, पाठ हे ज्ञान अर्थः
 दोनं कुं ज्ञानी भजे, एकमति मनियं.
 इच्छा शास्त्र समर्थना. धिक्

इच्छा शास्त्र समर्पणा, भिविध योग हे साध;
इच्छा निज शक्ति, करी, विकल योग

शास्त्रयोग गुणदायको, पुण्य विधि उत्साह; २

रहे यदावच्छ सोगेने, झरी सखट नय लाग;
भायलेनता तो लटे, पडे न विधा...

મિથ્યાત્વમોહનીની છે. તે મળે છ પહેલી તે વાચન લેતી છે, એક સમ્યક્તમોહની તે કુતરી સરીખી છે. તેને વિવરો. એ સાત પ્રકૃતિ જિહાં ઉપશમે તિહાં ઉપશમ સમકીત કહિયે. એ સાતે પ્રકૃતિ સત્તામાર્હિયી ક્ષય કરે તિહાં ક્ષયોપશમ સમકીત. એ સાતમાંહિયી કાંઈક સ્વપે કાંઈ ઉપશમે તિહાં ક્ષયોપશમ સમકીત કહિયે. જ્યાં એ સાતમાંની ચાર સ્વપે, એ ઉપશમે, અને એક વેદે તે પહેલો ભેદ; તથા એ સાતમાંની પાંચ સ્વપે, એક ઉપશમે અને એક વેદે તે વીજો ભેદ; એમ બે પ્રકારે ક્ષયોપશમ વેદક છે; તથા દ્વયે ત્રણ પ્રકારે ક્ષયોપશમ સમકીત છે, તે કહે છે તે આવી રીતે:—૧. ચાર સ્વપે ત્રણ ઉપશમે, ૨ પાંચ સ્વપે બે ઉપશમે, ૩ છ સ્વપે એક ઉપશમે; એમ એ ત્રિવિધ ક્ષયોપશમસમકીત અને પૂર્ણત્ત દ્વિવિધ વેદક ભાવનો મહી ક્ષયોપશમ પંચવિધ સ્વરૂપ કર્યો; દ્વયે ક્ષાયિકવેદકનો એક ભેદ તે કિમ ? છ સ્વપાવે, એક વેદે તે ક્ષાયિકવેદક કહિયે. તથા છ ઉપશમાવે અને એક વેદે તે ઉપશમાવે કહિયે; તથા સાતને ક્ષયે ક્ષાયિક અને સાતને ઉપશમે, ઉપશમિક એમ સમ્યક્ત્વ નવ પ્રકારે કર્યું.

૧૧૪ પ્ર૦—મોહનીપકર્મનું લક્ષણસ્વરૂપ કહો.

૩૦—૧ જે વિમ્બપને આત્મસ્વરૂપને વિપરીત જાણે, જેમ યોગને રૂપ કહે તે મિથ્યાત્વ મોહની, ૨ નિમ્બ

૧૧ મુત્ત, ૧૨ દુઃસ્ત, ૧૩ મોહ, ૧૪ વિવિનિચ્છા,
૧૫ શોક, ૧૬ ધર્મ, એ સોઝ સંજ્ઞાઓમાંથી પેદેલી
દસ સંજ્ઞા પુલેન્દ્રિયને, તથા ઓવ સિવાય ચાર્કની
પંદર લેન્દ્રિયાદિકને હોય અને પંલેન્દ્રિયને સોઝે
સંજ્ઞા હોય.

૧૬ પ્ર૦-ક્રોધાદિ દોષોની મુલ્પતા જાંવમેદ વિશેષતાએ કહો.

૩૦-ધાતગતિમાં, ક્રોધ, નરકમાં, માન મનુષ્યમાં, માયા
તિર્યચમાં અને લોભ લેવગતિમાં મુલ્પ હોય છે; હવે
મનુષ્ય જાતિમાં ક્રોધ રજસુતને, માન ક્ષત્રિયાદિ
ભુલ્લવાનને, માયા ગણિકા તથા લનિકને, લોભ
બ્રાહ્મણને, રાગ સ્નેહાં મિત્રાદિને, લેદ તથા દ્વેષ તે
કાપર ક્ષેત્રી, અદેસા, તથા ર્દનિદુઃસ્વા સોર્ગને
હોય, શોક જુગારીને, લિન્તા લોસની માતાને, મય
તે કાલને તથા કૃપાદિને વિશેષ હોય.

૧૪ પ્ર૦-ધર્મ અને કર્મ વિષે યથાલોગ્ય સુલ્લાસો કલો.

૩૦-ધર્મ તે જામભાવે શુદ્ધોપયોગે હોય, અને કર્મ તે
અશુદ્ધોપયોગે કર્ણી ક્રિયાએ તથા શુભાશુભભાવે
મલિનમ્લતાએ થાય; કર્મ તે ક્રિયાએ અને ધર્મ તે
અક્રિયારૂપે હોય. લેલી શુદ્ધોપયોગની તીવ્રતા લેલી
ધર્મના શદ્ધિ જામલી.

૧૫ પ્ર૦-જિનના ચાર નિલ્લેપાના સ્થાન શરીરમાં કયાં છે ?

૩૦-નામ જિનતું સ્થાન લીમમાં છે; સ્થાવના જિનતું લ્લુમાં;
દ્રવ્યજિનતું મનોયોગમાં, લેમ તે લ્લદા મતમલ્લે છે
લેલી; અને ભાવજિનતું સ્થાનક હૃદયમાં છે.

પૂર્વ તેના નવ ક્રોડ પદ છે, ૧૪ લોક વિંદુસાર તેમાં સાડાતેર ક્રોડ પદ છે, ત્યાં એક પદમાં ૫૧૮૮૮૪૦ અક્ષર છે.

૧૧૨ પ્ર૦-વીજે ગુણટાણેજિનનામકર્મસત્તાવંત જાવ કેમ ન આવે ?

૩૦-ક્ષયોપશમ સમક્તિની, જિનનામ ચાંધી પડતાં પહેલે આવેછે, તેને સત્તાપૂ ૧૪૮ પ્રકૃતિ હોય છે, કર્મ-ગ્રંથની અવચૂર્ણિમત્ત્યે કયું છે. સંતેઅડપાલસયં જાડ-વસમવિજિણુ વિયનડય.-અસ્પાર્ય. સત્તા પૂ કર્મની પ્રકૃતિ. ૧૪૮ મિવ્પાન્વ ગુણટાણામાંઠી પાવન ?? અગિયારમા સુધી હોય, પણ વીજે શ્રીજે ગુણટાણે જિન નામકર્મ વિના ૧૪૭ પ્રકૃતિ સત્તાપૂ હોય તે કેમ ? તેનો અંમિશાય કહે છે. 'ચોયે' ગુણટાણે ક્ષયોપશમ સમક્તિ છે તે જિન નામકર્મ ચાંધે તે ચાંધીને પાછો પડે. સમક્તિની પહેલો તે મિવ્પાન્વે આવે પણ વીજે શ્રીજે ગુણટાણે નાવે. તેમાટે નિ-ધ્યાન્વ ગુણટાણે ૧૪૮ પ્રકૃતિ હોય અને સાતત્વન ગુણટાણે તે ઉપશમ ભાવ આશ્રયી છે, અને ઉપશમ સમક્તિ છતાં જિન નામકર્મ ન ચાંધે. 'ચોયે' ગુણ-ટાણે જ્યાં સુધી ઉપશમ સમક્તિ હોય ત્યાં સુધી જિન નામકર્મ ન ચાંધે. સ્તોત્રકાલ માટે, ક્ષયોપશમ તથા ક્ષાયિકસમક્તિ છે જિનનામ ચાંધે તે પાછો વને તે ક્ષયોપશમ સમક્તિની પાછો જિન નામકર્મપાછો પ્રથમ ગુણટાણે આવે પણ વીજે શ્રીજે નાવે. તિહાં ૧૪૮ પ્રકૃતિ સત્તાપૂ હોય તેનું

હાથ છે, સંગ પરિવરણ અને પાપ છે; વળી
 ધોતી મેંને વિષયોનો નો આહારસંજ્ઞાપૂર્ણ સ્ત્રીપુરિ
 મેંને કરી દિશ્વ પ્રાપ્તિ. તેને કરી હાથ માત્ર.
 તેની અર્ચાપ્રાપ્તિ. શક્તિ તેની હૃદયની અર્ચાપ્રાપ્તિ.
 હાથ અને છે, માટે અને જીવને આહાર અને
 નિદ્રા અર્ચાપ્રાપ્તિ છે. એમજ અર્ચાપ્રાપ્તિ કરવાના
 જાણ કરે છે. તેની અર્ચાપ્રાપ્તિ મહિનપ્રાપ્તિ કરે
 છે. તેની અર્ચાપ્રાપ્તિ નિવિદ્યાર્ચાપ્રાપ્તિ છે, અર્ચાપ્રાપ્તિ-
 પ્રાપ્તિ દર્શાવે પાપ છે. તેનજ મધુનસંજ્ઞાપૂર્ણ વિષય
 મેંને. તેની પોતના સ્વરૂપી ગુણને આપે, તેની
 જીવ મેંને મેંને મેંને હૃદયમકલ, મુદ્ર, શિષ્ટી પપો
 થયો અને અમાના સર્વ પાપ; પૂરી રીતે
 પરિવરણ સંજ્ઞાપૂર્ણ અર્ચાપ્રાપ્તિ અને પાપ, તેની સંજ્ઞા
 દર્શાવે પાપ. એમ આ સંજ્ઞાના મુદ્રા હૃદયરૂપ જીવને
 આ મહા શાસ્ત્રકારી અનાદિકાલની અર્ચાપ્રાપ્તિ મધુ-
 નસના હૃદયરૂપ આ સંજ્ઞાઓ છે, તેને જેમ અને
 તેમ અને જીવે જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય શક્તિને, પરમાત્મા-
 ના રૂપે જીવે વધુ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો; એ
 વાતનાંથી પેટની જે આહાર અને અર્ચાપ્રાપ્તિ સાધુને
 મહા સ્ત્રીના ગુણપ્રાપ્તિ નિવેંદે. મધુનસંજ્ઞા નવને
 ગુણપ્રાપ્તિ નિવેંદે છે; અને પરિવરણ, લોભ, મદ્યપ્રાપ્તિ
 વધુને ગુણપ્રાપ્તિ નિવેંદે છે; માટે ગુણપ્રાપ્તિ વિષુદ્ધ
 પરિવરણ પાત્ર માટે એ આ સંજ્ઞાનો મંદતા થવી
 જોઈએ; તેની તીવ્રતાપૂર્ણ જીવ નિગોદ મુદ્રા આપ છે;
 અને મંદતાપૂર્ણ અર્ચાપ્રાપ્તિ પટે છે; કેમ જે જીવને

૧૨૦ પ્ર૦—ગુણગ્રાહી, ગુણગવેષી, સહજકારી (સહાયકારી) તે શું ?

૩૦-૧ ગુણગ્રાહી ઇટલે જે જીવ સદ્ગુરુ પાસે સ્વ સિદ્ધાન્ત સાંભળીને ઘણી પ્રશંસા કરે, કીર્તિ કરે, ગર્વાદિકના કોઈ કર્મ ઔદયિક અવગુણ देखીને તેને દ્વેષ ન ઉપજે, કેમકે જો સ્વેદ કે અરુચિ થાય તો ભક્તિ વિનયાદિ રુચિકર મન ભગ્ન થઈ જાણ, તેથી આગલ ગુણ થતો અટકે, અને હોય તે પણ કદાચ વમી નાંચે; ૨ ગુણગવેષી ઇટલે ગુર્વાદિમાંહે કોઈપણ ઉપકારાદિ ગુણ હોય તે સંભારીને આક્રોશાદિકને લીધે સ્વેદ નહિ; કદાચ માંડુ લાગે પણ પાછું તેમથી હિત બુદ્ધિ, પ્રીતિ, વિશ્વાસ, કૃપાદિ અનેક નિસ્પૃહિપણે કરેલા ઉપકારને સંભારી મન નિર્મલ થાય, અવગુણ, દૃષ્ટિમાં ન આવે, તેથી વિનયાદિ ભક્તિ ચૂકે નહિ; ૩ સહાયકારી તે ગુર્વાદિકને અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર; ઔષધાદિથી ઘણી સહાય કરે; પોતે ગાંઠથી, સ્વરૂપે, ગાંઠે ન હોય તો કોઈ યોગ્ય જીવ પાસેથી લાવીને ગુરુની સહાય કરે; તથા સેવા, ભક્તિ, વૈયાક્ષ, પોતે જાતે ત્રિકરણ શુદ્ધિ કરી મહા શાતા ઉપજાવે, પ્રસન્નતા કરાવે, જેને પરિણામે પોતાને અનંત પાપની નિર્જરા અને જ્ઞાનાદિકની પરમ શુદ્ધિ તથા શુદ્ધિ થાય; જેમ શિષ્યોમાં ગુર્વાદિ ઉપર અંતરંગ પ્રેમ, ભક્તિ, રુચિ, વિશેષ રસિકતા સહિત દીપ્તિમાન્ દિન પ્રતિદિન અધિકને અધિક થનાં જાય. તેમ ઉત્તમ

૧૦૦ પ્ર૦-હેડયા કયા કર્મયોગે છે ?

૩૦-હેડયા, યોગ પ્રત્યયિક નામકર્મજનિત છે, અને શુભ-
શુભ પરિણામરૂપ હેડયા ભાવકર્મજનિત છે.

૧૦૧ પ્ર૦-વીસ વિહરમાન તીર્થકરો સંવર્ષી જવન્ય, મધ્યમ,
અને ઉત્કૃષ્ટ, સમકાલે જન્મ દીક્ષા, જ્ઞાનાદિ હકી-
કત સવિસ્તર સમજાવો.

૩૦-મહાવિદેહદેવમાં શ્રી વિહરમાન તીર્થકરો કેવલીપગે
વિચરે છે, વચી કોડ ચાલકપગે, કોડ રાજ્યાવસ્થાપ, કોડ ગર્ભમાં હોય, ત્યારે જવન્યકાલે અડીદ્વીપમાં
૧૬૦ વિજયમાં ૧૬૮૦ હોય, હવે હાલ વીસ પ્રમુ
છે, તે જોવારે જન્મયત્રી પુત્ર સારવ પૂર્વ આયુના
યાવ ત્યારે વીસ પ્રમુ જન્મે, વચી ગર્ભમાં પગ
હોય, એમ ગર્ભના તીર્થકર પ્રમુ ન ગણાય, તેથી
ધોસસી સારવ પૂર્વાયુમાં તીર્થકરના જીવો ચાલ્યા-
વસ્થામાં, સુવાસ્થામાં, રાજ્યાવસ્થામાં તથા શ્રમણા-
વસ્થામાં તથા કેવલી અવસ્થામાં સર્વે મઠી ૮૩
તીર્થકરો હોય, તે સંસ્થાને વીસગુણ કરીપ ત્યારે
૧૬૬૦ થાય, તે મળ્યે વીસ વિચરતા મેઝીપ ત્યારે
૧૬૮૦ થાય, અને જ્યારે ઉત્કૃષ્ટપગે અડી દ્વીપમાં
૧૭૦ પ્રમુ કેવલિપગે વિચરે છે, ત્યારે પુકપુકના
અવતારમાંહે ૮૩ તીર્થકર ઉપજે, તેને ૧૬૦ ગુણ
કરીપ ત્યારે ૧૩૨૮૦ થાય તેમાં ૧૭૦ વર્તતા
મેઝીપ ત્યારે ૧૩૪૫૦ થાય. પુરુષ અંચલગલ્લ
નાયકે કયું છે, ત્રિમ-સાંમચ્યું ત્રિમ સરુપું છે.
પછે તો જેમ કેવલજ્ઞાનીપ મકારુપું તેમ સર.

કરે તો ફરી તેવાંજ શાતા અશાતારૂપ વેદનીકર્મ
વાંધે, તે બંધ ઉપાદાન કારણ જાણવું, અને પૂર્વોક્ત
હર્ષ શોકાદિ પ્રવૃત્તિ તે નિમિત્ત થયું જાણવું, એમ
કારણ કાર્ય નિમિત્તથી ઉપાદાન અને ઉપાદાનથી
નિમિત્ત એમ જેવાં વૃક્ષ તેવાં ફલ તથા જેમ ધીજ-
માંથી વૃક્ષ અને વૃક્ષમાંથી ધીજ નીપજે છે તેમ
કર્મથી શાતા અશાતાદિ જીવ પામે છે, અને ફરી
અજ્ઞાનપણે સમભાવે ન રહેવાથી એવાંજ શાંધી સં-
સાર પરંપરામાં ભમે છે; શાતા અશાતા આત્માશ્રિત,
જીવવિપાકી પ્રકૃતિ છે, અને સુખ દુઃખ પુટલાશ્રિત
હોવાથી પુટલવિપાકી પ્રકૃતિ છે.

૧૨૨ પ્ર૦—વેદના કેટલા પ્રકારની; કહ્યું, તેનું સ્વરૂપ દર્શાવવી
સમજાવો.

૭૦-૧ યેયણાહુવિહા, અમ્બોપગમિયા ઉવક્રમિયા; સ્વપ-
મમ્યુપગમ્યતે વેદ્યતે યથા સાધવઃ કેશલુચ્ચનાતાપના-
દિમિઃ વેદયન્તીતિ અમ્યુપગમિકી વેદના, ઉપક્રમિકી
હુ સ્વયમુદીર્ણસ્યોદીરણાકરણેન ચ ઉદયં ઉપનીતસ્ય
વેદસ્ય અનુભવ इत्यर्थः, જે વેદનીયકર્મ કાલ પરિ-
પાકે સ્વયમેવ સહજ ઉદય આવે તે સમભાવે વેદીને
સ્વપાત્રે તે ઉપક્રમિકી, અને ૨ જેમ સાચુમદ્વાગજા
કેશલોચ આતાપનાદિ પરિપદ્ય વેદનાને પોતે ઉદીર-
ણાપ્ત ઉદીરિ સમભાવે વેદી કર્મની નિજરા કરે છે
તે વેદનાને અમ્યુપગમિકી કહિયે. તથા પાટાન્તરે
જૂની પ્રતિમા નીચે પ્રમાણે છે—પ્રક વેદનીકર્મશ્રે
પાર્શ્વસ્વભાવે ઉદય આવે તે સમભાવે વેદીને સ્વપાત્રે

હોય; તથા અભાવ તે અંતરાયના ઉદયે હોય ।
 સર્વે મુનિમહારાજા શુદ્ધાત્મોપયોગસ્વરૂપ વિચારી મહા
 વૈરાગ્યભાવને ભાવતાં વક્તાં સમ્યક્મકારે સદે પ
 અસ્થિરતા કે સ્વેદાદિ કાંઈ ન કરે; ત્યાં પરિપક્વ
 ઘટ્ટે સમસ્ત પ્રકારે સમભાવે સહયું, જે કર્મોદયે
 આવે તે; અને ઉપસર્ગ તે સ્વકૃત યા પરકૃત પાપ
 જે પ્રગટે તે સમભાવે સહેલી, અથવા મનાંતરે ય
 ઘટ્ટે સમીપે અને સર્ગ ઘટ્ટે આર્વાને ઉપજે જે તે
 ઉપસર્ગ સ્વાશ્રિત છે અને પરાશ્રિત પરિપક્વ છે.

૧૨૫ પ્ર૦-ઘંઘ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા ઇ ચારમાં કેટલી
 આત્મિક અને કેટલી પૌંદ્રલિક છે ?

૩૦-ઉદય અને સત્તા પૌંદ્રલિક; ઘંઘ અને ઉદીરણા આ-
 ત્માશ્રિત છે.

૧૨૬ પ્ર૦-અષ્ટ પુદ્ગલ ધર્મગણાનું અલ્પ ગ્રહત્વ કહો.

૩૦-આઠ ધર્મગણામાંદે ઔદારિકના થોડા; તેથી અનન-
 ગુણા વૈક્રિય, તેથી ઘણા આહારક, તેથી ઘણા નૈ-
 જસ, તેથી ઘણા ભાગાના, તેથી ઘણા મામોઘા-
 સના, તેથી ઘણા મનના અને તેથી ઘણા કામગીરીના
 ધર્મગણાના પુદ્ગલો જાણવા.

૧૨૭ પ્ર૦-શાશ્વત પરિપક્વ પૈકી કયા કયા પરિપક્વ કયા કયા
 કર્મથી ઉપજે છે ?

૩૦-જાનાવર્ગીયી ૨, મોહનીના ૮, વેદનીના ૧૧, અંત-
 ગમનો ૧, ઇ કર્મથી ઉપજે. અર ગાથા
 ના. "દિદંમન પરિમહોસ્નાગ્નનાં પદ્મંભિ ।

દંમગમભિયમ પરિમહમનેર શર્મનમોદ્ભિ ॥ ૧ ॥

७०-अवन्मयी साडीवार टाख अने उच्छृङ्खली साडीवार
कोड सोनैया बरसावे.

अद्वैतेस कोडी, उज्जोसा तन्त्र होई वसुधाता ।
अद्वैतेस स्त्रुता, जहन्निमा होई वसुधाता ॥ १ ॥

८०-चउद मोडी विद्यानां नाम कहो ?

७०-१ नभोगानिनी, एउठे आकाशमां गमन करवानी
विद्या, २ परदारार प्रवेशिनी, ३ रूप परावर्तिनी, ४
स्नानिनी, ५ मोहिनी ६ सुवर्ण सिद्धि, एउठे सोनुं
बनाववानी विद्या, ७ रजत सिद्धि. एउठे रुपं बना-
ववानी विद्या, ८ रससिद्धि, एउठे रसहूपिकादि रस
करवानी विद्या, ९ बंध मोक्षिनी, एउठे गमे तेवा
बंधनमांयां मुक्त करवानी विद्या, १० शत्रु पराभ-
विनी, ११ वरय करनी, १२ मृनादि दनिनी, एउठे
सर्व अग्निना उपउवने समाववानी विद्या, १३ सर्व
संपत्करी, १४ दिवपद प्राप्तिनी.

१०६ प्र०-आचार्य महाराज अन्मस्वरूप पंच प्रस्थानने क्यावे
एउठे हुं ?

७०-ध्याननी पांच अवस्था साधवामां सावधान आचार्य
भगवंत, पंचपद आरावे छे, तेनां नाम. १ अभय,
ते अरिहंतहुं ध्यान, २ अकरग, ते सिद्धहुं ध्यान,
३ अहमिद, ते आचार्यहुं ध्यान, ४ तुल्य एउठे
उपात्पापहुं ध्यान. ५ कल्प एउठे साहुं ध्यान,
ते समान अवस्थापु पंच प्रस्थाननच आचार्यहुं छे.

તે જિનની કીધી હમ 'કારણે કાર્યોપચાર' ।
 જિનની સ્થાપનાથી આજ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે પ્રીત
 મળ્યા વહીણ 'અથ સંદેહોનાસ્તિ' શ્લોકે
 તથા છાપેલી પ્રતિમાં નીચે પ્રમાણે પાઠ છે.

અવિરોધ, અસ્ખલિત, અસિંચાદિ, મિત્તર
 એકાંત, દયામય, સંપૂર્ણ સત્ય, મહત્, મિત્ર, મૃત્યુ,
 અમર્ય પ્રકાશક, સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શિપ્રભાત રહિ
 જોઈ પૂર્ણ, તથા મુદ્રાકારે શાંત સુધારસમય સ્વરૂ
 પાદિ ચિન્હ રહિત રૂપાદિ અનેશશક્તિમાન
 ગોચર વીરપરમાત્મા આગમપણે સિદ્ધ કરી, ૨
 અનુમાન પ્રમાણે જેમ ધ્રુવ દિટે અગ્નિનો પ્રિય
 થાય તેમ પૂર્વાપર મહાત્માઓના અનિર્વાચ્ય
 તેના વિગ્રવિગ્રહ અકૃષ્ટ સદાચાર પ્રમંથક દુષ્ટ
 પ્રમાણોષ્ટ જ્યારે ધૈર્ય નેપું થાનો અનુભવી થા
 મિદ્ધ થાય તો તેની રોષ દય થાનો પણ પ્રાપ્ત
 માની લેવાય છે, અને દોષ છે પણ નેમજ દુષ્ટ
 રીતે શ્રી વીર પરમાત્માના અનેક વચનો પ્રાપ્ત
 થાના અન્ય દર્શનના વચનો થાનાં થાય, પ્રતિષ્ઠા
 અને પ્રમાણનને પ્રાપ્ત છે, તો જોઈને મુદ્ધ, પ્રાપ્ત,
 અગોચર થાને ઉદ્ધમ્ય મહાત્માના દુષ્ટમા ન થાઈ
 થાઈ, નોરન થાઈ, થાના થાના થા છે પ્રાપ્ત
 માને તે પણ પ્રાપ્ત થોના પ્રાપ્ત થાય પ્રાપ્ત
 વચનો પણ મુદ્ધ થાના પ્રાપ્ત મિદ્ધ થાય પ્રાપ્ત
 પ્રાપ્ત થાના પ્રાપ્ત થાના પ્રાપ્ત થાના પ્રાપ્ત થાના

૩૦-વસનાડી બહાર એકેન્દ્રિયથાવસ્કાયજીવ વિદિશીય
ઉપજનારને પાંચ સમય લાગે છે.

૧૩૨ પ્ર૦-અમિસંધિવીર્ય અને અનમિસંધિવીર્ય તે શું ?

૩૦-અમિસંધિ વીર્ય તે ઉપયોગ પૂર્વક આત્મવીર્ય; અને
અનુપયોગ આત્મવીર્ય તે અનમિસંધિવીર્ય.

૧૩૩ પ્ર૦-સમક્તિ શ્રાવકને ગૃહસ્થપણે છઠું ગુણઠાણું સ્પર્શે
કે નહીં ?

૩૦-સમ્યગ્દષ્ટિયે દેશવિરતિ ગૃહસ્થાવાસ છતાં કોઈ જા-
ળંસ્યે જે તે ચોથા પાંચમાં ગુણઠાણાવાલાને નિર્મલ
અવ્યવસાણુ ધ્યાનદશાણુ શુભયોગે શુભ ધર્મવ્યાપ્તિ
છઠ્ઠા સાતમા ગુણઠાણાના પરિણામ આવે પછે તે
કાલાન્તરે અંતર્મુહૂર્તમાત્ર રહીને પછે મટી જાય.
પોતાના ગુણઠાણા માફક પરિણામ રહેણું કહે તે
અસત્ય સ્વમતિ કલ્પના પણ કોઈ ગ્રન્થોક્ત નહીં.
તત્ત્વોત્તરં ચોથા પાંચમાથી ભાવચારિત્ર ગુણ આવે
ચઢતે ૧૩ મા ૧૪ સુધી ચઢીને મરુદેયાદિનીપરે
પુણ્યાઢ્યરાજાનીપરે સિદ્ધિવરે પાછો તે ગુણઠાણા ફરસીને
પડે નહિ. ગૃહસ્થવાસી ગમે તેવો ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવક હોય,
તોપણ તેને ગુણઠાણું પાંચમુંજ હોય છે; પણ છઠું
સાતમું ન કહેવાય; કેમજે ગુણઠાણાની પ્રાપ્તિ કષાયના
ક્ષયોપશમને આધીન છે, અને અવ્યવસાયની નિર્મ-
લતા તે નિજ પરિણતિને આધીન છે, તે પરિણતિ
પોતાના અવ્યવસાયની નિર્મલતાણુ કષાયનો ક્ષયો-
પશમ કરીને અધિક ડુંચા ગુણઠાણાની પરિણતિરૂપ

તે તેમજ શાપિકસમર્પિતને તથા ક્ષયોપશમસમ-
વિર્તિને વીંધું વ્રાંધું ન હોય પણ ઉપશમસમર્પિત
પદતાં વીંધે વ્રાંધે આવે તેને લિનનામનો વંચ નર્યા;
વીંધે વ્રાંધે સત્તાપુ ૧૪૭ પ્રકૃતિ હોય, ઉપશમ સમ-
ક્તિ જાત્વા ભવનાં પાંચ વસ્ત્ર આવે છે, તેમાં
ધારવા બેનિગત અને પાંચર્નાવાર પદતાં જાડમે ગુણ-
દાને અર્ચ્ય ક્ષપકબેનિ માંડાને કેવલજ્ઞાન પામે.

૧૧૩ ૫૦-ક્ષયોપશમ, ઉપશમ અને શાપિક સમ્પ્રકૃત્વનું સ્વરૂપ
તેના મેદ સહિત હંકનાં વદો.

૩૭-ત્રોષાદિ ધાર અનંતાનુવંચી ધારિત્રમોહની પ્રકૃતિ અને
નિષ્પાત્તમોહનાની વ્રણ પ્રકૃતિ, એ સાનને ઉપશમાવે
ત્યારે ઉપશમસમર્પિત અને સાતેનો ક્ષય કરે ત્યારે
શાપિક અને સાત પ્રકૃતિના ઉદયનો ક્ષય કરે અને
ઉદયનાં ન આવેલાં ઉપશમાવે તેને ક્ષયોપશમ સમ્પ-
રત્વ કહે છે. હવે તે વિષે જો કાંઈ વિશેષ જાણવા
ચોગ્ય છે તે કહે છે:—

દુષ્ટો.

ધાર રાને વ્રણ ઉપશમે, પંચ ક્ષય ઉપશમ દોષ;
૫૬ ઉપશમ એક. એમ, ક્ષયોપશમ વિક. હોય.

અપવા

ક્ષયોપશમ કરતે કિરિય, વેદક ધાર પ્રકાર;
શાપિક. ઉપશમ સુગટ સુન, નવવા સમર્પિત ધાર.

દુરાનો સુલ્યામો:—

સાત મહત્તિ મલ્લે ધાર ધારિત્રમોહનાની છે. ૫૫ પ્રકૃતિ

૧૨૬ પ્ર૦—દીવા પ્રમુખ જ્યોતિમય પદાર્થોના પ્રકાશ પડે છે.
તે દીવામત્ત્વે રહેલા અગ્નિકાય જીવના પર્યાય છે ?

૩૦—દીવા મત્ત્વે જે અગ્નિના જીવ છે, તે માંહેજ પરિ-
ણમી રહ્યા છે, પણ દાહકરૂપ પર્યાય છે તે બાહેર
નીકળે નહિ, તથા દીવાના પ્રકાશરૂપ પુદ્ગલ જે બાહેર
દીસે છે, તેતો વિસ્ત્રસા પુદ્ગલની પર્યાય છાયા છે. તથા
દીવાની બાહેર જે પ્રકાશરૂપ પુદ્ગલ દીસે છે તે, તથા
પ્રકાશરૂપ પુદ્ગલના નિમિત્તે, અપર વિસ્ત્રસા પુદ્ગલ
શ્રેણિવદ્ધ જમાવ થાય છે તે અચિત્ત દીસે છે. પણ તે
અગ્નિકાય જીવના પર્યાય નહિ, તેના (અગ્નિના) ગુણ
પર્યાય તો દાહક રૂપે છે, તે જ્યાં ઘ્યાપે ત્યાં બાઝી ભસ્મ
કરે; માટે બાહિર પડતો પ્રકાશ વિસ્ત્રસા પુદ્ગલ પર્યાય
(અચિત્ત) જાણવા; જેમ આરસીમાં મુખ જોતાં આપણા
શરીર સમાન સર્વ પ્રતિબિંબિત પુદ્ગલ દીસે છે, તે કાંઈ
આપણા શરીરના પર્યાય, આરસીમાં જતાં નથી, પણ
તે આરસીનું નિમિત્ત પામીને ત્યાં શરીર મુખાદિ
જેવા વિસ્ત્રસા પુદ્ગલ, તત્કાલ શ્રેણિવદ્ધ તદ્દરૂપ પરિ-
ણમિને જમાવ થાય છે, પણ તે જીવના પર્યાય ન
જાણવા; પૂર્વાજ રીતે શરીરની છાયા વિગેરે વિસ્ત્રસા
પુદ્ગલજમાવ જાણવો, તેમ દીવા પ્રમુખના પ્રકાશ-
દિમાં પણ જાણવું. *

* શ્રીમદ્ દેવચન્દ્રનીંદ દીવાના પ્રકાશને વિસ્ત્રસા પુદ્ગલ માની
અચિત્ત કહ્યો છે. આ વાતમાં બે મત છે. કેટલાક મુનિયો શ્રીમદ્
દેવચન્દ્રનીની પેઠે દીપકના પ્રકાશને વિસ્ત્રસા પુદ્ગલ માની અચિત્ત ગણે છે

हे तेभ्यः क्षणिकमवकिर्तिं नपा क्षणोपगमस्य
किर्तिने धीमुं धीतुं न होय पय उगममवकिर्ति
पदां धीते धीते जाये तेने दिनानां बंध नरी;
धीते धीते मन्त्र १४७ प्रवृत्ति होय. उगम स-
म्यि अन्ता भवनां पांच वन्दन जाये छे, तेनां
एकतर केचित्त अने पांचर्मांतर पदां आठने पुन-
राने अर्द्ध क्षणकेने कांठिने केवलजाल पाने.

११३ ४०-क्षणोपगम, उगम अने क्षणिक सम्पत्त्वतुं स्वकप
तेना मेद सहित हुंकां कही.

उ०-श्रीधरि धार अनन्तावधेरी धारिवमोहनी प्रवृत्ति अने
निष्पत्त्यमोहनीनी वन प्रवृत्ति, ए सानने उगमावे
त्यारे उगमसम्यि अने सातेनी क्षय करे त्यारे
क्षणिक अने सान प्रवृत्तिना उदयो क्षय करे अने
उदयो न अवैलां उगमावे तेने क्षणोपगम सम्प-
त्त्व करे छे. हवे ते विने जे कांइ विशेष जानवा
योग्य छे ते करे छे:-

कही.

धार खो कर उगमने, पंच क्षय उगम दोषः
धर उगम एक पुन, क्षणोपगम विक होय.

अपवा

क्षणोपगम वगे विविध, देवक धार म-
क्षणिक उगम सुगट सुत, नवधा मन्त्र

दुहानो खुन्तामोः- नित्ययां कही.

सत प्रवृत्ति मन्त्रे धार धारिवमोहनीनी हलदलधारा

છવા ઉપર રુચિવંત, ૫ ચપચટ્ટા રહિત એકાગ્ર ચિત્તે
સાંભળીને ધારે, ૬ લેવા સાંભળ્યા તેવા પ્રગટ અક્ષર
વહીંદેલાહે તેવો સ્મરણ શક્તિવંત, ૭ પ્રશ્નનો જાણ, ૮
વિસ્તારિત શાસ્ત્રાર્થ રહસ્ય સમજે, ૯ ધર્મ કાર્યે આઠમુ
ન હોય, ૧૦ ધર્મ સાંભળતાં નિદ્રારહિત હોય, ૧૧
તાત્ત્વિક બુદ્ધિવંત હોય, ૧૨ દાતાર હોય, ૧૩ ધર્મ
સાંભળનારા ઉપર પ્રેમ હોય તથા તેની પછવાડે તેના
ગુણ પ્રશંસે, ૧૪ નિંદા, વિક્રપા, વાદ, વિવાદ,
વદાગ્રહ, મમતાદિ રહિત વિનયી સુશીલ હોય.

૧૩૮ પ્ર०-પુરાણો કેટલાં છે તે જણાવો.

૩૦-પુરાણ અઢાર છે તેના નામ. ૧ બ્રહ્મપુરાણ, ૨ પદ્મ-
પુરાણ, ૩ વિષ્ણુપુરાણ, ૪ શિવપુરાણ, ૫ ભાગવત-
પુરાણ, ૬ નારદપુરાણ, ૭ માર્કંડપુરાણ, ૮ અંશુપુરાણ,
૯ ભારતપુરાણ, ૧૦ બ્રહ્માવર્તપુરાણ, ૧૧ લિંગપુરાણ,
૧૨ વરાહપુરાણ, ૧૩ સ્કંધપુરાણ, ૧૪ ધામનપુરાણ,
૧૫ કર્મપુરાણ, ૧૬ મત્સ્યપુરાણ, ૧૭ ગરુડપુરાણ,
૧૮ બ્રહ્માંડપુરાણ. ૯ પુરાણના નામ જાણવા.

૧૩૯ પ્ર०-પુદ્ગલ પરમાણુમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, શબ્દાદિ ગુણો
છે; તેમાં શબ્દગુણ તે કયાંથી આપ્યો, શક્તિ હોય
તેની વ્યક્તિ સંભવે છે પણ અહિં શક્તિરૂપેજ પર-
માણુમાં શબ્દગુણ દેખાતો નથી, છતાં શબ્દવડેજ
કાને સાંભળીએ છીએ તે જીવનો ગુણ છે કે
પુદ્ગલનો ?

૩૦-પરમાણુમાં બે સ્પર્શ છે, કર્મવર્ગણામાં ચાર સ્પર્શ છે

મોહનું દરિદ્રપણું જાય, ધરમ ટરમ શુભ પ્રગટે. તપા
કર્મનું દેવું ઘટ્ટે કરજ ટટે. તે જાવી રીતે કે-
દર્શનગુણે જન્મ કર્યા રૂપ મરણપરગ મટે, જ્ઞા-
નગુણે જ્ઞાની વેદના મટે, ધારિત્રગુણે મરગ મપ
મટે, તેવી અમરપદ પામી સિદ્ધિવરે, ઇમ દર્શનગુણે
જ્ઞાન ધારિત્ર વેડ અનુક્રમે પ્રગટે અને ઇ રત્નવ-
ચના જાને જન્મજગમરણાદિ મપ ટટે, લેમ કોડ
નિર્ધનને લક્ષ્મી ધની મટે, ત્યારે તેનું દેવું અને
દરિદ્રપણું ધને ટટે છે, રત્નચપ પ્રાપ્તિની આતમધર્મ-
રૂપ ધન પ્રગટે, રાગદ્વેષ મોહરૂપ દરિદ્રપણું જાય,
અને જન્મ જા મરગરૂપ કરજના મપ ટટે.

૧૧૮ પ્ર૦-મોહરાજાનો મૃત્ય મંચ કયો ? અને તેવી જાંવ છ
મકારે ધના કમો ધાંવે છે તે કેવી રીતે ?

૩૦-રાગદ્વેષ તે જીવના પરિણામનાં વર્તે છે, તેવી કર્મ
ધાંવે, તે ઉદય આવે ત્યારે આર્ષ અને રૌદ્ર ઘ્યાન
ધાપ; તેવી વિષય કપાય સેવે, તેવી તેને ધના કર્મ
ધવાય, તેવી મર પાંપરા જીવને ટટે નહિ; ઇ મો-
હનો મૃત્યમંચવીજ જાગવો.

૧૧૯ પ્ર૦-સમ્યગ્દૃષ્ટિનો શુદ્ધાર્ય તથા લક્ષણ કહો.

૩૦-સમ્યક્ કહેનાં ચપાર્થ, દૃષ્ટિ કહેનાં અજ્ઞાન, સમ્યક્
જ્ઞાન તે ચપાર્થ જાગવું, સમ્યક્ ધારિત્ર તે ચપાર્થ
આગવું, તથા ઉદયકાંઠે સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરે
અને સ્વરૂપે જોવું ઇ લક્ષણ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ આવક
સાચુના જાગવાં.

माण, ३ काल्ययी अनादिअनंत, ४ भावयी अरूपी (अवर्णादि),

५ गुण चलणसहायक.

२. अधर्मास्तिकायः—१ द्रव्ययी एक, २ क्षेत्रयी लोच्यमाण, ३ कालयी अनादिअनंत, ४ भावयी अरूपी (अवर्णादि),

५ गुण स्थिरतासहायक.

३. आकाशास्तिकायः—१ द्रव्ययी एक, २ क्षेत्रयी लोकालोकप्रमाण, ३ कालयी अनादिअनंत, ४ भावयी अरूपी (अवर्णादि), ५ गुण अवकाशदानसमर्थ.

४. कालः—१ द्रव्ययी अनेक पट्टले अनंताअनंत, २ क्षेत्रयी मनुष्य लोक मध्ये, ३ कालयी अनादिअनंत, ४ भावयी अरूपी (अवर्णादि), ५ गुण नवा, पुगणा, धर्ना लक्षण.

५. पुट्टलास्तिकायः—१ द्रव्ययी अनेक पट्टले अनंता, २ क्षेत्रयी लोक मध्ये, ३ कालयी अनादिअनंत, ४ भावयी रूपी पट्टले वर्णादियुक्त, ५ गुण पुगण, गलण, मिलण, विच्छेदण, सडण, पडण, विच्छेदन, धर्मलक्षण.

६. जीवास्तिकायः—१ द्रव्ययी अनेक पट्टले अनंत, २ क्षेत्रयी लोक मध्ये, ३ कालयी अनादिअनंत, ४ भावयी अरूपी (अवर्णादि), ५ गुण चेतनाउपयोगवंत.

एवरी रीते पदद्रव्यना द्रव्यादि अपेक्षाए, वीश भेद दर्शाव्या प्रकारांतरे, प्रकारांतरे निश्चयव्यवहारानये द्रव्य क्षेत्र काल मध्ये कथंचिन् सप्रदेशी, कथंचिन् अप्रदेशी, एम भजनाए विष विष अपेक्षाए अनेक भेद स्वरूप विनिर्दिष्ट द्रव्यातर्था गुरुगम्य प्राणी छेवुं. जूनी प्रत्यक्षनरे नीचे मुत्तव छे.

परमात्मी, शुभमति, पृक्तांत निरपृही, निर्ममन्वी, नि-
रमिमानी, संपूर्ण रीते सरल, प्रौढरत्ने गंभीर, परम-
समान, दृष्टिमंत, दयालु, कृपालु, पोताना आधितोने
विषे पूर्ण विश्वासी, सर्वमिष्याप्रम रहित यथा यथा
सदानंदपणे प्रयत्नमान होय पण हा ! इति खेदे
आ विषम कालाना प्रभावे उपर कदा तेका मुशि-
प्पो तया सुगुरुजो मळवा दुर्लभ छे, अने ज्यां
होय त्यां तेजो निधय कल्पारक्ष समान जाणरा.

१२१ म०-शाता, अशाता, सुख, दुःख विषे निमित्त तथा
उपादान कारण समजाओ.

उ०-शानाऽशानासुखदुःखयोर्धायं विशेषः शानाऽशानाऽ-
नुक्रमेण उदयमाप्तानां वेदनीयकर्मपुट्टलानां अनुभव-
रूपं तथा सुखदुःखेन परोदीर्यमाणवेदनीय अनुभव-
रूपं. शातादि पूर्वोक्त चारे अनुक्रमे उदयमाप्त शातादि
वेदनीय कर्मना पुट्टलो नो शाना, अशाता, सुख,
दुःखरूप अनुभव छे; तथा सुख दुःखने उदयमां
लावनारा उदीरणारूप जे मूळ हेतु ते वेदनीयकर्म
अनुभवरूप शातादि उपादान कारण छे; अने शाना
अशाना उदय आख्यां जे कर्मपुट्टलो तेनु वेदवृं,
भोगवृं ते अशुद्ध उपादानरूप छे, अने सुख,
दुःख तेहना फळ छे, ते फळ पाक्यां पृष्ठे उ-
दय आख्यां ते वेदनीयकर्मनुं भोगवृं ते भोगवृं
निमित्तरूप यथो, अर्यान् सुख दुःखने भोगवृतां
यकां जो हर्ष शोक करे, मदोन्मत्तता के क्षणां

જીવદ્રવ્ય શુદ્ધ જાણવા; તથા કર્માવરણે સહિત મ-
 લિન આત્મપ્રદેશી, રાગદ્વેષાદિ ભાવ મલિન પરિણ-
 તિવંત ચતુર્ગતિ પ્રમણ લક્ષણરૂપ અશુદ્ધ જીવદ્રવ્ય
 જાણવા; હવે તેના ગુણ અને પર્યાય વિષે લેખી
 છીએ:—જીવના ગુણ પણ બે પ્રકારે છે. ૧ શુદ્ધ,
 ૨ અશુદ્ધ, ત્યાં શુદ્ધગુણ તે કેવલજ્ઞાનાદિ અ-
 નંતગુણલક્ષ્મીરૂપ પરમશુદ્ધક્ષાયિક ભાવના ગુણ
 તે તથા મતિજ્ઞાનાદિ દશ ભેદ શુદ્ધાશુદ્ધ ક્ષાયો-
 પશમિક ભાવના ગુણ તે અશુદ્ધ જાણવા. હવે
 જીવના પર્યાય પણ બે ભેદે છે, એક વ્યંજનપર્યાય
 અને વીજા અર્થ પર્યાય, વચ્ચી વ્યંજન પર્યાય પણ
 બે ભેદે છે, એક શુદ્ધ અને વીજા અશુદ્ધ; ત્યાં
 શુદ્ધ વ્યંજન પર્યાય તે ધરમ શરીર પ્રમાણ કિંચિત્
 ઊંચી અવગાહનાવંત, સિદ્ધાવસ્થાવંત તે શુદ્ધ વ્યંજન
 પર્યાયવંત જીવ જાણવા; તથા નરનારકાદિ ચતુ-
 ર્ગતિરૂપ અશુદ્ધ વ્યંજનપર્યાય જાણવા, અર્થ પર્યાય
 પણ બે ભેદે છે:—એક શુદ્ધ અને વીજા અશુદ્ધ
 ત્યાં આપણી ગુણશ્રેણિ મધ્યે ષડ્ગુણહાનિષ્ટરૂપ-
 અગુરુલઘુપર્યાય તે શુદ્ધઅર્થપર્યાય, અને મતિ-
 જ્ઞાનાદિ અવલોકન અવસ્થિતિ એક અક્ષરને અનં-
 તમે ભાગે પર્યાયરૂપ જે જ્ઞાનાદિ ચેતન ઉપયોગ
 સ્થિતિ તે અશુદ્ધ પર્યાય જાણવો, તથા ઉત્પાદ
 વ્યયવ્રવરૂપ જીવના શુદ્ધાશુદ્ધ દ્રવ્યગુણપર્યાય
 જાણવા, જેમ મતિજ્ઞાન ઉપયોગનો વ્યય, શ્રુતજ્ઞાનો-
 પયોગનો ઉત્પાદ અને જ્ઞાનગુણ ધ્રુવ તે શુદ્ધ ભેદ;

તે અમ્યુપગામિની વેદના અને એક ઉદીરણાઈ કરી
ઉદય સાર્વાને વેદ કર્મના પુટલ સમભાવે વેદી રત્નપાવે
તે ઉપક્રામિકી વેદના જાણવી એ ભાવ,
૧૨૩ પ્ર૦-દેશના શુદ્ધ સ્વાદ્વાદે જૈનવર્મની છે એમ ક્યારે
કહેવાય ?

૩૦-જિનવચનાનુસાર દેશના ચતુર્વિંશ છે:—૧ કારણ
કાર્યરૂપ, ૨ નિમિત્ત ઉપાદાન સહિત, ૩ દ્રવ્ય ભાવ
યુક્ત, ૪ નિશ્ચય વ્યવહારનયયુક્ત.

૧૨૪ પ્ર૦-શાર્વાસ પરિપહમાં શીત કેટલા અને ઉષ્ણ કેટલા ?
શીત અને ઉષ્ણ તે શું ? અનુકુલ અને પ્રતિકુલ
કેટલા, અષ્ટ કર્મના વિભાગે કયા કર્મના કયા કયા
પરિપહો છે ?

૩૦-સ્ત્રી અને સત્કાર એ બે શીત પૃષ્ઠે મનને શાતા-
કારી માટે અનુકુલપરિપહો છે, શાર્કીના ઉષ્ણ
પૃષ્ઠે મનને સંતાપકારી માટે પ્રતિકુલ છે; એમ
આચારાંગે તૃતીયાધ્યયનેધુરેટીકામલ્યે કહ્યું છે. તથા
ઉચ્ચાધ્યયનસૂત્રમાં કહ્યું છે. હવે જ્ઞાનાવરણીયના
ક્ષયોપશમે પ્રજ્ઞા અને જ્ઞાનાવરણના ઉદયે અજ્ઞાન એ
બે છે; વેદનીયના ઉદયે:—૧ શુષ્ક, ૨ પિપાસા, ૩
શીત, ૪ ઉષ્ણ, ૫ ઠંડા, ૬ ઘર્ષા, ૭ મઝ, ૮ સજ્જા,
૯ વય, ૧૦ રોગ, ૧૧ તૃણ સ્પર્શ; મોહનીયના
ઉદયે:—૧ અચેટક, ૨ સ્ત્રી, ૩ અરાતિ; ૪ આ-
ક્રોશ, ૫ યાદના, ૬ નિસિદ્ધિયા, ૭ સત્કાર અને
૮ સમ્યક્ત્વ પરિપહ તે મિથ્યાત્વમોહના ઉદયે

અને પુત્રલ દ્રવ્ય તો શાશ્વત છે, છૂટે જેમ સો-
 નાનો કંદોરો ભાંગીને સોનાના ઘાતુવંચ કરાવ્યા ત્યાં
 કંદોરાનો વ્યય, ઘાતુવંચનો ઉત્પાદ અને સોતું તે
 ઘુવ. હવે ધર્માસ્તિકાપના દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય વિચારે
 છે. ધર્માસ્તિકાપ શુદ્ધદ્રવ્ય લોકપ્રમાણ, અસંખ્યાત
 પ્રદેશી, અખંડ, એક આકૃતિરૂપ અરૂપિ શુદ્ધવ્યંજન
 પર્યાયરૂપ ધર્માસ્તિકાપદ્રવ્ય જાણવું, તથા પો-
 નાની ગુણધ્રેણિ મલ્લે પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિરૂપ પરિણ-
 મન કરે ત્યાં શુદ્ધ અર્થપર્યાય ધર્માસ્તિકાપના
 કહિયે; ગુણ તે જીવ પુત્રલને ગતિસહાયકરૂપ,
 તથા ઉત્પાદવ્યયઘુવપણે પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિરૂપ પર્યાય
 જાણવા:—જેમ ચલણગતિનો ઉત્પાદ, સ્થિતિનો
 વ્યય અને દ્રવ્યસત્તા ઘુવ શાશ્વત જાણવી, પૃષ્ઠ
 રીતે અધર્માદિ વીજા ઘ્રણ દ્રવ્યોતું પણ વિંચિત્
 સ્વરૂપ લખીએ છીએ:—અધર્મનો ગુણ જે પુત્રલને
 સ્થિતિસહાયક, અસંખ્યાતપ્રદેશી, લોકપ્રમાણ,
 અખંડ, પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિરૂપ પરિણામ, તે શુદ્ધ પ-
 ર્યાય, ત્યાં અખંડઆકૃતિરૂપ શુદ્ધ વ્યંજનપર્યાય
 જાણવો અને જ્યાં પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિ કરે ત્યાં શુદ્ધ
 અર્થપર્યાય જાણવો, જેમ સ્થિતિનો ઉત્પાદ, ગતિનો
 વ્યય, અને દ્રવ્યસત્તા ઘુવ જાણવી, કાઠ દ્રવ્યનો
 ગુણ વર્તના લક્ષણ, પંચદ્રવ્યનો વર્તના પર્યાય સર્વ
 દ્રવ્યનો પર્યાય, અસંખ્યાત લોકપ્રમાણ શુદ્ધ પર્યાય
 કહીએ. વર્તમાન સમયનો વ્યય, અનાગત સમયનો

અડોમેઅર્ચર્ચ, નિસિદિઅધેવ જાપનાધેવ,
સજાપુસ્તકાગો, હંડામ્મરેપનિજામ્મિ ॥ ૨ ॥
પંથેનજાગુરી, પરિવાસિજ્ઞાનરેવજાગે ૧
વહોગતપરામ્મ, સેમેમુનપરિવાગે ॥ ૩ ॥ હનિ માર.

૧૨૮ પ્ર૦-ઉત્તમ્મં અને પરિપટ્ઠનાં શો ફેર છે ?

૩૦-ઉત્તમ્મં તે અન્નરમ્મજનિન છે, ઉત્તમ્મંને સ્વાદું
ઉત્તમ્મં તે માટે, નવા પરિપટ્ઠ તે પરજનિન છે. પાના
નિનિસપ્પાં વજા તે મરેવું 'પરિમમ્મનાનુમદ્ધે' હનિ
પરિપટ્ઠ : હનિ ઉત્તમ્મં પરિપટ્ઠનો અર્થ વિજાગો
હનિ માર.

૧૨૯ પ્ર૦-ધાર પ્રમાણે વરી વીર પ્રમાણના મદ્દવા ક્યારે ગણાય ?
તે સિદ્ધ થશે.

૩૦-હત્તી પ્રતિનાં મીષે પ્રમાણે પાટ છે. "તથપા અપ
પ્રમાણ ક્યાર અતુપોગમુષે થગા છે, અતુમાન પ્રમાણ
૧, ઉત્તમાન પ્રમાણ ૨, આગન પ્રમાણ ૩, પ્રત્પસ
પ્રમાણ ૪; તે મધ્ધે આગ ઓ વીર સ્વામી પ્રત્પસ
પ્રમાણે જિન મટે ? તે ધાનના નિરૂપાધી મટે તે
કિમ ? સમમાવ શાંત મુદ્ધારપકાસનનો ઉપાદે અને
સગટેપનો ચિનાગ પુહવી અમહની મરહટ (ધાનના)
જિનપ્રતિના તે રેગ્ગેને માવધી ઓવીસ્વામી પ્રત્પસ
પ્રમાણે નિરૂ. જિન પ્રતિના તે જિન સતિસી તે
જિનપ્રતિનાની ભક્તિ. જિનમાવે કીધાના પટ
આવરને મહાનિસિપદ્ધે કયું છે. 'અપંકપ્પદ્ધે,
હનિ વચ્છાનુ, સિદ્ધિવારે જિન પ્રતિનાની મન્તિ. મન્તિ

૧૪૩ પ્ર૦—વેદના સંબંધી ચૌભંગી કહો.

૩૦—૧ અલ્પવેદના અલ્પનિર્જરા તે દેવતાઓને, ૨ મહાવેદના અલ્પનિર્જરા તે નારકીને, ૩ મહાવેદના મહાનિર્જરા તે અપ્રમત્ત સાધુને, ગજસુકુમાલનીપરે; ૪. અલ્પવેદના મહાનિર્જરા તે શૈલેશીકારકમહાત્મા ચૌદમા ગુણઠાળી પરમાત્મસ્વરૂપ સન્મુખી જાણવા.

૧૪૪ પ્ર૦—સમ્યક્ત્વ અને મિથ્યાત્વની ચૌભંગી મિત્ર મિત્ર જીવાશ્રિત કહો.

૩૦—અનાદિઅનંતમિથ્યાત્વ અભ્યપ્તે; ૨. અનાદિસાંતમિથ્યાત્વ ભ્યપ્તે; ૩. સાદિસાંતમિથ્યાત્વ પ્રત્યક્ત્વ સમ્યક્ત્વવ્યવસારને; ૪. સાદિ અનંત ભાંગો શૂન્ય છે.

૧૪૫ પ્ર૦—વ્રતઅંગીકાર તથા પાલનમાં સિંહપણા તથા શિપાઢપણાની ચૌભંગી દૃષ્ટાંત સહિત કહો.

૩૦—૧. સિંહપરે વ્રત ગ્રહે અને સિંહની પરે પાઢે તે જંબુસ્વામી સ્થૂલભદ્રાદિની પરે; ૨. સિંહપરે ગ્રહે અને શિપાઢનીપરે પાઢે, તે મરિચાદિવનુ; ૩. શિપાઢપરે ગ્રહે અને સિંહની પરે પાઢે, તે મેતાર્પણદિવનુ; ૪. શિપાઢપરે ગ્રહે અને શિપાઢપરે પાઢે તે અંગારમર્દકાચાર્ય, કુલ્વાણુકાદિવનુ જાણવા.

૧૪૬ પ્ર૦—ચાર અનુયોગ તે કયા.

૩૦—૧. દ્રવ્યાનુયોગ તે પદદ્રવ્ય વિષયક ગુણવર્ણન સ્વરૂપ કથનયુક્ત આત્મદ્રવ્ય વિવેચનમુદ્યાધિકાર; ૨ ધર્મકથાનુયોગ, તે સના, સની મહાત્માઓનાં પરિવ્રજન

પરિષદ ઉપત્તિ સહન કરવામાં નિર્ભય, સાહસિક,
કેતરિ તિહતનાન પગલમી, વીરપરમાત્મા ઉપમા
મનાને પગ સિદ્ધ થયા જાણવા; ૪ મત્પશ મનાને
જિનનતિના જિન સરસી હોવાપો વીરપરમાત્મા-
સ્થાપના નિશ્ચેને સિદ્ધ થયા, કરાન લે સમમાવ,
શાંત મુદ્ધા, વિશુદ્ધ પર્યકાત્મન દુષ્ટાદિનો ઉપાદ્ય
રાગદ્વેષનો દ્યય, અને મૂઠ્ઠસ્વરુપે ધ્રુવ, સચ્ચિદાનંદ
ધનનય દુર્ગા અતલની નકલ શ્રી જિન પ્રતિનાર્જી
છે તે દેલી આવ્યાં શ્રી વીરપરમાત્મા મત્પશ સિદ્ધ
થયા જાણવા; સ્થાપનાર્જીની મક્તિ તે સાશાવ્ત્રી
ધરાવરજ છે, કરાને કાર્ય ઉપધારે સ્વય છે.

૧૩૦ પ્ર૦-જીવ અશ્કર્મવર્ગનાદલિક કેવી રીતે વહેંચી આઠે
કર્મને આવે છે ?

૩૦-સમય સમય જીવ કર્મવર્ગના મહે છે, તે આઠે કર્મને
વહેંચી આવે છે તે આવી રીતે:-સર્વથી થોડાં
આશુકર્મને, તેથી વિરોધાધિક નામ અને ગોચને, તે
થેડાં માંહોમાંહે સરસાં; તેથી ? જ્ઞાનાવરણીય, ૨
દર્શનાવરણીય, ૩ તથા અંતરાય ૪ થયને વિરોધા-
ધિક. પગ માંહોમાંહે સરસાં દલ્લ આવે, તેથી મોહ-
નાયને સંસ્થાનગુણાધિક, તેથી વેદનાયને અધિક; એમ
વેદનાયકર્મને સર્વજી અધિક દલ્લ મહે છે, કેમ લે
વેદનાય વિપાક. જીવને થોડા દહે પ્રગટવને અનાય
નહિ તેથી. દ્વિતિ મગવનાંદુરે કયું છે.

૫૦-જીવ વિપ્રદગતિ કરે તો તેનો જ્ઞાન કાઢ કેટલો ?

અનંતકાલ સંસારપરિમ્મળ કરતાં થકાં પણ
સામગ્રીની જોગવાઈ પામવી મહાદુર્લભ થઈ પડે,
પછી ધર્મ પ્રાપ્તિની દુર્લભતાની વાતરું તો કહેવુંજ શું

૧૪૮ પ્ર૦—આઠ પ્રકારના આત્મા તે કયા ?

૩૦—૧. દ્રવ્યાત્મા છૂટે અસંખ્યાતપ્રદેશી શુદ્ધજીવ
દ્રવ્ય સ્વગુણપર્યાયસહિત સત્તાણ છે તે શુદ્ધ દ્રવ્યા-
ત્મા, અને તેના જ્ઞાનદર્શનાદિ ઉપયોગે રહિત તે
અશુદ્ધદ્રવ્યાત્મા કહીયે; ૨ કષાયાત્મા, સોઠ કષાય
તથા નવ નોકષાય પ્રવર્તમાન જીવ તે કષાયાત્મા;
૩ મનવચનાદિ યોગપ્રવર્તમાન આત્મા તે યોગાત્મા;
૪ જ્ઞાન અજ્ઞાનાદિ ઉપયોગી આત્મા તે ઉપયોગાત્મા;
૫ જ્ઞાનાત્મા છૂટે જીવાશ્રિત સધ્ધિદાનંદધન
જ્ઞાનસ્વરૂપે પ્રવર્તમાન આત્મા તે; ૬ દર્શનાત્મા
તે સમ્યગ્દષ્ટિજીવ તે; ૭ ચારિત્રાત્મા તે સત્તાગત
સ્વરૂપરમણરૂપસ્થિત્તાગુણે પ્રવર્તમાન જે જીવ તે;
૮ વીર્યાત્મા, મન વચન કાયાદિના બઠ પરાક્રમ-
રૂપ અશુદ્ધ વીર્યાત્મા કહીયે, પણ આત્મસત્તાગત
રહેલ અનંતશક્તિની રફુરતિયે શુદ્ધાત્મોપયોગે પ્રગતિ
કરી અનાદિ અનંતકાલના કર્મ મળને નિકંદન કર-
ણરૂપશક્તિની વ્યક્તિ તે શુદ્ધવીર્યાત્મા કહીયે.

૧૪૯ પ્ર૦—પૂર્વોક્ત અષ્ટવિધ આત્માઓમાંથી કહ ગતિમાં કેટલા
હોય તે કહો.

૩૦—નારકી તથા દેવનાઓ મત્ત્યે માન આત્મા હોય, પણ
ચારિત્રાત્મા ન હોય; તથા એકંદ્રિય મત્ત્યે ૪ આત્મા

કરે તો અધિક ગુણટાની કરેવાય, નહિ તો ભાવની.
શુદ્ધાશુદ્ધ તાગ્નમ્યના કરેવાય.

૧૬૪ પ્ર૦-સમ્યક્ત્વ મોહનીયને કોણ વેદે, અને ય્યાં શુધી વેદે,
અને તેનું સ્વરૂપ શું ?

૩૦-ક્ષયોપશમ સમકિર્તીને સમકિત મોહનીનો ઉદય હોય
અને ઉપશમિક અને ક્ષાયિકને તે ન હોય; તેમજ
વેદકને ઇક સમયનોજ અતિમૂશ્મ કાઢ્ય હોવાથી
ગણત્રીમાં લીધું નથી, સમ્યક્ત્વ મોહિની તે ક્ષયો-
પશમીને હોય તથા ઉપશમીને સત્તાપ્ત હોય, તેથી
પ્રદેશ અને રસે અતુક્રમે, તે સંકારંત્રાદિ સહજ
વિમમતા વેદે, કોડક જિનમણીન મૂશ્મ અર્થભાવ મધ્યે
મુદ્ધાપ તે સમ્યક્ત્વમોહનીયનું સ્વરૂપ જાણવું.

૧૬૫ પ્ર૦-ઉત્તર્ગ અને અપવાદનું શું સ્વરૂપ છે ?

૩૦-ઉત્તર્ગ તે ધ્યવહારમાર્ગ અપવાદ તે નિશ્ચયમાર્ગ યપા
સાથેને પૂર્વ કાયાદિ પદ્ધતિની વિરાધના નિષેધી
છે. કશાચિત્ કારણે નદી ઉત્તરથી પહે તથા આદ્યા-
રાદિકને અર્થે શુરુદેવ ઘંદનાને અર્થે ચાલતા વિરા-
ધના ધ્યાય તે ઉત્તર્ગ. તે માટે અપવાવાદે પદ્યસ્ત્રવાણ
મહાવતના હોઈ અને કાંડક અણ કારણ પહે
ઉત્તર્ગમાર્ગ હોય, તથા વાધાનાન્તરે કોડક ધન્યે
ઉત્તર્ગ તે લક્ષ્યો નિશ્ચયમાર્ગ કહ્યો છે. અને
અપવાદ તે કોમલમાર્ગ માટે ધ્યવહારમાર્ગ કહ્યો
છે, તેહનો સ્વરૂપ આગે લખ્યો છે એ માવ. ઉત્તર્ગ
માર્ગની ચર્ચા ઘણી છે, પણ હ્યાં તો અલ્પસુદિપ
જેહવું જાણ્યું તેહવું લખ્યું છે. इति भाव.

૩૦—“ જીવેણકહવિફાસિયં, અંતમુદ્ધતંપિજેણસમતં । નિ
માઅવદ્ધપુગ્ગલ, પરિયટ્ટોચેવસંસારે ” ॥ ૧ ॥ ૫
લાનાંપરાવર્તઃ પુદ્ગલપરાવર્તઃ, અપકૃષ્ટઃ કિચ્ચિરૂપોઽ
દ્વંપુદ્ગલઃ પરાવર્તઃ અદ્વંપુદ્ગલપરાવર્તઃ અય અન્તર્મુદ્ધર્ષ
પ્રમાણ. અન્તર્મુદ્ધર્ષ અષ્ટસમયોદ્ધવાદિદ્વયં યાવદિત્યર્થઃ
તદ્વસમ્યક્ત્વોપશમિકં અવદોષપુદ્ગલપરાવર્તનાધિકારઃ
ન દ્રશ્યાદિ પુદ્ગલપરાવર્તેત્યુપદેશકમ્ ।

एक घण्टी बग़ाडीए अथवा आंख मीचीने उवा-
डीए तेउटा वखतमां असंख्यातासमय थाय तेवा
नव समययी मांडीने एक मुहूर्त जे एक सामानि-
कनो काल घेचडी प्रमाण छे, तेमां एक समय
ओछो, तेउटा कालने अंतर्मुहूर्त कहीए, अपान
जयन्मयी नवसमय, उक्ताए ये घडीमां एक समय
ओछो, अने ए बेनी वचमां जेउटा समयनी संख्या
ते सवै मध्यमअंतर्मुहूर्त जाणवा; एवी रीते अन्-
र्मुहूर्तना असंख्याता भेद थाय छे.

૧૫૪ પ્ર૦—જાતિરમરણ તે શું ? તેના કેટલ્ય ભેદ અને તેમાં
કેટલા ભવસું જ્ઞાન થાય ?

૩૦—અવગાયા “ પુશ્વમવાસોપિહર્દ, ઇન્દોનિત્રિજાવનાર્ગરા
ઉવરિનસ્મઅવિમઓ, સમાવઓજાઈમદાનમ્ ॥ ૧ ॥

કોઈપણ વસ્તુ શબ્દરૂપાદિ જે પૂર્વ મગાંનામાં શબ્દ
પરિચિનઅમ્યાસ સહવામરૂપ અવગ્ન દોષ ઇરા ઇ,
દાટ, વાઈ, વગ્ન, મૂળગાદિ આકૃતિ કાર દેખતાં,
શબ્દ માત્ર સાંમશ્ચતાં યકાં. ઉર્વમગ્નમંચિ જે

१३७ प्र०-बन्दा नया श्रोताना धाद धाद गुण क्या क्या
हो ते कहो.

७०-बन्दा नया धाद गुणो :- १ आगमोक्त सोळशोक्तना
जाग. २ शास्त्रार्थ विस्तारवन्, ३ वागीमां मीटारा,
४ प्राग्भाषिक अवसर ओळखे, ५ सत्य बोधे, ६
सांमर्थ्यनाला संदेह छेदे, ७ बहु शास्त्रवन्ता गीतार्थ उव-
योगी होय, ८ अर्थ विस्तारी संवरी जाने, ९ व्याकरण
गहन कठिनभाषा के अनन्तर न बोधे, १० वा-
णीय समाने सीखावे. ११ वागी सांमर्थ्यने श्रोता
मन्त्राद पाने, १२ मन्त्रार्थवन्, १३ अहंकार गहिन,
१४ संनोपादियमवन्. श्रोताना धाद गुणो :-
१ भक्तिवन्, २ नियमारी, ३ निरभिमानी, ४ सांभ-

अने राखे उपाधयनां दीरकना प्रकाशनां दृष्टको बांधे छे. शरीर
प्रकाश पड़े छे ते ने अदाहकवियना दृष्टको छे एम माने छे. अन्त
परमपुत्रां स्वं वने छे तेनी अवश्य जाग होय छे. अस्मिकापनां
दृष्टकोनी, मजिनी छायानी पड़े छाया पड़े छे. दीवानी बारे तक प्रकाश
मय विद्यना दृष्टको छे, तेन भक्तिना छाया-प्रतिबिम्ब दृष्टको छे माटे
छाया प्रतिबिम्ब दृष्टको छे ते विद्यना रूप होई भक्ति छे. अन्य मचित
मनुष्य को छायाना प्रतिबिम्ब छाया दृष्टकोनी पड़े-ए प्रकाशे आगमो-
क्तदुक्तियो अनेक जगते छे. श्रीमद् देवचन्द्रनी बहुश्रुत गीतार्थ द्रव्या-
हयोगी हवा. तेनका गुरुभावा परंपरावन ए मन्त्रावली होवी जेईए.
मन्त्रावली पन केवलक मुनियोनी तेनी मन्त्रना तस प्रवृत्ति मन्त्राव
छे. बांजा पत्रावली धादना दृष्टकोनी उनेही माने छे. तेओ मन्त्रना
पादनी मानी आये छे. (तत्त्वं केवन्निगम्यम्).

गो. वृ. मृ.

જ્યારે ધર્મતો શુદ્ધાત્મપરિણતિરૂપ ચિત્તની નિર્મલતા,
વિષયકલાપાદિરહિત શુદ્ધજ્ઞાનાનંદીઆત્મારૂપ છે.

૧૫૬ પ્ર૦—ચારઉપયોગમાં રૂપી કેટલા અને અરૂપી કેટલા,
અને તે શા માટે ?

૩૦—કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન એ બે આત્મગુણરૂપ
હોવાથી અરૂપી છે; અને શેષ દસ આત્મગુણાભિન્ન
મિશ્રિત હોવાથી રૂપી છે.

૧૫૭ પ્ર૦—પાંચ સમક્ષિતમાં, રૂપી કેટલા અને અરૂપી કેટલા ?
તે કારણ સહિત કહો.

૩૦—પાંચ મત્તે એક ક્ષાયિક તે શુદ્ધાત્મગુણ પ્રાપ્તિ ભગી
અરૂપી છે, અને શેષચાર પુદ્ગલ ઉપશંખી અવ્યય-
લિક કિંચિત્ પરાધીનતા ભગી રૂપી છે.

૧૫૮ પ્ર૦—ઇઆવદયકમત્તે કેટલા રૂપી અને કેટલા અરૂપી ?
તથા તેમાં સંવર્ગમાં કેટલા અને નિર્જંગમાં કેટલા ?

૩૦—સામાયિકાદિ પાંચઆત્મગુણ ભગી અરૂપી છે, અને
એક પ્રતિજ્ઞમળ આવદયક પાપનિદા, ગદ્દાંતર અવ્ય-
ય સ્વમુક્તી પણ મંદના ભગી રૂપી છે; તથા સામ્યદેહ-
ચર્ચાસંખ્યો તથા ચાંદળા તે પણ સંવર્ગનશ્ચમાં છે;
અને શેષ ત્રણ નિર્જંગનશ્ચમાં છે.

૧૫૯ પ્ર૦—મહાર્થસિદ્ધિ વિમાનના દેવતાઓ અને વિજયવિમાનના
દેવતાઓ કેટલા ભવમાં નિહિત પામે.

૩૦—“ સત્યદ્રાઝોનિયમાણંમિભવનિશ્ચિદ્દત્તંબ્રાહ્મં । તિ-
જયાદિવિમાનોદ્રિયં, મંચિત્રભરાઝોનાદયઃ ॥ ? ॥

वे शीत, उष्ण, निम्ब, अने सुखी, अने औदारि-
क-दिशतीरमां लाटे स्पर्श हे तो पीडा धार स्पर्श
हलकी, भारी, सुगन्धी अने खरबबडी ए कपांकी
आत्मा ? तेनो उत्तर ले संबंध दे प्रकटना हे:-
? नमस्वापसंबंध अने संपोगसंबंध, त्यां समवाय
संबंध ते सहचारी वस्तु शुभनर्पापादि जेव पद-
द्रव्यां हे तेम जागवो; अने संपोगसंबंध ते
पना निज निज पुट्टो कडे धरु प्रयोगे अपर
नवीन गुण के भाव मगटे ते, जेव खरातानी साये
हृदयानो संपोग थदे स्वादाशुभ नीपजे तेम जागवुं;
एकीज रीते आत्मा अने पुट्टने संपोगे शब्दनामा
शुभ मगट्टो नेम वर्णादिगुणवंत कर्म परमायुमां
धार स्पर्श समवायसंबंधे पुट्टाभित्त हवाज, अने
पली जीवशरीरादि संपोगसंबंधे जाड नीपज्या.

१४० प्र०-जीव परमव आशु केवा परिणामे बांधे ?

उ०-योग, कषाय, ध्यान अने हेरपा ए धारता शुभा-
शुभ दयायोग्य एकत्र संपोगे, जीवने परमवायु
बंधाय हे.

१४१ प्र०-वदद्रव्यना क्षेत्रवाटभावादि शीत मेद कषा, तथा
प्रकटांतरं पय द्रव्यादिक धार मेदतुं स्वरूप कहो.

उ०-पदद्रव्य मांदेल्य मत्पेकना पांच पांच गुण हे ते
जा मनाने—

१. घर्मास्तिकायः—१ द्रव्यी एक, २ क्षेत्री लोक-
७५

પીસણ સ્થાન, એ પાંચ છકાય હિસાનાં સ્થાન, ત્યાં
ઉત્તમજીવો નિઃશૂક્રપણે ન વર્તતાં અતિયતનાણે વર્તે
છે, તેથી આકરો કર્મબંધ પડતો નથી.

૧૬૩ પ્ર૦—આત્મસ્વરૂપ સૂચક કેટલાંક અન્વય અને વ્યતિ-
રેકભાવે વિશેષણો કહ્યો.

૩૦—અસંરૂપાત્પ્રદેશી, અનંતજ્ઞાનમયી, અનંતદર્શનમયી,
અનંતચારિત્રમયી, અનંતદાનમયી, અનંતવીર્યમયી,
અનંતલાભમયી, અનંતભોગમયી, અનંતઉપભોગમયી,
અરૂપી, અલંકાર, અગુરુલલુપમયી, અક્ષય, અજ્ઞ, અમર,
અશરીરી, અવ્યેન્દ્રી, અણાહારી, અમેશી, અનુસાધિર,
અરાગી, અદ્રેષિ, અક્રોધી, અમાની, અમાયી, અનોર્મી
મિધ્યાત્વરહિત, અવિરતિરહિત, કષાયરહિત, યોગરહિત,
અયોગી, સિદ્ધસ્વરૂપી, સંમાર્ગરહિત, સ્વાત્મમત્તાવંત, પરમના
રહિત, પરમાત્મ અકર્તા, સ્વમાત્મ કર્તા, પરમાત્મ અભોક્તા,
સ્વમાત્મ ભોક્તા, ક્ષાયિક ઘેતા, સ્વત્રેપાચકરહિત, પાંચેય
અનાયગરહિત, લોકપ્રમાણ અચ્છાદનવંત, ધર્માગ્નિરાપક
મિત્ર, અધર્માગ્નિકાયક મિત્ર, આકાશાગ્નિરાપક
મિત્ર, પુદ્ગલક મિત્ર, પદ્મકલક મિત્ર, સ્વરૂપવંત,
સ્વક્ષેત્રવંત, સ્વકાચરંત, સ્વમાચરંત, અસ્પન્ધન
સ્વગુણક અમિત્ર, કાર્યમેદે મિત્ર, અસ્પિન્ધન
વંત, પરિણમનમત્તાવંત, દ્રવ્યાગ્નિકરણે નિષ્પ,
પદાંયાગ્નિકરણે નિષ્પાનિષ્પ, દ્રવ્યરૂપે દુર, દુર
પદાંયરૂપે અનેક, અનંતદ્રવ્યાગ્નિસ્વરૂપવંત, અનંત
પદાંયાગ્નિકરણવંત દ્રવ્યાદિ ચરમંદશમયી, ધેન

પુનરપિ દ્રવ્યથી ક્ષેત્રથી કાલથી ભાવથી સ્યું ? તે કહે છે
 ૧ દ્રવ્યથી અમદેશી, ધીણું ક્ષેત્રથી અમદેશી ૨, ધીજે કાલથી
 અમદેશી ૩, ચોથે ભાવથી અમદેશી ૪, હવે ક્ષેત્રથી તે નિયમા
 અમદેશી તે દ્રવ્યથી સ્યાન્ સમદેશી અમદેશી ૪. હવે કાલથી
 સ્યાન્ સમદેશી અમદેશી. કાલથી પણ મજના, ક્ષેત્રથી સ્યાન્
 સમદેશી સ્યાન્ અમદેશી, હવે ભાવથી સ્યાન્ સમદેશી સ્યાન્
 અમદેશી એની રીતે લેજો યુ ભાવ, હવે જે દ્રવ્યથી સમદેશી
 તે ક્ષેત્રથી સમદેશી છે, જે કાલથી સમદેશી છે તે ભાવથી
 સમદેશી છે ૪. હવે સમદેશી તે ક્ષેત્રથી સ્યાન્ સમદેશી, અમ-
 દેશી તે દ્રવ્યથી સમદેશી નિયમા તે દ્રવ્યથી સ્યાન્ સમદેશી
 સ્યાન્ અમદેશી તે દ્રવ્યથી સમદેશી હોઈને અમદેશી પણ છે.
 હવે અમદેશી કાલથી સ્યાન્ સમદેશી, સમદેશી સ્યાન્ અમ-
 દેશી, કાલથી સ્યાન્ સમદેશી સ્યાન્ અમદેશી, તે ક્ષેત્રથી
 સ્યાન્ સમદેશી સ્યાન્ અમદેશી, હવે ભાવથી સ્યાન્ સમદેશી
 સ્યાન્ અમદેશી ભાવથી મજના ભાવથી સ્યાન્ સમદેશી
 સ્યાન્ અમદેશી ને કાલથી પણ સ્યાન્ સમદેશી સ્યાન્ અમ-
 દેશી હિતિ ભાવ.

૧૪૨ પ્ર૦-પદ્મવ્યના ગુણવર્ણવતું ગુહ્યાગુહ્ય સ્વરૂપ ધર્માર્થ
 વિસ્તારે સમજાવો.

૩૦-પદ્મવ્યમયે પ્રથમ જીવદ્રવ્ય લક્ષણ, એ જીવ યે
 મજારે છે, એક ગુહ્ય અને ધીણો અગુહ્ય દ્રવ્યકર્મ,
 ભાવકર્મ અને નોકર્મોદિ સર્વ કર્મકલંકે સહિત ગુહ્ય
 નિષ્પન્ન; સ્વરૂપી સિદ્ધાલયે અનાદિ તથા સાદિ
 અનંત ભાંગે, લોકાદ્યે વિરાજના સિદ્ધાત્માત્માઓના

२ आकाशिकायना-अरूपी, अचेतन, अक्रिय, अने अवकाशदानवंत.

४ पुद्गलास्तिकायना-रूपी, अचेतन, सक्रिय, अने पूरणगलण.

५ कालना-अरूपी, अचेतन, अक्रिय, अने वर्तना.

६ जीवना-अरूपी, चेतन, सक्रिय, चेतनालक्षणवंत.

१६८ प्र०-पर्यायास्तिकनयना छ भेद कहो, तथा तेनुं किंचित् विशेषकथन गुणपर्यायस्वरूप कहो.

उ०-१ पर्यायत्वं, २ भव्यत्वं, ३ सिद्धत्वं, ४ अभव्यत्वं, ५ कारणत्वं, ६ कार्यत्वं.

वर्गी प्रकारांतरे गुणपर्याय स्वरूप कहे छे:—

द्रव्यव्यंजनपर्याय असंख्यप्रदेशत्वं, गुणपर्याय गुणांतरभेद क्षांत्यादिभेद, गुणव्यंजनपर्याय, एक गुणना अनंतपर्याय, स्वभाव पर्याय, ते पदगुणहानि वृद्धिरूप, अने विभावपर्याय ते नर नरकादिपर्यायास्तिक सामान्य पारिणामिक, अखंड, अट्ट, असहायी, सक्रियना अनंतगुणपर्याय समुदायनो यादर द्रव्यभेद कहीए.

१६९ प्र०-द्रव्य अमेदी ते छुं ?

उ०-द्रव्यना ये भाग न थाय माट.

१७० प्र०-भेद द्रव्य ते केम ?

उ०-गुण गुणना करनार जुमुवा भगी भेदस्वरूपी कहीए.
जेम के:-ज्ञान गुण, दर्शन गुण, धामिय गुण. गुण

તથા મનુષ્યગતિનો દ્યવ, દેવગતિનો ઉચ્ચાદ અને
 જીવદ્યવ તો મનુષ્યન દુરુદ્ધને છે, તે અનુદ્યવને
 જાણ્યો. હવે પુરુષદ્યવના ગુણવર્ણન વિચારીએ,
 ત્યાં તે પુરુષદ્યવ પાન થે મેરે છે, એક હુદ
 અને ધીલો અનુદ, આકાશવદનો ગ્રેટ હુદ
 અવિભાગી અનુદેદ અનેદરુપ પમાડ્યો છે એક
 પુરુષદ્યવ, અને દ્વપદક દ્વપદકાદિ પમાડ્યોના
 પનેટા જે સ્વંધો તે અનુદ પુરુષદ્યવ, હવે પૌદ્ર-
 ટિક હુમ પાન થે મેરે છે, એક હુદ અને ધીલો
 અનુદ, ત્યાં હુદ તે નિર્વિભાગી વીમગુણુક્ત
 પુરુષદ્યવગુણ જાણ્યા. વીમગુણાદિ સહિત અનંત
 ગુણનિશ્ચિત દ્વપદકાદિ સ્વંધરુપ મુરુપ ગમન
 રુપાન્તર રુપની ગોળના અને સત્તાગુણની મુરુપતા
 તેને અનુદ્યવગુણ હુમ કરીએ, થઈ પુરુષવર્ણન
 પાન હુદ અને અનુદ ધમ થે મેરે છે, તે પાન
 દ્યવદન અને અર્ધના મેરે દ્વિવિધ છે, ત્યાં હુદ
 આકાશવદનો અવિભાગી ષદગુણહાનિશ્ચિક્ષ હુદ
 પમાડ્યુ વર્ણન છે અને અનુદ્યવંતનવર્ણન તે
 મૂળ મૂળ પરિણામરુપ દ્વપદકાદિ સ્વંધ વર્ણન
 છે; થઈ અનુદ્યવવર્ણન તે પોતાની ગુણમેલિ મલ્લે
 ષદગુણહાનિશ્ચિક્ષ પરિણમન વર્ણન છે, તથા
 અનુદ્યવવર્ણન તે દ્વપદકાદિ સ્વંધરુપ ગુણ-
 વિગતિ, વીત્ર નન્દ તતતત્ત્વમેદ પરિણમન વર્ણન
 છે; જેન પૂર્વ સ્વંધનો દ્યવ, થર્તમાલનો ઉપાદ

२ आकास्तिकायना-अरूपी, अचेतन, अक्रिय, अने अवकाशदानवंत.

४ पुद्गलास्तिकायना-रूपी, अचेतन, सक्रिय, अने पूरणगलण.

५ कालना-अरूपी, अचेतन, अक्रिय, अने वर्तना.

६ जीवना-अरूपी, चेतन, सक्रिय, चेतनालक्षणवंत.

१६८ प्र०-पर्यायास्तिकनयना छ भेद कहो, तथा तेनुं किंचित् विशेषकयन गुणपर्यायस्वरूप कहो.

उ०-१ पर्यायत्वं, २ भव्यत्वं, ३ सिद्धत्वं, ४ अभव्यत्वं, ५ कारणत्वं, ६ कार्यत्वं.

वळी प्रकारांतरे गुणपर्याय स्वरूप कहे छे:-

द्रव्यव्यंजनपर्याय असंख्यप्रदेशत्वं, गुणपर्याय गुणांतरभेद क्षांत्यादिभेद, गुणव्यंजनपर्याय, एक गुणना अनंतपर्याय, स्वभाव पर्याय, ते षडगुणहानि शक्तिरूप, अने विभावपर्याय ते नर नरकादिपर्यायास्तिक सामान्य पारिणामिक, अखंड, अलख, असहायी, सक्रियना अनंतगुणपर्याय समुदायनोपादर द्रव्यभेद कहीए.

१६९ प्र०-द्रव्य अभेदी ते हुं ?

उ०-द्रव्यना ये भाग न थाय माटे.

१७० प्र०-भेद द्रव्य ते केम ?

उ०-गुण गुणना करनार जुजुवा भणी भेदस्वरूपी कहीए.
जेम के:-ज्ञान गुण, दर्शन गुण, चारित्र गुण, सुख

જપાદ, દ્રવ્ય સત્તા ધ્રુવ, ઉપચારે એક કાલદ્રવ્ય
આકૃતિ તે શુદ્ધ વ્યંજનપર્યાય, હવે આકાશદ્રવ્યનો
ગુણ અવકાશદાનલક્ષણ, લોકાલોકપ્રમાણ, અ-
નંતપ્રદેશી, ઘટાકાશનો જપાદ, પૂર્વઘટાકાશનો
વ્યવ અને દ્રવ્ય સત્તા ધ્રુવ જાણવી તથા લોકાલોક
પ્રમાણ અત્વંદઆકૃતિરૂપ શુદ્ધવ્યંજનપર્યાય ક-
હીયે, એમ ષદદ્રવ્યત્વં પર્યાયાદિ કિંચિન્ સ્વરૂપ ક-
હિને તેમાં લે કાંઈ વિશેષ જાણવા યોગ્ય છે તે
વહે છે:—

ગાથા—પરિણામી જીવમુક્તા, સપ્તપુતા પુગલિતકિરિયાય.

નિષ્કંકારણકતા, સત્ત્વગાય દ્વયર અપ્પવેસે (૧)

૧ જીવ અને પુટલ પરિણામી, શેષ ધાર
અપરિણામી, ૨ જીવદ્રવ્ય તે જીવ ચેતનરૂપ અને
શેષ પાંચ અજીવ અચેતન જડરૂપ છે, ૩ પુટલ
રૂપી મુર્તિમંત છે, શેષ પાંચ અરૂપી છે, ૪ કાલ,
અપ્રદેશી છે, શેષ પાંચ સપ્રદેશી છે, ધર્મ,
અધર્મ અને આકાશ ૫ ધ્રુવ એક અને શેષ ધ્રુવ
અનેક, ૬ આકાશ ક્ષેત્ર છે, અને શેષ પાંચ ક્ષેત્રી
છે, ૭ જીવ અને પુટલ બે સક્રિય છે, શેષ ધાર
અક્રિય છે, ૮ જીવ અને પુટલ બે વ્યવહારથી અનિત્ય
શેષ ધાર નિત્ય છે, ૯ જીવ અકારણરૂપ અને શેષ
પાંચ કારણરૂપ છે, ૧૦ જીવ કર્તા અને શેષ પાંચ
અકર્તા છે, ૧૧ આકાશ સત્ત્વગાય છે, અને શેષ
પાંચ અસત્ત્વગાય છે.

૩૦-૧ સમ એટલે ઉપશમ કહેતાં પારમાર્થિક અકષાયિ-
 પણ એટલે અપરાધિશત્રુનું પણ ચિત્તમાં અંતરંગ
 પરિણામે કર્દી માતું ચિંતવે નહિ, ૨ સંવેગ તે
 એકાંત શુદ્ધપરમાત્મસ્વરૂપસુખનીજ અમિલાષ,
 ૩ નિર્વેદ તે સંસાર થકી ઉદાસીનતા તીવ્રઝડિ-
 ગ્નતા, ૪ અનુકંપા, તે પ્રાણીમાત્રને આત્મવત્
 લેણી કોઈ ઉપર પણ મારાતારાપણાનો મિત્રભાવ
 ન ગણે, છુટા વ્યવહારે વર્તે, અંતરંગી સદા ન્યારો
 રણે છતાં સર્વઉપર આપ સમાન દયા ભાવ દર્શિ,
 ૫ આસ્તિકતા તે શુદ્ધ જિનવચન ઉપર એકાંત
 દૃઢ ચિત્ત પ્રતિબંધરૂપ શ્રદ્ધા, ગાઢ સત્ય માન્યના.

૧૭૬ પ્ર૦-આત્મા બંધક છે, અબંધક છે, ભોક્તા છે, અભોક્તા
 છે, કર્તા છે, અકર્તા છે તે શું ?

૩૦-નિશ્ચયનયે અબંધક, વ્યવહારનયે બંધક, એમજ
 ભોક્તા કર્તાદિ વ્યવહારે આત્મા જાણવો, અને
 નિશ્ચયે એટલે મૂલસ્વરૂપે અપરિણામિકપણે એટલે
 સ્વરૂપપરિણામે અભોક્તા, અકર્તા, સ્વરૂપભોક્તા
 સ્વરૂપ કર્તાજ કહિયે.

૧૭૭ પ્ર૦-ત્રણઆત્માનું મૂલસ્વરૂપ કહો.

૩૦-૧ બહિરાત્મા તે દેહાદિકને આત્મબુદ્ધિએ અહંભાવે
 એકાંતે બાહ્યદૃષ્ટિએ પોતારૂપ સમજે, જેવું દેખે તે-
 વુંજ માને, પણ અંતરંગદૃષ્ટિએ કંઈ વિચારે નહિ કે
 સમજે નહિ તે એકાંતમિથ્યાદૃષ્ટિ પહેલેગુણદ્રાણે
 જાણવા, ૨ અંતરાત્મા તે આત્મા અને દેહાદિક

મિત્ર હું. કિવારે કુલામ પામે તિવારે જાણે જે એ વસ્તુથી સંબંધ ટૂંક્યો છે. વેદનાદિક દૃષ્ટિ આવે સમ-ભાવે રાखें. પરમવ પુદ્ગલાદિક આત્માથી મિત્ર જાણવો. હંડવાનાં સ્વપકરી પરમાત્માની વાંછા કરે. ધ્યાન સજ્જાય વિશેષ કરે. ભાવના સ્વીણસ્વીણ ભાવે. સંવર આદરે. નિજ સ્વભાવે જે જ્ઞાન તેહને વિશેષે દ્વમ મન રહે તે અંતરાત્મા ધ્યાન કરવા. પરમાત્માને જોગ્ય ચોથા ગુણઠાણાથી ચારમા ગુણઠાણા મુખિ અંતરાત્મા જાણવો, એહવો જે અંતરાત્મા ઓલ્ખે તિવારે પરમાત્મા પામે, પરમાત્માનો સ્વરૂપ લખિણ છીએ. સાક્ષાત્ પોતાનો સ્વરૂપ દેખે કર્મની ઉપાધિ રહિત તે પરમાત્મા તેરમે તથા ચૌદમે ગુણઠાણે હોય. તથા સિદ્ધ જાણવા એ પરમાત્મા ધ્યાન યોગ્ય, અંતરાત્મા ધ્યાનવા યોગ્ય તાં ધ્યેય તે પરમાત્મા ધ્યાન તે એકાગ્રતા એમ ત્રણઆત્માના સ્વરૂપ જાણવા હિનિ ભાવ.

૧૭૮ પ્ર૦-સદ્ગુણા, ફરસણા અને પ્રરૂપણા, સંબંધી અઘ્ભંગી દૃષ્ટાંત સહિત કહો.

૩૦-સદ્ગુણા, ફરસણા અને પ્રરૂપણા, એટલે જાણે આદરે અને પાછે, તે ભાંગે શ્રી ગૌતમાદિ મહાત્મા જાણવા, ૨ સદ્ગુણા, ફરસણા, પણ પ્રરૂપણાએ અસમર્થ તે જે સામાન્ય સાચુ ઉપદેશ દેવાને અસમર્થ છે, પણ પોતે પાછે છે તેને જાણવો; ૩ સદ્ગુણા પણ ફરસણા, પ્રરૂપણા નહિ, તે અનુત્તર વિમાનવાસી દેવને, જાણે ન આદરે પણ પાછે તે ભાંગે જાણવું; ૪ સદ્ગુણા

સંભવે પણ જ્ઞાનાત્મા અને ધારિત્રાત્મા નહિ; તપ
તિર્યચપંચેન્દ્રિય અને મનુષ્યગતિમત્ત્વે આઠે આત્મા
હોય; તથા પંચમગતિમત્ત્વે પૃથ્લે શ્રીસિદ્ધપરમાત્માને
અનંતગુણભાજનરૂપ શુદ્ધ જીવદ્રવ્ય તે શ્રીસિદ્ધ ભગવં-
તત્ત્વં છે, તેને વિષે ચતુર્વિધઆત્મા છે, તે જ્ઞાનાત્મા,
દર્શનાત્મા, ઉપયોગાત્મા તથા શુદ્ધ દ્રવ્યાત્મા.

૧૫૦ પ્ર૦-અશ્વિય ત્રસર્જાવો છે તે કયા ? તે દૃષ્ટાંત સહિત કહો.

૩૦-૧ અંડજા તે પક્ષીઆદિ; ૨ પોતજા તે ગજાદિ;
જરાદિ તે ગવાદિ; ૪ રસજા તે કીટકાદિ; ૫
સ્વેદજા તે ઘૂંચાદિ; ૬ સંપૂર્ણિત્ત્વ તે પતંગાદિક; ૭
ઉદ્ભિજ તે ગિંગોડાદિ; ૮ ઉત્પાદિકા તે દેવ નરકાદિ.

૧૫૧ પ્ર૦-જીવના દસ પ્રકારના પરિણામ તે કયા ?

૩૦-૧ ગતિ, ૨ હિન્દ્રિય, ૩ કપાય, ૪ લેદ્યા, ૫ યોગ,
૬ ઉપયોગ, ૭ જ્ઞાન, ૮ અજ્ઞાન, ૯ દર્શન, ૧૦
ધારિય. इति पञ्चवणा सूचना । ૩ માં પદ મત્ત્વે છે ।

૧૫૨ પ્ર૦-જીવપરિણમન કેટલા પ્રકારે છે ?

૩૦-“ કંચળ ? ગર્હ ૨ સંદ્રાણા ૩ મેય ૪ ઘન ૫ ગંધ
૬ રસ ૭ પાસ ૮ અગુરુલ્લુ ૧૦ પરિણામા એ
દસદંતિઅજીવા ॥ ૧ ॥

૧ કંચન, ૨ ગતિ, ૩ સંસ્થાન પૃથ્લે આદૃતિ, ૪
જાતિ, ૫ વર્ણ, ૬ ગંધ, ૭ રસ, ૮ સ્પર્શ, ૯ અગુરુ
લુ, ૧૦ રૂઢ; એ દસ રીતે પરિણમે છે.

૧૫૩ પ્ર૦-અંતર્દર્શન કોને કરીએ ?

માવ લે લે સમયમાં પ્રમુ થયા હોય તે તે સમય તપા લે તે દેશના જાગતા; સંસ્કૃતી દાનના સોનેવા સોરે હંટોના આદેશે ધૈર્યમળ દેશના આટસમયમાં નિપજારી પ્રમુના યદ્યભંજારમાં મરે, હવે તે દાનના ઉ અતિગય વહે છે:-૧ તીર્થસ્થના હાથને વિષે સીધમેંદ પૂર્વા સ્થિતિ કરે કે જેવી પ્રમુ દાન દેનાં થાકે નહિ, જોકે પ્રમુનો જનન શક્તિના ઘણી છે, સોષણ આ ઉત્સવ અપસરે ૫ પ્રયમદ્વંદ્રનો અધિકાર સહાયો લેશારૂપ છે, તે અનાદિની પૂર્વા મર્યાદા જાગતી; હશાનેંદ્ર મુવર્ણમય સ્વનજહિન ઉઢી, દંડ સહ ઉમો રહે અને થોસટદ્વંદ્ર સિરાય ધીજા સામાનિક પ્રમુલ દેવોને દાન લેનાં નિવારે, અને યાચકના ભાગ્યાનુસાર હશાનેંદ્ર તેના મુલે બોલાવે અને ૨ થમદ્વંદ્ર તથા થરીન્દ્ર પ્રમુની મુર્દામાં વધારે હોય તો પાઢી નાંલે, અને ઓછું હોય તો પૂરું કરી આપે, સામાની પ્રાપ્તિને અનુસારે મઠે, ૩ મુવ-નપતિદેવતા ભરતશ્રેયના મનુષ્યને લેઢી આવે, ૪ અને ઘાળવ્યંતર દેવો તેમને પાઢા મૂકી આવે, ૫ જ્યોતિષી દેવો વિચાવરોને પ્રમુના દાનની સ્વચા આપે, ૬ તથા પ્રમુના પિના ત્રણ મોટી દાનશાઢ્યા કરાવે, ૭ એકમાં ભરતશ્રેયના મનુષ્યને અન્નપાનાદિ સ્વાચ યસ્તુ આપે, ધીર્જીણ વસ્ત્ર આપે, અને શ્રીજીણ આ-ભરણ આપે.

૦ પ્રમુ-હવે સાચુ સજ્જાચ કરે છે. શુભયોગે વ્રતાદિકની

જ્ઞાનક સર્વ સાંભરી આવે, અને તેવી પોતે પૂર્વ
કોણ હતો તથા ક્યાં પૂર્વીરીતે શરે સમસ્ત
નિઝપગાનું માન થઈ આવે તેને જાતિસ્મરણ કરે
છે; તે થે પ્રકારે છે, એક શુદ્ધસ્યોપગમાનુસાર
તે પ્રવંભવના સમ્પદાદિ ગાઢ ધર્માભ્યાસી મહાત્મા-
ઓને ધાય તે, જેમ શ્રીવજ્રસ્વામી પ્રમુખને, અને
પીતું અશુદ્ધસ્યોપગમાનુના તે પ્રવંભવના મોહાદિ
વિષય કયાપાદિ વેદાદિ સ્મરણ ગગદેપજનિત નિર-
યંક જાણ્યું, જાતિસ્મરણમાં જગન્યયી એક થે પ્રણ
ભવ રેસે, મત્સ્ય ચાર પાંચ છ જાદિ અને ઝકાટ
નવ ભવ સુધી દેસે (શ્વિ પત્રવળાદિ વચનાત્). "

૧૫૫ ૫૦-પુણ્ય અને ધર્મમાં શું ફેર ?

૩૦-પુણ્ય તે શુભકર્મનુદ્ભવ પ્રકૃતિ છે, તે જીવના શુભ
પરિણામે ધૃતે નુપાપને અજપાનાદિ ભક્તિ નમ-
સ્કારાદિ કર્યે કરીને નવ પ્રકારે કંચાય છે, તેના
નામ અન્નપુણ્યે ૧ પાણ્યપુણ્યે ૨ લેહણપુણ્યે ૩
સપ્તપુણ્યે ૪ વ્યયપુણ્યે ૫ મનપુણ્યે ૬ વયણપુણ્યે ૭
કામપુણ્યે ૮ નમોકારપુણ્યે ૯ ૫ નવ મેદ પુણ્યના
કક્ષા અને વેંતારીસ પ્રકારે શાતાદિરૂપે મોગવાય છે;

"તૂર્ત પ્રતિમાં ચતુર સ્તનો પ્રસ છે તેના ઉત્તરમાં
ગાયા—"

શ્વકમ્ભિઃસદંતા, આયુહમાલદંદુતિવત્સારિ ।
ચન્મગાગિદાગ્ગોનિદિ, નિરિમેહેવર્ત્તગોદંતિ ॥ ૧ ॥
સંગાવંગાદાવર્ત્ત, પુરોહિયવર્ત્તનીયવનગરે ।
ધીરયગરાયવર્ત્ત, વેમ્દગ્ગત્યવનુરયા ॥ ૨ ॥

નાનરે નિર્લેપ થાશે, પણ વનસ્પતિશાયનિગોદમે.
લકના જીવ નિર્લેપ “ નત્યિત્તયઅતિવઅગંતા જીવા
લેહિનપત્તોનસાઈ પરિણામો । ઉત્પન્નિપચયંનિપુણોત્તિ-
તયેવનયેવ ॥ ૧ ॥ એને ન્યાયે વનસ્પતિશાયના
જીવ નિર્લેપ ન થાય છુ ભાવ.

૧૮૩ પ્ર૦—યાદરઅપ્પકાય ઉપરદેવલોકમાં ક્યાં મુર્ચી છે ? તણ
તેઉકાય કેટલે મુર્ચી છે ?

૩૦—યાદરઅપ્પકાય ચામ્માદેવલોક મુર્ચી અને યાદરોગાવ
તીછાં મનુષ્યલોકરૂપઅર્દીદર્શિમાંદે, ઉંચી મેરુપર્વતની
શુલિકા મુર્ચી.

૧૮૪ પ્ર૦—ગાનમી તથા હટ્ટી નગરમાં, કુંમિમાં ઉપગાર્ગ ધાર
છે કે આલિયામાં થાય છે.

૩૦—ગાનમી તથા હટ્ટી નાકે આગ્રીયા છે. જેવ નક્કી
મેરુદે ધાન હોય છે છુટ્ટે મુર્ચી છે તે ઉપર ઈંદ્ર
વિદ્યાય નિગાર પડે છુમ સાંમટ્યું છે છુ ભાવ.

૮૫ પ્ર૦—સાધુના ૧૪ ઉત્તગાળો તે કયા કયા.

૩૦—વધવાનાંચો, વાપટાનંધસાપકેમરિયા ।

વદટાનંધસાપ, મોરુઓનાપનિજોમો ॥ ૧ ॥

તિંત્રાવલ્લભાસ, મધુરમંદિરદોહમુદાની ।

વમોદુરુટ્કરિદો, ઉદ્દત્તિત્તિત્તિવિવલ્લભ ॥ ૨ ॥

વપ્પેરુદુવલ્લભ, મલ્લભાનંધસાપકેમરિયા ।

વમોદુરુટ્કરિદો, ઉદ્દત્તિત્તિત્તિવિવલ્લભ ॥ ૩ ॥

૧૫ કહેતા વધુ, ૨ વધુકર તે દોહો, ૩
વધુકર તે વધુકરો, ૪ વધુકરો છે

અર્થ—સર્વાયસિદ્ધિવિમાનવાસિ દેવતાઓ નિશ્ચય
 એક ભવમાં સિદ્ધિ પામે છે. અને વિજયાદિ વિમ
 વાસિ દેવોની સ્થિતિ સંત્યાતાભવની હોય છે.

૧૬૦ પ્ર૦—શ્રાવક જવન્ય પદે કેટલા લામે ?

૩૦—દોષપલ્લોપમને અસંત્યાતાને માગે ક્ષતિ આવડયક
 નિર્મુક્તો જંઘૂદ્ધાપમલ્લે ‘કીટિકાવદ્ય અપવા નરા-
 બહવઃ તનોત્તર પદાસંમુદ્ધિમાણાં વિરહઃ તદાકીટિકા-
 સ્તોકાનરાબહવઃ

૧૬૧ પ્ર૦—ધાર સામાયિક તે કયા. અને તે પ્રત્યેકમાં કયુ તમ-
 ક્ષિત તથા ગુણટાણું હોય તે કહો.

૩૦—? શ્રુતસામાયિકમાં દીપકસમક્ષિત અને પદેહું
 ગુણટાણું હોય, તે અભ્યને પણ હોય; કારણ જે
 જિનવચનાનુસાર પ્રરૂપણ કરે તેવી પરને માર્ગ
 દીપાત્રે, ધર્મ પમાટે પણ પોતાને અંચારું હોય, અ-
 પિતુ શ્રદ્ધા, પાપ, શ્રામાદિ ન હોય તેવી, ૨ દર્શન
 સામાયિક મમ્યગ્દાદિ શ્રોયાગુણટાણીને હોય, ૩
 દેશવિરતિસામાયિક પાંચમે ગુણટાણે શ્રાવકને હોય,
 ૪ સર્વવિરતિસામાયિક તે હૃદયસાત્ત્વગુણટાણે વર્વતા
 મુનિમહારાજને હોય, ૫ સર્વ ગુણટાણાની પરિણતિરૂપ
 કયાપના ક્ષયોપદામને લીધે હોય છે.

૧૬૨ પ્ર૦—ઉક્ત્યર્થ જીવોની મહાચિત્તાવનારૂપ પાંચ રચાન કયા
 કદા છે ?

૩૦—? ધંટી રચાન, ૨ ચૂલા રચાન તે સ્તોદે, ૩ પાની-
 જારું, ૪ વાસિદુ, ૫ ઉત્તમ મૂમટાદિ સ્તોદે

हवे-आत्मानंभावयतीतिभावना, आत्मानंअधिकृत्यकरोतीति
 अव्यात्मं, मन्यतेजगतः तत्त्वं, स मुनिःपकीर्तितः
 सम्यक्त्वमेवतन्मौनं, सम्यक्त्वतत्त्वमेव ॥ १ ॥
 इतियोगविन्दुग्रन्थे हरिभद्रसरिणा अव्यात्मभावनाव-
 बुर्धाकथिता यथा ॥

परहितचिंतामैत्री, परदुःखविनाशिनीतथाकारुणा ।
 परसुखतुष्टिर्मुदिता, परदोषोपेक्षणमुपेक्षा ॥ १ ॥ ए भाव,
 हवे छद्मस्थजीवानांध्यानंकथितं, अंतमुद्धतमित्तं, चिन्ता-
 वत्थाणमेगवत्थुमि, च्छुछउमत्थाणंज्झाणं, योगनिरो-
 जिणाणंतु इतिव्यानम् ।

आत्माप्रत्ये भावहुं अने आत्मचित्त्वन काहुं
 भावना, आत्माने अधिकारीपणे कार्य करनार ।
 अध्यात्मपंचास्तिकायरूपजगत्तत्त्वने जे यथार्थ माने
 तेने मुनि कहीए, परहित चिंता ते मैत्री भावना;
 परदुःख विनाशनी इच्छा ते कारुण्य भावना,
 परसुखदिठे संतोष तथा प्रमोद आणे ते प्रमोद
 भावना, पर दोषनी उपेक्षा ते मध्यस्थ भावना.

८८ प्र०-वर्तमानघोषीसजिनना मातपितानी गति कह्यो.

उ०-उसभपियानागेसु, सेसाणंसत्तहुंतिईसाणे ।

अट्टय सणंकुमारे, माहिंदे अट्टवोवच्चा ॥ १ ॥

अट्टणं जणणीओ, तित्थयराणं हुंति सिद्धिओ ।

अट्टय सणंकुमारे, माहिंदेअट्टवोवच्चा ॥ २ ॥

प्रथमतीर्थकरना पिता श्री नामिराजा ते नागकुमार
 मत्प्रे, वीजार्थी आट्टमासुर्घांना प्रमुना पिनाओ वीजा

લક્ષણે લક્ષિત, સ્વસંપદાપ્ત ફળ. પરસંગે પરિણમ્યો થકો સંસાર ઉભો કર્યો, સ્વજ્ઞાનાદિગુણે પરિણમ્યો થકો સિદ્ધતા કરે, એવા આત્મદ્રવ્યથી ઓઢાસ્વાણ અનંતનરે, અનંતનિન્નેરે થાય. એ રીતે લે આત્મપ્રતીતિ કરે તેને જૈનમાર્ગો જૈનમાર્ગમાં ગણે છે, એવો આત્મા અનેકાંતરને જૈનમાર્ગો છે; છૂની લે પ્રતીતિ તે સમ્યગ્દર્શન, છું લે જ્ઞાન તે સમ્યગ્જ્ઞાન, છમાં લે સમ્યું તે સમ્યચારિત્ર કહીએ.

૧૬૪ પ્ર૦-દ્રવ્યાસ્તિક્ષણના છ સામાન્ય સ્વભાવ કહો.

૩૦-૧ અસ્તિત્વં, ૨ વસ્તુત્વં, ૩ દ્રવ્યત્વં. ૪ પ્રમેયત્વં, ૫ પ્રદેશત્વં, ૬ અગુરુલ્લુપ્તત્વં.

૧૬૫ પ્ર૦-વસ્તુના અગ્યાર વિશેષ સ્વભાવ કહો.

૩૦-૧ નિગ્ધ, ૨ અનિગ્ધ, ૩ યુક્ત, ૪ અનેક, ૫ સત્ય, ૬ અસત્ય, ૭ વક્તૃત્વ, ૮ અવક્તૃત્વ, ૯ મેદ, ૧૦ અમેદ, ૧૧ પામ સ્વભાવ.

૧૬૬ પ્ર૦-ત્રકારાંતરે વીજા નવ આત્મવસ્તુસ્વભાવ કહો.

૩૦-૧ સ્વપ્રદેશ, ૨ અપ્રદેશ, ૩ ચેતન, ૪ અચેતન, ૫ મૂર્તિમંત, ૬ અમૂર્તિમંત, ૭ કર્તૃત્વ, ૮ ભોક્તૃત્વ, ૯ પરિણાનિક.

૧૬૭ પ્ર૦-પદ્ધત્યમત્તે પ્રત્યેકના ચાર ચાર ગુણ છે તે કહો.

૩૦-૧ ધર્માસ્તિક્ષણના-અરૂપી, અચેતન, અક્રિય અને ગતિસહાયક.

૨ અધર્માસ્તિક્ષણના-અરૂપી, અચેતન, અક્રિય, અને સ્થિરસહાયક.

પશમે ક્યાંય પણ ન દિયું હોય ન સાંભળ્યું હોય
છતાં સહજ સ્વભાવે પોતાની બુદ્ધિને જોરે સમ-
યસૂચકકાર્ય કરી શકે, તે અમયકુમાર તથા રોહાની
પરે, ૨ વૈનયિકી તે ગુર્વાદિકનો વિનય બહુમાન
કરતાં મતિજ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ક્ષયોપશમ થઈને બુદ્ધિ
ઉપજે તે નાગાર્જુનાદિકની પરે, ૩ કાર્મણિકી તે
વિજ્ઞાન, કલ્પા, વ્યાપારાદિનો અભ્યાસ કરતાં કરતાં
જે બુદ્ધિ પ્રગટે તે, ૪ પારિણામિકી તે વૃદ્ધ અનુ-
ભવી પુરુષોની સંગતે રહેવાયી તથા વ્યવના પરિપાકે
જે બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય તે.

૧૯૨ પ્ર૦-જાતિસ્મરણજ્ઞાન અને વિભંગજ્ઞાન તે શામાં સમાય છે?

ઉ૦-જાતિસ્મરણજ્ઞાનનો મતિજ્ઞાનમાં સમાવેશ થાય છે,
અને વિભંગજ્ઞાનનો અવધિદર્શનમાં સમાવેશ થાય છે.

૧૯૩ પ્ર૦-રાશિગતસૂર્ય પ્રશ્ન:

ઉ૦-મેષરાશિનો સૂર્ય હોય ત્યારે કન્યારાશિના સૂર્યની તથા
ચન્દ્રની ચાલ ઉત્તરભળી થાય, તથા તૂલારાશિ પક્ષી
માંઢી મીનરાશિ મુધિના ચન્દ્રની ચાલ દક્ષિણદિશા
તરફ થાય છે.

૧૯૪ પ્ર૦-મિથ્યાત્વઅવિરતિના હેતુનો પ્રશ્ન:

ઉ૦-જેહવો આત્માનો શુદ્ધોપયોગ વસ્તુ આચરવાને જેમ
મિથ્યાત્વવલ્લવત્તર છે, તેમ આત્માના પરિણમન મુલ
નિવારવાને અવિરતિ વલ્લવત્તર છે, અવિરતિનો ઉદય
ટલ્લવાર્થી આત્માનું વિરતિપરિણમન થાય છે ને તેથી
મુલમય આત્મા સ્વસ્વરૂપે પરિણમે છે.

गुण, दान गुण, लाभ गुण, भोग गुण, वीर्य गुण,
हृत्पादि अनन्यगुणभेदे भेदवस्त्वनी वर्त्तते.

१७१ प्र०-सम्यग्दर्शनं पर्यायनामो बहो.

उ०-आत्मा, ध्वज, प्रतीति, निर्वाण, कृति, अमिताय,
सुमान, अर्धिराजः नारदहा, गृण आह्वयना, गृण
गुणी आधारेता, नद्विगृहायकता, दानु धर्म, नरनाय
महाहृणा, हृत्पादि.

१७२ प्र०-सम्यग्ज्ञानं पर्यायनामो बहो

उ०-अदोषज्ञ, भासन, पतिर्ज्ञेय, विज्ञेय, अमर्षि-
चेनक, मर्षेता, अमर्षिताति, निगमगन्ध, ज्ञाप-
यता, स्वस्वभोजगण, स्वस्वानुभव हृत्पादि.

१७३ प्र०-सम्यक्चारित्र्यं पर्याय नामो बहो.

उ०-विद्या, नरारम्भ, निधयन्तुमनि, परमभमा, प-
रमार्थ, परमार्ज, परमनिर्लोभता, अक्षयता,
अनामगता, शुभ, स्वस्वविज्ञात, टरणता, संतोष,
समता, स्वस्वपरदाता, स्वस्वपानेद, सहजता, स्वा-
धीनता, हृत्पादि.

१७४ प्र०-सम्यक्स्वनी दशरुचि बहो.

उ०-१ निर्माणं रुचि, २ उपदेश रुचि, ३ ज्ञान रुचि,
४ गुण रुचि, ५ पीज रुचि, ६ अभिगम रुचि,
७ विस्तार रुचि, ८ क्रिया रुचि, ९ संक्षेप रुचि,
१० धर्म रुचि.

१७५ प्र०-सम्यक्स्वनी पांच लक्षण बहो.

तोपण आयुवर्जित सातकर्मनो स्थितिचंद्र नवसंगरे
 उणा एककोडाकोडीसागरोपमनो उत्कृष्ट बंध करे
 तथा उपशमश्रेणिया पडीने मिथ्यात्वे जाय तेपण
 आयुवर्जित सातकर्मनी उत्कृष्ट स्थिति बंधे तो ना
 हजारसागरोपममें अंणी एककोडाकोडीसागरनो उत्कृष्ट
 बंध करे इनि भुवनभानुचरित्रे कथं छे.

१९७ प्र०-जीव मार्गाभिमुखथइ समकिन क्यारे पामे ?

उ०-भविन्यनाने योगे अकामनिर्जराण कर्मस्वपावनां वै
 पुद्गलपरावर्तकाल संसार रहे, त्यारे जीव आस्तिकगणे
 जिनमार्गसन्मुखी थाय, पछी त्यांयी संसारपरिमण
 करतो जीव उंचो आवे त्यारे ते मार्गपतिन दोर-
 पुद्गलपरावर्तसंसार रहे त्यारे जिनोक्त मार्गे रुचिर्न
 थाय; वळी कर्मयोगे त्यांयी पडी संसारप्रमय कनो
 ज्यारे एकपुद्गलपरावर्तकालसंसार रहे, त्यारे जीव
 मार्गानुसारीपण पामे, त्यां मित्रादिकदृष्टि प्रगटे,
 न्यायसंपन्नविभवादि पांरीशगुणसुक्त थाय, त्यां जि-
 नोक्त मार्गे चाळी मिथ्यान्व मंद करतो कनो नदी
 गोळपायाण न्याये धंचना घोळपरिणामे (एकले जेव
 नदी कांटेयी छटो पड्यो एक फयर, ते जेव पानी
 छोळमां अयटानो कटानो पोतानी मेळे गोळ थड जड
 एम) ज्यारे जीव अर्धपुद्गलपरावर्तसंसार मांदे ओ
 त्यारे आपदेश, संज्ञापंचेन्द्रियमनुष्य उनम जैन
 संन थड सद्गुरु उपदेशे के सहजप्रभावे को
 निमित्तपामीने यथाप्रशन्निकर्य लही उग्रद ज्ञान

પૌંદ્રલિકા ભાવને મિત્રમિત્ર સ્વે સ્વરૂપ ગવેલે પ-
ર્ત્વ ઉદ્ગર્જનના ચિત્રે દ્વિતીયેદેશના ચોપેયી
ધારમા ગુણદાના સુધી જાણવા, કે પરમાત્મા તે
અતિનિમ્ન, શુદ્ધસ્વરૂપાનુભવી, નિષ્કલંકી નિરા-
વર્તી સદ્વિદ્યાનંદસ્વરૂપનવ, અંતરાત્માને ધ્યેય
ધ્યાનરૂપ જાણવા. જ્ઞાનિ પ્રતિનાં વપ આત્માનું સ્વ-
રૂપ નીચે પ્રમાણે છે.

હવે આત્માનો સ્વરૂપ લેલે છે. આત્મા થળ પ્ર-
કારે તે આત્માનો સ્વરૂપ સન્ધ્યદૃષ્ટિ ધારવો લેમ
મિદ્યાના થાય તે લેલે છે તે થળ પ્રકાર ને કયા ?
૧. હવે દહિરાત્મા ૧, ૨. હવે અંતરાત્મા ૨, ૩. હવે પરમાત્મા
૩. હવે દહિરાત્મા કહે છે. મરી, કુટુંબ, માલ,
ધન, ઘર, પરિવાર, નગર, દેશ, રાગદ્વેષ, નિષ્પાત્ત,
મેં મારો, મેં જીવાડ્યો, મેં મુશ્કીલ કર્યો, મેં દુઃખી
કર્યો, મેં સંસારમોહપ્રમુખ એ સર્વ નિજસ્વભાવ જાણે
તેને દહિરાત્મા કહે. તેને દહિરદૃષ્ટિ હોઈ તે
પ્રથમ નિષ્પાત્તગુણગ્રામે હોવે ૧. અથ અંતરાત્મા-
નવ કહે છે. પ્રથમ કર્મકાંક્ષાનો કારણ
લેલે છે. નિષ્પાત્ત ૫ અવિરતિ ૧૨ કથાય

૫ સત્તાવન હેતુ ઇર્જાવ કર્મકાંક્ષે તે
મોહવના મોહનાંકર્મના જોરે દુઃખ
જાણે તે મારો સ્વભાવ નહિ. કિંતુ
માણ આવે તિહારે દુઃખ જાણિલે
કાંઈ જાનો નથી. તે સર્વ તત્ત્વાતી

પ્રાપ્ત થઈ પુત્રપ્રાપ્તિ ફલ લહે, તેમ નિકટભવી સદ્ગુરુ ઉપદેશ યોગપામી શુદ્ધ શ્રદ્ધા લહી, શુદ્ધ ચારિત્ર પાઠી તત્કાલ સિદ્ધિ વરે; વીજા મધ્યમભવી તે કોઈ સ્ત્રીને પતિ સમાગમે વે ચાર વર્ષે ગર્ભ રહી પુત્રપ્રાપ્તિ થાય તેમ મધ્યમભવી થોડા સંસ્ક્રાતા ભવમાં સિદ્ધિ વરે, અને વીજા દુર્ભવિ તે જેમ કોઈ સ્ત્રીને ઘણે કષ્ટે ઘણે કાલે પતિપોગે ગર્ભ રહી પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય તેમ ધર્મવિરાગક, પડવાઈ વહુલકર્મી ભારેકર્મીપણને લીધે ઘણે કાલે, ઘણે કષ્ટે, ઘણે ઉપદેશે કર્મસ્વપાવી સિદ્ધિ વરે.

૨. અમઘ્યસ્વરૂપ વાંઝાળી સ્ત્રી સમાન જાણવું, પુટલે જેમ વંચ્યાદોષવંત સ્ત્રીને પતિનો સમાગમ છતાં પુત્ર પ્રાપ્તિ થાયજ નહિ, તેમ અમઘ્યને મુક્તિનામન યોગ્યતાસ્વભાવ ન હોવાથી ગમે તેટલી ધર્મ સામગ્રીની જોગવાઈ મળે, તોપણ શુદ્ધ શ્રદ્ધારૂપ સ્વસ્વરૂપ સંસાર થકી ઉદ્વિગ્નપણું, સ્વપરઓલસાણપણું મેદ જ્ઞાન ન થાય પણ પૌદ્ગલિકઆશીભાવે ચારિત્રાદિક પાઠે, નવમા ગ્રંથેયક સુધી જાય છે, પણ તેનું સર્વથા ફોલ નિષ્ફળ જાય છે, કેમ જે તેના જ્ઞાનક્રિયાદિ મોક્ષને અર્થે યથાર્થ ન હોયતેવી.

૩. તથા અઘ્યામઘ્ય જીવને સત્તાણ અઘ્ય સમાન યોગ્યતા ધરાવે છે, તોપણ કોઈ અવિતત્ત્વતાજ જ્ઞાનીણ એવી દિઠેલી કે તેનો સ્વભાવ વ્યવહારાક્ષિમાં આવવારૂપ ન થાય. અત્ર ગાથા—

प्रादुष्टिक भावने मित्रमित्र लगे स्वरूप गरीबे प-
र्या उदासीनता चिन्ते इत्यादिभेदज्ञानी शोदेयी
धाम्मा शृणुताया सुधी जाणया, ६ परमात्मा ते
अतिनिर्मल, शुद्धस्वरूपानुभवी, निष्कलङ्की निरा-
घरणी साधिदानन्दधनस्वरूपमय, अन्तरात्मानं श्वेप
ध्यानरूप जाणया. अनि वृत्तिमां वण आत्मानुं स्व-
रूप नीचे प्रमाणं छे.

हये आत्मानो स्वरूप लगे छे. आत्मा वण प्र-
कारे ते आत्मानो स्वरूप सम्पद्दृष्टिषु भाग्यो जेम
मिथ्या भाष ने लगे छे ने वण प्रमाण ने क्या ?
एक ददिरात्मा १, एक अन्तरात्मा २, एक परमात्मा
३. हये ददिरात्मा कहे छे. शरीर, कुटुंब, माल,
धन, घर, परिवार, नगर, देश, रागद्वेष, मिथ्यात्व,
में मायों, में जीवाद्यो, में सुखी कयों, में दुःखी
कयों, संतोषिमोहममुख ए सर्व निजस्वभाव जाणे
तेहने ददिरात्मा कहिए. तेहने ददिरदृष्टि होइ ते
प्रथम मिथ्यात्वगुणटाणे होये ? अथ अन्तरात्मा-
नो स्वरूप कहे छे. प्रथम कर्मबांध्यानो कारण
जाणे ते लखे छे मिथ्यात्व ५ आविरति १२ कपाय
२५ योग १५ ए सत्तावन हेतु एजीव कर्मबांधे ते
बलतां भोगवे ते भोगवता मोहनीकर्मना जोरे दुःख
पामे तिहारे इमं जाणे जे भारो स्वभाव नहि. किसी
वस्तु जाइ तथा मरण आवे तिहारे इम जाणिजे
माहरा प्रदेगयी कांड जातो नथी. हं सर्व वस्तुषी
९५

વસ્તુના અભાવે મોહમયવિષયકધાયયુક્તમલિન પરિ-
ણતિવંત થયો થકો મોહિતદુઃખના ભારને લીધે
સંસારયી ડહોમ રહે, પણ તે સાચો દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય
ભાંગે પણ ન ગણાય.

૨૦૨ પ્ર૦-ઘતુર્વિધ સંસારીપ્રાણીનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંતયી સમજાવો.
૩૦-૧ સવનરાત્રિ સમાન, પૃથ્લે ઘન કહેતાં જે મેઘની
ઘમવોર ઘટાણુ આચ્છાદિત થણી અમાસની રાત્રિમાં
કાંડપણ મૂઝા ન પડે તેમ જીવને ગાઢમિથ્યાત્વના
ઉદયે તીવ્રમોહની પ્રચલતાણુ કંડપણ હિતાહિત
સત્યાસત્ય કે કૃત્યાકૃત્યની મૂઝા ન પડે, તેવા પ્રથમ
ગુણટાળી ભવામિનંદી મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ જીવ જાણવા;
૨. અવનરાત્રિ સમાન તે જેમ મેઘનાં વાદળાં રહિત
રાત્રિમાં ઘટપટાદિક સૂઝે, તેમ જીવ કાંડક મિ-
થ્યાત્વની મંદતાણુ મોહાદિકના કિંચિત્ક્ષયોપશમે
ધર્મમાર્ગસન્મુખી માર્ગાનુસારીજીવ અવનરાત્રિ સમાન
જાણવા; ૩ સવનદિન સમાન તે જેમ વાદળાંણુ
આચ્છાદિતસૂર્યવાળા દિવસમાં નિર્મલ રાત્રિ કરતાં
વિશેષ સ્પષ્ટ ઘટપટાદિ પદાર્થો સૂઝે છે, તેમ
મિથ્યાત્વનય ક્ષયોપસમાદિ ગુણેકરી સમ્યગ્દૃષ્ટિ
ચોથા ગુણટાળાથી વારમા ગુણટાળા સુધીના પરમા-
ત્માના માર્ગપ્રાપ્ત જ્ઞાનિમહાત્માઓ જાણવા; ૪ અને
અવનદિન સમાન પૃથ્લે મેઘરહિત નિર્મલમુખવંત
દિવસની પરે પૂર્ણજ્ઞાન પ્રકાશવંત કેવલજ્ઞાની ભગવંતો
જાણવા.

૨૦૩ પ્ર૦-સંસારીજીવને આટ દૃષ્ટિ કહિ છે તેના નામ કહો.

तथा प्ररूपणा पण फरसणा नहि ते संवेगपाक्षि-
कने. जाने, आदरे पण पाळवा असमर्थ ते भांगे
जाणवुं. ५ फरसणा पण सदहणा ने प्ररूपणा नहि,
ते वाळ तपस्वी प्रमुखने न जाने पण आदरे अने
पाळे ते भांगे जाणवुं; ६ प्ररूपणा होय पण सद-
हणा अने फरसणा नहि, ते आदरे पण न जाने
अने न पाळे ए भांगो असंजयति संन्यासी आदिने;
७ फरसणा तथा प्ररूपणा होय पण सदहणा नहि,
ते न जाने पण आदरे पाळे ते भांगो पास्त्या-
दिकने तथा अभ्यर्दीपकसमकितीने पण होय;
८ असदहणा, अवरूपणा ते अनादिनिध्यान्विने;
न जाने न आदरे न पाळे ए भांगो जाणवो. ते
निगोदिया प्रमुख एकेंद्रियादिकने होय.

७९ प्र०-श्रीदीर्घकर प्रभुना दानाधिकार संबंधी छ अतिशयो
वर्णवो.

उ०-प्रतिदिन एकत्रोड अने आठलाख सोनैपा
आरे, ते सोनैपो आठराति के मनांतरे अंतराति-
नो पण बढो छे; छ घडी दहाडो घटनां आपवा
मांटे ते पोणवेपहोर सुधी जमवानी वेळ्या पर्यंत
मनवांछित दान साने भाग्यप्रदाने प्रभु आरे,
सोनैपामां प्रभुतुं तथा प्रभुता मातृनिनाना नाम
होय, ते एक दिवसना दानना सोनैपा नवहजार
मग घाय, घाडीस मगनुं एक गाडुं भरतां कुल
२२५ गाडां भराय, ते गाडां तथा मग वगेरे सर्व

કપાય ઉપને પૂર્વકોડિનું પાલ્યુંચારિત્ર ક્ષેપ કરે તે
 ઉપર ગાયા. આચારંગની દીપિકા મળ્યે છે યતઃ
 “ સામણમણ્ડચરંતસ્સ, કસાયજસસઠ્ઠકઠાહંતિ, મન્નામિ-
 ર્ણુપ્પવ, નિપ્પલંતસ્સસામણ્ણમ્ ॥ ૧ ॥ જંઅજિયંચરિતં,
 દેસૂણણવિપૂલ્લકોડીણ તંપિકસાયમિત્તોહારેઈનરોમુહુ-
 ત્તેણ ॥ ૨ ॥ ”

૨૦૬ પ્ર૦—આંબિલ છટલે શું ?

૩૦—આવશ્યકની ટીકા મળ્યે કશું છે કે આપ કહેતાં
 ઓસામણ કાઢ્યું હોય તે મળ્યેયી જેમ અત્ર કાઢીણ
 તે રીતે કાઢીને આહાર કરવો, અને જે આમ્લ જે
 સ્વાદોરસ ષડ્વિગય ણુ બે વર્જિને તે આંબિલ કહિણ.

૨૦૭ પ્ર૦—નિયાણાનો પ્રશ્ન.

૩૦—નિયાણાનવ પ્રકારે દશાશ્રુતસ્કંધ મળ્યે કહ્યા છે,
 તથા જે નિયાણું સમક્કિતનું છે, અને બીજું અવ્રતનું
 છે ણુ બે મળ્યે જે સમક્કિતનો ઘાત કરી નિયાણું
 બાંધે તે સમક્કિત પામવો દુર્લભ કરે, તથા અવિર-
 તનું ભોગપ્રતિયુંનિયાણું બાંધે તે ભોગ પૂરા થયે
 વ્રત ઉદયે આવે જેમ દ્રૌપદીના જીવે ભોગપ્રતિયું
 નિયાણું બાંધ્યું તે પાંચ મર્ત્તારી થઈ. ભોગ પૂરા થયા
 પછી વ્રત ઉદયે આવ્યું તે માટે અવિરતિઆસરીનિયાણું
 કહીયે. પણ તે સમક્કિતનો નથી. इत्यर्थः

૨૦૮ પ્ર૦—ચાર પ્રકારના સામાયિક કપા ?

૩૦—૧ શ્રુતસામાયિક, ૨ સમક્કિતસામાયિક, ૩ દેશવિરતિ-
 સામાયિક, ૪ સર્વવિરતિસામાયિક. તે મળ્યે શ્રુતસામાયિકનો

‘અન્નપ્રભાવેન્નભોવિત્સુઃ’ હન અન્નપ્રભાવ કરે છે તે મને કર્મ સ્વચ્છને કહે છે ત્રિહા કર્મ સ્વચ્છ, સ્વચ્છનાં તો જન કર્મ છે, ઉદયકર્મ અને વંચકર્મ ને સત્કર્મ. ઉદયકર્મ તો ઉદયના પેટા મળે સોર્ગીય. તથા કર્મ તે મળે ઉદય મેળે સ્વચ્છ છે, તથા મન્દાકર્મ મેળે કોષે છે. કૃતિ વંચકર્મ કિંમ મટે ?

૩૦-શુભકર્મે પાંચ મહાન્ન સ્વચ્છકર્મક્રિયાનુ નવા વંચ પટે તે કર્મનિવરે તે મટે વંચકર્મ નિવરે તે વ્રત-દિવ દુઃખક્રિયાનુ તથા પાંચ પ્રકારના સમ્પ્રાપ્ત્યને ઉદયકર્મ સ્વચ્છ છે, તે નિષ્કટ કરે છે, તથા શુભકર્મે અન્નપ્રભાવે સત્કર્મ જે કર્મ છે તે સોધે સ્વચ્છ. હન કૃતિ અન્નપ્રભાવે નિર્નટ કરી સિદ્ધિ થાય શાય.

૧૮૧ પ્ર-શુભકર્મે અત્યંત તે સ્વચ્છને કેવી રીતે પરિણમે છે.

૩૦-શુભકર્મે શુભકર્મે અન્નપ્રભાવે અત્યંતના કર્મને તે સ્વચ્છને થાય છે અત્યંત સુખના થોપા અન્નપ્રભાવે કૃતિપ્રભાવે સત્કર્મના અન્નપ્રભાવે “અન્નપ્રભાવે પરિણમે” કૃતિ થાય છે.

૧૮૨ પ્ર-શુભકર્મે અત્યંતના કર્મને નિર્નટ કરે કૃતિપ્રભાવે કૃતિપ્રભાવે સ્વચ્છ ! પાંચ મહાન્ન સ્વચ્છ હનના કર્મના નના લેટલા છે તે નિર્નટ થાયે મહાન્નને જાણે !

૩૦-શુભકર્મે અત્યંતના કર્મને પાંચકર્મના સ્વચ્છ નિર્નટ થાયે. કૃતિપ્રભાવે અત્યંતના કર્મને સ્વચ્છ-

૨૧૧ પ્ર૦-નવઅનંતાણુ જે જે પદાર્થો છે તે વહો.

૩૦-પ્રથમના યજ્ઞઅનંતે કોઈ પદાર્થ ન હોયતી શૂન્ય છે, અને ચોથેઅનંતે અભ્યર્ચનાગણિ છે, પાંચમે અનંતે મધ્યમ માંગે સમ્યક્ત્વ પડ્યાદ છે, વડી તેહજ પાંચમે અનંતે શુદ્ધ સિદ્ધતા ઝીરો છે, પા તે પચોક્ત પડ્યાદઓતી અનંતગુણા જાણતા, પતી છટ્ટો અનંતો શૂન્ય, સાતમું શૂન્ય પતી આઠમે અનંતે સૌં નિગોરીયાઝીરો, તથા તેતી અનંતા અનંતગુણા પુદ્ગલપ્રમાણ, તેતી કાચ, તેતી સૌં આકાશ પ્રદેશ, તેતી યેગચ્છજ્ઞાન તથા યેગચ્છજ્ઞાનના પર્ણાંય, પૃ સૌં પૃઠ્ઠ પૃથ્વી અનંતગુણા પાન આઠમે અનંતે છે, નવમેઅનંતે કોઈ યજ્ઞ વિશેષ નથી, શૂં શૂન્ય જાણવો.

२१२ प्र०-सर्वं समक्षितमां परेयु कयं समक्षित उपत पाय ठे !

૩૦-મિદાન્ત આગમમાંદિ પ્રથમ શ્રવણગમ મમ્બાપ લો,
 ડગમનો નેન નદિ તે શ્રી તિનમદગમિ શ્રવ-
 ધમગની કીધેડી મનસ્વિન પર્ણાગી મમે વરૂ છે.
 તે પદિયો શ્રવણગમ મમ્બાપ લમે ડગમનો નેન
 નદિ તપા કર્મદન્ડમમે પદિયો ડગમ સર્વદા
 લમે સ્વામગી શ્રવણગમલિન લમે. ડગમનો નેન
 નદિ પદ્મો આપર્ણનો મન છે. અપ પર્ણાગી
 કાચામિનરી દ્રવ્યનમે કાચિવલ્લો વલ તલ ૧૫૦
 છે તપા કર્મદા મમે વ. અર્ચિત તપા કર્મદા
 નદિ મમે છે.

પાવત્રી, ૫ પટલાઈ તે ગોચરીય જાના પાષા ઉપર
કપડું રાખે તે, ૬ રમતાણું તે પાવત્રીટ્રાનુ જુગટ,
૭ ગુહાઓ તે કંચનમયસ્વંડ પાષાઉપર વાટેછે તે,
૮ સાત પાવાના ઉદગરણો જાગવા, નવા ૮, ૯,
૧૦ થે મુનરાઉ કપડાં, અને એક ઉનનું મછી જગ
કપડાં રાખે. ૧૧ ઓઘો. ૧૨ મુદ્રપતિ. ૧૩ જાત
જિન કલ્પિતે હોય, નવા ૧૩ માનરીડ. ૧૪ ઘો-
લપટો. ૧૫ ઘડસપવિરકલ્પને જાગવા.

૧૮૬ પ્ર०—શ્રી યુગમધાનઆચાર્યના વિદ્યાત્મક ગોષ્ઠી નક્ષત્ર કહો.

૩૦—કાવ્યં. દેષાંદિવશ્ચ ન ગતિ ન

ન ગદ્યમહો ન ચ ઉચ્ચિત્ત્વં ।

ગદા પ્રગદ્યનિવદ્યોદકેન

યુગમધાના (મુનિવન્દ્યજ્ઞ) ॥ ૧ ॥

ઉત્તમ શાર્ત્તિકર્મીદયંવલ્લયુક્ત આચાર્યના ઉત્તમ
ગુણે સહિતઃ તથા યથા વિચર ત્યા અંકાપોજન પ્રમાણ
માર્ગીપ્રમુખનો ઉદગ્રહ ન થયે. ઉચ્ચાણો દશવિધ
યતિધર્મ પાઠના પઠાવના. નિજકાલને વિષે મર્વડી
શ્રેષ્ઠકુલ્ય એકાવતારી મહાત્મા યુગ મધાન આચાર્ય-
ભગવન જાગવા.

૧૮૭ પ્ર०—ત્રીણે જણાવેલા શત્રોનો અર્થ કહો

ભાવના. અવ્યાન્ય. મુનિ. પ્રેમા. કારુણ્ય, મત્સર્ય,
અને પ્રમોદ ભાવનાઓ

૩૦—ચૂનિ પ્રતિમા ત્રીણે પ્રમાણે લખેલ છે.

દુર્ગતીપ્રપન્નજ્ઞાનવાગ્દનીનિવર્ત્તનઃ,

સંપન્નાદિદશાવિવર્ત્તનશોક્તોભવતિ ॥ ૧ ॥

૨૧૫ પ્ર०-દર્શનની ક્ષણિક શ્રેણિ કયા ગુણગ્રાણી માંડે અને
ચારિત્રની ક્ષણિક શ્રેણિ કયા ગુણગ્રાણી માંડે ?

૩૦-દર્શનની ક્ષણિક શ્રેણિ તે જોવા ગુણગ્રાણી માંડે,
ચારિત્રની ક્ષણિક શ્રેણિ આટમાંવી માંડે.

૨૧૬ પ્ર०-જ્ઞાનાપર્ણીય કર્મનો જવન્ય અને અકૃત્ય કેટલો ?

૩૦-કર્મનોયં જવન્યથી છૂટી સમપનો, જવન્ય વિધી
તે અનમૂર્તનાંદ મોગે, અકૃત્ય જ્ઞાનાપર્ણીય કર્મની
વાસ કોડાકોડી હમ છ રીતે છે.

૨૧૭ પ્ર०-સર્વ જીવોની મુદ્ધ મુમિદા કદ ?

૩૦-મદ્ય, અમદ્ય, સર્વ જીવ મુદ્ધ નિર્મોલ્લી નીરવા
છે. મુલ મુમિદા તે જાણી.

૨૧૮ પ્ર०-જવન્ય અને અકૃત્ય યોગનો કાલ કેટલો છે ?

૩૦-મનોયોગનો જવન્યકાલ છૂટી સમપનો, અકૃત્ય યોગ
મૂર્તનો કાલ છૂટી જવન્યયોગનો વલ કાલ છૂટી
છે છૂટી થાય છે.

૨૧૯ પ્ર०-વસ્તુને વિષે વડગુણ જ્ઞાનિ વર્ણન રાખ્યું હોય
કહો

૩૦-ગુણ વસ્તુને વર્ણન તે વસ્તુ તેને જ્ઞાન કરી, તે
જ્ઞાન, વસ્તુ અને વસ્તુના વલ અવસ્થા
છે, વસ્તુના છે, તે વસ્તુના જ્ઞાન
વસ્તુના વર્ણન. જ્ઞાન, વસ્તુ, અને જ્ઞાન
વસ્તુ છે, તેને જ્ઞાન વસ્તુના વસ્તુના વર્ણન
જ્ઞાન વસ્તુના વસ્તુના વસ્તુના વસ્તુના
જ્ઞાન છે, તે જ્ઞાન છે, તે જ્ઞાન છે.

દશાન દેવલોકે, અને નવવી સોઠ મુઘીના પ્રભુના પિતા ગ્રીજા સનત્કુમારદેવલોકે, અને સત્તરવી ચોવીસ મુઘીના પિતા ચોપા મહેદેવલોકે પ્રાપ્ત થયા છે. પ્રથમના આઠજિનની માતાઓ મોક્ષે, નવવી સોઠમુઘીના જિનની માતાઓ ગ્રીજા સનત્કુમાર દેવલોકે, અને શેષ સત્તરવી ચોવીસ મુઘીના આઠ જિનની માતાઓ ચોપા મહેદેવલોકને પ્રાપ્ત થયેલ છે.

૧૮૯ પ્ર૦-શ્રીજિનવાનીશ્રવણ, ચારચાર્તીકર્મના ક્ષયોપશમે કેવી રીતે થાય ?

૩૦-૧ અંતરાયકર્મ તથા દર્શનાવર્ગીયકર્મના ક્ષયોપશમે જિનવાણી સાંભળવાની રુચિ થાય, ૨ દર્શનાવર્ગીય તથા જ્ઞાનાવર્ગીયકર્મના ક્ષયોપશમે વાણી વાંચને સાંભળે તથા સમજે, અને ૩ મિષ્ટપાત્રમોહનીયના ક્ષયોપશમે જિનવચન આત્મસ્વરૂપ જ્ઞાનરૂપ યથાર્થમદહુણમાં આવે.

૧૯૦ પ્ર૦-શ્રી જિનવાગીતું ધ્યાનરૂપ પુકામપ્રણમન મહાફલ લાયક ક્યારે થાય ?

૩૦-ધર્માન્તરાયના ક્ષયોપશમે સંયમફલપામીને પુકામતા-રૂપધ્યાનમાંદિ સિદ્ધિ થયે તથા ચારકર્મ ક્ષાયિક : આવે થયે થકે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનાદિ અનંતલક્ષ્મી પ્રગટ કરી મહાનંદપદ પામે.

૧૯૧ પ્ર૦-ચારમકરની શુદ્ધિતું સ્વરૂપ હંકમાં દૃષ્ટાંત સહિત સમજાવો.

૩૦-૧ આર્યાતિકી શુદ્ધિ તે મતિજ્ઞાનાવર્ગીયકર્મના ક્ષયો-

૩૦-કેવળી ભગવંતને કાંઈ શુભ સંકલ્પરૂપ વ્યવહાર નથી, તેમને એક શુદ્ધ હેડયાનો ઉદય છે, તે યોગદ્વારે પરિણમે છે, અને યોગનું પરિણમન તે ઔદયિક ભાવે જડ પરિણમે, કેમ જે પુદ્ગલને પુદ્ગલનો વિશ્રામ છે, તેથી તે હેડયાણુ યોગ પ્રત્યક્ષક એક સાતા પ્રકૃતિનો એક સમયનો બંધ છે, તે વીજે સમયે સંક્રમે, અને ટ્રીજે સમયે સ્થિતિ અર્થાત્ ઉત્તમ પુદ્ગલ ગ્રહે, ધીજે સમયે તેને વેદે અને ટ્રીજે સમયે સ્થિતિ પુરે સ્થિતિ.

૨૨૩ પ્ર૦-સમ્યગ્દર્શિને અને મિથ્યાદર્શિને શુભાચાર અને શુભ ઉપયોગ કેવી રીતે હોય છે ?

૩૦-મિથ્યાદર્શિજીવને શુભાચાર હોય પણ શુભોપયોગ ન હોય, અને સમ્યગ્દર્શિ જીવને શુદ્ધોપયોગ હોય તેહને શુભોપયોગ આચરણરૂપે હોય પણ આદર ન હોય અને મિથ્યાદર્શિ જીવને શુભાચારરૂપ હોય પણ અશુદ્ધોપયોગના ઘરનો અશુભોપયોગ હોય પણ અશુભોપયોગ ઉપચારે કહિયે હિતિ ભાવ, હવે શોધે શુભાચારે સમ્યગ્દર્શન પામે અનંતાનુબંધિયા સાદેશ તથા મિથ્યાત્વમોહનોક્ષય તથા ક્ષયોપશમ થાય.

૨૨૪ પ્ર૦-ભામંડલ કરવાની શી જરૂર છે ?

૩૦-આણંદ શ્રાવકની સંધિ સ્વસ્તરગચ્છે મુનિશ્રીસારની કીર્તી ગાથા ગ્રણસેને એકાસીમી છે તે મત્તે અષ્ટ-પ્રતિહાર્ય અધિકારે દેવતા ભામંડલ ક્રિય કરે છે ? તત્ર ગાથા-તેજ અરિહંત અતિવળો ઇ, સ્વર્મી ન શકે નરનારી । તે તેજ ત્વડ મુક્ત કરે ઇ, પુંડે ભામંડલસાર ॥ ૧ ॥ પરમઉદારિક શરીરના તેજ

वीथोल्तात घडी अर्जुकरने रागद्वेषनी ग्रंथि मेदी
निष्पात्वनोहनीयनी सातनवृत्तिने उपशमावनो अंन-
करणमां घड् अनिर्वातिकरणे आवी सम्पत्तिदृष्टि थाय,
त्यारे जीवने मार्गमात कर्हाए, वस्तु सत्ता धर्म अंरो
प्रगट करों त्यां तेनी केवी दृष्टि वर्ते तो कसुं छे के:-

काव्य.

अंरो होय इहां अविनाशी, पुट्टट जाळ ननाशी,
चिदानंदघन स्वरूप विटाती, केम होय जगनी आसी;
ए शुभ बीस्तगो न बीस्तारुं संभारुं दिन रातरे,
परु टाटीं मुररूप करे जे, मनस्किनने अवदानरे. ?

१९८ प्र०-साधने ले प्रणयोग छे ते स्तवयगुणे प्रणम्या छे
ते केवी संते ?

उ०-मनोयोग ते सम्यग्दर्शनगुणे दृढासक्तिकरूपे परिणमे
छे, तथा वचनयोग ते जिनवाणीमांहे ज्ञानगुणे प्र-
णम्यो छे, तथा कामयोग ते चारित्र्यगुणे “जयंचरे
जयंचिष्टे जयंचाले जयंचले ” इत्यादिकरूप प्रगट्यो
छे तेनी सावर्ज्यवमुषि सावद्ययोग्यो निवर्तनि मुनि
संप्रमयोगे परिणमे छे. इतिभाव

१९९ प्र०-संसारमां जीव मध्यममय्यादि प्रगटवाला छे ते
क्या ? तेनुं स्वरूप दृष्टान्तदिन १५६ समजाओ.

उ०-१ मय्य, २ अमय्य, ३ मय्यामय्य अपवा जातिमय्य;
त्यां मय्य प्रणम्यकरे छे:-निकटमयी, मध्यममयी,
अने दूरमयी; निकटमयी सोहाग्य खां समान, ते
लेन सोहाग्य खां पतिसमानमे छ मात्तनां गर्भे

માનથી અન્ન પાનાદિનું દાન દેતાં થકાં જીવ મહા
પુણ્યાનુંવંધી પુણ્ય ઉપાર્જીને દેવ મનુષ્યાદિ ઉત્તમ ભવ
કરતાં થકાં શીઘ્ર સિદ્ધિ કરે.

૨૩૩ પ્ર૦—હકાયનાં ગોવનાં નામ કયાં ?

૩૦—૧ રુદિયાવરકાય, ૨ ચમીયાવરકાય, ૩ સિપિયાવર-
કાય, ૪ સમુદ્રયાવરકાય, અસસ્તિયાવરકાય, જંગમ
યાવરકાય, ઇન્દ્રિયયાવરકાયનું પૃથ્વીકાય ગોવ, પી-
તવર્ણ પુટ્ટવીનામ જીવ, ઇન્દ્ર દેવતા, ચમી યાવરનો
અપકાયગોવ, શ્વેતવર્ણ બ્રહ્મ દેવતા અપકાય જીવ,
સિર્પીયાવરકાયનો તે જસગોવ રક્તવર્ણ ક્ષિત્ય દેવતા
તેહકાય જીવ, સમુદ્રયાવરકાયનો ગોવ, વાયુકાય,
હરિતવર્ણ સમુદ્રદેવતા વાયુકાય જીવ, આવશાદયાવર-
કાયના વનસ્પતિગોવ, નાનાવર્ણ પાનાલદેવતા, વનસ્પતિ
જીવ, સાત નરકનાં ગોવની પેટે ૮ પળ જાણવા.

૨૩૪ પ્ર૦—દશ પ્રકારનાં સત્ય તે કયાં ?

૩૦—૧ જનપદ સત્ય, ૨ સમય સત્ય, ૩ સ્થાપના સત્ય,
૪ નામ સત્ય, ૫ રૂપ સત્ય. ૬ પ્રત્યેય સત્ય, ૭
વ્યવહાર સત્ય, ૮ ભાવ સત્ય, ૯ યોગ સત્ય, ૧૦
ઉપમા સત્ય. ગાથા—

જપાવયળ સમયવળા, નામેરૂપેપદ્મ સત્ત્વે ચ ।

વવહારભાવ યોગે, દસમે ઉચ્ચસત્ત્વે ચ ॥

૨૩૫ પ્ર૦—પાંચ ઇન્દ્રિયોની આકૃતિ તેમનો વિષય ક્ષેત્ર, તથા
વિષય વિકાર, કેટલા અને કયા કયા છે તે કહો.

૩૦—૧ સ્પર્શોન્દ્રિયનો આકાર અને પ્રકાર છે, નવ યોગન

સમ્યક્ત્વ પામે, ત્યારે વીતરાગ ધર્મની રુચિપૂર્વક પ્રતીતાત્મક ધર્મરૂપ શુદ્ધ તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાને આત્મ-સ્વરૂપનું દર્શનજ્ઞાન, સ્વરૂપાચરણરૂપે જીવને થાય.

૨૩૮ પ્ર૦—આત્માંગુલ ઉચ્છેદાંગુલ પ્રમાણાંગુલનાં માન કયાં કેવાં છે ?

૩૦—આવશ્યક નિર્ણયક્રિયામાં તેનું માન નીચે પ્રમાણે કરું છે.

ગાથા—ઉસ્મેહંગુલમેગં, હવડ પમાણાંગુલં સહસગુણં ।

તંચેવ દુગણીયંસ્વલુ, વીર સાયંગુલં ભણિયં ॥૧॥

આયંગુલનવચ્ચું, સરીર મુસ્મેહંગુલેણ તહા ।

નગ પુઢવી વિમાણાદં, મિણસુયમાણંગુલેણંતુ ॥૨॥

૧૩૯ પ્ર૦—મતિજ્ઞાનના કેટલા મેદ છે ?

૩૦—મતિજ્ઞાનના શ્રુતનિશ્ચિત અને અશ્રુતનિશ્ચિત તે મત્તે શ્રુતનિશ્ચિતના ૪ મેદ અવગ્રહ, ૧ ર્હા, ૨ અપાય, ૩ ધારણા ૪ અવગ્રહના વે મેદ ૧ વ્યંજનાવગ્રહ, ૨ અર્યાવગ્રહ વ્યંજનાવગ્રહના ૪ મેદ ૧ સ્પર્શેન્દ્રિય, ૨ રસેન્દ્રિય, ૩ ઘર્ણેન્દ્રિય, ૪ શ્રોત્રેન્દ્રિય, અર્યાવગ્રહના ૬ મેદ પાંચ ર્દ્રિય છઠ્ઠું મનુષ્યમ ૭ ચોક ચોવીસ અને ૪ વ્યંજનાવગ્રહના ર્મ ર્હા અપાય ધારણા કરના પૂર્વ ૨૮ ઇમ એકેકના ૧૨ મેદ થાય ૧ વહુ, ૨ અ-વહુ, ૩ વહુવિવ, અવહુવિવ્રાદિક ચાર મેદ તિહા અનેક જીવ વાજિવના શબ્દ સાંભળે છે તે મત્તે ક્ષયોપશમિક વિચિત્રતાય કરી કોરક જીવ ઘગા શબ્દગ્રહે તે વહુ ૧, કોરક જીવ થોડાગ્રહે તે અવહુ ૨, કોરક માંહે ર્ન્યાદિક ઘગા

૩૦—૧ એ જાણે

થોડા વિદેષ

૩૦-૧ મિત્રા, ૨ તારા, ૩ વલા, ૪ દીપ્તા, ૫ સ્પિરા, ૬ કાંતા, ૭ પ્રમા, ૮ પરા, ૯ આઠ દષ્ટિ કહિ તેનો વિસ્તાર યોગદૃષ્ટિસમુદ્ધયપત્રી જાણશો.

૨૦૪ પ્ર૦-સર્વપદાર્પમાનમાં ચારકારણ છે તે દૃશ્યનીયી કહો.

૩૦-૧ ઉપાદાનકારણ તે જેમ ઘટમાં મૃત્તિકા; ૨ નિમિત્તકારણ તે જેમ ઘટ્ટની ઉપત્તિમાં ચક્ર, દંડ, વી-
વગદિ છે તેમ જાગવું; ૩ અસાધાણકારણ તે જેમ
ઘટ નિષ્પન્ન કરવામાં કુંભાર હેતુભૂત છે તેમ જાગવું;
૪ અપેક્ષા કારણ તે વસ્તુ જેમ છે તેમની તેમ રહે.
પણ તેના આટલને, મહાપનાપ્ આશ્રયે આપણું કાર્ય
કરીપ્, જેમ ઘટ નીપન્યો તેમનો તેમ રહે પણ
તેહની સાહાયે જલભરણપાનરૂપ કામ નીપજે, તથા
જેમ મૂર્ષે દીપે છે, તેની સાહાયે આપણા કામ
કરીપ્ છીપ્ તેમ જાગવું; વચ્ચી વીજાં પણ પ્રણ
યારગ વટાં છે:-સમવાયિકારણ તે સહચારી સંવેધ
કારણ જેમ ઘટનું ઉપાદાન મૃત્તિકા છે તેમ; ૨ અસ-
મવાયિકારણ તે અસહચારી મિત્રનિમિત્ત, જેમ
ઘટ્ટની ઉપત્તિમાં કુંભાર છે તેમ; ૩ નિમિત્તકારણ
તે ચક્રદંડવીવગદિરૂપ જાગવું.

૨૦૫ પ્ર૦-સર્વસ્તુ, દ્રવ્યાર્થિકનય અને પર્યયાર્થિકનય વહે
પ્રમુખાય છે. તે માંહેથી જ્ઞાનનય તે કયા ?

૩૦-૧ નૈગમ, ૨ સંદર્ભ, ૩ વ્યવહાર, ૪ પ્રહુમુખ, ૫
શબ્દ, ૬ સમમિશ્ર, ૭ પૂર્વભૂત. ૮ સાત્ત નય તે-
દના ઉપનય ૯ વિન્નાત્નયચક્રરૂપી જાણશો, તથા

૩૦-અનંતા સૂક્ષ્મ પરમાણુ એક વ્યવહાર પરમાણુ; આઠ ગ્રસરેણુ એક ઉર્ધ્વરેણુ; આઠ ઉર્ધ્વરેણુ એક રથ રેણુ; આઠ રથ રેણુ ઉત્તર કુરુ યુગલીયાના તુલ્ત જન્મેલા બાલકનો એક વાલ્કાગ્ર; એવા આઠ વાલ્કાગ્રે એક મહા હિમવન્ત ક્ષેત્ર યુગલીક વાલ્ક વાલ્કાગ્ર; એવા આઠ વાલ્કાગ્રે; એક મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મનુષ્ય વાલ્કાગ્ર; એવા આઠ વાલ્કાગ્રે એક ભરતક્ષેત્ર મનુષ્ય વાલ્કાગ્ર, એવા આઠ વાલ્કાગ્રે એક લીંચ, આઠ લીંચે એક જી, આઠ જી એક જવ; આઠ જવ એક આંગલ; ૨૪ આંગલનો એક હાથ, ચાર હાથનો એક ધનુષ, અને એ હજાર ધનુષે એક કોશ, એવા ચાર કોશનો એક યોજન જાણવો.

૧૪૨ પ્ર૦-ષટ્ત્રિંશ પલ્યોપમત્વં સ્વરૂપ કહો.

૩૦-ઉદ્ધાર, અદ્વા, ક્ષેત્ર પલ્યોપમ, સૂક્ષ્મ અને વાશ મેદ કરીને છ પ્રકારે છે તે આવી રીતે:-૧ પૂર્વોક્ત યોજન ચાર પ્રમાણે ઠાંચો પહોલો, અને ડંડો કુલો કલ્પિય તેને પલ્ય કહિય, તેની છે ઉપમા તે જેને તેને પલ્યોપમ કહિય તે પલ્યને દેવકુરુ ઉત્તરકુરુ ક્ષેત્રના યુગલિક તુલ્ત જન્મેલા બાલકના વાલ્કાગ્ર એકના આઠ આઠ સ્વંડ સાતવાર કરીય, તે વાલ્કાગ્ર સ્વંડે કરી ટાંસી ટાંસીને ભગ્નો, એવો કે તે ઉપરથી ચક્રવર્તિની સેના ચાલી જાય, તથા ગંગા નદીનો પ્રવાહ પૂર જોરથી તે ઉપરથી વહન કરે, તોપણ એક પળ વાલ્કાગ્ર તેમાંથી સ્વંડ નહિ, એવો ટાંસીને ભરીય, પછી તે વાલ્કાગ્રને સમય સમય એક એક

લાભ તે અવ્યયિવ્યાપ્તિને હોય અભવ્યને પણ દ્રવ્યથી
શૂન્યનો લાભ થાય, તથા સમક્તિસામાયિક તે સ-
મ્યદ્દષ્ટિને હોય પાંચને ગુણટાને દેગવિરતિસામા-
યિકનો લાભ હોય, સર્વવિરતિસામાયિક તે હજી
ગુણટાગાદી મુનિને હોય.

૨૦૯ પ્ર०—વ્યવહાર અને નિશ્ચય સમક્તિનીં હુંક સ્વરૂપ કહો.

ઉ०—જિતવાની પ્રવૃત્તિદર્શને પ્રત્યક્ષસ્વરૂપને વેદે, ગુણ
પર્યાયનો વિલેહન કરે, નેદરૂપ સ્તનવચન આરાધે, તેને
વ્યવહારસમક્તિની કહીણ, તથા જેને જિતવાની ગુણ
પર્યાયનેદરૂપમ્નવચને દ્રવ્ય દ્રવ્યરૂપે નિર્વિકલ્પ
સમાધિરને પરિણમે તેને નિશ્ચયસમક્તિની કહીણ,
તે આગટ્ત જનાં વ્યવહાર પ્રવર્તનાં વસ્તુધર્મસ્થ
શુદ્ધાત્મનિશ્ચયરિણનિરૂપ સમક્તિને મેલ્લવે.

૨૧૦ પ્ર०—કયા જ્ઞાનની અને કહક્રિયાની મોક્ષ થાય ?

ઉ०—ક્રિયા ચેપ્રકગ્ની છે.—૧ યોગક્રિયા તે શુભાશુભ
વંચરૂપ છે, અને ઉપયોગક્રિયા તે પોતાને સ્વરૂપે
પરિણમે, ત્યાં કર્મ નિર્વરા થાય. યોગક્રિયા જાતે
જાસવરૂપ હોઈ કર્મવંચ નિપજાવે, અને ઉપયોગ
ક્રિયા તે સ્વરૂપ પ્રકટાવે. છૂટે યોગક્રિયા કર્મ
દ્રહ્ય ત્યાગરૂપ મુલ્ત હુલ્ત છે, પણ સર્વથા મોક્ષાર્થે
નર્થા, કેન જે સર્વથા મોક્ષરૂપ ધર્મ તે શુદ્ધોપયોગે
છે, માટે ઉપયોગરૂપક્રિયા જાસવરૂપ મોક્ષની
છૂટે જાત્મસ્વરૂપની કલગ્ની છૂટે આચ્છાદન કર-
નારી છે. (નાશ કરનારી છે.)

અનાદિકાલના અજ્ઞાન, મોહ, મિથ્યાત્વ, પ્રમાદાદિ
 રૂપભવવાસનાના જોરે આવી ઉત્તમ યોગશાસ્ત્રવાદ્યા
 મનુષ્યભવતું લેશમાત્ર પણ ચઢુમાન નથી આવતું,
 હા ! इति खेदे કેવી અફસોસની વાત છે, માટે
 હે ચેતન ! આ પરમાત્માના વચને કરીને હવે ચેત !
 અને જે કુલમાં ઉત્તમ કુલના પ્રભાવે કરીને હિં-
 સાનો આચારજ નથી તેવા અહિંસક કુલની પ્રાપ્તિ
 છતાં શ્રીજિનેશ્વરભગવંતનો ધર્મ પાલવામાં પ્રમા-
 દને છોડ, અને તારું સ્વરૂં કર્તવ્ય આ મનુષ્ય ભવ-
 માં શું છે, તેનો વિચાર કરી વિષયકાપાપની પ્ર-
 ત્તિનો જેમ અને તેમ સંકોચ કર, અને તત્ત્વમાર્ગને
 આદર, સુદેવ, સુગુરુ, અને સુધર્મને ઓછાવા અને
 તે ઓછાવાળા પૂર્વક શુદ્ધક્રિયાનું સેવન કર; અને
 સરલતા, ક્રોમલતા, વિનયપાદિ ગુણ ધારણ કરનાં
 શીખ લેવી પાંપરાયે તારા આત્માનું ધિરંકાલ ક-
 લ્યાળ થશે, તપાસ્તુ શુભંભવતુ, શાંતિઃ શાંતિઃ
 શાંતિઃ । પૂર્વોક્ત સુક્ષ્મઅદ્વા કાકે કરી આપુષ્પ-
 માન, કર્મસ્થિતિ, કાપસ્થિતિ, તથા અન્ય કાલ-
 માનાદિતું પ્રમાણ થાય છે; ૨ પૂર્વોક્ત શાસ્ત્રાદ્યવંદ-
 સ્પર્શ્યાં જે આકાશ પ્રદેશ તેને પ્રત્યેકને સમય સમય
 કાઢનાં જેવારે પત્ત્યશાસ્ત્રાદ્યથી સ્વાલી થાય તેટલા
 કાલને શાદગ્ધ્રેયપત્ત્યોપમ કહિયુ, અને શાલ્યને
 સ્પર્શ્યાં સર્વ આકાશ પ્રદેશ પત્ત્યના સમય સમય
 સ્વાલી કરનાં જેવારે પત્ત્ય નિર્ણય થાય તેટલા કા-
 લને મુશ્મગ્ધ્રેયપત્ત્યોપમ કહિયુ, તેને કરી શકે

त्माने विषे प्रवर्त्ते, यतः जोखवेइ मोहखल्ल, सोविसय
 विरत्तो मणो णिरुंमिता। समवाट्ठिदोसाभावे, सो अप्पाणं
 हवई ज्ञाया ॥ १ ॥ इति उक्तं प्रवचनसारे, आत्म-
 भावनानी गाथा—अण लखाए छीए. एगोहंहोमिपरे
 सिं, णमे परे णत्थि मज्झमिहकिंवि। इय आय भावणाए,
 रागदोसाविलय जंति ॥ १ ॥ नाणस्सविमुज्झिए, अ-
 प्पा एगतंउ ण संसुद्धो। जम्मानाणंअप्पा, अप्पाणंच अ-
 णंवा ॥ २ ॥ आयासामाइए, आयासामाइयस्सअटोत्ती।
 तेणेव इमंसुत्तं, भासई आयपरिणामं ॥ ३ ॥ ए मूत्रे
 पण चारित्रिणे आत्मपरिणामरूपज कहीए छीए. पण
 बाह्यक्रियारूप नयी कयुं. तत्र काश्यं—येषांनचेनो
 ललनामुलसं, मग्नं न साहित्यसुवासमुद्रे। ज्ञास्यंति
 ते किंममहाप्रयासा—नन्धो यथा वारवच्चविलासात्
 ॥ इत्यर्थः ॥ त्यारे शुद्धात्मोपयोगअवस्थानरूप
 निर्मल ध्यानदशानी परम शीतल शांत सुगंधिनी
 अनुभवलेहेरीओतुं आत्मा आस्वादन करे, ते मुख
 आशने पौष्टिक मुखना मीखारीओ शुं जागीए;
 कयुं छे जे:—

सचछं परवश ते दुःख लक्षण, निजवश ते सुख लहिए;
 ए दृष्टे आत्मगुण प्रगटे, कहो सुख ते कोण कहीएरे.
 भविका वीरवचन चित्त धरीए. १
 नागर सुख पामर नवी जाणे, बल्लभ सुख न कुमारी;
 अनुभव विण तेम ध्यानतणुं सुख, कोण जाणे नरनारीरे. भ. २
 भोग क्षय शांत वाहिता, शिव मार्ग दुव नाम;
 असंग किया इहां योगी, विमल मुजस परिणामरे. भ. ३

હોય. સ્થવિરકલ્પમાં પણ આ કાલમાં સાપેક્ષ અ-
પવાદની મુખ્યતાએ ચારિત્ર છે.

૨૪૫ પ્ર૦—પાંચ નોધમ્મીયા પ્રાણી કહ્યા છે તે કયા ?

૩૦—ભદ્રોદેવાયત્તો, વિસયાસત્તો અજ્ઞિયાપુત્તો । ગુરુ દેવા-
યણુદ્ધો, નોધમ્મા પંઘપત્તતા ॥ ૧ ॥ અસ્યાર્થ—
૧ પ્રથ જ્ઞાત કુલ્લયી વંઠેલા જીવ; ૨ દેવાદિક ધર્મ-
સ્વાતાના નિઃશૂક્ર મને હરામ દાનતે પગાર સ્નાના
પૂજારાદિક તથા દેવ ગુર્વાદિક દ્રવ્યના સ્નાના;
૩ વિપયાશક્ત લોહુપી લંપટી; ૪ વ્યભિચારવડે
સાઘ્વીને પેટે અવતરેલ પુત્ર, ૫ દેવ, ગુરુ; ધર્માદિ-
કનો નિંદક, ઘાતક ઉત્થાપક એ પાંચ અધર્મી પૃથકે
નોધમ્મિયા જાણવા, તે વીતરાગ ભાષિત ધર્મથી
પરાહ્મુખ રહે.

૨૪૬ પ્ર૦—સમૂહિંમમનુષ્ય મરી કેટલા દંડકમાં જાય છે ?

૩૦—દશદંડકમાં જાય છે. ૫ પાંચ ધાત્રમાં ૩
વિકલેન્દ્રિયમાં ૯ પંચેન્દ્રિયમનુષ્યમાં ૧૦ પંચેન્દ્રિય
તિર્યંચમાં જાય પણ યુગલિયો ન થાય. તથા એ
દશદંડકમાં તેડકાય. વાયુકાય એ વે દંડક વર્જિતે
ઘીજા આઠ દંડકના આવ્યા સમૂહિંમમનુષ્ય થાય.

૨૪૭ પ્ર૦—જીવને પરમવ્રતઆયુ શી રીતે બંધાય છે; અને તે
કેટલા પ્રકારનું છે ?

૩૦—જીવને આયુર્કર્મ પરમવ્રતસંબંધિનું જા ભવ ભોગવતાં
થકાં એકજવાર નિકાચિતપણે વ્રણ આકર્ષે કરી સો-

दग्मियाने वग आर्यं (दग्मार्) वरे ले. १
गाय गानी पीपी गीगामे गीगामे पीपी, तेम म
पन आपुसमना वरुने मेद आर्यं वरे. २
मति तेरी मति अयसा मति नेरी मति अयसा
परिणाम विजेने मेद वरे.

२४८ म०-आर्यं, दग्म, प्रमाद अने वरुण वग आर्यं वरे.

उ०-आर्यं वरा अनाभोगावरादेवमावरावरावरे.
विष्णु १, दग्मार्गानावरावरावरा. वरुणावरा १
हारावरावरा वा वरावरावरावरावरा २, प्रमाद
मति विष्णुवरावरावरावरावरावरावरा ३, वरु
वरावरा वरावरावरावरावरावरावरावरा ४, वरावरावरा
वरावरा वरावरावरा वरावरावरा वरावरावरावरा
५, वरावरा १ आर्यं १

आर्यं वरे अनाभोगे वरावरा वरावरा वरावरा
उ० वरा वरावरावरा वरावरा, २ वरा वरावरा वरा
वरा वरा वरावरा वरावरावरावरा वरावरा वरावरा
वरा वरा वरावरा वरावरावरावरा वरा वरावरा
वरावरा वरावरा वरावरा वरावरा वरावरा, ३ वरावरा
वरावरा वरा वरा वरावरा वरावरा वरावरावरा वरावरा
वरावरा वरावरा वरा वरा वरावरा वरावरा वरावरा
४ वरावरा वरावरा वरावरा वरावरावरा वरावरा वरावरा
वरावरा वरावरा वरावरा वरावरावरा वरावरा वरावरा
वरावरा वरावरा वरावरा वरावरा वरावरा वरावरा

१० ३० विष्णु वरावरावरा १ वरावरावरावरा वरावरा वरावरा

હતાં તે આત્મપ્રદેશોદયે ભોગવી, આયુર્કર્મ બાંધું
 હતું તેટલું પૂરું ભોગવી લીધું, તથા કાલ આસરી
 અકાલે મુઓ પુટલે જે આયુ સુખે સમાધે જીવે
 વિપાકોદયે ભોગવીને મરત, તે થોડા કાલમાં તે
 આયુના દલને પ્રદેશોદયે ઘેદીને રૂપાવીને મુઓ
 તેથી તેને અકાલમરણ કહે છે. અર્થાત્ જેટલું
 આયુષ બાંધ્યું હતું તેટલું પ્રદેશોદયે ભોગવીને પૂરું
 કરીધું તેથી સંપૂર્ણ આયુષે મુઓ તેમ કહેવાય અને
 ઘણા કાલે વિપાકોદયે ભોગવવાતું આયુ કર્મ થોડા
 કાલમાં ભોગવીને રૂપાધ્યું માટે અકાલ મરણ કહિયે.

૨૫૨ પ્ર૦—કોને સંચની ચહાર કાન્ધો તથા કોને દીક્ષા ન
 આપવી જોડે ?

૩૦—અથ પ્રાર્તાવિક ગાથા—

જો મળદ્વંનત્યિધમ્મો, ન સામાદ્યં ન ચેવ વ્યાદિં ।
 સો સમણસંચવજ્ઞો, કાયધ્વો સમણસંચેણ ॥ ૧ ॥
 અદ્ધારસપુરિસેસુ, વીસદ્ધર્ત્યાસુ દસનપુંસેસુ ।
 જિણપદીકુતિન્યિયાઓ, પચ્ચાયેતં ન કપ્પંતિ ॥ ૨ ॥
 ચાલેચુદ્ધનપુંસયેય, કિચેજહેયવાદિપ્પ ।
 તેણેરાયાવગારિય, ઉમત્તે ય અદંસને ॥ ૩ ॥
 નાસેદુદ્ધેઅમ્મદેય, અણંતેલુગપ્પ ણ્ણ ।
 અન્નવંન્નપ્પ યમિણ્ણ, સેદ્ધેનિણ્ણોદીયાદ્ધ ॥ ૪ ॥
 પુટલાને દીક્ષાદેવી ન કલ્હે,

૨૫૩ પ્ર૦—સોલ સંજ્ઞાઓ કહુ ?

પ્રકારે એના દોષો અગત્ય વડોનો અહ પ્રકારે
મરો તે તેના વિકાસે ૫૬ છે. ૨ શ્રેયેન્દ્રિયની આ-
રુપિ મનુષ્યો નવા વનગના વન મળી છે, નવ
યોજન એના રેના વડોનો ચાલ વાપુષી સ્વ-
દા અને ઘડે ઘડા, તેના હ મનુષ્ય હ વિ-
પવના ૭૨ વિકાસે છે, ૩ શ્રેયેન્દ્રિયની આરુપિ
નવના વન મળી છે, તેનો વિષય શ્રવણ નવ
યોજનનો તેના વિષય ૨ અને વિકાસ ૧૨ છે. ૪
શ્રુતિન્દ્રિય, તેની આરુપિ મનુષ્યો વાલ મનુષ્ય, એક
લાલ યોજન વિષય શ્રવણ, તેના વિષય પાંચ અને
તેના વિકાસ ૬૦, વનનો ઘડ યોજન અત્માંગુલ
પ્રમાણે વન ગાડોનો યોજન જાણો, નવા મુપનો
વિષયો આત્માંગુલ પ્રમાણે ઘડા લાલ યોજન ઘડા,
તે માટે જાણો છુટો વિષય નવનો મુપનો વિષ-
ય, કેવલ છે. ત્રીજા મુપનો વિમાન દેવકા
એક યોજનના છુટાઈના અડધાઈના ભાગનો છે.
તેના આરુપિ માટે ૧૬૦૦ ને આરુપિ મોટો વિમાન
છે. તે સંતુર્ન આંચે દેવકો નર્મ. પણ તેના વિ-
માનના તરુપના તેવનો આમાનમાન જલક કાંચિ
દિને છે. પણ મંતુર્ન વિમાન આંચે ન દેવકા તે
માટે આત્માંગુલ પ્રમાણેનો લાલ યોજન વિષય
કાંચો. શ્રેયેન્દ્રિયની આરુપિ અગપીઆ વસના વડ
તનાન, તેનો ૧૨ યોજન વિષય છે, તેના વિષય
૩ અને વિકાસ ૧૨ એક છુટા પાંચ દંડિય વિ-
પવ ૨૬ અને વિકાસ ૨૫૨ તે વિકાસે રહેન માત્ર

અંતરદ્વીપના, હવે અગ્રવીજ, મૂલવીજ, પર્વવીજ, સ્કં-
ધવીજ, એ ચાર વનસ્પતિના મેદ. પૃથ્વીકાય, અપ્-
કાય, તેડકાય, ઘાડકાય, એવં ચાર તથા દેવતા
અને નાસ્ત્રી એવં અઢાર ૧૮ ભાવદિશા. આચારંગ
સૂત્રમત્યે શસ્ત્રપરિજ્ઞાજવ્યયનમાંહે ભાવદિશા વચ્ચાળી
છે. તથા અઢાર દ્રવ્યદિશા. ચારદિશિ, ચારવિંદિશિ,
આઠદિશિ, વિંદિશિનાં આંતરાં. ઊર્ધ્વદિશા, અધોદિશા
એ ૧૮ દ્રવ્યદિશા જાણવી.

૨૫૬ પ્ર०—નીલીગલીએ રંગેલા વસ્ત્રમાં કેટલા વસ્ત્રમાં જીવ
પહે છે ?

૩૦—નીલીગલીએ રંગેલા વસ્ત્રથી મનુષ્યસર્વેગે તત્કાલ
કુંથમશુભ ત્રસજીવ ઘણા ઉપજે છે. એમ સ્તનસંચય
ગ્રન્થમાં કહ્યું છે.

૨૫૭ પ્ર०—લઘ્વિપર્યાસાતું તથા કરણપર્યાસાતું કેતું સ્વરૂપ છે ?

૩૦—પર્યાસિદ્વિધા લઘ્વિઃ કરણશ્ચ તત્ર યે સ્વયોગપર્યાસિ
સર્વાઅપિ સમર્થા પ્રિયન્તે ન અર્વાન્ તે લઘ્વિપર્યાસા
યે પુનઃકરણાનિ શરીરેન્દ્રિયાદીનિ નિવર્તન્તઃ તે
કરણપર્યાસા इति, નનુચાસ્પશરીરપર્યાસૌ ચ શરીરંભવિ-
ધ્યતિ કિં પ્રાગ્ અભિહિતેન શરીરનામ્ના ? નૈતશસ્તિ
સાધ્યમેદાત્ તથા જયસોમકૃત બાલાવગ્રોધમાં એમ
લખ્યું છે.

૨૫૮ પ્ર०—હ પર્યાસિતું સ્વરૂપ કહો.

૩૦—જે 'કર્મના ઉદયથી આરંભી પર્યાસિ પૂરી કર્યા વિના
ન મરે તે પર્યાસિનામકર્મ, તેણે એકેન્દ્રિયને ચાર

जाने ते अमरिच ४, कोइक तुम्हारे ते स्निग्ध
५. कोइक मंगल ते वीर कर्हये ६. कोइक धू-
मदिक स्निग्ध कर्हये अमरिच ७. कोइक स्निग्ध
८ तथा ते स्निग्ध विना जाने ते अमरिच ९. एक
मंदेहाते जाने ते मंदिग्ध कर्हये १०. मंदेहा स्निग्ध
जाने ते अमरिच ११. कोइक मंगल कर्हये ते धीजी-
येनाए अमरिच ते जान ते धीजी कर्हये १२. को-
इक मंगल जान ते अमरिच १३. एम
अमरिच १४. मंदेहा ते धीजी कर्हये १५. एम
मंदेहा धीजी धीजी मंदेहा मंदेहा अमरिच-
निधिना ४ मंदेहा ते १ अमरिच २
अमरिच ३ कर्हये ते कर्हये ४
अमरिच ते अमरिच ५. एम. ते अमरिच-
निधिना मंदेहा मंदेहा मंदेहा ३४० मंदेहा कर्हये-
धनी धीजी मंदेहा कर्हये.

४० प्र०-ज्योतिष देवतामां कया जीवो न उरजे ?

उ०-पतवगा मूयना लहा वक्रनिपद मय्ये कर्हये के
ज्योतिष देवतामां मंदेहा मंदेहा मंदेहा मंदेहा मंदेहा
निधिना अमरिचो मंदेहा मंदेहा मंदेहा मंदेहा मंदेहा
वाला सुगलिया धीजी तथा अंतर्गर्हये सुगलिया
मंदेहा मंदेहा मंदेहा मंदेहा मंदेहा मंदेहा मंदेहा
न उरजे.

प्र०-एक योजनहं प्रमाण परमाह्वी मंदेहा जी रीते
धाय हे ! ते कहो.

ए गायानो गुरुगमयी अर्थ धारज्यो. सम्यग्दृष्टिने उदयस्थिति प्रतियोचं होय. पण आत्मप्रतियोचं न होय.

२६१ प्र०—छद्मस्थ कोने कहे छे ?

उ०—छाद्यते केवलज्ञानदर्शने आत्मनः अनेनेति छद्म-
ज्ञानावरणं दर्शनावरणं मोहनीयान्तरायकर्मोदयेसति
तस्य केवलज्ञानदर्शनस्यानुत्पादाद् तदपगमानन्तरं
चोत्पादात् ज्ञानावरणादिछद्मानि तिष्ठतीति छद्मस्थः ॥
केवलज्ञान विना वाक्कीनां चार ज्ञान प्रगटतां पण
छद्मस्थ गणाय छे.

२६२ प्र०—मुनिने अप्रमत्तदशाए समय समय अनंतगुणविशुद्धि
कही छे ते शी रीते ?

उ०—आत्मोपयोग एकाग्रध्यान भणी मुनिने आत्मप्रदेशो
रहेल अनंतीकर्मवर्गणानी निर्जरा धनां आत्मानां
अनंती विशुद्धि समय समय थाय छे.

२६३ प्र०—आहारकआहारक मिश्र जीव किम करे ?

उ०—जेवारे पूर्ववरे संदेह पुछवा निमिते आहारकशरीर
मोक्खुं होय निहा ज्ञानवन्त नही निवारे निहार्य
बली वीरु आहारक करे ते करती बेलाए पूर्वअ-
हारक संवाते मिश्र होय ते माटे. इति भावार्थ ।

२६४ प्र०—सिद्धने अफुसमाण के फुसमाण गति शी त्ति
'समजवी ?

उ०—एक समयमां समधेनिना सर्वआकाशप्रदेश, क-

काटनां जेठना ममयमा ने पन्थ खर्च धाय नेट्ठा
 कालने एकवाटउद्वाग्नयोपम कहिण ने ममयमा
 कहिए. केमके वाटादखइममयमा धाय भाय पपी
 ते वाटादखइना एक एकना अममयानाखइ क-
 निए. अने ने कलमनाखइ ममय ममय काटना
 जेठना काटमा खर्च धाय नेट्ठा ममयने एक
 सुभमउद्वाग्नयोपम कहिण. तब तब कोडाकोडा-
 उद्वाग्नयोपम एक अममयममयगेपम प्रमाणे
 तिष्ठालोके दांग अने ममय अममय से २ पडा
 पर्वोक्त वाटादखइ एक एकने मो मो वग्गे काटना
 ज्याने खर्च धाय नेट्ठा ममयने एक वाटाअढाक-
 न्योपम कहिण. अने ने वाटादखइना अममयानाखइ
 कल्पिने प्रत्येक खइ मो मो वग्गे काटना जेठना
 ममयमा पन्थ खर्च धाय नेट्ठा खवनने एक न-
 भमअढाकन्योपम कहिए. नेवा दमकोडाकोडाअन्योपम
 एक मागगेपम. नेवा दमकोडाकोडाअन्योपम
 एक अवमपिना ने उमपिनी काळः हे हे अममय
 वासकोडाकोडाभागगेपम प्रमाण एक काळः
 एवा अनंताकाळचके एक पुढेकाअन्योपम
 माग. आ जीव संसार मये निगेदतिष्ठने अममय
 लम्भ भोग करतो कनो अममय निगेदतिष्ठने
 पीयतो, कोइ महाअन्योपम अने अममय
 नदी गोलपापान्ता अममयने अममय
 अपनइतम एवो अममय अममय अममय
 निरोगी देहइति अममय अममय अममय

अथ प्रास्ताविक गाथा—

कालेमुपत्तदाणं, समत्तविमुद्धिबोहिलाभं च ।
 अंते समाहिमरणं, अभव्वजीवा न पावंति ॥ १ ॥
 अखंडियचउत्थो, वयगहणाउ जोय गीपत्थो ।
 तस्स सगासे दंसण, वयगहणंसोहिगहणं च ॥ २ ॥
 कत्थय जीवो बलीओ, कत्थय कम्माइं हुंति बलीआइं ।
 जीवस्सय कम्मस्सय ॥ ३ ॥
 कालसहावोनिपइ, पुच्चकयंपुरस्सकार ए गंता ।
 मिच्छं तंतं चेवओ, समासओ होतिसमत्तं ॥ ४ ॥
 नव हि जीववहकरणं, करायण अणुमोदिय जोगेहि ।
 कालतिपुहिंणुणीएं, पाणीवहुस्सतेयाल ॥ ५ ॥ अस्पर्यः

साधुने पहेलावतना नवकोटी पञ्चस्त्राण छे पण
 तेहना भांगा २४३ थाप इम २७ करवाना २७
 कराववाना २७ अनुमोदवाने विपे निपेवे इम ८१
 थाप ते काळे धणेगुणेगुणां विगुणाकर्ता २४३
 भेदे साधुने पञ्चस्त्राण होय जावर्जावलगे इत्यर्थः ।

२६७ प्र०—छ प्रकारना पुट्टलुं स्वरूप कहो.

उ०—१ चादर ते खडी माटी पापण प्रमुख जान्ता,
 केमजे ते पदार्थोने छेया थकां तेना खंडो पकमेक
 न रहे, पण भिन्नभिन्न नजरे देखाय छे, माटे चादर
 चादर ते पहेलो भेद, २ चादर ते घी, दूध, पाणी,
 तेल, मद्य, गोळ, खांड इत्यादिकना पुट्टले काद
 कहिये, केमजे तेमने छेयां थकां भिन्न न पाय
 पकमेक मटेलांज रहे छे. ३ चादरमद्य ते जरी-

વાદમાં એકેન્દ્રિય કે પ્રમાણિ જીવ મન્યાનમન કયાય છે.
 એ જમન્યાનજ્ઞાપિતી પ્રમાણે હમ જગ મુખ્ય-
 પન્થો શાસ્ત્રને વિષે ઉચ્ચોગી હોઈ નિન વાદ્ય વહ્યા
 તે મુખ્યનો સુગ્રાવચોધાર્ય રૂપ પ્રાપ્ત થયો અદ્વા-
 પન્થોપમનો પ્રયોજન છે. હમ કોડાકોડી માગનેપમે
 એકકાલચક્ર તેને અને તે કાન્થકે પુટલપગવર્ત
 હોઈ તે આટ પ્રકાશ છે તે ત્યાંથી જો જો. અન્ય
 ગાયા-ઉદ્ધાર અદ્વિતિનં, પલિપતિહા મમય વા સમય
 સમય કિમવદાનેદીવોદર્હી. આડમમાઈ પરિમાણ
 ॥ ૧ ॥ ॥ પાંચમે કમ દ્રવ્યે ઉત્ત.

૨૪૩ પ્ર૦-આત્મમમઅવધાનઉચ્ચોગરૂપ ધ્યનદગા કેવી રીતે
 પમાય ?

૩૦-મોહવરો જીવ પરમાવઅનુયાયિ પ્રવૃત્તિ કરે છે. મિથ્યા
 સુગ્રવી નૃપ્યાણ મુન્થો ધકો મમાર મમગ કરે છે,
 જ્યારે મોહન્ધિનિ ચટ્ટ ત્યારે પરપ્રવૃત્તિ છુટ, અને
 જ્યારે પરપ્રવૃત્તિ રૂંટે ત્યારે વિષયધર્મી વિગ્ત
 બુદ્ધિ થાય. અને તેના કરી મનોગેય થાય, કેમજે
 કાગ્ન વિના કાર્ય વનનું નથી. મનને મમવાનુ કોઈ
 કાગ્ન કે દામ ન હોવાથી કે મક્ત્ય વિકત્ય રૂપાના
 કરે ? તેમ જગ વિનાની મુમિમાં છુટે ઉત્તર
 મુમિના પહેજો અગ્નિ જેને વાટે, અર્થાન્ પોતાની
 મેટે ઉચ્ચર્મી જાય છે. તેમ વિષય વાંઝા ટટ્ટવાદ
 મન પોતાના મેટેજ રૂંધાય અને મન રૂંધાય
 મનની ચચ્છતા મટ, તેવારે મન એકાગ્ર થઈને અ

નામકર્મનો ઉદય ગુણઠાણા ૧૪ સુધી, ગોચકર્મનો ઉદય ગુણઠાણા ૧૪ મા સુધી, અંતરાયકર્મનો ઉદય ગુણઠાણા ૧૨ મા સુધી, જ્ઞાનાવરણીયકર્મની ઉદીરણા ૧૨ મા ગુણઠાણા સુધી, દર્શનાવરણીયકર્મની ઉદીરણા ૧૨ મા સુધી, વેદનીયકર્મની ઉદીરણા ૬ સુધી, મોહનીયની ૧૦ મા સુધી, આયુકર્મની ૬ સુધી, નામકર્મની ૧૩ મા સુધી, ગોચકર્મની ૧૩ મા સુધી, અંતરાયની ૧૨ સુધી, હવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મની સત્તા ગુણઠાણા ૧૨ મા સુધી, દર્શનાવરણીય કર્મની સત્તા ૧૨ મા સુધી, વેદનીયકર્મની સત્તા ૧૪ મા સુધી, મોહનીયકર્મની સત્તા ૧૧ મા સુધી, આયુકર્મની સત્તા ૧૪ મા સુધી, નામકર્મની સત્તા ૧૪ મા સુધી, ગોચકર્મની સત્તા ૧૪ મા સુધી, અંગયકર્મની સત્તા ૧૨ મા સુધી હોય, एवं एवं ઉદય ઉદીરણાસત્તાનું સ્વરૂપ કશું છે. ए सर्व भाव केषलज्जानी एकजीव स्वरूपे द्रव्य गुणपर्याये हे तेहवा अनंतार्जाव देखे, एकेक जीवने अनंताकर्म ले रीते છે તે देखે, एकेक जीवने अनंताभाव देखे છે. एकेक जीवना अनंताभाव देखे છે, भावने परिणाम इम केवली सर्वभाव आस्तिनास्तिरूपे जीम છે તે તોમ જાણે તે देखે इति भाव ।

૨૬૯ પ્ર०—અવિત્તમહાસ્કંદ તે શું ? અને તેનો સમુદ્વિષ્ણ નથા કેવલીસમુદ્વિષ્ણ કેવી રીતે થાય છે તેનું સ્વરૂપ કહો.

૨૪૪ પ્ર૦-ઉત્તર્ગ અને અપવાદ માર્ગ પરમાર્થે એકજ આત્માર્થિ-
પણારૂપ મોક્ષ સાધક દશાજ છે, તે શી રીતે ?

૩૦-ઉત્તર્ગમાર્ગ ઘણો વડીળ, ધોરતપસ્યા શુદ્ધવ્રજ-
ધર્માદિ પાકે, લિનકલ્પિયને પ્રવૃત્તે તે જાગવો, અને
અપવાદમાર્ગ તે પ્રવૃત્ત ઉત્તર્ગની અપેક્ષાએ એટલે
જ્યારે તે ઉત્તર્ગદશામાં ન ટકી શકાય, ત્યારે તેમાં
પાઠા સ્થિર થવાને માટે, જે કાંઈક કોમલ
માર્ગનું અવલંબન સાધનાદિ કરવું એટલે મુનિ પંચ-
મહાવ્રત શુદ્ધ પાકે, ઉગ્રવિહાર તપસ્યાદિ કરી શ-
રીર ગાળે, જેવી વિષય કરાયાદિ મોહવાસના ગાળે,
શિષ્ય, ગચ્છ, શાસ્ત્રાદિની ધારણા કરે, તે પ્રત્યે પર-
સ્પર સ્વાત્મ્યાય કરે કરાવે, ભવ્યપ્રાર્ગીઓને ધર્મો-
પદેશ આપી રવપર મહાનિર્મલતા કરે કરાવે, પોતે
ઉત્તમ માર્ગે ચાલે ધીજાને ચલાવે, અને ચાલતા હોય
તેને અનુમોદનરૂપ ઉપદ્રંભ એટલે સહાયતાદિ દઈ
સ્થિર કરે, દુર્યાદિ અપવાદમાર્ગનું સેવન કરી,
મુનિ પાઠા ઉત્તર્ગમાર્ગમાં લીન રહે છે, એમ પરમાર્થે
ઉત્તર્ગ અને અપવાદમાર્ગી આત્માર્થીજ છે, ઉભય
માર્ગ શાસ્ત્રાનુસાર છે, પણ જે નિષ્કારણ વૃથિત
માર્ગનું સેવન કરે, અને કહે જે અમે ઉત્તર્ગને માટે
અપવાદ સેવીએ છીએ, તે ચારિત્રચાર્તાની મિથ્યા વાત
છે, કેમજે મુનિને કોઈ અતિચારરૂપ વૃથા પ્રાસં-
ગિક લાગીજવારૂપ સંભવ છે, પણ મન થકી અ-
તિચાર સેવનક્તવારૂપ પ્રમાદાદિ કદાપિ કાઠે ન

અને એક વરસમાં ૪ કોડ, ૭ લાખ, ૪૮ હજાર, અને ૮૦૦ ગણતાં તેને વિષે નિગોદીઓ જીવ ૭૦ કોડી ૭૭ લાખ ૮૮ હજાર અને ૮૦૦ વાર જન્મમરણરૂપ ભવ કરે, એવા ભવ પૂર્વે આ જીવે અસંખ્યાતેકાલે અસંખ્યાતા અધિક ભવ કીધા, એમ અનંતાકાલે અનંતા ભવ કીધા, અનંતા અતીતકાલમાં અનંતાઅનંત ભવ કર્યા, તે શ્રી વીતરાગ પરમાત્માનું વચન સદહિને, હે ચેતન ! તું મનમાં કાંઈક પાપનો ઘાસ આળ અને આ તારા પોતાના જીવની દયા ચિંતવીને તેને આવા ભયંકર જન્મમરણના ફેરામાંથી મુક્ત કરવાનો શ્રીજિન પ્રણીત માર્ગ છે, તેને અપ્રમત્તપણે યથાર્થ આદર. ઇતિભાવ. જૂની પ્રતિમાં નીચે પ્રમાણે પાઠ છે. તથા એક ગોલામાંહે અસં-
 રૂપાતિ નિગોદ છે. નિગોદશરીર એકશરીરે અ-
 નંતા જીવ છે, એટલે અનંતે જીવે મળીને એક શરીર
 બાંધ્યું છે, આપ આપણા તેજસકાર્મણ જુદા છે
 ઔદારિક એક છે. સાથે આહારનિહાર સાથે મરણ
 ૨૫૬ આવલીનો આયુ ભોગવી પર્યાપ્તિ પૂરી કરીને
 મરે તેહની નિશ્રાણ વીજા કોઈ અપર્યાપ્તિ હોય નહીં
 તે અનંત કેટલા છે ? જેટલા કંદમૂલ મળ્યે અ-
 નંતા છે તે કંદમૂલ ચૌદરાજ પ્રમાણે ઢગ કરીએ
 તેમાંહે પણ સૂક્ષ્મનિગોદના એકશરીરના અનંતા
 નિકલ્યા તેમાંહે ન સમાય એહના અનંતાઅનંત ભવ
 ઘણા છે. તિહાંના નિકલ્યા તેમાંહેજ સમાય, તથા
 કંદમૂલના તે શાદરનિગોદિયા છે વ્યવહારાસિ-

પ્રક્રમિ તથા નિરુપક્રમિભેદે જવન્યથી અંનર્મુહૂર્ત
 અને જન્મુદ્ધરે સ્થાગરોપમ મુર્ધાનું અધ્યવસાયની
 તારતમ્યનાળ મિત્ર મિત્ર જીવને નાનાવિધ વંચાય છે;
 ત્યાં દેવતા નારક્ષીને આ મત્ર આયુ હમાસ થા-
 કતાં થાકી રહેનાં પરમવાયુ વંચાય, તથા યુગલિક
 મનુષ્યો તથા તિર્થંચ તેમજ તીર્થંચાદિ ત્રિષ્ટિ શ-
 લાકાપુરુષ અને ચરમશરીરી પુટલાનું આયુ નિરુ-
 પક્રમિ વંચાય, શેષને સોપક્રમી આયુવંચ હોય, ત્યાં
 ઉપક્રમ પુટલે ઉપવાનાદિ કારણ વિશેષે આયુ જૂટે,
 પૂરો મંદ મંદનગદિ પરિણામવિશેષે જીવે આયુવંચ
 કર્યો હોય, તેવો ઉપક્રમ પગ આયુના વંચની સાયેજ
 વંચાય છે, ઘૃથી જેમ તેલે કરીને શટ સહિન સંપૂર્ણ
 રીતે દીવાનું કોઈકાં ભરેલું હોય, તે દીવાને કોઈ-
 પગ પવનાદિ ઉપવાન ન લાગે નો નો તે ઠેઠ મુર્ધા
 મારી રીતે રહે છે, નહિ નો પવનના ઇક સસ્ત્રન સ-
 પાટા? હતે તેલે અને શાટે ટરી પણ જાય, એમ
 મોપક્રમ આયુના વંચ પણ પૂર્વાંજ ટીલાં જાણનાં, તે
 વ્યવહારે વિષ, શસ્ત્ર, અકસ્માતાદિ સાત કારણે જૂટે
 છે, પણ નિશ્ચયે તો જીવે તેવીજ રીતનું તેટલાજ
 સમયકાલનું ચાંદેલું જ્ઞાનીની દૃષ્ટિ દીઠેલું ભોગવે
 છે, એક સમયમાત્ર પણ આવું પાછું કરવાને કોઈ
 પણ સમર્થ નથી; દેવ નારક્ષીઆદિ શિવાયના સોમ-
 ક્રમી આયુવંચ પ્રાગીજો ઘનું કરીને પોતાના મત્ર
 આયુના અંનમાં અંનર્મુહૂર્ત થાકનાં પરમત્ર આયુ ચાંદે
 છે, તે ચાંવનાં જીવને અંનર્મુહૂર્ત લાગે છે, તે વંચ

નિગોદમાંથી નીકળી વ્યવહારાશીમાં આવે તથા વ્યવહારાશીયા જીવ પાછા નિગોદગોલકમાં જાય તો તે એકાદિથી માંડી ઉત્કૃષ્ટ અનંતા સુધી જાય, એમ વ્યવહારાશીયા નીકળે તો ઉત્કૃષ્ટ અનંતા નીકળે, પણ અવ્યવહારાશીયા તો ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ નીકળે, તેમાં ભવ્ય અને અભવ્ય વેડ હોય તે સૂક્ષ્મ નિગોદના અનંતા નીકળ્યાવાદ નિગોદમાંહે સમાય, વીજામાંહે નહિ, તથા એકસૂક્ષ્મ નિગોદમાંહે અનંતા જીવ કેટલા છે? તોકે વ્રણ કાઢના જેટલા સમય અનંતા છે, તેથી અનંતા જીવ એક નિગોદમાંહી છે, તેથી જ્યારે કેવળી ભગવંતને સિદ્ધના જીવની સંખ્યા પુછીએ, ત્યારે કહે છે કે એક નિગોદને અનંતમે ભાગે સિદ્ધમાં જીવો છે, એમ જ્યારે પુછીએ ત્યારે જવાબ મળે, કેમ જે પૂર્વોક્ત નિગોદઅનંતાનું સ્વરૂપ વિચારતાં એ વાત યથાર્થ વિવેકીને સમજમાં આવે, માટે ઉત્તમજીવે શ્રીવીતરાગ પરમાત્માનું વચન સદા સર્વદા સદહવા યોગ્ય છે, આપણી બુદ્ધિની મંદતાને ઊંધે નિરોગી, નિર્મમ વીતરાગ પ્રમુખા વચનમાં સંદેહ લાવવો નહિ, કેમ જે એમણે તો પોતાના જ્ઞાનમાં દિવું તેજ કરું છે અને તેજ સત્ય છે. ચૂની પ્રતિમા નીચે પ્રમાણે પાડ છે. વ્યવહારાશીયા શાદરનિગોદમાંહે જે અનંતા છે તે વ્હી કર્મની વડે લતાએ સૂક્ષ્મનિગોદ ગોલકમાંહે જાયે તે સિત્તેર કોઢાકોડી સાગરોપમ સુધી તિહાં રહે વ્હી પાછા કંદાદિક સાધારણમાંહે આવે હમ સંવંધે સૂક્ષ્મના

३, आरंभिकी ४, मायाप्रत्ययिकी ५, ए पांच क्रियावर्ती जीवोतुं अल्पबहुत्व कहो.

उ०-नित्यान्वयप्रत्ययिकीक्रियावाञ्छा सर्वयी थोडा; १ ते थकी अपचस्त्वानीक्रियावंतजीव असंख्यातगुणा अधिक केमले तेमां अविरति भज्या; २ ते थकी परिग्रहिकीक्रियावंतजीवो असंख्यातगुणाधिक ले भगी तेमां देशविरति भज्या माटे; ३ ते थकी आरंभिकीक्रियावंत असंख्यातगुणाधिक ले भगी सर्वविरति छद्वा गुणद्रागाना मुनि तेमां मळे तेयी; ४ मायाप्रत्ययिकीक्रियावंत तेयी मंद्यातगुणाधिक ले भगी तेमां नवमा गुणद्रागावर्ति मुनि बध्या तेयी. ५ भाव पत्रवगानुवमत्ये छे. इति ।

१५० प्र०-देवगतिने विषे छ छेदया आसरी अल्पबहुत्व कहो.

उ०-१ शुद्धछेदयावंतदेवताओ सर्वयी थोडा, २ ते थकी पद्मछेदयावंत अमंख्यातगुणाधिक, ३ तेयी कृष्णछेदयावंत अमंख्यातगुणाधिक, ४ ते थकी नीलछेदयावंत असंख्यातगुणाधिक, ५ ते थकी का-पोतछेदयावंत असंख्यातगुणाधिक, ६ ते थकी तेजो-छेदयावंत ज्योतिर्पीदेवो अमंख्यातगुणाधिक जाणवा.

१५१ प्र०-सौपक्रमिआयुषवंतजीव आयु पुरं भोगवर्ता थकां पण अकाळे चैवर्जाविषाजोवरोविषा-॥ मरण पाम्यो एम कदे छे तेतुं शुं समजवुं ?

उ०-जेम राजाण कोइएक चोरने पकडीने झडीये के फांसीए दीयो, त्यां ते जीवे सर्व आयु कर्मनां दळ

તો અનંતા સુધી એકસમયે નિકળે પણ અગ્નિ-
 હારિયા તે એકસમયે ઉત્કૃષ્ટે ૧૦૮ નિકળે તેમાં
 મધ્ય અમધ્ય બે હોય. તે સૂક્ષ્મનિગોદના અનંતા
 નિકળ્યા બાદરમાંહિ સમાય વીજામાં નહીં, તથા એક
 સૂક્ષ્મનિગોદમાંહે અનંતાજીવ કેટલા છે તે પ્રશ્ન
 કાલના સમય અનંતા છે તેહથી અનંતાજીવ એક
 નિગોદમાંહે છે, તેનેકરી જેવારેજેવારે પુછીએ તેવારે
 જિનેશ્વર કહે છે જે “એકસ્સનિગોઅસ્સ અણંત તમો
 ભાગો ય સિદ્ધિગાઓ” એટલે સૂક્ષ્મનિગોદથી વાદર-
 નિગોદમાંહે નિરંતર આવે છે તે તે આવે તો એક-
 સમયે ૧૦૮ સુધી ઉત્કૃષ્ટે આવે તથાચોક્ત-
 સિદ્ધાંતિ ય તિપાસ્વલ્લ, ઇહય વવહારસાસિમજ્ઞાઓ ।
 ઇનિઅણાઈવણસ્સઈમજ્ઞાઓ, તિત્તિયાચેવ ॥ ૧ ॥
 ઇતિશ્રીભુવનભાનુકેવલી ચરિત્રમત્યે ઉક્તં. એમ નિગોદનો
 વિચાર લખ્યો છે.

૨૭૨ પ્ર૦-સિદ્ધશિલાનું કિંચિત્ સ્વરૂપ વરણો.

૩૦-જેમ સાબુનો ગોળો ઉપર જાડપણે સમો અને નીચે
 ટેકારારૂપે વિસ્તરતો તેમ અથવા ડુંબી. ઉઘાડી રાચેલ
 અર્ધચંદ્રઆકારે, શ્વેત, સુવર્ણમય, સ્ફટિકરત્નમય
 સરસી નિર્મલ મત્યે આટજોજન જાડી પરિધિ-
 વિસ્તારમાં ૪૫ લાખ જોજન પ્રમાણે અર્ધદ્વીપરૂપ
 મનુષ્યક્ષેત્રની ઉપરે ઢાંકણ સમાન, છેડે જાતાં
 માણીની પાંચ સમાન પાતળી, લોકના અગ્રમાળે
 રહેલી અતિનિર્મલ સિદ્ધશિલા શોભી રહી છે, જેની
 ઉપર ૧ ગાઉએ એટલે એક ગાઉને છટે ભાગે અનંતા

८०-गद्या—

जहातमपरिणाह, नेहुन्तह कोहनान्नापाए ।
 सोहोहोयोगत्ता, दत्ताहुंतिव्योति ॥ १ ॥
 सुहहहोहत्ता, विदिनेच्छादज तदनेपत्ता ।
 सोमे तहधन्ना, सोलम ए हुंति मयप्सु ॥ २ ॥

२५४ प्र०-इति संज्ञा कथा कथा जीवोनां छे.

८०-गद्या—

स्वस्वान्नमडाहाने, संकोपनीयामपुन संकुप्य ।
 नीपतंमुपुन वेद, वरुंस्वस्वेन परिणादप ॥ ३ ॥
 इत्यापरिगमेन, कुम्बकनमलोक्तंती मेहुने ।
 तहकोकनदस्मकरो, हुकरोमुप्य कोहेन ॥ ४ ॥
 मानेन हर्षस्तंती, च्छाप्य वडा फट्ठमापाए ।
 सोहोवाट्टपत्ता, त्रिवंतिपुडे धत्तावति ॥ ५ ॥
 तर्णाए संकोजो, कमटानं होइयोगत्ताह ।
 जोहे च्छंन मनां, वटंति स्वस्ते वट्टीजो ॥ ६ ॥
 इति १० संज्ञाना उदाहरण ।

२५५ प्र०-अत्र भावदशा तथा अत्र इन्द्रियदशात् स्वरूप
 कहो.

८०-उक्त गद्या—

तिरियमजकाया, नह अन्ननापाय चउगे ।
 देवाय नेहया-अत्रामभावत्तोजो ॥ १ ॥
 वेरेन्द्रिय, तेरेन्द्रिय, चोरेन्द्रिय, पंचेन्द्रिय, ए चार
 तथा समुच्छिन्नमदृश्य कर्ममृत्तिजा अकर्ममृत्तिजा

કરે છે, એ મધના એકટીપાની તૃષ્ણામાં પોતાની
 આસપાસ અનંતગણું વ્યાપી રહેલું દુઃખ હિસાબમાં
 ગણતો નથી, તેમ સ્ત્રીસેવનમાં જાણે સાક્ષાત્ અ-
 મૃતસાર મહાસ્વાદિષ્ટભોજન પ્રાપ્ત ન થયું હોય,
 તેવો લોહુપી થયો થકો મુંડ સુકરની પેઠે નિજ
 સ્વરૂપને તદ્દન વિસારીને અથવા ઉવેચીને સ્વરજ
 સ્વણવાના સ્વાદના પરે અથવા મધુલિપ્ત સ્વદગધારાને
 ઘાટવાની પરે પ્રથમ સેવન કરતાં સુખ વેદે, અને
 પાછલ્લથી તત્કાલ એકક્ષણવારમાં શરીર વીર-
 ક્ષય થતાં ઘામરા જેવો થડપડી નિર્માલ્ય નપું-
 સકરૂપ અનુભવે છે, અને ત્યારેજ તે પોતાની
 મુંડસુકરપણાની નિર્લજ્જ બાલચેષ્ટાને અંતરદૃષ્ટિ-
 ધિક્કારે છે, તેમ આ સંસારને વિષે ચક્રવર્તિ આદિનાં
 વિષયનાં ઝડકૂટ પૌદ્ગલિક સુખ નર્કાદિકને વિષે
 તેના વિપાકકાલ આગલ તુચ્છ અલ્પકાલિક
 ક્ષણિક છે; છતાં હા ! इति खेदे आ भवनी अ-
 नादि कालिनी विषय वासना जाणताने પણ શાલ-
 રૂપ કરનાર એવી મહામોહમય પ્રવચ્છતાર્થી ચેત-
 નને સાવધાન રહેવાનું છે, જુઓ બારમા વ્રહ્મદત્ત
 ચક્રવર્તિનું આયુષ્ય માત્ર ૭૦૦ વરસનું હતું તે
 ભોગવીને નરકે ગયો, તિહા ૩૩ સાગરનું આણ
 ભોગવે છે. તેટલો કાલ વિષયસુખ ભોગવ્યા તે ઉપ-
 કેટલું દુઃખ તેહની વિગત વર્ષ ૧૦૦ દિવસ ૩૬૦૦૦
 થાય તેવારે ૭૦૦ વર્ષના દિવસ ૨૫૨૦૦૦ થાય

ત્રિગુણેન્દ્રિય તથા અમંજીપંચેન્દ્રિયને ભાષા હોય. સંજીપંચેન્દ્રિયને મન હોય. ઉત્પત્તિ પ્રથમ સમયથી આરંભી પર્યાપ્તિ પરી કર્યા વિના ન મરે. પરી કરીને મરે તે લઘ્વિપર્યાપ્તો જાણવો. ગરીર હન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પરી ન થાય ત્યા સુધી તેને અકર્ણપર્યાપ્તો કહેવો. અથવા જે જે પર્યાપ્તિ ણં નથી થદ તેની અપેક્ષાએ અકર્ણપર્યાપ્તો જાણવો. જે જે પર્યાપ્તિ પરી કરી તે અપેક્ષાએ કર્ણપર્યાપ્તો જાણવો. જે કર્મના ઉદયે આરંભેલી પર્યાપ્તિ પરી કર્યા વિના મરે તે લઘ્વિઅપર્યાપ્તિ નામકર્મ પુદ્ગલના ઉપચર્યથી થયો પુદ્ગલ પરિણમન તેનું શાન્તિ વિશેષ ને પર્યાપ્તિ વિષય મેદે છે.

૨૫૯ પ્ર०-પર્યાપ્તિ ને પ્રાણમાં કો કેર છે ?

ઉ०-પર્યાપ્તિ તે ઉપજતીવેલાએ હોય અને પ્રાણ તે જાવજાવ લગે હોય.

૨૬૦ પ્ર०-સમ્યગ્દર્શિની કેવી દગા હોય ?

ઉ०-ગાથા

ધંવોઅવિગ્દહેડ. જાણતો ગગડોમથવથ ।

વિરદસુહ દુષ્ટનો. વિગ્દ કાડ ચ અગમથો ॥ ૧ ॥

એસ અમત્રયમમ્મો નિદનોપાવકમ્મકર્ણથ ।

અદિગયજાવાજાવો. અચલિયદિદ્દાપ્પલિયમોહો ॥ ૨ ॥

સમ્મદસાગમદિઓ, મિળ્હંતોવિરદમપ્પસાતિપ્ ।

એગવદ્ધચરમો, અણમદ્ધમિત્તત્તિદેસજર્ડ ॥ ૩ ॥

ટાણાની શ્રેણિ઼ ઘટે અને સ્વરૂપાચરણ ધારિયરૂપ શુદ્ધાન્મો-
પયોગ તીવ્ર વર્તે.

૨૭૧ પ્ર૦-મિથ્યાદૃષ્ટિ અને સમ્યગ્દૃષ્ટિના આચાર તથા ઉપયોગને સરસાગ્રો.

૩૦-મિથ્યાદષ્ટિર્જીવને શુભાચાર હોય પણ શુભોપયોગ ન હોય, અને સમ્યક્દષ્ટિર્જીવને શુદ્ધોપયોગ હોય તેને શુભોપયોગ આચરણરૂપે હોય પણ આદર્શ ન હોય, અને મિથ્યાદષ્ટિર્જીવને શુભઆચારરૂપ હોય, પણ તે અશુદ્ધોપયોગના ઘરનો અશુભોપયોગ હોય છતાં તેને શુભોપયોગ ઉપચારે કહિયે.

२७६ प्र०-युगप्रधानना गुणो कश्चो.

૩૦-સુગન્ધાનના ગુણો ૧૪ છે. તથા ગાથા—

पडिस्वोतेयसि, जुगस्पहाणागमोमहुवडो ।

गंभीरोर्ध्वमन्तो, उग्रपुंसगेयआपरिओ ॥ १ ॥

अपरिस्सविसामो, संगहसिद्धो अमिग्गहमइव ।

अविकल्पोअवयवो, पञ्चद्विषभोगुरुहोई ॥२॥

एवं चतुर्दशगुणा भवन्ति ।

२७७ प्र०-कृपा टेक्नि प्रगपोयो कर्षी.

३०-भद्रबादः-मि.कृत ओपनिर्मुक्ततां ७२ मी गदनां

प्रश्नोत्तरों की कड़ी छ. पन्ना-

अस्यन्तुमालो, जिमेरुष्टुगुन्यरुमेन ।

विहियर्षु डिगेहा, वाय्मविद्विमान्य ॥ १ ॥

૨૫ પ્રશ્ન-નરદાન અને અનગ્રાનનું શું તર છે ?

સતો જીવ સિદ્ધિ ગતિપ્ જાય. જગ વચમા વિષમ
શ્રેણિના આકાશપ્રદેશ ન પડમે માટ તે અપેક્ષાપ્
સિદ્ધિની અપ્રમથાગતિ વદિપ્. તથા મમશ્રેણિપ્
આકાશપ્રદેશ પડમનો પડમનો જાય. તે અપેક્ષાપ્
ધ્રુવઆશ્રિતમમાગતિ કહીપ્. અને છક મમપથી
ધાજા મમપન . ન ન પડમે તે માટ આશ્રિ
અપ્રમથાગ ગતિ કહે છે.

૨૬૫ પ્ર૦-પ્રગમવાના પદ્ધતો દુષ્ટાચી મમજાઓ.

૩૦ વિશ્વમા તે મુખાં કો નિમિત્ત ગમી તદાકા
ધાપ. જેમ દુષ્ટાચી મમજાઓ ન પ્રગમમા તે
જીવ મુખાચ. ઉદ્યમ કરીને ન નિમિત્ત. જેમ મમન.
ધરપટાદિ. કે મિશ્રમા ન કાટક મમજાઓ અને
કાટક. પ્રયોગે જેમ તે માગમ મનો પ્રયોગો
અથવા જન પ્રયોગો કાટક મુખાચી પદ્ધતો
જન પ્રયોગો ન મુખાચ કહીપ્. ન મમનકર્મ તે
મમજાઓ પ્રયોગો ન મુખાચ. અને મુખાચ અને
પ્રયોગે મમજાઓ મમજાઓ મિશ્રમા મુખાચ કહે છે.

૨૬૬ પ્ર૦-ધ્રુવીયકરના જનનદિવકનપાત્રક મમજા માટે નરકે
કેટલું અજવાળ મમ ન કહો.

૩૦-પરેલી નરકે મુયમમાન ઉચાન, ૨ વીર્જીપ્ વાદકે
વાંકેલા મુયસમાન, ૩ વીર્જીપ્ પૂનમના ચંદ્રસમાન,
૪ ધોર્યાપ્ વાદકે વાંકેલા ચંદ્રમાસમાન, ૫ પાંચ-
મીપ્ મદોના ઉચોત સમાન, ૬ છટીપ્ નક્ષત્રના
ઉચોત સમાન, ૭ સાતમીપ્ તારાના ઉચોત સમાન.

स्त्री छाया छायां छायाडो दूमादा वगेरेना पट्टो
नजरे देखाय छे. पर हाथमां ग्रहवाय नहि.
माटे बाढमूझ्म. ४ मूझ्मवादा ते गंव. १५.
स्पर्श शब्दादिकना पुटलो आंखे देखाना नपी, पंतु
स्पर्शादिके लक्षणे जनाय छे, माटे तेने सूक्ष्मवादा
कहिण. ५ सूक्ष्म ते अष्टकर्मवर्गगाला पुटलो वा
स्पर्शवादा छे ते नजर देखाना नपी माटे: ६ सू-
क्ष्मवादा ते छोटो शुद्धपद्मापद्म ३ ३ ३ ३
वादा अप्यनमूझ्म छे माटे ५ रीते ३ प्रकृतिना
पुटल संमागले ग्यनं गहा छे जेमे ३ कापना
जीव स्थानी रह्य छे जेमे जगज्ज

६८ प्र०-ज्ञानावर्गीयकर्मनो वंश. उदय. उदयगा. मना
केटला गुणदाया सुधी होय.

उ०-ज्ञानावर्गीयनो वंश गुणदाया १० मा सुधी दर्शनावर्गी-
यनो वंश १० मा सुधी. वेदनायनो वंश गुणदाया
१२ मा सुधी. मोहनायनो वंश गुणदाया नवमा
सुधी, आप्तकर्मनो वंश गुणदाया सानना सुधी. नाम-
कर्मनो वंश गुणदाया १० सुधी. गोत्रकर्मनो वंश
गुणदाया दशमा सुधी. जनककर्मनो वंश गुणदाया
दशमा सुधी. हवे ज्ञानावर्गीयकर्मनो उदय गुणदाया
१२ मा सुधी. दर्शनावर्गीयकर्मनो उदय गुणदाया
१२ मा सुधी. वेदनायकर्मनो उदय गुणदाया १४
मा सुधी, मोहनायकर्मनो उदय गुणदाया १० मा
सुधी, आप्तकर्मनो उदय गुणदाया १४ मा सुधी,

ળોઠી), ૩ ગુંજાનો એક વાલ, સોઝવાલનો એક
મદીઆળો, દશમદીઆળો એક પલ, દોઢસોપલે
એકમળ, દશમળની એકધડી, દશ ધડીનો એક
ભાર જાણવો.

૨૮૯ પ્ર૦-અદારભારવનસ્પતિ કહેવાય છે ત્યાં ભારતું પ્રમાણ
કેટલું, તથા તે વનસ્પતિ અદારભાર વડ વડ છે
તે કહો.

૩૦-૩ ક્રોડ, ૮૧ લાખ ૧૨ હજાર નવસેં સીતોતો
મળે એકવનસ્પતિભાર થાય છે, તથા પ્રત્યેક
જાતની વનસ્પતિતું એક એક પાન લઈને એકટો
ઢગલો કરીએ, પૂ પ્રમાણમાં ચારભાર વનસ્પતિ
કેવલ ફુલમય છે, તથા આઠભાર વનસ્પતિ ફલ
ફુલપાનમય છે. તથા છભાર વનસ્પતિ યેલની છે,
એમ એકંદર ૧૮ ભાર વનસ્પતિ જાણવી.

૨૯૦ પ્ર૦-મુનિરાજ કયા ચોવિસપરિગ્રહના ત્યાગી હોય.

૩૦-ક્ષેપંવાસ્તુધનધાન્યદ્વિપદચતુષ્પદંયાનંશઙ્ગાસપનં માગ્દં
કુપ્યંચેતિ ચહિર્દશ, મિથ્યાન્વેદદ્વાસ્યાદિપદકયાપ
ચતુષ્પદંરાગદ્વેષાવામ્પનરાઃચતુર્દશ ॥

૨૯૧ પ્ર૦-મહારોગ કેટલા તથા તેનો સંતાનપરિચાર કેન્હો
કહ્યો છે ?

૩૦-ચાર મોટા રોગ કહ્યા છે:—૧ જ્વાર, ૨ મગંદર, ૩
કોઢ, ૪ ધાતુજ્વર. તેની ચાર સ્ત્રીઓનાં નામ:—
નાચની સ્ત્રી નગ્મ. મગંદરની સ્ત્રી દેડકી, કોઢની સ્ત્રી
ખૂલ, ધાતુજ્વરની સ્ત્રી નિત્રા. તથા તે પ્રત્યેક રોગનાં

३०-द्विप्रदेशी परमाणुजोना स्कंधधी मांडीने अगमन्यात
 प्रदेशीपास्कंधपर्यंत एकवृत्तस्कंध धाप. तेने
 वर्ग लोक पृगप नहि. वळी अनंतापगमागुओम-
 धीने ले स्कंध वने तेथी पग लोक मळळी पृगप
 नहि. पग अनंतवागपगमागुनो एकस्कंध तेवा
 अनंतास्कंधमळे न्यारे ते अचित्तमहास्कंधरूप
 धाप. तेजेकरां चांदगजलोक पृगप ते आवी गीते-
 ते स्कंध विभ्रमापरिणामे परिणर्माने केवर्जीसमु-
 दधानी परे इंदूरूप वर्गने दिशि नया विदिशिमां
 विस्वरी खंडुआ पूर्ण चांदगज मगुर्गा मगुर्गाने पाडो
 केवर्जीसमुदधानी पर मवर्गने स्कंधरूप धाप. ते
 स्कंध असंख्यानआकाशप्रदेशअवगाहीने गे. ते
 अचित्तमहास्कंधप्रदेशआमरी अर्डीद्रोपमाही करे. पण
 ते दही वाहेर न करे. लेम केवळी केवर्जी-
 समुदधान अर्डीद्रोपमाहे कर. पण वहाय नहि.
 तेम ए पग जागवृ नया केवर्जी पण केवळी
 समुदधान करे तेवा पोताना ले आठ रुचक
 प्रदेश छे ते मेरुना मव्य ले रुचक प्रदेश छे. त्या
 जाय, रयापे, पडी न्यादी विम्नागने मपूर्ण चांदगज-
 लोक पोताना आत्मप्रदेश १४. त्या प्रथम चांदगज-
 प्रमाण सिद्धो उचो इंदूरूप आत्मप्रदेश विम्नारं पडी
 रवियाना चाय मयान भागना पर कपाट आकारपने
 विस्तारं, पडी मांहीना आनरा पुरे, ए सर्व समु-
 दवातक्रिया केवर्जी भगवान् लेमनुं जागुष्य अल्प
 होय अने कर्म घणा रझा होय तेज केवर्जीभग-

હજારરૂપ વિકુવે, તેની આઠઅઘમદિપીઓ પ્રત્યેક
 ૧૬ હજારરૂપ વિકુવે, ત્યારે તે દિસાથે હંદનું
 આયુષ્ય જે ઘેસાગરોપમનું છે તેમાં ૨૨ થોડા-
 કોડી ૮૫ લાખ ૭૧ હજાર ચારસો અઠાસી-
 સ કોડી ૫૭ લાખ ૧૪ હજાર ઘસો છીપામી
 ઉપર આઠ ગુણી પૃથ્વી દેવાંગનાઓ પરદેશના
 આયુષ્યમાંદિ થયે.

૨૧૩ પ્ર૦-પાંચ સ્થાવર, વિગલેન્દ્રિ, તથા પંચેન્દ્રિય કયાં કયાં હોય.

૩૦-પુરોન્દ્રિયપંચેન્દ્રિયા, ઉદ્દેઝહેયતિરિયલોપ્ય ।
 વિગલેન્દ્રિયર્જીવાણા, તિરિયલોપ્યુ મુનેયનં ॥ ૧ ॥
 પુરવીઆઝવણસ્સ, ધારસકળેસુ સતપુરવીસુ ।
 પુરવીજા સિદ્ધસિદ્ધા, તેઝનગરિતિતિરિયલોપ્ય ॥ ૨ ॥
 મુરલોપ્ય વાર્વામન્દ્રો, મચ્છઝનન્ય્યાઝલયસર્જીવા ।
 મંદિન્દ્રોઝનઝવાવિ, વાવિઝમાયેઝલંન્ય્યા ॥ ૩ ॥

૨૧૪ પ્ર૦-નવનિપાયાનું સ્વરૂપ તથા તે નિપાયાના કયાંક
 કેવા હીનરૂઝની પ્રાપ્તિ થાય છે તે કહો.

૩૦-૧. ગત્તાદિક ધરાની રૂઝા, ૨. અમર્ય ધરાની
 રૂઝા, ૩. સ્ત્રી ધરાની રૂઝા, ૪. દેવભોગની રૂઝા,
 ૫. દેવીભોગની રૂઝા, ૬. ભોગ ન ધારનાનું નિર્માણ,
 ૭. જ્ઞાતક ધરાની રૂઝા, ૮. રક્તિ ધરાની રૂઝા,
 ૯. રક્તિન ધરાની રૂઝાઅનિર્માણ; પ્રથમ
 ૩ નિપાયાના ધર્મી હુરંમરોવી થાય, ત્યાર પછે
 સરદે નદિ. મત્તનનિપાયાના ધર્મી દેવદેવિ

સાંત તે પૃથગ્ને ૨, સાદિ અને સાંત તે સમક્ષિત્ય
પઢી પછે ઘડે તેહને હોય ૨, સાદિ અને સાંત છે
તેહને જવન્યયાં અંતર્મુદૂર્ત, ઉત્કૃષ્ઠો તો અર્દ્રપુત્ર
પરાવર્ત જાણવો ૪. હવે વિભંગજ્ઞાનનો કાલ દર્શાવે
છીએ. જવન્ય તો પુરુષસમય, ઉત્કૃષ્ઠ સાગર ૬૩ જ્ઞાનો,
મનુષ્યનો આયુ પૂર્વકોઢીનો પાછી સાતમી નરકે ૩
ત્કૃષ્ઠે આડો જાય પટલે પુરુષ પૂર્વકોઢીને દેવ
સાગર થાય, હવે પૃથગ્ને જ્ઞાનનું આંતરુ વહે છે.
મતિજ્ઞાનનું આંતરુ જવન્યયાં અંતર્મુદૂર્તનું હોય, ૩
ત્કૃષ્ઠે અર્દ્રપુત્રપરાવર્ત માટેનું હોય પુરુષ અને પ્રમાણ
શ્રુતજ્ઞાન અવધિમનઃપર્યવજ્ઞાનનું પણ આંતરુ જ-
ણનું ફેવલજ્ઞાનનું આંતરુ નથી, હવે મનિષ્ઠજ્ઞાનનું
આંતરું જવન્ય તો અંતર્મુદૂર્ત ઉત્કૃષ્ઠ ૬૬ સાગરો
જ્ઞાનેનું હોય, હવે વિભંગજ્ઞાનનું આંતરું જવન્ય
અંતર્મુદૂર્ત ઉત્કૃષ્ઠ તો યનસ્પતિનો કાલ હિતિ માત્ર.

૨૧૭ પ્ર०-સત્તરમકારના મરણનું સ્વરૂપ કહો.

૩૦-૧. સમયસમય આયુર્કર્મદશ્ય સ્વરૂપ મરણ, ૨.
સંસારીયુ મોગસ્વરૂપ મરણ, ૩. નરકાદિ મરણ
ચમ્પ મરણ, પટલે કરી તે મરણ મરણ ન થય
તે; ૪. વર્નાનું મરણ, ૫. વર્નાગ્રામનું મરણ
વિષયમત્ત મરણ, ૬. જ્ઞાન મરણ મરણ
મરણ, ૭. જ્ઞાનમરણ મરણ, ૮. જ્ઞાનમરણ
દિના મરણ, ૯. મનસ્વિનવર્નાના મરણ, ૧૦
જ્ઞાનમરણમરણ મરણ, ૧૧. જ્ઞાનમરણ

बरुनिगोदमाहे जाय वरी बाग्ना सुःममाहे जाय
 एम देस्यानके आवागमन कर्ना जीव उक्छो
 रहे नो अर्दीपुट्टपगवननपदन रहे पछी पृथ्वी-
 आदिक स्थानके कर्मनो उचो आर्दीने मनस्य
 थाय, तीहां व्यवहाराशिपो भय्यजीव मामयी मजे
 बोधिनीज पानी सिद्धिक. तथा वरी कोइ वा-
 दनाए इम कपु छे जे कंदमूदमावाग्गमाहिधी
 जीव सुःमगोदकमाहे जाय नो उक्छ कान रहे
 नो असंतुपानी उमपिर्न अवमपिगी कान सुर्वा
 सुःमनिगोदना गोनकमाहे रहे. निहाय नंकळयो
 बादनिगोदमाहे उक्छो ७० कोडाकोइ माग
 सुर्वा रहे, एम सर्वे वे निगोः मर्ज आवागमन
 कर्ना उक्छे अर्दीपुट्टपगवन सुर्वा व्यवहार
 गक्षिपो जीव निगोदमाहि रहे एकनिगोदनो गोली
 अमंत्यानाआकाशप्रदेश अवगाहि ग्यो छे. तथा अ-
 व्यवहाराशिपो जे निगोदमाहि छे ते भवप्पिनिनी
 परिपक्वता सुर्वा उवा आवे ते एकममये केटला
 नाकळे. जेटला अर्दीपमाहिधी मकटकर्म
 खरावी एकममये जेटला सिद्धिवरे तेटला मूश्म
 निगोदमाहेधी निकळी व्यवहाराशिमां आवे एक
 समये एक, वे. धण उक्छे एकसमये अर्दीपमाहे
 १०८ सिद्धिवर तेटला सुःमनिगोदमाहेधी निकळे
 व्यवहाराशिगो पाने तथा व्यवहाराशिपो निगो-
 दना गोलानाहे जाय तो एकसमये एक, वे, धण
 एम अनंना सुर्वा जाय ते व्यवहाराशिपो निकळे

गुण ८, आचार्यना ३६, "पंचिन्द्रियसंवरणो" इत्यादि
गाथा वेथी जागज्यो, उपाध्यायना २५ इग्यार अंग
भणे भणावे एम १२ उपांग भणे भणावे तथा चरण-
सित्तरि करणसित्तरि आरावे एवं २५. हवे साधुना
२७ गुण ते छत्रत पाळे छकापरखपाळे १२ पंचेन्द्रियनो
नियह १७ लोभनियहसंचर १८ क्रोधनियहसमागुण
एवं १९ भावविशुद्ध २० पडिलेहणाविशुद्ध २१
संग्रहयोगयुक्त २२ मनवचनकापनुं कुशलपणुं २५
शितादिक पीडानो सहवो २६ मरणांत उपसर्गानो
सहवो २७ ए सर्व मली १०८ गुण पंचपरमेष्ठिना
तेहनी नोकाखाली कहिए इत्यर्थः इति ।

प्र० ३०१-साधु सोवसा पंचमहाव्रत पाळे भणे श्रावक सदा
वसापु पंचअष्टव्रत पाळे ते केवी राते.

उ०-पहेलुं प्राणानिपात श्रावकने अष्टव्रत तिहा दया
श्रावकने वसा १। नी होय पांचस्यावर ते मुश्म ने
चादर एवं १० ते पर्याप्ताने अपर्याप्ता एवं २० एम एनि
रिते साधु सोवसापु पंचमहाव्रतपाळे, श्रावकने पांचअ-
ष्टव्रतमलीने सवाच्छवसा इत्यर्थः; तथा यत्री पांच
अष्टव्रत श्रावकने होय तेहनो विवरो लग्गीए छीए
रगूलवैट्टियादिक वसईव निगसराव उनेनकणी न
हणे ए प्राणानिपात अष्टव्रतनी दया वसा १। नी
होय तं पूर्वं लग्गीये तेहयां जो जो, नया पीडा
अष्टव्रत मल्ये आपने काजे स्वसाधुने सान्त्वनीव रता
वसा २० मुश्म ने चादर यमा १० कह्याने पने

स्त्रियगताजो विगते छे. नेमने मागे विगता
शुद्धि नमस्कार हो.

२७६ प्र०-अहमहासिद्धिना नाम अर्थमर्हेन कहो.

उ०-प्रथमत्रिना ते शरीरं हृदयानं ध्याय जन्तुस्य

उत्तरि तथा कंदकडर मुनि धाते पत्र खिलानना न
पाने १. योजी विमनासिद्धि नेह्यो निह. मर्प.

इवमहलादिक वर्य ध्याय २. वंजं मयसिद्धि
परमपरं पाने धरवनि इडादिक ध्याय अधिही

मृदुविह्वे ३. शोचं कामसिद्धि नेह्यो अपन
पदमंरह्योय. पर्वपरंनदिक उगड अर्धमर्प ४.

जनी होय ५. पदम महिमकीठ नेह्यो मोटु
लाखलोउतु शरीर कर ६. उह अन्नसिद्धि नेह्यो

नाहतं कुण्ठा लेवट मय करन मनमाय तथा
पर्वननांली निकटे अने मुने विन न पाने ६. मा-

ननी पनकामवनदेवकीठ मय लिहा उपयोग
दे लिहा ज्ञानिने धनजन अवविज्ञानने देने

७. आठनी शानसिद्धि मय मय मयवस्तु
मयसतने देने मयवस्तु देने अवविज्ञाननेदेने

मय पाने ८. मय मय मय मय मय मय होय
तेहना मय मय

प्र०-अहमहासिद्धिना नाम अर्थमर्हेन कहो ?

उ०-आ जेव आ मनमाय अवकट इहिय विपना
भोगदिवने विने लुख परो धरो मयविह्वाना
होते अहमहासिद्धिना नाम अर्थमर्हेन कहो ?

पांच मोटकाजूटा ते सूक्ष्म ने बादर एवं १० ते
 उपयोगे ने अनुपयोगे एवं २० वसानुं मृषावाद साबु
 न बोले पण ध्रावकने १। वसानुं मृषावाद ध्रावक्या
 पले इति भाव । अथ अदत्तादानअणुव्रत ३ समस्त
 अदत्तविरमणसाबुने २० वसा सूक्ष्म बादर मेद यइने
 वसा १० सराजनियह ने निराजनियहया ५ आत्म-
 निमित्त परनिमित्तयी २॥ याच्युं तथा अणयाच्युं १।
 वसा तत्र गाथा—

सुदृढमयुलमदिज्जदाणं, निवरायदंडकारियं ।
 रायनिगहकारियंपुण, दुविहंकहियं गुरुजणेहि ॥ १ ॥
 नविराहनिगहकं, अप्पाणंमेयगं दुविहं ।
 दिग्गमदिज्जंच परं, भासियवं निउणबुद्धिहि ॥ २ ॥

अदत्त पांच स्पूलजीव अदत्त १ जिन २ गुरु ३
 स्वामी ४ सागारिअदत्त ५ ते सूक्ष्म ने बादर एवं
 १० उपयोगे तथा अनुपयोगे एवं २० वीसगुणी
 ए इति । हवे मैथुनअणुव्रततुर्य ४ साबुने समस्त
 मैथुनविरमण २० मनवचनकाया ३ एवं १०
 स्वदारा परस्त्री करतां एवं पांच वेदया तथा परस्त्री
 २॥ कुमारी तथा अपरस्त्री १ । तत्र गाथा—

मणवयकायमेहुण, मविनिययअविर्द्ध ।
 ईत्थीओवेसापस्त्थीओ, कुमारीपरईत्थीनियमो य ॥१॥

स्वदारा १ परस्त्री २ वेदया ३ दासी ४ कुमारी ५
 एवं ते मनवचन तथा कायाए करी एवं १० ते
 छपने तथा जागृतपणे एवं वीस २० वसानो शी-

અણદિંધું લેવા નિયમ સમસ્તઅદત્તાદાનપદ્ધત્ત્વાળ
 ૨૦ સૂક્ષ્મવાદરમેદે ૧૦ સરાજનિગ્રહ નિરાજનિગ્રહ
 ૫ આત્મકાજનિગ્રહ પરકાજનિગ્રહ ૨॥ પિયારી દિધી
 પિયારીઅણદીધી ૧। એવં રાજનિગ્રહ પડે તેહનો
 પદ્ધત્ત્વાળ તે સરાજનિગ્રહમાંહિ લે મેદ એક આત્મ-
 રાજનિગ્રહ પરરાજનિગ્રહ કહિયુ, હવે તે આત્મરાજ-
 નિગ્રહ તે મોકલો, પરરાજનિગ્રહનું પદ્ધત્ત્વાળ, હવે
 પરરાજનિગ્રહના લે મેદ તે ક્રિયા ? એક પિયારી
 દીધી, પીયારીઅણદીધી પરકીયવસ્તુ આળી આપે
 તે કોડની દષ્ટિ લેંચી ન લીયે છુટે સવાવસો શ્રાંઝા
 વ્રતનો જાણવો, અથ ચતુર્થ સ્વદારાસંતોષ પરદારા
 વિવર્જનારૂપ ઇ માંહે સર્વ ફલામળી છે, સમસ્ત
 મૈથુનવિરમણ મનવચનકાયા ૧૦ સ્વદારા પરસ્ત્રી ૫
 વેદયા અપરસ્ત્રીમાંહે લે મેદ તે ક્રિયા ? વેદયાને
 અપરસ્ત્રી તે મલ્યે વેદયાનો નહીં પછે, અપરસ્ત્રીનો
 પલસે એવં ૨॥ અપરસ્ત્રીમાંહિ લે મેદ છે તે ક્રિયા ?
 કુમારી અને પરળી અપરસ્ત્રી તે કુમારી નહીં પડે
 પરળીસ્ત્રીનો પલસે કુમારીદયા માટે મોકલ્યો ? જે
 વિવાહ મલ્યો છે પરળ્યા નયી ને તે ઉપરે સ્ત્રીનો
 અમિલાપ ધરે તે માટે છુટે સવાવસો રહ્યો. “ આગંદ
 શ્રાવકસ્ય સપાદો વિશેષાવિકઃ ” અથ પાંચમે
 આપળોપરિગ્રહ સ્ત્રીયાદિકનો કરી આપળે કાંયે
 આળ્યો હોય ઇ પરિગ્રહજાગ્રત્ત તિહાં સમસ્તપરિ-
 ગ્રહવિરમણ ૨૦ અમ્યન્તર ને વાઙ્ગ પરિગ્રહ વિદ્યા
 ૧૦ પરઆત્મ એવં ૫ સ્ત્રીપિહર આત્મા એવં ૨॥

- उ०-तवसंयमेण सुखो, दाणेणहुंतिउत्तमाभोगा ।
देवंचणेणरज्जं, अणसगमणेणइदत्तं ॥ १ ॥
- २७९ प्र०-अभ्यर्ज्यावो शुं नयीं पामता.
उ०-इदत्तं चक्रीत्तं, पंचोत्तरविमाणवासित्तं ।
लोमेतादेवत्तं, अभ्यर्ज्यावा नपावन्ति ॥ १ ॥
- २८० प्र०-कया अभ्यर्ज्यावो यथा.
उ०-संगमकालयमूरि, कविलाअंगारपाटयादोवि ।
एणसत्तअभ्यवा, उदाह्निवमारओधेव ॥ १ ॥
- २८१ प्र०-तुच्छतुं स्वरूप कहो.
उ० तुच्छंभत्तंपाणुं, तुच्छानिदाप तुच्छमारभो ।
तुच्छा जहा कसाया, नाहं तुतुच्छसंसारे ॥ १ ॥
- २८२ प्र०-कया जीव अट्टीयी मरिने महाविदेहमां नवमे वपे
केवरी द्याप छे ?
उ०-इहभरहेकेइर्जाया, मिच्छादिह्तामदयाभ्यवा ।
तेमराउणनवमे, वरमे होहंतिकेवरीणो ॥ १ ॥
- २८३ प्र०-घमरेन्द्रनो केवो परिवार छे ?
उ०-घमरेन्द्रने पांचअग्रमहिपी छे. आहजाहसहस्र दे-
वानो परिवार एम ४० सहस्र देवीओयी भोग
भोगवतो विचरे छे.
- २८४ प्र०-परदर्शनना नाम कहो.
उ०-१ बोद्ध, २ नैयायिक, ३ सांख्य, ४ जैन, ५ वै-
शेषिक, तथा ६ धार्वाकदर्शन ए छ दर्शनना नाम.

૩૦-ગાથા--

ચતારિયવારાઓ, ચડદસપુર્વી કરેડ આહારં ।

સંસારંમિવસંતો, એકભવે દુન્નિવારાઓ ॥ ૧ ॥

૩૦૪ પ્ર૦-આહારકશરીરનું જવન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આંતરું કેટલું !

સમયોજદ્વનમંતરં, ઉઘોસેળંજાવઝમાસા ॥

૩૦-આહારસરીરાણં, ઉઘોસેળં તુ નવસહસા ॥ ૨ ॥

૩૦૫ પ્ર૦-પાંચ પ્રકારના સમકિત જિનેશ્વરે કયા પ્રરુપ્યા છે !

૩૦-સ્વર્ડુ સ્વઓવસમીયં, વેયગમુવસામીયં ચ સાસાણા ।

પંચવિહં સમત્તં, પરુવિયંજિણવંદેહિં ॥ ૧ ॥

૩૦૬ પ્ર૦-ક્ષેત્ર અને કાલમાંથી સૂક્ષ્મ કોણ છે.

૩૦-સુદુમોયહોડકાલો, તતોસુદુમતરહંવડિલિત્તે ।

અંગુસેઠીમિત્તે, ઉસપ્પિણીઓઅસંલિજ્જા ॥ ૧ ॥

૩૦૭ પ્ર૦-અભવ્ય, દુર્ભવ્ય, અને નિકટભવ્ય, એ ત્રણને ગ્રંથિ-

મેદયી પાછા પાડવામાં મુખ્ય હેતુ કોણ છે ?

૩૦-અનાદિમિથ્યાત્વની વાસનાએ પતિતપણું તે અમધ્યને

હોય તથા વિષય લાલસાએ પતિતપણું દુર્ભવ્યને હોય,

કર્મવર્ગણામાંથી કોડકકર્મોદયે પતિતપણું નિકટ

ભવીને યથાપ્રવૃત્તિકરણગ્રંથિદેશ થકી કોડ કર્મના

ઉદયે પતિત થાય, પણ વિષયવાસનાએ કે લાલ-

સાએ નહિ, આમાં અભવ્યને મંદતા યથાપ્રવૃત્તિકરણે

કરી તીવ્રભાવ ઇટલે ઉત્સાહને પામે, નિકટભવીની

મંદતા ક્ષયોપશમભાવને પામે.

૩૦૮ પ્ર૦-યથાપ્રવૃત્તિકરણનો શબ્દાર્થ કહો.

જીવન સમરે શુદ્ધોપયોગ સમરે, અને તેવી શુ
શ્રદ્ધાનરૂપ સમક્તિન પામે, તેવી યોગ સમરે, તે
વનવચસ્રગાદિ રુદ્ધી રીતે ઉપ આને તેવી જ
ધ્યાન સાગ દ્યાય, તેવી અવમતના જીવને મ
અને તેવી જીવના અધ્યયન સમરે, અને શુ
ધ્યાન પ્રગટે, અને તેને યોગે ક્ષણભ્રમિયો
કર્મશય કરી કેવલજ્ઞાન પામી મુક્તિપદ પડે, ।
પરિપાટિ મુનામ અને વગાડની ઉત્તર પદ્મ જાળ

૨૧૦ પ્ર૦ વપાંતિ અને વ્રાણમાં શું કેર ?

૩૦-મોખનિષાઢે અંતર્મર્દનમાં જીવ જે વરે તે વર
વળી અંતર્મર્દનથી મદ્યશરી રહે તે વ્રાણ વર
અપોજ મરમા પ્રતે ઉત્તરજ્ઞ માવતે વર્તને
મદ્યશરી મોખનિષાઢી મરંચ તે વ્રાણ જાળ.

૨૧૧ પ્ર૦-વગાડ અને વ્રેશમાં શું વિશેષ ?

૩૦-વગાડમાં તે વગાડ, અને વિશ્વમાં તે વ્રેશ
વગાડ મરંચને વગાડો છે, વગાડો વ્રેશ વર
છતો વરે તેને વગાડ વરિય.

૨૧૨ પ્ર૦-શ્રીમદ્ગીતા મહાન મિહિરજ્ઞાની વર્તનામાં
જાળ તેની મેઠ મેઠ વરે ?

૩૦-૧૫ કોણકોણી ૬૫ જાળ તે ૪૬ જાળ વર
જાળ, અને વર્તનામાં વરિય.

૨૧૩ પ્ર૦-જાળ મરંચને જાળ વરે ?

૩૦-જાળમાં જાળ વરે જાળ છે, વા જાળ
જાળમાં જાળ વરે જાળમાં જાળ વરે

તે છોડીને સમાગમે પવિસ પવિસ છોકરાં રૂપ
નાનાવિય રોગોની ઉત્પત્તિ છે, પૂર્વોક્ત પ્રત્યેક રોગને
૨૫ ગુણા કરતાં ૧૦૦ રોગ થાય, તે મલ્લે આઠ
વીજા રોગ મેટીપૂ તેવારે વેદકશાસ્ત્રમાં વર્ણવેલ
૧૦૮ રોગનાં સંરૂપા થાય છે. તેની ચિકિત્સા
નિપુણ નાઈપરીજ્ઞાના અનુભવી વૈદ્ય ચપાર્થ કરી
શકે, પણ તે સર્વદ્રવ્યરોગ, અને તેના મટાડ-
નાર પણ દ્રવ્યવૈદ્ય જાણવા, પણ જે થકી તે
દ્રવ્યરોગો ઉત્પન્ન થાય છે તે ભાવરોગ જીવની
વિષયક્રુપાયરૂપ અનાદિકાકરની મલિન વિકારી
પરિણતિ છે, તેના વૈદ્ય નો સનમ્કુમાર સરલા પરિ-
ણતિવંત મહાત્માઓ ગણ્યાર નૌર્યકરાદિ જાણવા, જે
સર્વઔષધના જાણ, તથા સર્વરોગના મટાડનારા
છે, માટે હે ધેનન ! તું મિથ્યા શારીરાદિકની
મમતાને છોડીને તેઓને શરણે જા, તેમના વધનને
આદરથી સ્વીકાર અને તેમને મારો થાલતો અનાદિ
અનંતઅપાબાધ સુખને અચલપને અનુભવીશ.

૨૧૨ પ્ર૦-પ્રકસૌવમેદના આઠલામાં કેટલી દંડાનીઓ થયે ?

૩૦-ચોટાકોટી હવિસ, પંચાર્સાટસ્લાહુતિકોટીઓ ।

દ્યુતરીમહસાકોટી, ચતારિસપાપનહકોટી ॥ ૧ ॥

અઠાવીસકોટી, સત્તાવગંદવંતિલક્ષ્ણાં ।

સહસ્તાચત્વરસપા, પ્દામીદંદેગલ્લમિથિ ॥ ૨ ॥

દ્યુતમંસ્ત્રાદેવીઓ, ચંવંતિદ્ગંદલ્લમ્મંતિ ॥ ૩ ॥

દંદ વિષયસુખ ભોગવનાં દુઃખાત્મ અઠાવીમ

શંકર ઉત્પત્તિ છે, તેથીજ જે જીવ રાગદ્વેષી છે તેઓ વર્ણશંકરરૂપ દેસાવ સંસારમાં કરે છે, અને તેઓને બાઢલીલાવંતભવનાટ્યને વિષે મમ્મ જોડ રહ્યા છે.

૩૧૬ પ્ર૦-શ્રી યુગપ્રધાન આચાર્યજી મહાત્માના ચાર મુખ્ય અતિશય કયા ?

૩૦-૧ જેમના વસ્ત્રમાં જૂ ન પડે, ૨ જ્યાં વિચરે તે દેશનો ભંગ ન થાય, ૩ તથા તે દેશમાં ધિતા ન ઉપજે, ૪ તેમના પગ ધોડને પીણ તેના સર્વ રોગ નાશ પામે.

૩૧૭ પ્ર૦-ઉત્સેધાંગુલ, આત્માંગુલ, અને પ્રમાણાંગુલ નો અર્થ કહો, તથા તેને કરી કડ કડ વસ્તુઓ મપાય છે તે પણ કહો.

૩૦-૧ ઉત્સેધાંગુલ પૃથ્લે સ્વદેશે, સ્વગ્રેને, સ્વકાઠે પોતાવું જેવડું શરીર હોય તેના પ્રમાણનો પુરુષાંગુલ જાણવો તેને કરી શરીરાદિક મપાય છે. ૨ આત્માંગુલ તે ઉત્સેધાંગુલથી ચમણો જાણવો, અને તેને કરી ઘર, હાટ વગેરે મપાય છે, ૩ આત્માંગુલથી હજારગુણો પ્રમાણાંગુલ જાણવો, તેને કરી પૂર્વ, પર્વત, વિમાનાદિ મપાય છે.

૩૧૮ પ્ર૦-ભાવના, અત્યાત્મ મોનયનું, મુનિ અને સમ્પન્ન તેનો ટુંક તાત્ત્વિકશબ્દાર્થ કહો.

૩૦-૧ આત્માને જ્ઞાનાદિકેકરી માર્યા તે ભાવના, ૨ આત્માને અવિચારી કરીને જે કર્યા તે આત્મચ ૩ સ્વયં યથાર્થ જિનવચનાનુસાર ધોડયું, તે મારું મોન પૃથ્લે મુનિયનું જાણ્યું. તથા ૪ જાગૃત્તયનું

उदय न आवे, आठमाना घणीने सर्वविरति उदय
न आवे, नवमाना घणीने मुक्ति न याय.

२९५ प्र०-पुरुषवेद, स्त्रीवेद, नपुंसकवेद, पंचेन्द्रियपणं, अने
ब्रह्मपणं, कायस्थितिष्ट लागलगाट तेने तेज पर्याये
रहे तो उत्कृष्ट केटलो काल रहे ?

- उ० १. पुरुषवेद, उत्कृष्ट ६०० सागरोपम झाझोरा;
२, स्त्रीवेद, ११० पल्योपम ६ क्रोडपर्व सुधी;
३, नपुंसकवेद, अनंती उत्सर्पिणी अवसर्पिणी सुधी;
४, पंचेन्द्रियपणं, १००० सागरोपम झाझोरा;
५, ब्रह्मपणं, २००० सागरोपम झाझोरा;

प्र० २९६-पांचज्ञान प्रणअज्ञान कालपक्की जवन्म तथा उ-
त्कृष्ट केटलो काल रहे.

उ०-मतिज्ञान अने श्रुतज्ञाननोबाल जवन्मयी एकसमय
उत्कृष्ट ६६ सागरोपझाझोरो, अवधिज्ञान एकसमय ते
केम ? विभंगज्ञान मनकिन पडवजे तेनारे विभंग
फीटी अवधिज्ञान भय तार एकसमय रहि
बली पडे, विभंगज्ञाननो विभंगज्ञानज आवे एम
अवधिज्ञान जवन्मयी एवगम्य होत, मनःपर्यज्ञान-
जवन्मयी एवगम्य होत. एवरोही. एक
समय ते किन ? एतल अज्ञानगुणगुणो दर्वतां
मनःपर्यज्ञान उपजाने जाय, एतल एकसमय जायवो,
केवलज्ञान. एतल मतिज्ञाननोबाल जायवो. हवे
मतिज्ञाननोबाल अज्ञाननोबाल अज्ञाननोबाल अज्ञान-
जाणवा, एकअज्ञानदि ने अननपु जवन्मने ? अनादि

૩૨૧ પ્ર૦-સામ, દામ, મેદ અને દંડ પુચાર નીતિનો હુંક શબ્દાર્ય કહો.

૩૦-૧. સામ તે પ્રેમવાલું મધુર વચન, ૨ દામ તે દંડ આપીને ફાવડો મટાડવો સંતોષવો તે; ૩ મેદ તે શત્રુવર્ગમાં કોઈ છલમેદકરી લાંચ રુશવતાદિકે પુરુષોને ફોહી શત્રુની અંદરને અંદર ફાટફુટ પડાવવી તે, અથવા એકપક્ષની સામે વીજાપક્ષની તાફેણ કરીને મેદ પડાવવો તે; ૪ દંડ પૂર્વોક્ત વ્રણ્યી ન માને તો છેલ્લે યુદ્ધાદિ કરી શિક્ષા આપવી તે.

૩૨૨-આજકાલ કોઈને પણ સમ્યક્ત્વગુણ પ્રગટ્યો છે, તેની કોઈ પણ શીઘ્ર જણાય પૂર્વા કોઈ પરીક્ષા રીતિ છે. તેની સ્વાધી શી રીતે કરી શકાય ?

૩૦-વીતરાગપરમાત્મા શ્રીઅરિહંત જિનેશ્વરદેવહું નામ સાંભળતાં જે જીવને રોમાંચ સ્વડા થાય, તીવ્ર શોકાવસ્થામાં પણ જેમનું ગુણ સ્વરૂપ સાંભળતાં, મુદ્રા નીહાળતાં તમામ શોક દુઃસ્વ પીડાદિ મૂલી જડને અંતરાં અને ચત્તાર અત્યંત હર્ષોલ્લાસ પ્રગટે, એ પરમાત્મા ઉપર પરિણતિનું શીઘ્ર પરસ્વાય છું સ્વાસ લક્ષણ વિદ્ય છે.

इति श्रीविचाररत्नसारग्रन्थसिद्धान्तना प्रश्नः ।

पं. श्री देवचन्द्रजीकृत प्रश्न समाप्तम् ॥

શ્રેયં મૂયાત્ સંવત્ ૧૮૭૫ ના વર્ષે માહસુદિ ૨ દિને
બુધવારે લિ. પં. શ્રીરૂપચન્દ્રજીગણિ તચ્છિષ્ય રત્નચન્દ્રેણ શ્રીમ-
ત્ત્વરતરાગચ્છે મટ્ટારકક્ષેમશાસ્ત્રાયાં શ્રીઅહમદ્દાવાદે ઘાંચીનીપોલ
મધ્યે શ્રીસંભવનાથપ્રસાદાત્ લિપીચક્રે અધિકહીનનામિધ્યાહ્નકૃતમ્
॥ ગ્રન્થાંકં ૨૫૨૭ ॥

મરણ, ૧૨. કેવલી મરણ, ૧૩. પાંતી શસ્ત્ર, વિ-
પાદિક ધર્મી મરણ, ૧૪. પત્નીપણુઓ પાસે શરીર
વસ્ત્રાવશારૂપ મરણ, ૧૫ અગત્યની આરાધક મરણ,
૧૬ વેચાવશ્ય ત્યાગપૂર્વક અગત્યની મરણ, ૧૭ પાદો-
પગમ મરણ તે નિશ્ચલ છુટી પડેલ ક્ષાહની ઢાળી
સમાન કાપાને વોતરાવારૂપ મરણ.

૨૯૮ પ્ર૦-મૂર્મી ક્યાં સુધી અવિત્ત હોય ?

૩૦-૧ રાજમાર્ગની મૂનિકા પાંચઆંગલ સુધીની ઉપત્તી
મવિત્ત પછી સ્વોદેલી અવિત્ત. ૨ શેરીની મૂર્મી
માનઆંગલ સુધી, ૩ ઘરની મૂર્મી ૨૨, ૪ મઝ-
મૂઝ મૂનિકા પંદર આંગલ, ૫ ગાય ભેંસ ચક્કી
ચોરે ચાંચવાના સ્થાનની મૂર્મી ૨૧ આંગલ સુધીની
અવિત્ત, ૬ જૂલા દેટલની મૂર્મી ૩૨ આંગલ સુ-
ધીની અવિત્ત, ૭ કુંભારના નિભાડાની મૂર્મી ૭૨
આંગલ અવિત્ત, ૮ કુંદવા અંધ:મૂર્મી ૧૦૨ આંગલ
અવિત્ત. હવે સુપડાંગતિમધ્યે કયું છે.

પ્ર૦ ૨૯૯-આવત્તની છાલમાં કેટલા જીવ હોય.

૩૦-આવત્તની છાલમાં અસંખ્યતાજીવ વહ્યા છે, તે પુન-
વ્જાજીના પહેલાપદમાં કયું છે.

પ્ર૦ ૩૦૦-નોકરવાટિના ૧૦૮ ગુણ તે કયા ?

૩૦-વારુણ અરિહંતનાતે અષ્ટમાહાપ્રાતિહાર્ય જ્ઞાનાતિ-
શય ૧ વધનાતિશય ૨ જૂજાતિશય ૩ અપાપાપ-
માનિશય ૪ એવં ૧૨, આટલકર્મના ક્ષયપી સિદ્ધના
૧૬૭

તો સૂત્રમત્તે દીસતો નથી. તથા ટાણાંગસૂત્રમે દશમેટાણાંગે
કયું છે. “દસાહિં ટાણેહિં જીવા આગમેસિમદત્તાએકમ્ પર્ગેરિતિં.
અનિદાણપાણ, દિઠીસંપન્નપાણ, યોગવાહીપપાણ, સંતીસ્વમળપાણ,
જીહંદિયાણ, અમાહ્લયાણ, અપાસત્યયાણ, સુસામત્રયાણ, પવયન-
વહલ્લયાણ, પવયણઉજ્જાવણયાણ તથા ઉત્તરાધ્યયને પણ કયું છે.

નીયાવત્તીઅચવલે, અમાહ્ અકુતૂહલે ।

વિણીય વિણદંતે, જોગવં ઉવહાણવં ॥ ૧ ॥

ઇત્યાદિ વચન અનેક છે. વર્તીસયોગસંગ્રહમત્તે પિણ-
સૂત્ર મળવાનો મનોરથ કહ્યો નથી. તથા સર્વ સૂત્રે શ્રાવક
લઘ્વદ્વા કહ્યા છે, પણ આચારાંગાદિકસૂત્રના પારગામી કિહાંદે
કહ્યા નથી. તથા ઉત્તરાધ્યયને ૧૩ મા અધ્યયનમાંહે ગાયા
છે. જે ॥

મહત્થરૂવા વયણપ્પમૂઆ, ગાહાણુગીયાનરસંઘમજે ।
જં મિરુકુણો સીલગુણોવવેયા, ઇહજ્જયંતેસમણોમિજાઓ

પ ગાથામે કહ્યો. એહવી ગુણવંત ગાયા તે મિશ્ત્ર મળે તે
માટે હું પિણ શ્રમણ થયો ઇહાં પણ સૂત્ર મળવાના અધિકારી
મુનિ દીસે છે, તથા સુગુહાંગે ૧૪ મા અધ્યયને કહ્યો છે.

ગંથં વિહાય ઇહસિખમાણા, ઉઠાયસુવંમચેરે વસિજ્ઞા ।
ઉવયકારાવિણુયંસિરકે, જે છેએવિ પમાયંનકુજ્ઞા ॥૧॥

પ ગાયાં પણ ગ્રંથ છે. તે મુનિ યોગ્ય છે ઇંમ છે. ઇંમ
અનેક સૂત્રે પાઠ છે. તથા સમવાયાંગ સૂત્રે” સેણંઅંગદ્વાયાણપદમે

अना अदृष्टाद्येव ५ सत्तावने निगम्ये करी
वना २॥ अगम्ये हने एव निगम्ये नही २॥
मनेहने दया निगम्ये वने १॥ रं नया अर गाथा,
ममदृष्टाद्येव अना. ममदृष्टाद्येव अना दृष्टिदा ।

ममदृष्टाद्येव अना. सावस्ता येव निगम्ये ॥ १ ॥

अंवे वे द्रवरे मृष्ट ने बादर जे मने मृष्टना १०
मेव नया १० बादस्ता, मृष्टना १० ते पांव स्या-
वा एपांता ने अरपांता. एवं १० नी दया आवरने
न होय, एवं १० बादर ते सिद्धा १० वेष्टि १
नेष्टि २ वेष्टि ३ एवेष्टि ४ ए एपांता ने अरपांता
एवं नेद ८ एवेष्टिमेष्टिनी ९ ने अमर्षीनी १०
एवं नेद बादस्ता दया, ते मने आवरने संकल्पी
न बाधुं आने उदना एवं ५ नेद रदा, ते मने
अगम्ये हने निगम्ये नही एष्टे २॥ वना रदा,
ते मने मनेस अने निगम्ये निगम्ये न हने एवं
१॥ वमनी दया आवरने वमनीवनी रदी इति
ममदृष्टाद्येव अना १॥ वमनी इति । मृष्टाद्ये-
व अना २॥ ममदृष्टाद्येव अना ममने २० वना
मृष्ट ने बादर वना वना १० उपोने अतुपोने
“ अतुपोने ” अतुपने एवं ५ स्वदन फदन

॥ १ ॥ एष्टे एवं २॥ वने अर अरने एपांते १॥ त्र

५ तं ममदृष्टाद्येव

ममदृष्टाद्येव अना मने मने मने इति ।

मने एपांते च तदा, धम्मार्थ वेदनामने ॥ १ ॥

તેને તે સીધાં આત્માના વિના વિગતવિરહ છે આત્મ
મીઠ છે. તે માટે યોગ આત્માનને મુગ્ર ભાગ્ય કયા છે.
તપા કોટ્ટા વહેંચે એ વધારે યોગમાં વિના મુગ્ર થવે
છે તે કિમ થવે છે ? તેહનો ઉગ્ર એ યોગમાં વિના
એ મુગ્ર થવે તેહને અર્થિહન આત્માના વિગતના છે. જો પોતને
દેશે જર તેને મોગ વહે ? પણ જો પોતને નવા શ્રોતને
માત્રના અર્થ હોય તે નો અગ્રા પ્રમાણે થવે. શ્રીમદ્વિષ્ણુ
સીધાં એ અર્થિહન મુગ્ર થાંયે તે પોતે જ્ઞાનાત્માના કર્મ નીકળે
કર છે. અને એ માંભવે છે તે દર્શનાત્માના કર્મ ચીકળો કરે
છે. નવા સાદિશો પ્રમાણે વડો.

ઉત્સુતભાસગાળં. યોલીનામોઅણંતસંસારો ।

પાણ્યપ્રિ ધોરા, ઉત્સુતં તં ન ભાસંતિ ॥ ૧ ॥

હમજાગી ઉત્સુ ન પોતો નવા જીવનવહારેમર્મનેપોષ-
તરીનેજ સિદ્ધાંત મળ્યા પાળી દુહી તથા હીરમ્મ તપા વિધિ-
મપામ્મુલ અનેકમ્મે અધિકાર છે. હજાં કોટ્ટકથામળગાર
વેરયામીમ્મુલનો દર્શાવે દેહને કુપુત્તિ કરે તે પોતાના આ-
ત્માને બાદિત કરે છે. ધતોઅળગારમ્મુલઆગમ વ્યવહાર છે
તેહને જીવનો નિર્ધાર નહી, પણ હવણાં તો જીવનો વ્યવહાર
છે તે માટે યોગવદી સિદ્ધાંત થાંયે તેવિધ નયપ્રમાણસત્તભંગી
નિશેપાતવાદ્યમાયનયા નિમિત્તઉપાદાન ઉત્સર્ગ અપરાધનાજ્ઞાન
હવે તે પ્રમત્તમાયકરણમે ચોલ કલા. તેહનો જાણ હવે ૫ સિ-
દ્ધાંતનો ઉપદેશ કરે ૫ માર્ગ છે. મુલ્યપણે અર્પના કયક
આચાર્ય, સુવના નાયક ઉપાધ્યાય ગુણંતને આજ્ઞા છે, પીજા

ગાળંદેવાણં અંતીયેણ્યમટંસોઘા નિસમ્મહદ્ધતુઠેજાવ સણિઆઝ અ-
મ્મુટેઙ્ગ અમ્મુટિયત્તા ઉવવાયસમાણ પુરિચ્છિમિલ્હેણ દારેણં નિ-
ગ્ગહેઙ્ગ જેણેવદારે તેણેવઝાગચ્છાતિ હરયંઅણપ્પદાહિણીકરેમાણે
પુરિલ્લિમિલેણં તોરણેણં અણપ્પવિસતિ" ઇત્યાદિ પાઠે નવવૈક્રિય
કર્યા વિના સર્વ પાઠ છે તે માટે શય્યામધ્યે કોઈ દેવતાનો
શરીર ન રહે તો શય્યા સ્વાલી રહે છે, એ પાઠ જીવામિગમ
મત્ત્યે વિજયદેવાધિકારે છે. તથા ભગવતીસૂત્રે ચમરોત્પાતંઅધિકારે
સૌધમ્મેદ્રે વજ્ર મુક્યા પછી શ્રીવીરનિઆસાતના જાણી તેવારે
વજ્રને લેવા માટે ઉત્તરૈવક્રિય અણકરે પડતો મુક્યો ઇહાં પણ
ઉત્તરૈવક્રિયનો પાઠ નથી તેમાટે દેવલોકમત્ત્યે મૂલગેરૂપેજ પ્રવર્તે
પણ ઉત્પાત શય્યામત્ત્યે મૂલગેરૂપ રહે એ પાઠ કીહાંઈ નથી.

તથા યીજે પ્રશ્નેસંગમાને દેવલોકર્યા મૂલગેશરીરે કાઢ્યો છે
જેસંગમાની દેવાંગનાણે ઇંદ્ર આગલ વિનતી કરી જે અમ્મહને
સી આજ્ઞા છે તેવારે ઇંદ્રે કશું જે તુંમ્હે મેરુ જાવો અને વલી
પાછા ઇહાં સુલ્લે આગ્રજ્યો પિણ સંગમાને દેવલોકમધ્યે આણ-
સ્યોમા ઇંણેકરી જાણીયે છે જે તે મૂલગો શરીર તિહાં રહ્યો
હવે તો દેવાંગનાને સ્યાને જાવો પડે તેમાટે મૂલગા શરીરે
કાઢ્યો છે. એ કલ્પકિરણાવલિમધ્યે અધિકાર છે.

તથા કેવલીસમુદ્ધાત જે કેવલીને છ માસનો શેષ આઝલો
હવે એ અવસરે કેવલજ્ઞાન ઉપજે તે નિયમા સમુદ્ધાત નિયમા
કરે તેહથી અધિક આઝલા ઘાલા કેવલીને સમુદ્ધાતની ભજના
છે. કરે અથવા ન કરે એ અધિકારપન્નવણા ટીકા તથા ગુણ-
સ્થાનકમારોહ ટીકા મધ્યે છે. ॥ ૩ ॥

તથા પુષ્પ પરોવાનો પાઠ પંચાસકમધ્યે તથા હીરપ્રથમ મત્ત્યે

સ્ત્રીજાના એવું સ્ત્રીજાન્યાદન જાન ૧। અન્યા
પરિગ્રહ ક્રોધમાનદિકનો નહીં પડે અને વાણ પ-
રિગ્રહ ૧૦ પ્રવાગ્નો તે તે પદમે એવું ૧૦ વાણ
પરિગ્રહનાંદિ થે મેદ તે કિયા ? એક અન્યાપરિગ્રહ
અને પરપરિગ્રહ તે મન્યે આન્યાપરિગ્રહનો નહીં પડે,
પરપરિગ્રહનો પદમે એવું ૫ વાણ પરિગ્રહના થે મેદ
તે કિયા ? અન્યાનિયોગ અને સ્ત્રીપરિગ્રહ અન્યાનિયોગ
અને સ્ત્રીપરિગ્રહ અન્યાનિયોગ તે શુ કરાવે ? જે
વાણોત્તરદિકનો તે ગર્વ તે અન્યાનિયોગ પદમે અને
સ્ત્રીના પરિગ્રહનો તે પરિગ્રહ તે અન્યાનિયોગનો નહીં
પડે એવું ૨॥ સ્ત્રીના પરિગ્રહનો પરિગ્રહ નેહના થે
મેદ તે કિયા ? એક સ્ત્રીદન અને અસ્ત્રીદન એવું
૧। સત્વાક્તો થયો હનિ પંચાગ્નનાનિ એમ શ્રાવ-
કને ૫ અહુતે ૧। સત્વાક્તાનો હોય તે વિવરન
કયું. હનિ સંગ્રહ ।

૩૦૨ પ્ર૦-સંતારમાં સાર શું ?

૩૦-સંતાર પોતેતો નિઃસાર છે, એટલે મમાર જે વિષય
કષાપના પરિણતિ તેમાં આપ્તાને કાંઈયે મારમૂન
નહીં, અને અર્ચમ માર્ગના સમ્પન્નજ્ઞાનરૂપ ધર્મ સાર
છે, તેમાં પણ સમ્પન્નજ્ઞાન માર છે. વડી તેમાં
પણ સમ્પન્નજ્ઞાન સારમૂન છે. તેમાં નિર્વાણપદ
લે મોક્ષ તે સારમૂન છે.

૩૦૩ પ્ર૦-ઘોડપગો આહારવ્યતિ કેટલીવાર કરે ?

૧૭૩

પ્રદેશી નિકલે છે. આ અધિકાર છે. આ અધિકાર ચરિતાનુવાદ મંચે છે અને કર્મચંચના આશયી પિણ આ જણાય છે.

તથા મહીયપુરુષ આ પાઠનો અર્થ નંદીટીકામેં નથી તે નંદીટીકા તો અમ્હ પાસે નથી પણ અનુયોગદ્વાર આવશ્યક વૃત્તિમયે આ પાઠના અર્થ કહ્યા છે તેહથી જાણ્યા છે. નંદી ટીકા મધ્યે ઘીજો કોઈ અર્થ લીરુયો નથી મુગમ માટે સુંલીએ આ રીતે ધારજ્યો.

તથા અણપદના ચત્વરનો તથા ચિંત્ર ભગવાનો અધિકાર આવશ્યકનિર્યુક્તિમયે તથા ચાવીસહજારીમયે છે તથા ભગવતી ટીકામધ્યે ત્રિપરચીયો સિગોયમા આ આલાવામેં અધિકાર છે.

તથા ચક્રવર્તિને કોઈકને મિધ્યાત્વગુણટાણો છે અને ભરતાદિક જીવોને ચોયો છે વલી પરિણામ ઘટે તો મુનિપણો સાતમો તથા છટો ગુણટાણો થાય પણ પાંચમો ફરસે નહીં આ અધિકાર પદવીના લાભના અધિકાર પદ્મવળાટીકામુખે તે વલી અવસરે સંભારવુંજી.

પલાલ્યાવાનમયે અનંતાજીવ ઉપજે તે આ પ્રત્યેક છે તેમ મયે સાધારણ કિમ ઉપજે તથા” સર્વોક્તિસહયત્વલુ ઉગવમાણોઞ્ઞંતર મળીઓ” આ પહિલા અનંતકાવ છે તે મયે પછી પ્રત્યેક ઉપજે આ પિણ છે તેહનો ઉત્તર જે મનુષ્યના શરીરે યોનિ મયે અસંખ્યાતાસમૃદ્ધિમનીયોનિચક્ર છે પિણ અવસરે ગર્ભજ જીવ પણ ઉપજે છે તે માટે અન્યની યોનિપણો થાય છે. મુગડાંગમૂત્રે પૃથ્વીપ્રમુલ્લ સ્થાવરમયે અપ્રમુલ્લસ્થાવર તથા સમૃદ્ધિમની યોનિ કહી છેજી.

३०-यथा एष्टे लेखा कर्म उद्यम आवे तेवा प्रवृत्ति एष्टे वेदीने खेखे, करण एष्टे शुभ परिणामे करी, अर्थात् यथाप्रवृत्तिकरणमां जीव अकाम निर्जराए तथा कथापनी मंदताए पूर्वना औद्ययिककर्मने खपावे, पण नत्रा रागद्वेषप्रत्ययिक बंध न करे एम यथाप्रवृत्तिकरणमां जीव अकाम निर्जराए तथा कथापनी मंदताए पूर्वना औद्ययिककर्मने खपावे, पण नत्रा रागद्वेष प्रत्ययिक बंध न करे एम यथाप्रवृत्तिकरणे तो अभवीजीव पण असंख्यातीवार गंडीदेश मुर्छा आवे, पण ते गंडीने भेदवाना अपूर्वकरणरूपी परिणाम न थाय तेयी पाछे पडे: इहां गंडी ते अनादिरागद्वेषनी निविडगांठ, जेम कोइ वृक्षना काष्ठप्रमुखनी निविडगांठ भेदी न जाय, तेम आत्मानो पुत्रः उपर तन्मय एकीभावरूप ममता ते ग्रंथि जाणवी. ते अपूर्वकरणपरिणामविशेषे भेद प्रारंभे तेहने अउ भेदांने अनिवृत्तिकरण पामे ए सर्व क्रियाअंतर्मुहूर्तनी त्यापटी निष्पत्तवनो जाणवो. उपशम समकित्तुं एतुं ते अंतरकरण एकसमपनो इति ४ वरणनो भावार्थः ।

३०९ प्र०-सम्परत्वनी प्राणिणुं शुं पामे शुं समरे.

३०-समकित्त पामे थके जीवनो शुद्धोपयोग समर्यो, ते उपयोग समरे, जीव समर्यो, जीव समरे योग समर्यो, योग समरे परिणाम समर्यो, परिणाम समरे जन्मवत्ताप समर्यो, वर्य रीती रीते बडीए तो

નાલે છે, અને પ્રભુ વિંહાર પછી પણ વિલેરી નાલે છે. તથા ફૂલ સંમોસરણમાહે સચિત્તની મુખ્યતા છે. ઇંમ જાણજોજી. તથા તીજે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે પ્રભુની માતાપુ સરોવર દીઠો તે કિદાં છે. તે કલ્પની ટીકામલ્યે તથા જંબૂદ્વીપવ્રત્તિની અપેક્ષાયે તો ચુલહેમવંત ઉપર પદ્મદ્રહતે જણાય છેજી. જેમ કમલપ્રમાણ પુ રીતનો સર્વ વર્ણવ્યો છેજી. તથા પાંચમે પ્રશ્ને જે વ્યવહાર રાસી મલ્યે જેટલા જીવ મોક્ષ જાય તેટલા અવ્યવહારીનિગોદમાંથી નીકલે પુ પાઠ છે તેહના ઉત્તર માટે લિલ્લેયે છે જે અવ્યવહારીનિગોદમલ્યે પિણ મલ્ય તથા અમલ્ય બે જીવ છે. વ્યવહારાશિમલ્યે પિણ મલ્ય અમલ્ય બે જાતિના જીવ છે. તે મલ્યે મુવનભાનુકેવલી ચરિત્રે મવભાવનીટીકા તથા ઉપમિતિમવ પ્રપંચામલ્યે અનાદિનિગોદથી અમલ્ય નીકલી વ્યવહારાશિમલ્યે આવે છે પુ પ્રગટ અક્ષર છે. તે માટે હાં પૂછસ્યે જે મલ્યજીવ તો વ્યવહારાશિમાંથી અવસરે મોક્ષ જાય છે. તિણે વધે નહીં પિણ અમલ્ય જે વ્યવહારીયા થયા તે તો વ્યવહારાશિમલ્યે છતાં પાંમીયે તેહનો ઉત્તર જે થળો કાલ તો મલ્ય નીકલે છે અને કોડક વેલા ૧૦ જીવ મોક્ષ જાય તેવારે અવ્યવહારીનિગોદથી ૧૦ જીવ નીકલે ૧ મલ્ય ૧ અમલ્ય ઇંમ પણ નીકલે છે. કેડક કહ્યે જે પુ તિ કરતાં વ્યવહારાશિ વચ્ચી જણાય છે. તેહનો ઉત્તર જે મલ્ય તો ઇંમ વધે નહીં કદાપિ કોડ કલા ઉપજે નો પિણ અલ્ય માટે મિળ્યા નથી. તથા ॥

સિજ્જંતિજિત્તીયાકિર, ગુણયોગેણંચિવહારરાસીઓં ।
 પ્હિતિતિત્તિયાકિર, અણાહિનિગોયરાસીઓં ॥ ૧ ॥

स्तत्किरेकपोजनसहस्रानन्त्रादौदरिकं, वैविपदिया
भववागर्नापं उत्तवैविपं च मदेकंमूत्रा जनेकंभवति
जनेकंमूत्रा मूत्रंभवति नैषदरितनेसया बृहत्पनागं
वैविपं ॥ उत्तं ॥

कज्जनि ससुप्ते, सपकेवटिगाविगुदलदिपु ।

जंजुत्यआहारिज्ज, भणिपंआहारकं तंजु ॥ १ ॥ अपनैवतं
सवस्तसिदरताइं, आहारकज्जगंध ।

तेपगलज्जिनिमित्तं, तेपगं होइ नापज्वं ॥ १ ॥

भुक्तग्रहास्तरिन्ननकज्जं ३। अत्पंनशुभैवक्रिपत्वा
इत्पाहारकं ४। कर्मज्जानंज्जं कर्मरिगामं च आ-
न्मदेशमहज्जिगंज्जं, कर्मगो विक्रमः कर्मगं शुनिवा,
पहुत्तं दनः ॥

कम्मविगागेकम्मन्, महुविहचित्त कम्मनिपत्तं ।

सज्जोत्तिं सज्जगं, कज्जमूत्तंहुनेपज्वं ॥ १ ॥

३१४ प्र०-निष्पत्तं जने चरित्रमोहनो नाचिक अर्थ कहो.

उ०-शुद्धज्जनादि नवनस्त्रने विदे ले विपरीतबुद्धि तेज
निष्पत्तं; निर्विकारी अत्पज्जानयस्य विनर्तनप्रवर्तन,
जर्जान् धीनगगदातिकने विदे मुंक्षवन, विकज्जना ते
चरित्र मोह.

३१५ प्र०-गज्जेष ते कर्मज्जनि छे के ज्जिवज्जनि छे.

उ०-एकदेने शुद्धनिष्पत्तने ते कर्मज्जनि छे, जने अ-
शुद्धनिष्पत्तने ज्जिवज्जनि छे, पग वास्तविक रीते
शुद्ध पग अर्थ ग्रहतां वस्तुगते, गज्जेष पृ नयां
शुद्धज्जो स्वभाव. के नयां ज्जिवो स्वभाव मृष्टरूपे,
पग ते ज्जोना संपोलिकनाइयस्य एक नवीन कर्म-

અર્જાવર્તના વર્તનાલરકણ કાંઈક પર્યાય વર્તના તે કાલ જાણવો. એ સૂત્ર વચન છે. તથા ઉત્તરાધ્યયને ૨૮ અધ્યયને" અનંતાણિય દ્વાણિકાલો પુગ્ગલજંતવો" એ પાઠ છે એ પાઠે કાલદ્રવ્ય અનંતા કથા તે જીવઅર્જાવદ્રવ્ય અનંતાની જુદી જુદી વર્તના તેહને કાલદ્રવ્ય માનીને અનંતદ્રવ્ય કથા છે તે માટે કાલદ્રવ્ય છટો વસ્તુગતે જૂદો નથી. અને પર્યાય તે વસ્તુનો આરોપ કરીયે તો એહને દ્રવ્યપણે કહીયે. જિમ ઘટદ્રવ્ય તે ઘટ છે. તે પુદ્ગલનો બંધ છે. તે વિભાગ પર્યાય છે તે પિણ ઉપચારે દ્રવ્ય કહીદ છે. તિમ એ પિણ જાણવો. તથા કોઈ પૂછે જે કાલ એ છટો છે કે અછટો છે ? ઉત્તર-જે કાલવર્તનારૂપ પર્યાય પંચાસ્તિકાયમધ્યે છટો છે, પણ પંચાસ્તિકાયથી મિત્ર નથી. તે માટે હંમ કહેવો. અને જે ભગવતીસૂત્રે છટો કાલદ્રવ્ય છે તે અઢીઢીપ્રમાણ જ્યોતિશ્ચક્રને ઘારે જે વ્યવહારકાલ તેહને કાલપણે માનીને એ વચન કથો છે. તે માટે વ્યવહારનયે છ કહીજે, નિશ્ચયનયે તો પંચાસ્તિકાય છે. તથા તત્ત્વાર્થટીકા મધ્યે કહ્યું છે જે દ્રવ્યાસ્તિકાયનયન ગવેપીયે તો પર્યાયાસ્તિકાયને દ્રવ્ય માનીયે તેવારે કાલદ્રવ્ય કહીયે, તેમાટે એ શ્રદ્ધા રાખવી. તથા સિદ્ધાંતના આલાવા તથા દ્રવ્યાનુયોગનીપરિણતિ સર્વ હમ ટરે છે. તથા ધર્મસંગ્રહણીમધ્યે બે મત કહ્યા છે. તત્ત્વાર્થકારે પિણ" સોડનંતસમય" એ સૂત્રસદ્દહવો તે કાલ છ દ્રવ્ય અનંતસમય રૂપ છે હમ કહ્યો તથા શ્રી હેમાચાર્યે પિણ કાલના રેણુક કહ્યા તે પાઠ જો જો ॥

लोकाग्रप्रदेशस्याभिन्नाः कालाणवस्तुयेभावानां ।
परिवर्त्तापिमुख्यः कालसउच्यते ॥ १ ॥ (?)

पंचास्तिकायने यथार्थ माने तेने मुनि कहीए, अने
ले मुनिपणुं छे तेज खरुं सम्यक्त्व कहिये.

३१९ प्र०-दीक्षाने अपोग्य केवा प्राणीओ कहा छे.
उ०-१८ प्रकारना पुरुष. २० प्रकारनी स्त्रीओ, तथा

१० प्रकारना नपुंसक जातिना प्राणीओने दीक्षा
आपवाने जिनगजे वजन कर्छे छे. तेमां प्रथम १८
प्रकारना पुरुष कया ते कहे छे:- १ शाल, २ वृद्ध,

३ ह्रीव ते नपुंसक, ४ जड ते मृग, ५ रोपिष्ट,
६ घोर, ७ राजानो अपगर्वा, ८ उन्मत्त, ९ अंध,
१० दाम एन्हे कोइनो गोरो प्रसूत. ११ दुष्ट

कपायवन एन्हे अन्यनकोर्वा मानी वगैरे, १२
मृड ते मोहमयी, १३ कज्जदार, १४ हीनजाति-

वन, १५ विषादिक कोइपण गृहस्वार्थरागवन,
१६ सिद्धक मार्गास्वानार निलज्ज प्रसूत, १७ चो-
रीने के भग्मावीने के अन्य कोइपण अपोग्य

प्रकार मेळवन्ना लिखने. १८ हीनमण्डवन ते
प्राकण प्रसूत. ए रीते ए अदारदोषवन पुरुष

तथा १९ गर्भवती स्त्री तथा २० स्ननपान करनार
शालकवन स्त्री ते धावप्रसूतस्त्री एम ए बे मुक्त
वीशदोषवन स्त्री जतिना प्राणीओ दीक्षाने अपोग्य

कहा छे. २०० प्रकारना दशप्रकारना नपुंसक
पण प्रकृतिक जे ते कया लक्षणयी जानीये.
प्र०-कोइ जे अल्पममारी छे ते कया लक्षणयी जानीये.
उ०-अल्पआहार, अल्पनिद्रा, अल्पआरंभ, तथा अल्प-
कपाय होय ते निपमा अल्पसंतारी जानीये.

જે જીવામિગમ તથા મહામાધ્યમી વચ્ચે કોની માગે
છો ? વડી પૂછસ્યે જે છટકે ઠેકાણે ૬ દ્રવ્ય કહ્યા છે તે
પાંચ કિ. મનાય ? તેહને કહીયે જે જીવામિગમ તથા માધ્ય-
મારે તે ૫ અક્ષર સર્વ જાણ્યા હતા તેહથી અજાણ્યા નહી.
અનુયોગદ્વારે અનાદિસિદ્ધ કહ્યા તે પણ ૫ ઉપયોગેજ કહ્યા
છે, તથા વાચ્યવાચકભાવે કાલનો નિયમ જૂદો કહ્યો છે તેમાટે
દ્રવ્ય જૂદો વાચ્યમાં સંમતવો ઘટે છે, તેહને ઉત્તર સંવરતત્ત્વ-
વાચક નામ જૂદો કહ્યો છે, તેહનો વાચ્યજ્ઞાન ધારિપ્રાદિક
પણ છે તેમાટે સંવરપદાર્થ કહ્યો પણ સંવર તે જીવની પરિણતિ
છે પણ પિંડપણે જીવથી સંવર જૂદો નહી. તથા વડી કહેસ્યે
જે સંવરને દ્રવ્ય કહ્યો નથી પણ દ્રવ્યથી પ્રાણાતિપાતાદિક
કહ્યા. તથા પ્રાણાતિપાતાદિવિરમણ પણ દ્રવ્યમાત્ર આગમ
મલ્લે કહ્યા, તેમાટે ૫ સર્વથી કાંઈ દ્રવ્ય જૂદો થાય નહી તથા
કોઈક પૂછસ્યે જે ૫ ૫ સમાન છટકે દ્રવ્ય કહ્યો, તિહાં ઉત્તર જે
પંચમહાત્રન મેલો છટકે રાત્રીભોજનવ્રત કહ્યો, વિષ્ણુ અપેક્ષા
કહ્યો, તેમાટે રાત્રીભોજન કાંઈ મૂલગુણ મહાત્રતરૂપ ન થાય.
સર્વ ગુણ, સર્વ પર્યાય, સર્વ પરિણામ, સર્વવાચ્યવાચકભાવ, સંપુત્ત
છે. તેમાટે મિત્રપિંડી દ્રવ્યપણો ન પામે અને પર્યાયને દ્રવ્ય
કહીયે પૂછસ્યે નયે વિષ્ણુ જૈન શ્રેણે, ૫ દીક્ષા લેવા માટે રત્ન
લેને છટકે દ્રવ્ય કહ્યો તે રીતે કહીયે, યાવતમાન લાભિલાષમાત્ર
હોયે તે વાચ્યવાચકભાવસંપુત્તજ હોયે, તેમાટે દ્રવ્યપણો ન
પામે, જિમ ધર્માસ્તિકાય અવધર્માસ્તિકાપનો દેશપણો તથા પ્ર-
લાસ્તિકાપનો દેશપણો કદાપિ સંવરથી જૂદો નથી, અને અર્જુન-
વના મેદ કરતાં જૂદો કહ્યો, તેમાટે તે રીતે ૫પણ માનવ્યો.
પ્રવચનસારોદ્ધારમલ્લે તથા પંચકારણમલ્લે જે વસંતાદિક

તો તે સમયનો ક્ષેત્ર કિહાં માનીયે, જિહાં માનીયે તિહાં પ્રદેશ મધ્યે રહ્યો જોડ્યે. તેવારે સર્વલોક અલોક ઉત્પાદવ્યયની વર્તના કિમ થાયે ? તેમાટે પંચાસ્તિ વર્તના તે કાલજ માન્યો પૂરવે કહી નવજીરણતા કાલનોલક્ષણ સ્થૂલ છે. નવજીરણધર્મ સ્વંયનો છે કાલની વર્તના સર્વદ્રવ્ય મધ્યે છે તે પુદ્ગલપરમાણુ નવજીરણ થતો નથી તેવારે એ વ્યવહારકાલની અપેક્ષા જાણવો, તથા નવજીરણતા પુદ્ગલપરમાણુનોપર્યાય છે એમ ઠિલક તે એ પરમાણુ તો એકલાનો પર્યાય છે નહીં, સ્વંયનો ઉપર પર્યાય છે, જિમ શબ્દપણો છે તિમ છે, અત્ર તેહને એમ કહે તેમાટે વર્તમાન સમય એક છે તે સર્વ જીવ પુદ્ગલાદિકર્મે કહે છે, તે માટે કાલદ્રવ્ય અનંતો કહેવાય છે, જો અણુકાદિક કોઈ કાલ માનીયે તો “જીવાપુગ્ગલસમવા” એ ગાથા દ્રવ્યાનુયોગના અલ્પ-બહુત્વની ભગવતી ટીકામધ્યે છે. તથા પત્રવળાસૂત્રે “એસિણંમંતે-તીણંપુગ્ગલાણં” ઇત્યાદિ પ્રશ્નસૂત્રે ઉત્તર કહ્યો છે “સવયોવાર્જીવા પુગ્ગલાઅણંતગુણા અદ્વાસમયા અણંતગુણા સચ્ચદ્વાવિસેસાહીયા” એ પાઠ છે, તેહ જીવ અનંતા, તેહથી પુદ્ગલ અનંતગુણા, તેહથી કાલસમયઅનંતગુણા, તે સર્વથી કાલ અનંતગુણો, દ્રવ્યવર્તના ગવેચીયે તોજ પૂરવે (પાલવે) જો કાલ મિત્રદ્રવ્ય માનીયે તો પૂરવે જે કારણે જે એક આકાશપ્રદેશે અનંતાકાલ દ્રવ્ય માનીયે તો પૂરવે જે કારણે જે એક આકાશપ્રદેશે અનંતાકાલ દ્રવ્ય માનીયે તો અસ્તિકાયપણો વડે (ટૂંકા) જાયે, અને એક આકાશપ્રદેશે એકએક કાલ દ્રવ્ય માનીયે તો અસંખ્યાતો દ્રવ્ય થાય, પણ અનંતો ન થાય તેવારે સૂચનો અલ્પવહુત્વ કિમ મિટે ? તેમાટે જીવ તથા પુદ્ગલ ધર્મ અવર્મ આકાશનીવર્તના માન્યાંત્ર

ધીજા પણ ઉપચારી મેદ ઘણા છે, સિદ્ધાંતનો માધ્યકા
 આશય એકજ છે, અને વ્યાખ્યામેદ છે. તથા કોઈ કો
 જે કોઈક ગીતાર્થ પોતાનો આશય પોપે, તે તો જે પોષ્યા
 આશય પોપે તે ગીતાર્થ નથી. ગીતાર્થને તો સિદ્ધાંતના
 આલાવા અવાચક રહે તે અર્થને મુખ્ય કહે. ધીજા કોઈ
 ગ્રંથે અર્થ કહ્યા હોય તો તે કહે પણ તેપણે કહે એ રીત છે
 હાં પંચાસ્તિકાય મત્તે, સ્વકાલ તેહજ કાલ છે; પણ જુદો
 નથી, ઉત્પાદ વ્યય તે સર્વ દ્રવ્યમાં સમયે સમયે થાય છે. તે
 સમય જુદો મારીયે તેવારે સિદ્ધાંતો તથા ધર્માસ્તિકાય અધર્મા-
 સ્તિકાયમાં આકાશમાં કાલ મિત્ર દ્રવ્યથી ઉત્પાદવ્યય માનવો
 પડે. તેવારે સિદ્ધાદિકનો ઉત્પાદવ્યય પરઅપેક્ષાયે (પાય) તે
 પરઅપેક્ષાયે ઉત્પાદવ્યય માનતાં ઉત્પાદવ્યય ધ્રુવતા તે દ્રવ્યનો
 લક્ષણ (પરાપેક્ષાએ થાય) જે લક્ષણ હોય તે સ્વરૂપેજ હોય
 પરઅપેક્ષાયે થાય નહીં (સ્વસ્વરૂપેજલક્ષણનપરસ્વરૂપેજલક્ષણ)
 તથા તુલ્યે સૂત્રની સાક્ષી માગી તે જીવામિગમમત્તે “કિમિદંભં-
 તેઅદ્વાસમણિવુષેદ્. ગોઃ જીવાચેવ અજીવાચેવ.” એ પદમત્તે
 એ આવ્યું છે. તથા જિહાં હ દ્રવ્ય કહ્યાં તિહાં હાનોમ
 પૃથ્વો જે “કતિણંભંતે અત્યિકામાપન્નતા! પ્રોઃ પંચઅન્થિકાયા
 પન્નતા” એ પદમત્તે અસ્તિ તે હતાનો નામ છે; તેટલા હા
 પિંડાને કેટલા છે? તો કશું જે પાંચ છે. પૃથ્વે પૃથ્વી
 વધતો અક્ષર સ્પો માગો છો? તથા ઉપચાર હસ્યે તો કિવારે
 કેલોક યદ્ જસ્યે, સિદ્ધમે સંસારિપણો વ્યાસ્યે તે પૃથ્વી કત્ત-
 ના સ્થાને કરીયે? જે ધર્મીયે તથા પૂર્વાચાર્યે જે ઠાવત
 કર્યો તે કરીયે. પણ નવા ન કલ્પીયે; અને કોઈક ઉપચાર
 કરીયે તે પણ કોઈક વાર્ય માટે કરીયે. મૃદ્ધમિગોંદીયાને સિદ્ધ

સાચું નિળ ઉપદેશ દેવાની પ્રવાહરીતિ નથી, તો ગૃહસ્થાલિને ઉપદેશ કરે તે કિમ પાલયે ? ઘણું સું લક્ષીદં ? આગમગંભીરમુલે મિત્યા અનેકઅર્થ શ્રદેશાયે હંમ મોહન્યો.

તથા કહુકમતી કહે છે લે પોત્તીમમુલપમુલખાને જો પદોત્તી વધનો કાલ થાય તો દોષ છે તેહનો ઉત્તર લે પમુલખાણી શુદ્ધિ ૬ કરી તિહાં તીરીપસમદાપકાલં પૂ પાટ આવદમકુનિર્ણુત્તિ-પ્રવચનસારોદ્ધાર પરમુલખાણમાપ્યને વિરે છે. યત્રી ભગવતી ટીકા-મલ્લેસ્વંદાધિકારે તીરુનિર્ણેપિ મવદ્યો સ્નોકકાલાવસ્થાનાનૂપ પાટ છે.

તથા કેહુકાગ્લના ચત્તમટ અટમ નપને અધિકારે આગલ પાલલ થે પુકાસગાં કર તેવાર ચત્તપાદિક તપ થાય તે માટે અનેક હુત્તિ કરે છે તેહનો ઉત્તર શ્રીભગવતી ટીકામલ્લે સ્વંદાધિકારે ચત્તપંચત્ત્યેણં વિચતુર્થંભક્તંપાવદ્રત્તંત્ત્યજ્યતે યનચ-તુર્થમિર્મથોપશાસસ્યસંજાણ્વં પશાદિકમુપવાસદ્રયાદેરિતિ

તથા કેહુક સંડાસાં પૂજવો માનના નથી તિહાં શ્રીભગવ-તીસુત્ર ટીકામલ્લે ઇત્તિર્નિર્ણયંતિ નિમિત્ત્યં ઉપયેદ્યં સંદસકપ્ત-મિપ્રમાર્જનાદિન્યાયેનેત્યર્થ.

તથા શ્રીનવાનગરના સંધે મહં. અમરચંદશેઠ જાદવજી સા મહં મહં. રાયચંદ મં. ડોસા મહં. મીમ મહં. માહવીજે પ્રમુલે નવાનગરયા પૃથાગ્યા તેહનો આગમશાલે ઉત્તર લીસીદં છે. પ્રશ્ન પૂછું લે દેવના શાપ્યામે ઉપજે તે દેવતાનો મૂલગો શરીર શાપ્યામે રહે કે નરદે ? તેહનો ઉત્તર લે દેવના શાપ્યામે ઉપન્યા પછી રહે નહીં. દેવના દેવલોક મધ્યે લે કાર્ય કરે તે મૂલગે રૂપે કરે છે. તિહાં શ્રીરાયપ્રેમિમૂલે કયું છે." તથાણંસેસુરિયામેદેવે તેસિં સરિસાવવ-

પર્યવને દેશપ્રત્યક્ષ માન્યો. વલી લોકવ્યવહારે ઉપચાર કરીને ઘોઢાં ઇન્દ્રિયસન્નિકર્ષણી જે જ્ઞાન થયો તેહને પણ વ્યવહારે પ્રત્યક્ષ માન્યો. એ બે રીત નંદીપ્રવાદિક મળ્યે છે. તેપણ કારણે છે. તિમ કાલની બે વ્યાખ્યા કારણે છે. પણ મૂલ વ્યાખ્યાને નિજરાત્નને સર્વ વ્યાખ્યા કરીયે. એ રીતે કલ્યાણ છે. તથા વિશેષાવશ્યકે “નતુપરિપતિક્ષેત્ર કાલાવસૌ તપોરમૂર્તત્વાદવધિશ્ચ મૂર્તવિષયત્વાત્, વર્તનારૂપંતુંકાલંપરિયેતદ્દ્રવ્યપર્યાયત્વાત્, તસ્યેતિ” ઇહાં પુદ્ગલનીવર્તનાની અપેક્ષાયેકાલને રૂપીગવેરમ્યો છે. તથા બાવીસદ્વજારીમળ્યે તથા “કાલસ્યવર્તનાદિરૂપત્વાત્, દ્રવ્યપર્યાયત્વાત્, દ્રવ્યોપક્રમણોપચારાત્, ” શ્રીમગવતીમૂલે ૧૩ મે શ્લોકે ઉદ્દેસે ૪ બે કાલસ્પર્શનાધિકારે નત્થિદ્વકેનાવિ એ અધિકારે ટીકામળ્યે પુદ્ગલાદિકની વર્તના તેહિજ કાલ ગવેમ્યો છે. રાગન-પુરથી પં. વીરચંદ ગણાણ પૂછ્યું તેહનો પહત્તરજે વૈક્રિયશરીર કરે તેવારે, અથવા આહારકશરીર કરે તેવારે સર્વપ્રદેશ આહારકશરીર મળ્યે છે. પણ ઔદારિક મળ્યે નથી. તેહનો ઉત્તર જે આહારકવૈક્રિયલઘ્વિકાલે ટાળાંગરૂતે થય શરીર છે. તથા કર્મગ્રંથ કમ્મપચડીમળ્યે પણ ઉત્તરવૈક્રિય તથા આહારક કર્મનાં ઉદયસ્થાનક નામકર્મનાં વહ્યાં છે. “આહારક સંપનાનાં ઉદયસ્થાનાનિ ભવંતિ તથ્યાપંચવિંશતિઃ સપ્તવિંશતિઃ અશ્તવિંશતિઃ એકોનવિંશત્ ” “તત્ર આહારકમાહારકોપાંગસમચતુરમ્ભસંસ્થાન ઉપવાતંમત્યેકંડાનિ પંચપ્રવૃત્તયઃ પ્રાગુક્તાયામનુષ્યગનિદ્રાયોગ્યાપામેકાવિંશતી પ્રશ્નિષ્યંતે મનુષ્યાનુર્ણવાપનીયને તનોજ્ઞાનપંચવિંશતિ ” રિત્પાદિપાઠે, આહારકવાલાને ઔદારિકોદય દીમનો નથી. વલી જો પૂઠને ઔદારિકઉદય હોવે નો સંચયગનો પણ ઉદય જોડે. તેમાટે તે આહારકશરીરકાલે ઔદારિક ઉદય

પ્રગટ છે તેવન નુરે જોડ્યો નદા વિચર્યા તીર્થરૂપે ફરે
ફરે પહોંને ઘંટા જાને તેહની સુદ્ધિનો ટોપ છે, ઉચ્ચાઈમળે
અનેગંધાતપનવર્તીયા પૂ વચન છે તે પૂ પડનાં ઈશા પડનંતુષ્ઠ-
માલાદિના પૂ અર્થ કર્યો છે, અમરદેવસુરિકૃત ઈશામળે પાટ
દીમે છે.

તીર્થસ્થાપિતને અડકે નહીં હું કહે તેવન સમક્ષના
નદી, કેશરીના પગદો તાનનાં ઘણાં કુકડાનાં ઘણાં પારેવાનાં
ઘણાં મરે તોનન સંસારકર્મકિરિયા ન રામે પૂ પાટ મુગ્ધાસુચ-
મળે પ્રગટ છે તે જોડો તો મક્તો કૃત ઘણાં તેમણે સ્પો
ટોપ છે !

તથા સુષે પાળી પાંચા અગ્રો પાળી કલસીપાને રહે પૂ
મળે મમુઝિમ ઉચ્ચવાનો નન દામનો નદી, પત્રવગા ઈશાને
આસપદેન જગાપ છે નિમ પૂ શાલકગ્ધો નદીચી.

તપા રાંતે તો અસ્થાપજીવની નમનકાપરી શૃષ્ટિ થાય
છે તે અગાને થાય પૂનો નિગ્યા દીમે છે અને તે શૃષ્ટિ મેં
ચીઢા જીવ તો જાગ્યા નદી અને વિહાંદક દંડે અપજાતિ
મળે ઉચ્ચતા પગ વટા છે, પોગશાસ્ત્ર ઈશાને પૂ ચરયા હિસી
છે, તે માટે ઉચ્ચતા નિમ જગાપ છે, જીનસ્પર્શને પોગે
સ્પર્શા ઉચ્ચવાની હા દીમેનો છે નિમ ઘનેકાલ ગદે ચોનિપલટે
ઉચ્ચે પરમાતે સ્વિકિરણ ઉચ્ચે તે હણાય છે પૂ જાગ્યો નિમ
આનમરોતે તનસકાદિયા ટરે છે.

તથા આહામ્કર્મજર કરે પ્રદેશવીઠેમાને જે દિશે કેવ-
ટાંને નિર્ધાર તે દિશે નોકરે છે, દમનદાસનો કાંઈ પ્રયોજન
નદી વિહાંદ પાટ પગ નદી અને મુખ્યપને હૃદય પ્રમુખ આગલા

૫ તેજોમદેશોદયરૂપ ગણવો. પણ વિપાતી નથી. તથા વૈક્રિય
 શરીરને પણ હંમહીજ જાણવો. હંહાં કોડ પડાયે જે, પડાવી
 ભોગકાષ્ટે ૬૪ હજારરૂપ કરે છે તિહાં શરીરને સાથે ભોગ
 મૂલગેરૂપ કરે છે તે મુનગો ઔદારિક શરીર કે ? તિહાં હંમ
 છે જે ચક્રવર્તિ ૬૪ હજારરૂપ કરે છે તે ચક્રવર્તિની વિગતી
 પેરે ઔદારિક શરીરનાજ છે પણ વૈક્રિય નથી તથા શ્રીભગ-
 વતીસુને "પડાઓપડસહસ્રાં ઘડાઓપડસહસ્રાં" ૫ પાટે ઘડા ઘડ-
 માંથી હજારેવંથ ઘડા કાઢે ૫ પણ વૈક્રિય નથી અતઃગત
 મેદે ઘડામાંથી ઘડા કાઢે છે તિમ ઔદારિક શરીરમાંથી ઔદ-
 ારિક શરીર કાઢે છે ૫ અક્ષર પણ ઘણાંતરે થીય છે તથા તે
 ઘંચ પામે નથી. આહારક કષાંપકાં પાંચશરીરમત્તે અત્તમદેશ
 છે તે તેજસકામંડશરીર છે પણ ઔદારિક શરીર નથી અને
 આહારક કરે તેપણ હંહાં રે ચંચાનો કરે છે. તથા અદ-
 મકશરીર કરનાં ઔદારિકમિત્ર માન્યો છે તે પુરંદરીત ઔ-
 દારિક પુરંદ જે છે, અને નગા દ્રવ્ય જે આહારક પુરંદ તે
 મેદા ઘડા માટે મિત્ર છે પરં આહારકથી ઔદારિક દ્રવ્ય નથી.
 આહારક મૂકતાંકાષ્ટે પણ પ્રથમથી ઔદારિકપુરંદ તે કાર્ય
 નથી થેયગદ છે હંમ જગાય છે, પડે નો અગમ અનંત છે.
 તથા તુમ્હે વિગતમા આશી વિમ્બુ તે વૈક્રિયશરીર કાર્ય
 ઔદારિક શરીર તે પણ વૈક્રિય માંદેજ મમ્બો છે અને તે ઔ-
 દારિક પુરંદ તે વૈક્રિયને ઉદપકરે વૈક્રિયને વૈક્રિયને, પડાવો
 પડાવગ્મન્થ છે તેમાટે જે વૈક્રિયમદુરુપન કાર્ય મેદ
 જાને મનના પુરંદ તેહ પડાવી વૈક્રિયને વૈક્રિયની કોં છે.
 અને જે વૈક્રિયશરીર ઘડા કર છે તેદને ઔદારિક માને કે
 નદેશ છે તેહની જે વૈક્રિયની છેત્રે મુરુગ કરી પણ વૈક્રિય

तथा सायुजीने घोड़े कर्मबंध मल्ले भगवनी २५ मे शनके
 लेदया छ दीने छे ते भाटे तेजससमुद्भावे पाने बालवाने तेजो
 लेदया मूके ते काळे कृष्णलेदया पण हवे बीजी पिग हवे
 जां सीम शासनकाने करे तां सीम प्रशस्त लेदया हवे पछी
 परिणाम पलटे अप्रशस्तपने परियमे तो अप्रशस्त लेदया पिग
 हवे इम धारवोजी. ए मधनी शाखनी पुस्तक्या जोइ छेजो.

नवानगुना धावक भगनाली दोसाण मक्ष पणया
 तेना उत्तर लख्या छे:—समवसरगमल्ले फूलनी पृष्टि धाय
 छे ते उपर सायुजी किम धाने छे तेहनो उत्तर तंदुलपेयाली
 पपलानी टीका मल्ले लिख्या छे. ते कोइक आचार्य कहे छे
 लेविषे माग रहे छे. जिम शर्डी मल्ले लेम क्यारी करे छे
 तिम माग रहे छे. पिण ए उत्तर पंचांगिने लेखे दहरतो
 नयी ते बडी पृष्ठज टीका मल्ले कह्यो छे. ले फूलनो सर्वप्र
 र्धार्याने पृष्टि करी छे ते उपर सायु थावे छे तिहां ते टीका
 मल्ले पृष्ठु छे. ले फूलने किलामना उपजे के न उपजे ?
 तिहां इम उत्तर छे, ले कोइक समवसरणे देवना त्रिकुट्या फूल
 करे से तो अवित छे अने समवापांगने पाटे सचित्त फूल छे
 पण देवमाने सामर्थे वेदना याती नयी तथा कदापि थाय तो
 पण सायुजीने प्राणातिपानकी क्रिया न लागे तथा जिन-
 भक्ते हिसानो बंध न थाय इम जाणवो, गुरु साहमा सूत्र
 गुण्याना फल उत्ताध्यपनमल्ले कह्यो छे. ते श्रीअरिहंत
 विचारना ते शुश्रूक्षमल्ले छे उपदेशक भाटे. तथा बडी पृष्ठयो
 ले समवसरण उपाडे तेवारे फूलनो किम थाय छे ? तेहनो
 उत्तर ले फूल सचित्त छे सेतो कमटाय पृष्ठे देवना विखेरी

હાં મન્યાનો નિયમ કર્યો છે પણ ભવ્ય અભવ્ય નિયમ નથી તે માટે પંચાંગની રીતે હંમેશાં જગ્યા છે પછી નો શ્રી વેદવેદનાં જાણનાં હોય તે પ્રમાણ છે. તથા સમયમય મંત્રે વૃક્ષો વૃદ્ધિ થાય છે તે મનિવૃક્ષો છે શ્રી યગોવિજય ઉચ્ચાવરણ મનિવાસનમંત્રે પણ ધૃત્યો ધૃત્યો છે. હંમેશાં સદાશ્રી જે વાળે પ્રશ્નનાર્થ જે કરે તે મંત્રે આજીવનથી પૃથ્વી પરિવર્તિ છે. શ્રી વૃદ્ધ પ્રગટાશ્વનાર્થ નો ઉત્તમવ્યવસ્થા મંત્રે કરી પુનાવ્યવસ્થા કર્યો છે.

અપસ્ત્યેહિદારેહિ. સવરોપિહીયાસ્યો ।

અજપ્પજ્ઞાણજોગેહિ. પમત્યદમસામણો ॥ ૧ ॥

દૃષ્ટાંતિક અનેકઆશાગદિમુખે થતા પાટ છે તે જોડે છે. નિષા પં. જ્ઞાનવૃક્ષનો પ્રશ્ન જે મુખે દ્રવ્ય છે કદા છે. નિષા વિદ્યુત્તદ્યક મંત્રે પાશ્વર દ્રવ્ય કદા છે. નેહનો સ્વરૂપ હિંદો છે. જે અમરને વિશ્વના હાલનો વસ્તુઓ પિંડરૂપ દ્રવ્યનો નથી. તે માટે અમ્નિકાપરનો નથી. અમ્નિકાપરનો વૃદ્ધમંદેશ મિત્રે વૃદ્ધમંદેશ મિત્રે થાય તે કાલને નથી. કો-ઈક કાલના રૂઢ અમ્ન્યાના માને છે. લોકાકાશમંદેશમમાગ માને છે વિગ પૃથ્વી પ્રમાણ નથી. જે રેણુઆનાર્થ અમ્નિકાપરનો થાય વર્ણવે રૂઢાન મિત્રદ્રવ્ય મનીયે તો કા-લદ્રવ્ય અમ્ન્યાના થાય. અને મુખ કાલદ્રવ્ય અનેનો માન્યો છે તે માટે રેણુઆનો માન્યો તો મંત્રે નહીં. તથા મુખ પનાર્થે શ્રીજીવામિત્રમુખે પણ હંમેશાં દિલે છે. જે વિન-યમંત્રેકલોનિવૃદ્ધ ગોપના જીવાચેવ અર્જીવાચેવ છુટે જીવ

હમ પાટ છે પણ મૂલદ્રવ્યાલયોગમત્તે નજર દેનાં તથા
 જીવામિગમ અનુપોગદ્વારમૂલ તથા પદ્મવળા મગવતીના અલ્પ
 વસ્ત્ર વિચારનાં શાસ્ત્રદ્રવ્ય જૂદો નવી પંચાસ્તિકાપની વર્તના છે,
 તિહાં કોઈ પૃથક્કે જે લેવારે પંચાસ્તિકાપનીવર્તનાને કાલ મા-
 નીપે તેવારે કાલને પૃથક્કે અરૂપીપગોદ્ધરે નહિ જે પુટલાસ્તિ-
 કાપની વર્તના રૂપી જોડીપે, તેહનો ઉત્તર લે પુટલની વર્તના
 મુરુપપને રૂપી સંભવે વિગ વર્તના તે પિંડ નહી વર્ણાદિક
 તથા અગુરુલગુનો પલટાગ ઉત્પાદક્યરૂપ છે તે વ્યક્તજવસ્થા
 થાપે નહી તેમાટે અરૂપીજ બહુ થતિપે મિળ્યો તથા કોઈક પૃથક્કે
 લે કાલ લેવારે લીંબની વર્તના ગમેપીપે તેવારે કાલને ચેતનપણો
 આવસ્યે તેને કહે છે જે લેવારે પર્ણાસ્તિકાપની મેઢ વ્યાસ્યા
 કરે તેવારે ધારિવાદિક ગુણમત્તે જ્ઞાનગુણની નામ્નિ કહીંડ જે
 સર્વગુણસ્વરૂપે અમ્નિ છે પરરૂપે નાસ્તિ છે નો વર્તનાપર્ણ-
 પને ચેતનપગો કિમ કહેવાપે ? તેમાટે કાલદ્રવ્યને વિગ અચે-
 તનજ કાગો, હમ કાલને ઉપચારે નિશ્ચેષા દ્રવ્યાદિક દ્યાર ગુણ
 પર્ણાપ સર્વ કહેવા, વિગ મૂલદ્રવ્યાસ્યાપે કાલ તે પંચાસ્તિકાપની
 વર્તના છે. મૂલ તથા નિર્ગુન્તિક તથા આત્મકાર સર્વ ગીતાર્ય
 તથા ગગચ મર્વની પૃથિજ દ્યારૂપ છેજી, તથા પુથે લે દ્રવ્ય
 હ છે કે પાંચ છે ? તે જીવામિગમમૂલે તો દ્રવ્ય પાંચ કહ્યા
 છે અને મગવતીપ્રમુખમત્તે દ્રવ્ય ૬ કહ્યાં છે, વિગ મૂવના
 વચન વિરોધી હવેજ નહી તેહનો પરમાર્ય ધારવો પણ જિહાં
 ઉત્તરાત્મપન મગવતી તથા ટીકાપ્રમુખ સર્વજ જિહાં ૬ દ્રવ્ય
 પૃથક્કે પાટ તિહાં નિયમાપંચાસ્તિકાપની વર્તના તેહને ઉપચારે
 નિત્ર વ્યાસ્યાપે નિત્ર દ્રવ્ય કહ્યો તે સર્વજ ઉપચાર જાણજ્યો
 તથા કોઈક કહેસ્યે જે પૃથક્કે સાચ કિહાં છે તેહને કહીપે.

ળામેજ કાલો થયો. શ્વેતપળાનો ઘ્યય કાળાપળાનો ઉત્પાદ, ઇત્યાદિક ધારવો, તથા તુરહે પૂછ્યો જે એ પરમાણુમે પૂરણગલન તે કિમ છે ? તેહનો ઉત્તર. એકપરમાણુમે જે વર્ણાદિક ગુણ હવે તે એકગુણો હવે. તે સમયમાં તે સંસ્વગુણ થાય. અથવા અસંસ્વગુણ થાય, અથવા અનંતગુણ થાય, અથવા અનંતગુણો હવે, તે અસંસ્વગુણ સંસ્વગુણા એકગુણ થઈ જાયે. કોઈક સમયે વર્ણ હંમ થયા, કોઈક સમયે વર્ણ તે પ્રમાણેજ રહે તો ગંધાદિક વધે ઘટે, કદાકાલે વર્ણાદિક ચાર તેહ પ્રમાણે તેહનો તેજ રહે. પણ અગુરુલચુગુણતો એકસમયથી થીજે સમયે ઘટુગુણદ્વાનિ અથવા વૃદ્ધિપણે નિયમાપરિણમે તે પૂરણગલનતાનિયમા છે પણ અગુરુલચુની પૂરણગલનતાગવેલી નથી. વર્ણાદિકની જે ગવેલી છે તથા પરમાણુમત્તે એક પરમાણુ અન્યથી મિલવારૂપ સ્તિગ્વતા છે તેપણ ઘટેવે છે “દ્વામ્યાંદ્વામ્યાં અવિકામ્યાં સંયંચઃ” એ તત્ત્વપ્રાર્થનો વચન છે. તે રસ શબ્દે વીરા કહુઆ માંહિલી નથી, તથા ફરસ માંહિલો નથી. જે રસ મત્તે સ્વાદ ધર્મે છે, પણ મિલવાનો ધર્મે નથી. તથા ફરસ માંહિલો સ્તિગ્વતા છેવે નો “રુચ્ચસરુચેણ હુયાદિણ” પૃથ્લે છુત્તો પરમાણુઓ થીજા છુત્તો પરમાણુથી દ્વિગુણ અધિકતે મિલે એ પાડ ન ઠરે કિમ તેમાટે મિલવો કારણરૂપજ સ્તિગ્વતા તે પૂરણગલનગુણની છે તે પણ ઘટેવે છે, જે પુરાણ તે પુગ, ઘટે તે ગલન થયો, તથા એક પરમાણુ એક હામે અસ્તિકાપ કરેવાર છે તે સ્પામાટે જે અન્ય પરમાણુથી મિલાય તેહનો કારણ પૂરણગલનની આટતા તે પરમાણુમત્તે છે. તેમાટે અસ્તિકાપના છે જે અગુરુલચુની દ્વાનિશ્ચિત્તો સર્વ દ્રવ્યમાં છે તેમાટે તેહની પૂરણગલનના ગણતરી નથી જે વર્ણાદિક ૪ ની તથા

દિશ્વાદવાને અર્થે એ કથન કર્યો છે. / રાવનપુરી શ્રાવિકા
આણંદચાંદકૃત પ્રશ્નોત્તરાણિપુલાકચારિત્રીયાને શ્રુત જવન્ય નવમા
 પૂર્વના ત્રીનવસ્તુ ઉત્કૃષ્ટે નવપૂર્વ પુરાં શ્રીભગવતી ૨૫ મે
 શતકે કહ્યો છે, તે પુલાકચારિત્રીયાને દ્રવ્યલિંગ ત્રીન કહ્યા
 છે, ગૃહલિંગ, અન્યલિંગ, સ્વલિંગ. તે ગૃહલિંગી અન્યલિંગી
 પૂર્વકિમભણે ? તેહનો ઉત્તર જે શ્રીમાતૃતીમૂલેકહ્યા છે જે
 " ભાવલિંગ પદુચ્ચનિયમાસલિંગેહુજ્ઞા " એ પાટના આશયથી
 જે જે દ્રવ્યથી ત્રીનલિંગ કહ્યા તે વૈક્રિયલઘ્વિકરતાં કારણે
 સાચુ ગૃહસ્થલિંગ અન્યલિંગ કરેપરે તે સાચુ છે. પણ ગૃહસ્થ
 નથી. તથા ઘીજે પ્રશ્ને ભગવતીમૂલે ચંદ્રનો ઉદયનો નીમ છે.
 પરં સત્તાનો નામ નથી. તે ભગવતીમૂલે સર્વઅધિકાર સમ-
 કાલ કહે તે નિયામક નથી. પરં પત્રવૃણા તથા સમવાયાંગે
 સત્તાનો પાઠ છે. તથા ઘીજે પ્રશ્ને ધર્મલાભનો પાઠ કિહાં છે?
 તેહનો ઉત્તર જે ભવમાતૃના ટીકા તથા ઉપમિતિભવપ્રપંચાદિક ગ્રન્થે
 પાઠ છે. ચોથે પ્રશ્ને આલોચનનો તુમ્હે કહ્યો તે કિહાં કહ્યો
 છે ? તેહનો ઉત્તર જે પરંપરા જીત દીસે છે. તથા નાંદિ માંડે
 તેહાં અસ્ત્રીયાણાં મુકવાનો અધિકાર વિધિપ્રપાપ્રમુખવિધિ શં-
 યમે છે. તથા સ્ત્રીની અસજ્ઞાઈ ચોવીસપહોરનો માન, અઉ-
 ચક્રનિર્યુક્તિ તથા પ્રવચનસારોદ્ધારટીકા મધ્યે છે. તથા તિ-
 ચર્ચીની અસજ્ઞાઈનો જીન દીટો નથી. નથા સિદ્ધાંતગસામયે
 કહ્યો છે. તિર્પચર્ચીની અસજ્ઞાઈકાલેદુહલી ધાતુ ફરે છે.
 ય રુધિર ફરતો નથી. તે માટે ધાતુ ફરે, અસિજ્ઞાઈ નથી
 યા મનુષ્યને ધાતુ ફરવા કાલે પાર્શ્વેસુચિ કરે તે સમ્પર્ચિત્તમની
 ય જ ટાલવાને પરં અસિજ્ઞાઈ નથી. તિર્પચના ધાતુપ્રમુખ-
 યથી સમ્પર્ચિત્તમ ઉપજે નહીં. અને જે ક્યુન્તિ કરી જે જીન

પરે ય મૂલનો પત્ર પૂજા આશય છે, તિહાં "ઉદ્ધવાયતના
 દ્યુતિક મૂલ પત્ર દ્યુતિહાસકાલને ઉપચાર માની છે કયા પ
 આગપત્તરિન છે, તેમાટે પૂરિ આશય સિદ્ધાંતકારનો છે.
 સિદ્ધાંતવાદી પત્ર દ્યુતિ કરે છે હાં યુગો પોતાની મતિના
 રોને સમજાવ વિના સિદ્ધાંતવાદીપત્રો યુગો માને તેહને સંતાર
 વધે, અને સિદ્ધાંતઅતુચાની નિદાંતવાદી ધર્મજિનમદ્વાગિ ક્ષ-
 માધનમદ્વા વધનો ધીલો કોડ નથી, નિદાંતની સ્તરી આજ્ઞા
 પ્રમાણસી છે. તેહથી વધનો દીનો ચિત્તમાં વિરુદ્ધ કરે
 તેહને સંતાર વધે હમ ધારણ્યો, પૂરે આવલિકાદિ દ્યુતિહાસ-
 કાલ તે સર્વ લૌકિક છે. પરમાર્થે પંચાન્નિકાપદનીવર્તનાને કાલ
 કરીપે છે. પત્ર યુગો નથી. અને કાલદ્રવ્ય કયો ને ઉપચાર
 છે, તિહાં વડી પડે લે ઉપચાર વસ્તુની ઉની ગર્ભને કાલો
 છે કે વસ્તુ પાંચજ છે ? તેહનો ઉત્તર લે વસ્તુપત્રે પૂરસૂચને
 પ્રમાણ પાંચજ વસ્તુ છે. હયો વસ્તુપત્રે નથી, અને પંચાન્નિ-
 કાપદમ્યે સ્વકાલરૂપ એક સ્વભાવપર્યાય છે, તેહને કાલ માન્યો
 છે. તે સ્વકાલરૂપ પર્યાય તે પંચાન્નિકાપદમ્યે હતો છે. તેમાટે
 હતનો ઉપચાર છે. હાં કોડ પૂઠમ્યે લે હતો તેહને ઉપ-
 ચાર છે કિમ કરીપે ? નેહનો ઉત્તર લે, કિમ છે તેહથી
 વધવી અવસ્થા કહેવી ને ઉપચાર, લે વર્તના તે પર્યાય સ્વભાવ
 હતો તેહને દ્રવ્યપત્રો કહેવો ને ઉપચાર છે પૂરે દ્રવ્યપત્રો
 અહતો છે, હમ ધારણ્યો, તપા અર્જાવના ૧૪ મેદમ્યે તપા
 ૫૬૦ મેદમ્યે અહતો હોવે તો કિમ ગણ્યો ? તેહનો ઉત્તર
 લે ધર્માસ્તિકાપદેશ ? અવર્નાસ્તિકાપદેશ ૨ ય નેદ અહતો છે,
 પત્ર ય નેદ મ્યે ગણ્યા છે તેમાટે ય નેદ મૂલ વસ્તુગતિ તપા
 ઉપચાર ય લે મેદનિજ પ્રકૃષ્ટા છે, પાંચસેસાઠ મેદમ્યે

અધિકાર છે. તથા રૂપાનાળે સોનહીયે ગૌતમપદની પૂજાનો અધિકાર છે. તથા જ્ઞાનપંચમીની કથામયે તથા પૂજાપટલ, શ્રી તત્ત્વાર્થકારકૃત છે, તેમધ્યે વાસપૂજા, નાણાનીપૂજા, મોતીની, વીટણાની, દીવાની, ઘૂપની, ઇટલી પૂજા લિખી છે. તથા જીત-કલ્પચૂર્ણિમધ્યે જિહાં આચાર્યાદિક પુસ્તક વાંચે તિહાં વાસપૂજા વીટણા નિમિત્ત વસ્ત્રપૂજા રૂપા સોનાના ફૂલ તથા નાળો તથા શ્રીફલ તથા દીપ તથા ઘૂપની પૂજા જ્ઞાનની કરવી પણ ગુરુ આચાર્ય તે સચિત્તને અડકતા નથી જે પુસ્તકથી ગુરુને અડકવો પડે તેહ પુસ્તકને તો વાસની તથા સોનારૂપાના ફૂલની તથા નાણાની રત્નની તથા લગડાની ઇટલી પૂજા કરવી જીત છે. ઘૂપપૂજા શ્રાવક પોતે ગુરુને અડકવા વિના કરે તથા ગુરુપૂજા ગુરુને નવ અંગે રત્નેકરી નાળેકરી સોનારૂપાને ફૂલે કરી કરવી જ અધિકાર હીરપ્રસ્થમધ્યે સાત્ત્વસહિત છે. તથા ગુરુને તથા પુસ્તકને વધાવવાને ઘોસે તથા મોતીપૂ તથા સોના રૂપાને ફૂલે વધાવવા ઇટલાનો જીન છે વધનો જીન નથી તથા ગૂહલીનો અધિકાર શ્રીવિશેષાવદયકમધ્યે ગણથસ્થાપન અધિકારે ઇંદ્રાણીપૂ કરી છે. જુ સર્વ પંચાંગીને રીતે લિખી છેજી. “યત જેનેવ વસાયસભાણેવ ઉવાગચ્છનિ લોમહત્યગપગમુ-સતિ પોત્યપરપણં લોમહત્યપણં પમજ્ઞાનિદિવપદગયાગઅગેદિવ-રેહિ ગંવેહિ યમલેહિ અચેનિ” જુ પાટથી પાગીનાં ધાગ પૂરની પૂજાનો અક્ષર મૂર્યામને અધિકાર છે. ; ગ્રાહ સાચાર્જના પછ્યા પ્રશ્નનો ઉત્તર તુમ્હે જણ્યું લે વાયુસ્થાપને વૈક્રિયસ્થા છે તે લઘ્વિપ્રત્યયા છે ભવપ્રત્યયા નથી લે પત્રવણાનો વસ્ત્ર છે નિરિગાનિ મનુષ્યને લઘ્વિપ્રત્યયા વૈક્રિયજ દુવે તેમાટ વડુ-કાપ તે નિરિયંચના ૪૮ મેદમધ્યે છે. તથા લે પંચમેમો લે

કહ્યા તે ઉપચારે હન અનેક ઉપચાર છે. ને કેટલા લિપ્તીયે,
 અત્યુત્પાદનાદિક યુ કર્ત્વ ઉપચાર છે, પગ કાર્ય માટે છે.
 તપા કોઈક ઘાંતી ચોટાત તે મધ્યે કોઈ જાતને લાભ નહીંજી.
 તેમાટે પુટલો ચોલવાનો મન કરીયે, પગ સ્વીચાતાજ મલ્યે
 ન પેતીયે. તપા શ્રીભગવત્ત્રીનૂત્રનધ્યે ધર્માસ્તિકાપના નામપર્ણ
 કહ્યા છે, તિહાં ધર્માસ્તિકાપ કહીયે પ્રાજ્ઞાતિપાનતંત્ર કહીયે.
 હન અત્યુત્તંત્ર તે ધર્માસ્તિકાપનાં નામ કહ્યા. તપા અત્ય
 તપસ્થાનને અધર્માસ્તિકાપનાં નામ કહ્યાં. તે પગ કર્ત્વ
 ઉપચારે કહ્યો છે. તેમાટે પુહવા ઉપચાર મૂલ્ય અનેક છે
 માટે પંચાસ્તિકાપનાં વર્તના વેહજને કાલ કહ્યો છે. અવ
 શ્રીર્ષીર્ષકરદેવે પગ ઉ ક્રમ્ય કહ્યા, તેપગ આશય મલ્યે પુહજ
 ઉપયોગે કહ્યા છે. યાજ્ઞો કોઈયે નવે યુ આશય ન કહ્યો.
 “અનાગપદ્માર્ણવદ્વાર્ણાદીર્ણવદ્” હન્યાદિક જોખ્યો. તપા
 શ્રીજિનાશયશ્રી મિત્ર કહ્યો નર્મ. ધીરમુરુવર્ણ સુધર્માસ્વામીયુ
 અર્થે હનર્ણવ ધાર્યો હતો. તે પંપસાયે ઘડદર્શવર્ણી મદ્વાદ્
 સ્વામી નિર્મુક્તિ. મધ્યે પગ પુહજ. લિનમદ્ગાનિસનાભનગ
 તેપગ દશપૂર્વશ છે. યુ શત મગધરમાર્થમત્તક. મગધરદોડત
 શતિ તપા કલ્પદર્શિ મધ્યે સુની છે. ધ્યાત્પાત છે. તેહ મુલ્યે
 કરીયે. પગ આશયમુલ્યો શત્ત્રુને કરીયે. હન ધારવો તેમાટે
 યુ ધ્યાત્પા યુ રીતેજ કરજ્યો. જે કલ્પવિદ્યને પાંચ છે, અને
 પાંચના સ્વચાલપર્ણને કાલક્રમ્ય કહી ચોટાત્યો છે, તે આગે-
 પેજ છે. યુ આગે તે લિન નિશ્ચયજર્ણાવમદ્દ યુ. તનપનો
 છે અને દ્યવદહારે અર્ધાવમદ્દ અત્યુત્તંત્ર તનની લોકને લો-
 ધરા માટે માન્યો, ઊન માન્યો. તપા વર્તી જે મનાચ્ચત્પત
 મલ્યે વસ્તુને કેવલમાન તે સર્વ મલ્યેજ માન્યો. અત્યુત્તંત્ર:

દીક્ષિતો નથી. તથા કોઈ પૃથ્વ્યેજે ઔદારિકદારીર હતો તે-
 રનાદેતો દીક્ષિત છે તે પુરુષનો આશય છે, તે આહારકનો અંત
 મુદ્દત્ત નાનહો જણાય છે તે લોકને સ્વર પડે નહાં. તથા
 જો ઇ શરીર મલ્લે આત્મપ્રદેશ છે તેપણ તૈજસકાર્મણશરીર
 છે, પણ ઔદારિકાવગાઈ નથી અને જો ઇ શરીરે આત્મપ્રદેશ
 સર્વદા ન મારીપ તો આદારકદારીનો સંકેલો સંભવે નહીં.
 તથા તિહાં ઉત્તર સાંમલ્તાંજ આહારક સ્ત્રી જાય છે અને
 આત્મપ્રદેશો ઔદારિકદારીરમલ્લે સમાય છે તથા કોઈક પૃથ્વ્યે
 તે મૂલ્યે શરીરથી જાગ્યે. આહારક જાણે નાં સીમ આત્મપ્રદેશની
 શ્રેણિ છે તે તૈજસકાર્મણવંન છે, તે સમી અવગાહનાપત્રવળા
 સુધે પાંચરાજની કહી છે કાર્મણની અવગાહના ૧૪ રાજની
 કહી છે ઉદ્દૃષ્ટી જવન્ય અંગુલને અમંત્યાતમે ભાગે કહી છે,
 અને આહારક કર્મનાં શરીરોદિ પર્યાપ્તિ નવી કરવી પડે છે તે કર્મ-
 ધ્રંયડીકામલ્લે કમું છે. "શરીરપર્યાપ્તિપર્યાપ્તસપ્તવિંશતિઃ" इत्यादि
 તથા તે આહારકની અવગાહનામુંડ હસ્તે છે તેમાટે મધ્યપ્રદેશે
 તૈજસકાર્મણ છે હંમ જાગવું. તથા ઔદારિકદારીરવંત પ્રય-
 મથી આહારકુદ્દલ્યદે તેપણ ઔદારિકદારીરથી છેતો નથી,
 તે ઔદારિકઆહારકવંન નથી તેપણ આત્મપ્રદેશગત આહારક-
 નામકર્મની પ્રકૃતિ તેપણ કાર્મણવર્ણનારૂપ તે ઉદય થઈ તેહને
 ઉદયે આહારકસમુદ્ધવાત કરે, તેજે પ્રદેશ બાહ્ય નીકળે. તે પ્રદેશ
 તૈજસકાર્મણદારીર છે. તે શરીરથી નવા આહારકવર્ણનાના પુદ્ગલ
 આહારે તે સર્વપ્રદેશે આદ્ય ને પછે સર્વ પ્રદેશે આહારકશરીર છે.
 એકઅધ્યપ્રદેશ તે જાચર છે તથા શ્રેણિગત પ્રદેશ સર્વે તૈજસકાર્મણ
 શરીર છે તે પછે આહારકદારીર ઉદય છે હંમ જાગાય છે, હાં
 કેહાં ઔદારિક ઉદય માન્યો. હવે તેજો પ્રગલ્ભજાચાર્ય વચન

વૈક્રિય થયો છે, અને લોક ઔદારિક. જેહવો દેસે તેતો શક્તિ વિશેષ છે, તિમ હંદ કાલિકાચાર્પાસે નિગોદસ્વરૂપ પૂછવા આપ્યા વૃદ્ધિજરૂપ કરીને તે શરીર વૈક્રિય હતો પગ લોકે ઔદારિકપને દીટો, આચાર્યે પગ પછે ઉપયોગ દીધે જાગ્યો તિમ મનુષ્ય વૈક્રિય કરે તે મૂલ શરીર પગ વૈક્રિય છે, અને પાંચા શરીર તેપગ વૈક્રિય છે. એ વૈક્રિયસમુદ્ધાતનાં ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના લાભ યોજનની છે તેમાટે અને જે લાભ યોજનથી ઉત્પન્ન છે તે તો મૂલ શરીરે તથા અંતરાલવર્તી પ્ર-દેશ સર્વમત્વે તૈજસતત્ત્વનંદશરીર છે, સમુદ્ધાતમન કેવડી શરીરપરં પગ ઔદારિકશરીર નથી. જે ઉત્તરવૈક્રિયકષે ઔદારિકના ઉદપનાં ના કહી છે કર્મદંપને વિષે તેમાટે હુદાં કોઈ કહે જે ફકરૂને ૩ શરીર કહ્યા છે પગ રૂપનેદે વૈક્રિયાદિક હવે. તેહને ઉત્તર. જે કર્મ ઉદય ન હવે તે સર્વ પ્રદેશેજ હવે પગ કોઈ પ્રદેશ હવે કોઈ પ્રદેશે ન હવે હંન હવે નહીં. યદ્યપિ શુભ-નામકર્મ અશુભનામકર્મ તેના “મુવરિસ્તિરાદ્મહં” એ પાટે નામિ સાંમ નાનિયી દેટકે અશુભ હંન ઉદય કહ્યો છે પરં તિહાં તત્ત્વાય ટીકાકરે કહ્યો છે જે નાનિયર્પન શુભનો વિશાકોડય અને નાનિયી દેટક શુભનામકર્મનો પ્રદેશોદય છે અશુભનો ઉદય છે હંન જાગવો. પગ કર્મ ઉદય હવે તેદલ યોડાવળા ચીકળા લક્ષ્ણો ફેર હવે પગ કોઈ પ્રદેશે ન હવે હંન ન હવે, તેમાટે હંન જાગવુંજી. તથા તુંદે પૂછયું જે મનુષ્યગતિમાર્ગના નયા વિર્પચગનિનાર્ગના મન્ને ઔદારિકદ્રિક નરકદ્રિક વચ્ચત્તમના-રાધમંચપગ એ પાંચ ૫ પ્રકૃતિ મૂલજોવે ચંચનથી તો ઔદારિકનિશ્ચયપોગની માર્ગમાયુ ચોથે શુદ્ધગને ૭૫ પ્રકૃતિનો ચંચ તેમત્વે એ ૫ પ્રકૃતિ ગવેથી તે સ્વં ! તેહનો ઉત્તર પરંસાદ હંન

વરણ છે. સિદ્ધસમાન છે. કેવલજ્ઞાનાદિક અનંતગુણ નિરા-
 વરણ છે, તિહાં વચ્ચી પૂછયો લે આઠપ્રદેશ નિરાવરણ, કેવલ-
 જ્ઞાનમયી છે તો લોકાલોક કાં જાણતા નથી ? તિહાં ઉત્તર
 લે પંચાસ્તિકાય મલ્લે જડ ચપાર અસ્તિકાય છે. તે અકર્તા
 છે, લે સર્વપ્રદેશે કાર્ય મિત્રમિત્રપને કરે છે, અને જીવદ્રવ્ય
 કર્તા છે. તે એક જીવના અસંખ્યાતા પ્રદેશ થયા મિલીને
 જાણવારૂપ કાર્યને કરે છે, તે સર્વ પ્રદેશ મિલ્યા જાણપણો
 કરી શકે તેમાટે આઠ પ્રદેશ નિયંત્રણ છે પણ કેવલજ્ઞાન-
 મયી છે પણ સર્વ પદાર્થ જાણી ન શકે લે આઠ નિર્મલા પણ
 અસંખ્યાતા સાવરણ છે તેહ પ્રદેશે તો કેવલજ્ઞાનાદિગુણ અ-
 ાણા છે. તે પ્રવૃત્તિ કરી શક્તા નથી. આઠ પ્રદેશે સર્વ ભાવ
 જાણી શકે નહીં. થલી કોઈ પૂછસ્યે લે એ આઠ પ્રદેશ નિ-
 રાવરણ કેમ રહ્યા ? તેહનો ઉત્તર લે ભગવતી સૂત્રે લે “એઅઈ
 વેઅઈ ચલઈ ફંદઈ સે વંચઈ” તે લે પ્રદેશચલપણે વર્તે તે વંચાયે
 તેમાટે એ આઠ પ્રદેશ નિશ્ચલ છે. તત્ત્વાર્થવૃત્તી “ક્રિયાવત્ત્વં પર્યા-
 યોપયોગિતા પ્રદેશાશ્ચક્રનિશ્ચલતા એવંપ્રકારાઃ સંતિ મૂયાંસઃ” તથા
 ભૂગવતી સૂત્રે અનાદિઅનંત સંબંધ વહ્યો છે, તિણે એ આઠ
 પ્રદેશ અચલ છે, ધીજા સર્વ પ્રદેશ કટાહગત તેલ ઉકાલતાં
 જિમ તેલ ઉપરનો નીચે આવે છે, નીચાથી ઉપર આવે છે તિમ
 સર્વ પ્રદેશ થલી રહ્યા છે. પ્રદેશને થલ્લે વીર્યની ચલતા છે.
 લેકેઈ એકલા વીર્યની ચલતા માને તે ન થટે, લે દ્રવ્યનોદોષ
 લે પ્રદેશ તે મુકીને ગુણને અન્યદોષે જલો થટે નહીં, એ
 તત્ત્વાર્થવૃત્તારનો આશય છે. તિહાં કસ્મપયદ્દીમલ્લે વીર્યવિભાગને
 અધિકારે આત્મપ્રદેશે વીર્યનો તત્ત્વમપણો કહ્યો છે. તે ક્ષયો-
 પશમજ એ રીતે છે. પરંકોઈ પ્રદેશનો વીર્યકોઈ મલ્લે આપ્યો

ન હવે તો સર્વ પ્રદેશને હિંદ્રિયજ્ઞાન વેત્તાપણો કિમ થાયે ?
 તેમાટે હમ મહત્ત્વોનિર્ધાર્ય છે. હાં હિંદ્રિયજ્ઞપોષગમના માનનો
 અધિકાર છે, તેહ મત્ત્વે પુક્તિ અનેક ઉપજે. પણ નવ મેદે
 ધારવા તે સર્વ આગમ રીતે સાપેક્ષ છેજી. અથવા “યયપિ
 અમિલાપ્યાનાં ભાવાનામનંભાગં પૃથક્તનિવદ્વસ્તપાવિપ્રસંગતઃ
 સર્વેડપ્પમિલાપ્યાઃ થુનવિપયંન જાનંતિ હિનિ ઉચ્ચતે” ઇ પાઠ મગ-
 વર્તી ટીકા મત્ત્વે આટમે શનકે ઉદ્દેશો ૨ છે. (સા. દરુત્તચંદ દલ્લા
 પ્રશ્ન પૂછ્યો મકમૂદાવાદ્યોં જે પુટ્ટપરમાણુને વિષે વર્ણાદિક
 પરિણમે છે ? તેહનો ઉત્તર “કાળ્પમેવનદંત્યમુદ્ધમનિત્યશ્ચભ-
 વાનિ પર્માણુઃ પૃક્કસર્વર્ણંગંધાદિસ્પર્શઃ કાર્યાલિંગીચ” ઇ તત્ત્વાર્થ-
 વૃત્તિનો વચન છે, જે સર્વસ્વંથનો અન્ય કહેનાં છેહલો કારણ
 છે પટ્ટે દ્રવ્યકાદિ સર્વસ્વંથ પરમાણુથી નીપજે પણ પરમાણુનો
 કોઈ કારણ નથી ઇ અનાદિઅનંત ગાર્યત સિદ્ધદ્રવ્ય છે તે
 મૂક્ષ્મ છે તેહનો પર્માર્થ જે એક જીવનો એક પ્રદેશ, તથા
 આકાશનો એક પ્રદેશ તથા પરમાણુ એક સર્વની અવગાહના
 તુલ્ય છે. પણ એક આકાશપ્રદેશમત્ત્વે એક જીવના અસંખ્યાતા
 અને અનંતાજીવના અનંતાપ્રદેશ માત્રે, એક પ્રદેશે કર્મવર્ગણાપને
 પરિણમ્યા અનંતા પરમાણુ સમાઈ રહે. તે માટે આકાશપ્રદેશથી
 આત્મપ્રદેશ સમાપવે મૂક્ષ્મ છે, અને આત્મપ્રદેશથી પરમાણુ સમાપ
 વે મૂક્ષ્મ છે, તેમાટે સર્વથી પરમાણુ મૂક્ષ્મ છે, તથા તે પરમાણુ
 દ્રવ્યપણે નિત્ય છે. તે એક પરમાણુમે એકવર્ણ, એક રસ, એ ફરસ
 હવે, તે મત્ત્વે ફરસ છુત્તો તથા ચીકણો, ઉન્હો તથા તાડો, ઇ
 વ્યાર માંહેલા એ હવે. છુત્તો ઉન્હો ઇ એ અથવા છુત્તો તાડો
 ઇ એ અથવા ચીકણો ઉન્હો ઇ એ, અથવા ચીકણો ટાડો ઇ
 ઇ રીતે હવે. તેજે પરમાણુ ક્ષેત્ર વર્ણ હવે તે વિશ્રસાપરિ-

पूरणगलननी जे हानिबुद्धि ने पूरणगलनपने लेवी ए रीते
 ते ब्रह्म पुष्टलक्ष्य छे, तेपग नित्यादिक अनन्यस्वभावी छे,
 अनंतगुणस्वाधी छे, सदाकाल छे. कृदकमतीगच्छे सा साक्षा
 कृत प्रश्नने वीरस्वामीनो जीव सातमीनरकयकी सिंहपने
 उरूप्यो ते किम ? तेहनो उत्तर “सन्ध्याः उद्भूतः तिर्यग्येव उत्प-
 द्यते” प्रायोन्नयेन नया श्रीविशेषाद्वयकमये “सत्तममहिनेर-
 ईपा ते उक्ताउ अंगनरुवय नपपावेइमग्रं” इतिवचनान् तिरिजं-
 चनयेउरजेमन्मनोरांडनियामकनही. तथा सिंहयो नरके गये
 पग सर्वमिह नरके जाये ए नियम नया. उक्तंच “वालादा-
 टीनरकहवति नग्गागपाउ अडकूगजंति पुणोनिरपुसुबहुलेणं न
 उग नियमो ” ते माटे नियम नया मनुष्य मरी चक्रवर्ति यपा
 ते किन घटे ? तथाच कल्पटीकायांमनुस्मृत्योपाख्यायः “सुरनेहपु-
 हिचिपहवंतिहरि अरिहंचक्रिवलदेवाइत्युक्तत्वात्कथंमनुष्योमृत्वा-
 चक्रवर्तिजातः” तमोतरं “यथास्मिन्श्रेयेशाश्चर्यानिजातानि तथा
 तस्मिन्श्रेयेशमाश्चर्यमव्येगलिनमस्ति पुनन्मननागकुमारनरवीर्य-
 वशोजातोन्निहं विम्बारापिनादेवमुद्रकृतंवीरचरित्रंद्रष्टव्यं ” तथा
 र्वापंचादुनरविमानजार्वा वृणुं तेहनो उत्तर. जे “श्रीनेमिनापस्य
 सननेभवे स्वपंगव यशोमती मार्या, तथा द्वावपि अपराजिते-
 महाविमानदेवत्वेनोपता” इति भवमावनाशोकायां. तथा र्खाने
 वज्रक्रपमनागपदंहननंअग्नि “तथासुरानिपंचसंग्रह कम्मपदटीये
 नामकर्त्तादपभगाधिकारमनुष्यर्खापदसंहननं तस्यभंगकाकृता, दिगं-
 वराम्नापेति गोमट्टकारे एवनेववाक्यं च मरुत्तर्नासु उर्मयमना
 इतिवाक्यान्, तथादिगपटीयविभंग्यांयोनिनवीर्खानवभ्रेनिम्बरूपं
 तदवधनंनुनकवेदमनाक्षयः पक्षानुदुरुषवेदमताक्षयः उदितवेद-
 रयमावेतनितितिर्नातिः” डंडकने अधिकारे संक्षेप विस्तार व्याख्या

ઉપાને વેહને જીતનો શ્રદ્ધા નથી પણ આગમનો આજ્ઞાપે હંમ છે જે ગીનાર્યનો કર્યો જીત માનવો નિહાં સાત્ત છે.

અસદાદ્વચ્ચવણજ્ઞ, ગીઅત્યઅવારીયંતિમજ્ઞત્યા ।

આયરણાત્રિહુઆણંતિ, વચણઓસુવહુમન્નંતિ ॥૧॥

૫ વચ્ચર્યા ઉત્તન આચાર્યે જે જીત કર્યો તે પ્રમાણ છે. તથા ચર્ચિકર ટંકાકરના કર્યા જે વીજા દ્રવ્ય તે મળ્યે તે વચ્ચ તે પણ પંચાંગીનેપરં પ્રમાણ કરવો હતિ. તથા ધિરા-
દનાસંવે સા એક પ્રસુત્તે પૂજ્યો મુશ્ચ વેહનો ઉત્તર જે તુમ્હે પૂજ્યું જ પુસ્તકની આગમનો પૂજા કિમ છે ? કેટલા પ્રકારની છે. વેહનો ઉત્તર જે જગ્ગનો નો પૂજા પુસ્તકની નથી અને પંચગગન જ્ઞાનપૂજાનો ગાથા છે તે ગાથા ।

નમંતસામંતમહીવનાહં, દેવેહિંપુજ્ઞંસુવિહીયપુશ્ચં ।

ભત્તિહિમુત્તિત્તેમણિદામણિં, મંદારપુષ્પપત્તવેહિ-

નાણં ॥ ૧ ॥

તહેવસદ્દામણિમુત્તિણિં, સુગંધપુષ્પેહિંવરંસુણિં ।

પૂયંતિ વંદંતિ નમંતિ નાણં, નાણંસલાભાયભવસ્ત્ર-

યાય ॥ ૨ ॥

આશર્યા મનિ કહેનાં મ્નજાતિ, પુષ્પ કહેનાં ફૂલજાતિ
અમુકવસ્ત્રજાતિ મોર્ત્તનાજાતિના પૂજાના અશ્ચર છે. તથા
શ્રીરાદ્ધરિવે તથા નવપદ્મકરગ શ્રીરુપમ્મરિવૃત્તમલ્લેસિદ્ધ ;
ચત્રની પૂજામલ્લે જ્ઞાનપદની પૂજા અદ્વકર્ગ કરી છે. તથા
શયંજપમહામ્નલ્લે ધનેશ્વરમ્મરિજાણ સોનાને વનડે જ્ઞાનપૂજાનો

ધર્મિયહુન ચાંચ્યો હુને પૂછ્યો પંચેદાં નિરિચંચ મગચ મર્ગને
 ચાદરણકેન્દ્રિયર્થામામે ઉપન્યા છે. આંદારિકાગર્મને ઉદયે
 ભોગવતા પોઠે લલ્ચિમ્પ ઉદય થાહ. તથા મર્ગ વિજયમત્તે ૨૨
 હજાર દેશ છે આંચ ૨૫ જણાય છે પગ અક્ષર દીટા નથી.
 તથા મહાનિર્દીયે સુમનિમ્પ થયા ને પરમાર્થર્થ થયા તે અનેક
 પુટલપરાવત્તં મેમાર્મચો તે લે સમર્કાનિનો અર્થપુટલપરાવત્તં
 સંસારભમે અધિકોભમે નહી તે ક્રિમ મિન્યો ? પૂછનો પટતર
 લે પટવાહને અર્થપુટલપરાવત્તં કર્ગો તે કાલપુટલપરાવત્તં લીધો
 છે અને જિહાં અનેક પુટલપરાવત્તં કર્ગા છે તે કાલપુટલપ-
 રાવત્તંમત્તે દ્રવ્યપુટલપરાવત્તં અનેક થાહ. તથા અભયર્જીવ
 આર્ધા ધર્મામ્વનભાત્તેચ્ચેન્દ્રીચરિત્તમત્તે અપ્પવહારાશિમત્તેયી
 નિકલ્પ્યા પૂ પાટ દીટો તે અપ્પવહારમત્તે અભય છે હમ ટહરયા
 છેજી. તથા માસઆર્ધા લિલ્પો તે આચારાંગર્થકામત્તે તથા
 આચારાંગર્થિમત્તે તથા નિર્દીપર્થિમત્તે પૂછજ અર્થ કર્યો
 તે થીલે કોપે નથી કર્પાપેજી. તથા લે સાચુ અધ્યાપકારને
 લે અસુજ્જનાઆહારાદિક કરે તેહને ચંચ નહી આન્માનો
 કર્તાપણાં સ્વરૂપાનુયાયી હવે તેયારે લે હિસાદિક તે પ્રદાસ્ત
 છે અને પ્રદાસ્તઆસ્તવર્ના આલોષણ નથી વંદિત્તમત્તે "આપરિ-
 ચમપ્પસચ્ચે" હુયાદિ પાટ જોગ્યો. પૂ થર્ચા મુહહામુહટે કહેવરાહં.